

Nielsen. Af de talrige Slægter med Patronymet N. skal her nævnes enkelte, af hvilke en føres tilbage til Taffeldækker Mathias N. (1694—1762), hvis Søn Kammertjener hos Kong Frederik VI. Christian N. (1751—1835) var Fader til Provst, Sognepræst i **Kallehave** Carl N. (1805—84), til nedenn. Stiftsprovst Frederik (Frits) N. (1809—67) og til Marie Caroline N. (1811—89), gift med Personalhistorikeren Ferdinand Emil Hundrup (1808—79, s. d.). Provst Carl N. var Fader til Højesteretsassessor Frederik (Frits) Vilhelm Ludvig Peter N. (1846—1904), til nedenn. Storkøbmand Albert Emil Adolph N. (1840—1926), til nedenn. Provst Michael **Cosmus** Bornemann N. (1847—1930) og til Departementschef i Krigsministeriet, Oberstløjtnant Christian Axel N. (1831—86), hvis Børn kaldte sig Holten-N. og **Busck-N.**; han var Fader til Oberstløjtnant Einar Holten-N. (1864—1935, s. d.). — En sønderjysk Slægt udspringer fra Kromand i Augustenborg Marcus N. (1712—97), hvis Søn hertugelig Overjæger, senere Stutmester paa **Fr.-borg** Nicolai N. (1737—98) i sit Ægteskab med Friederike Henriette Wagrien (1747—1811) — illegitim Datter af Hertug Frederik Carl af **Slesvig-Holsten-Sønderborg-Pløn** (1706—61, s. d.) — var Fader til nedenn. Stutmester Frederik Carl Emil N. (1769—1851), til Anna Charlotte Amalie N. (1778—1852) — der først ægtede Professor, Forstander for Veterinærskolen Erik Nissen Viborg (1759—1822, s. d.) og derefter dennes Brodersøn, Professor, Forstander for Veterinærskolen Carl Viborg (1783—1844, s. d.) — samt til Overkirurg Christian August Carl N. (1783—1809), hvis Søn Proprietær, Branddirektør August Carl Nicolaj N. (1809—85) til Endrupholm var Fader til nedenn. Raadstuearkivar Oluf August N. (1838—96), hvis Sønner er Direktør for Kbh.s Begravelsesvæsen August Karl Nikolaj N. (f. 1870), Stabslæge, Dr. phil. Kristian **Brünnich** N. (f. 1872, s. d.) og Folkemindeforskeren Hakon Harald **Grüner-N.** (f. 1881, s. d.). Ovenn. Stutmester Frederik

Carl Emil N. (1769—1851) var Fader *til* nedenn. Skuespiller Nicolai Peter N. (1795—1860), gift 1° med nedenn. Skuespillerinde Caroline Louise Sophie Amalie N., f. Walter (1795—1869), og 2° med nedenn. Skuespillerinde Anna Helene Dorothea N., f. Brenøe (1803—56). — En i Hjørring fremstaaende Haandværker- og Handelsmandsslægt stammer fra Smed i Vejrum Jens N. (ca. 1653—1719), hvis Sønnesøn Hattemager i Hjørring Christian N. (ca. 1739—89) var Fader til Overbirkedommer i Grevskabet Jarlsberg Niels Christian N. (1773—1842) — Stamfader til en norsk Slægt Nilsen — til Købmand i Hjørring, senere Ejer af Aastrup Christen Christian N. (1780—1836) og til Købmand, Brændevinsbrænder i Hjørring Poul Christiansen N. (1784—1858), hvis Sønnesøn var nedenn. Kirkehistoriker **Fred(e)rik** Kristian N. (1846—1907). Christen Christian N. var Fader til nedenn. Købmand i Hjørring, Konsul Christian Henrik N. (1809—81), hvis Datter Christiane Cathrine Nicoline N. (1851—1932) var gift med Etatsraad Chresten Andreas Olesen (1845—1920, s. d.). — Niels Knudsen (d. 1755) i Bolbro var Bedstefader til Sognepræst til Ramløse og Annise Lars N. (1767—1849), af hvis Sønner skal nævnes Rektor i Aarhus, Professor Knud Christian N. (1792—1862), Apoteker i Silkeborg Carl Frederik N. (1807—65) — Fader til Theodora Christiane Sophie N. (1850—1926) — og Silke- og Klædekræmmer i Kbh. Bernt N. (1806—75), hvis Søn nedenn. Skibsbygningsingeniør Knud Christian Julius N. (1845—1909) i Ægteskab med sin ovenn. Kusine Theodora Christiane Sophie N. havde Sønnen nedenn. Entreprenør og Søofficer **Aage** N. (f. 1873). — Niels Berthelsen (1785—1847), Husmand i Rorslev, var Fader til nedenn. **Filosof Rasmus** N. (1809—84) og til Lysestøber i Kbh. Christian N. (1821—90), hvis Søn nedenn. Teaterdirektør, Skuespiller Martinus N. (1859—1928) i sit Ægteskab med nedenn. Skuespillerinde Oda Laurenze Helmine N., f. Lars(s)en (1851—1936) havde Sønnen, nedenn. Tegner Kay Rasmus N. (f. 1886). — Snedkermester i Kbh. Andreas (Anders) N. (ca. 1781—1807) var Bedstefader til Klaverfabrikant Jens Anthon Edvard N. (1835—90), der var Fader til nedenn. Nationaløkonom Axel Eduard Hjorth N. (f. 1880) og til Hovedarkivar Henning Emil Hjorth-N. (f. 1878, s. d.).

F. E. Hundrup: Stamtavle over Mathias Nielsens Descendenter, 1875. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 680—88. — Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1929, S. 85—100. — Jørgen H. Nielsen: Stamtavle over Efterkommere af Christian Nielsen i Hjørring, 1908. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 17. Marts 1932. — A. Krog: Stamtavle over Familien Nielsen, 1917.

Albert Fabritius.

Nielsen, Anders Hansen, 1809—90, Præst, Personalhistoriker. F. 24. Sept. 1809 i Aalborg, d. 30. Dec. 1890 sst., begr. sst. Forældre: Købmand, senere Agent og Forligskommissær Joseph N. (1772—1848, gift 1° 1798 med Bolette Nørager, ca. 1767—1806) og Christiane Jacobi Tranmoes (1772—1835, gift 1° 1797 med Klædehandler i Aalborg Anders Hansen, 1764—1802). Halvbroder til Peder Hansen (1798—1880, s. d.). Gift 31. Marts 1840 i Aalborg med Vilhelmine Constance Møller, f. 28. April 1819 i Aalborg, d. 3. Marts 1905 sst., D. af Købmand, Agent Poul M. (1783—1854) og Bartholine Clementine Gleerup (1786—1852).

N. blev Student 1828 fra Aalborg, cand. theol. 1833 og atter 1834, hvorefter han s. A. blev konstitueret som Lærer ved Aalborg Latinskole og 1835 Adjunkt sst. samt Bibliotekar ved Stiftsbiblioteket. 1839 blev han Sognepræst i Aggersborg, 1842 i Understed og Karup og 1852 i Skæve, alle Steder i Aalborg Stift. Fra sidstnævnte Embede tog han 1876 sin Afsked paa Grund af Svagelighed og levede derefter i Aalborg optaget af genealogiske og personalhistoriske Studier, som Rektor E. Tauber i Aalborg havde vakt hans Interesse for, og han arvede Taubers skrevne Samlinger paa dette Omraade. N. var en uhyre beskeden Mand og var mere Samler end Publicist. Hans Hovedarbejde er »Personalhistoriske Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg i Fortid og Nutid« (1879—80) med senere Tillæg (sluttet 1890), til hvilket Rektor Tauber havde efterladt ham nogle mindre Forarbejder, saa det lødige Værk som Helhed set maa betragtes som N.s. Endvidere har han udgivet nogle Stamtavler (over Slægterne Berlin, Hasselbalch, Kiellerup og Strøyberg, Kold), men en meget væsentlig Del af hans Fortjeneste ligger i den Bistand, han har ydet andre Forskere som F. E. Hundrup, S. V. Wiberg, Sofus Elvius m. fl. En Del af hans haandskrevne Samlinger findes i Aalborg Stiftsbibliotek, de øvrige i Det kgl. Bibliotek (S. Elvius' og N.s Papirer).

F. E. Hundrup i Program for Aalborg Kathedralskole, 1870, S. 76, 79. S. V. Wiberg: *Alm. dansk Præstehistorie*, I, 1870, S. 11 (Fortalen). *KLit* 1

Nielsen, Andreas Sixtus, 1832—1909, Præst i Amerika. F. 6. Aug. 1832 i Aalborg, d. 26. Marts 1909 i Withee, Wisc, begr. sst. Forældre: Skrædder Hans Hendrik Sathmann N. (1809—68, gift 2° 1855 med Karen Marie Johansen, 1822—tidligst 80) og Marie Cathrine Seerup (1808—54). Gift 29. Okt. 1858 i Dronninglund med Johanne Poulsen, f. 20. Maj 1835 i Elsø, Mors, d. 1910 i Withee, D. af Bolsmand Poul Jensen og Maren Pedersdatter.

N. kom i Skrædderlære hos sin Fader, og senere rejste han som Svend til Udlandet. Paa en Rejse i Norge blev han stærkt grebet af Kristendommen og **ønskede** fra nu af at komme i Kirkens Tjeneste. Han virkede nogle Aar som Lægprædikant i Vendsyssel og blev i denne Tid grundtvigsk paavirket. Da Udvalget for Evangeliets Forkyndelse blandt Danske i Nordamerika i Foraaret 1871 søgte om Præster til Danske i Amerika, meldte N. sig straks, blev antaget og blev den første Udsending. I Juni 1871 rejste han og blev efter nogen Søgen derovre antaget som Præst for den danske Menighed i Cedar Falls, Iowa. Umiddelbart derefter tog han tilbage til Danmark, dels for at hente sin Kone og sine Børn, dels for at blive ordineret af Biskop Kierkegaard i Aalborg. Men da det var imod Folkekirkens Regel at ordinere ustuderede Læg-mænd, **maatte** han samme Efteraar rejse tilbage til Amerika med Familien, og blev derefter ordineret af den danske Præst C. L. Clausen i St. Ansgar i Iowa. Det var Nybyggertiden for Danske i Amerika, **ogsaa** i Kirkens Arbejde, og N. fik snart en ledende Stilling i dette. Hvert Aar øgedes Tallet baade af Menigheder og Præster, saa der maatte nogen Organisation til for at holde de spredte Kræfter sammen. Men N. var ingen Ven af Organisation og Bestemmelser, for ham var det saa afgjort Hovedsagen at lade Aanden og Ordet virke og raade. Dog allerede Aaret efter sit Komme ordinerede han andre til Præster, og da Kirkesamfundet var stiftet, var han 1879—95 baade dets Formand og Ordinator, og i disse Aar skrev han jævnlige Artikler om Kirkens Forhold i »**Dannevirke**« og andre Blade. Men hans egentlige Betydning laa i hans aandelige Myndighed og i den Forening af Kraft og Varme, hvormed han baade forkyndte Ordet og traf kirkelige Bestemmelser. Han fulgte helst sit milde og barnlige Sind, men kunde ogsaa vise stor Bestemthed. Mange søgte Trøst og Raad hos ham, og var der Vanskeligheder mellem Præst og Menighed, kunde han rejse mange Mil for at udjævne dem, hvad ofte lykkedes. Da han var ca. 40 Aar ved sit Komme til Amerika, blev han snart kaldt »gamle N.«, trods sit livlige, letbevægelige Sind, præget af Alvor, Varme og Lune. Han var Præst i Cedar Falls, Iowa, 1871—76, i Chicago 1876—93 og i Withee, Wisc., 1893—1909. — R. 1896. — Mindesmærke paa Graven med Portrætrelief rejst 1911 af den danske Kirke i Amerika. Mindesten 1924 i Mindeparken paa Holmen ved Sæby Aa.

Vendsysselske Aarbøger, 1931, S. 29—42. Thomas Larsen: En **Gennembrudstid**, IV, 1934, S. 69—95.

M. F. Blichfeld.

Nielsen, Aage, f. 1873, Entreprenør, Søofficer. F. 24. Juni 1873 i Silkeborg. Forældre: Premierløjtnant, senere Kommandør, Direktør for Akts. Burmeister & Wain Knud C. N. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 6. Nov. 1906 med Violet Christine de Ward, f. 29. April 1880 i England, d. 22. Okt. 1920 i Kbh. Ægteskabet opløst. 2° 18. Juli 1922 i Svendborg med Bodil Jerichau, f. 20. Dec. 1889 i Svindinge, Fyn, D. af Grosserer Johan Christian Schack J. (1855—1907) og Ulrikke Elisabeth Engelsted (1865—94).

N. uddannedes som Søofficer, blev 1890 Kadet, 1895 Sekondløjtnant og 1901 Premierløjtnant. 1904 gik han uden for Nummer og startede, sammen med R. Christiani (s. d.), Firmaet Christiani & N., som han siden har været Medindehaver af, og som i Aarenes Løb har oprettet Filialer i alle Verdensdele. 1906 tog han sin Afsked fra Marinen. 1914 var han til midlertidig Tjeneste under Sikringsstyrken, og 1923 blev han Kaptajn i Flaadens Reserve. 1937 afskedigedes han som saadan. N. har som Medindehaver af Firmaet Christiani & N. deltaget i Udførelsen af en Række store Arbejder i Ind- og Udland. Et af de største er Firmaets Arbejde ved Bygningen af den 1937 fuldførte Storstrømsbro. N. er Formand for Bestyrelsen for Akts. Recks Opvarmningskompagni og Medlem af Bestyrelsen for Svitzers Bjergnings Entreprise. Endvidere er han Medlem af Bestyrelsen for Entreprenørforeningen og for Akts. Titan. — R. 1920. DM. 1931. K.² 1937.

Christiani & Nielsen. Twenty five Years of Civil Engineering, 1929. Storstrømsbroen. Udg. af De danske Statsbaner, 1937. p 1 v; "

Nielsen, Niels Aage, f. 1887, Læge. F. 12. Dec. 1887 i Rørvig. Forældre: Skibsfører Niels N. (1841—1927) og Kirstine Sørensen (1849—1929). Gift 21. Jan. 1923 i Espergærde med Karen Pauline Hartvig Schmidt, f. 6. Jan. 1901 paa Frbg., D. af Telegrafmekaniker Christian Hartvig S. (f. 1859) og Anna Margrethe Westermann (f. 1871).

N. blev Student 1906, privat dimitteret, og tog Lægeeksamen 1913, var tidligt videnskabeligt interesseret og arbejdede før sin Eksamen paa Retsmedicinsk Institut, efter den hos Fibiger ved Universitetets patologisk-anatomiske Institut; var 1913—14 klinisk Assistent i Kirurgi ved Rigshospitalets Afd. D. hos Schaldemose. Efter Kandidattjeneste paa Kbh.s Amtssygehus F. og Turnus paa Rigshospitalets Afd. B. og D. 1915 var han Assistent paa Rigshospitalets Röntgenklinik hos Panner 1916—18. 1915—18 udarbejdede han sin omfangsrige Disputats »Om Resultaterne af medicinsk og kirurgisk Behandling af Ulcus ventriculi s. duodeni, undersøgte

med Henblik paa Valget mellem medicinsk og kirurgisk Therapi«, som han forsvarede for Doktorgraden 1919 med Schaldemose og Faber, paa hvis Afdelinger de undersøgte Patienter var behandlede, som officielle Opponenten; ex auditorio opponerede bl. a. Th. Røvsing, plæderende kraftigt for sine egne Synspunkter, der findes gengivet i hans Anmeldelse af Disputatsen i »Hospitals-tidende« s. A. Efter en radiologisk Studierejse til Stockholm var N. i et Aar Reservelæge paa Sygehuset i Svendborg, derpaa 2. Reservekirurg hos Schaldemose 1919—21. Efter et halvt Aars Studieophold (Amer. Scand. Foundation) i U. S. A. var han 1. Reservekirurg hos Schaldemose fra 1921 til 1924, derefter Overkirurg ved Viborg Amts og Skive Bys Sygehus i Skive, hvor han virkede til 1937, da han efter Strandgaards Død blev Overkirurg ved Aarhus Kommunehospital. 1939 blev han tillige Professor i Kirurgi ved Aarhus Universitet. Foruden mindre Afhandlinger, væsentlig med kirurgiske Emner, har N. vist sin stadige videnskabelige Interesse bl. a. ved sin prisbelønnede Besvarelse af Holmers Prisopgave 1933, »Osteochondritis dissecans capituli humeri«. Forskellige faglige og kollegiale Tillidshverv har i Aarenes Løb været ham betroet.

Univ. Progr. Nov. 1919, S. 148 f. Hospitalstidende, s. A., S. 972—86. Ugeskrift f. Læger, LXXXI, s. A., S. 1640—47. Nordisk med. Tidsskrift, 1937,
 , . .

Otto C. Aagaard.

Nielsen, Alfred Valdemar Frederik, f. 1862, Musikbibliograf. F. 22. Febr. 1862 i Kbh. (Trin.). Forældre: Kaptajn, Tømrermester Jacob Peter N. (1830—1905) og Jacobine Kirstine Birck (1838—1916). Ugift.

N. kom 1877 i Boghandlerlære hos A. G. L. Schnipp i Helsingør, var derefter Lærling og Medhjælper hos A. C. Riemenschneider i Kbh. (Ungdomserindringer i »Bogormen« 1927—28). 1887 fik han Ansættelse hos H. Hennings i Hof-Musikhandelen (senere Nordisk Musikforlag), blev hurtigt hans højre Haand og overgik efter Firmaets Sammenslutning med Wilhelm Hansens Musikforlag til sidstnævnte 1925 som Fuldmægtig. Fra 1917 var han Musikforeningens Forretningsfører indtil Foreningens Ophævelse 1932 og beklæder siden 1927 samme Post i Kammermusikforeningen. 1906 udgav han den populære Operafører: »Nibelungens Ring af Richard Wagner« (4. Opl. 1910), 1907 med N. H. Rasmussen »Syng! Marschsange for Gymnastikere« (9. Opl. 1923); forskellige mindre Artikler om musikbibliografiske og musikhistoriske Emner fra hans Haand findes i Tidsskriftet »Musik« (1917—25). — 1899—

1930 leverede N. den aarlige Fortegnelse over udkomne Musikalier til Gads »Dansk Bogfortegnelse« (senere fortsat i »Musik og Handel« samt som »Dansk Musikfortegnelse« 1931 ff.). Hertil slutter sig den store tobinds »Sang-Katalog. Alfabetisk Stikords-Fortegnelse over de paa danske, norske og svenske Forlag udkomne Sange« (1916—24), et for dansk Musikhandel uundværligt Hjælpemiddel. Han førtes herigennem ind paa Musikbibliografiens i Danmark lidet opdyrkede Felt. N. har dels udarbejdet grundlæggende **Værk**-fortegnelser over flere af det 19. Aarh.s danske Hovedkomponisters Produktion: Niels W. Gade (»Aarbog for Musik« 1924, 1926; »Musik-historisk Arkiv«, I, 2, 1932); J. P. E. Hartmann (i Richard Hove: J. P. E. Hartmann, 1934); P. E. **Lange-Müller** (»Musik«, IV, 1920); Fr. Kuhlau og P. Heise (begge i Ms. i Det kgl. Bibliotek); dels har han, der er en fin Kender af dansk Digtning, samlet Oplysninger om Musik til en lang Række af vore Digteres Arbejder: **Oehlenschläger**, Grundtvig, Chr. Winther, Aarestrup, H. C. Andersen, Chr. Richardt, Ernst v. d. Recke, Holger Drachmann, J. P. Jacobsen, Thor Lange (alle i **Ms.**, skænket af N. til **Det** kgl. Bibliotek). I **Ms.** foreligger ligeledes »Fortegnelse over ældre danske Sange 1650—1850«. Ved sin Kundskabsfylde, sin Hjælpsomhed og sin store Elskværdighed har N. gennem det meste af et Par Menneskealdre været en af dansk Musikhandels og dansk Musiklivs faste Støtter. — Maleri af K. Bjerre 1895 i Familieeje. Tegning af N. Bjerre s. A. ligesaa.

Ovenn. Erindringer i Bogormen 1927, S. 38—41; 1928, S. 85—90.

H. Topsøe-Jensen.

Nielsen (Nilsson), **Amanda** Jensine (»Edith«), f. 1866, **Visesanger**-ske. F. 16. Febr. 1866 i Kbh. (**Frbg.**), D. af Arbejdsmand Jons N. (1824—1909) og Jensine Jensdatter (1822—96). Gift 18. Sept. 1898 paa Helgoland med Købmand Bernhard Gerlach, f. 24. Marts 1868 i Hamburg, d. 28. Juli 1911 sst., Søn af Bagermester Ludwig G. (1841—88) og Anna **Ossenbrügge** (1838—1910).

A. N. var født i et beskedent, men ingenlunde fattigt Hjem som den yngste af tre Døtre. Familiens Kaar forværredes først, da Faderen kom til Skade. Som attenaarig begyndte hun at synge paa Varietéer. I Forsommeren 1887 krydsede Skæbnen hendes Bane, da hun gjorde Bekendtskab med Digteren Holger Drachmann, i hvis Produktion hun første Gang viste sit Ansigt, da hans Roman »Med den brede Pensel« s. A. kom ud. Han besang hende i »To dramatiske Digte«, »1001 Nat« og »Sangenens Bog« og viede hende i Aaringer en tilbedende Dyrkelse, der for hans Vedkom-

mende ikke var uden Smerte, idet han **følte** sig alvorligt knyttet til sit Hjem, mens hun med stærke Baand havde sluttet sig til en anden. Navnet Edith gav han hende i »Forskrevet«, men hun lever under mange andre Navne i hans Værker. Først 1891 kom det paa begge Sider til et Brud med deres tidligere Forbindelser, og deres Samliv blev en kort, lykkelig Episode. Han sad i en beskeden Lejlighed i Eichenstrasse i Hamburg, mens hun hver Aften stod paa en Sangerindetribune i St. Pauli. Hun vilde sørge for sig selv, havde ogsaa det meste af Tiden sin egen lille Bolig. Koleraen overraskede dem 1892, og de oplevede ængstende Dage i den pestbefængte By, men undgik Smitten. I Begyndelsen af 1893 var de sammen i Dresden, hvor hun begyndte en Turné, mens Digteren tog tilbage til Hamburg. Men da han fik et Nervesammenbrud, **maatte** hun opgive sine Engagementer og rejse efter ham. Efter at have plejet ham slog hun sig ned med ham i **Wildhusen** ved Liibeck. I Febr. 1895 kom Digteren til Skade, hun plejede ham igen, og deres Lykke blev fra da af endnu dybere. I Vinteren 1895—96 rejste de til Italien sammen. Men 1897, efter et Ophold i Norge, brast Forholdet. Efter Førsteopførelsen af »Vølund Smed« (Marts 1898), som helt er digtet til hendes Ære, udbragte Drachmann et Leve for hende i Teatret og søgte paa ny hendes Spor, men forgæves. Et halvt Aar efter ægtede hun en ung Mand, som længe havde beundret hende; hendes kortvarige, børnerige Ægteskab blev meget lykkeligt. Digteren glemte hende dog ikke, hendes Erindring fylder helt Bogen »Den hellige Ild«, og han døde med hendes Navn (Edith) paa Læben. — Portrætteret paa Maleri af Aksel Jørgensen 1911 i **Drachmannskroen**, Frbg.

Paul V. Rubow: Gejstlige og verdslige Breve, 1937. Hver 8. Dag 12. Nov. 1899. Politiken 11. Okt. 1906, 30. Sept. og 9. Okt. 1916. V. Vedel: Holger Drachmann, 1909, S. 85 ff. Carl Muusmann: 90ernes glade Kbh., 1921, S. 19. Frederik Graae: Københavner-Minder, 1929, S. 3—7. Olfert Jespersen: Oplevelser, 1930, S. 97—100.

Paul V. Rubow

Nielsen, Anders, d. 1494, Skriver.

A. N. blev 1494 hængt som Tyv. I samtidige udenlandske Kilder kaldes han Kansler, og senere danske Kilder anbringer ham i Finansstyrelsen. Han synes dog kun at have været Skriver i Kancelliet. Formodentlig er han identisk med den Anders Skriver, der 1491 var med et dansk Gesandtskab i Lübeck, og med A. N. »vor Skriver og Tjener og Kannik i Roskilde«, som 1493 var til Stede paa Kongens Retterting. Ifølge Povl Helgesen var han yndet af Kongen og viste den verdslige og gejstlige Adel sin

Foragt, og nyere Historikere har med dette som Udgangspunkt søgt at anbringe hans Død i en storpolitisk Sammenhæng.

William Christensen: Dansk Statsforvaltning i det 15. Årh., 1903, især S. 79 f.
E. Arup: Danmarks Historie, II, 1932, S. 289.

P · R

Nielsen, Anders, 1859—1928, Andeismand. F. 11. Juni 1859 paa Jægergaarden, Ry, d. 10. Maj 1928 paa Svejstrup Østergaard, begr. i Dover. Forældre: Gaardejer Niels Nielsen (1815—63) og Maren Andersdatter (1828—69). Gift 30. Marts 1882 i Havrebjerg med Kirstine Pedersen, f. 16. Dec. 1858 paa Kragssbjerggaard, Havrebjerg, D. af Gaardejer, Sognefoged Peder Sørensen (1816—72) og Else Marie Nielsdatter (1818—1904).

Efter i sin Barndom og første Ungdom at have deltaget i Hjemmets Arbejde kom N. paa Emdrupborg Højskole ved Kbh. og fortsatte sin Uddannelse med et Studium paa Landbohøjskolen, hvorfra han tog Eksamen som Landbrugs kandidat 1879. I tre Aar var han Lærer ved Karise Højskole, men virkede samtidig 1881—82 som Mejerikonsulent under Professor Th. R. Segelcke. Afgørende for hans senere Virksomhed blev imidlertid hans udprægede Interesse for det praktiske Landbrugsarbejde, hvorfor han afbrød sin Lærer- og Konsulentvirksomhed og 1882 købte Svejstrup Østergaard. I en Aarrække ejede han desuden sin Hustrus Fødehjem, **Kragssbjerggaard**. Hans udprægede Virkelyst og faglige Dygtighed blev snart taget i Anvendelse ogsaa uden for Hjemmet, og som Deltager i og efterhaanden i stigende Grad som en af de ledende Mænd inden for Landbrugets Foreningsarbejde kom han til at yde sit Livs egentlige Indsats. N.s Udvikling i denne Henseende var præget af, at han havde sit Udgangspunkt og sit stadige Hjemsted i Landbruget. Under Varetagelsen af talrige og til Dels ret forskelligartede Hverv gennem Aarene var hans Synspunkter og hele Indstilling den praktiske Landmands. En Betragtning af hans omfattende Deltagelse i Organisationsarbejdet kan desuagtet naturligt samles om to Hovedlinier, nemlig det rent landbrugsfaglige og som Udbygning heraf det andelsmæssige Foreningsarbejde med dettes Udløbere til Varetagelse af visse specielle Formaal.

1885 valgtes N. til Formand for Skanderborg Landboforening, hvor han særlig virkede for Fremme af Planteavl og Regnskabsføring. Fremdeles som Indehaver af dette Hverv, indtil 1903, blev han 1894 indvalgt i Bestyrelsen for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, hvor han havde Sæde til 1915. Inden for selve Landboforeningernes Organisation udvidedes hans Virksomhed ved, at han 1896 blev Formand for det paa dette Tidspunkt — og væsentlig

paa hans Initiativ — nedsatte **Regnskabsudvalg** inden for Foreningen af jydsk Landboforeninger, ligesom han 1900—09 var Formand for denne Forenings Planteavlsudvalg og Medlem heraf til 1914. I Foreningens Bestyrelse virkede han som Næstformand 1909—14 og som Formand 1916—18. Paa dette Grundlag varetog han en Række offentlige Hverv, bl. a. som Medlem af Statens Planteavlsudvalg (1903—14), ligesom han i Krigsaarene deltog i Løsningen af vigtige Opgaver særlig med Henblik paa Ordningen af Landbrugets Produktionsforhold og Landets Eksport og Import. I øvrigt var han 1917—19 Formand for De samvirkende danske Landboforeninger og fra Landbrugsraadets Oprettelse 1919 Medlem af dettes Præsidium til 1927.

Som paapeget danner N.s Stilling som Landbrugets Mand den egentlige Baggrund for hans Virksomhed og paa adskillige Omraader Førerskab inden for den Del af Organisationsarbejdet, der blev hans egentlige Virkefelt, nemlig Andelsbevægelsen. Fra omkring Midten af 90'erne foregik inden for denne en betydningsfuld Udvikling i Retning af, at ikke alene Landbrugets Produktion, men ogsaa Indkøb af Raastoffer og Afsætning særlig af Eksportprodukter skulde iværksættes gennem andelsmæssigt Samarbejde. I denne Fase indtog N. en Førerplads som Agitator og Organisator. I vigtige Tilfælde bragte han en foreliggende Sag ud over det døde Punkt og bevirkede, at den paagældende Opgave blev ikklædt det foreningsmæssige Klædebon, som sikrede dens Løsning og fremtidige Røgt. Hans Deltagelse i denne Andelsbevægelsens Udvikling fandt for første Gang sit særlige Udtryk ved Oprettelsen 1898 af Jydsk Andels-Foderstofforretning, hvis Virksomhed ogsaa principielt blev et typisk Udtryk for den nye Linie fra dette Tidspunkt. N. var fra kort efter Selskabets Stiftelse indtil 1925 Formand for dets Bestyrelse. Lignende Medvirken ydede han ved Dannelsen 1901 af Dansk Andels-Gødningsforretning, s. A. af Mejeriernes Fællesindkøb og Maskinfabrik og 1911 af Dansk Andels Cementfabrik.

Knyttet særlig til Mejeribruget var N.s afgørende Medvirken til, at der ved Stiftelsen 1900 af Danske Mejeriers Smørmærkeforening blev lagt Grund for Indførelse af et Nationalitets- og Kvalitetsmærke for danske Landbrugsprodukter, Lurmærket, der senere som et Statsmærke fandt Anvendelse paa alle danske Eksportprodukter fra Landbruget. Ogsaa for Gennemførelsen af et landsomfattende Samarbejde inden for Mejeribruget var hans Virksomhed afgørende, og han blev 1912 ved Oprettelsen af De danske

Mejeriforeningers Fællesorganisation Formand for dennes Bestyrelse, indtil 1914.

N.s Virksomhed som Agitator og som Deltager i et oplysende Arbejde inden for Andelsbevægelsen var fra 1900 knyttet bl. a. til hans Stilling som Redaktør af det fra dette Aar udgivne Ugeblad »**Andelsbladet**«, en Stilling, som han beklædte indtil sin Død. I nær Forbindelse med det almene Organisationsarbejde var han 1899 Medstifter af en Fællesorganisation for samtlige danske Andelsforetagender, Andelsudvalget, hvis Formand han var 1909—27. Inden for **Andelsudvalgets** Arbejdsomraade deltog han i Behandlingen af forskellige Opgaver af Interesse for Bevægelsen som Helhed, ligesom han senere indtog en ledende Stilling i Praktiseringen af saadanne Opgaver. Dette gælder forskellige Virksomheder paa Forsikringsomraadet, men ikke mindst Løsningen af den Opgave, som han utvivlsomt betragtede som Slutstenen i den danske Andelsbygning, nemlig Oprettelsen af en Andelsbank. Da denne Tanke 1914 virkeliggjordes ved Aabningen af Den danske Andelsbank, var N. den selvfølgelige Førstemand, som Formand for Bestyrelsen og en Overgang Medlem af Direktionen. Som Gennemførelsen af denne Opgave betegnede Højdepunktet af N.s Virksomhed i Andelsbevægelsen, blev den ogsaa hans foreningsmæssige Skæbne. Da Banken 1925 **maatte** standse sin Virksomhed, medførte dette, at N. i Løbet af de følgende Aar trak sig tilbage fra saa at sige alle de Tillidsposter, som han paa dette Tidspunkt beklædte. Men ligesom den paafølgende Afvikling af Andelsbanken tjente til personlig Oprejsning for ham, bidrog ogsaa hans seneste Leveaar til Fæstnelse af hans Plads som Andelsbevægelsens mangeaarige Foregangsmand og paa talrige Omraader ubestridte Fører. — Ved Siden af det foreningsmæssige Arbejde gav N.s Interesse for offentlige Anliggender sig Udslag i, at han 1898 stillede sig ved Folketingsvalget i Horsens Landkreds som Repræsentant for Det forhandlende Venstre, men uden at opnaa Valg. Derimod valgtes han 1908 i Sæbykredsen som Repræsentant for Venstrereformpartiet, men opnaaede ikke Genvalg 1909 ved det paa Forsvarsagen stedfundne Valg. I øvrigt vandt Rigsdagsarbejdet næppe i særlig Grad hans Interesse. — R. 1907. DM. 1924. — Maleri af Knud Larsen 1924 i Jydsk Andels-Foderstofforretning. **Portrætrelief** paa Mindesmærke paa Svejstrup Østergaards Mark. Radering af Chr. Tom Petersen 1923. Træsnit.

H. Hertel: Andelsbevægelsen i Danmark, 1917. **Märkesmän** inom den kooperativa rörelsen, 1922. Andelsbladet, XX, 1919; XXIX, 1928; XXX, 1929.

A. Axelsen Drejer.

Nielsen, Anders, 1862—1914, Politiker. F. 30. Maj 1862 i Tapdrup, d. 13. Juni 1914 i Kbh., begr. i Tapdrup. Forældre: Husmand Niels Johansen (1822—92) og Else Marie Jensdatter (1821—93). Gift 17. Nov. 1885 i Viborg med Ane Petrea Adolphine Lyngholm, f. 21. Febr. 1858 i Hjermind, D. af Husmand Christian Pedersen L. (1815—91) og Jensine Christine Bjerregaard (1811—62).

N.s Fader overtog, samme Aar N. blev født, den Ejendom paa Tapdrup Hede, som senere blev Sønnens; den var paa ca. 20 Tdr. Land, men det meste af Jorden var uopdyrket Hede, der Stykke for Stykke **maatte** tages under Dyrkning, og Faderen var nødt til at søge Fortjeneste ved Arbejde uden for Hjemmet som Tækkemand og Brolægger. N. blev som Barn Tjenestedreng hos en Gaardmand, og i denne Plads traf han en Murer, der — som han selv har fortalt — lærte ham Forskel paa Højre og Venstre, paa Aristokrati og Demokrati. Megen Lejlighed til Uddannelse og Udvikling havde han ellers ikke, og han kom aldrig paa Højskole eller Landbrugsskole. Efter Konfirmationen blev han sin Faders Medhjælper. Nitten Aar gammel blev han Gardist, og Soldatertjenesten fik stor Betydning for ham ved at bringe ham i Forbindelse med Kbh.s Højskoleforening, hvor han kom i sin Fritid og mødte flere Venstrepolitikere. 1884 skrev han i »Viborg Stifts Folkeblad« sin første Avisartikel om »den unge Værnepligtiges Forhold som Soldat« og blev senere en flittig Bidragyder til dette og andre Venstreblade. 1885 mødte han ved et politisk Møde for første Gang C. Berg, der straks fattede stor Interesse for den unge, velbegavede Husmand. 1888 overtog han sin Faders Husmandssted, og 1890 valgtes han til Folketinget i Løvelkredsen, hvor han som bergiansk Venstremand med det Program at sige »nej og nej og atter nej« til Provisorierne fældede en Forligspolitik.

N. rykkede ind i Folketinget samtidig med J. C. Christensen, hvem han næppe var underlegen i almindelig Begavelse og overgik i formelle Evner som Taler og Skribent. Ikke saa meget en bedre boglig Uddannelse som Styrken og Villien i Christensens Personlighed gav denne Forspringet, og N.s Stilling i Venstres Politik blev nærmest som J. C. Christensens Adjudant. Begge var de Bergs Lærlinge og førte hans Politik videre i voldsom Kamp mod »Forliget« og dets Mænd. N. blev allerede 1892 Medlem af Finansudvalget, 1895 dets Sekretær og s. A. Medlem af Venstrereformpartiets Bestyrelse. 1897—1906 var han Redaktør af »Randers Venstreblad« (dog stadig — lige til sin Død — Husmand i Tapdrup). Efter Systemskiftet 1901 blev han J. C. Christensens Efter-

følger som Formand for Finansudvalget (til 1908 og atter 1909—10) og Statsrevisor (til 1908), var 1. Viceformand i Folketinget og Formand for Venstrereformpartiet 1902—08. Juli 1908 udnævntes han til Landbrugsminister efter Ole Hansen, fulgte som den første Husmand efter »den første Bonde i Kongens Raad«, overgik fra Ministeriet J. C. Christensen i Okt. s. A. til Ministeriet Neergaard, derefter i Aug. 1909 til Ministeriet Holstein, med hvilket han afgik Okt. s. A. Juli 1910 var han en af de for Kongen af Venstrepartiet foreslaaede Kandidater til Konsejlspræsidentposten, blev Landbrugsminister i det nu af Kl. Berntsen dannede Ministerium og afgik med ham i Juni 1913.

Under hele sin parlamentariske Løbebane fulgte N. aldeles overvejende J. C. Christensens Førerskab, og som han til at begynde med havde bekæmpet de gamle »Moderate«, vendte han sig senere med samme Styrke i Tale og Skrift (bl. a. flere Pjecer) mod de nye »Radikale«, der 1905 skilte sig ud fra Venstrereformpartiet, og stod naturligvis med en vis særlig Autoritet over for en Bevægelse, der i saa høj Grad appellerede til Husmændene. Han krævede et sejgt, vedholdende, taalmodigt Samarbejde af alle Venstremænd for demokratiske Reformer. Meget ivrig var han selv for den kommunale Valgrets Udvidelse og formede under Forhandlinger herom Okt. 1903 med den særlige Evne til at skabe Fyndord, han besad, en agitatorisk Vending, som skulde blive berømt: »Skellet skal slettes, det flyttes ikke«; da der dog ved Valgretsforliget 1907 bevaredes en Rest af privilegeret Valgret, hævdede han over for Angreb, at Ordene kun havde taget Sigte paa Skellet mellem de sognekommunale Vælgere. I Forsvarssagen blev det hans Standpunkt, at denne Sag nu engang skulde løses, og at den burde kunne samle alle; men som J. C. Christensens Mand vilde han ikke gaa med til Neergaards Forslag om »fremskudte Forter« ved Kbh. og indgav derfor Maj s. A. sin Afskedsbegæring som Minister, men vedblev dog at fungere. I den 1912 rejste **Forfatningssag** fulgte han derimod sine Ministerkolleger, ogsaa ved helt at godkende Forslaget om de kommunale Raad som Grundlag for Landstinget.

N. var en dygtig Landbrugsminister, der af alle, han kom i Berøring med, blev afholdt for sin Elskværdighed, respekteret for sin Begavelse. Han gennemførte bl. a. Lovforslaget om Nedsættelse af Landbokommissionen af 1911, som han omfattede med meget stor Interesse. Hans Taler, hvor der alle Dage var ikke saa lidt af Læremesteren C. Bergs Aand og Tone, kunde falde med særlig Vægt ude i Landet, hvor han advarede mod Splittelse mellem Gaardmænd og Husmænd. Hans Død (af en gammel Sygdom og

efter et længere Sygeleje) lige før Verdenskrigen betød et stort Tab for Venstrereformpartiet. — **K.² 1912.** — Mindesmærke med Portræt af E. Ølsgaard **1915** ved Viborg, med Portræt af R. Andersen **1920** i Skals.

R. K. Bertelsen: Anders Nielsen, **1915.** Viborg Stifts Folkeblad **21. Juli 1920.**

Hans Jensen.

Nielsen, Anna Helene Dorothea, f. **Brenøe, 1803—56**, Skuespillerinde. F. 4. Sept. 1803 i Kbh. (Nic), d. 20. Juli 1856 i Fredensborg, begr. paa Frbg. Forældre: Sejl-, Flag- og Kompasmager, Løjtnant Peter Christian B. (ca. 1772—1862) og Olave Frederikke Caroline Leth (ca. 1784—1843). Gift 1° 9. Aug. 1823 i Kbh. (Slotsk.) med Violinisten, Koncertmester Frederik Thorkildson Wexschall (s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 8. Juli 1834 i Søllerød med kgl. Skuespiller Nicolai Peter N. (s. d.).

I et Brudstykke af en Selvbiografi har A. N. fortalt om sin uharmoniske Barndom, der begyndte i Overflod og endte i Fattigdom. Oplevelserne gav hende Livserfaring, og Skildringen deraf røber Fantasi, et modtageligt Sind, Musikalitet og Iagttagelsesevne, Egenskaber, der siden genfandtes i hendes Kunst. Det var hendes smukke Mezzosopran, som efter Syngemester L. Zincks Raad førte hende til Teatret, hvor hun debuterede 10. Febr. 1821 som Samsøes Dyveke. Hun videreførte her det nordiske Kvindeideal, som hendes Lærerinde, Madame Rosing, havde skabt, og forlenede det med Poesi. A. N. var høj, blond med dejlige Arme og Hænder, men i øvrigt ingen regelmæssig Skønhed; hendes store blaa Øjne med deres dybe og begejstrede Udtryk beherskede Ansigtet og dækkede dets Mangler. Blid Sikkerhed og Renhed prægede hende, og Verset fik baade Klarhed og Stemning gennem hendes klangfulde og nuancerede Behandling deraf. Da hun i Debutaaret spillede Sophie i »Erik og Abel«, blev det umiskendeligt for alle, at den Oehlen-schläger-Skuespillerinde, hvortil Teatret trængte til Afløsning af Eline Heger, var fundet; »hun lagde den yndige, følsomme Natur for Dagen, som vi siden rørtes ved«, skrev Digteren; »hendes Genie for Skuepladsen viste sig snart i stort Omfang«. Ikke alene de nordiske Ungmøer Valborg i »Axel og Valborg«, Helga i »Stærk-odder« og dertil Thora i »Hakon Jarl« udførte hun, men vidt forskellige Karakterer som Maria i »Væringerne«, Miss Harriet i »Tordenskjold«, Dronning Bera i »Hagbarth og Signe«, Dronning Margaretha og Morgiane i »Aladdin«. Men er N.s Navn end uløseligt knyttet til Oehlen-schlägers gennem de 30 af hans Kvinde-skikkelser, hun levendegjorde, blev hendes Gerning dog af langt

mere omfattende Natur. Til hendes endnu kendte Roller, som hun kreerede, hørte den muntre, stolte Elisabeth i »Elverhøj«, den golde Ulrika i »Søstrene paa Kinnakullen« og Fru **Helvig** i »Svend Dyrings Hus«, hvori hun greb ved Kraft og ophøjte Ro i en Fylde af Toner, der ogsaa udmærkede hendes **Lady Macbeth**. Overskou og med ham Samtiden beundrede hendes hjertelige **Baadsmandskone** i »Pak«, jævn og københavnsk, men dog ophøjte gennem et varmt Følelsesliv, hvorimod hendes Fremstilling af Madam Mortensen i »Tordenvejr« ogsaa efter Hostrups Mening totalt mislykkedes, fordi A. N. — ligesom Fru Heiberg — manglede det landlige Element og Kendskab til Dialekt. For Syngestykket og Operaen havde hun ogsaa stor Betydning: Agathe i »Jægerbruden« og Anna i »Den hvide Dame«, som hun begge sang første Gang paa vor Scene, blev yndefulde unge Kvinder, præget af romantisk Stemningshengivelse, men ikke Operafigurer; ogsaa Adelaide i »Røverborgen«, Rosina i »Barberen i Sevilla« og Donna Elvira i »Don Juan« sang hun med Bravur og gav disse Skikkelser en sjælfuld Karakteristik, ganske modsat stereotyp Operaaktion. Og skønt intrigante Damer ikke harmonerede med hendes Natur, traf hun paa Kornet saadanne Typer som den devote, herskesyge Fru Chopin i »Ude og Hjemme« og den listige Fru Vaubert i »Slottet i Poitou«, medens hun som Hertuginde i »Et Glas Vand« med fin og overlegen Pointeren beherskede Situationen. Men det var som **Fremstillerinde** af Hustruen og Moderen, at A. N. ydede sin personligste Kunst. Triste Erfaringer fra hendes første, ulykkelige Ægteskab betingede, at hendes Sjæleskildring her blev realistisk-nuanceret (f. Eks. Schillers Maria Stuart og Hortensia i »Familien Riquebourg«, som J. P. Mynster beundrede), og da hun havde mistet sit eneste Barn, fik hendes Moderskikkelser en Dybde og Varme, en højmodig Smerte, som ingen før havde kunnet udtrykke paa vor Skueplads. **Griffenfelds** Moder i »Prinsessen af Taranto« betegnede her Højdepunktet. De **Oehlenschläger'ske** Idealbilleders **Fremstillerinde** endte som en Virkelighedens Skuespillerinde, hvis Enfold baade var høj og jævn.

A. N. var den eneste Kvinde paa Datidens Teater, der kunde sidestilles med Fru Heiberg, for hvis Udvikling i Ungdommens Dage hun havde stor Betydning. Men hendes Kunst tindrede ikke i saa mange Farver som Fru Heibergs; hun virkede hverken pikant eller koket, men inderligere og mere sanddru. Hun var, skrev Bournonville, »mindre den forelskede end den elskende, den elskelige«. Men hun evnede ikke, som Fru Heiberg, at ægge Digterne til at skrive for sig og efterlod derfor ingen Perlekrans af Roller,

som hun selv havde fremkaldt. Ved sin Blidhed, sin Klogskab og sin tilkæmpede Ro var hun ikke alene et Midtpunkt paa Scenen, men i sit Hjem, der — modsat Heibergs — var Samlingsstedet for kunstnerisk begavet Ungdom med M. Wiehe og Fr. Høedt i Spidsen. De var hendes Riddere i den Opposition mod det **Heiberg'ske** Teaterstyre, som de rejste, men hun døde netop, da de havde overvundet Heiberg, og bragte derved hans Frue en stor indirekte Sejr. De to Skuespillerinders Ry kan ikke sammenlignes; der stod aldrig Strid om A. N.s Navn, men det lyser i Teatrets Historie med en egen Renhedens Glorie, som underbygges af Tonen i hendes efterladte fine og stilfærdige Breve og af Søren Kierkegaards Karakteristik, hvori han lod hendes Kunst rumme »det væsentlig kvindelige som Resultat af Ro og tilforladelig Sjælfuldhed, der forsmaaede alt ydre Væsen«. Hendes Værd for ham laa i det etiske. A. N. optraadte sidste Gang 31. Maj 1856 som Grevinden i »Kongens Læge«.

Maleri af E. D. Bærentzen (**Fr.borg**); Kopi deraf i Teatermuseet, der ogsaa ejer et Maleri af C. **Løffler** samt Rolletegninger af J. L. Lund og Edv. Lehmann, bl. a. som Maria Stuart. Maleri af F. Vermehren 1887 (**Fr.borg**). Tegning af samme 1850 (Det kgl. Teater). Maleri af D. Monies 1857 (sst.). Silhouet (**Fr.borg**). Litografier af D. Monies, E. Lehmann 1842, E. D. Bærentzen ca. 1845, efter F. Vermehren fra Tegner & **Kittendorff** 1851 og 1856 samt af F. Møller (Elisabeth i »**Elverhøj**«). Kostumetegninger af C. V. Bruun (Teatermuseet). Akvarel af samme (**Fr.borg**). Buste paa Det kgl. Teater og i Teatermuseet. Træsnit af O. Andersen efter Tegning af C. V. Bruun.

Dansk Pantheon, 1842—51, XIV. S. Kierkegaard: **Saml.** Værker, VI, 1902, S. 126 f. Aug. Bournonville: Theaterliv og Erindringer, 1865, S. 428 ff. **Oehlenschlägers** Erindringer, IV, 1851, S. 7. [Anna Maria **Benedictsen**:] Breve fra og til en Skuespillerinde, udg. af **Nemo**, 1867. C. Hostrup: Erindringer, I, 1891, S. 227. Tilskueren, XIX, 1902, S. 741—52. H. **Schwanenflügel**: J. P. Mynster, 1900, S. 29. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, II, 1912 (med Kildehenvisninger). Samme: Mennesker bag Masker, 1931 (Sommerlyst-Kredsen). D I A M " I

Nielsen, Anne Marie (Carl), f. 1863, Billedhuggerinde. F. 21. Juni 1863 paa Thygesminde i Sønder Stenderup ved Kolding. Forældre: Proprietær Povl Julius Brodersen (1827—99) oS **Frederikke Johanne** Christine Gylling (1825—1904). Gift 18. April 1891 i Paris med Komponisten Carl N. (s. d.).

A. M. C. N. viste som Barn Lyst til at modellere Dyr og blev derfor 1880 i tre Maaneder sendt til C. C. Magnussens Snitteskole i Slesvig By, hvor hun navnlig lærte at tegne. 1882 tog hun til

Kbh., blev Nov. s. A. Elev hos Aug. Saabye og arbejdede flere Aar hos ham. Ogsaa Jørgen Roed og H. Olrik støttede hende i hendes Studier. Allerede 1884 debuterede hun paa Charlottenborg Foraarsudstilling med en Buste, 1887 vandt hun Neuhausens Konkurs med en for sin Tid dristigt komponeret Springvandsgruppe »Thor paa Fiskeri« og fik derefter Tilladelse til at deltage i Akademiets **Guldmedaille-Konkurs** 1889. Idet hun hermed stillede med Akademi-Elever med Afgang, optoges hun Marts s. A. paa Friplads i Akademiets nyoprettede Kvindeskole og gik her to Semestre til Jan. 1890. Til Guldmedaille-Konkursen 1889 udførte hun **Relieffet** »Egil Skallegrimssøn rider hjem med sin druknede Søns Lig«, bemærkelsesværdigt ved sin Patos, den naturalistiske Stofbehandling og det intime Kendskab til Dyr, hvormed Hesten er gjort. Relieffet vakte Opmærksomhed, men fik ingen Præmie. I øvrigt bragte Billeder af Paulus Potter, som hun saa paa en Rejse til Holland s. A., hende for Alvor ind paa **Dyreskulpturen**. Det gik op for hende, at hun skulde have »Atmosfæren«, Omgivelserne med i sin Karakteristik af Dyrene, og hun vandt straks udelt Anerkendelse for sine Statuetter af Kalve, Heste, Tyre. En saa usminket Naturtroskab og Forstaaelse for Dyrenes Gøren og Laden havde man ikke før set. Det var en Virkeliggørelse af Landmandens Kærlighed til sine Dyr. De duftede af Stald, og de staar som en højst talentfuld Indsats i den naturalistiske Epokes Skulptur. Paa Verdensudstillingen i Paris 1889 skaffede de hende en Bronzemedaille, og i de næste tyve Aar gik de en Sejrsgang til de tyske Museer. I hendes Virksomhed laa der en vis æggende Oppositionslyst, og hun hævdede sig paa den Tid som et friskt Talent med uventede Muligheder. 1895 vandt hun 2. Præmie i Konkurrencen om et Relief til Kbh.s nye Raadhus med »Frederik III. og hans Dronning til Hest under Kbh.s Belejring«, tænkt udført polykromt i Stevns Kridt, 1907 1. Præmie i Konkurrencen om **Finsen-Monumentet**, som imidlertid blev overdraget Rud. Tegner, og s. A. tillige paa ny Neuhausens Konkurs med »En Arbejderske«. Et Par Aar i Forvejen havde hun overrasket sin Samtid ved i Athens **Akropolis-Museum** at gøre en Kopi af den polykrome, **trehovedede** »Typhon«, en banebrydende Værdsættelse af den **gam-melarkaiske** Skulptur, hvis kunstneriske Værdi først blev almindelig erkendt en Del Aar senere. Dette Arbejde vakte fortjent Bifald og erhvervedes baade til Glyptoteket og til **Altes Museum** i Berlin. Kronen paa Værket blev Konkurrencen om Christian **IX.s** Rytterstatue til Christiansborg Ridebane, hvori hun sejrede 1908, vel den største Opgave, der er stillet en dansk Billedhugger i vort Aar-

hundrede. Efter langvarige og dybtgaaende hippologiske Studier blev Monumentet fuldført og afsløret 15. Nov. 1927. En paatænkt Figur-Frise paa Soklen, hvortil der var gjort Forarbejder, havde man dog maattet opgive, dels af økonomiske Grunde, dels fordi Offentligheden ønskede at se en Ende paa Arbejdet, og det lykkedes hende næppe heller i Gengivelsen af Rytter og Hest at indfri de Forventninger, man havde stillet til hende.

Ved Siden af sine Dyre-Figurer (bl. a. en Sky-Terrier og den i sin Tid meget beundrede **Colley-Hund**) og af en omfattende Produktion af Dyre-Statuetter har A. M. C. N. udført tre Bronze-Porte til Ribe Domkirke (1904), som blev modtaget med vel-fortjent Bifald, Monumentet for Dronning Dagmar paa Ribe Slots-banke (afsløret 1913) og en Række Gravmæler og Buster (Professor J. E. V. Boas til Landbohøjskolen; Tandlæge A. M. G. Friis til Museet paa Koldinghus; Kammersanger N. J. Simonsen til Det **kgl.** Teaters Foyer; Niels Skovgaard; Komponisten Carl Nielsen, for hvilken Akademiet tildelte hende Thorvaldsens Medaille 1932). Hendes første Rejse gik 1889 til Holland, hvor hun følte sig stærkt tiltrukket af Rembrandt, Frans Hals og Paulus Potter, og til Verdensudstillingen i Paris. Vinteren 1890—91 opholdt hun sig i Paris, og for **Kauffmanns** Legat rejste hun Dec. 1899—**Juni 1900** til Italien (Rom, Napoli, Pompeji, Palermo, Selinunt, Monreale, Orvieto, Siena, Firenze, Ravenna, Mantova, Verona), for Anckers Legat 1903 til Grækenland (Studier i Akropolis Museet). Hun valgtes til Medlem af Akademiets Plenarforsamling Dec. 1908 og havde Sæde i Akademiraadet Jan. 1912—**Marts 1914**. Siden 1892 har hun tilhørt Den frie Udstilling. Desuden har hun deltaget i Charlottenborg Foraarsudstilling 1884, 1886—90, 1894—95, 1907, 1909, holdt Særudstillinger i Kunstforeningen 1895 og Den frie Udstilling Febr. 1931 og som Indbudt vist større Samlinger af sine Arbejder paa Kunsternes Efteraarsudstilling 1930 og Foreningen af 18. Nov.s Udstilling paa Charlottenborg Nov.—Dec. 1937. Arbejder af A. M. C. N. findes i Kunstmuseet, Museerne i Odense, Kolding, Ribe, Kunsthalle i Hamburg og Albertinum i Dresden, endvidere Museerne i Berlin, Rostock, **Lübeck**, Krefeld, Erlangen og Leipzig. — Ingenio et **Arti** 1927. — Malerier (Ungdomsbilleder) af Johanne Krebs og H. **Slott-Møller**. Tuschtegning af L. Find (Fr.borg).

Ove Jørgensen i **Ill. Tid.** 16. Okt. 1904. G. Treu i Mitteilungen aus den **sächsischen** Kunstsammlungen, Jahrg. 1, 1910. Elna Borch i Kvinden og Samfundet 15. Marts 1912. Vilh. Wanscher i Politiken 2. Juli 1923 og 15. Nov. 1927. **Berl. Tid.** 13. og 15. Nov. 1927. Dagens Nyheder 13. Nov. s. A.

Poul Lauritz Rasmussen i Skønvirke, XIII, 1927, S. 161—70. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 21. Juni 1933. Kendte danske Kvinder 1934. Under Red. af Olga Eggers, 1934. Politiken 9. Juni 1935. Danske i Paris. Red. af Franz von Jessen, II, 2, 1938.

Sigurd Schultz.

Nielsen, Anton Lauritz, 1827—97, Forfatter. F. 5. Maj 1827 i Sneslev ved Fuglebjerg, d. 6. Marts 1897 i Øster Skerninge, begr. i Ollerup. Forældre: Lærer, sidst i Rerslev ved Ruds Vedby, Lars N. (1799—1888) og Frederikke Marie Olsen (1792—1876). Gift 18. Nov. 1857 i Gerslev med Inger Elisabeth Gøtzsche, f. 11. Dec. 1829 i Hem, Hindborg Herred, d. 9. Juni 1895 i Everdrup, D. af Sognepræst, sidst i Gerslev, Henrik Frederik G. (1783—1857, gift 1° 1818 med Poulina Johanne Kirstine Rogert, 1792—1826) og Anna Charlotte Bendtsen (1806—91). Separeret 1883.

Som Faderen fik N. sin Uddannelse paa **Jonstrup** Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1848. Efter et Aars Virksomhed som Huslærer blev han 1850 Soldat, dog uden at komme med i Krigen. S. A. blev han kaldet til Lærer i Roneshøj ved **Slagelse**; 1858 forflyttedes han til Munkebjergby, hvor han gennem Bekendtskab med Ernst Trier blev grebet af det grundtvigske Aandsliv og Højskolen. Vinteren 1865—66 deltog han i Undervisningen paa Vallekilde, og 1868 blev han Forstander for den nylig af Mads Hansen oprettede Højskole i Vester Skerninge paa **Fyn**; 1882 flyttede han Skolen til Ollerup. Hans urolige Natur fik ham 1884 til at afhænde Skolen og flytte til **Kbh.**, men heller ikke her kunde han slaa sig til Ro. Længselen efter Skolen og Landlivet drev ham allerede 1886 tilbage til Ollerup, og i flere Aar havde han nogle Timer ved sin gamle Skole. Efter en kort Tids Ophold i Svendborg flyttede han 1895 ind i et Boisted i Øster Skerninge, hvor han opholdt sig til sin Død. — Tidligt følte N. digterisk Trang, men i Ungdomsaarene blev det dog ikke til alvorligere Forsøg. Efter at have offentliggjort nogle Smaating i Ugeblade og Almanakker udsendte han 1861 sin første Bog »Fra Landet, Billeder af Folkelivet i Sjælland«. De følgende to Aar bragte to Bind med samme Titel. Og med disse tre Bind Bondelivsskildringer (samlet Folkeudgave 1897) var N.s litterære Navn fastslaaet. Den skarpe Iagttagelsesevne, den sikre Natursans og den »realistiske« Gengivelse af Bondens Væsen og Tale, som kom til Orde i disse friske og varmtføjte Skildringer, betød en Fornylse, et Gennembrud, som ikke alene gjorde N. til en af Førerne inden for den saakaldte Skolelærerlitteratur, men til en Forløber for det realistiske Gennembrud i 70'erne. En lang Række Bøger fortsætter denne første Indsats, »Tre Fortællinger«

(1864), »Nye Fortællinger« (1866), »Bondeliv«, I—III (1866—69), »Strøgods« (1870), »Livet paa Landet« (1871) og »Fra først til sidst« (1883). Men lagttagelsernes Friskhed viger af og til for N.s Lyst til at moralisere, hvorfor hans senere Bøger ikke kunstnerisk staar Maal med hans første. Særlig tendensprægede er de to meget læste Smaaabøger »Om Hans, der kom paa Høiskolen« (1867) og »Om Karen, der kom paa Høiskolen« (1868). Stadig er N.s Interesse for Almuen levende; de sjællandske Landsbyskildringer efterfølges af fynske (f. Eks. i »Fattigmands Færd«, 1885), og da han efter 1873 at have modtaget det Anckerske Legat faar Smag for Rejser, er det ogsaa Almuen i det fremmede, der fængsler ham; »Brydninger i Folkelivet« (1877) giver syditalienske Folkelivsskildringer, og »En Sommer i Amerika« (1891) giver gode Billeder af Livet blandt Dansk-Amerikanere. Mindre sikker er N., naar han træder uden for sit særlige Omraade som i »Udenfor Bondestanden« (1875). Til det omfattende Forfatterskab hører endvidere en Række kulturhistoriske Skrifter og Mindebøger: »Den danske Bonde« (1887), »Landhaandværkerne før og nu« (1889), »Gamle Nielsen« (Faderens Selvbiografi, 1888), »Landsbyliv i Trediverne« (1894), »Seminarieliv i Fyrreerne« (s. A.), »Højskoleliv i Tredserne og senere Aar« (1896) og »Skolemesterliv« (udk. efter Forf.s Død, 1897). Den lille Digtsamling »Spurvekvidder« (1873) bringer en Række Højskole- og Skyttesange samt mere personlige Udtryk for Digterens urolige Sind. — Mindesmærke med Portrætmedaillon af R. Bøgebjerg 1900 ved Ollerup Højskole. — Litografi af E. Fortling 1866. Træsnit bl. a. 1871, 1873, af W. Obermann 1879, af H. P. Hansen 1886 og af W. Obermann 1889 (efter Forbillede fra 1864).

Ovenn. Mindebøger. Ejnar Skovrup: Anton Nielsen, 1928. Oskar Thyregod i Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 453—61. Henrik Pontoppidan i Politiken 9. Marts .897.

K. K. Nicolaisen.

Nielsen, Asta Sophie Amalie, f. 1881, Filmskuespillerinde. F. 11. Sept. 1881 i Kbh. (Matth.). Forældre: Arbejdsmand Jens Christian N. (1850—99) og Ida Frederikke Petersen (1843—1912). Gift 1° 1912 med Forfatter, senere Biografdirektør Peter Urban Bruun Gad, f. 12. Febr. 1879 i Korsør (gift 2° 1922 med Esther Burgert v. Westernhagen), Søn af Premierløjtnant, senere Kontreadmiral Nicolaus Urban G. (1841—1920) og Forfatterinden Emma Halkier (se Gad, Emma). Ægteskabet opløst. 2° 1920 med svensk Reserveløjtnant Ferdinand (Freddy) Wingårdh. Ægteskabet opløst. 3° 1923 med russisk Skuespiller Gregorij Chmara. Ægteskabet opløst.

Der ruller Zigeunerblod i A. N.s Aarer. Hun var et fattigt Barn

med en vaagen Intelligens og Fremdrift. P. **Jerndorff** og Em. Larsen blev hendes Lærere, og hun havde frekventeret Det kgl. Teaters Elevskole, inden hun 1902 blev ansat ved Dagmar-teatret, hvor hun vakte Opmærksomhed ved sin drastiske Fantasi som Opvartningspigen i »Den Anden«; 1905—07 turnerede hun med »de Otte« og siden med Peter Fjelstrups Selskab i Norge og Sverige, og 1908—10 tilhørte hun Det ny Teater i dets Startperiode, men trods sin solide Uddannelse naaede hun ikke at tilkæmpe sig en Stilling. Hendes ejendommelige Ydre, der siden under andre Forhold blev af stor scenisk Værdi for hende, begrænsede i Forbindelse med en uegal Talestemme hendes Repertoire. Men 1910 blev Urban Gads Film »Afgrunden« et Vendepunkt i hendes Liv. Magdas Rolle udløste, skrev hun senere, »alt det, hun havde gaaet og gemt inde i sig selv og ikke faaet Lov til at komme frem med paa det »rigtige« Teater«. Hun vakte Opsigt langt uden for Danmarks Grænser og modtog Engagement i Berlin, hvor hun siden fik sit eget Optagelsesatelier, og i en Række store Karakterroller udvidede hun den vundne Popularitet som »Die Duse der Kino« paa Teatre, der ofte bar Navnet »Asta N.-Lichtspiele«. Hendes slanke, pikante Skikkelse og hendes udtryksfulde Hænder og Ansigt med de store, glansfulde Øjne var som skabt for den nye Billedkunst, hvis tekniske Virkemidler hun lærte at beherske. Hun levede i de mangfoldige Situationer, hvori hendes Filmsroller bragte hende; de prægedes alle af Ro, der dækkede over et spillende Temperament. »Die Asta« blev verdenskendt som en af Filmens Pionerer: »Den sorte Drøm«, »Det hede Blod«, »Dødedansen«, »Barnet kalder«, »Den lille Engel«, »Brødrene«, »Pigen uden Fædreland«, »Suffragetten«, »Fædrenes Synd«, »**Vaisenhusbarnet**«, »Den evige Nat« var Titlerne paa nogle af hendes mange Succes'er, men da Talefilmen afløste Stumfilmen, forlod hun det hvide Lærred og drog paa Turné som tysktalende Skuespillerinde, bl. a. med Hovedrollerne i »Romantik« og »Kameliadamen« paa Programmet. Tilstandene i det nye Tyskland **medførte**, at hun 1937 paa ny bosatte sig i Kbh. — Tegning af Axel Bache i Teatermuseet, i øvrigt Malerier bl. a. af Henrik Lund, Karsten, J. Ringelnatz, Klein Diepold, H. **Greil**, Jos. Fencker, Deutsch, Coester og Gregorjev, Buster af Eberlein og Elise Brandes, Relieffer af Fru **Mierendorf**, Tegninger af J. Ringelnatz, H. Greil og Klein Diepold.

Teatret, XII, 1912, S. 41 f. Adolf Langsted: Asta Nielsen, 1917. P. Diaz: Asta Nielsen, 1920. E. M. Mungenast: Asta Nielsen, 1928 (med **Litteratur**). Arnold Hending: Stjerner i Glashuse, 1936, S. 113 ff.

..
Robert Neiiendam.

Nielsen, Augusta Wilhelmine, 1822—1902, Solodanserinde. F. 20. Febr. 1822 i Kbh. (**Helligg.**), d. 29. Marts 1902 sst., begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Portner ved Frimurerlogen og Kontrollør ved Det kgl. Teater Hans N. (1792—1868) og Karen Lorenzen (ca. 1786—1857). Gift 16. Sept. 1849 i Augustenborg med Digteren, dansk Premierløjtnant, senere Toldinspektør i Simrishamn Anders Johan Afzelius, f. 13. Dec. 1817 i Alingsås, d. 14. Jan. 1865 i Simrishamn (gift 2° 1858 med Marie Louisa Ljunggreen, 1833—84), Søn af Provst, Dr. theol. Lars Peter A. (1779—1847) og Tullia Elisabeth Brun (1783—1862). Ægteskabet opløst.

A. N. hørte til August Bournonvilles tidligste Elever. Hun var en høj slank Pige med en fuldendt Skikkelse og skønne blaa Øjne. Der var en egen blid Godhed i hendes Væsen. Da Lucile Grahn havde forladt Landet, fik hun sin egentlige Debut 6. Sept. 1839 som Sylfiden. Hun udfyldte Savnet og vandt i sit korte Kunstnerliv et Navn, der — vidner Bournonville — var »synonymt med Lethed og ladylike Elegance«. Dansene »Cracovienne« og »La Lithuanienne« var hendes Glansnumre, og Danserinden Celeste i »Toreadoren«, som han komponerede for hende, viste hendes kunstneriske Egenskaber i deres smukkeste Form og dækkede hendes Mangel paa Temperament og levende Mimik. 1841 blev hun Solodanserinde, og naar hun i denne Egenskab optraadte paa Teatrene i Stockholm, Kristiania, Berlin og andre tyske Byer, gjorde hendes fornemme Charme ikke mindre Indtryk end i Kbh. Balletmester Perrot fuldendte i Paris hendes Teknik, og da hun havde sejret paa Operaen i Paris, fik hun Tilbud om Ansættelse, men foretrak at vende tilbage til Teatret paa Kongens Nytorv, hvor Kong Christian VIII.s Nevø, Prins Frederik af Hessen, var blandt hendes mange Beundrere. Da hendes intime Forhold til ham blev alment kendt, vendte Publikums Hyldest sig til Hyssen, og dette Omslag i Stemningen angav for Fru Heiberg det moralske Standpunkt, som Offentligheden dengang forlangte af sine Yndlinge. A. N. trodsede ikke **Uvillien**, men forlod Scenen (Febr. 1849) og tog fra Juni 1851 sin Afsked med Pension. Samtidig opløstes hendes kortvarige, ulykkelige Ægteskab med den svenske Digter A. J. Afzelius, og Prins Frederik tilstod hende en Appanage, som udbetaltes i halvtreds Aar til hendes Død. — Maleri af Edv. Lehmann i Privateje. Malede Rollebilleder, ligeledes af Lehmann, i Teatermuseet. Litografier af E. D. Bærentzen ca. 1843 og af E. Desmaysons efter Senties.

Robert Neiiendam: En Danserinde (med Kildehenvisninger), 1918. Om A. J. Afzelius' Slægt i **Personahist. Tidsskr.**, 10. Rk., II, 1935, S. 230.

Robert Neiiendam.

Nielsen, Axel Eduard Hjorth, f. 1880, Nationaløkonom. F. 30. Dec. 1880 i Kbh. (Garn.). Broder til H. Hjorth-Nielsen (s. d.). Gift 1° 27. Maj 1916 paa Frbg. med Else Adolphine Petra Muller, f. 7. Juni 1893 i Kbh., D. af Xylograf Hermann Rudolph M. (1857—1935) og Adolphine Johanne Svendsen (1867—1937). Ægteskabet opløst 1922. 2° 17. April 1935 i Kbh. (Jac.) med samme.

N. blev Student 1898 fra Schneekloths Skole og cand. mag. i Statsvidenskab 1903. Han ansattes s. A. som Ekstraarbejder i Statens Statistiske Bureau (Det statistiske Departement), men blev 1906 knyttet til Det kgl. Bibliotek, hvor han 1908 blev Assistent og 1910 Underbibliotekar. Samtidig hermed paabegyndte han sin videnskabelige Løbebane. 1905 erhvervede han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave om Prisbevægelsen i Danmark 1650—1750 (trykt i »Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik«, III. Folge, Band 31, 1906); 1906 fremkom i Københavns Brandforsikrings Jubilæumsskrift en Undersøgelse over Befolknings- og Beboelsesforhold i Kbh. omkring 1728 (udarbejdet sammen med Professor Harald Westergaard), og 1908 blev N. Doktor i Statsvidenskab paa Afhandlingen »Specier, Kroner, Kurant, en Studie over den faldende Rigsdalerværdi i Danmark i Tiden 1671—1726«, hvori der bl. a. paa Basis af hidtil ubenyttet Kildemateriale for første Gang er foretaget en Bestemmelse af de danske Penges valutariske Værdi, særlig i Forhold til Hamburger Mark Banco. Til N.s Ungdomsforfatterskab hører endvidere hans Afhandling om den tyske Kameralvidenskabs Opstaaen i det 17. Aarhundrede, hvori han — i Modsætning til den almindelige Opfattelse af Merkantilismen som en politisk-praktisk Retning — paa Grundlag af et omfattende litterært Materiale godtgør dens Ret til at blive betragtet som et videnskabeligt System og paaviser dets Forbindelse med Humanismen og græsk Filosofi, særlig Aristoteles (Afhandlingen er optaget i Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Skrifter 1911). N. viste sig allerede i disse Ungdomsarbejder som en særpræget Forsker med Lyst og Evne til at finde nyt Stof og til at anlægge selvstændige Synspunkter og med et ejendommeligt, lidt tungt, men udtryksfuldt Sprog.

N. udnævntes 1911 til Professor ved Kbh.s Universitet i den ved William Scharlings Død ledigblevne Plads efter at have sejret i en Konkurrence, hvori han deltog sammen med P. C. R. Gædeken, E. P. Mackeprang, K. A. Wieth-Knudsen og Jens Warming. Hans selvvalgte Emne omhandlede Forholdet mellem Nationaløkonomiens Teori og Politik (udkom 1912). I det første Halvaar af 1912 var han fritaget for Forelæsningspligten og var paa Studie-

rejse i England. Han havde tidligere i Aarene 1908 og 09 været paa Studierejse i Schweiz, Frankrig og Tyskland.

Som Universitetslærer har N.s særlige Fag været økonomisk Historie og Pengevæsenets teoretiske og praktiske Problemer. Han er i sine Studenter Bevidsthed den redelige Forsker og pligt-tro Lærer, kundskabsrig, selvstændig over for Tidens Strømninger og kritisk over for andres og egne Præstationer. Baade disse Egenskaber og Fagenes Betydning har givet hans Undervisning en central Plads i det nationaløkonomiske Studium; han har desuden undervist i andre Discipliner, f. Eks. Sociologi. Hans knappe Væsen dækker over en varm Interesse for den, der ærlig søger, og som ønsker hans Hjælp og Vejledning.

N.s Hovedværk er det omfangsrige og gedigne Værk »Bankpolitik« (I—II, 1923 og 1930). Det omhandler først og fremmest Seddelbankerne og de omkring dem grupperede større Forretningsbanker, 1. Del deres historiske Udvikling, 2. Del de Principper og Problemer, der knytter sig til deres Virksomhed i det moderne Samfund. Værket er uden Sidestykke i den skandinaviske Litteratur. Fra N.s økonomisk-historiske Forfatterskab maa nævnes »Dänische Wirtschaftsgeschichte« (Brodnitz' Serie, 1933), som han har redigeret, og hvori han selv har behandlet Perioden efter 1840 (bortset fra den særlige Landbrugsudvikling). Blandt hans Afhandlinger om Enkeltspørgsmaal kan nævnes den 1917 udkomne Pjece »Den skandinaviske Møntunion« og Artiklen »Korporationer« i »Hist. Meddelelser om København« (2. Rk., V, 1931—33, S. 249—69).

N.s Interesse for Pengevæsenet har i fremtrædende Grad omfattet Arbejdet med Problemernes praktiske Løsning. Dette gælder en Del af hans Artikler i Fagtidsskrifter, men ogsaa en lang Række Indlæg i Dagspressen. I første Række maa her nævnes hans Kritik af Nationalbankens inflationistiske Pengepolitik paa forskellige Tidspunkter under og efter den store Krig. Hovedpunkterne i denne Debat er gengivet i et Tillæg til »Bankpolitik«, II, »Dansk Valutapolitik 1914—27«. I det væsentlige har Eftertiden givet ham Ret. Af en særlig Karakter er to Betænkninger, »Redegørelse for de retslige, finansielle og økonomiske Spørgsmaal, der knytter sig til Indførelse af Guldindløselighed af Kronen ved en definitiv Guldværdi lig den engelske Shilling« (1926, afgivet sammen med Henry Ussing) og en Redegørelse for de opstaaede kollektive Spareformer (1934, afgivet sammen med K. Sindballe).

N. var Medlem af Den overordentlige Kommission af 8. Aug. 1914 til dens Ophævelse 1921, Formand for Kaffenævnet af 1917, Medlem af Valutakommissionen af 1923 og af Valutaegaliserings-

fondens Bestyrelse s. A. Han udnævntes 1922 af Regeringen til Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab og 1936 til Medlem af Repræsentantskabet for Danmarks Nationalbank og Næstformand i dens Bestyrelse; 1926—36 var han Formand for Tilsynsraadet for Kongeriget Danmarks Hypotekbank. Han var endvidere Medlem af Banklovskommissionen af 9. Juni 1928, Formand for Statsministeriets Udvalg af 19. Febr. 1934 vedrørende Sanering af Landbrugets Gældsforhold og er fra 1934 Formand for Revisor-eksamenskommissionen. 1928—36 var N. Formand for National-økonomisk Forening, i hvilken Egenskab han bl. a. har virket for det nordiske Samarbejde. Fra 1925 har Det kgl. Bibliotek igen knyttet Forbindelsen med N. ved at ansætte ham som Konsulent ved Anskaffelsen af økonomisk Litteratur. — N. var Universitetets Rektor 1935—36. — R. 1925. DM. 1936. — Maleri af Johs. Nielsen (Privateje).

Univ. Progr. Okt. 1908, S. 43. Univ. Aarbog 1904—05, 1906, S. 189; 1911—12, 1917, S. 481—84. Børsen 21. Dec. 1936.

Jens Toftegaard.

Nielsen, Bentine Henriette Marie, 1834—1928, Skuespillerinde. F. 27. Jan. 1834 i Kbh. (Helligg.), d. 4. Juli 1928 sst., begr. sst. (Holmens). **Forældre:** Værtshusholder, senere Høker Anders N. og Marie Dorothea Munck. Ugift.

B. M. N. udgik fra et Smaaborgerhjem og forberedtes af dette Milieus Skildrer Th. Overskou til Teatret, hvor hun under J. L. Heibergs Styre debuterede 2. Sept. 1852 som Inger i »En Episode«. Den unge Pige førte sin slanke Skikkelse naturligt og havde en klar Talestemme, men følte selv sin svigtende Teknik og uddannede sig i tre Aar, til Dels under Fr. Høedt, inden hun 1855 fik sin anden Debut som Samsøes Dyveke. Denne Rolle og **Oehlenschlägers** Valborg røbede, at den lyrisk-plastiske Stil ikke vilde blive hendes Omraade, men da hun spillede Grethe i »Pak« (1857), fandt hun Udtryk for sit eget Naturel, der ikke var højtflyvende, men forstandigt og redeligt. Derfor fik Holbergs Leonore en tilforladelig **Fremstillerinde** i hende, f. Eks. i »Maskeraden« og »Henrik og Pernille«, og de stilfærdigt forsagende Typer kunde hun magte; blandt disse indtog Mathilde i Bjørnsons »De Nygifte« Førstepladsen i hendes Repertoire. 1862 blev hun kgl. ansat og hørte til sin Afsked Juli 1892 til Teatrets nyttige Skuespillerinder, der kunde forme noble, altid lidt blege og klynkende Skikkelser. Hun vedblev at være den skjulte Inderligheds Fremstillerinde, og som saadan virkede hun fin og indtagende, men hun havde intet Lune, endsige Temperament. Blandt hendes Roller var Rosa i »Rosa og Rosita«,

Mathilde i »En Skavank«, Ulrikka i »Søstrene paa Kinnakullen«, Fru Martin i »Den eneste Fejl«, Fru Tjelde i »En Fallit«, Fru Riis i »Det nye System« og Morgiane i »Aladdin«. Hun optraadte sidste Gang 28. Maj 1891 som Fru Friis i »Ravnekrogen« og gik ind i et langt Otium, i hvilket hun blev den sidstlevende fra Heibergs Teaterperiode. — Litografi fra F. E. Bording 1875. Træsnit 1885.

Vilh. Møller: Danske Kunstner-Portrætter, [1883], S. 56 f. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I, 1921.

Robert Neiiendam

Nielsen, Birgitte Berg, se Berg Nielsen.

Nielsen, Camilla Marie, 1856—1932, Kommunalpolitiker. F. 20. April 1856 i Særslev ved Jyderup, d. 16. Dec. 1932 paa Frbg., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Gaardejer, Sognefoged Jens Jensen (1823—78) og Ane Kirstine Kjølser (1827—99). Gift 1° 1879 i Kbh. med Arbejdsmand Andreas Frederik Larsen, f. 15. Aug. 1856 i Særslev, d. 11. Sept. 1935 i Græsted, Søn af Skomager Gravs Peter L. (1825—70) ^oS Ane Kirstine Jensdatter (1827—1900). Ægteskabet opløst. 2° 5. Marts 1903 i Aarhus med Togfører Christen N., f. 2. Maj 1852 i Sigerslevvester, d. 24. Juli 1907 i Kbh., Søn af Hjulmand Niels Jensen og Karen Mortensdatter.

Skønt Gaardmandsdatter giftede C. N. sig i Ungdommen med en fattig Arbejder og bidrog til Hjemmets Opretholdelse ved at passe Butik, rulle Cigarer, sy Bluser, være Smørrebrødsjomfru i »Over Stalden« og navnlig ved som Vicevært at have Tilsyn med forskellige Ejendomme, opkræve Husleje etc. Herved vandt hun Husejerens Tillid i den Grad, at han hjalp hende til selv at blive Ejer af en stor forfalden Kaserne paa Vesterbro med talrige Smaalejligheder og Hundreder af Børn, og hun administrerede denne og siden andre Ejendomme dygtigt og human, saa det er sagt, at hun ikke var kold Værtinde, men varm Veninde for sine Lejere. Efter Opfordring af Socialdemokratisk Kvindeforening stillede hun sig og blev indvalgt i Bestyrelsen for Frbg. Hjælpekasse 1908 og var Medlem til sin Død. Da Frbg. Kommune 1909 oprettede en Bispisningsanstalt, forestod hun denne, og 1917—31 var hun Leder af Frbg. Folkekøkken. Det Indblik i ulykkelige Forhold og kranke Skæbner, hun fik gennem dette sociale Arbejde, paavirkede hende til mere aktiv Deltagelse i Parti- og Kvindebevægelse; hun talte ved mange Møder, om Bolignød og Grundejermetoder, om Mødrehjælp og Børneforsorg etc. Hun blev Medlem af Bestyrelsen for Socialdemokratisk Forening for Frbg. 2. Kreds, af Bestyrelsen for

Kbh.s Husmoderforening og for Socialdemokratisk Kvindeforening, 1917 af Frbg. Kommunalbestyrelse og af dennes sociale Udvalg. Hun deltog i Husmoder- og Johannesforeningens Ferievirksomhed, drog paa Skovture for Gamle og medvirkede ved Foranstaltninger for daarligt stillede Mødre og Børn. Som hun selv var rede til at trække sin Del af Læset, havde hun en særlig Evne til at faa andre spændt for og til at skaffe Midler til saadanne **filantropiske** Formaal. Hun blev ogsaa Medlem af Bestyrelsen for Sabroes Fond og Børnehjem, for Odd Fellow Ordenens Rebekkahjem og for Prinsesse Helenas Børnehjem. C. N. var over de 50, før hun traadte offentligt frem, og det var hverken politiske Teorier eller kvindesaglige Ideer, der ledede hende i hendes Virksomhed, men et arbejdsomt Livs Erfaringer. Hun var sarkastisk over for megen saakaldt »Kvindepolitik«, og for sine Kønsfæller betød hun mest ved det Eksempel, hun viste paa, at ogsaa en Kvinde kan være en Handlingens Mand. Hendes praktiske Haandelag, hendes djærve Fremtræden, gode Humør og til Tider kraftige Sprog skabte hende en betydelig Popularitet baade inden for Arbejderbevægelsen og i socialt interesserede Kredse. — **F.M.S. 1928.** — Portrætteret paa E. Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

Camilla fortæller (Selybiografi), 1932. Kvinden og Samfundet 30. Dec. 1932. Social-Demokraten 19. og 20. April 1926, 19. April 1931, 17. og 23. Dec. 1932.

Oluf Bertolt.

Nielsen, August Carl, 1865—1931, Komponist. F. 9. Juni 1865 i Nørre Lyndelse, d. 3. Okt. 1931 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Malermester, Musiker Niels Jørgensen (1835—1916) og Maren Kirstine Johansen (1833—96). Gift 18. April 1891 i Paris med Billedhuggerinden Anne Marie Brodersen (se Nielsen, Anne Marie (Carl)).

N. blev født i et Hus ved Sortelung under Gaarden Frydenlund, en god Mils Vej Syd for Odense. Paa begge Sider synes hans Slægt i Generationer at have tilhørt den fynske Almue. Faderen — Niels Maler, som han kaldtes paa Egnen — ernærede sig kummerligt ved sit Haandværk og virkede desuden som Landsbyspillemand, et Erhverv, der synes at have været arveligt i hans Familie, i hvert Fald var to af hans Onkler vidt kendte over hele Fyn som Landsbymusikanter. N. skildrer i sine Erindringer Faderen som en noget kølig og forbeholden Natur, for hvem Børnene havde megen Respekt. I livligt Lag kunde han imidlertid tøj op og var en udmærket Fortæller med aabent Øje for sine Medmenneskers humoristiske Sider og en sjælden Evne til at karakterisere. Det er

da sikkert fra ham, at N. arvede disse sidste Egenskaber, som i saa høj Grad prægede ham i Omgang med Mennesker, og som i hans Kunst især kommer til deres Ret i »Maskarade«. Moderen var ligesom Faderen af ganske jævn Oprindelse; men noget almindeligt Menneske var hun ikke. Under de tit yderst vanskelige Kaar holdt hun tappert sammen paa Hjemmet og havde trods haardt Slid altid Stunder til at tage sig af hver enkelt af den store **Børneflokk**. N. sagde om hende, at hun egentlig, trods det hun ikke gav sig af med Musik, var mere musikalsk end Faderen. Hun havde i sjælden Grad Sindet aabent for Tilværelsen i hele dens Bredde og Dybde. Saakaldt højere Dannelse besad hun ikke, men hun var fuld af lønlig Visdom om Livet.

Hjemmet var, som sagt, fattigt, Børnene mange. N. var den syvende af en Flok paa tolv, og de **maatte** derfor alle fra deres tidlige Alder hjælpe med til at tjene til det daglige Brød. N. kom ud som Hyrdedreng allerede fra **Otte—Niaarsalderen**, og Skolegangen var den nødtørftigste. Læreren i Nørre Lyndelse Emil Petersen kom dog til at betyde meget for ham, idet han opdagede Drengens musikalske Evner. Han fortæller selv herom, at han en Dag, da han gik forbi Niels Malers Hus, hørte en mærkelig Musik, og da han kom nærmere, saa den da **syv—otteaarige** Carl springe omkring og **slaa** paa nogle store Træstykker, hvoraf han havde dannet sig en Art Klaviatur og med en Hammer frembragte Melodien til »Dengang jeg drog af Sted«. Petersen undrede sig herover og talte med Forældrene: »Jo, Drengen kunde da spille alt hvad han hørte efter Øre, men vilde blot ikke lære at spille efter Noder«. Det blev saa til, at Petersen begyndte at undervise Carl i Violinspil efter Toftes Skole. Senere overtog Lærer Hansen i Stenløse Undervisningen. Hansen var i Spidsen for Egnens **Musik-**dyrkere og havde dannet en Musikforening »Brage«, i hvis Orkester baade **Gaardmænd**, Lærere og Musikanter deltog (dog ikke Præster, som man undertiden kan læse det, da Foreningen ogsaa spillede til Dans paa **Kroerne**). Foruden lettere Danse- og Underholdningsmusik bestod Repertoiret ogsaa af Værker af klassiske Komponister, bl. a. af Symfonisatser og Ouverturer af Haydn og Mozart, og en helt ny og betagende Verden dukkede her op for Drengen, og de Indtryk, han derigennem modtog, blev bestemmende for Livet. Det var imidlertid af økonomiske Grunde haabløst at tænke paa en videre Uddannelse i Musikken, og da N. blev fjorten Aar gammel og konfirmeret, maatte han, hvor haardt det end faldt, i Lære hos en Landkøbmand paa Nyborg-Kanten. Han skriver selv om denne Tid i en autobiografisk Skizze: »Jeg var aldeles ulykkelig,

og i min Fortvivlelse og Længsel efter at faa min Aand uddannet gav jeg mig til at studere nogle engelske Bøger for dog at lære noget. Jeg maa smile, hver Gang jeg tænker paa, hvorledes min Udtale af dette Sprog var, da jeg jo ingen Lærer havde til at undervise mig deri. I dette lille Træk møder man et tidligt Vidnesbyrd om en Karakteregenskab, som **maaske** fik den stærkeste Indflydelse paa hans aandelige Udvikling: en ukuelig Trang til Kundskab og en aldrig svigtende Villie til at lære og lære fra Bunden af. Men med den Lærdom, han kunde tilegne sig i Handelsboden, var det naturligvis kun **smaat** beventt, og det maa derfor kaldes for en Lykke for N., at Købmanden efter kort Tids Forløb **maatte** lukke Butikken. Da det nu var slaaet fejl med Handelen, gik Vejen tilbage til Hjemmet, og Drengen kastede sig med fornyet Energi over Musikken. Snart efter blev en Plads ledig ved Regiments-musikken i Odense, og efter en Konkurrence blev N., endnu kun i sit femtende Aar, ansat som Altbasunist. Han tilbragte saa ca. halvfjerde Aar i den fynske Hovedstad, lærte mange mærkelige og for hans Udvikling betydende Mennesker at kende, men netop *lærte*, opdyrkede ogsaa sine Færdigheder paa Violinen og tog endvidere Undervisning i Fløjte- og Klaverspil, alt imens han stød avancerede til Korporal. Faderen mente, at han nu var kommet ind paa en god solid Levevej og burde blive, hvor han var, og slaa alle Griller af **Hovedet**; men Udlængselen var for stærk, og en skønne Dag 1883 tog han derfor i al Hemmelighed til Kbh. og forelagde dansk Musiklivs daværende Selvhersker N. W. Gade en nylig komponeret Strygekvartet. Den store Mand ytrede sig ret faamælt herom, men mente dog nok, at der var Muligheder, og det blev nu ved nogle fynske Velynderes Hjælp ordnet saaledes, at N. kunde komme paa Musikkonservatoriet.

Han traadte ind som Elev i Jan. 1884 og gennemgik det normale treaarige Kursus, idet han i Hovedfaget, Violin, blev undervist af Valdemar Tofte. Musikkonservatoriet var paa det Tidspunkt den danske musikalske Romantiks Højborg. Her mødtes de to altoverskyggende gamle, Gade og J. P. E. Hartmann, med den opvoksende Ungdom, et Møde, der for de fleste Elevers Vedkommende satte dybe Spor. Her blev altsaa ogsaa N. til en Begyndelse placeret; men det var dog, ligesom om Aanden og Undervisningen paa Konservatoriet intet dybere Indtryk gjorde paa ham, mærkelig uberørt og aandsfraværende gik han igennem det hele — uden vistnok at ytre særlig glimrende eller forbavsende Evner. Kun een af Konservatoriets Lærere fik dybere Indflydelse paa ham, hans Teorilærer Orla Rosenhoff. Denne var en sirlig Ordensmand,

maaske med et lille pikant Stænk Pedanteri; men han var højt kultiveret og meget kritisk. Medens de ældre Lærere paa Romantikernes Vis nærmest ansaa Kontrapunkt for en Antikvitæt, man ganske vist burde vise traditionel Ærbødighed, men som til syvende og sidst ikke kom en saa farlig meget ved, var for **Rosenhoff** Undervisningen i den klassiske Polyfoni Musikopdragelsens Hovedhjørnesten. N. tog her godt ved Lære; man behøver sjældent at skrabe ret meget paa Overfladen af hans tekniske Apparat, før den ædle Undergrund af tryk polyfon Kunnen, hvorpaa den hviler, kommer for Dagen. Rosenhoff havde dog fra først af ikke rigtig Syn for N.s Begavelse (maaske fordi denne var saa langsom og sund i sin **Tilegnelsesevne**), og han skal senere have udtalt, at han ingen Anelse havde om, hvad der boede i N., før efter Læretiden. Han blev fra da af N.s trofaste Raadgiver i alle musikalske Anliggender.

Med Udgangen af **1886** forlod N. Konservatoriet. Det stod efterhaanden klart for ham, at det var Komponist, han vilde være.

1888 fik han sit første større Orkesterarbejde, Suiten for Strygere Op. I, opført. Den blev godt modtaget; man var straks klar over, at her var et nyt, stærkt Talent under Opmarch. Senere, da han fandt frem til sin personlige Stil, var der i høj Grad Maade med Venligheden. Vinden stod ham som Regel stærkt imod. Han havde dog altid en lille ukuelig Falanks af Ildtilbedere; men det var egentlig først i hans sidste Aar, da han for længst havde vundet sig et Navn i Udlandet, at en bredere Anerkendelse blev ham til Del ogsaa her hjemme. Som Komponist kunde han dog ikke tjene til Livets Ophold, han **maatte** her stole paa Violinen, og da der **1889** blev en Stilling ledig som 2. Violinist i det kgl. Kapel, deltog han i Konkurrencen og vandt Pladsen. Den første Aften, han spillede i Teatret, forvildede en Laurbærkrans, der fra Tilskuerpladsen var blevet udslynget med en jubilerende Operist som **Maal**, sig ned i Orkesterrummet og lagde sig til Hvile om Halsen paa den debuterende Sekondviolinist — en fin symbolsk Gestus af Tilfældet, som ikke var uden Sidestykke i N.s Liv og kun nævnes her, fordi han ofte er blevet opfattet som en nureddin-agtig Slider uden »Inspirationen« og de andre mystiske Magters Velsignelse. I Virkeligheden var han, som alle store Aander, et Menneske, der *skete* noget med, og hans Liv var et Eventyr saa godt som en H. G. Andersens.

1890 fik N. tildelt det Ancker'ske Legat og rejste derpaa til Tyskland, Frankrig og Italien. I Paris lærte han den unge Billedhuggerinde Anne Marie Brodersen at kende og blev kort efter viet til hende. Med sin uforsagte og dristige Karakter og Sans for det

storlinede i Livet som i Kunsten blev hun ham en ypperlig Støtte gennem Aarene. Hjemvendt genoptog han Arbejdet i Orkestret. 1903 blev hans første Opera, »Saul og David«, opført paa Det kgl. Teater. Ved denne Lejlighed dirigerede N. selv og gjorde sig bemærket som Orkesterleder. Det var derfor naturligt, at Tanken blev henledet paa ham, da der 1908 efter Johan Svendsens Afgang blev **Kapelmester-Vakance** ved Det kgl. Teater. N. modtog Stillingen og virkede i den til 1914. Hans Virksomhed som **Opera-dirigent** bragte ham dog ikke den Glæde, han selv og andre havde ventet sig deraf. Grunden dertil laa dels i Forhold, han ikke var Herre over, men dels og vel væsentligst ogsaa i hans specielle Form for Begavelse. Som alle store skabende Kunstnere var han ensidig i sin Smagsretning, og kun den Musik, der harmonerede med hans Sympatier, kunde han bringe noget ud af. Han var indadvendt og drømmende af Natur og manglede den lette Haand og det lette Sind og den embedsmæssige Ekspeditions-Dygtighed, som skal til for at faa et broget og til Tider ret ferskt Repertoire til at glide. Et Fortilfælde har vi i dansk Musikhistorie med N. W. Gade, som brugte mindre end et Aar til at blive klar over, at Stillingen som Det kgl. Teaters Kapelmester for ham var en Ting, der skyndsomst **maatte** likvideres. Fik N. imidlertid en sjælden Gang et Værk, han helt kunde hengive sig i, at lede, blev det en uforglemmelig Oplevelse for Tilhørerne. Det tør vistnok siges, at »Don Juan« aldrig paa vor Operascene er blevet fremført med en saadan Ild og genial Storhed som under hans Taktstok. Efter Nerudas Død overtog N. 1915 Stillingen som Dirigent i Musikforeningen. Her kom hans Evner langt bedre til deres Ret end paa Teatret, thi han var her meget friere stillet med Hensyn til Valget af Repertoire og kunde faa Udløsning for sin Kærlighed **til** de store Klassikere, først og fremmest til den, der stod ham nærmest af dem alle: Mozart. Uforlignelig var saaledes hans Fremførelse af **G-Mol** Symfonien. Sent vil ogsaa glemmes hans dybt inspirerede Ledelse af **Händels** »Acis og Gaiatheia« og af Brahms Symfonier. Store Begivenheder i dansk Musikliv var ogsaa de Aftener, han i Musikforeningen for første Gang fremførte sine Symfonier Nr. 4 og 5. Da Musik-konservatoriets øverste Leder, Otto Malling, i Efteraaret 1915 pludselig døde, var det naturligt at henvende sig til N. Han indtraadte fra Jan. 1916 i Konservatoriets Direktion og overtog ogsaa en Del af Undervisningen i Musikteori. Selve Undervisningen opgav han faa Aar efter, da hans Komponistvirksomhed i stigende Grad lagde Beslag paa hans Kræfter, men han forblev paa sin Post i Konservatoriets Direktion til sin Død og var fra 1930 Direktionens For-

mand. Som Lærer havde han sjældne Evner. Han var vel ikke synderlig systematisk i sin Undervisning, men han nærede en fanatisk Interesse for sit Haandværk, blev aldrig træt af at gennemdiskutere tekniske Problemer med Eleverne og ejede en forbløffende plastisk Sans og billeddannende Kraft i sin Udtryksmaade. Stærkest virkede han dog ved, hvad han ikke sagde, men det som lyste ud af ham: Ildaanden, Musikkens Genius. Og i al sin dæmoniske Storhed var han den ydmygste servus servorum musicae, en betagende og henrivende Personlighed. Der var ikke een af hans Elever, der ikke elskede ham og ikke til fulde forstod den sjældne Lykke, det var at leve samtidig med ham i dansk Musik.

Efter mange Aars Ligegyldighed eller fjendtlig Modstand kom endelig Gennembrudet for hans Kunst (omkring 1915) og hvad dermed fulgte af ydre Ære og Berømmelse. Da han fyldte 60 og blev fejret ved en stor Fest og Fakkeltog, stod han som den centrale Skikkelse inden for dansk Tonekunst. Men hvor højt han end steg, og hvor vidt hans Navn rakte ud over Verden, forblev han dog stadig samme jævne, naturlige Mand, Niels Malers Carl fra Nørre Lyndelse. Jævn imidlertid kun i denne bestemte Forstand, for der har næppe her i Landet været levet noget mere aandeligt dybtgaaende og stærkere bevæget Menneskeliv end hans. Stor i Alvor og stor i Smil var han. Alvoren var vel nok den, han mindst bar til Skue, og kun de, der kom ham virkelig nær, vidste, at den var den mægtige Grundtone i hans tilsyneladende altid muntre og lyse Sind. Ubøjelig Strengthed og Saglighed og Udholdenhed til den bitre Ende og en ukuelig Villie til altid at naa og give det yderste var hans dominerende Karakteregenskaber. Og han var altid parat til at begynde forfra. En nær Slægtning af ham sagde engang: »Du, Carl, kan ikke se en Kantsten, uden du skal forsøge at balancere paa den for at prøve, hvor vidt du kan komme« — og det er egentlig en dybt karakteriserende Bemærkning. Han vilde være med i alt, prøve alt og lære af alt. Denne Dreng fra Landsbyskolen havde en Belæsthed og en vidtfavnende aandelig Kultur, som de fleste Akademikere **maatte** misunde ham. Skønlitteratur og de Dele havde han vel mindre Sans for — han sagde, det behøvede han ikke at læse, det gav Livet ham rigere og stærkere end Bøgerne —, men alt det kærnefulde, tanketunge elskede han. Hans **Yndlingslæsning** var **Oldtidsforfatterne** i Oversættelse — især Platons Dialoger —, og med Holbergs Epistler blev han aldrig færdig. Tungt og Fod for Fod **maatte** han kæmpe for alt, hvad han tilegnede sig. Men han var den lykkelige Blanding af Intuition, Inspiration, høj, stærk Intelligens og uafladelig Flid, det, som

tilsammen giver Geniet. Hans Modstandere hævdede altid — som det til enhver Tid i Begyndelsen er blevet hævdet over for store nyskabende Musikere —, at hans Musik kun var Konstruktion, blot og bart Tankearbejde. Sandheden er dog den, at han med al sin Blufærdighed og mandige Beherskelse er den dybeste og varmeste Lyriker, dansk Musik har kendt. I sit 60. Aar havde N. saaledes i fuldt **Maal** naaet det, han havde drømt om som Hyrde-dreng paa Fyns Enge. Men nu paa hans Livs Højdepunkt, hvor han tilsyneladende var i urokket Besiddelse af fra Bondefædrene nedarvet Kraft og Sundhed, ramte Skæbnen ham. I Foraaret 1926, medens han dirigerede en Koncert med egne Kompositioner i sin Fødeøes Hovedstad, blev han angrebet af et voldsomt Anfald af angina pectoris. Han maatte afbryde Koncerten og var fra nu af en mærket Mand. Han kunde ikke unde sig den nu nødvendige Skaansel: han arbejdede med Døden fast i Øje videre som hidtil og skabte i sine sidste Aar nogle af sine vældigste og dybeste Arbejder. I Eftersommeren 1931 tiltog Hjerteanfaldene foruroligende i Styrke og Hyppighed, han blev indlagt paa Rigshospitalet i Slutningen af Sept. og døde her faa Dage senere. Omkring hans Baare i **Kbh.s** Domkirke samledes hele det danske Musikfolk. Det føltes ved hans Død, at nu blev det stille i Danmark. Den, der skulde løfte hans Arv: den store Stil i dansk Musik (man kunde **maaske** ogsaa sige: den store Alvor), var ikke i Sigte.

Da N. i Slutningen af 80'erne begyndte sin Virksomhed som Komponist, var dansk Musikliv endnu helt behersket af Dioskurerne N. W. Gade og J. P. E. Hartmann. Deres Tid lakkede imidlertid mod Slut. Gade var ret hurtigt, efter nogle straalende Ungdomsværker, kommet ind i en Periode, hvor selv hans formelle og musikermæssigt saa sikre Mesterskab daarligt kunde dække over den Kendsgerning, at det, han sagde og blev ved at sige, havde han allerede sagt (kun langt friskere og stærkere) for rum Tid siden. Hartmann var langsommere og sejjere i sin Udvikling, men bevarer til Gengæld Evnen til at forny sig langt op i Aarene. Han var imidlertid nu i sin høje Alderdom ude over det Stadium, hvor han magtede at give Ungdommen nye Impulser. Begge de gamle levede dog højt paa deres velfortjente Ry, og det var næsten umuligt for de yngre Komponister paa denne Baggrund at gøre sig gældende i den offentlige Bevidsthed. En enkelt Rebel som den herligt talentfulde C. F. E. Horneman brød ud og fik det ogsaa at føle, men de andre af hans Generation vandrede resigneret i Skyggen af de store, affandt sig med den gængse senromantiske Stil (inden for hvilken dog en enkelt, P. E. **Lange-Müller**, i Kraft

af sin særprægede Personlighed ydede noget fremragende), holdt sig mest til mindre Former — Romancen florerede —, kort sagt, Situationen **maa** i det store og hele nærmest betegnes som kultiveret og smukt drapperet Stilstand. At det kunde være anderledes, skulde der en N.s friske og stærke Øjne til at se. Denne Evne til uhildet Betragtning var naturligvis i første Række betinget ved hans mærkelige, selvstændige Personlighed, men blev dog sikkert ogsaa begunstiget af de Forhold, under hvilke han voksede op. N. var den første bondefødte danske Komponist i den nyere Tid. Efter nogle døde Aarhundreder fik vi først en Generation af indvandrede tyske Komponister som J. A. P. Schulz, Weyse og Kuhlau, der jo imidlertid faldt godt til her i Landet og aandeligt naturaliseredes. Derefter fulgte som de, i denne Sammenhæng, tidligste danskfødte store Komponister J. P. E. Hartmann og Gade. De var begge Københavnerne og overtog som en Selvfølge den tyske musikalske Kultur, som da var raadende i Hovedstaden; men de udviklede den til selvstændig national præget Kunst. I N.s Barn-dom herskede denne Datidens »**moderne**« Musik vel uindskrænket i Hovedstaden. Men han voksede op i landlig Isolation, og saadanne Forhold er i Regelen mærkede af en vis Konservatisme, der ikke altid blot er en Følge af en ringere teknisk Kunnen og en mangelfuld ydre Organisation af det musikalske Liv, men **maaske** nok saa meget af en vis sund Langsomhed og Ligevægt i Reaktio-nerne, en Smag, som ikke lader sig overrumple med et Snuptag. I N.s Hjemegn var man inden for den højere Musik endnu kun naaet til Wien-Klassikerne, og dette fik afgørende Betydning for ham: han var for bestandigt befæstet i sin Samfølelse med dem, før han kom i Berøring med den musikalske Romantik i Hovedstaden. Den Strygekvartet, N. 1883 forelagde Gade, eksisterer endnu som det vistnok tidligste bevarede større Arbejde fra Kom-ponistens Haand. Stilen — og Gade har tænkeligt studset der-ved — er fuldstændig den klassiske Strygekvartetets, Haydns og Mozarts. Arbejdet har naturligvis nu kun historisk Interesse, er et udpræget Begynderarbejde, men for øvrigt uden den almindelige Begynderfejl: at fare fra det ene til det andet uden at faa Samling paa noget af det. Tværtimod bemærker man en næsten stiv Fast-hed i Formen og en Stædighed i Udnyttelsen af Temaerne, der hist og her fører til Monotoni. Naar det er sagt, at N. gik uberørt gennem Musikromantikken, som han mødte den i **Kbh.**, skal dette dog naturligvis kun forstaas *cum grano salis*. Paa adskillige Punkter i hans Ungdomsværker træffer man Momenter, der aabenlyst viser Paavirkning fra romantiske Komponister som Gade, Hartmann,

Brahms og, især, Johan Svendsen. Den friske og højtbegavede norske Komponist var kommet til Kbh. som kgl. Kapelmester 1883 og indtog fra nu af, indtil han 1911 døde, en fremragende Stilling i dansk Musikliv. I 80'erne stod han i Forholdet til Gade som den nye Tids Bannerfører, og saavel hans overlegne musikalske Udsyn og den Vægt, hans faa, men kvalitativt saa fremragende Kompositioner gav ham, som hans personlige Charme, gør det forstaaeligt, at han var en af dem, hvis Veje man ikke krydser uden at bære Mærke deraf. N. har da ogsaa ved flere Lejligheder givet Udtryk for dyb Beundring og Taknemmelighed over for Svendsen. Det første, N. skriver efter at være kommet i Forbindelse med Hovedstadens Musikkultur, er en Strygekvartet i F-Dur, komponeret 1887, men ikke trykt. Partituret hertil synes desværre at være gaaet tabt. Derefter følger 1888 Strygekvartetten i G-Mol og den allerede nævnte Suite for Strygere Op. 1. Samtidigt hermed falder Strygevintetten i G-Dur. Tonen er allerede nu ret selvstændig, men Paavirkningen fra Romantikken dog til Tider følelig. Andanten i G-Mol Kvartetten er saaledes ret Gade'sk. Paafaldende i det tematiske er bl. a. den sværmeriske Virkning af det opadrettede Kvartspring, som vi oftere hos N. træffer i Værkerne fra disse Aar og som maa forstaas som en Udløber af det, man kunde kalde Romantikernes Afakcentueringsprincip. Naar, som i de nævnte Steder af N., en bevidst Afdæmpning af den harmoniske Akcent optræder i Forbindelse med en stærk melodisk Akcent, fremkommer et vist Modsætningsforhold mellem det harmoniske og det melodiske, som vel nok er en af de vigtigste tekniske Aarsager til det romantiske sværmeriske Udtryk. Man har Fornemmelsen som af en Higen efter noget, man mangler tilstrækkelig Styrke til med Fasthed at kunne gribe, og som man derfor kun kan nærme sig i Længsel. Ogsaa andre af Romantikens typiske Virkemidler træffer man i disse tidlige Arbejder af N., omend ret tilfældigt og spredt. Saaledes finder man et Par Steder Sekvensrækker, der hviler paa Treklange, hvis Grundtoner staar i Tertsafstand til hinanden (f. Eks. i Indledningen til Strygersuitens Finale, tydelig Svendsen'sk) eller den næsten Schubert'ske Overgang i G-Mol Kvartetens Sidetema. Johan Svendsens Paavirkning ses klarest, saaledes i 2. Tema i Humoresken af »Fantasistykker for Obo«, Op. 2 med dets elegante, ridderlig-romantiske Holdning, og i Trioen i Strygersuitens »Intermezzo« (Rapsodiernes Svendsen med de lystige folkedanseagtige Rytmer); men ogsaa den Gade—Hartmann'ske Linie med dens vemodigt-molagtige »nordiske« Præg genfindes bl. a. i Suitens Præludium og i det lille Klaverstykke »I Folketone«, der er skrevet

saa sent som 1890. Det kan imidlertid ikke siges tydeligt nok, at alle disse »Paavirkninger« kun har overfladisk Karakter. Bag det hele gærer og bryder en stærk personlig Kraft, der uafsladeligt stræber og strider efter at finde sin egen Form og ogsaa til Dels har fundet den, om end den endnu ikke beherskes med fuld Sikkerhed. Allerede den store tyske Dirigent Hans v. **Bülow**, der paa den Tid ved et Besøg i Kbh. havde Lejlighed til at høre N.s Strygekvintet, ytrede, at han her fandt det Stærk af Brahms (som efter Brudet med Wagner var v. **Bülow**s Afgud), der manglede ham hos Svendsen. Han har derved sikkert ment den Trang til Fordybelse og Koncentration, som allerede disse tidlige Arbejder vidner om og som skulde føre N. saa langt videre end Forgængerne i nordisk Musik.

Det lader sig vanskeligt gøre at inddele N.s Arbejder i fast afgrænsede Perioder, mange af hans enkelte Værker danner egentlig en Periode for sig. Men med Hensyn til Ungdomsarbejderne synes det, som om de selv ordner sig tydeligt i en Gruppe, der krones og afsluttes af den første Symfoni (i **G-Mol**, Op. 7). Ja, man kunde med god Grund opfatte alle disse Arbejder som en Art Forstudier, Forberedelser til Symfonien. Overalt støder man nemlig her paa Vendinger og Motiver, som genoptages og faar deres væsentlige og endelige Form i denne. Men vil man erkende det hele Fremskridt i Retning af kunstnerisk Sikkerhed og Uafhængighed, der har fundet Sted fra denne Gruppes Begyndelse til dens Endepunkt, behøver man blot at sammenligne Sidetemaet i **G-Mol** Kvartettens I. Sats med det tilsvarende Tema i Symfonien. Det er i Virkeligheden samme Tema begge Steder — men hvilken Afstand i Betydning! Man kunde her citere Shakespeares Ord: Modenhed er hele Sagen. Med **G-Mol** Symfonien har N. overvundet Ungdommens Usikkerhed og Søgen, og Mesterskab er opnaaet. Han begyndte paa den ca. 1892; han havde da hidtil kun arbejdet med Kammermusik (hvortil egentlig ogsaa Strygersuiten **maa regnes**). Han følte sig magnetisk tiltrukket af Symfoniformen; allerede 1889 havde han forsøgt sig med en Symfoni, den gik imidlertid i Stykker for ham. Førstesatsen er endnu bevaret i **Manuskript** og er spillet under Titlen »Symfonisk Rapsodi for Orkester« (det var ikke blot Titlen, der her var Svendsen'sk). Han var egentlig lidt bange for igen at vove Forsøget, tvivlede paa, at han endnu havde Kræfterne dertil. »Noget Tøv« erklærede Svendsen, og Symfonien blev da ogsaa lykkeligt skrevet og første Gang opført under Svendsens Ledelse ved en Kapelkoncert 1894. Værket er formelt fuldstændig i klassisk Stil: Allegro (oven i Købet med Repetitionstegn

efter Ekspositionsdelen), Andante, Scherzo, Finale. Men Indholdet er noget helt nyt og revolutionært. Alene det, at en Symfoni i **G-Mol** begynder og slutter med en C-Dur Akkord, var paa det Tidspunkt ganske uhørt. Vi ser her det første Tegn paa den for N. saa mærkelige Toneartsopfattelse, som i saa stærk Grad kommer til at præge hans senere Udvikling. Den betyder vel væsentligst en Reaktion mod Senromantikens da raadende Ledetoneharmonik (som den især fandt sit Udtryk hos Richard Wagner og hans Efterfølgere og efterhaanden var blevet til **Tvangsforestilling**). N. kommer derved til (formentlig ret ubevidst) at skære den primitive præharmoniske Musiks Veje, og hans Kunst faar i sit Modulationsvæsen en vis Lighed med Middelalderens Tonearter uden dog teoretisk at være bestemt ved dem. Klart fremtræder ogsaa allerede i Symfonien N.s dominerende melodiske Tilbøjelighed, Trangen til karsk og **kærnefuld** Melodik, der beror paa primitiv Følelse for Grundintervallernes udtømmelige Udtryksmuligheder. Han har selv engang ytret: »Det gælder om at kunne sige en ren Kvint saaledes, at ingen tror at have hørt det Interval før«. Det er i Virkeligheden kort og godt Programmet for hans Kunst, som det fra først af instinktivt har været givet gennem en sjælden oprindelig og fintsansende Natur. De musikalske Elementer er noget, som de allerfleste Mennesker opfatter som simpelt hen foreliggende, og som derfor ikke giver dem Anledning til nærmere Eftertanke. Ikke saaledes med N., thi han havde faaet det geniale Menneskes Gave til at undre sig, til at tage imod Tingene direkte og uden Mellemmand. Den Vælde, de andre forgæves søgte ved at fortabe sig i det komplicerede, fandt han for sin Fod i det elementæres evige Kraft og Skønhed. Og i en Tid, hvor Sansen for Intervallet var forfladiget indtil Ophævelse, byggede N. nu en melodisk Kunst op, som hvilede paa den fineste Følelse over for de enkelte Intervallers Valører og den strengeste Økonomi i deres Udnyttelse. En anden melodisk Ejendommelighed, som ogsaa allerede ytrer sig i den 1. Symfoni (Scherzo-Temaet), og som præger hele den kommende Udvikling, er det, man kunde kalde det periheletiske, toneomskrivende Princip. Vi forstaar herved, at de forskellige Toner klæber til en Hovedtone, som de ligesom kredser om og kun modvilligt fjerner sig fra, for **maaske** at knytte sig til en ny central Tone.

Det næste store Værk efter Symfonien er Korværket »**Hymnus amoris**« (Op. 12, skrevet ca. 1896, opført 1. Gang i Musikforeningen 1897). Med stortsvungne polyfone Kor (de første helt i denne Stil, der er skrevet her i Landet siden Buxtehude) giver Komponisten i brede Fresker og rene, næsten emailleagtige Farver

en Fremstilling af Kærlighedens Aldre, fra Barndommen til Oldinge-aarene, og lader til Slut i hymnisk Ekstase den jordiske Kærlighed løfte sig til Møde med den himmelske. Ind mellem disse to monumentale Værker falder flere mindre, men i deres Art ikke mindre betydelige Arbejder, saaledes Ludvig Holstein-Sangene (Op. 10, 1894), nogle af de rigeste og dybest lyrisk bevægede, der er skrevet til danske Ord, Violinsonaten i A-Dur (Op. 9, 1895) og Strygekvartetten i Es-Dur (Op. 14, 1896), med den mærkeligt indadvendte, sært gribende Andante, **maaske** N.s smukkeste langsomme Sats.

Efteraaret 1902 bragte Opførelsen af to nye store Værker: Operaen »Saul og David« (til Tekst af Einar Christiansen) og Symfoni Nr. 2 »De fire Temperamenter«. Operaen er utvivlsomt det ejendommeligste musikdramatiske Værk, der er skrevet for den danske Scene — i det hele taget et af Verdenslitteraturens mest særprægede. Den er streng og fornem i Stilen, aldeles uden Henblik paa, »hvad der gør sig«. Den begaar Dødssynder baade fra den Wagner'ske Dramaturgis Synspunkt (store bredt opbyggede Kor-Fugaer, hvor »Handlingen« gaar i Staa) og fra den italienske Operas (absolut Underernæring af Sangerne, hvad svulmende Cantilener og Fermater angaar) og kommer dog levende fra det. Sagen er, at den er komponeret af en virkelig Musikdramatiker, der har evnet at **slaa** ned paa de afgørende Punkter: Modstillingen af de to Hovedfigurer. Storslaaet i Karakteristikken er især Saul (et Højdepunkt hans Monolog i første Akt). Der gaar en Tone af gammeltestamentlig Højhed gennem det hele, og med næsten **Händel'sk** Styrke er i de store Korscener Israels Folk afmalet i Sorg og Glæde. Symfonien giver i fire Satser (igen den klassiske Orden) et Udtryk for de fire traditionelle Temperamentstyper. Straalende symfonisk Arbejde er især 1. Sats (*Allegro collerico*); den er gjort med kolossal Nerve og som i eet Vejr. I den langsomme Sats (*malinconico*) træffes første Gang i fuld Udvikling en Virkning, der er meget ejendommelig for N. (dens Kim findes saa tidligt som i Violinsonaten Op. 9). Den beror paa en Skæring mellem to forskellige Tonearter. N. anvender i sine senere Værker dette Princip med stigende Dristighed, men søger dog altid at konsolidere en saadan momentan polytonal Situation ved at gøre de to stridende tonale Sfærer hver for sig saa plastiske som vel muligt, hvorved fuld Klarhed bevares og det friske Kontrastforhold mellem Tonearterne faar lysende Farve.

N. havde nu faaet Blod paa Tanden som dramatisk Komponist og gik straks efter »Saul og David« i Lag med et nyt Værk for

Scenen, denne Gang en komisk Opera »Maskarade«. Teksten forfattede Vilhelm Andersen efter Holbergs Komædie. **Arbejdet** gik som en Leg for Komponisten — hele 2. Akt blev saaledes komponeret og instrumenteret i Løbet af tre Uger, og den sprudlende festlige Ouverture blev skrevet med næsten Mozart'sk **Rekord**-hastighed. 1906 var Værket færdigt til Opførelse; alle paa Teatret forudsaa, mærkeligt nok, en Fiasko, og efter Generalprøven var selv den dirigerende Komponist ved at miste Troen paa sit Værk. Alligevel blev det straalende Succes, og Operaen har siden da hørt til det faste Repertoire paa den danske Scene, ja har for længst vundet Hævd som Nationalopera. Det tør da ogsaa siges, at der ikke i den senere Tid, hverken her hjemme eller i Udlandet, er skrevet Mage til »Maskarade«s 1. Akt, der baade musikalsk og dramatisk kun lader sig **maale** med de allerstørste klassiske **Buffo**-operaer. Desværre er 2. og især 3. Akt afgjort svagere — det ligger væsentlig i en for løs og udflydende Opbygning af det sceniske —. N. indsaa det selv og omgikkes med Planer om en Omarbejdning af denne sidste Akt. Han kunde imidlertid vanskeligt forandre paa en Ting, naar han først havde givet den fra sig, vilde saa hellere skrive noget helt nyt og bedre — men naaede desværre ikke ret langt med en ny komisk Opera, der beskæftigede ham i hans seneste Leveaar. Med »Maskarade« staar N. paa Højden af sin Mandomskraft. Nu gyldnes alle Agre til Høst, og der er i disse og de nærmest følgende Tider en mærkelig afgæret Ro og Sødme over alt, hvad han frembringer. Først og fremmest gælder dette hans 3. Symfoni »Espaniva« (opført 1. Gang af det kgl. Kapel under Komponistens Ledelse 1912). Det er en Slags Pastorale i bred symfonisk Stil, et bukolisk Tedeum, et Skabningens Halleluja. Hvad Harmoni mellem Form og Indhold angaar, er N. aldrig naaet højere end i denne Symfonis Førstesats, den mesterligste, han nogen Sinde fik skrevet. Skønne Værker fra denne lykkelige Periode er ogsaa Violin-Koncerten (ca. 1911) og den sidste Strygekvartet i F-Dur.

Det lader sig ikke gøre her at nævne blot tilnærmelsesvis alle N.'s vigtigste Værker — kun de af dem, der har særlig udviklingsmæssig Interesse skal endnu kort omtales. Hertil hører i første Række de efter »Espaniva« følgende tre Symfonier. I »Det uudslukkelige« (skrevet 1914—16, Førsteopførelse i Musikforeningen Febr. 1916) er Spændingerne voldsommere, Udladningerne af mere eksplosiv Karakter end i noget tidligere Værk af N. Stilen er mere polyfon og organisk genetisk end i de foregaaende Symfonier med deres overvejende arkitektoniske Holdning. Denne Stil fortsættes

med stigende Dristighed i den 5. Symfoni (1922). I dette Værk forlader N. den **fire-satsede** Orden, som han hidtil har overholdt i Symfonierne (i den 4. Symfoni spilles dog alle fire Satser ud i eet). Symfonien bestaar af kun to store Stykker. Indholdet føles nærmest som Naturmystik, dels dyster (N. kaldte Indledningen: en mørk Idyl), dels nordlysagtigt funklende. 1. Sats er bygget op som en uhyre Stigning, med isnende Dristighed og straalende kontrapunktisk Overlegenhed i Kombinationen af Temaerne. 2. Sats er mærkelig ved det myldrende Liv, der overalt rører sig i den (af fantastisk Virkning er især Sammenspillet mellem Træblæserakkorder og nogle gigantiske **Strygerpassager**). Den 6. og sidste Symfoni (skrevet 1924—25) begynder med et mærkeligt blidt, næsten barnligt uskyldigt Tema, men er snart ude paa meget dybe Vande — i Virkeligheden er Grundtonen rystende tragisk. Som 2. Sats følger en ganske kort **»Humoreske«** (skrevet væsentlig for Slaginstrumenter) — et sært Indfald, hvis Berettigelse i den symfoniske Stil ikke synes indlysende. Slutningen dannes efter en kort Adagio (»Proposta seria«) af en stor Variationssats, vildt opreven og præget af Egensind og spotsk Galgenhumor. Eksklusivere Musik har N. aldrig skrevet. Man kommer ved denne Komponists Afsked med den symfoniske Form uvilkaarligt til at tænke paa et Vers af Johs. V. Jensen, han tidligere har sat i Musik: **»Fowal og Tak bette I! A ga Jer hvad a ku' gi. Og töt I et om Musiken, da war'et Skaad — for nu gik'en!«**

Blandt den sidste Periodes Hovedværker maa endelig nævnes Koncerten for Klarinet og Orkester (1928) og Svanesangen: det vældige Orgelstykke »Commotio«, hvori han sidste Gang lader al sin dyre Kunnen og dybe Tankerigdom lyse.

N.s Livsværk vilde imidlertid være mangelfuldt beskrevet uden nogle Ord om hans Virksomhed som folkelig Komponist. Udsprunget af Folket bevarede han selv en mærkelig Evne til at **træffe** dets Tone. Det var især efter at Vennen Thomas Laub havde faaet ham inddraget i et Samarbejde (hvis skønne Frugt var de to Samlinger »En Snes danske Viser«, 1915 og 1917), at han kom nærmere ind i dette for vor Musikopdragelse saa betydningsfulde Arbejde. Før den Tid havde han dog skrevet Melodier, der hurtigt var blevet Folkeejere (saaledes »Du danske Mand« til Drachmanns Ord og »Jens Vejmand« til Aakjærs Digt). Især i hans seneste Aar (det var ligesom han ved sit Livs Ende bøjede sig mod dets Udspring) opstod nu en Vrimmel af folkelige Melodier, jævne og **kærnefulde**, der hurtigt spredtes ud over Landet og blev yndede og sungne som faa. Evnen til at beherske baade den kunstrigeste,

mest komplicerede og den enkleste musikalske Form er **maaske** et af de mest slaaende Udtryk for hans Storhed.

Nævnes **maa** endnu hans Forfattervirksomhed: Selvbiografien »Min fynske Barndom« (1927) — en af de smukkeste og betydeligste danske Bøger i sin Art — og »Levende Musik« (1925), hvori han paa dybt original og fængslende Vis formulerer sin kunstneriske Trosbekendelse.

Ser man ud over N.s Livsværk, bliver det klart, at der snart sagt ikke er den musikalske Form, han ikke har behersket, og overalt, hvor han er kommet hen, har han evnet at sige noget nyt og afgørende. Kærnen i hans Geni var imidlertid Øjets Uhildethed og Villiens Renhed, Egenskaber, som han deler med de to andre fynske Almuedrenge Rasmus Rask og H. C. Andersen, og som med dem gør ham til en af Danmarks største Sønner.

Manuskripter og Breve i Det kgl. Bibliotek. — **K.**² 1925. — Malerier af Viggo Johansen 1912, af Jul. Paulsen 1931 (ejes af **Fr.-borg**) og af Sigurd Swane (Odense Museum). Karton af Ejnar Nielsen 1936. Portrætteret af samme i Mosaik i Stærekassen s. A. Buste af Anne Marie (Carl) Nielsen 1938. Træsnit af T. Blom 1900 og K. J. Almqvist 1933. — Gravsten af Anne Marie (Carl) Nielsen 1932. Mindesmærke af samme 1933 i Nørre Lyndelse.

Ovenn. Erindringer. H. Seligmann: Carl Nielsen, 1931. Ill. Tid 30. Nov. 1902. Die Musik, V, 1905—06, 3, S. 155—63. Dansk Musiktidsskr., II, 1926, S. 2—17; VI, 1931, S. 177; VII, 1932, S. 5—70, 80—87, 238 f. Politiken 8. Juni 1925 og 4. Okt. 1931. Berl. Tid. 3., 4. og 9. Okt. s. A. Dagens Nyheder 4., 8. og 10. Okt. s. A. Nordens Kalender, 1934, S. 44—54. Tilskueren, **LII**, 1935, **I**, S. 414—30. *Knud Jeppesen.*

Nielsen, Caroline Louise Sophie Amalie, f. Walter, 1795—1869, Operasangerinde. F. 18. Maj 1795 i Neu Strelitz, d. 8. Juni 1869 i Kbh. (**Helligg.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Skuespiller Ernst Samuel W. (ca. 1760—1823) og Johanne Caroline Presser (ca. 1760—1839). Gift 1° 19. Maj 1817 i Kbh. (Slotsk.) med kgl. Skuespiller Hans Bull Rind (s. d.). 2° 3. Juni 1823 i Kbh. (Slotsk.) med kgl. Skuespiller Nicolai Peter N. (s. d.). Ægteskabet opløst.

C. N. var et Naturbarn, der aldrig blev bevidst Kunstnerinde. Den lille sorthaarede Pige tilhørte med sine Forældre Direktør **Görbing** Francks tyske Selskab, der gav Forestillinger i de danske Provinsbyer, særlig i Odense, og som i Sommeren 1814 vovede sig ind paa Hofteatret (nu Teatermuseum) i **Kbh.**, hvor C. N. — med en samtidig Anmelders Ord — virkede som »en Perle paa en Mødding«, da hun spillede Titelrollen i Trylleoperaen »Das Donau-weibchen«. Den nydelige unge Sangerinde med den poetiske Skik-

kelse og det blufærdige Væsen ejede en smuk Sopran, for hvilken der var udmærket Brug paa Det kgl. Teater, og da Kapelmester Kunzen havde uddannet den, debuterede hun SI. Sept. 1815 som **Aline**, Dronning af Golconda, i **Schulz'** Opera og gjorde stor Lykke. Hun blev straks kgl. ansat, og man haabede, at en ny Caroline Walter var fundet, men det viste sig, at Ligheden ophørte med Navnet. Heldet fulgte hende, saa længe hun spillede sig selv i Roller som Colette i »Jeannot og Colin«, Rose i »Den lille Rødhætte« og navnlig Benjamin i »Joseph og hans Brødre«. Vort Sprog, hvori Dr. Simon Meisling var hendes Lærer, beherskede hun aldrig helt, men Accenten klædte hende. Hun indtog alle ved sin Jomfruelighed, der var ganske ukunstlet, og hendes Foredrag rørte ved en egen Hjertelighed, noget vemodigt og sart. Men allerede 1822, da hun 27 Aar gammel kreerede Anna i »Jægerbruden«, var Stemmen ikke, hvad den før havde været, og da den yderligere svandt, blev Fortryllesen hævet. Efter hendes hyppige Barnefødsler i Ægteskabet med N. P. Nielsen skrev Jonas Collin 1829, at hun var »aldeles tabt for Scenen«, men Mandens Stilling bevirkede, at hun først fra Juli 1833 fik sin Afsked med Pension. Hun var da helt ude af Repertoiret. Da N. C. L. Abrahams traf hende i hendes 70. Aar, var hun af Sorg og Kummer blevet en Særling, der ikke længere færdedes mellem Mennesker. — Malerier af J. N. Schmidt og D. Monies i Privateje. — Tegning af E. Lehmann 1840 (**Kobberstiksamlingen**).

Karl Schmidt: Meddelelser om Skuespil- og Theaterforhold i Odense, 1896. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 73. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, II, 1912, S. 195.

Robert Neiiendam.

Nielsen, Charles Viggo, 1872—1931, Grosserer, Landsretssagfører. F. 8. Dec. 1872 i Kbh. (**Garn.**), d. 2. April 1931 sst., Urne ved Søndermarks Krematorium. Forældre: Sadelmagermester Christian Ludvig N. (1828—91) og Charlotte Frederikke Wilhelmine Agerøe (1831—93). Gift 4. Juni 1902 i Middelfart med Sophie (Ettan) Maegaard, f. 28. Dec. 1878 paa Søndergaarde, D. af Forpagter, senere Godsinspektør Christian Rasmussen M. (1832—97) og Thora Camilla Landkilde (1842—1919).

Efter 1887 at have taget Præliminæreksamen uddannedes N. som Veksellerer og Handelsmand dels i Kbh. (1887—94), dels i Udlandet (1894—98), hvorefter han 1898 etablerede sig i Kbh. som Cyklegrosserer. Han var 1901 Medstifter af **Cyklegrosserer-For-**eningen, af hvis Bestyrelse han gennem flere Aar var Medlem. 1910 ophævede han sin Forretning for 1913, 41 Aar gammel, at

tage Studentereksamen; 1917 blev han cand. jur. og 1920 Landsretssagfører. I Kraft af sin praktiske Erfaring, sine Forbindelser inden for Erhvervslivet og sin store Flid oparbejdede han en ikke ubetydelig Praksis; fra 1917 til sin Død var han Sekretær og juridisk Konsulent for Automobil- og Cyklegrosserer-Foreningen og Leder af Branchens Akkord- og Konkursafdeling, 1917—21 Formand for De samvirkende danske Lejerforeninger og 1919—22 Medlem af Overnævnet for Huslejesager for Kbh. og Frbg. Han virkede en kortere Tid som Docent i Handelsret ved Handelshøjskolen og har udgivet flere instruktive, handelsretlige Arbejder: »Aktieret. England, Tyskland, Sverrig og Norge. En købmandsmæssig Oversigt« (1912), »Haandbog i Aktieret« (1917), »Dansk Handelsleksikon« (1919), »Konkurrenzverbote« (1922); desuden har han ydet Bidrag om Handels- og Vekselret til Hages »Haandbog i Handelsvidenskab« (4. Udg. 1918), »Salmonsens Konversationsleksikon« og til den juridiske Fagpresse.

Berl. Tid. 5. April 1931. Politiken og Børsen 7. April s. A. *E. Reitzel-Nielsen.*

Nielsen, Hans Mads Christian, 1810—84, Bager. F. 17. Jan. 1810 i Kbh. (**Helligg.**), d. 5. Aug. 1884 paa **Frbg.**, begr. i Kbh. (Kat. Ass.). Forældre: Skibsfører Niels N. og Maren Serine Christine Hansen. Gift 1834 i Paris med Sylvie Josephine Desvignes, f. 10. Aug. 1814 i Paris, d. 14. Maj 1869 i Kbh. (Kat.).

N. stod i Bagerlære i Kbh., men kom baade før og efter meget omkring i Verden. Først var han til Søs, og som udlært Bagersvend drog han til England for siden at tage fast Ophold i Paris. Omkring 1840 nedsatte han sig i Kbh. som »Franskbager« og fik her snart det største Hvedebrødsbageri. I sine Kvartalsberetninger for 1847 udtaler Industriforeningen sig anerkendende om hans Fortjenester af vor Brød- og Melindustris Forbedring, og det fremgaar af samme Beretning, at han paa dette Tidspunkt havde anlagt en Semoule- og Makaronifabrik. Da Troels Marstrand (s. d.) 1850 anlagde sin første Dampmølle, var N. i Kompagni med ham, og da Møllen brændte 1856, oprettede han sammen med David Halberstadt (s. d.) og Ferd. Philip Christianshavns Dampmølle, idet han fra nu af opgav Bageriet. Senere eksperimenterede han med forskellige Sorter Mel og vandt navnlig Anerkendelse for sit »rensede Blodmel«, ligesom han begyndte en Fabrik for Stivelse, Glutenmel og Glutenbrød, der dog snart efter gik over paa andre Hænder.

Industriforeningens Kvartalsberetninger 1846, 1847, 1851. O. J. Rawert: Danmarks industrielle Forhold, 1850, S. 412 f. Slægten Marstrand, 1915, S. 56 ff. Dagbladet 27. Okt. 1871. *P Koch Jensen (C. Nyrop).*

Nielsen, Morten Christian, 1835—91, Højskoleforstander. F. 24. Juli 1835 i Skibsted ved Hadsund, d. 15. Dec. 1891 paa Hindholm Højskole, begr. i Førslev. Forældre: Snedker Niels Knudsen (1803—85) og Johanne Mortensdatter (1806—85). Gift 6. Okt 1863 paa Holsteinsminde med Laura Vilhelmine Marie Stallknecht, f. 28. April 1840 i Kbh. (Frue), d. 24. April 1906 sst., D. af Mægler Niels Heinrich Gotfried S. (1805—61) og Johanne Marie Haagen (1800—58) og Plejedatter af Anders Stephansen (s. d.) og Hustru.

N. tog Lærereksamen 1856 fra Jonstrup, var 1856—58 Lærer ved Garnisonsskolen i Altona og knyttedes 1858 til Hindholm Folkehøjskole og Naboskolen Holsteinsminde Opdragelsesanstalt, der ligesom Højskolen lededes af A. Stephansen. N. deltog i Krigen 1864 som Løjtnant, var med ved Mysunde og blev 18. April taget til Fange under Stormen paa Dybbøl. Efter nogle Maaneders Ophold som Krigsfange i Torgau vendte N. tilbage til Hindholm og Holsteinsminde. Han købte Højskolen 1867 og var dens Forstander til sin Død, 1870—79 tillige Leder af Arbejdet paa Holsteinsminde. Hindholm Højskole blev en af Landets største, 1867—91 havde den 3481 Elever. Gennem sin Højskolegerning og sin Foredragsvirksomhed uden for Skolen fik N. stor Betydning navnlig for den sjællandske Bondestand, hvorfra han havde sine fleste Elever. Mange fremtrædende Mænd i Rigsdag, Kommune og Foreninger havde faaet deres Uddannelse paa Hindholm. — N. lagde mere Vægt paa Højskolens Kundskabsside end Kold, men dennes kendte Betegnelse af Hindholm som en Skole for »Uddannelse af de sjællandske Bondesønner til Kampen mod Herremændene« er ingenlunde udtømmende. N. var et levende bevæget Menneske af gammeltdags Kristentro, hvilket bl. a. hans Breve fra Krigsaaret giver stærke Vidnesbyrd om. »Først Guds Villie«, skrev han til sin Hustru, »og sidst Guds Villie og altid Guds Villie«. Dette prægede hans Gerning. N. var ikke Grundtvigianer, men han optraadte aldrig som Lars Bjørnbak angribende over for den grundtvigske Retning. Hans Fædrelandskærlighed var ægte og stærk, og hans Medfølelse med Mennesker gav sig smukke Udtryk. Som Taler og Lærer var han betydelig. Gennem sine Foredrag om kristelige, historiske og sociale Emner talte han mere til Villien end til Følelsen, og hans Energi og Kækhed virkede smittende. Politisk stod han navnlig i Forsvarssagen paa Højres Side og stillede sig ved Folketingsvalget 1887 i Fuglebjergkredsen, men blev ikke valgt. Nogle Maaneder før sin Død solgte han Højskolen til en Kreds af Godsejere. — 1863—80 udgav N. Maanedsskriftet »Hindholm«,

hvis Afhandlinger vidner om hans mangeartede Interesser og hans ædle kristne Humanisme. Fra Engelsk oversatte han bl. a. W. E. Channing: »Om Dannelse og Selvopdragelse« (1866) og J. S. Blackie: »Om sædelig Dannelse« (1876). — Breve til N. i Det kgl. Bibliotek. — Kaptajn 1887. — R. 1888. — Mindesmærke med Portrætmedaillon paa Førslev Kgd.

Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 23. Dec. 1935. L. C. Nielsen: En dansk Højskolemand, Breve og Foredrag, 1900. Hindholm, IX—X, 1873—74. Højskolebladet, XVII, 1892, Sp. 53, 321—30. L. P. Jensen i Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt, IX, 1921, S. 50—92. Ludvig Beck: Holsteins Minde gennem hundrede Aar, 1933, S. 30—39, 40—44.

Fred Nørgaard.

Nielsen, Christen, 1838—95, Redaktør og Bladudgiver. F. 15. Juni 1838 i Horne, Hjørring Amt, d. 15. Aug. 1895 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Snedker, senere Sognefoged Niels Christensen (1817—86) og Birthe Larsdatter (1815—98). Gift 26. Okt. 1865 i Thisted med Ane Helene Mathilde Wittrup, f. 29. April 1841 i Thisted, d. 2. Febr. 1910 paa Frbg., D. af Garvermester Søren Heilesen W. (1800—63) og Maren Markussen (1810—90).

Efter sin Konfirmation 1853 kom N. i Handelslære, men besluttede snart at bryde sig en Livsbane ad anden Vej. Efter at have taget Præliminæreksamen tog han 1862 i Kbh. juridisk Eksamen for ustuderede, hvorefter han fik Ansættelse som Herredsfuldmægtig paa Kær Herreds Kontor i Nørre Sundby og 1872 Bestalling som Underretssagfører. Under Opholdet i Hovedstaden var N.s Interesse for Journalistik blevet vakt, og efter at han var kommet til Nørre Sundby, skrev han hyppigt Artikler i det i Aalborg udkommende »Nordjyllands Folkeblad«. Journalistik blev hans Hovederhverv, da han 1874 overtog Redaktionen af nævnte Blad, og hans egentlige Livsgerning, da han 1877 købte det i Aarhus udkommende Morgenblad »Jyllandsposten«, der nogle Aar forinden var startet af fire Aarhusborgere. N. ejede og redigerede derefter »Jyllandsposten« indtil sin Død. Inden for dansk Provinspresse var han en Foregangsmand med nye og frugtbare Ideer. Da han overtog Bladet, kastede han sig med stor Energi over den Opgave at skabe et jysk Centralorgan; og naar det hurtigt lykkedes ham at skaffe Bladet Udbredelse over hele Jylland, skyldtes dette bl. a. hans Forstaaelse af, at det først og fremmest gjaldt om at gøre Bladet til en hurtig og paalidelig Nyhedsbringer; i denne Henseende gik han i Spidsen for Provinspressens raske Udvikling, idet han sluttede en Kontrakt med Statstelegraphen, der hver Aften og Nat stillede en særlig Telegrafledning til Raadighed, saa at Bladet,

efter at der var installeret et Telegrafapparat og en Telegrafist paa selve Redaktionen, hver Morgen kunde bringe Læserne Nyhedsstoffet udefra ad telegrafisk Vej. Dette var under Datidens Presseforhold en hel Revolution, og ved udstrakt Anvendelse af specielle Korrespondenter og paa mange andre Maader befæstede N. hurtigt og sikkert den Position, som Bladet i Løbet af faa Aar havde faaet. Det var imidlertid ikke alene hans sikre journalistiske Sans, der gav Bladet dets enestaaende Stilling inden for Provinspressen. Afgørende herfor var ogsaa hans kraftige og redelige Personlighed. Han ledede Bladet ud fra et besindigt Højrestandpunkt, men han var en fribaaren Natur, der ikke var bange for at indtage Særstandpunkter under Partikampene, og han var en fremragende politisk Skribent, hvis Ord havde Vægt blandt baade Venner og Fjender. I de politiske Kampaar i Provisorietiden var han Oppositionen en dygtig Modstander, og skønt han — ikke mindst i sine talrige Polemikker med Lars Bjørnbak og hans Tilhængere — ofte slog haardt og hensynsløst, ligesom han heller ikke veg tilbage for skarp Kritik af sine Partifæller, naar han fandt dette fornødent, var alle ved hans Død enige om, at han var en Mand, der altid ærligt og med blanke Vaaben havde kæmpet for sin Overbevisning. Personligt var der meget faa, der kendte ham, idet han tilbragte den meste Tid af Døgnet paa sit Kontor, men han var dog i flere Aar et virksomt Bestyrelsesmedlem i Foreningen for Højrepressen i Provinserne.

Jyllandsposten 14., 15. og 22. Aug. 1895. *Ad. Worsøe-Andersen.*

Nielsen, Christian Vilhelm, 1833—1910, Arkitekt og Perspektiviker. F. 26. Aug. 1833 i Kbh. (*Trin.*), d. 26. April 1910 sst., begr. sst. (*Ass.*). Forældre: Snedkermester og Billedskærer Peter Christian N. (1806—65) og Ane Kirstine Sørensen (1808—1900). Gift 14. Dec. 1861 i Kbh. (Holmens) med Caroline Jakobine Sørensen, f. 17. Juni 1836 i Kbh. (*Helligg.*), d. 22. Nov. 1878 sst. (*Helligg.*), D. af Drejermester Jens Christian S. (1803—86) og Jakobine Eleonora Norberg (1805—84).

Elleve Aar gammel kom N. ind paa Akademiets Elementarskole. 1855 vandt han den store Sølvmedaille, 1856 C. F. Hansen Medaillen. Af sin Lærer Professor G. F. Hetsch førtes han ikke alene ind paa Arkitektur, men ogsaa paa Tegning og Perspektiv. Som Perspektiviker blev han en Autoritet, anset baade her hjemme og i Udlandet. I hele Klassicismens kunstneriske Kultur, baade den arkitektoniske og den bildende, havde Perspektiv været et bærende Element; dette maa ses som Baggrund for den dybe Interesse, hvormed N. videreførte dette Studium. Han virkede dels som Lærer,

saaledes ved Teknisk Institut, ved Akademiets Perspektivskole (Assistent 1862—90, Docent 1890—1901) og ved Kunstsolen for Kvinder, dels ved en Række Skrifter, af hvilke kan nævnes »Linear-Perspectiven« (1869, 2. Udg. med Skyggelære 1884), »Praktisk Perspektiv« (1894), »Perspektivens Historie« (1895—99). Ogsaa de perspektiviske Konstruktioner til Marstrands »Den store Nadver« og »Kristian den Fjerdes Dom« skyldtes N. Han har tillige skrevet en Del almindelige kunsthistoriske Skrifter og Afhandlinger. Hans Bygninger og dekorative Arbejder er komponeret i historiske Stilarter paa 60'ernes akademiske Maade, f. Eks. Hovedbygningen Smidstrupgaard, Strandvejen Nord for Vedbæk, i engelsk Gotik (1867). Hans mange Akvareller af Arkitektur har deres Værdi ved Motivvalget og den omhyggelige Udførelse. 1860—75 havde N. en privat Tegneskole, fra hvilken han dimitterede mellem 400 og 500 Elever til Akademiet. Han var Æresmedlem af Akademiet i Bologna. — Tit. Professor 1905. — R. 1893.

III. Tid. 15. Okt. 1865, 30. Jan. 1870, 2. Juni 1901. Chr. Hetsch: Industrielle Tegninger, 1872—82, 2. Aarg., Afd. A., Nr. 10; 5. Aarg., Afd. for Møbel-snedkere, Buffet, Bord og Stole i Renaissance (2 Tavler). Architekten, IV, 1901—02, Afd. A., S. 23 f.; VI, 1903—04, S. 321 ff.; XII, 1909—10, S. 337 f. Politiken 28. April 1910. Akvareller udførte af Architekten, Professor Chr. V. Nielsen, 1912. Francis Beckett: Frederiksborg, II, 1914, S. 242.

Knud Millech.

Nielsen, Christian Henrik, 1809—81, Handelsmand. F. 1. Jan. 1809 i Hjørring, d. 1. Maj 1881 sst., begr. sst. Forældre: Købmand, senere Ejer af Aastrup ved Hjørring, Christen Christian N. (1780—1836) og Ane Marie Henriksdatter (1787—1830). Gift 23. Okt. 1832 i Hjørring med Karen Marie Høygaard, f. 28. Marts 1814 i Hjørring, d. 18. Febr. 1881 sst., D. af Købmand Jørgen Pedersen H. (1779—1827) og Ane Margrethe Bidstrup (1791—1827).

N. lærte 1823—28 Handelen i Aalborg, var derefter ridende Handelsrejsende og overtog 1831 Svigerfaderens Forretning i Hjørring, som han drev op til en betydelig Virksomhed med Skuddefart via Lønstrup og 1845—52 med Tobaksfabrik. Han var tillige Strandingskommissionær og fra 1844 russisk Konsul samt efterhaanden Konsul for en Række andre Stater. N. gjorde sig snart bemærket ved sit energiske Virke for Byens Opkomst, og han blev Foregangsmand paa mange Omraader: Oprettelse af Hjørring Sparekasse 1844, Hjørring Diskontobank 1855, Landbohøjskolen i Smidstrup (Ths. Bjørnbaks) 1855, Dampskibsselskabet Vendsyssel 1858, Brandforsikringen for Landboernes rørlige Ejendele i Hjørring Amt og Kær Herred 1861, Forsikringsforening for Heste og

Kvæg 1862, Understøttelsesforeninger, Begravelseskasse, Plantningsforening, Udskiftningen af Hjørring Hede 1842 m. m. Som Medlem af Borgerrepræsentationen og i en Aarrække dens Formand arbejdede han med Held for Vej- og Jernbaneanlæg, og 1840 genoptog han den 1805 skrinlagte Plan om Anlæg af en Havn ved Hirtshals, men modarbejdedes paa dette som paa flere andre Omraader af Amtmand Graah. 1853 blev N. valgt til Folketingsmand for Hjørringkredsen og sluttede sig til de Nationalliberale, men nedlagde Mandatet 1854. — R. 1865. — Akvarel af Joh. N. Bock 1838 (Familieej). Marmorbuste af A. Paulsen 1883 i Plantagen Christiansgave. Stik af Johs. Britze 1931.

Jørgen H. Nielsen: 100 Aar, 1906. **Samme:** Stamtavle over Efterkommere af Christian Nielsen, 1908, S. 26. Thomas Larsen: En **Gennembrudstid**, II, 1922; III, 1927 (se Registrene). C Klitgaard.

Nielsen, Christian Ditlef (ved Daaben Ditlev), f. 1874, Orientalist. F. 4. (Kbg. 5.) Febr. 1874 i Kbh. (Frbg.). Forældre: **Bryggersvend** Johan N. (1848—1922) og Mette Sophie Iversen (1846—1927). Gift 15. Juli 1905 i Maribo med Elisabeth Henriksen, f. 29. Jan. 1876 i Maribo, D. af Købmand Frederik Edvard Florentin H. (1838—1905) og Agnete Margrethe Westh (1843—1918).

N. blev Student 1892, privat dimitteret, og tog teologisk Embedseksamen 1899. Allerede som Student udgav han et Par **Smaaskrifter**, »Danielbogens Ælde belyst ved sproghistoriske Undersøgelser« (1899) og »Kampen om Danielbogen« (1900), hvori han, byggende paa de aramæiske Dele af Bogen, søgte at bevise en ældre Affattelsestid for Danielbogen end sædvanlig antaget. N. studerede derefter (1900—04) semitiske Sprog og semitisk Religionshistorie hos Peter Jensen i Marburg, Fr. Delitzsch i Berlin og Fr. Hommel i Miinchen, senere ogsaa i Paris og London, og tog Doktorgraden 1906 i Kbh. ved Afhandlingen »Studier over oldarabiske Indskrifter«. — Foruden en Række mindre Afhandlinger har N. skrevet: »Die altarabische Mondreligion und die mosaische Ueberlieferung« (1904), »Neue Katabanische Inschriften« (1906), »Der sabäische Gott Ilmukah« (1909), »Den historiske Jesus« (1924, 2. Udg. 1933, svensk og tysk Overs. 1925 og 28) og »Hellig Jord« (1928). N.s Hovedværker er: »Der dreieinige Gott in religionshistorischer Beleuchtung« (I, »Die 3 göttlichen Personen«, 1922; II, »Die 3 Naturgottheiten«, er i Trykken), samt den af ham redigerede, i Samarbejde med Hommel, Rhodokanakis og Littmann udgivne »Handbuch der altarabischen Altertumskunde« (I,

»Die altarabische Kultur 1927; II indeholdende de oldarabiske Indskrifter ventes at gaa i Trykken 1940). I disse Værker og Afhandlinger søger han hovedsagelig ad abstrakt, mytologisk Vej og ved Hjælp af Gudenavne at efterspore en oldsemitisk, specielt oldarabisk Religion og paavise de Udviklingslinier, der fra denne Basis fører direkte over i senere Religioner og Kultusformer, nemlig Jødedom, Kristendom og Islam. I Afhandlingen »The Site of the Biblical Mount Sinai« (1928) søger han at paavise, at Sinai har ligget ved Petra i Nordarabien. Hans seneste Afhandlinger er »Ras Shamra Mythologie und Biblische Theologie« (1936) og »Die Altsemitische Muttergöttin« (1938). — 1929 deltog N. efter Indbydelse fra Oxford i en engelsk arkæologisk Ekspedition til Nordarabien (Petra) og har herom skrevet »The Mountain Sanctuaries in Petra and the Environs« (Journal of the Palestine-Orient-Society 1931 og 1933). — 1915—31 var N. ansat ved Universitetsbiblioteket, er fra 1931 ansat ved Det kgl. Bibliotek (Bibliotekar II). — Maleri af G. Wolmar 1901.

Univ. Progr. Nov. 1907, S. 85 f. Aarbog for Kbh.s Universitet 1928—29, 1930, S. 53 ff. *Fr. de Fontenay.*

Nielsen, Emil, 1876—1938, Zoolog. F. 3. Jan. 1876 i Asdal, d. 1. Febr. 1938 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Lærer Nikolaj N. (1846—1930) og Johanne Katrine Andersen (f. 1854). Gift 14. Okt. 1907 i Kbh. (Helligkors) med Valborg Legardh-Hansen, f. 17. April 1878 i Kbh. (Johs.), D. af Postekspeditør, senere Postmester Johan Christian Hansen (1836—1912) og Hanne Emilie Brødbæk (f. 1853).

N., hvis Fader var Lærer (og Forfatter til et Par i Folkeskolen meget benyttede Lærebøger i Danmarkshistorie og Bibelhistorie), læste selv til Lærer og tog Eksamen 1897 fra Silkeborg Seminarium. 1901 blev han ansat ved Kbh.s kommunale Skolevæsen, hvor han virkede til sin Død. — Først i en moden Alder, henved 40 Aar gammel, begyndte han at interessere sig for Livet i Naturen, og hurtigt kastede han sin Kærlighed paa Edderkopperne. Ved et af Sporsans og Taalmodighed præget intenst lagttagelsesarbejde, hvortil han viste sig at have store Evner, gjorde han gennem Aarene biologiske lagttagelser vedrørende saa at sige alle danske Edderkoppearter, mange helt nye og betydende store Fremskridt i vor Viden, og hans Skarpsindighed i Tolkningerne har bidraget betydeligt til vor Forstaaelse af Edderkoppernes Verden, hvor Spindproduktion og Spindanvendelse præger alt. Med stigende Virtuositet fotograferede han sine Emner, og da han 1928 udgav sit Hoved-

værk »De danske Edderkoppers Biologi«, **maatte** man i lige Grad beundre hans Iagttagelser og Indsigt og hans uovertrufne Billedmateriale. Ret naturligt kom han ogsaa til at arbejde med Edderkoppernes Snyltere og skrev herom 1928—37 en Række »Contributions to the Life History of the Pimpline Spider Parasites« med talrige meget værdifulde Bidrag til Forstaaelsen af Snyltehvepsenes Tilpasning til det specielle Snylterliv hos Edderkopperne. — R. 1936.

Entomol. Meddel., XIX, 1937, S. 521 ff.; XX, 1938, S. 185 ff. Vid. Medd. dansk nat. Foren., CI, 1937—38, S. V f f.

Kai L. Henriksen.

Nielsen (ved Daaben Frederichsen), Peter **Edvard** (Eduard) Emil, 1824—99, Officer, Skytteforeningsleder. F. 17. April 1824 i Odense, d. 9. April 1899 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Snedkermester Frederich N. (1795—1862) og Ane Marie Rasmussen (ca. 1798—1876). Ugift.

N. meldte sig Marts 1848 som Frivillig, blev i April Korporal og udnævntes Maj s. A. til Sekondløjtnant i Linien, noget næsten enestaaende. 1849 blev han alvorlig saaret ved Fredericia, blev n. A. kar. og virkelig Premierløjtnant og atter ved Isted alvorlig saaret. Som Kompagnikommandør deltog han i Krigen 1864 og blev Kaptajn II, 1867 Kaptajn (I), afskedigedes 1879 fra Linien, var 1881—86 i Forstærkningen og fik 1887 Karakter af Oberstløjtnant. Allerede 1861 oprettede N. i Nordslesvig et Antal Skytteforeninger, og 1865 grundede han de samlede Foreninger under Svendborg Amt, der ogsaa paa Idrættens Omraade blev førende i hele Skyttebevægelsen, og han blev Medlem af Centralkomiteen. Utrætteligt, til Fods, i fuld Uniform, vandrede han omkring og hvervede unge og gamle til Medlemmer og udfoldede en Virksomhed som ingen anden. De følgende Aars stærke politiske Brydninger greb imidlertid ogsaa ind over Skyttebevægelsen, og N., der var ivrig Tilhænger af Kbh.s Befæstning, Selvbeskatning m. m., mødte efterhaanden saa stærk Modstand i sin Amtssammenslutning, at han 1885, efter Riffelloven, oprettede en **Konkurrent**. En Række Aar fortsatte han Kampen, afslog Deltagelse i Arbejde paa Udjævning og Samling under en ny, moderat Overledelse, og da dette endelig blev gennemført, trak han sig, skuffet og uforsonlig, helt ud af Bevægelsen, og først mod Slutningen af sit Liv kunde han se mildere paa Udviklingen. — N. var personlig fordringsløs og yderst uegennyttig; et Følelsesmenneske, Entusiast, noget naiv, ensidig i Opfattelse. Til »Vort Forsvar« har han skrevet mange Artikler, navnlig Erindringer fra Treaarskrigen og 1864 samt om Idræt. Han stillede sig forgæves til Folketinget 1866 i

Nyborg. — R. 1850. DM. 1890. F.M.G. 1878. — Mindesmærke med Bronzerelief af S. Wagner ved Kværndrup 1906. — Portrætteret paa F. C. Lunds Maleri 1885 af de danske Troppers Indmarch i Flensborg efter Slaget ved Bov. Bronzestue af L. Hasselriis. Træsnit 1881 efter Fotografi. Litografi af W. H. Baudissin.

Milit. Tid., IX, 1899, Sp. 149. **Berl. Tid.** 11. April s. A. Skyttesagen i Danmark gennem halvtredsindstyve Aar 1861—1911, ved L. F. C. Krogh, 1911, S. 32 ff. **Milit. Tidsskr.** 1911, Sp. 361, 377, 392 o. s. v. H. R. Egebjerg: Svendborg Amtsskytteforening gennem 50 Aar, 1915. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, IV, 1921. Vort Forsvar 29. Juni, 13. Juli og 27. Juli 1884, 26. Juni og 10. Juli 1887, 14. Aug., 28. Aug. og 11. Sept. 1892, 23. Juli og 6. Aug. 1899, 2. Dec. 1906. Kl. Berntsen: Erindringer, I, 1921, S. 170. *R L f h*

Nielsen, Einar (Ejnar) August, f. 1872, Maler. F. 9. Juli 1872 i Kbh. (**Trin.**). Forældre: Skomagersvend, senere kgl. Hofskomager Frederik N. (1845—1921) og Eva Amalie Jespersen (1846—1928). Gift 1° 1901 med Marie Cathrine Thaarup, f. 25. Juli 1873 i Kbh. (**Trin.**), D. af Skomagemester Niels Gjersing T. (1837—1900) og Thomine Mathilde Jensen (1845—1928). Ægteskabet opløst. 2° 29. Jan. 1908 i Rom med Elin Esther Marcus, f. 23. April 1868 i Stockholm, D. af Bogtrykker Isaac M. (1815—1901) og Emilie Benecke (d. 1877).

Efter sin Konfirmation sattes N. i Lære hos Malermester M. Øjgaard og blev Svend med Sølvmedaille 1892. Paa Teknisk Skole (bl. a. under H. Grønvold) forberedtes han til Kunstakademiet, optoges her Okt. 1889 og søgte Alm. Forberedelseskasse Febr. 1890—Jan. 1893, gik saanogen Tid paa Zahrtmanns Skole (i hvert Fald Foraar 1895 og Vinteren 1895—96). N. begyndte paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1893 med et Landskab og har siden udstillet her med visse Mellemløb, desuden en enkelt Gang paa Den frie Udstilling 1899. Allerede fra Begyndelsen havde han i Hovedsagen den forenkende **Monumental-Stil**, som er karakteristisk baade for ham og for Samtiden, den stilsøgende Epoke i 90'erne. Han er en Mand, der helst arbejder i Ensomhed og isolerer sig. Meget tyder paa, at hans Stil oprindeligt mest er opstaaet som Udtryk for en personlig Indstilling hos ham. Hvilke Impulser han end kan have modtaget fra den nyromantiske eller symbolistiske Bevægelses Talsmænd i 90'erne (f. Eks. Johan Rohde eller de egentlige Symbolister), saa har hans Maleri adskillige Forudsætninger hos Vilh. Hammershøi og ikke mindst L. A. Ring, baade i Farve, i Form og i Konturernes Linievirkning, og hans tidlige Arbejder indtil den første Udenlandsrejse maa i Virkelig-

heden ses som en Forlængelse af den bitre Realisme, som de unge Malere syntes at ville slaa ind paa i 80'ernes sidste Aar (Willumsen, H. Slott-Møller, Johan Rohde, Syberg). Grundlaget for hans Kunst blev Gern i Midtjylland, hvor han boede fra 1894 til Aarhundredskiftet. I Naturen og hos de jævne Mennesker her fandt han det forløsende Udtryk for noget fundamentalt i Tilværelsen, for den Taalsomhed, der bærer Menneskene gennem Liv og Død, og som gør Prøvelsen og Døden til en Ophøjelse og positiv Værdi. N. fordybede sig i disse Folks enkle Menneskelighed, hvis Aanddrag ligesom var i Takt med den omgivende Natur, og malede ganske ligetil, hvad han havde mødt, paa en Maade, som er baade kras Realisme og symbolsk Idealisering. Modelmaleri og Monumentalstil, hensynsløs Sanddruhed og personlig Bekendelse forener sig uden videre til en Helhed i den Række Hovedværker, han udførte i Gern, og som **maaske** er hans betydeligste («Den syge Pige» 1896, »Og i hans Øjne saa jeg Døden» 1897, begge i Kunstmuseet; »Den blinde Pige» 1898, Hirschsprungs Samling; »Døden og Krøblingen» 1898—99, Thielska Galleriet i Stockholm; »Mennesker lytter til Klokkerne, som ringer Dagen ned» 1899—1900). Et lige saa monumentalt Billede af jævne Mennesker gav han i nogle meget gennemarbejdede Illustrationstegninger (til Karl Larsens Fortælling »Den gamle Mands Barn» 1900 og Johannes V. Jensens »Kirstens sidste Rejse» 1901; Bogomslaget »Menneskene og Julen» 1903).

I den følgende Tid delte N. sin Virksomhed mellem Ophold hjemme og ude. Han var i Paris 1900—01, hvor han følte sig stærkt grebet af Puvis de Chavannes og malede den store »**Portrætgruppe**» af en Billedhugger og hans Hustru, og i Italien 1902 (Verona, Venezia, Pisa, Milano og især Firenze), boede i Italien (bl. a. Firenze, Pisa, Rom) og Paris 1905—11 med kortere Ophold i bl. a. Bretagne 1908 og Lapland 1909. Siden hen har han til Stadighed foretaget mindre Rejser til Italien og Paris; andre Rejser gik til Spanien 1916 (bl. a. Toledo, Sevilla; for Anckers Legat 1915), Grækenland 1931 og 1933 (tillige Istanbul). Indtil 1927 holdt N. dog samtidig fast ved Opholdene i Gern. Selv om Studiet af Mennesket uforandret har været det afgørende for ham, blev der efter Aarhundredskiftet to Poler, der gjorde sig gældende i hans Kunst. Paa den ene Side virker Indtrykkene udefra (i Italien har efter hans eget Udsagn Andrea del Castagno haft Betydning for ham) og fremkalder en Søgen mod en større Stil og en aandeligt fordybet Harmoni. Det ses i »Den Svangre» (1902—03, Göteborgs Museum), er maaske mest fremtrædende i Portrætgruppen fra

Paris, Portrættet af Ellen Key (1907, Nationalmuseet i Stockholm), »Stenegelunden i Volterra« (1906—07, Kunstmuseet), hvor N.s modige Pessimisme fra de unge Aar har fundet Hvile i en elegisk betonet Resignation — ja, Fresken »Helvede« (malet i Pisa 1910, Kunstmuseet) er et blidt, næsten et skønt Billede trods sit grufulde Motiv. Paa den anden Side vendte N. i andre Arbejder tilbage til det realistiske Virkelighedsstudium og de Stemninger, der bevægede ham i Ungdomsaarene (»En læsende blind Pige« 1905, »Ijob« 1914, begge malede i Gern; »Mand og Kvinde« 1917—19, Kunstmuseet; »Gamle Mennesker« 1919—21). I de seneste Aar har han været beskæftiget med stort anlagte dekorative Opgaver, Forslaget til Mosaik-Udsmykning af Festsalen i Kbh.s Raadhus (1927—30), som ikke blev udført, og Mosaik-Dekorationen i Statsradiofoniens Portrum (udført 1932—39).

Ved Siden af de Monumentalværker, som udgør Hovedsagen i hans Virksomhed, har N. malet mindre, malerisk frit behandlede Studier og Skitser — Landskaber, Interiører og Figurstudier fra Bretagne, Lapland og Spanien, jyske Landskaber (Charlottenborg-Udstillingen 1937), Blomsterbilleder. Til den danske Radérforening udførte han »Ijobs Bog«, illustreret med Træsnit (udgivet 1927), til Forening for Boghaandværk tre Træsnit-Illustrationer til Johannes fra Saaz' »Plovmanden og Døden«. Paa Grundlag af Vandfarvestudier over Markblomster, som han tegnede i Gern 1922—26 og sammenfattede under Titlen »Flora humilis cimbrica«, komponerede han et stort Tæppe (Charlottenborg-Udstillingen 1930). — N. holdt Udstillinger hos Kleis, Vesterbro Sept. 1901, Winkel & Magnussen Okt. 1909 (Billeder fra Lapland og Bretagne) og Okt. 1916 (Billeder fra Spanien), hos Fru Vige & Co. 1917 og 1918, i Aarhus Marts 1937 (sammen med Niels Larsen Stevns), hos Kunsthandler Bach Jan. 1938 og havde Jan.—Febr. 1927 en omfattende retrospektiv Udstilling, arrangeret af Kunstforeningen paa Charlottenborg. Endvidere har han været repræsenteret ved mange Opvisninger af dansk Kunst i Udlandet, bl. a. den danske Udstilling i Jeu de Paume i Paris 1928 og Biennalen i Venezia 1932. Kunstakademiet tildelte ham Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) første Gang 1903 for »Den Svangre«, anden Gang 1908 for »En læsende blind Pige«, Thorvaldsens Medaille 1913 for »Min Moder« og Eibeschutz' Præmie 1914 for »Ijob«. Han havde Sæde i Akademiraadet fra 1914 til 1920, da han nedlagde sit Mandat, og paa ny 1936—39, blev Okt. 1920 udnævnt til Professor i Malerkunst og virkede til 1930. Desuden var han Medlem af Gallerikommissionen 1923—29 og den Hirschsprung'ske Samlings Bestyrelse 1925—31.

Arbejder af N. findes, foruden nævnte Steder, i Ateneum i Helsingfors, Museerne i Aarhus, Randers, Vejle og Maribo. — Udkast til Selvportræt 1899, **Selvportræt-Maleri** 1924 (Komiteen for Charlottenborg-Udstillingen). Maleri af Karl Isakson 1919. Tegninger af R. Storm-Petersen 1908 og af Aksel Jørgensen 1930. Buste af Olivia Holm Møller 1933.

V. Jastrau: Ejnar Nielsen, 1930. Kunstbladet 1923—24, S. 82. Sophus Jürgensen i Samleren, IV, 1927, S. 17—21. Rikard Magnussen i Gads dsk. Mag., XXI, 1927, S. 158—70. Carl V. Petersen i Tilskueren, XLIV, 1927, II, S. 199—203. Politiken 3. Jan. 1927, 24. Febr. 1930, 13. Jan. 1932, 14. Marts 1939. Vilh. Wanscher sst. 16. Jan. 1927, 5. Dec. s. A. Th. Oppermann i Berl. Tid. 26. Jan. 1927. Dagens Nyheder 1. Febr. 1927. Nationaltidende 24. Febr. 1930. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 8. Juli 1932. Berl. Tid. 12. Jan. 1932. Danske i Paris. Red. af Franz von Jessen, II, 2, 1938.

Sigurd Schultz.

Nielsen, Albert Emil Adolph, 1840—1926, Storkøbmand, Generalkonsul. F. 26. Marts 1840 i Langebæk, d. 30. Aug. 1926 i Rio de Janeiro, begr. sst. Forældre: Provst Carl N. (1805—84) og Eleonore Jacobine Amalie Holm (1807—84). Gift 14. Aug. 1873 i Rio de Janeiro med Sophia Hermina Margrethe Jacobine Murdoch, f. 31. Dec. 1856 i Rio de Janeiro, D. af Købmand William M. (1822—66) og Wilhelmine Annalise Kalkuhl (1834—1922).

N. var den ottende i Rækken af en stor Børneflokk, blandt hvilke var den senere Kultusminister M. C. B. N. (s. d.). Han kom i Metropolitanskolen, hvor han blandt sine Kammerater kom til at staa den senere Redaktør og Forfatter Vilh. Topsøe og Historikeren Niels Bache særlig nær. 1859 tog han Studentereksamen herfra, og 1861 blev han Sekondløjtnant. Han gav sig derefter til at studere Nationaløkonomi, men Krigen 1864 afbrød hans Studier, idet han indkaldtes som Reserveofficer ved 19. Regiment, som dog ikke kom til at tage aktiv Del i Kampene. Efter Krigen tog han atter fat paa Studierne og blev 1866 cand. **polit.** Længsel mod Oplevelse i fremmede Lande havde grebet ham, og s. A. tog han imod en Stilling som Huslærer hos Mægler Garlieb i Rio de Janeiro. Efter halvandet Aars Forløb tog han en Stilling som Bogholder hos Skibshandler Carlsen, senere hos Skibsmægler Voigt, og 1869 **indtraadte** han som Fuldmægtig i Handelshuset Hamann & Co., i hvilket han 1874 blev Associé. Efter nogle Aars Forløb etablerede han sig selvstændigt under Firma E. N. & Co. og traadte senere ind i Firmaet Chr. Heckscher & Co., der opløstes 1899. I Brasiliens Hovedstad nød N. megen Anseelse paa Grund af sin Dygtighed som Forretningsmand og det Præg af gammel, fin Kultur, der

var over hans Personlighed. Han var dansk Generalkonsul i Rio de Janeiro 1874—90. Skønt han levede 60 Aar i Brasilien og var gift med en Brasilianer, talte baade han selv, hans Hustru og Børn det danske Sprog perfekt. — R. 1878. DM. 1888.

Berl. Tid. 25. Marts 1920, 2. Sept. 1926. C. H. Langebæk: Slægten fra Langebæk Præstegaard, II, 1920, S. 4; III, 1921, S. 1 ff. A K. h

Nielsen, Emma Alice, se Thomsen.

Nielsen, Evald Johannes, f. 1879, Sølvsmed. F. 5. Juni 1879 i Stubbekøbing. Forældre: Karetmager Ole N. (1846—93) og Helene Hansine Mathilde Eilersen (1856—1934). Gift med Thorvaldine Marie Weimar, f. 6. Aug. 1877 i Korsør, D. af Tjenestekar, senere Overportør ved Statsbanerne Andreas Jacob W. (1852—1917) og Sophie Marie Petri Hallengreen (1852—1923).

Efter Konfirmationen blev N. sat i Sølvsmedelære hos August Fieron i Kbh. Efter Læretidens Udløb 1898 fik han gentagne Gange Stipendium og foretog 1900 og 1902 Rejser til Udlandet. Han gik en Vinter paa Kunstindustriskolen i Berlin og arbejdede senere i forskellige Byer i Tyskland, Østrig, Schweiz og Paris. 1905 var han atter hjemme og etablerede sig i Kbh. Hans Interesse for Organisationsarbejdet og for Læringeuddannelsen bragte ham ind i Ledelsen af Haandværkets Foreninger. Siden 1918 har han været Oldermænd for Kbh.s Guldsmedelav, siden 1920 Formand for Dansk Guldsmedemesterforening og for Fællesraadet af danske Guldsmede. Han sidder i Bestyrelsen for Det tekniske Selskabs Skole og Teknologisk Institut, Rejsestipendieforeningen og Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri, ligesom han er Medlem af Hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsgiverforening og **Haandværkerbankens** Repræsentantskab. N. har været virksom for Højnelsen af Kunsthaandværket inden for sit Fag og har i Samarbejde med danske Kunstnere, bl. a. Arkitekt Kaj Gottlob, udført smukke Arbejder. Han har deltaget i flere af Forening for Kunsthaandværks Udstillinger, bl. a. i Paris 1925, Bruxelles 1935 og New York 1939. — R. 1929.

Georg Nygaard.

Nielsen, Frederik Carl Christian, 1851—1937, Telegrafmand. F. 21. Maj 1851 i Kbh. (Frue), d. 14. Jan. 1937 i London, begr. sst. Forældre: Høker Rasmus N. (1818—1900) og Ane Sophie Andersen (1818—65). Gift 2. Sept. 1879 paa Frbg. med Antoinette Caroline Manicus, f. 27. Okt. 1853 i Haderslev, D. af Subrektor, senere Redaktør Emil M. (s. d.) og Hustru.

N. blev Student 1869 fra Metropolitanskolen og kom n. A. i Det Store Nordiske Telegrafsekselskabs Tjeneste først i England og derefter i Østasien, hvortil han kom med Selskabets Kabelskib »Great Northern«, der medbragte Selskabets første østasiatiske Kabler. Han gjorde først Tjeneste i Shanghai, senere i Amoy og Nagasaki, indtil han 1875 fik Ledelsen af Agenturet i Yokohama. 1877 blev han Stationsbestyrer i Amoy og senere i Hongkong. 1878 blev han forflyttet til Hovedkontoret i Kbh. som Sekretær hos den administrerende Direktør, Kammerherre E. Suen-son, hvor han blev, indtil han 1883 blev Kontorchef i Selskabets Driftsafdeling i London. Her blev han 1891 Driftsbestyrer og virkede som saadan, indtil han 1915 tog sin Afsked paa Grund af Svagelighed. Hans største Indsats i Selskabets Interesse ligger i England, hvor han opnaaede et fremragende Samarbejde med og udmærket Forhold til de britiske Myndigheder og de andre derværende Telegrafsekselskaber. Han repræsenterede tillige Selskabet paa internationale Konferencer, hvor hans store Evne til at forhandle og hans Kendskab til internationale Forhold var Selskabet til stor Nytte. Han var et fremtrædende Medlem af den danske Koloni og Deltager i dens Foreningsarbejde; i mange Aar var han Formand i Foreningen Danmark, den nuværende danske Klub og den skandinaviske Velgørenhedsforening. — R. 1891. DM. 1901. K.² 1914.

Erindringer og Fortællinger fra Store Nordiske, 1919. Det store Nordiske Telegrafsekselskab 1869—94, 1894. Har. Faber: Danske og Norske i London, 1915.

M. Gredsted.

Nielsen, Frederik Ferdinand, f. 1868, Politiker, Afholdsleder. F. 21. Okt. 1868 i Odstrup. Forældre: Gaardejer Niels Christensen (1835—1912) og Louise Mortensdatter (1833—1905). Gift 2. Juni 1894 i Folding med Maren (Maja) Jørgensen, f. 15. Okt. 1871 i Foldingbro, d. 16. Maj 1923 i Odstrup, D. af Drejermester Hans J. (1840—1904) og Johanne Marie Jørgensen Banke (1845—1922).

Efter 1885—86 at have været Landvæsenselev paa Herregaarden Frydendal var N. 1888—89 Elev paa Blaagaards Seminarium, men gik ikke op til Eksamen, overtog Fødegaarden 1894 og ejede den til 1930, da Sønnen overtog den. Som Seminarieelev hørte han nogle Afholdsforedrag af Herman Trier og Vilh. Rasmussen (senere Forstander for Statens Lærerhøjskole), blev grebet af Afholdssagen og sluttede sig 1888 til Danmarks Afholdsforening. Han deltog med Iver i Foreningsarbejdet, og da han af Naturen var veltalende,

blev han ofte benyttet i de to Afholdsforeninger, han var Medlem af, **Kbh.s** Afholdsforening og Nørrebro's Afholdsforening. Samtidig var han Medlem af samtlige tre Foreninger paa Seminariet: Læseforeningen, Gymnastikforeningen og Diskussionsforeningen — ja, en Tid var han Formand for alle tre. Han besøgte de offentlige Forelæsninger paa Universitetet og var Medarbejder ved flere Blade. Fra 1890 blev N. en meget benyttet Foredragsholder for Afholdssagen og har ialt holdt ca. 3000 Foredrag. 1896 begyndte han sammen med Højskolelærer K. Føns at udgive det frisindede Højskoleblad »Dansk Folketidende«, som ogsaa støttede Ædruelighedsarbejdet, navnlig efter at Højskoleforstander, Pastor K. Bjerre, Sorø, havde afløst Føns som Medudgiver. Fra Sept. 1900 blev han Redaktør af Ugebladet »Folkevennen« (Organ for Danmarks Afholdsforening) og har været det siden, fra 1937 som Medredaktør. Fra Nytaar 1901 var han Medredaktør af »Randers Venstreblad« og flyttede med sin Familie til Randers, men udtraadte allerede efter et Aars Forløb af Redaktionen for helt at ofre sig for »Folkevennen« og »Dansk Folketidende«; han flyttede 1904 tilbage til Odstrup, hvor han har boet siden. Han blev snart en af Afholdsbevægelsens kendte og ansete Mænd, 1903 Medlem af Fællesudvalget for De danske Afholdsselskabers Forbund og 1904 af Hovedkomiteen for den nordiske Afholdskongres i Kbh. 1905—35 var han Medlem af Bestyrelsen for Danske Afholdsselskabers Landsforbund og var 1921—35 dettes Formand, 1914—27 Medlem af Den 2. Ædruelighedskommission og nu Medlem af Alkoholkommissionen af 1934, hvor han som Medlem af Beværterlovsudvalget har medvirket ved Gennemførelse af den 3. Beværterlov. Fra 1935 er han Formand for Afholdsbevægelsens Amtsorganisation i Holbæk Amt. 1913 var han den danske Stats Repræsentant ved den internationale Anti-alkohol Kongres i Milano og 1919 ved den nordiske Afholdskongres i Helsingfors. — Allerede fra de bevægede politiske Aar i 80'erne var N. en interesseret Deltager i politiske Møder og ivrig Avislæser; sluttede sig 1905 til Det radikale Venstre, var Folketingskandidat i Faksekredsen og repræsenterede 1910—20 Viborgkredsen i Folketinget, 1927—29 Holbækkredsen. Han er baade som Taler og Skribent rolig og besindig og var derfor altid Afholdssagen en god Mand, ogsaa paa Rigsdagen, hvor baade Meningsfæller og Modstandere anerkendte hans saglige Dygtighed. Ogsaa som Afholdsbevægelsens Førstemand gjorde han god Fyldest, fornøjelig i en Debat, med god Støtte i en glimrende Hukommelse. Som Rigsdagsmand var han 1915—20 Sekretær i Folketinget, medvirkede energisk ved Gennemførelsen af Beværterloven af 1912 og senere

ved Behandlingen af den 2. Beværterlov, til sidst som Ordfører. Han var i øvrigt (1914—16) Ordfører for Loven om Aarhus ny Banegaard og Formand for Udvalgene om Margarineloven (1915—16), Automobilloven (1916—18) og Valgloven (1919—20); 1918—20 Medlem af Bestyrelsen for det radikale Parti paa Rigsdagen. 1927—37 var N. Formand for Sygeplejeforeningen i Holbæk Amt og 1927—37 Medlem af Hovedbestyrelsen for Centralforeningen af Hjemmesygeplejeforeninger i Danmark. Han er Formand for »Holbæk Amts Venstreblad« og har deltaget med Dygtighed i det lokale kommunale Arbejde, var 1909—35 Medlem af Grevinge Sogneraad og 1927—37 Formand for Værgeraadet og for **Børneværnsudvalget**. Han har skrevet en Række **Smaa skrifter**, saaledes »En Kulturstrøm« (1897) °S en Oversigt over den 1. Beværterlov (1912), Danmarks Afholdsforenings Jubilæumsskrift (1904) og sammen med Adolph Hansen »Danmarks Afholdsforening gennem 50 Aar« (1929). I nogle Aar udgav han sammen med Anton Bast »Afholds-Almanaken«. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923, Rigsdagen).

R. K. Bertelsen: Viborgkredsens Folketingsmænd, 1918, S. 54 ff. A. Schmidt: **Afholdsbevægelsens** Verdenshistorie, IV, 1914, S. 259 fif. *Ad lhh H.*

Nielsen, Find, se Trellund.

Nielsen, Frederik (Friederich) Carl Emil, 1769—1851, Veterinær. F. 28. Jan. 1769 paa Augustenborg, d. 20. Dec. 1851 i Kbh. (Fred. Hosp.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Overjæger, senere Stutmester Nicolai N. (1737—98) og Friederike Henriette Wagrien (1747—1811). Gift 19. Sept. 1794 i Ramløse med Petrine Sophie Lakier, f. 5. Febr. 1771 i Ramløse, d. 22. Maj 1846, D. af Sognepræst Peder Baggesen L. (1732—1820) og Lucie Thomine Bortigh (1738—1814, gift 1° 1758 med Fuldmægtig Jacob Christensen Quist, d. 1760).

Allerede fra Ungdommen var N. indstillet paa at tage Embedet som Stutmester ved det kgl. frederiksborgske Stutteri i Arv efter Faderen, der havde sørget for, at Sønnen fik en saa god hippologisk Uddannelse, som det dengang var muligt at faa. Efter Studentereksamen 1787 fra Fr.borg læste N. til Dyrlæge og tog Veterinær-eksamen 1790, foretog 1791 en længere Rejse med Studieophold ved Veterinærskolen i Wien og besøgte det preussiske Hovedstutteri i Trakehnen, som han senere udførligt beskrev i en Beretning i »Phys. oecon. med. chir. Bibliothek« (I, 1794, S. 369—400).

Ved Hjemkomsten blev han ansat som Dyrlæge ved Fr.borg Stutteriet. 1796 foretog han sammen med Professor Erik Viborg og Grev L. Reventlow en Hesteindkøbsrejse til Polen, Moldau og Spanien. Der næredes derfor store Forhaabninger til ham, da han 1798 overtog Stutmesterembedet. Viborg skrev i sin historiske Udsigt over Danmarks Hesteavl (1800), S. 43: »Stutterievæsenet bestyres af Kundskabsmænd, og de kongelige Stutterier forvaltes af Sagkyndige, som have faaet videnskabelig Opdragelse. Man gaaer med sikke og stærke Skridt fremad til Hesteavlens Forbedring . . .«. Desværre gik det anderledes. Fr.borg Stutteriets sørgelige Nedgangsperiode i Slutningen af 18. Aarh. fortsattes, Frugtbarhedsprocenten faldt stadig, og endelig kom i 30'erne den litterære Hestefejde (Anglomanien) med stærk Kritik af Stutteriet og Danmarks Landhesteavl. En Betænkning, der blev afgivet af en Kommission nedsat 21. Jan. 1832 for at overveje Midler til at raade Bod paa Stutteriets Forfald, synes at have været Aarsag til, at N. 1833 søgte sin Afsked. Hans Stutterivirksomhed har været meget forskelligt bedømt; det er vanskeligt at fælde Dom om de mange Forhold, der medførte Stutteriets Tilbagegang, der endte med dets Opløsning 1862. I »Nye Landoekonomiske Tiden-der«, IV, 1822, S. 147 ff., har N. skrevet om Schweizer- og Tyroler-kvæg og anbefalet, at det indførtes i Danmark. I Veterinair-Selskabets Skrifter (III, 1818, S. 439—62) gav E. Viborg og N. en officiel Beretning om Frugtbarheden i det Kongl. Frederiksborgske Stutterie. — Justitsraad 1812. — DM. 1809. R. 1811. — Miniature i Familieeje.

Personalhist. Tidsskr., g. Rk., II, 1930, S. 97. G. W. Schrader und E. Hering: Thierärztl. biographisch-litterarisches Lexicon, 1863, S. 300. J. Jensen: Det kongelige Frederiksborgske Stutteris Historie, 1910, S. 78 f., 85, 112 f.

Hj. Friis (B. Bang).

Nielsen, Frederik (Frits), 1809—67, Præst. F. 16. Juli 1809 i Kbh. (Slotst.), d. 9. Sept. 1867 i Toreby, begr. sst. Forældre: Kammertjener hos Frederik VI. Christian N. (1751—1835) og Caroline Augustine Friedemann (1776—1848). Gift 18. Maj 1838 i Kallehave med Helene Kirstine Hansine Perch, f. 6. Dec. 1818 i Kbh. (Frels.), d. 1. Maj 1908 sst., D. af Grosserer Niels Broch P. (1788—1851) og Axeline Christine Henriette Holm (1792—1877).

N. blev Student 1827 fra Metropolitanskolen og cand. theol. 1831. N. A. ansattes han som Adjunkt paa Herlufsholm, men et spændt Forhold til Rektor G. A. Dichman fik ham 1833 til at tage sin Afsked. 1836 blev han Lic. theol. paa en Afhandling om

Daabsopfattelsen hos Kirkefædrene i de tre første Aarhundreder, s. A. blev han Sognepræst i Jebjerg og Lyby og 1843 i Lyngby og Albøge samt Forstander for Lyngby Seminarium. 1856 forflyttedes han til Torkildstrup og Lillebrænde og 1863 til Toreby; 1860 var han tillige blevet Stiftsprovst for Lolland-Falsters Stift. — N. var en kundskabsrig Teolog. Hans Disputats ligesom en fortsættende Afhandling om Genfødselen og Daaben (i *Theol. Tidsskr.*, VI, 1842, S. 1—51) er bygget op paa et flittigt Studium af Kirkefædrene, men vidner ikke om større videnskabelig Originalitet, og det var ved praktisk Virksomhed paa forskellige Omraader, at han vandt et anset Navn. Han var en dygtig Præst af afgjort positiv Type og en habil Prædikant. Nogle trykte Prædikener fra hans Haand gør et skoleret, noget stift Indtryk, fasttømrede som de er paa et solidt Grundlag af Skriftbeviser og traditionel luthersk Dogmatik, medens de formelt udmærker sig ved en usædvanlig Klarhed. Denne sidste Egenskab, der var fremherskende hos N., bidrog ogsaa til at gøre ham til en fortrinlig Pædagog og kendetegner bl. a. hans Lærebog i Psykologi for Seminarierne »Sjæle- og Tænkelse i almeenfattelig Fremstilling« (1858, 5. Udg. 1887). Indholdsmæssigt staar dette Skrift i høj Grad i Gæld til Mynster og især til Sibbern, men den gennemsigtige, overskuelige Form er N.s Indsats. Store Fortjenester indlagde N. sig ogsaa ved sit Styre af Lyngby Seminarium, hvis Udvikling han har skildret i et særligt Skrift (1851), og hans Stemme havde Vægt, naar han i Litteraturen eller ved Skolemøder deltog i Tidens pædagogiske Forhandlinger. Han tilhørte den moderat konservative Retning, der bestemt holdt paa Folkeskolens Forbindelse med Kirken. Ogsaa politisk var N. levende interesseret. 1848 blev han Medlem af »de erfarne Mænd«s (aldrig sammentraadte) Forsamling, s. A. kongevalgt Medlem af Stænderforsamlingen i Viborg, og 1859—64 var han Landstingsmand for Maribo Amt (5. Kreds). Hans almindelige politiske Standpunkt var udpræget nationalliberal. Han arbejdede sammen med H. N. Clausen for Indførelse af frivillige Menighedsraad, og baade i Rigsdagen og ved et særligt Skrift »Om den danske Folkekirkes Eiendomsret til Sognekaldenes Gods og Tiender« (1862) kæmpede han for Kirkens Rettigheder paa dette Omraade. Hans manglende Kendskab til kanonisk Ret hindrede ham dog i at komme helt til Bunds i Udredningen af dette Spørgsmaal. N. var flere Gange paa Tale som Bispeemne. — Tit. Professor 1851. — R. 1856. — Litografi af Em. Bærentzen 1857 efter Fotografi.

Til Minde om Stiftsprovst F. N., 1867. F. E. Hundrup i *Ill. Tid.* 27. Okt. 1867. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levneds og min Tids

Historie, 1877, S. 462. Fr. Skouboe: Til Minde om Professor, Dr. **theol.** J. C. Schurmann, 1892, S. 7 f. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—1898, 1899, S. 113, 191, 192, 310. P. Severinsen: Folkekirkens Ejendoms-Historie, 1920, S. 129, 132. Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 665, 683. *Bjørn Kornerup.*

Nielsen, Fred(e)rik Kristian, 1846—1907, Biskop, Kirkehistoriker. F. 30. Okt. 1846 i Aalborg, d. 24. Marts 1907 i Aarhus, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Købmand Laurits N. (1815—61) og Andrea Wölfferdt (ca. 1822—93). Gift 23. April 1874 i Kbh. (Frels.) med Cathrine Marie Magdalene (Magda) Groth, f. 27. Marts 1856 i Kbh. (Holmens), d. 29. Aug. 1928 sst., D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn, løjtnant i Flaaden Ejler Peter Christopher Munthe G. (1821—67) og Margrethe Marie Boye (1827—1903).

Trods meget beskedne Kaar i Barndomshjemmet blev N. bestemt for den studerende Bane. 1863 blev han Student fra Aalborg, og under energisk Kamp med Fattigdom lykkedes det ham at gennemføre sine Studier, saaledes at han 1870 blev cand. theol. Til Dels tvunget afsin økonomiske Stilling havde han fra første Færd maattet kaste sig over Arbejdet med Jernflid, og han fik derfor kun ringe Tid til at deltage i det almindelige Studenterliv. Heller ikke synes det, som om den Paavirkning, han kunde modtage fra Universitetets Lærere, har været synderlig stor; først og sidst var det derimod ved Selvstudium, at han lagde Grunden til sin senere saa omfattende Kundskabsfylde. For at tjene Brødet havde N. i sine Studenteraar i vid Udstrækning maattet give Undervisning, desuden havde han haft Plads paa Valkendorfs Kollegium, siden paa Regensen, og 1870 blev han Alumnus paa Borchs Kollegium. Fra Skoletiden havde han staaet under Indflydelse fra grundtvigsk Side. Tidligt havde han læst baade Lindberg og Grundtvig, og i den ejendommelige Aalborg-Bisp P. Chr. Kierkegaard havde han stadig en faderlig Ven. Imidlertid kom han nu i det gæringsrige Gennembrudsaar gennem sin Kollegiefælle A. C. Larsen under stærk Paavirkning af den nyrationalistiske Retning. Derimod er det tvivlsomt, om Bekendtskabet med den unge Georg Brandes har været af dyberegaaende Betydning for ham. Han tilegnede sig bl. a. A. C. Larsens Nadveropfattelse og førtes ind i en alvorlig Krise, under hvilken væsentlige Dele af hans Barnetro forsvandt, særlig Troen paa **Kristusskikkelsens** Guddommelighed. Krisen vedvarede under en Rejse til Udlandet, men var i det væsentlige overvundet ved Hjemkomsten 1871 og medførte et skarpt Brud med A. C. Larsen. N.s Afstandtagen fra dennes Retning viser sig i hans lille Skrift »Den kristne tro og den frie tanke« (1872). Modsat Ny-

rationalismen, som N. fra nu af betragtede som Hovedfjenden religiøst set, nærmede han sig atter den grundtvigske Retning. Han blev ganske vist aldrig Partimand i snævrere Forstand, men han stod især fast paa Trosbekendelsen som Udtryk for det **fælleskristelige** og betonedede stærkt Værdien af Kirken som et Menigheds-samfund. Overhovedet var det den unge, den fremadstræbende og kæmpende Grundtvig, N. havde Sympati for, ikke den kanoniserede Kirkefader.

Ved den ovennævnte Udenlandsrejse havde N. i høj Grad vundet i Udvikling og Kundskaber. Især havde han haft Udbytte af sit Ophold i Leipzig, hvor han studerede græsk **Palæografi** under **Tischendorf**, og i Jena, hvor han traadte i nærmere Forbindelse med den berømte Kirkehistoriker Karl Hase. Efter sin Hjemkomst optraadte N. nogle Vintre som populær kirkehistorisk Forelæser paa Borchs Kollegium, og **1873** blev han Kateket ved Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn. Han stod i et hjerteligt Forhold til den gamle Sognepræst P. A. Fenger, han gik med Iver op i sin Præstegerning og deltog ogsaa i anden kirkelig Virksomhed. **Saaledes** var han fra **1873** (til **1882**) Medredaktør af »Dansk **Kirke**-tidende« og fra **1872** (til **1882**) teologisk Medarbejder ved »Dagbladet«. I sidstnævnte Stilling kom hans udmærkede Evner som Journalist **maaske** mest typisk til deres Ret — et Udvalg af hans bedste Artikler fra disse Aar foreligger i hans »Karakteristiker og Kritiker« (**1884**). Ved nøjeregnende Anvendelse af sin Tid lykkedes det dog ogsaa N. at fortsætte de strengere Studier. **1875** foretog han en ny Rejse til Tyskland for at gøre Undersøgelser til Reformationstidens Historie — en Frugt heraf er Udgaven af den ældste Redaktion af Luthers »**Traubüchlein**« (**1876**) —, og **1876** holdt han med speciel Tilladelse paa Universitetet en Række interessante Forelæsninger, s. A. udgivet under Titel »Romer-Kirken i det **19. Hundre**aar«, I.

Med denne Virksomhed som Baggrund var det naturligt, at N. **1877** blev Fr. Hammerichs Efterfølger som Professor i Teologi (med Kirkehistorie som Hovedfag), og **1879** erhvervede han den teologiske Doktorgrad paa en — noget skematisk — Afhandling om Tertullians Etik. I 23 Aar kom N. til at udfolde en betydningsfuld Virksomhed som Universitetslærer. Vel evnede han ikke at indføre de studerende i metodisk, kritisk Historieforskningsarbejde, og som Eksaminator virkede han tør og springende, derimod var han i sit rette Element som Forelæser. Hans Veltalenhed var usædvanlig, støttet til sin uhyre Hukommelse havde han altid det rige Stof paa rede Haand og kunde derfor stadig fremdrage nye og oplysende

Træk, ved sin fængslende, livfulde Skildring af Tider og Skikkelser forstod han i en sjælden Grad at holde Tilhørerne i Aande. For mange af Studenterne betød han ogsaa rent menneskeligt en Værdi. Dog er Meningerne om hans Personlighed stærkt delte. Medens ikke faa af hans Disciple har talt varme Ord om, hvad de havde modtaget gennem deres personlige Forbindelse med ham, lyder Dommen væsentlig anderledes fra andre. Hans nervøse, rastløse Apparition og opfarende, lidet afbalancerede Væsen virkede ikke tiltalende paa alle, og der ankes over, at man ikke altid kunde bygge fast paa hans Ord. Heller ikke kan han frikendes for en udtalt Tilbøjelighed til at ville vinde Indflydelse og herske, og om Objektiviteten af hans Bedømmelse af Forhold og Personligheder kan der herske Tvivl.

Ikke mindre ved sin Forfattervirksomhed end ved sin **Universitetsgerning** skabte N. sig et kendt og anset Navn som **Kirkehistoriker**, og de fleste af hans faglige Skrifter staar i nøje Sammenhæng med hans Virksomhed som Professor. Fortrinsvis har han arbejdet med den udenlandske Kirkehistorie, men ogsaa til Belysning af dansk Kirkehistorie har han nu og da leveret Bidrag. Nævnes kan saaledes hans »N. F. S. Grundtvigs religiøse Udvikling« indtil 1839 (1889), der bygger paa meget hidtil ukendt Materiale, men som i vel høj Grad former sig som en Sammenstilling af Citater, og hans »Bidrag til den evangelisk-kristelige Psalmebogs Historie« (1895). N.s betydeligste kirkehistoriske Arbejde er dog utvivlsomt »Romer-Kirken (Pavedømmet) i det 19. Hundredeaar« (I—II, 1876—81, 2. Udg. 1895—98; oversat paa Tysk og **Engelsk**). Til dette Værk havde han gjort mere omfattende og grundige Forstudier end til noget af sine andre Arbejder, og til at forstaa og skildre Forhandlinger i Konklaver og paa Kirkemøder medbragte han en ganske egen Kongenialitet. Som direkte Frugt af Forelæsningerne kan betragtes hans »Haandbog i Kirkens Historie«, I—II (1885—92, 2. Udg. 1893—98) og den mindre Udgave heraf »Kirkehistorie«, I—II, 1 (1902—08). Igennem de sidstnævnte Værker, som i mangfoldige Aar dannede Grundlaget for den kirkehistoriske Undervisning ved Kbh.s Universitet, lærer man tydeligt N.s Styrke og Svagheder som Kirkehistoriker at kende. I mangt og meget minder han om sin Lærer Karl Hase. Han udmærker sig fremfor alt ved den store Kundskabsmængde, den vide Synskreds og Bredden af sine Interesser. Hertil kommer hans afgjorte historiske Sans og ægte historiske Aand, hans levende Fortællerglæde og hans fortrinlige Fremstillingsevne. N. er en virkelig Historieskriver, der i et klart og personligt farvet Sprog forstaaer at give en plastisk

Skildring navnlig af store Personligheder og deres Indsats. Derimod er Redegørelsen for Ideernes Betydning i Historien langt svagere, og skarp Analyse af udviklede Tankerækker eller af psykologisk gaadefulde Skikkelser var ikke N.s Sag. Desuden er det en Svaghed, der **maaske** til Dels er uundgaaelig ved saa store Værker, at han ofte **maatte** lade sig nøje med at bygge paa anden- eller trediehaands Viden uden at gaa til de primære Kilder, og N.s utrolige Hurtighed i Tilegnelse og Fremstilling kunde af og til hindre ham i den ønskelige Fordybelse i de Emner, han behandler. Som Universitetslærebog har N.s Kirkehistorie væsentlige Mangler i pædagogisk Henseende, men bidrog i høj Grad til at vække og nære Interesse for Faget. I Form af et stærkt sammentrængt Udtog har N. bearbejdet sin store Lærebog i »Ledetraad i Kirkens Historie«, I—II (1887; 7. Udg. 1913). Til hans kirkehistoriske Forfatter-skab hører ogsaa flere mindre Skrifter, saaledes »Aktstykker til Gudstjenestens og Liturgiens Historie« (1878) og »Statskirke og Frikirke« (1883) samt en Del Bidrag til de af ham redigerede »Smaaskrifter til Oplysning for Kristne«, I—X (1886—96). Omtales bør desuden det af ham grundlagte Værk »Kirke-Lexikon for Norden« (I, 1896—1900; først afsluttet med IV. Bind 1929) samt en Række Artikler i I. Udgave af »Dansk biografisk Lexikon«.

N. var ikke i første Række Videnskabsmand. Mere end som akademisk Lærer og Forfatter følte han sig som Kirkemand. Han vilde ikke blot skrive om, men ogsaa selv skabe Kirkehistorie. Tendenser af denne Art prægede ogsaa hans Undervisning og betinger hans fortsatte Deltagelse i Tidens kirkelige Arbejde og Forhandlinger. Han var en økumenisk Natur og sluttede sig derfor 1886 med Glæde til den Kreds, der grundede »Bethesdamøderne« for derigennem at skabe en Tilnærmelse mellem de forskellige Retninger inden for Folkekirken. Til Bedste for denne søgte han ogsaa at virke som Medlem af Det kirkelige Raad 1893—1900, og oftere deltog han i Arbejdet for Reformer af Salmebøger og Liturgi, bl. a. var han Medlem af den Komité, der tilvejebragte »Salmebog for Kirke og Hjem« (1885). Hans Interesse for Kirkens Stilling i Nutidslivet førte ham jævnlig ind i Polemik med Retninger baade inden for og uden for Kirken. Allerede som ung Præst havde han taget Del i »Slaget om Katekismen« med sine »Historiske Oplysninger om Luthers lille **Katekisme**« (1874); senere drog han med flere Stridsskrifter i Leding mod den moderne Jødedom og dens Krav om konfessionsløs Skole. En heftig Fejde havde han at bestaa med Frimurerne foranlediget ved sit Skrift »Frimureriet i Norden« (1882), over for katolske Anklager mod Luther forsvarede han

denne i »**Romersk-katolske Angreb paa Luthers Person**« (1893), og mod sin Kollega i det teologiske Fakultet, Professor Henrik Scharling, **maatte** han gentagne Gange hvæsse sin Pen, særlig i Forhandlingerne om Grundtvigs Forhold til Luther.

Det var forstaaeligt, at en saa praktisk-kirkeligt orienteret Personlighed som N. til sidst kunde ønske at ombytte Universitetskatederet med en Bispestol. 1900 blev han da ogsaa udnævnt til Biskop i sin Fødeby Aalborg, hvorfra han 1905 forflyttedes til Bispeembedet i Aarhus. Kun en kortere Aarrække forundtes det N. at være Tilsynsmand i den danske Kirke, men hans Gerning som saadan og som Medlem af Det kirkelige Udvalg (1904—07) bar Vidnesbyrd om hans levende Virketrang og folkekirkelige Sindelag. Til Dels i Samarbejde med den ham **nærtstaaende** Skat Rørdam arbejdede han for en Konsolidering af Kirkens Forhold gennem en Kirkeforfatning med Betoning af Lægfolks Ret og med et vist **Maal** af Frihed for Menighederne. Hans økumeniske Standpunkt gav sig nye Udslag gennem Bestræbelser for at faa de forskellige kirkelige Retninger til at staa sammen til Forsvar for overleverede fælles Værdier. Kun over for liberale teologiske Strømninger gjorde han bestemt Front, og hans med Aarene voksende Konservatisme i Forbindelse med et af Naturen noget melankolsk Temperament medførte en mere og mere bekymret, mørktfarvet Opfattelse af Kirkens og det danske Folks Fremtid. I sine Stifter var han en flittig Visitor, og med vanlig Iver tog han mangfoldige lokale Opgaver op, deriblandt ogsaa Arbejdet for Oprettelsen af et Universitet i Aarhus; men hans forholdsvis kortvarige Embedstid førte ham dog ikke til Vejs Ende med alle de mange Planer, som hans energiske, men rastløse Sind var sysselsat med. — N. var Ejer af et udsøgt kirkehistorisk Bibliotek paa ca. 10 000 Bind, som siden overgik til Statsbiblioteket i Aarhus. — Efterladte Papirer i Det **kgl.** Bibliotek. — R. 1892. DM. 1895. K.² 1906. — Maleri af Aug. Jerndorff 1906 (Budolfi K.). Malerier af Fr. Lange 1907 (Aalborg Bispegaard) og 1911 (Fr.borg). **Portrætmedaillon** paa Gravstenen. Litografi af Harald Jensen 1896.

Selvbiografi i Levnedsbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer og Licentiat, 1879, S. 159—61. J. C. Kall: Biskop Fredrik Nielsen, 1911. T. Skat Rørdam: Kirkelige Lejlighedstaler, 1909, S. 166—71. Marie Rørdam: Tilbageblik paa et langt Liv, 1911, S. 360. Otto Møller og Skat Rørdam, en Brevveksling, udg. af H. Skat Rørdam, I, 1915, S. 340; II, 1916, S. 119, 162, 308, 311, 404. Georg Brandes: Levned, I, 1905, S. 157; II, 1907, S. 85, 216, 246. L. Moltesen i Gads dsk. **Mag.**, 1906—07, S. 686 f. A. Brandrud i Norsk **theol. Tidsskr.**, VIII, 1907, S. 105—10. J. Oskar Andersen i **Univ. Progr.** Nov. 1918, S. 148, 150.

Bjørn Kornerup.

Nielsen, Georg, 1710—97, Bibliotekar. F. 3. April 1710 i Nordborg, d. 19. April 1797 i Kbh. (**Helligg.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Sognepræst Daniel N. (1660—1721) og Valborg Thorstraten (ca. 1674—1742, gift 1° med Sognepræst sst. Diderik Nissen, 1656—93, gift 1° 1685 med Cecilie Margaretha Esmarch, d. 1690). Ugift.

Efter at have studeret Teologi i Jena og i Hamburg kom N. 1739 til Kbh., hvor han 1746 blev Pagehovmester, 1755 Lærer for Kronprinsen (Christian VII.) og 1766 Kabinetssekretær og -kasserer hos Dronning Caroline Mathilde samt Kasserer ved Chatolkassen og Bibliotekar ved det kgl. Haandbibliotek. Som særlig musikkyndig udnævntes han til Medlem af den 1772 nedsatte Teaterkommission og var derpaa til 1774 Meddirektør ved Det kgl. Teater, hvor han udarbejdede Planer til en dansk Syngeskole og til Kapellets Lønning. Som Kunstkender blev han udnævnt til Medlem af den 1780 nedsatte Kommission til Ordning af det kgl. Mynt- og Medaillekabinet paa Rosenborg; denne Kommission udgav 1791 det store Pragtværk »Beskrivelse over Danske Mynter og Medailler i den Kgl. Samling« og afsluttede sin Virksomhed med et Tillæg hertil 1794. N., der var blevet Frimurer i Hamburg 1742, stiftede 1743 og 1745 de første Frimurerloger i Kbh. og var siden ordførende Mester for Logen »Zorobabel«. For øvrigt var hans Liv, som det hedder, »virksomt uden Glimmer«, og han omtales som lærd, godgørende og elskværdig. Hans store private Bogsamling gik for Størstedelen tabt ved Christiansborgs Brand 1794; Resterne erhvervedes af Det kgl. Bibliotek. — Justitsraad 1759. Etatsraad 1765. Konferensraad 1768. — Portrætrelief paa Gravmindesmærke af J. Wiedewelt.

Iris og Hebe Juni 1797. Badens Universitets Journal 1797, S. 94 f. G. L. Lahde: Mindesmærker paa Assistents-Kirkegaarden, 4. Hæfte, 1811. E. C. Werlauff: Historiske Efterretninger om det store kgl. Bibliothek, 1825, 2. Udg. 1844. Th. Overskou: Den danske Skueplads, II—III, 1856—60. Fonden ad usus publicos, I, 1897. Personalhist. Tidsskr., 2. Rk., II, 1887, S. 141.

E. Gigas (Georg Galster*).

Nielsen, Gerhard Sofus, 1871—1933, Redaktør, Politiker. F. 1. Nov. 1871 i Aalsrode, Aalsø Sogn ved Grenaa, d. 1. Maj 1933 i Kbh., begr. i Aalborg. Forældre: Gaardejer Niels N. (1821—1908) og Maren Sine Konradsen (1827—1912). Gift 10. Okt. 1896 i Linde ved Randers med Karen Andersen, f. 2. Jan. 1870 i Øster Tørslev, D. af Gaardejer Anders Pedersen (1832—1905) og Bodil Nielsen (1843—1922).

N. voksede op i et politisk interesseret, grundtvigsk Gaardmands-

hjem paa Djursland. Som yngre Søn kom han i **Haandværkerlære** og blev udlært Snedkersvend 1890 i Randers. Under Paavirkning bl. a. af P. Sabroes Agitation styrkedes hans sociale Interesser; han blev Formand for sin Fagforening og Hovedbestyrelsesmedlem i Snedkerforbundet, kom i Ledelsen for Socialdemokratisk Forening og i Kontrolkomiteen for »Randers **Social-Demokrat**«. 1905 blev han anmodet om at overtage Redaktionen af »**Social-Demokraten**« i Skive, og de følgende fem Aar gjorde han et stort Arbejde for Partiet i denne By og dens Omegn. 1906 indvalgte han og Lærer **Kjems** som de første Socialdemokrater i Skive Byraad. 1910 blev N. forflyttet til Aalborg som Redaktør af »**Nordjyllands Social-Demokrat**«, og hans Evner som Bladleder gav sig ogsaa her Udslag i stærk Fremgang for Parti og Presse. Han var Medlem af Aalborg Byraad og af Teknisk Udvalg, Havneudvalg, Alderdomsudvalg 1913—17. Efter at have været Folketingskandidat i Skivekredsen 1906 og 09 og i Bælumkredsen 1913 blev han 1918 ved **Aalborgkredsens** Deling opstillet og valgt i Aalborg Vestre og blev siden genvalgt. N. var en beskeden, lidet fremtalende Mand, blottet for personlig Ærgerrighed; han gjorde et støt og solidt Arbejde ud fra en medfødt Hjælpsomhed og ledet af Retsinds ærlige Kompas. Paa Rigsdagen var han baade afholdt og anset. Han var Sekretær i Folketinget 1918—24 og desuden stærkt benyttet i Udvalgsarbejdet; Medlem af det udenrigspolitiske Nævn. Han var sit Partis Ordfører i **Retsplejespørgsmaal**, Jernbanesager (Statsstøtte til Privatbaner), Forsikringsvæsen og lejlighedsvis i kirkelige Spørgsmaal. Da H. P. Hansen 1932 blev Forsvarsminister, valgtes N. til Folketingets Formand og røgtede dette Hverv med Besindighed og Lune. Han fratraadte samtidig Redaktørstillingen i Aalborg. Han var Medlem af Jysk Telefons Repræsentantskab og Revisor i Danmarks Hypotek- og Tiendebank. — Posthumt **Maleri** af E. N. Korlind 1933 paa Christiansborg.

Skive Social-Demokrat 14. Marts 1910. Nordjyllands Social-Demokrat 1. og 8. Maj 1933. Aalborg Stiftstidende 1. Maj s. A. Social-Demokraten 2. Maj s. A.

Oluf Bertolt.

Nielsen, Henrik Godske Bartholomæus, 1826—99, Journalist. F. 17. Dec. 1826 paa Lindersvold ved Præstø, d. 19. April 1899 i **Kbh.**, begr. i Søllerød. Forældre: Godsforvalter Christian N. (1794—1888) og Frederikke Zylene Thomasine Dall (1802—71). Gift 4. Marts 1857 i Søllerød med Ophelia Drewsen, f. 29. Sept. 1829 paa Strandmøllen, Skodsborg, d. 18. Febr. 1900 i **Kbh.**, D. af Fabrikant Christian D. (s. d.) og Hustru.

N. dimitteredes **1846** til Universitetet fra Sorø, tog **1848** anden Eksamen og studerede Æstetik og **Kameralvidenskab**, men kom snart ind i Journalistik som Bidragyder til »Fædrelandet«, »Kjøbenhavnsposten« og »Middagsposten« og blev fast knyttet til »Dagbladet«, da dette Nov. **1851** stiftedes af hans Skolekammerat og nære Meningsfælle C. St. Bille. I Dec. **1855** købte han med Støtte af sin Redaktør »Dannevirke« i Haderslev af P. C. Koch; dette var et Fremstød fra københavnsk nationalliberal Side mod grundtvigsk og bondevenlig Danskhed i Nordslesvig, og ved sin skarpe, overlegne Tone mod Landsmænd kom Bladet næppe til at gavne den fælles nationale Sag. N. valgtes **1860** til slesvigsk **Stænderdeputeret** for Haderslev og Christiansfeld, men fik kun givet Møde i en enkelt Samling **1863**, den, der afbrødes ved de tyske Medlemmers Mandatnedlæggelse. **1864** solgte han sit Blad til H. R. Hiort-Lorenzen og tog til **Kbh.**, hvor han blev Prokurist i Firmaet Drewsen & Sønner indtil **1882**. Uagtet han baade i denne Periode og senere ikke behøvede at skrive af økonomiske Grunde, holdt han dog stadig Forbindelse med Journalistik. Han var Medejjer af »Dagbladet« og skrev deri under Topsøe. Deres fælles Serie »Tredive Breve fra og til en Mand uden Mening« udgaves i Bogform **1885**. Efter Topsøes Død blev han hyppigere Medarbejder ved Bladet, og baade her og senere i »Nationaltidende« repræsenterede han nu politisk det Estrup'ske Standpunkt. Paa Aandslivets Omraade havde han en Tid lang været regnet for vel stemt mod det nye — G. **Brandes'** Paastand om, at han havde bragt ham en Opfordring til at anmelde i »Dagbladet«, er der dog ikke Grund til at lægge Vægt paa —, men han vendte sig nu afgjort mod »**Gennembruddet**«s Mænd og blev lagt overmaade for Had af dem. I Højre var hans Position ikke ringe; han stod i nær Forbindelse med Grev Frijs og var under Ministeriet Reedtz-Thott politisk Tilsynshavende ved »Berlingske Tidende« og »Nationaltidende«. — N. var en sikker Skribent i en selv for hans Tid noget gammeldags Form, en Mand med ret vid kulturel og tankemæssig Horisont, og hans saglige Ræsonnementer og hans Karakteristikker kan endnu læses med Udbytte. Men over hans Polemik er der lovlig lavt Loft, hvad næppe udelukkende skyldes de snævre og smaalige Forhold, hvorunder den tit **maatte** føres. Som Menneske er han blevet rost for Elskværdighed og Hensynsfuldhed, men i hans offentlige Personlighed havde Bitterheden gnavet sig ind. — »Udvalgte **Blad-**artikler« udkom **1899**.

S. Schandorph: Oplevelser, II, **1898**, S. 171—76. Soransk Tidsskrift, IV, **1901—05**, S. 64. Dagbladet **21**. April **1899**. Politiken s. D. og 7. Nov. **1907**.

Vort Land 27. April 1899, 3., 8. og 16. Nov. 1907. G. Brandes: Levned, II, Et Tiaar, 1907, S. 188. Vilh. Andersen: Vilh. Topsøe, 1922, S. 62, 85. P. Lauridsen i Hist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1921—22, S. 256—59, 262—65. F. Schyberg: Dansk Teaterkritik, 1937. K. Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 484.

Paul Læssøe Muller.

Nielsen, Niels Peter **Grønvald**, 1857—1931, Højskoleforstander. F. 23. Dec. 1857 paa Krumstrup Mølle, Ryslinge Sogn, d. 30. Sept. 1931 i Vestbirk, begr. i Østbirk. Forældre: Mølleforpagter, senere Møller Niels Pedersen (1827—67) og Christiane Nielsdatter Faber (1829—78, gift 2° 1869 med Møller Lars Johansen, 1830—89). Gift 12. April 1886 i Vejstrup Valgmenighedskirke med Nielsigne Chrestine Hansen, f. 16. Jan. 1860 i Birkum ved Odense, d. 31. Okt. 1931 paa Sindssygeanstalten ved Aarhus, D. af Tømrer Hans Andersen (1818—84) og Johanne Margrethe Nielsen (1825—85).

N.s Fader købte 1862 Egebjerg Mølle ved Svendborg, og i sin første Ungdomstid hjalp Sønnen til ved Møllerarbejdet. Hans Hjem var stærkt præget af det rige aandelige Røre, der udgik fra Ryslinge Valgmenighed, og N. paavirkedes heraf for Livet. Tidligt viste han stor Læselyst, 1875—76 og 1876—77 var han Elev paa Vejstrup, 1879—80 paa Askov Højskole. Uden at tage nogen Eksamen fik han gennem frie Studier et stort Fond af Kundskaber. 1880—83 var N. Lærer ved Vejstrup Højskole, 1883—85 ved Falkenstjernes i Kbh., overtog 1886 Ledelsen af Vestbirk Højskole ved Horsens og var Forstander for den til 1920, siden til sin Død Lærer ved den. Smaat begyndte han med kun fem Elever, men snart voksede Elevtallet, nye Bygninger rejstes, ikke mindre end omtrent 9000 unge Kvinder og Mænd var Elever paa Vestbirk Højskole i hans Forstander tid. N. havde sjældne Evner som Ungdomslærer, hans Kendskab navnlig til nordisk Historie og Litteratur og til engelsk Aandsliv var dybtgaaende og øgedes ved stadige Studier. I hans Foredrag vekslede dyb Alvor med fynsk Lune og Stemning. Tunge personlige Sorger ramte ham, men kuede ikke hans lyse Optimisme. — Ogsaa uden for sin Skole havde han en omfattende Virksomhed i Folkeoplysningens Tjeneste, han er den Højskolemand, der har holdt flest Foredrag i Foredragsforeninger og andetsteds, ialt ca. 6000. Med sin store Arbejdsevne og Flid fik han ogsaa Tid til megen Skribentvirksomhed. I sin Ungdom udgav han et Par Smaafortællinger, »Fra en fynsk Landsby« (1883, 2. Oplag 1886) og »De udviklede« (1884, senere omarbejdet til Wisbechs Almanak 1918 under Navn »Jakob og Karen«). Disse Ungdomsarbejder er dog uden digterisk Værdi. Senere udgav han en Række Foredrag i fire Bind, en Biografi af Gladstone og de bredt fortalte Erindringer

»Minder fra min Barndom og Ungdom« (1923) og »Minder fra 43 År i Folkehøjskolen« (1927). — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Mindesmærke ved Vestbirk Højskole 1932. — Maleri af G. F. Clement 1927 paa Højskolen. Litografier af Harald Jensen 1894 og 1901.

Erindringer i ovenn. Bøger og i: Julehilsen fra Vestbirk Højskole 1909, 1911, 1912—13, 1915, 1917—18. Vestbirk Højskole 1931 og 1932. Kristen A. Lange: Grønvald Nielsen, 1933. Oscar Geismar: Skilderier, 1927, S. 123—28. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 486 f. Højskolebladet, XLII, 1917, Sp. 1603—06; LII, 1927, Sp. 1569—74; 1931, LVI, S. 637—39, 649—50, 662—63.

bred. Nørgaard.

Nielsen, Henrik Christian, 1805—85, Stiftamtmand. F. 14. Dec. 1805 i Thisted, d. 19. Nov. 1885 i Ribe, begr. sst. Forældre: Amtsfuldmægtig i Thisted, senere Amtsforvalter i Ribe, Justitsraad Rasmus N. (1765—1839) og Abelone Christine With (1772—1835). Gift 30. Okt. 1835 i Ribe med Jacobine Laurentze Eilskov, f. 9. Okt. 1809 i Ribe, d. 8. Juni 1855 sst., D. af Apoteker Christian Cornelius E. (1777—1830) og Anania Hansen (1788—1864).

N. blev Student 1825 fra Ribe og fem Aar senere juridisk Kandidat. Han arbejdede derpaa som Volontør hos forskellige Embedsmænd, indtil han 1835 blev Auditor i Slesvig og 1837 tillige Regimentskvartermester. 1841 modtog han Titel af Overauditor. Under Krigen 1848—50 bestyrede han paa fremragende Maade Intendanturvæsenet i Nørrejylland, og 1850 udnævntes han til Amtsforvalter i Ribe. Fra denne Stilling avancerede han 1855 til Stiftamtmand over Ribe Stift og Amtmand over Ribe Amt. Med stor Nidkærhed beskæftigede han sig med sit Embedes vidtforgrenede Hverv, og han mødtes med Tillid og Agtelse af Amtets Befolkning. Da de tyske Tropper 1864 oversvømmede Jylland, blev N. sammen med andre danske Embedsmænd ført som Fange til Rendsborg og sad fængslet et Par Maaneder. Efter Krigen overtog han atter sit Embede, og utrætteligt virkede han for at afbøde de Vanskeligheder, som Grænsedragningen medførte for Ribe Amt. Paa hans Initiativ anlagdes Jernbanen **Bramminge—Ribe**, og han deltog fra dansk Side i de Forhandlinger, der førte til Aabenraakonventionen af 1872 (om dansk eller tysk **Undersaatsforhold**). N. havde i to Perioder Sæde i Landstinget. 1866—70 repræsenterede han 11. Kreds, 1876—82 var han kongevalgt Medlem. I den første Periode tog han levende **Del** i Forhandlingerne, navnlig i **Spørgsmaal** om Fattigvæsenet og Sandflugtens Dæmpning, senere hindrede en frembrydende Tunghørighed ham i parlamentarisk Virksomhed i større Omfang. 1884 afskedigedes han efter Ansøgning fra sine Embeder.

— Justitsraad 1850. — R. 1848. DM. 1859. K. 1861. S.K. 1875.
 — Maleri paa Ribe Raadhus. Træsnit 1884 af H. P. Hansen.
 Fra Ribe Amt, 1904 (se Registeret); 1910, S. 117—81; 1912, S. 219—50.

Harald Jørgensen.

Nielsen, Hans Andreas, 1850—1932, Læge, **Hygiejniker**. F. 27. Okt. 1850 i Skærbæk, d. 22. Juli 1932 i Ordrup, begr. i Kbh. (Vestre).
Forældre: **Kroejer**, Postekspeditør Tobias N. (1820—70) og Christiane Charlotte Sophie Godskesen (1813—91, gift 1° 1836 med Gæstgiver Hans Andreas Spinn, 1810—46). Gift 2. Maj 1878 i Ribe med Emma Sophie Kathrine Bertelsen, f. 3. Okt. 1851 i Kbh. (Petri), d. 21. Dec. 1927 i Kbh., D. af Kateket ved Holmens K., senere Sognepræst i Frederiksstad, Slesvig, sidst i Bjolderup, Nis B. (1815—64) og Sophie Christiane Marie Louise Reumert (1819—72).

N. blev Student 1870 fra Herlufsholm, tog medicinsk Embedseksamen 1877 og praktiserede efter Kandidatuddannelsen i Sønderørsø 1878—85. 1883 studerede han Bakteriologi paa en Udenlandsrejse og bosatte sig 1885 i Kbh., hvor han 1887 udnævntes til Kredslæge under Kbh.s Sundhedskommission og desuden praktiserede. Baade i sit praktiske Arbejde som Kredslæge og i sit videnskabelige Arbejde interesserede N. sig særlig for Drikkevandshygiejnen og kom paa dette Omraade til at spille en Rolle. Hans Disputats (1890) handlede om »Bakterierne i Drikkevand«. Paa Statens Lærerkursus underviste N. i Hygiejne fra 1890, først sammen med Professor Gædeken, senere alene, indtil Stillingen nedlagdes 1909. Fra 1893 var nanmidlertidig Docent i Hygiejne ved Universitetet, men opnaaede ikke den faste Docentstilling i Faget, der oprettedes 1905. — N. var Medudgiver af »Medicinsk Aarskrift« (1894—96), Skolelæge i Kbh. (fra 1897), Censor ved lægevidenskabelig Embedseksamen (fra 1900, Formand i Censorkollegiet 1915). Han skrev talrige hygiejniske Afhandlinger, især om Drikkevand. Han interesserede sig ogsaa for Antropologi og medicinsk Arkæologi og offentliggjorde 1906, 1911 og 1915 i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed« Afhandlinger om »Vort Oldtidsfolks Anthropologi«, hvori et omfattende Skeletmateriale fra Yngre Stenalder og Ældre Jernalder er gjort til Genstand for Opmaaling og Bestemmelse. — Tit. Professor 1899. — R. 1913. — Portrætteret paa Tycho Jessens Maleri 1893 af C. J. Salomonsens Serumlaboratorium (**Fr.borg**).

Ugeskrift for Læger, XCIV, 1932, S. 786. Sønderjydske **Maanedsskrift**, IX, 1932—33, S. 33 f.

L. S. Fridericia.

Nielsen, Johanne (Hanne) Ane Margrethe, 1829—1903, Smør- og Osteproducent. F. 11. Sept. 1829 i Øverød, d. 15. Juni 1903 paa Havarthigaard, begr. i Søllerød. Forældre: Gaardejer Jacob Didriksen (1788—1861) og Ane Christine Andersen (1803—56). Gift 11. Sept. 1848 i Søllerød med Gaardejer Hans N., f. 25. Maj 1822 paa Havarthigaard, d. 30. Maj 1902 sst., Søn af Gaardejer Niels Hansen (1779—1853) og Dorthea Olsen (1793—1853).

Nitten Aar gammel blev H. N. gift med Hans Nielsen, der Aaret før efter sin Fader havde overtaget Havarthigaard i Øverød, og som med Dygtighed drev Gaarden og forøgede dens Areal til 125 Tdr. Ld. De første fem Aar var Mælken bortforpagtet, men fra 1853 overtog H. N. Forpagtningen og Ledelsen af Mejeriet, som hun passede med praktisk Dygtighed og Forretningssans og med en Foretagsomhed over for Indførelse af nye Metoder, der gjorde hendes Navn kendt ud over Landets Grænser. Hun saa hurtigt Fordelen ved at fremstille specielle Ostesorter, som hun kunde afsætte i Kbh., og lærte sig derfor Fremstillingen af andre Landes Specialiteter. Med sejt Energi skaffede hun sig den Vejledning, der kunde hentes i Ind- og Udland, uden at lade sig standse af de Vanskeligheder, hun som jævn sjællandsk Bondekone **maatte** møde. Hendes første Vejleder var Professor B. S. Jørgensen, der hjalp hende til rette med Fremstillingen af Myseost, men især blev Th. R. Segelcke hendes grundige Læremester i Mejeriets almindelige Teknik, og hun var blandt de første, der fulgte hans Anvisninger; Segelcke bistod hende tillige med Tilrettelægning af talrige lange Udenlandsrejser, som hun trods manglende Sprogkunderskaber (hun havde kun lidt Kendskab til Tysk) foretog alene, og hvor hun lærte Ostefremstillingens specielle Metoder paa de oprindelige Produktionssteder. Med et noget indesluttet Væsen, men med en sikker, selvfølende Fremtræden forstod hun at hævde sig, skaffe sig nyttige Forbindelser og faa forevist, hvad hun ønskede at lære, og hendes Rejser gav gode Resultater. 1861 og 1862 besøgte hun danske Mejerier, 1865 Skaane, 1867 Norge, 1869 England, hvor hun saa Fremstillingen af Chester- og Cheddarost, og Holland, hvor hun studerede Edam- og Goudaost og Smørrets Behandling. Hun fortsatte 1872 i Schweiz, Frankrig (Brieost) og Holsten, 1874 igen i Frankrig (Roquefort og Camembert), deltog senere i adskillige Landmandsmøder og Udstillinger i Udlandet saavel som i Danmark og erhvervede et stort Antal Præmier for sine Produkter. Paa de hjemlige Landboforeningsmøder gjorde hun sig værdigt gældende, holdt Foredrag og deltog i Diskussioner om Mejerispørgsmaal. Hun var Medlem af Landhusholdningsselskabet, der

1873 udmærkede hende ved Tildelingen af Selskabets største Sølvbæger. I Kbh. fik hun stort Ry, oprettede eget Udsalg, der gav hende betydelig Fortjeneste, og til det **kgl.** Hof blev hun fast Leverandør. H. N.s almindelige Betydning i det danske Mejeribrugs Udvikling **laa** dog mindre i den specielle Ostefremstilling, men skyldtes især hendes almindelige **mejeri** tekniske Dygtighed, og bl. a. paa Segelckes Foranledning fik hun et overordentligt stort Antal danske og udenlandske Elever, der uden Persons Anseelse **maatte** udføre Mejeriets Arbejde. Ogsaa paa sine gamle Dage forestod hun personligt Arbejdet i Mejeriet, men tog ikke Del i Andelsmejeriernes og den nyere Tids maskintekniske Udvikling.

B. Bøggild: Mælkeribruget i Danmark, 3. Udg., 1907, S. 22—26. Ugeskrift for Landmænd, 5. Rk., I, 1876, S. 645—51; 7. Rk., II, 1890, S. 113 ff.; XLVIII, 1903, S. 281 f. Mælkeritidende, XVI, 1903, S. 489—95. G. v. Ellbrecht: Danske Mejerier, IV, 1918, S. 262 f. Ill. Tid. 28. Juni 1903. A. Axelsen Drejer i K. **Hansen**: Det danske Landbrugs Historie, IV, 1931, S. 166 f.

Aksel Milthers.

Nielsen, Hans, d. mellem 1544 og 1550, Dominikanerprovincial.

H. N. indtog Stillingen baade som Prior og Lektor i Teologi i Sortebroderklosteret i Lund, da han paa et Provincialkapitel i Næstved, vel i Slutningen af 1519, valgtes til Styrer af Provinsen, der ogsaa omfattede de svenske og norske Klostre. I April 1520 fik han Stadfæstelse af Ordensgeneralen i Rom og fungerede derpaa som Provincial til Ordenens Ophævelse i Danmark 1537. Baade som Personlighed og hvad den videnskabelige Uddannelse, som Ordenen lagde stor Vægt paa, angaar, nød han Anseelse; men om hans tidligere Liv og Studier ved vi kun lidet; tilfældig omtales, at han var Fynbo; **maaske** er han da den Johannes Nicolai de Fionia, som Maj 1497 blev immatrikuleret ved Rostocks Universitet. I saa Fald var han dengang endnu ikke Munk. 1525 tildelte Ordensstyret H. N. Licentiatgraden i Teologi, antagelig efter en Eksamen i Rom, og snart efter promoveredes han til Dr. **theol.**; P. Laurensen spotter ham derfor 1530 som en »pavisk og købt romersk Doktor«. Som Dr. theol. nævnes han 1527, da Frederik I. 28. Aug. tog de danske Sortebrødre, deres Klostre og Gods i **kgl.** »Hegn«. Om H. N.s Anseelse for »Hellighed« vidner Omtalen af ham (jævnside med Paulus **Helie**) i Satiren »Peder Smid oc Atzer Bonde«. Antagelig hørte han til de »aristoteliske og paviske Doktorer og Munke«, som Prælaterne samlede om sig paa Herredagen 1530. Biskop Knud Gyldenstiernes vaklende Holdning her og efter Herredagen gav H. N. (maaske i Forbindelse med hans Lokalpatriotisme som Fynbo) Anledning til i et nu tabt

Skrift indtrængende at advare den fynske Biskop mod »Lutheriet«. Naar Skriftet særlig kritiserede **Malmø-»Reformatsen«** Skriftmæssighed og P. Laurentsens »**Malmøbog**« herom, tyder det vel paa, at H. N. havde sin Bolig i Klosteret i Lund, hvor Provinsens Hoved-»Studium« fandtes. P. Laurensen erklærer i sin Beretning om Herredagen **1530**, at »dette ynkelige **Modsvar**« vidnede om H. N.s »lille og arme Forstand« (nemlig paa **Skriften**); men det bebudede særlige Modskrift mod H. N. er ukendt og udeblev maaske. I øvrigt stod vel H. N. som Teolog P. **Helie** nær; naar Christian **III. 1536** lod ham (som eneste Ordensmand) tilkalde til den Kommission, som skulde udarbejde Kirkeordinansen, maa han vel have regnet ham for Reformkatolik. At han ikke **1537** medunderskrev Ordinansen, hænger sikkert sammen med det samtidige Forbud mod Tiggerordenernes Virken i Danmark. H. N. selv anerkendte imidlertid den nye **Kirketilstand**, og efter at han **1537** havde faaet Kvittering for Afleveringen af Inventaret i Ordenshusene i Lund, Helsingborg og Roskilde, udnævntes han til Hospitalsforstander i Aarhus, og i det mindste **1539** var han tillige Sognepræst i Rynkeby. Endnu **1544** indehavde han disse Stillinger, men maa være død før **1550**, da en Efterfølger er kendt.

H. F. Rørdam i Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 20—26. Edle Wedel-Jarlsberg: Une Page de l'histoire des Frères prêcheurs. La province de Dacia, 1899.

J. Oskar Andersen.

Nielsen, Hans, —1606—, Musiker.

H. N. begyndte sin musikalske Løbebane som Sangerdreng i Christian **IV.s** Kapel og viste sig at være et saa lovende Talent, at Kongen lod ham oplære hos den berømte Giovanni Gabrieli i Venezia. Maaske var han der allerede **1599** med sin Læremester i Kapellet, Melchior Borchgrevink; sikkert er det, at han **1602** blev sendt til Italien, hvor han opholdt sig i to Aar og antog Tilnavnet Fonteio. Mulig antyder dette Tilnavn, at H. N. skulde være født i Roskilde. Ved sin Hjemkomst blev han ansat i Kapellet som Lutenist og rejste **1606** til Wolfenbiittel for yderligere at uddanne sig paa sit yndede og vanskelige Instrument hos en udmærket Lutspiller ved Navn Gregorio Howett. Han kom tilbage **1608**, men da Kalmarkrigen brød ud tre Aar efter, blev Kapellet delvis opløst, og han gav sig da atter paa Rejse til Udlandet, lod sig immatrikulere som Student ved Universitetet i Heidelberg og tilbragte et Aars Tid i Huset hos Professor David Paræus. Derefter tabes hans Spor. Han dukker først op paa ny, da han **1623** blev udnævnt til Underkapelmester i Christian IV.s Hofkapel i Stedet for Mogens

Pedersen, hvilken Stilling han dog kun beholdt til Slutningen af 1624, og hans senere Skæbne er ukendt, med mindre det var ham, som under Navnet Johannes Nicolai fik Ansættelse som Organist i Kapellet 1641 og n. A. kaldes »de unge Frøkeners Organist«. Denne Læremester for Kongens Døtre nævnes sidste Gang 1643. Under sit italienske Navn Giovanni **Fonteio** udgav han 1606 i Venezia første Del af et Christian IV. tilegnet Madrigalværk »Il primo libro de madrigali a 5 voci«. Samlingen indeholder 21 Kompositioner, hvoraf Nr. 7 »Corre al suo fin« genfindes i 2. Del af Melchior **Borchgrevinks** Madrigalsamling »Giardino novo bellissimo«, der udkom i Kbh. s. A. Om der ogsaa er kommet en 2. Del af H. N.s Værk, er ikke ganske afgjort. H. N. viser sig i sine Madrigaler som en af vore fortrinligste nationale Komponister fra Christian IV.s Tid. Han former sin Sats med virkelig kompositorisk Fantasi og med et overordentligt fint musikalsk Udtryk. Man forstaar, at **Borchgrevink** har valgt netop »Corre al suo fin« til at repræsentere H. N. i sin Samling af samtidige Madrigaler. Men ogsaa andre af Satserne »Chiuder gl'occhi vorrei« og »Fuggi fuggio mio core« staar paa Højde med Samtidens bedste Madrigaler. Saa vidt vort sparsomme Kendskab i Øjeblikket er til Lødheden af ældre danske Komponisters Værker, maa man anse H. N. for ved Siden af Mogens Pedersen at være en af Stormændene inden for den Tids danske Tonekunst.

A. Hammerich: Musikken ved Christian IV.s Hof, 1892. Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1892—94, S. 429 f.. Kancelliets Brevbøger 1621—23, 1922, S. 591.

Nils Schiørring (V. C. Ravn).

Nielsen, Hans, 1771—1842, opvakt Lægmand. Døbt 17. Marts 1771 i Korning, d. 14. Sept. 1842 sst., begr. sst. Forældre: Smed Niels (ca. 1729—84) og Hustru (ca. 1730—87). Gift 1° 28. Okt. 1790 i Korning med Mette Pedersdatter, døbt 27. Okt. 1765 i Korning, d. 25. Okt. 1798 sst., D. af Peder Dissen. 2° senest 1801 med Susanne Mikkelsdatter, døbt 19. Febr. 1769 i Hansted, Skanderborg Amt, d. 14. Jan. 1852 i Korning, D. af Mikkelt Andersen.

N. var Landsbysmed og blev ivrigt optaget af den Vækkelsesbølge, der 1808—09 gik hen over hans Hjemegn, og som med stor Kraft vendte sig mod den autoriserede Balles Lærebog. Senere kom han under stærk sværmerisk Paavirkning og herunder i Strid med sin Sognepræst, hvem han kaldte ikke blot en »Djævelens Præst«, men en Tyv og Morder. Naturligvis kom der Retssag ud heraf, og ved Højesteret idømtes N. et Aars Tugthus. Denne Straf afsonede han i Viborg, men efter hans Hjemkomst fortsattes Striden

med Præsten. Da N. og flere af hans Tilhængere i Sognet ikke vilde lade deres Børn følge Skoleundervisningen, idømtes de høje Bøder, for hvilke de blev pantet, men det viste sig vanskeligt at faa nogen til at byde ved Auktionerne. Myndighederne tog derpaa Børnene fra N. og hans Meningsfæller, og fredelige Forhold indtraadte først, da Sognepræst Kiær 1819 tog sin Afsked. Med Aarene fjernede N. sig fra sine sværmeriske **Omgangsfæller**, og han nød stor Anseelse i alle vakte Kredse.

Ludvig Schrøder: Ole Peter Holm Larsen, 1875, S. 42—47. Joh. Elbek: Jens Jørgensen, Bjerregaard, 1906, S. 38—41.

L. Koch (*Harald Jørgensen**).

Nielsen, Hans, 1841—1908, Tobaksfabrikant. F. 1. Juni 1841 i Odense, d. 7. Dec. 1908 sst., begr. sst. Forældre: Tjenestekarl Niels Mikkelsen og Else Kirstine Graae. Gift 1° 24. Marts 1869 i Odense med Nielsigne Caroline Vilhelmine Jørgensen, f. 13. Jan. 1844 i Odense, d. 28. Sept. 1895 sst., D. af Arbejdsmand i Odense, senere Marskandiser i Fredericia Jens J. og Maren Jacobsen. 2° 16. Dec. 1896 i Odense med Anna Dorthea Hansen, f. 4. Maj 1854 i Odense, d. 24. Okt. 1933 sst., D. af Gartner Hendrik Christian H. (1817—1903) og Anne Cathrine Rasmussen (1822—95).

N. stod i Tobakslære i sin Fødeby, hvor han 14. Maj 1868 begyndte en Tobaksfabrik, som begunstiget af Konjunkturerne efter Tabet af Hertugdømmerne hurtigt fik en god Position. 1872 købte han Ejendom, og de følgende Aar fulgte en Række betydelige Udvidelser, som kulminerede 1887—88, da en stor ny Fabriksbygning opførtes. N., der 1894—1900 var Medlem af Byraadet, var en solid og anset Forretningsmand i sin By, hvor han i det stille udførte et betydeligt Velgørenhedsarbejde. — Kancelliraad 1900.

De danske Byerhverv, 1904—10. Ill. Tid. 10. Dec. 1911. Fyns Tidende 7. Dec. 1908.

P. Koch Jensen.

Nielsen, Hans, 1869—1939, Politiker. F. 15. April 1869 i Balslev ved Middelfart, d. 20. Juni 1939 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Arbejdsmand, senere i Ejby Niels N. (1840—1902) og Maren Jensen (1839—efter 1902). Gift 1° 21. Juni 1890 i Skamby med Rasmine Marie Jacobsen, f. 29. April 1868 i Skamby Sogn, D. af Husmand Rasmus Jacobsen Lind (1839—tidligst 90) og Maren Jørgensen (1830—89). Ægteskabet opløst. 2° med Jensigne Christine Jensen Gundestrup, f. 7. Dec. 1878 i Odense, D. af Værtshusholder Rasmus Christian Jensen G. og Maren Christiansen.

Om den fynske Hyrde dreng, som vel ikke blev Minister, men

dog indflydelsesrig Politiker og Bankdirektør, er det sagt, vel ikke uden et Gran Malice, at hans Livs Eventyr afspejlede Socialdemokratiets Udvikling og den danske Arbejderklasses Rejsning gennem en Menneskealder. Efter at have været Tjenestekarl og lært Møllerprofessionen kom N. som Soldat til Odense og arbejdede her paa et Jernstøberi, siden, fra 1896, som Avisbud, Korrekturlæser og Medarbejder ved den nyoprettede »Fyns **Social-Demokrat**«. Hans Skolegang havde været yderst nødtørftig, han lærte først som voksen at skrive Dansk i Kvindesamfundets Aftenskole i Odense. Men han var den fødte Journalist, Reporteren, som vejrede Nyheder paa lang Afstand, som forstod at knytte de bedste Forbindelser og med stor Aktualitetssans brændte sit Stof af med smittende **For tællerglæde**. Disse Egenskaber kom ham især til gode i den lange Aarrække (1903—19 og 1924—29), da han var Leder af den socialdemokratiske Provinspresses københavnske Korrespondancebureau og Redaktør (1918—23) af Eftermiddagsbladet »**Klokken 5**«. Af sit beundrede Forbillede Klaus Berntsen lærte han at krydre Agitatorens Indignation med noget af det fynske Humør, som ogsaa han havde faaet i Vuggegave, og nu udfoldede han, bl. a. som Folketingskandidat i Nyborg 1901 og 1903, sine udprægede Vælgermøde-Anlæg med stort Held. Da Lyngsø havde tabt Horsenskredsen til de Konservative, hentede Socialdemokratiet N. til Horsens, og ved Valget i Maj 1909 slog han Dr. Fraenkel. Han beholdt Kredsen, med stedse større Stemmetal, til sin Død. Igennem 30 Aar var han ikke blot en ufortrøden Talsmand for Byens Interesser, men han var lige hjælpsom over for Tilhængere som Modstandere, naar han kunde lægge et Ord ind for nogen. Paa Rigsdagen kom han med i det nye Hold Mænd, som fra ca. 1910 overtog Føringeren i det fremvoksende Socialdemokrati. Hans Udrustning henviste ham egentlig til det lette Kavaleri, og baade som Pressemand og som den, der hørte til Inderkredsen, blev han Livet igennem noget af en Parti-Herold, men tillige i Kraft af sin politiske flair mænge Gang den første Budbringer om Tendenser, der senere modnedes i ny Stillingtagen og positive Partibeslutninger, f. Eks. med Hensyn til Protektionismen og **Forsvarsspørgsmaalet**. Han var samtidig en perfektibel Politiker, som gennem flittigt Arbejde i et stort Antal Udvalg og Kommissioner vandt en betydelig Indsigt, navnlig i Forhold vedrørende Samfundets Økonomi og Erhvervslivet. Han var Ordfører ved Behandlingen af Lovforslag om Statsmonopoler, Trustspørgsmaal, Toldforhold, Valutaregulering, Bankvæsen (Danmarks Bank) m. fl., og skønt de fleste af disse Forslag stilede mod øget Kontrol med Erhvervene,

viste N. en sympatisk Forstaaelse for den private Produktions Vilkaar og Krav og en levende Interesse for at støtte dansk Arbejdes Stilling. Blandt Socialdemokrater var han vel den, der havde den mest intime Føling med Industriens og Handelens Mænd, og han havde med sit glade Gemyt i det hele let ved at vinde Venner i alle Lejre. Han var blottet for Dogmatik og Fanatisme og hyldede uforbeholdent H. N. Andersen paa dennes 80-Aarsdag. Som Partiets politiske Ordfører (1924—26 og 29—35) var hans Taler ikke saa meget tyngede af vægtig Saglighed, som de var prægede af hans Optimisme, hans fynske Mildhed i Bedømmelsen af **Forhold** og Mennesker, iblandet et Stænk Ironi. Mens enhver Slags Militarisme laa ham fjernt, var han af Sind og Væsen en stærkt nationalt betonet Mand, og han var rede til at slaa Bro over store Modsætninger, naar det kunde tjene hvad han yndede at kalde »gamle **Danmark**« til Fremgang og Forsvar. Da N. Fisker 1935 indtraadte i Ministeriet, overtog N. dennes Stilling som Formand og Direktør i Kongeriget Danmarks Hypotekbank og traadte fra nu af mere i Baggrunden paa Rigsdagen. Af hans øvrige Hverv skal enkelte nævnes: 1914—19 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation, 1919 af Komiteen til Belysning af Statsmonopoler, af det dansk-islandske Nævn 1924—27 og fra 1929, af det udenrigspolitiske Nævn og af Toldraadet fra 1924, af Andelsbankens Likvidationskomité 1925—29, af Bestyrelsen for Landmandsbankens Afviklingskasse fra 1929, af Folketingets Finansudvalg 1928—36, af Forfatningskommissionen af 1937. — Portrætteret paa E. Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

Fyns Social-Demokrat 1. Jan. 1921. Vestsjæll. Social-Demokrat 19. Maj 1934, 12. April 1939. Social-Demokraten 15. April 1919, 1929 og 1939, 21. Juni 1939. Berl. Tid. 13. April og 21. Juni 1939. Politiken 21. Juni 1939. G. Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 152 ff. Oluf Bertolt

Nielsen, Harald Charles Christian Anton, f. 1879, Forfatter. F. 20. April 1879 i Kbh. (**Matth.**). Gift 1° 12. Juni 1906 paa Frbg. (b. v.) med Nanna Conradine Lønborg, f. 10. Dec. 1881 i Kbh. (Helligg.) (gift 2° 1921 med Kommunalærer, senere Skoleinspektør paa Frbg. Ludvig Almquist Reimer, f. 1877), D. af Fotograf Adolf Christian Barfoed L. (1835—1916) og Conradine Hansen (1838—1908). Ægteskabet opløst. 2° 26. Nov. 1914 i Kbh. (b. v.) med Johanne Luise Hauch, f. 27. Maj 1882 i Kbh. (Helligg.), d. 30. Sept. 1938 i Birkerød, D. af Skolebestyrer, senere Rektor A. G. Ø. H. (s. d.) og Hustru.

N. blev Student 1878, privat dimitteret. Han sluttede sig til

Studentersamfundet, hvor han i Aarene omkring **Aarhundredskiftet** blev Midtpunktet i en Gruppe af oppositionelle, det sidste af de Kuld af »ny Ungdom«, der fra Slutningen af 80'erne og gennem 90'erne forsøgte at skabe et nyt »Gennembrud« i Reaktion mod Georg Brandes og den litterære og politiske Radikalisme. Tilsyneladende pludseligt fremtraadte han som litterær Kritiker i Tidsskriftet »Vagten« (1900) med et Essay om Johs. V. Jensens »Einar **Elkær**«. Han viser sig heri straks som Psykolog og fintmærkende Æstetiker, en Medvider i Einar Elkærs sjælelige Problematik, men samtidigt en klar Ræsonnør og Logiker, for hvem Enkeltilfældene kun har Interesse, naar de betyder noget principielt og typisk, der kan tjene til Fremstilling af en Livsanskuelse, hans Kritiks sidste og dybeste **Maal**. Med Einar **Elkær-Afhandlingen** var N.s Navn som Kritiker straks slaaet fast, og han begyndte nu (fra Sommeren 1901) en Skribentvirksomhed i »Illustreret Tidende« (Redaktionssekretær 1902) og i »Tilskueren« (heri bl. a. større Essays om svensk Litteratur, om Jakob Knudsen og Helge Rode). De vigtigste af disse Tidsskriftartikler udgav han i Forbindelse med nye Afhandlinger i Bogform under Titlen »Moderne Litteratur« (1904). Foruden danske Samtidsforfattere behandler han heri den Gruppe svenske Digtere: **Fröding**, **Selma Lagerlöf**, **Heidenstam**, **Per Hallström**, som i Sverige betyder Brudet med Realismen. N. er den første, som leder denne store svenske Digtning ind i den lidt spæde danske Halvfemserlitteratur som en Udvidelse og Frugtbargørelse af denne. I Bogens største Afhandling: »Om Realisme«, der var kommet til i sidste Øjeblik, har han samlet de øvrige Artiklers spredte Tendenser til et Opgør med Tidens litterære og moralske Dogmer. N. indleder ikke hermed nogen ny Bevægelse, men han aktiverer den standende Strid, giver den en haardere Tone, en egen logisk Snert. Angrebet koncentrerer polemisk om Georg Brandes, der undsiges som Tidens aandelige Fører, og den stadige Appel til Villie og Handling varslar om en ny Tidsaand, der af de nye Synspunkter og Ideer vil drage de politiske Konsekvenser. — N.s Studenteraar afsluttedes med en Magisterkonferens i Filosofi, særlig Æstetik (1905). Han begyndte dog ingen **Embedsbane**, men foretrak en fri Eksistens som Journalist og Forfatter. I kortere og længere Perioder har han været knyttet til »Aftenbladet«, »København«, af hvis Bestyrelse han var Medlem 1917—22, »Nationaltidende«, »Berlingske Tidende«, »Jyllandsposten«, for endelig en Tid at søge Husly i »Dansk Skatteborgerforenings Tidsskrift«, samtidigt med at han var Medlem af Foreningens Bestyrelse 1932—37. Sit eget Tidsskrift skabte han sig med »Ugens Tilskuer«, der med

ham selv som Redaktør (fra 1916 sammen med Ingemann Ottosen) holdtes gaaende gennem ti Aar (Okt. 1910—Marts 1920). Til den nogenlunde faste Stab af Medarbejdere og Bidragydere hørte bl. a. L. V. Birck, Vilh. la Cour, Carl Roos, Paul Læssøe Muller, Arthur Christensen, J. Østrup, Erik Møller, Alexander Foss og fra Sverige Fredrik Book. Uden at være knyttet sammen af Partibaand giver de dog sammen med N. selv Bladet dets Karakter af Organ for en borgerlig, nykonservativ Front. Fra N.s omfattende og intensive Journalistik gaar en stadig Strøm af Artikler og Essays over i den lange Række Bøger, der staar efter ham som hans Gernings haandgribelige Resultat, hans Forfatterskab i snævrere Betydning af Ordet. Stikprøver af N.s Virksomhed som aktuel Kritiker og politisk Debattør af Dagens Problemer giver Artikelsamlinger som »Af Tidens Træk« (1909), »En moderne Reaktionær« (1911) og »Typiske Tilfælde« (1917), der er tilegnet Alexander Foss, »en jeg er stolt af at kalde Landsmand«. Hans Polemik i dens skarpeste Form møder vi i »Systemet »Politiken«« (1907), og paa Linie hermed ligger Angrebene paa Georg Brandes, især »Jøden, Filisteren og Holsteneren« (1917), hvor ogsaa Kristoffer Nyrop og Karl Larsen maa staa for Skud, og »Usurpatoren« (1922), det mest karakteristiske Udtryk for N.s specifikke Georg Brandes-Kompleks. Det positive i hans nationale og social-moralske Forkyndelse kommer især frem i hans mange Indlæg i Forsvarssagen, bl. a. »Forsvar og Demokrati« (1908) og i hans Deltagelse i Debatten om Ægteskabet og Kvindens Stilling i Samfundet med »Moderne Ægteskab« (1919) og »I Lys af Ægteskabsloven« (1920). Hvor dybt det nationale laa ham paa Sinde, viser hans lille Bog »Svensk og Dansk« (1912). Afhandlingen, der oprindeligt fremkom i »Ugens Tilskuer«, er blevet til som en Imødegaaelse af et Angreb fra svensk Side paa dansk Folkekarakter og den nationale Ære. Baaret af et stort Helhedssyn paa Danmarks Historie blev N.s Svar en mandig og stolt national Bekræftelse: »Vi maa paany tage os Lov til at erindre, at vi har en stor Fortid, og vi maa ved at yde Retfærdighed til de henfarne Slægter, der kæmpede for at bevare den, naa frem til en frejdigere og roligere Selvfølelse. Der er Malm i vor Historie, og vi maa hente den frem«. Et Hjørne uden for Dagens Strid har N. afgrænset sig med et Bind æstetiske Afhandlinger »Vej og Sti« (1916), indeholdende sympatisk-forstaaende Karakteristikker af Nexø, Sophus Claussen, Valdemar Rørdam og Niels Møller, og med hans æstetiske Trosbekendelse i det skønne Prosastykke »Ravkuglen«. — Efter denne store Opmarch i 10'erne kulminerer hans Forfatterskab i 20'erne. Ved Indgangen staar »Holberg i Nutidsbelysning« (1923),

der af Universitetet blev forkastet som Disputats. Det er N.s største samlede Undersøgelse, af varig Betydning ved de principielle Synspunkter, der er anlagt paa Holbergs Stats- og Samfundsoptatelse, men med en tendentiøs Slagside i den antikommunistiske Fortolkning af »Moralen« i »Jeppe paa Bjerget«. Den nye Samling »Moderne Litteratur« (1923) viser med Afhandlingerne om Frøding og Per Hallström paa een Gang Sammenhængen med hans Ungdoms essays og hans menneskelige Modning. Som politisk Portrætør naar han nu Mesterskabet med den gribende Afhandling om Monrad i »Mænd og deres Gerning« (1929), der desuden skildrer Berg, Estrup og Alexander Foss. Endelig fremstilles det hele Forfatterskabs Ideologi og personlige Grundlag i »Konservatisme« (1925) og »Selvforsvar og Landeværn« (1927), især den store »Indledning«, der giver et Tilbageblik over hans litterære Gerning og redegør for dens Grundideer med en bitter Opgørelse af Kampens Resultater. Han betegner sig som en Don Quixote uden dens Illusioner. En Skribent og Fører for Masserne blev han ikke, men om hans Betydning i Danmark og ikke mindre i Sverige for de enkelte Personligheder inden for Litteratur og Politik vidner de »Hilsener«, hvormed han paa sin Halvtredsdaarsdag blev hyldet i »Det nye Danmark« (1929). — De sidste Aar er for N. en Periode af stadigt mere skærende Desillusion og tragisk Isolation. De to Hovedsamlinger af Artikler fra disse Aar viser ham i denne Enkamp mod alt og alle i Tiden, der for ham kun frembyder Billedet af Svigten, af litterær og politisk Opportunisme, saaledes »Litterære Mirakler« (1933), i hvilken Marcus Lauesens Succesbog »Og nu venter vi paa Skib« kun er Anledningen, det *typiske Tilfælde*, hvorfra hele Tidens aandelige Usselhed oprulles (bl. a. med Angreb paa Helge Rode, Henning Kehler og Kaj Munk), og »De Danskes Vej!« (1937), hvor han gør rent Bord i sit Forhold til Tidens Politik, Nykonservatismen iberegnet med dens Meddelagtighed i Kriseforliget 1931 og den sociale Understøttelsespolitik og Valutalovgivning. — N. er med hans egen Betegnelse for Chesterton »en moderne Reaktionær«. Han oplevede som sine ældre og yngre samtidige omkring Aarhundredskiftet en aandelig Brydningstid, der førte ham fra Analyse og Tvivl frem til en syntetisk Livsbetragtning. Baggrunden for denne er hans filosofiske og æstetiske Studier. Han fastholdt sit realistiske Udgangspunkt, lod sig ikke rive med af Tidens religiøse Uro, men han forstod Virkeligheden paa en ny Maade, med et dybere Perspektiv. Den er ikke blot haandgribelig, men ideel, ikke blot Dagen i Dag, men Fortiden, Summen af Slægternes lange Erfaring. Udvikling er ikke simpelt hen Fremskridt og nye Refor-

mer, men Vækst omkring noget varigt og blivende, Tingenes Væsen og Idé. I Nationens Liv er det Staten og i Samfundets Udvikling er det Institutionerne, der bærer og betinger Kontinuiteten, og som derfor **maa** værnes som Fortidens dyre Arv. Ud fra sit **moderne**-realistiske Livssyn blev han Konservativ i en ny og frugtbar Betydning af Ordet. Han blev Fremskridtspartiernes uforfædtede og utrættelige Modstander, Nykonservatismens Vækker og stadige Ægger, men han blev aldrig rigtigt lyst i Kuld og Køn af dansk Konservatisme, der med sine dybeste Forudsætninger er bundet til Kirke og Lutherdom. Heller ikke som egentlig Litteraturkritiker betyder N. et Brud med Realismen, men betegner en Omlægning, en Uddybelse og Inderliggørelse af denne. Det er næsten udelukkende Samtidens og Dagens Litteratur, der beskæftiger ham. Kun i denne følte han Spørgsmaalene brænde under sig. Ogsaa hans Litteraturkritik staar som oftest i Modsigelsens Tegn, er Reaktionen imod Tidens Vurderinger. Hvor Ideologien ikke stiller sig hindrende mellem ham og Digterværket eller Forfatterpersonligheden, er han med sin psykologiske og æstetiske Indlevelsesevne sin *Samtids paa* een Gang varsomme og *kyndige Fortolker*. I den æstetiske Analyse forløses han fra sin politiske Don Quixote-Gerning som Virkelighedens evige Kværlant og oplever »en Salighed uden Brist eller Længsel«. — Buste af Bodil Nielsen 1934.

Selvbiografisk: Nationaltidende 3. Dec. 1915 (optrykt i Typiske Tilfælde, 1917). Selvforsvar og Landeværn, 1927. Helge Rode: Regenerationen i vort Aandsliv, 1923, S. 109—14. Sven Lange: Meninger om Litteratur, 1929, S. 120—23. Henning Kehler: Overmennesker og andre, 1929, S. 16—21. P. Stavnstrup o. a. i Det nye Danmark, II, 1929, S. 126—34, 135 ff. Jørgen Bukdahl: Det moderne Danmark, 1931, S. 55—61.

Oluf Friis.

Nielsen, Harald, f. 1886, Arkitekt. F. 30. Marts 1886 i Sindal, Vendsyssel. Forældre: Bygmester Ole Kristian N. (f. 1850) og Johanne Jensdatter (f. 1842). Gift 30. April 1921 i Hillerød med Rosa Elisabeth Hansen, f. 12. Juni 1899 i Hillerød, D. af Snedkermester Lars Jørgen H. (1864—1935) og Ane Kirstine Olsen (f. 1878).

Efter at have staaet i Lære som Tømrer gennemgik N. Teknisk Selskabs Skole i Kbh. og kom ogsaa ind paa Arkitekturskolen paa Kunstakademiet. Men sin egentlige Uddannelse fik han som Medhjælper hos P. V. Jensen Klint og Ivar Bentsen. Indflydelse fra Jensen Klint er tydelig i K.F.U.K.s Bygning Søndergade 33 i Sæby. Ogsaa Bekendtskabet med Carl Petersen spillede en Rolle for ham. Tillige dannede det hjemlige Landhus og navnlig Købstadhuset fra omkr. 1700 til 1800'ernes Midte Udgangspunktet for hans Pro-

duktion. Denne har som Helhed Præg af Nyklassicisme, om end, som ikke ualmindeligt inden for denne Retning, med Optagelse af Barok- og **Rokoko-Elementer**. N. var en af de første, der kom ind paa det klassicistiske, allerede omkring 1912. En almindelig dansk Karakter er dog meget ofte fremherskende i det stilistiske og undertiden eneraadende. Paa Planløsning og Indretning er der altid anvendt megen Omtanke. Som karakteristiske Arbejder kan nævnes: af Villaer det romantiske Vesterled, Skovallé 75, Bagsværd, Holsterhus, Funkevej 30, Hillerød, samt Furesøvej 139, Virum; Dommergaarden, Holsteinsgade, Odder; Landbobanken paa Nytorv i Slagelse; Højnæsgaard ved Sandbjerg i Nordsjælland; St. Jørgensbjerggaard ved Boserup; Restaureringen og Indretningen til Alderdomshjem af den klassicistiske Gaard Algade 3 i Sæby. N.s Møbler er som Helhed tegnet i Empire, bl. a. hans egne, de paa Holsterhus og de for Firmaet Johannessen & Co. Han har været Medstifter af Foreningen Maaleren 1911 samt Redaktionssekretær og senere Redaktør for dennes Opmaalingsarbejde indtil dets Ophør 1928, desuden Redaktør af »Dansk Arkitektforenings Tidsskrift« 1914—17. I Landsforeningen Bedre Byggeskik, stiftet 1915, har han været den bærende Kraft; ved Opmaalingskursus, Bygmesterkursus samt som Leder af Foreningens Tegnehjælp har han højnet hele Byggehaandværket og bidraget til at skabe rationelle, hjemlige Typer for det mindre Enkelthus og for Landbrugsgaarde. Hans egen Produktion er i ikke ringe Grad indgaaet i Foreningens Arbejde. I samme Retning har han virket ved sine Skrifter: Afhandlinger i Bedre Byggeskiks Aarsberetninger (et Udvalg samlet i »Bygmesterbogen«, 1932); »Danske Landbrugsbygninger«, sammen med Ivar Bentsen (1920), »Boligbogen, Tegninger og Beskrivelser til smaa En-Familiehuse« (1926), »Motivbog for Kleinsmede« (1926), Afsnittet om Haandværkets Bygningskunst i »Det danske Landhaandværk« (I, 1935).

Dansk Arkitektforenings **Tidsskr.**, V, 1912, S. 316—19; VII, 1914, S. 65 f., 78 ff.; VIII, 1915, S. 224 f., 230 ff., 244 f. Om Møbler, Holger Johannessen & Co., 1923. C. Seydner: Vor Tids Bolig, 1931, S. 11—21, 63, 106. Vendsyssel Tidende 28. Marts 1936.

Knud Millech.

Nielsen, Birgitte Dorothea **Henriette**, 1815—1900, Forfatterinde. F. 23. Jan. 1815 paa Torup Strandgaard, Vester Han Herred, d. 17. Jan. 1900 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Handelsmand og Forligskommissær Niels Christian N. (1777—1843) og Marie Benstrup (1780—1866). Ugift.

. Hjemmet paa den afsides liggende Klitgaard var livligt; allerede

som Barn drømte den lille H. N. om at blive Digter. Som teaterbegeistret ung Pige skrev hun en Vaudeville, der bl. a. opførtes i Løgstør; 1840 sendte hun sin første Novelle, »Fanny«, til Blicher, og den indbragte hende et venligt Brev og en smigrende Foranmeldelse i »Dagen« fra den store Digter. Under Pseudonymet Theodora udkom Bogen ved Carl Plougs Mellemkomst 1842; samtidig søgte H. N. Audiens hos Christian VIII. under hans Besøg i Thisted. Kongen hørte venligt paa den ravjyske Naturbegavelse og tilsagde hende en aarlig Understøttelse til videre Uddannelse i Kbh. Her kom hun i Forbindelse med Henrik Hertz og med Jonas og Edvard Collin og fandt et varigt Hjem i Oberstløjtnant Plessens Hus. Ved sin friske Iver og sin ejendommelige Personlighed forstod H. N. at vedligeholde sine Velynderes Bevaagenhed, skønt hverken hendes forskellige Prosaarbejder eller de fleste af hendes Skuespil — Stykker af hende er opført saavel paa Det kgl. Teater som paa Casino og Dagmar-teatret — vakte større Interesse hos Publikum. En Undtagelse danner dog Vaudevillen »Slægtningerne« (1849), der indledede den Heiberg'ske Æra paa Det kgl. Teater. Det naive dramatiske Glansbillede blev ved sine Fanødragter og sine føl-somme Sange (delvis til H. N.s egne Melodier) gennem en ypperlig Udførelse med M. Wiehe, Fru Heiberg og Phister i Hovedrollerne en stor Succes (i alt 78 **Opførelser**); sammen med sit et Aar ældre Forbillede »En Søndag paa Amager« skabte det Begrebet »Duft-vaudevillen«; begge er **træffende** parodieret i Voltelens og **Mantzius'** Studenterkomedie »Marens Kæreste«. »Slægtningerne« oversattes til Tysk og Svensk, hørte senere til Privatteatrenes faste Repertoire; endnu i vor Tid er det optrykt og hyppigt spillet af Dilettanter. Interessantere end denne sentimentale Forherligelse af landlig Uskyld er H. N.s store Roman »Esberns Skolehistorier« (1862). Den besværligt komponerede og ukunstnerisk skrevne Bog angriber det gode Selskabs tomme Konveniens og de forældede Opdragelsesmetoder, gør sig til Talsmand for Fællesskoler, Kvindens Frigørelse **o.s.v.** Som en af Kvindeemancipationens tidlige Penneførere har H. N. en vis tidshistorisk Interesse; større kunstnerisk Værd har hendes Produktion ikke. — En Del Breve i Det kgl. Bibliotek.

Johanne Luise Heiberg: Et Liv gjenoplevet i Erindringen, III, 1892, S. 23. A. Andersen: Danske Forfatterinder, 1896, S. 56—60. A. Gutfeld i Kvinden og Samfundet, VII, 1900, Nr. 6—9. Jeppe **Aakjær**: Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie, III, 1904, S. 287—93. Studenterkomedier, udg. ved Axel Sørensen, 1904, S. 187 ff. Johannes **Steenstrup**: Den danske Kvindes Historie, II, 1917, S. 61.

ti. 1 *opsøe-Jensen.*

Nielsen, Henrik, f. 1890, Maler. F. 5. Maj 1890 i Kbh. (Jac.). Forældre: Murer, senere Murerformand Hans N. (1841—1916) og Ane Christensen (1850—1933). Gift 2. April 1930 i Kbh. (b. v.) med Fanny Petersen, f. 11. Juli 1907 i Kbh., D. af Raadhusbetjent Frits P. (f. 1874) og Thora Christiane Christensen (f. 1876).

N. blev sat i Lære Maj 1905 hos Malermester Axel Seehusen, dimitteredes fra Teknisk Skole til Kunstakademiet og søgte dette otte Semestre 1908—13. Han debuterede 1913 med et Selvportræt paa Charlottenborg Foraarsudstilling, hvor han siden aarligt har deltaget og hurtigt vandt en fremtrædende Plads. Desuden har han udstillet paa Charlottenborg Efteraarsudstilling 1922, 1928, 1936, Kunsternes Efteraarsudstilling 1913, 1915—16, 1922 og 1928, den danske Udstilling i Helsingfors 1928 og Forum-Kunststævnet 1929; Særudstillinger hos Kiertzner Okt. 1920 og April 1926. For Zacharias Jacobsens Legat rejste han 1921 fem Maanedre til Italien og en Maaned til Paris, for Dronning Alexandras Legat til London 1929. Akademiet tildelte ham Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) første Gang 1920 for »Portræt« (Maribo Museum) og anden Gang 1921 for »Ruinen«, Carlsons Præmie 1934 for »Sydhavnen« og 1937 for »Portræt af min Moder«. — N. vakte Opmærksomhed med Figurbilleder af nøgne Dreng, hvori der var nedlagt et sobert, akademisk Studium over Menneskelegemet (»Dreng, der vadske sig« 1917; »Peberfuglen«, »To Dreng« 1919; den store Komposition »Unge Spartanere« 1920, hvormed han konkurrerede til Akademiets Guldmedaille). Omkring 1920 blev hans Malemaade lettere, elegantere, mere flydende. Der kom nu forskellige indtrængende Karakterstudier fra hans Haand som f. Eks. »Ruinen« (1921) og det smukke **Helfigurportræt** af Moderen, nogle pompøse Skovbilleder og Landskaber med Køer og store Træer fra Dragsholm. En lang Aarrække har han om Sommeren søgt baade landskabelige og figurlige Motiver paa Egnen om Dragsholm. For øvrigt er det ham nærliggende at tage sine Motiver, hvor som helst der byder sig Lejlighed. En vis fortællende Stil er karakteristisk for hans Opfattelse af Tingene og Maade at behandle dem paa. Det kan undertiden føre ham ind paa Emner, der falder i Nærheden af Genremaleriet. Arbejder af N. findes i Museerne i Maribo, Aalborg, Randers, Kolding og Ribe; endvidere Loftsbilleder i Statsradiofonibygningen i Kbh. — Selvportrætter 1913, 1920, 1922.

Sigurd Schultz.

Nielsen, Holger Louis, f. 1866, idrætslig Foregangsmand. F. 18. Dec. 1866 i Kbh. (Garn.). Forældre: Musiker Vilhelm N. (1839

—99) og Frederikke Jensen (1844—1919). Gift 1° 10. April 1891 i Kbh. (Paul) med Julie Johanne Vilhelmine Klæbel, f. 6. Nov. 1868 i Kbh. (**Trin.**), D. af Snedkermester Viggo Julius K. (1834—1900) og Anna Marie Kirstine Buck (1840—1917). Ægteskabet opløst. 2° 10. Juli 1907 paa Frbg. med Thyra Marie Dam, f. 2. Marts 1878 i Aarhus, D. af Købmand Andreas D. (1846—91) og Caroline Møller (1846—97).

N. kom som Dreng paa Hærens Elevskole og blev derfra Befalingsmand i Artilleriet. Efter at have gennemgaaet **Gymnastik**-skolen afgik han som Løjtnant og er senere gennem sit Vaabens Reserve avanceret til Oberstløjtnant. I en lang Aarrække (1891—1914) var han knyttet som Gymnastiklærer til Ordrup Gymnasium; 1919 blev han Idrætsinspektør i Gentofte Kommune, og 1927—30 var han Forstander for Statens Gymnastikinstitut. Lige fra N. som ung Gymnastiklærer begyndte sin Virksomhed, har han hørt til dansk Idræts Foregangsmænd. Han var med til at grundlægge Dansk Gymnastikforbund (1899) og Dansk Svømme- og Livredningsforbund (1907) og har overhovedet spillet en fremtrædende Rolle i Arbejdet for at organisere Idrætten. Hans mangesidige og grundige faglige Indsigt har været af stor Betydning for det idrætslige Arbejde her til Lands; hans Raad og hans direkte Vejledning har været søgt paa en Mængde forskellige Omraader, og bevidst eller ubevidst bygger dansk Idrætsinstruktion for en ikke ringe Del paa hans forberedende Arbejde. Desuden har N. haft Betydning ved at indarbejde Idrætten i den danske Skole. Han var med til at tilrettelægge de allerførste Idrætsstævner for Skoleelever, og ved Gennemførelsen af en Mængde saadanne Stævner har hans Initiativ og Medvirken spillet en afgørende Rolle. Han var den første, der udformede Regler for Haandboldspillet, og den, der først indførte Atletik i Gymnasieskolen. Ganske særlig Betydning har han haft for Svømning og Livredning, og paa dette Omraade er hans Navn ogsaa blevet kendt langt uden for Landets Grænser. Gennem mangeaarig Syslen med Problemet Druknedes Genoplivning er han naaet til en Løsning (**H. N.-Metoden**), der har vundet megen Anerkendelse og vid Udbredelse i Kraft af sin simple Teknik, sin store Anvendelighed ved en Mængde forskellige Ulykkestilfælde og sine fortrinlige Resultater. N.s for en dansk Gymnastiklærer næsten enestaaende Karriere skyldes baade hans faglige Kvalifikationer, hans gennem Aarene usvækkede Interesse for Idræt og hans medfødte Karakteregenskaber. Alle disse Forudsætninger har haft et tiltalende dansk Særpræg, som utvivlsomt har medvirket stærkt til, at hans Virksomhed altid har vundet villig Anerkendelse.

— R. 1914. DM. 1923. K.² 1937. — Bronzebuste af Grethe Bjørn-Petersen ca. 1929. *H. P. Langkilde.*

Nielsen, Johan Moses (Georg) Hollard, 1804—70, Litterat. F. 19. Juli 1804 i Odense, d. 17. Febr. 1870 paa Almindelig Hospital i Kbh. Forældre: Lærer, sidst i Kerteminde, Hans Christian N. (1768—1836) og Johanne Knudsen (ca. 1767—1839). Ugift.

N. dimitteredes 1824 fra Skaarup Seminarium og havde allerede paa dette Tidspunkt et Par Digtsamlinger bag sig. Daværende Prins Christian (VIII.) støttede hans videre Uddannelse; 1828 blev han Student fra Nyborg og regnedes blandt sin berømte Aargangs »fire store Poeter«; de andre tre var A. L. Arnesen, H. C. Andersen og F. J. Hansen. Denne Omstændighed har ene bevaret hans Navn fra fuldstændig Glemsel. Under meget fattige Kaar kæmpede han sig 1840 frem til juridisk Embedseksamen, men den **formaede** ikke at skaffe ham Brødet. En Tid var han i Christian VIII.s Sold, anvendtes til at bekæmpe Liberalismen i Periodica som »Polemiske Blade« (med H. Trojel, 1841) og »Dansk Ugeskrift« (med H. K. Rask, 1841—42), men nød kun ringe Anseelse. Efter Kongens Død oppebar han en lille Pension. Allerede i sin **Redaktør**-tid forfaldt han til Drik; socialt set sank han til Bunds og var i sine sidste Leveaar med sine usle Pjalter og sin stolte Holdning — han havde faaet den fikse Idé, at han var den sidste Ætling af Huset Valois og retmæssig Arving til Frankrig — en af Datidens københavnske Gadeoriginaler. — 1828 havde J. L. Heiberg optaget et af hans Digte i »Den flyvende Post«; endnu de nærmest følgende Aar træffes hans Navn i ansete Tidsskrifter. Men hans Smule Talent gik hurtigt tabt; hans Produktion — fortællende Digte, romantiske Skuespil og historiske Romaner — er ulæselig. Paa sine gamle Dage søgte han ved en Art Kolportørvirksomhed at afsætte sine Skrifter hos Bønderne i Hovedstadens Omegn.

Dagbladet 22. Febr. 1870. **Dags-Telegraphen** 21. og 22. Febr. s. A. O. Borchsenius: Literære Feuilletoner, 1880, S. 121 f. J. Davidsen: Fra det gamle Kongens **Kjøbenhavn**, I, 1880, S. 293 f. *H Topsøe-Jensen (Mc. Bøgh).*

Nielsen, Ida Cathrine Augusta, 1815—89, Forfatterinde. F. 17. Maj 1815 i Kbh. (Holmens), d. 16. April 1889 paa Frbg., begr. i Farum. Forældre: Kaptajn i Søetaten, senere kar. Kommandør-kaptajn Conrad Woldemar N. (1771—1819) og Wibeke Petrea Garde (1786—1860). Ugift.

I. N. tilbragte en stor Del af sin Barndom og Ungdom i Farum, hvor hun blev undervist af Auditør P. E. Rasmussen (s. d.), hvem

hun har viet et Mindedig, og hvor hun senere lærte H. V. Kaalund at kende. Efter Moderens Død styrede hun Hus for Overkrigskommissær U. A. Rung. Hun debuterede 1854 med en anonym Samling ret ubetydelige Fabler: »Vandringer i Naturen« og udsendte i Løbet af de næste 14 Aar under Mærket Conradi fire smaa Prosabøger: »Uddrag af en Afdøds Dagbog« (1857), »Ellen, en Landsbyhistorie« (1858), »Ung og gammel« (1859) og »Marskandiserens Datter« (1868) samt fik anonymt opført en Række Teaterstykker, som Samtiden for fleres Vedkommende tilskrev andre Forfattere (Ilia Fibiger, U. P. Overbye, Athalia Schwartz). Paa Det **kgl.** Teater gik saaledes de historiske Skuespil »Prindsessen af Taranto« (1855, 11 Opførelser) og »En Hof-Intrige« (1866), Folkesagnsdramaet »Cyprianus« (1860) og de smaa Nutidsstykker »En Hemmelighed« og »Et forkjælet Barn« (begge 1861), paa Folke-teatret Vaudevillen »Han drikker« (1859, 125 Opførelser) og Lystspillene »En sørgende Enke« (1860) og »Hvem er Adam« (1865). Alle hendes dramatiske Arbejder er utrykte undtagen den i sin Tid populære Vaudeville »Han drikker« (trykt 1884), enbehændigt turneret Farce i Hostrups Manér, men Teaterhistorien husker endnu »Prindsessen af Taranto«, et historisk Intrigespil om **Griffenfeld**, konstrueret efter scribeske Mønstre, hvori Fru Anna Nielsen og Fru Heiberg ydede fremragende Kunst. Af I. N.s Prosabøger vakte »Uddrag af en Afdøds Dagbog« Opsigt som det første kraftige Indlæg for Kvindeemancipationen siden »Clara **Raphael**«-**Fejden**. Den ganske lille, talentfulde Roman rejser med bitter Lidenskab paa ny Kravet om Kvindens Frigørelse og hendes Ligeberettigelse med Manden saavel i Samfundet i Almindelighed som i Ægteskabet i Særdeleshed og bekæmper Mandfolkeegoismens Fordomme mod den selvstændigt arbejdende Kvinde. Tendensdigtning er ogsaa hendes øvrige Fortællinger, der dog næppe har Krav paa Eftertidens Interesse.

Nord og Syd, 1857, I, S. 87—92. Th. Overskou: Den danske Skueplads, VI—VII, 1876, passim. Johanne Luise Heiberg: Et Liv gjenoplevet i Erin-dringen, III, 1892, S. 227—35.

H. Topsøe-Jensen.

Nielsen, Jørgen Carl, 1831—74, Xylograf. F. 9. Juli 1831 i Odense, d. 31. Okt. 1874 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Naalemagermester Hans Christian N. (ca. 1805—tidligst 70, gift 2° 1851 med Karen Justine Kastrup) og Anna Sophie Brochmann (1805—50). Gift 16. Jan. 1858 paa Frbg. med Juliane Sophie Henneberg, f. 6. Marts 1829 i Kbh. (Helligg.), d. 1891 i New York, D. af Vinkyper og Arbejdsmand, senere Spækhøker

Svend Hinneberg (1794—1867) og Magdalene Hansdatter Ernst (1792—1877).

Efter at have lært **Malerhaandværket** kom N. 1852 til **Kbh.**, hvor han i nogen Tid besøgte Kunstakademiet. Han søgte dog hurtigt at uddanne sig som Xylograf og arbejdede bl. a. i nogle Aar paa **Kittendorff & Aagaards** Værksted, den Tids betydeligste Virksomhed inden for Faget. I Sommeren 1864 opholdt han sig i Paris. Her havde Mænd som Gillot og Comte uddannet Metoder til Højætsning af Tegninger paa Zink til Brug i Bogtrykpressen, og da dette betød en betydelig Tidsbesparelse, idet Xylografens sene Haandarbejde **overflødiggjordes**, søgte N. at lære **Comtes** nye **Fremgangsmaade** hos Opfinderen. Da dette nægtedes ham, udarbejdede han efter mange Forsøg selv her hjemme en lignende Metode (Zinkografi). Skønt hans Opfindelse blev prisbelønnet ved Udstillinger i Stockholm 1866, i **Kbh.** 1872 og i Wien 1873, vandt den ingen Fremgang i Danmark, hvor den af Danskeren **Piil** gjorde, meget lignende Opfindelse, Kemitypien, da var i Brug. N. drog derfor 1867 med hele sin Familie til London, men Heldet fulgte ham heller ikke her, og 1872 vendte han skuffet hjem til Danmark, hvor han døde et Par Aar efter.

Skand. Bogtrykker-Tid., VI, 1875, Sp. 11 f. Bernh. Olsen i Bogvennen, 1900, S. 46. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 1932. Prøver af Xylografier og Zinkografier udførte af J. C. Nielsen, 1873. *H S Hendriksen*

Nielsen, Jens Christian, 1881—1918, Entomolog. F. 25. Marts 1881 i Hillerød, d. 15. Maj 1918 i **Kbh.**, begr. sst. (Vestre). Forældre: Sygehuslæge Rasmus Thorvald N. (1845—1916) og Johanne Jacobine Hanson (1850—1933). Gift 9. Maj 1914 i **Kbh.** (Frue) med Tadea Stamm, f. 27. Juni 1892 i **Kbh.** (Frue), D. af Lærer, senere Skoleinspektør Christian Hutzen S. (1849—1927) og Laura Ida Hansen (f. 1862).

N. blev Student 1899 fra Fr.borg, studerede efter Faderens Ønske Jura, blev cand. jur. 1905, var fra 1910 ansat i Skattedepartementet (1913—16 tillige i Landsoverskatteraadet), fra 1917 som Fuldmægtig. Det var dog ikke saa meget Juraen som Insektbiologien, der havde hans store Interesse. Allerede som ung Student begyndte han at publicere entomologiske Arbejder, der viste en tidligt udviklet og udpræget Evne til at gøre biologiske lagttagelser og til biologisk Forstaaelse; gennem Aarene kom en lang Række vigtige insektbiologiske Arbejder fra vidt forskellige Omraader af Entomologien, bl. a. om Skovtræernes »Marvpletter« (1906), for hvilket han fik Videnskabernes Selskabs Sølvmedaille. Hans Hovedinter-

esse blev **Snyltefluerne**, Tachinerne, hvis Betydning for Nedkæmpelsen af Sommerfugleangreb han havde haft Lejlighed til at følge i Tisvilde 1903 og Hald 1906. Paa Hovedarbejdet »Iagttagelser over entoparasitiske Fluelarver hos Arthropoder« blev han — skønt ikke Zoolog af Fag — Dr. phil. 1909. Senere (1912—19) kom en Række supplerende »Undersøgelser over entoparasitiske Fluelarver hos Arthropoder« (I—VII), hvor han med sin særlige Begavelse til at løse baade videnskabeligt og teknisk vanskelige biologiske Spørgsmaal klarede Larvemorfologien, Udviklingsgangen og de biologiske Problemer hos over 30 forskellige **Snyltefluarter** — alt udført i den sparsomme Fritid fra et meget krævende Pligtarbejde. Den store samlende Fremstilling af **Snyltefluernes** Biologi, som han paatænkte, og som han alene i hele Verden vilde kunne have skrevet, saa paa Grund af hans tidlige Død aldrig Lyset. Med en aldrig svigtende Hjælpsomhed lod han sin udstrakte entomologiske Viden og sit indsamlede Materiale komme andre Entomologer til gode, og ogsaa som Redaktør (fra 1913) af »Entomologiske Meddelelser« fik han stor Betydning for Samtidens Entomologer. N. var gennem en Række Aar Censor i Zoologi ved Landbohøjskolen og var designeret til en Lektorstilling i Landbrugszoologi, hvorved han helt vilde kunne hellige sig Zoologien, men ogsaa dette hindrede hans tidlige Død.

Entom. Meddel., XIII, 1921—22, S. 1—11; XIX, 1937, S. 523—27. Vid. Medd. Nat. For., LXX, 1919, S. V—XI.

Kai L. Henriksen.

Nielsen, Jens Peter, f. 1873, Politiker. F. 23. April 1873 i Tybjerg-lille. Forældre: Husmand, Tækkemand Hans N. (1836—1911) og Maren Jørgensdatter (1833—1903). Gift 13. Maj 1898 i Kbh. (b. v.) med Anna Margrethe Olsen, f. 13. Okt. 1874 i Kbh. (Frue), D. af Snedker og Flyttemand Niels Peter O. (1833—1912) og Maren Kirstine Pedersen (1841—1926).

Der er Sider af N.s sammensatte Personlighed, som uden Tvivl skyldes Arv fra Faderen, en ivrig Venstremand, som havde Riflen parat i Provisorietiden, mens andre Træk kan føres tilbage til Paavirkning fra den frisindede Lærer J. Harrekilde ved Herlufmagle Skole i N.s Vogterdrengetid og fra Pastor Johs. Clausen i Slagelse, hvor N. var **Bagerforbundter**, efter at han havde begyndt sin Lære i Nygaarde. Afgørende Betydning for hans Livssyn fik det dog, at han som 20-aarig ung Svend i Kbh. kom i Forbindelse med den radikal-socialistiske Kreds, som mødtes til Diskussion og Belæring i Karl Marx-Klubben og i Den ny Arbejderskole, hvor Mænd som Gerson Trier og Nicolaj Petersen, dengang udstødte

af Socialdemokratiet, var Vaabendragere for »den rene Lære«. N. lærte her hele Katekismen, om den »sociale Tilværen«, der bestemmer Menneskenes Bevidsthed og ikke omvendt, at »Arbejderne har intet Fædreland«, at Kompromisser og Alliancer kun er til Fordærv for Arbejderklassen, ligesom ethvert Maskepi med Borgerskabets reaktionære Masse. Saadan indstillet marcherede han i Foraaret 1894 sydpaa ud ad Europas Landeveje, arbejdende sig frem efter Tidens Haandværksskik. I Flensborg modtog han sine første Indtryk af Forholdet mellem Dansk og Tysk. I Hamburg og Amsterdam indbragte hans Ilterhed ham Arrest og Bøde efter Sammenstød med Politiet. I øvrigt førte Turen ham helt til Schweiz og til Wien. Længst Ophold gjorde han i Berlin, hvor han hørte Bebel, Bernstein og Kautsky tale, og hvor han sluttede Venskab for Livet med mange Kolleger og Partifæller. Sidst i 1895 var han tilbage i Kbh. og arbejdede nu en Aarrække ved Faget, deltog i Organisationsarbejdet og skabte sig efterhaanden en betydelig Position. 1913—26 var han Hovedkasserer i **Bagerforbundet**, 1910—23 Medlem af De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg, 1910—19 og 1920—26 af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse. I Karl **Marx-Klubben** hørte han til den faste Stok, var 1903 Medstifter af dens Maanedsskrift »Socialisten«, 1905—18 en af Redaktørerne og skrev selv flittigt deri. Hans Interesse for Skole og Oplysning førte ham en Overgang ind i Bestyrelsen for Kbh.s Folkeuniversitetsforening og i Frbg. Skolekommission og Værgeraad.

Kort efter Verdenskrigens Udbrud deltog N. i et internationalt Bagemøde i Hamburg, og flere Besøg i Tyskland fulgte efter. Hvad han saa her af Nød og Underernæring — navnlig i »**Kaal-rabivinteren**« 1916—17 — gjorde ham harm og varm, og paa hans Initiativ kom 1917 flere Hundrede tyske Børn op paa Ferie i danske Arbejderhjem. Heraf udviklede sig en storstilet Hjælpeaktion, fra 1919 ledet af Komiteen til Hjælp for tyske Børn, som 1921 gik op i den 1920 dannede Fælleskomité for Hjælp til de krigshærgede Lande. N. stod beskeden opført som »Sekretær« i disse Komiteer, men ved sit utrættelige Arbejde for at mildne Krigens Følger for de uskyldige Børn erhvervede han sig i disse Aar Hædersnavnet »Der Kindervater«. I alt kom over 34 000 tyske og østrigske Børn herop paa Rekreation, indtil Aktionen afvikledes 1924. N. deltog Febr. 1919 i den socialistiske Konference i Bern, hvor et Program for en Folkefred uden Anneksioner blev formuleret; da Versaillesfredens Vilkaar kort efter blev kendt, kaldte han i et aabent Brev Arbejdernes Internationale til Handling,

men forgæves. Klarere end de fleste saa han allerede da, hvor ulykkessvangert Fredsdiktatet senere skulde vise sig at være. — N. havde ind imellem sine andre Hverv deltaget i Socialdemokratiets Agitation, navnlig i Holbækkredsen, og foran Valget 1918 viste han et noget ændret Syn paa Alliancer. Han boede paa den Tid paa Frbg. og blev opstillet som Partiets Kandidat i Frbg. 3. Kreds ved alle tre Valg 1920. Kort før Septembervalget opfordrede Th. Stauning ham imidlertid til at tage til Sønderjylland, hvor Situationen var mildt forvirret og den ældre Sønderjyske Arbejderforening var ved at føre en Del af Bevægelsen paa Afveje og Kommunisterne en anden Del. N. saa Opgavens Vanskelighed, men ogsaa dens Vigtighed og betænkte sig ikke. Efter nogle faa Møder, hvor han talte baade paa Dansk og Tysk, blev han opstillet i Sønderborg- og i Tønderkredsene, valgtes som Folketingsmand 21. Sept. og er genvalgt (i Sønderborg) siden. Partiet fik 1920 i hele Landsdelen 6468 St. Naar dette Tal ved Valget April 1939 var vokset til 31 415 og Socialdemokratiet er blevet Sønderjyllands største Parti, er det ikke mindst N.s Værk. Han bosatte sig paa Dynt Strand paa Broager og lever her mellem Fiskere og Bønder. Hans Kendskab til danske Love og Forhold, hans Energi og Beslutsomhed, hans bramfri Væsen og altid beredvillige Hjælpsomhed gjorde, at han snart blev den mest søgte af Landsdelens politiske Tillidsmænd. I det praktiske Arbejde for at ophjælpe Landsdelen har han ikke gjort Forskel, og han har evnet at samarbejde med alle Kredse, ogsaa tyske. Straks i sin Jomfrutale i Folketinget gjorde han sin Stilling klar, til Grænsen, til »den Danskhed, der talte Tysk«, og til de sociale Tilstande i Grænselandet. Han krævede alle Statsborgere i Sønderjylland stillet paa lige Fod, og da som siden har hans Valgsprog været: »Vi skal ingen Stedbørn ha'«, d. v. s. Tyskerne skal ikke have Grund til at føle sig som anden Klasses Borgere. Foruden i sønderjyske Sager har han paa Rigsdagen været Ordfører ved Arbejdsløshedslovens Behandling og gik 1921 saa stærkt og sagkyndigt imod visse Bestemmelser om Arbejdsløshedskasserne i Kraghs Forslag, at der i sidste Øjeblik opnaaedes et overraskende Forlig om Ændringer. 1919—29 var han Medlem af Socialraadet, 1924—29 af Arbejdsnævnets Afdeling C. Hans Andel i det sønderjyske Landbrugs Sanering og i Gennemførelsen af Hjelpeforanstaltninger for Fiskere og andre Smaafolk er stor. I en Aarrække har han siddet i Bestyrelsen for Sønderjysk Laanekasse og for Statshospitalet i Sønderborg; han er Formand for Akkordudvalget i Sønderborg Amt og med i næsten alle de Udvalg, der har med betydende sønderjyske Sager

at gøre, saaledes det kulturelle Udvalg. 1928 blev han Medlem af Folketingets Finansudvalg og 1935 af det udenrigspolitiske Nævn. Den Drejning i den danske Arbejderklasses og Socialdemokratiets Stilling til det nationale Spørgsmaal, der særlig har givet sig til Kende efter Systemskiftet i Tyskland 1933 og bl. a. ført til Oprettelsen af Arbejderbevægelsens sønderjyske Landsforening 1938, har N. sin væsentlige Andel i. Over for nationalsocialistiske Krav om Grænserevision har N. klart udtalt: »Her er ingen Frynser at klippe af«. Han erkender, at Begivenhederne har stillet vigtige Livsforhold i et andet Lys for ham end det, de teoretiske Diskussioner i Karl Marx-Klubben i hans Ungdom kastede. Og derfor har hans Maal været at gøre Socialdemokratiet i Sønderjylland til et Folkeparti, til Bærer af Danskheden Side om Side med de andre Partier. — N. har altid været en flittig og initiativrig Mand; hans Taler og Artikler (han skriver navnlig i »Sønderjyllands Social-Demokrat«) er altid friske og lige paa Sagen. Han er en Mand, der giver ren Besked i usminkede Ord. Det hænder, at hans retfærdige Harme løber af med ham, saa man synes, han gaar over Gevind. Man føler da, at der bor mere i ham, end hans uanselige Ydre og fordringsløse Fremtræden lader formode. Hans Stilling i Sønderjylland er maaske bedst karakteriseret af den, som skrev: Før havde vi hernede en H. P. (nemlig Hanssen), men nu har vi til Erstatning faaet en J. P. — Maleri af Robert Leepin.

Z. Friis og G. Ursin: Bageri- og Konditoriarbejdernes Forbund, 1917, S. 115 ff. *Dänische Hilfe* für deutsche Kinder, 1925. Tormod Jørgensen i Husmanden 23. April 1933. Sønderborg Social-Demokrat SI, og 22. April 1933. Flensborg Avis 22. April 1933. Diskussionsklubben Karl Marx 50 Aar, 1936, S. 24 ff. G. Fog-Petersen: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 156 ff. Frede Nielsen: Fra Udmark til Forpost, 1938, S. 127 ff.

Ol f R t It

Nielsen, Jacob, 1524—71, Præst. F. ca. 1524 i Kbh., d. 11. Sept. 1571 sst., begr. sst. (Nic. K.). Gift ca. 1551 med Magdalene N. N. (d. tidligst 1571).

1544 deponerede J. N. ved Kbh.s Universitet, men drog straks efter til Wittenberg, hvor Joh. Bugenhagen tog sig af ham og skaffede ham Understøttelse af Christian III. Efter Hjemkomsten har han muligt haft et lavere gejstligt Embede i Kbh., hvormed han fra 1552 forbandt Stillingen som Universitetets Bibliotekar. Siden erhvervede han Magistergraden og blev 1558 Sognepræst ved St. Nicolai Kirke i Kbh. I denne Stilling vandt han et stort Navn som begavet Prædikant og aflagdes med en Række Forleninger, hvoriblandt et Kanonikat i Lund. Men da han var rejst

over til Skaane og uden Præstens og Biskoppens Tilladelse havde forrettet den i Slaget ved Svarteraa (1565) faldne Rigsraad Steen Rosensparres Begravelse i Skarholt Kirke, paadrog han sig Anklage fra Lunds Biskop. Sagen henvistes af Kongen til det akademiske Konsistoriums Paakendelse; men da J. N. kunde fremlægge et aabent, beseglet Brev fra Rigsraad Peder Bille, hvorved denne paatog sig Ansvar, turde Professorerne ikke dømme ham, men undskyldte sig gentagne Gange. Kongen tog da endelig Sagen i sin Haand og gav J. N. en Irettesættelse i meget skarp Form og udstedte samtidig en Forordning om, at ingen Præst uden vedkommende Biskops Tilladelse **maatte** forrette nogen Tjeneste uden for sit eget Sogn. — Gravsten i Nic. K.

Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, 1857—59, S. 14, 468; III, 1864—66, S. 591—603. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, I, 1868—69, S. 663; II, 1869—72, S. 40 f.

H F Rørdam (Bjørn Kornerup).*

Nielsen, Jacob Christian Frederik, 1841—94, Bogtrykker. F. 8. Juni 1841 i Kbh. (**Garn.**), d. 6. Maj 1894 sst., begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Trompeter, senere Musiklærer i Artilleriet Søren Vilhelm N. (1798—1853) og Bertha Johanne Dorteia Nielsen. Gift 15. April 1876 i Kbh. (Frels.) med Camilla Lorenze Lydiche, f. 25. Okt. 1845 i Aalborg, d. 23. Febr. 1912 paa Frbg., D. af Cigarmager Niels Peter L. (ca. 1821—46) og Emilie Nicoline Hall (ca. 1820—82).

N. stod i Lære hos den københavnske Bogtrykker Louis Klein og kom her til at arbejde sammen med Typograf Chr. Sørensen (s. d.), som omtrent ved Midten af Aarhundredet havde konstrueret den første praktisk anvendelige Sættemaskine, hvoraf to Eksemplarer var i Funktion i Kleins Bogtrykkeri. N. fattede herved en Interesse for denne Maskine, som han bevarede gennem hele sit Liv. Ogsaa efter at han med offentlig Understøttelse 1871—72 havde foretaget en Rejse i Udlandet for at studere andre og nyere Typer af Sættemaskiner, vedblev han at betragte Sørensens Maskine som den bedste og agiterede ved enhver Lejlighed for den; endnu saa sent som 1891, da den dog for længst var distanceret af mere fuldkomne udenlandske Opfindelser, anbefalede han den i en Pjece, som han udgav med Titlen »Chr. Sørensen og hans Sætte- og Aflæggesmaskine«. Men blev hans Bestræbelser paa dette Omraade virkningsløse, havde han til Gengæld i sin egen faglige Virksomhed stor Succes. 1874 oprettede han sammen med sin senere Svoger P. G. Lydiche (1843—1904) et Bogtrykkeri i Kbh., som i Løbet af ganske kort Tid arbejdedes frem til at blive et af de største i Landet. Det var

kendt for sit omhyggelige Arbejde og fik snart adskillige Kunder blandt de Kredse her hjemme, som lagde særlig Vægt paa Bøgernes fuldendte ydre Form. Allerede Aaret efter sin Grundlæggelse kunde Trykkeriet flyttes til nye og større Lokaler i Industriforeningens Bygning, hvor Firmaet N. & Lydiche stadig har til Huse. — N. tog livligt Del i sit Fags Organisationsliv. Han var 1875 med til at stifte Foreningen af danske Bogtrykkere, var Medlem af denne Forenings Voldgiftsret og redigerede dens Medlemsblad, »Dansk Bogtrykker-Tidende«, til hvis Start 1893 han tog Initiativet.

Skandinavisk Bogtrykker-Tidende, IV, 1873, S. 121 f. Bogvennen, 1894, S. 32 ff. Dansk Bogtrykker-Tidende, s. A., S. 133 ff. Nordisk Boghandler-tidende, XXVIII, s. A., S. 123.

Lauritz Nielsen (C Nyrop)

Nielsen, Jacob, f. 1864, Gartneriejer. F. 7. Marts 1864 i Marup ved Tølløse. Forældre: Gaardejer Niels Olsen (1826—1912) og Karen Jacobsen (1836—74). Gift 4. Juli 1899 i Soderup med Johanne Frederikke Milne, f. 13. Jan. 1874 paa Frbg., D. af Detailhandler Hans M. (1846—1903) og Anne Marie Rasmussen (1848—1921).

Som ung tog N. Del i Landbrugsarbejdet paa Fødegaarden, men han led under en Gigtsvaghed, og efter et Ophold paa Rød-kilde Folkehøjskole bestemte han sig i Stedet til at lære Havebrug. Han kom paa Vilvorde Havebrugsskole og tog Afgangseksamen herfra 1889. Efter at have tilbragt et Aars Tid som praktisk Gartner rejste han 1890 til England for at søge videre Uddannelse. Under Opholdet paa Vilvorde var han gennem Belgieren Paul Cramy blevet interesseret i Frugtavl, og han fik straks Plads ved det store engelske Frugtgartneri Thomas Rivers & Son, Sawbridge-worth, hvor han var et Aar, hvorefter han blev ansat som Specialist i Frugtavl paa et Herresæde i Nordengland. Efter et fem Maaneders Ophold hos Blomstergartner Chr. Petersen i Lokstedt ved Hamburg gik N. 1892 i Kompagni med sin gamle Kammerat fra Vilvorde, H. O. Larsen (s. d.), om Oprettelse af et Drivhusgartneri i Lea Valley nær London, hvor der i Forvejen laa en Mængde Drivhusgartnerier til Dyrkning af Agurker, Vin og Tomater. Larsen og N. anlagde i Enfield Highway et Gartneri med Blomster, Agurker og Tomater som Speciale. Efter fire Aars Forløb ophævedes Kompagniskabet, hvorefter N. sammen med en yngre Broder af H. O. Larsen oprettede Firmaet N. & Larsen og anlagde et Gartneri for Dyrkning af Tomater og Agurker. 1903 ophævedes ogsaa dette Kompagniskab, og N. fortsatte alene. To Aar efter lejede han — paa 21 Aar med Ret til Køb — i Waltham Cross en stor,

smuk Ejendom med ti acres; her anlagdes et større Gartneri for Tomatdyrkning. 1908 købtes et Areal paa 25 acres i Cheshunt, og de følgende Aar opførtes her flere Blokke af Drivhuse. Ved Krigens Udbrud var der i alt sytten acres »under Glas« paa de tre Gartnerier. 1919 tog N. mod et Tilbud om Salg af sine Gartnerier, som i alt omfattede 140 Drivhuse og havde en aarlig Produktion af Tomater paa 600 Tons — den største i England efter H. O. Larsens. 1922 fik N. Lyst til at tage fat paa ny. Han købte en smuk Ejendom i **Harrow-on-the-Hill** og samtidig et Areal paa 120 acres i Smallford nr. St. Albans, hvor han med en Bekostning af 40 000 £ anlagde et stort, moderne indrettet Tomatgartneri, hvor der nu er 23 acres »under Glas«. Her produceres aarligt flere hundrede Tons Tomater, som afsættes gennem Salgscentraler i Covent Garden i London og i Manchester. Gartneriet blev 1936 omdannet til Aktieselskab, J. Nielsen Ltd. — N. nyder stor Anseelse baade blandt sine Fagfæller og inden for den danske Koloni i London og Omegn, og han er Indehaver af en Række Tillidshverv. Saaledes har han siden 1914 været Medlem af Bestyrelsen for Lea Valley Gartneriernes Forsøgsstation og Hon. Treasurer 1910—20 og var Medlem af Kirkeeraadet for den danske Kirke i London 1910—20 og Kirkeværge for samme fra 1916. 1921—23 var han Medlem af Bestyrelsen for den danske Klub i London. Ved Siden af sin faglige Virksomhed har N. stor Interesse for Haveanlæg; den pragtfulde Have paa hans Ejendom Gooden House har han til de mindste Enkeltheder selv anlagt. — R. 1919.

A Kamp

Nielsen, Johannes Knud Ove Jais-, f. 1885, Maler, Keramiker. F. 23. April 1885 i Kbh. (Johs.). Forældre: Trikotagehandler, senere Grosserer Knud N. (1846—1911) og Ane Ottosen (1845—1928). Navneforandring til Jais-Nielsen 31. Maj 1926. Gift 6. Nov. 1920 i Kbh. (b. v.) med Malerinden Vilhelmine (Ville) Oppenheim (se Nielsen, Ville (Jais-)).

N. er af solid jysk Herkomst. Begge Forældrene er født i Hammerum Herred, hvor Faderen var Uldkræmmer, før han flyttede til Kbh. og grundlagde sin Forretning. N. selv blev derimod fra Fødselen knyttet til Hovedstaden, og hans Talent viser med sin Letbevægelighed og artistiske Færdighed snarere københavnske Egenskaber end jyske. For en Del staar det **maaske** i Forbindelse med, at hans Uddannelse foregik under den Frihed, vor Malerkunst havde naaet ved Aarhundredskiftet i Kraft af de frie Malerskolers (Krøyers og især Zahrtmanns) Virksomhed, og som i øvrigt karakteriserer Tidens Kunstforhold i Almindelighed. N. stod i

Malerlære i Kbh. 1900—05, fik forberedende Undervisning hos Holger Grønvold paa Teknisk Skole og gik derefter paa Kunstner-nes Studieskole under Zahrtmann og Johan Rohde 1907—09. Alle-rede 1907 begyndte han at udstille paa Kunstner-nes Efteraarsudstil-ling, men egentlig faldt hans Debut paa de Trettens Udstillinger 1909 og 1910, der i Virkeligheden fastslog et Generationsskifte. Afslutningen paa N.s **Læreaar** danner tre Aars Studieophold i Paris 1911—13, i et fransk-internationalt artistisk Milieu, hvor man følte sig suverænt stillet over for Kunstens Maal og Midler, dyrkede abstrakte Kunstværdier og hævdede den enkeltes personlige Fri-hed i hans Arbejde. Her lærte N. Kubismen at kende i dennes første Udviklingsperiode.

I Paris havde N. udstillet paa Salon d'automne. Efter Hjem-komsten blev han et af de fremtrædende Navne i Kampen om den »moderne« Kunst, der udkæmpedes paa Kunstner-nes Efteraars-udstilling. I de afgørende Aar 1917—18 udstillede han her dels Scenerier med Motiv fra Storstadsliv (»Billardspillere«, »Moderne Dans«, »**Linedanserinde**«), som var en behændig Forening af moderne Æstetik og halvt humoristisk Genreskildring, dels Billeder i gennem-ført kubistisk Maner (»**Selvportræt**«, to Billeder af en »Silhuetklip-per«). Samtidig satte han Tingene paa Spidsen med det store Lærred »Frederik VII. giver Grevinde Danner Gavebrevet paa Jægerspris Slot«, der ligner en forstørret Illustration til et Vittig-hedsblad, men er alvorligt ment som et Stykke dekorativ **Flade-kunst**. Tillige begyndte N. at lave Keramik, glaseret Lertøj, som han i Begyndelsen fik brændt hos G. Eifrig i Valby (udstillet første Gang paa Kunstner-nes Efteraarsudstilling 1915). I hans **Smaa-figurer** (»Venus stiger op af Havet«, »Maria med Barnet«) og Vaser, Krukker og Fade — som oftest dekorerede med bibelske Moti-ver — blandedes Impulser fra det gamle naive Pottetøj og en modernistisk Dekoration med kubistiske Forudsætninger paa let og lykkelig Maade. Hans Keramik vandt hurtigt Bifald og købtes til adskillige Kunstindustrimuseer (**Kbh.**, Oslo, Bergen, Trond-hjem, Stockholm, **Göteborg**), selv om man fra forskellig Side næg-tede at tage Dekorationens religiøse Emner slet saa højtideligt, som Kunstneren fordrede. Hans kraftigste Arbejde fra denne Tid er den 55 cm høje Pontius **Pilatus-Maske** (1919), et vægtigt Forsøg i Karakterstudium og monumental Plastik.

Da Strømkæntringen indtraf i dansk Kunst efter Krigen, tog N. til Italien 1920 og kopierede Giotto og andre **Trecento-Malere** i Assisi. Hans dekorative Stil antog nu en fastere Form, idet han lagde Vægt paa Figurernes Konturer og den udtryksfulde Bevægelse (Vægmale-

rierne »**Brylluppet** i Kana«, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1921), og han gik i endnu højere Grad over til at behandle bibelske Motiver. Under Ophold paa Bornholm 1924 og 1926 og i Frankrig 1925 (Paris, Moret sur Loing) vendte han sig i sine Staffelibilleder mod et friere Maleri, koloristisk betonet, lyrisk i Anslaget (»Opgaaende Maane, Bornholm« 1926). Først og fremmest udfoldede han imidlertid en omfattende keramisk Produktivitet paa Den kgl. Porcelainsfabrik, hvor han var ansat 1921—28. Det var nu Stentøj, dels i Form af Krukker, Fade o.s.v. med figurlige Kompositioner, som oftest malede med **blaat** paa graa Glasur eller med en Jernfarve direkte paa en grov Chamotte-Skærv, dels i Form af keramisk Skulptur, polykrom eller glaseret med en enkelt Farve (ved de større Arbejder ofte den røde **Okseblod**). Denne Produktion fik en fremtrædende Plads i Den kgl. Porcelainsfabriks Opvisning paa Verdensudstillingen i Paris 1925 og vandt Anseelse gennem Fabrikens mange Udstillinger rundt om i Verden. N. frembragte her en Skulptur, der med sine mange store og vægtige Arbejder (»Pottemageren«, »Paulus dræber Løgneren«, begge 1925; Vase med Relieffremstillinger af Aktæon-Myten 1926; Gruppen »Pontius Pilatus« 1927; »Moses med Slangen« 1928; »Judas og Lynet« 1935) rækker ud over det keramiske Omraade, ind i den egentlige Plastik. Han lægger dramatisk Eftertryk paa Figurernes Bevægelse, modellerer med en Bredde og Tyngde, der føles dikteret af **Lermassens** Karakter, og fastholder en Helhedsvirkning, der er streng og monumental og atter paa sin Vis et Udtryk for Materialet. Dermed og tillige ved den ejendommelige Reliefbehandling, hvor Figurerne staar groft skaaret, ligesom primitivt gjort med en Kniv, i haarde Omrids og stive Flader, hævder N.s keramiske Skulptur sin egen Plads i vor Billedhuggerkunst.

I Aarene 1928—35 var N. hovedsageligt optaget af en meget stor dekorativ Opgave, Udsmykningen af hele Trapperummet i St. Elisabeths Søstrenes Hospital i Sundby med Freskomalerier af den hellige Elisabeths Legende. Desuden har han udført Glasmalerier til Grenaa og Voel Kirker (1930 og 1938) og udstyret Heerings Likørpavillon i Tivoli med Vægmalerier (1923 og 1930). Hans senere Rejser er gaaet til Holland 1929, Italien og Grækenland 1931 (som Ny Carlsbergfondets Stipendiat) og Spanien 1936 (for Anckers Legat 1935). Han udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1907—09, 1914—19, 1921—23, Charlottenborg Foraarsudstilling 1916, tilhører siden 1917 Den frie Udstilling og havde selvstændige Udstillinger i Kunstindustrimuseet Dec. 1918, hos Den kgl. Porcelainsfabrik Juni 1924, i Den frie Udstilling Febr.

1936 og hos Kunsthandler Bach Febr. 1938. Endvidere deltog N. i de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919, i Göteborg 1923, Brooklyn Museum (U. S. A.) 1927, Helsingfors 1928, Oslo 1931, Riga, Budapest og Warszawa 1936, i de skandinaviske Unionale-Udstillinger og i de nordiske Grafik-Udstillinger i Kbh. 1925 og 1937 og i Helsingfors 1939. Akademiet tildelte ham Eckersbergs Medaille 1929 for Gruppen »Pontius Pilatus«. Han var Medlem af Kunstforeningens Bestyrelse 1924—26 og har haft Sæde i Akademiraadet siden 1930 og i Gallerikommissionen siden 1934. Keramiske Arbejder af ham findes foruden i de nordiske Kunstindustrimuseer i en Række europæiske og amerikanske Museer; Malerier i Kunstmuseet, Museerne i Aalborg, Ribe, Oslo, Bergen. — R. 1934. — To **Selvportræt-Malerier** 1917. **Selvportræt-Tegning** 1910. **Tegning af Carl Jensen** 1911.

Th. **Oppermann** i Berl. Tid. 16. Dec. 1918. Jais Nielsen sst. 20. Dec. s. A. **Axel G. Jørgensen** i Architekten, XXI, 1919, S. 267—72. **Henning Brøchner** i Skønvirke, IX, 1923, S. 56—61. **Fr. Dalgas** i Ill. Tid. 20.—27. April 1924. **Oluf Thomsen** i Kunstbladet, 1923—24, S. 85—92. Samme i **Konstrevy**, XII, 1936, S. 38 ff. Samme: Jais Nielsen. 1931 (Vor Tids Kunst, 6). **Poul Henningsen** i Politiken 18. Dec. 1931. **Otto Pelka** i Der Cicerone, XVII, 1925, S. 950 ff. **Kaj Borchsenius** i Magasinet 10. Jan. 1926. Samme i Nyt Tidsskrift for Kunstindustri, IX, 1936, S. 65—72. **Leo Swane** i Dagens Nyheder 22. Dec. 1928. **Merete Christensen (Bodelsen)** i Nyt Tidsskrift for Kunstindustri, II, 1929, S. 60—63. **Sigurd Schultz** i Dagens Nyheder 17. Febr. 1936. **Knud Pontoppidan** i Politiken 26. Febr. s. A. Berl. Tid. 1. Dec. 1937. **Danske i Paris**. Red. af Franz von Jessen, II, 1938. **Kai Flor**: Jais Nielsen Keramik, s. A. (Dansk Kunst, VI).

C. d. Schult

Nielsen, Jakob, —1363-79—. J. N. fra Roskilde Stift var 1363 i Lady Mary, Grevinde af Pembrokes Brød. I et større, kunstfærdigt Digt »Liber de distinctione metrorum«, som han forfattede til Ære for hendes længst afdøde Ægtefælle Jarlen af Pembroke, kalder han sig hendes Skolar. Nøjere Underretning om hans Forhold faar man af den Ansøgning, den fornemme og indflydelsesrige Dame 1366 sendte til Paven om et Embede for ham i Ely Stift. Her nævnes det, at han er Magister artium og i tre Aar har studeret Teologi. 1370 er han Alumne (socius) i det **højtansete Collegium Sorbonne** i Paris og Prokurator for den engelske Nation, hvortil Nordboerne hørte. Optegnelser i Nationens Protokol fra hans Styretid udmærker sig fremfor de fleste andre Prokuratorers ved Udførlighed og klar og energisk Fremstilling. 1371 tituleres han Kannik i Roskilde i et Pavebrev, der viser, hvorledes det var ham muligt at studere saa længe ude; ikke blot fik han Indtægter fra Roskilde, men fra Lund og flere Steder. 1378 søgte han at blive den, der

bragte Universitetets Ansøgningsrulle til Paven, men blev vraget. 1379 meddeler han, at han rejser bort, men vil vende tilbage. Dermed taber vi J. N. af Syne. — »Liber de distinctione metrorum« kendes i to Eksemplarer fra 14. Aarh. — vistnok Dedikations-eksemplarer — nemlig Ms. lat. nouv. fonds 10323 i Bibliothèque Nationale og Ms. Cotton Claudius A xiv i British Museum.

H. Schück: Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar, 1896, S. 126 ff. Ellenjörgensen: Om nogle middelalderlige Forfattere, der nævnes som hjemmehørende i »Dacia«, Hist. Tidsskr., 8. Rk., III, 1910—12, S. 238—48. P. Lehmann: Mitteilungen aus Handschriften, Sitz. Ber. der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, philos. hist. Abt., 1930, S. 43f. Samme: Skandinaviens Anteil an der lateinischen Literatur und Wissenschaft des Mittel-Alters, sst., 1936, S. 37 f. J. O. Arhning: Roskilde Domkapitels Historie, 1937, I, S. 125.

Ellen Jørgensen.

Nielsen, Jakob, 1830—1901, Forfatter. F. 26. Dec. 1830 i Lindum ved Hobro, d. 4. Marts 1901 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Fæstehusmand, Træskomager Niels Christensen (1801—78) og Anc Kirstine Jacobsdatter (1801—73). Gift 6. Juni 1857 i Vesterbølle med Cathrine Marie Holm Monrad, f. 7. April 1834 i Vesterbølle, d. 24. April 1919 i Aarhus, D. af Lærer Clemens Christian M. (1795—1874) og Kirstine Andersdatter (1796—1882).

N.s Hjem var fattigt, men Armoden kuede det ikke. Sang og Arbejde fulgte ad. Faderen var baade Træskomand og Landsby-musikant. N. røbede tidligt Interesse for Læsning, og som Vogterdreng levede han et rigt Drømmeliv. Efter et Ophold hos en Morbroder, som var Lærer, kom han 1849 paa Ranum Seminarium, hvor Forstanderen Ludvig Chr. Mullers Undervisning og Bekendtskabet med den senere Politiker C. Berg, der gik i en Klasse over N., fik afgørende Betydning for hans Udvikling. 1851 dimitteredes han, og efter en Tids Virksomhed som Huslærer hos en Købmand og som Skriver hos Provst Welding i Bjerge blev han 1854 Lærer i Hvilsum ved Hobro; 1859 forflyttedes han til Vorde ved Viborg og 1866 til Sjelle ved Aarhus, hvorfra han tog sin Afsked 1894; derefter levede han i Aarhus til sin Død. I hele sin Færd var N. en meget stilfærdig og beskednen Mand, hvad der bl. a. gav sig Udslag i, at han som Forfatter skjulte sig under Pseudonymet Knud Skytte. — Hans første litterære Forsøg offentliggjordes i »Hobro Avis« og »Nordisk Skoletidende«; men 1867 udsendte han tre Fortællinger under Fællestitlen »Jydsk Bondeliv«. Under samme Titel kom senere to Samlinger (1871 og 74). Det er særlig Smaakaarsfolk, der skildres i disse Fortællinger, Bondens Dagligdag i Strid og Stræb, ofte knyttet til N.s Hjemegn (Tjele) og med Afstikkere helt tilbage til Hoveriti-

den. Andre mindre Fortællinger fulgte efter, »**Rydde-Lars**« (1875), »**Landsbyfolk**« (1877) og »**Fra Østjylland**« (1881), men ogsaa Romaner og større Fortællinger, »**Bedstemoster**« (1883), »**Den onde Lensmand**« (1884), »**Politik og Svogerskab**« (1895), »**Den gamle Degns Erindringer**« (1897), »**En Landsbykunstner**« (1899) og »**Elskov og Brøde**« (1900) samt de for **Husflidssagen** agiterende Fortællinger og Virkelighedsbilleder »**Husflidsmanden og Kromanden**« (1882) og »**Før og nu**« (1885). — Knud Skyttes Romaner og Fortællinger har, især ved deres hyggelige og jævne Bondeskildringer, vundet stor Paaskønnelse og er udkommet i talrige Oplag. De danner en smuk Fortsættelse af den saakaldte Skolelærerlitteratur, som indledes af Thyregod og Anton Nielsen. — Mindsten rejst af Historisk Samfund for Viborg Amt ved Lindum Skov 1931.

Oskar Thyregod i Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 376—84.

K. K. Nicolaisen.

Nielsen, Jakob, f. 1890, Matematiker. F. 15. Okt. 1890 i Mjels, Oksbøl Sogn, Als. Forældre: Husmand Jørgen N. (1842—1922) og Anne Marie Tinnesen (1855—93). Gift 26. April 1919 i Kiel med Læge Carola v. Pieverling, f. 21. Nov. 1888 i Bremerhafen, D. af Skibsofficer Johann Friedrich v. P. (1854—1903) og Helene Ottilie Ittig (f. 1863).

N. blev Student 1909 fra Realgymnasiet i Flensborg (**Privatist**), studerede ved Universitetet i Kiel og i Berlin, blev Dr. phil. (Kiel) 1913 (»**Kurvenetze auf Flächen**«) og tog Eksamen pro facultate docendi Kiel 1913. Han var fra 1913 til Krigens Afslutning 1918 Soldat i den tyske Marine; i denne Periode var han i længere Tid beskæftiget med ballistiske Undersøgelser i Tyrkiet og erhvervede herigennem et indgaaende Kendskab til dette Omraade af den anvendte rationelle Mekanik. 1919—20 var han Docent ved Universitetet i Hamburg og 1920—21 Professor ved Technische Hochschule i Breslau. 1921 vendte han tilbage til Danmark, idet han overtog Docenturet i Matematik ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Fra 1925 er han Professor i Rationel Mekanik ved Den polytekniske Læreanstalt (Danmarks tekniske Højskole). Meget tidligt fattede N. — bl. a. gennem Indflydelse af M. Dehn — levende Interesse for Topologien; inden for dette Felt af den matematiske Videnskab har han ydet en lang Række baade dybtgaaende og kritiske Arbejder, som særlig har beriget Fladetopologien med nye og interessante Resultater; en Del af disse Undersøgelser har gennem Indførelsen af nye Metoder paa afgørende Maade videreført klassiske Arbejder af H. Poincaré. N.s Afhandlinger er publi-

ceret i mange forskellige Tidsskrifter, bl. a. »Matematisk Tidsskrift«, »Mathematische Annalen« og »Acta mathematica«; fremhæves bør de tre omfattende Afhandlinger »Untersuchungen zur Topologie der geschlossenen zweiseitigen Flächen« (Acta mathematica, L, **LIII**, **LVIII**). Men foruden denne betydelige Produktion inden for Gruppeteori og Topologi **maa** endvidere nævnes Lærebogen »Forelæsninger over Rationel Mekanik«, I og II (1933—34). Denne Bog, der benyttes som Grundlag for Undervisningen i Rationel Mekanik ved Danmarks tekniske Højskole, har ført dette Fag her i Landet frem til et Niveau, som er i nøje Overensstemmelse med den moderne Fysiks Synspunkter, og den har gennem sin udstrakte Anvendelse af Vektorregning og Tensorregning bidraget til at give disse vigtige Hjælpemidler den Plads i danske Teknikeres Uddannelse, som de rettelig fortjener. I tysk Udgave fremkom dette Værk under Titlen »Vorlesungen über elementare Mechanik« i Samlingen »Grundlehren der mathematischen Wissenschaften« (1935). — N. er fra 1926 Lærer i Matematik ved Statens Lærerhøjskole, fra 1937 Censor i Matematik ved Universitetet, fra 1938 tillige ved Seminarierne, og desuden har han i en Aarrække været Censor i Matematik ved Hærens Officersskoles Specialklasse. Han blev Medlem af Videnskabernes Selskab 1926, af Det norske Videnskaps-Akademi i Oslo 1936 og af Akademiet for de tekniske Videnskaber 1937, var 1922—30 Medlem af Matematisk Forenings Bestyrelse. — Buste af V. Gustafson.

Richard Petersen.

Nielsen, Jens, 1842—1925, Landbrugsmaskinfabrikant. F. 23. Okt. 1842 i Vester Skerninge, d. 27. Nov. 1925 i Vester Aaby, begr. sst. Forældre: Tømrer Niels Jensen (1807—95) og Bodil Marie Hansen (1816—91). Gift 30. April 1874 i Vester Aaby med Maren Jørgensen, f. 17. Jan. 1853 i Vester Aaby, d. 11. Nov. 1922 sst., D. af Hestgarder, senere Landmand i Sverige Jørgen Rasmussen (1828—1910) og Anne Marie Offersen (1823—81).

N. blev oplært som Tømrer hos sin Fader, og i en Alder af tyve Aar kom han til at forestaa Tømrerarbejdet. Desuden udførte han Møllebyggerarbejde for en Møller i Sognet, som han ogsaa lavede en Rensemaskine til 1863. De følgende Vintre fortsatte han med at fremstille Rensemaskiner, naar Tømrerarbejdet **laa** stille, og samtidig gik han til Fagundervisning om Aftenen. 1867 udtog han sit første Patent paa en Rensemaskine, og snart opnaaede han Anerkendelse ved Udstillinger og ved Landmandsmøderne. Efterhaanden blev Fabrikation af Maskiner Hovedvirksomheden, Tøm-

rerarbejdet blev opgivet, og 1874 flyttede han Virksomheden til Vester Aaby, hvor han byggede sin Maskinfabrik, som gennem en Række af Udvidelser voksede til en betydelig Specialfabrik for Fremstilling af Rensemaskiner og Tærskværker. Omkring 1880 optog N. Fabrikation af Bobysortermaskiner og Triører, 1892 begyndte han Fabrikation af Haandtærskemaskiner, hvortil der som noget nyt i dansk Landbrugsmaskinindustri anvendtes Kuglelejer, og senere fulgte Fremstilling af Tærskværker. Det store Opsving i Avlen og Eksporten af Frø, som Verdenskrigen gav Anledning til, skabte en stærk Efterspørgsel efter Rensningsanlæg. N. forstod at udnytte disse Muligheder og gennemførte Monteringen af et stort Antal Frørenserier. De offentlige Redskabsprøvers Betydning vurderede han højt, og han formaaede i en usædvanlig Grad at omsætte de Erfaringer, der blev gjort ved Prøverne, i sin egen Virksomhed. 1911 overgik Fabrikken til et Familieaktieselskab under N.s Ledelse. — Penne-tegning af Hans Rasmussen.

P. R. Møller: Slægt efter Slægt, 1918, S. 44 ff. Aktieselskabet Jens Nielsen's Maskinfabrik, Vester Aaby, 1925. Tidsskr. f. Frøavl, XIV, 1926, S. 429—35. Anton Christensen i Det danske Landbrugs Historie, IV, 1933, S. 573 ff. Jordbrugs-Teknik, X, 1938, S. 231 f. Fyns Tidende 29. Nov. 1925.

Aksel Milthers.

Nielsen, Jens, f. 1860, Landbrugsskoleforstander. F. 20. Juni 1860 i Rørt ved Odder. Forældre: Bolsmand Niels Jensen (1825—82) og Grete Pedersdatter (1833—99). Gift 5. April 1887 i Aarhus med Gotfrida (Frida) Christiana Marie Caroline Erichsen, f. 26. Sept. 1860 i Aarhus, D. af Farver Christian Toltivar E. (1831—1908) og Johanna Christina Høgh (1834—1909).

N. arbejdede som Dreng ved Landbruget, uddannedes derefter som Gartner og fik 1880 Plads i Kbh., hvor han sluttede sig til den grundtvigske Kreds, der samledes i Kbh.s Højskoleforening. Efter nogle Aar som Gartner i Aarhus besluttede han at uddanne sig til Højskolelærer. 1883—85 var han Elev paa Askov Højskole, 1885—89 Lærer ved Æbeltoft Højskole og 1889—1910 Forstander for Klank Højskole. Med sin levende sociale Interesse kom han tidligt i Forbindelse med den nye fremvoksende Husmandsbevægelse, og han blev en Foregangsmand i det Ungdomsskolearbejde, der særlig tager Sigte paa Husmandsklassens aandelige og faglige Udvikling. Paa sin Højskole indførte han landbrugsfaglig Undervisning for mindre Jordbrugere, og især efter at han 1895 var blevet Ejer af Skolen, omdannedes den til en særlig Husmandsskole, der forenede Højskolens og Fagskolens Opgaver. Fra 1899 blev der

tillige holdt korte Kursus for Husmænd og deres Hustruer. Større Forhold fik N. at arbejde med, da han 1910 overtog den tre Aar tidligere oprettede Borris Landbrugsskole (Den jydsk Husmandsskole), som han ejede og ledede, indtil han 1917 overdrog den til sin Svigersøn H. K. Rosager. N. er en ivrig Forkæmper for de frie Undervisningsformer, som han gennemførte i sin egen Lærergerning, der prægedes af hans levende, lunerige Personlighed og hans lyse Livssyn. Allerede paa Klank Højskole havde han begyndt Arbejdet for en rationel Regnskabsføring blandt Husmændene, og han kastede sig nu helt over denne Opgave, var 1917—24 Regnskabskonsulent for De samvirkende jydsk Husmandsforeninger og udgav sammen med en Datter nogle meget benyttede Regnskabsbøger for det mindre Landbrug. 1924—35 var han atter Lærer ved Borris Landbrugsskole. Regnskabsarbejdet var da grundlagt og kunde føres videre af Husmandsforeningernes Amtskonsulenter, og det fik tillige den Betydning, at Smaabrugenes Økonomi paa tilfredsstillende Maade kunde inddrages i Undersøgelserne ved Det landøkonomiske Driftsbureau, af hvis ledende Udvalg han var Medlem 1922—36. 1907—20 var han et virksomt Medlem af De samvirkende jydsk Husmandsforeningers Planteavlsludvalg, 1926—36 Medlem af Statens Frøkontrolkommission, og han er fra 1915 Medlem af Landbo- og Husmandsforeningernes Kontroludvalg vedrørende Frøhandel. I Planteforædlingen har han ydet en Indsats bl. a. ved flere Stammer af Graahavre, Borris-Rugen og Klank-Stammen af Barresroen. I Husmandsforeningernes Oplysningsarbejde har N. været en betydelig Kraft baade som Foredragsholder og Skribent. Nogle Aar var han faglig Redaktør af »Husmandshjemmet«. Sine Erindringer har han meddelt i Borris Elevforenings Aarsskrift 1924—35.

Husmandshjemmet, XXVII, 1930, S. 271; XXXII, 1935, S. 262 f. M. K. Kristensen i Jydsk Landbrug, XII, 1930, S. 467 f. Hannes Gebhard: **Småbruget** i Skandinavien, 1923, S. 233—36, 247. P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie gennem 25 Aar, 1927, S. 45 f.

Aksel Milthers

Nielsen, Jep, d. efter 1536, Borgmester i Malmø.

Da Frederik I. 1526 havde nyordnet Magistratsforholdene i Kbh. og Malmø, blev J. N. en af Malmøs fire Borgmestre. Som saadan blev han en ivrig Støtte for Gennemførelsen af den lutherske Reformation i Byen (1527—29). **Skibykrøniken** erklærer, at han i »Ugudelighed og Skamløshed« ikke stod tilbage for sin yngre Kollega, Jørgen Kock (s. d.); begge gjorde de ved »Kirkeran og Troløshed« Malmø til en »Røverkule og et Fristed for frafaldne«. Hermed

sigtes særlig til deres Indkaldelse af de tidligere Karmelitere Fr. Wormordsen og Peder Lauretsen. Da Domkapitlets Kantor Adser Pedersen ud fra en Udtalelse af J. N. paa Raadhuset angreb den nye Kirkeordning i Malmø, udkom i Juni 1530 under J. N.s Navn (og vel ogsaa forfattet af ham) et Modskrift, »En liden Disputats mellem Borgmester af Malmø og Hr. Kantor i Lund« (optrykt i Dsk. **Mag.**, II, 1745, S. 108—25), som i en for Datiden mærkelig urban Tone forsvarede Reformerne (ogsaa ved en interessant Skildring af de nye Gudstjenesteforhold) og erklærede Byen rede til at underkaste sig Kongens og Rigsraadets Dom desangaaende. Da det er Præsters første Pligt at prædike Guds Ord, har man gjort ret i at afskedige Messepræster, bortfjerne Messealtre og lukke Klostre; ingen er dog fordrevet, alle der »vil skikke sig redelig og kristeligt« kan blive; Kirkeran er det vel ikke at forsørge fattige og syge i Stedet for at bruge Kirkegods til ørkesløst Velleevned. — Den Fredløshedserklæring, Ærkebispens udstedte mod alle Stiftets evangeliske Prædikanter efter Herredagen 1533, blev et Hovedmotiv for Malmøs Oprør mod Rigsraadet og Byens Tilslutning til **Lübeck** og Grev Christoffer, og som Betingelse for at underkaste sig Christian III. krævede Byen da ogsaa 1536 Retten til at forblive ved »Guds Ord« og frit vælge Præster. Det var J. N., der stod i Spidsen for den Sendefærd, som 2. April i Helsingør forhandlede om Byens Overgivelse, og sidste Gang, hans Navn os bekendt nævnes, er i »Malmø-Recessen« af 6. April 1536, der stadfæstede Byens Privilegier og godkendte de nævnte Krav.

Skibykrøniken i P. Helie's Skrifter, VI, 1937, S. 14 f. Henrik Smiths Aar-bog i H. F. Rørdam: Hist. Kildeskrifter, I, 1873, S. 63 f. Kr. Erslev og W. Møllerup: Danske Kancelliregistranter 1535—50, 1881—82, S. 13 f.

J. Oskar Andersen.

Nielsen, Carl Johannes, 1870—1935, Skuespiller, Sceneinstruktør, Teaterdirektør. F. 14. Sept. 1870 paa Hindholm Højskole, d. 20. Dec. 1935 i Ordrup, Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Højskoleforstander, Kaptajn Chr. N. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 7. Dec. 1899 i Kbh. (Matth.) med Forfatterinden Nathalie Louise Christiane Henriksen, f. 19. Okt. 1863 i Maribo, d. 25. Aug. 1927 paa Frbg., D. af Købmand Knud Christian Frederik H. og Laura Kirstine Clemmensen. 2° 22. Maj 1928 i Kbh. (b. v.) med fhv. Balletdanserinde, Skuespillerinde Dagny **Adolfine** Brincken, f. 28. Okt. 1880 i Kbh. (Johs.), D. af **Koffardikaptajn** Emil Anton Christoph B. (1840—85) og Hansine Florentine Walløe (1842—1908).

N. var landfødt og højskolepræget, og Tonen fra dette Milieu gik siden igen i hans bedste Kunst. Det spredte og urolige i hans Natur viste sig allerede ved hans Start: 1890 blev han Student fra Sorø, tog Aaret efter Filosofikum, skrev lyriske Digte i »Illustreret Tidende«, studerede Teologi og kom 1891 ind paa Elevskolen ved Det kgl. Teater, hvor han optraadte i nogle Smaaroller og efter en fleraarig Afbrydelse, i hvilken han navnlig studerede Eksperimentalsykologi hos Professor **Alfr. Lehmann**, omsider debuterede som **Arv** i »Maskeraden« (1. Marts 1897). Bondekarlens Udseende havde han, men Lunet fattedes. Da Ledelsen ikke mente, at hans landlige Ydre gik an i de lyriske Karakterroller, han ønskede at spille, blev han ikke ansat. Men paa Folketeatret (1897—99) fik han under H. Bangs Instruktion Lejlighed til at vise, hvad der boede i ham, og til at udvikle, hvad han havde lært paa Nationalscenen. Pastor Sang i første Del af Bjørnsons »Over Evne« blev hans store Gennembrud, en sjældent lykkelig Forening af en Digters Tanke og en Skuespillers personlige Betingelser og Erfaringer fra en bestemt Kulturkreds. Han besad baade den lyriske Myndighed og den brede, folkelige Patos, Blandingen af Grundtvigs og Bjørnsons Aandstone. Men efter denne smukke Aabenbaring af nordisk **Naturfølelse** og Tro lod N. sig af Direktør Einar Christiansen ansætte som Økonomiinspektør ved Det kgl. **Teater**; dog, bag denne for ham uegnede Bestilling skjulte sig den Hensigt, at han skulde uddanne sig til Sceneinstruktør under W. Blochs Vejledning, og et fælles Arbejde af Mester og Elev var Iscenesættelsen af »Gengangere« (1903). Men N.s splittede Sind vilde, at det blev Folketeatret, som først kom til at høste Gavn af hans Instruktørevne. Fra 1904 formede han her en Del udmærket sammenstemte Forestillinger, især af Samtidens danske Dramatikere, f. Eks. G. Wieds »Byens Stolt-hed«, H. Bergstrøms »Lynggaard & Co.», C. Ewalds »Gerhard **Ramm**«, Emma Gads »Den mystiske Arv«, Jakob Knudsens »Sind«, Anker Larsens og E. Rostrups »Pigernes Alfred« og »Karen, Maren og Mette«, P. **Rosenkrantz**' »Den røde Hane« og Sv. Langes »Samson og Dalila«. Det var navnlig Skuespil af landligt Indhold, han mestrede; her var hans Kendskab til Milieu og Stemning langt hævet over tidligere Forestillinger af lignende Art. Skønt N.s karakteriserende Skuespillerevne ikke var betydelig, skabte han enkelte, fra hinanden forskellige, naturtro Typer, f. Eks. den aandeligt forkomne Skrivelærer Møllmark med de bønkelige Øjne i »Byens Stolt-hed«, Forretningsmanden Heymann med den faste Replik i »Lynggaard & Co.», den stejle Bondekarl i »Sind«, den forpinte Ægte-mand i »Samson og Dalila« og Digteren med det spændte Sind i

H. Söderbergs »Gertrud«. 1908—12 var han Direktør for Folke-teatret, der 1911—12 lededes i Forening med Dagmar-teatret, men da denne uheldige Konstellation ophørte, fortsatte N. sammen med Adam Poulsen Ledelsen af Dagmar-teatret, og i denne Periode blev **Sigurjónssons** Drama »Bjerg-Ejvind og hans Hustru« en af hans mest virkningsfulde Iscenesættelser, medens hans Repertoire bl. a. forøgedes med Overlæreren i »Skyldig eller uskyldig«, Herredsfogeden i »Thora van Deken«, Shakespeares Henrik IV. og John Rhed i »Milepæle«. Under sin omfattende Virksomhed, der ogsaa nogle Somre vedrørte Friluftsteatret i Dyrehaven, havde N. ikke vist **Administrationstalent**; det var ene hans kunstneriske Indsats, der betingede, at han 1914 blev artistisk Direktør for Det **kgi.** Teater, en Stilling, han længe, hvidglødende ærgerrig som han var, havde begæret. Ogsaa her skabte han smukke Forestillinger, især ud af Einar Christiansens abstrakte Skuespil »Fædreland« (1916), der blev en poetisk, stemningsfuld Virkelighed, men hans Ensidighed kolliderede med den fordringsfulde Direktørstilling og Teatrets komplicerede Drift; han havde ingen Interesse for Opera og Ballet, ej heller for Holberg; Repertoirevalget tjente ofte kun Særinteresser; »et mere slaaende Bevis for«, skrev Einar Christiansen, »at Nationalscenens Leder ikke ogsaa bør være Skuespiller i Funktion, end det, der kan uddrages af N.s Direktorat, vil vanskeligt kunne føres«. Men Krigstidens Pengerigelighed og de store Forestillinger, Johannes Poulsen satte op, men som ikke harmonerede med N.s Smag (»Det gamle Spil om Enhver«, »Det levende Lig«, »Aladdin« i to Dele), hjalp Teatret over Vanskelighederne i de otte Sæsoner, hans Ledelse varede, indtil den af Ministeriet nedsatte Sparekommission 1922 afsluttede hans Direktorat. De Roller, N. selv udførte, bl. a. Opvartersonnen i »Prøvens Dag«, Titelfigurerne i »Sigurd Braa« og »Dr. **Wahl**«, viste ikke nye Sider af hans Talent; ejendommeligst virkede han som den tænderklaprende Prins Saladin i »Aladdin«. Efter 1922 optraadte han som Gæst paa Provinsscenerne, Casino og Betty Nansen-Teatret (S. **Michaëlis'** »Paa Havet«), hvor hans sidste Rolle, Ulrik Brendel i »Rosmersholm« (April 1928), tydeligt viste, at hans Kunst havde taget Skade af hans tiltagende Nervesygdom. Foruden en Understøttelse paa Finansloven modtog han en aarlig Afgift fra et Biografteater.

N. var et impulsivt Temperament med let skiftende Sympatier og Antipatier. Han manglede Taalmodighed og var uberegnelig. Stemningen og den naturlige Replik var for ham Skuespilkunstens Alfa og Omega, ikke den ydre Iscenesættelse. Hans **Maal** var at gøre Teatret menneskeligt, men hans Resultater

kunde let blive graa, fordi Smilet og Lunet fattedes ham. For saa vidt var hans Danskhed begrænset. »Han havde«, skrev Henri Nathansen, »som Herman Bang Evnen til at paatvinge et Teater sit eget Præg, men besad ikke William Blochs aandelige Overlegenhed, der tillod hver Enkelts Særpræg at udvikle sig i Frihed under hans **Ansvar**«. Megen Tid og Energi ofrede N. paa at instruere Elever, der ikke var dette Kraftspild værd. Han var en hektisk, men ensidig Slider, som aldrig økonomiserede med sine Kræfter og derfor tidligt brændte ud. — R. 1917. DM. 1922. — Maleri af Margrethe Sønn Poulsen ca. 1914 i Familieej. Buste af Ingeborg Plockross Irminger 1906. Radering af Juel Madsen 1918.

H. Bang i Teatret, IV, 1904. Teatret, XX, 1919—20. Politiken 1. Febr. 1919 og 21. Dec. 1935. Sv. Lange: Meninger om Teater, 1929. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie, 1857—1908, 1919. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Livs og af dansk Teaters Historie, 1930, S. 394. Gads dsk. Mag., XXIV, s. A., S. 567—76. Berl. Tid. 21. Dec. 1935. *Robe.Neiendam.*

Nielsen, Julius Alexander, 1848—1920, nordslesvigsk Forretningsmand og Politiker. F. 12. April 1848 i Ribe, d. 16. April 1920 i Haderslev, begr. sst. Forældre: Skræddermester Johan Peter N. (1819—96) og Margaretha Elisabeth (Elise) **Wilhelmine** Groth (1810—99). Gift 5. Maj 1871 i Haderslev med Marie Kjerstine Roose, f. 18. April 1847 i Haderslev, d. 25. Marts 1924 sst., D. af Kornhandler Anders Nielsen R. (1808—74, gift 1° 1836 med Kirsten Marie Brink, ca. 1806—43) og Kjesten Cathrine Rosenberg (1815—93).

N. fik sin Købmandsuddannelse i Ribe og Haderslev og knyttedes efter endt Læretid til et Firma i Flensborg, der 1868 gjorde den tyveaarige Mand til Filialbestyrer i Vojens. 1872 grundlagde han sst. en selvstændig en gros-Forretning i Korn, Tømmer og Smør, som han drev op til at være den største i sin Art i Nordslesvig. Af Smørproduktionens Udvikling i Landsdelen indlagde han sig stor Fortjeneste, ikke mindst ved Dannelsen af den første Smøreksportforening (1905). 1887 købte han Damager i Haderslev og tog Bolig der, og han kom her til at øve en betydelig Indflydelse baade paa Byens økonomiske og dens nationale Udvikling. Fra Haderslev Banks Oprettelse 1875 var han Medlem af Bankraadet, fra 1886 til sin Død dets Formand. Han blev Formand for Byens Handelsforening og var indtil 1905 Haderslevs Repræsentant i Handelskamret i Flensborg. Hans Indflydelse mærkedes baade i en Tilbagetrængning af Tyskhedens Magtstilling i Byens Forretningsliv

og i danske Kredse i mere frisindede Synspunkters Vækst. — 1880 havde han erhvervet preussisk Indfødsret, men droges forholdsvis sent ind i det direkte nationale Arbejde. Han blev 1900 Medlem af Haderslev Kreds dag, hvor han hurtigt blev det danske Mindretals Fører og Landraaderne en vaagen og vanskelig Modstander. Jordkampen havde hans særlige Interesse. Han blev Tillidsmand for 5. Oktober-Foreningen, 1909 Formand for Tilsynsraadet i Nord-slesvigsk Kreditforening og 1919 Formand for Stiftelsesudvalget for Sønderjyllands Kreditforening. Paa de nationale Foreningers Aarsmøde 1902 dannedes efter hans Forslag Jernfondet, hvis Formand han blev. S. A. valgtes han efter Gustav Johannsens Død til Landdagsmand for 1. Kreds og fik i Berlin hurtigt en god Position baade ved sin sikre Form og ved sine saglige Indlæg. Han stod H. P. Hanssen nær og blev ham en god og kritisk Raadgiver, men det parlamentariske Liv evnede ikke at fange ham, og de stærke indre Brydninger i de danske Kredse efter 1906 øgede yderligere hans Ulyst til at fortsætte, saa han 1908 trods enstemmig Opfordring fra Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad nægtede at tage mod Genvalg.

H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, II, 1930, S. 302 ff.; III, 1932, passim. Jonas Collin i Haderslev Samfundets Aarsskrift, 1938, S. 10 f. Haderslev Bank 1875—1925, 1925. Sprogforeningens Almanak, 1921, S. 53—57. Sønderjydske Aarbøger, 1934, S. 212—57; 1935, S. 129—60.

Hans Lund

Nielsen, Søren Julius Elisæus Levinsen, f. 1874, Rektor. F. 29. Juli 1874 i Elling ved Frederikshavn. Forældre: Førstelærer Jens N. (1848—1909) og Kirsten Rasmussen (1848—1930). Gift 1° 3. Aug. 1898 i Marstal med Helga Rasmussen, f. 16. Juni 1875 i Kbh. (Johs.), d. 23. Juli 1910 sst., D. af Marinemaler Jens Erik Carl R. (s. d.) og Hustru. 2° 25. Sept. 1912 i Søllerød med Ingeborg Boeck, f. 21. Febr. 1878 i Kbh. (Johs.), D. af Forfatteren Christopher B. (s. d.) og Hustru.

N. blev Student 1892 fra Horsens og cand. mag. i Latin, Græsk og Tysk 1897. Han var Lærer ved højere Skoler i Kbh. til 1905, dog med Afbrydelse 1901—03, da han som Carlsbergfondets Stipendiat drev Studier i Vatikanets Arkiv. Derefter var han Adjunkt ved Fr.borg Statsskole 1905—10, Rektor for Ribe Katedralskole 1910—18 og Rektor for Østre Borgerdydskole 1918—24. 1924 blev han Lektor ved Prøven i Pædagogik og Undervisningsfærdighed for vordende Lærere ved de højere Almenskoler. Samtidig opgav han sin Stilling som Rektor og blev Lektor ved Vestre Borgerdydskole. 1927 blev han Rektor for Metropolitanskolen, et Embede, som han

beklæder sammen med Lektoratet i Pædagogik. — N. deltog i sin Tid virksomt i Arbejdet for at forbedre de københavnske Privatskolelæreres Kaar. Han var i Bestyrelsen og en kort Tid Formand for Privatskolens fagordnede Lærerforening i Aarene 1899—1901 og 1903—05. Senere har han 1919—27 været Formand i Bestyrelsen for De forenede Skoler og 1923—30 for Gymnasieskolernes Lærerforening. Desuden har han 1919—33 været Medlem af Opgavekommissionen for Studentereksamen og et Par Aar fungeret som Censor i Latin og Græsk ved Skoleembedseksamen. Han var Medlem af det af Undervisningsminister Byskov 1928 nedsatte Udvalg vedrørende det højere Skolevæsen og er fra 1929 Medlem af Bestyrelsen for Statens pædagogiske Studiesamling. Ogsaa uden for Pædagogikkens Verden har der været Brug for N.s administrative Evner. Under sit Ophold i Rom var han 1902—03 Formand for Skandinavisk Forening for Kunstnere og Videnskabsdyrkere i Rom og er fra 1938 Formand for Esajas Kirkens Menighedsraad. N. har skrevet Fortolkninger til enkelte klassiske latinske Forfattere og sammen med M. Cl. Gertz udgivet »Udvalgte Stykker af latinske Forfattere fra Middelalderen og den nyere Tid«, I—II (1909—14; 3. Udg. af I 1920). — R. 1920. DM. 1933. K.² 1938. — Tegning af Thyra Kleen 1902.

Chr. Buur.

Nielsen, Jørgen, f. 1858, Friskolelærer, Forfatter. F. 16. Marts 1858 i Søllinge, Fyn. Forældre: Gaardejer Niels Jørgensen (1808—91) og Johanne Knudsdatter (1830—69). Ugift.

N. deltog i sine første Ungdomsaar i Landbrugsarbejdet hjemme, men uden Anlæg og Lyst dertil, og opholdt sig nogle Vintre paa Højskolerne i Askov og Testrup; navnlig Skoletiden det sidste Sted staar i Glans for ham. Allerede som Barn var han en Læsehest — Saxo og Snorre, Grundtvigs Nordens Mytologi og hans Verdenshistorie, Ludv. Chr. Mullers Danmarks Historie, Fr. Barfods Fortællinger og meget mere gennempløjede han inden sit 18. Aar —, og hans Hu stod til Bogen og Lærergerning. Et Par Aar var han Hjælpelærer ved Friskolerne i Gylling og Skibelund, senere et Aars Tid Huslærer hos fhv. Folketingsmand Skytte i Bregninge paa Falster og blev 1889 Friskolelærer i Nørre Lyndelse paa Fyn, hvor han virkede til 1927 som en af sit Slægtleds betydeligste Lærere i den frie Skole. Fra sin Barndom og Ungdom fortrolig med grundtvigsk Aandsliv og opvokset og hjemmehørende i Birkedals Menighedskreds i Ryslinge har han været en varm Forkæmper for den frie Skoles Ret og Værd og for de grundtvigske Frihedskrav. Livligt interesseret har han deltaget navnlig i sin Landsdels kirkelige,

folkelige og politiske Bevægelser. Han har — ogsaa gennem mundtlige Overleveringer — indgaaende Kendskab til sin Fødeøes folkelige og politiske Historie og til det grundtvigske Aandslivs Historie, og han har paa disse Felter ydet værdifulde Bidrag til Tidsskrifter og Blade. Hans første Bog (om E. G. Geijer) udkom 1902, men med særlig Forkærlighed har han valgt at skrive Levnedsskildringer af Mænd, der sluttede sig til den grundtvigske Retning og i Rigsdagen virkede for de grundtvigske Frihedstanker: Afhandlinger om Sofus Høgsbro og Harald Holm (i »Den danske Højskole«, 1902 og 1903), Bøger om Anders Tange (1907) og N. J. Termansen (1915). I en fyldig Afhandling, »Kold og de fynske Friskoler« (»Den danske Højskole«, 1900—01), har han givet et betydningsfuldt Bidrag til Friskolens Historie. 1928 udkom »Fra Halvfjerdserne. I. Grundtvigs Venner og det forenede Venstre«.

Jørgen Nielsen: Af en gammel Friskolelærers Erindringer, 1936. Højskolebladet, XXXVI, 1914, Sp. 17—20. Bavnem, 1928, Sp. 234—40. Kristen A. Lange: Den danske Friskole, I, 1933, S. 265—73. Fyns Tidende 18. Maj 1923.

Fred. Nørgaard.

Nielsen, Jørgen, 1868—1914, Husmandsfører. F. 27. Marts 1868 i Ørslev Sogn, Vestfyn, d. 4. Nov. 1914 i Aarhus, begr. i Hatting. Forældre: Skovarbejder, Daglejer Niels Iversen (1830—1920) og Kirsten Jørgensen Boe (1830—96). Gift 29. Nov. 1891 i Aarhus med Ane Andersen, f. 26. Sept. 1863 i Lørup, Ryslinge Sogn, D. af Gaardejer Anders Nielsen (1824—95) og Karen Jensen (1834—1920).

N. voksede op i et fattigt Indsiddershjem, hvor der var mange Munde at mætte, og **maatte** ud at tjene allerede i Tiaarsalderen. Som ung opfyldtes han af Tanken om at bryde ud af de usle Kaar, han var indlevet i, og da han 21 Aar gammel var blevet Avlskarl i Balslev Præstegaard, lagde han saa meget til Side af sin Løn, at han en Vinter kunde tage paa Ollerup Højskole. Han kom i Gartnerlære i Odense og forpagtede efter endt Læretid et Gartneri paa Christiansbjerg ved Aarhus. Da et Par Aar var gaaet, købte han 1893 en lille Ejendom i Viby, som han drev frem til et Mønsterbrug, idet han især kastede sig over Dyrkning af Havesager, som han solgte paa Torvet i Aarhus. Da Husmandsbevægelsen rejstes omkring Aarhundredskiftet, var N. straks med; de trange Kaar, han havde fristet i sin Barndom, ildnede ham til et stort og banebrydende Arbejde for Bevægelsen i Jylland. 1901 stiftede han Viby Husmandsforening, og i det følgende Aar færdedes han ustandselig paa alle Kanter af Jylland som Taler ved Husmandsmøder. Selv

brændende for Sagen forstod han at rive sine Standsfæller med, og paa samme Tid **ejede** han en medfødt Smidighed, saa han kunde lempe sig frem og bie, til det rette **Øjeblik** var inde, for saa at lade Hammeren falde med saa meget desto større Kraft. Til at begynde med ivrede han især for Fremskridt i faglig Retning, men efterhaanden kom de sociale Krav til at spille en mere fremtrædende Rolle i hans Agitation. 1902 stiftedes De samvirkende jyske Husmandsforeninger, og som de jyske Husmænds Førstemand var N. selvskreven til at indtage Formandspladsen. 1904 blev han fast Medarbejder ved »Husmandshjemmet«, der senere overtoges af De samvirkende jyske Husmandsforeninger med N. som Hovedredaktør. I flere Aar tog han afgjort Forbehold over for de sjællandske Husmænds Grundskyldkrav, som det udformedes i Køge-resolutionen 1902. Først da Tanken havde faaet Bund under Fødderne i Jylland, nærmede N. sig det sjællandske Standpunkt, og hans ændrede Holdning fandt Udtryk i en Udtalelse, der vedtoges paa Sendemandsmødet 1906. Vejen var nu banet for en **Sammen-**slutning, og 1910 stiftedes ved et Landsstævne i Odense De samvirkende danske Husmandsforeninger med N. som Formand og med et Program, der ogsaa indeholdt Grundskyldkravet. — 1912 flyttede han til Hatting ved Horsens. Hans Helbred kunde ikke holde til de talrige Rejser, og han døde forholdsvis ung. Det hører ikke til N.s mindste Fortjenester, at han med sindig Udholdenhed gennemførte og udbyggede Samarbejdet mellem de forskellige Landsdele. Han var i det hele mere indstillet paa Arbejdet for at finde de rette Veje og det rette Tidspunkt end paa de store Fremtidssyner. Politisk tilhørte han Socialdemokratiet og var flere Gange opstillet ved Folketingsvalg, men naaede aldrig ind paa Rigsdagen. Hans Død følte som et smerteligt Tab for den samlede Bevægelse. Paa hans Grav i Hatting rejste danske Husmænd ham 1915 en Mindesten med Indskriften »Tak for din Gerning«. — Maleri af Anders Hune paa Store Restrup Husmandsskole.

Husmandshjemmet 15. Nov. 1914. Jens Damsgaard: Den moderne Husmandsbevægelse, 1912, S. 54 f., 58, 65, 68 f., 91 f., 135 ff. P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie, 1927, S. 2g, 37 f., 41, 46 f., 52 f., 92 f., 98 f., 117 f., 121, 351 f.

Olaf Andersen.

Nielsen, Niels Jørgen, f. 1902, Forfatter. F. 18. Nov. 1902 i Paarup, Engesvang Sogn ved Silkeborg. Forældre: Husmand Søren N. (f. 1872) og Ane Sofie Pedersen Karup (1867—1932). Gift 24. Nov. 1929 i Engesvang (b, v.) med Catharina Marie Frost, f.

14. April 1904 i Sønderborg, D. af Arbejdsmand Jørgen Jørgensen F. (f. 1873) °S Christine Caroline Collmorgen (f. 1883).

Gennem Barndomstiden og de første Ungdomsaar var N. beskæftiget ved Landbruget og Arbejdet i Egnens omfattende Tørve-moser. Han vilde gerne have søgt akademisk Uddannelse; men det var der ikke Raad til. Sin Kundskabstrang **maatte** han tilfredsstille ved Læsning paa egen Haand, og han blev en **flittig** Gæst paa Folkebibliotekerne. Tidligt vaagnede Lysten til Skribentvirksomhed, og 1923 forlod han Mosearbejdet for at blive Journalist. I tre Aar var han ansat ved »Silkeborg Venstreblad« og derefter et Aar ved »Venstres Folkeblad« i Ringsted. Siden 1927 har han udelukkende givet sig af med digterisk Arbejde. — Hans første Bog, Novelle-samlingen »Lavt Land«, udkom 1929. Den vakte stor Opmærksomhed; man forstod, at et særpræget Talent kom til Orde i disse stærke og dystre Skildringer af primitive Menneskesind. Først og fremmest er N. Psykolog. Det er Instinktlivet og dets stærke Udslag, han helst og bedst skildrer i de mørke Skænebilleder, der er bygget over indtrængende Iagttagelser af Hjemegnens Almue. En noget lysere Tone sniger sig momentvis ind i hans næste Bog, Romanen »Offerbaal« (s. A.), der ellers som Helhed er mørk nok. Med stor psykologisk Skarphed tegner han her Billedet af en ung Bondepige og hendes Kamp mellem mørk Religiositet og den naturlige Dragning mod Verdens lette og lyse Liv. I Romanen er der blevet Plads for en mere nuanceret og alsidig Menneskeskildring end i Debutbogens sammentrængte og voldsomme Fortællinger. Med Romanen »De Hovmodige« (1930) forlader N. det landlige Milieu og tegner en lille Kreds af Købstadfolk. Skildringen af den fortænkte, hovmodige unge Pige og hendes Skæbne mellem to Mænd er et nyt Bevis paa hans Kunsts Styrke og Vederhæftighed. I »En Kvinde ved Baalet« (1933) er han atter vendt tilbage til Hjemegnens lave Land og skildrer dets Beboere i deres dybe Sammenhæng med den Natur, der omgiver dem. Hans Stil er her blevet lettere og friere; et velgørende Lune glimter frem; Kredsen af Skikkelser udvides; til Tider breder Skildringen sig til et helt Folkelivsbillede, hvor vidt forskellige Personer optræder, alle levendegjort saavel i deres Egenart som i deres typiske Gyldighed. Med denne Roman har N. faaet Tag i den store Læsekreds. Senere er fulgt en Novellesamling »Vi umyndige« (1934) i Smag med Debutbogen og en Roman »En Gaard midt i Verden« (1936), hvori han fortsætter sine psykologiske Dybdeboringer. — Tegning af S. Hjorth Nielsen 1935.

Jul. Bomholt: Moderne Skribenter, 1933, S. 76—90. Tilskueren, XL VII, 1930, I, S. 141 f.; L, 1933, II, S. 268—77; LIII, 1936, II, S. 434 f. Politiken 18. Nov. 1929, 29. Sept. 1933. Hejmdal 4. Okt. 1933. Højskolebladet 2.

934.

K. K. Nicolaisen.

Nielsen, Kai, 1882—1924, Billedhugger. F. 26. Nov. 1882 i Svendborg, d. 2. Nov. 1924 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Urmager Christen N. (1854—1902) og Ane Marie Sofie Knudsen (1853—1907). Gift 1° 17. Juli 1907 i Store Magleby med Kathrine (Ketty) Mathilde Antonia Nielsen, f. 4. Juni 1878 i Rudkøbing, D. af Skipper Hans Nielsen (Rask) (1811—83, gift 1° 1879 med Anna Cathrine Andersen, 1812—77) og Georgine Hansine Funch (1835—1911, gift 1° med Sømænd Rasmus Hansen). Ægteskabet opløst. 2° 1915 med Janna Lange Kielland Holm, f. 10. April 1880 i Bergen, d. 22. Juni 1932 paa Frbg. (gift 1° 1908 med Skuespiller, senere Kontorchef Thorleif Brinck Lund, f. 1880), D. af Læge Danchert Krohn H. (1844—1905, gift 1° 1870 med Helene Christiane Falsen, 1846—75) og Axeliane Christine Zetlitz Kielland (1852—1913).

N. blev efter Konfirmationen sat i Lære hos Malermester Johannes Voss i sin Fødeby, gik paa Teknisk Skole sst. og blev Svend 1901. Hans første Beskæftigelse med Kunst var Malerier (Landskaber og Portrætter), og han vedblev at male Figurstudier fra Tid til anden hele sit Liv, men da Skolen oprettede et Kursus i Modelering under Ledelse af Edv. Eriksen, der for øvrigt blev N.s Lærer i Skyggetegnings-Klassen, meldte han sig og fik »første Gang Ler mellem Fingrene«. Foraaret 1902 tog han til Kbh., hvor han i Begyndelsen ernærede sig ved sit Haandværk. En kort Tid forberedtes han hos Brødrene G. og S. Vermehren til Akademiet, optoges derefter i dettes Skoler April 1902 og gik der om Aftenen Efteraar 1902—Foraar 1906, bl. a. under C. Aarsleff. Senere søgte han Dekorationsklassen under Joakim Skovgaard Foraaarssemestret 1912. Han debuterede paa den Efteraarsudstilling, som Kunstnerforeningen af 18. Nov. afholdt i Den frie Udstilling 1903, med en legemsstor Kvindestatue (»Gryet«), to Buster og en Skitse og udstillede i de følgende Aar paa en Udstilling Maj 1904 hos Nordisk Kunst-Udstilling paa Amagertorv, Charlottenborg Foraaarsudstilling 1904—07, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1907—09, 1914, Den frie Udstilling 1908—11, Ung dansk Kunst Dec. 1910 og Grønningen 1915. Efter den Tid fremførte han sine Arbejder paa egne Udstillinger i Kunstforeningen Maj 1916 og April 1922 (sammen med Jens Thirslund), Dansk Kunsthandel Foraar 1918

(sammen med Albert Naur) og Maj 1919, i Den frie Udstilling 1920 (sammen med Naur) og det gamle Glyptotek paa Carlsberg i Valby Nov.—Dec. 1923. For et Stipendium fra Akademiet rejste N. først paa Høsten 1913 til Paris, hvor han blev til Foraaret 1914. Fra Paris foretog han en Udflugt til Firenze og Rom for at studere Michelangelo. Sommeren 1924 var han paa en Rejse til Paris og London.

N.s tidligste Skulptur-Arbejder viser den gængse akademiske Naturalisme og siger ikke meget om de Muligheder, der laa bag dem. Foraaret 1906 lærte han imidlertid Utzon Frank at kende paa Akademiets Skole. De sluttede Venskab, delte privat Atelier et halvt Aars Tid s. A. og studerede i Fællesskab Rodin og Meunier paa Glyptoteket i Kbh. Fra denne Venskabs-Periode, der kun varede et Par Aar, stammer N.s første betydelige Arbejder — Bronzestatuen »Gammel Mand« (1906, Faaborg Museum) og Bronze-Statuetten »En blind Almuepige« (1906—07, Glyptoteket), som begge er tydeligt paavirkede af Rodin, Bronze-Statuetten »Gammel Kone« (ogsaa kaldet »Svigermoder«, 1907, Kunstmuseet). I dem bryder hans Evner igennem. Det er sandsynligt, at det var Utzon Frank, der vakte det plastiske Instinkt hos ham og bibragte ham den Indstilling til Plastikkens Problemer, som han snart efter udviklede paa sin egen Maade.

Det personlige Gennembrud indtræder hos N. med Statuerne »Nøgen« (Kalksten, 1908, Kunstmuseet) og »Marmorpigen« (1909, Faaborg Museum). Begge huggede han efter Rodins Eksempel frit i Stenen blot paa Grundlag af et lille Udkast. Her klarer N. sig Plastikkens hele Væsen og Virkemaade, til Dels vejledet ved Samtaler med Vilh. Wanscher og ved dennes teoretiske Udredninger. Tillige kommer hans sensuelle Opfattelse til Udtryk i al sin Oprindelighed. Den præger hans Iagttagelse af Formen, som aldrig fik finere Nænsomhed, end den har i »Nøgen«, og den bliver i »Marmorpigen« til fri Digtning, hvor Motivet hæves op over Modelstudiet og fremtræder som Symbol paa slumrende erotisk Drift. »Marmorpigen« betegner den fuldstændige Frigørelse i hans Udvikling. Ind imellem udførte N. mindre Ting, der endnu er naturalistiske Karakterstudier over Virkeligheden — Statuetterne »Paa Markprøve« (1908), »Fornem Dame, der gnider sin Hofte med Kamferspiritus« (1909), som væsentligt blev til for den sensationelle Titels Skyld, »2 1/2 Tomme X 2 1/2 Tomme X 2 1/2 Tomme; Billedhuggerlyrik« (1910), hvor lignende didaktiske Hensyn gjorde sig gældende, og Marmorfiguren »Liggende Barn« (1910, Kunstmuseet).

En Række store offentlige og private Opgaver gav ham imidlertid Lejlighed til i de følgende Aar at arbejde sig frem til en Monumentalstil og til dybtgaaende Studier over monumental Plastik, bl. a. Materialets Krav til Modelleringen og Lysets Samspil med Formen. Han foretrækker Granit og Kalksten. Da Joakim Skovgaard havde skaffet ham Bestillingen paa Thorvald Binesbølls Portrætherme (1909—10; nu i Kunstindustrimuseets Grønnegaard), huggede han den paa Stedet, hvor den først var opstillet, foran det daværende Kunstindustrimuseum ved Raadhuspladsen, for paa den Maade at bringe Formen i Overensstemmelse med Omgivelserne og det Lys, hvorunder den skulde ses. Ligeledes i Granit udførtes Mindestenen for Polarforskerne Mylius Erichsen, Jørgen Brønlund og Høeg Hagen (rejst paa Langelinie i Kbh. 1912), Udsmykningen af Blaagaards Plads (1913—15), Mads Rasmussens Statue til Faaborg Museum (1912—14) og Statuen »Granittøsen« (1915, Faaborg Museum; et Forarbejde i Kalksten 1910 under Titlen »En lille Pige, der trækker Uldtrøjen af«). Paa Blaagaards Plads, hvor han samarbejdede med Arkitekt Ivar Bentsen, **maatte** Skulpturen formes efter ledende arkitektoniske Synspunkter. Modeljerne til Udsmykningens atten Figurgrupper blev til under Opholdet i Paris, men ogsaa dem huggede han færdigt paa Stedet. Disse Bestræbelser i monumental Retning kulminerede i Mads Rasmussens Statue. Den er nøje stemt ind i det af Arkitekten Carl Petersen planlagte Kuppelrum, spænder Rummet op med sin Formfylde og bevarer midt i Opgavens arkitektoniske Bundethed et overdaadigt Humør i sin Karakteristik af Manden. Det andet Materiale, Kalksten, anvendte N. til Statuen »Pigebarn, der piller Tæer siddende« (1910—11, Kunstmuseet), Ymer-Brønden paa Torvet i Faaborg (1913—15) og Gruppen »Vorherre puster Liv i Eva« (1914, Kunstmuseet), som i Grunden er et Firelief i Kæmpeformat. Kalkstenen tillod med sine Krav om en mere summarisk Modellering og større Helhed i Figurernes Bevægelse en friere Udfoldelse af hans Form-Opfattelse. Den siddende Kvindestatue hører til dem, hvor hans plastiske Fornemmelse virker mest umiddelbar, hans Patos — den søvndrukne Lidelse i Lemmernes mødige Stræk — finest følt. Vorherre-Gruppen, hvori Inspiration fra javansk Kunst gør sig gældende, er — saaledes som han selv har forklaret den — en **dramatisk-plastisk** Fremstilling af Lysets Kamp med Formen og blev i sin Formbehandling Udgangspunkt for en Række senere Arbejder.

Gennem Privat-Udstillinger søgte N. 1915—16 at vinde Indpas i Norge og Sverige. Han skabte sig i disse Lande en Position, der virkede tilbage paa hans Anseelse hjemme, og fik mange Bestil-

linger. Navnlig udførte han til Skibsreder A. F. Klaveness i Oslo Bronzegruppen »Zeus og Jo« i overnaturlig Størrelse (1918—20) og i Marmor Statuerne »Venus med Æblet« (1918—20; et Eksempplar i Bronze i Enghave-Parken, Kbh.) og »Vandmoderen« (1920; et andet Marmor-Eksempplar i Glyptoteket). Et fremtrædende Træk er det, at han nu slapper sine skarpe Krav til Materialet. Han kunde benytte Metal og Sten i Flæng — Statuen »To Søstre« (1916) lod han f. Eks. fremstille baade i Bronze, slebet Granit (Nationalgalleriet i Oslo) og Marmor —, og han tog ogsaa det nye Materiale »metallisk Cement« i Brug. Der kom et Opsving i hans Produktivitet, ikke mindst hvad Statuetter angaar. Her i det lille Format lagde han ingen Baand paa sine Indfald. Blandt Statuetterne findes erotiske Grotesker — dristige **Stillings-Motiver** og Form-Fantasier —, som **maaske** er det ejendommeligste og paa sin Vis stærkeste Udtryk for hans plastiske Begavelse (»Askepot« 1914; »Susanne i Badet«, »Prinsessen paa Ærten«, begge 1915; »En fed lille Pige« eller »Det tabte Paradis« 1918). Andre kredser mere ligetil om den vegetative Underbevidsthed hos Kvinder og Børn (»Dovendyret«, »En lille Rippe«, begge 1915) eller har en enkelt Gang et erotisk Motiv (»Eva fristes af Slangen« 1916). Mange af dem udsendtes gennem Dansk Kunsthandel, hvortil N. omkring 1918 ligefrem var kontraktligt knyttet mod fast aarligt Honorar paa 20 000 **Kr.**, saaledes Samlingerne »Eventyrtræet« (1917) og »Paris' Dom« (1919).

Fra denne Periode stammer N.s tre betydeligste Portrætter — Malerne Niels Larsen Stevns og Ludv. Karsten, Bokseren Dick Nelson (henholdsvis 1915, 1919 og 1918, Kunstmuseet og Glyptoteket). Af de store Arbejder er »Siddende Kvinde« (1917, hos Klas Fåhræus i Stockholm) paa tredelt Plint og »Leda med Svanen« (1918, Kunstmuseet) bygget over et **Trekant-Motiv**, der varieres i en meget bunden Komposition. Den staaende Kvindefigur »Aarhuspigen« (1921, Aarhus Stadion og Kunstmuseet) og den liggende »Leda uden Svanen« (1920, Kunstmuseet) blev hans mest frigjorte Skulpturværker. Bevægelse, Form og Følelse udgør en uløselig Helhed, ligesom forløber i et eneste Aandedrag. Dette søgte han at føre videre i Bredden til en storstilet episk Patos i de monumentale Grupper »Jordens Tilblivelse« og »Menneskets Tilblivelse« (begge 1923) til Studentergaarden i Kbh. og i Udkastet til Søfarts-Monumentet (1924), hans sidste Arbejde. For saa vidt naaede han ogsaa den Virkning, han vilde, en Massernes Dramatik, udtryksfuld og let fattelig, men Plastikkens indre Struktur lykkedes det ham ikke at fastholde. I sine seneste Aar var han i øvrigt stærkt

optaget af Bestillinger paa Portrætbuster, baade af voksne og Børn.

Oprindelig var N. spinkel af Vækst og ikke stærk, og han **maatte** i sin bedste Tid kæmpe med den Svaghed (**Mavesaar**), som han til sidst bukkede under for. Men af Sind var han en Kraftnatur. Han stræbte i de unge Aar energisk at styrke sin Konstitution ved Gymnastik og Sport, og hans Vitalitet var uimodstaaelig. Han charmerede sin Samtid. Mere end nogen anden blev han dens populære Kunstner-Geni og enfant terrible. Alene ved sin Personlighed og Popularitet gjorde han Billedhuggerkunsten aktuel i Offentlighedens Bevidsthed. Hans tidlige Død vakte usædvanlig Deltagelse. Johannes V. Jensen talte ved hans Baare, unge Billedhuggere ledsagede den med brændende Fakler, da han førtes til Kapellet, og hans Jordfæstelse formede sig som en pompøs Højtidelighed. Siden afholdtes to Mindeudstillinger af hans Værker, den første Nov. 1925 paa Charlottenborg under stor Interesse fra Publikums Side, den anden Nov. 1934 i Generalkonsul Johan Hansens Museumsbygning paa Kastelsvej.

N., der i sin første vanskelige Ungdom undertiden skrev Kritikker og Fortællinger til Dagbladene for at tjene lidt Penge (senere offentliggjordes nogle Rejsefantasier i »Tilskueren«, XXXII, 1915, II, S. 408—24 og XXXIV, 1917, I, S. 164—73), har fremsat sit Syn paa Skulptur i et Par Opsatser (Tilskueren, XXXII, 1915, II, S. 13—20: »Lidt om Skulptur«; »Kunst og kultur«, VIII, 1920, S. 223—40: **Maximer**«), af hvilke den sidste giver betydningsfulde Kommentarer til hans egne Værker. Han arbejdede en Del i Forbindelse med den keramiske Industri, udførte for Kbh.s **Fajance**-fabrik Figur-Serierne »I Skoven skulde være Gilde« og »Aftenselskabet« (henholdsvis 1908 og 1910), for Bing & Grøndahl Borddekorationerne »Vinhøsten« (1912), »**Venus' Fødsel**« (1913), »**Amfitrite**« (1924) og et Skakspil (1914), endvidere en Del Figurer til **Kähler** i Næstved. I Udlandet er hans Kunst **officielt** fremført paa den internationale Udstilling i Rom 1911, de danske Udstillinger hos Liljevalch i Stockholm 1919, Brooklyn Museum (U. S. A.) 1927, Oslo 1931, Amsterdam 1934, Riga, Budapest og Warszawa 1936. Større Samlinger af hans Arbejder findes i Faaborg Museum, Kunstmuseet og Glyptoteket; endvidere Arbejder af ham i Nationalgalleriet i Oslo, Bergens Museum, Nationalmuseum i Stockholm og Museerne i Odense og Skagen. — Selvportrætter (Tegning ca. 1900, Maleri ca. 1901). Maleri af Peter Hansen 1913 (Faaborg Museum) og tegnet Udkast til samme. Fresko af A. Lofthus 1915 (Fr.borg). Tegning af Utzon Frank 1908. Portrætteret paa Pe-

ter Hansens Maleri af Faaborg Museums Indvielse 1910 (Faaborg Museum). Dødsmaske paa **Fr.borg**.

Vilh. Wanscher i Gads dsk. **Mag.**, II, 1907—08, S. 497 f., Kunstbladet 1909—10, S. 46 f., Politiken 4. Nov. 1924 og 19. Jan. 1925. Samme: Kai Nielsen. **Udg.** af Kunstforeningen, 1926. Johannes V. Jensen i Politiken 28. Marts 1910 og Berl. Tid. 4. Nov. 1924. Chr. Engelstoft i Tilskueren, XXVII, 1910, I, S. 533—44 og Gads dsk. **Mag.**, XIX, 1925, S. 23—32. Johannes Kragh i Skønvirke, V, 1919, S. 1—14, Ord och Bild, XXX, 1921, S. 449—57 og XXXIX, 1930, S. 293—99. Politiken 3., 4. og 7. Nov. 1924, 13. Jan. 1925. Berl. Tid. 3., 4. og 7. Nov. 1924. Rikard Magnussen i København 3. Nov. 1924. Frejlif Olsen i Ekstrabladet s. D. Carl V. Petersen i Nordisk tidsskrift, Ny Serie, I, 1925, S. 161—71. Sigurd Swane: Kai Nielsens Kunst. En Omvurdering, 1925. Poul Uttenreitter: Kai Nielsen, 1925. Samme i Tilskueren, LII, 1935, II, S. 371—78, 450—58. Victor P. Christensen i Skønvirke, XII, 1926, S. 119—26. Sigurd Schultz: Utzon Frank, 1932 (Vor Tids Kunst, 10), S. 5—10. Pierre Vasseur i L'art et les artistes, Mai 1934, S. 253—58. Leo Swane i Berl. Tid. 31. Juni 1934. Ekstrabladet 1. og 3. Nov. 1934. Albert Naur: Kai Nielsen, 1937 (Dansk Kunst, III). Danske i Paris. Red. af Franz von Jessen, II, 2, 1938. Haavard Rostrup i Tilskueren, LV, 1938, I, S. 334

41.

Sigurd Schultz.

Nielsen, Kay Rasmus, f. 1886, Tegner, Dekorationsmaler. F. 12. Marts 1886 i Kbh. (Holmens). Forældre: Skuespiller, senere Professor Martinus N. (s. d.) og Oda Lars(s)en (se Nielsen, Oda). Gift 25. Sept. 1926 i Hillerød med Ulla Margrethe **Pless-Schmidt**, f. 28. Juli 1904 paa **Frbg.**, D. af Assistent, senere Trafikkontrollør Prosper Seréne **P.-S.** (1871—1934) og Emilie Jensen (f. 1873).

Sønneren af det højtbegavede Ægtepar viste tidligt artistisk Evne. I Modsætning til Forældrene valgte han den bildende Kunst, og hans vigtigste Felt blev først og fremmest Tegningen og Dekorationsmaleriet. Sin Uddannelse fik han paa Johan Rohdes Skole med Find som Lærer og senere paa Académie Julian i Paris. Han blev hurtigt grebet af et vist internationalt Storstadsraffinement, en Stil, der er stærkt paavirket af Aubrey **Beardsley** og hans Efterlignere, og typisk nok vandt han ogsaa sin største Anerkendelse som Bogillustrator i London, hvor han et Par Gange har holdt Udstilling. Blandt de væsentligste Værker, han har illustreret, maa nævnes »The Book of Death« (1913), »In Powder and Crinoline« (s. A.) og »East of the sun, west of the moon« (1914). Med sin Sans for en til Tider ret søgt, men ganske fantasifuld Farve- og Linievirkning kom N. forstaaeligt nok kunstnerisk set i nær Tilnærmelse til Ungdomsvennen, Skuespilleren Johannes Poulsen; der var visse Fællestræk i hele deres artistiske Følemaade, deres Søgen efter Effekten. Det blev derfor N., der 1922 kom til at skabe den

sceniske Ramme om Poul Knudsens og Jean **Sibelius'** fantastiske og makabre Pantomine »**Scaramouche**«, vel nok N.s bedste Indsats som dansk Teatermaler. Desuden skabte han en Række ganske virkningsfulde, om end lidt udvendige Scenebilleder, bl. a. til »**Aladdin**«, »En Digers Drøm« og »Stormen«. Da Johannes Poulsen 1936 blev kaldet til Hollywood for at iscenesætte »Det gamle Spil om Enhver«, tog han N. med som Dekorationsmaler, og han har siden opholdt sig der.

Torben Krogh

Nielsen, Knud, 1878—1935, Direktør, Elektrotekniker. F. 17. Juli 1878 i Kbh. (**Matth.**), d. 18. Okt. 1935 i Berlin, begr. i Hørsholm. Forældre: Læge, senere Overlæge i Hæren Johan Frederik N. (1846—1903) og Marie Emilie Berthelsen (1851—1922). Gift 19. Dec. 1908 i Kbh. (Frue) med Marie Willer Petersen, f. 11. Jan. 1887 i Kbh. (Holmens), D. af Grosserer og Fabrikant Peter P. (1859—1932) og Margrethe Willer (1859—1930).

Efter endt Skoletid, som afsluttedes med Præliminæreksamen, rejste N. 1899 til England, hvor han var beskæftiget hos James Keith Consulting Engineer. Nytaar 1900 fik han Ansættelse hos Firmaet Siemens & Halske i Berlin, hvor han gennem sit Arbejde fik en god praktisk teknisk Uddannelse, samtidig med at han fulgte Forelæsninger paa den tekniske Højskole i Charlottenburg. 1904 fik han et Stipendium til en Rejse til U. S. A., paa hvilken han komplementerede sin Uddannelse gennem Besøg og Arbejde hos flere af U. S. A.s store elektrotekniske Firmaer. Efter sin Tilbagekomst 1905 ansattes han i Siemens & Halskes Projekteringsafdeling, hvor han snart efter begyndte at gøre sig gældende. 1906 forflyttedes han til Spanien, idet det overdroges ham at reorganisere det af »Siemens Elektrische Betriebe« A.G. anlagte Kraftværk i Malaga, der baade teknisk og økonomisk var noget i Forfald. Det viste sig hurtigt, at den lidt faamælte, men dygtige og resolute Dansker magtede Opgaven, og dette gav ham en meget fremskudt Position inden for Firmaet. 1910 kaldtes han tilbage til Tyskland for at blive Leder af Kraftværket i Wiesmoor, hvortil senere knyttedes Posten som Leder af Siemens Koncernens Elektricitetsværk i Lübeck. Wiesmoor Centralen ligger midt i det vidtstrakte Højmosedrag, der strækker sig fra Oldenburg gennem preussisk Ostfriesland ind i Holland. Kvaliteten af Tørvene fra dette Mosedrag er saa ringe, at længere Transport af dem ikke kan betale sig. Da de imidlertid maa afgraves, for at der kan blive Tale om lønnende Dyrkning af Jorden, havde den preussiske Domæneforvaltning allerede for en Aarrække siden kontraheret med Siemens Elektrische

Betriebe om Anlæg af et Elektricitetsværk baseret paa Anvendelse af Tørv. Indtil N. fik Ledelsen, var Resultatet imidlertid ikke godt. Værket havde ti **smaa** Rørkedler, men af disse **maatte** de ni fyres med Kul, som det var temmelig besværligt at transportere ud til dette øde Sted; kun den ene fyredes med Tørv. N. tog rationelt fat paa Opgaven, og baade Tørvefremstillingen, Tørringen og Stablingen og hele Fyringsteknikken gennearbejdedes systematisk. Resultatet udeblev ikke, Værket gik over til udelukkende at blive drevet med Tørv, og dets Kapacitet udvidedes. Ogsaa de afgravede Arealers Anvendelse arbejdede N. med. Han anlagde paa disse et Storgartneri, der ved Hjælp af Spildevarmen i Kølevandet fra Værkets Graderværk og Kulsyren i Røggassen fremstillede »tidlige Grøntsager«. Tillige anvendte han i Gartneriet elektrisk Strøm i Nattimerne, hvor Belastningen var ringe. Kombinationer som disse var dengang ret ukendte, og N.s Arbejde **vakte** en Diskussion om Rentabiliteten, men det kunde staa for Kritikken og belønnedes **1925** med Dr. **Ing.** Graden h. c. ved Højskolen i Charlottenburg. **1925** erhvervede den preussiske Stat Aktiemajoriteten og ændrede Navnet til Nordwestdeutsche Kraftwerke A/G. med N. som Leder. **1933** kaldtes han til den betydende Post som Formand i Bestyrelsen for Preussische **Elektrizitäts** A.G., Berlin (Preag), et af Tysklands største Foretagender, som paa det Tidspunkt var i økonomiske Vanskeligheder. Ogsaa denne Opgave løste han med stor Dygtighed. Med fast og kyndig Haand ledede han det store Firma ud af Stormen. Han stod netop ved Maalet, da Døden overraskede ham, idet Hjertet efter en mindre Operation pludselig svigtede. N.s Berøring med danske Forhold blev **efter** haanden temmelig fjern; han blev tysk Statsborger Juli **1914**, og inden for den tyske Elektricitetsindustri blev han gennem Aarene meget kendt og meget benyttet. Inden for Bankverdenen anvendtes han meget til at vurdere fremsatte Projekter, og Siemenskoncernen støttede sig ofte til hans store Indsigt, naar det gjaldt at reorganisere eller sanere større Virksomheder, man var økonomisk interesseret i. Hovedvejen forbi Wiesmoor Centralen er opkaldt efter N. — R. **1924**. — Mindesmærke med Relief af Ensling **1939** i Anlæg ved Wiesmoor. Mindetavle i Wiesmoor Centralen.

Elektrotechnische Zeitschrift, 1935, S. 1244.

Gunnar Gregersen.

Nielsen, Knud Christian Julius, **1845**—**1909**, Søofficer, Skibsbygningsingeniør. F. 26. Maj **1845** i Kbh. (**Hellig.**), d. 12. Sept. **1909** i Leith, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Silke- og Klædekræmmer Bernt N. (**1806**—**75**) og Emilie **Erdemüthe** Esche (**1816**

—94). Gift 27. Sept. 1872 i Silkeborg med Theodora Christiane Sophie Nielsen, f. 29. Okt. 1850 i Tem, d. 1. Aug. 1926 i Kbh., D. af Apoteker, sidst i Silkeborg, Carl Frederik N. (1807—65, gift 2° 1863 med Franciska Vilhelmine Florentine Kjerrumgaard, 1826—1911) og Fanny Ida Elisabeth Kjerrumgaard (1822—62).

N. blev Kadet 1860 og deltog om Bord i Fregatten »Niels Juel« i Kampen ved Helgoland 9. Maj 1864. Han blev Løjtnant med Gerners Medaille og Kongens Æressabel 1866 og Premierløjtnant 1868. Efter forskellige Søtogter gennemgik han 1870—72 den paa hans eget Initiativ oprettede Afdeling for Søofficerer i Hærens Officerskoles ældste Klasse og ansattes derefter som Skoleofficer ved Søofficersskolen og Lærer sst. i beskrivende Geometri, Skibsbygning og Maskinlære, indtil han 1874 konstitueredes som Underdirektør ved Orlogsværftet. 1875—76 foretog han en Studierejse til Sverige, Frankrig og England for der at gøre sig bekendt med Skibsbygning paa Regerings- og private Værfter. Ved sin Hjemkomst udnævntes han til Underdirektør ved Orlogsværftet og 1883 til Direktør for Skibsbygning og Maskinvæsen og Chef for Maskin- og Haandværkerkorpset. I de følgende tolv Aar, i et Tidsrum, hvor Materiellet var i rivende Udvikling, forestod han den tekniske Afdeling i vor Marine og skabte ved Panserskibet »Ivar Hvitfeldt« og særlig ved Krydserne »Valkyrien«, »Hekla«, »Geiser« og »Heimdal« Skibe, der, foruden at være meget sødygtige, i Forhold til deres Størrelse var kraftige og hensigtsmæssige. Skolen for Skibsbygning og Maskinvæsen udvikledes under hans Ledelse til en Mønsterskole ikke alene for Befalingsmænd og Teknikere til Marinen, men ogsaa for private Teknikere. I Forbindelse med sin Embedsvirk-somhed var N. fra 1880 Statsbanernes **maritim-tekniske** Konsulent og har som saadan udarbejdet Tegningerne til de første **Damp-**færger til Store Bælts-Overfarten. 1895 traadte han ud af Marinens Tjeneste med Kommandørs Karakter for som administrerende Direktør at overtage Ledelsen af Akts. Burmeister & Wain, der paa det Tidspunkt, samtidig med Direktør Halleys Død, var kommet i pekuniære Vanskeligheder, bl. a. ved Bygningen af det russiske Kejserskib »Standart«. N. fik ved sin sjældne Forhandlings-evne Rusland til at yde en betydelig Ekstrabetaling for »Standart« og skaffede samtidig Værftet forskellige store Bestillinger derfra, ligesom han ved sin Dygtighed hurtigt bragte Værftet paa ret Køl. Til Trods herfor fandt han ikke den fortjente Paaskønnelse, og 1907 trak han sig tilbage herfra, væsentlig paa Grund af Uoverens-stemmelse med Formanden for Aktieselskabets Bestyrelse. Han indtraadte derefter i Fiskeriselskabet Akts. Torsteinson & Co. som

Bestyrelsesmedlem og teknisk Raadgiver og havde i denne Egen-skab været paa Island, hvor han paadrog sig en Sygdom, der paa Hjemreisen bevirkede hans Død. N., der 1889—95 var Borger-repræsentant i Kbh. og 1892—1904 Medlem af Kbh.s Havneraad, var en højtbegavet Tekniker med en sjælden praktisk Sans og grundige Kundskaber og i Besiddelse af en ualmindelig Arbejds-evne. — R. 1873. DM. 1881. K.² 1892. F.M.G. 1894. — Por-trætteret af Chr. Mølsted 1897—98 paa: Om Bord i Fregatten »Niels Juel« ved Helgoland 1864 (Fr.borg) og af P. S. Krøyer paa: Industriens Mænd 1904 (Hagemanns Kollegium).

A. Krog: Stamtavle over Familien Nielsen, 1917. Akts. Burmeister & Wain 1846—1906, 1906, S. 77—90. Ill. Tid. 1907, Nr. 28. Politiken 14. Sept. 1909. Tidsskr. f. Søv., LXXXI, 1910, S. 40 f.

Th. Topsøe-Jensen.

Nielsen, Kristen, 1865—99, Præst. F. 18. Aug. 1865 i Eskilstrup, Søllinge Sogn, Fyn, d. 15. Juli 1899 i Kbh., begr. i Søllinge. Forældre: Sogneraadsformand, Gaardejer Niels Christensen (1814—98) og Mariane Rasmusdatter (1820—1916, gift 1° 1848 med Gaardfæster Jacob Christensen, 1816—49, gift 1° 1844 med Johanne Poulsdatter, 1797—1848, gift 1° 1830 med Gaardfæster i Eskilstrup Rasmus Poulsen, 1799—1844). Gift 18. Aug. 1891 i Vejlev med Marie Christine Larsen, f. 2. Juli 1864 i Drigstrup, d. 12. Dec. 1903 i Kbh., D. af Gaardejer i Drigstrup, senere i Vejlev, Lars Pedersen (1817—88) og Stine Hansen (1828—1902).

N. gik i Skole i Søllinge, viste fremtrædende Lyst til Læsning, og Stedets Sognepræst læste med ham, inden han optoges i Odense Latinskole, hvorfra han blev Student 1884. Pastor Emil Koch, hos hvem han gik til Konfirmationsforberedelse, fik stor Betydning for ham. I sin Studietid i Kbh. kom han især til at staa i Gæld til Professor Fr. Nielsen og Pastor C. J. Brandt ved Vartov. En kort Tid var han Huslærer paa Vejlevgaard paa Fyn og tog teologisk Embedseksamen 1890. Vinteren 1890—91 virkede han som Lærer ved Vallekilde Højskole, hvor Ernst Triers Foredrag gjorde stærkt Indtryk paa ham. 1891—96 var han residerende Kapellan i Karby, Hvidbjerg og Redsted paa Mors, 1896 til sin Død Vicepastor i Jernved ved Ribe. — N., der kæmpede med et svageligt Helbred, passede dog ikke alene sin Præstegerning til Glæde for sine Menig-heder, men fik ogsaa Kræfter og Tid til kirkehistoriske og navnlig salmehistoriske Studier. Frugten af disse findes i Afhandlinger navnlig i »Søndagsbladet« og »Højskolebladet«. Men hans Hoved-arbejde: »Grundtvigs Sangværks Forhistorie« blev først trykt efter hans Død i »Den danske Højskole« (IV, 1904). Det vidner baade

om grundigt Kendskab til og varmt Hjertelag for Grundtvigs Salmedigtning.

Jørgen Nielsen i Højskolebladet, XXIV, 1899, Sp. 1073—78.

Fred. Nørgaard.

Nielsen, Kristian Brünnich, se Brünnich Nielsen.

Nielsen, Lars Christian, 1849—1929, Opfinder. F. 30. Sept. 1849 i Holmstrup ved Slagelse, d. 26. Dec. 1929 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Husmand og Skrædder Niels Larsen (1811—91, gift 2° 1869 med Karen Sophie Nielsen, 1838—tidligst 91) og Maren Jensdatter (1814—68). Gift 26. April 1874 i Hillerød med Petrine Ulrikke Nielsen, f. 24. Marts 1852 i Køge, d. 25. Jan. 1930 paa Frbg., D. af Hattemager Adolph Christian Bynch N. (1824—96, gift 2° 1864 med Severine Dorthea Marie Friberg) og Ane Cathrine Jensine Abigail Petersen (1829—59).

N. begyndte tretten Aar gammel at arbejde som Tjenestedreng i Slagelse hos Byens Borger- og Brandkaptajn, men blev to Aar senere Lærling paa H. H. Nielsens Jernstøberi og Maskinfabrik i samme By. Han viste hurtigt gode tekniske Evner, og ved Flid og Nøjsomhed lykkedes det ham at faa en god Uddannelse. Under flere Vinterophold i Kbh. gik han paa det tekniske Institut og arbejdede i øvrigt paa Fabrikken i Slagelse, hvor han blev Værkfører, da han var tre og tyve Aar. To Aar senere tog han Plads som Konstruktør ved Maglekilde Maskinfabrik i Roskilde, der ejedes af Fabrikant O. Petersen og fra 1877 af dennes Sønner, og her gjorde han sin epokegørende Opfindelse af den kontinuerligt virkende Centrifuge, der skabte en gennemgribende Forandring af hele Mejeriteknikken, og som blev Grundlag for Udviklingen af en dansk Storindustri af Verdensbetydning, indtil nye Opfindelser ændrede Forholdet. Siden 1864 var der i Tyskland gjort Forsøg med Anvendelse af Centrifugalkraften til Skumning af Mælk, og 1872 gjorde Professor V. Storch i »Ugeskrift for Landmænd« opmærksom paa Sagen. Flere Danske eksperimenterede med Centrifuger, da N. 1878 tog Arbejdet op, tilskyndet dertil af en Mejeri-konsulent Johansen, som havde sine Ideer fra Tyskland. Det lykkedes s. A. for N. at gøre den afgørende Opfindelse, der gjorde Centrifugen kontinuerlig med stadig Tilgang af Sødmælk og stadig Afgang af Skummetmælk og Fløde. Fabrikationen af Maglekilde-Centrifugen kom i Gang, Efterspørgselen steg hurtigt, og snart efter kom ogsaa tyske og svenske Fabrikater frem. 1881 blev N.s og Petersens Patent solgt til Burmeister & Wain, der yderligere forbedrede Centrifugen, som i Andelsmejeriernes første Tid havde

stor Udbredelse. N. kom **1878** i Forbindelse med N. J. Fjord, som dette Aar havde begyndt Forsøg med P. Winstrups kun delvis kontinuerlige Centrifuge og forskellige andre Typer og nu ogsaa inddrog Maglekilde-Centrifugen i Undersøgelserne. Centrifugens Overlegenhed over de gamle **Flødeafsætningssystemer** blev her fastslaaet, og senere fortsattes Samarbejdet mellem Fjord og N., som derved førtes ind paa Konstruktionen af fintmærkende **Dynamometre**. Sammen med Forsøgslaboratoriets Beregner P. V. F. Petersen-Langmack fremstillede han et Pasteurisenngsapparat, og paa **flere** andre Omraader skabte han Forbedringer, saaledes ved Tærskværker, Saamaskiner og Vindmotorer. **1882** flyttede han til **Kbh.**, hvor han en **Aarrække** var Lærer ved en teknisk Skole og en Tid Medindehaver af en Maskinfabrik, som han forgæves søgte gjort til Uddannelsessted for studerende. Af Landhusholdningsselskabet blev han benyttet som Dommer ved Maskinprøver og var Medlem af Maskinudvalget. — F.M.G. **1887**. — Træsnit **1887** efter Fotografi.

Helge Holst: Opfindernes Liv, **1915**, S. **184—91**. Mælkeritidende, XXXI, **1918**, S. **81—86**. Tidsskrift for Landøkonomi, **1930**, S. **114** f.

Aksel Milthers.

Nielsen, Laurits Christian (ved Daaben Christian **Laurits**), **1871—1930**, Forfatter. F. 27. Okt. **1871** paa Holsteinsminde, d. 11. Marts **1930** i Rom, Urne paa Vestre Kgd. Broder til Johannes N. (s. d.). Gift 1° 29. Aug. **1899** i Skovkirken, Draaby ved Jægerspris, med Pianistinden Margrethe Dorph-Petersen, f. 13. Juli **1875** i Kbh. (Holmens) (gift 2° **1920** med Pianisten cand. jur. Axel Carl Christian Borring Schnohr, f. **1878**), D. af Skuespiller, senere Direktør, Professor J. F. S. D.-P. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 20. Jan. **1919** i Kbh. (Garn.) med Kirsten Edel Friis, f. 19. Febr. **1897** i Kbh. (gift 2° **1938** med fhv. Afdelingschef i Udenrigsministeriet Erik Valeur, f. **1877**, gift 1° **1905** med Antonie Lyna Kipp, **1879—1924**), D. af Landinspektør, Hypotekforeningskasserer Ludvig Frederik F. (**1859—98**) og Rigmor Hein (f. **1873**).

N. gik paa Sorø Akademi, kom som sekstenaarig til Søs og begyndte at læse til Kadeteksamen, men opgav det. Han blev Student **1894**, privat dimitteret, var to Aar Huslærer, kom saa paa ny til Kbh. og indledede sin litterære Virksomhed ved — sammen med V. Stuckenberg — at redigere »De Unges Bog til Holger Drachmann« i Anledning af Digterens 50 Aars Fødselsdag (**1896**). Han var et Aar Redaktør af »Illustreret Tidende« (**1899—1900**) og stiftede i Forening med Johs. V. Jensen

og Ludv. Holstein Ugebladet »Tidspunktet«, der fik et Aars Levetid (1902), 1910—11 var han Medredaktør af Dagbladet »Riget« og senere af Dagbladet »Vort Land«. Han foretog talrige Rejser i Europa og Amerika. Han debuterede med en Samling fortællende Digte »Tre Mænd« (1897), der efterfulgtes af en Række Digtsamlinger: »Mit Land —« (1898), »Vaardigte« (1901), »Rejsen til Rom« (1904), »I Sand og Sten« (1907), »Hanne« (1909) med Tegninger af Ludvig Find, »Exners Billedbog« (1912), »Broget Høst« (1913). En Antologi af disse Samlinger foreligger i »Udvalgte Digte« (1918). Senere kom: »Sangene til Sara« (1919), »Sange mod Solnedgang« (1920), »I Regnbuens Rige« (1922), »Thurah's Park« (1924), »Verdens lykkeligste Mand« (1926). Hans Prosaarbejder er »Drenge til Orlogs« (1899), »De onde Aar« (1902), Novellesamlingen »Historier« (1907), »Fjernt fra Danmark«, en Fortælling om Marinelivet (1923). — Han har endvidere udgivet »Chr. Nielsen, en dansk Højskolemand« (1900) og »Frederik V. Hegel« (I—II, 1909) og den selvbiografiske Artikelsamling »Det langsomme Træ« (1928) med Karakteristikker bl. a. af Hørup og Stuckenberg. — Han har endelig forfattet Prologen »Den danske Nat« ved Det kgl. Teaters Mindeforestilling for Holger Drachmann (1908). — N. levede et nervøst Liv i vanskelige økonomiske Kaar. Han havde tilsyneladende flere Gange store Chancer, navnlig de to Gange, han blev Medredaktør ved københavnske Dagblade, men Tilfældet vilde, at Chancerne gled ham af Hænde. Ogsaa hans Stilling som litterær Redaktør ved »Politiken« (1911) blev af kort Varighed. Det usikre Liv, han kom ud for, gjorde sit til at nedbryde hans skrøbelige Helbred. Han havde i Aarene før sin Død Gang paa Gang haft Anfald af Hjerneblødning, og han var netop kommet til Rom som Rekonvalescent, da han fik sit sidste Anfald, der blev Døden.

N. spillede en ikke ringe Rolle i Tidens litterære Liv. En Aarrække var han Konsulent hos Gyldendal og fik derved en betydelig Indflydelse paa Valget af Manuskripter. Han var tillige en nær Ven af Stuckenberg, Holstein og Johs. V. Jensen, et Venskab, der havde sin Kilde i den Beundring, han følte for disse Digteres Værker. Han forsvarede altid det, der betog ham, med Ildfuldhed, Varme og Indsigt. Han forstod i høj Grad at glædes over andres Frembringelser, og naar han lovpriste andre, var det, som om hans egen Produktion overhovedet ikke eksisterede.

Kærnen i hans Forfatterskab er Lyrikken. Hans poetiske Værk er omfangsrigt og i flere Retninger betydeligt. Diktionen i hans to første Bøger »Tre Mænd« og »Mit Land« var allerede fuldttonende

og tillige saa haardt tindrende som **maaske** intet i hans senere Produktion. Den mandigt kraftige Tone fremkaldte umiddelbart et Billede af knyttede Næver, sammenbidte Tænder og gav et Indtryk af en Indignation, der samlede Kraft, laa paa Spring og kun tænkte paa at omsætte sig til Handling. Men hans Ungdomsvæsen fandt dog sit rigeste Udtryk i Samlingerne »Vaardigte« og »Vandringer«; Kærlighedsdigtene i »Vaardigte« var samtidig saa lidenskabelige og saa andagtsfulde, baade Sansernes og Hjertets Rørelser var saa direkte overført i disse baade faste og smidige Strofer, at man kom i Kontakt med et Gemyt, hvor Sanselighed og Følelse var sammensmeltet. »Vandringer« var alligevel hans mest karakteristiske Værk, det centrale i hans Forfatterskab, det, hvor han har givet den Utaalmodighed, den Løsrivelsestrang, den altid hamrende Uro, der var Hovednerven i hans Væsen, de stærkeste Udtryk. Udveen og Hjemveen, det var Polerne i hans Poesi; det blev adskillige Gange saadan, at det føltes, som drejede det sig ikke blot om et enkelt Menneske, men som var det selve Arten Menneske, der udaandede sin inderste Ve i Strofer, hvoraf de mest gribende blot er tunge Suk. Det værdifuldeste i hans Vandringsdigte er ikke Skildringerne af de enkelte Ting, men den Intensitet, hvormed en fundamental Tendens i Menneskets Sind er udtrykt. Denne Tendens' almene Rækkevidde er det klassiske Karaktertræk i hans Kunst. Hans senere Samlinger er de sjæleligt set mest differentierede, han har skrevet, det er Bekendelser, men det almene i hans Væsen viser sig ogsaa her; alt forstyrrende, blot privat er bortelimineret, kun Menneskesindets Reaktioner over for det, der har saaret Sjælen, er blevet tilbage. Den ydre Skæbne angreb ham haardt, men den knækkede ham ikke. Han gik heller ikke ud af den lange Kamp som Sejrherre — men der er i sidste Afdeling af »Sange mod Solnedgang« noget som et forklaret, erfarent og vemodigt Smil, en resigneret Forstaaelse af alt blot menneskeligheds Utilstrækkelighed og Foreløbighed. — I sin Kantatedigtning fik han ofte forbavsende meget ud af de opgivne Emner, baade psykologisk og poetisk. Versteknisk set har de hærdet og smidiggjort hans Talent, for ham blev det frugtbart at underlægge sig en Disciplin, Tvangen blev en Kilde til Frihed, og det stringent maalbevidste naaede til at udløse Sindets underbevidste Muligheder og løfte skjulte Skatte af sproglig Skønhed op i Lyset. Det er ikke faa Gange lykkedes N. at gøre Lejligheds poesien til baade følelsesfuld og intellektuel Lyrik.

Som Prosaist var N. stærkt paavirket af Johs. V. Jensen, hvilket baade hans Roman »De onde **Aar**«, der er præget af den samme

Tid som »Ejnar Elkjær«, og Novellesamlingen »Historier« viser; men han var ikke en blot Efterligner, og begge disse Arbejder indtager en smuk Plads i Litteraturen fra det 20. Aarh.s første Tiaar.

Udvalgte Digte 1918. — Breve til N. i Det kgl. Bibliotek. — R. 1908. — Maleri af L. Find 1903 i Familieej og Skitse af samme. Maleri af L. Tuxen ca. 1913 og af H. Schouboe 1928. Maleri og Buste af Ingeborg Plockross Irminger.

Ovenn. selvbiografiske Arbejder. Chr. Rimestad: Digtere i Forhør, 1906. Samme: Fra Stuckenberg til Seedorff, II, 1923, S. 90—107. Ill. Tid. 26. Sept. 1909. Studenterne fra 1894, 1922, S. 196. Politiken 12. og 20. Marts 1930. Berl. Tid. 12. Marts s. A. Soraner-Bladet, XV, s. A., S. 31 f. *Chr. Rimestad.*

Nielsen, Laurids, d. senest 1553, Klosterprior.

L. N., der havde taget Graden som Magister artium liberalium, tilhørte Helligaandsordenen og nævnes første Gang 1499 som Deltager i Ordenens Provinsialkapitel i Faaborg. 1503 blev han Prior for Helligaandsklosteret i Randers, 1504 tillige Vikar for den danske Ordensprovins. Han synes at have været en betydelig Mand og særlig at have interesseret sig for Fuldførelsen af St. Mortens Kirke. Ca. 1517 blev han Prior i Helligaandsklosteret i Aalborg, idet han tillige indtil ca. 1520 beholdt Prioratet i Randers. Efter en kortere Tid at have maattet afgive Stillingen som Ordensvikar fik han denne Værdighed tilbage ca. 1517. Som Prior i Aalborg kom L. N. til at gennemleve en Periode, der baade af indre og ydre Grunde blev skæbnesvanger for Helligaandsordenen. 1530 maatte han opleve, at Klosteret i Aalborg blev omdannet til en verdslig Stiftelse, og at Brødrene paa brutal Maade blev fordrevet. Selv blev L. N. 1531 Sognepræst i Skagen, men han fastholdt stædigt Haabet om at vende tilbage som Prior. Endelig lykkedes det ham paa den katolsksindede Herredag i Kbh. 1533 at faa Rigsraadet til at genoprette Stiftelsen i de gamle Former, og et Aars Tid kunde han selv igen optræde som Prior, men 1534 blev han atter fordrevet, og Klosteret gjort til en borgerlig Institution. 1535 fik L. N. ny Beskikkelse som (luthersk) Sognepræst i Skagen, her tilbragte han vistnok Resten af sit Liv og maa være død senest 1553. L. N. var ikke blot en øvet Administrator, men en veluddannet Mand, der havde Sans for Studier. Herom vidner bl. a. hans Indkøb af Bøger til Helligaandsklosteret i Aalborg; enkelte af disse er endnu bevaret.

J. Lindbaek og G. Stemmann: De danske Helligaandsklostre, 1906, S. 113—18, 131—34, 204 f. Bjørn Kornerup og Vilh. Lorenzen: Aalborg Stiftshospitals Historie, 1931—39, S. 98—103, 111, 116, 117, 121, 260, 262. *Bi. Kornerup*

Nielsen, Lauritz Martin, f. 1881, Biblioteksmand. F. 30. April 1881 i Kbh. (Holmens). Forældre: Smedemester Hans Morten N. (1841—1906) og Karen Dorthea Hansine Hansen (1850—1930). Gift 1° 3. Febr. 1911 i Kbh. (b. v.) med Kamma Brinkmann, f. 5. Sept. 1889 i Kbh. (Trin.), d. 28. Aug. 1911 sst., D. af Grosserer Clement August B. (1849—1930) og Caroline Mathilde Krogh (1856—1933). 2° 25. Sept. 1915 i Helsingør (b. v.) med Elise Henriette Bræstrup, f. 13. Maj 1892 i Kbh. (Pauls), D. af Kaptajn, senere Kommandør i Søetaten Peter Carl B. (1850—1931) og Harriet Lassen (f. 1868).

N. blev Student 1897 fra Efterslægtsselskabets Skole og cand. phil. 1898. Han paabegyndte et filologisk Studium, men maatte paa Grund af Sygdom afbryde det, og da han 1906 var blevet ansat ved Det kgl. Bibliotek, førtes han ind paa bibliografisk Virksomhed. Under hele sin Biblioteksløbebane (Bibliotekar af 2. Gr. 1910, af 1. Gr. 1928) har han, lige til han for et Par Aar siden knyttedes til Haandskriftsamlingen, virket ved den danske Afdeling, og det er herfra, han har hentet Stoffet til sit omfattende og for tjenstfulde bibliografiske og boghistoriske Forfatterskab. Efter nogle i »Nord. tidskr. f. bok- och bibl.väsen« offentliggjorte Forarbejder udsendte han 1919 en »Dansk Bibliografi 1482—1550«, fortsat 1931—33 med en lignende for Perioden 1550—1600. Grundlaget for sidstnævnte havde han skabt med sine 1923 udgivne »Boghistoriske Studier til dansk Bibliografi 1551—1600«, ved hvilke han erhvervede den filosofiske Doktorgrad. I alle disse Værker har N. bragt den typologiske Metode til Anvendelse paa den bevarede Del af vor ældste Bogproduktion; ved en systematisk og kronologisk Ordning af hele det Type- og Ornamentmateriel, hver enkelt Trykker raadede over, er det lykkedes ham at tids- og stedfæste en Række hidtil mangelfuldt eller slet ikke oplyste Tryk og Fragmenter og indordne hele Produktionen af Tryksager i faste Rammer. Gennem et stort Facsimile-Materiale, udgivet 1934 under Titlen »Dansk typografisk Atlas 1482—1600«, har han yderligere bidraget til at lægge et solidt Fundament under kommende boghistorisk Forskning af denne Periodes trykte Litteratur. Som Indledning til en paatænkt sammenfattende Skildring af dansk Bogkunst gav han 1937 en Oversigt over de i Danmark udførte middelalderlige Haandskrifter med et Referat af den hidtidige Forskning paa dette Omraade. Aaret før havde han i et mindre Skrift behandlet en enkelt Periode af vor Bogkunst, Rokokoens. Til alt dette slutter sig talrige Specialundersøgelser i »Nord. tidskr. f. bok- och bibl.väsen«, »Aarbog for Bogvenner« m. m. N. har desuden udgivet

flere nyttige Registreringsarbejder: Supplement (1914) og Register (1931) til »Bibliotheca Danica« og (som Sekretær i Vidensk. Selskabs Kommission for Registrering af litterære Kilder til dansk Historie i Udlandet) en Registrant over danske Breve i Udlandet (1934). Praktiske Formaal tjener ogsaa en for Bibliotekernes Publikum beregnet »Vejledning i Biblioteksbenyttelse og alm. Bibliografi« (1931) og Skrifter om vore Stifts- og Skolebiblioteker (1925) og om Pligtafleveringen til de offentlige Biblioteker (1923); det sidste fandt Anvendelse under Drøftelsen af dette Spørgsmaal i Udvalget vedr. Statens Biblioteksvæsen 1924—26, af hvilket N. selv var Medlem. Han har i en længere Aarrække været Medlem af Bestyrelsen for de videnskabelige Bibliotekers Gruppe inden for Danmarks Biblioteksforening og var dens Formand 1935—38.

Univ. Progr. Nov. 1924, S. 110 f.

Svend Dahl.

Nielsen, Carl Henrik **Ludolf**, 1876—1939, Komponist. F. 29. Jan. 1876 i Nørre Tvede ved Næstved, d. 16. Okt. 1939 i Hellerup, begr. sst. Forældre: Gaardejer Hans N. (1839—1920) og Mette Kirstine Nielsen (1839—1920). Gift 13. Nov. 1907 i Ordrup med Ellen Anna (Paul-)Petersen, f. 16. Dec. 1871 i Kbh. (Johs.), D. af Gymnastiklærer, senere Krigsassessor Paul P. (s. d.) og Hustru.

Efter en første Undervisning hos Spillelærere i Næstved fik N. først Koncertmester L. Holm som Lærer i Violin, kom senere som Stipendiat paa Konservatoriet til at studere hos **Vald. Tofte**, **Alb. Orth** og **J. D. Bondesen** og fik saaledes sit naturlige Talent baade som Komponist og Musiker behørigt skolet. Efter Konservatorietiden fik han Ansættelse som Solo-Bratschist i Tivolis Koncertsal og ved Palækoncerterne, blev Medlem af Bjørvig-Kvartetten, optraadte som Solospiller paa Viola d'amore, blev vikarierende Dirigent for Joachim Andersen, Dirigent i Koncertforeningen Euphrosyne og havde i de senere Aar Ansættelse ved Statsradiofonien. — Medens N.s Livsgang saaledes er fattig paa biografiske Data, udfoldede han gennem Aarene en saa omfangsrig og værdifuld Virksomhed som Komponist, at den vil sikre hans Navn varig Plads i dansk Musikhistorie. Han arbejdede med alle Musikkens Former. Han debuterede 1899 med en Strygekvarteret i A-Dur, senere fulgt af Kvartetterne Op. 5 i C-Mol og Op. 41 i C-Dur, alle trykte og jævnlige opførte, ogsaa i Udlandet. N. A. (1900) følger den symfoniske Digtning »Regnar Lodbrog«, der sammen med Op. 34 »Danmark«, Stemningsbillede for Orkester med **Slutningskor** (1914), Koncertouverturen »Hjortholm« Op. 53 (1923) og de store Korværker »Dronning Margrethe« Op. 50 (1919) og

»Valdemarstaarnet« Op. 39 (1920) giver Udtryk for den nationale Idealisme, som er et stærkt Element i N.s Kunstnergerning. Ved Siden af denne udpræget romantiske Musikknationalisme, der ogsaa — som i den 3. Strygekvartet — kan gøre tematisk Brug af gammel dansk Spillemandsmusik, finder man ofte en Tilbøjelighed til Orientalismer i N.s Musik; mest karakteristisk i saa Henseende er Balletten »Lackschmi« (Det kgl. Teater 1924). En anden og større Ballet »Rejsekammeraten« (1928) er endnu ikke opført. Af N.s tre Operaer spillede Det kgl. Teater 1915 Operaen »Isabella«, som høstede megen Anerkendelse, navnlig for sin Balletmusik, medens »Uhret« og »Lola« endnu ikke er naaet til Opførelse. I de senere Aar blev N.s Evner til at skrive en dramatisk og illustrerende Musik gentagne Gange taget i Brug af Statsradiofonien, hvor han komponerede undertiden meget omfattende Musik til Hørspiludsendelserne. Som Symfoniker har N. skrevet tre store Symfonier i H-Mol Op. 3 (1903), E-Dur Op. 19 (1909) og C-Dur Op. 32 (1913), bredt opbyggede, noget tunge Værker, der fremragende udnytter det store romantiske Orkestres Klang, men med nogen Tilbøjelighed til filosofisk præget Programmusik. Denne Tendens hos N. fandt sit markanteste Udtryk i Korværket »Babelstaarnet« Op. 35 (1914) med Tekst af Gyrithe Lemche. Desuden har N. skrevet et meget stort Antal Sange, hvoraf adskillige har naaet stor Udbredelse, og hvor han med Held har fundet et personligt Udtryk inden for den Skole i den danske Romancekunst, hvor han stilistisk paa afgørende Vis hører hjemme; endvidere tolv Opus Korsange og nogen Klaver- og Orgelmusik. 1907 vandt N. Prisen i en af Asger Hamerik udskreven Konkurrence med sin Koncertouverture Op. 13; s. A. fik han det Anckerske Legat og besøgte paa sin Studierejse Tyskland, Østrig og Italien. — Bronzerelief af Einar Jonsson.

Gerhardt Lynge: Danske Komponister i det 20. Aarh.s Begyndelse, 2. Udg., 1917, S. 236-45. Politiken .8. Okt. .939.

Richard Hove.

Nielsen, Ludvig Valdemar, 1857—1931, Læge. F. 22. April 1857 i Kbh. (Frue), d. 25. Nov. 1931 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Styrmand Carl Vilhelm Frederiksen og Lovise (kaldet Laura) Cathrine Frederikke Krieger (1832—1906, gift 1° 1858 med Blikkenslægmester Viggo Balduin Emil Simonsen, 1822—95 (gift 2° 1874 med Christiane Dorothea Ostwald, 1823—90), 2° 1863 med Politiasistent, senere Politiinspektør Just Peter N., 1827—66, 3° 1870 med Departementsdirektør i Marineministeriet Ludvig Christian Tuxen, 1822—87). Gift 1° 11. Jan. 1884

i Kbh. (Helligg.) med Anna Christiane Betty **Stockmarr**, f. **13. Dec. 1857** i Kbh. (Slotsk.), D. af Musiker, senere kgl. Kapelmusikus Carl Johan Ludvig S. (1823—95) og Hansine Christine Juliane Marie Hansen Hjelm (1829—1920). Ægteskabet opløst. 2° 20. Marts 1907 i Kbh. med Harriet Knudtzon, f. **16. Febr. 1855** i Kbh. (Garn.), d. 24. Maj 1927 sst., D. af Grosserer P. C. K. (s. d.) og 2. Hustru.

Efter først at have betraadt **Søofficersvejen** brød N. af og tog **1875** Studentereksamen og **1883** den medicinske Embedseksamen. Han blev straks Amanuensis hos Rudolph Bergh og fortsatte hermed til **1906** og var saaledes fra første Færd under **dermato-venero-**logisk Indflydelse. Efter nogle Kandidataar blev han Reservelæge, først et Par Aar under Alexander Haslund, dernæst **1890—95** paa Vestre Hospital. **1892** tog han Doktorgraden paa en Afhandling om Psoriasis, der kort efter udkom i en engelsk Udgave; for øvrigt forblev dette hans eneste større Arbejde, hvorimod der fulgte talrige mindre Artikler. — **1903—29** var N. Frbg. Hospitals dermato-**venerologiske** Afdelings mønsterværdige Leder, omsorgsfuld for god Tone og human Behandling, afholdt af Patienter og underordnede. Han var et Ordensmenneske, myndig og retlinet af Karakter, ikke særlig smidig, fast i sin Overbevisning, ikke hurtigt indladende, men trofast samt interesseret i enhver ung Dermatologs Stræben. Hans grundige Analyse og Beskrivelse af hvert enkelt Element ved Hudsygdomme, forenet med klart Overblik over Totalbilledet, gjorde ham til en af vore fortrinligste Lærere i praktisk Dermatologi og skaffede ham mange Elever, ikke blot paa Hospitalet, men ogsaa paa Kbh.s Poliklinik, hvor han var Afdelingslæge længere end nogen anden, nemlig **1891—1918**, og kun nødigt svigtede sin Mødepligt. Som ung Læge mistede han sit ene Øje, smittet under Behandlingen af en venerisk Kvinde.

Axel Hansen.

Nielsen, Michael **Cosmus Bornemann**, **1847—1930**, Præst, Politiker. F. 8. Nov. **1847** i Langebæk ved Kallehave, d. 6. Juli **1930** paa **Frbg.**, Urne paa Solbjerg Kgd. Broder til Emil N. (1840—1926, s. d.). Gift 11. Aug. **1876** i Vordingborg med Ane Caroline Emilie Teisen, f. 25. Marts **1854** paa Rosenfeld, d. **21. Marts 1937** paa **Frbg.**, D. af Godsforvalter Hans T. (1808—84) og Henriette Marie Margrethe Theisen (1827—1918).

N. blev Student **1866** fra Nykøbing F., studerede Teologi, var ved Landvæsen **1869—71** og blev cand. **theol.** **1875**, Kapellan hos Faderen i Kallehave s. A., Sognepræst i Elling og Tolne i Vendsyssel **1880**, Provst **1884**, Sognepræst i Nysted **1887**, i Vemmelev

og **Hemmershøj** 1897, Provst paa ny **1905**, tog sin Afsked **1909**. Kirkeligt stod N. det grundtvigske Livssyn nær og gjorde sig afholdt i de Sogne, hvor han virkede. Politisk var han tidligt Venstremand, stillede sig **1890** til Folketinget i Slagelse og valgtes **1892** og **1895** i Børgense som forhandlende Venstremand. Han tog livligt Del i Debatten, især om Skolesager, tog ofte Særstandpunkter og kom i **flere** Tilfælde i Modsætning til sine Gruppefæller, saaledes paa **Seminarie-** og Højskolelovene. Han følte sig efterhaanden hjemløs i Partiet og undlod at stille sig **1898**. I de følgende Aar nærmede han sig Venstrereformpartiet og fra **1905** de radikale og stillede sig **1909** i Ruds Vedby som radikal Løsgænger. Paa Zahles Opfordring indtraadte han Okt. s. A. som Kultusminister i det første radikale Ministerium. Han ophævede det fra Provisorietiden endnu bestaaende »Mundkurvcirkulære«, der forbød Lærerne at udtale sig politisk; da de kirkelige Lovforslag strandede i Landstinget, gennemførte han Bestemmelserne om Præstevalg, selvejende Kirker m. m. administrativt. Han stillede sig til Folketinget i Frederikshavn **1910**, afgik med det samlede Ministerium Juli s. A. og afslog at stille sig paa ny **1913**. **1911—27** var han Præst ved Harboe'ske Enkefruekloster, **1914—28** Medlem af Bestyrelsen for Blindeinstituttet og **1914—24** Formand i Bestyrelsen for den sjællandske Aandssvageanstalt. **1895—99**, **1906—09** og **1910—24** var han Censor ved Skolelærereksamen. Han var en impulsiv, praktisk anlagt Natur med Evner for Administration mere end for Politik. — R. **1894**. — Tegning af Otto Christensen **1927** i Familieej.

C. H. Langebæk: Slægten fra Langebæk Præstegaard, **1919—27**. Magasinet 5. Nov. **1927**. Politiken 9. Juli 1930. Sorø Amtstidende 7. Nov. 1927 og 9. Juli 1930.

Povl Engelstoft.

Nielsen, Mads, f. **1879**, Forfatter. F. 27. Febr. **1879** i Langaa, Jylland. Forældre: Gaardejer Christen Nielsen (Bonde) (**1853—1922**) og Nielsine Madsdatter (**1854—1921**). Gift 1. Aug. **1906** i Fredensborg med Henriette Klingberg, f. 30. Sept. **1881** i Fredensborg, D. af Dyrslæge Christian K. (**1840—1926**) og Henriette Vilhelmine Dorothea Russell (**1840—1910**).

N. tog 4. Klasses Hovedeksamen fra Randers, hvorefter han blev Discipel paa Herning Apotek og cand. pharm. **1904**; efter at have været Kandidat forskellige Steder, sidst i Vester Skerninge, blev han Apoteker sst. **1932**. Han debuterede **1910** med »Vej og Sti«, en Digtsamling, der er inspireret af Digterens nationale Sindelag og følsomme Natursans og bl. a. indeholder Digte til Sønderjylland og smaa, kønne Naturstemninger; derefter fulgte »Dansk Sommer«

(1911), »De glade i Landet« (1914), »Paa Kirkesti« (1917), »Ved Julens Dør« (1918), »Digte« (1923), »Dagene« (1925), »Siger Gladensvends Sange« (1930), »Hjemmene synger« (1936) og »Der er bag alt —« (1938). Betegnende for disse Digte er deres Forfatters Fortrolighed med dansk Natur gennem skiftende Vejr og Aarstider og med dansk Folkeliv gennem Tiderne; han gaar ofte ud fra de gamle, jyske Gaarde, hvorfra hans Slægt har sit Udspring, og ender med en stilfærdig Hyldest til Danmark, hvorfor mange af hans Digte faar Karakter af en national Opsang; hertil kommer den religiøse Grundtone, der har fundet et stadig enklere og inderligere Udtryk gennem Aarene, og som har skaffet N.s Arbejder overordentlig Udbredelse inden for den kristelige Ungdomsbevægelse, hvor hans Sange hører til de hyppigst sungne. Takket være Versenes naturlige Diktion og melodiose Tonefald har han ogsaa vundet Gehør uden for disse Kredse, og han er en af de mest læste danske Nutidslyrikere. Nogle mindre Betragtninger »Vær modig — en Hilsen til dansk Ungdom« (1916) og »Breve fra Grøftkantanten« (1923) vidner om den Evne til at tale jævnt om det høje, der er et fremherskende Træk ogsaa i Digtene.

Karl Christensen: Hvor **Fremtiden** gror, 1911. Gunnar Engberg i De unges Blad 1. Okt. 1935. Aage Falk Hansen i **Berl.** Tid. 5. Marts 1939. Emil Larsen sst. 29. Marts 1931 og i Aarhuus Stiftstidende 7. Juli 1935. Christian Ludwigs i De unges Julebog, 1930. Svend Rehling i De unges Blad 15.

Nielsen, Maria, 1882—1931, Rektor. F. 20. Sept. 1882 i **Vemmetofte**, d. 11. Sept. 1931 i **Kbh.**, begr. i Vemmetofte. Forældre: Klosterlæge Rudolf Rasmus N. (1842—97) og Amalia Marie Schindell (1845—1922). Ugift.

M. N. blev Student 1904, privat dimitteret, og studerede derefter Historie med Latin og Engelsk som Bifag. 1910 tog hun Skoleembedseksamen, men fortsatte ogsaa derefter det videnskabelige Studium, som hun havde udprægede Evner for. 1912 fik hun Universitetets Guldmedaille for »En Fremstilling af de ikke-nordiske Landes Deltagelse i Handelen paa Nordsøen og Østersøen i det 16de og det 17de Aarhundrede indtil 1660 og af den Handelspolitik, som derved gjorde sig gældende«. Samtidig underviste hun paa forskellige Skoler (M. Kruses, N. Zahles og L. **Engelhardt**s), og efterhaanden optog Skolearbejdet hende helt. Efter at **Engelhardt**s Skole 1919 var overtaget af **Kbh.s** Kommune, blev hun udnævnt til Rektor for Rysensteen Gymnasium, som den kom til at hedde. Hun var i en sjælden Grad alsidigt interesseret i sin

Gerning. Administration og Organisation optog hende lige saa fuldt som den faglige og menneskelige Side af en Skoleleders Arbejde. Hun havde været Medlem af Bestyrelsen for Privatskolens Lærerforening 1917—19 og fortsatte nu i Bestyrelsen for de kommunale Gymnasieskolers Lærerforening 1919—21 og 1923. Sin Skole administrerede hun mønstergyldigt, og samtidig gjorde hun som Lærer i Historie og Oldtidskundskab en betydelig Indsats ved som en af de første at give Eleverne selvstændigt Arbejde med at redegøre for Kildetekster og Billedstof og ved at bringe en mere moderne Indstilling til Kultur- og Samfundshistorie ind i Undervisningen. Hukommelsesstoffet indskrænkedes til **Fordel** for Opøvelse i selvstændigt Arbejde med historiske Haandbøger, Kort og Billeder. Derfor vilde hun helst, at Undervisningen skulde foregaa i et dertil indrettet Laboratorium med alle de fornødne Hjælpemidler, bl. a. et Lysbilledapparat. I sin »Lærebog i Nordens Historie for Gymnasiet« (**I—II, 1929—30**) viste M. N. paa en smuk og klar Maade, hvorledes det egentlige Lærebogsstof kunde koncentreres og gøres lettere tilegneligt ved Hjælp af et hensigtsmæssigt Billedstof. Samtidig indarbejdede hun kyndigt og fordomsfrit Resultaterne af de senere Aars historiske Forskning i sin Bog og flyttede Hovedvægten i Fremstillingen fra ældre Tids Historie over paa den nyestes. Hun holdt sig altid orienteret med Hensyn til den historiske Videnskab og var med til at repræsentere Danmark paa flere internationale Historikermøder bl. a. i Cambridge og Venezia; ved en Tid at deltage i Folkeforbundets Arbejde i **Genève** skaffede hun sig praktiske Forudsætninger for at kunne drage Problemerne vedrørende en ny international Retsorden ind i Samfundslæreundervisningen. Hun var med til at stifte Historielærerforeningen og var dens første Formand. Desuden var hun Medlem af Pædagogisk Selskabs Bestyrelse og af »Vor Ungdom«s Redaktion. Baade for Skolens Lærere og ganske særlig for dens Elever betød hun som Rektor umaadelig meget. Hendes fornemme og kultiverede Personlighed og hendes faste, retsindige og til det yderste samvittighedsfulde Karakter skabte Tryghed og Harmoni over Skolelivet, samtidig med at der altid var frit Spillerum for Elevernes Personlighed og Selvstændighedstrang. Hendes dybe sociale Forstaaelse gav sig Udslag dels i meget vellykkede Forsøg paa at lade Eleverne organisere sig og have et vist Selvstyre for derigennem at opdrages til Samfundsliv, og dels gennem en altid vaagen og redbon Hjælpsomhed over for økonomisk vanskeligt stillede Elever. Rysenstein Gymnasiums Sommerhus, der giver Skolens Gymnasiaster gratis eller meget billigt Ferieophold, er oprettet af M. N., og det

var ligeledes hende, som gennem Foreningen Kvindelige Akademikere gjorde opmærksom paa de kvindelige studerendes daarlige Boligforhold og derved lagde Grunden til **Kvinderegensen**, af hvis forberedende Udvalg hun var Medlem.

Bog og Naal, XXXVIII, 1931, S. 100 ff. Vor Ungdom, LIII, 1931—32, S. 193 f. Aslaug Møller i Berl. Tid. 11. Sept. s. A. Th. Hauch-Fausbøll sst. 12.

Aagot *Lading*.

Nielsen, Niels **Marius** August, f. 1875, Veterinær. F. 18. Aug. 1875 i Kertinge. Forældre: Skræddermester Anders N. (1848—1912) og Mette Marie Hansen (1844—1917). Gift 14. Febr. 1901 i Esbjerg med Agnes Jespersen, f. 19. Sept. 1876 i Kbh. (Johs.), D. af Fuldmægtig, cand. jur., senere Byfoged i Esbjerg, Etatsraad Sophus Severin J. (1845—1915) °S Caroline Sørine Frederikke Jørgensen (1846—83).

Efter Dyr lægeeksamen 1895 og et Par Aars Assistenttid ved Højskolens **patologisk-anatomiske** Afdeling og stationære Klinik for mindre Husdyr søgte N. 1898 ind i Hæren som Reservedyrlæge. To Aar senere blev han ansat som Korpsdyrlæge, først ved Gardehusarregimentet, senere ved 1. Feltartilleriregiment, og blev 1908 Overdyrlæge og tjenstgørende ved Dyr lægekorpsen. 1908—20 virkede han tillige som Lærer ved Underdyrlægeskolen, 1907—31 ved Rideskolen. 1923 opgav han sin militære Embedsgerning for at overtage Lektoratet i Veterinær Retslære ved Veterinær- og Landbohøjskolen og Stillingen som Politidyr læge i Kbh. Siden 1920 havde N. været konstitueret i denne Gerning, men ogsaa paa anden Maade havde han været knyttet til Højskolen, idet han gentagne Gange havde haft Lejlighed til (1904 og 1913—16) at holde Forelæsninger over Beslaglære og Anatomi for Veterinær- og Landbrugsstuderende; tillige fungerede han som Censor ved Veterinæreksamen 1900—20. I en lang Aarrække havde han desuden en betydelig Privatpraksis i Kbh. N.s **Livsgerning** har saaledes formet sig meget forskelligartet, men inden for hvert Omraade har han stræbt at nyttiggøre sine Erfaringer gennem en betydelig litterær Produktion. Et meget anerkendt Arbejde var hans »Histologiske Undersøgelser af tilbageholdte Testes hos Klaphingsten«, offentliggjort i »Maanedsskrift for Dyr læger«, XVII, 1905—06; disse mikroskopisk-anatomiske Undersøgelser klarlagde paa Grundlag af et stort Materiale det patologisk-histologiske Billede og fastslog bl. a., at de i Abdomen og Canalis ingvinalis tilbageholdte Testes i alle Forhold er analoge og ikke producerer Spermatozoer, og hvad **Sædepithet**et angaar ikke naar ud over det embryonale

Trin. I »Maanedsskrift for **Dyrlæger**«, XXXV, 1923—24 og XLIV, 1932—33 har N. redegjort for sine Studier over **Sommersaar** (Dermatitis granulosa) hos Hesten med Paavisning af **Habronema-Arter** her i Landet. I sin »Vejledning i veterinær Retslære« (I—II, 1928—32) har N. givet en Haandbog, der ikke blot er en skattet Lærebog for de studerende, men ogsaa er en stærkt benyttet Fagbog blandt praktiserende Dyrlæger. Siden 1933 har N. været Medlem af Det veterinære Sundhedsraad og har vist veterinærhistorisk Interesse ved at forfatte en Oversigt over Raadets Historie 1851—1936 (Maanedsskrift for Dyrlæger, XLVIII, 1936—37). Talrige er de Hverv som Formand og Bestyrelsesmedlem, N. har haft i faglige Institutioner — Dyrlægeforeningens Voldgiftsret 1918—24, Fond af 13. Juli 1873 til Veterinærvidenskabens Fremme 1920—30, Militærdyrlægeforeningen 1922—23, Dyrlægenes Begravelseskasse 1912—23, 1938 Medlem af den staaende Voldgiftsdomstol i Tvistigheder ang. Handel med Husdyr for Staden Kbh. — R. 1920. DM. 1937.

Max Grohshennig: Slægten Jespersen fra Skanderborg, 1919, S. 17.

Hj. Friis.

Nielsen, Martinius (ved Daaben Martinus) Valdemar, 1859—1928, Skuespiller, Teaterdirektør. F. 23. Jan. 1859 i Kbh. (**Hellegg.**), d. 10. Juli 1928 i Fredensborg, begr. i Kbh. (Vestre). **Forældre**: Lysestøber, Købmand Christian N. (1821—90) og Kirstine Marie Petersen (1828—86). Gift 31. Maj 1884 i Hvidovre med Skuespillerinde Oda **Lars(s)en** (se Nielsen, Oda).

N. hørte ligesom Karl Mantzius og Poul Nielsen til de unge Akademikere, der omkring 1880 spillede Komædie paa Hofteatret (Teatermuseet) ved Christiansborg, efter at han 1878 var blevet Student fra Borgerdydskolen i Kbh. 1879 tog han Filosofikum hos sin Farbroder, Professor Rasmus N. og sluttede sig til Kredsen omkring Herman Bang, der instruerede ham til hans Debut 6. Nov. 1880 som Aage i »Mester og Lærling« paa Casino, hvor han allerede 7. Sept. s. A. havde optraadt første Gang i en mindre Rolle, Balder i »I fremmed Jordbund«. Den kønne, indtagende unge Mand med det stærke Organ brød ikke straks igennem; han savnede tilstrækkelig Sangstemme og Musikalitet, vigtige Egenskaber for denne Scene, men han fandt sin Hustru, Casinos Primadonna, og fulgte hende 1884 til Dagmar-teatret og derfra 1886 til Nationalscenen, hvor han optraadte første Gang 28. Sept. som Gérard i »Den Fremmede«. Allerede paa dette Tidspunkt havde H. Bang beklaget, at N. »satte Velklang for Øret over det skiftende Liv i Stemningen«,

men denne Spillemaade fortsatte han med »lynende« Øjne og »rul-lende R'er« i Diktionen, skønt W. Bloch advarede ham indadtil og Pressen udadtil. Hvad der var Natur for hans store franske Forbillede, Skuespilleren **Mounet-Sully**, blev omsat i vort Sprog til maniereret Udtale. Hakons Rolle i »Axel og Valborg« fik den Betydning for ham, at G. **Riis-Knudsen**, der nylig havde overtaget Ledelsen af Dagmar-teatret, tilbød ham store Roller i det klassiske Repertoire, han med Meiningerne som Forbillede agtede at opføre, og fra Nov. 1889 til Efteraaret 1909 blev N. den, som afgørende prægede denne Scene; en Mellemtid (1894—97) tilhørte han efter et Brud Folketeatret, hvor han bl. a. kreerede Napoleon i »Madame **Sans-Gêne**«, en Rolle, hans Ydre og Tale passede til og som skaffede ham megen Popularitet. N.s Arbejdsevne var stor; Paul Astier i »Kampen for Tilværelsen«, hvis Toilette-Ekscentriciteter Kbh. skulde se, vekslede med Karl Moor, Ferdinand i »Kabale og Kærlighed«, Fiesco, Petrucchio, **Uriel** Acosta, Figaro, Kong **Hjarne**, Strande i »Wuthhorn«, og efter at han 1897 havde overtaget Teatrets Ledelse (nominelt til 1905 med Riis-Knudsen som **Meddirektør**), forøgede han sin Rolleliste bl. a. med Romeo, Cyrano de Bergerac, Brand, Paul Lange og Hamlet (Okt. 1902) — den sidste ikke uden alvorlige Mishagsytringer fra »de blege **Ansigter**s Side, en Fraktion af Studenter-samfundet, der protesterede dels mod Dr. Edv. **Brandes'** politisk bestemte Beundring i »Politiken« for **Dagmar**-teatret paa Bekostning af Nationalscenens Forestillinger, dels mod N.s kommandoagtige, fremstødende Diktion, som **Vilh. Andersen** kaldte »en Fornærmelse mod Modersmaalet«, og som generelt for-ringede Indtrykket af hans alvorlige Begejstring og her virkede særligt udfordrende, fordi Hamlet docerer modsatte Anskuelser om Skuespilkunst. N. manglede totalt Forvandlingsevne; han nøjedes med at trække Figureernes Hovedlinier op i ydre Forstand, men fordybede sig ikke i deres indre Personlighed; hans mørktfarvede Diktion kunde træffe Grundtonen f. Eks. i Karl Gjellerups stili-serede Højstemthed, og hans Spil var altid en mandig Kraftudfol-delse, men det gav kun sjældent det paagældende Menneske i for-skellige Situationer. Den skabende Fantasi manglede, men naar N. undertiden dæmpede sin Talemethode, f. Eks. som Bjørnsons Paul Lange, virkede han sjæleligt rank og fornem, og i Lystspillenes let skeptiske **Verdensmandsroller** kunde han forekomme overbevi-sende ved sin spændstige Elegance, hele sin distingverede Frem-træden f. Eks. i »Den skjulte Fjende«.

Sin fortjenstfulde Plads i dansk Teaterhistorie vandt N. som Direktør. Han var en modig Iværksætter, der i Repertoirevalget

udvidede den Riis-Knudsen'ske Kurs, men med langt større praktisk Dygtighed; han tog Opgaver op, som Det kgl. Teaters Ledelse lod ligge, f. Eks. Ibsens »**Brand**« og Bjørnsons »Paul Lange«, støttede danske Digtere (f. Eks. H. Drachmann, Helge Rode) og engagerede de bedst mulige Skuespillere (f. Eks. Betty Nansen, Anna Larssen, Sophus Neumann, Peter Fjelstrup, Jacques **Wiehe**, Brødrene Adam og Johs. Poulsen) og var i Forholdet til sine Medarbejdere baade en Grandseigneur og en Despot. Skønt han var sin egen **Første**-skuespiller og Sceneinstruktør — i denne Egenskab yndede han at lade de yngre efterlignere hans **Talefaçon** — vovede han ogsaa at overtage Ledelsen af Casino, hvorved han blev sin egen Konkurrent og splittede sin Arbejdsevne. Denne Dobbelt drift (1902—05) blev baade finansielt og kunstnerisk skæbnesvanger; det forcerede Arbejde begyndte N.s Manér, og den Svækkelse, han tilføjede sig, uddybedes yderligere, da otte af hans bedste Kunstnere udvandrede til Norge (1905), medens andre drog andet Steds hen. Denne Katastrofe ændrede dog ikke hans Selvhævdelse, men fremkaldte blot ny Energi til at hævde den vundne Standard med et nyt Personale. Flere af de udvandrede vendte vel tilbage, men da Brødrene Poulsen og Anna Larssen paa ny forlod Dagmar-teatret, satte dets Financiers hans Tilbagetræden igennem og fjernede derved en Mand, der manglede Smidighed, men som raadede over større Lederevner end nogen af Efterfølgerne. Siden optraadte N. paa Turneer og paa Det ny Teater, forsøgte sig i Filmen og var en Tid (1918—20) Instruktør ved Teatret i Erbg. Allé, hvor Fru Nansen i Samspil med ham i Sigurd Ibsens »Robert Frank« uden Held søgte at genkalde Dagmar-teater-Perioden; senest tilhørte han sin Ungdomsscene Casino, hvor han 1923 over 100 Gange spillede Phileas Fogg i »Jorden rundt« (senest 21. Dec). I sine sidste Aar følte han sig bitter og skuffet, men tog Nedgangen som en Mand. Han boede i Fredensborg i den Æresbolig, hans Hustru, der altid havde kæmpet tappert ved hans Side, havde modtaget af Institutionen Olaf Poulsens Minde. — Tit. Professor 1908. — R. 1922. — Raderinger af Jul. Rosenbaum 1897 og Henrik Lund 1907. Litografi af Rosenbaum. Træsnit 1890 efter Fotografi. Buste af Erhard, tidligere i Dagmar-teatret. Karikaturer og Rolletegninger, bl. a. som Uriel Acosta af Christian Krohg, i Teatermuseum. Malerier og **Tegninger** af Kay Nielsen.

Martinius Nielsen i Dannebrog 22. Sept. 1892. Vilh. Andersen: Kritik. Teater, 1914, S. 106 f. 142. Charles Kjerulf: Grøn Ungdom, 1915, S. 325 ff. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, IV—V, 1927—30. P. Fristrup: Scenens Navne, 1913, S. 113 ff. Harald Nielsen i Nationaltidende 7. Nov. 1927.

Edv. Brandes i Politiken 13. Juli 1928. Fr. Schyberg: Dansk Teaterkritik indtil 1914, 1937.

Robert Neiiendam.

Nielsen, Mathilde Jacobine Augusta, f. Neumann, f. 1858, Skuespillerinde. F. 26. Okt. 1858 i Kbh. (**Trin.**). Forældre: Lærer, senere Bogholder og Kasserer Jacob Theodor Neumann (1818—76) og Marie Elisabeth Olsen (1815—92). Gift 16. Jan. 1886 i Kbh. (Holmens) med Forretningsfører, senere Grosserer Olaf Frederik Kirstein N., f. 12. Okt. 1849 i Kbh. (**Helligg.**), d. 4. Febr. 1902 sst. (**Helligg.**), Søn af Tobaksfabrikant Ole N. (1820—73) og Margrethe Petersen.

M. N. havde ingen scenisk Ingenue- eller Soubretteperiode i sin Ungdom, men var af Naturen bestemt til ældre Karakterroller af komisk eller fantastisk Art. Glarmester-Ane i »Fastelavnsgildet« var 23. Aug. 1884 hendes Debut paa Casino, hvor hun virkede til 1889 og vakte Opmærksomhed ved morsomme Paafund, særlig i Carl Møllers »De gode **Herrer**«; siden var hun til 1914 — med Undtagelse af Sæsonerne 1892—94, i hvilke hun tilhørte Folketeatret — knyttet til Dagmar-teatret, hendes egentlige Udviklingsscene. Her blev hun en populær Skuespillerinde, en af dem, der kunde faa Folk til at le. Hendes Komik var ikke betinget af et rundt, smilende Ansigt, men af et robust Væsen og en haard Stemmes **Slagfærdighed**. »**Hvad-vi-vil-Kvinderne**«, de ukvindelige, selverhvervende Damer, set i komisk Belysning, blev hendes særlige Omraade, repræsenteret af Frk. Knudsgaard i »Et Sølvbryllup« og Frk. Gunborg i »Den Kærlighed! Den **Kærlighed!**« Men ogsaa den udslidte Moder i »Familien Jensen« og Tanten i »Tante Cramers Testamente« evnede hun at levendegøre. Hun var ikke alene Repræsentanten for den Fornuft, der ikke lader sig **forbløffe**, men kunde ogsaa fremkalde Uhygge (Fattiglemmet i »Lille Hanne«, den fordrukne Kvinde i »Zaza«, Madam Sims i »Ungdomsleg«) ved en egen ram Naturlighed, der, naar den slog over i det komiske, skabte kostelige Figurer, først og fremmest den nærige, skinhellige Clementine i »**Césare** Girodotes Testamente«, hvor hendes Sammenspil med Broderen, Sophus Neumann, var et Lyspunkt i Privatteatrenes Historie. 1914—28 virkede M. N. ved Det ny Teater og forøgede sit Repertoire bl. a. med den gamle Frue i »Dunungen«, Mor Ingeborg i »Husmandstøsen«, Rullekonen i »Rullen gaar« og Tjenestepigen Mads i »Tyrannens Fald«, den Rolle, hun spillede ved sit 50 Aars Jubilæum, der fejredes paa Casino 15. Jan. 1935. Trods Tabet af en dygtig Søn, Scenemester ved Det kgl. Teater Poul N. (1887—1933) bevarede hun sin Vitalitet og optraadte siden som Gæst paa

Folketeatret (Enken Hansen i »Hansen-Bramslev«) og endnu **81** Aar gammel (**1939**) som **Mrs. Townsend** i »Færdig med Kvinder«. M. N.s Kunst er urokkelig sikker i sine bevidste Virkninger; den holder sig respektfuldt inden for Rammen, men savner i nogen Grad et naivt Følelsesindhold. — Ingenio et **Arti** **1924**. — Buste af Axel W. Larsen **1925** (Privateje). Træsnit **1890** efter Fotografi. Teatret, VIII, **1909**; XXIII, **1924**. Robert Neiendam.

Nielsen, Michael, 1776—1846, Skolemand. F. 8. Dec. 1776 i Sønder Vilstrup ved Kolding, d. II. Febr. 1846 paa **Frbg.**, begr. i **Kbh. (Ass.)**. Forældre: Gaardejer Niels Michelsen (ca. 1740—1806) og Karen Hansdatter (ca. 1745—1820). Gift II. Aug. 1818 i Kbh. (Holmens) med Dorothea Elise Gede, f. 9. Juni 1801 i Kbh. (Fødsst.), d. 6. Juli 1887 sst. (Holmens), D. af Fuldmægtig ved Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, senere Direktør for den grønlandske Handel, Konferensraad Jonas Henrik G. (1775—1858) og Christiane Holst (1780—1857).

Ved Hjælp fra Velyndere kom N. i Tyveaarsalderen i Kolding Latinskoie, hvorfra han dimitteredes 1801. Han begyndte at studere Teologi, men fuldførte ikke Studiet. Han underviste i Schouboes Institut og i Brendstrups og v. Westens Skole og vandt stor Anseelse for sine Lærergaver. 1811 fulgte han en Opfordring til sammen med to teologiske Kandidater P. R. Wøldike og J. Bergenhammer at overtage den københavnske Borgerdydskole, der var kommet saa stærkt i Forfald, at der næsten kun var Navnet tilbage. Det Selskab, som havde stiftet Skolen, synes at være opløst; der var kun 30 Elever i Skolen, og om nogen Købesum var der ikke Tale. Allerede n. A. var Elevtallet steget til 80, og det voksede stærkt under N. som Enebestyrer, da 1813 Wøldike blev Præst og Bergenhammer døde. S. A. flyttede Skolen fra Møntergade til Gyldendals Gaard i Klareboderne, hvor den forblev til 1843. Dens Renommé steg, og 1818 var der 215 Elever i Skolen, flere end i nogen anden Latinskoie i Landet. Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler gav s. A. N. en meget smigrende Udtalelse og henviste i Cirkulære til andre Institutbestyrere til Borgerdydskolen som Forbillede. I Begyndelsen af 1830'erne steg Skolens Elevtal til 308, Maksimum under N.s Styre. Han var nu i Midten af 50'erne og søgte og fik 1831 en Medbestyrer. I Løbet af 1830'erne **maatte** N. se Skolens Elevtal gaa stærkt tilbage. Borgerdydskolen var oprindelig en Uddannelsesanstalt for Borgerbørn, der skulde have et solidt Grundlag for det praktiske Liv. Under N.s Ledelse blev den næsten udelukkende en lærd Skole, hvis Formaal var at for-

berede til Studentereksamen med et godt Resultat, og dette Maal naaedes. I Aarene 1812—43 dimitteredes 404 Elever til Universitetet. Men med de saakaldte Handelsklasser gik det tilbage, og 1838 ophævedes de helt. Dette var saa meget mærkeligere, som man netop i 1830'erne diskuterede, hvor man skulde sætte sin Søn i Skole, naar han ikke skulde være Student, og Antallet af de lærde Skolers Dimittender til Universitetet i Seksaaret 1836—42 sank fra 179 til 140. Borgerdydskolen betragtedes aabenbart, og ikke med Urette, som en eksklusiv Studentskole. En særlig Grund til de aftagende Indmeldelser i Skolen var sikkert den, at N. vedblev at holde paa delt Skoletid, som andre Skoler af Hensyn til Byens Vækst havde opgivet. Tilbagegangen fortsatte, og da Børnetallet 1844 var gaaet ned til 40, trak N. sig tilbage med Pension. N. nød høj Anseelse i sin Samtid. Autoriteterne udtalte sig flere Gange med den største Anerkendelse om hans Virksomhed. 1836 opfordrede Universitetet ham til at indlevere en Afhandling for den filosofiske Doktorgrad, som vilde blive tildelt ham uden mundtligt Forsvar. N. benyttede sig ikke af Tilbudet; hans Skolearbejde levnede ham ikke Tid. Paa sine Elever gjorde han et uudsletteligt Indtryk, og mange af dem har udtalt sig om hans Person og Virke. De er alle enige om, at han var en fremragende Latinlærer, og at han styrede sin Skole med en Selvherskers Fasthed og Strenghed. Efter de fleste og vægtigste Vidnesbyrd havde han bag sin Strenghed et varmt og kærligt Hjerte. Tidligere Elever og deres Forældre giver i talrige Udtalelser ikke alene Udtryk for deres Hengivenhed, men de betragter ham som deres jævnbyrdige i Dannelse. Det gælder Mænd som H. C. Ørsted, C. E. Scharling og Brødrene Kierkegaard. Søren K. kalder N. »min Ungdoms uforglemmelige Lærer, mine senere Aars beundrede Paradigma«. Heroverfor kan man ikke skænke N. C. L. Abrahams ret megen Tiltro, naar han ud fra en »saare kort« Lærervirksomhed ved N.s Skole kalder N. »en Pedant, en Tyran, bondeagtig, udannet uden for de klassiske Forfattere, holdt egentlig kun Lærere i andre Fag, fordi det saa skulde være«, eller bygge paa Udtalelsen fra Søren Kierkegaards Klassekammerat E. J. Anger, der kalder N. »en Despot, der lærte os at lyde, at tie til den blodigste Uret og at skrive latinsk Stil«. Alene N.s Dimissionsvidnesbyrd, hans Skrivelser til Direktionen, hans Redegørelse for sine Undervisningsprincipper i Program 1841 fritager ham for Beskyldning for Mangel paa Dannelse. Københavneren Abrahams har vel hæftet sig ved N.s antagelig jyskfarvede Tale, der var forsynet med mange uartikulerede »sene, senek«. Hvad Valg af Kolleger angaar, kan anføres, at af Lærerne ved Skolen,

medens Søren Kierkegaard var Elev, blev to senere Biskopper, fem Rektorer, to Professorer, en Højesteretsadvokat og en Seminarieforstander. N. har forstaaet at vælge dygtige Lærere og har sikkert lønnet dem ordentligt. Han var i det hele rundhaandet i Pengesager. Mange Elever gik gratis i Skole, og for at Kammeraterne ikke skulde vide, hvem der var Gratister, kaldte han dem enkeltvis ind paa sit Kontor paa Betalingsdagen, for at det kunde se ud, som om de betalte. Var en Dreng syg i længere Tid, faldt det ikke N. ind at tage Skolepenge, og naar mangeaarig Inspektør ved Skolen E. F. Chr. Bojesen (s. d.) kom og præsenterede det ofte anselige Antal uindløste Kvitteringer, sagde N. som oftest: »Du, Ernst, tag du og brænd dem, det er meget bedre«. Han havde paa mange Maader Omsorg for sine Elever. Han fulgte med dem til Badeanstalten paa Gammelholm, spillede Bold med dem paa Fælleden, beskyttede **smaa** Drengene mod de stores Overgreb. Om sine Undervisningsmetoder har N. udtalt sig udførligt i Skolens Program af **1841**. Han siger her bl. **a.**, at Lærerne bør rykke op med Eleverne gennem flere Klasser, at Dansk og Latin bør ligge i samme Lærers Haand i de yngre Klasser, og at Eleverne under stadige Øvelser i Modersmaalet **maa** uddrage latinske Regler af Eksempler, der siden benyttes som Støtte ved Grammatikundervisningen. Det er Principper, der ikke er forældede i 20. Aarh. **1837** stiftede Venner af Skolen i Anledning af dens 50 Aars Jubilæum et Legat paa 2000 **Rdl.** til Understøttelse af unge Mennesker, udgaaede fra Skolen. — Tit. Professor **1822**. — R. **1828**. DM. **1840**. — Maleri af C. W. Eckersberg **1826** paa Østre Borgerdydskole, reproduceret i Litografi fra det **kgl.** Stentrykkeri, og af W. Bendz, gengivet i Litografi af P. **Gemzøe 1846**. Medaille af C. Christensen **1844**. Litografi af Krossing **1830**.

H. Lund: Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn **1787—1887**, 1887, S. **113—251**. Østre Borgerdydskole **1787—1937**, 1937, S. **47—65**. J. H. Lorck: 75 Aar, **1885**, S. **13—38**. N. C. L. **Abrahams**: Meddelelser af mit Liv, **1876**, S. **186**. Af S. Kierkegaards efterladte Papirer, I, **1869**, S. **XLI—XLI V**. Univ. Progr. Nov. **1912**, S. 52 f.

Chr Buur.

Nielsen, Mogens, d. **1390**, Ærkebiskop. D. **11**. Marts **1390** paa Bispegaarden Aarhus, begr. i Lunds Domkirke.

M. N. var af adelig Slægt — hans Vaaben et delt Skjold med Bjælker i v. Felt. Han havde studeret i Paris og kom efterhaanden i Besiddelse af en Række kirkelige Embeder, ligesom han var Kong Valdemar Atterdags Kapellan. I Begyndelsen af **60'erne** blev han Medlem af Lunds Domkapitel, **1370** Kirkens Dekan; **1379** valgtes han til Ærkebiskop. Forholdene var paa det Tidspunkt ikke mindre

vanskelige, end de havde været et halvt Aarhundrede før, dengang Karl Eriksen var Ærkebisp. Vestkysten af Skaane var i Hanseaternes Hænder; fra den svenske Grænse truede Kong Albrecht; Herremændene var næppe til at lide paa. Den indre Uro søgte M. N. at raade Bod paa, idet han 10. Nov. 1380 fik Adelen til at sværge Landefred, og Faren udefra afværgedes for en Tid ved den Særfred, som Ærkebispens, Gælkeren og de Store i Landet paa egen Haand sluttede med den svenske Konge 31. Marts 1381. — Som Ærkebiskop afholdt M. N. et Provincialconcilium i Malmø 1383. Med sit Kapitels Minde gav han 29. Nov. 1386 en Række nøje Bestemmelser vedrørende Gudstjenesten for at rette paa de mange Misbrug, der havde indsneget sig under de urolige Tider.

L. Moltesen: *Acta pontificum Danica*, I, 1904, Nr. 440, 616, 683 etc. Kr. Erslev: *Repertorium*, II, 1896—98, Nr. 3255, 3303, 3316, 3394, 3566. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*, 1920, S. 190. C. Weeke: *Lunde Domkapitels Gavebøger*, 1884—89, S. 57, 147. M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, II,

Nielsen, Niels Jørgen, f. 1862, landøkonomisk Forsøgsleder. F. 21. Nov. 1862 i Skovsbo, Verringe Sogn. Forældre: Gaardejer Peder Christian N. (1833—1921, gift 2° 1870 med Anne Kirstine Hansen, 1839—1912) og Maren Nielsen (1837—67). Gift 1° 1. Aug. 1895 i Askov med Marthe Madsen, f. 15. Dec. 1859 i Horsens, d. 5. Dec. 1923 paa Studsgaard, D. af Værtshusholder, Vognmand Christen M. (1835—99) og Agnete Madsen (1835—1900). 2° 27. Marts 1925 i Herning med Bolette Christine Jessen, f. 14. Okt. 1875 i Vejle, D. af Skomagermester Jørgen Daniel J. (1840—98) og Ane Marie Rasmussen (1838—1908).

Efter at have arbejdet ved praktisk Landbrug var N. 1885—86 Elev paa Ryslinge Højskole, 1886—87 og 1887—88 paa Askov Højskole. 1888—89 var han Elev hos Frederik Hansen paa Forsøgsstationen i Askov og kom derefter paa Landbohøjskolen, hvorfra han tog Landbrugseksamen 1891. Han vendte tilbage til Statens Forsøgsvirksomhed i Plante kultur, idet han 1892—93 var Medhjælper hos P. Nielsen paa Tystofte Forsøgsstation og 1894—1906 hos Frederik Hansen paa Askov Forsøgsstation, hvor han navnlig arbejdede med Sandjordsforsøgene. 1906 blev N. Forsøgsleder og Bestyrer af den nyoprettede Studsgaard Forsøgsstation ved Herning med Filialer, som han ledede, indtil den blev nedlagt 1927, og n. A. tog han sin Afsked. Han skabte her i Løbet af faa Aar en vel-dreven Gaard af en raa Sandmark i en nøgen Egn. Adskillige Spørgsmaal vedrørende Landbrugets Planteavl, især Sandjords-

kulturen, blev klarlagt paa Studsgaard, og N.s solide, dygtige og samvittighedsfulde Forsøgsarbejde blev stærkt anerkendt. Det bidrog paa væsentlig Maade til at bane Vej for dette Tidsrums store Fremgang i Dyrkningen af Jyllands lette Jorder. I »Tidsskrift for Planteavl« har han i en Række Beretninger meddelt Resultaterne af sine Forsøg. I det landøkonomiske Oplysningsarbejde og Foreningsarbejde har N. taget virksom Del. 1909—27 var han Medlem af Bestyrelsen for Hammerum Herreds Landboforening, 1909—18 Formand for Landboforeningens Planteavlsudvalg, 1907—18 Medlem af Planteavlsudvalget for De samvirkende Landbo- og Husmandsforeninger i Ringkøbing Amt, 1918—38 Medlem af (og nogle Aar Formand for) Hedebrugets Forsøgsudvalg, 1920—28 Medlem af Bestyrelsen for Planteforædlingsinstitutionen Pajbjergfonden. N. var Medlem af Det jydskes Haveelskabs Forsøgsudvalg paa det Tidspunkt, da man oprettede Havebrugsgaarden ved Hjørning, der sammen med Ribe vestre Landboforenings Havebrugsforsøg blev Indledning til Oprettelse af Statens Havebrugs-Forsøgsstationer. Ved en Artikel i »Andelsbladet« 1900 rejste N. Spørgsmaalet om Fællesindkøb af Kunstgødning, og hans Forslag førte til Oprettelsen af Dansk Andels-Gødningforretning 1901. — R. 1928.

Dansk Landbrug, 1906, S. 663. Vort Landbrug, XXXIX, 1920, S. 358 f.; LI, 1932, S. 759. Jydsk Landbrug, XIV, 1932, S. 906. Ugeskrift for Landmænd, LXXVII, 1932, S. 763 f.

Aksel Milthers

Nielsen, Niels Jørgen, f. 1877, Ingeniør, Bygningsstatiker. F. 22. Juni 1877 paa Bjerne Mark ved Faaborg. Forældre: Husmand Jørgen N. (1836—1925) og Anne Marie Jensdatter Knudsen (1839—1918). Gift 5. Juni 1908 i Næsby ved Sorø med cand. phil. Rigmor Pedersen, f. 19. Jan. 1883 i Næsby, D. af Lærer Knud Olsen P. (1854—1939) og Birgithe Jeanette Laurine Clausen (1854—1932).

N. kom til Søs som Skibsdreng 1891 og sejlede som Sømand til 1898. 1899 tog han Styrmandseksamen fra Fanø Navigationsskole, og hans Lyst til at læse videre brød nu frem. 1902 tog han Studentereksamen efter 1899—1900 at have aftjent sin Værnepligt som Helbefaren. 1903 blev han cand. phil. og 1907 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Efter Eksamen kom han til Firmaet Christiani & Nielsen, hvor han først gjorde Tjeneste i Kbh. og Aarhus og derefter 1909—11 i Firmaets Afdeling i Hamburg. Fra Foraaret 1911 var han Ingeniør hos The Trussed Concrete Steel Company i New York. 1912 kom han tilbage til Firmaet Christiani & Nielsen og blev der, til han 1919 nedsatte sig som selvstændig raadgivende

Ingeniør i Kbh. **N.**, der var en interesseret Elev af A. S. Ostenfeld (s. d.) og er en udpræget videnskabelig Begavelse, blev **1920** Dr. techn. paa en værdifuld **Afhandling** om Bestemmelse af Spændinger i Plader ved Anvendelse af Differensligninger. Som raadgivende Ingeniør har N. beregnet en Række større Bygningsforetagender i og uden for Kbh. **1937** blev han Medlem af det s. A. stiftede Akademi for de tekniske Videnskaber.

P. M. Frandsen: **Bygningsstatikken** i Danmark, Polyteknisk Tidsskr., X, **1929**, S. 227

ff_

Povl Vinding.

Nielsen, Nicolai Peter, **1795—1860**, Skuespiller, Instruktør. F. 28. Juni **1795** paa Fr.borg Slot, d. 13. Marts **1860** i **Kbh.**, begr. paa Frbg. Forældre: Stutmester F. C. E. N. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 3. Juni **1823** i Kbh. (Slotsk.) med kgl. Skuespillerinde Caroline Louise Sophie Amalie Rind, f. Walter (se Nielsen, Caroline). Ægteskabet opløst. 2° 8. Juli **1834** i Søllerød med kgl. Skuespillerinde Anna Helene Dorothea Wexchall, f. Brenøe (se Nielsen, Anna).

N. hørte ikke til Teatrets interessanteste Kunstnere, men han var ubetinget et af dets største Navne. Ligesom M. Rosing i det 18. Aarh. var han en Prototype for en Skuespillerart, som kunde kaldes de umiddelbare. Faa Scenekunstnere har fra Naturens Haand været saa lykkeligt udrustede som han. Paa hans brede, mandige Skikkelse sad et skøntformet Hovede med harmoniske Træk, Blikket var frejdigt og Stemmen fuldttonende, den rummede baade Inderlighed og Malmklang. Hans Plastik var skolet gennem den militære Uddannelse, han havde gennemgaaet; **1808** kom han paa Landkadetakademiet, og allerede seksten Aar gammel blev han **Artilleri-løjtnant** med Tjeneste bl. a. paa Kronborg. Fra Dreng havde han i mundtlig Form dyrket Skønlitteratur, dansk og tysk, hvilket sidste Sprog han beherskede som sit **Modersmaal**. Helsingør var i Sundtoldens Tid stærkt teaterinteresseret, og blandt de unge Officerer, der spillede Komedie, var N. en af de ivrigste, og denne Lyst drev ham, da han havde raadført sig med Dr. Ryge, til at anmode Direktionen for Det kgl. Teater om at maatte aflægge Prøve. Den fik et udmærket Forløb, og han stod nu, som Løjtnant Du Puy forhen, over for et **Enten—Eller**, thi Porteépéens Ære taalte ikke, at den, som bar den, optraadte paa et Teater. Men N. valgte modsat Du Puy og forlod i Aug. **1820** sin Premierløjtnantcharge, som han havde opnaaet i April, og 12. Sept. s. A. debuterede han i »Axel og **Valborg**« som Axel. Titlen kunde ikke fratages ham, men den maatte ikke anvendes paa Plakater eller i andre offentlige

Bekendtgørelser. Han beholdt sin Anciennitet og fik straks **kgl.** Ansættelse med 400 **Rdl.** i Gage. **Oehlenschläger** havde paa dette Tidspunkt i Dr. Ryge Fremstilleren af Helten, den barske Viking, men savnede Elskeren, den unge, nordiske Mand, som N. i eminent Grad var som skabt til. Digteren og han var beslægtet i Opfattelse og Følelse: deres Styrke var den letvakte Fantasi og Begejstring, Svagheden Mangelen paa Gennemarbejdelse og et dybere Studium. N.s unge Mænd — foruden Axel f. Eks. Hagbarth, Eigil i »Stærk-odder«, Harald i »Væringerne«, Erik i »Erik og Abel« og Torden-skjold — var ikke forskellige, men friske og frodige Idealbilleder af ham selv; de var opbrusende i deres Heftighed og ømme i deres Kærlighed. Den skønne Stemme gav Rytmerne svulmende Velklang, og hans muskelstærke Skikkelse og det **fritbaarne** Hovede bibragte Tilskuerne det Indtryk, at der stod en Mand bag de store Ord. Allermest personlig virkede han, naar han gav Udtryk for den naive Saga-Humor, der præger Jørgen i »Erik og Abel« og Einar Tambeskelver i »Hakon Jarl«. I alt levendegjorde N. 50 **Oehlenschläger'ske** Figurer, hvorimod hans Betydning for Holberg var ringe. Hos Shakespeare spillede han **Macduff**, Romeo og Hamlet, den sidste uden psykologisk **Finsans**; hans letvakte Misundelse førte ham til Macbeths Nid, hans Ensomhedsfølelse til Kong Lears Forladthed. Generelt set var N. de brede Liniers Skuespiller, typisk Romantiker af Weimar-Skolen, for hvilken Idealiteten var vigtigere end Karakteristikken. Da han blev ældre, overtog han de tragiske Helte efter Dr. Ryge, f. Eks. Hakon Jarl og Palnatoke, men Forgængerens Lidenskab var dybere, hans Monumentalitet af mere grundmuret Art. N.s Stemme, vidnede Bournonville, »forholdt sig til Ryges som det fyldige, men bløde Valdhorn til Kamplurens skarpe, gennemtrængende Toner«. N. udførte ogsaa et stort Repertoire i Komedien, f. Eks. med stort Held Vandby i »Gulddaasen«, og hans brede Jovialitet kunde anvendes til Sømandstyper som Ole Kaninstok i »Capriciosa« og Palle Blok i »Pak«; endnu 1931 mindedes Edv. Brandes hans »søsalte og myndige Nyboderfar«, som havde glædet ham 72 Aar forud. Men den fineste Form for Selvskildring fandt han i de franske Lystspil af den Scribe'ske Skole, hvori han var en Del fornemme, ældre Gentlemen med ridderlig Tænkemaade, fyldige Adelsmænd med et indskrænket Aandsliv, men hvis Væsen var Noblesse og elskværdigt Velvære, f. Eks. Markien i »Slottet i Poitou«. N. blev selv med Aarene en let komisk Festfigur, præget af et stærkt Selskabsliv, der svækkede hans Arbejdsevne og gjorde Memoreringen usikker. 1853 beklagede J. L. Heiberg over for Ministeriet »den store Letsindighed, hvormed

han behandlede sin Kunst«. De medspillende **maatte** benytte alle Slags Greb for at dække hans Usikkerhed og redde Stykkernes Virkning.

N.s Evner kunde **maales** med en større Alen end den hjemlige. 1824 foretog han med offentlig Understøttelse en stor Udenlandsrejse, der strakte sig til Paris, hvor han gjorde Bekendtskab med **Talma** og **Mlle. Mars**; paa Tilbagevejen spillede han Titelrollen i »**Correggio**« og Ferdinand i »Kabale og Kærlighed« i det tyske Sprog paa Nationalteatret i Braunschweig, og ved Afrejsen gav hans Kolleger ham et hædrende Diplom som tysk Skuespiller. N. A. studerede han Tragikeren **Maximilian Korn** i Hamburg, og 1827 optraadte han i **München** og paa Burgteatret i Wien foruden i de nævnte Roller ogsaa som Axel i »Axel og Valborg« samt Baron Wiburg i »Det stille Vand har den dybe Grund«, en Rolle, han aldrig udførte paa Det **kgl.** Teater. Nordpaa var han flere Gange Gæst paa Scenerne i Kristiania og Bergen, og 1856—58 gæstede han Stockholm, bl. a. som Sir Peter i »Bagtalelsens Skole«, og Finland, hvor han deklamerede Runeberg'ske Digte. Ligesom han i Forening med C. N. Rosenkilde var den første aktive Skuespiller, der modtog Ridderkorset, saaledes var han ogsaa den første, som hædredes med fremmede Dekorationer. N.s Meninger om **Mennesker** og Forhold skiftede som Vejret i April; bag Forfængeligheden og Ærgerrigheden, hele den prangende **Façade**, boede en Sjæl, der lod sig kaste hid og did af tilfældige Luner og Indfald. Hans Forhold til Heiberg var en Art væbnet Neutralitet lige fra Ungdommens Dage, i hvilke N. ikke var ufarlig for sin Elev Johanne Luise **Pätges**, Heibergs senere Hustru, og Digteren tog Regres ved med blodig Ironi at forevige N. i Scenen mellem Skuespilleren og Døden i »En Sjæl efter Døden«. Under Heibergs Teaterstyre tilhørte N. Oppositionen **Høedt—Wiehe**; hans opbrusende Heftighed kunde ikke forliges med Chefens Dialektik; det kom til aabent Brud, og 1855 tog N. Afsked ved en Benefice, der karakteristisk nok ikke fandt Sted paa Nationalscenen, men i Oppositionens Lejr, Hofteatret (nu Teatermuseet) ved Christiansborg. Under de følgende Direktioner optraadte N. dog paa ny, sidste Gang 24. Febr. 1860 som Markis de Rouillé i »Kamp og Sejr«. Teatret afholdt en Mindefest til hans Ære, ved hvilken M. Wiehe sagde et smukt Digt af H. P. Holst. En Skildring af N.s joviale Væsen og imponante Skikkelse paa de ældre Dage har Holger Drachmann givet i Fortællingen »En Overkomplet«.

Jævnside sin store Skuespillergerning virkede N. 1829—49 som traditionel Instruktør og optraadte nu og da i Operaen, f. Eks.

som Grev Almaviva i »Figaros Bryllup«. Blandt hans Elever blev **Wilh. Wiehe** den, der evnede at videreføre **Oehlschläger-Traditionen**, hvortil N. egentlig havde udset sin ulykkelige Søn, Skuespiller **Maximilian Ferdinand August N.** (1828—68). I Privatlivet dyrkede han mange Interesser; 1836 skrev han det københavnske Skydeselskabs Historie og deltog ivrigt som Stiller for C. C. Hall i den politiske Frihedsbevægelse foran Grundloven. Ogsaa som Oversætter af Skuespil var han virksom, og han komponerede Musik til »Majgildet«, spillede paa Valdhorn og skrev en Rondo »Souvenir de Bergen«. Men den Anerkendelse, han vandt i Ind- og Udland, var ham aldrig nok. Han nærede en ustyrlig Attraa efter bestandig at ville være den, som vakte Opsigt og Omtale for Evner, der laa uden for hans egentlige Omraade. Skuespiller-Stillingen tilhørte for ham en Paria-Kaste. »Jeg forekommer mig,« skrev han 1850 til Heiberg, »som en dresseret Puddelhund, der gør sine Kunster, og som man til Gengæld stundom klapper, stundom sparker til, men altid holder borte fra sin Nærhed«. Hans Kammerater fra Ungdommens Dage syntes ham at være hædrede og ansete Mænd, blot fordi de ikke var Kunstnere. »Hvad havde Oehlschläger været«, skrev han, »dersom han ikke til Lykke for ham var en daarlig Skuespiller?« N. opfattede alle Forhold efter de øjeblikkelige og let omskiftelige Følelser af **Uvillie** eller Tilfredshed, som de fremkaldte hos ham personlig. Det svingende i hans Natur begunstigedes yderligere af tiltagende Stensmerter, som han i sine sidste halve Snes Aar led af. Han faldt i den Snare, hvor begavede sceniske Kunstnere ofte bliver hængende: Ideen, de kæmper for, og Personen, der kæmper for den, er født med hinanden, og en Forveksling mellem Selvet og Ideen finder saare let Sted, og da løber smaalig Forfængelighed parallel med blid Ærefrygt, Blindhed bor Dør om Dør med Skarpsyn, Haardhed med Retfærdighedsfølelse. En dunkel Egoisme hos de rigest begavede fremkalder ikke blot latterlige, men ogsaa skæbnesvangre Fejltagelser. — Tit. Professor 1855. — R. 1850. DM. 1854. — Tegning af J. F. Møller 1829 (Teatermuseum). Malerier af V. Bendz ca. 1830 (Fr.borg), af W. Marstrand 1832, af D. Monies ca. 1835 (Teatermuseum) og 1862 (Kgl. Teater), af J. V. Gertner 1850 (Teatermuseum) og af J. Friedländer 1851 (Fr.borg). Tegning af Chr. Schenstrøm 1857. Buste af Niels Simonsen 1830 (Fr.borg, Jægerspris, Teatermuseum). En Række Stik i forskellige Roller, 1826 af G. L. Lahde (Svend Estridsen), 1827 af C. V. Bruun (Erik VII.), 1828 af samme (Harald Haarderaade, Albert Ebbesen, Aksel, Hagbarth, Connetablen i

»Røverborgene«) og 1829 af samme som Hans Sachs. Litografier af D. Monies, af Detlef Mitreuter 1836, af J. F. Møller og af Em. Bærentzen ca. 1845, fra I. W. Tegner & Kittendorff 1851 efter Tegning af F. Vermehren, af Westerberg 1856, af C. Simonsen 1859 og 1861. Stengraving fra S. Triers Forlag 1860 (efter Fotografi fra E. G. Hansen).

Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1930, S. 97. Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV—VII, 1862—76. III. Tid. 18. Marts 1860. [P. L. Møller] i Dansk Pantheon. 1842—51, XII. Aug. Bournonville: Mit Theaterliv, II, 1865, S. 411 ff. Bidrag til den Oehlenschlägerske Literaturs Historie, II, 1869, S. 92 fif. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, II, 1912 (med Kildehenvisninger). Samme: Mennesker bag Masker, 1931. J. L. Heiberg: En Sjæl efter Døden. Udg. af Oskar Schlichtkrull, 1. Udg., 1919. Edv. Brandes i Politiken 11. Jan. 1931.

D. L. M. . .
Robert Neiiendam.

Nielsen, Niels Peder, 1865—1908, landøkonomisk Forsøgsleder. F. 11. Juni 1865 i Gørlev ved Slagelse, d. 15. Nov. 1908 i Tystofte, begr. i Høve. **Forældre:** Husmand og Skræddermester Jørgen Peder N. (1833—1912) og Maren Jensdatter (1840—1910). Gift 18. Sept. 1893 i Nordrup, Slagelse Herred, med Karen Marie Hansen, f. 12. Jan. 1868 i Revninge, D. af Husmand Lars H. (1836—1907) og Karen Rasmusdatter (1827—1906).

N. fik sin første Landbrugsuddannelse hos sin Morbroder og Plejefader Gaardejer Jens Jensen, Skafteløv ved Slagelse. Han var Elev paa Vallekilde Højskole og Ladelund Landbrugsskole, kom til Landbohøjskolen og tog Landbrugseksamen 1891. Nogle Aar var han Lærer ved Ladelund Landbrugsskole, men fortsatte derefter Studierne paa Landbohøjskolen som den første Deltager i de nyoprettede Fortsættelseskursus og tog udvidet Eksamen i Plantedyrkning 1897. Han blev derpaa antaget som Assistent hos Statens Forsøgsvirksomheds Førstemand P. Nielsen paa Tystofte Forsøgsstation, men kom først til at tiltræde Stillingen et Par Maaneder efter, at P. Nielsen i Sept. s. A. var død. 1898 blev han konst. og n. A. fast ansat som Forsøgsleder og Bestyrer af Tystofte Forsøgsstation. Han begyndte saaledes sin Virksomhed, uden at han havde kunnet faa megen Erfaring i Forsøgsstationens Arbejde, men ved sin Dygtighed og Energi overvandt han Vanskelighederne og fortsatte sin betydelige Forgængers Arbejde. Paa Planteforædlingens Omraade ydede han en selvstændig og fremragende Indsats, som gav meget betydelige praktiske Resultater for dansk Plantedyrkning. Som Forædler var han paavirket af sin Lærer W. Johannsen, hvis Teorier han fulgte ved at optage Familieavl paa Grundlag af Enkeltplanter. 1898—1901 tiltrak N. Tystofte Prentice-Byg,

som hurtigt blev en meget benyttet Bygsort, desuden 1901—05 Tystofte Standhvede og Smaahvede, som ligeledes hurtigt fik stor Udbredelse. Ogsaa Tystofte 6rd. Byg og Gulhvid Tystofte Havre er Resultater af hans Forædlingsarbejde. Det paabegyndte Arbejde med Kløver, Kællingetand og flere andre Foderplanter var derimod ved hans tidlige Død ikke fuldført, men fortsattes af E. Lindhard. I »Tidsskrift for Planteavl« har N. bl. a. skrevet Beretninger om sit Forædlingsarbejde, særlig »Dyrkningsforsøg med Vinterhvede« (XIV, 1907) og »Dannelse af nye Bygsorter« (XVI, 1909).

H. C. Larsen i Ugeskrift for Landmænd, **LIII**, 1908, S. 703 f., og i Beretning fra Statens Planteavlsudvalg 1908—09, S. 54 f. **K.** Hansen i Vort Landbrug, XXVII, 1908, S. 753—58.

Aksel Milthers

Nielsen, Nicolaj Christian, 1848—1932, Præst, Forfatter. F. 1. April 1848 i Løgumkloster, d. 4. Juli 1932 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Hattemager Michael N. (1814—95) og Christiana Henriette Meyer (1813—62). Ugift.

N., der var udgaaet af en velstaaende Familie, gennemgik ved Siden af sin Skolegang (Rise Præstegaard, Flensborg Latinskole og Pædagogiet i Pløn) en ikke almindelig Udvikling, der bestemtes af hans digteriske og kunstneriske Anlæg. I Tiden før 1864 lagdes Grunden til hans altid vaagne Kærlighed til dansk Skønlitteratur og til Teatret, hvilket senere kom til at præge hans Forkyndelse saa meget, at han maa regnes blandt de største danske Talerbegavelse, Sønderjylland har frembragt. 1870 deltog han i Krigen som Sanitetssoldat og kom derefter paa Universiteterne i Leipzig og Kiel, hvor han afsluttede det teologiske Studium. Sit store aandelige Gennembrud fik han paa Præsteseminariet i Haderslev ved Læsningen af Ludvig **Harms'** Prædikener. Allerede i sine første Præsteaar (Angel og Gram) vandt han en ualmindelig Tilslutning og blev i de følgende Sognekald (fra 1873 i Højrup, fra 1888 i Sommersted, 1906—09 i Tandslet, 1911—14 i Bedsted og 1916—18 i Oksenvad, afbrudt af Sygdom) en saa landskendt Forkynder og Sjælesørger, at det var naturligt, at den 1886 oprettede Indre Mission i Nordslesvig valgte ham til sin første Formand. Den spinkle, ildfulde Præst med det sjælfulte Ansigt blev Skriftefader for høje og lave videnom, og ikke mindst for Soldater og Forbrydere, der søgte ham personligt og skriftligt. I Foreningens Organ »Sædekornet« skrev han ofte, ligesom han redigerede dens kirkelige Kalender og gjorde et stort Arbejde som Medlem af Komiteen for den sønderjyske Salmebog. I Aarenes Løb udgav han en Række kristeligt prægede **Hjemstavnskildringer** (»Fra Schæfergaarden«

(1910), »Slesvigske Fortællinger« (1900), »Paa Rejse omkring i mit Hus« (1897) og »Endnu en Gang paa Rejse« (1903)), som hver for sig indeholdt en Del af hans mange Digte. I de dansk-tyske Brydninger tog han aldrig Del, men blev et Samlingsmærke for begge Lejres moderne Pietisme.

H. **Tonnesen**: Nordslesvigsk Kirkeliv 1880—1920, 1. Hæfte, 1925, S. 50 ff. Helene Jessen og Kirstine Wormark: Pastor Nicolaj C. Nielsen, 1934.

H. F. Petersen.

Nielsen, Nicolaus Johann Ernst, 1806—83, Superintendent. F. 19. April 1806 i Rendsborg, d. 26. Jan. 1883 i Oldenburg, begr. sst. Forældre: Lombardforvalter Matthies N. (1768—1846) og Ellen (Elena) Adolph (1767—1847). Gift 29. Maj 1833 i Rendsborg med Johanna Catharina Juliana Drewes, f. 20. Okt. 1807 i Rendsborg, d. 20. Jan. 1885 i Oldenburg, D. af Toldkasserer Hinrich Christian D. (1766—1828, gift 2° 1813 med Friederike Louise Herdahl, 1773—1858) og Maria Johanna Christiane **Schäffer** (1773—1811).

N.s Forældre stammede begge fra Nordslesvig og havde sluttet sig til Herrnhutterne, hvorfor N. fik en meget omhyggelig Opdragelse i Hjemmet og hos den ligesindede Rektor Cramer ved Rendsborg Latinskole. 1826 begyndte han det teologiske Studium i Kiel, fortsat i Berlin, tog 1830 Embedseksamen i Glickstadt og blev Huslærer hos den bekendte Præst Claus Harms, af hvem han fik den allerstærkeste Paavirkning. 1832 blev han Præst i Sarau, 1840 i Frederiksberg ved Slesvig og trods sin Ungdom tillige Provst over **Hütten** Provsti og 2. gejstligt Medlem af Regeringen paa Gottorp og af Overkonsistoriet. Han blev snart kendt i vide Kredse ved sin fremragende Veltalenhed, sine trykte Prædikener (»Die Seligpreisungen unsers Herrn«, 1838, og »Die sieben Sendschreiben in der Offenbarung Johannis«, 1840) og sin Virksomhed for Kirkens Reform og Menighedens Selvstændighed. 1842 holdt han Hovedtalen ved Oprettelsen af Gustav Adolph Foreningen i Kiel. Helt i Forgrunden i Sydslesvig kom han 1848 som Slesvigholstenernes kirkelige Hovedmand. Da han straks løste Soldaterne fra deres Ed til den danske Konge og senere organiserede Præsternes Rejsning mod Kongens Regeringskommission, vakte han Modstand og Bestyrtelse baade i Danmark og Tyskland; ja, selv i Sydslesvig, hvis Superintendent han var blevet, vilde man kun delvis anerkende ham. 8. April 1850 afskedigedes han af den danske Regering fra sine Embeder og udelukkedes efter Krigen fra Amnestien. Den oldenburgske Storhertug udnævnte N. til Sognepræst og Superintendent i Eutin, hvor han

samlede sig om det rent kirkelige Oplysningsarbejde. Allerede 1853 kom han til Oldenburg som Hofprædikant og forblev i denne Stilling indtil 1879, da han tog sin Afsked. — Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Dr. theol. h. c. i Kiel 1849. — R. 1841. — Litografi af J. J. Hörup i Eutin 1840 efter Tegning af R. Schneider, af W. Mellz ca. 1852 og af H. Thewes ca. 1852.

Briefwechsel zwischen H. L. Martensen und J. A. Dorner, I, 1888, S. 210 f. Zeitschrift für Schl.-Holst.-Lauenb. Geschichte, XIX, 1889, S. 76 ff.; XXII, 1892, S. 220 f. Beiträge und Mitteilungen des Vereins für schlesw.-holst. Kirchengeschichte, 1898, S. 19 ff., 33, 36—46, 54—62, 107 Anm., 122 ff. V. Ammundsen: Den kristna kyrkan under nittonde århundradet, 1925, S. 239^{ff}. Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1933—35, S. 649^{ff}—657 f. H. F. Petersen: Fra sydslesvigske Præstegaarde, 1938, S. 18 f.

H F P t

Nielsen, Niels, 1636—1708, Godsejer. F. 16. Juni 1636 »paa« Lundø i Fjends Herred, d. 4. Sept. 1708 i Odense. Forældrene Bønderfolk. Gift 1671 med Anna Stephansdatter, d. 12. Maj 1717 paa Endrupholm, D. af Borgmester i Varde Stephan Nielsen (d. 1665).

N. N. kom tidligt i Tjeneste hos forskellige Adelsmænd i Vestjylland. 1656 var han Skriver el. lign. paa Riberhus, 1667 Foged paa Kærgaard, senere Forpagter paa Øllufgaard, og 1671 blev han tillige Provstiskriver. 1674 blev han Forpagter af Endrupholm, der tilhørte den stærkt forgældede Vibeke Rosenkrantz. N. N. var en virksom og pengebegærlig Mand, der i sine forskellige Stillinger samlede sig Formue, og da han forstod at benytte sig af Forholdene paa en Tid, hvor det gik stærkt tilbage for de adelige, samlede han sig snart betydeligt Jordegods. 1679 købte han Hennegaard, 1684 Hesselmed (i Forening med Anders Nielsen til Søvig) og 1686 Endrupholm, som Vibeke Rosenkrantz maatte sælge for Gæld. N. N. samlede det adsplittede Gods til sine Gaarde og fik dem kompletteret, til Dels gennem talrige Processer, der viser ham som en stridbar Natur, der ikke var bange for at begaa Overgreb. Hans Børn antog efter Fødegaarden Navnet Endorf; en af dem, Stephan Nielsen, der senere ejede Endrupholm, blev adlet med Navnet Ehrenfeld. — Maleri paa Endrupholm.

O. Nielsen: Hist. Efterretn. om Skadst Herred, 1862. Dsk. Saml., I, 1865—66. Fra Ribe Amt, IV, 1906, S. 68; IX, 3, 1938, S. 99 f.

Chr. Villads Christensen (S. Nygård*).

Nielsen, Niels, 1865—1931, Matematiker. F. 2. Dec. 1865 i Ørsløv, Vends Herred, d. 16. Sept. 1931 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Husmand, Landpost Peder N. (1828—95) og Juliane

Hansen (1829—99). Gift 17. Juli 1888 i Ørslev med Ebba Benzon-Hansen, f. 17. Juni 1865 i Ørslev, D. af Skolelærer Lorentz B.-H. (1838—1927) og Sophie Jeppesen (1837—1900).

Fra Ørslev Almueskole kom N. efter sin Konfirmation ind i Giersings Realskole i Odense, hvor han gik til 1883. N. A. tog han polyteknisk Adgangseksamen, blev 1885 ved en **Tillægseksamen** Student, tog 1891 Magistergraden med Matematik som Hovedfag og blev 1895 **Dr. phil.** for en Afhandling med Titel »Om en klasse bestemte integraler og nogle derved definerede semi-periodiske funktioner«. 1887—1903 virkede han som Matematiklærer ved københavnske Skoler. 1900 blev han Lærer ved Polyteknisk Læranstalts Forberedelseskursus. Han var Medlem af Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler fra 1903 til dens Ophævelse 1906. Aaret før, 1905, blev han Docent i Matematik ved Universitetet. Han havde dog lige siden 1898 som Privatdocent holdt Forelæsninger over Funktionsteori, Infinitesimalregning, Differentialligninger, Algebra og Talteori, og herunder øvet Indflydelse paa flere unge Matematikere, særlig C. R. Ette og O. A. Smith. 1909 udnævntes han til ordinær Professor efter Julius Petersen. Han var Medlem af Repræsentantskaberne for Nordisk Livsforsikrings-Aktieselskab af 1897 og for Nordisk Ulykkesforsikrings-Aktieselskab af 1898. 1906 blev han Medlem af det Leopoldinisch-Carolinische Akademie i Halle og 1907 af Nederlandsch wiskundig Genootschap i Amsterdam. 1914 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab i Kbh. Han var Formand for Matematisk Forening 1910—17, Præsident for den anden skandinaviske Matematikerkongres i Kbh. 1911, Medarbejder ved »Bulletin des Sc. Math.« 1924. Ved Universitetet blev han Medlem af Patronatskomiteen for franske og danske Studenter. — Som videnskabelig Forfatter var N. meget produktiv; dog maa det siges, at Kvantiteten undertiden gik ud over Kvaliteten, da Offentliggørelsen undertiden skete, før Arbejdet var modent. Foruden en lang Række Lærebøger for Skole og Universitet har han skrevet en Mængde Afhandlinger, som findes spredt rundt i et stort Antal Tidsskrifter og Akademiskrifter. Hans Produktion var i stor Udstrækning rettet mod Studiet af Funktioner. En Række af hans Bøger omhandler specielle analytiske Funktioner som Cylinderfunktionen, Gammafunktionen, Integrallogaritmen og metasfæriske Funktioner. 1909 udgav han en Lærebog om uendelige Rækker og en Funktionsteori (oversat til Tysk 1911). Senere Arbejder staar i Forbindelse med de **Bernoulliske** Tal og Fermats Sætning. I Bøgerne »Matematiken i Danmark 1801—1908« (1910) og »Matematiken i Danmark 1528—1800« (1912) har han sammen-

stillet en stor Materialsamling. I sine sidste Leveaar beskæftigede han sig med de franske Matematikere under den store Revolution. Hele hans Produktion bærer Vidne om en meget stor Arbejdskraft, men ogsaa undertiden om den manglende kritiske Sans, som ofte findes hos den, der er **self-made**. Dette i Forbindelse med visse Vanskeligheder ved formelt at finde sig til Rette i det nye sociale Lag bevirkede, at han ofte mødtes med Kritik, ikke mindst fra den tyske Matematiker Landau og hans Skole. Undertiden gav denne Kritik ham nyt Kampmod, men til Tider var den medvirkende til at frembringe en Depression, som engang førte til en flere Dages Flugt til Dyrehaven ved Kbh. Trods det, som kunde være berettiget i Kritikken, har N. alligevel haft stor Betydning for Matematikstudiets Udvikling i Danmark. Dengang han som ung traadte frem, brød han nye Baner, og selv om den næste Generation af Analytikere har modtaget stærke Impulser fra andre Sider, skylder den dog N. den Udgangslinie, den fik fremfor de tidligere Generationer. — R. 1920. DM. 1930. — Maleri af Fred. Lange 1906, Buste af V. Gustafson 1928, begge i Familieeje. Portrætteret paa Maleri af Aksel Jørgensen 1929 (Studiegaarden).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1895, S. 74 f. Mat. Tidsskr. B., 1931, S. 41—45.

H. G. *Zeuthen* (Poul *Heegaard**).

Nielsen, Niels, f. 1872, Borgmester. F. 8. Aug. 1872 i Diernæs Sogn ved Faaborg. Forældre: Arbejdsmand Søren N. (1842—1922) og Anne Larsen (1849—1921). Gift 1° 7. Sept. 1898 i Rønne (b. v.) med Inger Caroline Emilie Høyer, f. 10. Okt. 1873 i Rønne, d. 1. Okt. 1922 sst., D. af Kunstdrejer Søren Adolph Bille H. (1821—94) og Josephine Emilie Bjerregrav (1832—1907). 2° 3. Maj 1924 i Helsingør (b. v.) med Ella Lovisa Rømer, f. 11. Marts 1896 i Rønne, D. af Skræddermester Theodor Polycarpus Andreas R. (1858—1911) og Emilie Josefine Rydén (f. 1859).

Som ung Typograf, udlært i Faaborg, kom N. 1893 til Rønne, hvor han blev Sætter paa »Bornholms Tidende«. Kaarene var paa den Tid yderst slette, og N. kastede sig ud i Agitationen for at faa sine Kammerater fagligt og politisk organiseret; efter en Strejke blev han 1899 af den Grund gjort arbejdsløs. Han havde i nogen Tid været »Meddeler« til »Social-Demokraten« i Kbh., og ved sin Ihærdighed nu under Lediggangen fik han dels tegnet saa mange Abonnenter og dels skabt en saadan Tilgang til Arbejderbevægelsen, at der skabtes Grundlag for et lokalt socialdemokratisk Blad. Efter Overvindelse af nogen Betænkelighed hos Kontrolkomiteen i Kbh. oprettedes 1902 »Bornholms Social-Demokrat« i Rønne med

C. N. Hauge som Redaktør og N. som Medarbejder og Forretningsfører. N.s fortsatte »**Vækkelsesarbejde**« med Mund og Pen blandt Bornholms Arbejdere resulterede i Smaafolks voksende Indflydelse politisk og kommunalt, og for Rønne oprandt en Periode af indgribende Reforme. Over Ligningskommissionen rykkede N. 1909 (s. A. som Hauge blev Folketingsmand) ind i Byraadet og 1910 i Amsraadet. Socialdemokratiet fik Flertal i Byraadet, og N. blev 1917 folkevalgt Borgmester, skønt Loven om saadanne først traadte i Kraft 1919, og er genvalgt siden. Meget i Rønnes Udvikling kom, fordi det maatte komme, og N. er ikke af dem, der fremhæver egen Fortjeneste. Hans Indsats har ikke desto mindre været betydelig og mangesidig; skal noget fremhæves, bliver det vel hans Interesse for Havnens Udvidelse og for Alderdomsforsorgens Forbedring; han har bygget Alderdomshjem, Krematorium m. m. og sidder eller har siddet i Bestyrelsen for bornholmske Institutioner som Jernbaner, Sparekasse, Sanatorium, Amtssygehuset, Biblioteket o. fl. Han er Formand for Socialdemokratiet paa Bornholm og Medlem af Partiets Hovedbestyrelse ligesom af Repræsentantskabet for Købstadforeningen. Ved et Par Valg 1926 og 1929 var han sit Partis Folketingskandidat i Bornholms 2. Kreds; imidlertid blev han 1936 Medlem af Landstinget ved det spændende Valg, som maatte afgøres ved Lodtrækning. Grebet i **Bronzeurnen** vippede Flertallet i Landstinget over til Regeringspartierne, og et nyt Afsnit af Danmarks politiske Historie blev indledet. Valget 1939 krævede paa ny Lodtrækning, og N. blev atter den heldige. Personligt føler N. ikke nogen stærkere Dragelse mod Rigsdagspolitikken; hans fynske Hjerter har slaaet Rod paa Bornholm, hvor han har gjort sit Livs Gerning, og hvor der bestaar et trofast Tillidsforhold mellem ham og hans Bysbørn, der gaar ud over alle **Parti**rammer.

Bornholms Social-Demokrat 4. Aug. 1932 og 21. Dec. 1929. G. **Fog-Petersen**: Vor Regering og Rigsdag, 1938, S. 424f. Politiken 15. April 1939. *Oluf* Bertolt.

Nielsen, Niels, f. 1874, Landmand. F. 14. Maj 1874 paa Ejlekærgaard i Farringløse. Forældre: Gaardejer Frederik N. (1843—1919) og Karen Marie Sørensen (1847—1928). Gift 31. Okt. 1902 i Farringløse med Anna Jensen, f. 19. Nov. 1876 i Farringløse, D. af Gaardejer, Sognefoged Peder J. (1821—1901, gift 1° 1851 med Inger Marie Arildsdatter, 1823—72) og Anna Marie Jørgensen (1853—1938).

Efter en alsidig praktisk Landbrugsuddannelse og et Ophold paa Rødkilde Højskole Vinteren 1891—92 overtog N. sin **Fødegård**

1902, og med megen Dygtighed og Udholdenhed videreførte han sin Faders Arbejde med at oparbejde en første Klasses Stambesætning af rødt dansk Malkekvæg. Som Kvægavler naaede han frem i første Linie, og hans Landbrug som Helhed prægedes af hans Sans for at gøre Brug af alle Landbrugets teoretiske og praktiske Hjælpemidler. Paa sin Hjemegn fik han snart overdraget mange offentlige Hverv, var Formand for Sogneraadet 1907—13, Medlem af Sorø Amsraad 1910—22, Formand for Andelsmejeriet Vestervang 1915—35 og Formand for Kærehave Landbrugs- og Husboldningsskole fra 1932. I det organiserede Kvægavlsarbejde har N. taget særlig virksom Del. Fra Formandsstillingen i den stedlige Kvægavlsforening valgtes han 1911 til Medlem af De samvirkende sjællandske Landboforeningers Kvægavlsudvalg og blev 1921 efter Brink Lassen Udvalgets Formand. Med sin store faglige Dygtighed, sin jævne Færd og naturlige Myndighed vandt han en anset Stilling. 1916 blev han Næstformand i De samvirkende sjællandske Landboforeninger og samtidig Medlem af De samvirkende Landboforeningers Bestyrelse, hvor han efter Th. Madsen-Mygdal var Formand 1920—24. 1919 medvirkede han ved Landbrugsraadets Oprettelse og havde Sæde deri til 1925. Trods den Anerkendelse, der mødte ham i den omspændende Foreningsvirksomhed, var det dog Arbejdet i den hjemlige Bedrift, der stod hans Hjerter nærmest, og da hans Helbred blev mindre godt, søgte han fra Midten af 1920'erne at frigøre sig for en Del af Hvervene, saaledes at han fortrinsvis kunde hellige sig Kvægavlsarbejdet, og som Formand for det sjællandske Kvægavlsudvalg fortsatte han til 1935. Han har fra 1922 været Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelse og fra 1928 af Statens Husdyrbrugsudvalg, hvor han blev Næstformand 1934. Fra 1936 er N. tillige Ejer af Højgaard ved Ringsted.

Fyns Stifts Landbrugstidende, XIV, 1920, S. 218 f. Sjællands Stifts Landbrugstidende, XV, 1934, S. 172 f.

Aksel Milthers.

Nielsen, Niels, f. 1893, Geograf. F. 3. Okt. 1893 i Silkeborg. Forældre: Gaardejer Søren Peter N. (1857—1939) og Karen Rasmussen (f. 1864). Gift 25. Jan. 1929 i Kbh. (Thim.) med Johanne Heegaard, f. 5. Aug. 1891 paa Fur, D. af Sognepræst, sidst i Høje Taastrup, Provst Poul Henrik Høyer H. (1864—1926, gift 2° 1907 med Gudrun Sidsilie Westengaard Jørgensen, 1866—1927) og Anna Kirstine Deichmann (1860—1906).

N. blev Student 1911 fra Horsens, cand. mag. i Naturhistorie og Geografi 1917, Adjunkt ved Sortedams Gymnasium 1919, Lektor

1925, Professor i **Geografi** ved Universitetet 1939. Som ung Kandidat begyndte N. sin videnskabelige Forskning med Undersøgelser over Fortidens Jernudvinding i Jylland, som resulterede i hans Doktordisputats »Studier over **Jærnproduktionen** i Jylland« (1924). Senere foretog han Undersøgelser over Jærnproduktionen paa Island og i Grønland. Men efterhaanden kom hans Arbejde til at ligge inden for den fysiske Geografi, særlig Geomorfologien. 1923 foretog N. en Studierejse til Island, senere var han Leder af den første og den anden dansk-islandske Ekspedition til Central-Island, henholdsvis 1924 og 1927, 1934 ledede han en Ekspedition til Vatna Jokull. Disse Ekspeditioner har givet væsentlige Bidrag til Forstaaelsen af Islands Tektonik og af Palagonitformationens Natur og Oprindelse, men særlig har hans Studier ved Vatna Jokull givet yderst værdifulde Bidrag til Forstaaelsen af Vulkanismens Natur. — Samtidig med sine Undersøgelser paa Island var N. begyndt at opdyrke et andet Arbejdsfelt, nemlig Jyllands Vestkyst, og i særlig Grad fandt han et udmærket Studieomraade i Skallingen som forholdsvis lidet berørt af menneskelig Indgriben og med rigt afvekslende Natur: Klitter, Marsk og det bagved liggende Vadehav. 1930 lykkedes det ham at faa oprettet Skalling-Laboratoriet som en permanent Institution. Ved sine Undersøgelser paa Skallingen har N. i væsentlig Grad forøget vor Viden om Klit- og **Marsk**-dannelse, om Vadernes og Sandstrandens Naturforhold, men tillige har han paa Skalling-Laboratoriet samlet om sig en Kreds af unge Videnskabsmænd, Geografer, Geologer, Botanikere og Zoologer, hvis Arbejder bl. a. har resulteret i et anseligt Antal »Skalling-Disputater«. Ved Siden af den videnskabelige Virksomhed er N.s administrative Evner kommet adskillige videnskabelige Foreninger til gode. Han er saaledes Sekretær i Geografisk Selskab og Redaktør af »Geografisk Tidsskrift«, dansk Sekretær i Union Géographique internationale, Redaktør af »Kulturgeografiske Skrifter«, »Meddelelser fra Skalling-Laboratoriet«, Medudgiver af »**Geologie der Meer- und Binnengewässer**«. — Foruden i sin Disputats har N. nedlagt Resultaterne af sin Forskning i et stort Antal Afhandlinger i videnskabelige Tidsskrifter. Om Fortidens Jærnproduktion handler navnlig Artikler i »Den tekniske Forenings Tidsskrift« 1926, »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie« 1926, »Medd. om Grønland« 1929, 1936. Resultaterne af Undersøgelserne paa Island findes, foruden i en Del udenlandske Tidsskrifter, i »Geografisk Tidsskrift« 1925—38, Resultater fra Skallingen i »Vidensk. Selsk. Biologiske Meddelelser« 1935, »Geografisk Tidsskrift« 1933 og 1935. — R. 1934.

Martin Vahl.

Nielsen, Nielsine Mathilde, 1850—1916, Danmarks første kvindelige Akademiker og Læge. F. 10. Juni 1850 i Svendborg, d. 8. Okt. 1916 i Kbh., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Skipper, senere Skibsreder Lars N. (1808—86) og Karen Jensen (1811—82). Ugift.

Uden Pengemidler, med en brændende Lyst til at udvide sine Skolekundskaber, tog N. N. 1868 til Kbh. og fik Plads i et **Pige**-institut, hvor hun underviste i de lavere Klasser mod selv at blive undervist i de højere. 1870—73 var hun Privatlærerinde, men følte sig utilfredsstillet. Saa kom Udfrielsen. I en Avisnotits læste hun, at Kvinderne i Amerika havde faaet Tilladelse til at studere Medicin. Jan. 1874 indgav hun til Kultusministeriet en Ansøgning om at faa Tilladelse til at tage **Examen** artium ved Kbh.s Universitet for derefter at studere Medicin. Ministeriet sendte straks Ansøgningen til Konsistorium og bad dette udtale sig om Sagen. Konsistorium ønskede den rent juridisk undersøgt og forespurgte det rets- og statsvidenskabelige Fakultet, der 18. April s. A. afgav en Erklæring, hvori det hedder, at nogen Ret til at blive immatrikuleret ved Kbh.s Universitet havde Kvinder ikke, men da der intet Forbud forelaa og en Adgangsret for Kvinder vilde fremme Universitetets Formaal at fremme Videnskabens Dyrkelse, blev Adgangsretten givet med det Forbehold, at det **laa** uden for Universitetets Omraade at tage Bestemmelse om de retlige Følger af den af en Kvinde opnaaede Embedseksamen. Erklæringen gik derefter til det lægevidenskabelige Fakultet. De fleste medicinske Professorer stillede sig velvilligt til Sagen. Professor M. Saxtorph indsendte en Protestskrivelse, hvori han hævdede, at det vilde blive til ubodelig Skade for den danske Lægestand, om Fruentimmer fik Lov til at trænge sig ind imellem Studenter. 1. Juli blev Sagen behandlet i Konsistorium, s. M. indsendtes en Beretning til Ministeriet; et Mindretal mente, at den højeste Universitetsmyndighed vilde være kompetent til at træffe en Afgørelse, et stort Flertal hævdede, at Forandringen **maatte** ske ved Lov. Konsistorium ønskede Sagen forelagt for Universitetets Lærere, og blandt disse stemte 25 af 34 for. Efter en Raadslagning mellem Kultusministeriet og Justitsministeriet blev den administrative Ordning vedtaget. 25. Juni 1875 forelaa den **kgl.** Anordning, ifølge hvilken danske Kvinder kunde faa akademisk Borgerret. Mangfoldige Skrivelser var udstedt, een blev sparet. N. N. fik aldrig Svar paa sin Ansøgning. For anden Gang læste hun sig til sin Fremtid i Avisen, blev Student, privat dimitteret 1877, tog medicinsk Embedseksamen 1885, blev Kandidat paa Kommunehospitalet, senere paa Vestre Hospital, foretog Studierejse med offentlig Understøttelse 1888—89 og blev s. A. praktiserende Læge

i Kbh. Efter at Prostitutionen var afskaffet ved Lov, blev hun kommunalt ansat som Venerolog. Hun oprettede Læge Frk. N. Nielsens Legat for kvindelige medicinske studerende. — Portrætteret af Marie Luplau paa Billedet: Fra Kvindevalgretskampens Tid (Rigsdagen). Træsnit af A. Bork **1885**.

Erindringer ved Henrik Bertelsen i Tilskueren, XL, 1923, II, S. 4—15, 97—107. Studenterbladet, 1894, S. 418 ff. Kvinden og Samfundet, XXXII, 9 ,

Anna Koch Schiøler.

Nielsen, Octavius Ferdinand, f. 1891, Ingeniør, Bygningsstatiker. F. 16. Dec. 1891 i Odense. Forældre: Detailhandler, senere Fabrikant Johannes N. (1852—1919) og Kristine Jensen (1851—1920). Gift 21. Nov. 1919 i Holstebro med Thyra Signe Johanne Wille, f. 9. Jan. 1895 i Sir, D. af Gaardejer i Sir, senere Bankdirektør i Holstebro Mathias Thrige W. (1858—1930) og Marie Jørgensen (1862—1924).

N. tog polyteknisk Adgangseksamen 1910 og blev 1915 cand. polyt. som Bygningsingeniør. S. A. blev han ansat som Ingeniør hos Professor E. Suenson. 1916—18 aftjente han sin Værnepligt og gennemgik Artilleriets Sekondløjtnantskole. I Foraaret 1918 fungerede han nogle Maaneder som Stadsingeniør i Lemvig og blev derefter Ingeniør ved Codanværftet i Køge. 1919—22 var han ansat i Firmaet Nyholm & Co. og kom derefter til Firmaet Christiani & Nielsens Afdeling i Stockholm, hvor han blev Overingeniør 1928 og Direktør 1931. 1938 forflyttedes han til Kbh., men forlod Aug. s. A. Christiani & Nielsen for at nedsætte sig som konsulterende Ingeniør i Norrbottens län i Sverige. Han har siden boet i Luleå, hvor hans Firma, Våg Ingenjörkontoret, er hjemmehørende. N., der har betydelige videnskabelige Anlæg, blev 1930 Dr. techn. paa en Afhandling om Foranderlige Systemers statiske Virkemaade. I sit Arbejde gennem Aarene har han angivet forskellige nye Brokonstruktioner, bl. a. Buer med skraa Hængestænger.

Povl Vinding.

Nielsen, Oda Laurenze Helmine, f. Lars(s)en, 1851—1936, Skuespillerinde. F. 7. Aug. 1851 i Libaus Havn om Bord paa Briggen »Molodez«, d. 11. Sept. 1936 i Skodsborg, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skibsfører, senere Reder og dansk Vicekonsul i Malmø Jens L. (1820—85) og Caresia Møller (1822—74). Gift 1° 24. Juni 1871 med Telegrafist, senere Afdelingschef i Det store nordiske Telegrafelskab Jens Petersen, f. 13. Jan. 1843 i Sandby, Lolland, d. 23. Jan. 1880 i Paris, Søn af Husmand Hans Pedersen

Graver og Karen Hansen. 2° 31. Maj 1884 i Hvidovre med Skuespiller Martinus N. (s. d.).

Ved Carl Wulffs Benefice paa Casino 11. Maj 1870 opførtes bl. a. Vaudevillen »Et enfoldigt **Pigebarn**«. Ud for Thoras Rolle stod tre Stjerner, thi den unge Dame, Oda Larssen hed hun, der skulde optræde første Gang, ønskede at forblive anonym, hvis Debut'en mislykkedes. Den blev ikke alene en stor Succes, men Erik Bøghs Pigebarn med den fiffige Naivitet blev en Figur, der gennem Livet karakteriserede **O. N.s** Evne og som hun gentog, da hun var fyldt 50 Aar. Indtagende Skælmeri lyste i hendes store, talende Øjne, og hendes Musikalitet og kvikt pointerede **Sangforedrag** skaffede hende straks Engagement og næste Sæson Hovedroller som Frou-Frou, Fiorella i »Røverne« og Esmeralda. Hun spillede uden Skole løs paa sit lyse, gratiøse Ydre og sceniske Naturel, men allerede 1871 gav hun op for at gifte sig med en Telegrafembedsmand og forlade Landet. Ude i det fremmede, særlig i Paris, studerede hun Tidens førende Skuespillerinder, og da Døden havde opløst hendes Ægteskab, optraadte hun ti Aar senere igen paa Casino bl. a. i »Dora«s Titelrolle. Den unge Enkefrue var nu Kbh.s mest franskpaavirkede Skuespillerinde, elegant og pikant; snart mindede hun ved sin energiske Bravur om Sarah Bernhardt, snart ved sit pikante Skælmeri om Anna Judic og Croizette, og Frankofilen, Teaterchef Fallesen, tøvede ikke med at knytte hende til Nationalscenen, hvor hun optraadte første Gang 8. Sept. 1881 som Anna i »Syvsoverdag« og snart efter spillede Hertuginde i »Den Fremmede« og — aldeles henrivende — Præfektfruen i »Hvor man keder sig«. Men hendes Primadonna-Natur drev hende allerede 1883 tilbage til Casinos kolorerede Folkekomedier og derfra n. A. til Dagmar-teatret, hvor hun kreerede to Roller, der typisk viste Omfanget af hendes nu modnede Talent: Frk. Nitouche og Fru Florizel i »Et Besøg«. Debutrollen, det danske enfoldige Pigebarn, var en Forstudie til den franske Klosterfrøken, hvis lunefylde Viser hele Byen skulde høre. Saadan maatte efter nordiske Begreber Frk. Nitouche se ud; **O. N.s** fikse, næsten »drejede« Skikkelse var som skabt for denne Rolle, der ramte noget centralt i hendes Evne, det gratiøse Pikanteri, Kattekillingens Smidighed, den morsomme Blanding af dansk og fransk Charme. Og modsat var Edv. **Brandes'** Fru Florizel en tragisk Skikkelse, der betog ved Forskellen mellem den huslige Lykke og den dybe Fortvivlelse, da Katastrofen indtræffer. For begge Følelser havde **O. N.** sandfærdige Udtryk, der pegede frem mod kommende Opgaver. 1886 vendte hun tilbage til **Det kgl.** Teater, hvor

hun **1.** April **1891** som den sidste Kunstnerinde modtog **kgl.** Udnævnelse. Her spillede hun en broget Mangfoldighed af Roller i Tragedien og Lystspillet, Vaudevillen og Skuespillet, ja selv et Operaparti som Papagena i »Tryllefløjten« udførte hun. Mindst klædte **Oehlenschlägers** Heltinder Dina og Valborg hende, fordi den stilbestemte Jambe stred mod hendes Modernitet; derimod vandt hun nogle Sejre i Holberg, særlig ved sin elegante Komik som den syngende Leonore i »Kilderejsen«. Hendes enfoldige Pige-barn fik nye Udgaver som Christine i »Et Eventyr i Rosenborg Have«, Birgitte i »Kinafarerne« og Sophie i »Nej«, og den modne Kvinde blev varieret i mange Karaktermodsatninger. Hun kunde i »Damernes Ven« med kvindeligt Skælmeri fremsætte Frk. Hacken-dorffs Frieri og i »Francilion« med rolig Anstand forkynde Baronessens Husmoderglæde; hun virkede romantisk-sentimental, næsten fløjlsblød som **Scheitan-Emisresin** i »Ved Bosporus« og greb ved Smertens dybe Tone i Hustruens og Moderens Sorg som Rita **Almers** i »Lille Eyolf«. Man saa her ind i en haabløs Menneskesjæl. Frk. Nitouche's berømte Fremstillende var naaet til at blive Ibsen'sk Tragedienne.

Men tilfreds med sin Stilling var **O. N.** ikke. Hun besad den evige Higen i sin Sjæl og ønskede en daglig Rapport til Publikum, som Det **kgl.** Teater ikke kan yde. Det er paa Baggrund heraf og med hendes Trang til Solospil in mente, at W. Blochs misforstaaede Udtalelse »at hun ikke passede i Ensemblet« **maa** opfattes. Efter eget Ønske fik hun **1902** Afsked med Pension og kunde nu støtte sin Mand, Direktør **Martinus N.**, i hans dristige Overtagelse af Casino. Men Forsøget paa at genkalde Succes'erne fra de unge Dage, f. Eks. ved at spille det enfoldige Pige-barn og »Odette«, lykkedes ikke. Tiden var løbet fra Bøghs Vaudeviller og den franske Salonkomedie. Saa blev hun Gæst paa Folketeatret (Fernanda i »Gadens Børn«), kom atter til Dagmar-teatret og foretog **1906** en Turné som Visangerinde til Amerika. Ogsaa i de nordiske Lande optraadte hun, og da hendes Mand **1909** **maatte** opgive Dagmar-teatret, overtog hun Ledelsen i nogle Maaneder for at muliggøre hans Genkomst, hvilket ikke lykkedes. Hendes Rolleliste blev i disse urolige Aar forøget bl. a. med Titelfigurerne i »Madame **Sans-Gêne**« og »Hvem er **hun?**«, Hauptmanns Rose Berend og Hertuginde i »Hvor man keder sig«. Hun turnerede ofte i Provinserne og fik **1918—20** Glæde af at virke ved Betty Nansen-Teatret, hvor hun varmt og følt spillede Fru Dag i »Dag-Iannet«, og hvor hun fejrede sin Alderdoms største Succes som Grevinde Danner i »Hos Grevinden«, der dog ikke hørte til de

betydelige Figurer i hendes Galleri. Samtidig fortsatte hun sine Vise- og Eventyrafter for Børn og spillede endnu 1927 en ny Rolle, Bedstemor i »Ole Lukøje«, paa Scala. Nær de 80 Aar *turnerede hun endnu i* Provinserne med »Hos Grevinden« paa Programmet. Hun indstillede sin Kunst paa den store Popularitet og vandt den. Hendes Replik var i stigende Grad løs, næsten flimrende, men den mistede ikke Følelsen og det gratiøse Lune. Den Rytmik, der var i hendes Væsen, kom stadig til Udtryk, naar hun spillede, nynnede eller sang en Vise. Som Paaskønnelse for sit Arbejde i Velgørenhedens Tjeneste modtog hun en aarlig Afgift fra et Biografteater, og 1925 fik hun Æresbolig i Fredensborg. — Ingenio et arti 1910. F.M.G. 1920. — Malerier af Henrik Lund 1911 og P. Mønsted. Malerier og Tegninger af Kay Nielsen. Raderinger af Jul. Rosenbaum 1896 og Henrik Lund 1907. Lito-grafi bl. a. af Jul. Rosenbaum 1895. Træsnit 1881 af C. Hammer efter Fotografi, af R. Lehnert s. A. samt 1886.

Oda Nielsen i Dannebrog 18. Sept. 1892. Fru Oda, red. af H. Falkenflæth, Maj 1902. Teatret, XIX, 1920. Sven Lange: Meninger om Teater, 1929. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, III—V, 1925—30.

Robert Neiiendam.

Nielsen, Oluf August, 1838—96, Historiker. F. 24. April 1838 paa Endrupholm i Skadst Herred, d. 5. Jan. 1896 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Proprietær, Branddirektør August Carl Nicolaj N. (1809—85) og Henriette Georgine Meyer (1813—98). Gift 1° 10. Aug. 1865 i Faaborg, Ribe Amt, med Sofie Brünnich, f. 4. Maj 1845 i Assens, d. 10. Sept. 1878 i Kbh. (Frbg.), D. af Toldassistent Christian Gregers B. (1820—76) og Frederikke Rasmussen (1828—1902). 2° 17. Okt. 1879 i Kbh. (Frue) med Mathilde Margrethe Agathe Grimer, f. 10. Febr. 1861 i Husum, d. 15. Febr. 1934 i Kbh., D. af Borgmester Hakon Harald G. (1815—1900) og Margaretha Agatha Mathilde Jacobsen (1835—95).

N. blev Student 1857, privat dimitteret, og begyndte at studere Teologi, men opgav snart dette Studium for nordisk Oldhistorie og tog 1863 Magisterkonferens i nordisk Sprog, hvorefter han s. A. blev Assistent i Kongerigets Arkiv. Allerede i Studieaarene havde han kastet sig over sin Hjemstavns historiske Forhold: Topografi, Stednavne, Personalhistorie m. v., og 1860 debuterede han paa sin historiske Forfatterbane med »Herregaarden Plovstrup« (Annaler for nord. Oldkyndighed 1860), hvorefter i en lang Aarrække fulgte Publikationer som »Historiske Efterretninger« om vestjyske Herreder: Skadst Herred (1862), Vester Horne H. (1866), Slavs H. (1868),

Malt H. (1870), Gørding H. (1872), Skodborg og Vandfuld H. (1894) og Hjerm og Ginding H. (1895). Af disse Egnsbeskrivelser staar hans Arbejder fra Ungdomsaarene betydeligt over de senere, der i nogen Grad bærer Præg af at være Hastværksarbejde. Efter at være blevet Arkivassistent fik N. af Generalstaben overdraget at korrigere Stednavneformerne paa Stabens nye Kort, og 1864 blev han Medarbejder ved Udgivelsen af Registeret til Langebeks »Scriptores rerum Danicarum« (1878), hvorved han i højere Grad end hidtil førtes ind paa Studiet af Danmarks indre Historie i Middelalderen; Frugter af disse Studier var bl. a. hans Doktor-disputats 1867 »Bidrag til Oplysning om Sysselinddelingen i Danmark«, »Ribe Oldemoder« (1869), »Dueholms Diplomatarium« (1872), »Kong Valdemar den Andens Jordebog« (1873), »Codex Esromensis« (1880—81), »Gamle jydsk Tingsvidner« (1882) (til Belysning af Sproget i Ribe Amt, før et fælles Skriftsprog havde fæstnet sig), »Olddanske Personnavne« (1883) og »Harsyssels Diplomatarium« (1893). — Sammen med Chr. Bruun og A. Petersen stiftede N. 1865 Tidsskriftet »Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og Literaturhistorie«, ved hvilket han til dets Ophør 1879 var en flittig Medarbejder; endvidere var han 1879 Medstifter af Universitetsjubilæets danske Samfund og s. A. af Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie, i hvis Bestyrelse han sad til sin Død. Han var ogsaa 1877 Medstifter af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, og for dette saavel som for Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, i hvilket han 1871 optoges som Medlem, samt for Universitetsjubilæets danske Samfund er flere af hans Arbejder udgivet.

1. Jan. 1869 blev N. Arkivar ved Kbh.s Raadstuearkiv, og fra 1885 var han tillige Overbestyrer af Kbh.s Kommunes Folkebog-samlinger, et Arbejde, han omfattede med stor Interesse. Stillingen som Raadstuearkivar medførte, at N. ogsaa kom ind paa et nyt litterært Arbejdsfelt; 1872—87 udgav han for Kommunalbestyrelsen »Kjøbenhavns Diplomatarium« indtil 1728 (otte Bind og to Registerbind), og 1877—92 udgav han endvidere det vægtige Værk »Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse« indtil 1730 (seks Bind). Beslægtet med disse Arbejder er hans »Kjøbenhavn paa Holbergs Tid« (1884), »Efterretninger om Abel Katrines Stiftelse« (1875), »Vor Frelses Kirke i Kjøbenhavn« (1896, i Forening med P. Købke) og flere. I en Diskussion med A. D. Jørgensen paaviste N., at det ældste »Havn« var en agerdyrkende Landsby.

N. var en overordentlig flittig Skribent og en stille, beskeden Forsker, der gerne stillede sin store Viden til Raadighed for andre

Historikere, men med en saa stor Produktion, som N. i Aarenes Løb præsterede, fulgte naturligvis ogsaa, at den ikke altid var af lige stor Lødighed og at der til Tider savnes en egentlig Behandling af hans indsamlede Stof. Der kan i øvrigt tilføjes, at N. almindeligvis — og med Rette — stillede sig skeptisk over for stedlige Traditioners og saakaldte Folkesagns Beretninger om tidligere Tiders Forhold. I nærværende **Biografi** er kun nævnt de vigtigste af hans Arbejder, men talrige andre findes spredt i en Mængde forskellige Tidsskrifter. — Efterladte Samlinger i Nationalmuseet. — R. 1893.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1867, S. 205—08. A. Heise i Saml. til jydsk Hist. og Topogr., 3. Rk., I, 1896, S. 103 ff. Fortid og Nutid, II, 1919, S. 200—05. Fra Ribe Amt, VII, 1931, S. 650—66; VIII, 1932, S. 132—37. Hardsyssels Aarbog, XXVI, s. A., S. 86—98. J. Aarsbo: Bibliotekerne og

C. Klitgaard (Johannes Steenstrup).

Nielsen, Oluf Christian, f. 1880, Bankdirektør. F. 8. Febr. 1880 i Kbh. (Holmens). Forældre: Bud i Privatbanken Ole N. (1833—1917) og Johanne Eline Nielsen (1843—1924). Gift 2. Aug. 1907 i Kbh. (Jac.) med Agathe Sophie Olsen, f. 8. Marts 1883 i Helsingør, D. af Skibsfører Jens O. (1837—1907) og Rasmus Petrine Christensen (1842—1908).

Efter at N. 1895 havde taget Præliminæreksamen fra Efterslægtsselskabets Skole fik han Ansættelse i Rubin & Bing, der paa det Tidspunkt var et af Kbh.s betydeligste Bankierhuse. Her fik han en alsidig Uddannelse i Bank- og Børsfaget og fik bl. a. grundig Indsigt i de betydelige Finansieringer af industrielle Foretagender, som Firmaet interesserede sig for. Da Rubin & Bing 1905 blev sammensluttet med Kbh.s Laane- og Diskontobank, fik N. Ansættelse i denne Bank som Prokurist med den særlige Opgave at organisere Bankens Forretninger med de udenlandske Forbindelser. 1907 søgte han over til Den danske Landmandsbank og var 1907—09 Prokurist i nævnte Banks Korrespondanceafdeling og 1909—11 Kontorchef i Fondsafdelingen samt Bankens Repræsentant paa Børsen. 1911 udnævntes N. til Underdirektør i Banque des Pays du Nord i Paris, som var blevet stiftet af Landmandsbanken i Forening med svenske og norske Banker. 1914 vendte han tilbage som Kontorchef i Landmandsbanken, blev Underdirektør 1918, Vicedirektør ved Bankens 50 Aars Jubilæum 1921 og Direktør Sept. 1922 ved Bankens første Rekonstruktion. Det var saaledes under overordentlig vanskelige Forhold, N. tiltraadte Stillingen som Leder af Landmandsbanken, og der blev derfor navnlig i Aarene 1922—28 lagt en meget stor og ansvarsfuld

Opgave paa hans Skuldre, som han imidlertid har forstaaet at magte dels i Kraft af sin betydelige Indsigt og Erfaring paa Bankvæsenets Omraade i Forbindelse med en god Evne til at bedømme en Situation og træffe Beslutninger i Overensstemmelse hermed, dels i Kraft af sin baade reelle og faste Karakter; og det **maa** i denne Forbindelse ikke overses, at netop i disse Aar stillede Politik og Særinteresser — ogsaa fra Kredse, der ikke var Banken **venligsindede** — særlige Krav til Ledelsens Fasthed, Ro og Besindighed. — Selv om N. ganske overvejende har stillet sine bedste Manddomsaars Arbejdskraft til Disposition for Landmandsbanken, har han dog ogsaa paa andre Omraader ydet en Indsats. Han var saaledes Medlem af Bankraadet — senere af Likvidationskomiteen for den som Følge af Oktroiens Udløb nu afviklede dansk-vestindiske Nationalbank, og han er desuden bl. a. Næstformand for Krisefonden, Medlem af Bestyrelsesraadet for Det Østasiatiske Kompagni og af Repræsentantskabet for baade Det danske Luftfartsselskab og Foreningen Norden samt Hovedkasserer og Medlem af Forretningsudvalget for Dansk Luftværnsforening. — R. 1929. DM. 1932. K.² 1935.

Jens Vestberg

Nielsen, Peder, 1836—1905, Husmandslærer. F. 29. Juli 1836 i Lyngs Sogn paa Thyholm, d. 18. Maj 1905 i Ulstrup, begr. i Feldballe. Forældre: Gaardejer Niels Christian N. og Else Pedersdatter. Gift 24. Marts 1859 i Aarby, Ars Herred, med Ane Marie Hansen, f. 18. Juni 1838 i Aarby, d. 25. Febr. 1905 i Ulstrup, D. af Husmand Hans Nielsen (ca. 1800—71) og Ane Kirstine Rasmusdatter (1803—85).

N. voksede op i et Hjem, hvor det gik til Agters for Forældrene, og **maatte** ud at tjene som Hyrdedreng. Skolegang var det **smaat** med, men allerede i Barneaarene viste han en usædvanlig Evne til at indhente det forsømte gennem Selvarbejde. Fjorten Aar gammel gav han sig paa Vandring ud i Verden. Barfodet gik han til Aarhus, og ved Hjælp af de Penge, han havde tigget sammen undervejs, sejlede han til Kalundborg. Han kom i **Gartnerlære** paa Lerchenborg og rejste efter fire Aars Forløb til **Kbh.**, hvor han fik Arbejde paa et Gartneri. I sin Fritid læste han flittigt, og da et Par Aar var gaaet, tog han Gartnereksamen og blev Gartner først paa Birkendegaard ved Kalundborg, senere paa Hofmangave i Nordfyn hos den kendte Landøkonom N. E. Hofman Bang. Efter sit Giftermaal lejede han et Stykke Jord ved Struer, hvor han forsøgte at drive Gartneri, men uden Held. Han satte sig nu for, at han vilde være Lærer, og med Anspændelse af hele

sin Villiekraft lykkedes det ham **1862** at tage Lærereksamen efter kun ni Maaneders Læsning. S. A. blev han Vikar ved Torup Skole i Nærheden af Langaa ved Randers, og **1863** fik han fast Ansættelse. N. var en nidkær Lærer, der ivrigt søgte at ophjælpe det forsømte Skolevæsen paa Stedet, og tillige en dygtig Jordbruger. De tolv Tdr. Land, der hørte til Skolen og dels var forsømt, dels uopdyrket, fik han i god Kultur, først med en Ko og en Stude, senere med to Stude som Trækraft. Fra **1869** skrev han i »Dansk Landbotidende«, bl. a. om Dyrkning af Husmandsjord og om Husmandshaver. Han blev efterhaanden klar over, at de **smaa** Brug i mange Tilfælde misrøgtedes, baade fordi Jordlodden var for lille, og fordi Brugerne savnede Forstaaelse af, hvad der skulde hjælpe dem fremad. **1873—75** udgav han »Maanedsskrift for Husmænd«; heri skrev han i Marts **1873** en Artikel »Om en paatænkt Folkehøjskole for vordende Husmænd«, og i Maj udsendte han en tilsvarende Artikel til Dagbladene. I Skolen holdt han Vikar for helt at kunne vie sig til Arbejdet for at gennemføre sine Planer. Han gennemvandrede store Dele af Jylland for at faa tegnet Tilskud, og efter utrolige Anstrengelser fik han samlet **19 000 Kr.**, deraf **14 000** som Laan og **5000** som Gaver; de fleste Laan var paa ti Kr. I Efteraaret **1873** købte han en Gaard i Torup, næste Sommer opførte han en Skolebygning, og 2. Nov. **1874** aabnedes Torup Landboskole for vordende Husmænd med tolv Elever. I nogle Aar var Elevtallet oppe paa **30—40**, men det viste sig til N.s Skuffelse, at næsten ingen af Eleverne kom fra Husmandshjem, hertil syntes Tiden endnu ikke at være inde. Efterhaanden mindskedes Tilgangen, og **omkr. 1886** standsede Skolen. N. vedblev med at virke for Fremskridt i Husmandsbrug, ligesom han foreslog Oprettelsen af særlige Laanekasser for Husmænd. Efter Skolens Ophør solgte han Ejendommen og købte **1887** en Gaard i Ulstrup, Feldballe Sogn ved Æbeltoft. N. udgav **1876—78** »Landbotidende« og desuden en lang Række Bøger og Smaaskrifter om Havebrug og Landbrug. Han var den første, der udkastede og gennemførte Tanken om en særlig Skole for Smaabrugere, og han levede længe nok til at kunne glæde sig over den nye Husmandsbewægelse, der skulde føre de Tanker til Sejr, han havde været en trofast og utrættelig Forkæmper for.

Landmandsblade, XXXVIII, 1905, S. 355 f. Vort Landbrug, XXIV, s. A., S. 338 f. Den danske Husmand 8. Juni s. A. Randers Dagblad 31. Maj s. A. Husmandshjemmet, XXIII, 1926, S. 123—26, 144—47. Gerhard Nielsen: Folkehøjskole for vordende **Husmænd**, 1938.

Olaf Andersen.

Nielsen, Peter Thomassen, 1863—1916, Politiker. F. 4. Juli 1863 i Haarby ved Skanderborg, d. 24. Nov. 1916 i Kbh., begr. i Venge. Forældre: Gaardejer Niels Pedersen (1821—93) og Maren Cathrine Andersdatter (1825—70). Gift 14. Juni 1894 i Hemstok med Ellen Andersen, f. 15. Marts 1874 i Hemstok, D. af Gaardejer Christen A. (1843—1915) °S Mette Marie Nielsen (Glarbo) (1851—1924).

N. udgik fra et **bjørnbaksk** Hjem og bar Præg deraf hele Livet ved sin meget stærke Sans for at hævde Bondestandens Selvstændighed og praktiske Interesser; dog blev han grundtvigsk paavirket ved Ophold paa Klank og Askov Højskoler. Han blev Gaardejer i Haarby 1883, drev selv Gaarden til 1908 og siden ved Bestyrer til sin Død. Han var en dygtig Landmand og især Kvægopdrætter; det var hans faglige Anseelse og Virke, ikke kommunale eller politiske Fortjenester, der gjorde, at han 1898 valgtes af **Venstre**-reformpartiet til Folketinget for Horsens Landkreds. Han kom ogsaa til at beklæde fremtrædende Tillidshverv i Landbrugets Organisationer, blev 1914 Næstformand i de jyske Landboforeninger og var fra 1908 Hypotekbankdirektør, et Vidnesbyrd om den overordentlige Dygtighed, han besad. Han forenede med gode intellektuelle Evner en utrættelig Arbejdsenergi, og tidligt sled han sig op. — N. var i almindelig Politik den tro Tilhænger af J. C. Christensen, om hvem han 1908 udtalte, at Tilliden til og Hengivenheden for ham ikke regnede af ved en Tordenbyge. Sit særlige Felt, dyrket med Ihærdighed, fik N. som den udprægede Landbrugspolitiker, i Ordførertaler for Landbrugsspørgsmaal paa Rigsdagen og ved at hævde Landbrugets Sparekrav, bl. a. over for Brobygningsplaner og kostbare Lokomotivkøb; han var Medlem af Finansudvalget Jan.—Okt. 1905 og fra 1906, 1907—13 Ordfører for flere Budgetter, særlig Landbrugsministeriets og Trafikministeriets. Sit egentlige Ry fik han først under Verdenskrigen, da han som Medlem af den overordentlige Kommission øvede megen Indflydelse og i Rigsdagen var den maalbevidste Talsmand for Landbrugets Syn paa Prisreguleringspolitikken. Jan. 1915 var han Ordfører for en Forespørgsel til Regeringen om Landets Forsyning med Brødkorn og om Maksimalprisernes Ophævelse; i Henhold til Grundloven krævede han fuld Erstatning til Landbruget, men samtidig billigt Brød til Befolkningen gennem Skatter, der blev paalagt alle Samfundsklasser. Han udtalte derved den Grundbetragtning, der blev ledende for Venstre og Landbruget i disse Spørgsmaal og førtes videre af Th. **Madsen-Mygdal**. — Mindemærke 1929 paa Landevejen Skanderborg—Hammel med Por-

trætmedaillon af E. Ølsgaard. — Kultegning af R. Nielsen **1917** efter Fotografi.

N. **Bransager** og Palle **Rosenkrantz**: Den danske Regering og Rigsdag, **1901—03**, S. 330—33. Skanderborg Amts Avis 25., 27.—30. Nov., 1., 4. og 5. Dec. **1916**. Berl. Tid. 25. Nov. s. A. Tiden 19. Marts, 12. Sept. **1913**, I.

Nielsen, Peder, 1854—1936, Fabrikant. F. 21. Okt. 1854 i Ajstrup, d. 21. Marts 1936 i Brønderslev, begr. sst. Forældre: Bødker og Husmand Niels Pedersen (1814—88) og Ane Christensdatter (1823—1914). Gift 26. Okt. 1880 i Øster Brønderslev med Johanne Marie Christensen, f. 2. Juni 1860 i Øster Brønderslev, d. 21. Aug. 1932 i Brønderslev, D. af Gaardejer Christen C. (1818—97) og Kirstine Marie Christensdatter (1820—1902).

N. arbejdede til sit 19. Aar paa Faderens Gaard, var derefter Bestyrer af et lille Landbrug og tog 1876 til Kbh., hvor han et halvt Aars Tid klarede sig ved forskelligt tilfældigt Arbejde. Ved Aarets Slutning drog han atter til Jylland »rigere paa Erfaring, men fattigere paa Penge«, og 1877 byggede han sammen med en Broder et lille Værksted i Tylstrup, hvor han i de følgende Aar oparbejdede en beskeden Fabrikation og Afsætning af **Hamburg-**hængsler. Ved uhyre Nøjsomhed og Flid naaede han i Løbet af ni Aar saa vidt, at han kunde købe Grund i Brønderslev og her opføre en Fabrik, som han gav Navnet Pedershaab, og som under hans Ledelse blev en af vore største Fabrikker i Bygningsbeslag. 1886 beskæftigede den tyve Mand. Efter en Brand 1899 opførtes en ny Fabrik, der straks kom til at beskæftige 100 Mand. Paa et tidligt Tidspunkt optog N. Fabrikation af Forme og Maskiner til Cementvareindustrien, da denne kort efter Aarhundredskiftet begyndte at samle Interessen om sig, og 1915 startede han Akts. Pedershaab Cementindustri, Maskinfabrik (nu Pedershaab Maskinfabrik) som en Specialfabrik for Maskiner og Redskaber til Cementvarefabrikationen. Trods manglende Uddannelse baade i haandværksmæssig og i merkantil Henseende ledede N. saavel **Stam-**virksomheden som Datterselskabet med sikkert Blik for Markedets Behov og under stadig Anvendelse af rationelle Arbejdsmetoder. Selv var han en dygtig Konstruktor, og mange nye arbejdsbesparende Maskiner udgik fra hans Fabrikker, i første Række Betonblandemaskiner, Brolægningsmaskiner, Motorlokomotiver og **Vej-**tromler. 1931 optoges endvidere Fabrikation af Staalvinduer og Staaldøre. Som **self** made Mand i dette Ords bedste Betydning følte N. stærkt for sine Arbejdere og søgte paa forskellig Maade

— ved Andel i Udbytte, ved Oprettelse af Pensionsfond, ved Opførelse af Arbejderboliger og ved tvangfri Sammenkomster — at gøre dem direkte interesserede i Bedriften, men kolliderede her ofte med Fagforeningsinteresser og havde fra Tid til anden forskellige **Arbejdskonflikter**, hvorom der stod Gny. Sit Syn paa Samfundsforhold og økonomiske Forhold, der prægedes af hans strenge, arbejdsomme Liv, gav han ofte Udtryk i Skrift og Tale, og sine Erfaringer har han samlet i nogle fordringsløse Erindringer, der udkom et Par Aar før hans Død. N. var i ti Aar Medlem af Brønderslev Sogneraad og Formand i tre Aar. Han var endvidere Formand for Teknisk Selskab i Brønderslev og Medlem af Menighedsraadet. — R. 1928.

Politiken 31. Okt. 1931. Børsen 20. Okt. 1929. P. Nielsen: **•Pedershaab** gennem 60 Aar, 1934. **P** Koch Jensen.

Nielsen, Peter, 1779—1847, Senator, Stænderdeputeret. F. 1. Sept. 1779 i Sønder Sejerslev, Emmerlev Sogn, d. 27. April 1847 i Haderslev, begr. i Flensborg. Forældre: Sømænd og Kaadner Niels Pedersen (1727—98) og Kirsten Christensdatter (1740—81). Gift 19. Marts 1812 i Tønder med Marina Angel, f. 27. Sept. 1791 i Tønder, d. 17. Okt. 1834 i Flensborg, D. af Købmand Hans Jensen A. (1741—99) og Esther Schau (1767—1808).

N., hvis Fader før til Søs, mens Moderen drev Kaadnerstedet, var vokset op i trange Kaar, og efter Moderens tidlige Død kom han til sin Morbroder i Flensborg, Købmand Andreas Christiansen den Ældre, der sendte ham til Søs med sine Skibe til Vestindien. Han fortalte senere, hvilket Indtryk det gjorde paa ham, da han i Trettenaarsalderen kom ind i St. **Croix'** Havn og saa Dannebrog vaje her; han følte sig stolt over at være Dansker. N. fik allerede ved Aarhundredskiftet et Fregatskib at føre, og han gjorde i alt nitten heldige Rejser til Vestindien. Men da de vanskelige Tider begyndte under Englænderkrigen 1810, besluttede han sig til at vælge Landjorden og købte 1811 en Ejendom i Flensborg, hvor han oprettede et Sukkerraffinaderi. Han naaede snart ved sin Dygtighed solid Velstand, uden dog at komme op i den rigeste Kreds af Patriciere (1835 betalte han 201 Rbd. i Kontribution, men Agent H. C. Jensen 668 Rbd. og Andreas Christiansens Arvinger endog 1333 Rbd.). Om hans Anseelse vidner det, at han 1832 valgtes til Senator (3: Raadmand) og 1838 til Medlem af den slesvigske Stænderforsamling. Nogen stor Indflydelse paa det daglige Arbejde opnaaede han dog ikke her, til Dels fordi det skortede ham paa Veltalenhed, Behændighed og Klarhed, men han

vandt almindelig Respekt ved sin Fasthed, og hans Trofasthed over for den danske Stat og det danske Kongehus gjorde ham til en værdifuld Støtte for den »dansk-slesvigske« Bevægelse. Ligesom sine tysktalende Meningsfæller i Flensborg var han en Tilhænger af en snævrere Sammenslutning af Kongeriget og Sønderjylland inden for Helstatens Rammer. Derfor stod han i Samlingen 1842 trofast ved P. Hiort Lorenzens Side, og Flor bad denne hilse »vor og Landets brave Ven, Senator N.«. Ligesom Lorenzen udeblev N. fra Stænderne 1844 paa Grund af Kongens Afgørelse af **Sprog-**sagen ved Patentet af 29. Marts, men da Christian VIII. havde udstedt »det aabne Brev« 8. Juli 1846, var N. med til at overrække ham en Loyalitetsadresse fra Byen Flensborg, ligesom han s. A. atter indfandt sig i Stænderne, hvor han med Kraft bekæmpede Slesvigholstenernes statsopløsende Forslag. Med særlig Iver arbejdede han dog i disse Aar for den sydslesvigske Tværbane fra Flensborg til Husum, der skulde frigøre Flensborg med Sønderjylland for den økonomiske Indflydelse sydfra, hvad han gav Udtryk for i djærve Udtalelser, bl. a. til Kongen. Han naaede dog ikke at se Resultatet af sine Anstrengelser, da han 1847 døde af et Slagtilfælde under et Besøg hos Lorenzens Enke i Haderslev. — Maleri af C. A. Jensen 1845 (Fr.borg). Litografi af T. B. Wilms ca. 1846.

Joh. Ottosen: Peter Hjort Lorenzens hist. **Gærning**, 1896, S. 60. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, III—VIII, 1916—22 (især IV, S. 201, 345; VII, S. 114, 125). Knud Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 183 f., 238 ff., 248, 264, 315, 328 f.

Knud Fabricius.

Nielsen, Johan Peter Ludvig (ved Daaben Jean Pierre Louis), 1808—1900, Skuespiller. F. 28. Dec. 1808 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 12. April 1900 i Kristiania, begr. sst. Forældre: Sukkerraffinadør Jonas Nilsson fra Sverige (1784—1838) og Marguerite Hermann fra Frankrig (1780—1841). Gift 27. Juni 1840 i Trondhjem med Sophia Amalia Gylche, f. 30. Jan. 1815 i Trondhjem, d. 14. Jan. 1887 i Kristiania, D. af Artillerikaptajn Johan Frederik G. (1792—1830) og Cornelia Børthing (1792—1876).

N. var Elev af Kunstakademiet og havde været Maler ved Den kgl. Porcelainsfabrik, inden han gav efter for Teaterlysten og med den danske Direktør Julius Olsen rejste op til Bergen, hvor han 1. Sept. 1830 debuterede som Stig Andersen i »Niels Ebbesen«. Senere optraadte han i andre norske Provinsbyer, navnlig i Trondhjem, indtil han 1834 kom til Kristiania Teater, som han tilhørte i 55 Aar, og hvor han udførte 856 Roller paa de forskelligste Om-

raader og gennemlevede den for en dansk Skuespiller ikke behagelige Udvikling fra det dansksprogede Teater til Norges Selvstændighed paa det sceniske **Omraade**. Men medens N.s danske Kolleger, f. Eks. W. **Wiche**, A. Rosenkilde og Carl Hagen, efterhaanden forlod Landet, blev han paa sin Post og var i sine senere Aar Kristiania Teaters Nestor og dets sidste danske Skuespiller. Hans Kunstnerindividualitet kom bedst til sin Ret i Komediens og Lystspillets Karakterroller. Støttet til Traditionen fra Det kgl. Teater udmærkede han sig især i Holbergs Komedier (Vielgeschrey, Corfitz i »Barselstuen«, Jacob v. Tyboe, Jesper Oldfux) og i sine Fremstillinger af den københavnske Spidsborger i Heibergs, **Hertz'**, Overskous og Hostrups Lystspil (Trop i »Recensenten og Dyret«, Smidt i »**Genboerne**«). Men han var ogsaa paa vigtige Poster med til at bære det nye norske Drama frem i dets Hjemland, f. Eks. som Ørnulfi »Hærmændene paa Helgeland«, Bisp Nicolas i »Kongsemnerne«, Knox i »Maria Stuart i Skotland« og Præsten i »En Fallit«. Ved sit 50 Aars Jubilæum 1884 modtog han af Kong Oscar Medaillen Litteris et artibus. 26. Sept. 1889 tog han Afsked som Onkel Lange i »Ultimo« ved en Benefice, til hvilken Lorentz **Dietrichson** havde skrevet Epilogen, og blev ved den Lejlighed ogsaa hyldet af de kgl. danske Skuespillere. Over 90 Aar gammel var han rask nok til at overvære det norske Nationalteaters Aabningsforestilling 1. Sept. 1899.

T. Blanc: **Christiania** Theaters Historie 1827—1877, 1899. Dannebrog 3. ep. 99.

Robert Neiiendam.

Nielsen, Peter, 1829—97, Statskonsulent og Forsøgsleder i Plante-kultur. F. 28. Juli 1829 i Ørby, Vonsbæk Sogn, d. 30. Sept. 1897 i Tystofte, begr. i Ørslev ved Skelskør. Forældre: Landarbejder Morten N. (1797—1861) og Anna Marie Thuesen (1799—1885). Gift 9. April 1860 i Høve med Frederikke Marie Louise Rønne, f. 17. Nov. 1828 i Kbh. (Holmens), d. 6. Juni 1898 paa Frbg., D. af Kateket og Overlærer, senere Sognepræst i Høve Christian Frederik R. (1798—1890, gift 2° 1868 med Nathalia Vilhelmine Petersen, 1839—97) og Emilie Pauline Buchter (1803—66).

N. voksede op i et fattigt sønderjysk Landarbejderhjem, som han Livet igennem omfattede med den største Hengivenhed. Ikke blot Faderen, men hyppigt ogsaa Moderen, der var en velbegavet og energisk Husmandsdatter, gik paa Arbejde hos fremmede. N. var en livlig og foretagsom Dreng, forrest blandt sine jævnaldrende og i Ungdomsaarene opfyldt af en brændende Trang til Udvikling og Dygtiggørelse i Haab om engang at kunne blive Præst; men han

blev 26 Aar, inden han fandt en Vej til boglig Uddannelse. I Ti-aarsalderen var han begyndt som Tjenestedreng, havde siden arbejdet som Karl ved Landbrug og Vognmandskørsel og sidst som Staldkarl paa et Hotel i Haderslev. Fritiden var blevet anvendt til flittig Læsning, og under Ophold i Kbh. som Soldat 1852—54 havde han haft Udbytte af at opsøge Landhusholdnings-selskabet, hvis Præsident Jonas Collin vejledede ham i hans Selvstudium. 1855 lykkedes det ham endelig at komme paa en Forberedelsesskole ved Seminariet i Jelling; her tog han Lærereksamen 1857, s. A. blev han Lærer ved Flakkebjerg Opdragelsesanstalt og 1859 Lærer i Ørslev ved Skelskør. Under Paavirkning af de to hver for sig særprægede Personligheder, Forstanderne H. J. M. Svendsen, Jelling, og C. C. Møller, Flakkebjerg, blev N. med sit letbevægede og alvorligt religiøse Sind stærkt grebet af den grundtvigske Bevægelse, og hans aandelige Udvikling næredes yderligere gennem den Kreds, han knyttedes til ved sin Forlovelse 1858 med en Datter af Pastor Rønne i Høve. I det folkelige og nationale Røre tog han levende Del, virkede aktivt for Skyttesagen, talte begejstret ved Oplysningsmøder og nationale Fester, og den samme varmhjertede Indstilling prægede hans Gerning i Skolen og Kirken. Af Børnene saavel som af Egnens Befolkning i Almindelighed var han meget afholdt. I sin Interesse for Folkets Liv var han overvejende følelsesbetonet, men samtidig dyrkede han med stor praktisk Realitetssans Naturvidenskaberne, og ved fortsat Selvstudium opnaaede han en ikke ringe Viden i Kemi, Fysik og biologiske Fag.

Allerede paa Flakkebjerg begyndte N. Undersøgelser af Egnens Flora, og snart blev det Botanikken, han ofrede Hovedparten af sin store Arbejdsenergi. Han kom i Forbindelse med flere af Tidens førende Botanikere, deriblandt 1861 med Joh. Lange, som tilskynkede ham til floristiske Undersøgelser, og som Florist naaede han en Plads blandt de fremmeligste. Utrættelig gennemvandrede han de sydvestsjællandske Egne, samlede righoldige og værdifulde Herbarier og begyndte 1866 at meddele sine Resultater i Afhandling i »Botanisk Tidsskrift«, deriblandt den store Lokalflora »Sydvestsjællands Vegetation« (1873), som udmærkede sig ved indgaaende Beskrivelse og ved at indeholde den første Offentliggørelse af en dansk botanisk Kortlægning. Ogsaa Specialer dyrkede han med stor Grundighed, saaledes ved Studier af Kransnaal og Star. Til Brug for sine Undersøgelser af Planterne og deres Biologi, særlig Formeringsforholdene, dyrkede han dem i stor Mængde i sin Have, der i Løbet af 60'erne omdannedes til en hel botanisk

Have, hvorfra han i stor Udstrækning forsynede baade Botanisk Have i Kbh. og Landbohøjskolens Have med Frø og Planter.

Fra Slutningen af 60'erne begyndte N. at udnytte sin botaniske Viden i praktisk landøkonomisk Retning. Barndom og Ungdom havde han tilbragt ved Landbruget som en pligtopfyldende Slider, men uden at en egentlig faglig landøkonomisk Interesse var vakt hos ham. Det skete derimod paa Flakkebjerg, hvor han under C. C. Møllers Ledelse lærte et Fremskridtslandbrug at kende, og siden dyrkede han Skoleloddet i Ørlev. En Artikel »Bemærkninger om vore Græsmarker« i »Dansk Landbotidende« 1869 blev Begyndelsen til hans Indsats i Landbrugsteorien, der førte til Grundlæggelsen af den offentlige Forsøgsvirksomhed i Plantekultur og derved blev til et Fundament for den moderne Planteavls Udvikling. Undersøgelserne over Forholdet mellem Kulturgræsserne og Ukrudtet førte ham ind paa Spørgsmaalet om værtskiftende Svampe, og efter nogle Aars energisk gennemført Eksperimenteren i Begyndelsen af 70'erne lykkedes det ham at give vigtige Bidrag til Kendskabet til Rustsvampenes Biologi bl. a. ved Paa-visning af Værtskiftet hos Følfod-Rapgræsrusten (Botanisk Tidsskrift 1877). I Landbrugsbladene, særlig i »Ugeskrift for Landmænd« skrev han 1873—79 et stort Antal Artikler om Bekæmpelsen af Brand- og Rustsvampe. I disse Aar blev hele Skoleloddet taget i Brug til Markforsøg, der især tog Sigte paa en højst tiltrængt Forbedring af Græsmarkerne ved Anvendelse af rent Frø fra de bedste Avissteder og i de rette Frøblandinger, og han havde ved Løsningen af denne Opgave stor Gavn af Samarbejdet med E. Møller-Holst, der 1871 havde oprettet Dansk Frøkontrol, og Chr. P. Jacobsen, der 1872 var Medstifter af Markfrøkontoret. N. passede selv Forsøgene ved Siden af Skolearbejdet, han udarbejdede selv sin Forsøgsteknik med Anvendelse af Fællesparceller, men ingen Mellemgange, og han udførte alt Arbejde paa de smaa Parceller, han kunde faa til Raadighed, med den yderste Nøjagtighed, saaledes at han som Forsøgspraktiker blev sin Samtids Læremester og Grundlægger af den danske Planteavlsforsøgsvirksomheds anerkendte Tradition. Samtidig tog hans Oplysningsvirksomhed et stort Omfang gennem Forevisning af Forsøgene, Raadgivning, Foredrag og Artikler.

1877 banedes Vejen for en videre Udvikling af Arbejdet ved en aarlig Understøttelse paa 600 Kr., som Landhusholdningsselskabet bevilgede ham, saaledes at han kunde lønne en Hjælpe lærer. Han var nu blevet en kendt Mand inden for Landbruget, men det var navnlig det store Landbrugs førende Mænd, der først forstod at

drage praktisk Nytte af hans Arbejde. Efter at han 1876 havde foretaget nøjagtige Undersøgelser af Plantebestanden i et stort Antal Græsmarker, der var tilsaaet med Frø fra Markfrøkontoret, blev det 1877—87 overdraget ham at bestemme Græsblandingen og kontrollere Græsmarkerne paa Edw. Tesdorpf's otte Gaarde og snart efter i flere Storlandbrug. Resultaterne af disse omfattende Undersøgelser blev først bearbejdet af E. Lindhard og publiceret 1908 i »Tidsskrift for Planteavl«. Erfaringerne med Ukrudtets Bekæmpelse meddelte N. navnlig i »Ugeskrift for Landmænd« 1877 ved Artikler om Følfod og Kløversilke og i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1880. Værdifulde er ogsaa hans mange landbrugsbotaniske Artikler i Møller-Holst's »Landbrugs-Ordbog« (1877—83). 1882 ansattes N. som Planteavlskonsulent under Landhusholdningsselskabet, hvis ledende Mænd Edw. Tesdorpf, N. J. Fjord og J. C. la Cour fulgte og støttede hans Arbejde. Vederlaget, 3000 Kr., blev fremskaffet ved Statstilskud og anvendtes til Forsøgsarbejdet, der stadig foregik paa Ørslev Skole, men Forholdene her var nu blevet alt for smaa, og paa Fjords Initiativ foranledigede Landhusholdningsselskabet en helt ny Ordning gennemført.

1885 overgik Virksomheden til Staten, der ydede et aarligt Tilskud til Forsøgene paa 10 000 Kr., og s. A. overtog N. som Fæster en Gaard i det nærliggende Tystofte. Her oprettedes Tystofte Forsøgsstation, hvortil Forsøgene overflyttedes fra 1886, samtidig med at N. efter syvogtyve Aars Tjeneste tog sin Afsked som Lærer og s. A. udnævntes til Statskonsulent og Forsøgsleder i Plantekultur. Hermed var Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur grundlagt, og fra Tystofte ledede N., saa længe han levede, den stadig voksende Virksomhed med Filialstationerne Askov (fra 1885), Lyngby (1893) og Vester Hassing (1894). Mange nye Spørgsmaal blev taget op, og der arbejdedes ogsaa med Planteforædling, som dog ikke gav store Resultater. Forsøgene voksede stærkt i Omfang, og N., der var vant til at udføre Arbejdet selv, havde svært ved at overlade det til Medarbejdere. Under de større Forhold med de langt mere sammensatte Forsøg kneb det derfor med at faa Resultaterne gjort op, og tilmed lagde Konsulentvirksomheden og det administrative Arbejde i stigende Grad Beslag paa hans Tid. Han fik kun udsendt en enkelt officiel Beretning »Forsøg med et større Antal Rugsorter« i »Tidsskrift for Landbrugets Planteavl« (1895), men han efterlod et stort og værdifuldt Materiale, der efter hans Død blev bearbejdet og publiceret af Forsøgsvirksomheden. — N. vedblev Livet igennem at være nært knyttet til det praktiske Landbrug og den jævne Landbefolkning, han bevarede en sikker Sans for at

vælge Forsøgsopgaver, der umiddelbart kunde nyttiggøres, og han havde Evne til at meddele sine Resultater i en letfattelig Form og saaledes, at der skabtes Tillid til Forsøgsarbejdet. Naar Landbruget i Danmark saa forholdsvis hurtigt forstod at drage Nytte af det 19. Aarhundredes nyskabte landøkonomiske Forsøgsvirksomhed, maa det i væsentlig Grad tilskrives denne praktiske Indstilling hos dens to Grundlæggere, N. J. Fjord paa Husdyrbrugets og Mejeribrugets og N. paa Planteavlens Omraade. — R. 1888. — Gravmæle med Portrætmedaillon 1900.

Ugeskrift for Landmænd, 8. Rk., I, 1897, S. 557—60. Landmandsblade, XXX, s. A., S. 559 ff. Vort Landbrug, XVI, s. A., S. 631—35. K. Hansen i Tidsskr. f. Landøkonomi, 5. Rk., XVII, 1898, S. 441—71. Nordslesv. Søndagsblad. Folkelig Del, 1897, Nr. 44. Højskolebladet, XXII, 1897, Sp. 1429—38, 1471—74. Ill. Tid. 17. Okt. s. A. P. Andresen: Statskonsulent P. Nielsen, Tystofte, 1907. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 208—13. Fr. Hansen i Den unge Landmand, II, 1920, S. 163—84. H. Sloth sst., IV, 1922, S. 78—81, 102—05. H. C. Larsen: Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur, 1923. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 449 f., 711—17, 737—40; II, S. 412—16. E. Lindhard i Lantbruget i Norden 1875—1925, 1926, S. 270—75.

Aksel Milthers.

Nielsen, Poul (d. 1688), se Rosenpalm.

Nielsen, Poul Søren, 1862—1931, Skuespiller, Sceneinstruktør. F. 11. Dec. 1862 i Kbh. (Frue), d. 8. Aug. 1931 sst., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Tjenestekarl Jens Jørgensen og Karen Sophie Sørensen. Adopteret 30. Dec. 1876 af Marskandiser Jens N. (ca. 1830—80) og Ane Kirstine Olsen (ca. 1819—1907). Gift 1° 28. Marts 1888 i Hvidovre med Skuespillerinde Emma Alice Lange (se Thomsen, Emma). Ægteskabet opløst. 2° 29. Jan. 1910 i Hellerup med Ella Kirstine Kramp, f. 11. Jan. 1871 i Aarhus, d. 20. Okt. 1920 i Kbh. (gift 1° 1891 med Ingeniør, cand. polyt. Johan Christian **Bonaventura Howitz**, 1855—1908), D. af cand. phil. Andreas Frederik Theodor Arthur K. (1839—1909) og Alma Erhardine Vilhelmine Friise (1839—1920).

N. blev Student 1879 fra Mariboës Skole, tog n. A. Filosofikum og deltog ivrigt i de unge Akademikeres Forestillinger, bl. a. paa Hofteatret (nu Teatermuseet), hvad der gav ham Ro og Sikkerhed, da han 14. Okt. 1883 debuterede som Lejetjener Jeppesen i »I sidste Øjeblik« paa Det kgl. Teater, hvor han paa forskellig Maade tjente Skuespilkunsten i 43 Aar. Det var Pietro Krohn, som introducerede ham, og Peter Jerndorff, der blev hans Lærer; nogen Tid modtog han Instruktion af Professor Phister, da man

troede, at der boede en Henrik-Fremstiller i N., men det løsslupne og kaade blev ikke hans Omraade; derimod spillede han med usvigelig Naturlighed i Replik og Fremtræden en Del Figurer fra Samtiden, f. Eks. Fagmennesket Jørgen **Tesman** i »Hedda Gabler«, den forkølede Journalist i »Under Snefog« og den resignerende Marineløjtnant i »Den kære Familie«. Andre træfsikre Skikkelser var den **sjælsfine** Adolphe i »Skyldig — ikke skyldig«, Narren i »Kong Lear« og Baronen i »Natteherberg«, begge præget af smerteblandet Humor, August i »Sparekassen« og Værten i »Den ellefte Juni«. Generelt sagt var N. paa Scenen en Intelligens med redelige Udtryk for stilfærdig Følsomhed, Ironi og Resignation; Spillels Mangel paa Temperament gav det en nøgtern Tone eller et Præg af lun Tørhed. **Efter** eget Ønske tog N. allerede sin Afsked **1907**; han optraadte sidste Gang 28. Maj som Pryssing i »Recensenten og Dyret« og blev Sceneinstruktør efter William Bloch, hvis mest kultiverede og forstandigste Elev han var. Ligesom Mesteren havde han Sans for Dagliglivets Enkeltheder, en egen tilforladelig Iagttagelsesevne, der i høj Grad gavnede de Skue- og Lystspil, han omhyggeligt iscenesatte. N.s Smag var sikker som hans Dannelse, og hans **Erfaringskendskab** til alt paa Teatret gjorde ham til den, der bragte Fortiden til Samtiden, ogsaa i hans Egenskab af Lærer ved Elevskolen. Et klart Eksempel paa hans Betydning for de Skuespillere, der ikke havde frekventeret denne, var hans Instruktion af Henrik Malberg, da han skulde spille Jeppe paa Bjerget og Per Degn efter Olaf Poulsens Afgang. I Sæsonen **1922—23**, Skuepladsens 200-aarige Jubilæumsaar, var N. — som Stedfortræder for Aage Garde — Medlem af Direktionen og havde Ansvaret for den glansfulde Holberguge; **1926** tog han sin Afsked og bosatte sig paa Landet — han havde alle Dage været en Elsker af Naturen og ivrig Lystsejler i vore Farvande. N.s lette, naturlige Replik genfindes i de ikke betydelige, men elskværdige Skuespil, han fik opført paa Det **kgl.** Teater: »Unge Folk« (**1892**), »Det gamle Færgested« (**1901**) og »Landlov« (**1905**), medens »Sommervarme« (**1912**) blev spillet paa Folketeatret. Han oversatte en Del Skuespil og iscenesatte efter sin Afgang »Den kære Familie« paa Dagmar-teatret. — R. 1909. DM. **1922**.

Hver 8. Dag **14.** Okt. **1921**. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, **IV—V**, **1927—30**. Sven Lange: Meninger om Teater, **1929**. Teatret, III, **1904**; **XXVI**, **1927**.
Robert Neiiendam.

Nielsen, Rasmus, **1809—84**, Filosof. F. 4. Juli **1809** i Rorslev ved Middelfart, d. 30. Sept. **1884** i Kbh. (**Matth.**), begr. sst.

(Garn.). Forældre: Husmand Niels Berthelsen (1785—1847) og Anne Catharine Rasmusdatter (1784—1854). Gift 14. Nov. 1837 i Kbh. (Trin.) med Edel Margrethe Nielsen, f. 9. Jan. 1815 i Viborg, d. 17. Maj 1893 i Kbh., D. af fhv. Stiftamtmand i Viborg, Kammerherre Niels Sehested (1756—1821, gift 1781 med Birgitte Sophie Elisabeth Sehested, 1765—1841) og Christine Stantenmacher (1784—1846). (Efter Kirkebogen var Faderen Handelsmand Nielsen).

Under sine Besøg i Landsbyskolen var Sognets Præst, E. F. Thorup, blevet opmærksom paa den kvikke Dreng, der viste saa udpræget Lyst til og Anlæg for Bogen, at Præsten besluttede at hjælpe ham frem, og i en Række Aar modtog N. regelmæssig Undervisning i Præstegaarden, indtil han tyve Aar gammel blev Discipel i Viborg Katedralskole, hvorfra han 1832 blev Student. 1837 tog han teologisk Embedseksamen, og 1840 disputerede han for den teologiske Licentiatgrad med Afhandlingen »De *speculativa* historię sacrę tractandę methodo« (Om den spekulative Metodes Anvendelse paa den hellige Historie) (paa Dansk ved B. C. Bøggild, 1842), hvorefter han som Privatdocent begyndte at holde teologiske Forelæsninger. 1841 opnaaede han det ved Poul Møllers Død (1838) ledigblevne Professorat i Filosofi og beklædte Stillingen i ca. 42 Aar, fra 1850 som Professor *ordinarius*. 1868 blev N. Æresdoktor i Lund, 1876 Medlem af Videnskabernes Selskab, og 1880—81 var han Universitetets Rektor. 1883 søgte han paa Grund af Sygdom sin Afsked.

N. begyndte sin Forfatter- og Universitetsvirksomhed som begejstret Tilhænger af Hegels spekulative Metode, ved hvilken han ligesom Vennen Martensen mente, at der kunde skabes en ny Æra for Teologien. I Tilslutning til Hegelske Synspunkter forfattede han foruden Licentiafhandlingen Kommentaren »Pauli Brev til Romerne« (1841, tysk Overs. 1843, neue Aufl. 1856), »Den spekulative Logik i dens Grundtræk« (1.—4. Hæfte, 1841—44, uafsluttet midt i en Sætning), »Forelæsningsparagrafer til Kirkehistoriens Philosophie. Et Schema for Tilhørere« (1843) og »Den propædeutiske Logik« (1845). Læsningen af S. Kierkegaards Skrifter, særlig »Philosophiske Smuler« og »Uvidenskabelig Efterskrift«, førte ham imidlertid ind i en Tankeverden, der en Tid fuldstændigt betog ham. Han gjorde Kierkegaards personlige Bekendtskab, og under indgaaende Samtaler med ham og ved ivrigt Studium af hans Skrifter førtes N. til Overbevisningen om, at Kristendommen ikke kan og ikke skal være Genstand for spekulativ Begriben, men kun for personlig Tilegnelse. Kierkegaard følte sig i høj Grad

tiltalt af den unge, begavede og begejstrede Professor. Et Vidnesbyrd om hans Tillid til N. og hans Overbevisning om dennes fulde Forstaaelse af ham er det, at han en Tid (1848), da han var optaget af den Tanke, at han snart skulde dø, tænkte paa at overlade N. Udgivelsen af sine efterladte Manuskripter. Forholdet mellem Kierkegaard og N. ændredes imidlertid brat og alvorligt, da N. 1849 udsendte »**Evangelietroen** og den moderne Bevidsthed. Forelæsninger over Jesu Liv«, I, der indeholdt et kraftigt Angreb paa den spekulative Teologi og var affattet ud fra Synspunkter, der til Dels var hentet fra Kierkegaard, men uden at Kilden var angivet. S. A., et Par Maaneder efter at Martensens »Christelige Dogmatik« var udkommet, offentliggjorde N. en Pjece, »Mag. S. Kierkegaards »Johannes Climacus« og Dr. H. Martensens »Christelige Dogmatik«. En undersøgende Anmeldelse«, hvori han med aaben Tilslutning til Kierkegaard søgte at paavise, at Martensens »Dogmatik« **maatte** betragtes som forfejlet saa vel »i dens Princip som i dens Problem«. Udgivelsen af de to Skrifter virkede pinligt paa Kierkegaard, ikke blot fordi N. i »den store Bog« havde benyttet Udtalelser af Kierkegaard, som var de hans egne, men tillige fordi N.s Indlæg viste, at han ganske havde misforstaaet Betydningen og Nødvendigheden af den »indirekte« Metode og var blevet en almindelig »docerende«. »For mig var det det smerteligste Indtryk i Retning af **Væemod** som jeg har faaet. Et saadant Forræderie lige i Hjertet«, hedder det i en Dagbogsoptegnelse. Selv om Kierkegaard ikke kunde frakende N. den »Fortjeneste« »at have draget Opmærksomheden hen paa min Sag«, maatte han bestemt tage Afstand fra den Maade, hvorpaa det var sket, da hans Forfatter-skab herved var blevet bragt i en forkert Belysning. Noget direkte Angreb paa Martensen ønskede Kierkegaard heller ikke. N. fortsatte imidlertid Polemikken mod Martensen, dels undet eget Navn (»Dr. H. Martensens Dogmatiske Oplysninger belyste«, 1850), dels under Pseudonymet »Walter Paying« (»Et Levnetsløb i Underverdenen«, 1853), og Kierkegaard følte i stigende Grad Afstanden mellem sig og N. I en Optegnelse fra 1853 hedder det: »Nu er det Punkt naaet, at hvis jeg nu f. E. døde, vilde Prof. N. være den af alle hvem jeg mindst kunde ønske betragtet som den sande Opfattelse af min Stræben«. N., hvis Produktion viser Berettigelsen af denne Betragtning, følte sig Livet igennem i Taknemlighedsgæld til Kierkegaard, og ved dennes Død var han en af de faa, der havde Mod til at byde den herskende Mening Trods. Ved sin Udgivelse af »S. Kierkegaards Bladartikler, med Bilag samlede efter Forfatterens Død, udgivne som Supplement til hans øvrige

Skrifter« (1857), »En Bladartikel af S. Kierkegaard, udgiven som Anhang til »S. Kierkegaards **Bladartikler**« (1859), Afhandlingen »Om S. Kierkegaards »mentale **Tilstand**« (Nord. Univ.-Tidskr., 1858) og »Paa Kierkegaardske »Stadier«, et Livsbillede« (1860) gav han paa en smuk og pietetsfuld Maade Udtryk for sin Trang til at sætte Kierkegaard et Æresminde.

Sit Syn paa Teologi og Kristendom og paa Forholdet mellem videnskabelig Erkendelse og kristelig Tro udviklede N. videre i en Række Afhandlinger, bl. a. »Evangelietroen og Theologien« (1850, sv. Overs. 1863), »Om Skjæbne og Forsyn« (1853), »Om personlig Sandhed og sand Personlighed« (n. A., sv. Overs. 1856), »Om Theologiens Naturbegreb med særligt Hensyn til Malebranche: De la recherche de la vérité« (Univ. Progr., 1855). Til Støtte for sin Filosofi fordybede han sig i Matematik og Naturvidenskaber, og en første Frugt af disse Studier var »Philosophie og **Mathematik**. En propædeutisk Afhandling« (1857), der fremkaldte en voldsom Kritik fra A. Steen (s. d.) og Reinhold Jensen (s. d.), der søgte at paavise N.s Mangel paa matematisk Indsigt. N., der havde fundet Tilslutning hos Matematikeren Chr. Jürgensen (s. d.), svarede Steen i et Par Pjecer. Af filosofiske Arbejder udgav han fremdeles »Philosophisk Propædeutik i Grundtræk« (1857), »Mathematik og Dialektik. En philosophisk Afhandling« (1859), »Forelæsninger over »Philosophisk **Propædeutik**« fra Universitetsaarene 1860—61 (1862) og 1861—62 (1863) og sit Hovedværk »Grundideernes Logik«, I—II (1864—66), der skulde have udgjort adskillige Bind, men aldrig blev afsluttet. I den heftige Strid om »Tro og Viden«, som hans religionsfilosofiske Anskuelser fremkaldte, og hvori bl. a. G. Brandes, Martensen, Heegaard og Brøchner deltog, imødegik han sine Angribere dels ved direkte Svar, bl. a. til Martensen (»Om »Den gode Villie« som Magt i Videnskaben«, 1867) og Brøchner (»Hr. Professor Brøchners Philosophiske Kritik gennemseet«, n. A.), dels ved Udsendelsen af Christiania-Forelæsningerne »Om Hindringer og Betingelser for det aandelige Liv i Nutiden« (1868) og »Religionsphilosophie« (n. A.). Endvidere udgav han »Grundideernes Logik i kort Begreb« (1870), »Natur og Aand. Bidrag til en med Physiken stemmende Naturphilosophie« (1873), »Philosophiske Grundproblemer« (1879), »Almindelig Videnskabslære i Grundtræk« (1880), »Om det oprindelige Forhold mellem Religion og Videnskab« (1881). — Til N.s Forfatterskab hører fremdeles en lang Række mere eller mindre populære Afhandlinger (adskillige trykt i det af ham, Bj. Bjørnson og R. Schmidt udgivne Tidsskrift »For Ide og Virkelighed«, 1869—73), bl. a.

Universitetstalen »Den Stærkeres Ret« (1863), »Om theoretisk og praktisk Erkjendelse« (Nord. Univ.-Tidskr., 1866), »Om Holbergs Kirkehistorie og Theologie« (1867), »Indledning til F. L. Liebenbergs Udgave af L. Holbergs Kirke-Historie« (s. A.), »Om Tilværelsens ideale Magter: Skjæbne og Forsyn« (s. A.; 2. Opl. s. A.), »Tale ved Festen til Thorvaldsens Minde« (1870), »Om Betingelserne for en kraftig Villie« (1874, 2. Opl. 1884, eng. Overs. 1882), »Om Liv og Haab« (1875), »Folkelige Foredrag« (s. A.), »Om Phantasieens Magt« (1876), »Om Aandsdannelse« (1877), »Om Samfundets Vilkaar« (s. A.), »Gamle og nye Propheter« (1878), »Adam Oehlschlager. Et Mindeskraft« (n. A.), »Om Arbeidets Betydning for det aandelige Liv« (1880).

N.s Filosofi er fremstillet i et levende, smidigt, ofte virkningsfuldt pointerende Sprog og afgiver talrige Prøver paa hans udmærkede Begavelse og omfattende Læsning. Som Taler skal han have været i Besiddelse af fremragende oratoriske Evner. I sin første Manddom søgte han under Kierkegaards Indflydelse at frigøre sig fra den spekulative Teologi, og Livet igennem polemiserede han imod den. Alligevel naaede han ingen Sinde til et fuldstændigt Brud med den, da hans Indstilling over for Videnskab og Livsproblemer var og blev Teologens, og hans Trang til spekulative Synspunkter med Forkærlighed for den »dialektiske« Metode aldrig ophørte med at gøre sig gældende i hans Tænkning.

Sit filosofiske Program formulerer han i Hovedværket som »et Forsøg i den rene Philosophie, et Forsøg til en udpræget Theisme, en videnskabelig Protest imod al Theologie«. Mod Hegel, hvis Begrebsdialektik tiltalte ham, men hvis Panlogisme frastødte ham ved sin Udelukkelse af en personlig Gud, retter han den Anklage, at han totalt miskender Erfaringsvidenskaberne, hvis empirisk-rationelle Metode maa respekteres. Ganske vist staar disse Videnskaber, ved at holde sig til det rent erfaringsmæssige, Fare for at blive »aandløse«; men Faren kan undgaas ved at supplere det empiriske Synspunkt med en »dybere« Forstaaelse, d. v. s. en saadan, der ud fra en teleologisk Betragtning opfatter Tilværelsen som et System af »dialektisk« udviklede »Slutninger«, der viser hen til en absolut, »i Viden og Magt overgribende Subjectivitet«, der har guddommelig Karakter. Korrelationen mellem Begreberne »Subjekt« og »Objekt« berettiger os nemlig til at antage, at en objektiv Verden ikke kan have Virkelighed uden »en objectiverende Subjectivitet«, og en Betragtning af Tilværelsens lovmæssige Karakter gør det indlysende, at »den objective Forstand i Tingene maa have sin oprindelige Grund i en vidende Forstand, i en fuldkommen

Viden«. Skønt Filosofien »vil være istand til at udvikle og tydeliggjøre Begrebet af en guddommelig Viden« og altsaa maa have nogen Indsigt i det religiøses Sfære, betragtes Troens og Erkendelsens Principper dog som absolut uensartede, og N. mener, at de i Kraft af deres Uensartethed lader sig forene i samme Bevidsthed. Ud fra denne Opfattelse søger han at bestemme Forholdet mellem Videnskab og Religion; men hvad han her har ydet, er præget af betydelig Uklarhed og Forvirring. Paa den ene Side siges det, at Religionen har sin egen Erkendelseslære og »sine egne af Videnskaben uafhængige Forudsætninger«, paa den anden Side, at »det (er) Videnskabens Ret at revidere disse Forudsætninger, for at overbevise sig om, at de med deres over-videnskabelige Charakter ikke indeholder Noget, der væsentlig strider mod Videns Natur og uafviselige Conseqvenser«; det er en af Videnskabens Opgaver »at sikre sig udelukkende Ret til at revidere Religionslærens objective Bestanddele«. Ganske vist maa der stilles den Fordring til Videnskaben, at den indrømmer sin Afmagt over for »det ved Underet bestemte Gudsforhold, der er Religionens uafviselige Forudsætning«; men denne Fordring forhindrer ikke, at det maa betragtes som en Opgave for Videnskaben »at udvikle den religiøse Erkendelses Grundtanker saaledes, at de blive **almenforstaaelige** for Alle«. Kun maa Ordet Videnskab her tages i en særlig Betydning, da Opgaven kræver, hvad N. kalder »en omvendt Videnskab«. I denne er det ved en »antirational Begrundelse« muligt at »bringe Tanken til i Viden at see paa Troen og glemme Viden«, »at sætte Troen i Kraft og bringe Viden til at bøie sig for den«. Denne »sig selv i Troeslære ophævende Videnskab«, der tilstræber at frigøre Trosbegreberne for »ethvert Skin af Modsigelse«, tager i N.s »Religionsphilosophie« Karakter af ren Dogmatik, der ved sine trinitariske Spekulationer over Logos og Gudmennesket har Retning hen imod Martensens »Christelige Dogmatik«. »Paradoxet« er forsvundet og har givet Plads for »Mysteriet«, der i det hele tjener N. som Nødhjælpskategori i Tankevanskeligheder. Ogsaa i Spørgsmaalet om Forholdet mellem kristelig Etik og moderne Kultur staar N. Martensen nær.

N.s Filosofi blev Genstand for kraftige Angreb, der fra kritisk Side især var rettet mod det psykologiske i Teorien om Foreningen af »Troens« og »Videns« absolut uensartede Principper og i den dermed sammenhængende Opfattelse af Forholdet mellem Videnskab og Personlighed og ganske særlig mod Tvetydigheden i Udviklingen af det principielle. I grundtvigske Kredse, hvis kirkelige Syn han delte, nød han megen Anseelse, der holdt sig længe efter

hans Død og endnu ikke helt har tabt sig. Mellem N. og Martensen, der nikkede genkendende til flere af N.s Udtalelser fra hans senere Aar, undergik Forholdet i Tidens Løb en Forandring med Karakter i Retning af gensidig Højagtelse.

Manuskripter og Breve i Det kgl. Bibliotek. — Konferensraad 1883. — R. 1847. DM. 1869. K.² 1879. — Maleri af G. Constantin Hansen 1863 (Privateje). Tegning af H. Olrik s. A. (Fr.borg); Tegning (sst.). Buste af H. V. Bissen 1866 (sst., Glyptoteket og Universitetet). Terrakottamedaillon af H. Conradsen (Kunstmuseet). Silhouet (Fr.borg). Litografi fra Tegner & Kittendorff 1868 efter Fotografi. Træsnit af W. Obermann 1864 efter H. Olrik, af H. P. Hansen 1864 og 1886. — Mindesten rejst 1909 i Fødesognet.

Univ. Progr. i Anledn. af Salvingen og Kroningen 1840, S. 32—35. G. Brandes: Saml. Skr., II, 1899 [fra 1884], S. 419—25; XIII, 1903 [fra 1866—67], S. 5—136. Samme: Levned, I, 1905, S. 110, 113, 137, 161 f., 167, 177 f., 187, 203, 227, 229, 253 f., 256, 270. G. og E. Brandes: Brevveksling, I, 1939, passim. A. F. Kriegers Dagbøger, III—VII, 1921—25. H. Martensen: Af mit Levnet, II, 1883, S. 2, 137—40, 146; III, s. A., S. 15, 203 f. H. Høffding: Danske Filosofer, 1909, S. 184—95. Samme: Erindringer, 1928, S. 39 f., 45, 47, 59 ff., 63, 67, 82, 95, 120. P. A. Rosenberg: R. N., 1903. Samme: Erindringer, I, 1934, S. 66—69, 123—28 og passim. E. Asmussen: Entwicklungsgang u. Grundprobleme der Philosophie R. N.s, 1911. A. Aall: Filosofien i Norden, 1919 (se Registeret). K. Kroman i Minder fra Studenterdagene, 1924, S. 92 f., 95—99, 103. Vilh. Thomsen sst., S. 106. H. Westergaard sst., S. 135. Paul V. Rubow: G. Brandes og hans Lærere, 1927. Samme: G. Brandes' Briller, 1932 (se Registeret). C. Weltzer: P. og S. Kierkegaard, 1936, S. 202, 223—27, 233, 243, 245 f., 311, 316 f., 339—42, 348.

S V. Rasmussen.

Nielsen, Rasmus, f. 1863, Højskoleforstander. F. 14. Dec. 1863 i Lisbjerg ved Aarhus. Forældre: Husmand Ole Sørensen (1839—1906) og Maren Herlevsen (1837—1909). Gift 1° 27. April 1898 i Malt med Mette Marie Charlotte v. Nutzhorn, f. 18. Juli 1867 i Askov, d. 5. Marts 1930 i Sørslev, D. af Højskolelærer, senere tit. Professor Heinrich v. N. (s. d.) og Hustru. 2° 19. Okt. 1933 i Bringstrup med Sørine Kjerstine Sørensen (Vandall), f. 17. Sept. 1893 i Skastrup, D. af Gaardejer Hans Sørensen (1848—1915) og Maren Petersen (1853—1934).

N. kom allerede som Dreng ud at tjene, og tidligt blev han paavirket af sin Hjemegns folkelige og kirkelige Liv. 1883—84 var han Elev paa Testrup, Vintrene 1885—86, 1887—88 og 1888—89 paa Askov Højskole og erhvervede sig her og ved Studieophold bl. a. i Kbh. navnlig megen historisk Viden. 1889—92 var N. Lærer ved Voldby Højskole og overtog 1892 Ledelsen af den af Klaus Berntsen 1882 oprettede Sørslev Højskole; 1906 købte han

Skolen og var dens Forstander til 1928, da han bortforpagtede den, men vedblev i nogle Aar derefter at være Medforstander og Lærer, indtil han 1938 solgte den til Ungdomsskole. — N. er dybt rodfæstet i Højskolens Idéverden fra dens Ungdomstid. Historie og Litteratur var hans Hovedemner, og baade som Fortæller og som Oplæser har han betydelig Fremstillingsevne. Hans Skolegerning har især præget Nordfyn; Højskolen var et Midtpunkt i Egnens aandelige Liv, og mellem N. og »Sletten«s Befolkning bestod der altid en levende Forbindelse. Flittigt har N. brugt sin Pen. 1902—08 var han Medudgiver og Redaktør af »Dansk Ungdom«, 1924—30 Redaktør af Friskolebladet »Bavnen«. Han har udsendt en Række folkelige Fortællinger, bl. a. »Sommer-Skygger« (1908), »To Historier« (1909), »Landsby-Folk« (1911), »Søren Skovfoged« (1912), »Kongsbjerg Folkene« (1926), »Skovmøllen« (1934), desuden en Digtsamling »Landsby-Sang« (1908) og en Levnedstegning af Landstingsmand Niels Rasmussen 1929. — R. 1928.

Rasmus Nielsen: Særslev Højskole 1882—1907, 1907. Højskolebladet, LVII, 1932, S. 271—75. Bavnen, 1933, S. 937—46.

Fred. Nørgaard.

Nielsen, Regina (ved Daaben Regine) Marie, 1864—1933, Operasangerinde. F. 19. Juli 1864 i Kbh. (Garn.), d. 2. Juni 1933 paa Frbg., begr. i Kbh. (Kat. Vestre). Forældre: Hoboist Frederik Ferdinand N. (1840—1904) og Christine Marie Theresen Madsen (1842—1913). Ugift.

R. N. debuterede med Held 29. Dec. 1885 som Siebel i »Faust«, en Rolle, der klædte hendes nydelige Skikkelse, og det gunstige Indtryk, hendes første Præstation gjorde, forstærkedes yderligere, da hun senere paa Sæsonen udførte Marcellinas Parti i Cherubinis Syngespil »De to Dage«. Hendes smukke Sopran, hvis baade lyse og varme Timbre altid blev fremhævet, var uddannet af Fru Keller. Med sin store Dygtighed og Paapasselighed kom hun i en Aarrække under Johan Svendsens Ledelse til at udføre et ret stort Antal betydningsfulde Partier af meget forskellig Art, bl. a. Frasquita i »Carmen«, Donna Elvira i »Don Juan«, Anna i »Jægerbruden«, Gemmy i »Vilhelm Tell«, Iphigenia i »Iphigenia i Aulis«, Cherubino i »Figaros Bryllup«, Etle i »Liden Kirsten«, Jenny i »Den hvide Dame«, Marquien af Flarembel i »Kongen har sagt det«, Almuth i »Hexen« og Ingeborg i »Drot og Marsk«. Der stod fra Publikums Side overordentlig megen Sympati om denne kultiverede Sangerinde, hos hvem man beundrede Stemmens klanglige Skønhed. Rent dramatisk hemmedes hun imidlertid en Del af Mangel paa Temperament og scenisk Fantasi. R. N. optraadte

sidste Gang **1. Juni 1904** paa Det **kgl.** Teater som Grevinden i »Figaros Bryllup«.

Peter Hansen: Den danske Skueplads, III, **1896**, S. 360. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, IV—V, **1927—30.**

Torben Krogh.

Nielsen, Axel Roger Christian, f. **1888**, Redaktør. F. 30. Juni **1888** i Fredericia. Forældre: Pakhusoverportør Anders Christian N. (**1846—1909**) og Nicoline Sørensen (**1861—1936**). Gift 30. Maj **1911** i Aulum med Erna Johanne Meinhardt, f. 2. Juni **1889** i Holstebro, D. af Købmand Jens Christian Christensen (**1859—1919**) og Marie Sophie Frederikke Poulsen (**1869—1936**). Navneforandring 5. April **1906**.

N. blev Student **1906** fra Ribe og var **1906—07** Medarbejder ved »Horsens Avis« og **1907—09** ved Korrespondancebureauet Unio i Kbh. Han blev grebet af Længsel efter Oplevelser i det fremmede og rejste **1909** til Argentina, hvor han fik Beskæftigelse som Medhjælper ved forskellige Landmaalingssarbejder. To Aar efter tog han til Kalifornien, hvor han **1911—12** levede som Landmand og Korrespondent til forskellige Blade. Dette førte til, at han **1913** knyttedes til det største danske Blad i Amerika, »Den danske Pioneer« i Omaha, Nebraska, som Medredaktør. **1918** tiltraadte han en Stilling som Direktør for det skandinaviske Bureau under den amerikanske Regerings offentlige Oplysningskontor i New York, men allerede s. A. ansattes han som Presseattaché ved det danske Gesandtskab i Washington. Da denne Stillings Betydning svandt ind efter Krigen, gik han uden for Nummer **1924** og rejste hjem til Danmark. Her blev han **1927** Redaktør af Ugebladet »Hjemmet«. — N. har gennem forskellige Tillidshverv bevaret Tilknytningen til Amerika og de danske Interesser derovre. Han er saaledes Næstformand i Bestyrelsen for Udvandrerarkivet paa Sohngaardsholm ved Aalborg og Formand i Arkivets danske Komité. Han var Medlem af Udenrigsministeriets Turistkommission af **1934** og er fra **1935** Medlem af Turistraadet. Han var Generalkommissær for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i New York **1939**. — Af Bøger foreligger der fra hans Haand følgende: »Til Argentina« (**1912**), »Den ny Kurs i Amerikas Udenrigspolitik« (**1917**), »Amerika i Billeder og Text« (**1924**), »Denmark« (**1939**), et Billedværk udgivet i Anledning af Danmarks Deltagelse i New York Udstillingen **1939** og det internationale Handelskammers Kongres i Kbh. s. A., »The Emil Chr. Hansen Memorial« (**1926**), Chicago-Minderne »Det runde Bord« (**1929**) og den meget læste Drengsbog »Buffalo Bill« (**1918**). I sine Bøger, sit redaktionelle Arbejde og

sin Journalistik (lejlighedsvis Medarbejder ved »Politiken«) viser N. et særpræget Fysiognomi, en aaben Sans for Livets Realiteter og en i Amerika skolet Evne til at give sine Synspunkter et direkte, præcist Udtryk. — R. 1923. — Maleri af W. Meinhardt 1927. Buste af M. Meden 1932. Tegninger af Ivan Opffer og Carl Jensen.

Studerterne MCMVI, 1931, S. 261 f.

A. Kamp.

Nielsen, Søren Wittrup, 1867—1935, Redaktør og Bladudgiver. F. 25. Juli 1867 i Nørre Sundby, d. 4. Juni 1935 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Redaktør og Bladudgiver Chr. N. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Okt. 1893 paa Frbg. med Laura Margrethe Bonne, f. 5. Febr. 1865 i Thisted, d. 9. Jan. 1937 i Aarhus, D. af Jernstøber Marcus Sabinus Vilhelm B. (1829—76) °S Ida Amalie Wittrup (1832—1905).

Allerede i sine unge Aar var N. en interesseret og flittig Deltager i det daglige Arbejde ved sin Faders Blad »Jyllandsposten«, og da han 1885 var blevet Student fra Aarhus og derefter rejste til Kbh. for at tage statsvidenskabelig Eksamen, fortsatte han under Studeringerne sit Medarbejderskab ved Bladet, bl. a. som Rigsdagskorrespondent. Da han 1889 havde taget sin Eksamen, vendte han tilbage til Aarhus og blev Bladets Redaktionssekretær, og i denne Stilling arbejdede han i seks Aar sammen med sin Fader, et Samarbejde, der var saa intimt, at næppe nogen af Læserne kunde afgøre, om den daglige Leder, som efter Datidens Skik var usigneret, var skrevet af Fader eller Søn. Han var saaledes vel-skolet til den ansvarsfulde Gerning, der blev betroet ham, da hans Fader døde 1895 °S nanselv blev Bladets ansvarhavende Redaktør. I den Menneskealder, i hvilken N. var »Jyllandsposten«s Leder (efter Moderens Død 1910 tillige Ejer), lykkedes det ham at føre Bladet videre paa en saadan Maade, at det bevarede den førende Stilling, baade journalistisk og politisk, inden for Provinsens Presse, som hans Fader havde givet det. Ogsaa Sønnen sad paa sit Kontor, fra Arbejdet begyndte, indtil det ud paa Natten sluttede, og han var, alt imens Bladet voksede og Medarbejdernes Antal steg, med i alt Arbejdet og fulgte det indtil de mindste Enkeltheder samtidig med, at han bevarede Overblikket og ogsaa udadtil ledede Bladet efter faste og klare Linier og grundfæstede Principper, som han aldrig gik paa Akkord med, idet han altid fulgte sin Overbevisning uden nogen Sinde at skele til Abonnementsprotokollen. For ham gik absolut Paalidelighed og saglig Bedømmelse forud for alt andet, og skønt han mere end een Gang var ude for alvorlige Storme,

der kunde have medført lang Tids Indespærring og alvorlige Erstatninger, lod han sig aldrig skræmme til at vige blot et Haarsbred fra den Vej, som han efter moden Overvejelse og ud fra sin ærligste Overbevisning ansaa for den rette. Det kan saaledes nævnes, at han med et Fængselsophold hængende over Hovedet af principielle Grunde nægtede at opgive Kilden til en Oplysning fra et lukket Byraadsmøde i Aarhus og fastholdt sit Standpunkt saa bestemt, at Aktionen mod ham opgaves, og i den Kampagne, der førte til den første Andelsbanks Forlis, tog Bladet ud fra saglige Grunde uden Hensyn til de eventuelle Konsekvenser saa skarpt Standpunkt, at det vilde være blevet meget kostbart, hvis Sagen havde faaet en anden Udgang. Offentlig Fremtræden var N. imod, og Tillidshverv gik han ligesom Faderen principielt udenom, men han var dog i en Række Aar et indflydelsesrigt Medlem af Bestyrelsen for Organisationen af Bladudgivere i Provinsen. 1. April 1931 solgte N., efter at hans eneste Søn var død, Bladet til sin mangeaarige Medarbejder Redaktør H. Hansen og Direktør K. Kirk.

Jyllandsposten 5. Juni 1935.

Ad. Worsøe-Andersen.

Nielsen, Poul Christian Frederik Theodor, 1852—1921, Ingeniør. F. 18. Maj 1852 i Nykøbing M., d. 2. Aug. 1921 i Buenos Aires, begr. sst. Forældre: Residerende Kapellan i Nykøbing M., senere Sognepræst i Oure, Provst Frederik N. (1818—89) og Thomine Elisabeth Nielsen (1822—94). Gift 26. Maj 1880 i Kbh. (Trin.) med Sara Minona Hedevig Stennese, f. 24. Dec. 1852 i Roskilde, D. af Togfører Hans Christiansen S. (1810—66) og Anna Catharina Elisabeth Brammer.

N. tog polyteknisk Adgangseksamen 1869 og blev 1876 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Efter Eksamen fik han Ansættelse ved Smith & Myginds Maskinfabrik i Kbh. 1878 blev han Lærer i Matematik og Maskinlære ved Kbh.s Navigationsskole og udgav 1880—86 nogle Lærebøger til Brug ved Maskinisteksamen 1. og 2. Del, som fandt megen Anvendelse. 1887 rejste han til Buenos Aires, hvor han fra Nytaar 1888 fik Ansættelse hos Firmaet Hume Brothers og var beskæftiget med Jernbane- og Havnearbejder. 1891 rejste han til Brasilien og fik Ansættelse i Rio de Janeiro som Ingeniør ved Rio City Improvements Co., hvor han særlig var beskæftiget ved Kloakanlæg. 1892 vendte han tilbage til Argentina, hvor han 1893—96 var Ingeniør ved Buenos Aires' Vestbane, bortset fra en Periode 1894, da han var beskæftiget ved Projektering af Jernbanebroer hos Firmaet Hawkshaw, Hayter & Dobson, og en Periode

1894—95, da han arbejdede som Maskinkonstruktør for Buenos Aires' Vand- og Kloakvæsen. 1896—99 var han beskæftiget ved Projektering og Udstikning af **Udtørringskanaler** i Provinsen Buenos Aires. 1899 kom han til **Pacifikbanen**, for hvis Tegnekontor han en kort Tid var konst. Chef. 1900 ansattes han som Ingeniør ved Great Southern **Railway**, hvor han avancerede til Chef for Konstruktionskontoret. I denne betroede Stilling, hvor han særlig havde med Brobygning og Beregning af Tagværker o. 1. at gøre, virkede han til sin Død. N. var levende interesseret i sit Fag og skrev jævnlig i Dansk Ingeniørforenings Medlemsblad »**Ingeniøren**« om faglige, særlig konstruktive Emner. Særlig bør nævnes hans Undersøgelser vedrørende Vindens Tryk paa Tagværker, der base-res saavel paa danske som paa amerikanske Forsøgsresultater. N. følte sig stedse som Dansk, og hans Hjælpsomhed og Gæstfrihed over for Landsmænd, der kom til Buenos Aires, var stor. Hans stilfærdige og beskedne Væsen og den Soliditet, der prægede hans Arbejde, skabte ham stor Anseelse i de Kredse, hvori han færdedes.

Ingeniøren, XXX, 1921, S. 570.

Povl Vinding.

Nielsen, Thomas, 1838—95, Politiker. F. 13. Nov. 1838 i Sønder Lem, d. 27. Marts 1895 i **Kbh.**, begr. i Herning. Forældre: Gaardejer Niels Jørgensen (1794—1847) og Mette Kirstine Thomasdatter (1797—1882). Gift 27. Marts 1863 i Gellerup med Margrethe Petersen, f. 17. Jan. 1837 i Birk, d. 29. Sept. 1884 i Herning, D. af Gaardejer Peter Pallesen **Fløe** (1805—91, gift 2° med Ane Kirstine Eriksen, 1813—91) og Edel Cathrine Jensdatter (1813—71).

N. opdroges i sit vestjyske Hjem til strengt Arbejde og haard Nøjsomhed, viste tidligt boglige Anlæg og blev uden Fordannelse 1855 Omgangsskolelærer i Torsted ved Ringkøbing, derefter Biskolelærer i Dejbjerg, og endelig blev han Elev paa Jelling Seminarium og tog Skolelærereksamen 1860. Sit første Lærerkald fik han straks derpaa i Øster Bording ved Silkeborg, hvor han paa-virkedes af J. C. Hostrup og hurtigt viste sig som en af de politiske Skolelærere, der nu begyndte at tage Førerskabet rundt om i Landbefolkningen. Han skrev i »Silkeborg Avis«, hvis Redaktør han blev 1862, men s. A. forflyttedes han som Lærer til Birk ved Herning, hvor han virkede til 1877, i Aarene 1867—70 ogsaa som Leder af Hammerum Højskole. Fra 1877 boede han i Herning, hvor han til 1883 drev en Realskole. N.s Hovedvirksomhed blev Politik. 1865 blev han Redaktør af det nye »Vejle Amts Folkeblad«, maatte fratræde for at bevare sin Lærergerning, men blev 1869 Med-

udgiver, 1882 Bladets Enejer. Efter først at have været opstillet til Rigsraadets Folketing i Herning 1864, til Folketinget i Kolding 1866 (som Modstander af Grundlovsrevisionen over for Berg) var han 1869—87 valgt til Folketinget i Herning og gik derefter over i Landstinget, hvor han var Medlem til sin Død og efter Hasles Bortgang 1889 Venstres Fører.

Det var ikke ydre glimrende Egenskaber, der kendetegnede N. Han var af Udseende den meget jævne Almuetype, havde en lavstammet, lidt duknakket Skikkelse med svært Hoved, stor Næse og bred Mund, var sær og kejtet af Optræden. Han var formelt en maadelig Taler, men Interessen knyttede sig til Indholdet af det, han sagde. Allerede i sin Jomfrutale 1870 var han inde paa de sociale Spørgsmaal, der efterhaanden skulde blive hans Speciale. I Begyndelsen af sit Virke som Rigsdagsmand gik N. lidenskabeligt op i den almindelige politiske Strid; han var Venstreseminaristen, der rettede kraftige Angreb paa det akademiske »Embedslav« og Latinskolerne. I Forfatningskampen var han meget radikal og 1873 Tilhænger af Finanslovnægtelsen. Under det første Provisorium 1877 var han derimod sammen med Lars Dinesen virksom for Forlig. Han udviklede sig over for de storpolitiske Stridsspørgsmaal i moderat, forhandlingsvenlig Retning, og 1893 var han naaet saa vidt, at han kunde betegne Kampen for Parlamentarismen som »Juristeri«. Hvad der tog hans Interesse, var Arbejdet for at faa Smaafolks Kaar forbedret, og med sin Flid og Begavelse blev han en selvstændigt orienteret og tænkende Mand paa dette Omraade.

Sit principielle Program forelagde N. i en Tale under Rigsdags-samlingen 1874—76 ved Anbefaling af et privat Forslag om offentlige Understøttelser. Vel havde, ræsonnerede han, den frie Konkurrence gjort et stort Rydningsarbejde ved at borttage Middelalderens Korporations- og Lavsvæsen og give fri Bane for Initiativet; men Systemet havde ogsaa haft uheldige Følger, og Tiden var nu kommet til, at der blev et Korrektiv ved Gennemførelse af tidssvarende Foranstaltninger. Ved andre Lejligheder har N. udtalt sig i den Retning, at Tiden var inde til at lade Politistaten afløse afen Stat med den Opgave at »lykkeliggøre« sine Indbyggere. Det vilde være fristende at kalde N. en dansk »Katedersocialist«; denne jyske Almuelærer granskede saa ivrigt som nogen tysk Professor Samfundslivets Problemer; han klargjorde sig Principper og Standpunkter, men mente i Kraft deraf ganske vist at kunne fastslaa, at han stod paa Afstand fra al »Socialisme« og Krav om Statstvang, om end han bestemt brød med den økonomiske Libe-

ralisme. Til sine teoretiske Betragtninger knyttede han Anvisning paa Midler som Oplysning, Forsikring, Udstykning. Det var især Husmandens og Landarbejderens Kaar, han vilde have forbedret, og allerede i 70'erne krævede han **Præstegaardenes** Udstykning i Smaalodder til Brug for Arbejderfamilier. Han var ogsaa meget ivrig for, at Husmænd skulde have Penge til Driftsforbedringer, og var Ordfører for det Forslag, der satte Frugt i Loven af 1880 om **Husmandskreditforeninger**. Meget arbejdede han for en Lovgivning om Understøttelse af uforskyldt trængende gennem Sygekasser og Alderdomsforsørgelseskasser ved Statstilskud; han betegnede det som et forældet Standpunkt at ville overlade den Sag til private og Kommunerne og krævede, at Statskassen skulde blive en udjævnenende Regulator. I 70'erne var der mere Interesse for disse Bestræbelser, end der blev først i 80'erne under den **forfatningspolitiske** Kamps voldsomme Tilspidsning; men omkring 1890 slog Socialpolitikken endelig igennem, og selv om andre nu tog Førerskabet, stod N. som den anerkendte Banebryder og en erfaren Autoritet paa dette Omraade, hvor nu en ung Kraft som N. Neergaard gjorde sig stærkt gældende. N. medvirkede til Gennemførelse af Alderdomsloven af 1891 og Sygekasseloven af 1892 og til Nedsættelse af Landbokommissionen af 1894, der endelig skulde komme til at indlede den af N. saa varmt forfægtede Udstykningspolitik. Han støttede Fr. Bojsen ved det politiske Forlig 1894, og han naaede ikke at opleve Forligsmændenes store Valgnederlag. — Træsnit 1875 og 1882. — Granitmindesmærke i Søndre Anlæg ved Herning 1901 med Buste af N. Hansen Jacobsen. Mindesten i Anlægget ved Hammerum 1912.

Povl Engelstoft og Hans Jensen: Bidrag til Arbejderklassens og Arbejder-spørgsmaalets Historie, 1931. Gudmund Boesen i sammes: Mænd og Meninger i dansk Socialpolitik 1866—1901, 1933. Vejle Amts Folkeblad 27. Marts 1895, Juli 1913, Jubilæumsnummer 1915, 15. Maj 1923. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, V—VII, 1923—25. Sophus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, I—II, 1924—25.

Hans Jensen.

Nielsen, Thora, se Schwartz-Nielsen.

Nielsen, Tuve, d. 1472, Ærkebiskop. F. i Viborg, d. 7. April 1472.

Der vides intet om T. N.s Herkomst; som Ærkebiskop førte han en Lillie i sit Vaabenskjold. Sin Skoletid skal han efter en yngre Angivelse have tilbragt i trange Kaar. Senere studerede han i **Erfurt**, hvor han immatrikuleredes 1426, blev Magister 1428 og Dr. theol. 1439 og beklædte Posten som Universitetets Rektor i Vinteren 1439—40; fra hans Virksomhed i Erfurt er der endnu

bevaret et Arbejde af ham angaaende **Aristoteles'** Metafysik. **1439** nævnes han som Kannik i Lund og i Ribe; efter sin Hjemkomst fra Udlandet blev han Ærkedegn i Lund og valgtes 7. Juni **1443**, otte Dage efter Hans Laxmands Død, til Ærkebiskop sst. I denne sidste Stilling faldt det i hans Lod at krone Christian I. **1449**, ligesom han selvfølgelig, som Rigsraadets første Mand, findes hyppigt nævnt i Tidens offentlige Aktstykker; især forekommer han som Deltager i mange Forligsmøder med Svenskerne. Mest bekendt er han blevet ved sin uforfærdede Holdning under Karl Knutssons Hærgningstog i Skaane **1452**, da han tappert skal have forsvaret Lunds Domkirke og Ærkebispegaard mod Svenskerne, medens Ærkesædets Gaarde rundt om paa Landet og selv en Del af Byen Lund gik op i Luer. Ja, en yngre Beretning ved at fortælle udførligt, men muligvis mindre paalideligt, om Ærkebispens frimodige Optræden ved en Sammenkomst, som han ved samme Lejlighed havde med Kong Karl, og hvor denne forgæves baade med det gode og med Trusler søgte at drage ham over paa sit Parti. Et Byggeforetagende, som T. N. senere udførte paa Ærkebispegaarden i Lund, skyldes **maaske** Mindet om det svenske Angreb; ogsaa paa Helsingborg Slot har han opført en ny Bygning. Af den skaanske Gejstlighed var han ikke vel lidt, idet den følte sig højlig forurettet over det overdrevne **Gæsteri**, hvormed han plagede dens undergivne; det gik saa vidt, at hans eget Kapitel besværede sig herover for Paven, som paalagde to Bisper at paadømme Sagen, og ogsaa fra Tommerup Kloster høres Klager i samme Anledning. T. N. anføres som Forfatter af en Fortsættelse af den Krønike om Lunds Ærkebisper, der tilskrives en af hans Forgængere, Niels Jonsen (s. d.), men at det er T. N. selv, der har arbejdet noget paa denne Fortsættelse, er lidet troligt.

Scriptores rerum Danicarum, VI, **1786**, S. 622 f., 633 ff. M. **Matthiæ**: Episcoporum eccl. **Lundensis** series, **1710**, S. 186 ff. **Kirkehist. Saml.**, 4. **Rk.**, V, **1897—99**, S. 99. M. Cl. Gertz: Scriptores **minores** historiæ Danicæ, II, **1911**, 94

William Christensen.

Nielsen, Uffe, d. **1293**, Drost.

U. N. synes at have tilhørt Slægten Neb. Som Drost afløste han **1268** Matthias af Flortorp, der faldt paa et Estlandstog. Selv indlagde han sig krigersk Hæder, da han under Erik (IV.) Klippings Stridigheder med Magnus Ladelaas af Sverige slog den svenske Konge ved Rynebro, da han havde gjort Indfald i Skaane (**1276**). Kort Tid efter **maatte** U. N. vige Pladsen som Drost for Peder Hoseøl (s. d.), der synes at have været en mere udpræget Tilhænger

af Kongen. Senere hen, da Stormændene rejste Opposition mod Kongens personlige Regimente og nødte ham til at udstede den første **Haandfæstning** (1282), traadte U. N. atter frem; 1284 afløste han en af Kongsfrænderne, Junker Erik Knudsen, som Drost. Fra 1287 var dog Peder Hoseøl paa ny Drost, men U. N. stod i venskabeligt Forhold til Enkedronning Agnes, der styrede Riget som Værge for sin lille Søn Erik (V.) Mændved, og nævnes oftere som Vidne ved de af hende udstedte Breve. Ved sin Død efterlod han sine Arvinger Rønne Herred paa Bornholm, som han i sin Tid havde købt af Fyrst Vitslav af Rygen, og hvorpaa han 1277 havde faaet Erik Klippings Stadfæstelse. Kronen afstod 1303 dette Herred til Ærkestolen i Lund, dog med Forbehold til Fordel for U. N.s Arvinger, og 1327 maatte Ærkebispem købe Herredet af hans Søn Johan (Jens). *Kr. Erslev (Jørgen Olrik*)*.

Nielsen, Carl Victor Emil, 1855—1918, Astronom. F. 22. Febr. 1855 i Nyborg, d. 26. Nov. 1918 paa **Frbg.**, begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Kommandersergent, senere Overgraver i Odense Carl Christian N. (1825—1905, gift 2° 1887 med Jeppette Frederikke Sophie Caroline Larsen, f. 1851) og Bothilla Margrethe Caroline Noodt (1819—86). Gift 25. Juni 1886 paa Frbg. med Christine Marie Kragh, f. 4. Dec. 1857 i Fredericia, d. 2. Marts 1921 paa **Frbg.**, D. af Købmand Poul Hansen K. (1817—77) og Anne Marie Cathrine Schrøder (1823—98).

N. var oprindelig Landskabsmaler, kom 1874 ind i Telegrafvæsenet og blev 1907 Overtelegrafist og Chef for Statstelegrafens Udleveringskontor. Han var en alsidigt begavet Natur, var f. Eks. meget musikalsk. I Offentligheden blev han kendt som en af de første danske Amatørastronomer. Ved Siden af Torvald **Køhl** (s. d.) og Pastor Th. Hansen i Præstø (s. d.) stod han i første Række blandt dem, som søgte at udbrede Interesse for Astronomien. Han oprettede 1888 et Privatobservatorium paa Hjørnet af H. C. Ørstedesvej og Aaboulevarden med Adgang for alle interesserede, og dette udvidedes 1897 til Uraniaobservatoriet paa Dronning Olgasvej, der bl. a. havde en stor fotografisk Refraktor. N. havde især specialiseret sig i Maaneobservationer og fotografiske Arbejder; hans største Betydning ligger dog i hans Arbejde for Udbredelsen af astronomisk Kundskab uden for Fagastronomernes Kreds. Saaledes organiserede han regelmæssige Besøg af Skoleelever. Desuden har Uraniaobservatoriet haft Betydning for flere danske Astronomer ved at give dem Arbejdsplads i deres unge Dage, saaledes Hertz-

sprung (s. d.), Lau (s. d.) og Luplau Janssen (s. d.), hvilken sidste nu er Uraniaobservatoriets Leder. — Selvportræt. *Poul Heegaard*

Nielsen, Vilhelm Henrik, f. 1869, Direktør, Husmandspolitiker. F. 14. Nov. 1869 i Kerteminde. Forældre: Fuldmægtig, senere Kæmner Anders Rudolph N. (1840—1909) og Vilhelmine Adolphine Frederikke Worsøe (1836—1920). Gift 1° 10. Sept. 1896 i Gentofte med Ellen Gunhilde Hørup, f. 29. Dec. 1871 i Kbh. (Frue), D. af Redaktør, senere Trafikminister Viggo H. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 3. Dec. 1934 i Kbh. (b. v.) med Astrid Inger Otterstrøm, f. 1. Febr. 1897 i Ziirich, D. af Ingeniør Hans Axel O. (1861—1916) og Cecilie Steen (f. 1867).

N. tog dansk juridisk Eksamen 1897 og drev 1897—1906 Sagførerforretning i Kbh. Imidlertid var han blevet Ejer af et lille Landbrug og samtidig stærkt optaget af Samfundsspørgsmaal. Herigennem blev han interesseret i Husmændenes Kaar og førtes efterhaanden ind i et stort og mangesidet Arbejde med Igangsætning og Udbygning af en Række økonomiske Foretagender inden for Husmandsbevægelsen. Da Husmandshypotekforeningen stiftedes 1906, blev N. dens administrerende Direktør. S. A. dannedes den første Udstykningsforening, som først omfattede Sjællands Stift, fra 1913 tillige Fyns Stift og fra 1922 Sønderjylland. N. fik straks Sæde i Styrelsen og blev 1913 Foreningens Formand. Tidligere havde al Udstykning haft et spredt og tilfældigt Præg, men med Udstykningsforeningen som Mellemlid kom der Plan, Fasthed og Fart i Arbejdet for at skabe nye og selvstændige Hjem. 1931 afsluttede Foreningen sin Virksomhed, fordi Staten i Henhold til Jordlovene af 1919 helt havde taget Udstykningen i sin Haand. Indtil da havde Foreningen købt 140 Ejendomme med i alt 22 150 Tdr. Land, til en samlet Købesum af 18,3 Mill. Kr. Paa disse Jorder er der oprettet 1605 Brug, og desuden er der til Staten solgt ca. 1700 Tdr. Land, som er udstykket efter Lov af 4. Okt. 1919. Endvidere har Foreningen gennemført frivillig Fæsteafløsning paa en Række Godser. Da De samvirkende danske Husmandsforeninger stiftedes 1907, blev N. raadgivende juridisk Medlem af Hovedbestyrelsen, og s. A. indvalgte han i Styrelsen for Fyns Stifts Husmandsskole. 1907 stiftedes Husmandsbrandkassen, ud fra den Opfattelse, at Uagtsomhedsbrande lettere undgaas paa smaa end paa store Ejendomme. Den nye Brandkasse kom, med N. som Formand, straks ud for en strid Modvind. Justitsminister Alberti nægtede den lovlig Anerkendelse, før alle 10 000 Medlemmer skriftligt havde godkendt dens Oprettelse. Nægtelsen førte

kun til øget Tilgang, og efter **Albertis** Fald i Efteraaret 1908 gav Justitsminister Høgsbro Foreningen den ønskede Anerkendelse. N. blev ligeledes Formand for Husmændenes Ulykkesforsikring, som dannedes 1916. Han var fra første Færd klar over disse Foretagenders store Betydning som Løftestang for Husmandsstanden. De Vanskeligheder, der uundgaaeligt meldte sig, har han **over-**vundet med Fasthed og Klogskab. Med sin skarpe Dømmekraft og haandfaste Energi har han været Husmændene en uundværlig Hjælper og har vundet megen Tillid inden for Bevægelsen. — Til N.s Interesser hører ogsaa det gode Bygningspræg; han var Medstifter af Bedre Byggeskik og i nogle Aar Foreningens Formand.

Jens Damsgaard: Den moderne Husmandsbevægelse, 1912, S. 86, 130. Husmanden 16. Nov. 1919. P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie, 1927, S. 289, 297 f., 320.

Olaf Andersen.

Nielsen, Villads, se Brøns.

Nielsen, Villads, 1607—81, Præst. F. 21. (23.) Okt. 1607 i Holstebro, d. 24. April 1681 i Udbyneder, begr. i Kirken sst. Fader: Sognepræst Niels Villadsen (d. 1628). Gift 1° med Karen Nielsdatter. 2° med Mette Christophersdatter Helsing, f. 1637, d. 1716, D. af Sognepræst i Holbæk og Udby Christopher H. (d. 1683).

V. N. blev Student 1627 og allerede 1629 Sognepræst i Udbyneder og Kastbjerg i Aarhus Stift, hvor han blev til sin Død. Fra 1646 var han tillige Provst i Gerlev Herred. V. N.s Studieaar og første Præstetid faldt i en Periode, som kirkehistorisk set præges af den saakaldte Bodsfromhedsretning, der repræsenteret af Mænd som H. P. Resen og Holger Rosenkrantz, J. D. Jersin og Jesper Brochmand manede den lutherske Kirke til religiøs Selvbesindelse og drev paa en alvorlig Forbedring af det moralske Liv. Af denne Retning var V. N. kendeligt paavirket baade i sin Sjælesørgergerning bl. a. over for Familierne Krag, Høg og Arenstorff og i sit omfattende opbyggelige Forfatterskab. I en Række Skrifter udgivne 1651—82 (3. samlede Udgave kom 1704) udviklede han bl. a. Betydningen af Trosartiklerne, Sakramenterne, de ti Bud og Hustavlen. Disse Arbejder var i høj Grad yndede af Datiden, og V. N.s »Lyde- og Dyde-Bog«, »Nøgelen til Guds Hjerte«, »**Himmerigis Barne-Moder**«, »Kierlighedens Maaltid«, »Kierligheds Maaltids Gieste-Ræt« o. a. genfindes atter og atter i samtidige (og lidt senere) Bogfortegnelser. V. N. er paa ingen Maade original i sin Tankegang, men som flere andre **Opbyggelsesforfattere** af lignende Art evnede han at give Udtryk for Tidens Yndlingstanker i en let-

forstaaelig, tiltalende Form. Skønt hans Fremstilling ofte har Karakteren af et Konglomerat af Skriftsteder, formaar han dog jævnlig at lægge en personlig Farve over sin knappe, **kærnefulde** Stil, der ikke sjældent oplives af Fyndord og Bogstavrim. I en stor Del af V. N.s Forfatterskab lyder der **Vækkelsestoner** til det syndefulde Folk og den slumrende Kristenhed, og **flere** Steder taler han indtrængende om det Ansvar, der er forbundet med Præstegerningen. Som han selv i høj Grad følte Byrden af sit Kald, kunde han ikke trættes af at formane sine Medbrødre til at arbejde i Frygt og Bæven for de Sjæle, de skulde gøre Regnskab for. — Posthumt Stik. — Epitafium i Kastbjerg **K.**

P. Poulson: Catalogus pastorum diceceseos **Aarhusiensis**, 1727, S. 12. Erik Pontoppidan: Marmora Danica, II, 1741, S. 159 f. Richard Petersen: Thomas Kingo og **hans** Samtid, 1887, S. 112 ff.

Bjørn Kornerup.

Nielsen, Vilhelmine (Ville Jais-), f. 1886, Malerinde. F. 1. Maj 1886 i Randers. Forældre: Købmand Carl Oppenheim (1841—1933) og Jeanette Cohn (1855—1924). Gift 6. Nov. 1920 i Kbh. (b. v.) med Maler, Keramiker **Jais-N.** (s. d.).

V. J.-N. kom paa Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder 1905 og gik der i tre Aar, stod i Lære hos Sølvsmed Georg Jensen 1909 og malede Porcelæn hos Bing & Grøndahl 1910—12. Som Malerinde modtog hun Undervisning af Othon Friesz i Paris 1912, af Harald Giersing i Kbh. 1913 og af Henrik Sørensen i Oslo 1914. Hun var i Paris 1912—13, Italien og Holland 1920, Paris og Bretagne 1925, Italien og Grækenland 1931, i Spanien 1936, udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1916—19, 1921, 1927, 1929, 1935, Udstillingen af moderne Kunst i Aarhus Sept. 1918, Charlottenborg Udstillingen 1936 og 1937 (baade Foraar og Efteraar) og holdt egne Udstillinger i Kunstboden i Hyskenstræde Febr. 1926, hos Kunsthandler Bach 1935 og Sept. 1938. — V. J.-N. havde et Gennembrud paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1918, hvor hendes artistiske Verve og livfulde Kolorit havde foranlediget Censurkomiteen til at antage et usædvanligt stort Antal Billeder af hende. Hun udnyttede ikke Sejren, men har efter nogle Aars Tilbagetrukthed paa ny tilkæmpet sig en Position. I sine Opstillinger, Billeder af Enkeltfigurer og figurlige Kompositioner holder hun sig strengt til et **malerisk-sagligt** Arbejde med Billedets og Motivets Opbygning i Farve og Komposition og gennemfører sine Ideer med en Konsekvens, som ikke er almindelig i kvindelig Kunst. Med sin fornemme artistiske Kultur og sin følsomme Sans for malerisk Gedigenhed er hun et smukt Udtryk for de kunstneriske

Idealer, som Harald Giersing foreholdt sin Samtid. — Tegninger af Ludv. Find (1907), Harald Giersing (1909) og **Jais-Nielsen** (1921). Maleri af Giersing (1909), Selvportrætter 1918 og 1937.

Sigurd Schultz.

Nielsen, Jens Peter **Zakarias** (ved Daaben Zacarias), 1844—1922, Forfatter. F. 5. Juni 1844 i Øster Stillinge ved Slagelse, d. 11. Nov. 1922 i Charlottenlund, begr. i Søllerød. Forældre: Smed Niels Henrik Rasmussen (1806—81) og Olavia Mathea Storm (1817—1903). Gift 1° 18. Aug. 1865 i Stillinge med Egerta Johanne Hoffmann, f. 5. Okt. 1841 i Vindinge ved Roskilde, d. 31. Marts 1887 paa **Frbg.**, D. af Lærer Philip Vilhelm H. (1803—62) og Mette Pouline Smith (1803—80). 2° 27. Dec. 1888 i Kbh. (Matth.) med Henrikke Nielsigne Christensen, f. 10. Jan. 1848 i **Hulby**, d. 27. Febr. 1928 i Charlottenlund (gift 1° 1878 med Lærer i Viby Sj. Vilhelm Hoffmann, 1833—79), D. af Lærer Jens Christensen (1813—90) og Susanne Marie Brammer (1826—92).

Som Dreng tumlede N. sig frit i Faderens **Smedie** og paa Landsbygaden og bekymrede sig kun lidt om Lektierne; alligevel klarede han sig godt i Skolen, og til sin Konfirmation stod han øverst paa Kirkegulvet. 1860 kom han paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1863; det følgende Aar, som han selv har kaldt sit Storm- og **Trængselsaar**, var han Huslærer paa Charlottendal ved Slagelse; 1864 fik han Embede i Nejlinge i Fr.borg Amt, og samtidig med at han gennemgik en alvorlig religiøs Krise, der bragtes til en lykkelig Afslutning ved Mødet med Digterpræsten C. Hostrup, tilegnede han sig stærke Indtryk af Natur og Folkeliv i dette karakteristiske Stykke Nordsjælland, den egentlige **Kulsvier**egn; 1868 forflyttedes han til Herstedvester, hvor han virkede, til han 1884 blev nødt til at tage sin Afsked paa Grund af Tunghørighed; derefter tog han Ophold i **Kbh.**, først paa **Frbg.**, senere i Charlottenlund. N. var en dygtig Lærer, der tog ivrigt Del i det folkelige Oplysningsarbejde — han fik bl. a. oprettet en Sang-, Læse- og Foredragsforening og arbejdede ihærdigt for Skyttesagen. Men han havde stadig drømt om at blive Digter, og da han saa, hvilken Lykke Mads Hansen gjorde med sine Sange, fik han Mod til at betræde Forfatterbanen. Han viste H. V. Kaalund og Chr. Richardt sine første Forsøg, og med Bistand af denne sidste lykkedes det ham 1871 at finde en Forlægger til sine »Sange og Smaadigte«; 1882 kom det fortællende Digt »Et Møde«, der har vundet stor Folkeyndest, og derefter fulgte »Lyse Dage« (1890) og »Klokkespil« (1902). Alligevel er det ikke som Lyriker, men som Fortæller N.

har gjort sin Hovedindsats. Det var dog først efter, at han havde udgivet et Par Samlinger mindre Fortællinger, »Tre Fortællinger« (1876) og »To Landsbyhistorier« (1878), at han fik Tag i Publikum med den større Fortælling »Nye Tider« (1882), der skildrer Sammenstødet mellem gammelt og nyt i det konservative Bondesamfund, hvor grundtvigske og politiske Frihedsideer har holdt deres Indtog. I den følgende Roman, »Gamle Vaner« (1883) staar Kampen mellem Vanekristendom og virkelig levende Kristendom, men skønt den saaledes behandler et Spørgsmaal, der altid er aktuelt, kan den ikke i Almengyldighed **maale** sig med »Maagen« (1889), der giver det stærkest nuancerede Indtryk af den Brydning mellem Kristendommen og den nye Tids Strømninger, der er Forfatterskabets Hovedemne. »Kulsviere« (1893) falder uden for disse Samtidsskildringer, men interesserer ved indgaaende, kulturhistoriske Oplysninger om den pittoreske Kulsvieregn. N. har i øvrigt udgivet en lang Række Bøger, »Gærende Kræfter« (1891), »Mystisk« (1897), »Den store Magt« (1898), »Kilderne« (1900), »Provsten i Højelse« (1915), »Baaringgaard« (1920), der alle paa enkelte Undtagelser nær (den paa Frøken Nikoline Kleins Slægtspapirer baserede »Mands Vilje« (1909) og den gamle Præstegaardshistorie fra Biskop Balles Tid »Den evige Higen« (1914)), fortæller om de Dønninger, 70'ernes Røre afsatte i Landsbyen, især paa det religiøse Omraade. Karakteristisk for Forfatterskabet er den lyse Kristendom, der fik sit afgørende Gennembrud i Digterens menneskekærlige Sind under Omgangen med Hostrup og Kaalund, om hvilken sidste N. 1886 udsendte en varmt følt Bog. Han har endvidere udgivet et Par dramatiske Arbejder, »Selvstyre« (1888) og »Ellen Vaage« (1896), der med Held opførtes henholdsvis paa Folketeatret og Dagmarteatret, samt to Bind »Minder og spredte Træk af mit Liv« (1905—11). Gennem Oprindelse og Uddannelse er N. udgaaet fra Skolelærerlitteraturen, til hvis bedste Mænd, Anton Nielsen og C. A. Thyregod, han ogsaa hyppigt vedgaar Arv og Gæld, men takket være den Fordomsfrihed, hvormed han har optaget sin Tids Problemer til fri, kunstnerisk Behandling, overgaar han langt sine Læremestre. — Tit. Professor 1907. — R. 1894. DM. 1914. — Maleri af Luplau Janssen 1917 (Fr.borg). Buste af R. Bøgebjerg 1906. Litografi fra Harald Jensen 1894 og paa Bladet »Danske Digtere og Forfattere«. Træsnit 1877, 1882 og 1902. — Gravmæle tegnet af Viggo Steen Møller 1925. Mindesten i Øster Stillinge med Portrætmedaillon af S. Lindahl 1930.

Selvbiografi i Minder og spredte Træk af mit Liv, 1905—11. Stig Bredstrup i Højskolebladet 8. Dec. 1922. Karl Christensen: Zakarias Nielsen, 1915.

Mads Jepsen: Tre folkelige Forfattere, 1910, S. 84—126. Marius Kristensen i E. Skovrup: Hovedtræk af nordisk Digtning i Nytiden, 1920, S. 298—304. Oskar Thyregod: Lærerne og Skønlitteraturen, 1914, S. 461—72.

Peder Hesselaa.

Nielsen-Klodskov, Niels Jørgen, 1866—1936, Husmandsskoleforstander. F. 19. Febr. 1866 i Gunsemagle, **Torkildstrup** Sogn, Falster, d. 24. Nov. 1936 i Ringsted, begr. sst. Forældre: Bolsmand Niels Hansen Madsen (1826—92) og Johanne Rasmusdatter (1829—93). Gift 1. Maj 1908 i Kbh. (Frederiks) med Bertheline Margrethe Vestergaard, f. 26. Dec. 1864 i Torsted, Hundborg Herred, D. af Lærer, sidst i Nørhaa Lars Christian Berthelsen V. (1829—1906) og Nicoline Nielsen (1829—1925).

N.-K. voksede op i et fattigt Hjem, tjente først hos Bønder og kom senere i Gartnerlære i Nykøbing F. En Tid opholdt han sig paa lollandske Herregaarde, dels som Gartner, dels som Elev, en Vinter gennemgik han Rødkilde Højskoles Havebrugsafdeling og besøgte Askov Højskole i Vinteren 1892—93. Paa Askov opholdt han sig med korte Afbrydelser i tre Aar, dels som Deltager i Kursus for yngre Højskolelærere, dels sysselsat med Arbejde i Haver og Anlæg. 1895 blev han Lærer paa Fr.borg Højskole, hvis Have han anlagde, og om Sommeren virkede han som Vandrelærer i Havebrug i Maribo Amt. 1899—1901 gennemgik han Statens etaarige Lærerkursus. I længere Tid havde han syslet med Planer om at oprette en Husmandsskole, og 1901 gik han ud i Agitationen for at skabe Tilslutning og rejse de nødvendige Midler. Han kom i Forbindelse med Landbrugsminister Ole Hansen, der blev vundet for Tanken og 20. Sept. s. A. nedsatte en Husmandsskolekommission. Et halvt Aar senere var denne færdig med sine Overvejelser, der mandede ud i Forslag om to nye Skoler, en paa Øerne og en i Jylland, hvis Undervisning skulde tage Sigte paa det mindre Landbrug, Husmandsbruget og Landbrugets Bierhverv. Forslagene blev hurtigt ført gennem Rigsdagen, og N.-K. byggede sin Skole ved Kærehave Øst for Ringsted, paa en Plet, han i Forvejen havde udset. Staten ydede et Laan paa 60 000 Kr. til en meget lav Rente; 15 000 Kr., som N.-K. selv skulde skaffe, rejstes uden Vanskelighed, Ringsted By skænkede ca. 32 Tdr. Land uden Købesum, men mod en aarlig Arvefæsteafgift, og Godsejer Howden-Rønnenkamp gav otte Tdr. Land Skov. 18. Sept. 1903 indviedes Kærehave Landhusholdningsskole. Ved sit storstilede Anlæg, der vakte megen Beundring i Husmandskredse, og gennem en ihærdig Reklame blev Skolen hurtigt landskendt og stærkt søgt af Deltagere i korte Kursus. I en Arrække var der ogsaa god Tilgang

til Karle- og Pigeskolen, men senere mindskedes Elevtallet, og da saavel Bygninger som Jordtilliggende i Aarenes Løb var blevet udvidet stærkt, kom Skolen i økonomiske Vanskeligheder. N.-K. søgte at klare disse ved at fremsætte Tilbud om at skænke Skolen til Staten, imod at der sikredes ham en aarlig Ydelse. Tilbudet blev ikke modtaget, og 1922 maatte N.-K. give op. Kærehave overtoges af en Skolekreds og har siden været drevet som almindelig Landbrugsskole. N.-K. flyttede over i Egelundshuset og gav sig til at skrive sin egen og Kærehaves Historie. De to første Bind indeholder, trods megen Vidtløftighed, adskillige fængslende Træk, de øvrige er en vilkaarlig Sammenhobning af Taler, Breve og Artikler, væsentligt og ligegyldigt imellem hinanden; man undgaar ikke Indtrykket af en stærkt selvoptaget Mand. N.-K. havde ingen Tilknytning til Husmandsbevægelsen og forstod næppe helt, hvad den indebar. Der var mere Vingefang i hans Ideer end Bærekraft i hans Personlighed, og det var lettere at faa Øje paa det smarte end paa det ideelle i hans Virke. Men det var hans Livsmaal at ophjælpe Husmændenes Kaar ved at gøre dem dygtige til deres Gerning og give dem Sans for at skabe lyse, sunde og kønne Hjem, og han havde en særlig Evne til at faa Elever og Kursusdeltagere til at tro paa nye Muligheder, saa de rejste hjem og førte dem ud i Praxis. — Mindesmærke med Portræt ved Kærehave.

N. J. Nielsen-Klodskov: Kærehave, I—V, 1922—35. Ringsted Folketidende 24., 25. Nov., 1. Dec. 1936. *Olaf Andersen.*

Nielsen Ladefoged, Laust, 1858—1934, Storimportør. F. 19. Maj 1858 i Lille Ramsing ved Skive, d. 25. Febr. 1934 i London, begr. sst. **Forældre:** Gaardejer Niels Laustsen Ladefoged (1826—86) og Mariane Madsdatter (1832—82). Gift 2. Aug. 1881 i Brøndum ved Skive med Vibekke Jensen Lønborg, f. 30. Nov. 1857 i Brøndum, d. 8. Febr. 1938 i London, D. af Gaardejer Jens Esperesen L. (1829—81) og Ane Vibekke Pedersen (1830—1906).

Allerede i Tiaarsalderen kom N. L. paa Oddense Højskole og forblev her til sit 16. Aar, hvorefter han kom hjem til Faderens Gaard og deltog i Arbejdet til 1881, da han tog til England og paabegyndte en Forretning med levende Kvæg, som i Løbet af faa Aar oparbejdedes til et betydeligt Omfang. I Slutningen af 80'erne optog han tillige Handel med dansk Smør, og da Importen af levende Kvæg til England i Begyndelsen af 90'erne blev forbudt, slog han over paa Kødhandelen og fik den danske Regering til at bygge Statens Eksportslagteri i Esbjerg, som han i en lang Aarrække havde i Leje. Da der i 90'erne viste sig Muligheder for Udvidelse af den danske

Ægeksport til England, var N. L. den første blandt de danske Storimportører i England, der optog ogsaa denne Artikel i sin Forretning. Kort efter Aarhundredskiftet optoges tillige Import af dansk Bacon, og dette blev efterhaanden Forretningens **Hoved**-artikel, navnlig efter at Firmaet 1913 havde oprettet en Afdeling i Manchester. I mange Aar drev N. L. sin Forretning fra Kontoret i West Smithfield, som var og stadig er Centret for Londons **Kød**-handel, men fra 1906 har Firmaet resideret i Tooley Street, hvor de fleste danske Importforretninger har Domicil. 20—30 danske Andelsslagterier er faste Leverandører til Forretningerne i London og Manchester, som føres videre af Sønnerne *Niels N. L.* (f. 5. Aug. 1891) i London og *Esper N. L.* (f. 24. Jan. 1897) i Manchester, der begge deltog i Verdenskrigen som Officerer i den engelske Hær. — Efter Faderens Død 1886 overtog N. L. Fædrengaarden i Ramsing, som han Resten af sit Liv drev som Mønsterbrug, i de senere Aar bestyret af en Datter og Svigersøn. — N. L. var en af de stærkeste Banebrydere for den danske Eksport til England, og han var en Høvdingeskikkelse inden for den danske Koloni i London. Han blev ved sin Dygtighed og det Held, der fulgte hans Foretagender, en af de Mænd, som det danske Landbrug kan takke mest for den førende Stilling, som de danske Landbrugsprodukter kom til at indtage paa det engelske Marked. — R. 1906. DM. 1928.

A. Kamp.

Nielsen-Svinning, Hans Christian, f. 1869, Højskoleforstander. F. 24. Febr. 1869 i Svinninge ved Nykøbing S. Forældre: Gaardejer Niels Jensen (1830—1908) og Ane Olsdatter (1828—1900). Navneforandring 3. Febr. 1906. Gift 6. Aug. 1897 i Vig med Karen Sofie Jensen, f. 17. Maj 1873 i Jyderup, Ods Herred, D. af Gaardejer Jens Pedersen (1836—1904) og Kirsten Andersen (1847—1926).

N.-S. var i sin Ungdom Elev paa Sorø Højskole og tog Lærereksamen 1894 fra Gedved. Efter nogle Aars Virksomhed ved Salling Højskole og Skibelund Efterskole købte han 1897 Hadsten Ungdomsskole, der havde Anerkendelse som Højskole og nu antog dette Navn. Nye Bygninger blev rejst, og Skolen voksede hurtigt fra en lille til en stor. Paa Grund af svigtende Helbred (Tuberkulose) solgte N.-S. Højskolen 1907 og flyttede til Herregaarden Stubbergaard ved Vinderup, som han ejede 1904—10. Siden tog han Ophold i Kbh. og redigerede en kort Tid »Københavns Afholdsdagblad« og senere »Land og Folk«. 1911 overtog han Ledelsen af Fyns Stifts Husmandsskole, der nu stærkere end før fik Præg af

Højskole. Her virkede han, til han **1918** købte Kerteminde Højskole, hvis Forstander han var, til han **1930** solgte den paa Grund af Sygdom. Han bosatte sig i Aarhus og har siden om Vinteren hver Uge holdt nogle Foredrag paa Den jydsk **Haandværkerskole** i Hadsten. — Tidligt blev N.-S. stærkt optaget af politiske og sociale Forhold, og med stor Energi og udpræget agitatorisk Evne har han deltaget i Arbejdet paa disse Felter. Ved fire Valg (**1906**, **1909**, **1910** og **1911**) var han Det radikale Venstres Kandidat i den nu nedlagte Veringekreds, men blev ikke valgt; i nogle Aar sad han i Partiets Hovedbestyrelse. Navnlig Afholdssagen har N.-S. ofret megen Tid og Kraft, har været en skattet Taler ved et stort Tal af **Af holdsmøder**, siddet i Hovedbestyrelsen for Danmarks Afholdsforening, været Formand for **Forbudsunionen**, har været Medredaktør og Medudgiver af forskellige Afholdsblade, »**Folkevennen**«, Afholdsdagbladet »**Reform**« o. fl. N.-S. har desuden haft en omfattende Foredragsvirksomhed ved Møder af folkelig og kristelig Art. **1932** deltog han i forreste Række i Genrejsningen af Jydsk Hypotekforening og har siden været dennes Næstformand. — Maleri af Anna E. Munch **1928**.

Erindringer i: Tanker og Minder. Udg. af **Afholdstalerne**s Forbund, **1904**. A. Schmidt: **Afholdsbevægelsens** Verdenshistorie, IV, **1914**. Kerteminde Højskoles Aarskrift, **1922**. Olaf Andersen: Fyns Stifts Husmandsskole **1908**—**1933**, **1933**.

Fred. Nørgaard.

Nieuwenhuis, Peder Nicolaas, **1842**—**1924**, Officer, Militærforfatter. F. **13. Okt. 1842** i Amsterdam, d. **21. Dec. 1924** i **Kbh.**, begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Assessor i Utrechts Provincialret, Dr. jur. Coenraad Jacobus Nicolaas N. (**1813**—**81**) og Augusta Nyegaard (**1818**—**79**). Gift **21. Sept. 1866** i Brahettrolleborg med Louise Bagger, f. **16. Nov. 1847** i Vissenbjerg, d. **28. Aug. 1910** i Middelfart, D. af Kapellan i Vissenbjerg, senere Sognepræst i Brahettrolleborg Frederik Vilhelm B. (**1805**—**84**, gift **1° 1835** med Sophie Charlotte Birch, **1807**—**43**, **3° 1856** med Eleonora Elisabeth Johanne Sophie Nyegaard, **1818**—**1900**) og Mariane Elisabeth Louise Tofte (**1808**—**48**).

N. var **1856**—**59** hollandsk Søkadet, kom **1859** til Danmark, tog **1861** Adgangseksamen til Højskolen og gennemgik denne til **1866**. **1863** fik han dansk Indfødsret, **1864** deltog han i Krigen og blev Sekondløjtnant i Artilleriet (Ancienn. **1861**), Premierløjtnant **1867**. Efter Tjeneste i sit Vaaben var han **1872**—**76** ansat ved Generalstaben, herefter atter i Vaabnet og blev Kaptajn **1879**. **1883**—**89** var han atter i Generalstaben, blev **1889** Oberstløjtnant og Afdelingschef,

Oberst 1894 og Regimentschef til 1905, da han afskedigedes af Linien, blev Generalmajor af Forstærkningen og Chef for Kbh.s Væbning indtil 1910. 1881—93 var han en meget interesseret og meget velvillig Lærer i Krigskunst ved Officerskolens Stabsafdeling — 1884—93 tillige i Krigshistorie. Han var Medlem af vigtige militære Kommissioner og gentagne Gange paa Tjenstrejse til Udlandet. — N. var en mangesidigt begavet og interesseret Personlighed, en virksom Talsmand for Landsforsvaret og Hæren. Ogsaa efter sin Afsked fulgte han med paa politiske og militære Omraader, og som mangeaarig Medarbejder ved »Nationaltidende« udbredte han Kendskab til militære Forhold i Ind- og Udland. Under meget vanskelige Tidsforhold bestræbte han sig for at give en objektiv Fremstilling af Begivenhederne i Verdenskrigen. Hans mangfoldige Biografier og Nekrologer i Dagspressen og andetsteds var præget af Objektivitet og Velvillie. N. var Translatør i Hollandsk, havde været Formand for Translatørforeningen, udenlandsk Medlem af Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde i Leiden, Formand i Krigsvidenskabeligt Selskab, for Kbh.s Forsvarsforening, for Geografisk Selskabs Raad samt Medarbejder ved »Dansk biografisk Lexikon« og ved »Salmonsens Konversationsleksikon«. Foruden en Række Lærebøger i Krigskunst m. m. har han skrevet bl. a.: (Miles:) »Kan Danmark med nogen Udsigt til et gunstigt Resultat forsvare sin Selvstændighed« (1874), »Om Muligheden og Nødvendigheden af Kbh.s Forsvar« (1876), (H. Sørensen:) »Slaget ved Lyngby« (1880), »Den russiske Hærs Ledelse under Krigen 1904—05« (1912), »Krigsproblemet, belyst ved den danske Hærs Ledelse i de sidste Aarhundreder« (1913), »Krigsledelsen i en konstitutionel Stat« (1917), »Den danske Hærs Udvikling siden 1864« (1918). — R. 1881. DM. 1891. K.² 1897. K.¹ 1907. — Maleri af V. Blom 1907 i Familieeje.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 193 fif. J. D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard: Stamtafel van het geslacht Nyegaard-Nieuwenhuis, 1909. Generalstaben 1808—1908, 1908. Det krigsvidensk. Selskab 1871—1921, 1921, S. 60. N. Nielsen: Matematikken i Danmark 1801—1908, 1910. N. P. Jensen: Livserindringer, I—II, 1915—16. Erindringer i III. Tid. 26. Sept. 1909. Nationaltidende 13. Okt. 1917, 22. Dec. 1924. Berl. Tid. .2. og .3. Okt. 1922, 22. Dec. 1924. Rockstroh.

Nilsson, Amanda, se Nielsen.

Nimb, Louise Sophie Thora, 1842—1903, Restauratrice. F. 9. Okt. 1842 i Holstebro, d. 3. Maj 1903 i Kbh., begr. i Søllerød. Forældre: Grosserer Aron Abraham Gunst (ca. 1783—1866) og

Zerina Dellevie (ca. 1801—64). Gift 22. Juni 1861 i Kbh. (Trin.) med Restauratør, senere Kammerraad Vilhelm Christopher N., f. 18. Aug. 1830 i Kbh. (Trin.), d. 9. Juli 1900 i Snekkersten (gift 1° ca. 1852 med Doris Gottlibine Hansen; Ægteskabet opløst), Søn af Mel- og Grynhandler, Rugbrødsbager, senere Kroejer i Nyholte Jens Christian N. (1804—69) og Emilie Therese Schmidt (1804—68).

L. N., der var den yngste i en Flok paa ni Børn, overtog i en Alder af kun sytten Aar sammen med sin Mand Nyholte Kro, der i henved 70 Aar havde været i den N.ske Slægts Eje og bl. a. som Røjels Kro er kendt som Maalet for mange af Søren Kierkegaards Køreture i 40—50'erne. Kroen blev kendt som et udsøgt Madsted, og det varede ikke længe, før L. N. kom til Kbh. og overtog en Række store Restauranter, bl. a. Studenterforeningens, Rigsdagens, Industriforeningens, Væddeløbsbanens, Tivolis Divan 2 o. fl. Med sin udsøgte Smag, Sans for Hygge og Kendskab til Kogekunstens Mysterier forstod L. N. at vinde sine Gæster, blandt hvilke mange inden for Intelligensens Verden blev hendes personlige Venner, saaledes Herman Bang, der endog en Tid havde sit Hjem i L. N.s Hus. Det var hos hende, han skrev sin første Roman, »Haabløse Slægter« (1880). Ved Siden af sin udstrakte Virksomhed som Restauratrice fik L. N. Tid til at skrive en Række Kogegog Syltebøger, »Kogebog for større og mindre Husholdninger« (3. Udg. 1900), »Illustreret Syltebog« (1896), »Menuer« (1897), »Menu-Ordbog« (1899), »Kogebog og Menuer for Sukkersyge-Patienter« (2. Opl. 1915), »Karen, en Bog om Trofasthed i Husgerning« (3. Opl. 1900), »Anvendelse af Grønt til Vegetarianermiddage« (2. Opl. 1903). Endelig kom »Tolv Opskrifter paa Tomater« (1900); L. N. var en af de første, der anvendte denne Frugt i Husholdningen. Døtrene *Henriette N.* (f. 13. Okt. 1863, d. 29. Aug. 1919) og *Zerina Emilie N.* (f. 4. Juli 1865) fortsatte efter Forældrenes Død Ledelsen af de forskellige Restauranter. Fra Divan 2 flyttedes Tivoliforretningen 1909 til Bazarbygningen, men overgik 1913 til et Aktieselskab. Henriette N. udgav en »Kogebog og Opskrifter med indskrænket Smør-, Fedt- og Kød-forbrug« (1918). — Maleri forestillende L. N. i Familieeje. Blyantstegning af Hugo V. Pedersen (Fr.borg).

Herman Bang i **København** 6. Maj 1903. Chr. Houmark i **Politiken** 30. Aug. 1919 og 8. Juli 1920. Zerina Nimb: Erindringer i **Berl.** Søndag 22. Jan., 5. Febr., 19. Febr. 1939. Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst, 1938, S. 455-58.

G Nygaard.

Niss, Thorvald Simon (**Simeon**), 1842—1905, Maler. F. 7. Maj 1842 i Assens, d. 11. Maj 1905 paa **Frbg., begr.** i Hillerød. **Forældre:** Malermester Niels Frederik N. (1810—81) og Barbara Kirstine Ploug-Hempel (1812—52). Gift 1° 27. Jan. 1872 i Kbh. (Johs.) med Caroline Christine Bjergrav, f. 11. Juli 1849 i Hjørring, d. 8. Febr. 1876 i Kbh. (**Helligg.**), D. af Rebslager Christian Christensen B. og Elise Pedersdatter. 2° 25. Febr. 1881 i Hillerød med Constance Andrea Ludovica Frederikke Møller, f. 1. Febr. 1855 i Hillerød, d. 5. Sept. 1905 i **Kbh.**, D. af Købmand, senere Landstingsmand Carl Ludvig M. (1815—86) og Oline Frederikke Frederiksen (1816—89).

N. kom til Kbh. 1860 som Malersvend, søgte Arbejde i Faget og var senere i en Aarrække (1863—77) ved Den kgl. Porcelainsfabrik som Dekorationsmaler. Han havde imidlertid en stærk Trang til at blive Kunstner, og fra 1861 begyndte han at gaa paa Akademiets Aftenskole, som han besøgte med Afbrydelser (bl. a. ved Krigen 1864, hvor han deltog ved Aarøes Strejfkorps) til 1869 og nogle faa Maaneder igen 1874. Det var trange Aar for N., som kæmpede med store økonomiske Vanskeligheder, under hvilke hans Kunst havde svært ved at udfolde sig. Han begyndte dog at udstille paa Charlottenborg 1870 og opnaaede den Sødring'ske Opmuntringspræmie 1875, men hans Billeder i disse Aar, der var blevet hængende i den fortyndede danske Landskabstradition, røbede med deres tørre og spidse Penselføring ingen betydelige Anlæg. Først mod Slutningen af 70'erne, da han havde sagt Den kgl. Porcelainsfabrik Farvel og var begyndt at male i Otto Baches Atelier under denne tre Aar ældre Kunstners Vejledning, indtraf der et Slags malerisk Gennembrud, idet han gennem Bache indirekte fik Føling med nyere fransk Landskabsmaleri. Paa fælles Studieudflugter lærte N. at anlægge et større og mere malerisk Syn paa Naturen og naaede saaledes i sin kunstneriske Udtryksform paa Linie med dengang fremtrædende Landskabsmalere som Godfred Christensen og Zacho. Hans Pensel blev bredere og mere fyldt med Farve, Formen større og Behandlingen mere glansfuld, og i en Aarrække var hans Speciale Efteraars- og Vinterbilleder, der vandt Yndest ved deres friske og temperamentsfulde Skildring af Vejret. Han betegnes (af Karl Madsen) som den afsit Slægtled, der havde »det stærkeste Temperament og det største Talent«. Allerede i 80'erne havde han faaet Vind i Sejlene. 1882 blev hans Billede »Septemberdag i Jægersborg Dyrehave« præmieret paa Udstillingen i Wien, n. A. opnaaede han her hjemme Udstillingsmedaillen for et Vinterbillede, der indkøbtes af Kunstmuseet, og

med Akademistipendier (1885—86) og det Ancker'ske Legat (1892) kunde han foretage Rejser i Italien og Grækenland, foruden at han 1889 var i Paris. — En ny Vending tog N.s Kunst, da han sidst i 80'erne søgte op til Skagen og her gav sig i Kast med **Marine-**maleriet, der **maaske** blev det Omraade, hvor hans rent kunstneriske Egenskaber træder tydeligst frem. En Pastel (1888, Skagens Museum) viser nogen Indflydelse fra Julius Paulsen, men senere Mariner (f. Eks. »Kølvand. Middelhavet« (1893) og »Haardt Vejr. Aalandshavet« (1901), begge i den Hirschsprungske Samling) kan ved »selve Opfattelsen og den snævre koncentrerede Afgrænsning af Emnet« ofte minde om Monet (Rostrup), selv om de ikke kommer ham nær i malerisk Finhed. Ved Siden af Malerkunsten har han dyrket Raderkunsten med Dygtighed. Af hans Raderinger kan nævnes det stærkt dramatiske »Stormvejr ved Esrom Sø«. I de sidste Aar af sit Liv blev N. ramt af et stærkt Nervesammenbrud, tynget af personlige Sorger. N. blev Medlem af Akademiraadet 1887 og var i længere Tid Formand for Kunstnerforeningen af 18. November, som 1914 lod afholde en retrospektiv Udstilling af hans Arbejder. — R. 1892. — Blyantstegning af P. S. Krøyer 1874 (Privateje). Tegning af H. N. Hansen 1879 og af E. Henningsen 1883 (Fr.borg). Maleri af P. S. Krøyer 1887, af O. Björck og af V. Irminger 1904 (hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg). Buste af H. Gyde Petersen 1901, tilh. Kunstnerforeningen af 18. November. Portrætteret paa Tuschtegning af H. N. Hansen 1880: Mellem Kunstnere (Fr.borg). Træsnit 1882 og efter Fotografi 1883.

Sigurd Muller: Nordens Billedkunst, 1905, S. 186 f. Ill. Tid. 1. Okt. 1882 f., 14. Aug. 1892, 21. Maj 1905 og 21. Jan. 1912. Katalog (Auktion) over Malerier og Pasteller af Thorv. Niss, Nov. 1892. Fortegnelse over Arbejder af Maleren Thorvald Niss udstillede i Foreningen for national Kunst. Charlottenborg, 1914. Dansk Kunst, Nr. 2, Febr. 1914. Karl Madsen: Skagens Malere, 1929, S. 140 f. H. Rostrup i Danmarks Malerkunst, 1937, S. 200.

Merete Bodelsen.

Nissen. Af de ikke faa borgerlige Familier, der fører det navnlig i Sønderjylland hyppigt forekommende Patronymikon N., skal nævnes en Slægt, der føres tilbage til en Henrik Lorentzen (**Schack**), Jæger hos Hartvig Rantzau, som 1484 fik Kongebrev paa Gaarden Oldemorstoft i Bov Sogn; hans Sønnesøns Søn Herredsfoged i Vis Herred Nis Asmussen (d. 1625) var Bedstefader til Krigskommissær, Landsdommer Nicolaus N. (1627—84) til Lerbæk og Rugballegaard, hvis Sønner var Kancelliraad, **Krigskommissær** Nicolaus N. (d. 1717) til Lerbæk og Rugballegaard og Etats-

raad, Generalkrigskommissær Herman Lorentz N. (d. 1717) til Brantbjerg og Lerbæk m. m., der blev adlet 1710, og som var Fader til Stiftamtmand i Aarhus, sidst Amtmand over Kbh.s Amt, Etatsraad Ulrik Christian N. (1691—1756) til Stamhuset Skærsø og til Generalmajor Christian Siegfried N.-Benzon (1690—1763) til Stamhuset Skærsø, med hvem den adlede Linie uddøde. Kancelliraad Nicolaus N. (d. 1717) var Bedstefader til den for sine mønsterværdigt affattede Domme kendte Professor juris ved Sorø Akademi, Vicelandsdommer, Etatsraad Hans Nicolai N. (1755—1815), hvis Søn, Sognepræst i Nysted, Provst Ludvig August N. (1799—1848) var Bedstefader til de nedenn. Brødre Operasangeren Helge N. (1871—1926) og Ingeniøren Niels Frederik N. (1869—1935).

Danmarks Adels Aarbog, XLIV, 1927, II, S. 73 f.; XLVI, 1929, II, S. 312 f. Lengnicks Stamtavler. Kristian Glud Konradsen: Stamtavle over Familien Glud, 1933, S. 8 f. Th. Hauch-Fausbøll i Politiken 14. Okt. 1926.

Albert Fabritius.

Nissen, Carl Adolph, 1839—1905, Sprogmand. F. 7. Nov. 1839 paa Frbg., d. II. April 1905 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Lærer ved, senere Bestyrer af St. Petri Realskole Ivar Jasper Andreas Jiirgen N. (1810—51) og Anne Kirstine Wentzel (1820—90). Gift 21. Dec. 1872 paa Frbg. med Bolette Cathrine Petersen, f. 18. Marts 1838 i Kbh. (Trin.), d. 14. Juni 1893 sst., D. af Møllermester Ole P. (1790—1874) og Charlotte Amalie Møller (1803—74).

N. blev Student 1857 fra Metropolitanskolen og juridisk Kandidat 1864. Han benyttede ikke sin Embedseksamen, men begyndte tidligt at undervise i Tysk og Engelsk ved en Række Skoler, bl. a. Borgerdydskolen i Kbh. og Søofficersskolen. Til Brug ved Undervisningen udgav han adskillige Lærebøger i Tysk og Engelsk, bl. a. ogsaa i Handelskorrespondance. Af disse fortjener hans »Tysk Grammatik for Viderekomne« (1891) Omtale som en meget fyldig Fremstilling. Den sammen med F. A. Mohr (1842—1908, cand. jur., Lærer ved Officerskolen) udgivne »Tysk-Dansk Ordbog« (I—II 1900—04) giver en ganske ualmindeligt fuldstændig Ordliste, ogsaa over teknisk Sprog o. l., mens den er karrig med Oplysninger om idiomatiske Udtryk. — N. havde ved at følge Professor L. H. F. Oppermanns Undervisning sat sig ind i tysk Sproghistorie, var 1883 blandt Ansøgerne til det efter Oppermanns Død ledige Docentur i Tysk og forsvarede 1884 Disputatsen »Forsøg til en mid-del-nedertysk Syntax«. — Tit. Professor 1892.

Univ. Progr. Nov. 1885, S. 169 f. Berl. Tid. 12. April 1905. Knud Bokkenheuser: Da man var ung —, 1926, S. 35 f., 94.

H Ti h

Nissen, Hans Christian, 1851—1933, Generalkonsul, Læge. F. 26. Marts 1851 i Kbh. (**Helligg.**), d. 21. Jan. 1933 i Algier, begr. sst. Forældre: Instrumentmager Julius N. (1817—67) og Johanne Marie Muller (1823—62). Gift 26. April 1882 i Preetz med Elisabeth (Else) Maria Martha Burow, f. 26. Juni 1858 i Preetz, d. 4. Maj 1915 i Algier, D. af Landmand og Brønderiejer Friedrich Eduard Christian B. (1823—1900) og Marie Friederike Caroline Westphal (1831—92).

N. blev Student 1869 fra Metropolitanskolen, rejste 1870 til England for at uddanne sig, navnlig studere Fabrikation af elektriske Kabler, og derfra s. A. som Elektrotekniker til Kina. Han fik der Ansættelse som Assistent i Store Nordiske Telegrafselskab og opholdt sig i Hongkong, Shanghai, Nagasaki og Vladivostok til 1874. Han virkede derefter som Telegrafingeniør i Kbh., men **maatte** opgive sit Arbejde paa Grund af en Knældielse, studerede Medicin og blev cand. med. 1882. Efter endt Hospitalstjeneste ved Kommunehospitalet og Frederiks Hospital var han Korpsslæge ved det genoprettede Kongens Livjægerkorps 1885—88. For at søge Helbredelse for en ondartet Blodforgiftning rejste han derpaa til Algier, kom sig hurtigt, tog fransk medicinsk Eksamen og ned-satte sig som Læge i Kvarteret Mustapha supérieur i Byen Alger, hvor han oprettede et Sanatorium. 1891 udnævntes han til dansk Vicekonsul, 1899 til Konsul og 1911 til Generalkonsul. N. var en djærv og frisk Personlighed, der altid søgte at yde sit Fædreland de Tjenester, han formaaede, og viste den største Hjælpsomhed over for sine Landsmænd. Under Verdenskrigen gjorde han frivillig Tjeneste som Læge ved Røde Kors, der lod mange saarede bringe til Algier. — Med levende Interesse dyrkede han entomologiske Studier (Lepidopterer) og foretog talrige Samlerejser i det indre Algier og de tilgrænsende Egne af Sahara. Hans Sommerfuglesamling var derfor rig paa Arter — selv de sjældneste — fra disse Egne; men ogsaa fra Østasiens sommerfuglerige Egne havde han en stor Repræsentation. For Videnskaben nye Arter deri er beskrevet dels af ham selv, dels af engelske Entomologer. 1930 skænkede han sin Sommerfuglesamling (over 10 000 Eksemplarer) til Zoologisk Museum i Kbh., hvor den er indgaaet som et meget vigtigt Led. — R. 1903. DM. 1920. K.² 1923. — Maleri af Erik Henningsen 1911.

Axel Sørensen: Studenterne fra 1869, 1894, S. 5 f. Entom. Meddel., XV, 1921—27, S. 352 f.

Fr. de Fontenay.

Nissen (ved Daaben Søndergaard), **Hans**, 1788—1857, nord-slesvigsk Fører. F. 18. Dec. 1788 i Hammelev, d. 18. Maj 1857 sst., **begr.** sst. Forældre: Gaardmand Jørgen N. (1758—1827) og Kirstine Hansdatter (1763—1831). Gift 1° 29. Okt. 1814 i Hammelev med Elisabeth Catharina Thorøe, f. 7. Juni 1795 i Hammelev, d. 3. Nov. 1815 sst., D. af Gaardejer Jens Jørgensen (T.) (1770—1820) og Cathrina Anna Matthiasdatter (1771—1819). 2° 27. Okt. 1822 i Hammelev med Mette Magdalene Pedersdatter Bonde, f. 2. Juni 1806 i Hammelev, d. 11. Nov. 1902 i Haderslev, D. af Halvgaardsmand Peder Pedersen (1766—1846, gift 1° 1795 med Maren Nisdatter Bonde, 1769—99) og Magdalene Jørgensen (1778—1852).

N. overtog 1814 sin **Fædrenegaard** og udnævntes s. A. til Sandemand i Gram Herred. Tiderne var vanskelige, og tilmed havde han stor Gæld til sine Søkende; endnu saa sent som i Begyndelsen af 30'erne var han til Sinds at lade sig erklære fallit, men Kreditorerne i Haderslev bevægede ham til at blive siddende paa Gaarden. Dette skyldtes sikkert den Anseelse, han havde vundet i de forløbne Aar ved sin Kraft og Dygtighed; saaledes havde han bødet paa de svigtende Indtægter af Kornavlén ved Hesteopdræt og ved Salg af Humle til Nørrejylland. Men denne Tids stærke Anstrengelser gav ham tillige det **Alvorspræg** og den levende Guds-tro, som fulgte ham gennem hele Livet. Han var ortodoks, men blev efterhaanden paavirket af Grundtvig, og han holdt skrap Hustugt i konservativ Aand, men saaledes, at han først og fremmest appellerede til Æresfølelsen. Ogsaa som Sandemand havde N. hurtigt vundet Respekt, ikke alene hos Bønderne, men ogsaa hos Embedsmændene ved sin Skarpsindighed og ubestikkelige Retfærdighedsfølelse. Og dog var han de sidstes erklærede Modstander. Embedsstanden havde aldrig været yndet i den danske Del af Slesvig, og da den fra 1836 vilde skaffe sig Indflydelse paa Besættelsen af Stænderpladserne, mødte den kraftig Modstand. Straks ved det første Stændervalg satte N. Nis Lorenzens Valg igennem mod Kammerjunker v. Krogh til Aastrupgaard. Endnu større Indflydelse vandt han efter Sprogsagens Rejsning. Da Sognefogederne og Sandemændene i Gram Herred 1841 havde vedtaget at ophænge en Tavle i Tørning Tinghus med Kongens Navnetræk og en Tak til ham, fordi han (ved Reskr. af 14. Nov. 1840) havde genindsat Modersmaalet som Rets- og Bestyrelsessprog, gennemtvang N. en Kamp med Herredsfoged O. Kier og Tingskriver Dr. Meyer, der vilde forhindre dette. Først efter flere Aars Forløb lykkedes det N. at føre »Tavlesagen« til Sejrr ved en Audiens hos

Christian VIII. paa Før i Aug. 1843. Dette Spørgsmaal bidrog meget til at skærpe Befolkningens Holdning over for Embedsmændene, der nu stedse tydeligere tonede slesvigholstensk Flag.

Samme Aar var Den slesvigske Forening blevet stiftet som Svar paa, at der var nægtet P. Hiort Lorenzen Ret til at »tale Dansk« i Ständerforsamlingen. N. blev Foreningens første Formand, og hans Anseelse skaffede den hurtigt Fremgang. Under den før nævnte Audiens paa Før, hvori Laurids Skau deltog som Foreningens Sekretær, gjorde de to Bønders forstandige og bestemte Optræden Indtryk paa Kongen. Følgen var, at han paalagde Amtmændene alvorligt at gennemføre det danske Sprogs Anvendelse. Under en senere Audiens i Okt. i Kbh. drøftede Christian VIII. med dem deres Ønsker om Oprettelsen af en Folkehøjskole og om Ständerforsamlingens Forlæggelse fra Slesvig til Flensborg. I Henhold til denne Samtale købte N. kort efter den Gaard i Rødding, som blev Sædet for Danmarks første Folkehøjskole, og han indtraadte selv i Bestyrelsen heraf. Men det kgl. Reskript af 29. Marts 1844, som lammede de dansktalende Ständerdeputeredes Optræden, bragte ham i den voldsomste Opposition mod Kongen. Da han i Den slesvigske Forenings Navn havde nedlagt en kraftig Protest imod Reskriptet, indtraadte et Brud med Kongen, der havde Lukning af Foreningen og Sagsanlæg mod Bestyrelsen til Følge. N. maatte da atter rejse til Før sammen med Pastor H. V. Hertel og L. Skau for at faa Sagen hævet, hvad dog først lykkedes, efter at de ydmygt havde gjort Afbigt. Fra nu af fandt der en stigende Tilnærmelse Sted mellem Christian VIII. og Nordslesvigerne paa Grund af Slesvigholsteinismens truende Vækst, og efter »det aabne Brev«s Udstedelse (Juli 1846) holdt N. i Den slesvigske Forening Festtalen paa Kongens Fødselsdag for ham, »der ikke alene er en god Konge, det har vi altid vidst, men ogsaa kan være en hvas Konge«. Herefter opgav han Formandsskabet og deltog for Fremtiden kun sparsomt i det offentlige Liv. Kun ved særlige Lejligheder, som i Marts 1848, fandt han sig foranlediget til at træde frem og i Forbindelse med Nis Lorenzen og Hans Krüger udstede en kraftig Proklamation til Bønderne mod det paabegyndte Oprør. Men til sin Død nød han Højagtelse i alle Kredse som en af de dygtigste og stejleste Foregangsmænd for den frie nordslesvigske Bondestand. — Litografi. Hans Navn paa Støtten paa Skamlingsbanken.

L. Skau: Hans Nissen i *Hammelef*, 2. Opl., 1866. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, III—VIII, 1916—22. Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 281, 283, 292, 305, 320, 328.

Knud Fabricius (H. R. Hiort-Lorenzen).

Nissen, Helge, 1871—1926, Operasanger. F. 5. Sept. 1871 paa Rydhaug ved Holstebro, d. 5. Okt. 1926 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Forpagter Frederik Emil N. (1834—72) og Anna Frederikke Larsen (1846—1923). Gift 1° 19. Sept. 1902 i Hornbæk med Kamma Emmy Bügel Berner, f. 11. Sept. 1880 i Kbh. (Johs.) (gift 2° 1909 med Overretssagfører, senere Højesterets-sagfører og konst. Kammeradvokat Vagn Aagesen, 1866—1939 (gift 1° 1892 med Ingeborg Hansen, f. 1873, gift 2° 1911 med Kammerherre Otto Scavenius, s. d.)), D. af Fideikommisbesidder Edmund Bügel B. (1827—85) og Alvilde Nathalie Mathilde Poulsen (1847—1938). Ægteskabet opløst. 2° 25. Okt. 1910 i Svendborg med Octavia Wiggersa Rye, f. 2. Febr. 1884 i Kbh. (Garn.) (gift 2° 1916 med Kaptajn Carl Gustav Schnack, f. 1883 (gift 1° 1910 med Gertrude Levin, f. 1892 (gift 2° 1915 med Ingeniør Knud Oluf Jessen Degn, f. 1880, 3° med Skibsreder i Goteborg Ivar Ligneil, f. 1881; Ægteskabet opløst))), D. af Ritmester, senere Oberst, Kammerjunker William R. (1839—1916) og Hansine (Sidde) Jenny Wiggersa Hortense Wissing (1852—1922). Ægteskabet opløst. 3° 31. Juli 1917 i Kbh. (Slotsk.) med Skuespillerinde Gudrun Houlberg, f. 21. Febr. 1889 i Viborg (gift 2° 1932 (Ægteskabet opløst) med Kaptajnløjtnant, Ingeniør Poul Middelboe, f. 1883 (gift 1° 1907 med Ellen de Nully Brown, f. 1888 (gift 2° 1916 med Bankfuldmægtig Erik Julius Henrik Wegener, f. 1884), 2° 1916 med Skuespillerinde Ingeborg Elisabeth Larsen, 1887—1931))), D. af Sergent, senere Grosserer i Kbh. Anton Nielsen H. (f. 1863) og Sørine Pouline Frederikke Prahl (f. 1867).

Efter at være blevet Student 1888 fra Hauchs Skole og cand. phil. 1889 gik N. over i praktisk Erhverv, men studerede samtidig Sang, bl. a. hos den dengang søgte Pædagog Leopold Rosenfeld. Hans mørke, sonore og meget myndige Basbaryton havde allerede naaet en betydelig Udvikling, da han 19. Maj 1897 debuterede paa Det kgl. Teater i et Parti, der gennem Aarene skulde blive en af hans virkningsfuldeste Glansroller, Mefistofeles i »Faust«. Med Schrams berømte Udformning af denne Karakterrolle som Baggrund var det ingen let Sag for en ung Sanger at hævde sig i dette Parti; dramatisk var Skikkelsen da ogsaa hemmet endnu. Det lidt stive og formelle, der kunde være over N.s sceniske Fremtræden, blev først med Aarene forlenet med den Elegance og kunstneriske Autoritet, der skabte hans Særstilling blandt sin Tids Operakræfter. Det, som oprindelig var ungdommelig Kejtethed og Hemning, blev senere til en bevidst og behersket Form. De store Forhaabninger, der, alle Brist til Trods, blev knyttet til denne

Debut, gik i de følgende Aar fuldt ud i Opfyldelse. Stemmen blev hurtigt ædlere og varmere i sin malmfulde Klang og skønne og rolige Føring, samtidig med at den dramatiske Karakteriserings-evne i højeste Grad skærpedes. Der var især to Felter, hvor N.s Evner kom til fuld Udfoldelse, det dæmoniske og det komiske, begge Felter udformede med en mærkelig Beherskelse, en Fornemhed, der stadig viste N. som Akademikeren paa den danske Operascene. Blandt hans dæmoniske Skikkelser, der aldrig udartede til tomme Teaterskurke, **maa** foruden Debutpartiet særlig nævnes Sebastiano i »Dalen«, Kaspar i »Jægerbruden«, Toreadoren i »**Carmen**« og Scarpia i »Tosca«, et Parti, i hvilket han ganske særligt udfoldede hele sin slebne, til Tider næsten arrogante Elegance. De komiske Partier blev i og for sig ikke baaret af nogen udpræget frodig og djærv vis **comica**, snarere af en forslagen og snu Underfundighed, en skarp Iagttagelsesevne over for Menneskers Latterligheder. Blandt disse Partier **maa** først og fremmest nævnes Leporello i »Don Juan«, Don Basilio i »Barberen i Sevilla« og Henrik i »Mascarade«. Ikke mindst som Mozartsanger aabenbarede N. hele sin store musikermæssige Kunnen og Kultur. Med sin overlegne Form havde han en ualmindelig Sans netop for den aristokratiske Tone, der saa ofte præger Mozarts Verden; han blev derfor den bedste Grev Almaviva i »Figaros Bryllup«, som dansk Operakunst har fostret i nyere Tid. N. havde dog endnu et specielt Omraade inden for vor Opera, et Omraade, der **maaske** i særlig Grad viste hans ligesom bundne menneskelige Følelse, nemlig de store **Wagner**-partier. Her veg det saa ofte intellektuelt betonedede for noget rent umiddelbart, noget følsomt og dybt vemodigt, i Virkeligheden en væsentlig Side af hans Personlighed. Hans Wagnergalleri var stort; foruden Landgreven i »**Tannhäuser**«, Kongen i »Lohengrin«, Gurnemanz i »Parsifal« **maa** man først og fremmest nævne Wotan i »Ringene« og Hans Sachs i »Mestersangerne i **Nürnberg**«. Wotan var præget af en Højhed og Myndighed, som blev forbilledlig, og hans niirnbergske Skomager af en Blanding af Humor og Vemod, en gribende Menneskelighed, der gjorde denne Skikkelse uforglemmelig. — N. fik sin fulde Udfoldelse i de for vor Opera saa rige Aar under Johan Svendsens Førerskab i et Ensemble af saa betydelige Kunstnere som Vilhelm Herold, Emilie Ulrich, Margrethe Lendrop, Johanne Krarup-Hansen, Ingeborg Nørregaard Hansen m. fl. Som Akademiker var N. lige til sin tragiske Død for egen Haand nært knyttet til Studentsangforeningen, hvor han utallige Gange viste sig som den fejrede Solist; han deltog bl. a. i Amerikaturneen **1911**. Alt sit studentikose Humør udfoldede han, naar

han sammen med sin norske Ven, Visesangeren Henrik Dahl, levendegjorde Wennerbergs »Gluntarne«. N., der bl. a. en kort Tid virkede som Operainstruktør og Leder af Operaskolen, har ogsaa optraadt paa Covent Garden og i Stockholm. 1909 udnævntes han til kgl. Kammersanger. — R. 1909. DM. 1922. — Radering af Henrik Lund 1907. Træsnit af C. Poulsen 1909 efter Fotografi.

Teatret, X, 1910—11, S. 82—88; XXVI, 1926—27, S. 92, 105—08, 110 f. Politiken 18. Maj 1922, 6. og 7. Okt. 1926. B.T. 18. Maj 1922. Hver 8. Dag 20. Okt. s. A. Nationaltidende 19. April s. A. Berl. Tid. 6. og 11. Okt. 1926.

Torben Krogh.

Nissen, Niels Frederik, 1869—1935, Ingeniør. F. 21. Juni 1869 paa Rydhauge ved Holstebro, d. 25. Dec. 1935 i Berlin, Urne paa Solbjerg Kgd. Broder til Helge N. (s. d.). Gift 23. Sept. 1894 i Brooklyn med Ellen Høffding, f. 19. Okt. 1869 i Kbh. (Frue), D. af Koffardikaptajn, senere Medindehaver af Firmaet N. F. Høffding Waldemar H. (1839—77) og Anna Marie Magdalene Bøving (1840—1914).

N. blev Student 1887 fra Metropolitanskolen, cand. phil. n. A. og cand. polyt. som Kemiker 1892. Efter Eksamen gennemgik han et gæringsfysiologisk Kursus paa Alfred Jørgensens Laboratorium paa Frbg. og uddannede sig n. A. i Bryggerivirksomhed i Tyskland og Danmark. 1893 rejste han til U. S. A. og fik Ansættelse som Bryggeritekniker i S. Liebmanns Sons Brewing Comp., New York. 1898 startede han sammen med M. Ib Nyeboe Ingeniørfirmaet Nyeboe & N. i Kbh., som 1904 oprettede en Filial i Tyskland, der først etableredes i Hamburg, 1907 flyttedes til Berlin og 1909 til Mannheim. 1901—14 var N. Medindehaver af Acetylenkompagniet ved Konow, Nyeboe & N., af hvilket han var Medstifter. 1904 var han Medstifter af Spildevandsrensningsskompagniet. 1910 tog han fast Ophold i Tyskland for at lede Nyeboe & N.s Filial i Mannheim og blev s. A. Geschäftsführer for Deutsche Unterschubfeuerungsgesellschaft G. m. b. H. i Mannheim. 1915 overtog han paa Grund af Verdenskrigen Nyeboe & N.s Filial i Mannheim som Eneindehaver. 1916 blev han Direktør for Deutsche Unterschubfeuerungsgesellschaft, hvori han selv ejede de tre Fjerdedele af Andelene, medens Resten ejedes af Maschinenbau A-G., vormalt Starke & Hoffmann i Hirschberg. 1920 købte han Coesfelder Eisenwerk, som han ejede alene til 1922 og derefter var Medindehaver af. 1920—28 var N. Formand for Der Feuerungs Verband og 1923—25 Næstformand for Verein deutscher Dampf-

kessel und Apparatenindustrie. N. har udtaget en Del Patenter, f. Eks. 1901 paa en Anordning til automatisk Acetylenfremstilling, 1903 og 1904 paa Pasteuriseringsapparater og desuden — i Fællesskab med andre — Patenter paa forskellige Opfindelser vedrørende Bryggermaskiner og Fyringsteknik.

Ingeniøren, XLV, 1936, IV, S. 2.

Povl Vinding.

Nissen, Georg Nicolaus, 1761—1826, Diplomat, Forfatter. F. 22. Jan. 1761 i Haderslev, d. 24. Marts 1826 i Salzburg, begr. sst. (Sebastian Friedhof). Forældre: Købmand Jens N. og Anna Elisabeth Zoega. Gift 26. Juni 1809 i Pressburg med Maria Constanze Cäcilia Josepha Johanne Aloisia Weber, f. 5. Jan. 1762 i Zell, Wiesental, d. 6. Marts 1842 i Salzburg (gift 1° 1782 med Komponisten Wolfgang Amadeus Mozart, 1756—91), D. af Foged hos Familien **Schönau**, senere Operasanger, Sufflør Fridolin W. (1731—79) og Marie **Cäcilia Stamm**.

N.s Forældre sad **smaat** i det, saa det har sikkert været for at hjælpe dem, at hans Morbroder Provst Vilhad Zoega i Møgeltønder optog ham i sit Hus. Opholdet her varede imidlertid ikke længe. To Aar efter kom han i Huset hos en anden Morbroder, Postkasserer, Justitsraad Georg Zoega i **Kbh.**, der gav ham Plads paa sit Kontor. 1778 blev N. Student og fik 1781 Ansættelse i Generalpostamtet som Fuldmægtig, en Stilling, han forlod efter nogle Aars Forløb for at træde ind i Udenrigstjenesten. 1790 blev han Kancellist ved Gesandtskabet paa Rigsdagen i Regensburg, et Par Aar efter forflyttedes han til Wien som Legationssekretær, 1802 blev han Legationsraad, 1805 **Chargé d'affaires**. 1810 vendte han tilbage til **Kbh.** og blev Censor for de politiske Blade. 1820 søgte han sin Afsked, tog Ophold i Salzburg og optoges i den østrigske Adel. N. havde æstetiske Interesser, skrev Digte paa Tysk og Dansk foruden et Skuespil »**Arist**«. Til »Det **alm.** Danske Bibliothek« skrev han i sine yngste Dage en Række uheldige Efterligninger af tyske Ballader. — I Wien lærte han 1797 Mozarts Enke at kende, lejede Værelser hos hende og kom i Aarenes Løb til at staa hende meget nær. Den redelige og sympatiske N. hjalp hende med hendes økonomiske og personlige Anliggender og — efterhaanden som der knyttedes nærmere Venskabsforhold mellem dem — med Opdragelsen af Mozarts to Sønner, der hele deres Liv nærrede stor Hengivenhed for den retlinede N. 1809 indgik han Ægteskab med hende. Der er næppe nogen Tvivl om, at det var ham, der aabnede sin Hustrus Øjne for Mozarts Genialitet, og at det er paa hans Initiativ, Størstedelen af det, der danner Grund-

laget for vor Viden om Mozart, er blevet bevaret for Eftertiden. Efter at Ægteparret 1820 havde bosat sig i Mozarts Fødeby, tog hans Syslen med Mozartminderne mere Fart, men han døde, inden det to Binds Værk, »Biographie W. A. Mozarts«, Resultatet af hans Flid, 1828 saa Lyset. Til de Partier, der ikke laa færdige fra N.s Haand, fik Enken Hjælp af Lægen Johan Heinrich Feuerstein i Pirna. Dennes Andel i det færdige Resultat er det næppe muligt helt at danne sig noget Overblik over. Enken overlevede sin anden Mand i fjorten Aar. Den Ærbødighed, N. havde indpodet hende over for Mozarts Minde, erfarede hun snart kunde omsættes i social og økonomisk Vinding, noget, der gav sig mange pudsige Udslag hos den bjærgsomme og snusfornuftige Dame. — Etatsraad 1810. — Maleri af F. Jagemann 1809 (Mozart-Museum, Salzburg). Stik i Uniform (Wiens Nationalbibliotek). Litografi 1828.

Fr. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nekrolog, 9. Hft., 1844, S. 34 f. O. Jahn og H. Abert: W. A. Mozart, I, 6. Opl., 1923, S. 992; II, 5. Opl., 1921, S. 889. C. Molbech i **Historisk-biographiske** Samlinger, 1851, S. 419. A. D. Jørgensen: Georg Zoega, 1881, S. 27, 29, 213. Berl. Tid. 23. Dec. 1928. A. Schurig: **Konstanze** Mozart, 1922, især S. XLV f.

Nissen, Niels Christian, 1810—39, nordslesvigsk Patriot. F. 29. April 1810 i Haderslev, d. 23. Jan. 1839 sst., begr. sst. Forældre: Bogbinder og deputeret Borger Claus N. (1769—1839) og Dorothea Margrethe Rind (1778—1840). Ugift.

N. var ligesom Faderen Bogbinder i Haderslev. Grebet af Johs. Hages Artikel om den slesvigske Sprogsag i »Fædrelandet« Okt. 1836 og af Chr. Paulsens første Skrifter kom han s. A. i Forbindelse med Paulsen, og gennem en livlig Brevveksling med denne kom han hurtigt til levende Erkendelse af, at det danske Sprog i Slesvig var i Nød. Hans **Maal** var en folkelig Vækkelse, og da han var upaavirket af den samtidige liberale Bevægelse, tænkte han sig Kongen som den, fra hvem Frelsen skulde komme. Et Vidnesbyrd om, at den nationale Modsætning endnu ikke var vakt, er det, at N. i Juli 1837 fik en Artikel om det danske Sprogs fortrykte Stilling optaget i selveste »Itzehoe Wochenblatt«. Samtidig havde han tilskyndet P. Chr. Koch i Haderslev, der omgikkes med Planer om at udgive et oplysende Ugeblad for den dansktalende Befolkning, til i Stedet at skabe et virkeligt Organ for dansk Kultur. N. deltog derfor med største Iver i Arbejdet paa Oprettelsen af »Dannevirke«, saaledes i det historiske Møde paa Lilholt 30. Juli 1837. Under de langvarige Forberedelser til Bladets Udgivelse fattede han desuden den Tanke at fremkalde en Kæmpeadresse fra Nordslesvig

til Stænderforsamlingen, der ikke alene krævede dansk **Embeds-** og Retssprog i Nordslesvig, men ogsaa — efter Frederik VI.s gamle Reskript af **Dec. 1810** — »dansk Kirke- og Skolesprog i den dansk-talende Del af Hertugdømmet **Slesvig**«. Med ungdommelig Fyrighed og Uselvished deltog N. i hele den første danske Vækkelse i Slesvig, skønt hans nærmeste af Frygt for Følgerne gjorde alt for at holde ham tilbage, og det føltes derfor som et virkeligt Tab og en personlig Sorg for »den faste Stok« om »Dannevirke«, da han blev revet bort kun et halvt Aar efter, at det var begyndt at udkomme.

Sønderj. **Aarb.**, 1892, S. 20—62. Chr. Paulsen: **Saml. mindre Skrifter**, I, 1857, S. 235 ff. P. Lauridsen: *Da Sønderjylland vaagnede*, I, 1909. Faksimile af Artiklen i Itzehoe Wochenblatt i Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 216.

Knud Fabricius.

Nissen, Niels Lang, 1771—1845, Rektor. F. 21. Febr. 1771 i Ribe, d. 2. Aug. 1845 i Hillerød, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Organist Frederik N. (ca. 1740—82, gift 2° 1779 med Sophie Kirstine Matzen) og Anna Catharine Thun (ca. 1743—78). Gift 2. Nov. 1798 paa Frbg. med Helene Dorothea Vogelius, f. 23. Sept. 1778 i Kbh. (Helligg.), d. 4. Juli 1858 sst. (Frue), D. af Sognepræst ved Helliggejst K. Peder V. (1741—87) og Hedevig Høegh (-Guldborg) (1741—1821).

N. blev Student 1787 fra Ribe og 1793 Hører ved Vor Frue latinske Skole i Kbh. 1794 tog han den store Philologicum og blev 1795 Dr. phil. for en Afhandling om græske Tragikere. 1797, da en ny Plan for Skolen blev gennemført, hvorefter det gamle Klasse-lærersystem (Lektier) afløstes af Klasser med Faglærere, blev N. Overlærer med Fagene Græsk og Dansk og Medlem af det af Rektor og Overlærerne bestaaende Skoleraad. 1801 blev han Konrektor, idet den disciplinære Del af Skolens Bestyrelse overdroges ham. 1803 fik han Konstitution og 1805 kgl. Udnævnelse som Rektor ved Skolen, der fra 1801 kaldtes Kbh.s Cathedralskole, et Navn, som 1817 ændredes til Metropolitanskolen, da Rektor S. N. J. Bloch (s. d.) gjorde Krav paa Navnet Cathedralskole for Roskilde Skole. 1805 blev N. tillige Lærer i Dansk ved det 1799 oprettede og 1810 nedlagte pædagogiske Seminarium, men opgav allerede 1807 dette Hverv. 1806 gaves der ham Dispensation fra teologisk Embedseksamen, mod at han forsvarede en af det teologiske Fakultet antaget Disputats i lærd Teologi. Han disputerede 1815 og prædikede for **Dimis** 1817, men opgav siden Tanken om at blive Præst. 1844 tog han sin Afsked. — Skolen var ikke i nogen god

Forfatning, da N. overtog Rektoratet, og dens Anseelse var ringe. Under hans 40-aarige Bestyrelse gik Skolen stærkt fremad, og N.s Ledelse og personlige Egenskaber var væsentligt medvirkende dertil. Han havde en meget repræsentativ Fremtræden. Der var en Værdighed over ham, der bredte sig til hele Skolen, og som bundede i hans Følelse af, at Skolen og dens Elever havde baade særlige Forpligtelser og særlige Rettigheder, og Følgen var, at de, som havde været hans Elever, fra Skoletiden havde et uforglemmeligt Indtryk af noget fornemt og højtideligt. Lærerne sagde De til Eleverne, og ofte samledes man til en Højtidelighed, saaledes ved maanedlige Censurer. Skønt han ikke just var afholdt, fortælles mange Træk, der viser hans humane Behandling af Eleverne. Han søgte at løse de mange Spørgsmaal, der kan forekomme i en Skole, med Hensyntagen baade til Læreres og Elevers Værdighed. Som Lærer skal han ikke have været fremragende; det understreges dog, at Skolen i hans Tid forstod at vække Eleverne til selvstændigt Arbejde. Han havde i det hele et sikkert Blik for sine Elevers Evner. — N. delte sin Tids rationalistiske Anskuelse, og der fortælles flere kuriøse Historier om hans Behandling i Religionstimerne af Evangelierne Beretninger om Mirakler. Trods sin stilfulde, fornemme Fremtræden kunde han mere sig over en Elevers **Karikatur**-tegning af ham selv. — Ved Siden af sin Skolegerning var N. fra 1798 Medlem af Bestyrelsen for det 1790 stiftede — og endnu 1939 bestaaende — Søsterlige Velgjørneheds-Selskab og 1799—1845 Udgifter af Selskabets aarlige Efterretninger. — Foruden Udgaver og Oversættelser af græske Forfattere har N. udgivet »Kortfattet græsk Sproglære« (1798, 4. forbedrede Udg. 1833) og »A. I. Sylvestre de Sacy's Grundtræk af almindelig Grammatik, paa Dansk udgivet og med Grundtræk af dansk Grammatik forøget« (1801; den danske Del særskilt i 5. Udg. 1835). I Skoleprogrammer behandlede han Datidens pædagogiske Spørgsmaal, saaledes Betimeligheden af samlet Formiddagsskoletid (1803), Reformen til Fremme af Flid og Sædelighed ved Kbh.s »Cathedralskole« (1811, 12, 22), men ogsaa filologiske Emner som »Nyegræskens Særkjender« (1826). Afhandlingen er tilegnet Knud Lyhne Rahbek. Han var 1825—41 Medarbejder ved »Borgervennen« og gav Bidrag til Tidskrifter, f. Eks. Fjerdingaarsskriftet »For Sandhed«. — Om den Respekt, han nød i videnskabelige Kredse, vidner, at man 1806 overdrog ham at redigere Bogstavet P til Videnskabernes Selskabs danske Ordbog. Under Bombardementet 1807 brændte hans Manuskript og de ham betroede Samlinger, saa der kom intet ud deraf. — Tit. Professor 1811. Etatsraad 1843. — R. 1826. DM. 1840. —

Maleri af C. A. Jensen 1835 (Privateje). Litografi derefter af A. Kittendorff.

C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: **Metropolitanskolen** gennem 700 Aar, 1916, S. 103—20. C. Hostrup: Erindringer fra min Barndom og Ungdom, 1891, S. 65. Juul Bondo: Biskop B. J. Fogs Levnet, 1897, S. 11—15. N. C. L. Abrahams: **Meddelelser af** mit Liv, 1876, S. 30 f. *Chr Buur(S B Thrige)*.

Nissen, Nis, 1771—1848, Proprietær, Legatstifter. F. i Hillerup ved Ribe, døbt 3. Marts 1771 i Viklev, d. 29. Juli 1848 paa Spøttrup, begr. i Rødding. Forældre: Gaardejer, senere Godsejer Peder N. (1735—88) og Bodil Hillerup (1733—1808). Gift 1° 13. Maj 1803 paa Ullerup med Karen Stadel, f. 6. Dec. 1775 paa Sø, d. 10. Maj 1824 paa Spøttrup, D. af Proprietær, **Kammerraad**, Landvæsenskommissær Jens S. til Sø og Ullerup (1745—1820) og Sigbrith Ilum (1752—1831). 2° 13. Maj 1825 i Rødding med Ane Dorothea Hagensen, f. 3. Jan. 1803 i Tæbring, d. 12. Febr. 1881 i Viborg (gift 2° 1851 med cand. jur., senere Overretsprokurator, Kancelliraad Andreas Møller, 1817—88), D. af Proprietær Frands H. til Votborg (ca. 1775—1825) og Marthe Pedersdatter Koldkjær (1778—1845).

N.s Fader var en velhavende jysk Bonde og Studehandler, som 1784 erhvervede den store Gaard Spøttrup i Salling. Sin Søn sendte han i Ribe Latinskole, men da han døde 1788, blev Sønnen kaldt hjem for at bistaa Moderen ved Gaardens Drift. 1803 overtog han selv Spøttrup efter at have udbetalt sine fire Søskende deres Arvelod. Han kom herved i en trykkende Gæld, der generede ham længe, men takket være sin store Dygtighed og Sparsommelighed erhvervede han sig med Aarene en betydelig Formue. Som sædvanligt paa de større vestjyske Gaarde lagde han sig efter Studeopdrætning, og han gjorde Spøttrup til en Mønstergaard for hele Salling. Da han ingen Livsarvinger efterlod sig, gik hele hans Formue til velgørende Formaal. Ved Testamente af 19. April 1845 bestemte han, at hans Efterladenskaber skulde deles i 50 Lodder. Heraftildeltes der Familie og Paarørende 30 Lodder, Latinskolerne i Ribe, Viborg, Aalborg, Randers og Aarhus fik ti Lpdder, og Resten gik til andre Formaal. Ved Boets Opgørelse blev et Lod fastsat til 6582 Rbd. Det er det største Legat, der nogen Sinde er skænket Skolevæsenet i Danmark. — Mindetavle i Rødding K.

H. P. Selmer: Nekrolog. **Saml.**, I, 1849, S. 356—59. Viborg Kathedralskoles Program 1852, S. 85 f. Hist. Aarbog for Skive og Omegn, VII, 1915, S. 106—23; X, 1918, S. 1 ff.; XVII, 1925, S. 19—23. Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 272 f. S. **Elvius** og H. R. Hiort-Lorenzen: Dsk. patr. Slægter, 1891, S. 309.

*Chr Villads Christensen (Harald Jørgensen *)*.

Nissen, Nis, f. 1862, nordslesvigsk Bonde. F. 5. Aug. 1862 i Nordborg. Forældre: Gaardejer Peter N. (1818—89) og Synned Jessen Klyhn (1832—81). Gift 6. Nov. 1884 i Nordborg med Maren Petersen Sarsgaard, f. 13. Nov. 1857 i Broballe, D. af Gaardejer Peter Hansen S. (1823—1904) og Dorothea Marie Iversen (1829—1905).

N. var blandt de første unge Danske, der ikke udvandrede. Han var 1879—80 Elev paa Ryslinge Højskole og 1884 paa Lyngby Landbrugsskole og overtog kun 22 Aar gammel sin Fødegård; han drev den med Dygtighed indtil 1913 og indlagde sig navnlig Fortjeneste som Opdrætter. Som Forholdene laa, var der stærk Anvendelse for ung Arbejdskraft baade i det økonomiske og det nationale Arbejde, og N.s Evner blev hurtigt taget i Brug. Han blev Sekretær for Als Nørherreds Landboforening, der havde været »mere end halvt« i Tyskernes Hænder, og han fik oprettet Nordslesvigs første Kontrolforening. 1896 blev han Bestyrelsesmedlem i Nordborg Sparekasse, 1899 dens Forretningsfører, senere dens Direktør. Levende optaget af det folkelige Arbejde fik han i 80'erne dannet en af Nordslesvigs første Foredragsforeninger, og stærkt kirkeligt interesseret valgtes han 1897 til Medlem af Sønderborg Provstisynode, 1903 til Medlem af Synodaludvalget, ligesom han kom med i Ledelsen af det danske kirkelige Arbejde gennem Kristeligt Udvalg for Nordslesvig. 1896 blev denne højt oplyste Bonde, der fra Ungdomsaarene havde været knyttet i et nært Ven-skab til H. P. Hanssen, efter dennes Valg til Landdagsmand Vælgerforeningens Sekretær, og han røgtede i fjorten Aar denne Stilling med stor Dygtighed. I Overgangsaarene efter Krigen var han Medlem af Vælgerforeningens Aktionsudvalg og af dens kirkelige Udvalg, og efter Genforeningen har han været Medlem af Sønderborg Amts Skoledirektion (1920—28), af Provstiudvalget (fra 1921) og af det af Kirkeministeriet nedsatte Salmebogsudvalg for Sønderjylland. Hans dybtgaaende aandelige Interesser har ogsaa vist sig i en levende historisk Sans, og ofte har han i Dagblade og Tidsskrifter skrevet om historiske Emner, ligesom han gennem en Aarrække har været Medlem af Bestyrelsen for Sønderjysk Historisk Samfund. — R. 1920.

Hejmdal 4. Aug. 1932. Flensborg Avis 6. Aug. s. A.

Hans Lund.

Nissen, Nis Christian, f. 1878, nordslesvigsk Politiker. F. 8. April 1878 i Vibøge, Als. Forældre: Gaardejer Hans N. (1842—96) og Eline Katrine Frederikke Kristensen (1850—1910). Ugift.

N. voksede op i et af Als' ledende danske Hjem; Faderen var

dansk Landbrugskandidat og havde i nogle Aar været Højskolelærer. Kirkelige, nationale og faglige Interesser prægede Hjemmets Liv. Faderen var Optant, men naturaliseredes 1888. Hans Død kaldte Sønnen hjem fra et Ophold paa Brahetrolleborg Højskole, og et Par Aar bestyrede han Gaarden for Moderen. Da han blev udskrivet til Dragon, bortforpagtede Moderen Gaarden i seks Aar. Inden Indkaldelsen besøgte han Dalum Landbrugsskole, og efter at have været Soldat i tre Aar var han i to Vintre Elev paa Askov. 1905 overtog han sin Fødegård. Allerede s. A. blev han Medlem af Kommunalrepræsentationen i Viby, og da han under Valgkampen 1907 havde taget Del i Vælgermøderne paa Øen, valgtes han ind i Vælgerforeningens Tilsynsraad. Det kom som en stor Overraskelse, at denne unge, uden for sin snævre Hjemstavn ukendte Mand 1908 opstilledes som dansk Kandidat ved Landdagsvalget i 2. Kreds. H. P. Hanssen ønskede ikke Genvalg; hans selvfølgelige Arvtager Gaardejer Peter Grau vilde ikke opstilles og foreslog til almindelig Overraskelse N. i sit Sted. Kredsen var truet; men N.s Valg gennemførtes, og det samme skete fem Aar efter, da den danske Fremgang var saa stor, at Kredsen gik ud af Kampkredsenes Tal. — N., der var Landdagens yngste Medlem, viste sig hurtigt i Besiddelse af udpræget politiske Evner, en skarp Logik, en hurtig Slagfærdighed og et uforfærdet Mod. I fire Aar deltog han i Krigen som Underofficer. Under Grænsekampen blev han Aabenraastandpunktets skarpeste og mest principfaste Talsmand, og ved flere Lejligheder øvede han afgørende Indflydelse paa Begivenhedernes Udvikling; man vil f. Eks. mene, at det var hans Indsats, der sikrede H. P. Hanssen Flertallet ved det sidste Valg til Vælgerforeningens Tilsynsraad. Efter Genforeningen sluttede N. sig til Det radikale Venstre og var 1924—26 dette Partis Folketingsmand for den sønderjyske Storkreds, ligesom han flere Gange, sidst 1939, har været dets Kandidat sst. 1913—28 var han Medlem af Sønderborg Kreds dag og Amsraad, og paa forskellig Maade er der i Landsdelen gjort Brug af hans Indsigt og Arbejdsevne, bl. a. har han i Arbejdet med Afvandingen af Tøndermarsken øvet en bestemmende Indflydelse. — K.² 1920.

H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, III, 1932, S. 227 ff. P. A. Callo i *Hejmdal* 7. pr 193 .

Hans Lund.

Nissen, Ulrik Peter Christian, 1819—83, Missionær og Seminarieforstander i Grønland. F. 13. April 1819 i Helsingør, d. 8. Juli 1883 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Søkrigskommissær, Fyrinspektør Christian Frederik N. (1791—1849) og Ane

Cathrine Olsen (1795—1867). Gift 15. Marts 1852 i Kbh.(?) med Sophie Hedvig Dorscheus, f. 23. Dec. 1821 i Kbh. (Garn.), d. 23. Nov. 1903 i Øster Jølby paa Mors, D. af Kap-tajn, senere Oberstløjtnant Frederik Immanuel Koefod D. (1773—1843, gift 1° 1803 med Charlotte Amalie Banner, 1778—1807) og Charlotte Hedevig Sophie Banner (1788—1867).

N. blev Student 1837 fra Metropolitanskolen og tog 1849 teo-logisk Embedseksamen. Allerede tidligere var hans Interesse for Grønland vakt, men da der efter Missionsvæsenets Nyordning 1845 var større Tilgang til de grønlandske Præstestillinger, lykkedes det ham først 1852 at faa sit Ønske opfyldt om at komme derop, idet han udnævntes til præsteviet Medhjælper og Seminarielærer i Ja-kobshavn i Nordgrønland. Allerede n. A. forfremmedes han til Missionær for Julianehaabs store Distrikt, hvor han virkede i ti Aar, hvorefter han kom tilbage til Jakobshavn som Missionær og Seminarieførstander. Som saadan virkede han ligeledes i ti Aar, indtil han 1873 vendte tilbage til Danmark, hvor han s. A. blev Sognepræst for Ugilt og Taars i Vendsyssel, fra hvilket Embede han tog sin Afsked 1884. — N. var en energisk og dygtig Grønlands-præst, men især en overordentligt omhyggelig og grundig Lærer, under hvis Ledelse Seminariet i Jakobshavn naaede en betydelig Anseelse. De af ham uddannede Elever nød som Kateketer og Overkateketer almindelig Agtelse for deres dygtige, samvittigheds-fulde og pligttro Virksomhed. I Modsætning til, hvad Tilfældet var paa Seminariet i Godthaab, lagde N. stor Vægt paa Dansk-undervisningen og gennemførte denne saa vidt, at de forskellige Hold det sidste Aar kunde faa Undervisningen i alle Fag undtagen Modersmaalet meddelt paa Dansk. Dette stod i Forbindelse med, at N. var en ivrig Forkæmper for Uddannelse af indfødte Præster. Han ansaa dette for en absolut Nødvendighed for den grønlandske Kirke, og han fik med det for Øje oprettet en »højere Afdeling« paa Jakobshavns Seminarium. Det var ikke hans Skyld, at denne Sag ikke gennemførtes langt tidligere, end Tilfældet blev.

H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, S. 23 40.

H. Ostermann.

Nissen, Nicolaus Wilhelm Lorenz, 1850—97, Grosserer, Forsvars-agitator. F. 26. Juni 1850 i Haderslev, d. 1. Nov. 1897 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Købmand Jep Lorenz N. (1814—85) og Catharina Sophie de Wolff (1807—72). Gift 14. Juni 1877 i Stettin med Hedwig Auguste Luise Muller, f. 19. Juni 1858 i Ueckermunde, D. af Rentier Karl Ludvig M. (1810—60) og

Auguste Sophie Wilhelmine Bedke (1826—84, gift 2° med Regeringssekretær Georg Kuhn, 1840—88).

N. aftjente sin Værnepligt i Danmark og blev efter at være kommet hjem til Haderslev 1869 udvist af Slesvig. 1871—76 opholdt han sig i Udlandet, og 1876 tog han Grossererborgerskab i Kbh., hvor han siden drev en omfattende en gros Forretning i Kløver-, Græs- og Roefrø. Stærkt nationalt interesseret fik N. under den politiske Kamp den Tanke, at Forsvaret *maatte* kunne ordnes ad frivillig Vej uden om Rigsdagen. Han tog 1884 Initiativet til en Selvbeskatning af Folket, og et Opraab udsendtes 28. Marts 1885. Der rejstes en stærk Bevægelse i Landet, og der indkom i de følgende Aar op imod 2 Mill. Kr., der for Størstedelen benyttedes til Bygningen af Garderhøjfortet 1886—92. N. viste sig ogsaa paa anden Maade som en idérig Mand, fremsatte saaledes Tanken om en Frihavn ved Kbh. — R. 1887. F.M.G. 1892. — Maleri af F. Vermehren 1893 i Familieej. Medaille af S. Lindahl 1892. — Gravmæle med Portræt af Pedersen-Dan 1898.

E. Rambusch: Vort Værn, 1885. Nationaltidende 16. Okt. 1918. Politiken 10. Sept. 1919.

Pov Engelstoft (C. Christensen).

Nissen Dall, Iver, 1851—1907, Mejerimand. F. 24. Dec. 1851 paa Naalkærsgaard, Jels Sogn, d. 28. Juli 1907 i Fredericia, begr. sst. Forældre: Gaardejer Nis Iversen Dall (1825—1902) og Mette Marie Dall (1826—91). Gift 27. Okt. 1877 i Vamdrup med Caroline Hørlyck, f. 13. Febr. 1856 i Bastrup, Vamdrup Sogn, d. 29. Nov. 1923 i Fredericia, D. af Gaardejer Peter Hansen H. (1821—95) og Karen Hansen (1830—96).

N. D. blev uddannet ved praktisk Landbrug, var Elev paa Aagaard Landbrugsskole ved Flensborg, kom paa Landbohøjskolen, hvorfra han tog Landbrugseksamen 1874. Han blev stærkt interesseret i Mejerivæsen, der paa det Tidspunkt var i en begyndende Udviklingsperiode, og under Th. R. Segelckes Vejledning lærte han Mejeri dels paa Gjeddesdal ved Taastrup og dels hos Hanne Nielsen, Havarthigaard ved Holte. 1875 blev han Mejeriassistent i Salling og var samtidig et Par Vintre Lærer ved Søgaard Højskole ved Vamdrup. 1877 overtog han Svigerfaderens Gaard i Bastrup ved Vamdrup, som han ejede til 1904. Som praktisk Landmand var han dygtig og anset, fik lokale Tillidshverv og var 1884—86 Formand for Kolding Omegns Landboforening. Sin Interesse for Mejerivæsen fastholdt han og oprettede 1883 selv et Fællesmejeri i Vamdrup, der 1888 blev Andelsmejeri, og snart efter fik han sin Hovedvirksomhed i Mejeribruget. 1888 var det besluttet at oprette

tre Stillinger for Statskonsulenter i Mejeribrug, og som saadan ansattes N. D. 1889 med Fyn og den sydlige Del af Jylland som sit Virkeomraade. Blandt Mejerikonsulenterne blev han den førende. Foruden sin faglige Indsigt og Interesse havde han personlige Egen-skaber, der gjorde det let for ham at vinde baade Landmændenes og Mejeristernes Tillid, og det laa ham særlig varmt paa Hjerte at skabe et godt Samarbejde mellem de to Parter. Hans Væsen var bredt og venuesælt, og han var en dygtig og myndig Taler. En særlig Interesse havde han for Ostefremstillingen, og han var som Sekretær den ledende Mand ved Forsøgsanstaltningerne. 1898 fik han til Opgave at sammenarbejde Mejeriernes Regnskaber til Offentliggørelse i »Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik«, og da hertil 1903 føjedes Smør-Pris-Statistikken, grundlagdes de danske Mejeri-foreningers Kontor for Mejeristatistik med N. D. som Leder. Samtidig blev han Sekretær for Mejeristatistikudvalget. 1903—06 var han tillige Landhusholdningsselskabets Konsulent i Mejeri-brug.

Mælkeritidende, XX, 1907, S. 621—36. Tidsskr. for Landøkonomi, s. A., S. 489 ff. Ugeskrift for Landmænd, s. A., S. 462. G. Elibrecht: Danske Mejerier, IV, 1918, S. 308 f. Aksel Milthers.

Noack, Astrid Marie Sophie, f. 1889, Billedhuggerinde. F. 30. Jan. 1889 i Ribe. Forældre: Købmand Johan Peter N. (1831—1911) og Johanne Metdine Barkentin (1850—1913). Ugift.

A. N. kom til Kbh. 1902 og begyndte her efter nogle Aars Forløb sin Haandværkeruddannelse paa Alumina, hvor hun malede Fajance. 1907 rejste hun til Vallekilde for at gaa i Lære paa et Billedskærerværksted og søgte om Aftenen Undervisning paa Haandværkerskolen, hvor Ivar Bentsen var Lærer. Efter at have aflagt Svendep prøve 1911 fik hun Ansættelse paa en Møbelfabrik i Kbh., men havde samtidig det Held at komme i Forbindelse med Joakim Skovgaard. Hun begyndte med at skære Rammer for ham og rejste 1912 til Viborg, hvor hun udførte ornamentale Træskæringer i Domkirken efter hans Udkast. Siden kom hun i Forbindelse med Nationalmuseet og fik Arbejde med Restaurering af Altertavler og Prædikestole (Tise og Padborg Kirker), og under Krigen arbejdede hun for Kunsthandlere. Ud over en Tysklandsrejse 1913 havde A. N. ikke haft Mulighed for Studier i Udlandet, men 1920 satte et Haandværkerlegat hende i Stand til at komme til Paris, og her var hun bosat lige til 1932. Efter sin Hjemkomst har hun jævnlgt besøgt Paris, men føler sig nu knyttet til dansk Kunstliv. — Da A. N. rejste ud 1920, var hun en saa godt som ukendt ung

Haandværker, der en enkelt Gang havde udstillet paa Kunstnernes Efteraarsudstilling (1915, et Skakspil skaaret i Træ efter Tegning af Leon Ehlers). I Paris **maatte** hun stadig søge Arbejde paa Fabrikker og Værksteder, og Kunsten blev kun en Fritidsbeskæftigelse, men til Trods herfor betød disse haarde Aar en kunstnerisk Frigørelse, og hun vendte hjem som en Kunstnerinde, hvis Betydning var uomtvistelig. Den frugtbare Udvikling, der fuldbyrdedes i Paris, skyldtes, at A. N. førtes ind i et betydningsfuldt kunstnerisk Milieu. Hun lærte Adam Fischer at kende og blev hans Elev paa Maison Watteau (1926—27), og efter ham var saa betydelige Billedhuggere som Despiau og Paul Cornet hendes Lærere. Desuden fik et nært Venskabsforhold til Maleren Georg Jacobsen og den franske Billedhugger Jean Osouf stor Betydning for hende. Hun havde selv nærmet sig Kunsten gennem **Haandværket** med forsigtige Skridt, og hendes tidlige Arbejder prægedes af megen Følsomhed. Nu lærte hun at faa fat i Helheden og Rytmen i Figuren, og hendes Arbejder i disse Aar fik et Præg af fransk Klarhed. Men til Trods for, at A. N. har lært af Franskmændene og optaget deres bedste Egenskaber i sig, er hun dog ikke fransk i sin Kunst, og navnlig efter sin Hjemkomst, da hun har haft Mulighed for at arbejde friere, har hendes kunstneriske Personlighed fæstnet sig. I Paris udstillede hun 1925 paa Salon d'Automne og den franske Afdeling af Exposition des Arts Décoratives, 1930 og 1931 paa Salon des Tuileries. 1926 og 1927 sendte hun Arbejder hjem til Kunstnernes Efteraarsudstilling, og siden 1933 har hun tilhørt Grønningen. Hun har udført en Række Portrætter, som i deres fine og dæmpede Udtryksfuldhed kan minde om Despiau, og af hendes større Arbejder kan nævnes »Staaende Kvinde« i Kalksten 1935—37, som tilhører Holte Gymnasium, og hendes foreløbigt betydeligste Værk, Bronzestatuen af Anna Ancher, opstillet i Haven ved Skagens Museum (afsløret 18. Aug. 1939). Dette sidste Arbejde er en betydelig Indsats i dansk Skulptur. Figurens enkle og rolige Monumentalitet og fine Linierytme viser, at A. N. er naaet til moden Beherskelse af de kunstneriske Midler. En Bronzefigur af et siddende Barn »Runa« (1936) er indkøbt af Lehmanns Legat og **vil** blive opstillet paa Dronning Louises Børnehospital. Andre mindre Skulpturer af Spædbørn og et mærkeligt lille Arbejde med en liggende Kvinde og staaende Barn foran et reliefagtigt Planterlyng er bygget rent umiddelbart over Oplevelser og Indtryk og afslører en stærk Oprindelighed, der ved sin Udtryksfuldhed føles at være i Slægt med tidlige Middelalderskulpturer. I saadanne Arbejder er den skulpturelle Skønhed blevet eet med den menneskelige

Oplevelse. — Bronzebuste af Adam Fischer 1928 i Tønder og Malmø Museer.

Stamtavle over Familien Noack, 1928. H. Rostrup i Nyt Tidsskrift f. Kunst-industri, X, 1937, S. 21—24. Samme i Konstrevy, 1939, S. 55—59. Samme i Tilskueren, LVI, s. A., II, S. 187—97.

Merete Bodelsen.

Noack, Carl Wulff, f. 1885, Biskop. F. 21. Nov. 1885 i Ribe. Broder til Astrid N. (s. d.). Gift 31. Juli 1914 i Grandløse med Elisabeth Jørgensen, f. 31. Aug. 1882 paa Sallev Mølle, Snoldelev Sogn, D. af Gaardejer Peter J. (1852—1926, gift 2° 1895 med Mette Marie Andersen, 1848—1920) og Maren Louise Jensen (1855—93).

N. kan føre sin fædrene Slægt tilbage til en Mand fra Lausitz ved Navn Nowack el. Noach, som for et Par Aarhundreder siden indvandrede til Flensborg. Paa mødrene Side stammer han fra sønderjyske Slægter. Et uroligt Temperament, undertiden i Slægten forenet med kunstneriske Anlæg, synes at være Fædrearv og er i N.s Liv Baggrunden for hans slyngede Livsbane. N. blev Student 1903 fra Ribe og studerede derefter først Teologi, derpaa matematiske Fag, men brød af 1908 og arbejdede i de følgende tre Aar som Jord- og Betonarbejder i Hamburg, som Landarbejder i Hannover og igen i Hamburg som Havnearbejder. Her i det fremmede oplevede han et kristeligt Gennembrud. 1911 rejste han hjem og arbejdede efter at have aftjent sin Værnepligt et Par Aar som Landvæsenselev paa Holsteinborg og Hvidkilde. 1914 bosatte han sig som Husmand i Vovlund (Rind Sogn) ved Herning. Her begyndte han at tage Del i kirkeligt Arbejde som Lærer ved Søndagsskolen og som Prædikant i Missionshuset, og her forberedte han sig til den teologiske Embedseksamen, som han tog 1920. Han meldte sig umiddelbart efter til Biskop Koch og tilbød sin Tjeneste i Sønderjylland, idet han særlig tænkte paa de sprogligt blandede Egne i 2. Zone; men da 2. Zone ikke kom til Danmark, søgte og fik han 1920 Sunds Sognekalde paa sin gamle Egn. Ganske kort Tid efter kom Opfordringen til ham fra »Dansk Kirke i Udlandet« om at overtage Præstestillingen i Flensborg ved den danske Menighed, som var under Dannelse. Juni 1921 overtog han sin nye Gerning, i hvilken han skulde komme til at udføre et banebrydende Arbejde. Det lykkedes ham paa Flensborgs Grund at opbygge en dansk folkekirkelig Menighed, der i sine Kirkeskikke og i sine ydre Ordninger var i nær Overensstemmelse med Kongeriget. Over for de tyske Myndigheder var han en myndig Forhandler, om hvis Navn der snart kom til at staa Respekt. Igennem

Menighedsplejens omfattende Arbejde blev han Mellemlid mellem den store kongerigske Godtgørelse og de **flensborgske** fattige. For N. var det centrale ved Præstegerningen Forkyndelse for egen Menighed, og han naaede at samle en stor Kreds af den kirkeligt og socialt meget brogede Menighed om sin Prædikestol, først i Kirkesalen Ansgar, senere fra 1927 i den skønne Helligaandskirke, der blev overladt den danske Menighed af Vor Frues Sogneforbund. N. var til at begynde med ret ensidigt præget af Indre Mission, men han gennemlevede i disse Aar en Udvikling frem til større Rummelighed over for og nærmere Forbindelse med andre kirkelige Kredse, ligesom han ogsaa efterhaanden mere aktivt tog Del i det folkeligt-nationale Arbejde. Det var da ogsaa med Støtte fra alle kirkelige Lejre, hans Valg til Biskop i Haderslev Stift kunde gennemføres 1937. — R. 1930. DM. 1939. — Blyantstegning af Astrid Noack 1905 i Familieej.

Berl. Tid. 7. Febr. 1937. Jydske Tidende s. D. P. **Erichsen**: Om end Taar-nene falde, 1921. Franz v. Jessen: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie 1920—37, III, 1938, S. 490—501. Hans Lund

Nobel, Emilus Ferdinand, 1810—92, Tobaksfabrikant. F. 5. Maj 1810 i Assens, d. 5. Juni 1892 i **Kbh.**, begr. paa Frbg. Forældre: Købmand, Tobaksfabrikant Bendix Christian N. (1773—1818, gift 1° 1799 med Maria Petersen, 1779—1804) og Maren Grundet (Grunnet) (1771—1850). Gift 23. Juni 1836 i Svendborg med Laura Kristine Baagøe, f. 15. Juli 1814 i Svendborg, d. 31. Marts 1878 paa Langebæksgaard, D. af Købmand Hans Jørgen B. (1783—1867, gift 2° 1827 med Caroline Sophie Boye, 1796—1871) og Maren Graae (1784—1826).

Ved Faderens Død kom N. i Huset hos en Slægtning i Roskilde. Han kom i Tobakspinderlære i Svendborg, og efter at have arbejdet nogle Aar som Svend gjorde han 1835 Mesterstykke og tog Borger-skab i Nykøbing F. Han oparbejdede her fra ringe Begyndelse en omfattende Virksomhed, der baade skyldtes hans flittige og dygtige Arbejde og hans tiltalende menneskelige Egenskaber, som gjorde ham afholdt af Arbejdere og Forretningsforbindelser. N. tog livligt Del i det kommunale Liv i Byen, hvor han blev Byraadsmedlem. 1854 flyttede N. sin Virksomhed til **Kbh.**, hvor han overtog den af Chr. Kastrup 1814 grundlagte Fabrik paa Frbg. 1868 flyttede han Fabrikken til Christianshavn, idet han og Fabrikken **Alumina** byttede Grunde. Ogsaa i **Kbh.** vandt N. Tillid og Anerkendelse. Et Bevis herpaa var, at Staten ved Lov af 12. Sept. 1864 ordnede N.s Forhold til Toldloven af 1863. N., der en Tid havde haft

Sæde i Frbg. Kommunalbestyrelse, var 1871 Medstifter af Landmandsbanken og Medlem af dens Bankraad til sin Død. Ligeledes var han Medlem af Diakonissestiftelsens Bestyrelse. N.s Velgørenhed gav sig bl. a. Udslag i, at han skænkede en stor Sum til **Borgerstiftelsen** i Nykøbing F. — Litografier (efter Fotografi) af Ad. Lønborg bl. a. 1861. Træsnit 1879 efter et ældre Fotografi.

P. B. Grandjean: Nobel'ske Slægtbøger, 1913, S. 27 fif. Loll.-Falst. Stiftstidende 8. og 16. Juni 1892. Dagbladet 11. og 15. Juni s. A. M. Mørk Hansen: Til Minde om E. F. Nobel, 1894.

Georg Nygaard.

Nobel, Hans Hansen, 1657—1732, Amtmand, Godsejer. F. 1657 i Kristianopol i Blekinge, d. 26. Aug. 1732 paa Sandholt, Fyn, begr. i Sandholtslyndelse K. Forældre: Købmand i Kristianopol, senere Skipper i Kbh. Hans Mortensen (d. 1698) og Sophie Casparsdatter Eggers (d. 1693). Gift 1° antagelig 1679 med N. N. Andersdatter Riiber, D. af Borger paa Hitteren Anders R. 2° 1681 i Hevne med Margrethe Tønder, d. 1687 paa Holden (gift 1° ca. 1660 med Tolder i Trondhjem Johan Garmann, ca. 1637—ca. 73), D. af Tolder paa Nordmør Christopher Nielsen T. og Karen Olufsdatter Skriver. 3° 22. Aug. 1689 i Hevne med Isabella Dorothea Jessen, f. i Kristiania, d. ca. 1715 (gift 1° 1684 med Major Christian Testmann, d. 1686), D. af Møntskriver i Norge Peter J. (d. ca. 1677) og Antonette Petersdatter Wibe (ca. 1624—1727). 4° 1717 i Brevik med Dorothea Hansdatter, d. 26. Okt. 1740 paa Sandholt (gift 1° med Købmand i Brevik Anders Nielsen), D. af Købmand i **Larvik** Hans Simonsen (d. senest 1719) og Maren Jesdatter (d. tidligst 1719).

H. N. dimitteredes 1677 fra Kristiansstad Skole, men maa kort efter være kommet til Norge, hvor han ved Ægteskab erhvervede Sædegaarden Holden i Hevne (Trondhjems Stift). En Tid synes han at have været Tolder paa Nordmør, blev 1702 Bergraad, forpagtede Tolden **nordenfjælds** og udnævntes 1703 til Amtmand i Romsdals Amt. I denne Stilling skal han navnlig have haft Indflydelse paa Oprettelsen af Reknæs Hospital. Samtidig med at han bevarede sit Amtmandskab, fungerede han som Medlem af Slotsloven 1713—19. N. A. forlod han Norge, men vendte 1722 tilbage for i Fællesskab med Biskop B. Deichman at gennemføre en gennemgribende Ændring i Norges Matrikulering. H. N. havde allerede stillet Forslag herom 1713, og lokale Embedsmænd havde udført et betydeligt Forarbejde. Det store Arbejde blev dog ikke til noget. 1724 henlagdes Sagen ved kgl. Reskript, idet der var stor Utilfredshed i Norge, hvor man hævdede, at de offentlige

Afgifter vilde stige ved Reformens Gennemførelse. Omtrent samtidig solgtes paa Forslag af N. de norske Kirker, hvorimod han fraaadede Salget af de norske Præstegaarde og deres Bygninger. — Efter at have forladt Norge tog H. N. Ophold paa Fyn, hvor han erhvervede Sandholt 1723. Senere købte han Sollerup, og af de to Gaarde oprettedes 1726 Stamhuset Sandholt. 1724—30 ejede han desuden **Sædegaarden Damsbo**. En stor Del af sine Midler erhvervede han ved Ægteskab med rige og barnløse Enker. Saaledes skal hans 4. Hustru have medbragt en Formue paa 184 000 Rdl. H. N. regnedes for et godt Hoved og ikke uden Dygtighed saavel i sine private Forretninger som i sine offentlige Hverv, men han gjorde et lidet sympatisk Indtryk paa sine Omgivelser. Andreas Hojer kalder ham en Intrigant og en egenlyttig Person. Der er bevaret Breve fra ham til Arne Magnussen og Frederik Rostgaard (i Universitetsbiblioteket og Det kgl. Bibliotek). — Kammerraad. **Justitsraad 1717**. **Etatsraad 1722**. — Malerier paa Sandholt og i Norge.

P. B. Grandjean: Nobel'ske Slægtbøger, 1913, S. 38 ff. Chr. Bruun: Frederik Rostgaard og hans Samtid, I—II, 1870—71. Samme: Fred. Rostgaard, 1870. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I, 1891. G. P. Blom: Forklaring over **Hovedmatriculerings-Commissionens Arbejde**, 1826. Norsk **slektshist. tidsskr.**, V, 1935—36, S. 215—19. *Harald Jørgensen.*

Nobel, Ove Kruse, 1868—1916, Ingeniør. F. 12. Aug. 1868 i Grenaa, d. 25. Juni 1916 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Købmand Frederik Carl Emilius N. (1833—88) og Amdiline Christiane Kruse (1839—81). Gift 21. Nov. 1897 i Kbh. (Frederiks) med Ida **Adolfine** Caroline Louise Camilla Bagger, f. 30. Okt. 1867 paa Øland, D. af Sognepræst, sidst i Kullerup og Refsvindinge Hans Carl Ludvig B. (1807—91) og Amalie Frederikke Andrea Rambusch (1823—1904).

Efter at have taget Præliminæreksamen ved Grenaa Realskole kom N. i Skole i Aarhus, fra hvis Katedralskole han blev Student 1886. Han blev cand. phil. n. A. og 1893 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Allerede inden Eksamen havde han Febr.—Sept. haft Ansættelse hos Stadsingeniøren i Kbh. og var beskæftiget ved Projekteringen af de Kloakanlæg, som Anlægget af Frihavnen medførte, og som dannede Begyndelsen til det System af afskærende Ledninger, der senere udførtes. Efter Eksamen arbejdede han en kort Tid i Ludvig Lunds mekaniske Etablissement i Kbh., men vendte hurtigt tilbage til Stadsingeniøren i Kbh., hvor hele hans senere **Livsgerning** faldt. Han arbejdede først med Tilsynet med de oven-

nævnte Kloakarbejder, som afsluttedes 1894. Da Anlægget af afskærende Ledninger, der fjernede Spildevand fra Havnen, senere optoges i Anledning af Anlægget af Godsbanegaarden, overdrog Stadsingeniør Ambt 1896 den daglige Ledelse af dette Arbejde til N., som varetog dette Hverv med stor Dygtighed, til hele Arbejdet var afsluttet 1903, og han udarbejdede den s. A. paa Kommunalbestyrelsens Foranstaltning udgivne Beskrivelse: Københavns nyere Kloakanlæg. Da J. J. Voigt efter Ambts Udnævnelse til Generaldirektør for Statsbanerne 1902 blev Stadsingeniør, blev N. konstitueret Afdelingsingeniør. Juli 1904 fik han fast Udnævnelse i denne Stilling, i Egenskab af hvilken han havde Ledelsen af de omfattende Kloakarbejder, som skulde iværksættes i de Bydele, Sundbyerne, Brønshøj m. m., der omkring Aarhundredeskiftet indlemmedes i Kbh. N. løste denne Opgave med fremragende Dygtighed og gjorde derved sit Navn kendt i interesserede Kredse. 1905 fik han sammen med Sv. Koch (s. d.) en af de to højeste Præmier for Anlæg af en Folke- og Idrætspark paa Fælled. 1907 blev han Medlem af Bedømmelseskomiteen ved Konkurrencen om en Afvandingsplan for Gentofte. 1909 var han Medlem af Bedømmelseskomiteen vedrørende Vej- og Bebyggelsesplaner for Marselisborg Terrænet. 1909 fik han sammen med Arkitekt Holger Rasmussen 4. Præmie i Konkurrencen om en Gade- og Bebyggelsesplan for Kbh.s ydre Distrikter; s. A. var han Medlem af Bedømmelseskomiteen for Vej- og Bebyggelsesplaner til Randers Bys Jorder.

1911 fik han sammen med Arkitekterne Egil Fischer og Holger Rasmussen 1. Præmie for Konkurrenceprojekt til Bebyggelsesplan paa det gamle Banegaardsterræn og Opstilling af Frihedsstøtten. 1912 var han Medlem af Bedømmelseskomiteen for Vej- og Bebyggelsesplaner for Aalborg Bys Jorder. N. var endvidere Medlem af Overlandvæsenskommissionen angaaende Kloakanlæg i Birkerød 1912—13, i Vedbæk 1913—14, Hørsholm 1914, Næstved 1914—15 og Randers 1916. 1914 udpegedes N. til sammen med en svensk Ingeniør Rickert at afgive Betænkning over et af Kristiania Kommunes Teknikere udarbejdet Afvandingsforslag. 1901—06 var N. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforening, hvor han bl. a. sammen med Alex. Foss var virksom ved Oprettelsen af Oplysnings- og Engageringsbureauet. Fra 1910 var han Medlem af Bestyrelsen for »Louis Petersens Legat« og fra 1911 Medlem af Bestyrelsen for Københavns Idrætspark. N.s tidlige Død følte som et stort Tab. Hans rige Evner og hans elskværdige Personlighed havde skaffet ham mange Venner. — R. 1911.

P. B. Grandjean: Nobel'ske Slægtebøger, 1913, S. 21 f. Berl. Tid. og Politiken 27. Juni 1916. J. J. Voigt i Ingeniøren s. A., S. 405 f. Forskønnelsen, VI, s. A., S. 52. Architekten, XVIII, 1915—16, S. 354 f. Maanedsskrift for Sundhedspleje s. A., S. ,92 ff. ftp/

Vinding.

Nold, Christian, 1626—83, Teolog. F. 22. Juni 1626 i Højby i Skaane, d. 22. Aug. 1683 i Kbh., begr. sst. (Nic. K.). Forældre: Sognepræst Jacob N. (d. 1629) og Sofie Haagensdatter. Gift 25. Marts (el. Maj) 1682 paa Vibygaard med Marie Elligers (gift 1° med Hofjuveler Poul Kurtz, d. 1676), begr. 27. Juli 1695 i Kbh. (Nic. K.).

C. N. blev Student 1644 fra Lund, Rektor i Landskrona 1650 og tog 1651 Magistergraden. 1654 nedlagde han sit Embede og drog ud paa en langvarig Udenlandsrejse. Han besøgte Tyskland, hvor han i Rostock sluttede sig nær til den berømte Teolog, Professor J. G. Dorschæus, siden Nederlandene, England og Frankrig. Efter et kortere Ophold i Hjemmet 1657 rejste han igen ud og studerede især Filosofi og østerlandske Sprog i Leiden, Franeker og England. 1660 blev han kaldt hjem for at overtage en Plads som Lærer for Rigshofmester Joachim Gersdorffs Sønner. I Faderen havde han længe haft en formaaende Velynder, og det skyldtes vel ogsaa ham, at C. N. 1664 kaldtes til Professor i Teologi ved Universitetet. I Kraft af en særlig kongelig Naadesbevisning blev han tillige straks s. A. Rector magnificus. Den store Gunst, hvori C. N. stod, skaffede ham imidlertid Fjender og Misundere, deriblandt vistnok Peder Schumacher, og kun et Par Aar efter sin Ophøjelse maatte han opleve et ikke mindre brat Omslag. Aarsagen hertil var nogle Udtalelser, han havde fremsat i sin »Logica recognita« (1666), og som bl. a. tydede paa, at han var en Tilhænger af Valgkongedømmet i Stedet for Arveregeringen. I den Anledning blev han anklaget og til sidst 1667 afskediget uden Pension. En Aarrække maatte han derpaa leve som en fattig Student paa et Tagkammer, væsentligt kun optaget af lærde Studier. Efter Griffenfelds Fald kom der dog igen bedre Tider for ham. 1676 blev han atter optaget i det teologiske Fakultet (om end foreløbigt uden Løn), 1678 erhvervede han den teologiske Doktorgrad, og 1682 var han for anden Gang Universitetets Rektor. Ved sit Ægteskab synes han at have faaet Midler, og ved sin Død var han Ejer af Herregaarden Vibygaard ved Roskilde. — C. N. var en Mand af Lærdom og Skarpsindighed, især Logiker om en Hals. Om hans Evner som Systematiker vidner baade den Haandbog i Begrebs-

definitionernes Kunst, de »Leges distinguendi«, han udgav i Franeker 1657, og hans ovennævnte Lærebog i Logikken. Hans Hovedværk er dog »Concordantiæ particularum Ebræo-Chaldaicarum« for det gamle Testamentes Vedkommende (1679), paa een Gang en Konkordans og et Leksikon, med sine over 1200 tættrykte Kvartsider en imponerende Arbejdspræstation og i øvrigt et talende Vidnesbyrd om Forfatterens filologiske Indsigt og gennemgaaende Nøjagtighed. Baggrunden for Forstaaelsen af dette Værk er Tidens strenge Inspirationslære, dens uhyre Ærbødighed for hver Tøddel i Skriften. Om Forfatterens Kundskabsfylde og kritiske Sans vidner ogsaa hans omfangsrige Fremstilling af Herodes-Slægtens Historie, »Historia Idumæa« (1660), medens han ved to bidske Disputatser (1678—79) mod Niels Steensens »Scrutinium reformatorum« blev indblandet i Polemikken mod den berømte Apostat. — Stik af J. A. Boener efter Maleri af H. Sauerl(?).

Erasmus Vinding: Regia Academia Hauniensis, 1665, S. 442 f. **Programma funebre** af 10. Sept. 1683 over C. N. Erich Pontoppidan: **Annales ecclesiæ Danicæ**, IV, 1753, S. 515—36, 619—21. Samme: **Marmora Danica**, I, 1739, S. 96 f. Biskop Jens Bircherods Dagbøger, udg. ved Chr. Molbech, 1846, S. 98, 113 f., 225. Wilhelm Plenkers: **Der Däne Niels Stensen**, 1884, S. 143—47. **Personalthist. Tidsskr.**, I, 1880, S. 220; 2. Rk., I, 1886, S. 31—42; 8. Rk., VI, 1927, S. 49, 247; 9. Rk., I, 1929, S. 136, 141; V, 1933, S. 64. H. F. Rørdam: **Hist. Saml. og Studier**, I, 1891, S. 99, 101 f. — Thott, 4°, 1951.

Bjørn Kornerup.

Nolsøe, Jacob, 1775—1869, Handelsforvalter, Forfatter. Døbt 7. Jan. 1775 paa Nolsø, d. 18. Aug. 1869 i Thorshavn, begr. sst. Forældre: Kongsbonde og Kirkeværge Poul Joensen (1724—86) og Susanne Dionedatter (1731—1813). Gift 10. Okt. 1797 i Thorshavn med Anna Cathrine Pedersdatter (Scheel), døbt 25. April 1771 i Thorshavn, d. 14. Maj 1832 sst., D. af Bødker ved den kgl. Handel i Thorshavn Peder Pedersen Scheel (1742—1816) og Maren Nicolaidatter (1745—81).

N. kom 1795 i den kgl. Handels Tjeneste, blev 1808 Bogholder og 1831 konstitueret som Handelsforvalter, fik 1833 Bestalling som saadan og beklædte dette Embede, til han 1850 tog sin Afsked. Foruden i en Aarrække at være Revisor for de offentlige Kasser var N. konstitueret til i Sorenskriverens »Svagheds Forfald« at gaa ham til Haande i de ved Sorenskriveriet forefaldende Forretninger, og 1818—20 var han konst. Sorenskriver. 1858 var han Medlem af Lagtinget. — Han var kun een Gang uden for Færøerne, nemlig 1837, da han opholdt sig et Par Maaneder i Kbh. Desuagtet baade talte og skrev han Engelsk og Tysk og skal desuden have

givet flere fuld Vejledning i Navigationen. For udvist Iver i at udbrede Vaccinationen paa Færøerne fik han 1807 af Finanskassen en Belønning paa 50 Rdl. — Foranlediget af Provst Gardes Skrift »Et Par Ord om den Kongelige færøske Handels Bestyrelse« udgav N. 1841 »Beretning om den Kongelige færøiske Handels Organisation, og dens Bestyrelse paa Færøerne«. Kaptajn i Søetaten Graah, som var Medlem af Handelsdirektionen og flere Gange havde besøgt Færøerne, kalder Gardes Fremstilling »ensidig og overdreven«, og den gav ogsaa Anledning til Sagsanlæg fra N.s Side (jfr. Jur. Ugeskrift, 1849, Nr. 35). — Foruden »Orrustan við Heiðabý«, som er en Oversættelse af Plougs »Slaget ved Slesvig«, og »Grettirskvaði« har N. skrevet følgende, som findes i den Arnsmagnæanske Haandskriftsamling i Kbh.: A. M. 973, 4to »Færøsk grammatik«, 84 Bl., Rask 113, II, »Fimboa Rúima«, 1823, og Access. 4, »Fostbrøðursøga«.

Anton Degn.

Nolsøe, Poul Poulsen, 1766—1809, Skibsfører og Digter. Døbt 11. Okt. 1766 paa Nolsø, d. 1809. Broder til Jacob N. (s. d.). Gift 1° 19. Sept. 1798 paa Nolsø med Sigga Marie Thomasdatter, døbt 26. Aug. 1777 i Thorshavn, d. 24. Okt. 1800 sst., D. af Kongsbonde Thomas Mortensen og Malene Hansdatter. 2° 1802 med Malene Ziska, f. 30. Maj 1782 i Gjerdum, Norderøerne, D. af Kongsbonde Joen Jacobsen Zidsche (1749—1805) og Maren Davidsdatter (1734—1810).

Efter i en Del Aar at have sejlet for et amerikansk Købmands-
hus var N. 1798 Styrmand paa Velfærds Selskabets Skib »Charlotte«. S. A. blev han Fører af sammes Brigskib »Patriotisme«, med hvilket han kort før Jul 1798 kom ind til Bergen som Havarist og i Febr. 1799 strandede ved Fladstrand, hvor Skibet blev fuldstændigt Vrag. Han fik s. A. atter et af Selskabets Skibe »Thetis«, med hvilket han gjorde en Rejse til Færøerne og atter til Kbh. 1802 bosatte N. sig paa Øre, Norderøerne, hvor han med sin anden Hustru fik en Bondegaard paa otte Marker, som han 1806 magtskiftede med den syv Marker store Gaard Biskupsstød ved Vaagsbugten for at kunne have det fornødne Opsyn med sit Fartøj, der var bestemt til at ligge i Vaags Havn om Vinteren. 1804 byggede han i Forening med nogle af sine Brødre det første færøske Dæksfartøj paa ni Kommercelæster (18 Tons) af et strandet Skibsvrag, som han købte ved Auktion. Hans Formaal var at ophjælpe Fiskeriet og indøve sine Landsmænd i Sømandskab samt desuden at nyttiggøre Øernes Hjælpekilder ved Udførsel af deres Produkter. Varer, som ikke var opførte i Handelstaksten, stod det frit for at

ind- og udføre, men med Hensyn til de i Handelstaksten optagne Varer **maatte** han ansøge Handelskommissionen eller, naar denne afviste ham, Rentekammeret om Tilladelse til Ind- eller Udførsel. **N.**, som ivrigt benyttede Lejligheden til at virke for Indførelse af Frihandel paa Færøerne, kom snart paa Kant med den lokale Øvrighed, som anklagede ham for Smugleri og gentagne Gange besværede sig over ham for Handelskommissionen og Rentekammeret. **1806** blev han indstævnet for en Gæsteret i Thorshavn i Anledning af forbuden Handel. Han blev dog ikke overbevist om Smugleri, men dømt for en Del mindre betydelige Forseelser. Straks derefter anlagde han Sag angaaende Smughandel imod **Strømø** Sysselmand, som havde været Aktor i Sagen mod ham selv. Han beskyldte de lokale Øvrighedspersoner for at drive Smughandel efter en større Maalestok, men Sagen blev under forskellige Paa-skud ikke fremmet. Da var det, han med »Ørnevisen« om Christian II. som Forbillede digtede det paa Færøerne saa berømte »Fuglakvæði«, hvor han angriber sine Modstandere, idet han indfører dem i Rovfugles Skikkelse. Selv optræder han i Kvadet i den aarvaagne Strandskades Lignelse. — Da Krigen med England udbrød **1807**, og Varetilførselen til Færøerne blev gjort usikker, stillede **N.** sig til Disposition. Han fik Tilladelse til at indtage en Ladning Korn for Handelens Regning og føre den til Færøerne. Ved Hjælp af et Rejsepas fra en engelsk Admiral lykkedes det ham at slippe forbi de engelske Kapere og udlosse sin Ladning, 248 Tdr. Byg, paa Færøerne, som s. A. i Forvejen havde faaet tilført ca. 5650 Tdr. Byg. Paa en Rejse til Kbh. **1808** blev han overfaldet af en engelsk Kaper, mistede sit Skib, men opnaaede en gunstig Modtagelse hos Admiralitetet i London. Her fik han et nyt Skib og en Kornladning at føre til Færøerne mod Løfte om at bringe en Ladning af Landets Produkter tilbage. Han naaede imidlertid aldrig Færøerne — hvad enten hans Skib **1809** er forlist eller blevet skudt i Sænk af Kapere. Den ret absurde Formodning, at Handelsdirektionen skulde have sendt Nordmænd ud for at tage ham af Dage, kan ikke tages for andet end et Udslag af Pastor J. H. Schrøters Fantasi. — Blandt sine Landsmænd er **N.** højt skattet dels som den ivrige Forkæmper for Øernes materielle Vel og Opkomst, dels som en af deres betydeligste Digtere. Foruden det allerede omtalte »Fuglakvæði« har han digtet Skæmteviserne »Jåkup á Møn« (om en uheldig **Frierfærd**), »Frunatáttur« (om den nye Mode med Pandehaar), »Gorplandskvæði« (om Skansens Overgivelse) og »Kråkuteiti« (om en Strid mellem Lagmand Lund og Sysselmand Weyhe). — **N.** var den første, som førte

Vaccinationen til Færøerne (ved successiv Indpodning paa sit Mandskab) og fik herfor ved **kgl. Resol.** af 24. Juli 1807 af Finanskassen tilkendt en Belønning af 100 Rdl. For Flid i Landbruget tilkendte Landhusholdningsselskabet, hvis Kasserer var Justitsraad Friderich Martini, der tillige var Medlem af Handelskommissionen, ham en Sølvmedaille, som imidlertid paa Grund af hans Død aldrig kom ham i Hænde. — Posthum Tegning af Chr. **Aigens** 1912.

Hist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1891—92, S. 517—601. Jakob Jakobsen: Poul oisoe, 1912.

Anton Degn (*Jak. Jakobsen*).

Noodt, Johann Friederich, 1705—56, Præst, Historiker. F. 14. Aug. 1705 i Slesvig, d. 17. Maj 1756. Forældre: Diaconus Israel N. (1670—1728) og Catharina Schumacher. Gift 3. Okt. 1742 med Metta Christina Kirchhoff, f. 18. Marts 1716, d. 1770, D. af Konsistorialraad, Provst i Itzehoe Albert Christian K. (1673—1745, gift 1° med Metta Dorothea Sartorius, d. 1704) og Gesa Catharine Hildebrandt (f. 1686).

Efter at være blevet Student 1724 fra Flensborg studerede N. i Kiel og Jena. Senere virkede han som Huslærer bl. a. hos sin tilkommende Svigerfader, Provst Kirchhoff i Itzehoe. Omgangen med denne Mand, der havde stærk Interesse for Historie, og Lejligheden til at benytte hans gode Bibliotek blev af ikke ringe Betydning for N., som fra tidlig Tid nærede stor Kærlighed til sit Fædrelands Fortid. 1733 udgav han som den første Frugt af sine Studier »Versuch einer unpartheyischen historischen Nachricht von der Ranzovischen Familie«, der udmærker sig ved en kritisk Holdning over for tidligere Behandlinger og paa typisk Maade viser N.s Forkærlighed for at bygge paa arkivalisk Materiale. Derimod lykkedes det aldrig N. at faa en større Behandling af den Rantzau'ske Familiehistorie, som han havde liggende udarbejdet i tre Foliobind, frem for Lyset. 1735 blev N. Sognepræst i Haddeby, og fra 1737 var han tillige Præst ved det adelige St. Johannesstift i Slesvig. 1749 blev det ham betroet at lede Overførelsen af det gottorpske Bibliotek til Kbh., og han udnævntes i den Anledning til Konsistorialraad. Ogsaa i sin Præstetid fortsatte N. sine Studier og Samlinger. Medens han i mindre Grad synes at have været oplagt til at levere historisk Fremstilling, saa han det som sin særlige Opgave at indsamle og offentliggøre Aktstykker til Hertugdømmernes Historie. Saadanne Arbejder er hans »Bordesholmische Merckwürdigkeiten« (1737) og »Sammlung unterschiedener . . . zur Erläuterung der Schleswig-Hollsteinischen Historie gehörigen Schriften« (1753), men især hans Hovedværk »Beyträge zur Erläuterung der Civil-, Kirchen- und

Gelehrten-Historie der **Hertzogthümer** Schleswig und Hollstein«, **I—II (1744—56)**, der den Dag i Dag er en meget betydningsfuld og ofte benyttet Kildesamling. Ved sin Sporsans og utrættelige Flid, støttet af en god Hukommelse, blev N. en grundig Kender af den slesvig-holstenske **Specialhistorie**, og han har store Fortjenester af at have reddet værdifuldt Stof fra Forglemmelse. Derimod har Eftertiden kunnet anke over, at hans Dokumentaftryk ikke altid er præget af streng Nøjagtighed. N. efterlod sig et udmærket Bibliotek og omfattende haandskrevne Samlinger, hvoraf en Del findes i Universitetsbiblioteket i Kiel. Med ikke faa lærde stod N. i livlig Brevveksling, saaledes med de berømte Tyskere J. C. Gottsched og J. C. Wolf, af Danskere med Klevenfeldt, Alb. Thura og Tycho Hofman. — Konsistorialraad 1750.

A. F. **Büsching**: Fortgesetzte Nachrichten von dem Zustande der **Wissenschaften und Künste** in den **Königl. Dänischen Reichen und Ländern**, II, 1760, S. 84—91. **Kirkehist. Saml.**, 4. Rk., II, 1891—93, S. 567; 5. Rk., II, 1903—05, S. 96, 98. Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, I, 1897—1912, S. XIX. H. Ratjen: Verzeichniss der **Handschriften** der Kieler **Universitätsbibliothek**, I, 1844—47, S. 4 f.; II, 1848—54, S. 35, 59; III, 1865—66, S. 404, 459, 538. Lauritz Nielsen: Registrant over Breve fra og til Danske i udenlandske Biblioteker, 1934, S. 151. **Wilh. Noodt**: Gesch. der Familie Noodt, 1921,

3 41.

Bjørn *Kornerup*.

Norbagge, Svend, se Svend.

Norby, Søren (Severin), d. 1530, Søkriger. D. 1530 foran Firenze, begr. i et Kloster uden for Byen. **Forældre**: Anders N. (d. tidligst 1468) og N. N. Bøistrup. Ugift.

S. N. stammede fra en lidet kendt, godsfattig fynsk Adelslægt, men vandt sig under Kong Hans et anset Navn som Søkriger. Han deltog vistnok allerede 1503 i Søkampene mod Lübeck og Sverige. 1507 var han naaet saa vidt, at han kommanderede en Eskadre paa ni Skibe. Han foretog bl. a. hermed i Juli 1507 et vellykket Angreb paa Ålandsøerne. Ved kun at afkræve Beboerne en Brandskat viste han større Skaansel, end det var Sædvane. Slottet **Kastelholm** afbrændte han derimod efter at have sikret sig et stort Bytte og tog Høvedsmanden Steen Thuresen Bjelke og hans Hustru til Fange. Denne sidste satte den ridderlige S. N. dog snart paa fri Fod. 1509 ledede S. N. et **Hærgningstogt** til lybsk Landomraade og deltog 1511 i et lignende Togt til andre vendiske Stæders Landomraader. S. A. deltog han som Underanfører i det uafgjorte Slag mellem de danske og lybske Flaader ved Bornholm. Kong Hans viste sin Paaskønnelse af S. N. for hans glimrende dygtige Tjeneste

ved at give ham Børringe Kloster i fri Forlening. Yderligere fik han Haraldsborg som Pantelen. Andel i Krigsbytte havde nemlig allerede nu gjort ham til en velstaaende Mand.

Christian II. værdsatte S. N. endnu højere end hans Fader. Trods de fredeligere Forhold i hans første Regeringsaar fandt han dog Anvendelse for S. N.s særlige Evner. S. N. sendtes saaledes 1514 med det største danske Orlogsskib »Engelen« til Nederlandene for at være til Raadighed for Kongens Svoger, Kejseren, i en Kaperkrig, denne førte med Geldern. Allerede s. A. udnævntes han til Lensmand paa Island med den særlige Opgave at bringe de engelske Købmænds lovløse Rovdrift af den islandske Befolkning til Ophør.

Det mest glimrende Afsnit af S. N.s Liv begyndte dog, da Krigen med Sverige 1517 atter brød ud. Han kaldtes tilbage og blev nu Flaadens Øverstbefalende og tillige Lensmand paa Visborg paa Gotland (frit, det følgende Aar paa Livstid med Overflytning af Pantet og Opgivelse af tidligere Len). Hans største Bedrifter i de følgende Aar var Indtagelsen af Øland med Borgholm 1519 og hans Indesluten af Stockholm fra Søsiden 1520. Ved Kroningen i Stockholm Nov. 1520 hædrede Christian II. sine to Hovedanførere til Lands og til Søs, Otte Krumpen og S. N. med Ridderslaget. Faa Dage efter maatte S. N. deltage i Fængslingen af det stockholmske Blodbads Ofre, men Olaus Petri fortæller, at alle, der kunde naa ud til hans Skibe, der fandt et Tilflugtssted. Selv om han saaledes sikkert har misbilliget denne Udaad, der maatte virke særligt frastødende paa hans aabne, ærlige Sind, gjorde det dog ikke noget Skaar i hans gode Forhold til Christian II. S. N. var straks villig, da Christian II. i Dec. 1520 stillede ham en helt ny Opgave. Kongen paalagde ham at sejle til Grønland med en større Flaadestyrke for at genoprette Forbindelsen med dette tabte norske Lydland. Erik Valkendorf havde allerede nogle Aar tidligere haft Planer herom. Den planlagte Ekspeditions egentlige Formaal var dog sikkert at finde Nordvestpassagen i Haab om at kunne skaffe det netop stiftede store nordiske Handelsselskab Andel i Indiens Rigdomme. S. N. kom dog ikke ud paa Opdagerfærd og intet af de islagte Stræder ved Grønlands eller Nordamerikas Kyst kom til at bære hans Navn. Han maatte forblive paa den Post, hvor Christian II. havde sat ham ved sin Bortrejse fra Sverige.

Som Lensmand paa Kalmar Slot fik S. N. snart sin Tid fuldt optaget med at holde Smaalændingene, der var højst fortørnede over et Forbud mod at bære Vaaben, i Ave. Langt farligere var

dog det af Gustaf Vasa rejste Oprør i Dalarne, der snart truede **hele** det danske Herredømme i Sverige. S. N. var i den følgende Tid den eneste, der gjorde et virkeligt Forsøg paa at opretholde dette. Han var utrættelig. Trods hans Undsætning faldt Fæstning paa Fæstning dog. Men det lykkedes ham at forjage Svenskerne fra Ålandsøerne og Finland, og i Haabet om, at han fortsat kunde bevare Herredømmet her, udvidede Christian II. Sept. 1522 hans Forleninger til at omfatte Finland og hele Norrbotten. S. N.s Stilling var dog allerede paa dette Tidspunkt blevet vanskeligere, fordi Gustaf Vasa havde søgt og faaet Lübecks Hjælp. Nov. 1522 mislykkedes hans Forsøg paa at undsætte Stockholm med Fødemidler. Fra en Kamp med den svensk-lybske Flaade i den stockholmske Skærgaard undslap han vel med sin Orlogsflaade intakt; men han maatte give hele Førselsflaaden til Pris. Foraaret 1523 faldt Borgholm paa Öland, og i Juli 1523 overgav Kalmar Slot sig. Det var velforsynet, og Tabet vakte derfor S. N.s Raseri. »Saa **slaa** dem Galge og Hjul, der har opgivet **det**,« skrev han til Christian II., »jeg kan ikke se, hvad hver Mand fører i Hjertet«. Heller ikke de finske Borge kunde holde Stand længere. Af alle sine omfattende Forleninger havde S. N. ved Udgangen af 1523 kun Gotland tilbage; men at hans Stilling her var meget stærk, var baade hans danske, svenske og lybske Modstandere fuldt klare over. Ved at opbringe hanseatiske Handelsskibe kunde han stadig holde sine Forsyninger vedlige.

Allerede 31. Jan. 1523 havde de oprørske jyske **Rigsraader** sendt en Opfordring til S. N. om at slutte sig til dem, og i Aarets Løb fulgte Henvendelse paa Henvendelse fra Frederik I. og det danske Rigsraad. S. N.s Svar var stedse henholdende. Ogsaa Svenskerne søgte Kontakt med ham. Hvis S. N. vilde overgive Gotland og gaa i svensk Tjeneste, skulde han faa et Len, der i hvert Fald ikke var ringere. Heller ikke det svenske Tilbud afviste S. N. ganske, skønt han var fast besluttet paa, hvordan det saa gik med **Christian II.s** Generobring af Danmark, i hvert Fald at bevare Gotland for den danske Krone. Da Gustaf Vasa forstod, at S. N. kun forsøgte at trække Tiden ud, besluttede han at gøre et Forsøg paa at erobre Gotland med Vaabenmagt. Efter omfattende Forberedelser saa Gustaf Vasa sig Maj 1524 i Stand til at landsætte en betydelig Hærstyrke paa Gotland. Den tyske Landsknægtfører Berend v. Mehlen havde Overanførslen. Skønt denne ikke var videre energisk i sin Krigsførelse, og S. N. med Lethed holdt ham Stangen, var S. N. dog straks klar over, at nu var Tidspunktet kommet, hvor han maatte skifte Herre, om Gotland skulde bevares for

Danmark. Hans Tilbud om nu at tage Gotland som Len af Frederik I. blev straks modtaget. Men skønt Frederik I. og Rigsraadet var højst opbragte over det svenske Angreb paa Gotland, foretrak de dog, frem for straks at sende den begærede Undsætning til S. N., først at søge Forhandling med Gustaf Vasa. Højst modstræbende indvilgede denne i at komme til Stede ved et Møde i Malmø i Eftersommeren 1524. Ogsaa Befuldmægtigede fra Hansestæderne deltog. I Malmørecessen af 1. Sept., der kom i Stand ved Hanseaternes Mægling, bestemtes, at hvis Visborg ikke allerede da var indtaget af Svenskerne, skulde den indtil videre forblive i dansk Besiddelse, dog paa Betingelse af, at S. N. fratraadte Visborg. Denne Bestemmelse har sikkert ikke mindst de hanseatiske Mæglere insisteret paa. Den var ganske mod Frederik I.s og Rigsraadets givne Ord til S. N. Anders Bille og en anden Rigsraad, der derefter rejste til Gotland, lod da ogsaa S. N. ganske i Uvidenhed herom. S. N. modsatte sig ikke en Overenskomst, hvorefter han med de fleste af sine Folk ligesom den svenske Belejringshær skulde forlade Gotland, og efter at Svenskerne i Begyndelsen af Okt. havde indskibet sig, synes S. N. ogsaa at have været villig til at følge med de danske Rigsraader til Danmark. Men et Forsøg paa Mytteri blandt S. N.s Folk, fremkaldt af en af hans tidligere Hovedsmænd, der nu var i Frederik I.s Tjeneste, fik en højst uheldig Virkning. Over for Mytteriet reagerede S. N. lynsnart, saa at det hurtigt sloges ned. Men han nægtede derefter, opfyldt af Mistillid til de danske Rigsraader, at drage med dem. Han undskyldte sig med, at han indtil videre **maatte** forblive hos sine Folk, der nægtede at forlade Gotland, før der var udstedt. Sikkerhedsbrev for dem. — Den danske Hovedforhandler Anders Bille gjorde sikkert et Fejltrin, da han, irriteret over, at hans Mission var mislykkedes, straks efter sin Hjemkomst sendte Anmodning baade til Sverige og Hansestæderne om at afskære S. N. enhver Tilførsel. Følgen blev, at alle Forligsmuligheder forspildtes, idet S. N., der straks havde faaet Underretning herom, greb til sin gamle Udvej for at skaffe sig det fornødne: Opbringeise af Handelsskibe. Da han ydermere fik at vide, at det havde været Hensigten at fratage ham Gotland, ansaa han sig for løst fra sit Ord. I Vinteren 1524—25 intrigerede han hemningsløst baade mod den danske og svenske Regering. Han stod bl. a. i Kontakt med Berend v. Mehlen, der efter at være vendt tilbage til sit Len Kalmar var kommet i Strid med Gustaf Vasa, der beskyldte ham for at have fraterniseret med sin tidligere Vaabenfælle, S. N., under Belejringen af Visborg. Antagelig gennem denne kom S. N. i Forbindelse med Steen Stures Enke, Christine Gylden-

stierne, som efter at være kommet ud af sit danske Fangenskab en Tid opholdt sig i Kalmar. S. N. havde allerede 1520, da Fru Christine førtes som Fange paa hans Skibe til **Kbh.**, ved sin ridderlige Optræden vundet hendes Venskab. Han anholdt nu om hendes Haand. Fru Christine hævdede senere, at hun ikke havde givet noget bindende Løfte, men kun ytret, at hvis hun atter skulde gifte sig, var han den, hun helst vilde sætte sin Tro og Love til.

En saadan Forbindelse kunde naturligvis have faaet stor politisk Betydning, og S. N. var ikke sen til at udbrede Nyheden. Christian II. tillagde den paatænkte Forbindelse en saadan Betydning, at han lovede S. N. at gøre ham til Statholder i Sverige blot mod en aarlig Afgift, om det skulde lykkes ham ad denne Vej at faa Magten i Landet. I Sverige virkede dette Rygte naturligvis opskræmmende; men i Virkeligheden var S. N. vistnok langt mere optaget af at forberede et Togt til de østdanske Provinser. Allerede i Slutningen af Febr. eller Begyndelsen af Marts landede nogle af S. N.s Folk under Otto Stigsen i Blekinge. S. N. fulgte snart efter, og overalt sluttede Bønderne sig til ham. Sølvitsborg og Aarhus kom hurtigt i hans Magt. Rigsmarsk Tyge Krabbe, der var rykket ud imod ham, nødsagedes snart til at trække sig ind i Malmø med sine Styrker, medens S. N.s Folk drog hærgende rundt i Skaane, hvor Adelsgaard efter Adelsgaard afbrændtes. Paa Lunds Landsting lod S. N. sig hylde paa Kong **Christians** Vegne, og han paabegyndte en Belejring af Helsingborg. Men hans Triumf blev kort. Frederik I. forstod Faren og satte Rigets første Feltherre ind imod ham. I Slutningen af April ankom Johan Rantzau med en Landsknægtstyrke til Skaane og besejrede i Slagene ved Lund og Bunketofte Lund S. N.s uøvede Bondehær. S. N. indesluttedes derefter i Landskrona. Imidlertid søgte den danske Regering efter nogle Maaneders Forløb endnu en Gang Forlig med S. N. Aarsagen var, at Liibeckerne havde benyttet sig af Lejligheden til at gøre et Forsøg paa at sætte sig i Besiddelse af Gotland. 28. Juni sluttedes en Overenskomst, hvorefter S. N. skulde afstaa Gotland til Danmark mod at forlenes med Sølvitsborg og Lykaa.

S. N., der blev sendt med Otte Krumpen til Gotland for at medvirke ved Visborgs Overgivelse, paastod senere, at Liibeckerne havde haft til Hensigt at føre ham som Fange til **Lübeck**, men at han ved Guds og Ridder St. Jørgens Hjælp undslap. Her har S. N. dog maaske været for mistænsom. Fra dansk Side vilde man ham i hvert Fald nu intet ondt, naar han blot vilde slaa sig til Ro. Men S. N. betragtede stadig Liibeckerne som sine Fjender, og han kunde ikke styre sin Lyst til at »rode i **Lübeckernes** Kram-

kister«. »Det var saa sundt for hans Helbred« havde han engang tidligere ytret. Snart kom han ogsaa i Strid med Gustaf Vasa, der var ham meget unaadigt stemt. De opbragte hinandens Skibe. **Bl.** a. kom en uægte Datter af S. N. derved i Gustaf Vasas Magt. Frederik I. forsøgte forgæves at mægle. Han gjorde ogsaa et Forsøg paa at faa ham bort fra hans gamle Kampplads ved at anmode ham om at ledsage hans Datter Prinsesse Dorothea paa hendes Brudetog til Preussen. Men S. N. undskyldte sig bl. a. med sin »private« Fejde med Kong Gustaf. Da han i den følgende Tid begyndte at ruste sig stærkt, var ogsaa den danske Konges **Taal-**modighed udtømt. Baade fra dansk, svensk og lybsk Side sendtes der Styrker imod ham, og 24. Aug. 1526 led han et afgørende Nederlag ved Blekinges Kyst. Han undkom dog selv med nogle faa Skibe, med hvilke han søgte til Livland. Herfra drog han til den russiske Storfyrste i det noget naive Haab, at denne vilde støtte et Togt til Finland og Norge. Det var naturligvis forgæves; men Storfyrsten holdt S. N. tilbage, fordi han ønskede at faa ham i sin Tjeneste. Først efter at Udsendinge fra Kejseren og Kong Ferdinand i Foraaret 1528 havde gjort indtrængende Forestillinger, gav Storfyrsten S. N. fri. Blottet for alle Midler gav S. N. sig derefter paa Vej gennem Europa til Christian II. i Nederlandene. Først paa Vinteren traf han ham i Lier. Men Christian II. kunde kun byde ham Fattigdom og Uvirksomhed. S. N. tog da sin Skæbne i sine egne Hænder. Han besluttede at gaa i Kejserens Tjeneste (alle-rede 1524 havde denne givet ham et Beskyttelsesbrev). Sommeren 1529 rejste han til Italien og kom her til at gøre Tjeneste i den kejserlige Hær, der belejrede Firenze. Han overværede **Kejser-**kroningen i Bologna 24. Febr. 1530, men ramtes kort efter af en fjendtlig Kugle foran Firenze. Han begravedes i et nærliggende Kloster, og Cornelius Scepper forfattede ham en værdig Gravskrift.

Havde S. N. end været mere tro mod sin Konge end mod sit Land, gav man ham dog i Danmark et smukt Eftermæle. Saaledes viste Henrik Rantzau ved paa Breitenburg at stille hans Billede op over for sin Faders, Johan Rantzaus, sin Tidsalders største Hærfører, at han agtede ham for hans jævnbrydige som Søkriger.

Danmarks Adels Aarbog, XXIII, 1906, S. 318 f. T. Hofman: Historiske Efterretninger om velfortiente danske Adelsmænd, III, 1779, S. 301—22. Erik Gustaf Geijer: **Svenska** folkets historia, II, 1834, S. 56—58. N. J. Ekdahl: Christiern **II.s** Arkiv. I. Handlingar rörande Severin Norby, 1—4, 1835—42. Nye Dsk. Mag., V, 1827, S. 25, 27, 29 f, 32 f., 43, 108, 307. J. Paludan-Müller: Gullands Forhold til Danmark og Sverrig, 1865, S. 73—84. Historisk Archiv, 1870, I, S. 388—474. C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Historie, I, 1864, S. 400 f., 423, 427 f., 509, 566, 568, 572; II, 1865, S. 143 f., 287 f., 468, 475,

499; III, 1, 1867, s. 84, 87—90, 311, 320 f., 331 f., 347—51; III, 2, s. A., S. 130—32, 171 f., 193 f., 282—86, 325 f., 397 ff.; IV, 2, 1870, S. 292—99, 399—447; V, 1872, S. 4 f., 9—23, 43—70, 73—76, 80 f., 87—92, 96, 146 ff., 169, 175 ff. C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiørn den Andens og Frederik den Førstes Historie, I, 1854, S. 259—64, 340 f., 529 ff., 575. Berend v. Melens smädeskrift mot Gustaf Vasa af år 1528, 1920. Sv. hist. tidskr., XXI, 1901, S. 250—53, 256, 260, 269, 271 f.; XLII, 1922,

Norcross, John Nicholas, 1688—1758, Fribytter og Statsfange. F. 23. April 1688 ved Liverpool, d. 4. Dec. 1758 i Kastellet i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Major Georg N. og N. N. Rigby. Gift 20. Juni 1717 med Catharina Petronella Brock.

N. blev født under aaben Himmel i Nærheden af Liverpool, kom tidligt til Søs og flakkede vidt omkring i Verden. Efter at han havde sluttet sig til Stuarternes Parti, kunde han ikke længere sætte sin Fod paa engelsk Jord, og han søgte derfor til Sverige. I den store nordiske Krigs Dage fik han Tjeneste som svensk Kaperkaptajn, men blev 1718 fanget af Tordenskiold og som Krigsfange ført til Bremerholm. Herfra flygtede han atter til Sverige, og under Paavirkning af Görtz skal han have fattet Plan om at bortføre den danske Kronprins Christian og overgive ham i svenske Hænder. I Sommeren 1718 laa han flere Gange paa Lur med en Baad ved Gyldenlund Slot, men forgæves. 1726 faldt N. paa ny i den danske Regerings Hænder, blev denne Gang anbragt i Citadellet, hvorfra han atter brød ud. Han naaede over til Hamburg, vovede sig uforsigtigt ind paa dansk Omraade og førtes paa ny til Kbh. som Fange. Under Forhørene blev han beskyldt for at have villet rydde Frederik IV. af Vejen og stikke Flaaden i Brand, og efter et nyt Flugtforsøg anbragtes han i et 4 X 3 Alen stort Bur af tykke Egestolper. I femten Aar sad han indespærret i det samme Værelse, hvor senere Struensee blev anbragt, og Københavnerne valfartede til hans Fængsel for at se den mærkelige Fange og hans dresserede, tamme Mus. Sin Frihed genvandt han aldrig. I sin Fangetid skrev han paa Engelsk en Beretning om sit eventyrlige Liv, men mange Oplysninger er sikkert urigtige. — Maleri af F. Cramer 1754, stukket 1756 af C. Fritzsche efter Tegning af G. W. Baurenfeind. Maleri af Hans Hansen efter samtidigt Stik (Fr.borg). Stik (fra Fængslet) af O. H. de Lode 1757 og efter Tegning af F. Cramer af J. Haas.

J. Chr. Riises Archiv for Historie og Geographie, XXXV, 1828, S. 1—112. C. P. Rothe: Søe-Røverens John Norcross' Levnet og Trekker, 1756. Carl K. S. Sprinchorn: John Norcross. Svensk kapare, europeisk äventyrare, dansk stats-

fånge, 1920. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I, 1891. Rich. Petersen: Minder fra Øresundskysten, 1891, S. 38—43. E. Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst, 1938, S. 63 ff.

Harald Jørgensen (*F. J. Meier*).

Nordberg, Charles Axel, 1740—1812, Fabrikant. F. 1740 i Sverige, d. 29. Nov. 1812 i Kbh. (Ty. Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre ukendte. Gift 1° med Mellefia Flanner. Ægteskabet opløst 1799. 2° 18. Nov. 1799 paa Frbg. med Caroline Maria Lassen, f. ca. 1768, d. 13. Juli 1858 i Kbh. (Frue).

Efter at have opholdt sig femten Aar i England vendte N. tilbage til Sverige og grundlagde i Stockholm en saakaldt **Manchesterfabrik**. Ogsaa Danmark var interesseret i at skabe sig en national Manufakturindustri efter engelsk Forbillede, og 1778 kom N. til Kbh., hvor han modtoges med stor Glæde. I Samarbejde med Svenskeren Professor Ljungberg (s. d.) oprettede N. for Statens Regning et Bomuldsspinderi, og omtrent samtidig fik han Stillingen som officiel Appretør og 1782 dansk Indfødsret. Regeringen var meget tilfreds med hans Virksomhed, især efter at han 1785 havde opfundet en forbedret Spindemaskine. Ogsaa for Konstruktion af andre Maskiner interesserede han sig i høj Grad. Han byggede saaledes en Tobakskæremaskine, der kostede flere Penge end den Nytte, den gjorde. 1787 blev N. »bestandig Direktør for det kgl. danske Bomuldsmanufaktur«, og han foretog i denne Egenskab lange Rejser til England for at sætte sig ind i moderne Fabriksindustri. Som mange andre Rejsende, der kom til England i samme Ærinde, gjorde han den Erfaring, at det var vanskeligt at lure Englænderne Kunsten af, endnu sværere at faa de nye Maskiner udført fra England og allervanskeligst at oplære danske Arbejdere i Brugen af dem. Efter Toldloven af 1797 virkede N. først og fremmest som Maskinfabrikant. Stadig modtog han Støtte fra Staten, og fra hans Fabrik udgik forskellige Spindemaskiner, Tærskemaskiner og Maskiner til at slaa Tovværk med. Trods megen Flid og store offentlige Understøttelser gik hans Forretning dog fallit 1806. — Preussisk Kommerceraad 1794. Kammerraad 1811. — DM. 1809. R. 1812. — Stik af A. Flint.

O. J. Rawert: Kongeriget Danmarks industrielle Forhold, 1850, S. 160, 196. C. Nyrop: N. L. Reiersen, 1896, S. 167, 188. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VI, 1, 1906—07. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923, I, S. 360 f.

Harald Jørgensen.

Nordby, Jeppe Poulsen, f. 1850, Politiker. F. 25. Sept. 1850 i Helgenæs. **Forældre**: Møller Poul Jeppesen (1824—79) °S **Ane** Johanne Christensdatter (1821—87). Navneforandring 12. Jan. 1877. Gift 25. Sept. 1875 i Helgenæs med Nielsine Jensen, f. 26. April 1855 i Rudkøbing, d. 27. Marts 1936 i Helgenæs, D. af Sømand, senere Fyrassistent paa Hjelm Lars J. (1822—59) og Christine Madsdatter (1817—1908).

Efter at have søgt Uddannelse paa Gedved Højskole og Lyngby Landbrugsskole overtog N. 1877 Gaarden Fejrupgaard i sit Fødesogn, som han drev til 1908, ejer fra 1883 desuden Lysløkken sst., som han selv drev til 1901. Han blev en af sin Egns landøkonomiske Foregangsmænd, idet han 1879 oprettede et Fællesmejeri, som han udstyrede med alle den Tids tekniske Hjælpemidler og siden overdrog til et Andelsselskab. Hans sjældent faste Karakter og kloge Omdømme indbragte ham almindelig Tillid, skønt han baade i politisk og religiøs Henseende nærede Anskuelse, der stod i Modstrid med de gængse paa Egnen. 1877—83 og 1895—1904 var han Sogneraadsformand. Politisk tog han fra første Færd Stade mod Venstre og Folketingsparlamentarismen. Han stillede sig i Ebeltoftkredsen 1890, 1892 og 1898, men uden at opnaa Valg. Sept. 1901 valgtes han ved et Suppleringsvalg i 9. Kreds ind i Landstinget. Nogen trofast **Partigænger** blev han ikke. Navnlig indtog han jævnlgt ud fra sine etiske og religiøse Anskuelse, med hvilke han stod Indre Mission nærmest, Særstandpunkter i baade den kirkelige og borgerlige Lovgivning. Han var Tilhænger af en Kirkeforfatning, stemte mod Lotterilove og mod tvungen borgerlig Ægtevielse, ligesom han i Ædruelighedslovgivningen markerede et afholdsvenligt **Standpunkt**. I øvrigt var han i den almindelige Politik at finde paa en udpræget Højrefløj, og med Aarene skærpedes hans Holdning i saa Henseende mere og mere. Han stemte mod Grundloven af 1915, men gik dog med ind i Det konservative Folkeparti. N. A. kom han under Øsalgs-Krisen atter i et Modsætningsforhold til Partiet, idet han nægtede at tiltræde en Løsning af Krisen, hvorved Brandes og Scavenius blev siddende som Ministre. Sept. 1916 udtraadte han af Partiet. 1918 dannede han midlertidigt sammen med la Cour og H. R. Juel en særlig Valggruppe Den konservative Valggruppe. De yderligt gaaende Højreelementer udpegede ham s. A. som **landstingsvalgt**, og skønt han derefter gik i Valggruppe med Det konservative Folkeparti, blev hans Standpunkter stadig lige særprægede. Saaledes stemte han ene Mand mod Rigsdagsbeslutningen af 23. Okt. 1918 om det grænsepolitiske Spørgsmaal. Ved Valget i Sept.

1920 gled han ud. — **R. 1930.** — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag **1915** (**1923**, Rigsdagen).

N. **Bransager** og Palle **Rosenkrantz**: Den danske Regering og Rigsdag, **1901—03**, S. 636 ff. Alfred Bindsløv: Konservatismens Historie i Danmark fra **1848** til **1936**, II, **1938**, S. 300, 303. Referater fra Rigsdagens fortrolige Møder den 23. Okt. **1918**, 3. April og **12. Maj 1919**, S. 35. Aarhus Stiftstid. 24. Sept. **1920**. Berl. Tid. og Nationaltidende 25. Sept. s. A.

P. St

Norden, Frederik Ludvig, 1708—42, Søofficer, arkæologisk Rejsende. F. 22. Okt. **1708** i **Glückstadt**, d. 22. Sept. **1742** i Paris, begr. sst. Forældre: Kaptajn, senere Oberstløjtnant i Artilleriet Jørgen N. (d. **1728**) og Cathrine Henrichsen (d. tidligst **1728**). Ugift.

F. L. N. kom fjorten Aar gammel paa Søkadetskolen, hvor han udmærkede sig i Tegning. Da han **1732** var blevet Sekondløjtnant, henledte Fr. Danneskiold-Samsøe Christian VI.s Opmærksomhed paa hans fremragende Evner som Tegner, hvorefter han med kgl. Understøttelse sendtes til Udlandet for at søge Uddannelse i Skibsbyggeri. I to Aar opholdt han sig i Holland og rejste derfra til Marseille og Livorno, idet han alle Vegne studerede Mekanik, Hydraulik, Dokvæsen m. m. og udarbejdede Tegninger af alt, hvad han saa vedrørende Havne og Skibe. I Italien, hvor han opholdt sig **1734—37**, studerede han ivrigt Kunst, især den gamle. Han traadte i personlig Berøring med mange af den Tids Kunstnere og blev Medlem af Akademiet i Firenze. Her vaagnede ogsaa hans Interesse for Ægypten og ægyptisk Kunst, navnlig under Paa-virkning af den kendte Diplomat og Arkæolog Baron de Stosch. Efter sin Hjemkomst udnævntes han **1737** til Premierløjtnant, og hans Velyndere udvirkede derefter, at han fik kgl. Understøttelse til en Rejse til Ægypten med videnskabelige Formaal. Juni **1737** rejste han fra Livorno til Alexandria, hvor han længe laa syg af Lungebetændelse. Efter at være kommet sig undersøgte han nøje Alexandria og Omegn, opholdt sig derpaa fire Maaneder i Kairo, hvor han arbejdede ved Pyramiderne o. a. Oldtidsminder i denne Egn. Fra Kairo rejste han Nov. **1737** op ad Nilen og undersøgte Ruinerne ved Karnak (Theben) og ved Assuan (Syene) samt paa Øerne Elefantine og **Filæ**. Derfra naaede han Jan. **1738** frem til den nubiske Stad Derri, men der hørte Tyrkernes Indflydelse op, og han **maatte** vende om for ikke at sætte sine Samlinger og Resultater paa Spil. Alle Vegne udførte han omhyggelige Tegninger og Studier af, hvad han saa, og førte nøjagtige Dagbøger. Maj **1738**

forlod han Ægypten og rejste hjem over Venezia. — 1739 udnævntes F. L. N. til Kaptajn i Marinen og Medlem af Skibsbygningskommissionen. N. A. gik han i den engelske Marines Tjeneste for efter Ordre at deltage i den østrigske Arvefølgekrig. En ondartet Brystsye bragte ham imidlertid tilbage til London. Hans arkæologiske Rejse havde her skaffet ham et anset Navn, og han blev optaget som Medlem af Videnskabernes Selskab i London. Under Opholdet i London 1741—42 udgav han som Prøve paa det paatænkte store Rejseværk sine »Drawings of some Ruins and Colossal Statues at Thebes in Egypt« (1741) med Tavler. En af disse var raderet af F. L. N. selv, der udmærket forstod at føre Naal og Gravstik. For at søge Helbredelse for sin Sygdom vilde han rejse til Rivieraen, men døde paa Vejen i Paris. — F. L. N.s Optegnelser og Dagbøger bragtes til Danmark, og hans gamle Velynder Fr. Danneskiold-Samsøe udvirkede, at Værket skulde udgives paa Statens Bekostning. F. L. N.s Ven Carl Marcus Tuscher indkaldtes (1743) fra Livorno for at stikke Pladerne og forsynede Værket med 159 Kobberstik. Papirerne laa dog længe hen, først hos Gram, senere hos Bernh. Möllmann, uden at der udrettedes noget, skønt man i Tyskland og England utaalmodigt imødesaa Værkets Fremkomst. Frederik V. overlod da Papirerne til Videnskabernes Selskab med Forpligtelse til at fuldføre og udgive Værket paa egen Bekostning, hvorefter Möllmann endelig fik det udgivet, men kun i et yderst ringe Oplag: »Voyage d'Egypte et de Nubie« (1755), en nu ret sjælden Bog. Værket udgaves ogsaa paa Engelsk ved Tempieman (1757), paa Tysk ved G. F. E. Steffens (1779) og forkortet paa Dansk ved den kendte Præst J. Stauning (1775). En ny fransk Udgave (tre Bd.) »avec des notes et des additions« udkom 1795—98 i Paris ved L. Langlès. F. L. N.s mange og nøjagtige Bidrag til Ægyptologien fik for deres Tid stor Betydning ved det ypperlige Billedmateriale, der her for første Gang aabnede Europas Øjne for Nillandets Oldtidskultur. Foruden Tegningerne skyldes kun Værkets tre første Afsnit, omhandlende Alexandria og Kairo, F. L. N. selv; Resten udarbejdedes paa Grundlag af Dagbøgerne. Ved Siden af Niebuhr staar F. L. N. som en værdig Repræsentant for den Stat, der blandt de første paabegyndte den nyere Tids videnskabelige Udforskning af Oldtidslandene i den nærmere Orient. Han var som Niebuhr en yderst paalidelig Forsker, en sanddru Karakter, der altid søgte Sagens Kærne. I sine nøgterne Optegnelser meddeler han kun, hvad han havde set og undersøgt. — Stik 1755 og efter Tegning 1793. Udkast til Medaille paa førstnævnte.

The Monthly Review, XV, XVII, 1756—57. Allg. geogr. Ephemeriden, 1804, S. 507 ff. C. Molbech i Athene, VII, 1816, S. 533—47. J. Møller: Mnemosyne, III, 1832, S. 112—24. C. Molbech: Vidensk. Selsk. Hist., 1843. Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, S. 208 f. Chr. Bendix Thosttrup i Geogr. Tidsskr., XLI, 2, 1938, S. 119—22.

Fr de Fontenay

Nordentoft, Johannes, f. 1868, Præst, Redaktør. F. 20. Sept. 1868 i Brabrand. Forældre: Sognepræst Peder Nordentoft Thomsen (1833—1910) og Vincentine Christiane Michelsen (1839—1914). Navneforandring 24. April 1901. Gift 9. Maj 1899 i Herlufsholm med Karen Henriette Charlotte Munck, f. 21. April 1873 i Kbh. (Frels.), D. af Kateket, senere Sognepræst Vilhelm M. (s. d.) og Hustru.

N. blev Student 1885^{fi}^a Aarhus og cand. theol. 1891. I Studentertiden hørte han særligt daværende Provst T. S. Rørdam, sluttede Venskab for Livet med adskillige Studiefæller, der siden fik Betydning inden for dansk Kirkeliv, og var et ivrigt Medlem af Akademisk Skyttekorps; her fæstnedes hans Syn paa Forsvarssagen for bestandigt. 1888—93 var han Alumne paa **Valkendorfs** Kollegium. Efter Embedseksamen studerede han et Par Aar til Skoleembedseksamen (Dansk og Historie); men et Vikariat paa Herlufsholm 1893 førte til fast Ansættelse her indtil 1898. Det var planlagt, at N. skulde være første Præst ved et fra Sundby Sogn udskilt nyt Sogn (Nathanaels Sogn); men Forhandlingerne trak i Langdrag, og først i Marts 1899 kunde han (efter nogle Maaneder at have været ulønnet Medhjælper paa Vridsløselille) tiltræde sin Stilling. I dette udprægede Arbejdersogn forblev N. til 1905, kun afbrudt af en flere Maaneders Rejse til de danske Menigheder i Nordamerika 1904. Den store Lockout 1899 ændrede hans politiske og sociale Indstilling; skønt hans Syn paa Forsvarssagen hindrede ham i at slutte sig til Socialdemokratiet, blev han klar over, »at hele hans Sympati og al hans Interesse var paa Underklassernes Side i den sociale **Kamp**«. Han blev saaledes Medstifter af Kristeligt socialt Forbund uden dog at faa rigtigt Fodfæste inden for denne Bevægelse. Men hans personlige Færd i Menigheden har uden Tvivl bidraget til at udjævne de da saa store Modsætninger mellem Arbejderne og Kirken, og hans Slagfærdighed og **common** sense i de religiøse og sociale Forhandlinger var ikke uden Resultat og frembragte Agtelse paa begge Sider. — 1905 blev N. Sognepræst i Hellerup, den polare Modsætning til det fattige Arbejderkvarter. Menighedslivet i Hellerup stod i disse Aar for mange som et Mønster; her lykkedes det i høj Grad at aktivisere Lægfolket og skabe et virkeligt Samfundsliv, noget, som N. dog maa dele Æren for med sin Forgænger og Ven og senere ordinerede Medhjælper

Hans Koch (s. d.). I den store Kamp mod Smudslitteraturen deltog N. med Energi; han var Medindbyder til **Protestmødet** i Koncertpalæet (1911); paa Grund af hans kraftige Udtalelser ventedes almindeligt et Sagsanlæg, hvilket dog udeblev. For at modarbejde »Baasesystemet« blandt Præsterne var N. Medstifter af Almindeligt dansk Præstekonvent (Bestyrelsesmedlem 1905—16). — 1912—13 var N. foruden Sognepræst i Hellerup tillige Provst for Sokkelund-Smørum Herreder. — N.s sociale Sans, hans Fædrelandskærlighed og Lede ved den partibundne Presse fik ham til at deltage i Starten af Dagbladet »Hovedstaden«, og kort efter blev han dettes Redaktør (1913—17). I disse bevægede Aar kæmpede han energisk for at holde Bladet klart af Partipolitik, hvorfor der vankede haarde Hug fra alle Sider; i Augustdagene 1914 søgte han at gribe ind i Begivenhederne ved i en Samtale med Forsvarsminister Munch at søge at faa en klar Udtalelse om Regeringens Villie til væbnet Modstand i Tilfælde af Angreb og forlange Mobilisering (se »I Tjeneste«, 1928, S. 91 ff.). — 1917 forlod N. Redaktørstillingen og blev Sognepræst for Søborg-Gilleleje, fra 1919 tillige Provst for **Holbo-Strø** Herreder; men allerede 1922 forflyttedes han til Garnisons Kirke i **Kbh.**, først som residerende Kapellan, fra 1929 som Sognepræst; herfra tog han sin Afsked 1937. — N. var Formand for Københavns Præstekonvent 1925—35 og for Danmarks kristelige Studenterforbund 1926—27, er Medlem af Kirkefondets Bestyrelse og af Udvalget for dansk-islandsk Kirkesag, har været designeret Arméprovst efter H. M. Fenger og har reorganiseret Feltpræstevæsenet. Han har udgivet »Blandt Danske i Amerika« (1906), Prædikensamlingen »Til Gud« (1911), »Om Forlovelser« (1909), »I Tjeneste, talt og skrevet« (1928) og har siden 1924 redigeret Adventsbogen »Dansk Kirkeliv, medens Tiderne skifter«.

— R. 1928. DM. 1937.

Studenternes Julebog, XXI, 1921, S. 37—53. J. Nordentoft: »Hovedstaden« Historie i store **Træk**, 1916.

Niels Munk Plum.

Nordentoft, Thomas **Severin** Johannes, 1866—1922, Læge. F. 24. Nov. 1866 i Brabrand, d. 26. Sept. 1922 i **Kbh.**, begr. i Brabrand. Broder til Johannes N. (s. d.). Navneforandring 24. April 1901. Gift 8. Maj 1894 i Brabrand med Marie Ingerslev Qvistgaard, f. 4. Okt. 1870 paa Skovdal, Viby, d. 20. Juli 1924 i **Kbh.**, D. af Hofjærgermester Iver Peter Theodor Q. (1830—1910, gift 2° 1872 med Clara Emilie Friis, 1834—1911) og Severine Elisabeth Ingerslev (1835—71).

N. var den ældste af en større Flok særprægede og begavede Børn

med yderst forskellige **Livsskæbner**. Han blev Student 1883 fra Aarhus og tog Lægeeksamen 1890, var i de følgende Aar Kandidat ved forskellige københavnske Hospitaler foruden 1891—92 konst. Distriktslæge paa Norderøerne, Færøerne. Efter nogle Maaneder som Reservelæge ved Kommunehospitalet i Aarhus nedsatte han sig i Thisted og praktiserede der til 1901. I denne Periode skrev han Disputatsen »Om Uretero-Genital-Fistler hos Kvinden«, som han forsvarede for Doktorgraden 1899 med Plum og Leopold Meyer som Opponent. Forarbejderne til det fortrinsvis paa flittige Litteraturstudier baserede, men i Emnet vejledende Arbejde havde han gjort 1896 under et Studieophold i Wien hos Gynækologen Wertheim. 1901 flyttede han til Aarhus, hvor han ved Siden af sin Privatpraksis 1903—20 havde en ret stor kirurgisk Virksomhed paa St. Josephs Hospital. I Hæren blev han Korpslæge 1902 og var Overlæge 1905—13. N. var fortrinligt begavet, jernflittig, energisk og ærgerrig og havde vidtomspændende Interesser, men manglede Selvkritik og Sans for nøgtern Vurdering, ogsaa af sine Omgivelser, som han jævnlig kom i Konflikt med. Uden tilstrækkelig kirurgisk Skoling stræbte han højt og deltog 1906 i Konkurrencen om Wanschers Professorat, hvori Blochs Elev Schaldemose sejrede (Afhandling: Den tuberkuløse Peritonitis og dens kirurgiske Behandling). Skuffet her kastede N. sig med glødende Initiativ over Röntgenologien og oprettede 1910 sammen med Broderen Jacob N. en **Röntgenklinik**, der søgtes af Patienter fra hele Jylland. 1920 udnævntes N. til Leder af Aarhus Kommunehospital **Röntgenafdeling** og Radiumstation, men afskedigedes paa Grund af Kompetencestridigheder 1922. S. A. flyttede han sin Virksomhed til Kbh., hvor han døde faa Maaneder efter af en snigende Blodsygdom forårsaget af Rontgenstrålerne. N.s Hovedindsats faldt inden for **Röntgenterapien**, hvorom han 1917 skrev en meget forhastet Lærebog, den første i Skandinavien; hans store litterære Produktion i hjemlige og udenlandske Tidsskrifter blev stærkt kritiseret og om-diskuteret paa Grund af hans Fantasi og Optimisme samt mangelfulde kritiske Sans, men N. kom dog formedelst de samtidig svage hjemlige Forhold inden for Rontgenologien til i nogen Grad at virke som en for de yngre Radiologer inciterende Pioner. Af hans Arbejder skal nævnes det 1917 offentliggjorte om **Röntgenbehandlingen** af de ekstrahypofysære Hjernesvulster, paa hvilket Omraade hans Prioritet i Almindelighed anerkendes, ogsaa fra udenlandsk Side.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1899, S. 100 f. Ugeskrift for Læger, 5. Rk., VI, s. A., S. 557—62; LXXXIV, 1922, S. 285 f., 1332 f., 1377. Hospitals-

tidende, 4. Rk., VII, 1899, S. 746 f.; LX, 1917, S. 1177—84); LXV, 1922, S. 703 f. Bibliotek for Læger, 7. Rk., X, 1899, S. 540—43; CXIV, 1922, S. 459. Berl. Tid. 24. Juli 1923. Ehrenbuch der Röntgenologen und Radiologen aller Nationen, Sonderbände zur Strahlentherapie, XXII, 1937, S. 39 f.

Otto C. Aagaard.

Nordmand (Normand), **Jacob Jensen**, ca. 1616—95, Rustmester og **Kunstdrejer**. F. ca. 1616 i Norge, begr. 15. Sept. 1695 i Smørum K. Gift 1° med N. N., d. 1676, begr. i Smørum. 2° 17. Nov. 1678 i Kbh. (Holmens) med Maren Pedersdatter Vallund, f. ca. 1653, begr. 23. Dec. 1697 i Smørum K.

Ganske ung blev J. J. N. Matros paa **Orlogsflaaden**, deltog i Togtet mod Hamburg 1630, drog derefter til Holland, lærte **Smede**haandværket og tjente fem Aar som hollandsk Soldat i Brasilien, hvor han deltog i adskillige Kampe. Hjemvendt til Norge blev han Konstabel paa Akershus, deltog i Torstenssonfejden og lagde sig efter at skæfte Geværer. Under Frederik III.s Hyldingsrejse til Kristiania kom han i Forbindelse med Kongeparret og fulgte som Drabant med til Kbh., hvor han 1649 fik Bestalling som kgl. Lademager (Drejer), der desuden førte Tilsyn med Kongens Livgeværer. 1657 blev han Rustmester paa Tøjhuset, og 1658 købte han Part i Skibet Højenhald, som under Hovedstadens Belejring var udlagt i Kalvebodstrand. Han underviste de kgl. Personer i Drejerkunsten og udførte selv Kunststykker af Elfenben, Rav og lign., nærmest kostbart Legetøj. Noget heraf kom paa Kunstammeret, hvor han selv en kort Tid gjorde Tjeneste. Paa Rosenborg opbevares nogle Skibsmodeller af papirtyndt Elfenben, deriblandt af Fregatten Norske Løve (udført 1654) og af en dansk Fiskerbaad. Andre Arbejder nævnes i hans Selvbiografi, der giver et karakteristisk Tidsbillede. — Maleri af W. Heimbach 1654 paa Rosenborg. Litografi derefter ca. 1835 af E. Lehmann.

Selvbiografi i **Suhms Samlinger**, II, Hft. 3, 1784, S. 134—58. H. C. Bering Liisberg i Museum, 1893, I, S. 245—84. Samme: Kunstammeret, 1897, S. 62, 87 fif. Carl W. Schnitler i Kunstmuseets Aarsskr. 1921—23, S. 189 ff.

Chr. Axel Jensen.

Nordmann, Valdemar Johan Heinrich, f. 1872, Geolog. F. 23. Febr. 1872 i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Smedemester Adolph Valdemar Louis N. (1848—1917) og Andrea Margrethe Hagemann (1844—1929). Gift 16. Nov. 1900 i Kbh. (**Garn.**) med Vilhelmine Margrethe Hansen, f. 14. Jan. 1876 i Kbh. (Pauls), D. af Typograf Johan Vilhelm H. (1847—98) og Juliane Hansine Stibolt (1851—1912).

N. blev Student 1893, privat dimitteret, og Magister i Zoologi 1899. S. A. blev han Assistent i Danmarks geologiske Undersøgelse, 1917 Afdelingsgeolog og 1919 Statsgeolog. Hans første større Opgave blev en Bestemmelse af Molluskerne i det postglaciale Lag i Aalborgegnen, som bl. a. førte til Opdagelsen af de saakaldte Dosinia-Lag, stammende fra et sent Afsnit af Efteristiden. Derefter fulgte en Undersøgelse af Molluskerne i det interglaciale Cyprinaler paa de sydfynske Øer og i det østlige Sønderjylland, som han paaviste svarede til Eem-Aflejringerne i Holland. Paa dette Arbejde, der indgaar som et Afsnit i den store Monografi over Eemaflejringerne (D. G. U., 2. Rk., Nr. 17) erhvervede N. 1908 den filosofiske Doktorgrad. Ogsaa Molluskerne i den interglaciale Skærumhedeserie, som blev fundet ved Gasboringen paa Skærumhede i Vendsyssel 1905, blev bearbejdet af N. (D. G. U., 2. Rk., Nr. 25, 1910). Andre jordfundne Dyrerester er blevet bestemt af N. og beskrevet i »Danmarks Pattedyr i Fortiden« (D. G. U., 3. Rk., Nr. 5, 1905) og enkelte senere Afhandlinger. Nævnes maa ogsaa hans Afhandling: »La Position stratigraphique des Dépôts d'Eem« (D. G. U., 2. Rk., Nr. 47, 1928), hvori det paavises gennem Boringer ved Tønder, at Eemaflejringerne stammer fra den sidste Mellemistid. Som Statsgeolog forestod N. i lang Tid det geologiske Karteringsarbejde paa Kortbladene Fredericia, Ribe og Tønder, men ellers kom han ved Studierne over de postglaciale Aflejringer mere og mere ind paa arkæologisk-geologiske Arbejder, hvilket bl. a. resulterede i det kompilatoriske Arbejde »Menneskets Indvandring til Norden« (D. G. U., 3. Rk., Nr. 27, 1936), hvori Stenalderkulturernes Aldersforhold sammenstilles med de geologiske Vidnesbyrd. Hans mangesidede Interesser og polyhistoriske Evner har medvirket til, at han er en yndet Leder af Ekskursioner, Foredragsholder og ivrig Deltager i Foreningsliv. 1910—37 var han saaledes Medlem af Naturhistorisk Forenings Bestyrelse og gennem mange Aar Medlem af Bestyrelsen for Geologisk Forening og Redaktør af dens Meddelelser m. m.

Selvbiografi i Univ. Progr. Okt. 1909, S. 153 f.

S. A. Andersen.

Nordsten, Peder Nielsen, 1840—1918, Landbrugsmaskinfabrikant. F. 18. Febr. 1840 i Rørbæk ved Frederikssund, d. 10. Juli 1918 i Hillerød, begr. sst. Forældre: Husmand og Smed Niels Pedersen (1811—78) og Karen Andersdatter (1811—86). Navneforandring 28. Dec. 1908. Gift 9. April 1875 i Esbønderup med Oline Olsen, f. 9. Okt. 1850 i Kirke Flinterup, d. 13. April 1931 i Hillerød, D.

af **Gaardejer Niels O.** (1813—71) og Maren Hansdatter (ca. 1814—90).

N. lærte Smedefaget hos Faderen, var paa Hindholm Højskole og begyndte derefter selv Fremstillingen af Landbrugsmaskiner i Rørbæk **Smedie**. Efter at have udstillet en Tærskemaskine ved den nordiske Industri- og Kunstudstilling i Kbh. 1872 flyttede han Virksomheden til Lyng og grundlagde derefter 1870 en mindre Maskinforretning i Græsted. 1877 overtog han Hille-rød Jernstøberi og Maskinfabrik. Han fulgte opmærksomt den Udvikling, der foregik inden for Landbruget og satte med megen Energi ind paa Fremstillingen af Landbrugsmaskiner. Under hans dygtige Ledelse blev Fabrikken ogsaa kendt ud over Landets Grænser, idet han oparbejdede en ret betydelig Eksport af Landbrugsmaskiner. Han var en af Banebryderne for moderne **Landbrugs-Maskinindustri** i Danmark, og hans nøje Føling med det praktiske Landbrug satte ham i Stand til at fabrikere saadanne Maskiner, som Landbruget til de forskellige Tider havde særligt Behov for. I særlig Grad har han fremmet Fabrikationen af Tærskewærker, men ogsaa Hestegange, **Hakkelse-maskiner**, **Bredsaamaskiner**, Skrælleplove, Radsaamaskiner, Rad-rensere og Halmpressere. N. tog megen Del i det offentlige Liv og havde flere Tillidshverv i Industriens og Grundejernes Orga-nisationer. Han var Æresmedlem af Hillerød Industriforening. — R. 1894. DM. 1910.

Maskinkonsulenten, X, 1917, S. 185 f.; XI, 1918, S. 110. Ugeskrift for Landmænd, 1918, S. 394 f. Anton Christensen i Det danske Landbrugs Historie, IV, 1933, S. 577 f. M. Nordsten: P. Nordsten. Hillerød **Jernstø-beri** og **Maskinfabrik** 1877—1927, 1927.

Aksel Milthers.

Nordstrøm, Patrick, 1870—1929, Keramiker. F. 19. Marts 1870 i **Höganäs**, Sverige, d. 12. Dec. 1929 i Husum ved Kbh., begr. i Rødovre. Forældre: Snedkermester Per N. (1834—98) og Sophie Charlotte Reimer (1835—1921). Gift 6. Maj 1906 paa Frbg. med Christina **Elida** Gudmundsson, f. 6. April 1874 i **Södertorp**, Sverige, D. af Gaardejer Nils Peter G. (1827—1908) og Lucie Pettersson (1838—1910).

N. uddannedes i sit Hjemland som Billedskærer og Dekorations-billedhugger og arbejdede som saadan i Tyskland og Frankrig, bl. a. i Paris for Verdensudstillingen 1900. Hvad han her saa af Keramik, bl. a. afsaa fremragende Stentøjskunstnere som Chaplet og Delaherche, gav ham Lyst til selv at forsøge sig som Keramiker, et Fag, han alt fra sine Drengaar blandt **Höganäs'** Ovne var for-

trolig med. 1900 bosatte han sig i Kbh. og begyndte i en Kælder i Bakkegaards Allé at brænde glaseret Stentøj. 1907 flyttede han til Vanløse, hvor han byggede sin egen Ovn. Arnold Krog (s. d.) fulgte N.s Eksperimenter med stor Interesse, og 1912 knyttede Direktør Dalgas ham til Den kgl. Porcelainsfabrik. I de elleve Aar, han var ansat ved Fabrikken, udgik en lang Række Stentøjsarbejder fra hans Haand, og de fæstnede efterhaanden hans Ry som en af Tidens fineste og mest originale Keramikere. Det var paa Glasurernes Omraade, N.s Originalitet laa. Hans Krukkers, Vasers og Dunkes Form var den simplest mulige, men i de Glasurer, han anvendte, naaede han de mest overraskende Resultater. Fra de simple graa, brune og sorte Toner naaede han op til lyse, glitrende Skatteringer; hans Udtryk for Glasurer bevæger sig fra den fløjlsbløde Moskarakter til den blanke Strandstens Haardhed. Et af Højdepunkterne i sin Teknik naaede N. i sine Okseblodsglasurer, sang de boeuf, i hvilke han endog har overgaaet Kineserne. Fra 1923 til sin Død havde N. sit Hjem paa Islemark i Husum, hvor han havde indrettet Værksted og Ovn, og hvorfra han øvede selvstændig Virksomhed. — Maleri og Statue af J. J. Bregnø.

Henning Brøchner i Skønvirke, VIII, 1922, S. 161—68. Xenius Rostock: Den kgl. Porcelainsfabrik og Fajancefabriken **Aluminia** A/S før og nu, 1938, 54 .

Georg Nygaard.

Norlev, Christian Martin, f. 1883, Præst. F. 16. Okt. 1883 i Vollerup, Gimlinge Sogn. Forældre: Tømrer Hans Nielsen (1841—1919) og Maren Christensen (1844—1926). Navneforandring 22. Febr. 1911. Gift 31. Okt. 1909 i Kbh. (Metodistk., Møllegade) med Sofie Knudsen, f. 24. Marts 1882 i Ølsted ved Frederiksværk, D. af Stenhugger Rasmus K. (1853—1903) og Karen Kirstine Nielsdatter (1848—1925).

N. modtog stærk aandelig **Paavirkning** gennem Skolens Religionsundervisning og sluttede sig tidligt til Indre Mission. Han blev oplært som Tømrer og Bygningssnedker og var 1902—03 Elev paa Haslev Højskoles Haandværkerafdeling. Han blev tidligt grebet af de sociale Problemer og fik denne Interesse stærkt udviklet, navnlig gennem Forbindelse med Fernando Linderberg og Pastor A. Birke. 1911 blev han Bymissionær i **Kbh.**, var Medstifter af Kristelig-socialt Forbund 1913 og blev efter Linderbergs Død Rejsesekretær for dette Forbund fra 1915, virkede udelukkende i denne Stilling til 1922, da han tog Bispeeksamen og blev Sognepræst paa Askø. Han var samtidigt i nogle Aar Sekretær for Kirkeligt Verdensforbund til Fremme af international Forstaaelse, deltog i

forskellige Møder i Udlandet, organiserede sammen med Biskop **Vald**. Ammundsen Forbundets internationale Møde i Kbh. 1922 og er stadig med i dets Arbejde. 1925 blev han valgt til anden Præst ved Gethsemane Kirke i Kbh. (som den første folkevalgte Præst i Kbh. siden Reformationens Dage). Han var Sekretær for Kristelig-socialt Forbund til 1938 og redigerede Forbundets **Blad** »Maalet og Vejen«, hvor de betydeligste Artikler var skrevet af ham. 1932—36 var han Medlem af Kommissionen angaaende Lovligheden af Svangerskabsafbrydelse. — N. har, væsentlig ved Selvstudium, erhvervet sig mange Kundskaber navnlig angaaende socialøkonomiske Problemer. Han har skrevet en Række Skrifter, af hvilke de betydeligste er »Brændende sociale Spørgsmaal« (1920) og »Sociale Tilstande og Teorier« (1934). I »Dogmefri Kristendom« (1926) gør han Rede for sin kristelig-sociale Grundbetragtning, der samler sig om Jesu Forkyndelse af Guds Rige og i øvrigt peger i Retning af U. S. A. og Schweiz. N. har altid følt sig stærkt knyttet til Arbejderklassen og har i mange Aar hørt til det socialdemokratiske Parti. Naar han 1938 udmeldte sig af dette og indmeldte sig i Retsforbundet, maa dette ikke udlægges, som om hans Interesse for Arbejderne skulde være blevet ringere. Hans Koch

Norman-Hansen, Carl Martin, f. 1861, Forfatter, Læge. F. 7. Jan. 1861 i Helsingør. Forældre: Læge, senere Overlæge Johan Martin Hansen (1829—1901) °S Anne Marie Carine Tauson (1839—96). Navneforandring 16. Nov. 1896. Gift 1° 19. Okt. 1887 med Anna Kathrine Jensen, f. 18. Jan. 1862 i Hansted, Thisted Amt, d. 18. April 1891 i Chicago, D. af Sognepræst, sidst i Øster Skerninge, Johan Peder J. (1817—85, gift 1° 1854 med Charlotte Frederikke Lovise Bülow, 1820—58) og Ane Marie Squorup (1835—1913). 2° 16. Okt. 1896 i Kbh. (Holmens) med Anna Elisa Iacobæus, f. 28. Dec. 1863 paa Faarevejle, Langeland, d. 26. Marts 1902 paa Frbg., D. af Forpagter paa Faarevejle, **cand. jur.**, senere Ejer af Appelsbjerggaard Anton Holger I. (1810—82) og Hanne Antonie Bay (1823—1906).

N.-H. blev Student 1878, privat dimitteret, og tog medicinsk Embedseksamen 1885. Han rejste 1887 til Amerika, hvor han 1890—92 fungerede som Læge ved Illinois Eye **Infirmary** i Chicago, og vendte 1892 tilbage til Danmark, hvor han i de følgende Aar var stærkt optaget, dels af sin Gerning paa den Privatklinik, han 1893—1905 havde paa Frbg., dels af sin Stilling som Afdelingslæge ved Poliklinikken 1898—1902. 1905 genoptog han sin Ungdoms Rejseliv og besøgte bl. a. Finland, Rusland, Island og Grønland som Deltager i

Ekspeditioner, hvis Formaal var at undersøge og behandle de hos Befolkningen forekommende Øjensygdomme — han kunde saaledes samtidig hellige sig Lægegerningen og tilegne sig værdifulde Førstehaandsindtryk, især af Eskimoernes og de russiske Musjikers primitive Levevis. 1926—38 var han Læge paa Christiansø. Det er hovedsageligt lagttagelser fra sine Rejser, N.-H. har draget til Nytte i den litterære Produktion, han 1892 indledede med de lidt for løst henhæstede »Chicago-Noveller«, der n. A. fulgtes af en ny Samling. Det var hverken med disse Skitser eller med Fortællingerne »Doktor Pedersen Skals« (1893), »Styrmand Brorsen« (1894) og »Doktor Tavsens« (1895), N.-H. erobrede sig en Plads i Litteraturen, men først med de efterfølgende Bøger. »Nordost til Øst« (1900) bringer en Række Skitser fra Rusland og Finland, mens »Stærstikkeren« (1902) giver livfulde Billeder fra det attende Aarhundrede, da den omflakkende Stærstikkers Kvaksalveri endnu ikke helt havde veget Pladsen for begyndende videnskabelig Stræben inden for Øjenlægekunsten. Af betydelig Interesse er ligeledes »De glade Smils Boplads« (1909), en Bog, der i lige Grad er bygget paa etnografiske Studier af Eskimoernes Liv og personlige Indtryk fra den Vinter, Forfatteren 1908—09 tilbragte paa Grønlands Kyst. N.-H. har ogsaa skrevet for Teatret, bl. a. de tre Skuespil »Guldnaalen«, »Liden Karen« og »Don Miguel«, der er samlet i »Friluftsspil« (1919), samt det almenyndede »Kaddara« (1921), en Række grønlandske Folkelivsbilleder, hvis Virkning fremhæves af Hakon Børresens Musik. I de tre selvbiografiske Arbejder »Stærstikkerens Ungdom« (1931), »Fra Volga til Umanak« (1932) og »Livets Logbog« (1934) har N.-H. fundet et ejendommeligt digterisk Udtryk for Udviklingsgangen i sin Livshistorie og dermed frembragt et selvstændigt og ret usædvanligt **Memoireværk**. — R. 1931. — Maleri af E. Krause 1935.

Selvbiografi, se ovenfor. M. **Salmonsens**: Brogede Minder, 1913. Berl. Tid. 6. Jan. 1921. Gads dsk. **Mag.**, XXXIII, 1939, S. 49—56.

Peder Hesselaa.

Normann. Den oprindelig paa Rugen hjemmehørende Adelslægt Narmann eller N. er sikkert afsamme Oprindelse som Slægten Paslick, med hvilken den har Vaaben fælles. Slægten, der i det 15. Aarhundrede sad inde med Roskildebispens Lensgodser, kom i 16. og 17. Aarhundrede til Danmark; saaledes af Linien Tribbewitz Ernst N. (1579—1645) til Tribbewitz, Palsgaard, Selsø og Gundetved. Af Linien Jarnitz — hvis ældst kendte Mand er Tonnies v. N. (1370) — skal nævnes **Jürgen** Ernst N. (nævnt 1727) til

Lebbin, der var Fader til dansk Generalmajor Gottlieb Philip **Geritus** Dietrich N. (1749—1821) og til Kammerherre, Oberstløjtnant Adolph Christoph Adam N. (1747—1821), der 1776 blev naturaliseret som dansk Adelsmand, men ikke efterlod sig Descendens. Generalmajor G. Ph. G. D. N. var Fader til Kaptajn i **Marinen** Emil Wilhelm N. (1798—1881), hvis Sønner var nedenn. Kommandør, Meddirektør i D.F.D.S. Carl Otto Emil N. (1839—99) — Fader til Direktør Leif Otto N. (f. 1890) — og Direktør i Privatbanken Axel N. (1841—1927), af hvis Børn skal nævnes **Ellie** Mary N. (f. 1873), gift med Skibsreder Adolf Peter Antonius Carl (1848—1908, s. d.), og nedenn. Dramaturg Jacob Christian N. (f. 1877).

Danmarks Adels **Aarborg**, XXIII, 1906, S. 324—31; XXVIII, 1911, S. 579; LIV, 1937, II, S. 175; LV, 1938, II, S. 135. Th. **Hauch-Fausbøll**: **Slægts**haandbogen, 1900, S. 688 ff. Samme: Haandbog over den ikke naturaliserede **Adel**, 2. Udg., 1933, S. 84 f.

Albert Fabritius.

Normann, Carl Frederik, 1798—1856, Retslærd. F. 24. Juni 1798 i Kbh. (Nic), d. 27. April 1856 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Koffardikaptajn, senere Brygger Geert Geertsen (ca. 1745—1806) og Anna Catharina Klim (1765—1829, gift 2° 1806 med Etatsraad, Kommitteret i General-Toldkammer- og Kommercekollegiet Andreas N., 1755—1832). Adopteret af **Stiffaderen** 1821. Gift 18. Jan. 1826 i Kalundborg med Thomine Catharine Bartholine Funder, f. 2. Jan. 1802 i Kalundborg, d. 11. Maj 1871 paa Frbg., D. af Fuldmægtig, senere Postmester Hans Peter F. (1766—1831) og Christiane Raee (ca. 1762—1830).

N. blev Student 1816, privat dimitteret, og bestod 1820 den juridiske Embedseksamen. Han var derefter Volontær i Danske Kancelli og Generalauditoriatet og udnævntes 1824 til Auditor. 1829 forfremmedes han til Overauditor og blev s. A. surnummerær Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, 1830 virkelig Assessor sst. 1839 modtog han Udnævnelse til Birkedommer og Skriver i Kbh.s Amts nordre Birk, hvilket Embede han beklædte til sin Død. — N. opnaaede 1823 den juridiske Licentiatgrad paa Afhandlingen »De legitimatione secundum jus patrium tam antiquum quam hodiernum« og føjede hertil Doktorgraden 1828 med Afhandlingen »De jure repræsentationis secundum jus patrium tam antiquum quam hodiernum«. I begge disse Arbejder lagde han betydelige videnskabelige Evner for Dagen, og Doktordisputatsen fremkaldte en udførlig og meget anerkendende Recension fra J. E. Larsens Side. N.s øvrige videnskabelige Produktion indskrænker

sig dog til nogle Recensioner af juridiske Arbejder. Som Dommer nød han megen Anseelse.

Selvbiografi i *Solennia academica*, Nov. 1828, S. 23 f. N. C. Ost: Materialier til et dansk biographisk-literarisk *Lexicon*, 1835, Sp. 94 f.

Si 7 1

Normann, Carl Otto Emil, 1839—99, Søofficer. F. 4. Maj 1839 i Tønning, d. 7. Marts 1899 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Premierløjtnant, senere Kaptajn, i Søetaten Emil Wilhelm N. (1798—1881) og Ottoniamine (Ottonie) Christiane Høegh (1807—90). Gift 12. Febr. 1869 i Kbh. (Holmens) med Camilla Dorothea Ingeborg Hoppe, f. 21. Nov. 1848 i Kbh. (Garn.), d. 11. Dec. 1913 sst. (Holmens), D. af Skibsmægler Frederik Lauritz Thestrup H. (1815—85) og Ida Amalie Edvardine Jexen (1817—93).

N. blev Kadet 1853, Løjtnant med Kongens Æressabel 1861, Premierløjtnant 1868 og Kaptajn 1877. 1862—63 og 1867—69 sejlede han paa Grønland med Briggen »Elna«, tilhørende Kryolith-, Mine- og Handelsselskabet, de tre sidste Aar som Skibsfører. Under Krigen 1864 var han om Bord i Panserbatteriet »Rolf Krake« indtil Aug. og derefter i Korvetten »Heimdal« og 1870—72 med Fregatten »Tordenskiold«, der var udsendt for at udlægge Telegrafkabler i østasiatiske Farvande for Store nordiske Telegrafelskab. 1873—76 førte N. Postskib mellem Korsør og Kiel og var i de følgende Aar jævnligt udkommanderet med forskellige af Marinens Skibe. 1881 ansattes han som Chef for Marineministeriets Adminalitetskontor, en Tjeneste, der dog flere Gange blev afbrudt af Udkommandoer, saaledes var han 1884 Chef for Skonnerten »Fylla« paa en videnskabelig Ekspedition til Grønland og modtog ved sin Hjemkomst Marineministeriets Anerkendelse af de udførte hydrografiske Arbejder og Samling af videnskabeligt Materiale. De to følgende Aar var han Chef for Kongeskibet »Dannebrog«. Nov. 1887 traadte han uden for Nummer i Søetaten for at overtage Stillingen som Direktør i Det forenede Dampskibsselskab, og ved C. P. A. Koch's Død 1892 blev han administrerende Direktør sst. Afsked som Officer fik han 1891 med Kommandørs Karakter. Allerede 1896 maatte han imidlertid trække sig tilbage fra sin Stilling paa Grund af Svagelighed. N. var en meget dygtig Sømand og Officer med et lyst og hurtigt Hoved og med mange Interesser; navnlig var han paa det arktiske Omraade en Autoritet, hvis store Afhandling om »Hval-, Hvalros- og Sælhundefangstens Historie og Udvikling« (Tidsskr. for Søvæsen, Ny Rk., I og II, 1865 og 67) altid vil staa som et Kildeskrift. Hans Lune og jævne Væsen vandt ham Venner og gjorde ham afholdt af undergivne saavel

i Marinen som senere i Dampskibsselskabet, hvor hans Energi og Humanitet satte varige Spor, bl. a. ved en betydelig Udvidelse af de udenlandske Ruter og ved Forbedringer af Personellets Kaar. N. var Medlem af Direktionen for Sømandsstiftelsen Bombebøssen 1884—95 og kongevalgt Medlem af Havneraadet 1887—95. Hans store arktiske Bogsamling indgik i **Marinens** Bibliotek. — R. 1875. DM. 1895.

Tidsskr. f. Søv., Ny **Rk.**, XXXIV, 1899. **III.** Tid. 19. Marts s. A.

Th. Topsøe-Jensen.

Normann, Jacob Christian, f. 1877, Dramaturg. F. 2. Sept. 1877 i Kbh. (Holmens). Forældre: Fuldmægtig, senere Direktør i Privatbanken Axel N. (1841—1927) og Ingeborg Harriet Stegmann (1851—1915). Gift 1° 13. Marts 1913 i Kbh. (Frue) med Agnes Hildeborg Bræstrup, f. 12. Juni 1880 i Kbh. (Frue), D. af Assistent i Overretten, senere Herredsskriver i Nørvang-Tørrild **Herreder** Christian Ludvig Tycho B. (1833—1905) og Andrea Petronelle Gundersen (1846—97). Ægteskabet opløst. 2° 8. Okt. 1920 i Kbh. (Garn.) med Elna Kristiane Nielsen (Otti), f. 5. Sept. 1893 i Kbh. (Frels.), D. af Forretningsfører Niels Kristian Nielsen (1858—99) og Hanne Cecilie Kristoffersen (1857—1935).

Efter Studentereksamen fra Jessens Latin- og Realskole 1897 begyndte N. et omfattende Litteraturstudium, der 1905 førte til en Magisterkonferens. Hans hele litterære Interesse tog afgjort mere og mere Retning mod Teatret. Allerede 1907 skrev han saaledes Afhandlingen »Dansk Drama efter Halvfjerdserne«, og 1914 fulgte Doktordisputatsen »Ifflands, Schillers og Goethes Indflydelse paa Skuespilkunsten i Slutningen af 18de og Begyndelsen af 19de Aarh.«. 1919 gav han en Række Gæsteforelæsninger paa Oslo Universitet, og s. A. udkom hans næste større Arbejde, »Holberg paa Teatret«, et interessant Forsøg paa at belyse den Teaterpraksis, der knytter sig til Holbergs Komedier gennem Tiderne lige fra Grønnegadeteatrets studentikose Atmosfære til Nutidsteatrets realistisk gennemarbejdede Fremførelsesform, der fik sin højeste Udformning af William Bloch, hvem N. i særlig Grad beundrer. 1939 udgav han en Samling delvis ældre Artikler under Titlen »Teatret«. Man lærer her Forfatteren at kende som den altid vaagne og interesserede Teateriagttagere, ikke mindst i Billedet af Frederik Jensen, hvor han viser en stor Forstaaelse af den sande og ægte Gøglersjæl; blandt andet skildrer han paa en meget morsom Maade Forholdet mellem et af Frederik Jensens skrevne Rollehæfter og den fra Scenen talte Rolle med dens Vrimmel af improviserede Indfald. Sin litte-

rære Evne frugtbargjorde han endvidere i en Række Oversættelser af dramatiske Arbejder af **Gogol**, Tjekof, **Hauptmann**, Wedekind o. a. Interessen for Skuespilkunsten førte ham ogsaa en Periode ind paa praktisk Teaterarbejde, ikke alene som Skuespiller, men navnlig som Sceneinstruktør ved forskellige københavnske Teatre. 1929 blev N. efter P. A. Rosenbergs Afgang udnævnt til Censor ved Privatteatrene, Provinsteatrene og Kbh.s Varieteer, en Stilling, i hvilken hans litterære Smag og teatermæssige Indsigt og Erfaring er kommet ham i høj Grad til gode. Fra 1936 er han tillige Censor ved Provinsens Varieteer. — **Malerier** af Joh. Hohlenberg 1900 og 1903. Tuschtegninger af Gerda Ploug Sarp 1914 og 1918. Blyantstegninger af Henri Nathansen ca. 1918 og Magnus Bengtsson 1927.

Univ. Progr. Nov. 1914, S. 141. Studenterne fra 1897, 1926, S. 198.

Torben Krogh.

Norrie, Anna Petterson, se Petterson Norrie.

Norrie, Helga **Charlotte**, f. Harbou, f. 1855, Kvindeorganisator. F. 12. Okt. 1855 i Altona. Forældre: Oberstløjtnant, senere Generalmajor **Johannes H.** (s. d.) og Hustru. Gift 6. Maj 1885 i Kbh. (Garn.) med Læge, senere Stabslæge Gordon N. (s. d.).

C. N. levede sin første Barndom i Altona og Rendsborg og kom 1863 til Kbh. Tidligt interesseret for sociale Problemer bestemte hun sig til at blive Sygeplejerske, var dog først 1877—80 Lærerinde paa Julskov paa Fyn, derefter 1880—81 Elev paa Almindelig Hospital under L. I. Brandes. Her lærte hun sin senere Mand at kende. 1881—82 var hun ansat paa Dronning Louises Børnehospital. 1883 begyndte hun sammen med sin Mand at undervise unge Kvinder i Sygepleje og Nødhjælp; med samme Formaal oprettede hun **Ejra-Skolen** 1920. 1888 fremlagde hun i »Ugeskrift for Læger« en Plan for Oprettelsen af en Sygeplejerskeskole, men først ved Rigshospitalets Aabning 1910 blev Skolen til Virkelighed. Hun var Medstifter af Dansk Sygeplejersaad 1899 og af International Council of Nurses. Ved sit omfattende Arbejde for at bane Vejen for en forbedret Sygeplejerskeuddannelse følte hun sig i Overensstemmelse med Dansk Kvindesamfunds Bestræbelser for at opnaa en lovmæssig Forbedring af Kvindernes Kaar i det hele taget. 1898—1904 var hun Medlem af Dansk Kvindesamfunds Fællesstyrelse, 1898 Medstifter af Danske Kvinders Valgretsforbund, 1899 af Dansk Kvinderaad (senere Danske Kvinders **Nationalraad**), Sekretær 1899—1904, Formand 1906—07, Æresmedlem 1924. Hendes vaagne Sans for Betydningen af Kvindernes inter-

ationale Sammenhold gjorde hende ligeledes til Medstifter af International **Woman** Suffrage Alliance 1904. Sit nationale Sindelag aabenbarede hun paa mange Omraader. Efter Valgretsejren 1915 blev hun Medstifter af og 1915—20 Formand for Kvinde-Vælger-Klubberne, hvis Maal var at interessere og belære Kvinderne politisk. 1903—06 sad hun i Bestyrelsen for Kbh.s Venstreforening. Paa hendes Initiativ dannedes Danske Kvinders Forsvarsforening (1907—21), hvor hun gjorde et stort ledende Arbejde som Agitator og Organisator, var Foreningens Formand 1907—15. — Maleri af Knud Larsen 1916. Plakette af Johs. Hansen 1926.

Gyrithe **Lemche**: Dansk Kvindesamfunds Historie, 1912. Tidsskr. for Sygepleje, XXXV, 1935, S. 702—06. Nationaltidende 21. Maj 1939.

Anna Koch Schiøler.

Norrie, Gordon, f. 1855, Læge. F. 6. Maj 1855 i Helsingør. Forældre: Skibsklarerer, portugisisk Vicekonsul og Borgerkaptajn William Gordon N. (1827—65) og Fanny Thea Marie Wright (1832—85). Gift 6. Maj 1885 i Kbh. (Garn.) med Helga Charlotte Harbou (se Norrie, Charlotte).

N. blev Student 1873 fra Sorø; helst vilde han have været Ingeniør i Hæren, men frygtede, at hans Nærsynethed skulde være til Hinder derfor; bl. a. af den Grund valgte han det medicinske Studium. Allerede som Student frekventerede han Professor Gruts Øjenklinik og fortsatte dermed efter 1880 at have taget medicinsk Embedseksamen. Han blev hurtigt Underlæge og Reservelæge ved Garnisons Sygehus, var senere Læge ved Kbh.s Væbning og udnævntes 1891 til Korpslæge i Hæren, hvor han 1911 avancerede til Stabslæge og samtidig blev Chef for Garnisons Sygehus. Han virkede her under de vanskelige Forhold, som de store Indkaldelser under Verdenskrigen frembød, indtil han faldt for Aldersgrænsen 1920. 1894—1911 fungerede han som Chef for Øjenklinikken paa nævnte Sygehus. Fra 1885 til Dato praktiserer han som Øjnlæge i **Kbh.**, oprettede straks en stærkt søgt **Poli-**klinik, der dog for længst er nedlagt. Han har agiteret stærkt for Credés Metode (Inddrypning af en Helvedestensopløsning i nyfødtes Øjne for at hindre alvorlige Øjenbetændelser), der først efter megen Modstand blev obligatorisk 1900; endvidere har han bl. a. skrevet om Lus som medvirkende Aarsag til andre Former af Øjenbetændelse og om arvelig Stær i Øjet.

Efter Gruts Afgang fra Professoratet i Øjensygdomme 1896 var N. Ansøger til Stillingen sammen med M. **Tscherning** og J. Bjer-rum, hvilken sidste blev den foretrukne. 1903—37 var han Læge for

Blindeinstituttet i Kbh. 1901 blev han **Dekanatssekretær** i Det kgl. Sundhedskollegium efter i flere Aar at have været honorarlønnet Medhjælper hos Forgængeren, E. Hoff. Da Kollegiet 1907 fra- traadte, fulgte han, skønt det var ham, der havde konciperet dets Klage til Kongen over Justitsminister Alberti, over i det midler- tidige Statskontor for Sundhedsvæsenet, og 1909—27 var han Næst- formand for Sundhedsstyrelsens Lægeraad. 1925—37 var N. For- mand for Soransk Samfund, Æresmedlem 1938, 1928—33 for Dansk medicinsk-historisk Selskab, Æresmedlem 1933, 1913—18 Formand for Militærlægeforeningen, Æresmedlem 1937. — Trods hele den her omtalte og meget krævende Virksomhed har N. været i Stand til at blive en særdeles frugtbar Medicinalhistoriker. Han kom ind paa historiske Studier ved Ønsket om at skaffe sig Oversigt over Øjenlægekunstens Udvikling i Danmark, der hidtil var ubearbejdet. Fr. Grünfeldt gjorde ham opmærksom paa G. Heuermann (s. d.), om hvem han 1891 udgav sit første medico-historiske Arbejde. N. var for saa vidt Elev af Julius Petersen, som han forinden var en flittig Tilhører ved dennes Forelæsninger og ogsaa søgte hans Raad ved sit første Arbejde, men han blev ikke nogen særlig kær Elev. Dels i Anmeldelser af hinandens Arbejder, dels i direkte Polemik kom en tydelig Forskel i Anskuelser til Syne. Medens Julius Peter- sen altid havde Udviklingen i hele Europa for Øje, begrænsede N. i høj Grad sit Syn til Danmark eller dog Norden, og han lagde med Rette stor Vægt paa Arkivundersøgelser. Sine Studier over sit Specialfags Historie samlede han 1925 i »Den danske Oftalmologis Historie indtil Aar 1900«. I Mellemtiden og senere har han skrevet talrige Afhandlinger, flere om Aaret, mest af historisk Art og med det 18. Aarhundrede som Speciale. 1896 udkom første Bind af det værdifulde Værk om det kirurgiske Akademis Oprindelse og Histo- rie; det afsluttedes med 3. Bind 1923. I sit Embedsotium har N. udgivet en statelig Række Bøger, bilagte med udførlige Gengivelser af Aktstykker, f. Eks. om det danske Jordemodervæsens Historie (1935), om det kirurgisk-anatomiske Theaters Historie (I—II, 1931—32) og »Af det medicinske Facultets Historie«, hvoraf 3. Bind udkom 1939, samt en Selvbiografi (»Hjemme og ude«, 1931), hvor der ikke lægges Skjul paa talrige Kontroverser eller paa det temperamants- fulde Sind, der ogsaa tit træder frem i N.s litterære Arbejder. I hele sit historiske Forfatterskab har N. vist stor Selvstændighed og kun lagt liden Vægt paa tidligere Anskuelser og Fremstillinger. En stærk Hukommelse, selv i den høje Alder, har været ham til stor Støtte. Han angiver selv sin Afstamning saaledes: » $\frac{1}{4}$ skotsk, $\frac{1}{4}$ svensk, $\frac{1}{4}$ jødisk, $\frac{1}{8}$ engelsk og $\frac{1}{8}$ dansk med hollandsk Stænk

— og dog helt **dansk!** Og sikkert er det, at hans Fædrelands-kærlighed har givet sig mange smukke Udslag, ofte i inderligt Samarbejde med Hustruen. — Dr. med. h. c. **1929**. — R. **1902**. DM. **1915**. K.² **1920**. — Maleri af Otto C. Christensen i Familieej. To Tegninger afsamme, den ene paa Sorø Akademi. Tegning af C. Nielsen **1930** i Medicinsk-historisk Museum samt af Ivan Opffer.

Slægtstavlesamlingen, **1931**, S. **131**. Stabslæge Dr. med. Gordon Norries trykte Arbejder, **1933**. Promotionsfesten den **1. Juni 1929** i Anledning af Københavns Universitets 450 Aars Jubilæum, **1930**, S. **86—90**. **Ovenn.** Selvbiografi. Militærlægen, XLI, **1935**, S. **142—49**. Soraner-Bladet, XIV, **1929**, Nr. 4; XX, **1935**, Nr. **5—6**.

Axel Hansen.

Norrie, Olivia, se Norrie, William.

Norrie, William Good, f. **1866**, Forfatter, Teaterdirektør. F. 27. Maj **1866** i Kbh. (Holmens). Forældre: Bogbindermester John Richard N. (**1822—1905**) og Louise Augusta Jacobsen (**1830—90**). Gift 1° **12. Nov. 1891** paa Frbg. med Skuespillerinde Anna Hilda Charlotte Petterson (se Petterson Norrie). Ægteskabet opløst. 2° 29. Maj **1909** i Kbh. (Helligg.) med Skuespillerinde Olivia Johanne Margrethe Jørgensen, f. 22. Nov. **1869** i Kbh. (Johs.) (gift 1° **1896** med Skuespiller Jacob Jacobsen, s. d.), D. af Instrumentmager Jørgen Adolf J. (**1822—1900**) og Christiane Pouline Englund (**1835—90**).

N. blev først uddannet ved Landbruget, men tog **1889** Studentereksamen som Privatist og n. A. Filosofikum. **1895** udgav han sin første Bog »En Løsgænger«, der **1896** efterfulgtes af »Unge Junker«, og **1897—1904** var han Økonomiinspektør ved Dagmar-teatret (incl. Casino **1902—04**) under Martinius Nielsens Ledelse. **1905—06** rejste han i samme Egenskab med »De Otte« i Skandinavien, men da det ikke lykkedes at skaffe dette Ensemble en ny Scene i Kbh., forlod han Teatervæsenet og levede nogle Aar som Gaardejer ved Gilleleje. **1911—20** var han paa ny Økonomiinspektør, denne Gang ved Det ny Teater, og derefter overtog han Stillingen som administrerende Direktør for Dansk Skuespillerforbund. I denne Egenskab rykkede han **1921** ind i den af Undervisningsminister Appel nedsatte Sparekommission vedrørende Det kgl. Teater som Suppleant for den sygemeldte Professor Einar Christiansen, og da Resultatet af Kommissionens Arbejde bl. a. blev en ny firedelet Teaterdirektion, overtog N. **1922** Økonomidirektørens Plads. Her blev det hans utaknemmelige Opgave i Praksis at gennemføre de Indskrænkninger, som Kommissionen havde foreslaaet og Mini-

steriet godkendt. Men da Direktionen, som Appel udnævnte i Forventning om en snarlig Dobbeltscene, to Aar senere ophævedes haardhændet af Undervisningsminister Nina Bang, avancerede N. til Enedirektør, hvortil han blev anbefalet af Departementschef Glahn og »Social-Demokraten«s Teatermedarbejder, Redaktør C. E. Jensen, med hvem N. havde skrevet Folkekomedien »Fem Søstre« (Casino 1908); i øvrigt havde han bearbejdet og oversat en Række Teaterstykker, deriblandt de store Successer »Gurli« (1898), Farcen »Den grønne Elevator« (1921) og faaet Lystspillet »Paa Plads« opført 1916 paa Det kgl. Teater samt Komedien »Løjtnantens civile Bror« paa Det ny Teater 1920. Som Nationalscenens Leder samlede N. det bedst mulige Personale og indrømmede enkelte Kunstnere en Gage, der tidligere var ukendt i dansk Teaterhistorie, men kom derved bort fra Sparekommissionens egentlige Hensigt, at formindske Statens Driftstilskud, der snart atter androg ca. halvanden Million om Aaret. En ny Teaterlov af 14. Febr. 1930 forudsatte atter Indskrænkninger under en anden Ledelse, og fra Juli 1930 afløstes N. af Adam Poulsen. Opfyldte N. efter Undervisningsminister Borghjergs Opfattelse, der hvilede paa Stemninger i Rigsdagen, ikke sin Opgave økonomisk set, var til Gengæld det Repertoire, han valgte eller godkendte, baade afvekslende og interessant, præget af Nyheder fra Ind- og Udland, f. Eks. »En Dag paa Hirschholm Slot«, »Til Skjaldens Ihukommelse«, »En Idealist«, »Den leende Jomfru«, »Swedenhielms«, »Graven under Triumfbuen«, »Rejsen endt«, »Sælsomt Mellemspil«. Afældre dansk dramatisk Litteratur genoptog N. »Fiskerne«, der ikke var opført siden 1814, »Hakon Jarl« og »Axel og Valborg«; af engelsk »Volpone«, »Stormen« (med ny Musik af Jean Sibelius) og »Som man behager«; af fransk »Scapins Skalkestykker« og »Den Gerrige«; af tysk »Maria Stuart«; af russisk »Onkel Vanja« og »Tre Søstre«. De verdenskendte Instruktører Gordon Craig og Max Reinhardt iscenesatte henholdsvis »Kongsemnerne« og — med stor Succes — »Flagermusen«. Ved sin Afgang blev N. Formand for den kortvarige Kontrolkomité for Dobbeltscenen, og 1931 udgav han et Bind Ungdomserindringer i Romanform »En ung Mand fra Firserne«. — R. 1924. DM. 1927. K.² 1931.

N.s anden Hustru, *Olivia N.*, f. Jørgensen, kom 1879 til Balletskolen paa Det kgl. Teater, hvor hun debuterede 1885 som Puk i »En Skærsommernatsdrøm«; hun frekventerede den dramatiske Elevskole og fik 1891 Engagement ved Folketeatret, hvor hendes elskværdige Ingenuefremstillinger vandt Publikums Sympati. Fra 1895 tilhørte hun Dagmarteatret og spillede her i en halv Snes

Aar et fremragende Repertoire (Cathinka i »Familien **Jensen**«, Titelrollen i »Gurli«, **Skovmærkelil** i »Klokken, der sank«, Cyprienne i »Lad os **skilles**«). Kunstnerisk set naaede hun ikke sine samtidige, Betty Nansen og Anna Larssen, men Fru N. var smidig, teknisk dygtig i sit Spil, der støttedes af et udmærket Sceneydre. Hun deltog i »De **Otte**«s skandinaviske Tourné og tilhørte siden paa ny de københavnske Privatscener, indtil hun **1930** sluttede sin Virksomhed ved Dagmarteatret. I sine senere Aar spillede hun mest komiske Roller.

Om William **N.**: Studenterne **1889** ved Th. **Hauch-Fausbøll**, **1914**. Einar Christiansen: Nogle Træk af mit Liv, **1930**, S. 400 ff., **410**. Teatret, XXVIII, **1928—29**, S. **133—38**. — Om Olivia **N.**: Teatret, XXV, **1926**, S. 82 ff.

Robert Neiendam.

Norstrand, Carl Claus Heinrich, **1852—1912**, Handelsmand. F. **13. Juni 1852** i Bergen, d. **23. Okt. 1912** i **Kbh.**, begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Købmand Hans N. (**1814—79**) og Diedericke Catharine Steineger (**1821—1909**). Gift **6. Aug. 1875** i Aarhus med Caroline Agnete Christensen, f. **28. Aug. 1856** i Aarhus, D. af Jernstøberiejer, Kaptajn Christian C. (**1813—72**) og Franzine Hoppe (**1821—1900**).

N. rejste efter endt Skolegang fra Bergen til Kbh. for at søge videre Uddannelse paa **Grüners** Handelsakademi. Derefter fik han Ansættelse hos det dengang meget betydelige Kornfirma **Nye-land & Benzon** og fik der god Lejlighed til at faa sine medfødte Købmandsevner udviklet. Efter at være hjemvendt til Bergen for en kortere Tid følte han paa ny Længsel efter **Kbh.**, og allerede **22. Okt. 1874** løste han Grossererborgerskab her i en Alder af kun **22 Aar**. N. begyndte sin Forretning som Agent i Raajern, og hertil sluttede sig naturligt faa Aar senere ogsaa Handel med Cinders **til Støberi** brug; ved Siden heraf drev Firmaet ogsaa Assurancevirksomhed som Pladsagent for Nye Danske af **1864**. I Medfør af N.s store Flid og Paapasselighed, behagelige og imødekommende Væsen og betydelige medfødte Købmandsevner lykkedes det ham i en forholdsvis kort **Aarrække** at oparbejde en efter den Tids Forhold meget anelig Forretning i Raajern og Cinders, ikke blot i Danmark, men ogsaa i Sverige, og fra Slutningen af Aarhundredet føjedes hertil ogsaa Handel med Kul. Ved Siden af sin omfattende Forretningsvirksomhed indtog N. ogsaa en fremskudt Stilling inden for det norske Foreningsliv i **Kbh.**, ligesom han stod paa god Fod med den herværende svensk-norske Legation. Efter Unionsbrudet **1905** blev N. — der til sin Død bevarede sit norske Statsborger-

forhold — opfordret til at overtage Posten som norsk Generalkonsul i **Kbh.**, hvilken Opfordring han gerne imødekom, og han beklædte denne Post lige til sin Død. N.s Firma, Carl N., hvori Sønnen Franz N. 1898 var blevet optaget, fortsattes fra 1912 med sidstnævnte som Eneindehaver, indtil det 1930 omdannedes til et Aktieselskab af samme Navn med Franz N. som Formand i Bestyrelsen. — Etatsraad 1903. — R. 1899. K.² 1910. — Maleri af Bertha Wegmann 1891.

Politiken og Børsen 24. Okt. 1912.

Jens Vestberg.

Norvin, Karl Peter **William** Johannes, f. 1878, Filolog og Historiker. F. 7. Juni 1878 i Kbh. (Johs.). Forældre: Snedkermester Peter Georg Nielsen (1843—1916, gift 2° 1894 med Vilhelmine Charlotte Ingemann, 1850—1926) og Anne Marie Knudsen (1843—93). Navneforandring 5. April 1905. Gift 22. April 1915 med **Wilhelmine** Dorothea Schwartz Brun, f. 13. Maj 1888 i Frederiksstad, Norge, D. af Grosserer Sven Busch B. (1861—1916) og Signe Marie Friis Giebelhausen (f. 1867).

Efter at være blevet Student 1897 fra Sorø studerede N. klassiske Sprog ved **Kbh.s** Universitet. 1904 blev han cand. mag. med Græsk som Hovedfag, og s. A. ansattes han som Assistent ved Landsarkivet i Odense, fra 1912 ved Rigsarkivet, 1914 Underarkivar. 1915 blev han Dr. phil. paa en Afhandling om Olympiodor. 1924 udnævntes han til Professor i klassisk Filologi ved **Kbh.s** Universitet som J. L. Heibergs Efterfølger. 1934 optoges han i Videnskabsnernes Selskab. 1934—37 var han Formand for Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning, er fra 1937 Formand for Bestyrelsen for Selskabet til historiske Kildeskrifters Oversættelse.

Som Videnskabsmand er N. mangesidig; han er Humanist i gammel Forstand, og hans Forskning beskæftiger sig hellere med ledende Tanker end med Petitesser. Hans Studier har ført ham vidt omkring, men som Kærne i hans Forskning staar Arbejderne over den græske Filosofi. Straks efter at have forladt Universitetet koncentrerede han sig om Studiet af den nyplatoniske Tænkter Olympiodor fra Alexandria. Paa flere Udenlandsrejser undersøgte han Haandskrifterne til dennes Værker, og som første Frugt af disse Studier kom 1913 Udgaven af Olympiodors Kommentar til Platons Phaidon («*Olympiodori philosophi in Platonis Phaedonem commentaria*», 1913). 1915 fulgte Disputatsen »Olympiodoros fra Alexandria og hans Commentar til Platons Phaidon«, hvori N. analyserer Olympiodors Kommentar og **paaviser**, at den bestaar af fire Dele: et Elevreferat («*Kollegiehæfte*») af Olympiodors Fore-

læsninger over Phaidon og tre Ekscerpttrækker, der til Kilde har Optegnelser fra Olympiodors Forelæsninger. Han giver en indgaaende Fortolkning af Kommenturværket, hvorved det placeres inden for den platoniske og efterplatoniske Filosofi. N.s sidste Arbejde over Olympiodor er Udgaven af hans Gorgiascommentar («Olympiodorus philosophus: In Platonis Gorgiam commentaria», 1936).

Disse Arbejder har ført N. ind paa vidtgaaende Studier af den græske Filosofis Historie og af senere Tiders Filosofi. I hvilken Grad han er trængt ind i de to centrale Skikkelser i græsk Filosofi Sokrates og Platon, viser Bogen »Sokrates« (Universitetsfestskrift Sept. 1933, 2. Udg. 1934). Efter en Gennemgang af de forskellige Tidsaldres vekslende Opfattelse af Sokratesskikkelsen gives der her et Billede af den sokratiske Tankeverden. Fremstillingen er delvis kildekritisk, fordi Forfatteren til Stadighed maa gøre op med den Uklarhed, der omgiver Sokrates, eftersom den samtidige Litteratur om Sokrates ikke er videnskabelig i moderne Forstand, men polemisk eller digterisk. Han belyser den sokratiske Filosofi i dens Berøring og Konflikt med Samtiden og forfølger de sokratiske Tanker, der har været grundlæggende for den europæiske Tænkning. Dette Arbejde er i koncentreret Form Resultatet af mange Aars Beskæftigelse med Emnet, og det vil uden al Polemik gøre klart, hvad der vides om Sokrates.

En anden Side af N.s Produktion er hans Arbejder af historisk Art. De følger dels af hans Studier af den græske Filosofis Skæbne gennem Middelalderen, som er forelagt i en Række Afhandlinger om den litterære Overlevering fra Antikken; dels tilskyndes han dertil gennem sin Virksomhed i danske Arkiver. Lærdoms- og Opdragelseshistorie har haft hans Interesse, og det blev derfor overdraget ham at skrive Kbh.s Universitets Historie i Anledning af Universitetets 450-Aars Jubilæum («Københavns Universitet i Middelalderen», 1929; »Københavns Universitet i Reformationens og Orthodoxiens Tidsalder«, I, 1937). Desuden har han bl. a. offentliggjort »Aktstykker vedrørende Genoprettelsen af Sorø ridderlige Akademi i Aaret 1747« (Dsk. Mag., 6. Rk., III, 1923) og »Aktstykker til Oplysning om det ridderlige Akademi i Kbh. 1690—1710« (sst., V, 1930), hvilket sidste han behandler indgaaende i »Historiske Meddelelser om København« (2. Rk., V, 1931—33). Han har fundet og offentliggjort Dokumenter til Belysning af Johan Lorenz Mosheims Forhold til Danmark (Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1919). Sammen med D. Gerhard har han udgivet B. G. Niebuhrs Breve (I—II, 1926—29).

En særlig Plads indtager N.s Arbejder over Middelalderen. Han har specielle Forudsætninger for at forstaa den middelalderlige Tænkning, som han tit har behandlet i sine Skrifter. Ogsaa Danmarks Middelalder har beskæftiget ham; 1932 udgav han sammen med Alfred Krarup »Acta processus litium«, en fuldstændig Samling af Aktstykkerne i Striden mellem den danske Kirke (Jakob Erlandsen og Jens Grand) og den danske Krone i 13. Aarhundrede. I Forbindelse hermed har han i »Scandia«, V, 1932, paavist med større Klarhed, end hidtil sket, hvor betydningsfuldt det er at se Striden paa Baggrund af de alment europæiske kirkeretlige Forhold. I »Scandia«, VI, 1933 har han vist, at Abbed Vilhelms Breve er samlede for at tjene som Forbillede for latinsk Brevstil; de er i den nuværende Form en Art Formularbog.

N. har sammen med Albert Olsen redigeret »Gyldendals Verdenshistorie. Verden i Gaar og Verden i Dag« (1936—38); heri har han skrevet den klassiske Oldtids Historie og Afsnittet om Middelalderens Aandsliv. Siden 1938 er han Hovedredaktør af Tidsskriftet »Classica et Mediaevalia«.

Gustav Hermansen.

Noviomagus, Poul, d. 1571, Hofpræst. D. 26. Jan. 1571, begr. i Kbh. Gift senest 1547 med Anna N. N.

P. N. forekommer første Gang 1542 i Wittenberg, hvor han 1544 tog Magistergraden. Anbefalet af Reformatorerne, især af Bugenhagen, blev han ca. 1545 Hofprædikant hos Kong Christian III. og siden Lærer for Prins Magnus. Han synes at have haft ret betydelig Indflydelse i denne Konges Tid. Det skal i væsentlig Grad skyldes ham, at man fra dansk Side stillede sig saa afvisende over for de reformerte Flygtninge, der 1553 med Jan Laski som Fører kom hertil fra England. I hvert Tilfælde ivrede han stærkt mod deres kalvinske Nadveropfattelse. P. N. tjente Christian III. paa dennes Dødsleje 1559 og holdt en (ikke udgivet) Ligprædiken over Kongen. Efter dette Tidspunkt virkede han som Hofpræst hos Enkedronning Dorothea og opholdt sig vistnok mest i Kolding. Han havde forskellige gejstlige Forleninger, deriblandt fra 1550 et Præbende ved Aarhus Domkirke og »Provstegaarden« i Kolding. Skønt P. N. ikke har efterladt sig Skrifter, synes han at have været en kundskabsrig Teolog. Fra sin Ungdom var han bekendt for sin Iver for at samle Bøger, og han stod i brevlig eller personlig Forbindelse med en Del af Tidens bekendte kirkelige Personligheder, deriblandt med Johs. Pistorius i Husum og Niels Hemmingsen. Den sidstnævnte tilegnede ham 1564 ved en smuk Fortale sin Fortolkning af Filippenserbrevet.

D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S. 450—56. Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, 1857—59, S. 467; III, 1864—66, S. 489; 4. Rk., III, 1893—95, S. 816. H. F. Rørdam: Monumenta historiae Danicæ, IV, 1887, S. 574, 607—10, 616, 621 f., 625—28, 634, 637, 643 f. Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dannemark, herausg. von Andreas Schumacher, I, 1757, S. 32, 99, 197; II, 1758, S. 195. Kancelliets Brevbøger, udg. af C. F. Bricka og L. Laursen, 1535—75, 1881—98, passim.

Bjørn Kornerup.

Numsen. Familien N. føres tilbage til Materialskriver ved Bremerholm Hans N. (1613—52), der sikkert stammer fra Sønderjylland og maaske er identisk med den Hans N., der 1613 blev døbt i Husum som Søn af Numen Ketelsen; i sit Ægteskab med Inger Margrethe Vibe (1622—48) — Datter af Biskop Mads Jensen Medelfar (1579—1637, s. d.) — havde han Sønnen nedenn. Gehejmeraad, Generalmajor Mathias N. (1646—1731), der 1688 fik Vaabenbrev. Hans Sønner var Generalløjtnant Christian Wilhelm N. (1687—1756) og nedenn. Feltmarskal, Oversekretær Michael N. (1686—1757), der var Fader til de nedenn. Generalløjtnant Frederik N. (1737—1802) og Gehejmekonferensraad, Overhofmarskal Christian Frederik N. (1741—1811), med hvem Mandslinien uddøde, samt til Magdalene Charlotte Hedevig N. (1731—96), gift med Gehejmeraad, Baron Severin (Søren) Leopoldus Løvenskiold (1719—76, s. d.) til Baroniet Løvenborg, Maria N. (1734—65), der ægtede Gehejmeraad, Stiftamtmand, Greve Eggert Christopher Knuth (1722—76, s. d.) til Grevskabet Knuthenborg, og Frederikke Anna Øllegaard N. (1732—1809), som var gift med Gehejmekonferensraad, Amtmand Johan Rudolph Bielke (1746—1813, s. d.).

Danmarks Adels Aarbog, XXIII, 1906, S. 332—35; XXVIII, 1911, S. 579 f.; XXXII, 1915, S. 609. O. v. Munthe af Morgenstierne: Feltmarskal Michael Numsen og hans Tid, 1938.

Albert Fabritius.

Numsen, Christian Frederik, 1741—1811, Officer, Diplomat, Hofmand. F. 11. April 1741 i Kbh. (Holmens), d. 25. Nov. 1811 i Helsingør, begr. sst. Forældre: Generalløjtnant, senere Feltmarskal Michael N. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Sept. 1784 paa Løvenborg med Komtesse Margrethe Holck, f. 16. Febr. 1741 paa Orebygaard, d. 1. Okt. 1826 i Kbh. (Helligg.) (gift 1° 1767 med Overpræsident, Gehejmeraad V. A. v. d. Lühe, s. d.), D. af Greve, Generalløjtnant Christian Christopher H. (1698—1774) og Friherreinde Ermegaard Sophie Winterfeldt (1702—56).

N. begyndte sin Løbebane som Officer, idet han 1757 blev ansat som Kornet ved Livgarden til Hest. 1759 blev han Ritmester, 1763

Sekondritmester ved holstenske Kyradsérregiment og s. A. overflyttet som Kaptajn og Kompagnichef for Livgarden til Fods. 1768 fik han Oberstløjtnants Karakter, og n. A. udnævntes han til **Sekond-major** ved Livgarden til Fods. 1772 afbrød han sin militære Løbebane og gik over i Diplomati. Han overtog den vigtige Stilling som dansk Afsending i St. Petersborg, og det faldt i hans Lod at føre en Del af de Forhandlinger, der ledte til Mageskiftetraktaten af 1773. Efter tre Aars diplomatisk Tjeneste modtog han 1776 Posten som Direktør for Øresunds Toldkammer. 1781 indtraadte han som 1. Deputeret i General-Toldkammeret og n. A. som 1. Deputeret i Rentekammeret. Han var samtidig Medlem af General-Vejkommissionen og af Overbankdirektionen. I denne sidste Egenskab modarbejdede han et Forslag fra Guldberg om at yde et københavnsk Handelshus Hjælp af Banken, og som Følge heraf afskedigedes han fra sine Stillinger i Rentekammeret og i Overbankdirektionen. Han sluttede sig nu til det Parti, der samlede sig om den unge Kronprins, og han var indviet i de Forhandlinger, der gik forud for Statskuppet i April 1784. Han modtog herefter den meget vigtige Stilling som Overhofmarskal, hvormed var forbundet Posten som 1. Direktør for Det kgl. Teater. 1791 fik han sin Afsked og helligede sig Resten af sin Levetid Stillingen som Direktør for Øresunds Toldkammer. Han tog Ophold i Helsingør, og hans Navn er uløseligt knyttet til Øresundstoldkammers Friskole af 1786, der bl. a. rummede en Arbejdsstue for 30 af Helsingørs fattige. 1783—87 ejede N. **Bjergbygaard** paa Sjælland. — Kammerjunker 1757. Kammerherre 1766. Overkammerjunker 1778. Gehejmerraad 1779. Gehejmekonferensraad 1790. Rangi 1. Rangklasse Nr. 9 1808. — Hv. R. 1773. Bl. R. 1810. — Ovalt Maleri, angives at være af E. Pauelsen (**Løvenborg**). Maleri af Jens Juel 1784 (Fr.borg). Rødkridtstegning af Paul Ipsen s. A. (sst.). Portrætteret paa J. H. W. **Haffners** Tegning 1781 af Appartementet paa Christiansborg (**Rosenborg**). Pastel hos Grevinde **Krag-Juel-Vind-Frijs**.

Danmarks Adels Aarbog, XXIII, 1906, S. 334. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VI, 1—2, 1906—09. Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høegh Guldberg, 1899. Otto Brandt: Caspar v. Saldern und die nord-europäische Politik im Zeitalter Katharinas II., 1932. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, II—X, 1896—1931 (se Registeret i X). Aage Friis: Bernstorffske Papirer, III, 1913. Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800, udg. af Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen, 1936. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30. Regeringsskiftet 1784, 1888. *Harald Jørgensen*.

Numsen, Frederik, 1737—1802, Officer. Døbt 21. Febr. 1737 i Vejle, d. 9./21. April 1802 i Rusland. Broder til Christian N. (s. d.). Gift 1° 16. Dec. 1763 i Kbh. (Slotsk.) med Hofdame Eleonore Francisca v. d. Osten, f. 24. Juli 1737 i Sorø, d. 18. Jan. 1765, begr. i Aarhus, D. af Amtmand, senere Gehejmekonferensraad **Wilh.** Aug. v. d. O. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 3. Nov. 1775 paa Rydhave med Birgitte Elisabeth Sehested, f. 21. Febr. 1727, d. 23. Juni 1804 i Holstebro (gift 1° 1747 med kar. Oberstløjtnant Jens Sehested til Rydhave, 1710—73), D. af kar. Oberstløjtnant Niels S. til Tim (1685—1745) og Elisabeth Skeel (1696—1760, gift 2° 1747 med Viceadmiral Caspar Wessel, s. d.). Separeret 1778.

N. blev 1750 Kornet i Rytteriet, 1754 Løjtnant, 1756 Fløjadjutant hos Kongen, deltog i fransk og østrigsk Tjeneste i Syvaarskrigen, udmærkede sig særdeles, blev haardt saaret og blev 1761 kar. Oberstløjtnant. I Felttoget 1762 ansatte **Saint-Germain** ham i sin personlige Stab, 1763 blev han virkelig Oberstløjtnant, 1769 kar. Oberst. Da Struensee Maj 1771 ophævede Garderne, udpegede Kongen personlig N. til Kommandør for den Rytterstyrke, der skulde være Livvagter for Hoffet, men man fattede Mistanke til hans Loyalitet, opløste Styrken, udnævnte N. til virkelig Oberst og Chef for et Regiment i Jylland, hvor han straks med Voldsomhed agiterede mod Regeringen uden dog aabent at bryde med Struensee. Som Medlem af Hærkommissionen 1773 imponerede han alle ved sine Kundskaber og sin »esprit«; 1777 blev han kar. Generalmajor, men kort efter begyndte den næsten tyveaarige Række af Retssager mod ham for Vilkaarlighed i Tjenesten og private og tjenstlige Gældssager, der voldte hans Slægt og Venner megen Sorg. 1786 blev der truffet den foreløbige Afgørelse, at han »fritoges« for Kommando, og 1788 dømtes han for en Del af Sagerne til at miste sit Regiment, dertil en Arreststraf og Pengebøde. De resterende Sager afgjordes senere ved Dom, en Pengebøde, hvilket stadfæstedes 1801. Han var stadig i Nummer og Gage som Generalmajor. Samtidig laa han i Proces med sin Hustru, hvis Formue han havde sat over Styr. 1788 fik han Tilladelse til at gaa i russisk Tjeneste og udnævntes n. **A.**, mod Generalitetets Ønske, til Generalløjtnant. Han havde straks den Lykke at vinde Kejserinde Katharinas Gunst, førte med stor Dygtighed Armékorps mod Svenskerne i Finland, blev dekoreret med høje russiske Ordener, udnævnt til Generalinspektør ved Rytteriet, og ogsaa efter Kejserindens Død (1796) bevarede han sine Stillinge, indtil han afskedigedes ca. 1800. — 1929 er hans Arkiv blevet fremdraget i **Walk** i Lifland. — Kammerherre 1762. — Hv. R. 1773.

— Maleri, angives at være af E. Pauelsen (Løvenborg og i Privateje). Maleri af H. Kofoed forhen paa Halsted Kloster. Tegning af Chr. Horneman (Kobberstiksamlingen).

Danmarks Adels Aarbog, XXIII 1906, S. 333 f.; XXVIII, 1911, S. 579 f. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekræds, navnlig III og VIII—X, 1896—1931. Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800, udg. af Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen, 1936. H. Hansen: Kabinetstyrelsen i Danmark 1768—72, I—III, 1916—23. Samme: **Inkvisitionskommissionen 1772, I—IV, 1927—36.** Museum, 1893, II, S. 152; 1894, I, S. 324. O. v. Munthe af Morgenstjerne: Feltmarskal Michael Numsen og hans Tid, 1938. Hist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1865—66, S. 412, 415 ff., 419. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., III, 1936, S. 192—95, 200.

Rockstroh.

Numsen, Mathias, 1646—1731, Officer, Forvaltningsejendomsmand. F. 18. Marts 1646 i Kbh. (Holmens), d. 17. April 1731 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Materialforvalter ved Holmen Hans N. (1613—52, gift 2° med Maren Dichmand) og Inger Margrethe Vibe (1622—48). Gift 1680 (Ægteskabsbrev 22. Maj) med Marie Worm, f. 22. Aug. 1649 i Kbh., begr. 15. Maj 1715 sst. (Holmens) (gift 1° 1671 med Krigs- og Landkommissær Peder Lassen til Brusgaard, 1624—76), D. af Lægen Ole W. (s. d.) og Hustru.

M. N. var ganske ung indtraadt i Krigstjeneste her hjemme, formentlig ogsaa i Udlandet, blev 1670 Kornet i Rytteriet og deltog i Skaanske Krig som Løjtnant 1675, blev Kaptajnlojtnant 1676, Ritmester 1677, 1678 Major og Oberstlojtnant, 1685 Oberst og Regimentschef. I Krigen 1700 fik han overdraget Forsvaret af Vendsyssel mod svensk Landgang, viste betydeligt Organisations-talent og Evne til Samarbejde med Befolkningen, og hans Anordninger blev Forbillede for den almindelige Landstormsforordning. Derefter deltog han i Besættelsen af Sydslesvig. Fra 1701 var han **Brigadér** ved Korpset i Nederlandene, indtil han 1703 paa Grund af Kompetencestridigheder og legemlig Svækkelse søgte og fik Afsked. Ved Hærens Reorganisation 1710 blev han Medlem af Land- og Søetatens Generalkommissariat og Udskrivningschef i Sjælland, n. A. Generalmajor (Ancienn. 1703), var 1712 Chef for Felthærens Kommissariat og Deltager i vigtige Raadslagninger om Felttogsplaner. Da Generalkommissariatet s. A. omorganiseredes, blev han ansat ved Landetaten, hvor han, fra 1720 som Præsæs, forblev til Tronskiftet 1730. 1716 var han blevet Formand i Rytterkommissionen for Sjælland og udførte heri et stort Arbejde, indtil

Kongen **1719** kort og køligt ophævede Kommissionen og udnævnte to nye i Stedet, formentlig fordi M. N. og hans Kolleger i Principsspørgsmaal, bl. a. Forsvar af de nye Rytterbønder mod ubillige Krav til Ydelser for Befrielse fra Hovarbejder, ikke veg tilbage for energisk Hævdelse af deres Standpunkter. — M. N. var en dygtig Soldat og en fremragende Administrator. Med sin Hustru havde han faaet **Brusgaard** ved Randers, som han solgte, hvorefter han købte Fuglebjerregaard og Saltø. **1688** havde han faaet Vaabenbrev. — Gehejmerraad **1726**. — Hv. R. **1717**. — Maleri **1723** (Løvenborg). Portrætteret som Barn paa Forældrenes Epitafium af Karel v. Mander i Holmens **K**.

Danmarks Adels Aarbog, **XXIII**, 1906, S. 332. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, **I—II**, 1899—1903. **Hist. Tidsskr.**, 9. **Rk.**, III, 1925, navnlig S. 36—47 og 51—66. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, **IX**, 1922, S. 442—46. O. v. Munthe af Morgenstjerne: Feltmarskal Michael Numsen og hans Tid, 1938. **Dsk. Mag.**, 5. **Rk.**, IV, 1898—1901, S. 301. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, **II—III**, 1916—26.

R L t h

Numsen, Michael (Michel), 1686—1757, Officer. F. 28. Marts 1686 i **Kbh.**, d. 7. Sept. 1757 sst., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Oberst, senere Generalmajor, Gehejmerraad Mathias N. (s. d.) og Hustru. Gift 18. Dec. 1725 i **Kbh.** (Slotsk.) med Hofdame hos Dronningen Margrethe Marie Thomasine v. Ingenhaef (**Ingenhaven**), f. 8. Marts 1705 i Jelling, d. 8. Okt. 1776 paa Løvenborg, D. af Oberst, senere Generalmajor Johann Peter v. I. (1664—1717) og Øllegaard Rantzau (ca. 1672—1758).

N. blev 1701 Kornet i Rytteriet og deltog fra s. A. til 1710 i den spanske Arvefølgekrig, blev 1703 Løjtnant, 1706 Kaptajn ved Dragonerne, 1710 Ritmester i Garden til Hest, hvorefter han til 1715 deltog i Krigen i Nordtyskland, fra 1712 som kar. Major; 1717 blev han Oberstløjtnant og kar. Oberst, 1723 virkelig Oberst og Regimentschef, 1728 Generalmajor, 1731 Generalinspektør, 1735 Generalløjtnant. Ved Løvenørns Død Febr. 1740 var N. udset til **Overkrigssekretær** og udnævntes April s. A. efter forud at have deltaget i vigtige Kommissioner. Han satte straks et energisk Arbejde ind paa Forstærkning og Forbedring af Landmilitsen og Ophjælpning af de hvervede Regimenter ved Afgivelse til dem af udsøgt nationalt Mandskab; men bortset fra det Par Aar, da Krig med Sverige syntes overhængende, kæmpede han en næsten haabløs Kamp mod Kancellikollegiet og **Finansmyndighederne**, der ikke godkendte hans indtrængende Paavisning af Krigsfare fra flere Sider. Den delvise Mobilisering mod Sverige 1743 gennemførte

han med Energi, medens han samtidig med Støtte af de ældste Generaler gjorde sit yderste for at bevare Freden. Ved Tronskiftet mistede N. den Støtte, han dog jævnlig havde nydt hos Kongen, han blev afskediget og udnævnt til General af Kavaleriet. 1750 blev han Kommandant i Kbh. og beklædte denne Stilling til sin Død. 1756 udnævntes han til Feltmarskal, en for en dansk født enestaaende Udmærkelse. Efter Faderen havde han arvet dyb og ægte Humanitet, var en aarvaagen Beskytter af Hærens Underklasser, en veltalende Forsvarer af Rytterbøndernes Rettigheder, Beskytter af Bondeungdommen mod Overgreb af Godsejere og Fogder og mod Skærpelse af Stavnsbaandsanordningerne. Han udtrykte sig smukt og klart paa Dansk og med Færdighed paa Tysk og Fransk. Hans Hustru var 1772—73 Overhofmesterinde for den lille Kronprins Frederik og forstod at vinde hans Kærlighed; fra 1773 var hun Dekanesse for Vallø. Med Sikkerhed vides kun godt om hende, og Charl. Biehls Beskyldninger mod hende bør næppe tillægges Betydning. 1753 blev hun benaadet med Ordenen l'union parfaite. — Rang med Gehejmraader i Konseillet 1752. — Hv. R. 1731. Bl. R. 1748. L'union parfaite 1750. — Malerier paa Løvenborg (af A. Brunniche) og i Stiftsmuseet i Maribo samt af P. Wichmann 1755 i Privateje.

Danmarks Adels Aarbog, XXIII, 1906, S. 332 f. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916, S. 330—65. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904. Luxdorps Dagbøger, udg. ved E. Nystrøm, I—II, 1915—30. E. Holm: Danmark-Norges Hist. 1720—1814, II—III, 1894—97. A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn, 1924. Charl. D. Biehl: Interiører fra Frederik V.s Hof, ved L. Bobé, 1909. O. v. Munthe af Morgenstierne: Feltmarskal Michael Numsen og hans Tid, 1938. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, III, 1926.

Rockstroh.

v. **Nutzhorn, Carl** Ludvig Vilhelm Rømer, 1828—99, Embedsmand, Minister. F. 9. Maj 1828 i Fredericia, d. 29. Okt. 1899 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Premierløjtnant, senere Major, Branddirektør Bendix Conrad Heinrich v. N. (1771—1853, gift 1° 1803 med Anna Scholastica Ingwersen, 1781—1816 (gift 1° 1797 med Købmand i Fredericia Anders Andersen, 1736—1802)) og Anna Buhl (1794—1829). Gift 7. Dec. 1873 i Kbh. (Holmens) med Emilie Aarestrup, f. 1. Sept. 1841 i Sakskøbing, d. 11. Dec. 1920 i Kbh. (gift 1° 1858 med Læge i Odense, senere Distriktslæge i Svendborg Vilhelm Julius David, 1821—83), D. af Digteren Emil A. (s. d.) og Hustru.

v. N. blev Student 1844 fra Roskilde og 1850 juridisk Kandidat, ansattes 1851 som Assistent i Indenrigsministeriet, udnævntes 1856

til Kancellist, 1857 til Fuldmægtig, 1859 til Kontorchef og 1862 til Departementschef sst. Det Navn, han i disse Stillinger havde erhvervet sig som en arbejdsom, indsigtsfuld og kundskabsrig Mand, bevirkede, at Monrad ved Dannelsen af sit Ministerium 31. Dec. 1863 optog ham i dette som Indenrigsminister. Han satte Febr. 1864 sin Stilling ind paa de Mezas Afskedigelse og støttede Casse i Modstanden mod en Konference uden Vaabenstilstand. Af Misfornøjelse med **Vaabenstilstandsbetingelserne** udtraadte han 10. Maj 1864 af Ministeriet og overtog paa ny sit **Departementschefs**-embede. 1866 udnævntes han til Amtmand over Thisted Amt, og 1868 indtraadte han som Justitsminister i Grev Frijs' Ministerium, men kunde trods den Ihærdighed og Klarhed, hvormed han forsvarede sine Anskuelser i Folketinget, intet væsentligt udrette over for dettes Flertal, naar undtages, at det ved Eftergivenhed i Spørgsmaalet om Præsternes militære Tjenestetid lykkedes ham at faa Værnepligtsloven gennemført. 1869—70 var han Folketingsmand for Aalborg. Faa Dage efter Ministeriets Afgang 1870 udnævntes han til Amtmand over Vejle Amt, og i denne Stilling, som han tidligere (i Vinteren 1861—62) midlertidig havde beklædt, virkede han til 1898 med en fra alle Sider anerkendt og paaskønnet Dygtighed, Energi og Humanitet. Han var 1859—62 Sekretær ved Landinspektør- og Landmaaler-Eksamenskommissionen; 1861 blev han Medlem af Kommissionen angaaende Islands forfatningsmæssige Stilling; 1864 fik han Sæde i Kommissionen angaaende de inkorporerede sønderjyske Distrikter, 1870 i Kommissionen angaaende Provinskøbstædernes Forhold; 1894 blev han Kommissarius ved Vejle—Vandel Banen, 1895 ved Kolding—Egtved Banen. — Kancelliraad 1859. Justitsraad 1862. Etatsraad s. A. (frasagde sig Titlen 1871). — R. 1864. DM. 1866. K.² 1869. K.¹ 1870. S.K. 1898. — Maleri af Otto Bache paa Vejle Raadhus; Kopi paa Ausumgaard. Tegning til Maleriet 1898 paa Fr.borg.

Vejle Amts Folkeblad 31. Maj, 1. og 4. Juni 1895, 30. Okt. 1899. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III—V, 1921—23. Aage Friis: Statsraadets Forhandlinger 1863—79, 1936.

G. Kringelbach (Poul Engelstoft).*

v. Nutzhorn, Henning Frederik Feilberg, 1834—66, Filolog. F. 15. Nov. 1834 i Kbh. (Holmens), d. 20. Febr. 1866 i Venezia, begr. sst. Forældre: Læge Ditlev Andersen v. N. (1800—65) og Charlotte Cathrine Feilberg (1802—79). Ugift.

v. N. blev Student 1851 fra Metropolitanskolen og tog filologisk

Embedseksamen 1858. Han blev 1856 Alumnus, 1859 Inspektør paa **Elers'** Kollegium. Til Jens **Paludan-Müller**, Georg Brandes, Julius Lange og Troels Lund var han knyttet i nært Venskab. Han virkede som Lærer i Græsk og Latin ved de to Borgerdydskoler og gav desuden privat Undervisning. I »Tidsskrift for Filologi og Pædagogik« (1861—66) skrev han flere værdifulde Afhandlinger om græsk Mytologi og Litteraturhistorie, af hvilke den betydeligste, om den antikke Tragedies Karaktertegnings, er rettet imod den Heiberg'ske Æstetik. Hans Doktordisputats »De homeriske Digtes Tilblivelsesmaade« (1863), som er paavirket af Madvig, kritiserer med Held Wolfs og Lachmanns Teorier om de homeriske Digtes Tilblivelse uden dog at give væsentlige positive Bidrag til Problemets Løsning; den udkom i tysk Oversættelse 1869. Han var en af de mest lovende af Madvigs Disciple og utvivlsomt bestemt til at blive Universitetslærer. Vinteren 1863—64 foretog han en kortere Rejse til Rom, og i Efteraaret 1865 rejste han paa ny til Italien i den Hensigt senere at begive sig til Grækenland. Men i Venezia, hvor han var beskæftiget med Studiet af Aristofaneshaandskifter, døde han af Tyfus. Efter hans Død udgaves en af ham forfattet Oversættelse af **Apuleius'** »Amor og Psyche« med et Forord af G. Brandes (1867). — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1863, S. 65 f. G. Brandes: Samlede Skrifter, II, 1899, S. 491—98; XIV, 1904, S. 422 f. Samme: Levned, I, 1905, S. 97, 110 o. fl. St. Paul V. Rubow: Georg Brandes' Briller, 2. Udg., 1932 (se Registeret).

Hans Ræder (M Cl Gertz)

v. Nutzhorn, Bendix Conrad **Heinrich** Andersen, 1833—1925, Højskolemand, Komponist. F. 20. Febr. 1833 i Kbh. (Holmens), d. 8. April 1925 i Askov, begr. sst. Broder til F. v. N. (s. d.). Gift 27. Sept. 1866 i Starup ved Kolding med Ane Johanne Bertelsen, f. 22. Juli 1841 paa Egeland ved Kolding, d. 9. Juni 1929 i Askov, D. af Gaardejer Johan Vilhelm B. (1800—85) og Mette Marie Buhl (1810—80).

v. N. gik i Melchior's Skole, senere i Metropolitanskolen, 1850 dimitteredes han privat til Universitetet og tog 1860 teologisk Embedseksamen. Blandt hans nærmeste Venner i Studieaarene paa Borchs Kollegium var Ludv. Schrøder, der 1862, da han overtog Rødding Højskole, fik overtalt v. N. til at slaa ind paa Lærervejen og undervise paa Højskolen i Nordens Historie og Sang, de to Fag, der i særlig Grad havde v. N.s Interesse. 1865 flyttede han med Schrøder til Askov, hvor han virkede til 1921, fra 1898 som Medbestyrer. v. N. skulde komme til at sætte stærke Spor inden for

dansk Højskoleliv. Som Lærling af Grundtvig viede han Undervisningen i Nordens Historie en meget stor Del af sin Kraft. Hans Forelæsninger kunde **maaske** virke brede og omstændelige, men den virkelig interesserede undgik han ikke at gribe ved sin Kærlighed til Emnet og sin Indsigt i Stoffet. I endnu højere Grad end som Historielærer fik v. N. Betydning som Sanglærer. Hans Interesse for Musik, især for Folkesang og -digtning, var vakt af A. P. Berggreen, der allerede i v. N.s Studenteraar var blevet opmærksom paa hans musikalske Anlæg og Sans for at forme en Melodi, og som paatog sig at undervise den musikalske unge Mand gratis. Inden for den sangglade grundtvigske Højskole fandt v. N. derfor et Virkefelt, der bød ham de bedste Betingelser for at skaffe Lydhørhed for hans egen Udformning af en folkelig musikalsk Undervisningsmetode. Til speciel Brug for Højskolen udgav han flere Visesamlinger og Sangbøger. Særlig Betydning fik hans Udgave af Melodier til P. O. Boisens »Nye og gamle Viser af og for danske Folk« (3. Udg. 1867). Ogsaa hans egne Melodier især til Grundtvigs Salmer og folkelige historiske Sange var meget skattede. Melodier som »Der lød fra gamle Dage«, »Dagen gryr og Hanen galer«, »Arildstiden kom i Hu«, desuden Melodierne til »Kong Farao var en ugudelig Krop«, »Som Ørnen sidder paa højen Hald« og til Bjørnstjerne Bjørnsons »Takt, Takt, pas paa Takten« fik en meget stor Udbredelse. Som Komponist holdt v. N. sig næsten udelukkende til Visen, som han saa udmærket forstod at præge i god folkelig Aand, kun sjældent gav han sig i Kast med de større Former; nævnes **maa** dog de to Kantater til Højskolejubilæet 1894 og Kirkeindvielsen i Askov 1901. Et fortjenstfuldt Værk, meget benyttet i Højskolekredse og i mindre Kirker, var Udgaven (med M. T. Bredsdorff) af Melodier til »Psalmebog for Kirke og Hjem« (1901). 1901 stiftede v. N. De samvirkende Centralforeninger for blandet Kor i Sjælland, Fyn og Jylland og var dets Overdirigent til 1907. — v. N. var ogsaa paa forskellig Vis litterært beskæftiget; bl. a. foreligger der mindre, populært holdte Artikler om musikhistoriske Emner; i større Stil var et planlagt Værk om Nordens Historie, som han i mange Aar samlede Materiale til, men som aldrig saa Dagens Lys. I sin høje Alderdom fik han imidlertid Ro til at samle sig om en Fremstilling af den ældre danske Salmes Historie, »Den dansk-lutherske Menigheds Salmesang« (I—II, 1913—18), en bred, noget uoverskuelig og ikke altid helt tilforladelig Haandbog over de enkelte danske Salmers Historie i det Omfang, hvori de forekommer indtil Thomissøns Salmebog. — Papirer i Rigsarkivet, Det kgl. Bibliotek (deriblandt en Salmekonkordans) og

Statsbiblioteket i Aarhus. — Tit. Professor 1912. — R. 1894. — Malerier af Erik Henningsen 1903 i Familieej og (posthumt) af Joh. Ottesen 1933 paa Askov. Portrætteret paa Erik Henningsens Gruppebillede fra Askov 1902 (Fr.borg; Gentagelse i Ribe Stiftsmuseum). Tegninger af C. Købke 1836 og ca. 1840 i Familieej. Litografi af I. W. Tegner 1891 efter Fotografi. Træsnit 1894. — Mindesten i Skibelund Krat 1926.

H. Rosendal: Bidrag til Rødding Højskoles Historie, 1894. Askov Lærlinge 1913—14, 1915, S. 50 ff. Poul Bjerger: Højskolelærer Heinrich Nutzhorn, 1903. Højskolebladet, XXVIII, 1903, Sp. 225—42; XXXVIII, 1913, Sp. 249—54; XXXIX, 1914, Sp. 887—94; XLVIII, 1923, Sp. 249 f. Gerhardt Lyng: Danske Komponister i det 20. Aarh.s Begyndelse, 2. Udg., 1917, S. 245—48.

Nils Schjørring.

Ny blom, Helene Augusta, 1843—1926, Forfatterinde. F. 7. Dec. 1843 i Kbh. (Frels.), d. 9. Okt. 1926 i Stockholm, begr. i Uppsala. Forældre: Maleren Jørgen Roed (s. d.) og Hustru. Gift 15. Sept. 1864 i Sorø med Docent, senere Professor i Æstetik ved Uppsala Universitet Carl Rupert N., f. 29. Marts 1832 i Uppsala, d. 30. Maj 1907 i Stockholm, Søn af Skræddermester, Raadmand Anders N. (1805—61) og Anna Johanna Lundin (1805—48).

I sit lykkelige Barndomshjem tilegnede H. N. sig en alsidig æstetisk Dannelse og Kultur. Kunst og Poesi kom til hende naturligt og selvfølgeligt som selve Hjemmets Verden, senere fulgte Musik og Dans og moderne Sprog. Sidst i 1861 rejste hun med sine Forældre over England og Paris til Italien, hvor hun i Rom traf sin senere Mand. Efter Giftermaalet var hun bosat i Uppsala og de senere Aar i Stockholm. Det synes, som om hun med sit levende danske Gemyt i »Lærdomsstaden« og Uppsala- og Stockholms-societeten har følt en vis Længsel mod sydligere Himmelstrøg, hvor Livet udfoldede sig friere, varmere i Tonen (se Digtet »Och inte har jag fosterland och inte har jag folk«). Paa nye Rejser søgte hun stadigt tilbage til Italien, og 1895 lod hun sig optage i den katolske Kirke. I sit Uppsala-Hjem var hun kommet ind i en litterær Kreds og begyndte selv i 1870'erne at skrive Noveller, som i svensk Oversættelse fremkom i »Ny illustrerad tidning«. Efterhaanden blev det til fire Bind, der udkom først paa Svensk og derefter paa Dansk (1881—85). Samtidigt udsendte hun sit første Bind »Digte«, der efterfulgtes af endnu tre Samlinger og et Bind »Valda dikter« (1923), indeholdende baade danske og svenske Digte. Af hendes ret omfattende svenske Forfatterskab er en Del oversat til Dansk, bl. a. Fortællingsamlingerne »Fortællinger og Skizzer«

(1887), »Digt og Virkelighed« (1891) og Eventyrbøgerne »Der var en Gang —« (1897; ny Saml. 1898) og »En Eventyrkrans« (1903). Af hendes Skuespil er »Portrættet« 1910 opført paa Det kgl. Teater. Hendes Navn vil især huskes for hendes Erindringer »Mina levnadsminnen« (I—II, 1922), af hvilke det første Bind om Tiden indtil hendes Bosættelse i Sverige ogsaa foreligger paa Dansk: »Livsminder fra Danmark« (1923). Selv træder hun i sine Erindringer helt i Baggrunden for Skildringen af de danske og svenske Kulturmilieuer, som hun af en lykkelig Skæbne er blevet placeret midt i. Kunstnerisk staar Barndoms- og Ungdomsskildringerne højest. Hun giver i disse et fyldigt og levende Billede af 60'ernes danske Kultur, rigt paa originalt opfattede Portrætter bl. a. af Marstrand, Heise, Bournonville og H. C. Andersen. — Buste af V. Bissen 1864, i Marmor 1902 (Glyptoteket). Portrætteret paa J. Sonnes Maleri 1860: Danske Kvinder overrækker Ingemann Guldhornet (Fr.borg). Blyants-tegning af W. Marstrand (sst.).

Ovenn. Erindringer. Lotten Dahlgren: Lyran, 1913 (se Registeret).

Oluf Friis.

Nybuhr, se Niebuhr.

Nybølle, Hans Clausen Jensen, f. 1885, Statistiker. F. 23. Febr. 1885 i Store Hedinge. Forældre: Tømrmester Jens Christian N. (1850—1912) og Eleonora Marie Petersen (1852—1916). Gift 8. Maj 1914 i Store Hedinge med Henriette Christine Petersen, f. 21. Maj 1880 i Store Hedinge, D. af Købmand Peter Christoffer P. (1845—1913) og Rasmine Marie Birgitte Meisner (1847—1918).

N. tog Præliminæreksamen i Store Hedinge 1901 og første Del af Polyteknisk Eksamen (Bygningsingeniør) 1905, men afbrød dette Studium for at hellige sig Matematikken. Han blev derefter Student 1906 fra Lang og Hjorths Kursus og 1910 cand. mag. med Matematik som Hovedfag. Han modtog i sin Studietid en varig Paa-virkning — baade videnskabeligt og menneskeligt — fra sin Lærer Professor H. G. Zeuthen. Han begyndte som Lærer i Matematik og Regning, men ansattes 1911 som Assistent i Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau), blev Fuldmægtig 1919 og var Kontorchef i Departementet 1924—36. Hans særlige Omraade inden for Departementets Arbejde var Befolkningsstatistikken og den sociale Statistik, som hans teoretiske Interesser og Evner i vidt Omfang har præget (se til Eks. Tabelværket »Ægteskaber, Fødte og Døde 1916—20«, der indeholder en klar og dygtig Vurdering af moderne Befolkningsstatistikks Midler). Samtidig med sin Gerning i Departementet dyrkede N. den teoretiske Statistik; han ansattes 1926 som Lektor

i Statistikkens Teori ved **Kbh.s** Universitet og udnævntes 1936 til Professor extraordinarius i samme Fag, hvorved det blev hans Opgave at videreføre Professor Harald Westergaards statistiske Lærergerning. N. udgav sammen med Westergaard 3. Udg. af dennes Bog »Statistikens Teori i Grundrids« (1927). Det lykkedes ham ved dette Samarbejde at bevare Westergaards statistiske Grundsyn og samtidig at gøre Bogen til en baade i videnskabelig og pædagogisk Henseende ny Bog. Blandt de Afhandlinger, hvori N. har dyrket Teoriens Enkeltspørgsmaal, nævnes »Ægtebørns og Uægte Børns Dødelighed« (Nationaløk. Tidsskrift, **LXI**, 1923), »Interpolation i Statistiken« (Nordisk statistisk Tidsskrift, VIII, 1929), »On pseudo-analytical graduation« (Journal of the Institute of Actuaries, LXVI, 1935) og »On the statistical distinction between sets of **two-dimensional** observations« (Skand. Aktuarietidskrift, 1936). Navnlig de to sidste Afhandlinger betyder værdifulde Fremskridt for den statistiske Forskning, baade i idémæssig og i praktisk Henseende. Karakteristisk for N.s Syn paa de statistiske Metoders Formaal og for hans Livsgerning er hans Arbejde — mundtligt og litterært — for at kombinere statistisk begrundet Metode med nationaløkonomisk Tankegang og den lange Række Artikler, han har skrevet om Emner inden for Befolkningspolitikken (om Børnedødelighed, Erhvervsdødelighed, Alkohol og Dødelighed, Arbejdsløshedsspørgsmaalet, Danmarks Antropologi o. s.). Nævnes kan Bidrag til Traps »Danmark«, 4. Udg. (1929), »Om det Offentliges Udgifter ved Folkeforsikring« (Betænkning afg. af **Alderdomsforsørgelseskommissionen** af 1922) og »Arbejdsløshedsproblemet fra et statistisk Synspunkt« (Socialt Tidsskrift, XII, 1936). Af en særlig Karakter er N.s Undersøgelser over Studenterforhold (bl. a. sammen med Inger Alsing: »Studerterne 1913—24« i Festskriftet til Harald Westergaard 1933) og over Forholdstalsvalg (f. Eks. »Ueber Mathematik und Proportionalwahl«, Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, **LXXVI**, 1920). N. har ikke blot i sin Produktion dokumenteret sin matematiske Begavelse, men har ved Behandlingen af konkrete statistiske Opgaver været baade en idérig Forsker og en impulsiv og inciterende Lærer og Vejleder. — N. var Lærer i Statistik ved Forsikringshøjskolen, senere Handelshøjskolen 1925—35, Leder af Medicinalstatistikken 1929—33, Medlem af Livsforsikringsnævnet 1929—35, af Antropologisk Komité fra 1931 til dens Ophør 1938 og af Befolkingskommissionen af 1935. Han har skabt International Student Service i Danmark og var dens Formand 1936—38, ligesom han er en aktiv Deltager i Børneforsorgsarbejdet.

Jens Toftegaard.

Nyeboe, Marius Ib, f. 1867, Ingeniør. F. 25. Juli 1867 i Koldby ved Thisted. Forældre: Proprietær, Kroejer Johannes Conrad N. (1830—1908) og Else Marie Korsgaard (1833—1911). Gift 9. Aug. 1895 i New York med Dagmar Nikoline **Helms**, f. 22. Febr. 1871 i Randers, D. af Skolebestyrer, Kaptajn Henrik Steffens H. (1835—1914, gift 2° 1897 med Sofie Jensine Andreasen, 1866—1909) og Ida Vilhelmine Caroline Petersen (1844—93).

N. tog polyteknisk Adgangseksamen 1886 og blev 1892 cand. **polyt.** i Ingeniørfaget. Efter Eksamen rejste han til **U. S. A.**, hvor han fik Beskæftigelse som Tegner, først et halvt Aar ved Union Ironworks, New York City og derefter ved Pottsville **Iron & Steel Works** i Pennsylvania. 1894 blev han Konstruktør ved Elmira Bridge Co., Elmira i New York. Foraaret 1895 blev han Ingeniør for Arkitektfirmaet Weber & Drosse og s. Efteraar ansat i Ingeniørfirmaet Henry Fischer & Co. i New York. 1896—97 var han ansat i Dutton Pneumatic Lock & Engineering Co., New York, og herefter blev han Konstruktør i Broafdelingen ved New York Central & Hudson River Railroad. Foraaret 1898 stiftede han en egen Ingeniørforretning i **Kbh.**, som fra Dec. s. A. omdannedes til Firmaet N. & Nissen, idet N. F. Nissen (s. d.) optoges deri. Firmaet arbejdede bl. a. med Acetylenanlæg og Fyringsteknik. 1902 begyndte Firmaet at drive Tørvetilvirkning paa **Bodal** ved Sorø, og N. blev hurtigt interesseret i Moseindustri. 1904 blev han Medlem af Bestyrelsen for det nystiftede Aamoseaktieselskab, der planlagde Fremstilling af Elektricitet og som overtog Bodal og Sandlynggaards Moser. 1904 oprettede Firmaet en Filial i Hamburg, som 1907 flyttedes til Berlin og 1909 til Mannheim. 1915 overtog Nissen, paa Grund af Verdenskrigen, denne som Eneindehaver. 1913 oprettede Firmaet en Filial i Petrograd og 1915 en i Moskva. N. fik 1905 Præmie for Besvarelse af en af den tekniske Forening stillet Prisopgave om Tørvs Anvendelse til Frembringelse af Elektricitet. Skriftet udkom 1916 under Titelen »Mosernes Udnyttelse«, men har ikke faaet større praktisk Betydning. 1907 blev N. Medlem af Bestyrelsen og Direktør for Grønlands Minedrifts **Akts.**, der overtog en til Grosserer Bernburg 1904 givet Koncession. 1909 blev han Medlem af Det danske Hedeselskabs Repræsentantskab og beklædte dette Hverv til 1935. 1910 blev han Formand for Komiteen for Kap York Stationen Thule. Fra 1916 er N. Medlem af Bestyrelsen for Akts. Grønlandsk Grafit Co. 1917—21 var han Ministeriets Konsulent ved Statens Kulbrud paa Færøerne. 1917 blev han Medlem af Brændselsnævnet og af Lokomobilnævnet, endvidere blev han s. A. Medlem af Bestyrelsen for Foreningen De danske

Atlantehavsøer og Formand for Bestyrelsen for Akts. Kalksandstensfabrikken Lundergaard. 1920 var han Medstifter af og Direktør for Akts. Hydropeat. Af det 1920—24 bestaaende, paa Foranledning af Professor Erik Schou nedsatte Indenrigsministeriets tekniske Udvalg var N. Medlem. 1921 blev han Formand for Komiteen for Femte Thule Ekspedition fra Grønland til Stillehavet. 1921—24 var han Medlem af Bestyrelsen for Grønlandske Selskab. 1922 blev han Medlem af Bestyrelsen for det tyske Hydrotorf Konsortium. 1924 blev han Medlem af Det kgl. Danske Geografiske Selskabs Raad. — R. 1920.

L. C. Th. **Frølund**: Stamtavle over Slægten Nyboe, 1876.

Povl Vinding.

Nyegaard. Dette hyppigt forekommende Stednavn er optaget af flere Slægter, af hvilke den mest kendte føres tilbage til Peder Nielsen (nævnt 1618 og 57) paa Nygaard i Durup Sogn, hvis Søn Borger i Ribe Niels Pedersen N. (ca. 1631—1715) var Fader til Sognepræst i Resen og Humlum Peder Nielsen N. (1666—1719) og til Sognepræst i Højby, Provst Hans Nielsen N. (1682—1748), hvis Søn var sachsisk **Gehejmeraad**, Baron Peter Nicolaus von Gartenberg (ca. 1714—86, s. d.). Peder Nielsen N. var Fader til Birgitte Sophie N. (1704—39), gift med islandsk Købmand Jacob Severin (1691—1753) til Dronninglund, til Anna Kirstine N. (1711—43), der først ægtede Biskop i Bergen Marcus Muller (1684—1731) og dernæst Biskop Edvard Londeman (1680—1749, adlet 1749 **Londeman** af Rosencrone) til Nøragergaard og Stamhuset Rosendal, samt til Degn i Hals Niels Pedersen N. (1709—63), af hvis Børn skal nævnes Raadmand i Alkmaar Jacob Severin Nieuwenhuis (1746—1818), Mariane Severine N. (1749—72), gift med Kancelliraad Jacob Bilsted (1744—1811) og Litteraten Peder Nicolai N. (1745—99); dennes Søn Translatør, Landvæsenskommissær, Justitsraad Peder Nicolai N. (1779—1862) var Fader til Augusta Nieuwenhuis, f. N. (1818—79), til Sognepræst i Blidstrup Conrad Sophus N. (1815—82) og til By- og Herredsfoged Peter Alexander Harald Nygård (1814—91), der samlede et stort Materiale til en dansk Ordbog; han var Fader til Vicekonsul **Ejgill** Thorvald Nygård (f. 1868) og til nedenn. Arkivar Hjalmar Sigvard Alexander Nygård (f. 1869). Ovenn. Pastor Conrad Sophus N. var Fader til nedenn. Sognepræst Lavrids Ludvig Gundelak N. (1849—1916) samt til Catharine Elisabeth N. (1847—83), gift med Sognepræst i Vesterborg og Birket Frans Daniel Thorning Engelstoft (1844—1914), og Louise Amalie N. (1852—1917), der ægtede Præsten

Uffe Birkedal (1852—1931, s. d.). — Ovens. Jacob Severin Nieuwenhuis var Fader til Filosofter, Professor, Dr. phil. Jacob Nieuwenhuis (1777—1857), hvis Sønner var Professor, Dr. theol. Ferdinand Jacobus Domela Nieuwenhuis (1808—69) og Assessor i Woerden, Dr. jur. Coenraad Jacobus Nicolaas Nieuwenhuis (1813—81), som i sit Ægteskab med sin ovenn. Halvkusine Augusta N. (1818—79) havde Sønnen dansk Generalmajor Peder Nicolaas Nieuwenhuis (1842—1924, s. d.), med hvem en Linie af den hollandske Slægtgren saaledes vendte tilbage til Danmark; af hans Børn skal nævnes Oberst Coenrad Jacobus Nicolaas Nieuwenhuis (f. 1870) og Mariane Louise Elisabeth Nieuwenhuis (f. 1867), Enke efter Dr. phil. Hans Larsen Møller (1861—1928, s. d.).

J. D. Domela Nieuwenhuis-Nyegaard: Stamtafel van het Geslacht Nyegaard-Nieuwenhuis, Domela Nieuwenhuis, 1909 (i Jaarboek der Vereen. voor nederl.-luth. Kerkgeschiedenis). Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 168—99. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 691—99.

Albert Fabritius.

Nyegaard, Lavrids Ludvig Gundelak, 1849—1916, Præst og Forfatter. F. 22. Sept. 1849 i Skive, d. 5. Marts 1916 i Kbh., begr. i Gimlinge. Forældre: Kateket i Skive, senere Sognepræst i Blidstrup Conrad Sophus N. (1815—82) og Caroline Margrethe Schiødtte (1818—91). Gift 17. Aug. 1875 i Ryslinge med Augusta Charlotte Johanne Birkedal, f. 20. Maj 1839 i Ringkøbing, d. 22. Maj 1917 i Sorø (gift 1° 1864 med residerende Kapellan i Tønsberg Simon Fougner Hartmann, 1836—71), D. af Kateket i Ringkøbing, senere Valgmenighedspræst i Ryslinge Vilhelm B. (s. d.) og Hustru.

N. blev Student 1867 fra Fr.borg og cand. theol. 1872. Allerede under Opvæksten blev han i sit Hjem stærkt grundtvigsk præget, og senere bestyrket deri ved sin Vennekreds af ypperlige Studenter: P. N. Petersen, J. H. Monrad o. fl., men dog særlig, da han straks efter sin Eksamen blev Lærer ved Grundtvigs Højskole paa Marienlyst (1872—73) og siden i Ryslinge. Et Par Aar virkede han som Manuduktør i Kbh., hvorefter han blev Medhjælper hos sin senere Svigerfader V. Birkedal i Ryslinge (1874—78). 1878—84 var han Sognepræst i Aadum ved Ringkøbing, 1884—98 i Ølsted ved Horsens og 1898—1908 i Gimlinge. 1893 foretog han en længere Udenlandsrejse bl. a. til Tunis, Athen og Konstantinopel. — N. var af Natur intelligent og dybsindig, af Karakter uforfærdet og skarp, af poetisk Gemyt, der navnlig i hans yngre Dage gav sig til Kende. Han var en Gransker paa kirkeligt Omraade med Trang til at se Sammenhæng i Tingene og hævde Uafhængighed i Overbevisning.

Som Polemiker var han baade klog og hvas, men i Fremstillingen kunde hans Klarhed og Varme hindres noget i at komme til sin Ret af en vis Dunkelhed i Sproget. Han var en frugtbar Skribent, der leverede en Mængde Artikler til »Dansk Kirketidende«, »Theologisk Tidsskrift«, »Højskolebladet« og »Ugens Tilskuer«. I Politik var han enig med V. Birkedal og skrev 1877 et Digt til Venner af Det forenede Venstre, »Hvorfor jeg ikke følger«, og 1886 »Et ord til overvejelse«. Endvidere udgav han et Indlæg i Harboøresagen, »Evangeliet med Evangeliets Ansvar« (1894) samt »Mindeblade om Vilh. Birkedal og hans Hustru« (1892), »I anledning af forslaget »Om afskaffelse af tvungen kirkelig vielse« (1898) og »Til Forsvar for Grundtvigs »Præstefrihed i Folkekirken« (1906). Sammen med P. E. Glahn udgav N. »P. C. Kierkegaards samlede Skrifter« i seks Bind (1902—05). Hans Hovedværk blev »Vilh. Birkedal. En Levnedstegning« i tre Bind (1895—1912). Samtidig og senere kom »Jobs Bog i fri Efterdigtning« (1903), »Eskil og Absalon«, et Skuespil (1907), »Den grundtvigske Anskuelses Dannelseshistorie o. a. Afhandlinger« (1911), »Trosbekendelsen« (1913) og i hans Dødsaar »Den kristne Kirke. — En kirkehistorisk Vurdering af N. F. S. Grundtvigs »Kirkens Genmæle« (1916).

Otto Møller og Skat Rørdam. En Brevveksling. II, 1916, S. 415. Nationaltidende 9. Marts s. A. Politiken 7. Marts s. A. København 8. Marts s. A. P. E. Glahn i Dansk Kirke-Tidende s. A., Sp. 209—14. Højskolebladet

Nyegaard, Malthe Bruun, 1789—1877, Stænderdeputeret, Proprietær. F. 3. Sept. 1789 i Urlev, d. 1. April 1877 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Forvalter Johannes N. (1749—1832) og Hedevig Margrethe Norup (1759—97). Gift 10. Juli 1818 i Horsens med Abel Maria (Minna) Catharina Paulsen, f. 24. Marts 1793 i Horsens, d. 18. Maj 1870 i Kbh. (Garn.), D. af Oberstløjtnant, senere Generalmajor Peter P. (1735—1815) og Anna Claudina Catharina Bertelsen de Cederfeld (1755—1822).

N. tog dansk-juridisk Eksamen 1811 og fik 1814 Tilladelse til at procedere ved Retterne, blev 1818 tillige Landvæsenskommissær i Gl. Kbh.s Amt. Han havde en vis Berøring med de litterære Kredse, og 1818 vandt han den Sag, Jens Baggesen havde anlagt mod Student Peder Hjort for Plagiatbeskyldninger. 1825—42 var N. Ejer af Stenalt Hovedgaard ved Randers og besad 1843—64 Kokkedal ved Hørsholm. Han var Deputeret for sine Standsfæller Sædegaardsejerne under den første Stændervalgperiode, men deltog kun 1836 og 1840 (ikke 1838) i Stænderforhandlingerne i Viborg.

Han var saa optaget af dette politiske Kald, at han endog skrev til sin Ven B. S. Ingemann om at sælge sin Gaard og rejse til Udlandet for at studere Statsvidenskaber, en Plan, Ingemann fra-raadede, og som da heller ikke blev iværksat. I Stændersalen var N. levende interesseret og hørte til de afgjort liberale Godsejere uden afden Grund at glemme Varetagelsen af sin Stands Interesser. Han protesterede bestemt imod, at Hoveriets Afskaffelse skulde finde Sted ved et Statsbud. Uden Resultat interesserede han sig for at faa **alle** gejstlige og civile Embedsmænd sat paa fast Gage, men ejendommeligst var hans Optræden i Sagen om almindelig Værnepligt, hvor han rejste et **Spørgsmaal** omtrent ligelydende med det senere af Hørup stillede: hvad skal det nytte? Han hævdede, at Danmark selv ved nok saa store militære Kraftanstrengelser ikke vilde blive i Stand til virkelig at forsvare sig, men pegede desuden paa »som vor Tids lykkelige Særkende, at Fornufttherredømmet har tiltvunget sig den Magt i Kabinetterne, at Krig — dette Menneskeslægten vanærende Ord — **maa** antages herefter at ville komme til at høre til Sjældenhederne«. Her ses altsaa allerede en dansk Forsvarsnihilisme, begrundet ved Tanken om Landets Afmagt sammen med Troen paa Fredstankens stadig stigende Magt. — Justitsraad **1826**. Etatsraad **1867**.

Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie **1830—48**, I—II, **1931—34**. Breve til og fra B. S. Ingemann, **1879** (se Registeret). K. **Galster**: Ingemanns historiske Romaner og Digte, **1922** (se Registeret). H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling **1660—1869**, **1935**.

5 •

Hans Jensen.

Nyegaard, Peter Nicolaus, se v. Gartenberg.

Nyeland, Stephan Peter, **1845—1922**, Havebrugsteoretiker. F. 12. Sept. **1845** i Korsør, d. 11. Dec. **1922** i Rønne, Urne paa Gentofte Kgd. Forældre: Grosserer Thomas N. (**1820—65**) og Marie Elisabeth Munch (**1821—1903**). Gift 12. Sept. **1877** i Vilvorde, Belgien, med Maria Isabella Carola **Raman**, f. 23. Juli **1844** i Gent, d. 29. Dec. **1901** i Kbh., D. af Receveur des hypothèques i Vilvorde Pierre **Francois** R. (d. **1868**) og Malvina Willems.

Efter Uddannelse i Gartnerfaget hos Handelsgartnerne F. **Wendt** i Roskilde og F. J. Koch i Kbh. tog N. **1866** Havebrugseksamen paa Landbohøjskolen og **1870** den af Indenrigsministeriet **1867** oprettede Prøve i Plantedrivning og Blomsterdyrkning. Efter Havebrugseksamen var N. en kort Tid Docent Dybdahls Assistent ved

Landbohøjskolen og dernæst Medhjælper i Tranekær Slotshave. Han gjorde en **Rcjs**e til Belgien og England og derpaa atter til Belgien, hvor han studerede Frugttræbeskæring ved Vilvorde Havebrugsskole og **1876** tog Eksamen med Diplom af 1. Grad i ovenn. Fag. Efter Hjemkomsten virkede han **1869—74** som Assistent paa Landbohøjskolen for Lærerne i Botanik og Havebrug. **1875** oprettede han Havebrugsskolen paa Skovlyst ved Charlottenlund, som senere fik Navnet Vilvorde og for hvilken han var Direktør til **1905**, da han paa Grund af Svagelighed trak sig tilbage. **1877** blev der givet ministeriel Tilladelse til, at der **maatte** afholdes Eksamen ved denne Skole under Tilsyn af en Eksamenskommission, hvis Formand udpeges af Undervisningsministeriet, en Ordning, som med faa Ændringer er bibeholdt siden. Denne Havebrugsskole blev gennem mange Aar stærkt søgt af unge Gartnere, ikke mindst af Landbefolkningen, og N. har derigennem bidraget særdeles meget til Fagets Udbredelse i Danmark. Ogsaa fra Norge, hvor man paa det Tidspunkt ikke havde Havebrugsskoler, kom et betydeligt Kontingent til Vilvorde, hvorved N.s Anseelse i vort Naboland blev betydelig. Det var hans Tanke at forene det praktiske og teoretiske Havebrug i en Enhed ved at lade de unge nyde Undervisning paa begge disse Omraader under deres Ophold paa Skolen. Støtte hertil havde Skolen dels i forskellige Læreapparater, dels i sine betydelige Plantesamlinger (især Stauder og Stenhøjsplanter). Hertil kom, at N. ved sin livfulde **Fremstillingsmaade** formaaede at sætte et særligt Præg paa Skolen. Nær Tilknytning til Belgien havde han derigennem, at han indkaldte Belgieren **Paul Cramy (1848—1911)** som fast Lærer til Skolen, en Mand, der blev ham til uvurderlig Støtte igennem Aarene. Ved Siden af sin Virksomhed paa Havebrugsskolen virkede N. som Forkæmper for en fyldigere Anvendelse af Havens Produkter (Henkogning, Vinfabrikation o. s. v.) og holdt herom talløse Foredrag ude i Landet saavel som paa Kursus inden for Skolens Rammer. — N. var en flittig Skribent og var bl. a. jævnlig Bidragyder til Dagspressen. Af hans Bøger, hvoraf en Del var særlig skrevet som Læremiddel for Skolens Elever, medens andre var tænkt som Vejledning for Amatører eller som Anvisninger til Køkkenurters og Frugters Behandling og Opbevaring, skal særlig nævnes: »Den nyere **Beskjæringsmaade**« (**1873**), »Frugthavedyrkningen efter den nyere **Beskjæringsmaade**« (s. A.), hvori han udviklede sine Teorier paa dette Omraade, og »**Køkkenhavedyrkningen**« (**1878**); i »Blomstervennen« (s. A.) behandlede han særlig Stueplanterne, medens »Havevennen« (**1880**) behandlede Frugthaven og Prydhaven. I Perioden **1893—1914** udgav han

forskellige Skrifter om Haveprodukternes Anvendelse. Mange af Bøgerne kom i flere Oplag. Særlig Interesse havde N. for Havebrugets Historie i Danmark (Norden), om hvilket Emne han samlede Mængder af Notater, antagelig med den Tanke at udgive et samlet Værk herom. Disse Notater opbevares i Landbohøjskolens Bibliotek. — Sine senere Aar tilbragte N. i Fredensborg og sluttelig paa Christiansø, hvor han fortsatte sine gartneriske lagttagelser og havebrugshistoriske Studier. Af et Legat oprettet 1901, bærende Navnet Stephan Nyelands Mindelegat uddeles Renten **aa**rlig til den Elev, som har taget Aarets bedste Eksamen. — R. 1893. — Maleri. Buste af Axel E. Schierbeck 1905. — Mindesten i **Vil-**vordes Have.

Norsk Havetidende, IX, 1893, S. 179 ff. Haven, V, 1905, S. 57 f.

Axel Lange.

Nyerup, Rasmus, 1759—1829, Biblioteksmand, Litteraturhistoriker. F. 12. Marts 1759 i Nyrup, Ørsted Sogn, Fyn, d. 28. Juni 1829 i Kbh. (Frue), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Fæstebonde Christen Rasmussen (1726—93, gift 1° 1749 med Maren Nielsdatter, d. 1756) og Karen Simonsdatter (1732—1814, gift 1° med Jens Pedersen). Gift 28. Maj 1788 i Odense med Elisabeth Margrethe Clausen, døbt 28. Nov. 1759 i Odense, d. 7. Okt. 1818 i Kbh. (Frue), D. af Købmand Claus C. og Maria Kryssing.

Da N. i sin Barndom viste Ulyst til Bondearbejde og altid, naar Lejlighed gaves, hang over Bøger, besluttede Faderen, der havde andre Sønner, at lade ham studere i Haab om med Tiden at se ham som Præst. Den første Undervisning i de gamle Sprog fik han hos Degnen i Nabosognet, en kundskabsrig Mand, og kom, efter som stavnsbunden ved Frihedspas at være udløst af Godset, 1773 til Latinskolen i Odense, hvor N. E. Nannestads Foredrag over den naturlige og den aabenbarede Teologi, i hvilke de ortodokse Bibel-**for**tolkninger kritiseredes, gjorde stærkt Indtryk paa ham. Studentereksamen tog han 1776 med Udmærkelse, 1779 Store **Filologikum** og n. A. teologisk Attestats; for at glæde Faderen prædikede han som Student en Søndag hjemme i Ørsted og havde da til Tekst de Ord af **Salomo** »Herre! giv mig ikke Armod eller Rigdom, men tildel mig mit beskikkede Brød.« Mere end denne ene Gang har han næppe betraadt Prædikestolen. 1778 var han blevet Medhjælper ved Det kgl. Bibliotek, 1780 blev han Amanuensis og vandt 1784 Magistergraden paa en latinsk **Afhandling** om nogle af Bibliotekets Inkunabler; i Disputatser fra Borchs Kollegium, hvor han 1781—85 var Alumne, behandlede han derefter, ligeledes paa Latin,

de i Danmark før Reformationen anvendte Skolebøger. Ved disse Arbejder, af hvilke Kollegiedisputaterne endnu har Betydning, vakte han **Suhms** Opmærksomhed og fik yderligere Beskæftigelse som Sekretær ved hans Bibliotek, der paa den liberaleste Maade var offentligt tilgængeligt. Paa Suhms Bekostning udgav han 1787 »Symbolæ ad literaturam Teutonicam **antiqvio**rem«, der hører til de tidligste Publikationer af oldhøjtyske Tekster, og fortsatte efter hans Opfordring de af Sandvig paabegyndte Samlinger til den danske Historie med en ny Række, der udkom 1792—95 i fire Bd. og stadig benyttet. Det samme gælder de Bøger, han udgav under Titlerne »**Lüxdorphiana**« (1791), »**Langebekiana**« (1794) og »**Suhmiana**« (1799), indeholdende Uddrag af efterladte Papirer; hertil slutter sig »Udsigt over P. F. Suhms Levnet og Skrifter« med et Udvalg af hans lærde Brevveksling (1798). Til **Suhm** saa N. op i ærbødig Hengivenhedsfølelse og betragtede sig som værende af hans Skole; sin Taknemmelighed viste han ogsaa i Gerning, da han 1809—28 efter det næsten ulæselige Manuskript udgav 10.—14. Tome af Danmarkshistorien og dermed bragte Værket til Afslutning.

Saa ubetinget levede N. sig dog ikke sammen med ældre Tidens Bogverden, at han følte sig uden for de politiske, sociale og religiøse Rørelser, som brød frem i hans egen Tid; alle sine Dage hørte han Oplysningsmændene til og havde Plads paa venstre Fløj. Som Redaktør 1790—1804 (med et Par Aars Afbrydelse) af »Lærde Efterretninger«, Datidens fornemste kritiske Tidsskrift, gav han altid beredvilligt Plads for rosende Anmeldelser af rationalistiske Skrifter, medens Adgangen var trang for Angreb paa dem, og da han 1800 udgav sin, stadig værdifulde »Kjøbenhavns Beskrivelse«, fandt han under Omtalen af Universitetet Lejlighed til at give sin Mening direkte til Kende ved at foreslaa Teologien henført til en Underafdeling af Historien »som Kundskab om den menneskelige Aands Forvildelser«. Udtalelsen vakte Anstød hos hans Foresatte ved Biblioteket, og ogsaa naar han tog til Orde i Debatten om Trykkefriheden, en Sag, der laa ham varmt paa Sinde, kom han ud for Myndighedernes Mishag. Der skete ham dog ikke noget alvorligt, selv om han ikke vandt Kongegunst ved sin Optræden, og set under Eftertidens Synsvinkel er hans forskellige Indlæg i Dagens brændende Spørgsmaal som Helhed uden større Interesse. Det var paa et andet Omraade, mere i Overensstemmelse med hans Forudsætninger og i Virkeligheden saare fredsommelige Natur, at Samfundssindet hos ham gav sig litterært Udslag af varig Værdi. 1786 var han Medstifter af Selskabet for Efterslægten og valgtes ind i den Komité, som ifølge Selskabets Love skulde tilvejebringe

Bøger egnede for Menigmand. Dette gav ham den Tanke at gøre Rede for, hvad Almuen læste, og dermed var han siden Drengaaarene ovre paa Fyn fortrolig som ingen anden. 1795 begyndte han i Tidsskriftet »Iris« — »noget tumultuarisk«, som han selv erkender — Offentliggørelsen af en **bibliografisk-ræsonnerende** Udsigt over Bondestandens Læsning gennem Tiderne, og da senere den romantiske Skole i Tyskland skabte særlig Interesse for de gamle Folkebøger, bragte han sit Stof i mere systematisk Orden og udgav 1816 »Almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge igjennem Aarhundreder«, af alle hans litteraturhistoriske Skrifter det, som han selv havde mest Forkærlighed for; uanset de Mangler, som i vore Øjne klæber ved Arbejdet, hævder det endnu Pladsen som et Hovedværk paa dette Litteraturhistoriens Grænsegebet. Med Afhandlingerne i »Iris« ansaa N. dog ikke sit Hverv for endt; han vilde ogsaa give en Skærv til Hovedformaalet: en anden Læsning for Bondestanden i Danmark end den gamle, tilvante. Da han, der havde en lille poetisk Aare, alligevel ikke tiltroede sig selvstændig Skaberevne, valgte han Pestalozzis berømte Roman »Lienhard und Gertrud«, som han 1798 udgav i forkortet og lokaliseret Oversættelse under Titlen »Om Herremanden Brahe og Bønderne i Ørby« (I—II), endnu 1844 efter Marckmanns Mening en ypperlig Folkebog.

I N.s Embedsforhold foregik den Forandring, at han 1796 tillige blev ekstraordinær Professor i Litteraturhistorie og 1803 forlod Det kgl. Bibliotek for at overtage Posten som Chef ved Universitetsbiblioteket; han beklædte disse Stillinger til sin Død og fortsatte op gennem Aarene sin Forfattervirksomhed med Bøger og Afhandlinger, hvis Tal er legio. Som venteligt var det navnlig Litteratur- og Boghistorien, der nød godt af hans Flid. Sammen med Rahbek, til hvem han var knyttet i et Venskab, som først Døden skilte, udgav han 1800—08 i fire Bd. »Bidrag til den danske Digtekunsts Historie«, der efterfulgtes af »Udsigt over den danske Digtekunst under Kong Frederik V.« (1819) og »Bidrag til en Udsigt over dansk Digtekunst under Kong Christian VII.« (1828); Værket, hvis bibliografisk-biografiske Partier skyldes N., medens Rahbek tog sig af de æstetiske, beskæftigede sig kun med Digtingen i bunden Stil og kan ved sine talrige Litteraturprøver endnu gøre Tjeneste som orienterende Antologi. Dernæst virkede han som Udgiver, enten alene eller i Forbindelse med andre. Paa egen Haand udgav han 1828 Peder Laales Ordsprog, et for sin Tid anerkendelsesværdigt Arbejde, hvis Indledning og Anmærkninger viser ikke ringe Kendskab til Ordsproglitteraturen i dens Helhed, ikke blot den danske, men

ogsaa fremmede Landes; i Samarbejde med Abrahamsen og Rahbek besørgede han **1812—14** i fem Bd. »Udvalgte danske Viser fra Middelalderen« og i Tilknytning hertil, sammen med Auditor Poul Rasmussen, **1821** i to Bd. »Udvalg af danske Viser fra Midten af det 16. Aarh. til henimod Midten af det 18.«, begge Foretagender ledsagede af Melodier. Folkeviseudgaven, der blev af stor Betydning for den romantiske Digterskole og Grundlag for **Ochenschlägers**, Chr. Winthers og N. F. S. Grundtvigs senere Udgaver til Almenlæsning, er videnskabeligt for længst sat ud af Kurs, medens Fortsættelsen for Tiden efter **1630** indeholder Tekster, som stadig ikke haves andet Steds. Og endelig tilvejebragte han i Forening med Nordmanden Jens Kraft **1820** i »Almindeligt Litteraturrexicon for Danmark, Norge og Island« en Bog, som enhver Litteraturforsker og Biblioteksmand har været i Gæld til, indtil den efter **100** Aars Forløb afløstes af **Ehrencron-Müllers**. Men N. blev ikke staaende ved Litteratur- og Boghistorien; ogsaa Historien, særlig Kulturhistorien, havde han stor Interesse for. En fremtrædende Plads inden for hans Produktion indtager »Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre og nyere Tider«, der udkom **1803—06** i fire Bd. (fem Dele) og behandlede Borger- og Bondestandens Kaar, Litteraturen i Middelalderen, Universitetets og de lærde Skolers Historie for at slutte af med en Oversigt over Fædrelandets Mindesmærker fra Oldtiden; endnu i vore Dage maa Universitets- og ikke mindst Skolehistorien raadspørges af enhver, der beskæftiger sig med disse Emner. Paa den historiske Monografis Enemærker vovede han sig ind med »Karakteristik af Kong Christian IV.« (**1816**) og »Efterretninger om Kong Frederik III.« (**1817**); Bøgerne indeholdt en Del indtil da ikke fremdraget Stof og modtoges med Paaskønnelse af Samtiden, men af moderne Historikere vurderes de ikke højt, og egentlig Historieskrivning laa sikkert ogsaa uden for N.s Evne.

Med disse og mangfoldige andre, større som mindre Arbejder af beslægtet Art er N.s Virksomhed ikke udtømt; paa to forskellige Omraader var han med til at berede Vej for ny Videnskab. Gennem **Suhm** førtes han til Nordens Oldtid, traadte i Forbindelse med **Gräter**, disse Studiers varme Talsmand i Tyskland, og gav **1792** i dennes Tidsskrift »Bragur« sit første Bidrag til deres Fremme. Som Program ved Universitetsforelæsninger udgav han **1798** en Udsigt over Nordens ældste Poesi og behandlede **1804** i »Historisk-statistisk Skildring« Islands og Norges Middelalderlitteratur paa lige Fod med Danmarks. Der er lidet af selvstændige Undersøgelser i disse Skrifter, men de gav en for deres Tid fortrinlig biblio-

grafisk Vejledning, og dette i Forbindelse med hans øvrige store boglige Viden gjorde ham til en Mand, som den nordiske og germanske Filologis Dyrkere gerne henvendte sig til og ikke forgæves. Med **Gräter** bevaredes Forbindelsen usvækket gennem Aarene; paa sin Udenlandsrejse **1821** til Tyskland modtoges N. med aabne Arme af Vennen i Ulm, hilstes velkommen i en Sang paa Dansk, og til Ære for Besøget stiftedes Die Gesellschaft der **Dänenfreunde** an der Donau. Ogsaa **Wilh. Grimm** hørte til de stadige Korrespondenter, og da v. d. Hagen **1812** leverede den første Udgave af Heltedigtene i den ældre Edda, skete det efter en Afskrift, som han havde N. at takke for. Sin Afhandling **1807** om Asalæren til-egnede Grundtvig »Nordens Nyrup, hin Sagakyndige, som et svagt Tegn paa min fulde **Højagtelse**«, og selv udgav denne ved Hjælp af Rask, hvem han i Livets Tilskikkelser stod troligt bi, **1808** en Oversættelse af den yngre Edda, med Tak i Fortalen til Oehlen-schläger, »til Baldurs, til vort Nordens, Sanger«. En lignende Betydning fik han, der **1796** var Medstifter af Det skandinaviske Litteraturselskab, for de nordiske Studier under deres Fremvækst i Sverige, hvor hans Eddaoversættelse i svensk Omplantning **1829** oplevede sit 3. Oplag; han gæstede et Par Gange Landet, og en vidtstrakt Brevveksling med Svenske fra **Gjörwell** og Wallmark til Afzelius og Hammerskold viser noksom, at han ogsaa her altid var villig til at give en Haandsrækning. N.s Interesse for Nordens Oldtid var imidlertid ikke indskrænket til dens boglige Frembringelser. **1806** havde han i den Oversigt over Fortidsminderne, som udgør sidste Del af »**Historisk-statistisk Skildring**«, udtalt Ønsket om et Museum, i hvilket den besøgende »fra Sal til Sal kunde studere den successive Fremgang i Nationens Kultur og Begreber, Sæder og Skikke«; Ideen delte han med andre, men Navnet, »Nationalmuseet«, fandt han selv. Aaret efter, **1807**, udsendte han et Opraab til Offentligheden, og da de første Samlinger af Oldsager indkom til ham, gav han dem Plads i Universitetsbiblioteket oppe paa Trinitatis Kirkeloft. Som den, der havde taget Initiativet, fik han Sæde i den Kommission, der paa **Münters** Foranledning s. A. (**1807**) nedsattes til Sagens videre Fremme, og virkede her i Egen-skab af Sekretær til **1816**; Efterfølgeren blev Christian **Jürgensen** Thomsen, om hvem han senere skrev, at »Mage til ham til en saadan Post findes ikke i syv Kongeriger«.

Siden **1814** var N. Regensprovst. Han, der paa Forhaand var »alle Fyenboers Ven«, blev ogsaa den akademiske Ungdoms og bevarede dens Hengivenhed, selv naar det paa hans gamle Dage kneb lidt med Respekten. Som Skribent naaede han aldrig vidt

i Fremstillingens Kunst; den »litterair-historiske **Notice**« forblev hans naturlige Meddelelsesform ogsaa i de større Værker. Alligevel læses han med Behag; han er i Besiddelse af Lune, finder overraskende sproglige Vendinger for sin Mening, og alt, hvad han har skrevet, bærer Vidne om den Sjælens Renhed og Karakterens Uegennytte, der er Kærnen i hans Personlighed.

Efterladte Papirer i Det **kgl.** Bibliotek. — Medlem af Det **kgl.** danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1793, af Viden-skabernes Selskab 1823. — R. 1826. — Pastel af G. Horneman 1827 (Universitetsbiblioteket, 1. Afd.), gengivet i Litografi 1828 (Hamburg) og fra Em. Bærentzen 1843 (**Regensbilledet**). Stik af C. W. Bock 1793 og af A. Flint 1802. Buste af J. Th. Stein 1873. — **Mindeeg** for N. modelleret paa Nationalmuseets Gaardmur.

R. Nyerups Levnetsløb, beskrevet af ham selv, 1829. L. Daae: Udvalg af Breve fra bekendte Nordmænd til R. Nyerup, 1861. III. Nyhedsblad, XIV, 1865, S. 19—20, 24, 30. S. Birket Smith: Til Belysning af litterære Personer og Forhold i Slutn. af 18. og Beg. af 19. Aarh., 1884, S. 201—352. E. Schmidt: Briefwechsel der **Gebrüder Grimm** mit nordischen Gelehrten, 1885, S. 1—83. Johs. **Steenstrup**: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh., 1889 (se Registeret). Karl **Warburg** i Samlaren, XV, 1894, S. 97—141. F. Rønning: Fire fynske Bøndersønner, 1898, S. 7—46. Knud **Fabricius**: Regensen gennem hundrede Aar, 1923—25 (se Registeret). F. Hjort i Hist. Aarb. f. Odense og Assens Amter, XV, 1927, S. 230—60. Victor Hermansen i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1931, S. 265 ff. Svend Dahl: Universitetsbibliotekets Bygninger gennem Tiderne, 1932, S. 38 ff. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i 18. Aarh., 1934, S. 1011—16. Irmgard Schwarz: F. D. **Gräter**, 1935. R. Paulli i Danske Folkebøger fra 16. og 17. Aarh., XIII, 1936, S. 266 f., 277—84. Bengt Hildebrand: C. J. Thomsen och hans lärda forbindelser med Sverige, I—II, 1937—38 (se Registeret).

Carl S. Petersen.

Nygaard, Axel, f. 1877, Tegner. F. 15. Maj 1877 i Kbh. (**Johs.**). Forældre: Skomagermester Carsten Gulliksen N. (1845—1924) og Andrea Christine Rømer (1842—1924). Gift 7. Sept. 1912 i Kbh. (Helligg.) med Marie Rosenquist, f. 7. Sept. 1888 i Kbh. (**Hel-ligg.**), D. af Snedkermester Johan Vilhelm R. (1858—1936) og Marie Vilhelmine Petersen (1859—1937).

N. stod fire Aar i Malerlære og blev Svend med Sølvmedaille 1895. Samtidig dimitteredes han fra Teknisk Skole (bl. a. under H. Grønvold) til Kunstakademiet. Han lagde op til dettes Optagelsesprøve og fik ogsaa sine Tegninger antagne, men kort efter Svendprøven tog han til Udlandet og blev borte i syv Aar. Som Malersvend arbejdede han i Hamburg og Berlin, endvidere længere Tid i Dresden og **München** og især i **Zürich**, hvor han boede længe. Herfra sendte Mesteren ham til **Paris-Udstillingen** 1900, hvor N.

fik Beskæftigelse som Dekorationsmaler. Et Forsøg paa at arbejde sig gennem Italien mislykkedes. Det blev i Stedet en Studierejse for egen Regning med længere Ophold i Firenze og Kopiering i **Uffizierne** (bl. a. Portrætter af **Raffael** og Lorenzo Lotto). Ved Siden af Malerarbejdet tegnede N. for sin Fornøjelse. I **Zürich** Kunstskolens Bibliotek studerede han den europæiske illustrerede Presse og kopierede for Øvelsens Skyld dens store Navne, f. Eks. Toulouse-Lautrec, fik omsider tillige sin Debut med et Par Tegninger i Tidsskriftet »**Jugend**«. Sidst paa Aaret **1902** vendte han hjem for at opgive Haandværket og udelukkende virke som Tegner. Allerede forinden havde N. faaet et Par Tegninger optaget i »Klods Hans«. Han fortsatte nu med politiske og andre Karikaturer i »Verdensspejlet«, tegnede en Maanedes Tid bloddryppende **Gadeplakater** til »Forposten«s **Redaktions-Vinduer** paa Kultorvet, arbejdede ved »Adresseavisen« under Axel Gardes Regime og knyttedes saa til »Ekstrabladet«. Her blev han et Par Aar, indtil han **1908** ansattes ved »Politiken« og blev den, der med sine Vignetter til Døgnet's Tekst satte Præg paa Bladets Hovedside. — N. begyndte sin Karriere inden for den politiske og sociale Karikatur. Hans Tegninger var bedske, de passede godt til **Frejlif Olsens** Tekster i »Ekstrabladet« (et Udvalg udgivet i »Kjøbenhavnerviv. Tegninger af Axel Nygaard. Teksterne af Frejlif Olsen«, **1906**), og de var lynende overlegne baade i Iagttagelse og i Streg, ikke for ingenting samtidige med »Simplicissimus« i Miinchen. Samfundssatiren var imidlertid et forbigaaende Stadium hos N., et Stænk af Revolution. I sin Udvikling fulgte han snart Tidens almindelige Drejning mod en Skønhedssøgen. Hos ham tog det **maaske** mest Form af en Tilværelses-Fornemmelse, af det Sindelag, der ligger bag Billederne. Han skabte sin karakteristiske Tegnstil, lapidarisk i sin Kortfattet-hed, paradoksal i sin Elegance, og blev vel Københavner-Atmosfærens ypperste Fremstiller. Faa har som han skildret den gamle By, Gadelivet og Hovedstadens Børn i By og paa Badestrand i de daglige Vignetter til »Politiken«, i Illustrationer og pragtfulde flerfarvede Forsider og Hovedsider til »Magasinet« — altsammen en Kunst, som fra Tegnerens Side lige saa meget er en Reproduktionskunst som blot og bar Tegning. De typografiske Omgivelser uden om Tegningen interesserede N. og førte ham ind paa Bogkunsten. Han har leveret en Mængde Bogomslag og har delvis tilrettelagt Bøger og forsynet dem med Bogudstyr, især i Samarbejde med Pios Forlag (Pios Vignetbøger; Kai **Friis-Møller**: »Tolv gamle **Jule-**rim«, **1916**; Choderlos de Laclos: »De farlige Bekendtskaber«, **I—II**, **1918**; for Martins Forlag en **Holberg-** og en Wessel-Udgave **1925**—

26 i »**Dansk Bogsamling**«). Hovedværkerne blandt hans Illustrations-Arbejder er »Casanovas Memoirer« (1906) fra hans tidligste Aar og Bellman: »Fredmans Epistler« (1920), hvis talrige Vignetter sammenholdt med Casanova-Illustrationerne som to Poler viser Udviklingen i Tidens Opfattelse af Rokoko'en, endvidere Anders W. Holm: »Farbrors Børnerim« (1917) og Axel Juel: »Rosa« (1923) med de smukke københavnske Gadebilleder. — N.s faa Plakater hører i sin Art til det fornemste, der er gjort her i Landet. Paa Paris-Udstillingen 1925 vakte hans grafiske Arbejder den franske Sagkundskaabs udelte Interesse. Han fik **Diplôme d'honneur** for Bogkunst og Guldmedaille for Plakatkunst. — N. har deltaget i den danske Udstilling i Helsingfors 1928, Kunststævnet i Forum 1929 og Grønningens Udstillinger 1928—29, 1932. — Maleri fra Ungdommen af H. Dohm. Selvportræt-Tegninger. Tegninger af **Alfr. Schmidt** 1906 og **Eigil Petersen** 1908.

Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed, 1886, S. 100. **C. E. Jensen**: Karikatur-Album, II, 1912, S. 494 ff. Finn Hoffmann i Buen, I, Aug.—Sept. 1925. Politiken 15. Maj 1927 og 1. Okt. 1934. Anders W. Holm i Samleren, IV, 1927, S. 86 ff. Otto Gelsted, Poul Henningsen og H. H. Seedorff: Axel Nygaards Tegninger, .937.

Sigurd Schultz.

Nygård, Frederik Sextus Otto Alfred Petersen, 1845—97, Præst, historisk Forfatter. F. 1. Maj 1845 i Holbæk, d. 29. Aug. 1897 i Sønder Næraa, begr. sst. Forældre: Borgmester, lic. jur. Christian Poulsen Norbom Petersen (s. d.) og 2. Hustru Emilie Scavenia Ringsted (1810—78, gift 2° 1848 med exam. jur. Knud Otto Vilhelm Nygaard til Aldershvile, 1815—74). Gift 1° 27. Okt. 1871 i Kbh. (Johs.) med Elise Henriette Christiansen, f. 25. Marts 1850 i Taarnby, d. 9. Jan. 1886 i Sønder Næraa, D. af Toldkontrollør Christian C. (1807—79) og Ane Barbara Jensen (1810—83). 2° 18. Okt. 1887 i Toftlund (b. v.) med Øllegaard Mathilde Refslund, f. 13. Maj 1865 i Gestrup ved Toftlund, D. af Gaardejer Christian R. (1822—94) og Edel Petersen (1835—1916).

N. levede sin Barndom i Kbh., hvortil hans Moder efter Skilsmisse flyttede. Hun blev senere gift igen, og N. fik **Stiffaderens** Navn. N. blev Student 1864 fra Metropolitanskolen, cand. theol. 1870. Han følte sig i sin Studentertid mest hjemme i Indre Missionskredse, gik i Kirke hos Frimodt og skrev ogsaa nu og da i »Indre Missions Tidende«. Han havde dog allerede tidligt følt sig tiltalt af Peter Rørdams Forkyndelse og havde ogsaa nu og da søgt til Vartov, og da han 1870—72 var Lærer ved Ryslinge Højskole, blev han stærkt paavirket af **Vilh. Birkedal** og sluttede sig afgjort til

den grundtvigske Retning. 1872—75 var han Forstander for den nyoprettede Folkehøjskole i Sønderholm, men Højskolegerningen lykkedes ikke for ham i den Grad, at han kunde fortsætte. 1875—78 var N. Kapellan i Karby, Hvidbjerg og Redsted og 1878—82 Sognepræst i Frøslev og Møllerup, begge Steder paa Mors. Han deltog med Glæde i det levende grundtvigske Kirkeliv paa Mors og stred med Mund og Pen for kirkelig Frihed, bl. a. for Askov-adressen 1881. Sin egentlige Præstegerning fik han i Sønder Næraa Valgmenighed fra 1882 til sin Død. Fra 1883 var han tillige Præst for en Valgmenighedskreds i Odense, der 1886 fik sin egen Kirke. — N. var tidligt stærkt optaget af boglig Syssel. Til Tidsskrifter og Blade ydede han mange Bidrag, og han udgav en anselig Række Bøger, navnlig af biografisk Art: et Udvalg af Th. Thaarups Værker med Levnedstegning (1878), »Det Schouboeske Institut og N. F. S. Grundtvigs Lærervirksomhed sammesteds« (1880), »N. F. S. Grundtvigs Stilling til en Udtrædelse af Statskirken og »Kalkbrænderi-Forsamlingerne« (1882), »P. K. Algreens og Provst J. K. Sørensens Levnedsløb« (1883), »Efterslægtsselskabet og Edvard Storm« (1886), »Fr. Sneedorff« (1893), »Kristen Kold« (I—II, 1895) og »J. C. Lindberg« (1897). Et omfattende Værk: »Kristenliv i Danmark gennem hundrede Aar, 1741—1840« fik han ikke fuldført. I. Del deraf: »Den fynske Opvækkelse« udkom i hans Dødsaar. N. var en flittig og fortrinlig Samler af Stof fra Arkiver og gennem mundtlige Meddelelser, og navnlig hans Bidrag til de gudelige Forsamlings og det grundtvigske Aandslivs Historie har blivende Værdi.

Poul Boisen: Minder om F. N., 1897. Ludvig Schrøder i Højskolebladet, XXIII, 1898, Sp. 161—68, 641—46, 677—84, 705—12, 737—44, 801—08, 839—46, 869—76, 897—902, 929—34; 1896, Sp. 567—70 (Carl Koch: En Rettelse). Dansk Kirketidende, LII, 1897, S. 599.

Fred Nørgaard.

Nygaard, Fredrik Christian, f. 1897, Forfatter. F. 30. April 1897 i Kbh. Forældre: Grosserer Axel N. (1866—1924) og Olga Harriet Meyer (1868—1914). Gift 16. Aug. 1923 i Frederiksværk (b. v.) med Ellen Laura Emilie Kielberg, f. 26. Juli 1895 paa Frbg., Adoptivd. af Skræddermester Lars Christian K. (1833—1908) og Thekla Christine Ludvigsen (1856—1927).

N. blev Student 1917 fra Gl. Hellerup Gymnasium, var en Tid ved Landvæsen og har senere levet som Journalist og Forfatter. Han var blandt den Kreds af unge Digtere, som — paavirket af Johannes V. Jensen og gennem ham af Walt Whitman — i Verdenskrigsaaene holdt deres Indtog i Litteraturen som livsberuste Be-

syngere af det moderne Liv og dets Mentalitet. Var N. ikke i Spidsen, saa var han den, der holdt længst ud. Flere af Kredsen har senere brudt med deres Ungdom; det har N. egentlig ikke. Men den idylliske og stille Tone, som allerede mærkedes i hans Ungdoms mest støjende og propaganderende Digte, har efterhaanden udviklet sig mere og mere og **skaffet** sig Udtryk i indtagende Poesier. Allerede som Gymnasieelev i Sorø debuterede N. med et lille Bind Vers, »Første Digte« (1915). Derefter fulgte »Pejsæld« (1918), »Opbrud« (1919), »Evropaskitser« (s. A.), hvori den unge Lyriker med Brask og Bram tager Plads i den saakaldt »ekspressionistiske« Fremrykning. Mere afdæmpet bliver Tonen i »Flag og Vimpler« (1920) og »De smaa Broer« (1921), og i Rejsedigtene fra Rusland og Spanien, »Den klingende Kane« (1926) og »Undervejs —« (1927), bryder en dyb og inderlig Følelse igennem, som er langt mere ægte og overbevisende end de modernistiske Fagter. Digte som »Paa Cannebiéren«, »Barnet i Madrid« og »Den druknede« indtager en smuk Plads i moderne dansk Lyrik. Et Par Turist-Tryk, »Kend København« (1928) og »Med Digteren gennem Danmark« (1929), **betyder en** Hvilepause, og Kærlighedsdigtene »Tusind-Fryd« (1930) forekommer trods enkelte skønne Digte lidt blege. Mest harmonisk og med størst Frodighed udfolder N.s lyriske Evne sig i den store Vers-Roman »Jernet synger« (1932), der sammen med Rejsedigtene er hans vægtigste digteriske Indsats. — Lyriker er N. ogsaa i sine Prosaarbejder, saavel i de ungdommelige Romaner »Vikingen« (1920) og »I Støbeskeen« (s. A.) som i den selvbiografiske Fortælling »Det skæve Foraar« (1925), de farverige historiske Romaner »Kværnen« (1923), »Soldaterbrylluppet i Susa« (1924) og »Athens Nar« (1937) og den svage Nutidsroman »Solen staar op« (1934). Under Titlen »Gnister« udkom 1935 et Udvalg af N.s Digte med en Indledning af Otto Gelsted. 1938 fik N. med Fri-luftsskuespillet »Ske Bonden hans Ret« første Pris i Konkurrencen om et til Stavnsbaandsjubilæet passende Festspil.

Sirius, 1924—25, S. 67—75. K. Elfelt: Den lykkelige Flugt, 1925, S. 27—34. **Ovenn.** Indledning af Otto Gelsted. Hakon Stangerup: Den unge Litteratur, 1928, S. 15—18, 32 ff. Jul. Bomholt: Dansk Digtning, 1930, S. 289, 303 f.

K. K. Nicolaisen.

Nygaard, Georg Christian, f. 1871, Journalist og Forfatter. F. 18. Okt. 1871 i Kbh. (**Trin.**). Broder til Axel N. (s. d.). Gift 5. Marts 1897 i Kbh. (b. v.) med Thyra Valborg **Elnen**, f. 24. April 1875 i Kbh. (Frue), d. 10. Jan. 1931 sst., D. af cand. **jur.**, senere Dr. jur., Birkedommer H. **Sylow** (s. d.) og Hansine Jakobine

E. (1852—1931, gift 1891 med Forvalter Carl Henriksen, 1842—1931).

N. tog Præliminæreksamen 1888 fra Melchiors Skole og gennemgik 1886—89 Teknisk Skoles Tegneundervisning, hvor han bl. a. havde H. A. Brendekilde, Carl F. Andersen og H. Grønvold som Lærere. 1888—1903 var han ansat ved Det forenede Dampskibsselskab og dyrkede fra 1890 tillige Journalistik, først ved »København« og fra 1905 ved »Ekstrabladet«, hvor han siden har virket, dels som Redaktionssekretær, dels som flittig Skribent, især om kunstneriske, litterære og historiske Emner og i sin Tid som Lyriker. Han besidder alsidige Kundskaber inden for Topografi, Kunsthistorie, Bibliografi og Bog- og Illustrationsvæsen og har paa disse Felter været sit Blad en uvurderlig Støtte. Kyndighed, Paalidelighed og Smag præger ogsaa hans omfattende selvstændige Produktion. Han har leveret Bibliografier over Aarestrups (1918), Carl Baggers (s. A.) og J. P. Jacobsens (1918) Værker, skrevet den udtømmende Ikonografi »Ewald Portrætter« (s. A.) og det bibliofile »Smaatryk« (1920), endvidere udgivet »Litografiens Historie og Anvendelse« (1922), »Martinus Rørbyes Rejsedagbog 1830« (1930), »Forening for Kunstaandværk. 1907—1932. Historie og Virksomhed« (1932) samt den fine og lærde Skildring »H. C. Andersen og København« (1938). Han var 1919—22 Redaktør af »Juleroser«, 1919—27 af »Skønvirke«, 1911—18 Medlem af Journalistforbundets Bestyrelse, 1926—33 af Bestyrelsen for Forening for Boghaandværk, er fra 1935 Medlem af Bestyrelsen for Selskab for Kbh.s Historie og Topografi. Beherskede i Form og Indhold virker N.s Arbejder indtagende ved deres fordringsløse Ægt-hed og den stilfærdige Kærlighed til Emnet, der er Forfatterens inderste Drivkraft. — Maleri af Ludvig Karsten 1912. Tegninger af Carl Nygaard 1887, Axel Nygaard 1894, 1897, 1901 og H. E. Melchior 1911.

Ekstrabladet 6. Dec. 1918, 17. Okt. 1921. Politiken 18. Okt. 1931. Journalisten 1. Nov. s. A. Nationaltidende 12. Febr. 1938. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., V, 1938, S. 246 ff.

Pool Engelstoft.

Nygaard, Peder Hansen, 1857—1929, Redaktør. F. 2. Marts 1857 i Ulbølle, Svendborg Amt, d. 19. Nov. 1929 i Odense, begr. sst. Forældre: Gaardejer Hans Nielsen N. (1816—1901) og Maren Hansdatter (1820—1919). Gift 12. Maj 1893 i Tilst med Caroline Jensen Sørensen, f. 20. April 1867 i Tilst, d. 29. Juli 1932 i Askov, D. af Gaardejer Jens S. (1829—96) og Maren Mikkelsdatter (1833—1912).

N. gik først i den almindelige Børneskole, men efter faa Aars Forløb antog hans Forældre for ham og hans Søskende en Huslærer, og dermed lagdes Grunden til en Privatskole, som for øvrigt eksisterer endnu under Navnet Vester Skerninge Friskole. Efter endt Skolegang arbejdede han paa Faderens Gaard, indtil han atten Aar gammel blev Elev paa Testrup Højskole; efter et to Aars Kursus paa Tune Landbrugsskole og en Vinter paa Askov kastede han sig over Mejerivæsenet og var i to Aar Bestyrer af Slagelse Mejeri, som dengang var et søgt Lærested for Mejerielever. Genem sin Chef, Grosserer Gunni Busck, **Kbh.**, fik han derpaa Tilbud om Posten som Direktør for et Forsøgsmejeri, som var knyttet til Landbrugsakademiet i Åbo i Finland, og han havde allerede besluttet sig til at modtage Tilbudet, da hans Fader bad ham komme hjem og overtage Gaardens Drift. Skønt Stillingen i Finland fristede stærkt, opfyldte han Faderens Ønske; men dette Skridt viste sig temmelig snart overflødigt, idet en ældre Broder uventet kom hjem fra Amerika og overtog Gaarden; nu var den finske Stilling imidlertid besat med en anden.

Paa dette Tidspunkt averterede »Fyns Tidende« i Odense efter »en ung Mand, der skrev Dansk godt og rigtigt«, og 1885 begyndte N. sit Arbejde ved dette Blad; han avancerede hurtigt til Redaktionssekretær og blev 1898 Medredaktør, og da Bladets Redaktør, Landstingsmand Jørgen Pedersen 1902 fratraadte Redaktionen og Ledelsen, valgtes N. paa hans Forslag til Bladets ansvarlige og politiske Redaktør. Denne Stilling røgtede han derefter i tyve Aar, indtil han 1922 af Helbredshensyn trak sig tilbage, og det skyldes først og fremmest hans kloge og besindige Ledelse, at »Fyns Tidende« efterhaanden blev et af Provinsens største og mest ansete Blade.

Da N. fik Ansvaret for »Fyns Tidende«, herskede der et permanent daarligt Forhold mellem Venstrereformpartiet og Det forhandlende Venstre. Denne Strid mellem de gamle Partifæller om Forliget 1894 vilde N. arve saa lidt som muligt af, og han tog fra første Færd bestemt Sigte paa at faa den ud af Verden. Inden for begge Partier var der mange, som ansaa dette for haabløst, og ogsaa Jørgen Pedersen, der som et fremtrædende Medlem af Det forhandlende Venstre havde døjet meget under Gruppestriden, var skeptisk; men Sagen havde naturligvis hans Interesse, og kort efter N.s Tiltræden meddelte Jørg. Pedersen ham — for øvrigt efter Aftale med Folketingsmand N. Neergaard — i al Fortrolighed, at hvis han kunde skrive en tilpas overlegen og rolig Artikel om Partiforholdene, vilde Jørg. Pedersens Meningsfæller i Folketinget benytte denne som Anledning til at opløse deres Parti og gaa over til

kun at udgøre en Valggruppe. Den ønskede Artikel stod i »Fyns Tidende« 3. Nov. 1902, og faa Dage efter forelaa Meddelelsen om, at Det forhandlende Venstre nu kun eksisterede som Valggruppe. De radikale Elementer inden for Venstrereformpartiet var dog endnu stærke nok til at hindre, at den saaledes udstrakte Haand blev modtaget; der skulde gaa fem Aar, før Sammenslutningen kunde fuldbyrdes.

I Mellemtiden arbejdede N. maalbevidst paa at samle alle Venstremænd i een Organisation, og trods Modstand inden for begge Lejre lykkedes det ham 1906 at faa oprettet Venstres Fællesorganisation paa Fyn; af taktiske Grunde undslog han sig for selv at indtræde i Bestyrelsen, men han gik ind paa at overtage Stillingen som Bestyrelsens Sekretær, og paa denne Post stod han, indtil han Nytaar 1922 efter eget Ønske **fratraadte**.

Da de Radikale 1905 var udtraadt af Venstrereformpartiet, bedredes efterhaanden Udsigterne for en Udsoning mellem de to ældre Venstregrupper, og Freden besegledes i Rigsdagssamlingen 1907—08. N. fik underhaanden Meddelelse om, at hvis man kunde faa N. Neergaard valgt som de to Grupperes Fællesordfører ved Toldlovens forestaaende 2. Behandling, vilde Samlingstanken være rykket et væsentligt Skridt nærmere Maalet; da N. havde gode og formaaende Forbindelser i begge Lejre og ikke kunde mistænkes for at være gruppeinteresseret, mente man ham særligt egnet til at føre Sagen frem, og skønt Venstrereformpartiet allerede ved Toldlovens 1. Behandling havde valgt en Ordfører (**Ingv. Jensen**), som altsaa maatte skubbes til Side, forelagde N. Sagen for Jørg. Pedersen; denne mente, at Vejen under de foreliggende Omstændigheder var ufremkommelig, men N. var fast besluttet paa at gøre et Forsøg og henvendte sig i Fortrolighed til Finansminister **Vilh. Lassen**; han var straks Fyr og Flamme, men forbeholdt sig at drøfte Sagen med J. C. Christensen og Anders Nielsen. Faa Dage efter meddeltes det, at de to Venstregrupper havde valgt N. Neergaard til Fællesordfører i Toldsagen. Dermed var Isen brudt, og det varede ikke længe, inden de to Grupper var samlet i eet Parti: Venstre.

Samtidig organiserede Venstres Redaktører sig i en enkelt Forening, hvis Næstformand N. var fra Foreningens Oprettelse, indtil han 1921 trak sig tilbage.

Uden for det rent politiske Felt interesserede N. sig navnlig for de kirkelige Forhold, og stor Opmærksomhed vakte en kirkelig Fejde, som han 1912 kom ind i og førte med Front mod flere landskendte Personligheder. Den mest yderliggaaende grundtvig-

ske Fløj havde under Ledelse af bl. a. Frimenighedspræst Morten Larsen og Højskoleforstander Holger Begtrup holdt et stort Møde i Odense, hvor man i en Resolution krævede Ønskerne om **Ritualfrihed**, Præstefrihed o. s. v. ophøjet til en almindelig grundtvigsk Fordring til Folkekirken. Herimod tog N. bestemt til Genmæle i »Fyns Tidende«, og der udviklede sig en skarp og langvarig Debat, under hvilken de allerfleste af de kirkeligt interesserede Dagblade efterhaanden stillede sig paa N.s Side, saa at Resultatet blev, at den yderliggaaende Reformbevægelse **maatte** stilles i Bero. — R. 1922. — Maleri af Alb. Elmstedt paa Fyns Tidende.

Fyns Tidende 11. Juni, 1. Sept. 1922, 20., 22. og 24. Nov. 1929.

Ad. Worsøe-Andersen.

Nygård, Hjalmar Sigvard Alexander, f. 1869, Arkivmand. F. 11. Maj 1869 i Neksø. Forældre: By- og Herredsfoged Peter Alexander Harald Nyegaard (efter 1864 Nygård) (1814—91) og Elisa Marie Petræa Jespersen (1840—1934). Gift 2. Marts 1898 i Jydstrup med Louise (**Ischa**) Hammerich, f. 3. Okt. 1872 i Neksø, d. 4. Juni 1938 i Hellerup, D. af Læge Carl Friederich Theodor August H. (1842—94) og Emilie Hargens (1846—1928).

N. blev Student 1888 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog 1895 Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag. N. A. blev han Assistent i Provins-, senere Landsarkivet i Viborg, gjorde 1896—97 Tjeneste i Provinsarkivet i Kbh. og 1908—10 i Rigsarkivet, blev 1912 Arkivsekretær i Rigsarkivet og Arkivar fra 1923, tog sin Afsked paa Grund af Alder 1939. Inden for disse 43 Aar ligger N.s Livsgerning som en usædvanlig arbejdsom, nøjagtig og metodisk sikker Arkivmand, hvis Virksomhed i alle Arkiver, hvor han har arbejdet, har sat sig blivende Spor. For Rigsarkivets Vedkommende kan nævnes hans Udarbejdelse af det tretten Bind store Register over **kgl.** Resolutioner gennem Rentekammeret 1660—1719 (1917—25), hans Ordningsarbejder i Rentekammerarkivet, hans Oversigt over Danmarks Kirkebøger (trykt 1933) og hans Affattelse af Manuskript til et nyt, 3., Bind af »Kronens Skøder«. Ved Siden af Arkivgerningen har N. for sig selv arbejdet som Samler i stor Stil. Fra jyske Kirkebøger, Skifte-, Borgerskabs- o. a. protokoller har han tilvejebragt imponerende Samlinger til jysk Personalhistorie (ca. 350 000 Sedler), jyske Herregaardes Historie, jysk Degne- og Ejendomshistorie m. m. Disse Samlinger er kommet adskillige Værker og Forskere til gode, mens N. ikke selv har udnyttet dem i større Omfang. Han har i »Samlinger til **jydsk** Historie og Topografi« (hvis Redaktør han var 1911—21) o. fl. St.

skrevet en Del Afhandlinger (mærkes kan »**Godsslagtningen i Bøvling Amt**« i »Hardsyssels Aarbog«, XII, 1918) og i »Danske Herregaarde ved 1920«, III (1923) med Kyndighed behandlet 24 af de optagne 77 jyske Herregaarde foruden tre paa Øerne, men den samlede jyske Herregaardshistorie, som han sidder inde med en væsentlig Del af Stoffet til, har han ikke faaet fuldendt. I »Dansk historisk Fællesforenings Meddelelser« 1911 (noget udvidet i »Fortid og Nutid«, 1928) gav N. en Vejledning i at drive historisk-topografiske Studier, der har været til megen Nytte. Han er fra 1917 Medlem af Bestyrelsen for Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie og sidder i dets Skriftudvalg. 1930 var han sammen med Th. Hauch-Fausbøll Medudgiver af 5. Bind af »Patrietiske Slægter«. — Nævnes maa endnu et ejendommeligt Forfatter-skab, hvor N.s typiske Egenskaber, hans Samlerflid, hans Grundighed, hans Familiefølelse og hans dybt konservative Livssyn har faaet levende Udtryk. 1929 udgav han sin Farfader Peder Nicolai Nye-gaards Selvbiografi med Forord og Noter, og 1933 fulgte det statelige Bind »Familien Nyegaard på Frederikskilde (1811—1862)«, en overvejende paa Familiearkivet bygget udførlig Skildring af Livet paa den sjællandske **Proprietærgaard**, Børnenes Skæbne, Gæsterne o.s.v. Om end Bogen er udgivet for Familien (og med personlige Ofre af N. og hans nærmeste), er der ikke Tvivl om, at den har sin almene Værdi som Tidsbillede, og det vilde være et Gode, om ogsaa andre Slægter blev behandlet paa lignende Maade.

Povl *Engelstoft*.

Nygaard, Peter Carl Vilhelm, 1872—1936, Fagforeningsmand. F. 11. Jan. 1872 i Kbh. (Chr.), d. 6. Dec. 1936 sst., begr. sst. (**Bispebjerg**). Forældre: Brovagt Hans Nielsen (1846—1912) og Johanne Marie Eiby (1855—1934). Navneforandring 19. Sept. 1905. Gift 1. Dec. 1895 i Kbh. (Matth.) med Ellemine Jensine Christiansen, f. 9. Juli 1873 i Kbh. (Fødsst.), d. 8. Maj 1939 sst., D. af Droskekusk Johan Sandberg C. (1850—95) og Maren Nielsen Christiansen (1851—1917).

Udrustet med en klar Hjerne og et gemytligt Sind gjorde N. som ung Cigarmager sin Entré i Organisationslivet og blev 1899 Formand for Tobaksarbejderforbundet Enigheden. Gennem fjorten Aar ledede han denne traditionsrige Fagforening og havde bl. a. Held til at faa Fagets Kvinder organiseret og skaffet dem relativt gode Lønforhold. Efter en Strejke 1913 nedlagde han sin Formandsstilling, og de følgende Aar var han Medarbejder ved den socialdemokratiske Presse. 1919 valgtes han til Sekretær i De sam-

virkende Fagforbund, 1924 til Næstformand, og 1928 ved C. F. Madsens Afgang blev han Landsorganisationens Formand. Navnlig i Sekretæraarene udfoldede han sin store Slagfærdighed som De Samvirkendes Sagfører for Den faste Voldgiftsret, og med Lune og Haandfasthed dirigerede han i samme Periode de fleste større Arbejderforsamlinger i Kbh. I det daglige Organisationsarbejde og ved de store Arbejdskonflikter var N. ikke Detaillernes Mand, men holdt sig til Overblikket; med sikker Bedømmelse af Situationen slog han ned paa Pudlens Kerne og gik sjældent tomhændet fra en Forhandling. 1902—04 og fra 1925 til sin Død var N. Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation. Som Formand for De samvirkende Fagforbund var han ogsaa Medlem af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse, og en Aarrække var han Formand for Arbejdernes Fællesorganisation. Desuden sad han i Ledelsen for et stort Antal af Arbejdernes kooperative Foretagender. 1926 var N. opstillet som Folketingskandidat i Gentoftekredsen, og 1928 blev han ved J. Wilmanns Død Medlem af Folketinget for Lyngbykredsen; han gjorde sig dog ikke stærkt gældende paa Rigsdagen; i sine sidste Aar var han haardt ramt af Sygdom. — Maleri af Theodor Nygaard 1935 i Privateje. Portrætteret paa E, Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

Berl. Tid., Nationaltidende og Politiken 7. Dec. 1936. Social-Demokraten 11. Jan. 1932, 7. og 14. Dec. 1936. Arbejderen 15. Dec. s. A.

Oluf Bertolt.

Nyholm. Præste- og Landmandsslægten N. føres tilbage til Forpagter af Giesegaard Jochum Nielsen (d. 1729), der en Tid var Ejer af en Gaard i Glumsø Sogn i Landsbyen Nødholm, hvoraf Slægtsnavnet; af hans Børn skal nævnes Sognepræst i Fakse Christian Frederik N. (1710—39) og Sognepræst i Slaglille og Bjernede Christopher N. (1712—68), der var Fader til Garnisons- og Sognepræst i Nyborg Christopher N. (1750—1826) og til Godsinspektør paa Bregentved, Justitsraad Lars Christian N. (1758—1824); af disse var den førstnævnte Fader til Garnisons- og Sognepræst i Nyborg Christopher N. (1781—1859) — hvis Søn var nedenn. Politiker, Højesteretsjustitiarius Carthon Kristoffer Valdemar N. (1829—1912) — til Læge i Nykøbing M. Jochum Severin N. (1784—1834), til Godsejer, Agent Nikolaj N. (1788—1874) og til Sognepræst til Højelse og Lellinge Holger Vilhelm N. (1792—1881), hvis Søn Sognepræst i Frørup Lars Christian Christopher N. (1821—1901) var Fader til nedenn. Landmaaler Holger Vilhelm N. (1862—1929) og til Sognepræst i Holstebro og Maabjerg, Provst Søren Vinkel

N. (f. 1866). Lægen Jochum Severin N. var Fader til **nedenn.** Kap-tajn, Hofjægermester Lauritz Christian N. (1823—82) til Bangsbo, hvis Sønner var nedenn. Etatsraad, Dommer Didrik Galtrup Gjedde N. (1858—1931), Generalløjtnant Anders Gjedde N. (f. 1861) og Retsformand Carl Frederik Vandborg Stjernhjelm N. (f. 1878). Ovenn. Justitsraad Lars Christian N. (1758—1824) var Fader til de nedenn. Etatsraad Johannes Christopher N. (1803—67) til **Bag-**gesvogn og Dronninggaard og Bankdirektør, Overretsprokurator, Etatsraad Samuel Frederik Carl N. (1810—69), samt til Georgine N. (1795—1872), gift med ovenn. Pastor Holger Vilhelm N. (1792—1881), og til Forstraad Joachim Gottsche N. (1799—1876), hvis Søn er nedenn. Kontreadmiral Johannes N. (f. 1858).

C. K. V. Nyholm: Optegnelser om Familien Nyholm, 1897. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 699—720. *Albert Fabritius.*

Nyholm, Johannes Christopher, 1803—67, Landmand og Poli-tiker. F. 24. Nov. 1803 paa Turebyholm, d. 28. Jan. 1867 paa Baggesvogn, begr. i Søllerød. Forældre: Godsinspektør paa Bregentved, Justitsraad Lars Christian N. (1758—1824) og Anna Brandt (1771—1805). Gift 10. Aug. 1827 i Kbh. (Trin.) med Adelaide Margrete Bang, f. 23. Sept. 1804 i Kbh. (Garn.), d. 17. Juni 1861 paa Frederikslund, Søllerød, D. af Birkedommer, senere Justitsraad Hans Jørgen B. (1758—1826, gift 1° 1780 med Adelheid Margrethe Rømer, 1758—1803) og Charlotte Amalie Rubens (1783—1871).

N. blev Student 1823 fra Vordingborg og studerede et Par Aar Teologi, men blev derefter Landmand. 1828 købte han Duemosegaard ved Helsingør, solgte den 1830 og købte Sohngaardsholm ved Aalborg og Vorgaard ved Bælum; dem solgte han 1837 og købte i Stedet Baggesvogn ved Hjørring. 1847—56 ejede han endvidere Vrejlev Kloster og 1860—66 Dronninggaard ved Furesøen. Han var en meget dygtig og foretagsom Landmand, der bragte sine Ejendomme, navnlig Baggesvogn, i ypperlig Stand, arbejdede for Kvæg- og Hesteavlens Forbedring og foretog store Plantninger. For sine Bønder var han en human Godsejer, solgte Bøndergods og afløste Hoveriet. Han tog megen Del i Landsdelens offentlige Liv, var 1842—60 Amtsraadsmedlem, 1845 Medstifter af Hjørring Amts landøkonomiske Forening og 1851—60 dens Formand, 1850 Medstifter af Nørrejysk Kreditforening og 1858—62 Formand for dens Repræsentantskab. 1849 blev han Medlem af den store Landbokommission. — N. tog levende Del i Politik. 1838—48 var han Medlem af Viborg Stænder og var der en af Bøndernes bedste

Talsmænd. 1848 valgtes han til den grundlovgivende Rigsforsamling, hvor han tilhørte Højre. 1849—52, 1853—55 og 1857—59 sad han i Landstinget for 7. Kreds og stod her ret uafhængigt; 1853 var han Formand for den forenede Rigsdag. — Etatsraad 1853. — Litografi fra C. M. Tegner. Portrætteret paa Litografiet: Viborg Stænder 1844 fra Em. Bærentzen efter L. A. Smiths Tegning.

Ved Hjørring Amts Landboforenings 50 Aars Jubelfest, 1895. Thomas Larsen: En Gennembrudstid, II—III, 1921—27. Chr. Munck Rømer: Sindal Sogns Historie, 1926, S. 25.—58.

E Elberling (Povl Engelstoft).*

Nyholm, Carthon Kristoffer Valdemar, 1829—1912, Jurist, Politiker. F. 30. Juni 1829 i Nyborg, d. 16. Maj 1912 i Søllerød, Urne paa Garn. Kgd. Forældre: Sognepræst Christopher N. (1781—1859) og Jacobine Christiane Høyberg (1798—1851). Gift 1° 1. Aug. 1857 i Kbh. (Garn.) med Rosaline Schrøder, f. 19. Juli 1834 i Kbh. (Petri), d. 12. Aug. 1865 i Kbh. (Viborg), D. af Juvelerer, senere Hof juvelerer Conrad Christian Frederik S. (1794—1865) og Louise Christine Lundberg (1796—1869). 2° 12. Juli 1867 i Kristiania med Jenny Augusta Risting, f. 28. Maj 1844 i Drammen, d. 30. Nov. 1920 i Kbh., D. af Skibsreder Jonas R. (1806—73) og Gustave Ørby (1812—61).

N. blev Student 1847 fra Sorø, cand. jur. 1853, derefter 1856 Auditor, først i Aarhus, siden i Altona (1857—62) og endelig i Kbh., 1862 Overauditor, 1863 Assessor i Kriminalretten, 1876 i Landsoverretten i Kbh. og 1881 i Højesteret. I en høj Alder blev han 1907 Justitiarius i sidstnævnte Ret, afgik 1909 og blev ekstraordinær Assessor i Retten. Han var Medlem af de to Proceskommissioner 1868 og 1892. Han udfoldede et ret omfattende Forfatterskab, men ikke af systematisk videnskabelig Art. Han var praktisk Jurist og tidligt stærkt interesseret i Politik, og begge Dele prægede hans Produktion. Den praktiske Jura behandlede han bl. a. i Arbejder som »Dødsstraffen« (1858), »Om den offentlige Anklagemyndigheds Væsen og Betydning« (1862), »Lægens Vidnepligt« (1863) og det større Værk »Grundtræk af Danmarks Statsforfatning og Statsforvaltning« (1869, 4. Udg. 1891—93). Om Politik skrev han, til Dels anonymt, i adskillige Aviser og en Del Pjecer, bl. a. »Hvor vidt er vi naaede?« (1874), »Om Udstedelse af provisoriske Love« (1883), »Provisoriet eller gjældende Statsret af en Jurist af den gamle Skole« (1886) samt i Afhandlinger i »Tilskueren« 1890 og 1892 o. a. Tidsskrifter. I praktisk Politik kom N. ind, da han 1864 valgtes til Rigsraadets

og Rigsdagens Folketing i Nyborg. Han tilhørte de Nationalliberales venstre Fløj og erklærede 1864 sammen med nationale Venstremænd som Birkedal og Dinesen, at han vilde fastholde Junigrundloven, men over for Modstanden fra Regeringen og de Nationalliberales højre Fløj slappedes hans Energi, og han var Sept. 1865 Ordfører for en Dagsorden, der opgav Venstres Krav om en Afgørelse i Rigsdagen. Venstre følte sig stærkt skuffet over hans Optræden og saa i de følgende Aar med Mistillid paa ham. Han var 1866 Medstifter af Mellempartiet og spillede derefter en fremtrædende Rolle paa Rigsdagen i adskillige saglige Debatter. 1872 faldt han ved Valget sammen med en stor Del af sine Partifæller. N. A. søgte han forgæves Valg i Helsingør og Bogense som Modstander af Det forenede Venstre, men engelsk paavirket som han i det hele var, ønskede han Parlamentarismen gennemført og var senere en bestemt Modstander baade af Provisorier og **Visnepolitik**, men Tilhænger af et stærkt Forsvar. Da der i Begyndelsen af 80'erne rejste sig en antiestrupsk Stemning inden for det københavnske Højre, samlede den sig om N. Han stillede sig 1883 ved et Suppleringsvalg paa **Frbg.**, blev ikke valgt, men kom ind i Tinget fra samme Kreds n. A., faldt igen 1887. Han indtog en mæglende Stilling i Rigsdagen, men fik ingen større Betydning; derimod havde hans Valgkampe og hans Virksomhed i private Kredse (Martsforeningen 1887) ikke ringe Indflydelse inden for Regeringspartiet i Højre. I hans høje Alderdom drøftede Venstre hans Muligheder som Konsejlspræsident Aug. 1909, da Forsvarssagen var gaaet i Haardknude. N. var en alsidigt interesseret, kundskabsrig og human Personlighed. — R. 1877. DM. 1888. K.² 1894. K.¹ 1900. S.K. 1905. — Maleri af E. Hein 1909 i Familieeje. Buste af Jens Lund 1912. Træsnit 1884. Portrætteret paa Træsnittet af Holstebrosagen for Højesteret (af K. Gamborg).

Nutiden 4. Jan. 1885. III. Tid. 7. Nov. 1909. Berl. Tid., Politiken og Vort Land 18. Maj 1912. Gads dsk. Mag., 1911—12, S. 680—86. Tidsskr. f. Retsvidenskab, XXV, 1912, S. 489 f. Ugeskr. f. Retsvæsen, 1912, B, S. 161 f. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III—V, 1921—23. Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger,

Povl Engelstoft (E. Elberling).

Nyholm, Samuel Frederik Carl, 1810—69, Overretsprokurator, Bankdirektør. F. 27. April 1810 paa Turebyholm, d. 24. Juni 1869 paa **Frbg.**, begr. sst. Forældre: **Justitsraad**, Landinspektør Lars Christian N. (1758—1824, gift 1° 1791 med Anna Brandt, 1771—1805) og Armgard Maria Hammershaimb (1784—1859). Gift 13.

Nov. 1836 i Kbh. (Garn.) med Elisabeth Christiane Birgitte Balvig, f. 12. April 1813 i Nibe, d. 30. Juni 1885 i Kbh. (Garn.), D. af Konsumptionsinspektør, Postekspeditør Christian B. (1773—1819) og Elisabeth Christiane Birgitte Meldal (1790—1836, gift 2° 1823 med Kaptajn og Regimentskvartermester Jørgen Frands Hammershaimb, 1789—1861).

N. blev Student 1827 fra Vordingborg og tog 1832 juridisk Embedseksamen. I de følgende Aar virkede han som Volontør i Rentekammeret og som Sagførerfuldmægtig, blev 1837 Prøveprokurator og 1839 Overretsprokurator i Kbh. Samtidig udnævntes han til Notarius i Borgerrepræsentationen. Fra 1842 tog hans Sagførerforretning et betydeligt Opsving, og han blev snart en af de mest ansete og oftest benyttede Sagførere i Hovedstaden. Den anstrengende Gerning sled imidlertid paa hans Kræfter, og lidt efter lidt lod han Forretningen gaa over paa andre Hænder. At det ikke blot var Helbredshensyn, der tvang ham til at give op, synes at fremgaa af den beske Dom over Sagførergerningen, han engang skal have fældet, at Sagførervirksomhed er »en Kamp mod Løgn tildels ved Hjælp af Løgn«. 1849—50 var han med til at stifte Østifternes Kreditforening, og fra 1865 var han Direktør i Nationalbanken. Politisk tilhørte N. Helstatspartiet. Han var en Række Aar Medlem af Kbh.s Aamtsraad og søgte forgæves Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling. Senere blev han Stifter af og den første Formand for Augustforeningen, ligesom han var en af dem, der stod bag Jules Hansens Rejse til Paris. Fra hans Haand foreligger forskellige Afhandlinger i juridiske Tidsskrifter og nogle Skitser i Dagspressen. — Kancelliraad 1860. Etatsraad 1866. — To Malerier af D. Monies ca. 1860, det ene brændt 1931, det andet i Familieej.

Søren B. Nyholm: Mænd af Slægten, 1933, S. 83 ff.

Harald Jørgensen (C. Christensen).

Nyholm, Didrik Galtrup Gjedde, 1858—1931, Retskyndig. F. 21. Juni 1858 i Randers, d. 31. Aug. 1931 i Kbh., Urne paa Garn. Kgd. Forældre: Sekondløjtnant, senere Kaptajn, Hofjægermester L. C. N. (s. d.) og Hustru. Ugift.

N. blev Student 1876 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. jur. 1882, var derefter Fuldmægtig hos Højesteretssagfører Ch. Shaw og Højesteretsadvokat Nellemann og blev Assistent i Justitsministeriet 1886, Fuldmægtig 1892, Ekspeditionssekretær 1893, kst. Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten s. A., Kontorchef i Justitsministeriet 1895, Assessor i førnævnte Ret 1896.

I Nov. 1896 blev N. Medlem af de blandede Domstole i Ægypten og virkede i Mansourah til 1902, i hvilket Aar han forflyttedes til Cairo. Han var Formand for Cairo-Tribunalets Handelsafdeling 1909—21, Vicepræsident for Tribunalet fra 1916 og Præsident for samme fra 1920, til han i Begyndelsen af 1922 forlod Ægypten for at indtræde i den i Henhold til Folkeforbundsakten oprettede Faste Domstol for mellemfolkelig Retspleje i Haag (la Cour Permanente de Justice Internationale), hvortil Valg var sket af Folkeforbundets Delegeretforsamling og Raad i Geneve henholdsvis 14. og 16. Sept. 1921. N. fungerede i Haag, til den niaarige Valgperiode udløb 1931, s. A. som han døde; en kortere Tid var han tillige Medlem af de i Henhold til Fredstraktaterne oprettede Tribunaux Arbitraux Mixtes i Paris. — 8. Okt. 1913 blev N. udnævnt til Medlem for Danmark af Den staaende Voldgiftsdomstol i Haag (oprettet i Henhold til Haag-Konventionen af 1899). Som Udtryk for den Anerkendelse, han nød i det internationale Retsliv, blev han indvalgt i det eksklusive Institut de droit international. — N. var en Mand med mange Interesser; 1884 var han Senior i Studenterforeningen og 1886—91 Medlem af dennes Økonomiudvalg, 1889—96 var han Konsulent for Dagmar-teatret og gjorde et stort Arbejde for dette under dets Blomstringsperiode. I det hele har N. saavel gennem sit Arbejde her hjemme som ved sin 35-aarige Virksomhed i Udlandet indlagt sig store Fortjenester. Han regnedes i Ægypten for en meget fremragende Dommer, der med udpræget Realitetssans forstod at finde ind til Sagens Kærne. Ogsaa under sin niaarige Virksomhed i Haag-Domstolen gjorde han som den eneste, der var Dommer af Profession, en betydelig Indsats, og i den fremskudte Stilling, han indtog saavel her som i Ægypten, medvirkede han i særlig Grad til at gøre Danmark kendt og anset i internationale juridiske og diplomatiske Kredse. N. følte sig overordentligt stærkt knyttet til Danmark. Han var en Personlighed af særegen Støbning og en Mand af Format. — Virkelig Etatsraad 1896. — R. 1901. DM. 1911. K.² 1920. S.K. 1925. — Maleri af Harald Moltke 1928 i Fredspaladset i Haag; Kopi paa Fr.borg. Berl. Tid. og Politiken 1. Sept. 1931. *N. V. Boeg.*

Nyholm, Holger Vilhelm, 1862—1929, Officer, Landinspektør. F. 28. Febr. 1862 i Nibe, d. 27. Jan. 1929 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Kateket i Nibe, senere Sognepræst i Frørup ved Nyborg Lars Christian Christopher N. (1821—1901) og Anna Nicolette Brodera Wibroe (1837—1915). Gift 1° 18. Maj 1895 i Kbh. med Thora Laura Vilhelmine Strandgaard, f. 5. Jan. 1864

i Odder, d. 28. Nov. 1902 i Vordingborg, D. af Læge i Odder, senere Distriktslæge paa Amager Niels Julius S. (1832—1914) og Henriette Cathrine Lange (1833—99). 2° 24. Sept. 1905 i Køge med Emmy Julie Valentiner, f. 24. Sept. 1879 i Køge, D. af Læge, senere Distriktslæge Gustav V. (1837—1923) og Marie Elisabeth Claudine Bruun (1850—1924).

Efter alm. Forberedelseseksamen 1878 begyndte N. s. A. Landinspektørstudiet, som afsluttedes 1882. Efter at have aftjent sin Værnepligt gennemgik han 1883—85 Officerskolens næstældste Klasse og udnævntes 1885 til Premierløjtnant. Under en Øvelse blev han overkørt af en Kanon og fik det ene Ben slemt læderet. Efter et langt Sygeleje gjorde han en Tid Tjeneste i Krigsministeriet og var derpaa Adjudant ved 2. sjællandske Brigade, men maatte 1893 søge sin Afsked som Officer. S. A. blev han Assistent i Landmaaling ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og gennemgik 1893—95 Officerskolens Stabsafdelings geodætiske Kursus. Efter Professor Freuchens (s. d.) Død blev N. 1895 ansat som Lektor og udnævntes 1903 til Professor i Landmaaling ved Højskolen. Da han tiltraadte som Lærer, ønskede man en Udvidelse og Modernisering af Faget, saaledes at Landinspektørerne blev i Stand til, foruden hvad der kræves i en almindelig Landinspektørpraksis, at paatage sig Opmaalinger over store Landstrækninger. Paa Løsningen af denne Opgave satte N. alle sine Kræfter ind og begyndte straks et omfattende Arbejde med Udgivelsen af en Række Lærebøger, først i autograferet Form, senere trykt: Fejlteori (1906), Opmaalingslære (1907—09), Instrumentlære (1910) og Matematisk Geografi (1919) samt nogle forkortede Udgaver af disse Bøger til Brug for Skov-, Have- og Landbrugsstuderende. N. var en omhyggelig og pligtro Lærer, der under en noget barsk ydre Optræden gemte et Hjerte, der bankede varmt for hver enkelt Elev. — N.s Kongstanke var en ny matrikulær Opmaaling med Tilknytning til Landstriangulationen. Det var derfor naturligt, at han blev Medlem og et meget virksomt Medlem af Nymaalingskommissionen af 13. Jan. 1903. Kommissionen fremkom med et omhyggeligt gennearbejdet Forslag til en fuldstændig Nymaaling af Landet med Tilknytning til Landstriangulationen, men paa Grund af de store økonomiske Krav, det stillede til Statskassen, blev Forslaget aldrig bragt til Udførelse. Tanken var dog ikke hermed død. Efter Oprettelsen af Geodætisk Institut 1928 blev Planen paa ny taget op med det Resultat, at de matrikulære Opmaalinger gennem et Samarbejde mellem Geodætisk Institut og Matrikulsvæsenet nu, ganske vist under en noget anden Form end af Kommissionen fore-

slaaet, bringes til Udførelse med Tilknytning til Landstriangulationen. For en anden i Maj 1919 nedsat Nymaalingskommission var N. Formand til sin Død. — N. interesserede sig levende for Landinspektørstanden og var 1901—24 Redaktør af »Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvæsen« og blev 1925 ved Landinspektørforeningens 50 Aars Jubilæum udnævnt til Æresmedlem. Ogsaa Landbohøjskolens Administration lagde Beslag paa N.s store Arbejdskraft og Administrationsevne; han var 1914—24 Undervisningsraadets Sekretær. 1914—25 var han Medlem af Bestyrelsen for Fond til Landmænds Uddannelse. Endvidere var han fra 1908 til sin Død Censor i Landmaaling ved Polyteknisk Lærestalt og Medlem af Meterudvalget 1908, i hvilken Egenskab han 1909 (2. Udg. 1912) udgav nogle meget benyttede »Særlige Meter-tabeller«. 1925 ramtes N. af en alvorlig Sygdom, der tvang ham til at søge sin Afsked som Professor ved Landbohøjskolen. — Ved Siden af sin faglige Virksomhed nærede N. stærke kirkelige Interesser. Han var Formand for Østerlandsmissionen 1912—27, ledede som Formand for Hovedbestyrelsen for Diakonissestiftelsen 1914—24 denne gennem en meget vanskelig Periode, var Medlem af Mariendals Sogns Menighedsraad og 1918 af Udvalget til Gennemførelse af Præstelønningsloven for Kbh. og Frbg. — R. 1912. DM. 1922.

Landinspektørforeningen gennem 50 Aar, 1925. Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvæsen, X, 16. Hæfte, Nov. 1925; XII, 2. Hæfte, Marts 1929. Den danske Diakonissestiftelses Aarbog 1928—29. Berl. Tid. og Politiken 29.

Nyholm, Johannes, f. 1858, Søofficer. F. 27. April 1858 paa Valdemarslund, Tikøb Sogn. Forældre: Kgl. Skovrider, Forstraad Joachim Gottsche N. (1799—1876) og Henriette Møller (1822—85). Gift 22. Jan. 1884 paa Frbg. med Dagmar Nyholm, f. 4. Juli 1854 paa Vrejlev Kloster, d. 10. Juni 1936 i Kbh. (Garn.), D. af Proprietær, Kreditforeningsdirektør, Folketingsmand Hans Christian N. (1832—1914) og Christiane (Jane) Laurette Schibbye (1829—1913).

N. blev Kadet 1875, Sekondløjtnant 1879, Kaptajn 1897, Kommandør 1907 og Kontreadmiral 1915. Som ung Løjtnant var han i stadig Fart med Marinens Skibe og blev særlig anvendt som Torpedobaadschef. 1892—96 var han næstkommanderende ved Søværnets Underofficersskole og de tilsvarende Somre næstkommanderende i Skolens Øvelsesskib, Briggen »Ørnen«. 1897—1900 førte han Postskib mellem Korsør og Kiel og var 1901—05 Chef for Flaadens Mærkevæsen, 1905 og 07 Chef for Krydser paa selv-

stændige Togt og i Eskadre, 1908 og 09 for Kongeskibet »Dannebrog«, 1911—14 for Panserskib i Eskadren og 1909—14 Chef for Konstabelevskolen. 1914 var han Chef for Eskadren og blev ved Verdenskrigens Udbrud Chef for den samlede danske Flaadestyrke, indtil denne 5. Aug. deltes, hvorefter han beholdt Kommandoen over 1. Eskadre i Sundet, indtil han 1915 udnævntes til Chef for Orlogsværftet, i hvilken Stilling han blev, til han 1920 fik sin Afsked paa Grund af Alder. 1922—28 var han Bibliotekar ved Marinens Biblioteks 1. Afdeling. — N. var en virksom og dygtig Officer og rask Sømand med et hurtigt Hoved og en klar Forstand og meget militær-politisk interesseret, hvorfor han tidligt blev et af de mest fremtrædende af **Søe-Lieutenant-Selskabets** Medlemmer, der ofte tog Ordet og 1892 fik Selskabets 1. Klasses Præmie for Besvarelsen af en Prisafhandling om Betydningen af et befæstet Støttepunkt for Flaaden i Store Bælt (**Agersøsund**). 1893—95 var han Selskabets Formand og gavnede det meget ved med sit friske Initiativ at skabe et frugtbringende Samarbejde mellem det og Marineministeriet, Specialinstitutionerne inden for Søværnet og Marinens Bibliotek. Det faldt derfor ganske naturligt, at N. 1902—08 var Marinens tilfornordnede i Forsvarskommissionen, hvor han gjorde et stort Arbejde. N. var en dygtig Skibschef og Admiral, men størst Betydning har han dog haft ved sin Virksomhed som Opdrager af en dygtig Underofficersstand til Marinen. Gennem en lang Aarrække, hvor han var knyttet til Underofficersskolen, arbejdede han for Udviklingen af denne, og han har gjort sig meget fortjent baade af Søværnet og ogsaa af alle de mange unge Mennesker, der blev opdraget under ham, og som stadig mindes ham med Taknemmelighed. — R. 1901. DM. 1907. K.² 1913. K.¹ 1918. F.M.G. 1920.

Søe-Lieutenant-Selskabet 1784—1934, 1934 (se Registeret).

Th. Topsøe-Jensen.

Nyholm, Lauritz Christian, 1823—82, Officer. F. 27. Aug. 1823 i Nykøbing M., d. 7. Juni 1882 i Kbh. (Jac), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Læge Jochum Severin N. (1784—1834) °S Dorteia Margrethe Wandborg (1792—1855). Gift 22. Sept. 1857 i Ljørslev med Maren Gjedde, f. 12. Juni 1838 paa Glomstrup, d. 5. Marts 1884 i Kbh. (**Garn.**), D. af Godsejer, senere Justitsraad Diderik Gal trup G. (1810—63) og Gjertrud Kirstine Nyeberg (1815—76).

N., der var vokset op i meget trykkede Kaar, indstillede sig 1846 til Optagelse i den militære Højskole uden at bestaa, men gennemførte Prøven 1848, indtraadte i Højskolen s. A., udnævntes 1850

til Sekondløjtnant å la suite ved Artilleriet (Ancienn. 1848) og deltog i Krigen s. A. Efter Afgangseksamen 1853 blev han Sekondløjtnant i Artilleriet, men kom til Tjeneste ved Ingeniørerne, fik Tilladelse til at følge Højskolens Undervisning i Ingeniøraftdelingen og udnævntes 1855 til Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset (Ancienn. 1850), blev 1858 Premierløjtnant, 1867 Kaptajn, afskedigedes 1875 paa Grund af Alder. Indtil Vejtjenesten 1868 overgik til Indenrigsministeriet, var N. den meste Tid ansat ved denne, hvorefter han var til Raadighed for Ingeniørkorpset. 1865 havde han været udsendt for at studere Kanalarbejderne ved Suez, og 1872—73 var han uden for Nummer, beskæftiget med Jernbaneanlæg i Grækenland. Sammen med Etatsraad, Landinspektør N. Juel og støttet af Gedalia m. fl., men under Konkurrence med Tietgen, der repræsenterede engelske Interesser, opnaaede N. 1871 Tilsagn om Koncession paa en Bane over **Frederikssund—Holbæk** til Kalundborg, men gav mod en meget betydelig Godtgørelse Afkald paa Arbejdet til Tietgen. N. arbejdede ogsaa meget med Havneprojekter og interesserede sig særlig for Udvidelse af Frederikshavns Havn samt for Frihavnen ved Kbh. 1869—72 var han Folketingsmand for Hjørringkredsen, og 1881 valgtes han begge Gange i Aalborg. Han var vel lidt i Rigsdagen som overalt, hvor han færdedes, men kom ikke til at spille nogen Rolle i Politik. Han var Ejer af Gaarden Bangsbo. — Hofjærgermester 1878. — R. 1864.

V. E. Tychsen: Fortifikations-Etaterne og Ingeniørkorpset 1684—1893, 1893. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, V, 1923. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 523 f. Rigsdagstidende 1869—70, Folketinget, I, Sp. 24—29 og passim. L. **Koefoed**: Danmarks, Norges og Sverrigs Jernbaner, 1884. Thomas Larsen: En Gennembrudstid, II, 1922, S. 306 f. Søren B. **Nyholm**: Mænd af Slægten,

Nyrop. Den navnlig i de ældre Led til Gejstligheden knyttede Slægt N., hvis første Led levede i Norge, men som rimeligvis har Navn efter en dansk Lokalitet, føres tilbage til Vicepræst i Lødingen paa Hindøen Hans Pedersen N. (d. 1700); hans Søn Christopher N. (1680—1733), der var Sognepræst i Herrested, senere i Nyborg og døde som Biskop i Kristiania, var Bedstefader til Sognepræst i Nørre Vedby og Nørre Alslev Christopher N. (1752—1831), af hvis Børn skal nævnes Vilhelmine N. (1798—1876), gift først med Løjtnant Daniel Brinck (1790—1827), dernæst med Overlandvæsenskommisær Frederik Anton Monrad Krabbe (1808—81) til Hald, Sognepræst i Udby Christopher N. (1805—79), Distriktslæge Johan Ernst N. (1807—1900) og nedenn. Instrumentmager,

Professor **Camillus N.** (1811—83); denne var Fader til Gynækologen Franklin N. (1841—1924), til Fabrikant Johan Ernst N. (1850—1931) — hvis Søn er Direktør, cand. polyt. Johan Ernst N. (f. 1892) — til Universitetets Instrumentmager Hans Louis N. (1861—1931) samt til de nedenn. Industrihistorikeren Camillus N. (1843—1918) og Sprogmanden, Professor Kristoffer N. (1858—1931). Ovenn. Pastor Christopher N. (1805—79) var Fader til nedenn. Arkitekt, Professor Martin N. (1849—1921), til Doris Magdalene N. (1833—94), gift med Sprogforskeren, Pastor David Ludvig Carl August Varming (1816—84) og til Marie Henriette N. (f. 1853), Enke efter Arkitekten Martin Borch (1852—1937). — Nedenn. Operasanger Jens Larsen N. (1831—1904) har Navn *efter* sit Fødested, Landsbyen Nyrop paa Refsnæs; han var i sit Ægteskab med nedenn. Skuespillerinde Agnes Flemmine N., f. Lange (1841—1903) Fader til ligeledes nedenn. Skuespillerinde Ada Louise Margrethe N.-Nielsen (1874—1909).

C. Nyrop: Slægten Nyrop, 2. Udg., 1908. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 721—27. Samme i Berl. Tid. 4. Febr. 1931.

Albert Fabritius.

Nyrop, Agnes Flemmine, f. Lange, 1841—1903, Skuespillerinde. F. 21. Nov. 1841 i Aarhus, d. 19. Juni 1903 i Skodsborg, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Teaterdirektør H. W. L. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 18. Sept. 1868 i Brønshøj med Operasanger Jens Larsen N. (s. d.). Ægteskabet opløst.

A. N. var Kbh.s første Folkekomedieheltinde. Fra hun var otte Aar gammel (1849) brugte Faderen hende i Børnerollerne paa Casino, hvor han var Direktør, og da han 18. Sept. 1857 startede Folketeatret, fremsagde hun Prologen og spillede Hovedrollen, Fanchon i »En lille Hex«. Sæsonerne, der fulgte, blev de lykkeligste i hendes Teaterliv. Ved sin sydlandske Skønhed lyste hun som en Tropeblomst blandt Nørregades borgerlige Vækster. Teatrets effektfulde Repertoire, f. Eks. »En fattig ung Mands Eventyr« og »Et Vaisenhusbarn«, dækkede hendes Talents Mangel paa Finhed og fremhævede dets ydre Kraft. Ved Fru Heibergs Afgang fra Det kgl. Teater aabnedes en Mulighed for kunstnerisk Udvikling for A. N., der benyttede sin Popularitet i det brede Publikum til at forlange og gennemføre kgl. Ansættelse, inden hun 3. Sept. 1864 optraadte første Gang paa Nationalscenen som Charlotte Corday i Athalia **Schwartz'** Drama. Men nu begyndte Vanskelighederne. Hverken hun selv eller hendes Lærer, Fr. Høedt, kunde afslibe hendes Evner til det nye dramatiske Stof, hun nu skulde arbejde

med. **Oehlenschlägers** Kejserinde **Zoë** og **Dina** spillede hun med Folkekomedie-Patos, en snart lidenskabelig, snart melankolsk Deklamation, der ikke lød ægte, og hvorigennem Digterens Tanke ikke fik klart Udtryk, og kun naar hun kunde nøjes med enkle, kraftige Farver, f. Eks. som Bondekongen **Ragnhild** i »Dronning **Margaretha**« og særlig som **Hjordis** i »Hærmændene paa **Helgeland**« (**1875**), kunde hun, navnlig i et enkelt, voldsomt Udbrud, virke betydelig. Men med 80'ernes Skue- og Lystspil og **W. Blochs** Instruktionskunst harmonerede **Fru N.** saa daarligt som muligt, og Følgen blev, at hendes Repertoire begrænsedes; **Moer Karen** i »Elverhøj« var den Rolle, hun spillede hyppigst, men et Forsøg som **Lady Macbeth** faldt uheldigt ud, fordi hendes abrupte Diktion i denne og andre tragiske Roller virkede som tom Efterklang af en svunden Tids Deklamationskunst. Derimod gjorde hun megen Lykke ved en Særopførelse paa Folketeatret **1881** af »Kærlighed uden **Strømper**«, da hun som **Grethe** udleverede sin **Talefacon** til Latteren. **1896** afskedigedes **A. N.**; hun optraadte sidste Gang **3. Juni** som **Hjordis** (2. og 3. Akt) og **Paulina** i »Et Vintereventyr« (2. Akt). — Hendes Datter, **Adda Louise Margrethe N.-Nielsen** (f. **19. Jan. 1874** i **Kbh.**, d. **18. Nov. 1909** sst.) debuterede **1893** i en af Moderens tidligere Roller, **Ragnhild** i »**Svend Dyrings Hus**«, paa Det kgl. Teater, hvor hun virkede til **1897** og bl. a. spillede **Antigone** i **Sofokles' Tragedie** og **Jessica** i »**Købmanden i Venedig**«. Hendes slanke, østerlandske Skønhed satte snævre Grænser for hendes Repertoire, og et Forsøg paa et genoplive Folketeatrets gamle Folkekomedier med hende i Hovedrollerne mislykkedes. Derimod vakte hun fra **1898** Opmærksomhed paa Dagmar-teatret, navnlig i »**Johannes den Døber**« som **Herodias**, hvortil hendes ejendommelige Raceydre passede fortrinligt. Kulde og Trods havde hun sandere Udtryk for end for temperamentsfuld Glød. **1905** indgik hun Ægteskab med Læge **Eiler Emmanuel Malte Nielsen** (**1878—1923**) og trak sig tilbage fra Scenen. — Af **Agnes N.**: Maleri af **N. C. Hansen** **1863** (Teatermuseum). Buste som **Hjordis** af **Einar Jonsen** (Kgl. Teater). Træsnit bl. a. **1865**, **1868** af **H. P. Hansen**, **1875**, **1880**, **1885**, efter Fotografi **1889** og af **H. P. Hansen** s. A. Af **Margrethe N.**: Buste af **C. J. Bonnesen** **1897** og Statuette som **Herodias** af **Axel Locher** i Teatermuseumet.

H. Bang: Kritiske Studier og Udkast, **1880**. **Robert Neiiendam**: Folke-teatrets Historie **1857—1908**, **1919**. Samme: Det kgl. Teaters Historie, **I—II**, **1921—22**.

Robert Neiiendam.

Nyrop, Camillus, 1811—83, Instrumentmager og Bandagist. F. 18. Febr. 1811 i Riserup, Falster, d. 24. Dec. 1883 i Kbh. (**Trin.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Sognepræst, Provst Christopher N. (1752—1831, gift 1° 1780 med Vilhelmine Johanne Schwanitz, 1763—94) og Cathrine Elisabeth Magdalene Heilmann (1765—1842). Gift 6. Juli 1839 i Kbh. (**Garn.**) med Karen Christine (Kamma) Andersen, f. 5. Marts 1822 i Kbh. (**Cit.**), d. 10. Dec. 1893 sst., D. af Marketender, senere Forpagter af Toldbod Vinhus Hans A. (1792—1865, gift 2° med Marie Christine **Schwalbe**, f. 1809) og Juliane Marie Berggreen (ca. 1780—1841, gift 1° med Marketender Christian Faxøe, ca. 1763—1820).

N. tilegnede sig allerede under sin nødtørftige Skolegang forskellige manuelle Færdigheder, bl. a. at bruge en Drejebænk, og kom efter sin Konfirmation i Lære 1816—22 hos Hofkunstdrejere J. G. Schwartz, hvor hans Interesse for det kirurgiske Instrumentmagen vakte. For nu ogsaa at lære at arbejde i Jern og Staal stod han 1833 i Lære hos Klejnsmeden J. H. **Hüttemeier** og søgte samtidig Uddannelse paa Polyteknisk Lærestalt under H. C. Ørsted. Da han var klar over, at han vilde være kirurgisk Instrumentmager, **maatte** han søge sin videre Uddannelse i Udlandet, thi hidtil havde det kirurgiske Instrumentmagen i Kbh. kun ført et hensygnende Liv, og de vigtigste Instrumenter **maatte** forskrives fra Udlandet. N. drog først til Berlin og Wien og kom 1836 til Paris, hans Rejses Hovedmaal. Her fik han Arbejde paa de berømte Instrumentmagere Charrières og Liiers Værksteder og kom derved ogsaa i Forbindelse med og arbejdede for de bedste franske Kirurger. 1838 vendte han tilbage til **Kbh.**, beriget med udstrakte faglige Kundskaber og frugtbare Impulser, begejstret for sit Fag og energisk besluttet paa at bringe det til Anerkendelse. Straks efter Hjemkomsten etablerede han sig som Instrumentmager og Bandagist; sit Borgerskab fik han dog først 1845. Lægerne fik snart Øje for hans fremragende Dygtighed, og den anatomiske Prosektor Ibsen og Overkirurgen ved Frederiks Hospital, Professor Gundelach-Møller skaffede ham Adgang til Uddannelse paa det anatomiske og teknisk-kirurgiske Omraade; 1841 fik han Prædikat af det kirurgiske Akademis Instrumentmager og 1843, efter Akademiets Sammensmeltning med det medicinske Fakultet, af Universitetsinstrumentmager. I de følgende Aar foretog han nye, kortere Udenlandsrejser dels for at følge med i sit Fags Fremskridt og dels for at gøre sig bekendt med anden Jernindustri; 1846—50 drev han i Kompagniskab med Th. Marstrand en **Værktøjsfabrik**. Som en betydelig Kraft i Industriens Verden blev han allerede 1843 Medlem af

Industriforeningens Bestyrelse. Under Krigen 1848—49 stilledes der ham nye Opgaver til Løsning: han forfærdigede det bekendte Sikkerhedskyrads til Frederik VII. foruden to andre, som han forærede Kong Oscar I., men navnlig blev han optaget af at skaffe de mange amputerede bedre kunstige Lemmer, end man tidligere kendte. I de følgende Aar beskæftigede han sig særlig med Forbedringer af forskellige kirurgiske Instrumenter og Bandager, af hvilke **flere** af ham konstruerede ved deres Sindrigheid vakte Opsigt paa Udstillinger i Ind- og Udland og efterhaanden gjorde hans Navn bekendt og anset hele Verden over. I sine senere Aar bestræbte N. sig særlig for at simplificere det kirurgiske **Arma-**mentarium. Ortopædien og dens mekaniske Hjelpeapparater havde i særlig Grad N.s Interesse, og han arbejdede her sammen med flere Læger, bl. a. J. C. A. Bock, men N.s noget ensidige mekaniske Synsmaader vakte dog ogsaa Kritik, særlig **fra** vor ortopædiske Autoritet A. G. Drachmanns Side. Den Ortopædi, som senere øvedes her i Danmark, og hvis førende Lægeautoritet blev H. C. Slomann, har taget Afstand fra den »apparattekniske« Behandling, ikke mindst i Scolioseterapien, og dermed fra de Nyropske Principper. Anderledes dog i Tyskland, hvor N.s Navn og hans Apparater (»Nyropsche Geradehalter«) stadig beskrives og anerkendes i Lærebøgerne. N.s Støvle — for Platfod — er ogsaa i Skandinavien meget anvendt. — Sin litterære Evne bragte N. ogsaa i Anvendelse til større Arbejder. Foruden Anvisninger til Bandagers Anlæggelse og Beskrivelser af Maskiner og Bandager, han har konstrueret, udgav han 1864—77 et omfattende Arbejde i tre Dele, »**Bandager** og Instrumenter«, et Værk, der har Betydning som fyldigt Grundlag for kirurgisk Instrumentlære. — N.s Virksomhed, Camillus Nyrops Etablissement, fortsattes med Bevarelse af de gode Traditioner af to af hans Sønner *Johan Ernst N.* (1850—1931) og *Hans Louis N.* (1861—1931); 1924 omdannedes Virksomheden til et Aktieselskab og sammensluttedes med Firmaet Hjalmar Maag (under Firmanavn: Camillus Nyrops Etablissement Nyrop og Maag A-S). — Tit. Professor 1860. — F.M.S. 1850. — Maleri 1833 og af Fr. Henningsen 1881. Træsnit 1874 efter Fotografi og ca. 1884.

O. J. Rawert: Kongeriget Danmarks industrielle Forhold, 1850. C. Nyrop: Camillus Nyrop og det kirurgiske Instrumentmageri i Danmark (med Selvbiografi), 1882. Ill. Tid. 6. Jan. 1884. Til Minde om Camillus Nyrop, 1911. C. Nyrop i: Mit Hjem, II, 1912, S. 27—31. E. Nystrøm: Industrihistorikeren Camillus Nyrop, 1922.

Ötö C. Ågaard (Jül. Petersen).

Nyrop, Camillus, 1843—1918, Industrihistoriker. F. 31. Juli 1843 i Kbh. (Trin.), d. 6. Aug. 1918 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Kirurgisk Instrumentmager Camillus N. (s. d.) og Hustru. Gift 2. Maj 1871 paa Frbg. med Josephine Agnes Fieron, f. 7. Marts 1848 i Kbh. (Petri), d. 4. Juli 1923 paa Frbg., D. af Hofskrædder Louis F. (1813—67) og Agnes Ahlmann (1811—92).

N. levede sine **Barneaar** i en Gaard paa Købmagergade, næst op til det gamle Vajsenhus, i et Hjem, hvor Haandværk var nøje forenet med Videnskab og kunstnerisk Snille. Fra dette Hjem og fra det københavnske Milieu, hvori han voksede op, modtog han Impulser, der mærkede ham for Livet.

Efter at han 1861 var blevet Student fra v. Westens Institut, poetiserede han, som det var Skik hos den romantiske Tidsalders Ungdom, og drømte tidligt, som den glødende Skandinav han var, om at blive nordisk Digter. Han gik til den elskelige gamle Carsten Hauch med sin Produktion, men denne maatte i Sandhedens Navn erklære, at han ikke deri havde kunnet spore den primære **Digter-**begavelse, men kun det sekundære Talent. N. slog sig derefter paa Filologien, men fortsatte snart efter med Retsvidenskaben og fik 1867 sin juridiske Embedseksamen. Samtidig tog han definitivt Afsked med Poesien ved Udsendelsen af sit første og eneste Bind Digte (»Fra de sidste Aar«, 1867).

En lille Tid var N. derefter Sagførerfuldmægtig, men den praktiske Jura laa heller ikke for ham; først da han 1869 blev indvalgt i Industriforeningens Styre, hvor hans Fader gennem mange Aar havde indtaget en anset Stilling, naaede han frem til sin rette Plads. Skønt han ikke hørte hjemme blandt det praktiske Livs Mænd, havde man netop derfor Brug for ham, i Betragtning af hans Skrivefærdighed og boglige Dannelse. Yderligere udbyggedes hans Tilknytning til Foreningen, som i denne Periode havde en altoverskyggende Betydning inden for dansk industrielt Virke, derved at han 1876 overtog Posten som Foreningens Sekretær, en Stilling, han beklædte i de følgende atten Aar, fra 1880 sammen med Sekretærposten i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk.

Ad disse Veje lededes N. ind paa sin Virksomhed som **Industri-**historiker — Kærligheden til dansk Haandværk og Industri var en Arv fra Hjemmet, Trangen til boglig Sysse en noget fjernere Slægtsarv, fra Præsteforfædrene i Familien N.s tidligere Generationer. Og den Virksomhed, han paa dette Omraade udfoldede i det følgende halve Aarhundrede, var saa omfattende, at næppe noget

andet Land har en saa forholdsvis stor industrihistorisk Litteratur at opvise i denne Periode. Den moderne Industrihistoriker er **maaske** noget tilbøjelig til at undervurdere N.s Indsats — og sandt nok var N. ikke de store Liniers Mand, han fordybede sig nok saa meget i Detaillen og de **personalhistoriske** Enkeltheder —, men uden det Væld af **Kildestof**, N. fremdrog, vilde Efterfølgerne være ilde stedt. Hans Virksomhed var grundlæggende, om end ikke den endegyldige samlede Industrihistorie kom til at foreligge fra hans Haand. Hans Tanker kredsede ofte om denne Opgave, men han fik den aldrig løst — han var Analysens, ikke Syntesens Mand.

At opregne det Utal af Værker og Afhandlinger, han satte i Verden, eller blot den væsentligste Del af denne store litterære Produktion, vilde være ørkesløst. Den spænder over alle Haandværkets, Industriens og Kunstindustriens Felter, næsten fra Middelalderen til hans egen Samtid — alle Fag behandlede han, om talrige af vore store Industrimænd skrev han Monografier paa **tidsbilledlig** Baggrund, mange af vort Lands betydende merkantile og industrielle Virksomheder skildrede han gennem Tiderne i Minde- og Jubilæumsskrifter. Han var selvskreven dertil, og hvert Lejlighedsskrift af N. blev altid et Arbejde af blivende Værdi. Han begyndte med at fylde »Industriforeningens Maanedsskrift« med større og mindre Afhandlinger — den allerførste om Sættemaskinens navnkundige Opfinder, Danskeren Chr. Sørensen (**1869**), fulgt af talrige andre. Hans første større Arbejde var hans »Bidrag til den danske Boghandels Historie« (udkommet **1870** som Gyldendals Jubilæumsskrift). Det er et af N.s mest velskrevne Arbejder, stadig et vigtigt Kildeskrift, men for N. selv hans Smertensbarn. Han kunde siden ikke tilgive sig selv, at han ikke havde faaet alle Enkeltheder med — hvad der vilde have sprængt Værkets Rammer.

N. var en meget flittig Mand, utrættelig i Stofindsamling, men mindre interesseret i Bearbejdelse og Fremstilling jo ældre han blev, først og sidst optaget af Detaillen. Videre historisk Udsyn viser dog bl. a. hans »Bidrag til den danske Industris Historie« (**1873**), »Haandværksskik i Danmark« (**1903—04**), »Den danske Enevælde og Lavene« (**1909**) og hans store Udgave af »Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen« (**I—II, 1895—1904**). Hertil slutter sig værdigt de store Monografier »Joh. Fred. Classen« (**1887**), »N. L. Reiersen« (**1896**), »Det Suhrske Hus« (**1899**) og »J. C. Jacobsen« (**1911**), der hver for sin Periode er betydende historiske Tidsbilleder, med talrige nye Oplysninger om Datidens Industriforhold og Merkantilisme. Endvidere hørte N. til Brickas flittigste Medarbejdere ved det første biografiske Leksikon. Inden for historiske Kredse var han meget anset; fra **1893** var han Medlem af Kilde-

skriftselskabet, 1899 optoges han i Danske Selskab, var fra 1903 Formand i Østifternes historisk topografiske Selskab og Redaktør af det i mange Maader betydningsfulde Tidsskrift »Fra Arkiv og Museum«, og fik paa sin Halvfjerdsaaars-Dag i en Adresse fra saa godt som alle historiske Forskere og Forfattere Udtryk for den Velvillie og Højagtelse, man nærede for ham.

N. vil utvivlsomt mindes længst som Industrihistoriker, men hans Medvirkning ved dansk Haandværks og Industris Fremhjælp og Organisation var ingenlunde uden Betydning. Til de fleste af Datidens større Udstillinger i Ind- og Udland knyttedes den unge N.: han var Sekretær ved Industriudstillingen i Kbh. 1872 og ved den nordiske Udstilling 1888 (hvis Bygmester var hans Fætter Martin Nyrop), og som Anerkendelse for sin Virksomhed ved denne Lejlighed belønnedes han med Professortitlen. Hyppig var han dansk Afdelingssekretær eller Jurymand ved Udstillinger i Udlandet, saaledes i Paris 1878 og i Wien 1873 og 1882. N. rejste oprindelig Tanken om et dansk Kunstindustrimuseum og var meget virksom ved Tankens Virkeliggørelse mange Aar efter, og han var levende interesseret i de unge Haandværkeres Oplæring, der under hans Førerskab satte Frugt i Oprettelsen af Teknologisk Institut; her hænger en Mindeplade, som beretter, at det var under hans »Ledelse, Instituttet oprettedes«. N. havde i øvrigt udprægede Forhandlingsevner, men stillede sig aldrig selv i Forgrunden, skønt han i Tidens Løb modtog adskillige Tillidshverv. Til sønderjyske Kredse fik han tidligt Tilknytning gennem sin Hustrus Morbroder Nic. Ahlmann og deltog siden bestandig i Arbejdet for Danskheden; han var Formand for Sønderjyds Samfund (fra 1900), senere tillige for det saakaldte »Timandsraad«, en Fællesdelegation for samtlige sønderjyske Foreninger, og kom derved til at staa i Spidsen for det nationale Arbejde i Kongeriget. Og de Venskaber, han sluttede, forblev han tro. Derom vidner hans smukke Mindebog om Digteren Thor Lange (1917), hvem han gennem mange Aar havde været behjælpelig med Opførelsen af de talrige historiske Monumenter, som denne under sin russiske Udlændighed lod rejse i Hjemlandet, og hvem han efterhaanden kom til at staa meget nær.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1888. — R. 1882. DM. 1904. K.² 1913. — Maleri af G. F. Clement 1913 i Industriforeningen og af V. Irminger 1916. Miniature af Sophie Holten 1896. Buste af Ingeborg Plockross Irminger 1917 paa Teknologisk Institut. Træsnit efter Fotografi.

Eiler Nystrom: Industrihistorikeren Camillus Nyrop, 1922.

Eiler Nystrom.

Nyrop, Jens Larsen, 1831—1904, Operasanger, Skuespiller. F. 14. April 1831 i Nyrup paa Refsnæs, d. 4. Okt. 1904 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Gaardejer Lars Jørgensen (1803—62) og Margrethe Pedersdatter (1806—73). Gift 1° 12. Juli 1856 i Kbh. (Trin.) med Margrethe Nielsen, f. 2. Juni 1835 i Forsinge, Ars Hrd., d. 30. April 1867 i Kbh. (Garn.), D. af Gaardmand Niels Pedersen (1798—1850) og Maren Larsdatter (1797—1865). 2° 18. Sept. 1868 i Brønshøj med kgl. Skuespillerinde Agnes Flemmine Lange (se Nyrop, Agnes). Ægteskabet opløst.

N.s Liv begyndte som et Eventyr: Landsbydrengen, der vogtede Faar og Gæs og næppe havde Tid til at gaa i Skole, var musikalsk begavet og havde et vidunderligt Stemmemateriale. Hovedsagelig ved egen Hjælp blev han Egnens Spillemand, arbejdede sig under Gardertjenesten i Kbh. frem til Musikant paa Beværtninger og slap derfra ind i Folketeatrets Orkester. Her fik han Skuespillernykker og læste med Carl Hagen, der opdagede hans Tenor. Efter en Prøve blev han **Elev** ved Det kgl. Teater og fik Carl Helsted og Danseren **Füssel** til Lærere i Sang og Plastik, medens Kr. Mantzius fortsatte Hagens Forsøg paa at rense hans Sprog for den sjællandske Dialekt. Tre Aar varede denne Forskole, en Tid fuld af Kamp mod Fattigdom og Nød, inden den store Dag oprandt i N.s Liv, da han 12. Febr. 1862 debuterede som **Masaniello** i »Den Stumme i **Portici**«. Siden Fr. Høedt 1851 spillede Hamlet, havde ingen Debut vakt større Opsigt. Den neapolitanske Fisker var en Forløsning af N.s bristefærdige, romantisk-lyriske Natur; alt i Rollen klædte ham, lige fra den røde Hue, som sad koket paa hans fyldige, sorte Haar, til Masaniellos Udtryk for Frihedsbegejstring, og naar han fantasifuldt og i inderlig Samklang med Musikken sang »En nyfødt Sol i Østen gløder«, blev Stemningen i Teatret sydlandsk. Med eet Slag var han Operaens første Tenor: »Herrernes Yndling, Damernes Gud, Sekondteatrenes Skræk, det kgl. Teaters Øjsten, Bladenes Kæphest og sin egen Lykkes Smed«, som Vittighedsbladet »Folkets Nisse« skrev. Han vandt ogsaa Frederik VII.s Bevaagenhed og blev kgl. ansat (Juli 1863). Stemmen rummede kun Vellyd, men den var sart og lød skønnest, naar han sang Pianissimo. Den glimrende Debut spændte i saa høj Grad Forventningerne til ham, at hans Bane ikke kunde blive stigende, men nærmest et Forsvar for den hastigt vundne Stilling. Hans høje, kraftige Skikkelse med det mandige, frit baarne Hovede fristede Ledelsen til at give ham Heltetenorpartier, som han ikke kunde synge uden at overanstrenge Stemmen, og det blev derfor den franske Sanglærer Wartels Opgave at skaffe den større

Omfang og Fylde. Dette farlige Eksperiment lykkedes ikke. Han kom tilbage fra Paris med en forbedret Teknik, men vedblev at synge skønnest, naar han anvendte sit smeltende Pianissimo. Blandt hans Partier var Achilles i »**Ifigenia**«, Arnold i »**Vilhelm Tell**«, Eleazar i »**Jødinden**«, Joseph i »**Joseph og hans Brødre**« og **Selim** i »**Paschaens Datter**«, men Masaniello overgik han aldrig, heller ikke da han 1864 kreerede Faust paa vor Scene. Eventyrets Tid var forbi med Stemmens tidlige Tilbagegang, men Tabet gav ham Mod til at realisere sin Ungdomsdrøm om at blive Skuespiller. **Oehlenschlägers** Axel blev (1870) hans Debut, og senere var han Hakon i »**Kongsemnerne**« og Ørnulf i »**Hærmændene paa Helgeland**«, men Hjemstavnsdialekten var ikke besejret, og uden Musik og Sangens Toner mistede han Talentets Tryllehat. Da hans Tilstedeværelse paa Teatret ikke længere var nødvendig, fik han Afsked 1882; 3. Juni sang han til Farvel Brudstykker af Faust og Masaniello og drog ud paa en Afskedstourné i Provinserne, hvor »En nyfødt Sol« lød for sidste Gang. Han endte sine Dage som Sanglærer og Klasselotterikollektor. — Maleri af Leopold Hartmann 1862 og af F. Rudinger 1867 (**Kgl. Teater**). Portrætteret paa C. Bayers Akvarel: Foran det gamle kgl. Teater. Litografi af E. Fortling. Træsnit af H. P. Hansen 1868. Maleri af Gyllich i Teatermuseet; sst. Scene fra »**Den Stumme i Portici**«, malet af **Rüdinger**, og Tegning af E. Lehmann af N. som Faust.

Børge Janssen: Masaniello, 1892. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—III, 1921—25.

Robert Neiiendam.

Nyrop, Kristoffer (ved Daaben Christopher), 1858—1931, Romanist. F. 11. Jan. 1858 i Kbh. (Trin.), d. 13. April 1931 sst., Urne paa Solbjerg Kgd. Broder til C. N. (1843—1918, s. d.). Gift 13. Juli 1888 i Bergen med Andrea Margrethe Schjelderup, f. 7. Juli 1861 i Kristianssand, d. 21. Juli 1935 i Hellerup, D. af Overretssagfører, senere Byfoged i Bergen Georg Elias S. (1821—97) og Johanne Henriette van Kervel (1831—1904).

Sytten Aar gammel blev N. 1875 Student fra v. Westens Institut og tog straks fat paa Studiet af de romanske Sprog. 1877—78 opholdt han sig i Paris, hvor han studerede romansk Filologi, sammenlignende Litteraturhistorie og Palæografi. Dette Ophold blev af afgørende Betydning for ham, idet han ikke blot befandt sig i et af Centrerne for den i disse Aar stærkt opblomstrende romanske Filologi, men ogsaa knyttede Venskabsforbindelse med Berømt-heder som G. Paris, Paul Meyer, E. Picot og flere andre og ind-sugede en dyb Kærlighed til fransk Kultur og Aandsliv. Allerede

i Efteraaret 1879 tog han Magisterkonferens i fransk Sprog og Litteratur. Fra s. A. er hans første Arbejder, en Afhandling om det franske participe passé, prisbelønnet af Det **filol.-hist.** Samfund og trykt i »Nord. tidskr. f. filologi«, og en Afhandling om Udviklingen af Lydforbindelsen *tr* i **Provençalsk** i det filol.-hist. Samfunds »Mindeskrift«. 1880 udgav han sammen med É. Picot en Samling franske Farcer fra det 15. og 16. Aarh. og skrev i »Nord. Tidskr. f. Filologi« en Afhandling om »Sagnet om Odysseus og Polyphem«. 1882 udkom hans lille Bog »Sprogets vilde Skud«, og n. A. vandt han Universitetets Guldmedaille med en Afhandling »Den oldfranske Heltedigtning«, der udkom i forøget Skikkelse 1883 og 1886 blev oversat til Italiensk af E. Gorra. Efter en længere Udenlandsrejse til Schweiz, Frankrig, Italien og Rumænien fulgte 1885 hans »Romanske Mosaiker. Kulturbilleder fra Rumænien og Provence«. Fra disse Aar foreligger der desuden fra hans Haand et betydeligt Antal mindre Artikler og Anmeldelser saavel i danske som i udenlandske Tidsskrifter.

N. havde saaledes et omfattende og mangesidigt Forfatterskab bag sig, da han 1886 vandt Doktorgraden med »Adjektivernes kønsbøjning i de romanske sprog«. Denne Afhandling, der nu især har Interesse paa Grund af den velskrevne og godt orienterende Indledning om Lydlov og Analogi, banede ham Vejen til Universitetet. Efter at have virket nogle Semestre som Privatdocent blev han 1888 ansat som Docent, og ved Thor Sundbys Død 1894 blev han dennes Efterfølger som Professor i romansk Sprog og Litteratur. Som Universitetslærer kom han meget snart til at indtage en fremragende Stilling, ikke blot fordi han repræsenterede alt det nye i Videnskaben, men ogsaa, og især, fordi han med sin udstrakte Lærdom forbandt rige pædagogiske Evner og virkede umiddelbart ansporende ved sin livfulde og energiske Personlighed. Ved Siden af sine Forelæsninger og Øvelser tog han straks fat paa at skabe Hjælpemidler til Studiet af de romanske Sprog. 1889 udkom hans Lærebog i Spansk (9. Udg. 1929) og »Kortfattet spansk Grammatik« (9. Udg. 1937), 1893 »Kortfattet fransk Lydlære« (oversat til Fransk 1902, 5. Udg. 1934), 1896 en italiensk Lærebog (6. Udg. 1927) og 1897 »Kortfattet italiensk Grammatik« (6. Udg. 1934). Til Brug ved Forelæsninger og Øvelser samlede han 1895 under Titlen »Philologie française« en Række Artikler af udenlandske Forskere. Hertil kom senere to Bind »Poésie française« (1905—09) og »Fransk Verslære i Omrids« (1910, 2. Udg. 1929).

Ved Siden af denne omfattende Virksomhed arbejdede han stadig paa forskellige andre Omraader (se nedenfor), men samlede sig

mere og mere om det Arbejde, der skulde blive hans Hovedværk, hans »**Grammaire** historique de la langue **française**«. Første Bind heraf udkom 1899 (en fjerde Udgave er for Øjeblikket i Trykken) og indeholdt en almindelig Udsigt over Sprogets ydre Historie samt Lydlæren. S. A. blev han Medlem af Videnskabernes Selskab, i hvis »Oversigt« han n. A. meddelte en Række interessante »Observations sur quelques vers de la farce de maitre Pierre Pathelin«. Det andet Bind af »Grammaire historique«, omhandlende Formlæren, kom 1903 (2. Udg. 1924). Men inden det tredje Bind var færdigt, rantes han af en Sygdom, der endte med at berøve ham Synet for bestandigt. Med en beundringsværdig Energi lykkedes det ham at overvinde alle de mange Vanskeligheder, som denne Ulykke beredte ham, saa at han kunde fortsætte baade sit videnskabelige Arbejde og sin Lærergerning. Tredie Bind, Orddannelselæren, kom 1908 (2. Udg. 1935) og fulgtes 1913 af fjerde, der indeholder Betydningslæren. Verdenskrigens Udbrud 1914 var et andet haardt Slag for ham og lammede for en Tid hans Arbejdskraft, men Begivenhederne kaldte ham snart frem med talrige veltalende Indlæg, dels i Avisartikler o. lign., dels i Skrifter som »Er Krig Kultur?« (1916), »De arresterede Professorer og Universitetet i Gent« (1916), ligesom de ogsaa affødte hans forherligende Skildring af Frankrig i Bogen »Frankrig« (1915, illustreret Udgave 1919; oversat til flere Sprog). Sin videnskabelige Virksomhed fortsatte han med **Afhandlingen** »Kongruens i Fransk« (Universitetsprogram Sept. 1917) og med en lang Række grammatiske, etymologiske, semasiologiske og leksikalske Studier, der dels offentliggjordes i Videnskabernes Selskabs »Hist.-filol. Meddelelser« (1919—29), dels lejlighedsvis andre Steder. Først 1925 udkom femte Bind af »Grammaire hist.«. I Foraaret 1928 gik han af som Professor ved Universitetet, og i Efteraaret 1930, godt et halvt Aar før han døde, lykkedes det ham at afslutte det store Værk med sjette Bind.

Straks ved Fremkomsten af første Bind var dette Værk blevet modtaget med fortjent Anerkendelse af den lærde Verden, og det er ogsaa det, der længst vil bevare hans Navn og staa som en fremragende dansk Indsats i den internationale Videnskab, selv om de to afsluttende Bind, der behandler Syntaksen, ikke staar paa Højde med de foregaaende.

Den alsidige Interesse og Orientering, der karakteriserer N.s Ungdomsarbejder, vedblev at være et fremtrædende Træk hos ham hele Livet igennem. Med særlig Forkærlighed behandlede han Emner vedrørende Ordenes Betydningsudvikling. En samlet Udsigt over Betydningslæren gav han i Bogen »Ordenes Liv« (1901),

der uden egentlig at give nogen dybere Forstaaelse af Betydningsændringernes Væsen ved sin elegante og underholdende Fremstilling vandt stort Bifald i vide Kredse (tysk Udgave 1903). Under samme Titel udgav han 1924—31 tre andre Bind, der behandlede specielle ordhistoriske Spørgsmaal; to Bind udgaves efter hans Død 1932—34. N. var desuden en fremragende Folklorist. Sin Virksomhed paa Folkloristikkens Omraade fortsatte han 1887 med den værdifulde Afhandling »Navnets magt« (i *Opuscula philologica* udg. af det filol.-hist. Samfund) og med de seks Bind »Fortids Sagn og Sange«, der udkom 1907—09. I Tidsskriftet »Dania«, som han fra 1890 til 1903 redigerede sammen med Otto Jespersen (og senere V. Dahlerup), findes fra hans Haand en Mængde større og mindre Bidrag, der foruden Folkloristik omhandler forskellige Spørgsmaal vedrørende alm. Kulturhistorie og dansk og fremmed Litteraturhistorie. Herhen hører ogsaa Bøgerne »Nej. Et Motivs Historie« (1891), »Kysset og dets historie« (1897) og »En Teaterforestilling i Middelalderen« (1892). N.s »Efterladte Afhandlinger« udkom 1931. — N. var Æresdoktor ved Universiteterne i Paris og Strasbourg samt Medlem af et stort Antal videnskabelige Selskaber.

Bibliografi ved Gunnar Skov, 1932. — R. 1901. DM. 1909. K.² 1919. — Maleri af P. Olsen-Ventegodt 1930 (Fr.borg). Farvelagt Tegning af P. S. Krøyer 1901 (Hirschsprung). Radering af Léon Salles ca. 1932. Træsnit af L. B. Hansen 1910.

Univ. Progr. Nov. 1886, S. 63 fif. Holger Pedersen i Tilskueren, XXIII, 1906, S. 867—86. Georg Brandes: Saml. Skr., XVIII, 1910, S. 298—305. Har. Nielsen: Jøden, Filisteren og Holsteneren, 1917. Politiken 10. Jan. 1918, 14. April 1931. Berl. Tid. 20. Dec. 1919, 13.—14. April 1931. Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandl. 1930—31, S. 101—11. Univ. Progr. Nov.

Kr. Sandfeld.

Nyrop, Martin, 1849—1921, Arkitekt. F. n. Nov. 1849 paa Holmsland ved Ringkøbing, d. 18. Maj 1921 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Sognepræst Christopher N. (1805—79) og Helene Ahlmann (1807—74). Gift 15. Aug. 1885 i Kbh. (Trin.) med Louise Frederikke Laub, f. 12. Sept. 1851 i Langaa, Fyn, d. 30. Juni 1933 i Gentofte, D. af Sognepræst Hans Jørgen Trojel L. (1817—63) og Ernstine Deichmann Linnemann (1827—85).

N. var Elev paa Sorø Akademi 1859—65. Han blev taget ud af Skolen paa Grund af Dovenskab og et lidt uregelmæssigt Levned med Spil, Tobak og stærke Drikke; men »Morten er en god Dreng«, sagde hans Græsklærer ved Afskeden. Paa Skolen holdt han af at

tegne, dog mest levende Væsener, og havde faaet lidt ekstra Undervisning hos sin Tegnælærer Chr. Dalsgaard. Af Faderen blev han nu bestemt til at være Arkitekt, men kom først i Tømrelære, hvor han viste sig dygtig, blev Svend 1869 og s. A. dimitteret fra Teknisk Institut. Akademiets Skoler besøgte han fra 1870 med Afgang som Arkitekt 1876. Paa Arkitekturskolen havde navnlig Hans J. Holms friske og personlige Undervisning Betydning for ham. Den lille Guldmedaille vandt han 1877, den store 1880 efter to forgæves Forsøg. En Tid syntes han, han ingen Fremtid havde her hjemme, og tænkte paa at rejse til Amerika; men Murmester H. N. Fussing skaffede ham da hans første Arbejder, bl. a. Villaen Bakkehave, Rungstedvej 31 i Hørsholm, 1879. Den treaarige Studierejse efter store Guldmedaille gik fortrinsvis til Italien, Grækenland og Sydfrankrig. N. fandt hurtigt sig selv. Han fortsatte Herholdts og Hans J. Holms hjemlige Retning, men paa en endnu mere frisindet Maade. Han afstod som den første paa den Tid fra at give sine Bygninger Præg af en enkelt, bestemt Stilart. Sine Motiver tog han ikke alene fra Fortidens Bygningskunst, men ogsaa fra Samtidens. Til den ældre Herholdt'ske Retning føjede han det naturalistiske Plante- og Dyreornament; men dette laa i Tiden. Det samme gjaldt hans nærmere Forhold til Folkekunst samt til en vis Grad ogsaa hans Trang til Farvevirkning (sml. Andr. Clemmensens Forsøg med keramisk Udsmykning). Hans Materialbehandling var friskere og grovere, mere stofflig end den tidligere. Med Forkærlighed arbejdede han med Træ. Om hans Natursans vidner baade den nævnte Plante- og Dyreornamentik og hans Evne til Placering i Terrænet. N. søgte ved sine Bygningers Form, Materialer og Enkeltheder altid at fortælle noget om deres Brug og Indhold, og i dette fortællende havde han sin Styrke mere end i streng Formsans og rumlig Helhedsvirkning. Som Herholdts Retning i Almindelighed lagde han ikke særlig Vægt paa det kritisk smagfulde. Han havde nogen Tilbøjelighed til at fortabe sig i Enkeltheder, navnlig ved sine første større Bygninger, deraf Meldahls Øgenavn »Snedkeren«. (Alt hvad der vedrørte Form, hævdede N., var i høj Grad afhængigt af de smaa Ting, af Enkelthederne, der atter fremgik »som Nødvendigheder af Materialets Karakter«). Efterhaanden naaede han dog mere Helhed og Simpelt, ogsaa denne Udvikling i Overensstemmelse med hans Tids Arkitektur. En frodig Fantasi og en stor Lethed i at tegne hjalp ham til selv at sætte Stemplet paa de fleste af de utallige Enkeltheder i hans Bygninger. Han tænkte altid meget paa Brugshensyn og udviklede sig efterhaanden til en stor Praktiker med fremragende Evne til Planløsning. Grundlaget

for Arkitektur saa han først og fremmest i Haandværk, 3: Konstruktion og Materiale, dernæst i Tradition. »Hos Haandværket henter vi Udgangspunktet, naar vi skal sætte Skik **paa^ren Ting**«. Selv om hans Kunst som hele den Herholdt'ske Retning blev en Efterdigtning, var den — paa Grund af dette Forhold til Haandværket som det primære og som Følge af hans kunstneriske Kraft — forbundet med et Element af Nyskaben. N.s **Maal** var at bygge videre paa Traditionens Grund, »ikke at løse en Nutidsopgave ved Kopiering i en hundred Aar gammel, henfaren Stil«. Som hans Hovedværker kan nævnes: Udstillingen i Kbh. 1888, som Helhed af Træ, i hvilket Materiale hans konstruktive Dygtighed og hans Rigdom paa Indfald i Forbindelse med hans Farvesans her fandt et storslaaet Udtryk; Landsarkivet, Jagtvej 10, 1892, Tilbygning 1919; Kbh.s Raadhus, 1892—1905 samt 1908 og 1910, med en glimrende Plan og — trods en paa enkelte Punkter svag Helhed (navnlig Forsiden og Tindekransen paa Tagryggen) — festligt som Lyrik, ved sin Stemning af borgerlig Kraft og Kunstglæde; Eliaskirken paa Vesterbros Torv, 1905—08, navnlig den faste, ophøjede **Brudstens-Façade**; Udvidelse og Ombygning af Vallekilde Højskole, 1907, med et ypperligt Sammenspil mellem den kloster- og borgagtige Form og Terrænet; Bispebjerg Hospital, 1906—13, Vaskeribygning 1916—18. Af mindre Arbejder kan fremhæves Politigaarden og Dommergaarden ved Blegbanken i Vejle, 1920; noget svagere virker Sønderborghus i Sønderborg, 1914. Af Smaahuse kan nævnes: Gymnastikhuset ved Vallekilde Højskole, 1884 (opført sammen med Bygmester Andr. Bentsen), af Træ og allerede med en selvstændig Behandling af dette Materiale; Frk. Nyrops Villa, Rungstedvej 3, Hørsholm, 1892, der gjorde en vis Opsigt ved sin jævne, landlige Karakter uden »Villastil« og ved sin smukke Placering mellem Vej og Skrænt; Frk. Rottbølls Hus ved Ugilt Klosterskov i Vendsyssel, 1895; Blokhuset paa Hesselø, 1900; hans eget Hus Søhave, Udsigten 33, Gentofte, 1918. Af Restaureringer kan nævnes Bispegaarden over for Frue Kirke og Tersløsegaard. N.s fortællende ornamentale Evne kom i særlig Grad til sin Ret i Monumenter; Eksempler er Sokkelen til Absalons Statue paa Højbroplads, 1902, **Fraterbrønden** i Sorø, tegnet 1908, og Genforeningsstenen i Tovløkke Skov ved Tranekær Slot, 1920. Han har ogsaa tegnet fortrinlige Møbler (bl. a. til Raadhuset; Dokumentskab paa Kunstindustrimuseet) og for øvrigt andre dekorative Arbejder, f. Eks. Broderier. Selv om det ikke **laa** for N.s Natur at give Arkitekturen et nyt Grundlag, fornyede han dog den Herholdt'ske Retning ved sin personlige Indsats og gav denne Retning en førende Stil-

ling fra omkr. 1890—1910; ikke alene Stukarkitekturen trængtes tilbage, men ogsaa de mere akademisk og internationalt indstillede Arkitekter som Meldahl og Vilh. Klein. Han vandt stor Folkeyndest; Raadhuset fremkaldte i vide Kredse en forøget Interesse for Bygningskunst. Ogsaa i Udlandet virkede hans Arbejder ansporende, navnlig i Sverige. Som ældre havde N. noget vanskeligt ved at følge med de unges Udvikling. Denne gik i en mere teoretiserende og abstrakt Retning med et begyndende kollektivistisk Præg, den vilde opbygge Helheden mere paa Grundlag af Form end paa Grundlag af Materiale og Konstruktion, den tilstræbte monumental Storhed og anvendte til Udsmykning rent arkitektoniske Virkemidler. Tiden for den festlige Søndagshygge i N.s Kunst var forbi. Religiositet samt Nationalfølelse udgjorde Grundtrækkene i hans Livssyn. Med et lyst og barnligt Sind forbandt han Villiekraft og Klogskab. Barndommen i den danske Præstegaard, Skolegangen i Sorø, Tømmerhaandværket, Soldater-tjenesten (Udmærkelse som Skytte), Studierne, Familielivet og Tegnestuen havde i sluttet Række dannet hans beskedne og stærke Skikkelse. Han var det hjemliges Digter i dansk Arkitektur, folkelig paa en højtkultiveret Maade. — Af mangfoldige Tillidshverv og Udmærkelser kan nævnes, at N. 1883—93 var Assistent og 1906—19 Professor ved Arkitekturskolen, fra 1887 til sin Afgang som Professor Medlem af Akademiraadet, men Medlem af Akademiet til sin Død, og 1908—11 Akademiets Direktør. Han var Medstifter af Akademisk Arkitektforening 1879, to Gange Formand og blev Æresmedlem 1913. Desuden var han virksom i forskellige andre Foreningsbestyrelser. Han var korresponderende Medlem af The Royal Institute of British Architects. Fra Akademiet i Stockholm modtog han 1919 den Tessinske Guldmedaille. — R. 1888. DM. 1900. K.² 1903. K.¹ 1905. — Silhouet 1883 i Kunstakademiets Bibliotek. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Raadhuset. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri sst. sammen med sin Konduktør og Murerformand, 1902; Forarbejde paa Fr.borg.; Tegning dertil 1902 hos Hirschsprung. Portrætteret paa Viggo Johansen: Et Akademiraadsmøde 1904 (Kunstmuseet) og paa Erik Henningsen: Selskabet Lille Juleaften 1904 hos Arkitekt Axel Berg (Fr.borg.). Maleri af Jul. Paulsen, udstillet 1916, paa Charlottenborgs Udstillingsbygning. Buste af Utzon Frank, 1922, i Marmor i Raadhushallen, i Gips i Akademisk Arkitektforening. Studiehoved til Drabant paa Gobelin (af Overgaard) (Fr.borg.). Stik af G. V. Blom 1929. Træsnit af G. Pauli 1888, fra C. Poulsen s. A., af A. Bork 1900 efter Fotografi. — Mindesten ved Præstegaarden i Ringkøbing Nysogn.

C. Nyrop: Slægten Nyrop, 2. Udg., 1908 (med Litteraturfortegnelse). Arkitekten Martin Nyrop, 1849—11. Nov.—1919, 1919 (med Fortegnelse over Arbejder og Litteratur). Foruden den i disse to Bøger nævnte Litteratur kan henvises til: Architekten, Meddelelser fra Akademisk Architectforening. III. Tid., 7. Juli 1901, 25. Aug. 1901, 29. Maj 1921. Kunstbladet 1909—10, S. 6—12. Skønvirke, I, 1914—15, S. 175. Forskønnelsen, VI, 1916, S. 103; IX, 1919, S. 83; XI, 1921, S. 13 f.; XV, 1925, S. 28—32, 37. Politiken 19. Maj 1921. Soraner-Bladet, VI, 1921—22, S. 25—30. Snedkermestrenes Medlemsblad, XXII, 31. Maj 1921, S. 37 ff. Arkitektur (svensk), LI, 1921, S. 75 f. St. Eiler Rasmussen i De danske Byggefag, udg. af Berl. Tid., 1930, S. 65—71. Danske i Paris gennem Tiderne, red. af Franz v. Jessen, II, 2, 1938, S. 463f.

Knud Millech.

Nyrop (-Nielsen), Margrethe, se Nyrop, Agnes.

Nysted (Neopolitanus), **Hans Oluvsøn**, 1664—1740, Præst og Sprogmand. F. 14. Aug. 1664 i Trondhjem, d. 31. Dec. 1740, antagelig i Løsning. Forældre: Skipper Oluf Hansen (f. i Danmark) og Cathrine Christensdatter Sehested. Gift 1° 25. Marts 1694 i Løsning med Lene Holgersdatter, f. ca. 1639, begr. 18. Marts 1714 i Løsning (gift 1° med Sognepræst i Løsning og Korning Rasmus Pedersen Tøxen, d. 1693). 2° 25. Okt. 1714 med Maren Jensdatter, f. ca. 1654 i Ørum ved Vejle, begr. 24. Juli 1738 i Løsning (gift 1° med Sognepræst i Hedensted Morten Andersen Gjødese, d. 1708), D. af Sognepræst Jens Jensen Juel (d. 1665) og Anna Clementsdatter.

H. O. N. gik i sin Fødebys Skole og blev Student derfra 1681, men først immatrikuleret 1684. 1685 blev han Huslærer i Jylland, 1691 Rektor i Horsens og 1693 Sognepræst i Løsning og Korning. Hans to barnløse Ægteskaber gjorde ham til en meget velhavende Mand, som har kunnet hjælpe sine Søsken, af hvilke et Par boede i Nærheden. Han havde betydelige Kundskaber og havde i sine første Præsteaar unge Mennesker i Huset, som han dimitterede til Universitetet. Ligeledes førte han en betydelig lærd Brevveksling. I hele sin Færd var han en Original, men fornøjelig i Omgang og afholdt af sine Sognebørn, fuld af Indfald, Ordsprog og morsomme Historier, som han havde opsamlet fra sin omfattende Læsning, især i de klassiske Forfattere, saavel som fra sin Omgang med jævne Folk. Blandt alle Bidragyderne til den store Ordbog satte Moth ham højest. Han var nemlig ikke blot en flittig Læser og en udmærket lagttager af det talte Sprog, men han var ogsaa en meget flittig Mand ved sit Skrivebord. Han har udgivet to smaa Bøger, »Rhetorica laica et pagana, Det er Læg-Mands Tale-Kunst og Bondens Veltalenhed« (1708 og i udvidet Form 1727) og »Melligo

ex plantariis Hengeddi, Det er **Bie-Dræt** af Hengeddi **Plante-Beed** (1702), en Slags Konfirmationsforberedelse, begge prægede af hans pudsige, men elskværdige Personlighed. Den store fraseologiske Samling »Athena **Cimbrica**«, som han renskrev i flere Eksemplarer og forsynede med omhyggeligt udarbejdede Registre, naaede han lige saa lidt som sine »Collectanea etymologica de **lingva** Danica« at faa udgivet, men de vidner sammen med hans Bidrag til Moths Ordbog om hans Flid og hans Kærlighed til det danske Sprog.

Dsk. Studier, 1932, S. 166 f.

Marius Kristensen.

Nystrøm, Frants **Eller**, f. 1874, Historiker, Arkivmand. F. 2. Marts 1874 i Kbh. (**Helligg.**). Forældre: Skomager Johan Magnus N. (1844—1908) og Anna Cicilia Pedersdatter (1843—86). Gift 5. Jan. 1900 i Kbh. (b. v.) med Ida **Gottfriede** Maren Petersen, f. 13. Okt. 1875 paa **Frbg.**, D. af cand. **pharm.** Peter Severin P. (1847—1918) og Charlotte Louise Ovesen (1836—1926).

N.s Forældre var Skaaninger; Faderen kom til Kbh. 1863 for at sy Støvler til Soldaterne. N. gik i Folkeskolen og maatte tidligt sørge for sig selv ved Kontorarbejde. Fra Ungdommen interesse-rede han sig for Historie, drev Haandskriftstudier paa Bibliotekerne og hørte Forelæsninger paa Universitetet bl. a. af Erslev og Såby. Han begyndte at læse til Artium ved Siden af Kontorarbejdet, vejledet af Orientalisten S. Sørensen, hvis ejendommelige Personlighed kom til at betyde meget for ham. 1897 blev han Student, s. A. cand. **phil.** og foretog derefter en Rejse til Paris og Normandiet i det følgende halve Aar. 1898 blev han ansat i Rigsarkivet, tog sin Afsked 1907, men genindtraadte efter Opfordring af Rigsarkivar Kr. Erslev 1919 og fungerede, til han 1939 tog sin Afsked, fra 1931 som Arkivar I. Fra 1913 er han Kommissionær for det norske Rigsarkiv. Han har paa talrige Rejser besøgt de fleste nordiske og mange tyske, østrigske, italienske og schweiziske Arkiver. Ved Siden af sin Arkivgerning har N. udfoldet et omfattende og værdifuldt Forfatterskab. Han har udgivet de **historiske Arbejder** »Chr. Fr. v. Beck og hans Slægt« (1907), »**Guld-smed** Anton Michelsen« (1909), »Biografiske Efterretninger om P. M. Bruns og Ane Munchs Slægt« (1910) og »Industrihistorikeren **Camillus** Nyrop« (1922). Han var 1909—11 Medudgiver af »Fyens historiske Herregaaarde«, udgav 1915—30 »Luxdorphs Dagbøger« (I—II) med udførlige og kyndige Noter og 1925 »Den **Hielm-**stjerne Rosencroneske Stiftelse«. 14. Bind af den store Ud-gave af Tyge Brahes Værker (1928), indeholdende Breve og Do-

kumenter, skylder ham sin Tilblivelse. S. A. udgav han »Holbergs egenhændige Vota«. De centrale Felter i N.s Produktion er dog Kultur- og Teaterhistorie samt **Kbh.s** Omegns Topografi og Historie. 1910—13 udgav han i to Bind »Offentlige Forlystelser i Frederik den Sjettes Tid«, 1918 disputerede han efter indhentet Tilladelse for den filosofiske Doktorgrad med det dybtgaaende og grundlæggende Værk »Den danske Komedies Oprindelse«, og 1920—24 udgav han i fem Bind »Skuespiltekster fra Komediehuset i Lille Grønnegade«. 1911 kom »Søllerød Sogn i Fortid og Nutid«, 1916 »Gentofte Sogn«, 1920 »Vanløse«, 1930 »Dronninggaard« og 1934 »Lyngby Sogn«; de tre Sognebeskrivelser samledes 1938 i »Fra Nordsjællands Øresundskyst«. 1938 kom det smukke lille Skrift »Kongens Have«. For Tiden arbejder N. paa et Værk om Frbg.s Historie. Endelig har han skrevet et betydeligt Antal Afhandlinger i forskellige Tidsskrifter. N. er som Forfatter præget af det alvorlige Arbejde, der ligger forud for hans forholdsvis sene Debut. Han lægger altid en solid Grundvold for sine Bøger i Indsamling og Vurdering af Kilder, han gaar til Værks med usædvanlig Nøjagtighed, og han stiller de samvittighedsfuldt afvejede Enkeltheder op mod en bred Baggrund af Tidsbelysning. Hans Fremstilling er klar og smagfuld, uden Buk for Publikum eller blændende Hypoteser, og han har et skarpt Blik for væsentligt og uvæsentligt. Inden for sine to Hovedfelter er han absolut Autoritet. — Medlem af Danske Selskab 1925. Bestyrelsesmedlem i Selskabet for dansk Teaterhistorie 1911—23, i Holberg-Samfundet fra 1922, dets Formand 1938.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1919, S. 142 f. Studenterne fra 1897, 1926, S. 192 f.

Povl Engelstoft.

Næsgaard, Sigurd Nielsen, f. 1883, Psykolog. F. 25. Febr. 1883 i Øster Svenstrup ved Hjørring. Forældre: Gaardejer Martin Nielsen N. (1847—95) og Else Margrethe Larsen (1848—86). Gift 4. Febr. 1914 i Kbh. (Vartov) med Kommunalærerinde, senere Haandarbejdsinspektør ved Kbh.s Skolevæsen Anna Kristensen Gade, f. 23. Aug. 1885 i Maabjerg, D. af Gaardejer Søren Kristensen G. (1850—1916) og Else Marie Odgaard (1860—1935).

N. tog 1905 Lærereksamen fra Silkeborg Seminarium, var en Tid Højskolelærer i Vraa, blev 1908 Student fra Døckers Kursus og var 1908—10 Kommunalærer i **Kbh.**, hvorefter han i ca. tyve Aar virkede som en stærkt søgt Manuduktør til Filosofikum. 1915 tog han Magisterkonferens i Filosofi med Psykologi som Hovedfag, og 1922 blev han Dr. phil. paa en Afhandling om »Bevidsthedens

Form« (tysk Overs. s. A.). S. A. deltog han i Konkurrencen om et filosofisk Professorat. Han har som Privatdocent forelæst adskillige Gange over Emner fra Psykologien. I den sidste halve Snes Aar har han praktiseret somPsykoanalytiker. Han er Formand for Psykoanalytisk Samfund. N.s litterære Produktion omfatter foruden talrige Tidsskriftafhandlinger en lang Række Skrifter, foruden Disputatsen bl. a. »Kortfattet Sjælelære« (1919, 2. Udg. 1928), »Fantasien« (1922), »Viljen« (n. A.), »Begrebet som psykologisk Element« (1924), »Barnets sjælelige Udvikling« (s. A.), »Fremtidens Skoler« (n. A.), »Egelundsskolen« (1926). »Pligt og Tvang« (n. A.), »Moderne Skoletanker« (1929), »Psykoanalyse, Seksualitet og Intelligens« (s. A., 2. Udg. n. A.), »Psykoanalyse, I—II (1933), »Objekt-Tilknytningen« (1937). — Som Taler og Skribent kæmper N. altid med Begejstring, ofte tillige med Voldsomhed, for de Synspunkter, der har hans Sympati. 1916 og 1917 rettede han i et Par Pjecer et heftigt Angreb paa C. N. Starckes »Psykologi«, hvad der havde til Følge, at Bogen udkom i en ny, gennemset Udgave. Med Plads yderst paa venstre Fløj har han leveret mangfoldige Bidrag til den hjemlige Diskussion om pædagogiske Spørgsmaal. Han er Medlem af Bestyrelsen for Landsforeningen Den frie Skole og redigerede i en Aarrække Tidsskriftet af samme Navn. I de senere Aar har hans Interesse samlet sig om Psykoanalysen, idet han dels har leveret populærvideenskabelige Fremstillinger af den ortodokse Freudianisme, dels forsøgt at bringe de psykoanalytiske Helbredelsesmetoder i Anvendelse.

Univ. Progr. Nov. 1922, S. 138. Politiken 25. Febr. 1933. Studenterne MCMVIII, s. A., S. 251 f. K. Westerby i København 11. April 1922. Vilh. Rasmussen i Vor Ungdom 1927, S. 392—97. O. Briiel i Ugeskrift f. Læger

Næss, Hans, 1723—95, Arkitekt. Døbt 24. Okt. 1723 i Næs ved Assens, d. 3. Jan. 1795 i Kbh. (Nic), begr. sst. (Nic). Forældre: Gaardmand Peder Pedersen (d. 1748, gift 2° med Maren **Hansdatter**, d. tidligst 1748) og Birgitte Clausdatter (d. 1740). Gift 1° 16. Sept. 1765 i Kerte med Marie Cathrine Pedersdatter Lund, begr. 8. Marts 1766 i Kbh. (Nic). 2° antagelig Febr. 1769 i Kbh. (Kopulationsafgift 4. Febr., Nic.) med Christiane Margrete Adler, døbt 9. Sept. 1739 i Vemmetofte, d. 4. Jan. 1795 i Kbh. (Nic), D. af Gartner Johan Adolf A. (d. 1744) og Karen Larsdatter (ca. 1705—65, gift 2° 1746 med Gartner paa Sparresholm Peter Bentzen Bauman).

H. N. blev ca. 1746 Skriver paa Brahesborg hos Stiftamtmand,

Baron Chr. Rantzau og fik en halv Snæs Aar senere Ansættelse paa Assens Amtstue. 1758 rejste han til Kbh. med en Anbefaling fra Rantzau til Otto Thott, der skaffede ham en Stilling som Volontør i Rentekammeret, i hvilken han forblev til 1765. Straks efter sin Ankomst til Kbh. havde H. N. søgt til Kunstakademiet for at blive uddannet til Arkitekt. To Gange fik han den lille Guldmedaille, 1763 den store, og 1765 blev han Informator ved Akademiet (Afsked 1782). Jardin var da eneraadende, og H. N. paavirkedes stærkt af hans Stil; først fra ca. 1770 gjorde ogsaa Harsdorffs Indflydelse sig gældende. Samtidig med at H. N. gik paa Akademiet, udfoldede han en ikke ringe Virksomhed som Arkitekt. Han siger selv, at han i Tiden 1760—72 »havde bygget for sig selv og andre her i Staden«. Flere af hans københavnske Borgerhuse kan paavises, saaledes hans eget Hus Antonigade 9 (1766), Lihmes Gaard paa Kongens Nytorv (1768), Hallings Gaard Lille Strandstræde 14 (ombygget ca. 1774); 1768—69 opførte han Petersens Jomfrukloster paa Amagertorv efter Harsdorffs Tegninger. Han mente med disse og andre Privatarbejder at have kvalificeret sig til et Embede som Arkitekt i Statens Tjeneste og søgte 1771 at blive Sættatens Bygmester, 1772 at blive Stadsbygmester i Kbh., men begge Gange foretrak man G. E. Rosenberg. 1772 blev han kaldt til Aarhus for at reparere Domkirken, men Zuber fik Arbejdet overdraget n. A., og H. N.s Ansøgning om at blive beskikket som Provincialbygmester i Aarhus og Ribe Amter blev afslaaet 1773, skønt baade Stiftsøvrigheden og Akademiet støttede den. H. N. maatte da fortsat virke som privatiserende Arkitekt. Sit bedste Arbejdsfelt efter 1772 fandt han paa Fyn som Herregaardsbygmester. 1772 og følgende Aar opførtes Krengerup vel i det væsentlige efter hans Tegninger for Greve Fr. Siegfried Rantzau, en Søn af hans Patron i Ungdommen. Samtidig byggede han den lille Herregaard Kragssberg ved Odense og har ligeledes arbejdet paa Langesø. Rimeligvis har han ogsaa været virksom ved Projekteringen af Hindsgavl (Begyndelsen af 1780'erne). 1781 fik H. N. den lille Bestilling som Bygmester ved de kgl. Kirker i Kbh. og Nordsjælland, men n. A. vendte han tilbage til Centraladministrationen, idet han blev befordret til et anseeligt Embede i Rentekammeret (Renteskriver og Chef for det nye Bygningskontor); han tog sin Afsked 1793. — H. N. hører ikke til sin Generations førende Kunstnere. Blandt Jardins Elever staar han afgjort tilbage for G. E. Rosenberg. Men vel uddannet og perfektibel, som han var, udfyldte han dog en ret fremskudt Plads i vor tidlige Klassicisme, efter Jardin og før Harsdorffs store Tid;

hans kunstneriske Udtryksmaade er ofte temmelig løs og ubekymret, men den savner ikke Charme og røber undertiden en Smagskarakter, der nok tør kaldes »dansk«, ja **maaske** kan siges at have en særlig fynsk Tone.

Fr. Schiøtts Samlinger i Kunstakademiets Bibliotek. Fr. Weilbach i Personalhist. Tidsskr., g. Rk., II, 1929, S. 175—84. Samme: Architekten C. F. Harsdorff, 1928, passim. Christian Elling i Tilskueren, LVI, 1939, I, S. 147 ff. Samme: Den fyenske Klassicisme, 1939. Christian Elling.

Nødskov, Poul Matthias, 1757—1805, Litterat. F. 24. Sept. 1757 i Holstebro, d. 13. Okt. 1805 i Kbh. (Fred. Hosp.). Forældre: Snedker og Billedskærer, senere Degn i Idum Kristen Jensen N. (ca. 1724—93) og Maren Jensdatter (ca. 1721—1809). Ugift.

N. blev Student 1774 fra Viborg og exam. jur. 1780. 1785 blev han Foged og 1789 tillige Birkeskriver paa Tim, hvor han boede til 1797. Her i sin Fødeegn følte han sig ret hjemme og lærte til Gavns Egnens Natur og Befolkning at kende; hans Skildringer herfra, »Beskrivelse over Thimgaard og Thim-Sogn« (1787) og »Ejerne af Voldbjerg« (trykt efter hans Død i »Iris og Hebe«) vidner herom, ligesom den »Prøve af synderlige jydske Ord og Talemaader, gangbare blandt Almuen i Ulfborg og Hind Herreder«, som blev trykt i »Lærde Efterretninger« 1804, og ikke mindst »Bidrag til Kundskab om den danske Almues Morskabslæsning« (trykt sst.), som Tidsskriftets Udgiver, Rasmus Nyerup, senere benyttede i sin »Alm. Morskabslæsning i Danmark og Norge« (1816). Han undersøgte og af tegnede Egnens Fortidsminder og var en flittig Bidragyder til »Viborger-Samler« baade paa Vers og Prosa. 1795 blev han Krøbling efter et Fald paa Isen; hans Velynder, Kancelliraad Søren Tang til Timgaard døde samtidig, og da dennes Arvinger 1797 solgte Gaarden, fik han sin Afsked. Derefter var han nogle Aar Huslærer i Vestjylland og flyttede 1804 til Kbh., hvor han et Aars Tid som Litterat kæmpede med Fattigdom og Sygdom.

P. Storgaard Pedersen: Bidrag til Hing Herreds Historie og Topografi, 189, . 134 . Marius Kristensen.

Nøkkentved, Christian Ditlev Nielsen, f. 1892, Ingeniør. F. 3. Dec. 1892 i Tranekær. Forældre: Godslæge Kaj Wildenrath Nielsen N. (1853—1908) og Charlotte Sophie Amalie Langgaard (1857—1926). Gift 18. Nov. 1916 i Søllerød med Ellen Petersen, f. 21. Dec. 1895 i Kbh., D. af Fuldmægtig i Firmaet C. K. Hansen Frederik Carl Christian P. (1852—1911) og Betty Worsøe (f. 1863).

N. blev Student 1910 fra Odense, cand. phil. n. A. og 1915 cand.

polyt. som Bygningsingeniør. Efter Eksamen fik han Ansættelse ved det lollandske Digeanlæg og kom herfra samme Efteraar som Ingeniør til Entreprenørfirmaet Schultz & Christensen i Nakskov. 1916 paabegyndte han en Virksomhed som selvstændig Entreprenør i Nakskov og udførte i denne Egenskab bl. a. seks Vejoverføringer for Statsbanerne paa Kalundborgbanen. 1917 opgav han denne Virksomhed og blev ansat hos Christiani & Nielsen i Kbh. Fra 1921 var han tillige Assistent i Bygningsstatik og Jernkonstruktioner ved Polyteknisk Lærestalt. N. havde stærke videnskabelige Interesser, og disse fik ny Næring ved det nærmere Samarbejde, han nu fik med Professor Ostensfeld. 1924 blev N. Dr. techn. paa en værdifuld Afhandling om Pæleværkers Beregning, et Omraade, der ved Arbejder af H. M. Westergaard 1917 og A. Ostensfeld 1921 var bragt ind i et rationelt Spor. 1924 forlod han Christiani & Nielsen og startede sammen med cand. polyt. S. Friis Jespersen en selvstændig Ingeniørforretning i Kbh. og fik sammen med denne 1926 2. Præmie i Konkurrencen om en Højbro over Kbh.s Havn. N. arbejdede tillige videnskabeligt og har bl. a. behandlet Spørgsmaalet om Fundamentflader med to Anlægsflader og givet Bidrag til Belysning af Spørgsmaalet om Sikkerhedsgraden i bærende Konstruktioner. 1928 blev N. Docent, da A. Engelund blev Professor efter Dahlstrøms Død 1927, og 1932 blev han Professor efter Ostensfelds Død 1931. 1928 udgav N. »Berechnung von Pfalrosten«, og 1930 og 1936 udgav han, sammen med Dr. J. Irminger, 1. og 2. Del af »Windpressure on Buildings«, Arbejder, der er Videreførelse af Irmingers banebrydende Undersøgelser fra 90'erne. N. har desuden skrevet en Række Tidsskriftartikler, bl. a. 1931 om Beregning af Ledninger og Master. 1934 blev N. Medlem af den af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte tekniske Kommission til Projektering af det nye Radiohus, og 1937 blev han Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber. 1938 offentliggjorde han i »Hedeselskabets Tidsskrift« nogle meget værdifulde Undersøgelser over Hegns Lævirkning og Typebestemmelser af levende Læhegn paa Grundlag af nogle 1937 udførte Forsøg.

Berl. Tid. 17. Sept. 1935. Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 132.

Povl Vinding.

Nør, Prinsen af, se Frederik (VII, S. 296).

Nørby, Einar, f. 1896, Operasanger. F. 8. Maj 1896 i Thisted. Forældre: Lærer, senere Forstander for Teknisk Skole Niels N. (f. 1867) og Kirstine Maltesen (1869—1919). Gift 7. Febr. 1931 i Søllerød med Guldborg Laursen, f. 1. Nov. 1903 i Kbh., D. af

Kommunelærer Lars Christian L. (1859—1939) og Henriette Christine Henriksen (f. 1878).

N. var oprindelig ansat i Statstelegrafvæsenet. Efter at man ved enkelte Koncerter havde opdaget hans ualmindelige Stemmemidler, gennemgik han Det kgl. Teaters Operaskole, hvor han fik Vilh. Herold som Lærer. En yderligere betydningsfuld Studietid tilbragte han i Paris, hvor han studerede under den berømte Bassist Huberty. 1928 debuterede han paa Det kgl. Teater som Mefistofeles i »Faust« og har siden sunget en Række førende Baspartier baade inden for det alvorlige og det komiske Rollefag; blandt de vigtigste maa nævnes Sarastro i »Tryllefløjten«, Leporello i »Don Juan«, Figaro i »Figaros Bryllup«, Osmin i »Bortførelsen fra Seraillet«, Kong Henrik i »Lohengrin«, Landgreven i »Tannhäuser«, Pogner i »Mestersangerne«, Samuel i »Saul og David« og Henrik i »Maskarade«. Det, der skabte N.s Position inden for vore Dages danske Operakunst, var først og fremmest Stemmens malmfulde Klangskønhed, den medfødte musikalske Kultur og en ikke ringe Myndighed og Sikkerhed i hele den sceniske Fremtræden. I denne Henseende kan N., der endnu staar midt i sin Udvikling, minde om Helge Nissen, hvis Udformning af det store Glansparti i det dæmoniske Rollefag, Mefistofeles, blev Forbilledet for hans Gengivelse af Skikkelsen. Med sin Evne til at levendegøre ogsaa ældre Tiders Tonesprog og sin Umiddelbarhed i Udtrykket har han ogsaa gjort en smuk Indsats paa Oratoriesangens Omraade. — Maleri af Ghita Hempel. Buste af Asta Lilbæk 1938. *Torben Krogh.*

Nørgaard, Anders Pedersen, f. 1879, Præst. F. 24. April 1879 i Alstrup, Vendsyssel. Forældre: Gaardejer Peder Christian N. (1839—1925) og Inger Vejby (1841—1911). Gift 1. Sept. 1908 i Taps med Helene Bohnfeldt, f. 23. Aug. 1884 i Haderslev, D. af Gaardejer, Kreaturhandler Frederik B. (1850—1901) og Petrine Nissen (1852—1938).

N. var i sine første Ungdomsaar Landmand, blev Student 1900, privat dimitteret, og cand. theol. 1905. 1905—07 var N. Lærer ved Vraa Højskole, 1907—10 præsteviet Medhjælper hos Sognepræsten i Eltang og Sønder Vilstrup, 1910—17 Præst for Skanderup Valgmenighed og har siden 1917 været Valgmenighedspræst i Vejstrup paa Fyn. Foruden at røgte en omfattende og meget paa-skønnet Præstegerning i sin hjemlige Kreds har N. — navnlig siden Midten af 20'erne — været en søgt Foredragsholder og Prædikant i alle Dele af Landet. Med megen Vægt har han i Tale og Skrift peget paa det oprindelig grundtvigske og hævdet, at der trænges

til en »grundtvigsk Renæssance«. Ogsaa uden for de særlig grundtvigske Kredse — bl. a. ved en Række Præstemøder og Studentermøder — har han paa en ejendommelig og stærk Maade kastet Lys over Grundtvigs kristelige Anskuelser og det grundtvigske Aandslivs Stilling i Nutiden. — N. har været en flittig Medarbejder ved adskillige Tidsskrifter og Dagblade og har siden 1925 udsendt en Række Bøger af historisk, opbyggelig og polemisk Art: »Udsyn over den kristne Menigheds Levnedsløb« (I—II, 1927—28), »Kirke-**marken**« (1929), »Mellem Drøm og Dag« (1930), »Mørkningstanker« (1932), »Protestantismens Grundskade« (1936) og »Grundtvigianismen« (I—III, 1935—38). Dette sidste Arbejde maa betragtes som hans Hovedværk. Han giver her en samlet Fremstilling af den grundtvigske Retnings Historie og stiller sin Samtid Ansigt **til** Ansigt med det oprindelig grundtvigske, og dette Værk er da et Led i hans Stræben efter en grundtvigsk Renæssance. — Fra sin Præstetid i Skanderup, nær den gamle Grænse, og gennem sin Hustru (hendes Fader var den første, der blev udvist under **Köllerstyret**) har N. stærk Føling med og stor Interesse for sønderjyske Spørgsmaal. 1938 var N. den grundtvigske Retnings Kandidat ved Bispevalget i Ribe. — Maleri af Ingeborg Clausen 1937.

Svendborg Avis 21. April 1939. Fyns Tidende 22. April s. A.

Fred. Nørgaard.

Nørgaard, Frederik, 1861—1937, Bankdirektør. F. 4. Aug. 1861 i Kbh. (Frue), d. 24. Febr. 1937 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Grosserer Jens Peter N. (1821—87) og Sophie Dorteia Margrethe Bjerring (1823—1908). Gift 8. Sept. 1892 paa Birkenside, **Earlston**, Skotland, med Mary Logan, f. 27. Maj 1860 paa Birkenside, d. 25. Juni 1928 i Hornbæk, D. af Robert L. og Margaret Hay Frier (1833—1912).

N. kom i en ung Alder til Udlandet, hvor han fik en fortræffelig bankmæssig Uddannelse og tillige erhvervede sig udmærkede Sprogkundskaber. Efter at være vendt hjem begyndte han 25 Aar gammel som Korrespondent i Den danske Landmandsbank, men allerede 1888 fik han tilbudt og modtog Posten som Direktør i Aarhus Privatbank, hvis Styre under Indtrykket af den stadige Vækst i Bankens Forretninger indsaa Nyttens af at faa en Leder med alsidig og helt moderne Bankuddannelse. Selv om Valget af en Københavner som Direktør i Aarhus til at begynde med blev modtaget med nogen Skepsis fra den lokale Forretningsverdens Side, varede det ikke længe, før N. erhvervede sig en udmærket Position ikke blot som Bankdirektør, men ogsaa paa anden

Maade. Allerede 1894 blev han Medlem af Bestyrelsen for Aarhus Handelsforening, og 1899 valgtes han endog til Formand for den samme Forening, som havde været ledet bl. a. af saa kendte Mænd som Hans Broge og Otto Mønsted. Paa det jyske Handelsmøde 1898 var det i øvrigt N., der for første Gang her hjemme rejste Kravet om faglig Revision, idet han kritiserede den Slendrian, der tillod, at vigtige Revisorposter fordeltes som Smaaben. Han gav samtidig en indgaaende Skildring af de britiske »Chartered Accountants« Arbejdsmaade og paaviste, hvilken Nytte det britiske Erhvervsliv havde haft af disse Revisorer. Ved den udmærkede Maade, han fremstillede sine Synspunkter paa, fik Revisionstanken en saa gunstig Jordbund, at Aarhus blev Sædet for Danmarks første Revisionsanstalt, nemlig Revisionskontoret i Aarhus, som aabnedes 2. Jan. 1899. I denne Forbindelse kan det nævnes, at Kbh. først fik en Revisionsanstalt 1901 og Danmark en **Revisorlov 1909**. Ogsaa Spørgsmaalet om en Aktielov havde N.s varme Interesse, og han fik da ogsaa Sæde i Aktielovkommissionen af 1900 og siden i den tilsvarende 1910. Han var i øvrigt i sin Aarhus-tid ogsaa Medlem af Aarhus Byraad (1900—09) og Medlem af Udstillingsraadet for Landsudstillingen i Aarhus 1909.

Paa Baggrund af det levende Initiativ, N. saaledes lagde for Dagen, kunde det ikke undre, at en Mand som Gehejmeetatsraad P. N. Damm — bl. a. tilskyndet hertil af Generalkonsul Johan Hansen — gerne vilde knytte ham til sin Bank, og 1909 blev Skridtet taget; N. forlod Aarhus Privatbank og blev samtidig Direktør i **Kbh.s** Handelsbank, hvilken Post han beklædte i de følgende næsten 23 Aar, indtil han trak sig tilbage kort før sin 70 Aars-Dag. Som Direktør i Handelsbanken fik N. i en Del Aar det ikke altid lette Hverv at samarbejde med den meget selvstændige P. N. Damm, men N. forstod ved sit afbalancerede Væsen og hele sin kultiverede Fremtræden alligevel at gøre sig gældende. Han blev i vidt Omfang benyttet til at repræsentere Banken udadtil, ligesom mange af Bankens Kunder gerne søgte til ham som Følge af hans forstaaende Holdning, men han traf i Overensstemmelse med Handelsbankens Tradition aldrig nogen vigtigere Afgørelse paa sin Banks Vegne, før han havde haft Lejlighed til at konferere med sine **Direktionskolleger**. Ogsaa efter Gehejmeetatsraad P. N. Damms Død 1918 vedblev han i særlig Grad at repræsentere Banken udadtil, men hans Stilling blev selvstændigere, idet han i højere Grad kunde hævde en sideordnet Stilling med Einar Damm. Med den ham iboende Loyalitet veg han paa den anden Side ikke tilbage for at lægge Ryg til ved

Behandlingen og Afviklingen af de vanskelige **Spørgsmaal**, som Handelsbanken trods sin Agtpaagivenhed i Forretningsførelsen og over for Kundekredsen i Almindelighed heller ikke blev fritaget for at møde i de vanskelige og ustabile Efterkrigsaar. I Krigens Aar og de første Aar derefter kom N. i Kraft af sine gode Sprogkundskaber, sin noble Karakter og udprægede **common sense** i tæt Føling med mange af de herværende udenlandske Gesandtskaber og Missioner, ligesom han særlig inden for russiske Emigrantkredse udførte et stort og paaskønnet Arbejde. N. havde stærke nationale og filantropiske Interesser og var i mange Aar Kurator for Det **kgl.** Vaisenhus, ligesom han udførte et stort Arbejde som Landeværnets første Hovedkasserer. — Etatsraad 1909. — R. 1905. DM. 1913. K.² 1920. K.¹ 1936.

Revisions- og Forvaltnings-Institutet A/S 1. April 1912—1. April 1937, 1937. Børsen 25. Febr. s. A. Revisionskontoret i Aarhus A/S 2. Jan. 1899—2. Jan. 1939, 1939.

Jens Vestberg.

Nørgaard, Frederik, f. 1878, Højskolemand, Forfatter. F. 13. Aug. 1878 i Aarhus. **Forældre**: Tømrermester, senere Skolelærer i **Asminderup** ved Kalundborg Peter Christian N. (1847—1922, gift 2° 1895 med Kirsten Kirstine Hansen, 1856—1918) og Ane Cathrine (Trine) Frederiksen (1850—92). Gift 11. April 1914 i Halmstad med Gerda Victoria Liljenqvist, f. 10. Nov. 1889 i Halmstad, D. af Grosserer Per **Elof** Alfred L. (1856—1926) og Anna Sophia Bengtsson (1849—1932).

N. lærte Mejeri 1894—95 paa Brunbjerg Mejeri ved Vallekilde. Han havde fra Begyndelsen haft Lyst til at blive Højskolelærer, og Lysten øgedes under Paavirkning af Povl Hansen i Vallekilde, paa hvis Skole han i sin Fritid hørte Foredrag. 1895—96 var han paa Støvring Højskole hos sin Morbroder Søren Frederiksen (s. d.), 1896—98 paa Askov og derefter Lærer ved Efterskolen i Vester Vedsted. Paa Jac. Appels Raad bestemte han sig til at studere, blev Student 1902 fra Ribe og gav sig til at studere Teologi med det **Maal** at blive Højskolemand. Han **maatte** afbryde Læsningen et Par Aar og var en Tid Huslærer hos Carl Koch i Ubberup. 1908 blev han cand. **theol.**, var nogle Maaneder ved Brøderup Højskole og blev s. A. Lærer ved **Fr.borg** Højskole hos Begtrup. 1920 overtog han Antvorskov Højskole og gjorde den hurtigt, udmærket bistaet af sin Hustru, til en af Landets største med Elevtilgang fra alle Egne. 1935 overlod han Skolen til en anden, men er stadig Medforstander. Fra 1939 er han Ejer af Gaarden Birkholm i Stillinge Sogn.

Ved Siden af sin Højskolegerning har N. virket som en skattet Foredragsholder og holdt over 2000 Foredrag Landet over. Han er en frugtbar historisk og kirkelig Forfatter. 1914 udgav han N. J. Termansens Breve til Fru Skibsted, 1918 en Bog om D. G. Monrad, 1920 en kort Fremstilling af Danmarks Historie 1864—1920; sammen med A. Uhrskov redigerede han Samlingen »Folkets Førere« og skrev her selv om C. Berg (1915) og H. P. Hanssen (1919), med Povl Engelstoft udgav han 1922 »Hovedtræk af Verdenshistorien fra 1866 til vore Dage«, og med Hans Jensen redigerede han 1937—39 »Venstres Historie i Danmark gennem hundrede Aar« (I—II), hvor han selv skrev bl. a. om Perioderne 1848—70 og 1894—1913; han er Medredaktør af »Den danske Folkehøjskole« (1939 ff.). Han har endvidere skrevet talrige Artikler i Aviser og Blade, især »Højskolebladet«. Politisk blev han virksom 1910, da han stillede sig til Folketinget som Venstremand mod Ove Rode i Kalundborg; han valgtes 1913 i Nørre Sundby, genvalgtes 1915, men trak sig tilbage 1918, søgte s. A. og 1920 forgæves Valg i Kerteminde og 1939 i Næstved. I Tinget tog han især Del i Behandlingen af Skolesager. Han har eller har haft Sæde i adskillige Bestyrelser og Udvalg med kulturelle Formaal, var 1920—23 Medlem af den store Skolekommission. N. er en harmonisk og human Personlighed, lige saa tro mod sin Overbevisning som forstaaende over for andres. Som Højskolemand bygger han paa de gamle Grundtvig-Kold'ske Idealer, og han har med sin sunde, usentimentale Menneskelighed og sin rolige Livsglæde let ved at finde Sangbund hos forskellige Individualiteter. Som Forfatter er han med sin udprægede Partitroskab absolut sandhedssøgende, og hans Evner for levende folkelig Fremstilling har været voksende med Aarene. — R. 1937. — Malerier af Lilli Lundsteen 1905, Oscar Matthiesen 1919 og Agnes Smidt 1933. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923; Rigsdagen).

Om mødrene Slægt: Søren **Frederiksen**: Kirsten Larsdatter og Frederik Christensen Bødker fra Nørholm. En Fortegnelse over deres Efterkommere, 1932. Kalundborg Folkeblad 2. Sept. 1910, 16. Jan. 1911, 13. og 16. Aug. 1938. Fyns Tidende 4. Jan. 1918 og 7. Aug. 1938. Højskolebladet 16. Juli, 17. Dec. 1920. Sorø Amtstidende 31. Juli 1920, 25. Jan. 1921, 4. Nov. 1922 og 11. Aug. 1938. Antvorskov Højskole 1920—36. Berl. Tid. 11. Aug. 1938. Politiken og Aarhus Stiftstidende 13. Aug. s. A.

Povl Engelstoft.

Nørgaard, Peter Christopher, 1835—1917, Departementschef, Generaldirektør. F. 3. Nov. 1835 i Ousted, d. 20. Febr. 1917 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Sognepræst, sidst i Kirke Saaby og Kidserup, Poul Moth Thestrup N. (1802—89) og Margrethe

Johanne Sødring (1808—85). Gift 30. Juni 1865 i Kirke Saaby med Charlotte Cecilie Marcher, f. 9. Maj 1838 paa Trudsholm (Sonnerup), d. 11. Marts 1919 paa Frbg., D. af Forpagter Eiler Christian M. (1794—1871, gift 1° 1819 med Charlotte Cecilie Nyholm, 1797—1829) og Mette Kirstine Petersen (1810—94).

N. blev Student 1855 fra Sorø og 1861 juridisk Kandidat. Han virkede derefter som Manuduktør og fik 1863 Ansættelse i Indenrigsministeriet som Assistent. 1872 blev han Fuldmægtig, 1877 tillige Ekspeditionssekretær og 1878 Kontorchef. 1872—83 var han desuden Sekretær ved Kbh.s Borgerrepræsentation. 1880 blev han Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, men vendte 1884 tilbage til Indenrigsministeriet som Chef for dettes 2. Departement og overtog samtidig de dermed forbundne Stillinger som Generaldirektør for Statsjernbanedriften (til 1885) og for Telegrafvæsenet. 1883—84 var han Docent i Landbolovgivning ved Veterinær- og Landbohøjskolen. 1894 gik han med sit Arbejdsomraade over til det da oprettede Ministerium for offentlige Arbejder, der imidlertid allerede 1896 genforenedes med Indenrigsministeriet for paa ny at oprettes 1900. 1901 tog han sin Afsked. — Sin store Erfaring i Jernbanesager og dermed beslægtede Forhold fik N. foruden i sit Embede som Departementschef Lejlighed til at nyttiggøre i sine talrige Hverv som kgl. Kommissarius ved Jernbaneanlæg, saaledes fra 1884 ved de lolland-falsterske Jernbaner, fra 1897 ved Rønne—Neksø Jernbanen, fra 1900 ved Nørre Nebel—Varde Jernbanen og fra 1901 ved de jyske Statsbaner, ved Horsens—Odder Jernbanen og Fjerritslev—Thisted Jernbanen m. fl. 1913 trak han sig tilbage fra disse ofte vanskelige Hverv, i hvilke hans omfattende Indsigt i administrative og praktiske Spørgsmaal, hans betydelige Forhandlingsevne og noble og vindende Væsen var ham til megen Nytte. — Under den stærke Udvikling, som Telegrafvæsenet gennemgik i hans Tid, var han den rette Mand som Leder af Etaten, human og vellidt og samtidig passende myndig, som han var. Ved Oprettelsen af Carlsbergfondets Kvæstur 1888 organiserede han Arbejdet, som han ledede med stor Dygtighed til 1913. N., der var en juridisk og administrativ Begavelse, besad en usædvanlig Arbejdsevne og dertil en klar og logisk Tanke, som han med stor Lethed forstod at give skriftlig Form. Han var Typen paa den retlinede, altid retfærdige Embedsmand, der kun kendte eet Hensyn: Statens Tarv. 1906 undgik han ved et Lykketræf Døden, da en Mand i Klampenborgtoget afskød en Revolver mod ham og saarede ham med flere Kugler; ogsaa 1912 var han ved at blive Dødens Bytte, da han ved Færdsel paa Banelinien ved Charlottenlund ramtes af

et Tog, der afkørte hans ene Fod. — Gehejmeetatsraad 1901. — R. 1880. DM. 1885. K.² 1886. K.¹ 1892. S.K. 1913.

Stamtavle over Familien Frisch, 1872, S. 40. Stamtavle over Familien Marcher, 1888, S. [3]. Paul Hennings: Studenterne fra Sorø Akademi 1821—1908, 1909.

A Falk-Jensen.

Nørgaard, Poul Peter Christian, 1866—1923, Forretningsmand, Politiker, Gesandt. F. 5. Juni 1866 i Tingstrup ved Thisted, d. 6. Juli 1923 i Kbh., Urne paa Hellerup Kgd. Forældre: Gaardmand, Handelsgartner Jens Pedersen N. (1838—1922, gift 2° 1873 med Kirstine Kristensen, 1850—1925) og Maren Poulsen Østergaard (1843—70). Gift 6. Juni 1888 i Holstebro med Julie Kristiane Knudsen, f. 29. Dec. 1867 i Holstebro, D. af Postkontrahent Kristen K. (1831—90) og Juliane Kristensen (1832—93).

N. tog Præliminæreksamen 1881 i Thisted og fik sin Handelsuddannelse hos Magnus Kiær paa Holstebro Svineslagteri, hvor han ansattes 1881, og senere hos Firmaet G. W. Burrows, London. 1888—91 var han Direktør for Horsens Andelssvineslagteri og oprettede 1891 en Smør- og Ægeksporthandel i Horsens, Firmaet P. N. & Fogs Smøreksporthandel. Ved sin praktiske Forretningsdygtighed udviklede han efterhaanden sin Virksomhed til at blive en af de største i Danmark inden for Branchen Smør, Flæsk og Æg med Hovedsæde i Hellerup og Afdelingskontorer i flere jyske Byer. I Forbindelse hermed var han tillige siden 1893 administrerende Direktør for Randers og Holstebro Svineslagterier. Ogsaa andre Virksomheder nød godt af hans Forretningsdygtighed i Direktion eller Bestyrelse, som f. Eks. Kulimportfirmaet Kaarup & Co., Assurance-Kompagniet Baltica, Dansk-Russisk Ingeniørkompagni og Holstebro Aktiebryggeri. — Som en af de førende Mænd inden for Andelsorganisationerne valgtes han 1914—20 til Medlem af Landstinget i 2. Kreds. Han sluttede sig til Venstrereformpartiet som en af dettes faa Bymænd og var Partiets Ordfører i flere betydningsfulde økonomiske Sager (1914—15 Varemærkeloven og Vekselloven, 1915—16 den saakaldte Mundkurvelov, 1916—17 Lovene om Handelsagenter, Retshandeler og Afbetaling, 1917—18 om Forligsmandsinstitutionen, Salg af Skibe og Angivelse af Varers Værdi, 1918—19 Postloven). Bag Kulisserne øvede han megen Indflydelse, bl. a. ved sine Forbindelser til radikal Side. Som en praktisk dygtig og arbejdsom Mand med mange Interesser kom han ind i adskillige samfundsnyttige Foretagender, hvor han udførte et uegennyttigt filantropisk og kulturelt Arbejde. Saaledes kan nævnes Radiumfondet, Radiumstationerne i Aarhus og Odense,

Wesselsminde Børnehjem, Landbrugskolonierne for fattige Børn, Børnehjælpsdagen m. m. N. var ogsaa meget teaterinteresseret. 1910 var han en af Starterne af Friluftsteatret og var Formand for Selskabet til Scenekunstens Fremme, der 1911—14 drev Dagmar- og Folketeatret. Paa Rigsdagen var han en af de ledende i Teatersagen og var Ordfører under Behandlingen af Teaterloven 1914—15. Han var imod Dobbeltscenen paa Kongens Nytorv og vilde helst have Opera og Ballet udskilt til Privatdrift; 1918 købte han for Staten Casino til Operateater og solgte det, da Planen blev opgivet. — N.s Kyndighed i Handel paa Udlandet i stor Stil gjorde ham velegnet til konsulær o. a. Udenrigstjeneste. Allerede 1907 blev han britisk Vicekonsul i Horsens (traadte tilbage 1921) og virkede 1914—19 som Konsul, 1919—21 som Generalkonsul for Japan i Kbh. Under sin Rigsdagsvirksomhed var han 1918—19 Ordfører for Lovene om faste Gesandtskaber og om Oprettelsen af et Pressebureau i Udenrigsministeriet. Han var derefter selvskreven Medlem af Kommissionen 1919—21 angaaende Udvidelsen af Danmarks Udenrigsrepræsentation og havde sammen med Harald Scaenius Hovedansvaret for den store Nyorganisation af Udenrigsministeriet ved Loven af 1921. I Overensstemmelse med Udenrigslovens Aand, Inddragelse af det praktiske Livs Mænd i Udenrigstjenesten, udnævntes Direktør Niels Høst til Gesandt i Tokio og N. selv 1921 til Gesandt i Prag, men hans tidlige Død afskar Muligheden for at se Resultater af hans Virksomhed. — R. 1906. DM. 1912. K.² 1921. — Maleri af N. V. Dorph 1906 i Familieje.

Masken 11. Juni 1911. Politiken 11. Juli 1914, 10. Maj 1921 og 7. Juli 1923. Berl. Tid. 9. Maj 1921. Nationaltidende 7. Juli 1923. København 7. og 12. Juli s. .

Fr. de Fontenay.

Nørlund, Niels Erik, f. 1885, Matematiker. F. 26. Okt. 1885 i Slagelse. Forældre: Apoteker Alfred Christian N. (1850—1925) og Emma Ottine Sophie Holm (1862—1926). Gift 28. Dec. 1912 i Kbh. (Maria) med Edith Agnete Wæver, f. 2. Marts 1888 i Næstved, D. af Sagfører, Direktør Carl Georg W. (1852—1931) og Emilie Vilhelmine Oline **Quentin** (f. 1858).

N. blev Student 1903 fra Sorø. Allerede i Skoletiden var hans Interesser delt mellem Matematik og Astronomi, og dette har fulgt ham gennem Livet. I Studietiden fik han Universitetets Guldmedaille 1908 for en matematisk og 1909 for en astronomisk Afhandling. 1908—12 var han Assistent paa Universitetsobservatoriet, og 1910 tog han Magisterkonferens i Astronomi. S. A. vandt

han den filosofiske Doktorgrad ved en matematisk Afhandling »Bidrag til de lineære Differensligningers Theori«, 1911—12 studerede han i Udlandet og blev kort efter sin Tilbagekomst Professor i Matematik ved Lunds Universitet. 1922 overtog han et Professorat i Matematik ved Kbh.s Universitet. Han var dets Rektor 1933—34. 1923 blev han tillige Direktør for Geodætisk Institut. N.s alsidige og store organisatoriske Evner har bragt ham ind i mange forskelligartede Stillinger. 1928 blev han Formand for Rask-Ørsted Fondets Bestyrelse, 1928 Præsident for International Time Commission, 1924 Formand for Nationalkomiteen for Geodæsi og Geofysik, 1925 Præsident for den skandinaviske Matematikerkongres i Kbh., 1920 Vicepræsident ved den internationale astronomiske Union, 1934 Præsident for International Council of Scientific Unions, Redaktør af »Acta mathematica«, Medlem af Redaktionen af »Rendiconti di Palermo«, 1923 Medlem af Kontrolkomiteen for Livsforsikringsselskabet Hafnia og 1924 af Repræsentantskabet for Dansk Folkeforsikringsanstalt. Han er Medlem af Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland og fra 1931 Medlem af Bestyrelsen for Det kgl. danske geografiske Selskab. Desuden er han Medlem af en Række videnskabelige Akademier: 1913 af Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund, 1916 af Det kgl. danske Videnskabernes Selskab (dets Præsident 1927—33), 1920 af Société des Sciences i Strasbourg, 1925 af Accademia Pontaniana i Napoli, 1925 af Kungl. Vetenskapsakademien i Stockholm, 1926 af Societas scientiarum Fennica i Helsingfors, 1926 af Académie des Sciences i Paris, 1927 af Accademia Nazionale dei Lincei i Rom, 1927 af det Leopoldinisch-Carolingische Akademie i Halle, 1935 af Royal Astronomical Society i London, 1937 af Bureau des Longitudes i Paris. Af videnskabelige Udmærkelser kan nævnes: 1916 Paris-Akademiets Grand Prix des Sciences, 1919 Kungl. Fysiografiska Sällskapets Gullmedalje, 1936 Dr. ing. h. c. ved Technische Hochschule i Darmstadt, 1937 Dr. sc. h. c. ved Universitetet i London. 1939 blev han Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber.

Gaaende ud fra Problemstillingen i Doktordisputatsen har N. leveret en Række meget vægtige Undersøgelser paa funktionsteoretisk Omraade, f. Eks. vedrørende Rækketeori, Generalisation af de Bernouilli'ske og Euler'ske Polynomers Teori. De findes dels i Tidsskriftafhandlinger, dels i større Bøger paa Tysk og Fransk. De to Bøger »Videnskabelige Causerier« (1923) og »Bland siffror och tal« (Stockholm, s. A.) behandler matematiske Emner i almenfattelig Form. 1908 blev det overdraget N. at deltage i Udgivelsen af den

afdøde franske Matematiker Poincarés Værker. Han har dertil leveret en Række meget værdifulde Noter, hvor han paa mange Punkter har ført Poincarés Tanker videre. Blandt hans astronomiske Arbejder kan fremhæves hans Undersøgelser af Bevægelsesforholdene i Dobbeltstjernen Ursae majoris. Han afleder her Uregelmæssigheder i den ene Komponents Bevægelse deraf, at den anden Komponent selv antages at bestaa af to tætsaaende Stjerner, noget, som senere paa anden Maade er blevet verificeret. — R. 1926. DM. 1929. K.² 1932. K.¹ 1934. — Maleri af J. Glob 1932. Buste af V. Gustafson 1926.

Slægtstavlesamlingen, 1933, S. 62. Univ. Progr. Nov. 1910, S. 77 f.

Poul Heegaard.

1923 udnævntes N. til Direktør for *Den danske Gradmaaling*. Paa dette Tidspunkt var denne Institutions Rammer i det væsentlige de samme som ved dens Oprettelse 1816, og N. satte derfor et betydeligt Arbejde ind paa en Udvidelse af Virksomheden, for at Danmark i den Renæssancetid, Geodæsien nu var inde i, kunde bevare den smukke Stilling, som var erhvervet gennem de forløbne hundrede Aar. 1926 oprettedes den første seismiske Station ved Kbh., og n. A. to seismiske Stationer paa Grønland, ved Ivigtut og i Scoresbysund. Den største Ændring skete 1928, da det lykkedes N. at bevæge Rigsdagen til at vedtage en Lov, hvorefter Geodætisk Institut oprettedes, hovedsagelig ved en Sammenslutning af Den danske Gradmaaling og Generalstabens topografiske Afdeling. Under N.s inciterende Ledelse blev der nu i de følgende Aar udført store og betydningsfulde Arbejder. En ny Stortriangulation, der var paabegyndt 1922, men ved Instituttets Oprettelse kun var udstrakt over det sydligste Jylland, blev fuldført over hele Landet og over Østersøen sat i Forbindelse med det tyske, over Øresund med det svenske Net. Der blev udført en Række Basismaalinger efter moderne Metoder, astronomiske Stedbestemmelser spredt over hele Landet, et betydeligt Antal Tyngdemaalinger, og Nivellementsnettet blev udbygget. 1932 paabegyndtes en Række seismiske Profiloptagelser til Bestemmelse af Undergrundens geofysiske Forhold. Landets topografiske Opmaaling blev videreført og Luftfotogrammetrien taget i dens Tjeneste. Et Samarbejde mellem Geodætisk Institut og Matrikulsdirektoratet er etableret, og i dette Samarbejde udføres **Polygonmaalinger** langs samtlige Landeveje og fremstilles nye topografiske Matrikulskort i Maalestok 1 : 4000. 1936 foretoges Højdebestemmelse mellem en Station ved Rødbyhavn og en Station paa Femern, og ved denne Lejlighed benyttedes

en ny Metode, hvor man gennem et vandfyldt Kabel forbandt de to Stationer og bestemte Højdeforskellen ved Aflæsning af Vandstanden i Kablet. Metoden gav saa gode Resultater, at den senere er anvendt ved Store Bælt og Øresund. — Ogsaa paa Grønland er under N.s Ledelse udført store Arbejder. En Triangulationskæde er ført langs Vestsiden, og største Parten af Grønlands saavel Vest- som Østside er kortlagt i Maalestok 1 : 250 000, væsentlig ved Luftfotogrammetri, og denne store Foretagsomhed var en medvirkende Aarsag til Udfaldet af Processen i Haag 1932 mellem Norge og Danmark. — Endelig skal nævnes, at N. har videreført og afsluttet Islands Opmaaling, og ved ogsaa her at benytte Luftfotogrammetrien har muliggjort, at hele Landet bliver kortlagt i Maalestokken 1 : 100 000. — N. har taget meget virksom Del i det internationale geodætiske Arbejde og var 1927—30 og 1934—36 Præsident for den baltiske geodætiske Kommission. *A Schneider*

Nørlund, Poul, f. 1888, Museumsmand, Historiker. F. 4. Nov. 1888 i Slagelse. Broder til N. E. N. (s. d.). Gift 22. Aug. 1916 paa Frbg. (Markusk.) med Nanna Irene Møller, f. 21. Jan. 1891 i Kbh. (Frels.), D. af Forfatteren Niels M. (s. d.) og Hustru.

N. blev Student 1906 fra Sorø, tog 1912 Magisterkonferens i Historie, Dr. phil. 1920; nær knyttet til en Kreds af fremragende unge Videnskabsmænd blev han hurtigt klar over, at han vilde gaa den videnskabelige Vej, og allerede Aaret efter sin Eksamen paabegyndte han for Sprog- og Litteraturselskabet en Udgave af Hans Mogensens Oversættelse af Philippe de **Communes'** Memoirer (1913—19). Særlig interesserede han sig dog for Samfundets Udviklingshistorie samt Kulturhistorie i videste Forstand, og hans Disputats »Det romerske Slavesamfund under Afvikling« (1920) laa da ogsaa paa denne Linie. Allerede dengang havde Livet imidlertid ført ham ind paa andre Baner, selv om han aldrig har givet helt Slip paa Historien, hvorom bl. a. hans fortrinlige Skildring i Sorøbogen (I, 1924) af Klosteret og dets Gods vidner. 1912 knyttedes han nemlig til Nationalmuseet og blev efter en Studierejse til Wien, hvor han studerede saavel Historie som Kunst-historie, fast Medhjælper, men opnaaede først 1917 Ansættelse som Underinspektør (Inspektør II, 1933 Inspektør I). En Opgave ud over det for danske **Middelaldersarkæologer** almindelige faldt kort efter i hans Lod. Fra Herjolfsnæs, Nordboernes første Anløbshavn paa Grønland, var der fra Tid til anden blevet indsendt Nordbosager til Museet, bl. a. fundne paa Stranden, der Aar efter Aar aad sig ind paa den gamle Kirkegaard. Kommissionen for Undersøgelsen

af Grønland bestemte sig derfor til i Samarbejde med Nationalmuseet at foretage en rationel Udgravning af Stedet, og Undersøgelsen (1921), der betroedes N., gav et Resultat, som rakte langt ud over det arkæologiske og vakte megen Opsigt. Ikke blot lykkedes det foruden adskilligt andet at hjemføre en enestaaende Samling af Nordbødragter overvejende fra Tiden omkring 1400 — dengang de eneste bevarede middelalderlige Profan-
dragter —, men det omfattende Skeletmateriale, der bearbejdedes af F. C. C. Hansen (s. d.), gav tillige et gribende Billede af Nordboernes sidste Dage i den fjerne Udbygd. Undersøgelserne af Nordboruinerne fortsattes i de følgende Aar af N., der var blevet Medlem af Grønlandskommissionen ved dens Nyorganisation 1926. S. A. udgravedes Bispesædet Gardar og 1932 selve Grønlands Opdager, Erik den Rødes Gaard i Brattahlid, alle i den gamle Østerbygd, medens N. 1930 indledede en Undersøgelse af Bebyggelsen omkring Sandnæs i Lysefjorden i Vesterbygden. Denne offentliggjordes af hans mangeaarige Medarbejder, Arkitekt Aage Rousell. For de øvrige Gravninger har han derimod selv gjort Rede i en Række Publikationer, der alle er fremkommet i »Meddelelser om Grønland«: »Buried Norsemen at Herjolfsnes« (1924), »Norse Ruins at Gardar« (1929), og — i Forbindelse med den svenske Arkæolog Mårten Stenberger — »Brattahlid« (1934). En populærvidenskabelig Skildring af Nordboernes Bebyggelse af Grønland har han givet i den af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme 1934 udgivne velskrevne og fængslende Bog »De gamle Nordbo bygger ved Verdens Ende«. Ind imellem Grønlandsrejserne deltog han i Somrene 1928 og 1929 efter Indbydelse af det svenske Rigsantikvariat i Udgravningen af Krigergravene ved Visby. Ogsaa paa hjemlig Grund blev en Opgave langt ud over det dagligdags ham til Del, nemlig Udgravningen og Udforskningen af det fra Overgangen mellem Oldtid og Middelalder stammende Militæranlæg Trelleborg ved hans Fødeby Slagelse, enestaaende ved den matematiske Stringens, hvormed det er planlagt. Paabegyndt 1934 som en kortvarig Prøvegravning antog den hurtigt endog meget omfattende Dimensioner og er endnu ikke afsluttet. Over de til da vundne Resultater har han givet en Oversigt i »Fra Nationalmuseets Arbejdsmark« for 1938.

N.s praktiske og videnskabelige Arbejder har dog ingenlunde indskrænket sig til Middelalderens Profanarkæologi, men i lige Grad omfattet dens kirkelige Arkæologi og Kunsthistorie. Sammen med Ellen Jørgensen og M. Mackeprang deltog han i Udgivelsen af Monumentalværket »Greek and Latin Illuminated Manu-

scripts, **X—XIII** Centimes, in Danish **Collections**« (1921). I Arkitekt Mogens Clemmensens Monografi »Ringsted Kirke« (1927) har han beskrevet Kirkens i historisk Henseende mærkelige Kalkmalerier og har overhovedet syslet meget med vore middelalderlige Kalkmalerier, over hvilke han har givet en Udsigt i den af Erik Zahle redigerede »Danmarks Malerkunst« (1937), ligesom et større videnskabeligt Arbejde om de romanske Malerier er planlagt. Hans Hovedværk paa dette Omraade — og i det hele taget — er dog den smukke Bog »Gyldne Altre« (1926), om de skønne og sjældne Alterprydelser af drevet og forgyldt Kobber fra Valdemarstiden, der i saa overraskende stort Tal er bevaret i vort Land, og hvis kunsthistoriske Stilling og hjemlige Herkomst han fastslaar gennem en indgaaende Analyse. Ikke mindst skyldes det desuden ham, at de ved Verdenskrigen skrinlagte Planer om en omfattende kunsthistorisk Inventarisering af vore historiske Mindesmærker toges op paa ny, om end i indskrænket Form, og sammen med V. Hermansen har han redigeret det nu afsluttede Sorø Amts-Bind af »Danmarks Kirker« (V, 1—2, 1936—39). Sine Evner som praktisk Museumsmand fik han Lejlighed til at vise ved Nyopstillingen af Samlingerne fra den ældre Middelalder i Nybygningen, og Tanken om at fremme den folkelige og folkeoplysende Side af Museets Virksomhed i højere Grad, end det hidtil havde været — og delvis havde kunnet være — Tilfældet, havde i ham en ivrig Talsmand. Ideen til Museets populære Aarsskrift »Fra Nationalmuseets Arbejdsmark« er saaledes udgaaet fra ham. 1938 udnævntes han til Direktør for Nationalmuseet. Til Løsningen af de store Opgaver, der her ligger for, medbringer han foruden sine faglige Kvalifikationer og en Organisationsevne, han bl. a. fik Lejlighed til at vise som Sekretær for Oldskriftselskabet (1933—38), tillige et kraftigt Initiativ og en Forhandlingsdygtighed, der støttes af megen personlig Elskværdighed parret med fast Beslutsomhed. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1930, af Danske Selskab s. A.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1921, S. 111 f. Politiken 4. Nov. 1938. Gads dsk. **Mag.**, XXXIII, 1939, S. 105—11.

M. Mackeprang.

Nørlyng, Thorvald Axel, f. 1880, Skolemand, Forfatter. F. 20. Febr. 1880 i Stegsted, Paarup Sogn. Forældre: Portner Christian Sørensen (f. 1851) og Johanne Frederiksen (1850—1920). Gift 7. Aug. 1907 i Roerslev med Signe **Himmelstrup**, f. 10. Sept. 1881 i Roerslev, D. af Førstelærer Anders Kristian H. (1841—1917) og Vita Marie Christiane Ingerslev (1850—1914).

N. var 1898—99 Vinterlærer i Villebøl, Ribe Amt, kom derefter paa Silkeborg Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1902. 1903 blev han Vikar og 1905 fast ansat ved Kbh.s Skolevæsen. 1924 udnævntes han til Viceskoleinspektør ved Øresundsvejens Skole og blev senere forflyttet til Sundby Øster Skole. Sin Uddannelse har han bl. a. fortsat ved Aarskursus paa Statens Lærerhøjskole (Tysk) og ved forskellige korte Kursus samt gennem gentagne Studieophold ved svenske Skoler. Ved Siden heraf har han udfoldet en Udgivervirksomhed, der har gjort ham til en af Folkeskolens mest anvendte Skolebogsforfattere. Han har udgivet en Serie danske Læsebøger (1913—16) og et geografisk Læsebogssystem (»Læsning til Geografitimen« 1920—23) samt været Medudgiver af en Række historiske Læsebøger (»Fortællinger af vort Folks Historie«, I—IV, med tilhørende »Billedbog til vort Folks Historie«, 1927). Som Medlem af det af Undervisningsministeriet 23. Maj 1933 nedsatte Udvalg til Udarbejdelse af Læseplaner m. v. for den udvidede Folkeskole var han Medarbejder ved Betænkningen »Den praktiske Mellemskole« (1936), og som Deltager i Forsøgsarbejdet inden for de københavnske Folkeskoler har han en væsentlig Andel i den Læseplan, der blev udarbejdet af et københavnsk Lærerudvalg og autoriseret af Skoledirektionen som »Forsøgsplanen af 1934«, et pædagogisk vejledende Arbejde, som N. for sit Vedkommende (i Samarbejde med Skoleinspektør Aage Jacobsen o. fl.) har fortsat ved Udgivelsen af et metodisk Værk i tre Bind »Emnebogen« (1938—39). — Desuden har N. 1924—38 ydet en betydelig pædagogisk Indsats som Instruktør ved talrige Lærerkursus Landet over. Hans Formaal er overvejende at basere de ældste Folkeskoleklassers Kundskabstilegnelse paa »rigtige Bøger« i Stedet for Lærebøger. Læsestueprincippet, der i den samme Periode førtes frem fra anden Side og nu er anerkendt i Hovedstadens og store Dele af Provinsens Skolevæsen, fik i N.s Bøger netop noget af det Stof, der var nødvendigt for Tankens Realisation, og i hans Instruktion den Vejledning, der skulde til, for at Arbejdet kunde blive lagt i et saadant Plan, at Folkeskolens Elever kunde magte det (den primitive Læsestuemetode). Ogsaa Hjemstavnsprincippet — som Arbejdsform i Folkeskolens ældste Klasser — har i ham en af sine første Forkæmpere. N. staar da som en af Banebryderne for hele den Omlægning i Retning af en større Selvvirksomhed i Folkeskolens ældste Klasser (den »praktiske Mellemskole«), der har faaet sit Gennembrud ved Skoleloven af 18. Maj 1937.

F. C. Kaalund-Jørgensen.

Nørnissom, Jens Sørensen, 1609—tidligst 60, Boghandler, Folkeskribent. F. 21. Juli 1609 i Nørre Nisum ved Lemvig, d. tidligst 1660.

J. S. N. var vistnok af Bondeslægt; om hans Uddannelse vides intet, men formodentlig har han været en opvakt Autodidakt, der i Tjeneste hos en Bogfører har erhvervet sig en Del **Litteraturkundskab**. 1635 eller før nedsatte han sig som Boghandler i Roskilde, hvor han endnu virkede 1660, efter at han ved Byens Brand 1647 havde lidt betydelige Tab. Han synes at have været en meget stræbsom og hæderlig Mand, der gjorde sig bemærket i sin Tid ved Udgivelse af en lang Række af saadanne religiøse, moralske, historiske, lægevidenskabelige o. a. Smaaskrifter, der egnede sig til Folkelæsning og lod sig afsætte paa Markeder eller fra Udsalgsboder. Et ret mærkeligt Vidnesbyrd om den Agtelse, han nød, er det, at den **kgl. Historiograf**, Professor Stephan Hansen Stephanius i Sorø forsynede hans, af Saxos, Huitfeldts og Lyschanders Historier uddragne »En kort Danske Krønike« (1645 samt en Række Optryk) med en udførlig Fortale, hvori han med Berømmelse omtaler Forfatteren som en Mand, der »megit beflitter sig paa med adskillige gode Bøger at være sit Fæderneland til Gavn oc beste«. Blandt J. S. N.s andre Skrifter kan nævnes: en ny Udgave af Ærkebiskop Jens Grands Historie (1635 og 1649—50 forøget med »Catalogus paa de Biskopers Naffne udi Roskild«), »En liden Vandtafle om adskillige Urters Vand« (1641), »En aandelig Husz-Speyel« (1643), »Om den edla oc dyrebar Guds Gaffue, som er Fred« (1647), »En klaglig Advarsel offuer Had oc Affuind, item oc offuer Krig oc Gierrighed« (s. A.), »Dødens oc Dommens aandelig Speyl« (1653), »En liden Tids-fordriff aff aandelige oc verdslige Ordsprog« (1657). Ogsaa som Salmedigter har J. S. N. gjort sig bekendt.

C. J. Brandt og L. Helweg: Den Danske Psalmedigtning, I, 1846, S. 330—33.
C. Nyrop: Den danske Boghandels Historie, I, 1870, S. 184. H. F. Rørdam:
Historiske Samlinger og Studier, I, 1891, S. 269 ff. Danske Folkebøger, XIII,
1936, S. 251 ff.

H F Rørdam (R Paulli).*

Nørregaard, Jens Skouboe, f. 1887, Kirkehistoriker. F. 16. Maj 1887 i Rye ved Roskilde. Forældre: Sognepræst, sidst i Grenaa, Provst Jacob Lauritz Nicolai N. (1844—1916) og Hansine Mathilde Skouboe (1849—1932). Ugift.

N. blev Student 1904 fra Randers, cand. theol. 1910 og fortsatte derefter sine Studier paa en Udenlandsrejse 1911—14 over Tyskland, Schweiz, Skotland, England og Italien. Særlig fængsledes han under sit Ophold i Berlin i Vinteren 1911—12 af Kirke- og

Dogmehistorikeren Professor Adolf v. Harnacks Gennemgang af Augustins Confessiones. De følgende Aars Studier samlede sig om Augustinforskningen og satte deres modne Frugt i N.s teologiske Disputats »Augustins religiøse Gennembrud« (1920, tysk Udgave 1923). 1922—23 studerede N. kirkelig Arkæologi i Frankrig og Nordafrika og blev 1923 Valdemar Ammundsens Efterfølger som Professor i Kirkehistorie. 1932 blev han Dr. theol. honoris causa i Uppsala. Sammen med Helge Haar har han udgivet »Kirkehistoriske Læsestykker« (I—III, 1915—17). Augustinstudierne har han gjort tilgængelige for en videre Læsekreds i Bogen »Augustins Vej til Kristendommen« (1928), og som Professor har han omarbejdet Hj. Holmquists Kirkehistorie til Brug for de studerende (I—II, 1931—35). 1939 udkom (ligeledes i Samarbejde med Professor Holmquist) »Kristendommens Historie i Romantikens, Liberalismens og Realismens Tidsalder«, I. I det økumeniske Arbejde for Kirkernes Fællesskab har N. taget levende Del, er Medlem af den teologiske Sektion og har sammen med E. Marstrand og C. I. Scharling udgivet »Nogle Blade af den økumeniske Bevægelses Historie« (1939). N. forbinder paa sit Forskningsomraade grundfæstet Viden med klart Overblik og sund Dømmeevne; han har ligesom sin Forgænger Vald. Ammundsen en rolig psykologisk Evne til at eftergaa og skildre Personlighedernes Udvikling »indefra«.

Univ. Progr. Nov. 1920, S. 130 f. Studenterne fra 1904, 1929, S. 93 f.

Michael Neiiendam.

Nørregaard, Jens, 1838—1913, Højskoleforstander. F. 13. Nov. 1838 i Kbh. (Holmens), d. 8. April 1913 i Holte, begr. i Maarslet. Forældre: Fuldmægtig i Skiftekommissionen, Kancellisekretær Frederik Christian N. (1795—1875) og Cæcilie Cathrine Satterup (1801—65). Gift 1° 15. Marts 1864 paa Petersgaard med Anna Christine Marie Caroline Helene Fabritius de Tengnagel, f. 12. Jan. 1841 paa Petersgaard, d. 8. Marts 1880 i Testrup, D. af Fideikommisbesidder, cand. jur. Michael Conrad F. de T. (1811—49) og Nanna Felicia Augusta Bilsted (1820—89, gift 2° 1858 med Guvernør F. Feddersen, s. d.). 2° 27. Sept. 1881 i Taarbæk med Elisabeth Alexandra Ida Augusta Regine Fabritius de Tengnagel, f. 12. Marts 1843 paa Petersgaard, d. 7. Juni 1912 i Holte, Søster til 1. Hustru.

N. voksede op i et Embedsmandshjem præget af Fromhed og rig menneskelig Kultur. Han blev 1856 Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn. Denne Skoles aandfulde Leder, Martin Hammerich, vakte hos ham en levende Sans for Historie og Poesi, og

Religionslæreren, den senere kendte Præst Rudolph **Frimodt**, gav ham Kærlighed til Bibelen og paavirkede ham derved til at vælge Teologi som Studiefag. Søren Kierkegaard-Stormen efter Mynsters Død gjorde stærkt Indtryk paa **N.**, men det blev Broderen, Biskop P. Chr. Kierkegaard, der blev **N.s** egentlige Læremester i kirkelig Erkendelse. Kierkegaards Forsvar ved det skandinaviske Kirke-møde **1857** for Grundtvigs kirkelige Anskuelse greb **N.**; P. Chr. Kierkegaard »var min tidligste Ungdomsbegejstring«, skriver han i nogle Optegnelser. **N.** fik nu sin Kirkegang i Vartov og kom i Grundtvigs Hjem. I Samvær med unge Venner, Ludvig Schrøder, Ernst Trier, C. Bågø o. fl., bl. a. i »Lille Theologicum«, styrkedes hans Tilslutning til grundtvigsk Aandsliv. — Efter at han **1861** var blevet teologisk Kandidat, underviste han i Frk. Zahles Skole og paa Blaagaards Seminarium i Litteratur og Historie og var højt skattet som Lærer. Han fortsatte samtidig sine teologiske Studier og fik **1862** Accessit for Besvarelse af Universitetets Prisopgave i Teologi. Hans **Maal** syntes at være en Professorstilling. Da kom **1864**. **N.** gik frivilligt med i Krigen, deltog i Kampene i Dybbøl Skanser, blev Løjtnant (**1882** Kaptajn i **Forstærkningen**). Nederlaget skabte hos ham en dyb Trang til at arbejde for Folkets Gjenrejsning. Tilfældigt fik han at vide, at Mænd fra Aarhusegnen havde været i Kbh. for at søge en yngre Mand, der kunde tage en Højskolegerning op. Han følte, at her laa en Opgave for ham. Han oprettede da **1866** for egne Midler — sin Hustrus Medgift — Testrup Højskole ved Maarslet, Syd for Aarhus, og bad sin Ven C. Bågø (s. d.) om at være hans Medhjælper. **1. Nov. 1866** indviedes Højskolen, og i 42 Aar virkede **N.** som dens Forstander. **Smaat** begyndte Skolen med **21** Elever, men hurtigt voksede Tallet. Efter 25 Aars Forløb havde 3842 Elever besøgt Skolen. — Under sit Billede skrev **N.:** »Hesten beredes til Slagets Dag, men Sejren er fra Herren«. Et Kampbillede er brugt, betegnende for **N.** Hans Skole voksede frem i Kampens Tegn. Ved store Møder, der stod Gny om, brød han en Lanse navnlig med Lars Bjørnbak, som havde stor Indflydelse i Østjylland, og hvis Skole i det nærliggende Viby lededes efter helt andre Linier end de grundtvigske. Den tapre **J. N.**, en saadan Betegnelse falder let i Pennen. Ved Skyttefester mødte han ofte i Kaptajnsuniform, og den klædte ham. Han taalte Kampens Kaar. Ludvig Schrøder led under Strid og sov daarligt om Natten derefter. **N.** var ret i sit Es under Kampen. Saa holdt da denne kække Københavner med det **straalende** muntre, livfulde, men ogsaa dybt alvorlige Sind Skole for Bondeungdom. Der var god og fast Husorden paa Testrup, og Driveri taaltes ikke.

Uden Selvarbejde ingen Kundskaber. Men Hovedsagen for ham var, at Eleverne fik et levende Møde med Aandens Verden. Og der er mange Vidnesbyrd om, at dette skete gennem N.s Foredrag. Han indførte sine Elever i vor klassiske Litteratur og fremstillede store Skikkelser og bevægede Tider i Folkenes Historie. Levende og myndigt gav han Udtryk for sit Hjertes Rigdom af Kraft og Poesi, for sin rige Menneskelighed og sin fromme Kristentro. Faa inden for Højskolens Kreds var ham jævnbyrdige i Veltalenhed. Hans Tale ejede baade Skønhed, Klarhed og Ild, og gennem den fik Tusinder af unge Tilskyndelser til Kristentro, til Dygtighed og Mod. »Saa stor en Taler som N. bliver jeg aldrig«, skal Bjørnson engang have sagt. — Ogsaa udadtil virkede N. kraftfuldt og stærkt. Han var som skabt til at tale ved store Møder under aaben Himmel. Og gjaldt det Ordskitte med Folk af andre Lejre, kunde faa eller ingen af Højskolens Mænd **maale** sig med ham. Han deltog i Drøftelsen af brændende Skole- og Kirkespørgsmaal, var Medstifter af Kirkeligt Samfund af 1898, virksom for Dannelsen af Menighedskonventet af 1891, deltog i Bethesdamøderne, var Medlem af det kirkelige Udvalg 1903—07 og prædikede gerne, naar han fik Opfordring dertil. I en **Aarrække** var han Formand for Aarhus Amts Skytteforening. Han indbød til det første nordiske **Folkchøjskole**-lærmøde, som holdtes i Testrup 1883. Han arbejdede ivrigt for Virkeliggørelse af Grundtvigs Tanke om »**Højskolen** i Soer« og var til sin Død Formand for Det sociale Sekretariat. Han indtog baade folkeligt og kirkeligt en central Stilling. Efter Systemskiftet tilbød J. C. Christensen ham flere Gange en Bispestol, men han sagde Nej dertil. Politisk prægedes han i sin Ungdom af nationalliberale Kredse, men blev overbevist Venstremand. Han billigede dog ikke Dannelsen af Det forenede Venstre, og han var ivrig Forsvarsven. Skønt han aldrig talte om Politik paa sin Skole, mødte han dog navnlig i 80'ernes Kampaar en vis Mistillid i Venstrekredse, og Elevtallet paa hans Skole mærkedes deraf. I flere Aar havde det ligget over 100, i Vinteren 1886—87 sank det til 45. N. fik i de Aar, da han ofte grebes af Modløshed, Brug for sit Mod, sin Udholdenhed og sin kristne Tro. Fra Begyndelsen af 90'erne begyndte Elevtallet igen at stige. — N. tog 1886 Doktorgraden (»B. S. Ingemanns Digterstilling og Digterværld«) og holdt 1886—90 paa Universitetet en Række Forelæsninger om centrale Emner for Højskolens Arbejde (»Studier over Spencer, Lotze og Grundtvig«, 1890). Af hans øvrige skriftlige Arbejder er der Grund til at nævne: »Kristi Ære og Menighedens Tarv« (1877), »Svar fra »Den grundtvigske Højskole« i Testrup« (1878) og »Tre Hovedpersoner og Hovedbegi-

venheder i 1864« (1884). Efter sin Afsked med Testrup bosatte han sig 1908 i Holte. Han tog nye Opgaver op, bl. a. Kampen mod Smudspressen, og deltog i adskilligt oplysende og kirkeligt Arbejde i Kbh. — R. 1892. DM. 1908. — Dobbeltminde mærke 1916 for Bågø og N. ved Testrup Højskole efter Tegning af P. V. Jensen Klint. — Maleri af Johs. Kragh (Fr.borg). Tegning af Gerda Ploug Sarp 1920. Litografi af I. W. Tegner 1891 efter Fotografi. Portrætteret paa C. Dirckinck-Holmfelds Tegning »Lille Theologicum« 1860. Litografi herefter s. A. Træsnit af C. Hammer 1889.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVII, 1920, S. 472. Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1886, S. 68—71. Ved Testrup Højskoles 25 Aars Jubilæum 1866—91, 1891. Kr. Tårup: Testrup Folkehøjskole 1866—1916, 1916. Fem af den danske Folkehøjskoles Banebrydere, 1925. Nanna Fabritius Voigt: Mindeskrift om J. N., 1938. Kirken og Tiden Dec. 1938 (af Prof., Dr. theol. Jens Nørregaard). Højskolebladet, XXXIII, 1908, Sp. 1497—1504, 1529—34; XXXVIII, 1913, Sp. 497—508, 537—46; XLI, 1916, Sp. 1149—54, 1259—64, 1273—84, 1353—60; LXIII, 1938, S. 715—18. Sorø Amtstidende 9. ov. 193 .

Fred. Nørgaard.

Nørregaard, Lauritz, 1745—1804, Retslærd. Døbt 8. Juli 1745 i Kbh. (Nic), d. 13. Febr. 1804 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens K.). Forældre: Øltapper, senere Værtshusholder Peder Lassen N. (ca. 1709—95) og Johanne Marie Mikkelsdatter (ca. 1715—1808). Gift 6. Dec. 1793 i Kbh. (Nic.) med Anne Henriette Hagenau, døbt 15. Juli 1754 i Kbh. (Garn.), d. 29. Dec. 1824 sst. (Holmens), D. af Løjtnant Morten H. og Cathrine Margrethe Schulz.

Efter at N. 1760 var blevet Student fra Fr.borg, begyndte han paa det juridiske Studium, samtidig med at han virkede som Manuduktør til den juridiske Eksamen. 1772 bestod han selv denne og konkurrerede s. A. med J. E. Colbiørnsen og Andreas Bang om et ledigt juridisk Professorat. Colbiørnsen sejrede i Konkurrencen, og 1775 beskikkedes N. som Sekretær ved Protokollen i Højesteret. 1779 blev han imidlertid knyttet til det juridiske Fakultet som Adjunctus med Ret til at holde Kollegier og Pligt til i paakommende Tilfælde navnlig at bistaa Obelitz. 1782 blev han Professor juris designatus og virkede som saadan til sin Død, idet han dog det sidste Aar af sit Liv var fritaget for at deltage i Censur og mundtlig Eksamination. — Ved Siden af sin akademiske Lærervirksomhed bestred N. talrige offentlige Hverv. 1787 udnævntes han til Generalauditør ved Søetaten og 1795 tillige til Deputeret i Admiralitetskollegiet. 1784—1803 var han tillige ulønnet Assessor i Højesteret med Pligt til at møde paa Rettens

Aabningsdag og i øvrigt efter Tilsigelse. Desuden virkede han i Tidens Løb som Medlem af adskillige administrative Kommissioner, ligesom han 1783 fik Ordre til at indtræde i en **Kommission**, der skulde udarbejde »en **criminel** Anordning, som nærmere bestemmer Tyveriets Beskaffenhed og Straf«. Under Arbejdet, som resulterede i den berømte Tyveriforordning af 20. Febr. 1789, søgte N. at udvide Kommissionens Arbejde, saaledes at ogsaa en Række andre Forbrydelser inddroges under Reformen; men dette stødte paa Modstand fra anden Side inden for Kommissionen, og Forordningen fik for øvrigt i sin endelige Skikkelse formelt og reelt sit Præg af **Generalprokurøren** Chr. Colbiørnsens Indsats. — N.s Navn er i første Linie knyttet til hans »Forelæsninger over den Danske og Norske Private Ret« (I—VI, 1784—97; Realregister (VII), 1799; VI til Dels ved Jacob Wiborg), der var Grundlaget for Universitetsundervisningen, indtil de afløstes af Hurtigkarls Fremstilling. I Norge fik Værket en lang Levetid. N.s Forelæsninger er et omfattende og omhyggeligt Arbejde, men betød i videnskabelig Henseende ikke noget større Fremskridt i Forhold til Forgængernes; derimod fremhæves hans fortræffelige dona docendi af hans samtidige. Af hans øvrige Værker kan nævnes »Natur- og Folke-Rettens første Grunde« (1776), udgivet i omarbejdet Skikkelse 1784 med Titlen »Natur-Rettens første Grunde« (oversat til Svensk 1796). Desuden udgav han 1782 »Svar paa nogle Spørgsmaale til det juridiske Fakultet i Kiøbenhavn givne af Hans Excellence Geheimeraad Stampe og Conferentsraad Sevel«. — Rang med Konferensraader 1801. — Malerier af J. C. F. Viertel bl. a. hos Familien. Stik af A. Flint 1784 efter Maleri af Viertel og 1804.

Kiøbenhavns lærde Efterretninger, 1804, S. 126 f. G. L. Baden: Den danske og norske Lovkyndigheds Historie, 1809, S. 101. Frantz Dahl: Hovedpunkter at den danske Retsvidenskabs Historie, 1937, S. 33 f.

cti 7 I

Nørregaard Hansen, Ingeborg, f. 1874, Operasangerinde. F. 25. Juni 1874 paa Frbg. Forældre: Cand. jur., Fuldmægtig Sophus Vilhelm Hansen (1834—1903) og Alvilda Christine Nørregaard (1840—1920). Ugift.

I. N. H. fik sin sanglige Uddannelse først her i Landet hos Fru Keller, senere i Dresden hos den berømte Kutschbach. 1899 debuterede hun paa Det kgl. Teater som Senta i »Den flyvende Hol­lænder« og fik 1901 fast Ansættelse, afgik 1926, men optraadte 1930 som Gæst. Debutpartiet blev i Virkeligheden retningsbestemmende for hele I. N. H.s Indsats paa vor Operascene. Det Omraade, inden for hvilket hendes ægte lyriske Følelse

og fine Kvindelighed fik sin smukkeste Udfoldelse, var netop de unge romantiske Kvindeskikkelser hos Richard Wagner som Elsa i »Lohengrin«, Elisabeth i »**Tannhäuser**« og Sieglinde i »Valkyrien« og som Modbillede til disse tragisk betonedede Kvinderoller den lyse og muntre Eva i »Mestersangerne«. Naar I. N. H. levendegjorde de Wagner'ske Kvinder paa Scenen, følte man, at Kunstnerinden opfattede dette som et virkeligt højt og stort Kald. Hun var en af de berømteste Wagnerfortolkere, der under Johan Svendsens Ledelse havde lært den store Wagnerstil, som hun yderligere gjorde sig fortrolig med gennem en Række Studierejser til Berlin, **München** og Bayreuth. Uden for dette væsentlige Omraade i hendes kunstneriske Skaben grupperer der sig en Række andre Skikkelser, præget af den samme Menneskelighed, Poesi og sikre Musikalitet, blandt andet Elvira i »Don Juan«, Violetta i »La Traviata« og Aase i »Drot og Marsk«. 1919 udnævntes I. N. H. til kgl. Kammersangerinde. — Ingenio et arti 1926.

Teatret, XXIII, 1924, Nr. 18.

Torben *Krogh*.

Nørresø, Martin Nielsen, 1860—1933, Officer, militær Industri-
leder. F. 23. Jan. 1860 i Viborg, d. 27. Jan. 1933 paa Frbg., begr. sst.
(Solbjerg). Forældre: Tømmerpladsformand Niels Christian Niel-
sen (1834—65) og Johanne Marie Poulsen (1832—1915). Navne-
forandring 24. Maj 1902. Gift 18. Juli 1888 i Store Restrup Kapel
med Sofie **Caroline** Christine **Kragerop**, f. 23. April 1861 i Næstved,
D. af Kateket i Næstved, senere Sognepræst i Viborg Frederik
Rudolph Deodat K. (1833—81) og Stella **Clementia** Jørgensen
(1838—88).

N. voksede op i meget smaa Kaar og gennemgik 1874—77
Hærens Elevskole, blev 1879 Sekondløjtnant, 1883 Premierløjtnant
i Artilleriet og var, efter Tjeneste ved Artilleriets Afdelinger,
1890—95 ansat ved Konstruktions- og Forsøgsafdelingen — fra
1893 som Konstruktor — hvorefter han en Aarrække var til Raadig-
hed for Direktøren for den tekniske Tjeneste (W. H. O. Madsen! som
fung. Underdirektør. 1894 blev han Kaptajn, 1907 Oberstløjtnant,
n. A. Oberst og ved Oprettelsen af Hærens tekniske Korps 1909
Chef for dette og Generaltøjmaster, 1923 Generalmajor, afgik 1930
paa Grund af Alder. Sammen med General **Kühnel** var han til-
forordnet Forsvarskommissionen af 1902, og efter **Kühnels** Død
udarbejdede han paa Grundlag af den intime Samvirken med
ham den Hæren gældende Betænkning. Han ledede Korpset
under stærk og mangesidig Udvikling inden for Vaabenindu-
strien, Automobilvæsenet og Flyvevæsenet. Han var vel ikke Tek-

niker i stringent Forstand — det sagde han selv —, men hans særdeles gode Evner, grundige Kundskaber og fremragende sunde Sans satte ham i Stand til at lede og følge sine Medarbejdere paa de mangfoldige Omraader, som Tidsudviklingen krævede. Han var en officielt anerkendt fortrinlig Administrator af den store Virksomheds personelle, økonomiske og organisatoriske Sider. — Han var Medlem af bl. a. Kommissionen om Regler for Arbejdsforholdene i Statsbaneværkstederne og Fabrikvirksomhederne ved Hæren og Marinen, af Udvalget angaaende Hærens og **Flaadens** Flyvevæsen 1918—20. Fra 1928 var han Medlem af **Patentkommissionen** og fra s. A. **Æresøverste** i Selskabet De danske Forsvarsbrødre, fra 1925 Formand for Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste. Ved hans Afgang stiftede Korpsets Tjenestemænd og Funktionærer et Legat, der bærer hans Navn. 1909 udgav han Skriftet »Kommandør Nyholms Avisartikler og Hærens Tilforordnede Forslag«. — R. 1901. DM. 1903. K.² 1911. K.¹ 1919. F.M.G. 1931. — Maleri af **Cilio Jensen** 1925, bekostet af Arbejderne ved Hærens tekniske Korps.

Dansk Artilleri Tidsskr., XX, 1933, S. 1—8; XXI, 1934, S. 149—209. 2. **Betænk.** af Kommissionen af 31. Okt. 1922 ang. Orlogsværftet og Hærens tekniske Virksomheder, 1924. Forsvarskommissionen af 1902, 1908, **Betænkning**, S. 467-820. Rockstroh.

Nørskov, Laust Laustsen, f. 1883, Politiker. F. 22. Jan. 1883 paa Nørskovgaard, Bjerregrav Sogn, Rinds Herred. Forældre: Gaardejer Ole Laustsen N. (Navneforandring fra Laustsen 18. Aug. 1883) (1845—1922) og **Ane** Alexandersen (1859—1932). Navneforandring 18. Aug. 1883. Gift 3. Okt. 1914 i Vorde med Elise Sørensen (Degn), f. 23. Juni 1888 i Hjarbæk, D. af Gaardejer Søren Degn (1848—1927) og Ane Marie Holst (f. 1861).

N. er opvokset paa den Slægtejendom, han senere selv overtog, oprindeligt en Hedelod, hans Forfædre gennem Tiderne har opdyrket. Han blev uddannet ved praktisk Landbrug, var paa **Olle-**rup Folkehøjskole og **Asmild** Kloster Landbrugsskole, aftjente sin Værnepligt som Gardist i **Kbh.**, hvor han ogsaa fik Lejlighed til at dyrke personlige Interesser, saaledes som Tilhører i Rigsdagen. 1914 blev han Ejer af Fødegården og valgtes s. A. af Venstre i **Løvelkredsen** til Folketinget som Afløser af den tidligere Landbrugsminister Anders Nielsen, er senere stadig genvalgt. Allerede 1909 var han første Gang optraadt som Taler ved et politisk Møde, hvor han forsvarede Neergaards **Forsvarsplan**. Forsvarssagen vedblev at have hans varme Interesse, og han hørte altid til dem i sit

Parti, der ønskede at gaa videst med Hensyn til militære Bevil-
linger. Han var Medlem af Militærkommissionen **1919—22** og
siden **1928** af Forsvarsministeriets Foredragsudvalg. I det hele
har N. øvet Indflydelse som stilfærdig Politiker af rummelige,
nationalt betonedede, forstandige Synsmaader, solidt rodfæstet i den
jyske Egn, han tilhører og repræsenterer. Fra **1926** er han Medlem
af Venstres Bestyrelse i Folketinget. Hedesagen har i ham en
naturlig Forkæmper, og han har paa dette Omraade udfoldet en
betydelig Virksomhed, saaledes som Medlem af Repræsentant-
skabet for Det danske Hedeselskab og inden for Selskabet Hede-
bruget, hvis Formand han er fra **1934**. **1937** blev han Medlem
af den af Landbrugsministeriet nedsatte Kommission vedrørende
Skovbrugsundervisningen. I øvrigt har han været med i Ledelsen
af en lang Række lokale Sammenslutninger og Foretagender. —
R. 1935. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den
grundlovgivende Rigsdag **1915** (**1923, Rigsdagen**).

Gunnar **Fog-Petersen**: Vor Regering og Rigsdag, **1938**, S. **164** ff.

Hans Jensen.

Ubbergen (Opbergen, Oberberg, Overberg), **Anthonis van**, 1543—1611, Bygmester. F. 1543 i Mecheln (**Malines**) i Belgien (døbt i S. Rombaut), d. 1611 i Danzig. Forældre: Daniel v. **O.** og Clara. Gift 1° med Sara de Meyer. 2° 7. Febr. 1600 med Sara, D. af Købmand i Danzig Michael Schwartz.

Som saa mange andre samtidige **Flamlændere** forlod A. v. **O.** sit Fædreland under Religionskampene og drog til Danmark for at arbejde paa Frederik **II.s** Kronborg. Her nævnes han første Gang 1577 mellem andre Murere, men hans Dygtighed **maa** hurtigt have gjort sig gældende, thi allerede 30. Juli s. A. fik han Bestalling som Bygmester med 200 **Dl.** og en Hofklædning i Aarsløn og en halv **Dl.** i Dagløn. Paa dette Tidspunkt var Slottets Grundplan, hvis Omkreds paa Forhaand var bestemt af Krogens middelalderlige Mure, saa nogenlunde fastlagt. Men under A. v. **O.s** Ledelse skiftede Bygningen Ham. Fra ca. 1580, da A. v. **O.** ogsaa synes at have opført Badstuehuset ved Fr.borg, beklædtes **Munkestensmurene** helt med Sandsten, Tagenes Teglsten ombyttedes med Kobber, Fløjene sammenarbejdedes, Kirkens Indre gjordes færdig. 1584 paadrog A. v. **O.** sig Kongens Vrede, fordi han ved Skalmuringen nedbrød for meget af Nordfløjen, men endnu s. A. sluttede Frederik II. dog Akkord med ham om for 6000 **Dl.** at fuldføre alt resterende Arbejde. Nov. 1585 tog han sin Afsked, og Jan. 1586 fik han, efter at have ordnet Fyret paa **Kullen**, et Ekstragratiale. Skønt A. v. **O.** paa Kronborg har haft betydelige Forgængere, og skønt de enkelte Stenhuggere har arbejdet ret selvstændigt, har han dog sikkert i højere Grad end nogen anden sat sit Præg paa det skønne Renæssanceslot og dets festlige Detailler i rig nederlandsk »Florisstil«. — Fra Danmark flyttede A. v. **O.** til Danzig, hvor han bosatte sig 1586 og 1592—1611 virkede som Stadsbygmester. Han ledede her en Omdannelse af Byens Fæstningsværker og en Række Byggeforetagender, af hvilke de betydeligste er **Altstädt**. Rathaus

(1587—89) og det berømte Tøjhus (1602—05). Desuden har han bl. a. ombygget Raadhuset i Thorn.

F. R. Friis: Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie, 1878, S. 384 (Obergen). Francis Beckett: Renaissance og Kunstens Historie i Danmark 1897. S. 138 f., 221. Samme: Frederiksborg, II, 1914, S. 280. Fr. Weilbach: Kronborg, i: Helsingør i Sundtoldtiden, I, 1926, S. 290—317. Vilh. Wanscher: Kronborgs Historie, 1939, S. 33 f., 70. Thieme, Becker & Vollmer: Allg. Lexikon der bild. Künstler, XXV, 1931, S. 547. Bulletin de l'Académie royale d'Archéologie de Belgique, 1907, S. 163—72. G. Cuno: Danzigs Kunst und Kultur im 16.—17. Jahrh., 1910, S. 34-46.

Chr Axel Jensen.

Obel, Christian Winther, 1862—1921, Tobaksfabrikant. F. 7. Maj 1862 i Aalborg, d. 5. Dec. 1921 i Nørre Sundby, begr. i Aalborg. Forældre: Tobaksfabrikant Frederik Christian O. (1832—1913) °S Charlotte Vilhelmine Emilie Schertiger (1837—1910). Gift 29. Sept. 1891 i Drammen med Asta Halle, f. 2. Sept. 1872 i Drammen, D. af Inspektør Carl Vilhelm Frode H. (1828—1914) og Alette Marie Nyquist (1839—1914).

O. tilhørte fjerde Generation af den ansete aalborgske Tobaksfabrikantslægt, der siden Fabrikkens Grundlæggelse 1787 havde været knyttet til Byen. Det var derfor ganske selvfølgeligt, at han uddannedes med den Hensigt, at han engang skulde overtage Ledelsen. 1888 blev han Medindehaver, 1914 Eneindehaver af det gamle Firma. Virksomheden voksede stærkt under O.s Ledelse, og Fabrikken maatte flere Gange udvides. Fabrikationen omfattede efterhaanden foruden Tobak og Shag baade Cigarer, Cigarillos, Snus og Skraatobakker, og C. W. O.s Fabrikata vandt Anseelse for sine gode Kvaliteter. Særlig for Cigarillos og Skraatobak oparbejdedes der en stor Eksport. I Forholdet til Medarbejderne var O. kendt for sine humane Arbejdsgiversynspunkter. 1906 oprettede han saaledes en Pensionskasse for Arbejderne ved Fabrikkerne. O. var Indehaver af flere Tillidshverv, bl. a. var han Næstformand i Aalborg Discontobanks Bestyrelse og Medlem af Forsikringsaktieselskabet Absalons Bestyrelsesraad. Efter hans Død føres Fabrikkerne videre af Sønnerne Carl Frode O. (f. 3. Maj 1896) og Frederik O. (f. 4. Juni 1894). Siden 1937 er de begge Direktører i Aktieselskabet. — Relief efter Fotografi 1922.

A. H. Wulff: Descendenter efter Johanne Schibbye og Anders Herskind, 1903, S. 12. Th. Stauning: Danske Tobaksarbejderes Organisation, 1921. Aalborg Amtstidende 6. Dec. 1921. Jesper Ewald: 1787—1937. Tobak gennem 150 Aar, udgivet af C. W. Obel, 1937.

Georg Nygaard.

Obelitz, Balthazar Gebhard, 1728—1806, Retslærd. F. 6. Aug. 1728 i Kbh. (Garn.), d. 15. Marts 1806 sst. (Frue), begr. sst. (Frue).

Forældre: Sekondløjtnant, senere Major Balthazar O. (1705—69) og Anna Margrethe Lindner. Gift 1° 12. Maj 1762 i Kbh. (Frue) med Louise Charlotte Langhorn, døbt 21. Sept. 1740 i Kbh. (Trin.), begr. 4. Juli 1763 sst. (Petri), D. af Oberstløjtnant Magnus L. (1690—1759) og Dorothea Elisabeth Wagner (ca. 1707—43). 2° 11. Aug. 1769 paa Egeskov med Christiane Birgitte Gaarder, f. ca. 1733 i Norge, d. 2. Marts 1814 i Kbh. (Frue), D. af Kaptajn Poul G. (1692—1745) og Karen Sofie Budde.

Efter 1744 at være blevet dimitteret fra Roskilde bestod O. 1749 den juridiske Eksamen. I Studietiden var han en Tid Alumnus paa Valkendorfs Kollegium og forsvarede her tre Disputationer om Kaution (»De fideiussione«, 1746—50). 1753 fik han Bestalling som Sekretær i Danske Kancelli, og s. A. beskikkedes han til som Vikar at læse og disputere for Henrik Stampe, der dengang var Quæstor universitatis. 1754 blev han Professor designatus philosophiae med Ret til at »ascendere in facultate juridica efter hans Tour og Senium«, og n. A. forsvarede han for den juridiske Doktorgrad en Afhandling med Titlen »De evictione jure naturali pariter ac Danico præstanda, nec non de eo, quod jure patrio Uhiemmelte vocatur«. 1759 beskikkedes han til Professor juris ordinarius. 1761 blev han Dr. phil. Ved en Slægtning Fru Sophie Juels Testamente af 1773 fik han tillagt Hovedgaarden Skjoldemose, som han atter solgte 1797. — Om O.s Virksomhed som Universitetslærer udtaler Baden, at han i syv Aar var den eneste, som holdt juridiske Forelæsninger, idet hans Kolleger var forhindrede dels ved Sygelighed, dels ved Universitetet uvedkommende Forretninger. Desuden fremhæver han hans Interesse for de fattige Studenter. O.s Forelæsninger, der er bevaret som haandskrevne Kollegier, har et overvejende romerretligt og naturretligt Præg; men han selv var ikke blind for den nationale Rets Betydning. Desuden forelæste han over Moral, og det er sandsynligvis til Indholdet af disse Forelæsninger, Baggesen sigter, naar han i Rimbreve »Forfatterens Liv og Levned« (1803) taler om O.s Collegium om de 30 Samvittigheder. — Virkelig Justitsraad 1762. Etatsraad 1770. Virkelig Etatsraad 1776. Konferensraad 1781.

G. L. Baden: Den danske og norske Lovkyndigheds Historie, 1809, S. 99. En kjøbenhavnsk Embedsmand. Jacob Gudes Optegnelser (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, XXVII), 1918, S. 65 f. Blade af Rektor Joh. Henr. Taubers Dagbøger (sst., XXXVIII), 1922, S. 103 f. Svendborg Amts Aarsskrift, 1915, S. 26—30. Frantz Dahl: Hovedpunkter af den danske Retsvidenskabs Historie, 1937, S. 25 f., 152.

Stig Juul.

Occo, se Oggi.

Odgaard, Peder, 1851—1910, Proprietær. F. 22. Juni 1851 paa Østergaard, Hvidbjerg Sogn, Thyholm, d. 17. Jan. 1910 paa Ny Skivehus, begr. i Skive. Forældre: Gaardejer Anders Pedersen **O.** (1820—90) og Maren Jacobsdatter (1822—1906). Navneforandring fra Odgaard Andersen 24. Okt. 1905. Gift 1° 5. Okt. 1875 i Hvidbjerg med Karen Sloth Nielsen, f. 24. Jan. 1854 i Smerup, Hvidbjerg Sogn, d. 16. Nov. 1902 paa Ny Skivehus, D. af Gaardejer Niels Christensen Odgaard (1818—93) og Maren **Andersdatter** (1819—58). 2° 3. Juni 1906 paa Frbg. (Imm.) med Jørgine Knudsen, f. 5. Okt. 1885 i Tørring, Øster Tørslev Sogn (gift 2° 1918 med Forpagter af Gerngaard ved Hammel Otto Holt Ottosen, f. 1887), D. af Bødker Niels Christian K. (1851—92) og Else Marie Andersen (1852—1928).

Allerede gennem Moderen kom **O.** i Forbindelse med Højskolebevægelsen og Afholdsbevægelsen, idet Christen Kold og »Danmarks vandrende Afholdsapostel« Ole Nygaard ofte kom i hans Hjem, og han besøgte selv to Gange Oddense Højskole i Salling, første Gang 1868, da han stiftede et livsvarigt Venskab med den betydelige grundtvigske Præst Christian Glud i Jebjerg, der virkede som Lærer ved Højskolen. 1874 købte han Vejsgaard i **Tastum**, Kopperup Sogn, Fjends Herred, som han omdøbte til **Tastumgaard** og 1883 udflyttede paa Marken. Vinteren 1875—76 begyndte han her at holde Møder og Sammenkomster med Talere som Forstander Kr. Poulsen Dal, Galtrup Højskole, Pastor Chr. Glud, Politikeren Dr. **phil.** Victor Pingel og Pastor **Vilh.** Malling, Ørum. Han opførte et Teglværk ved Gaarden og anlagde i Egnen en Mængde Plantager saavel som en smuk Have ved sin Gaard, hvor en Del af Møderne holdtes. 1888 stiftede han en Plantningsforening i Skive, og fra dette Aar fik baade den grundtvigske Bevægelse, Afholdssagen og **Plantningssagen** paa Egnen sit **Hovedarnested** paa Tastumgaard. **O.** deltog allerede som ung i det politiske Liv og tilhørte inden for Venstre Frede Bojsens Kreds. Han var en ivrig Tilhænger af Forliget 1894, men afslog gentagne Gange at lade sig opstille til Folketinget i flere Kredse, bl. a. 1895 i Viborg, hvor han virkede kraftigt for Chr. Ravns Valg 1898, og endnu 1909 i Skive. Derimod modtog han en Række andre offentlige Tillidshverv og blev Medlem af Sogneraadet og Amtsraadet samt Repræsentant for Viborg Kreditforening for Salling og Fjends Herred. Afholdsbevægelsen i Fjends Herred grundlagdes 1884, og 1887 sluttede **O.** sig til den under Paavirkning af Ole Nygaard og blev dens drivende Kraft paa Egnen, ligesom han deltog ivrigt i den grundtvigske Bevægelse, dels som Sognebaandsløser til Pastor

Kr. Friis i Daubjerg, Professor Aage **Friis'** Fader, dels ved sit Venskab med førende grundtvigske Præster som Chr. Glud, **Vilh. Malling**, Fr. Bruun i Levring og Morten Larsen i Holstebro. Forsamlingshuse rejstes paa hans Initiativ i Fly, **Tastum** og Ørum. Fra 90'erne blev han ogsaa økonomisk interesseret i forskellige Handels- og Industriforetagender i Egnen, f. Eks. Højslev Teglværk og Sparkær Tørvemose, og denne Side af hans Virksomhed udvikledes stærkt, efter at han **1901** havde købt Ny Skivehus ved Skive. I Skive anlagde han Byens første Automobilfabrik, en Tobaksfabrik og en Tagpapfabrik, samt et Elektricitetsværk, som Skive By siden overtog. Samtidig drev han en omfattende Udstykning af Ny Skivehus og Hovedgaarden Nørngaards Jorder, hvorfra bl. a. Jenle blev udstykket **1906**. Efter hans Død blev **1925** rejst en af N. Hansen Jacobsen udført Mindesten for ham ved **Skive—Kolding Landevej** i Randen af en af hans egne Plantager, med følgende Indskrift paa hans eget Thybomaal: »Det skønnest æ weed ær aa fo nøj te aa grow, var hans Ord — og han fik det til at gro«.

Skive Folkeblad 17., 19. og 24. Jan. **1910**. Marie **Bregendahl** i Maanedsmagasinet, **1910**, S. 274—79. Grønvald Nielsen: Minder fra 43 år i folkehøjskolen, **1927**, S. 63—69. Esper Andersen i Krabbesholms Højskoles Aarskrift, **1932**, S. 21—34. Jeppe Aakjær: Drengear og Knøseaar, **1929**, S. 30—42, 218 ff. Julen i Skive, Salling og Fjends, IV, **1934**, S. 19 f. *Svend Aakjær.*

Odinkar, d. **1043**, Biskop. D. i Paasken **1043** i Ribe, begr. i Domkirken. Fader: Jarl Toke.

O. var afjysk **Høvdingeæt** og stammede fra den danske Kongeslægt. Han var en yngre Frænde af Missionsbispens Odinkar den Ældre, som sagtens har foranlediget, at han blev sendt til Skolen ved Domkirken i Bremen, hvor han blev døbt af Ærkebiskop **Adal-**dag, der gav ham sit Navn. I Overleveringen nævnes **O.** dog altid under sit gamle Navn, der mindede om Hedentro, men bandt ham til Slægten. En Tid — uvist naar — var han i England og Frankrig og blev saaledes kendt med vesterlandsk saavel som med tysk **Kirke-**skik. Omkring Aarhundredskiftet blev han bispeviet af Ærkebiskop **Libentius**; i hvert Fald **1005** var han Bisp, eftersom han tilligemed Libentius af Bremen og Ekkehard af Slesvig opregnes blandt de Bisper, der var til Stede paa Synoden i Dortmund, som Kong Henrik II. havde sammenkaldt. — **O.** tog Sæde i Ribe. Hans rige Midler og kongelig Gavmildhed gav Ribe Bispestol fast økonomisk Grundvold. Da der ikke mere var en Bisp i Aarhus, og Biskoppen af Slesvig opholdt sig i Tyskland, var hele Jylland **O.s**

Omraade, og ydermere gjorde han, ligesom den ældre Odinkar, Missionsrejser til Sverige og Norge. At **O.** var af Stormandsslægt og kom til at virke som Biskop i mere end en Menneskealder **maa** have været af overordentlig Betydning for den kirkelige Udvikling i Danmark, men det er en Udvikling og stille Vækst, som Overleveringen ifølge sin Natur ikke oplyser om. **O.** blev begravet i den gamle Trækirke, men da Domkirken rejstes af Sten i det **12. Aarh.**, overførtes hans Lig til den. I Muren i nordre Tværskib har man fundet Ben og tre **smaa** Blyplader, der bærer O.s og to andre Ribebispens Navne.

Adam Bremensis, gesta **Hammaburgensis ecclesiae** pontificum, ed. B. **Schmeidler**, 1917. Thietmari **Merseburgensis** episcopi **chronicon**, ed. R. Holtzmann, 1935, S. 296. Jacob **Helms**: Ribe Domkirke, 1870, Sp. 50 f.

Ellen Jørgensen.

Oe, se under O.

Oggi (Occo), Biskop i Slesvig i **12. Aarh.s** Midte.

O. hørte hjemme i Slesvig og blev valgt til Biskop ved Frænders og Bysbørns Indflydelse. Kong Erik (III.) Lam ønskede imidlertid at besætte Slesvig Bispestol med Herman (s. d.), der havde gjort sig højligt fortjent ved sine Forhandlinger i Rom, og Herman modtog Vielse, men **maatte** vige for den Bevægelse, der rejstes imod ham. Han nævnes i Ærkebiskop Eskils Brev af 8. Aug. **1139** som Biskop af Slesvig, men to Aar efter er det **O.**, der bærer Titlen, da han i Bremen bevidner en Donation af Ærkebisp Adalbero **11. Juli 1141**. Kongen søgte at holde Herman skadesløs indtil videre ved Godsoverdragelse, og Biskop **O.** nævnes som Vidne i Gavebrevet, men Brevet er uden Dato og vækker Tvivl ved sin Form. Det er i øvrigt det eneste danske Diplom, hvori **O.** forekommer. I Kong Valdemars Brev af **1158**, hvorved Grunden lægges til Vitskøl Kloster, finder vi Esbern som Biskop af Slesvig. **O.** har sandsynligvis været borte fra sit Stift i mange Aar, og han vendte først tilbage, da Esbern var flygtet for Kongens Vrede og var død i Tyskland, og Slesvig Bispestol stod tom. Det var under den store Kirkestrid, da Alexander III. og Victor IV. kæmpede om Herredømmet, og Kong Valdemar gik sammen med Kejseren i Anerkendelsen af Victor **IV.**, mens Ærkebiskop **Eskil** urokkelig hævdede Kirkens Enhed under Alexander III. **O.** fik Modpavens Stadfæstelse, som Kongen tog til Følge, hvorpaa Eskil i stor Harme lyste Band over den skismatiske Bisp. Eskil fik dog næppe fjernet **O.** fra Slesvig, ene og magtesløs, som han stod over for Valdemar og Bisperne, der sluttede sig til Kongens Kirkepolitik; **1161** drog

han i Landflygtighed. Men da Kirkekampen gik til Ende, da Kongen **1167** kaldte sin Ærkebiskop hjem, og den skismatiske Smitte skulde udryddes, **maatte** de victorianske Bisper bort. Livo af Odense og **O.** søgte Tilflugt i Tyskland. **O.** bevidner **1174** et Brev, udstedt af Ærkebiskop Baldewin af Bremen og i Begyndelsen af **1180'erne** et Brev af Ærkebiskop Siegfried.

Monumenta Germaniae historica. Scriptores XVI, **1859**, S. 708. — Codex Esromensis, udg. ved **O. Nielsen**, **1880—81**, S. **91**. **O. H. May**: Regesten der Erzbischöfe von Bremen, I, **1937**, Nr. 463, 580, 605. Saxo, udg. af P. E. Muller og H. M. Velschow, II, .839, S. **768 f., 773.**

Ellen Jørgensen.

Ohlsen (ved Daaben Olsen), Jørgen Ernst, **1814—62**, Handelsgartner, Frøhandler. F. 22. Sept. **1814** i Kbh. (**Trin.**), d. 2. Nov. **1862** sst. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Handelsgartner Ole Olsen (**1781—1845**) og Anna Rebekka Naumann (**1787—1858**). Gift 24. Okt. **1846** i Kbh. (**Garn.**) med Albertine Christine Ravn, f. 5. April **1821** i Kbh. (**Garn.**), d. 3. Marts **1904** sst., D. af Lodsbogholder Niels Jørgen Julius R. (**1786—1855**) og Christine Svendine Hjorth (**1786—1847**).

O. uddannedes i Faderens Handelsgartneri og paa Rosenborg, hvorfra han tog Gartnereksamen **1834**. Dernæst foretog han en længere Rejse til Udlandet og overtog **1845** efter Faderens Død Gartneriet, som han snart udvidede saaledes, at det blev et af Datidens betydeligste i Norden. Han indførte mange Planter fra Holland og Belgien og arrangerede Udstillinger i Etablissementet paa Østerbro, hvilke besøgte af det blomsterelskende Publikum; ogsaa Kongefamilien fandtes blandt Gæsterne. **1856** fik han Stipendium til en Rejse til Udlandet med det Formaal at sætte sig ind i Henkogning af Grøntsager og andre Fødemidler. Efter Hjemkomsten fra denne Rejse opnaaede **O. kgl.** Privilegium paa Henkogning af **Grønsager**; Kød og Fisk. Gartneriet var bestandig i Udvikling, og Arealer uden for Byen maatte lejes for at tilfredsstille Begæret fra Publikums Side. Medens Østerbrogartneriet særlig omfattede Dyrkning af Potteplanter, igangsattes paa de lejede Arealer en betydelig Frøavl, hvorved Grunden lagdes til den endnu eksisterende og omfattende Frøforretning. Efter **O.s** Død fortsattes Forretningen af Enken under Firmanavnet J. E. Ohlsens Enke, og dette Navn er siden da bevaret i Firmaet. Sønnen *Niels Ernst Albert O.* (f. **18. Jan. 1851**, d. **15. Dec. 1930**) overtog Ledelsen **1904**, og s. A. solgtes Gartneriet. Frøavlen og Frøhandelen kunde derpaa udvides paa betydeligt bredere Basis. Navnlig blev dette Tilfældet under Verdenskrigen og i Efterkrigstiden, idet Firmaets

Stifters Sønnesøn, *Jørgen Ernst O.* (f. 28. Dec. 1886), Generalkonsul for Letland, som 1911 var indtraadt i Firmaet, 1916 blev Eneindehaver og 1921 knyttede Grosserer Carlos Jensen (s. d.) til sig som Medindehaver. Der er i den forløbne Tid oprettet flere Filialer og Avissteder her i Landet og i Sverige. — Maleri af J. E. O. den ældre af ukendt i Familieeje. *Axel Lange*

Ohlsson, Frederik Vilhelm, 1870—1934, Jernbanemand, Redaktør. F. 3. Maj 1870 paa Frbg., d. 25. Jan. 1934 i Kbh., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Smedesvend Åcke O. (1839—1907) og Hannah Pettersson (1833—1918). Gift 19. Juni 1903 i Kbh. (b. v.) med Ingeborg Andersen, f. 19. Juni 1878 i Aarhus, D. af Togfører, senere Stationsforstander, sidst i Allingaabro, Poul A. (1843—1916) og Anna Juliane Møller (1844—1928).

O. blev seksten Aar gammel ansat ved Statsbanerne som Elevaspirant i Kbh. og blev Trafikassistent 1890. Blandt hans samtidige var J. Friis-Skotte, den senere **Trafikminister**, der som han selv var optaget af den inden for Civiletaterne vaagnende Organisationstanke. Med praktisk Greb paa Tingene fik O. 1900 under levende Tilslutning fra sine medansatte inden for Embedsklasserne gjort den selskabelige Forening Jernbaneforeningen til en faglig Forening, og med Begejstring agiterede han i Tale og Skrift for Forbedring af sine medansattes økonomiske, tjenstlige og retslige Stilling. Det var en Bevægelse, der ikke var velset inden for Statsbaneledelsen, og helt stille gik det ikke af, men med Støtte af ansete Mænd som øverste Ledere lykkedes det O. som Viceformand at konsolidere Foreningens Stilling. — Ved Folketingsvalget 1901 var O. Stiller for Venstremanden Johan Ottosen paa Frbg., hvilket den konservative Trafikminister **Juul-Rysensteen** ikke vilde finde sig i; Ministeren lod da Generaldirektør Tegner tilkendegive over for O., at saafremt han ikke vilde opgive at være Stiller, vilde han blive forflyttet, og da O. nægtede at efterkomme Ministerens Forlangende, blev han efter Valget forflyttet til Sparkær; da Hørup faa Maaneder efter blev Trafikminister, kom O. straks tilbage fra sit **Forvisningssted**. — O. sluttede sig siden til Det radikale Venstre, og 1905 opgav han sin Stilling ved Banerne og blev Medredaktør og Forretningsfører ved »**Jydsk Morgenblad**«, der imidlertid havde svært ved at klare sig i Konkurrencen med de ældre, grundfæstede **Aarhus-Blade**. I Kompagni med Folketingsmand P. Sabroe oprettede O. 1906 en Fabriksvirksomhed, men da ogsaa dette mislykkedes, søgte han Genansættelse i sin tidligere Stilling ved Statsbanerne, blev Leder af Pressebureauet, fra 1917 som Fuldmægtig,

og havde dermed faaet en Virksomhed, som han havde naturlige Forudsætninger for at bestride. Journalistikken havde fra de unge Aar haft hans Interesse, han var 1889—95 Medarbejder ved »Nordstjernen«, udgav 1895 et Bind »Stationshistorier« og n. A. en Digtsamling »Fyraften«; han grundlagde Jernbaneforeningens Medlemsblad »Vor Stand«, og 1903 oprettede han »Jernbanebladet«, som han redigerede til 1919; jævnsides med dygtigt skrevne Artikler om jernbanefaglige Forhold udfoldede han sig ogsaa her som Forfatter af smaa Noveller, hvis Emner altid var hentet fra Livet blandt Jernbanemænd i Landstationernes Milieu. O. var et nobelt, finttænkende Menneske, i Skrift og Tale behersket, saglig og samfundsmæssigt betonet. Han tog sin Afsked 1927. Æresmedlem af Jernbaneforeningen 1925.

Politiken 1. og 2. April 1901, 29. Jan. 1934. Social-Demokraten 14. April 1901. Jernbanebladet, 1910, S. 227. Vor Stand 31. Maj 1905 og 31. Jan. 1934. Dansk Jernbaneblad 31. Jan. s. A.

Ohrt, Ferdinand Christian Peter, 1873—1938, Filolog og Religionshistoriker. F. 17. Nov. 1873 paa Sandbjerg i Sundevad, d. 5. Dec. 1938 i Kbh., begr. i Vester Sottrup, Sundevad. Forældre: Godsinspektør Andreas Nicolai Christoph O. (1829—1917) og Christine Caroline Koch (1831—1901). Ugift.

O. blev Student 1892 fra Sorø og cand. theol. 1898, var Alumnus paa Borchs Kollegium 1898—1902 og blev cand. mag. 1901 med Fagene Dansk og Historie. 1902 blev han Adjunkt ved Sorø Akademi, men maatte tage sin Afsked 1914 paa Grund af Tuberkulose. Resten af sit Liv helligede O. sig udelukkende videnskabelig Virksomhed og tog 1919 fast Bopæl i Kbh. Fra 1920 til sin Død virkede han med faa Afbrydelser som Privatdocent i Finsk ved Kbh.s Universitet. — O. havde af Naturen Sprogtalent. Allerede i Skoletiden lærte han Gotisk og Italiensk. I Rusaaret vakte under Paavirkning af Vilh. Thomsen hans Interesse for de finsk-ugriske Sprog, og han begejstredes saa meget for det finske Folkeepos Kalevala, at han fik Lyst til at gengive det paa Dansk. 1902 udkom som Prøve en Oversættelse af Kalevalas første seks Sange (med kort litteraturhistorisk Indledning). Senere førtes O. ind paa et nøjere Studium af den finske Folkevisedigtning Historie, og paa Rejser i Finland stiftede han varigt Venskab med Kalevalaforskeren Professor Kaarle Krohn i Helsingfors, Forkæmperen for den saakaldte finske geografisk-historisk folkloristiske Forskningsmetode. O. udgav derfor (samtidigt med sin Tekstudgave »Kalevala oversat i Udvalg« (1907)) som selvstændig Bog »Kalevala som Folkedigtning

og **National-Epos**» (1907, oversat paa Finsk 1909), hvor han giver en selvstændig og hidtil savnet Oversigt over Kaarle (og Faderen Julius) Krohns Forskningsresultater. Sine egne Oplevelser som Folkevisoptegner paa en lille Rejse helt ind i russisk Karelen (1906) har O. med Lune skildret i »Blandt Runosangere og Grædekvinder« i Tilskueren, 1907). Forholdet mellem Finsk og Svensk gennem Tiderne søgte O. paa en selvstændig Maade at udrede i »Finner og Svenske i Finland« (Sønderjydske Aarbøger, 1912), den første eksisterende fyldige Oversigt over Emnet, medens Nationalitetkampen mellem Finner og Russere omhandles i »Fra Østgrænsen« (Sønderjydske Aarbøger, 1910). Hans Sympatier er baade i Forholdet Svensk—Finsk og Russisk—Finsk udpræget paa finsk Side. En for Danske nyttig, omfangsrig Oversigt over Tilstande og Begivenheder i Finland før Russerherredømmet har O. givet 1932 i »Gamle Tidens Finland. Skildringer fra Finlands Historie indtil 1809».

Henimod Slutningen af sin Soranertid, nemlig 1911—13, blev O. ganske optaget af det gamle Testamente under personlig Paa-virkning af Teologen F. C. Krarup. En Frugt af dette Studium blev den af personlig religiøs Indlevelse prægede Redegørelse: »Israels Profeter og deres Betydning for Israels Religion. Seks populære Foredrag« (1915), der skildrer Folkets Tro og dens levende Vækst gennem Tiderne. — Som født Sønderjyde fik O. ved Genforeningen overdraget at udgive en lille smukt illustreret Samling »Udvalgte sønderjydske Folkesagn« (1919). Han havde tidligere vist sin Interesse for Landsdelens nationale Problemer ved Dialektundersøgelser 1912 og 1913 i Fjolde, det sydligste dansk-talende Sogn (Danske Studier, 1919, S. 61—70). Det var kun hans Sygdom, der hindrede O. i at følge sin Lyst til at optage Højskolegerning paa Als efter Genforeningen. — O.s Hovedarbejder omhandler Trylleformularerne. Allerede ved Studiet af finsk Folkedigtning var han kommet ind paa Problemerne angaaende de europæiske Trylleformularers Oprindelse. Ansporet af V. J. Mansikkas Bog 1909 om russiske Trylleformularer og af A. C. Bangs Udgave af »Norske Hexformularer« (1901—02) optog han det hidtil ganske forsømte Arbejde med Udgivelse og Forklaring af de danske Formularer. Først kom Tekstudgaven »Danmarks Trylleformler« (I, 1917; II, 1921), dernæst Tolkningerne »Trylleord« (1922), den første historiske Oversigt af den Art, »De danske Besværgelser mod Vrid og Blod« (1922, Disputats), »Da signed Krist« (1927), »Die äl testen Segen über Christi Taufe und Christi Tod« (1938), »Gamle danske Folkebønner«

(1928). Hertil slutter sig talrige Afhandlinger i Tidsskrifter og Haandbøger; af særlig Betydning er Artiklerne i »**Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens**« samt Oversigten over nordiske Trylleformularer i »Nordisk kultur«, XIX. I Studiet af Trylleformularerne havde O. fundet et Emne, hvor han kunde finde Anvendelse for hele sin videnskabelige Uddannelse, sin Skarpsindighed og sit Sprogtalent. O. interesserede sig dog væsentlig for Trylleformularernes Tekst og ikke saa meget for de Skikke og Ceremonier, der ledsagede Formularernes Brug. Med nogen Ret regnede han sig derfor mere som Religionshistoriker end som Folklorist. I sin Forskning følte han sig i Gæld til Kaarle Krohn, der havde lært ham Sansen for kristne Forestillingers overordentlige Betydning i mytologiske og magiske Overleveringer; af Krohn havde han tillige til Dels laant sin Teknik: at granske Varianterne Træk for Træk. Ligesom Mansikka holdt han paa Signelsernes lavgejstlige Oprindelse, men adskiller sig fra ham paa et væsentligt Punkt, idet han søger at finde det folkelige og det naive ved Trylleformularernes Tilblivelse, medens Mansikka fortolkede Formlerne som lærde og som symbolsk mente.

O. havde (øjensynlig under Paavirkning af sin Fader) tillagt sig en i det ydre formel, korrekt og rolig Optræden, men bag hans lidt tilbageholdne og sirligt høflige Væsen gemte sig stor **Iagttagerevne** og et satirisk-ironisk og stærkt følsomt Sind. Sygdom paa **lagde** ham det meste af hans Liv ret haarde Baand, men formaaede først helt til Slut at kue hans utrættelige Virketrang, hans Hjælp-somhed og hans umiddelbare Glæde ved at komme i Kontakt med det virkelige Liv. O. havde megen Interesse for det folkelige og for Folkeoplysning. Han skrev talrige Kronikker til den Ferslew'ske Presse.

O. blev 1931 Medlem af Videnskabernes Selskab; tillige var han siden 1907 Medlem af det finske Litteraturselskab og siden 1921 Medlem af Kalevalaselskabet. — Breve til O. i Det kgl. Bibliotek.

L. L. Hammerich i Oversigt over Videnskabernes Selskabs Virksomhed 1938—39, 1939, S. 51—68, med fuldstændig **Bibliografi**. Soraner-Bladet, XXIII, 1938, S. 93 ff.; XXIV, 1939, S. 2. Aug. F. Schmidt i Sønderydske Aarbøger, s. A., S. 152.

ff

Grüner-Nielsen.

Oiesen, James Frederik (ved Daaben Janus Frederik Øjdsen), 1857—1928, Toldkommissær i Kina, Gesandt. F. 17. Okt. 1857 i Rønne, d. 4. Sept. 1928 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Savskærer, senere Landmand Frederik Øjdsen (ved Daaben Tal-laksen, 1823—86) og Nicoline Margrethe Møller (1829—86).

Da **O.** var tretten Aar gammel, udvandrede Familien fra Bornholm til De Forenede Stater og bosatte sig i Warren, Pennsylvania, hvor **O.** opholdt sig til sit 20. Aar. En Morbroder, Styrmand Møller, var paa sine Rejser med engelske Skibe naaet til Kina, hvor han fik Ansættelse i det dengang nyoprettede kinesiske Toldvæsen (Imperial Maritime Customs). Efter mange Aars Tjeneste **maatte** han paa Grund af en Øjenlidelse tage sin Afsked **1875**, men ved hans Indflydelse lykkedes det **O.** at faa Ansættelse som Assistent i den engelsk administrerede kinesiske Toldetat **1877**. Han gjorde Tjeneste som Assistent først i Cheefoo, og derefter i **Swatow** (**1881**), Shanghai (**1886**), Wuhu (**1887**) og Kiukiang (**1889**). **1889—1900** var han knyttet til det koreanske Toldvæsen, som dengang administreredes af Kina. Efter i nogen Tid at have beklædt Stillingen som Sekretær paa Hovedkontoret i Seoul fungerede han som Toldkommissær i forskellige koreanske Byer. Da Krigen mellem Japan og Kina brød ud **1894**, fungerede **O.** som Toldkommissær i Yuensan, hvor han ogsaa varetog kinesiske **Under**saatters Interesser. Krigen medførte, at han fik Udnævnelse til engelsk Prokonsul for Korea, endnu medens han opholdt sig i Yuensan. To Aar senere fungerede han som engelsk Konsul i Seoul og senere igen som Prokonsul for hele Korea. Da Krigen havde gjort Ende paa Kinas Overherredømme i Korea, **maatte** Toldvæsenets Funktioner afvikles og Personalet trækkes tilbage. **O.** vendte **1900** tilbage til Kina, hvor han forfremmedes til Toldkommissær (Commissioner of Customs). Som saadan forrettede han Tjeneste i Santuao **1902—04**, i Lappa (Macao) et halvt Aar **1904**, i Peking som Generalsekretær i Toldinspektoratet **1904—05**, igen som Toldkommissær i Pakhoi til April **1906**, da han tog paa en to Aars Ferie til Amerika og Europa. Efter sin Tilbagevenden til Kina gjorde han Tjeneste som Toldkommissær i Foochow **1908—09**, i Canton **1909—11**, i Tientsin (og Chinwangtao) **1911—15**, hvorefter han tog et Aars Ferie. Derefter var han i Hankow **1916—18** for til sidst at slutte sin Løbebane i Toldvæsenet som Sekretær for Toldvæsenets statistiske Bureau i Shanghai **1918—19**. Efter et Aars Ferie tog han sin Afsked fra det kinesiske Toldvæsen efter 43 Aars Tjeneste **1920**. N. A. overtog han Posten som dansk Gesandt og befuldmægtiget Minister i Peking og varetog denne Stilling, indtil han trak sig tilbage **1923**; Resten af sit Liv tilbragte han dels i Danmark, dels i Amerika. **1912** udnævntes **O.** af den kinesiske Regering til Generalinspektør for Kinas Saltskat, men Stormagtsindflydelse forhindrede den kinesiske Regering i at effektuere Udnævnelsen, og allerede n. A. **maatte** **O.** vige Pladsen uden

at have tiltraadt Embedet. — **O.** var den første og mest fremtrædende blandt de Danske, som i Aarenes Løb naaede frem til ansvarsfulde Stillinger i det kinesiske Toldvæsen. Han var en særpræget Personlighed af høj Kultur og ualmindelig Begavelse, og han formaaede uden Anmasselse at gøre sig gældende i de store Forhold, hvor Hovedparten af hans Livsgerning faldt. Han omfattede Kina med levende Interesse og skaffede sig i Aarenes Løb et nøje Kendskab til kinesisk Kultur. Han er Forfatter til **flere** Afhandlinger i udenlandske Tidsskrifter om kinesiske Forhold. Han stod i venskabeligt Forhold til flere af Kinas betydeligste Mænd, **saasom** de store Statsmænd Li-Hung-Chang og Yuan-Shi-Kai, og hans Dygtighed og Arbejdskraft blev ved Siden af Tjenesten i Toldvæsenet benyttet i flere vigtige Sager; saaledes var han **1911—15** administrerende Bestyrelsesmedlem af den internationale Kommission til Hai-Ho Flodens Sejlbarhed og **1912—13** Præsident for den internationale Kommission til Bekæmpelse af Hungersnøden i Provinsen Chihli. Kongen af Korea hædrede ham **1891** med Adelsrang, og Kejseren af Kina gav ham **1904** civil Embedsrang af 3. Klasse, Mandarin. — **R.** **1909.** **K.² 1919.** **DM. 1922.**

Politiken 5. Sept. **1928.** Berl. Tid. 4. og 5. Sept. s. A. Bornholms Avis **7. Sept. s. A.**

A. Kamp.

Okkels, Harald Julius Christian, f. **1898**, Læge. F. **15. Okt. 1898** paa Frbg. Forældre: Overdyrlæge Lars **O.** (**1868—1939**) og Caroline Louise Hansen (f. **1863**). Gift **13. Jan. 1926** i Kbh. (b. v.) med mag. art. Ellinor Henriques, f. **11. Juli 1897** i Kbh., D. af Grosserer Gustav H. (**1859—1939**) og Mary Abrahamsen (f. **1873**).

O. blev Student **1916** fra Nykøbing F. og tog medicinsk Embeds-eksamen **1924.** **1926** vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om patologiske Nerveforandringer i Ventrikelvæggen ved kroniske Saardannelser. S. A. blev han ansat som **I.** Assistent ved Universitetets farmakologiske Institut (**1925—28**) og udarbejdede her Grundlaget for sin Disputats, »Histofysiologiske Undersøgelser over Nyrefunktionen« (**1929**). Han søgte og opnaaede derefter supplerende Uddannelse i patologisk Anatomi, idet han **1930—38** var ansat som Prosektor ved Universitetets Institut for patologisk Anatomi. Under Chefen, Professor Poul Møllers langvarige Sygdom fungerede han i Perioder som Instituttets Chef. Han opnaaede Specialanerkendelse i patologisk Anatomi og Vævs-mikroskopi **1933**, udnævntes **1934** til Amanuensis og **1938** til Lektor

i Anatomi ved **Kbh.s** Universitet. — **O.**, der allerede før Embeds-eksamen var besluttet paa at foretrække teoretisk Studium fremfor praktisk Lægegerning, modtog straks under sin første Studierejse **1926** en afgørende Paavirkning fra Professor A. Policard i Lyon, som paa daværende Tidspunkt klart havde defineret Histofysiologiens store Betydning baade for det videnskabelige og undervisningsmæssige Omraade. Flere Gange vendte **O.** tilbage til Lyon og fik under denne Indflydelse Linierne for sit fremtidige Studium fastlagt. Det er Kombinationen af mikroskopisk **Vævsmorfologi** (Histologi) og Cellernes Funktioner (Fysiologi), der er blevet **O.s** Speciale, som det fremgaar af en Række Afhandlinger i inden- og udenlandske Tidsskrifter, særlig omhandlende Skjoldbruskkirtlen (glandula **thyreoidea**), Livmoderens Blodkar etc. Sammen med Dr. med. Tage **Kemp** har **O.** forfattet en Lærebog i Endokrinologi (de internt secernerende (hormonale) Kirtlers **Histofysiologi**). Den foreligger i to Udgaver paa dansk (**1934** og **1937**) og en paa tysk (**1936**). — Allerede som ung Kandidat blev **O.** interesseret i den litterære Fremstilling af saadanne medicinske Emner, der mentes egnede til Meddelelse i populær Form. Han var saaledes Medarbejder ved Tidsskriftet »Frem« og senere ved forskellige Dagblade. Han har endvidere taget Del i det mellemfolkelige Samarbejde og har fungeret som Generalsekretær ved flere videnskabelige Kongresser, hvor særlig Celleforskning var Hovedemnet. Han er Medlem af Repræsentantskabet for Danske Lægers **Hjælpeforening** og for Dansk **Luftværnsforening**.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. **1930**, S. **182** f.

Oluf Thomsen.

Olafsson, J6n (kaldet J. 6. fra **Grunnavík** el. den Ældre), **1705—79**, Filolog. F. **15. Aug. 1705** paa **Staður** i **Grunnavík**, Island, d. **17. Juni 1779** i Kbh. (**Trin.**), begr. sst. (**Trin.**). Forældre: Sognepræst **Ólafur Jónsson** (**1672—1707**) og **Þórunn Pálsdóttir** (**1684—1719**). Ugift.

Nogle Aar efter Faderens Død blev J. 6. optaget i Huset hos Lagmand **Páll Vídalín**. Han blev Student **1722** og rejste fire Aar senere til Kbh. efter Opfordring af Arne Magnusson for at tjene ham som Skriver; under hans Vejledning blev han en habil Læser og Afskriver af gamle Haandskrifter. Ved Branden **1728**, som han har givet en Beskrivelse af (trykt i dansk Oversættelse i »Danske Samlinger«, II, **1866—67**), deltog han i Redningen af Arne Magnussons Haandskriftsamling. En ejendommelig litterær Bedrift, som særlig har bevaret J. Ó.s Navn, er knyttet til Branden: han havde nogle Maaneder før afskrevet første Del af **Heiðarvígá** Saga efter

det eneste eksisterende Haandskrift; men baade Originalen og Af-skriften brændte; imidlertid var J. (3. i Stand til at skrive en udførlig Genfortælling af Indholdet, og det kan fastslaas ved Sammenlig-ning med den bevarede Del af Sagaen, at denne Gengivelse **maa** være forbavsende rigtig. Efter Arne Magnussons Død 1730 ud-arbejdede J. 6. Kataloger over Størstedelen af hans efterladte Samling (Haandskrifterne og de islandske og danske Diplomer) og tog desuden 1731 teologisk Eksamen. N. A. blev han ansat som den første Arnamagnæanske Stipendiar og udfoldede i de følgende Aar en omfattende litterær Virksomhed; da der imidler-tid ikke viste sig Udsigt til at faa noget af hans Værker trykt, blev intet af dem rigtigt fuldført, og J. (5. følte sig skuffet; henved 1740 spores der en Tilbagegang i hans Flid og Evner, og 1743 forlod han **Kbh.**, som det synes, som en sjæleligt nedbrudt Mand. Han levede derefter otte Aar paa Island, men uden at kunne skabe sig en Fremtid, og 1751 vendte han tilbage til **Kbh.**, hvor han fik sit tidligere Stipendium, dog under væsentlig ringere Kaar end før. Der blev betalt Kost og Logis for ham, og i øvrigt **maatte** han lade sig nøje med det allernødvendigste.

J. 6. har efterladt sig en voluminøs utrykt Produktion. Hoved-værket er et islandsk-latinsk Leksikon i ni Folio-bind; det foreligger kun i en ubearbejdet Form, men indeholder en Mængde værdi-fuldt Stof. Af andre Arbejder kan nævnes en Runologi, en Bog om det islandske Sprogs Retskrivning, en islandsk Litteraturhistorie (væsentlig et **Forfatterleksikon**), Arne Magnussons Biografi (trykt i Nord. Tidsskr. for Oldkyndighed, III, 1836) og en Afhandling om Islands Fisk og Sæd. Alt dette er væsentlig skrevet i 1730'erne. Under Opholdet paa Island oversatte J. Ó. bl. a. Holbergs Niels Klim til Islandsk. Hans Arbejder efter 1751 er gennemgaaende af meget ringe Kvalitet og vidner om svækkede Aandsevner og Mangel paa Hjælpemidler; dog foreligger der fra disse Aar en god Biografi af Páll **Vidalín** (trykt i **Páll Vidalíns Vísnaðver**, 1897). I mange Aar forberedte J. 6. en Udgave af Snorres Edda med latinsk Over-sættelse og en vidtløftig Kommentar; den blev ikke trykt, men tjente alligevel enkelte Forskere til Vejledning, saa længe ingen tilfredsstillende Udgave forelaa. I øvrigt hengav han sig i disse Aar til vilde etymologiske Spekulationer. J. 6. sad inde med et rigt Forraad af Viser, Sagn og andre Folkeminder, og meget af dette anføres lejlighedsvis i hans Værker; øjensynlig havde han kunnet fortælle langt mere, hvis han ikke havde skammet sig over for sin oplyste Samtid. — Papirer i den Arnamagnæanske Samling.

Nord. Tidsskr. f. Oldkyndighed, III, 1836, S. 4 ff. Annaler f. nord. Oldkyndighed, 1853, S. 300 ff. Safn Fræðafjelagsins, V, 1926.

Jón Helgason (Kr. Kålund).

Ólafsson, Jón (kaldet J. Ó. fra Svefneyjar el. Hypnonesius el. den Yngre), 1731—1811, Filolog. F. 1731 paa Svefneyjar, Island, d. 18. Juni 1811 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Trin.). Forældre: Ólafur Gunnlaugsson (1688—1784) og Ragnhildur Sigurðardóttir. Ugift.

J. (3. blev Student 1752 og n. A. immatrikuleret ved Universitetet. Han tog 1765 teologisk Eksamen, men studerede tillige nordisk Filologi; 1767 blev han Arnamagnæansk Stipendiar og udgav med det Arnamagnæanske Legats Støtte 1770 og 1771 to latinske kirkehistoriske Afhandlinger, »Syntagma de baptismo« og »Diatribæ de cognatione spirituali«. Fra 1775 knyttedes han til den af Arveprins Frederik bekostede store Heimskringla-Udgave (I—III, trykt 1777—83); han fik her den Opgave at besørge den danske Oversættelse, idet han dog »efter høi Ordre« skulde lægge Peder Claussøns gamle Oversættelse (fra 16. Aarh.) til Grund og afpasse Sprog og Stil efter den. J. Ó.s vigtigste Arbejde er »Om Nordens gamle Digtekonst« (1786), der fremkom som en Besvarelse af en af Videnskabernes Selskab udsat Prisopgave; dette Værk gør udførligt Rede for Eddadigtenes og Skjaldedigtenes Versemaal og poetiske Sprog og kan endnu læses med Udbytte, skønt meget naturligvis er forældet. J. (3. har medvirket ved forskellige Udgaver af islandske Skrifter, særlig med Glossarer, Versfortolkninger o. lign., og han var fra 1783 længe Medarbejder ved Videnskabernes Selskabs danske Ordbog. Allerede omkring 1780 var han begyndt at forfatte et Supplement til Svenskeren Ihres etymologiske Ordbog, »Glossarium Suiogothicum« (1769), et Arbejde, som i stigende Grad optog ham Resten af hans Liv; men her var Lykken ham ikke gunstig. Videnskabernes Selskab havde paataget sig Udgivelsen, men ved Bombardementet 1807 brændte de færdigtrykte tyve Ark tillige med en Del af Manuskriptet; et nyt Manuskript blev ganske vist tilvejebragt, men Værket kom dog til at henligge utrykt (Haandskriftet tilhører Videnskabernes Selskab). J. 6. blev 1800 Medlem af den Arnamagnæanske Kommission. Han var en stille, nøjsom Gransker, hvis Samvittighedsfuldhed og noble Karakter roses af alle, som kendte ham. »Skulde jeg i en anden og bedre Verden møde alle dem, jeg i Livet har kiendt, ordnede efter deres moralske Værd, er jeg overbeviist om, at han vilde staae øverst« (Werlauff).

Dansk Litteratur-Tidende, 1811, S. 200 ff. C. Molbech: Vidensk. Selsk. Hist., 1843. Hannes Þorsteinsson: Guðfræðingatal, 1907—10. E. C. Werlauff: Erindringer af mit Liv (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve,

Kr. Kålund (Jón Helgason*)).

Olavius (Olsen), Johannes, 1624—98, Præst og Latindigter. F. 27. Sept. 1624 i Randers, d. 1. Maj 1698 sst. Forældre: Sognepræst Ole Olsen (1589—1666) og Birgitte Hansdatter. Gift 1° med Barbara Christoffersdatter, D. af Sognepræst i Holbæk og Udby Christoffer Nielsen Helsing (d. ca. 1683) og Hustru. 2° med Magdalene Giødesdatter, D. af Dr. Giøde Jensen (ca. 1591—1656) og Margrethe Nielsdatter (ca. 1602—77).

J. O. dimitteredes fra Viborg 1642. Som Student omgikkes han i Kbh. Rasmus Bording, Erik Pontoppidan og Vitus Bering, og Oluf Borch, der roser ham i sine »Dissertationes de poetis«, opmuntrede ham. 1650 udgav han en Samling »Epigrammata«, Æresdigte til danske Skribenter. N. A. blev han Bibliotekar og Huslærer hos Gunde Rosenkrantz, Lensmand paa Kalø, hvis Sønner han 1655 ledsagede paa en Udenlandsrejse, fortrinsvis til hollandske Universiteter. Omkring 1660 kaldtes han hjem af Faderen, hvis Efterfølger som Præst ved Graabrødrekirke i Randers han blev 1666. J. O. nød i sin Samtid stort Ry som Latindigter. Hans Produktion bestaar for det meste af Æres- og Lykønskningsvers til ansete Mænd, Digtere, Præster og Borgere, trykte i forskellige Samlinger af »Epigrammata« og »Strena novi anni«, poetiske Nytaarsgaver. Meget kom dog ikke længere end til Skrivebordsskuffen, deriblandt »et Bundt Vers til fornemme Randersboer, som daglig voxer og udbreder denne lille Byes Ry meget paa Grund af dens utrolige Rigdom paa lærde Mænd«. — Vort Kendskab til J. O.s Liv stammer i det væsentlige fra hans Selvbiografi paa Latin, trykt i »Dän. Bibliotec«, VII (1745). Den virker paa os noget usmagelig ved den naive Selvtilfredshed, der lyser ud af den. Et tiltalende Træk er dog J. O.s levende Kærlighed til Naturen, navnlig til Blomsterne. Selv en ivrig Blomsterdyrker — hans Have nævnes lejlighedsvis i den Tids Aktstykker — stod han i Brevveksling med udenlandske Botanikere og forfattede latinske Digte af floristisk Indhold. — Breve og Papirer i Det kgl. Bibliotek.

Dän. Bibl., VII, 1745, S. 373—84. Nye Tid. om Lærde og curieuse Sager, 1732, Nr. 18. J. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danmarks Literatur, 1887, passim (se Registeret). Carl Christensen: Den danske Botaniks Hist., II,

J. Paludan (Øjvind Andreassen*).

Oldeland, holstensk Uradelslægt, hvis ældst kendte Mand **Timme O.** nævnes allerede 1298. Slægten har bredt sig til Mecklenburg og er formentlig kommet til Danmark med den 1390 forekommende **Ivarus O.** paa Lolland, som antages at være Fader til **Otte O.** (nævnt 1404 og 13); dennes Oldebarn **Hans O.** til Vejlegaard, som før 1538 blev dræbt af Borgere i Assens, var Fader til den for sin Stridbarhed berygtede **Anne O.** (d. 1602) til Rolykkegaard, gift med **Hans Norby** (d. før 1566) til Uggerslevgaard, og til **Hans O.** (d. 1580) til Vejlegaard og Trellerup, Fader til **Sophie O.** (1576—1639), gift med **Caspar Markdanner** (1533—1618, s. d.), og til **Hans O.** (1574—1641) til Trellerup; af dennes Børn skal nævnes Rentemester **Melchior O.** (d. 1648) til Uggerslevgaard, kejserlig Oberst **Henrik O.** (1615—56) — der erigerede Stamhuset Rydal og som var en udmærket Raderer — og Landsdommer **Hans O.** (1628—92) til Uggerslevgaard, med hvis Sønnesøn **Johann Georg O.** Slægten antages uddød omkring Midten af 18. Aarh., samt til **Kirsten O.** (d. 1659), der ægtede Generalmajor **Frederik Ziegler** (d. tidligst 1663). — Deres Dattersøn Snedkermester i Kbh. **Johan Frederik Petersen** (1677—1762) gjorde Fordring paa Rydal og blev 1738 nobiliteret med Navnet v. **O.** og karakteriseret Løjtnant; af hans 26 Børn skal nævnes **Christiane Frederikke v. O.** (f. 1755), der ægtede Filosoffen **Niels Treschow** (1751—1833, s. d.), **Major Hans Octavius v. O.** (1759—1818) — med hvis Søn Stabskaptajn **Johan Frederik Emanuel v. O.** (1792—1855) ogsaa denne Slægt uddøde — og Generalkrigskommissær, **Major Maximilian v. O.** (1750—1813), hvis Døtre **Eva Sophie Juli ane v. O.** (1779—1812) og **Margrethe Christiane v. O.** (1784—1857) var gift med **Grosserer, Agent Johan Frederik Zinn** (1779—1838).

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 324—28; LII, 1935, II, S. 145; LIII, 1936, II, S. 124; LV, 1938, II, S. 135 f. — Sst., XXIV, 1907, S. 328—30; XXVIII, 1911, S. 580.

Albert Fabritius.

Oldenburg. Den oldenburgske Slægt er en af den europæiske Fyrstefamilies ældste og mest forgrenede, nulevende **Mandsstammer**, idet man med Sikkerhed kan føre den tilbage til Greve **Egilmar I. af O.**, der nævnes 1088 som Lensmand under **Sachser-Hertugen**; hans Sønnesøn Greve **Christian I.** den Stridbare (d. 1168) mistede under en Opstand mod **Henrik Løve Lenet**, som dog efter Hertugens Fald (1180) blev tilbagegivet; indtil Midten af 13. Aarh. stod **O.** derpaa under **Bremens Overhøjhed**. Greve **Christian den Stridbares Sønnesøns Sønnesøn Greve Otto III.**

(d. 1301) var Tipoldefader til Greve Diderik den Lykkelige (d. 1440), af hvis Sønner skal nævnes Greve Gerhard den Stridbare (d. 1500), der 1454 efter langvarige Forhandlinger kom i Besiddelse af Grevskabet, og Greve Christian VIII. (som Konge I., 1426—81), der 1448 valgtes til Konge i Danmark. Af hans Børn skal nævnes Kong Hans (1455—1513) — hvis Søn Kong Christian II. (1481—1559) var Fader til Dorothea (1520—80, s. d.), gift med Kurfyrst Frederik II. af Pfalz (1482—1556), og til Christine (1521—90, s. d.), i 2. Ægteskab gift med Hertug Franz I. af Lothringen (1517—45) — og Kong Frederik I. (1471—1533), af hvis Børn skal nævnes Kong Christian III. (1503—59), Hertug Hans den Ældre (1521—80, s. d.) og Hertug Adolf (1526—86, s. d.), Stamfaderen til de gottorpske Hertuger. Af Kong Christian III.s Sønner var Hertug Hans den Yngre (1545—1622, s. d.) Stamfader til de sønderborgske Linier og Kong Frederik II. (1534—88) Fader til Kong Christian IV. (1577—1648), hvis Søn Kong Frederik III. (1609—70) 1660 hylledes som Arvekonge og 1661 formelt fik overdraget Arvet, Suveræniteten og absolut Regering. Hans Søn Kong Christian V. (1646—99) var Fader til Kong Frederik IV. (1671—1730), hvis Søn Kong Christian VI. (1699—1746) var Fader til Kong Frederik V. (1723—66); af dennes Børn skal nævnes Kong Christian VII. (1749—1808), Arveprins Frederik (1753—1805, s. d.) og Prinsesse Louise (1750—1831, s. d.), der i sit Ægteskab med Landgreve Carl af Hessen-Kassel (1744—1836, s. d.) var Moder til Prins Frederik af Hessen-Kassel (1771—1845, s. d.) og til Dronning Marie Sophie Frederikke (1767—1852), gift med sin Fætter Kong Frederik VI. (1768—1839). Arveprins Frederik (1753—1805) var Fader til Kong Christian VIII. (1786—1848) og til Prinsesse Louise Charlotte (1789—1864, s. d.), der i Ægteskab med Landgreve Vilhelm af Hessen-Kassel (1787—1867, s. d.) var Moder til Dronning Louise (1817—98). Ved Kong Frederik III.s Mandsstammes Uddøen med Kong Frederik VII. (1808—63) var Landgrevinde Charlotte af Hessen-Kassel nærmeste Successor efter Kongeloven og gav 1851 sammen med sin Søn Landgreve Frederik Vilhelm af Hessen-Kassel (1820—84) Afkald til Fordel for sin nævnte Datter, der overdrog sine derved erhvervede Rettigheder til sin Mand Kong Christian IX. (1818—1906), med hvem det *Glücksborgske Hus* 1863 besteg Danmarks Trone. Kong Christian IX. var Fader til Kong Frederik VIII. (1843—1912) og til Prins Vilhelm (1845—1913), der som Kong Georg I. 1863 valgtes til Hellenernes Konge; hans Descendens fører Titlen af Prinser og Prinsesser til Danmark. Kong Frederik VIII.s ældste Søn Kong Christian X.

(f. 1870) besteg Tronen 1912; den næstældste Søn Prins Carl (f. 1872) valgtes 1905 som Kong Haakon VII. til Norges Konge.

De sønderborgske hertugelige Linier udspringer som nævnt fra Hertug Hans den Yngre (1545—1622), der ved Overenskomsten af 1564 fik Als, Ærø, Sundevad og Pløn som sin Trediedel af den kongelige Del af Hertugdømmerne; ved Hertug Hans den Ældres Død 1580 fik han yderligere Reinfeld og Ryd Kloster, hvilket sidste han nedrev, og paa hvis Grund han opførte Slottet Glücksborg. Af Hertug Hans' Sønner skal nævnes Hertug Alexander (1573—1627, s. d.), Hertug Frederik (1581—1658, s. d.) — hvis Efterslægt, den *nordborgske Linie*, uddøde 1722 — Hertug Philip (1584—1663) — Stamfader til den *aldre glücksborgske Linie*, der udsluktes 1779 — og Hertug Joachim Ernst (1595—1671, s. d.), hvis Descendens i Linierne *Pløn*, *Nordborg-Pløn* og *Rethwisch* uddøde henholdsvis 1706, 1761 og 1729. Hertug Alexander (1573—1627) til Sønderborg og Beck i Westphalen var Fader til Hertug Hans Christian (1607—53, s. d.) (Stifter af Linien *Franzhagen*, uddød 1709), Hertug Alexander Henrik (1608—67, s. d.) (den *schlesiske Linie*, uddød 1727), Hertug Ernst Günther (1609—89, s. d.) (Linien *Augustenborg*, uddød 1931), Hertug Philip Ludvig (1620—89) (Linien *Wiesenburg*, uddød 1744) og Hertug August Philip (1612—75, s. d.), fra hvem den *beckske (yngre gliücksborgske) Linie* nedstammer. Hans Søn Hertug Frederik Ludvig (1653—1728, s. d.), der var preussisk Feltmarskal, Statholder i Preussen og Guvernør i Königsberg, var Fader til russisk Generalguvernør i Estland Hertug Peter August Frederik (1696—1775), hvis Sønnesøn Hertug Frederik Carl Ludvig (1757—1816, s. d.) var Farfader til Kong Christian IX. og til Hertug Frederik (1814—85), hvis Søn Hertug Frederik Ferdinand (1855—1934) var Fader til Prinsesse Helena (f. 1889, s. d.) og til Hertug Frederik af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (f. 1891). — Linien *Augustenborg* nedstammer fra Hertug Ernst Giinther (1609—89), hvis Søn Hertug Frederik Vilhelm (1668—1714, s. d.) var Fader til Hertug Christian August (1696—1754, s. d.), hvis Søn var Hertug Frederik Christian (1721—94, s. d.). Denne var Fader til Hertug Frederik Christian (1765—1814, s. d.), gift med Prinsesse Louise Augusta (1771—1843, s. d.), til Prins Emil (1767—1841, s. d.) og til Prins Christian August (1768—1810, s. d.), der 1809 valgtes til Tronfølger i Sverige. Hertug Frederik Christian (1765—1814) var Fader til Dronning Caroline Amalie (1796—1881), til Prins Frederik (Prinsen af Nør) (1800—65, s. d.) og til Hertug Christian August (1798—1869, s. d.), med hvis Sønnesøn

Hertug Albert af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (1869—1931) denne Linie uddøde.

Ved Arvedelingen 1544 mellem Kong Christian III. og hans Brødre valgte Hertug Adolf (1526—86) den gottorpske Del, som udvidet med hans Andel af Arven efter Hertug Hans den Ældre overtoges af hans Sønner, af hvilke her skal nævnes Hertug Frederik II. (1568—87, s. d.) og Hertug Johan Adolf (1575—1616, s. d.), der 1608 indførte Førstefødselsretten i sine Omraader. Hans Søn Hertug Frederik III. (1597—1659, s. d.), der 1658 opnaaede Suveræniteten, var Fader til Prinsesse Hedvig Eleonore (1636—1715, s. d.), gift med Kong Karl X. Gustaf af Sverige (1622—60), og til Hertug Christian Albrecht (1641—94, s. d.), med hvis Sønner Huset deles i den ældre og de yngre Linier. Den *aldre Linie* begynder med Hertug Frederik IV. (1671—1702, s. d.), hvis Sønnesøn Hertug Carl Peter Ulrich (1728—62, s. d.) 1762 blev russisk Tsar og Stamfader til det russiske Kejserhus. Hans Søn Tsar Paul I. (1754—1801) gav ved Mageskiftetraktaten 1773 Afkald paa den gottorpske Del af Slesvig og overlod Frederik III.s Mandslinie sin Del af Holsten imod Grevskaberne O. og Delmenhorst, som 1676 var kommet til Danmark i Henhold til Traktaten mellem Kong Christian V. og Hertug Joachim Ernst af 1671. — *De yngre Liniers* Stamfader Hertug Christian August (1673—1726, s. d.) var Fader til Hertug Adolf Frederik (1710—71) — der 1751 besteg Sveriges Trone efter 1749 at have givet Afkald paa sine Rettigheder til Gottorp, og hvis Mandslinie uddøde med Kong Gustaf IV. Adolfs (1778—1837) Søn Prins Gustaf af Sverige (1799—1877) — og til Hertug Frederik August (1711—85), der 1774 fik overladt O., som efter hans Søn Hertug Peter Frederik Vilhelm (1754—1823) tilfaldt dennes Fætter Hertug Peter Frederik Ludvig (1755—1829); hans Søn Storhertug August (1783—1853) var Bedstefader til Storhertug Frederik August (1852—1931), der 1918 gav Afkald paa Tronen, og hvis Søn Storhertug Nicolaus af O. (f. 1897) er denne Linies Overhoved.

Grevskabet O. tilfaldt som nævnt efter Kong Christian I.s Tronbestigelse hans Broder Greve Gerhard den Stridbare, hvis Søn Greve Johan (d. 1526) var Fader til Greve Christoffer (ca. 1504—66, s. d.) og til Greve Anton I. (d. 1573), med hvis Sønnesøn Greve Anton **Günther** (1583—1667) denne Linie uddøde; hans naturlige Søn var Greve Anton af Aldenburg (1633—80, s. d.), hvis Mandslinie udsluktes med hans Søn Greve Anton af Aldenburg (1681—1738, s. d.).

J. P. F. Königsfeldt: Genealogiske Tabeller over den oldenburgske Stamme, 1840. Samme: Genealogisk-historiske Tabeller over de nordiske Rigers Kongeslægter, 2. Udg., 1856. F. v. Krogh: Der Ploener Successionstraktat, 1874. Samme: Beiträge zur älteren Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877. H. R. Hiort-Lorenzen: Livre d'Or des Souverains, nouv. éd., 1908. Axel Linvald: Kongeslægten (i Christian den Tiende, Konge af Danmark og Island, Aarene 1912—37, 1937, S. 19—44). Albert Fabritius: Hans Majestæt Kong Christian X. og hans Slægtninge, 1937.

Albert Fabritius.

Oldenburg. Den uradelige Slægt O. skal oprindeligt høre hjemme i Bremen og forekommer første Gang 1247 med Brødrene Gerhardus og Conradus de O.; den nedsatte sig tidligt (vist allerede 1262) i Mecklenburg og er herfra indvandret til Danmark. Slægtskabsforholdene i ældre Tid er ikke udredet, og det er ikke muligt at bringe den traditionelle danske Stamrække i Overensstemmelse med de tilsvarende tyske Descentorier. Fælles Stamfader for de i Preussen, Mecklenburg og Danmark levende Linier synes at være den omkring 1500 levende mecklenburgske Gehejmerråd Claus O. til Vietgest og Gremmelin. I dansk Tjeneste traadte Slægten med Adam Christopher O. (d. tidligst 1718), der var Oberstløjtnant ved norske gevorbne Infanteri og Bedstefader til Generalmajor Adam Christopher O. (1736—1803), hvis Søn nedenn. Kammerherre, Kollegiedeputeret Frederik O. (1767—1848) 1822 naturaliseredes som dansk Adelsmand. Han var Fader til Sognepræst i Idestrup Frederik O. (1799—1866) — hvis Søn var nedenn. Forstmand Frederik O. (1828—90) til Oretorp og Hyingarp — til Thora O. (1804—31), gift med Sognepræst i Vemmelev og Hemmeshøj, Dr. theol. Wilhelm Rothe (1800—78, s. d.), og til Sognepræst i Sorterup Theodor Vilhelm O. (1805—42), hvis Søn nedenn. Overpræsident i Kbh., Gehejmekonferensraad Valdemar O. (1834—1918) var Fader til Landsdommer Erik O. (f. 1864), Overlæge Theodor Vilhelm O. (f. 1866), Biskop Paul O. (f. 1870) og Gesandt Markus Andreas O. (1877—1939), samt til Henriette O. (f. 1880), gift med Politikeren, Ingeniør Fritz Rudolf Christiani (f. 1877, s. d.).

Gothaisches Uradeliges Taschenbuch, 1905, S. 584—90. Bernt Moe: Tidsskrift for den norske Personalhistorie, 1840—46, S. 460. Genealog. Tidsskr., VII, 1913, S. 56.

Albert Fabritius.

Oldenburg. Frederik (Fritz), 1828—90, Forstmand, politisk Forfatter. F. 14. Marts 1828 i Højbjerg ved Viborg, d. 25. Sept. 1890 paa Oretorp, Skaane, begr. i Vittsjö. Forældre: Sognepræst, sidst i Idestrup, Frederik O. (1799—1866) og Christiane Sophie

Elise Melchior (1797—1880). Gift 1° 21. Juli 1854 i Munkebo med Mikkeline Christiane Schmidt, f. 2. Juli 1830 paa Eskær, d. 21. Okt. 1869 paa Oretorp, D. af Løjtnant, senere Kaptajn i Søetaten Christian Jacob S. (1803—71) og Ane Christine Holm (1802—85). 2° 1871 med Thora Sybille Cathrine Melchior, f. 18. Jan. 1845 i Kalundborg, d. 1. April 1872 paa Oretorp, D. af Malermester Thorvald Frode M. (1812—83) og Cecilie Cathrine Reersøe (ca. 1820—92). 3° 27. Okt. 1874 paa Frbg. med Marie Caroline Frederikke Bjørnsen, f. 4. Marts 1848 i Kbh. (**Helligg.**), d. 30. Juni 1927 sst. (gift 2° 1895 med Proprietær, senere Groserer Niels Fuglsang Munk til Ulriksdal, 1837—1910, gift 1° 1864 med Fanny Johanne Ibsen, 1840—75), D. af Isenkræmmer, senere Restauratør Jacob Emanuel B. (1821—60) og Clara Adelaide Alvilde Fredstrup (1816—66).

O. blev Student 1846, privat dimitteret, deltog frivillig i Krigen 1848 som Herregaardsskytte, blev Forstkandidat 1852 og var 1853—60 ansat ved Forstvæsenet i Nordslesvig. 1868 købte han Godserne Oretorp og Hyngarp i Skaane, men boede fra 1880 mest i Kbh. Efter i mange Aar at have studeret Politik og Historie og læst Søren Kierkegaard fremtraadte han 1881 som politisk Forfatter med Pjecen »Strategi og Politik, et Bidrag til Belysning af Staternes Magtstilling« under Pseudonymet C. v. Haller. Hans Krav om, at Danmark skulde slutte sig militært til Tyskland, fremkaldte adskillige Angreb, og som Svar paa disse skrev han endnu s. A. under Navn tre Pjecer, hvori han ogsaa kom ind paa indre Politik. I Aarene 1884—89 udgav han nu **aa**rligt et Stridsskrift (»Forlig eller Revolution«, »Statscoup«, »Opløste Forhold«, »Vor Opløsning fortsat«, »Estrupiatet og Demoralisationen«, »Tre politiske **Problemer**«), hvori han vendte sig skarpt baade mod Venstre og mod **Estrup**, i de sidste Aar mest mod den sidste. Pjecerne er skrevet med utvivlsomt Talent, men skæmmes af Arrogance og blind Angrebslyst; **O.** paadrog sig **flere** Processer og var ved sin Død dømt til Fængsel for Fornærmelser mod Hof- og Stadsretten. Nogen større Betydning fik det energiske Forfatterskab ikke. — Tegninger af K. Gamborg 1887 (Fr.borg).

Th. Graae: Moderne Profiler, 1892, S. 21—26. [Carl Levin i] III. Tid. 26. Okt. 1890. Tidsskr. f. Skovvæsen, VIII, 1896, S. 351 f.

Povl *Engelstoft*.

I »Fædrelandet« for 1860—61 paabegyndte **O.** et kritisk Angreb paa *Statsskovbrugets* administrative Forhold. Kritikken blev uddybet i stærkt polemisk Form i Pjecerne »Et nyt Bidrag til Belys-

ning af Statsskovbruget« (1862) og »Statsskovvæsenet« (1868). Til sin specielle Kritik af Statsskovbruget føjede O. i Foredrag ved Landmandsforsamlingerne 1861 og 1863 en Kritik af den bestaaende Skovlovgivning og fremsatte Forslag om Skovtvangens Ophævelse og Flytning af Skovene fra Øernes frugtbare Egne til Jyllands magre Jorder. Han fandt heri Tilslutning fra mange Godsejere, hvoriblandt J. B. S. Estrup, og fra Nationaløkonomen N. C. Frederiksen. O.s Kritik af Statsskovbrugets Administrationsforhold blev mødt med skarp Protest, som navnlig kom frem i en Pjece af Skovrider J. Th. Neergaard (1862), men den har, dog uden at det officielt kan efterspores, formentlig haft nogen gavnlig Virkning. O.s Kritik af de skovbrugspolitiske Forhold blev Udgangspunktet for et af Estrup som Indenrigsminister 1866 i Folketinget fremsat Forslag om Skovtvangens Ophævelse. Forslaget fremkaldte voldsom Protest fra mange Sider og naaede aldrig frem til anden Behandling.

A. **Oppermann**: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886, 1889. A. Howard Grøn i Danmarks Skove, udg. af Dansk Skovforening, 1938, S. 66 ff.

A. Howard Grøn (*A. Oppermann*).

Oldenburg, Frederik (Friderich), 1767—1848, Kollegiedeputeret. F. 29. Sept. 1767 i Frederikshald, d. 30. Jan. 1848 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kaptajn, senere Generalmajor Adam Christopher O. (1736—1803, gift 2° 1784 med Ulrikke Christiane Haxthausen, 1752—85) og Marie Schøller (1741—70). Gift 11. Nov. 1795 i Kbh. (Slotsk.) med Marie Clarette Benedicte Bastholm, f. 28. April 1773 i Kbh. (Cit.), d. 31. Marts 1807 sst. (Trin.), D. af Præst, senere Konfessionarius Christian B. (s. d.) og 1. Hustru.

O. studerede Lovkyndighed, Statsvidenskab og Historie ved Sorø Akademi og tog 1790 latinsk-juridisk Eksamen herfra. N. A. begyndte han inden for Centraladministrationen som Auskultant i Rentekammeret, blev 1797 Sekretær i det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammers Kancelli, 1798 Kommitteret og 1811 Deputeret sst. 1815—16 var han Medlem af Postkassepensionsdirektionen, og ved Kollegiernes Omdannelse udnævntes han 1816 til 1. Deputeret i General toldkammer- og Kommercekollegiet. Han beklædte denne Stilling, indtil en Øjensvaghed 1831 tvang ham til at trække sig tilbage. Dog vedblev han til sin Død at være ekstraordinær Assessor i Højesteret, hvortil han var blevet udnævnt 1821. O. betragtedes som en meget betydelig

Embedsmand og nærede desuden levende Interesse for juridiske og historiske Studier. Der foreligger fra hans Haand forskellige Smaaafhandlinger dels af **historisk-filosofisk**, dels af juridisk Indhold, og han efterlod sig ved sin Død et meget værdifuldt Bibliotek. 1803 blev han Medlem af Det kgl. norske Videnskabernes Selskab i Trondhjem, 1813 af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. 1822 optoges han og hans Descendenter i den danske Adelstand. — Hofjunker 1791. Kammerjunker 1798. Kammerherre 1809. — R. 1815. K. 1828. DM. 1837.

Harald Jørgensen (*G. Kringelbach*).

Oldenburg, Johan, ca. 1550—1605, Skolemand. F. ca. 1550 i Husum, d. 20. Juni 1605 sst., begr. i Kirken sst. Ugift.

J. O. blev 1572 Diakon i sin Fødeby, men **maatte** allerede n. A. nedlægge sit Embede paa Grund af Anfægtelser. 1573 blev han Konrektor og 1582 Rektor ved den latinske Skole i Husum. Ugift som han var og blev, kunde han ofre al sin Tid og Kraft paa sin Skolevirksomhed, hvorved han ikke blot fremkaldte en stærk Blomstring for Husum Skole, men ogsaa i Almindelighed viste sig som en af Tidens ypperste Skolemænd. Ved sin Tiltrædelse 1573 holdt han en stærkt beundret Tale om Skolernes Nytte, og siden udgav han 1588 et særligt Skrift om Indretningen af Undervisningen i Husum Skole »Designatio classium, lectionum et exercitationum . . . **ludi literarii** Husensis«. Han giver heri en grundig Fremstilling af hele sin pædagogiske Metode og en Gennemgang af Undervisningsstoffet fra første til sidste (femte) Klasse i Skolen. Foruden Religion og de gamle Sprog dyrkedes ogsaa Dialektik, Retorik og Aritmetik. J. O. lagde megen Vægt paa Ensartethed i Skoleplan og Lærebogsstof, han fremhævede Vigtigheden af virkelig Tilægnelse og Forstaaelse af Stoffet, og han var en Ven af human Skoletugt. J. O. var ikke nogen original pædagogisk **Begavelse**; han tilstod selv, at han i sine Skoletanker i udstrakt Grad bygger paa, hvad han havde modtaget af Tidens bedste Hoveder, men han formaaede at samle Ideer fra mange Sider i et System, der bærer en mærkelig Enhed og paa flere Punkter viser ud over Tidsalderen. Mest afhængig var han uden Tvivl af den ældre melanchtonisk-humanistiske Tradition, men det er kendeligt, at han ogsaa i flere Henseender har været paavirket af Ramismen, om end formidlet gennem tyske Skolemænd, især Johs. Stum i Strasbourg. Derpaa tyder foruden ikke faa Enkeltheder i Undervisningsplanen ogsaa den Værdi, han tillægger Realfagene og Modersmaalet (3: det høj-tyske Sprog).

J. M. **Krafft**: Ein **zweyfaches zwey-hundert-jähriges Jubel-Gedächtnis**, 1723, S. 277, 329 f. **O.** Kalisen: Geschichte der Husumer **Gelehrtschule**, I, 1867, S. 4—19, 55.

Bjørn Kornerup.

Oldenburg, Valdemar, 1834—1918, Overpræsident. F. 1. Dec. 1834 i Sorterup, d. 6. Juni 1918 i **Kbh.**, begr. i Ordrup. Forældre: Sognepræst Theodor Vilhelm **O.** (1805—42) og Louise Rothe (1808—91). Gift 12. Febr. 1864 i **Kbh.** (Holmens) med Henriette Suenson, f. 30. Nov. 1839 i **Kbh.** (Holmens), d. 30. Okt. 1895 sst., D. af Premierløjtnant, senere Kommandørkaptajn Magnus Nicolai S. (1802—56) og Augusta Stephansen (1815—1906).

O. blev Student 1853 fra Metropolitanskolen, 1859 cand. jur. og s. A. Assistent i Ministeriet for Slesvig, tog 1861 den slesvigske juridiske Eksamen og udnævntes 1863 til Auditør, men fik allerede 1866 sin Afsked ved Hærreduktionen. Han var derefter (til 1877) Lærer ved **Søofficersskolen** og 1868—72 Lærer i **Retslære** ved Officerskolen, blev 1870 paa ny Auditør, konstitueredes 1871 som Vicepolitidirektør i **Kbh.** og udnævntes 1877 til Byfoged samt By- og Raadstueskriver i Odense. 1888 blev han Birkedommer og Skriver i **Kbh.**s Amts nordre Birk og 1900 Overpræsident i **Kbh.**; 1910 tog han sin Afsked. I Besiddelse af omfattende Kundskaber og en meget betydelig Arbejdsevne beklædte **O.** de Embeder, der overdroges ham, paa fortrinlig Maade og vandt fra alle Sider megen Paaskønnelse for sin korrekte Embedsførelse. I en ret fremrykket Alder overtog han Embedet som Overpræsident i **Kbh.**, men gik desuagtet med stor Iver op i Arbejdet, bl. a. med Indlemmelse af de til **Kbh.** grænsende Distrikter (Valby, Brønshøj, Sundbyerne m. v.). Han havde fremragende repræsentative Evner, og der var over hele hans Fremtræden en stilfuld Værdighed, der indgød Respekt, ligesom hans Ledelse af Forhandlingerne (i Magistrat, Havneraad o. s. v.) var mønsterværdig. En rank og myndig, vel ogsaa streng Mand, men samtidig human, præget af sikker Retfærdighedssans, og bag hans Væsens Tilknappethed bankede et varmt Hjerte, der førte ham ind i Arbejdet for dem, der levede i socialt ringe Kaar. Han var Formand for Tuberkulosekommissionen af 1901 og tog levende Del i Arbejdet ved Stiftelsen af Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse, hvis Formand han var 1901—15, ikke blot af Navn, men af virkelig varmhjertet Interesse. Ved sin Afgang udnævntes han til Foreningens Æresmedlem. **O.** var i øvrigt med i Ledelsen af adskillige andre sociale, humane og filantropiske Organisationer, af hvilke særlig Kronprinsesse Louises praktiske Tjenestepigeskole, i hvis Bestyrelse han var For-

mand 1895—1918, havde hans Interesse. Ogsaa i Bestyrelsen for Fængselsselskabet i Kbh., i hvilken han havde Sæde 1888—1916, samt i Fængselsselskabernes Fællesbestyrelse (fra 1893, fra 1908 som Æresmedlem) udførte han et betydeligt Arbejde. 1874 var han Medstifter af og i tre Aar Formand for Kbh.s Understøttelsesforening og 1877 ligeledes Medstifter af Lindevangshjemmet paa Frbg. Sin kirkelige Interesse lagde han for Dagen som Formand i Direktionen for Bibelselskabet for Danmark (1901—14); han var endvidere Medlem af Centralkomiteen fra 1902 og af Nationalbankens Repræsentantskab 1900—18 (Formand 1902—14). 1900 valgtes han til Kommitteret i Kreditkassen for Husejerne i Kbh., og var fra Stiftelsen af Livsforsikringsselskabet Danebrog 1905 Formand for Selskabets Repræsentantskab. — Gehejmekonferensraad 1910. — R. 1882. DM. 1885. K.² 1895. K.¹ 1903. S.K. 1909. F.M.G. 1915. — Maleri af Knud Larsen 1908 paa Raadhuset. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri: Industriens Mænd 1904 (Hagemanns Kollegium) og paa L. Tuxens Maleri: Selskab hos J. Moresco 1906. Træsnit af H. C. Olsen 1904.

A. Falk-Jensen.

Oldendow, Knud Honoré, f. 1892, Direktør for Grønland. F. 18. Nov. 1892 i Ranum. Forældre: Gymnastiklærer, senere Stabs-officiant Hans Peter Petersen (1863—1927) og Marie Cathrine Honoré (1867—1918). Navneforandring 25. Sept. 1929. Gift 18. Nov. 1921 i Horsens med Caroline Albertine Christine (Nina) Christiansen, f. 10. Juli 1891 i Kbh. (Helligk.), D. af Arbejdsmand Rudolf Emil C. (1860—1920) og Pella Glad (1860—1932).

O. blev Student 1910 fra Viborg og juridisk Kandidat 1920. Derefter var han Amtsfuldmægtig i Vejle, Bogholder ved Amtets Skolefond og Sekretær ved Erhvervsskatteudvalget, indtil han 1924 udnævntes til Inspektør for Sydgrønland og, da Inspektørembedet ophævedes 1925, til Landsfoged for Sydgrønland. Allerede tidligere var hans Interesse vakt for Grønland, og som Embedsmand deroppe satte han sig med megen Iver og Forstaaelse ind i Landets og Befolkningens forskellige Forhold. 1932 kaldtes han hjem for at blive Kontorchef i Grønlands Styrelse, hvilken Stilling han beklædte, til han efter Direktør Daugaard-Jensens Død Dec. 1938 udnævntes til dennes Efterfølger som Direktør for Grønlands Styrelse. Som saadan viste han sig allerede paa sin første Inspektionsrejse, bl. a. under Drøftelserne med de grønlandske Landsraad angaaende det vanskelige Spørgsmaal om udvidet Adgang for Færingerne til Havne og Kystfiskeri i Grønland, i Besiddelse af en

lignende Forhandlingsevne som sin Forgænger. — **O.s** indgaaende Kendskab til Grønland og grønlandske Forhold har sat Frugt i en Række grundige og instruktive Afhandlinger og Bøger, blandt hvilke skal nævnes: »Kolonien Godthaabs Historie 1728—1928« (1928), »Den grønlandske Samfundslære« (1931), »Fugleliv i Grønland« (1933), »Naturfredning i Grønland« (1935), »Grønlændernes egne Samfundsorganer« (1936) og »Grønland, Folk og Land i vore Dage« (s. **A.**). De fleste af disse er tillige udgivet paa Grønlandsk. — **O.** er Formand i Bestyrelsen for Kong Christian **IX.s** og Dronning Alexandrines Grønlandsfond, Næstformand i Kommissionen for videnskabeligt Arbejde i Grønland, Statsministeriets Kommitterede i Direktionen for Akts. Kryolith Mine og Handels Selskabet, Medlem af Hovedbestyrelsen for Danmarks Naturfredningsforening samt korresponderende Medlem af Det internationale Naturfredningsbureau, Bryssel. — **R.** 1935. — Tegninger af Arla Knudsen 1927 og **Iwan Opffer** 1938.

ff

Ostermann.

Oldrup Pedersen, Edith Johanne, f. 1912, Operasangerinde. F. 18. Juni 1912 i Kbh. Forældre: Forretningsfører Charles Peter Ferdinand P. (f. 1885) og **Hulda Marie Larsen** (f. 1885). Ugift.

Allerede som lille Pige, da hun frekventerede Institut Jeanne d'Arc, Katolikkernes franske Skole, røbede **E. O. P.** Stemmebegavelse, og da hun havde taget Realeksamen, fik hun sin bløde og varme Sopran uddannet hos **Vilh. Herold**, der kyndigt vejledede hende. Fra 1932 gennemgik hun Operaskolen ved Det kgl. Teater, hvor hun debuterede 29. Dec. 1934 som Michaela i »**Carmen**«, et Parti hun kunde synge, og hvortil hendes borgerlige Ydre passede. **S. A.** var hun blevet ansat. Paa Grund af Kirsten Engquists Bortrejse fik **E. O. P.** hastigt betydningsfulde Opgaver, som hun evnede at løse, navnlig naar Kravet gjaldt Mozart, f. Eks. Blonde i »Bortførelsen fra Seraillet« og Fiordiligi i »Cosi fan tutte«. Hun har ogsaa virket udmærket som Pagen i »Maskeballet«, og hun har med sikker Musikalitet sunget bl. a. Hanne i »Jomfruburet«, Den lille Pige med Svovlstikkerne, **Mme. Butterfly**, Mimi i »Boheme« og Eurydice i »Orfeus og Eurydice«, men det synes, som om »de syngende **Perniller**« er hendes egentlige Omraade, ogsaa i dramatisk Henseende. — Maleri af Vilh. Herold 1937. Tegninger i forskellige Roller af Gerda Ploug Sarp.

Robert Neiiendam.

Olearius, Adam, 1603—71, Geograf og Etnograf, Forskningsrejsende. Døbt 16. Aug. 1603 i Aschersleben, d. 22. Febr. 1671 i Slesvig, begr. sst. (**Domk.**). Forældre: Skrædder Adam **Oehl-**

schläger (d. 1625) og Maria Prost (d. 1620). Gift 1643(?) i Reval med Catharina Muller, D. af Raadsforvandt i Reval Johan M. til Kunda og Margaretha Probsting.

Kun med Møje formaaede A. O.s fattige Forældre at skaffe ham den Uddannelse, som førte ham frem til Universitetet i Leipzig, hvor han 1627 blev Magister, 1632 Assessor i det filosofiske Fakultet, samtidigt med, at han fra 1630 virkede som Konrektor ved Byens Nicolaiskole. Han skrev i disse Aar forskellige fysisk-astronomiske Arbejder og et Digt om Gustaf Adolfs Død (1633). Rime- ligvis gennem sin senere Svoger Philipp Cruse (s. d.) og Kansler J. A. Kielmann (s. d.) kom han i Forbindelse med Hertug Frederik III. af Gottorp og blev hertugelig Raad samt Sekretær ved det Gesandtskab, som Hertugen under Ledelse af Cruse og Otto **Brüggemann** 1633 sendte til Moskva for at faa Tsarens Tilladelse til en gottorpsk Sendefærd til Persien, som skulde aabne Handelsforbindelser mellem dette og Gottorp. April 1635 kom man tilbage til Gottorp med den ønskede Tilladelse. Blandt Forberedelserne til den nye Ekspedition var en Sendelse af A. O. til **Bruxelles**; paa Hjemvejen led han Skibbrud og laa en Tid syg i **Brüggemanns** Hus i Hamburg; her skrev han det humoristiske Digt »Lustge Historie, **woher** das Taback Trincken **komt**«. I øvrigt studerede han ivrigt, hvad ældre Autores, ikke mindst Curtius, havde om Asien. Okt. 1635 indskibede Ekspeditionen, der lededes af Cruse og Briiggemann, sig i Travemunde; over Reval, Moskva, Astrakan og Det kaspiske Hav naaede den efter mange Eventyr og Besværligheder endelig Aug. 1637 Ispahan, hvorfra man Dec. s. A. brød op paa Hjemfærden. Fra Reval ilede A. O. forud for sine Fæller til Gottorp, hvor han ankom April 1639. Han optraadte over for Hertugen som Anklager mod Briiggemann, som havde vist sig sin Stilling lidet værdig og 1640 henrettedes.

Den store Ekspedition efterfulgtes af baade et persisk og et russisk Gesandtskab til Gottorp, men fik i øvrigt ingen økonomiske eller politiske Følger. Hovedudbyttet af den var A. O.s »**Offt** beehrte Beschreibung der Newen Orientalischen Reise«, som tryktes 1647 i Slesvig og i O.s Levetid udkom i fire Oplag samt oversattes til Hollandsk, Fransk, Engelsk og for Partiers Vedkommende til Italiensk. Den vidner om hans fremragende Iagttagelsesevne over for etnografiske, historiske og arkæologiske Foreteelser, de ledsagende Kort (især det over Volgaegnen) om hans kartografiske Nøjagtighed, støttet paa en Række astronomiske Observationer. Til Bogens 2. Udg. (1656) føjede A. O. en Skildring af Grønlands Natur, Sæder, Skikke og Sprog, samt den første trykte grønlandske Ordsamling

(ca. 100 Ord), væsentlig bygget paa Meddelelser fra tre **Eskimo**-kvinder Kyneling, Kalulau og Sigoko, som 1654 kom med Kaptajn David Danells Skib til Flensborg og en Tid boede i A. O.s Hus i Slesvig. Stor Interesse har ogsaa hans Udgave af Heinrich v. Uchtritz's Rejsebeskrivelse og Skildring af det vestindiske Slaveris Historie.

A. O. var 1643 paa ny i Moskva, hvor Tsaren forgæves tilbød ham Stillingen som Hofastronom; Resten af sit Liv henlevede han i Frederiksberg ved Slesvig, knyttet til Hertug Frederik III. som Hofmathematiker og -astronom og, fra 1649, som Bestyrer af Hertugens Bibliotek og Kunstkammer. I det sidste, hvorover han 1666 udgav en Katalog, indgik hans egne store etnografiske og naturvidenskabelige Samlinger og de to berømte store Globes, som udførtes under hans Medvirkning. Foruden de allerede nævnte Arbejder forfattede han en Række Skrifter paa forskellige **Omraader**. Han havde paa Rejsen til Ispahan lært sig Persisk og udgav 1654 Digteren Saadi's »**Gulistân**« paa Persisk og i tysk Oversættelse under Titelen »Persianischer Rosenthai«; en god Hjælp herved havde han af Perseren Haqqverdi, som fra 1639 til sin Død 1650 boede hos ham. Det var det første persiske Digterværk, som omplantedes paa Tysk. A. O. fik de persiske Typer støbt i Holland og satte dem selv. Andre Arbejder var et »**Compendium Fortificationum**« (1660), »Kurtzer Begriff einer Holsteinischen Chronik« (1663), omfattende Tiden 1448—1663, et Værk, som dog kun for Hertug Frederik III.s Tid har selvstændig Værdi, en Udgave af Luthers Bibel (1664), en højtysk Agende for de gottorpske Lande (»Das **Schleswigische und Holsteinische Kirchen-Buch**« 1665), en »Historie der Cleopatra, der **überaus schönen**, wollberedten, aber **unzüchtigen Königinn** in Aegypten« (1666) samt en Række mindre Skrifter, Digte og Epigrammer. Fra 1651 var han Medlem af »Die fruchtbringende Gesellschaft«, og han stod i nær Forbindelse med en Række tyske Lærde og Digtere. Ungdomsvennen Paul Flemings tyske Digte udgav han 1646. — A. O. var en Baroktidens Polyhistor, men hans levende Interesse for og Evne til at iagttage og skildre fremmedartede Kulturer giver ham Plads blandt Etnografens Pionerer. Som Menneske — indtil de kejserlige og brandenburgske Troppers Plyndring af Slesvig 1658 og hans Hertugs Død n. A. kastede stærke Skygger ind over hans Liv — var han en frisk og munter Sjæl: »**Kommt Unglücksfluth, ich lass sie toben. Mein Geist hat Entenart, schwimmt immer oben**«. — Maleri af H. Dittmers (Fr.borg) og af J. Ovens (Kunstmuseet). Stik 1647, af C. Rothgiesser 1657 og af M. van Sommer 1656.

Adam Olearius: Beschreibung der Newen Orientalischen Reise, 1647. Johs. Moller: Cimbria literata, II, 1744, S. 593—600. E. Grosse: Adam Olearius' Leben und Schriften (Jahresbericht der Realschule erster Ordnung zu Aschersleben, 1867). Fr. Ratzel i Allg. Deutsche Biographie, XXIV, 1887, S. 269—76. W. Norvin i Nord. tidskr. f. bok- och biblioteksväsen, III, 1916, S. 35 f. J. Kürschner: Deutsche National-Litteratur, XXVIII, u. A., S. 219—78. L. Andresen und Walter Stephan: Beiträge zur Geschichte der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659, I—II, 1928 (Quellen u. Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, XIV—XV). Greenland, published by the Commission for the Direction of the Geological and Geographical Investigations in Greenland, I, 1928, S. 17, 152; II, s. A., S. 166, 212. Lebensbilder grosser Stephaneer, hersg. v. Otto Ritzau, 1930. *C. O. Bøgg Andersen.*

Olesen, Carl Ludvig Ivar, 1863—1927, Grosserer. F. 16. Juli 1863 i Kbh. (Holmens), d. 20. Marts 1927 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Kateket ved Holmens K., senere Sognepræst i Vesterborg og Birket Frederik Christjan Ditlev O. (1824—88) og Charlotte Marie Seidelin (1825—86). Ugift.

Efter afsluttet Skoleundervisning kom O. i Lære hos Konsul Chr. Mogensen, Odense, hvis omfattende Virksomhed senere indgik i Akts. Mogensen & Dessaus Væverier, og derefter til det store Seidelin'ske Firma i Kbh., hvortil O. en Aarrække var knyttet særlig som Indkøber. 1892 løste O. selv Grossererborgerskab og etablerede sit eget Firma paa Hjørnet af Østergade og Højbro med Møbelstoffer, Gardiner, Kjølestoffer, Tæpper og Linoleum som Hovedartikler, hvortil en halv Snes Aar senere ogsaa Hvidevarer føjedes. I Kraft af sit fremragende Varekendskab og sin Jernflid opbyggede han i Løbet af faa Aar en meget betydelig Forretning, og allerede sidst i 90'erne flyttede Firmaet over til Genboejendommen Højbro Plads 4, hvor det siden har haft Domicil. Som Købmand udmærkede O. sig særlig som Indkøber, og han lagde saa stor Vægt paa denne Side af Forretningen, at han personlig foretog næsten alle Indkøbene i Størstedelen af sin Levetid. Samtidig havde han ogsaa Forstaaelsen af at opbygge en dansk Fabrikation paa de Omraader, hvor en saadan var mulig, og 1898 startede han Dansk Plyds- og Møbelstoffabrik i Kastrup, som siden blev et betydningsfuldt Led inden for Firmaet. 1903 blev i øvrigt dette omdannet til et Aktieselskab med en Aktiekapital paa 1 Mill. Kr., som 1909 udvidedes til 1,5 Mill. Kr. og senere efterhaanden til 3 Mill. Kr., og i Medfør af O.s fremragende Købmandsevner og utrættelige Arbejdsindsats fik dette Aktieselskab med Aarene en meget stærk finansiell Stilling. — O.s Virkelyst som Købmand strakte sig imidlertid langt ud over Ledelsen af ovennævnte Firma. Saaledes traadte han omkring Aarhundredskiftet i Forbindelse med den svenske Storkøbmand H. I.

Heyman og stiftede i Forening med denne Aktiebolaget **Heyman & O.** i Stockholm. Omtrent samtidigt tog han ogsaa Initiativet til Oprettelsen af De forenede jydsk Farverier og **Trikotagefabriker** i Esbjerg, der siden sammensluttedes med en Række andre Fabrikker og nu har Sæde i Aarhus. Ogsaa til Nya Svenska **Möbeltygs-** och Mattfabriken i **Göteborg** blev **O.** knyttet, og endelig deltog han en **Aarrække** sammen med Konsul Wicander i Stockholm i Ledelsen af Wicander & **Larsson's** Linoleumsfabrik i Libau. Om alle de her nævnte Foretagender gælder det, at de ingen Tilknytning havde til O.s egen Forretning i Kbh. At denne vidtspændende Virksomhed gav **O.** en meget lang Arbejdsdag, kan ikke forundre, og han fik derfor heller ikke — trods ubestridelige repræsentative Evner — Tid til at ofre sig for andre Opgaver end sin Forretningsvirksomhed; dog var han i sine yngre Aar en Overgang Medlem af Direktionen for Handels- og Kontoristforeningen i Etatsraad Fritsches Formandstid. Han interesserede sig imidlertid meget for de unge Købmænds Uddannelse, og i sit Testamente betænkte han Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse med et Legat paa 402 000 Kr. Et Legat af samme Størrelse oprettedes ogsaa for Personalet i hans egen Forretning, ligesom han paa anden Maade i udstrakt Grad betænkte sine Medarbejdere. Allerede 1917 havde Aktieselskabet i Anledning af hans 25 Aars Jubilæum oprettet en Pensionsfond for Firmaets store Personale. — Maleri af H. **Dohm** 1928.

Børsen 22. Marts 1927.

Jens Vestberg.

Olesen, Chresten Andreas, 1845—1920, Handelsmand, Fabrikant. F. 27. Juni 1845 i Hjørring, d. 20. Juni 1920 i Kbh., begr. sst. (**Vestre**). Forældre: Brønderiejer Niels **O.** (1804—61) og Mette Kathrine Nielsen (1813—86). Gift 22. Okt. 1880 i Hjørring med Christiane Cathrine Nicoline Nielsen, f. 22. Juli 1851 i Hjørring, d. 16. Marts 1932 i Kbh., D. af Konsul Christian H. N. (s. d.) og Hustru.

Gennem Deltagelse i Faderens Forretning blev **O.** fra sine unge Aar fortrolig med Brønderidriftens praktiske Forudsætninger, og gennem farmaceutiske Studier erhvervede han sig samtidig en teknisk Viden, der i de kommende Aar blev ham til stor Nytte. 1866 blev han cand. **pharm.**, og 1870 knyttedes han til Isidor **Henius'** (s. d.) Spritfabrik i Aalborg, der paa dette Tidspunkt overtog Konsul **Sass'** Brønderi. I Arbejdet med at samle Fabrikkerne til **een** Virksomhed ydede **O.** en betydelig Indsats, og da Sammenlutningen 1872 fuldbyrdedes gennem Oprettelse af et Aktieselskab

blev **O.**, 27 Aar gammel, Underdirektør ved dette, som nu førtes frem til en ubetinget ledende Stilling inden for dansk Spritfabrikation. 1878 forlod **O.** Aalborg, idet han sammen med Etatsraad J. W. **Heyman** (s. d.) købte den gamle Roeskilde Spritfabrik, som blev omorganiseret og moderniseret. Nogle Aar efter henvendte **O.** sig til Tietgen med Planer om Oprettelse af en Rektifikations-Anstalt, der skulde have til Opgave at lede den nord- og østeuropæiske Eksport af Raasprit til Vinlandene over Kbh. Planen tiltalte Tietgen, og 9. Aug. 1881 startedes Akts. De Danske Spritfabrikker med det Formaal at drive Fabrikation og Rektifikation af inden- og udenlandsk **Sprit**. Selskabet overtog Roeskilde Spritfabrik, og samtidig var det Hensigten at anlægge to Raaspritfabrikker paa henholdsvis Lolland og Fyn, men dette blev opgivet, da fire jyske Fabrikker, deriblandt Aalborg Spritfabrik, søgte ind under Selskabet, der i de første Aar lededes af **O.** og Henius som sidestillede Direktører. Henius udtraadte af Ledelsen 1885, og **O.** havde derefter Eneledelsen til sin Død, de sidste Aar virksomt støttet af sin Søn, nedenn. Chr. H. **O.**

Opsigelsen af den spanske Handelstraktat tre Maaneder efter Selskabets Start krydsede **O.s** oprindelige Planer, men traf ham ikke uforberedt. Grundig Overvejelse til alle Sider, før han skred til Handling, var et af hans fremtrædende Karaktertræk, og han havde allerede i Starten anlagt en tvestrengt Politik for sit Selskab, saaledes at han havde baseret dette baade paa Forædling af fremmed Raasprit og paa direkte Produktion for det indenlandske Marked, hvor det fra Aar til Aar under hans myndige, forudseende Ledelse befæstede sin Stilling. **O.s** Evne til i Tide at have nye Produktionsmuligheder parat, naar gamle svigtede, kom ved mange Lejligheder Selskabet til gode. Da Skattepolitikken vendte sig imod den hjemlige Spiritusfabrikation, havde han saaledes allerede en Gærfabrikation i fuld Gang, og saavel gennem denne som gennem Fremstilling af Sprit til teknisk Brug fandt Selskabet rigelig Erstatning for Produktionsnedgang paa andre Omraader.

Ved teknisk Fuldkommengørelse, ved Standardisering af Produktionen og — ikke mindst — gennem en glimrende opbygget Salgsorganisation sikrede **O.** De Danske Spritfabrikker en ledende Stilling, saaledes at det blev dette Selskab, der til Slut underlagde sig hele den danske Produktion. Planer om en almindelig Beherskelse af Markedet havde han i øvrigt ikke. Vel deltog Selskabet i den almindelige Koncentrationsbevægelse, som efter dets Start foregik inden for den danske Spiritusindustri, og overtog i Tidens

Løb forskellige Virksomheder — saaledes 1894 A. Brøndum & Søn Brænderi i Kbh. —, men som et ledende Princip krævede han, at en Koncentration skulde hvile paa teknisk Overlegenhed og ikke paa Opkøb, der midlertidigt fjernede en Konkurrent. Paa O.s Initiativ omdannedes 1891 Foreningen af Spiritusfabrikanter i Danmark til Foreningen af danske Spiritusfabrikanter, der samlede Brænderierne i et nærmere Samarbejde, og som efter Aarhundredskiftet købte en Række Smaavirksomheder ud af Markedet (O. var Formand 1891—98 og Næstformand 1907—20), men forinden den fuldstændige Koncentration af Spiritusindustrien fuldbyrdedes paa Regeringens Tilskyndelse, havde De Danske Spritfabrikker en saa dominerende Stilling, at Selskabet 1916 i Jylland havde 75 pCt. af Salget af Drikkespiritus og 50—60 pCt. af Gærsalget.

Med sit sindige og sejge jyske Væsen forenede O. udpræget Retsind og Redelighed og megen Djærvhed i Optræden. Hans Personlighed gav umiddelbart Indtryk af Soliditet, og skønt han hele Livet vedblev at være en meget jævn Mand, samlede han stor Respekt om sig og blev en af Tidens Forgrundsfigurer inden for dansk Erhvervsliv. Allerede i Tietgens Tid fik han Sæde i Gros-serer-Societetets Komite, og 1907 blev han Komiteens Formand, en Stilling, som ingen Industrimand før eller siden har indtaget. Han undgik vel ikke Kritik paa denne Post, som han beklædte i en Periode, der i mange Maader var en Krise- og Brydningstid for vort økonomiske Liv, men ved hans Fratræden 1912 erkendtes det fra alle Sider, at han med Værdighed havde hævdet den frie Handels Interesser. Som Formand for Komiteen og Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation modtog O. 1908 af Kong Frederik VIII. Tilsagn om, at Handelen ved Ministeriet Neergaards Dannelse skulde faa sit mangeaarige Ønske om Oprettelse af et Handelsministerium opfyldt. Personligt ydede han inden for Komiteen og i Tilslutning til denne en overordentlig Arbejdsindsats. 1892—1909 var han et virksomt Medlem af Sø- og Handelsretten, han sad i to Aktielovskommissioner, i forskellige Kommissioner ang. Arbejdet paa Toldboden, i Akkordlovkommissionen og Akkordretten, i Kommissionen ang. autoriserede Revisorer, Havnekommissionen af 1909, Komiteen for udenlandske Udstillinger, i Bestyrelsen for Nordisk Forening til økonomisk Samarbejde, og var Formand for Femern-Rute Komiteens danske Afdeling. Ved Industriraadets Oprettelse 1910 blev O. Medlem af dette, og 1914—19 var han Formand for Nationalbankens Repræsentantskab. — Etatsraad 1907. — R. 1900. K.² 1909. DM. 1915. — Maleri af Knud Larsen 1912 paa Børsen; Kopi i De Danske Spritfabrikker.

Maleri af Hans Henningsen **1920**. Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri: Industriens Mænd **1904** (Hagemanns Kollegium). Buste af Rikard Magnussen **1921**. Relief af samme **1933**.

Stamtavle over Efterkommere af Christian Nielsen i Hjøring, **1908**, S. 31 f., 58. De danske Byerhverv, **1904—11**. L. Estrup: De Danske Spritfabrikker **1881—1921**, **1921**. Ivar Egebjerg m. fl.: Gær- og Spiritusindustriens Historie i Danmark. A/S De danske Spritfabrikker **1881—1931**, **1931**. Børsen 27. Juni **1915** og 8. Aug. **1931**. Berl. Tid., Børsen, Nationaltidende og Politiken **21**. Juni **1920**. Tidsskrift for Industri, s. A., S. 125 f. Ill. Tid. 4. Juli s. A. Hendrik Stein: Omkring Københavns Børs, **1937**. Tage Heft: **16** Stormænd i dansk Erhverv, **1939**.

D. R. I. 1
P. Koch Jensen.

Olesen, Christian Henrik, f. **1885**, Direktør. F. 31. Jan. **1885** i Kbh. (Jac.). Forældre: Fabrikant, senere Etatsraad C. A. O. (s. d.) og Hustru. Gift 25. Febr. **1921** i Kbh. (Garn.) med Anna Claritta Louise Caroline Hertha de Mylius, f. 8. April **1892** i Aarhus, D. af Toldassistent Sigismund Wolff Veith Christoph de M. (**1858—1907**) og Clara Vilhelmine Marie Rørup (**1860—1924**).

Efter at have taget Studentereksamen **1903** (privat dimitteret) og Filosofikum **1905** kom O. i Handelslære i Præstø **1905—06** og opholdt sig derefter i Hamburg, Bordeaux og London. Et Par Aar var han ansat i Kreditor-Foreningen af 2. Aug. **1905** og knyttedes derefter **1909** som Sekretær til De Danske Spritfabrikker, hvor han **1914** blev Underdirektør, **1916** Meddirektør og **1920** efter Faderens Død administrerende Direktør. Under Verdenskrigen **1914—18** maatte O. drage Hovedlæsset ved de mange Forhandlinger med Statsmyndighederne, ligesom det blev hans Arbejde at organisere og tilrettelægge Spiritusindustriens Produktionsforhold under Hensyntagen til de Indskrænkninger i Produktion og Afsætning, som Staten paabød **1917** paa Grund af manglende Raastoffer. Han blev Hovedmanden i den Koncentrationspolitik, som paa Statens Tilskyndelse førtes i Aarene efter **1917**, og som under O.s Ledelse afsluttedes **1923**, da De Danske Spritfabrikker overtog Spritfabrikken Fortuna, hvorved den tekniske og økonomiske Koncentration af Sprit- og Gærindustrien i Danmark var gennemført. Som Leder af De Danske Spritfabrikker har O. ikke alene lagt Vægt paa en sund Konsolidering, men har ogsaa haft Blik for at finde nye Produktioner og Opgaver i Tilslutning til Selskabet. **1923** udskiltes saaledes som en særlig Afdeling Dansk Cloc-Compagni til Fremstilling af Likør samt Eksport af Sprit og Gær m. m., og ved Aftalerne med Staten i Henhold til Koncessionsloven af **15**. Marts **1934** blev en Del af dette Selskabs Virksom-

heder, nemlig Eksporten og Salget til Skibsprovisionering samt Selskabets betydelige Interesser i andre Virksomheder udskilt i et nyt og uafhængigt Selskab, Dansk Handels- og Industri-Compagni Danisco, hvis Aktier tildeltes Aktionærerne i De Danske Spritfabrikker. I det hele tør man sige, at **O.** ved Siden af et stort Organisations-talent har vist ganske særlige Evner for under Forhandlinger med Myndighederne at opnaa positive Resultater. Ved Nyordningen af 1934 fik De Danske Spritfabrikker — foreløbigt for ti Aar — Eneret til Fremstilling af Sprit og Gær i Danmark, og samtidig begrænsedes Selskabets Handlefrihed paa forskellig Maade i Relation til den tidligere Ordning af 1923; men Ordningen udelukkede dog ikke — saaledes som Tilfældet er blevet med Spiritusfremstillingen i andre Lande, hvor Staten har grebet ind — Mulighederne for, at et privat Initiativ kunde udfolde sig og bære Frugt. En væsentlig Side af **O.s** Virksomhed har været optaget af almene Samfundsspørgsmaal, først og fremmest af erhvervspolitisk Karakter. Mest kendt er vel hans Virksomhed inden for Landsforeningen Dansk Arbejde, hvor han har været Formand siden 1920, men Listen over de Hverv, han med en sjælden Arbejdsevne og en udpræget Aktivitet har paataget sig, er meget lang og vidner om alsidige Interesser. Her skal nævnes Formandskabet i Foreningen til Handelsundervisningens Fremme, i Tilsynsraadet for Handelshøjskolen i **Kbh.**, i Turistraadet, i Turistforeningen for Danmark, i Handelsministeriets Bøgetræ-Udvalg og i Akts. Hinds-gavl. Det sidste sorterer under Foreningen Norden, af hvis Bestyrelse **O.** gennem mange Aar har været Medlem, og hvor hans Indsats navnlig har været knyttet til en Række vellykkede inter-skandinaviske Erhvervskursus. **O.** er Næstformand i Femern-Rute-Komiteen, Kasserer for Komiteen for Det danske Studenterhus i Paris, Bestyrelsesmedlem bl. a. i Fællesrepræsentationen for Dansk Haandværk og Industri og Tietgen-Fonden og sidder i Repræsentantskabet for Dansk Købestævne. 1920—27 var **O.** Medlem af Industriraadet, de sidste fem Aar af dettes staaende Udvalg. Han var Medlem af Statsministeriets økonomiske Raad 1931, af Alkohol-kommissionen 1934 og har været meget virksom inden for Socialministeriets Arbejdsløshedsraad, Konkurslovskommissionen og Produktions- og **Raastofudvalget**. Ved *Storkrigens Udbrud i Sept. 1939* blev han Medlem af Handelsministeriets erhvervsøkonomiske Raad og Formand for det af Raadet nedsatte **Brændselsnævn**. — R. 1923. DM. 1929. K.² 1933. — Maleri af Aug. Tørsleff 1931

i De Danske Spritfabrikker.

F. Koch Jensen.

Olesen, Kristen, f. 1863, Redaktør. F. 15. Aug. 1863 i Røgind i No Sogn ved Ringkøbing. **Forældre:** Bolsmand Ole Christensen, kaldet Svensgaard (1831—1914) og Maren Pedersdatter (1834—1915). Gift 15. Aug. 1899 i Dalby ved Tureby med Astrid Lindhard, f. 27. April 1877 i Dalby, D. af Købmand Sofus Johan L. (1833—1913) og Bolette Amalie Hansen (1844—1918).

Efter endt Skolegang tilbragte **O.** 1881—84 tre Vintre paa Askov, og efter at han derpaa i nogle Aar havde virket som Fri- og Efter-skolelærer i Sønder Næraa, begyndte han 1891 sit Arbejde inden for Pressen som Redaktionssekretær ved »Ringkøbing Amts Dagblad«. Allerede n. A. kom han derfra til »Fyns Tidende« i Odense, men vendte efter kun et halvt Aars Forløb tilbage til Jylland for at overtage Redaktionen af »Esbjerg Avis«. I denne Stilling arbejdede han i seks Aar, og efter at han 1898—99 havde været Redaktør af »Lemvig Dagblad« og 1899—1901 Redaktionssekretær ved »Aarhus Amtstidende«, blev han 1901 ansvarhavende Redaktør af »Horsens Folkeblad«, og her faldt hans egentlige **Manddomsgerning**, idet han derefter ledede dette Blad, indtil han 1934 tog sin Afsked. — Fra sin Fader, der som Dragon deltog i Krigen 1864, modtog **O.** allerede i Barneaarene en stærk national Paavirkning, og denne Indstilling befastedes yderligere under hans gentagne Ophold paa Askov, ikke mindst under Samværet med samtidige Elever som Jacob Appel, Holger Begtrup, Jakob Knudsen og H. P. Hanssen; navnlig til den sidstnævnte kom han i et nært Venskabsforhold, der blev afgørende for den Stilling, som »Horsens Folkeblad« indtog under Grænsestriden 1920. I politisk Henseende prægedes hans Opfattelse i øvrigt stærkt af N. Neergaard, som faa Aar før **O.** kom til »Aarhus Amtstidende«, havde forladt Redaktørstillingen her, men ogsaa efter sin Afgang vedblev at staa i meget intim Forbindelse med Bladet; som Leder af »Horsens Folkeblad« gennem en Menneskealder fulgte **O.** derfor altid en national og besindig Linie. I journalistisk Henseende havde han et vaagent Øje for alt nyt og sørgede for, at hans Blad bevarede sin førende Stilling paa Egnen under den rige Udvikling, som den danske Provinspresse gennemgik i de første Aartier efter Aarhundredskiftet. Samtidig fandt han Tid til at dyrke adskillige Interesser uden for Bladet. Foruden en Række lokale Tillidshverv, bl. a. i Grundejerforening, Menighedsraad, Historisk Samfund og Sparekasse, havde han som Formand for Horsens og Omegns Skytteforening Sæde i Hovedbestyrelsen for Gymnastisk Selskab 1906—18, og 1920—38 var han Formand for Horsens Skatteraad. I en Snes Aar var han ved alle Folketingsvalg Venstres Kandidat

i Horsens Bykreds og var i mange Aar Medlem af Bestyrelsen for Venstres Redaktørforening. — R. 1920.

Vejle Amts Folkeblad 15. Aug. 1938.

Ad. Worsøe-Andersen.

Olesen, Oluf Kirstein Peter Vogn, 1860—1930, Biskop. F. 30. April 1860 i Aalborg, d. 12. April 1930 i Ribe, begr. sst. Forældre: Lærer, sidst paa Øland, Vogn **O.** (1829—91) og Christine Jensen (1836—1909). Gift 27. Dec. 1885 paa Frbg. med Ane Sofie Larsen, f. 16. Marts 1860 i Svendborg, d. 18. Jan. 1935 i Ribe, D. af Postpakmester Rasmus Andersen L. (1822—95) og Else Cathrine Thrane (1822—95).

O. blev Student 1879 fra Aalborg og cand. theol. 1885, Lærer ved Vejle Latinskole s. **A.**, Sognepræst i Harbøre og Engbjerg 1887, i Gaarslev 1889, var Forstander for Børkop Højskole 1892—94 og blev 2. resid. Kapellan i Horsens 1895; Sognepræst ved Frelzers Kirke sst. 1904, Stiftsprovst i Ribe 1914, Biskop over Ribe Stift 1923, tog sin Afsked faa Uger før sin Død. I Hjemmet var **O.** oplært i Herrens Frygt; den Nøjsomhed, som der raadede, prægede ham for Livet. Han havde fra Forældrene modtaget en Arv, der vel var rig, men ofte svær at løfte. For ham blev Opgaven at spænde Faderens Tungsind sammen med Moderens glade Livsmod. Kristeligt bearbejdet maatte dette føre til en dyb og smertelig Erkendelse af egen Utilstrækkelighed og en taknemlig Glæde ved alle Guds Gaver, timelige saavel som aandelige. Hvor langt Forligelsen naaede for **O.**, ved ingen; vist er det, at Kampen ofte var haard. Men ud af denne Kamp kom en ydmyg og dog stærk Kristen, som blev til god Hjælp for mange, der trængte til en Vejleder i Livets Strid. **O.s** rigeste Tid blev Aarene i Horsens. Her udfoldede sig alt det bedste hos ham. Som Forkynder af Evangeliet blev han skattet og søgt viden om. Han blev en klog og kærlig Sjælesørger for mange, ikke mindst for de syge, bl. a. paa Hospitalerne; med sit friske, muntre Væsen blev han en ypperlig Underviser, baade for Skolens Dreng og for Konfirmanderne. Blandt Kolleger og Medarbejdere var han meget afholdt. Uden at være Partimand stod **O.** midt i Tidens Indre Mission. Og da Biskop Koch døde, var det Indre Mission, der gjorde ham til sin Kandidat. **O.** havde dengang været Stiftsprovst i Ribe i syv Aar, fik da ogsaa mange Stemmer fra anden Side. Sin Bispegerning tog han op med stor Interesse — bl. a. ogsaa for Skolevæsenet — men ogsaa, det var for ham en Selvfølge, i stor Frygt og Bæven. I sine sidste Aar var han legemligt ret svagt. Han udgav Kommentarer til nogle af Pauli Breve og oversatte nogle Andagtsbøger af F. B.

Meyer. — R. 1917. DM. 1923. K.² 1926. — Maleri af Ellen Petersen, f. Olesen, i Ribe Domkirke. Portrætteret paa Luplau Janssens Billede af en Bispevielse 1923; Udkast hertil paa **Fr.borg**.

Den indre Missions Tidende, LXXVII, 1930, S. 222 f. Præsteforeningens Blad, XX, s. A., S. 193 f. Dansk Kirkeliv, s. A., S. 147—50. Det nye Aar, 1931, S. 90—98. Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1931, S. 97 ff.

Hans Koch.

Olesen, Søren, 1842—1902, grundtvigsk Missionær, Politiker. F. 18. Juli 1842 i Ugilt, d. 26. Juli 1902 i Skanderborg, begr. i Øster Jølby. Forældre: Husmand, Skomager, senere Købmand, Sognefoged Ole Christian Sørensen (1819—1907, gift 2° 1855 med Antomine Elisabeth Thomasdatter, 1836—1925) og Ane Marie Frantsdatter (1815—54). Gift 28. Juli 1869 i Dragstrup med Marie Eriksen (Findinge), f. 27. Dec. 1842 i Øster Brønderslev, d. 7. Dec. 1907 i Nykøbing M., D. af Bolsmand, Murer og Tømrer Erik Henriksen (F.) (1816—82, gift 2° 1855 med Maren Kirstine Andersdatter, 1825—1909) og Karen Marie Andersdatter (1813—54).

O. lærte Skomagerhaandværket og nedsatte sig 1867 som Skomager og Sadelmager i Høgsted ved Vrejlev, men blev, blot med lidt fri Uddannelse som Forudsætning, 1868 Friskolelærer i Dragstrup paa Mors, 1869 i Galtrup, 1876 Højskolelærer sst., var 1884—90 Lærer ved Salling Højskole. Som mange andre Vendelboer af sit Slægtled blev O. religiøst vakt gennem Sekterne, men fandt tilbage til Kirken og sluttede sig fuldt ud til den grundtvigske Bevægelse. Da han ejede en sjælden Evne som jævn, hjertelig Forkynder og dertil en stor praktisk Forstaaelse af Mennesker, virkede han fra 1890 med Støtte fra en grundtvigsk Kreds som omrejsende grundtvigsk Missionær og var fra 1898 udsendt som saadan af Kirkeligt Samfund. Fra 1894 var han Landstingsmand (for 8. Kreds), tilhørte Venstrereformpartiet, men lod sin Virksomhed paa Rigsdagen stærkest bestemme af sine religiøse Synspunkter og talte for den grundtvigske Opfattelse af Kirke- og Skolespørgsmaal. Mere end i Landstinget betød han nok som det aandelige Midtpunkt for en Kreds af grundtvigske Rigsdagsmænd, som boede paa det samme Højskolehjem. Langt mere end Politiker var O. Prædikant og Sjælesørger, en dybt greben religiøs Personlighed, forstaaende over for andre kirkelige Retninger, men med inderlig Trang til at vidne om sit eget Livssyn og til at bringe de enkelte Mennesker aandelig og moralsk Hjælp. Selv en Almuesmand kunde han bedre end mange Præster komme de jævne Folk tæt ind paa Livet og møde dem med sine Ord, hvor de stod. Gerne talte han, ligesom Indremissions

Udsendinge, i Gaardmands- og Husmandshjem og blev den personlige Ven for mange Familier. **O.** var en **gammelgrundtvigsk** Skikkelse af ejendommeligt Tilsnit, ved sit Virke helt særpræget inden for Grundtvigianismen.

J. P. **Wammen**: Søren Olesen fra Mors, 1924. N. **Bransager** og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 742. Morsø Folkeblad 28. og 30. Juli, 4. Aug. 1902. Thomas Larsen: En Gennembrudstid, I, 1917, S. 127—30. J. Damsgaard: Præsten Rasmus Lund og Frimenigheden paa Mors, ,9,6, S. 131—34. Hans Jensen.

Olesen Løkken, se Løkken.

Olivarius, Christen, 1710—45, Kirkehistoriker. F. 1710 i Ørslev, Vester Flakkebjerg Herred, d. 31. Maj 1745 sst., begr. sst. Forældre: Sognepræst, Provst, Mag. Holger **O.** (1670—1753, gift 2° med Kirstine Malene Schmidt, ca. 1698—1772) og Elisabeth Marie Bagger (d. 1712). Ugift.

C. **O.** blev dimitteret fra Sorø Skole 1728, havde 1731—34 Plads paa Walkendorfs Kollegium og tog 1738 teologisk Attestats. 1739 blev han personel Kapellan i Førslev og Sneslev, og 1742 forflyttedes han i samme Stilling til Ørslev og Bjerre, idet han fik Ret til at blive sin Faders Efterfølger. Hans tidlige Død før Faderen hindrede dog dette. C. **O.** var en evnerig Mand, der tidligt viste videnskabelige Interesser. Oprindelig syslede han vistnok mest med gammeltestamentlige Emner, men snart gik han over til Studiet af dansk Kirke- og Lærdomshistorie. I denne Henseende var det af ikke ringe Betydning for ham, at han i sin lange Studietid havde fri Adgang til N. **Foss'**, Erik Pontoppidans og især Hans Grams Biblioteker. 1733—34 udgav han en første Prøve af sine Undersøgelser »De excommunicatione apud Danos morali«, hvori han bl. a. godtgjorde sin Forstaaelse for Værdien af utrykt Kilde-materiale ved at meddele Uddrag af de sjællandske Synodalmonita. 1736 havde C. **O.** haft i Sinde at behandle Karmeliteren Paulus **Helie** i en akademisk Disputats, men først 1741 kunde han udsende en fyldig Biografi af denne under Titel »De vita et scriptis Pauli **Eliae** Carmelitæ, vulgo **Povel** Vendekaabe«. Han viser sig i dette Arbejde som en talentfuld Discipel af Hans Grams kritiske Skole, han lægger Lærdom og Grundighed for Dagen, og han formaar at fremstille sine Resultater klart og overskueligt. Naar hans Bog nu maa anses for i det væsentlige forældet, skyldes det ikke blot den historiske Forsknings almindelige Fremskridt, men især, at C. **O.** i alt for høj Grad var bundet af den overleverede urigtige Opfattelse af Paulus **Helie** som »Poul Vendekaabe«. C. **O.** for-

tjener dog at mindes som C. T. Engelstofts og J. Oskar Andersens betydeligste Forgænger i Forskningen over den mest karakterfulde Skikkelse fra vor Reformationstid.

L. H. F. de Fine Olivarius: Stamtavler over Slægterne Olivarius og de Fine, 1894, S. 14, 43, 46. Nyt hist. Tidsskr., II, 1848, S. 2. Kirkehist. Saml., 4. Rk., I, 1889—91, S. 154; II, 1891—93, S. 604 f. Ellen Jørgensen: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800, 1931, S. 79, 165.

Bjørn Kornerup.

Ollendorff, Johan Ernst Frederik, 1846—1927, Ingeniør, Vandbygningstekniker. F. 1. Marts 1846 i Holbæk, d. 23. Nov. 1927 i Frederikshavn, begr. sst. Forældre: Købmand, Agent Carl Adolf O. (1816—1902) og Franziska Christofine Plesner (1817—1900). Gift 20. Aug. 1873 i Kbh. (Frue) med Hulda Rosalie Marzetta, f. 4. Febr. 1845 i Kbh. (Trin.), d. 15. Okt. 1924 i Frederikshavn, D. af Lakfabrikant, Lotterikollektør, cand. phil. Lorenzo M. (1812—79, gift 2° 1849 med Hansine Philippine Plesner, 1810—90) og Wilhelmine Georgine Lotter (1813—47).

Efter Skolegang i Holbæk og i Efterslægtsselskabets Skole i Kbh. tog O. 1865 polyteknisk Adgangseksamen og blev 1870 cand. polyt. i Ingeniørfaget. Sommeren s. A. aftjente han sin Værnepligt og blev om Efteraaret ansat ved Teknisk Institut i Kbh., en Forløber for Det tekniske Selskabs Skole, som Lærer i Landmaaling, Nivelering og Fundering. Tillige udførte O. en Del andre Arbejder, bl. a. Opmaalings- og Nivelleringsarbejder paa en Del af Roskilde—Kalundborgbanen, endvidere var han Sekretær for den 23. Dec. 1871 nedsatte Kommission til Bedømmelse af Projekterne til Jernbanebroen over Limfjorden. April 1872 blev han ansat i Vandbygningsvæsenet og konstitueret som Havneingeniør og ledende Medlem af den kgl. Havnekommission i Frederikshavn, en Stilling, han fik fast Ansættelse i 1882 og som han beklædte til 1922, fra 1905 dog som Ingeniør af 1. Grad, hvilken Stilling 1916 fik Betegnelsen Distriktsingeniør. O.s største Arbejde i denne Stilling var Udvidelsen af Frederikshavns Havn, som han paa Havnekommissionens Vegne udarbejdede Projekt til 1876 og som i alt væsentligt blev tiltraadt af den 1877 nedsatte Kommission angaaende Tilvejebringelse af en Tilflugs- og Handelshavn i det nordlige Kattegat, af hvilken O. var Medlem. Ved Behandlingen i Rigsdagen blev Projektet reduceret noget paa Grund af Bekostningen, bl. a. blev Havnemundingen lagt paa en betydelig ringere Vanddybde end i det oprindelige Projekt. Det reducerede Projekt vedtoges 1882, og Arbejdet paabegyndtes derefter under Ledelse af O., som ved

at disponere yderst forsigtigt og meget økonomisk administrede Bevillingen saaledes, at der kunde blive Raad til at udføre mere end det reducerede Projekt. Ministeriet approberede derefter en Ændring af Projektet, som tillod **O.** at udføre Arbejdet saaledes, at bl. a. Havnehovederne kom ud paa den af ham ønskede større Vanddybde paa 22 Fod. Da Havnen var færdig **1892**, **maatte** man fra alle Sider anerkende **O.s** Indsigt og dygtige Arbejde. **O.** har desuden udført en Række mindre Arbejder, f. Eks. den første Forsøgsmole ved Hirtshals **1879—80** samt Forlængelser af denne **1892—93** og **1900**, endvidere Frederik **VII.s** Kanal ved Løgstør og Løbene i den østlige Del af Limfjorden; tillige udførte han omfattende Maalinger og Undersøgelser vedrørende Besejlingsforholdene i Limfjorden. Beretning om disse Undersøgelser er optaget i Rigsdagstidende **1897—98** og har dannet Grundlag for den **1898** vedtagne Plan til Forbedring af Besejlingsforholdene. Endvidere har **O.** udført Digearbejder ved Gammel Skagen, Skagen Havn, hvis Vedligeholdelse overdroges ham, samt Havne ved Sæby, Strandby, Vesterø og Østerby paa Læsø. Endelig har han udført Uddybninger ved Grenaa Havn samt en Anlægsbro ved Asaa og Bolværksarbejder i Aalborg. **1879** var **O.** paa Studierejse til England, Holland og Nordfrankrig og har skrevet herom i »Teknisk Tidsskrift«; sst. har han ogsaa beskrevet Havnearbejderne i Frederikshavn **1894**. **O.s** Arbejder gav ham en betydelig Anseelse; at hans Foretagender lykkedes for ham, tilskrives dels det, at han altid fulgtes af et vist Held, som Vandbyggeren lige saa lidt som Sømanden kan undvære — i hvert Fald ikke paa udsatte Kyster — og dels og ikke mindst hans store Viden og dygtige og samvittighedsfulde Planlægning. — R. **1890**. DM. **1907**. K.² **1922**.

C. Bech i Ingeniøren, XXXVI, **1927**, S. 597. J. Munch-Petersen: Danmarks Vandbygning i de sidste 50 Aar, Teknisk Forenings Tidsskrift, **1927**, Nr. 4.

Povl Vinding.

Olrik. Patricierslægten **O.** føres tilbage til den fra Bremen til Norge indvandrede Købmand Berent Oelrichs (f. ca. **1620**), der antages at nedstamme fra den **1499** i Danzig levende Købmand Hans Oelrichs. Berent Oelrichs var Farfader til Handelsmand paa Østre Bagholmen Bendt **Olrich** (**1688—1743**), af hvis Sønner skal nævnes Sognepræst i Askevold Benjamin Olrich (**1717—63**) og Hospitalsforstander, Viceborgmester i Helsingør, **Justitsraad** Christian Magnus **O.** (**1728—93**); denne var Fader til Hospitalsforstander, Raadmand i Helsingør Holger Ludvig **O.** (**1769—1824**), til Sophie Poulina **O.** (**1771—1840**) — gift med Filologen og Kunst-

historikeren Torkel Baden (1765—1849, s. d.) — og til Kolonibestyrer i Grønland, senere Brændevinsbrænder i Kbh. Vilhelm Mathias O. (1780—1833), hvis Søn var nedenn. Direktør for Grønlandske Handel, Justitsraad Christian Søren Marcus O. (1815—70). Raadmand H. L. O. var Fader til Provst, Sognepræst i Tikøb Christian Magnus O. (1797—1847) — hvis Datter Helene Sophie O. (1830—99) var gift med Justitsminister Nicolai Reimer Rump (1834—1900, s. d.) — til 1. Kammerer ved Øresunds Toldkammer, Konferensraad Hans Hellesen O. (1804—68) og til Ludovica Emilie O. (1815—78), der ægtede Indenrigsminister, Stiftamtmand, Gehejmekonferensraad Hans Matthias Rosenørn (1814—1902, s. d.), samt til Borgmester i Helsingør Jacob Baden O. (1802—75), hvis Sønnesøn er nedenn. Kontorchef i D. S. B., **Personalhistorikeren** Henrik Gerner Sneedorff Benedict O. (f. 1876). — Ovenn. Pastor Benjamin Olrich (1717—63) var Oldefader til nedenn. Maler, Professor Ole Henrik Benedictus O. (1830—90), af hvis Børn følgende nævnes nedenfor: Væversken Dagmar O. (1860—1932), Historikeren, Professor, Dr. phil. Hans Thorvald O. (1862—1924), Folkemindeforskeren, Professor, Dr. phil. Axel O. (1864—1917), Højesteretsdommer Eyvind Gunnar O. (1866—1934) og Historikeren, Museumsinspektør Jørgen O. (f. 1875). Den yngste Søster Malerinden Benedicte O. (f. 1881) er gift med Arkitekt Carl Harald Brummer (f. 1864, s. d.).

Hans Olrik: Familien Olriks Slægtetog, 2. Udg., 1901. Th. Hauch-Fausbøll: **Slægthaandbogen**, 1900, S. 743-54.

Albert *Fabritius*.

Olrik, Axel, 1864—1917, Folkemindeforsker og Litteraturhistoriker. F. 3. Juli 1864 paa Frbg., d. 17. Febr. 1917 i Øverød, begr. i Søllerød. Forældre: Maleren Henrik O. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Maj 1893 i Idestrup med Margrete Sofie Eleonore Hasselquist, f. 28. Marts 1855 i Stege, d. 31. Okt. 1911 paa Frbg., D. af Kateket Niels Peder H. (1818—59) og Marie Elisabeth Lassen (1832—58).

O. blev Student 1881 fra Metropolitanskolen og tog Magisterkonferens i nordisk Filologi 1887 efter 1886 at have vundet Universitetets Guldmedaille. Han fik straks Universitetsstipendier og forsøgte desuden lidt Skoleundervisning, blev Dr. phil. 1892 og holdt 1893—96 Privatforelæsninger paa Universitetet over Folkeviser og nordisk Heltedigtning. Han ansattes 1897 som Docent og blev 1913 udnævnt til Professor extraordinarius i Nordiske Folkeminder. 1916 holdt han tillige Forelæsninger ved Universitetet i Kristiania. Han stiftede 1904 Institutionen Dansk Folkemindesamling, hvis Forstander han var 1905—15 samt 1917.

Nogle Aar efter Svend Grundtvigs Død 1883 blev det (paa Tilskyndelse af Ludvig Wimmer) overdraget O. at fortsætte det 1853 af Grundtvig paabegyndte Værk »Danmarks gamle Folkeviser«. Det lykkedes O. at føre dette særdeles vidtløftige Arbejde et godt Stykke frem og at behandle de vigtigste af de resterende Visetyper. Han udgav først (under besværlig Adgang til Kildematerialet) Bd. V, 2, 1890. Betydeligt friere stod han under Fortsættelsen, Bd. VI, VII og VIII, Hæfte 1—3, der blev udgivet under Titlen »Danske Ridderviser« (1895—1912) og er et af hans Hovedarbejder. O. forbedrer Grundtvigs Udgiverteknik og anviser nye Veje for Forskningen. Han fremhæver Nutidsoverleveringens Værdi som Kontrol over for den ofte stærkt bearbejdede Viseoverlevering i Adelenes Poesibøger fra 16.—17. Aarhundrede. Han betragter ikke den enkelte Vises mange Varianter som en Enhed, men søger bag det tilfældigt overleverede Variant-Stof at efterforske og sondre mellem forskellige Udviklingstrin. Han skelner endvidere skarpt mellem vestnordisk og østnordisk Oprindelse. O.s Arbejdsmetode er udførligst belyst i Afhandlingen »Riboldsvisen« (Dsk. Studier, 1906). Et udmærket Korrektiv til Viseindledningerne i den ældre Del af Udgaven, der skyldes Svend Grundtvig, har han givet i sine Forelæsninger 1894 over »Nordens Trylleviser« (udg. 1934 af A. Bjerrum og I. M. Boberg). Det hænger sammen med O.s almindelige Syn paa Viseudviklingen, naar han (modsat Grundtvig) mener, at Viserne oprindelig har været forholdsvis knappe i Formen, men senere efterhaanden har modtaget Tildigtninger, snart blot Udtværing, snart Tilføjelser af digterisk Værd. Forkærligheden for den knappe Fremstillings æstetiske og historiske Fortrin gennemsyrrer O.s populære Visesamling »Danske Folkeviser i Udvalg« (I, 1899; II, 1909) med en god Indledning om Ridderliv og om de historiske Viser (tillige haves en Udgave med Melodier tilrettelagt af Thomas Laub, I, 1899; II, 1904). O.s populære Vise-tekster, der har vundet megen Yndest og er oversat til Tysk og Engelsk, er dog kun poetiske Lejlighedsarbejder og ikke tænkt at skulle forestille virkelige Rekonstruktioner af Visens Urform, saaledes som f. Eks. de Viseformer, der præsenteres i Ernst v. d. Reckes store Visebog »Danmarks Fornviser« (I—IV, 1927—29). Niels Ebbesenvisen har O. behandlet (i Polemik mod Sofus Larsen) i »Dsk. Studier« 1908, sønderjyske Folkeviser i »Sønderjydske Aarbøger« 1889, færøske Folkeviser i »Arkiv for nord. filol.«, VI, 1890, S. 246—61.

Medens O. under sin Folkeviseudgivelse øjensynlig er noget hemmet af sin Forgængers videnskabelige Forsigtighed, bliver hans Frem-

gangsmaade anderledes ved Studiet af Nordens Heltedigtning. Her begynder han med det store Vidsyn og med de dristige Arbejdshypoteser. Allerede 1885, midt under Udarbejdelse af en **Guldmedaille-Afhandling** om Eddadigtenes Alder, stod det klart for ham, at den nordiske Heltedigtning ikke var fællesnordisk i sin Oprindelse, men at Forskellen i Fremstillingsmaade og i Valg af Emner var saa forskellig i hvert Land, at det var muligt umiddelbart at slutte, hvilken Del af Stoffet i Saxos Oldhistorie der skyldtes dansk Meddeler, og hvilket Stof der var norrønt (vestnordisk) af Udspring. O. paabegynder i en Pause under Folkevisendgivelsen sin Undersøgelse af Kilderne til **Heltesagnstoffet**. Først kom Disputatsen »Kilderne til Saksens oldhistorie« (1892), hvortil slutter sig som **Bd. II** »Norrøne sagaer og danske sagn« (1894), »Skjoldungasaga« (Aarb. f. nord. Oldk. 1894), »Danske oldkvad i Sakse« (i Oversættelse) (1898) samt »Arnald Islænding« (Nord. tidskr. 1911). Senere gik O. over til en bred historisk Klarlæggelse af de enkelte Sagnkredsers Udviklingshistorie. Han skrev sine betydeligste Arbejder, »Danmarks Heltedigtning«, I, »Rolf Krake« (1903, oversat til Engelsk 1919) og II, »Starkad« (1910), der bragte overraskende og selvstændige Resultater i Forhold til P. E. Mullers »Sagnhistorie« fra 1823 og den tyske Forskning (Müllenhoff m. fl.). Som utrykte og ufærdige Arbejder henligger endnu Undersøgelser om Harald Hildetand, Hagbard og Signe, Jyske Sagnkonger og Fremmed **Heltedigtning**; men en Del af det utrykte Stofs Emner er behandlet i »Bråvallakvadets kæmperække« (Arkiv f. nord. filol., X, 1894), »Brávellir« (Namn och bygd, 1914), »Hagbard og Signe« (Tilskueren 1907), »Danmarks Sydgrænse i Heltesagnet« (»Folkelige Afhandlinger«, 1919), »Er Uffesagnet indvandret fra England?« (Arkiv f. nord. filol., VIII, 1892), »Amledsagnet paa Island« (Arkiv f. n. filol., XV, 1899), »Sivard d. digre« (Arkiv f. n. filol., XIX, 1903), »Norske Oldkvad« (Norsk hist. Tidsskr., 3. Rk., III, 1895), »Den nordiske Nationalitetsforskel« (»Folkelige Afhandlinger«, 1919). O. har desuden udsendt en folkelig Udgave, »Danske Heltesagn« med Tegninger af Frølich (1900). Nyere tyske Forskere (Paul Herrmann: »Die Heldensagen des Saxo Grammaticus«, 1922, og Herm. Schneider: »Germanische Helden-sage«, II, 1. Abt., 1933) har vel søgt at rokke ved flere Resultater i O.s Heltesagnsundersøgelser, men selve hans Indsats og hans Metode har fundet almindelig Anerkendelse.

O.s Interesse for den nordiske Gudetro stammer allerede fra Læsning i Skoletiden af Sophus Bugges og Worsaaes modsatte Anskuelser om den nordiske Gudetros Oprindelse (fremmed eller

hemlig). I sine allersidste Leveaar lagde **O.** Folkevisearbejdet helt til Side for at kunne samle sig om Opgaven (paa Engelsk og Dansk) at give en samlet Oversigt over den nordiske Gudetro Historie, over Eddamytologien og dens Forudsætninger og dens Forhold til Nutidsoverleveringens Overtrosstof, men desværre foreligger af det vel planlagte Arbejde kun et brudstykkeagtigt Manuskript, der senere er brugt som Udgangspunkt af **O.s** Elev Hans Ellekilde i »**Nordens** Gudeverden« 1926 ff.). Derimod foreligger fra **O.s** Haand en Række mytologiske Enkeltundersøgelser. Geografisk vidspændende er den store folkloristiske Fremstilling af **Ragnarok**-forestillingens Udspring (Dsk. Studier 1913), som er en Fortsættelse af »**Om** ragnarok« (Aarb. f. nord. Oldk. 1902), hvor Eddakvadernes forskellige Opfattelser om Verdens Undergang stilles i Modsætning til hinanden. Desuden kan nævnes »**Odinsjægeren** i Jylland« (Dania, VIII, 1901), »**Loke**« (Dsk. Studier 1908, 1911, 1912), »**Tordenguden** og hans dreng« (Dsk. Studier 1905—06), »**Gefion**« (Dsk. Studier 1910), »**Yggdrasil**« (Dsk. Studier 1917), »**Irmisul** og **Gudestøtter**« (Maal og minne 1910), »**Solvognen** fra Trundholm« (Dsk. Studier 1904), »**Gudfremstillinger** paa Guldhornene« (med Edv. Lehmann) (Dsk. Studier 1918), »**Hedenskabets** og **kristendommens** møde i Norden« (Nord. tidskr. 1920), »**Nordisk** og **lappisk** **gudsdyrkelse**« (Dsk. Studier 1905), »**Forårsmyten** hos **Finnerne**« (Dsk. Studier 1907). Den mytologiske Forskningsmetode er behandlet i »**Nyere** myteforskning« (Dsk. Studier 1911).

Nordisk Vikingetidskultur har **O.** belyst i »**Runestenenes** vidnesbyrd om dansk åndsliv« (Dania, IV, 1897), »**Danmarks** ældste Kongegrav« (Festskrift til L. Wimmer 1909), »**Svinefylking** og »**hamalt**« (Dsk. Studier 1907 og Maal og minne 1915), »**At sidde på høj**« (Dsk. Studier 1909).

I Tiden omkring sin Doktordisputats syslede **O.** ivrigt med de nyere nordiske Sagnoptegnelser og med Systematisering af dette Stof. 1892 opholdt han sig et halvt Aar i Kristiania og drev **Sagnstudier** under Vejledning af Sophus Bugge og Moltke Moe. Han paatænkte at udgive Danmarks historiske Sagn paa Folkemunde og Sønderjyllands Sagn (jfr. et Opraab i Sønderjydske Aarbøger 1900 og Dania, I, 1890—92, S. 236—45), men det blev kun til utrykte Materialsamlinger. Derimod har han skrevet en Række udmærkede Sagnartikler (1892—1911) i Salmonsens Konversationsleksikon.

Allerede Svend Grundtvig havde efterladt sig et typologisk Eventyrssystem for Danmark. **O.** fik nu to af sine Elever til at gennemarbejde Evald Tang Kristensens delvis utrykte Eventyrmate-

riale paa 2800 Numre. Paa Grundlag af disse Arbejder blev **O.** i Stand til at yde Finnen Anti Aarne vigtig Bistand ved Udarbejdelsen af et internationalt Eventyrssystem (trykt i »Folklore Fellows Communications« Nr. 3 og 74). I »Zeitschr. des Vereins f. Volkskunde«, II, 1892 skrev **O.** om »Marchen in Saxo Grammaticus«, i »Naturen og Mennesket«, XI, 1894, S. 24—39 og 189—204 (paavirket af Tylor) om Eventyrdigtningens Oprindelse og i »Danmarks Helte-digtning« I, 1903 om Kværnen paa Havsens Bund. Som Prøve paa en Eventyrundersøgelse fremkom »Kong Lindorm« (Dsk. Studier 1904). Som Folkelæsning udgav han »Danske Sagn og Æventyr fra Folkemunde« 1913, senere fortsat af H. Ellekilde (1918—29).

O. holdt fra 1910 Forelæsninger over den ældre danske Litteratur og paatænkte (sammen med Vilh. Andersen) Udgivelsen af en dansk Litteraturhistorie. Væsentlige Dele af I. Bind »Fra Oldtid til Renæssance« foreligger som efterladt Manuskript (Folkevises-afsnittet er dog **uskrevet**). Under Litteraturhistorie henhører ogsaa den populære Oversigt over Nordens ældste Litteratur, som **O.** har udgivet (i »Verdenskulturen«, III, 1906—07), som Særtryk: »Nordisk Aandsliv i Vikingetid«, 1907 (oversat paa Tysk og Engelsk).

Som Universitetslærer lagde **O.** Hovedvægten paa at sætte sine Elever ind i Folkemindeforskningens Metode; særlig Sagndigtningens Teknik blev Genstand for Drøftelse. Som Frugt af Universitetsøvelser 1905 udkom den epokegørende lille Afhandling »Episke love i folkedigtningen« (Dsk. Studier 1908); han holdt Foredrag derom paa Historikerkongressen i Berlin 1908 (jfr. Anmeldelsen »Episke love i Gote-ættens oldsagn« i Dsk. Studier 1907, S. 193—201). **O.** tilstræbte senere paa sit Omraade at skabe en lignende udførlig Metodelære som Kr. Erslevs »Grundsætninger for historisk Kildekritik« 1892 og efterlod sig et større, desværre ugenemset og paa mange Steder helt ufuldendt, **Manuskript**: »Nogle Grundsætninger for Sagnforskning« (senere udgivet uforandret 1921 af Hans Ellekilde).

Inden for sit Interesseomraade kæmpede **O.** rastløst for at sætte nye Foretagender i Gang. Efter Overenskomst med H. Lange, H. F. Feilberg og Evald Tang Kristensen fik han i Det kgl. Bibliotek oprettet Institutionen Dansk Folkemindesamling som et Museum for Folkeoverlevering. **O.** udførte i de første Aar et overordentligt stort Arbejde med denne Samlings Organisation, og med overraskende Held pustede han nyt Liv i Indsamlingsarbejdet, navnlig i de Landsdele, hvor Evald Tang Kristensen ikke var naaet hen

(se Fra Dansk Folkemindesamling (I) 1908, Folklore Fellows Communications Nr. 1, 1910, Festskrift til Feilberg 1911). Han gav 1907 Stødet til Oprettelsen ogsaa af en norsk Folkemindesamling i Kristiania. Til Hjælp for Indsamlingen af Folkeminder og til Udgivelse af Stoffet stiftede han (bistaet af Hjalmar Thuren) 1908 Foreningen Danmarks Folkeminder, idet det af O. 1904 stiftede Tidsskrift »Danske Studier« (udgivet i Forening med Marius Kristensen, senere tillige ogsaa med Gunnar Knudsen) mest var beregnet paa videnskabelige Artikler om Folkeminder og om dansk Sprog og Litteratur. Sammen med Kaarle Krohn i Helsingfors, v. Sydow i Lund og Johannes Bolte i Berlin stiftede han en international Forening Folklore Fellows, hvis eneste Opgave dog hurtigt blev (støttet pekuniært af det finske Akademi i Helsingfors) en Serie »Communications«, der blev til allerstørste Nytte for det internationale Folkemindestudium. Ogsaa Personnavnesagen, Spørgsmaalet om Slægtsnavne, optog O. en Tid, og han skrev en **Kommissionsbetænkning**, »Dansk Navneskik«, 1899, og udgav (Dania, 1898) en Undersøgelse af »Falsterske tilnavne fra Idestrup sogn«. O. havde ogsaa virksom Andel i Oprettelsen af Stednavneudvalget (1910) og især af Udvalg for Folkemaal (1908), hvis Leder han en Tid tænkte paa at blive.

O.s digteriske Evner fandt rig Anvendelse i hans ovennævnte populære Bearbejdelser af gammel og ny Folkepoesi (særlig vanskelig var Opgaven ved hans Omskrivning af Kvadene hos Saxo). Han har ogsaa skrevet selvstændige Digte, bl. a. Teksten til hans gode Ven (og en Tid Husfælle) Carl Nielsens Komposition: »Hymnus Amoris« 1898.

Et Udvalg af de betydeligste af O.s populære Afhandlinger og Foredrag er udgivet af H. Ellekilde som »Folkelige Afhandlinger« (1919).

O.s usædvanlig store litterære Produktion blev til under gunstige ydre Forhold. Det var ham muligt allerede fra Ungdommen af aldeles og med Fanatisme at gaa op i Folkemindestudiet og i Bestræbelser for at bringe sin Videnskab til Anerkendelse som et særligt Fag med særlige Forskningsmetoder. Det faldt i O.s Lod paa alle Punkter at blive Svend Grundtvigs litterære Arvtager, baade som Videnskabsmand, som Leder af Indsamlinger og som populær Forfatter. Af Grundtvig (som han stod i Elevforhold til 1881—83, og i hvis barnløse Hjem han blev næsten som en Søn) havde O. lært Sansen for at arbejde med faste Typer inden for Folkedigtningen (og ikke blot med løse Motiver) samt sin poetisk litterære Forstaaelse af Overleveringen som noget levende. Men i lige saa

høj Grad tog **O.** Lære af yngre kritiske og metodiske Forskere, især Kr. Erslev, Sophus Bugge samt Fagfællerne Moltke Moe og Kaarle Krohn. En værdifuld Støtte havde **O.** i H. F. **Feilberg**, der stillede sin store Bogsamling og sine Registraturer til hans Disposition, samt i Folkemindesamleren Evald Tang Kristensen. **O.** søger i sin Forskning at slaa Bro mellem den nordiske Nutids-overleverings Skikke, Tro og Sagn og den gammelnordiske Gude- og Heltedigtning og brød derved nye Baner for Forskningen. Med sine alsidige Kundskaber, sin videnskabelige Metode og kritiske Klarhed forenede **O.** en kunstnerisk Skaberkraft og en virtuosmæssigt skolet Evne til at se Udviklingsgangen i de mange overleverede **Smaatræk** og overalt at faa fat paa det almeninteressante. Hans Fantasi blev tøjlet derved, at han havde i sig »Videnskabens Dødsangst« for at gribe fejl paa afgørende Punkter. Ligesom Svend Grundtvig var **O.** udgaaet fra et københavnsk Milieu, og det egentlige Almueliv stod ham personligt fjernt trods et Par Indsamlingsrejser. Skønt **O.** i det ydre (trods alt Sværmeri for det folkelige) virkede som en lidt verdensfjern Lærd, kunde han, naar det gjaldt hans Fag, i høj Grad udvise praktisk Sans og Forudseenhed, ja undertiden ogsaa en kraftig Offensiv. I sin Universitetsvirksomhed var **O.** som Taler **maaske** noget famlende og søgt i sit Ordvalg, men saa meget større var hans Indsats over for den snævre Kreds af Studiefæller og Elever, hvor han var utrættelig i taalmodig Vejledning og personlig Interesse. **O.** var en nationalsindet, idealistisk anlagt Natur, Grundtvigianer og højskoleinteresseret, med stor Trang til Venskab. Derfor blev hans Hustrus Død **1911** ham et næsten uopretteligt Tab. I sine sidste Aar var han tillige en Del svækket af Sygdom. Efter Hustruens Død flyttede han fra Frbg. til landlige Omgivelser i Øverød i en Villa (**Gammelbo**), som han senere testamenterede til det Svend Grundtvigske Legat. **O.** har givet et karakteristisk Billede af sit eget modtagelige Sind og sin videnskabelige Ildhu i Mindeartiklen om Sophus Bugge (Dsk. Studier **1907**) samt særlig sine »Personlige minder om Moltke Moe« (Dsk. Studier **1915**, Folklore Fellows Communications, Nr. 29, **1919**).

Medlem af Videnskabernes Selskab i Kbh. **1907** og af lignende Selskaber i Kristiania **1902**, Nederlandene **1904**, Finland **1905**, Preussen **1909**. — Efterladte Papirer i Dansk Folkemindesamling. — Maleri af H. Olrik ca. **1867** i Familieeje. Tegninger af samme **1874**, 76 og 77. Maleri af Malthe Engelsted ca. **1917** efter Fotografi og Erindring i Familieeje; Gentagelse tilhører Fr.borg. Buste af H. Olrik **1887**, bl. a. i Dansk Folkemindesamling.

Udtømmende Bibliografi samt biografiske Henvisninger ved Hans Ellekilde som Tillæg til A. Olrik: Nogle Grundsætninger for Sagnforskning, 1921. Tilføjelser: Ingeborg Olrik: A. O.s Barndom og første Ungdom (med Tegninger af Faderen og Fotografi), 1923. Samme: Minder fra A. O.s Barndomshjem og Ungdomstid (Dsk. Studier, 1924). A. O.riks Breve til Holger Begtrup, 1924. Univ. Aarb. 1885—86, 1888, S. 184. Studenterne fra 1881, 1906, S. 54. Georg Christensen i Hovedstaden 15. April 1913. Arthur Christensen i Berl. Tid. 20. Okt. 1922. Poul Andersen: Udv. f. Folkemaals Virksomhed 1909—32 (Fortid og Nutid, IX, 1932). H. Ellekilde: Foreningen Danmarks Folkeminder gennem 25 Aar, 1933. Gunnar Knudsen: Stednavneudvalget gennem 25 Aar, 1935. Johannes Jacobsen: Professor, Dr. phil. P. Rubow og den gammeltestamentlige Kritik, 1939, jfr. Paul V. Rubow: En theologisk Dunciade, s. A.

H. G. runer-Nielsen.

Olrik, Christian Søren Marcus, 1815—70, Inspektør i, senere Direktør for Grønland. F. 13. Okt. 1815 i Julianehaab, d. 14. Dec. 1870 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Købmand (Kolonibestyrer) i Grønland, senere Destillatør i Kbh. Vilhelm Mathias O. (1780—1833) og Lea Kirstine Geraae (1794—1828). Gift 1° 11. Maj 1846 i Helsingør med Sophie Agnes Møller, f. 19. Aug. 1820 i Helsingør, d. 8. Jan. 1862 i Kbh. (Garn.), D. af Regimentskirurg og praktiserende Læge Joachim Otto M. (1781—1873) og Anna Marie Elisabeth Roholt (1785—1856). 2° 12. Febr. 1863 i Kbh. (Cit.) med Margrethe Elisabeth Møller, f. 7. Okt. 1812 i Helsingør, d. 12. April 1902 i Kbh., Søster til 1. Hustru.

O. blev Student 1833 fra Borgerdydskolen i Kbh. og var derefter Lærer i Kbh., bl. a. ni Aar ved Efterslægtselskabets Skole. Imidlertid følte han, som paa mødrene Side var af grønlandsk Afstamning og Ætling af den kendte Grønlandspionér Anders Olsen (s. d.), sig draget mod sit Fødeland, fik omsider Ansættelse i Den kgl. grønlandske Handels Tjeneste og udnævntes 1846 til Inspektør og Skifteforvalter i Nordgrønland, i hvilket Embede han efterfulgte sin Svoger, cand. theol. Hans Peter Chr. Møller (1810—45). I det vidtstrakte, besværlige og strabadserende nordgrønlandske Inspektorat, som bl. a. udkrævede megen Omrejsen baade Sommer og Vinter, virkede O. ikke mindre end tyve Aar. Han var en energisk og dygtig Embedsmand, almindelig agtet og afholdt baade af Danske og Grønlændere. Som Medlem af den 1863 nedsatte Kommission til Drøftelse af den grønlandske Handels Forhold gjorde han sig ud fra sit indgaaende Kendskab til Landet og Folket til Talsmand for, at der burde gøres Forsøg med Handelens delvise Frigivelse inden for visse Grænser og under behørig Kontrol. — Som stærkt interesseret i Grønlands videnskabelige Undersøgelse var O. de forskellige arktiske Ekspeditioner, som i hans Tid udsendtes, en god Hjælper og Raadgiver; som Minde herom kaldtes

1859 en O i Franklin Kanalen i arktisk Amerika efter ham Olrik's Island. Han var tillige selv en ivrig og dygtig Zoolog, ligesom han ydede Bidrag til Grønlands Botanik ved at fremskaffe en **Plante-samling** fra Disko-Øen. — **O.** blev 1866 konst. Direktør for **Kgl. grønlandsk Handel** og fik 1869 fast Udnævnelse som saadan. Han var Medlem af flere udenlandske videnskabelige Selskaber. — Justitsraad 1860. — R. 1861. — Kultegning af Henrik Olrik i Familieeje.

Meddelelser om Grønland, III, 1880—94, S. XXVI.

H. Ostermann.

Olrik, Dagmar, 1860—1932, Væverske. F. 28. Juni 1860 i Kbh. (**Frels.**), d. 22. Sept. 1932 i Klampenborg, begr. i Kbh. (Vestre). Søster til Axel **O.** (s. d.). Ugift.

D. **O.** vilde være Malerinde og uddannedes 1879—80 paa Tegneskolen for Kvinder. Derefter overtog Faderen hendes Undervisning, og efter hans Død blev Viggo Pedersen hendes Lærer. Hun begyndte at udstille paa Charlottenborg 1893, et Blomsterbillede; senere udstillede hun Landskaber og dekorative Arbejder. Hun broderede 1890 **Universitetsbanneret** efter et mindre, tegnet Udkast af Faderen. Paa Studierejser i Tyskland, Italien og Frankrig lagde hun sig efter Gobelinvævning, som hun lærte i Rom og Firenze 1900. Efter Hjemkomsten havde D. **O.** 1902—21 Vævestue paa Raadhuset i Kbh., hvor hun først under Lorenz **Frølichs** egen kunstneriske Ledelse, senere under Malthe Engelsted udførte Gobelinerne til **Frølich-Salen** sammen med Louise Harboe og andre Hjælpere. D. **O.** genoplivede med stor Dygtighed den forglemte Gobelinvævning i Danmark. Hun mestrede til Fuldkommenhed den gamle Teknik og fik stor Betydning som kunstnerisk og teknisk Vejleder for en Række Elever. Foruden de nævnte Gobeliner efter **Frølichs** Tegninger har hun vævet en Række Gobeliner af egen Invention og restaureret gamle Gobeliner, tilhørende Nationalmuseet, Universitetet og Fr.borgmuseet. — Blyantstegning af H. Olrik 1864 i Familieeje. Maleri af samme ca. 1864 ligesaa. Kul-tegning af samme 1874 ligesaa. Tegninger af samme 1876 og 77. Maleri af samme 1875 ligesaa. Skitse i Olie af Benedicte Brummer 1907 ligesaa. Tegning af Nørretranders. Portrætteret paa Maleri af Benedicte Brummer ca. 1905: Vævestuen paa Kbh.s Raadhus (Familieeje).

Malthe Engelsted i Lorenz **Frølich-Bogen**, 1920—21, S. 395—98. Th. Faaborg i Skønvirke, VI, 1920, S. 145—59.

Georg Nygaard.

Olrik, Eyvind Gunnar, 1866—1934, Højesteretsdommer. F. 2. Okt. 1866 paa Frbg., d. 21. Dec. 1934 sst., begr. sst. Broder til

Axel og Dagmar **O.** (s. d.). Gift 1° 16. Dec. 1891 i Kbh. (Frue) med Margrethe Christiane Sophie Laura Olsen, f. 17. April 1862 i Holstebro, D. af Byfoged, tidligere Overauditor Alfred Peter **O.** (1817—69) og Elisabeth (Elise) Marie Frederikke Ring (1838—1922). Ægteskabet opløst 1923. 2° 30. Juni 1923 i Nøddebo med Kontorchef i Samfundet og Hjemmet for Vanføre Ida **Kall**, f. 3. Sept. 1884 i Frederikshavn, D. af Konsul Peter Julius Frederik **K.** (1836—1915) og Amalia Frederikke Winding (1848—1924).

O., der allerede 1883 blev Student fra Metropolitanskolen og 1888 juridisk Kandidat, gjorde fra 1891 Tjeneste i Justitsministeriet som Assistent og var tillige i nogle Aar Sagførerfuldmægtig. 1905 blev han Fuldmægtig, men forlod s. A. Ministeriet som Assessor i Kriminal- og Politiretten, hvor han i øvrigt som ung Kandidat havde været konst. Protokolfører. Han havde forberedt sig til denne Gerning ved grundige strafferetlige Studier, der havde sat Frugt dels i Bogen om **Tilregnelighedsspørgsmaalet** i Strafferetten (1897) — en mere almindelig holdt Undersøgelse —, dels i Tidsskriftartikler, navnlig den store Afhandling i »Tidsskrift for **Retsvidenskab**«, VI, 1893 om Lejligheds- og Vaneforbrydere. Han havde dermed indtaget en fremskudt Plads blandt dem, der litterært virkede for Strafferettens Modernisering. Praktisk kom han med heri som Medlem af **Overværgeraadet** fra 1908 (Formand for de jyske Sager til 1916). 1913 overgik **O.** til Overretten og 1917 til Højesteret; 1915 blev han juridisk Censor (Formand for Censorerne 1923) og 1923 Medlem af Overfredningsnævnet. Sin særlige Interesse for Strafferet vedblev han at dyrke som Medredaktør fra 1913 af »Nordisk Tidsskrift for Strafferet«, hvortil han navnlig leverede Kommentarer til afsagte Domme. Værdifulde for Retspraksis var hans kommenterede **Straffelovsudgaver** og — sammen med C. D. Rump udgivne — systematiske Oversigter over Domme i kriminelle Sager 1895—1914 og 1915—24. Som Medlem af Straffelovskommissionen af 1917 fik han 1923 Lejlighed til en samlet **Fremsettelse** af sin kriminalistiske Opfattelse; nævnes kan her, at den nye Lovs Regel om Utilregnelighed fik den af ham som Mindretal foreslaaede Form. Af **O.**s talrige Artikler, der mest fremkom i »Ugeskrift for Retsvæsen«, er der Grund til at nævne hans Afhandling om Lægens Tavshedspligt (1905, A, S. 197—239). I »Tidsskrift for Retsvidenskab« fortsatte han for Aarene 1920—27 de af N. Lassen og en kort Tid af V. Schau leverede Meddelelser fra Højesterets Praksis. Endelig maa nævnes »Dommerbetragtninger«, hvori han samlede nogle spredte mindre Afhandlinger (1929). Ved Udsendelsen heraf var **O.** allerede **hemmet** af en tiltagende Rystelamhed, der **efter-**

haanden tvang ham til at opgive sine Virksomheder og til sidst i 1931 Dommerstillingen. O.s Virksomhed i Højesteret, som han viede en overordentlig Interesse, fik derved ikke kvantitativt den Betydning, den kunde have faaet. Den fordomsfrie og roligt prøvende Vurdering af herskende Retsanskuelser saavel som af menneskelige Forhold, der fremtræder i hans altid velformede skriftlige Udtalelser, havde dog i en lang Aarrække kunnet komme en Dommer-virksomhed til gode. — R. 1913. DM. 1920. K.² 1923. K.¹ 1929. — Tegninger af H. Olrik 1874, 76 og 77. Pasteller af samme fra Ungdommen i Familieej.

Frantz Dahl og O. Haack i Nord. Tidsskr. for Strafferet, XXIII, 1935, S. 105—12. Studenterne fra 1883, 1908, S. 7, med Tillæg, 1923, S. 39 og 1933, . 5.

Troels G. Jørgensen.

Olrik, Henrik Gerner SneedorffBenedict, f. 1876, Personalhistoriker. F. 30. Aug. 1876 i Skelskør. Forældre: Premierløjtnant i Flaaden Henrik Gerner Sneedorff O. (1841—76) og Nonny Caroline Joachimine Bauditz (1842—1910). Gift 28. April 1904 i Rødovre med Henriette Emanuella (Funch) Thomsen, f. 16. Febr. 1877 i Slagelse, D. af Arkitekt og Tømrermester Frederik Andreas T. (1849—1906) og Maria Anna Siller (1853—1933).

O. blev Student 1895 fra Sorø, cand. jur. 1903 og ansattes efter et Par Aars Tjeneste i Overpræsidiets Sekretariat og som Byfogedfuldmægtig i Varde 1907 som Aspirant i Generaldirektionen for Statsbanerne. Her avancerede han 1909 til Fuldmægtig, 1910 til Ekspeditionssekretær og udnævntes 1920 til Chef for 2. Tarif kontor (Erstatningssager), hvis Ressort 1930 blev udvidet med Udførelsen af Statsbanernes omfattende Reklamevirksomhed. 1935 og 1937 var han Statsbanernes Repræsentant ved Arrangementet af disses Deltagelse i Verdensudstillingerne i Bruxelles og Paris. — Sin historiske Interesse skylder O. i væsentlig Grad Skoletiden i det traditionsrige Sorø. Som virksomt Medlem af Soransk Samfunds Bestyrelse (1908—27, 1928—33) skabte han med »Soraner-Bladet« 1916 en Afløser af »Soransk Tidsskrift«, og under hans 21-aarige Ledelse blev Bladet et betydningsfuldt Kildeskrift til Studiet af Skolens og Akademiets Historie. Til hans egne talrige Bidrag, som især behandler den genoprettede Skoles og Frederik VI.s Akademis første Tid, slutter sig »Oversigt over Lærerstanden ved Sorø Akademi og dets Skoler 1822—1922«, I—II (i Skolens Aarsskrifter 1920—22) samt hans soranske Hovedværk »Oversigt over Forstandere og Lærere ved den kgl. Skole i Sorø 1586—1737« (sst. 1927—30); under Udarbejdelse er en Skolematrikel for 1822—1932. Sorø-

Studierne førte **O.** til den litterære Personalhistorie: Udgaven af »**Carl Baggers Basnæs-Digte**« (1920), en Række Ingemann-Undersøgelser, hvoriblandt den polemisk virkningsfulde »Om Ingemanns Aftensang »Fred hviler over Land og By«« (Danske Studier, 1921), seks Afhandlinger om Holberg paa Tersløsegaard (samlede 1934 i »Nogle Holbergiana«) og Skriftet »Holbergs Grav i Sorø Klosterkirke« (1931). Et nyt Speciale har **O.** siden 1925 skabt sig ved sine indgaaende Studier over H. C. Andersens Afstamning, Opvækst og Læreaar, hvor han med stor Dygtighed har ført G. Wads og Hans **Brix'** Undersøgelser videre. »Nogle nye Undersøgelser om H. C. Andersens Slægt og Fødested« (Personalhistorisk Tidsskrift, 8. Rk., VI, 1925) vakte Opmærksomhed ved alvorligt at anfægte den sene Tradition, der udpegede Huset i Hans Jensensstræde Nr. 45, Odense, som Digterens Fødested; i »Om Personer af H. C. Andersens mødrene Slægt« (Anderseniana, II, 1934) løftedes Sløret for hans hidtil ukendte Mormoders Skæbne; 1936 udkom den omhyggeligt kommenterede Udgave af »H. C. Andersens Dagbog fra hans sidste Slagelse-Aar 1825—26« (Anderseniana, IV). Andre personalhistoriske Arbejder er den store Afhandling »Nogle Oplysninger om Adam **Oehlenschlägers** mødrene Slægt« (Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1929) samt Monografien »Firmaet C. Licht« (1925). **O.** har endvidere skrevet Teksten til 2. og 3. Udgave af Kr. Kongstads Billedværk »Helsingør« (1915 og 1929) og gennem Skriftet »Det gamle Voldsted i Grønholt Vang« (1930) givet Stødet til dette Oldtidsmindes Restaurering 1937—38. I Dagspressen har han udfoldet en flittig Virksomhed som Kronikør og tit haft Lejlighed til at vise sig som en frisk og slagfærdig Polemiker. Som Arkivforsker forener han Taalmodighed, Grundighed og Skarpsindighed med en ofte lykkelig Kombinationsevne; ved deres Respekt for den sikre Detaille har hans Kildestudier paa vigtige Felter inden for den litterære Personalhistorie bidraget til en tiltrængt Revision af hævdevundne Opfattelser. Talrige Fagfæller staar i Gæld til hans utrættelige og uegenlyttige Hjælpsomhed. — R. 1923. DM. 1932. — Tegninger af Poul Christiansen 1885 og Otto Christensen 1936, Maleri af Henrik Schouboe 1901, alle i Privateje.

Berl. Tid. 28. Aug. 1936. Politiken 30. Aug. s. A. Sorø Amtstidende 25. ug. s. •

H. Topsøe-Jensen.

Olrik, Hans Thorvald, 1862—1924, Skolemand og Historiker. F. 12. Juli 1862 i Kbh. (Frbg.), d. 12. Juni 1924 sst., begr. sst. (Vestre). Broder til Axel, Dagmar og Eyvind **O.** (s. d.). Gift 1° 25. Maj 1887 i Kbh. (Matth.) med Pianistinden Elisabeth

Cathrine Bruun, f. 27. Dec. 1862 i Kbh. (Johs.), d. 7. April 1896 sst., D. af Justermester Ernst Martinus Calvinus Luther B. (1817—94) og Trine Amalie Steenberg (1819—1901). 2° 29. Jan. 1898 i Nyborg med Dagmar Knudine Caroline Hansen, f. 10. Jan. 1866 i Nyborg, d. 17. Jan. 1930 i Hellerup, D. af Skibskaptajn Knud H. (1816—71) og Caroline Hansen (1824—1912).

O. blev Student 1879 fra Metropolitanskolen, teologisk Kandidat 1885. Fra Kirkehistorien gik hans Vej til Studiet af Danmarks Historie — under Indflydelse af Hjemmets Interesse for gammel-nordisk Aandsliv og tilskyndet af A. D. Jørgensens Skrifter førtes han til den ældre Danmarkshistorie. Han prøvede sig frem med »Knud Lavards Liv og Gærning« (1888) og vandt 1892 den filosofiske Doktorgrad ved 1. Del af »Konge og Præstestand i den danske Middelalder«, en nøgtern og indtrængende Studie, der havde fast Grundvold i Kendskab til udenlandsk Kildestof og tysk Granskning. For første Gang i et kirkehistorisk Arbejde er her gjort Forsøg paa stadig at se den hjemlige Udvikling i Sammenhæng med den europæiske. 1895 fulgte 2. Del, der førte Fremstillingen op til 1241. Hertil sluttede sig inden for samme Aarti Oversætter-arbejder som »Viborgbispen Gunners Levned« (1892) og »Danske Helgeners Levned« (1893—94), udgivne af Selskabet til historiske Kildeskrifters Oversættelse — af hvis Styrelse O. i mange Aar var Medlem — og en Række Afhandlinger delvis af kritisk Art, deriblandt »Studier over Ælnods skrift om Knud den hellige« (Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1892—94), »Bidrag til belysning af Valdemarsønnernes tidsalder« (Hist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1895—97), »Biskop Valdemar og den danske krone« (Aarbøger for nord. Oldk. 1892), »To enslydende danske kongebreve fra 1230« (sst. 1895). Under O.s omfattende praktiske Virksomhed sagtnedes det litterære Arbejde i den følgende Tid, men 1907—08 gav han i Bd. IV af »Verdenskulturen« Skildringer af Riddervæsen og Korstogskultur og af Forholdet mellem Stat og Kirke i Middelalderen (det første Stykke kom i udvidet Skikkelse som særligt Skrift 1924 under Titel: »Ridderliv og Korstogskultur«), og 1908 var han Medarbejder ved Bd. III af »Folkenes Historie«, hvor Fremstillingen af Norden i den ældre Middelalder tilfaldt ham. 1908—09 udsendte han sit Hovedværk »Absalon« (I—II), der hvilede paa mange Aars grundige Studier — et anseligt Tidsbillede, holdt i meget lyse Farver, med Absalons Skikkelse dominerende i Forgrunden. O. vil i denne Bog, som er tilegnet de danske Højskoler, løfte og tilskynde. A. D. Jørgensen er hans Forbillede.

O. var tidligt kommet ind i Skolegerning. 1891 blev han Medlem

af Kommissionen for Skolelærereksamen, 1893 sendtes han af Kultusministeriet til Udlandet for at studere Seminarier, særlig højere Seminarier. Efter Rejsen udkastede han en Plan for Oprettelsen af et højere Statsseminarium. Planen blev lagt til Side, idet man foretrak at bygge paa det allerede bestaaende — de Monrad'ske Kursus, Statens kortvarige og eetaarige Kursus, men 1895—96 blev O. udnævnt til Forstander for disse Kursus med den Opgave at omordne og udvide dem til en fast Institution til Folkeskolelæreres og Realskolelæreres fyldigere Uddannelse. Under O.s sikre Ledelse fik Statens Lærerhøjskole en frodig Vækst med stadig stigende Elevtal, stærkt udvidet Arbejdsomraade, en ypperlig Lærerstab, valgt uden Hensyn til Meninger og Standpunkter. Skolen har i rigt Maal givet den danske Lærerstand Kundskaber og friske Impulser.

Grundlæggelsen og Styret af Statens Lærerhøjskole blev O.s betydeligste Indsats, men hans administrative Evner og alsidige Interesser kom ogsaa til Udfoldelse i andet Virke. 1911—20 var han Formand i Dansk historisk Fællesforening, en praktisk og fast Leder af dens Repræsentantskabsmøder. Efter Julius Langes Død 1896 blev han dansk Redaktør af »Nordisk tidskrift«. Her tog han 1911 til Genmæle mod Gustav Sundbärgs Aforismer »Det svenska folklynnet« i en saglig og sindig Artikel »Svensk og dansk folkelynne«, skreven for at værne om nordisk Samarbejde, som havde store Værdier, der ikke maatte forspildes. — Medlem af Danske Selskab 1904. — Tit. Professor 1894. — R. 1901. DM. 1920. — Blyanttegning af H. Olrik 1864 i Familieeje. Maleri af samme ca. 1864 ligesaa. Tegninger af samme 1874, 76 og 77. Maleri af Benedicte Brummer 1908 i Familieeje og af S. Wandel 1921 paa Statens Lærerhøjskole.

Vilhelm Andersen i Nordisk tidskrift, 1924, S. 322—38. H. Olrik: Danmarks Lærerhøjskole 1856—1906, 1906. Den danske Realskole, XXVI, 1924, S. 243. Fortid og Nutid, V, 1924—25, S. 200 f. *Ellen Jørgensen.*

Olrik, Ole Henrik Benedictus, 1830—90, Maler og Billedhugger. F. 24. Maj 1830 i Kbh. (Garn.), d. 2. Jan. 1890 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Løjtnant, Toldassistent, senere -kontrollør, Johan Henrik Ludvig O. (1794—1880) og Benedicte Martinette Heiberg (1801—76). Gift 20. Maj 1859 paa Frbg. med Hermina Valentiner, f. 23. Nov. 1839 paa Søholm, Stevns, d. 13. Maj 1917 paa Frbg., D. af Forpagter Herman V. (1811—92) og Nicoline Jacobsen (1802—93).

O. viste tidligt kunstneriske Evner og kom 1844 paa Akademiets Modellærskole; noget senere arbejdede han i Bissens Atelier. Han

udførte paa denne Tid et stort Antal formindskede Kopier efter Thorvaldsens Figurer som Modeller for Den kgl. Porcelainsfabrik. Fra 1846 gik han ogsaa paa Akademiets Dekorationsskole, idet det var hans Hensigt at uddanne sig til Dekorationsbilledhugger. Han fandt ret snart Arbejde som saadan. 1848—51 vandt han Akademiets Sølvmedailler, men konkurrerede forgæves til Guldmedaillen. Han udstillede første Gang 1847 (en Portrætbuste), første Gang som Maler 1855. Forinden havde han paa et lille Stipendium været i Paris, hvor han havde arbejdet tre Maaneder i den franske Maler Coutures Atelier. Efter Hjemkomsten helligede han sig især Portrætmaleriet og fik her en stor Søgning, saaledes ogsaa af Kongehus og Adel. Desuden malede han enkelte Alterbilleder, Historiebilleder, Landskaber og Genrebilleder. Blandt disse kendes især »En Brud, der smykkes af en Veninde« (1860), som erhvervedes af Den kgl. Malerisamling. Blandt Portræterne kan nævnes Grev Bille-Brahe-Selbys og Grev Erik Pipers Familiegruppebilleder med legemsstore Figurer. Inden for den kirkelige Kunst er hans Hovedværk det store Alterbillede i Matthæuskirken i Kbh., malet paa Korvæggen. Desuden udfoldede O. en omfattende Virksomhed som Portrættegner til »Ill. Tidende« og som Leverandør af Tegninger og Modeller til kunstindustrielle Genstande. Han blev saaledes beskæftiget af Den kgl. Porcelainsfabrik, Ipsens Terracotta-fabrik, H. C. Drewsens Elektropletfabrik og V. Christensens Sølvvarefabrik. Det drejede sig mest om finere Brugsting, af hvilke flere med Hæder udstilledes paa de store Udstillinger i Udlandet. Desuden tegnede han Bogbind. Han var 1858—59 paa Rejse i Italien, 1862—63 i London og Italien, 1867 i Paris, 1873 i London. 1871 blev han Medlem af Akademiet og 1887 af Akademiraadet. — Af O.s franske Lærer Coutures Stil ses intet i hans Malerkunst, men han erhvervede sig i Udlandet en sober, sleben Form af et vist akademisk, internationalt Tilsnit. Det skaffede ham i Forbindelse med en elskværdig, let idealiserende Opfattelse af Modellerne den store Yndest, han nød som Portrætmaler. Hans øvrige Kunst bærer et tilsvarende Præg, og det samme gælder for saa vidt ogsaa hans kunstindustrielle Arbejder. Her knyttede han sig oprindeligt til Hetsch og dennes nyklassicistiske Stil, men paavirkedes senere af den italienske Renæssances Guldsmedekunst og Ornametik. Desuden forsøgte han sig baade i en naturalistisk og i en »oldnordisk« Stil. Hans Arbejde vidner som Helhed om hans beherskede og skolede Smag. — Tit. Professor 1883. — R. 1876. — Selvportræt i Olie ca. 1855 i Familieeje, i Vandfarve 1853 ligesaa. Maleri af A. Dorph 1854 ligesaa og af A. Jerndorff 1890

efter Fotografi ligesaa. Buste i Terrakotta af Th. Stein ca. 1860. Træsnit 1884 fra C. Poulsen og 1890 af F. Hendriksen.

III. Tid. 19. Jan. 1890. Tidsskr. f. Kunstindustri, VI, s. A., S. 165—74. Aaret rundt, II, s. A., S. 313—18, 351—61. Danskeren, VI, 1891, S. 60. Danske i Paris gennem Tiderne, udg. af Franz v. Jessen, II, 1, 1938, S. 295, 300, 329, 468. Eyvind Olrik: Barndomshjemmet, 1914. " 12 R

Olrik, Jørgen, f. 1875, Museumsmand og Historiker. F. 10. Aug. 1875 paa Frbg. Broder til Axel, Dagmar, Eyvind og Hans O. (s. d.). Gift 1. Nov. 1898 i St. Jørgens ved Svendborg med Hede-
vig Louise West, f. 29. Jan. 1868 paa Egelund ved Faaborg, D. af Skovrider Carl Emil W. (1833—1909) og Caroline Christiane Johanne Louise Krohn (1843—1924).

O. blev Student 1892 fra Metropolitanskolen og 1898 cand. mag. med Historie som Hovedfag. Foruden af Kr. Erslev paavirkedes han under sit Studium af Johs. Steenstrup, hvis hele Livssyn i meget faldt sammen med hans eget. Stærkt befrugtende virkede desuden Samlivet med den begavede Brødrekreds, ikke mindst Broderen Axel, hvem han stod meget nær, og ogsaa det aandeligt og kunstnerisk interesserede Hjem satte sit Præg paa ham. Hurtigt blev han klar over sin Fremtid. Allerede som purung Student blev han 1894 Assistent ved Dansk Folkemuseum og knyttedes 1897 til Nationalmuseets 2. Afd., hvor han uden egentlig fast Ansættelse vedblev at arbejde en Snes Aar og derved forberedte Folkemuseets Sammenslutning med Nationalmuseet. Da denne fandt Sted 1920 efter Bernhard Olsens Afgang, blev O., der 1910 var blevet Inspektør, hans Efterfølger som administrerende Inspektør og har siden Nationalmuseets Nyorganisation 1922 fungeret som Leder af dettes 3. Afd. Som saadan faldt det i hans Lod to Gange at maatte flytte Folkemuseet. Første Gang, da det 1926 efter en Brand i den Privatejendom paa Vesterbro, hvor det fra sin Stiftelse havde haft til Huse, midlertidig installeredes paa Kunstindustrimuseets Loft. Anden Gang, da det efter en Række mislykkede Forsøg paa at skaffe det sit eget Hus 1933 fastsloges, at det skulde have sit Hjem sammen med de øvrige Samlinger i Nationalmuseets store Nybygning. For den sidste Flytning har O. gjort Rede i »Fra Nationalmuseets Arbejdsmark« for 1937 og 1939.

Som alle Museumsmænd af den ældre Generation er O. en selfmade man, men har efterhaanden opnaaet et indgaaende Kendskab til Renæssancens og følgende Tiders materielle Kultur, først og fremmest da højere Stands. En vigtig Dokumentsamling til

Borgerstandens Boligkultur i 16.—17. Aarh. har han givet i »Borgerlige Hjem i Helsingør for 300 Aar siden« (1903), et Uddrag af Byens Skifteprotokoller. Hans egentlige Speciale er dog det danske Sølv, hvis Udvikling han har vist i to statelige Kvarthind, det af Nationalmuseet udgivne »Drikkehorn og Sølv-tøj fra Middelalder og Renaissance« (1909), hvortil naturligt slutter sig »Danske Sølv-arbejder fra Renaissance til vore Dage« (1915). Det er Kataloger henholdsvis over Museets Samlinger og en i Industriforeningen afholdt retrospektiv Udstilling, begge rigt illustrerede, den første tillige forsynet med fyldige Indledninger. Desuden har han udgivet en meget forøget Udgave af Bernhard Olsens Mærkebog »Danske Guldsmedes Mærker« (1919). Andre Grene af Fortidens Kunstindustri som Jernovne og Tin har han behandlet i Afhandlinger i »Tidsskrift for Industri«. Ogsaa i Almuekulturen, den aandelige saavel som den materielle, er han godt bevandret og har siden 1908 været Medlem af — fra 1935 Formand for — Bestyrelsen for Foreningen Danmarks Folkeminder.

Fra Udvalget for Folkeoplysnings Fremme modtog O., der er en stiv Latiner, Opfordring til at oversætte Saxo og har i sin Oversættelse (»Sakses Danesaga«, I—IV, 1908—12) med Held søgt at gengive Saxos kunstlede Stil i en gammeldags Sprog-tone. Opgaven førte ham ganske naturligt ind paa Studiet af selve Værket, og i en Række Afhandlinger i »Historisk Tidsskrift« har han fremsat sin Opfattelse af dets Tilblivelse, dets Forhold til Knytlingasaga og dets Kilder. Da Sprog- og Litteraturselskabet ønskede en Nyudgave af Saxo bygget paa moderne tekstkritiske Principper og med Benyttelse af det af den tyske Filolog C. Knabe tilvejebragte Materiale, var O. derfor selvskreven til Opgaven og besørgede sammen med Hans Ræder Nyudgaven (I, 1931). Tekstrettelserne, der udviklede Udgiverne i en kraftig Polemik med den svenske Historiker L. Weibull, har han udførligt begrundet i en større Afhandling i »Aarbøger for nord. Oldkyndighed« (1930).

O.s Virksomhed som Oversætter har dog ingenlunde indskrænket sig til Saxo. For Selskabet for hist. Kildeskrifters Oversættelse har han saaledes bl. a. udgivet et stort Udvalg af Kilder til Danmarks Historie 1241—74, »Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebisperstrid« (1906—08), for Hist. Samfund for Aarhus Stift den livfulde »Øm Klosters Krønike« (1912, Nyudg. 1932) og for Sprog- og Litteraturselskabet Chr. Falsters »Amoenitates«, »Lærdoms Lystgaard« (I—III, 1919—20), ligesom han for det har udgivet en Samling ældre danske Folkebøger (1919 ff.). I »Det danske Folks Historie« (II—III, 1927—28) har han skildret Perio-

den 1241—1439 og i den af V. la Cour m. fl. udgivne store »Sønderjyllands Historie« nogenlunde samme Tidsafsnit. — Medlem af Danske Selskab 1927. Sekretær i samme 1936. — R. 1928. DM. 1939. — Tegning af H. Olrik ca. 1878 og Maleri af samme 1882, begge i Familieej. *M Mackeprang.*

Olsen, Aksel, f. 1887, Planteskolegartner. F. 6. Aug. 1887 i Kolding. Forældre: Planteskolegartner Thomas O. (f. 1855) og Dorteia (Thea) Kirstine Sørensen (f. 1864). Gift 9. Maj 1918 i Kolding med Helene Marie Hansen, f. 27. Nov. 1893 i Skrydstrup, Gram Herred, D. af Gaardejer Jens Peter H. (f. 1865) og Ansine Caroline Skrydstrup (1862—1935).

O. er gartnerisk uddannet i Faderens og D. T. Poulsens Planteskoler og har derefter virket som Medhjælper i de holstenske Planteskolefirmaer Timm & Co. og Buch & Hermansen samt P. Lambert i Trier m. fl. Efter Hjemkomsten var han Førstemedhjælper i Kolding Planteskole 1911—17, og i Efteraaret 1917 købte han ca. otte ha Land Sydøst for Kolding (**Brændeekærhøj**), som han væsentlig beplantede med Stauder og senere udvidede til at være blandet Planteskole. Snart udvidedes Arealet med yderligere syv ha, og O. gik over til i særlig Grad at dyrke sjældnere Buske, navnlig **Rhododendron**. 1922 foretog han en Rejse til Schweiz, hvorfra han medbragte et rigt Planteudbytte. Ved sine indgaaende Plante-studier specielt over Rhododendron og ved flittig Læsning af Skildringer fra forskellige Flora-Omraader har O. erhvervet sig et ganske enestaaende Plante-kendskab; heri støttes han af sit sjældent skarpe Blik for Planternes Karakterforskelligheder. Med særlig Interesse har han sat sig ind i Planternes geografiske Udbredelse, og ikke mindst gælder dette Vegetationen i Kina og øvrige Dele af Asien. Et synligt Udtryk for dette særlige Studium og for den stadigt øgede Dyrkning af hidtil lidet kendte eller paaagtede Planter har O. givet ved 1930 at paabegynde paa Planteskolens Areal Oprettelsen af et plantegeografisk Anlæg, hvilket gennem Aarene er blevet en virkelig Seværdighed og vækker Beundring hos de besøgende. Sine Erfaringer om Planternes Voksemaade og Udbredelse samt deres Behandling under vore Breddegrader har O. meddelt til Kolleger og Havevenner gennem talrige Publikationer i Tidsskrifter og Bøger, ligesom han har bragt i Handelen adskillige fremmede Plantearter, som forhen var ukendte her i Landet, hvorved han i høj Grad har bidraget til at berige vore Haveanlæg. Som Forfatter er han særpræget og har en fremtrædende Evne til at gøre Emnerne og Titlerne vekslende, vidtomspændende og karak-

teristiske (»Forsøg med Udtørring af Planterødder«, »Sten i Haven«, »Kalk er Gift«, »Trædeplanter«, »Roser fra nære og fjærne Steder og **Tider**«). Stilen er livlig og malende; det kan saaledes anføres, at hans Artikelserie i »Haven«, »Opad Kinas blaa Flod« har bibragt mange Læsere det Indtryk, at Rejsen var selvoplevet. . . .

Olsen, Aksel Gilkrog, f. 1893, Kemiker. F. 26. Okt. 1893 i Gilkrog ved Sindal. Forældre: Arbejdsmand Christian O. (d. 1895) og Marie Nielsen (f. 1860). Gift 25. Okt. 1924 med Gretchen Virginia Ransom, f. 19. Dec. 1905 i Benton Harbor, Michigan, D. af Skibsbygger Kenneth Malcolm R. og Alice Hamilton.

Efter i sin Ungdom at have været Hyrdedreng og Gartnerlærling udvandrede O. sammen med sin Familie til Nebraska 1910. I fire Aar var han Arbejdsmand og Elektriker i Omaha og Washington, Nebraska, hvorefter han 1914 gav sig til at studere ved Nebraska Wesleyan University. Studierne afbrødes 1917 af to Aars Tjeneste i den amerikanske Hær i Frankrig og Tyskland, men fortsattes 1919 ved Universitetet i Toulouse og efter Hjemkomsten til Amerika ved ovennævnte Universitet. Her tog han 1922 Graden B. A. (Bachelor of Arts) og n. A. Graden M. S. (Master of Science) ved University of Minnesota og endelig 1928 Doktorgraden (Ph. D.) ved sidstnævnte Universitet. — 1923—33 var O. Kemiker ved General Foods Corporations Laboratorier i Battle Creek, Michigan, 1933—36 Forsøgsleder ved Walter Baker Chocolate Co., Boston, Massachusetts, derefter Research Chemist for General Foods Corporations Laboratorier i Battle Creek og siden 1939 ved samme Selskabs nyoprettede Laboratorier i Hoboken, New Jersey. — I sidstnævnte Stilling forestaar O. Undersøgelser af Pectin, Gelatine og andre Colloids samt Cereal Chemistry. Kompagniet har over 30 store Fabrikker for Fødevarer: Postum, Jell-o, Certo, Cabumet Bagepulver, Bakers Chocolate o. s. v. — O. var 1930—39 Præsident for Battle Creek Science Club, 1933—34 Vicepræsident for East Lansing Section of American Chemical Society og er Medlem af en Række amerikanske videnskabelige Selskaber. — Af de videnskabelige Afhandlinger, O. har udgivet, kan fremhæves: »A Study of Proteases in Bread Yeast« (1925), »The role of Colloids in digestive processes« (Doktorafhandling, Minnesota University 1928), »Evidence & Structure in Gelatine Jellies« (Journ. Phys. Chem., 1932), »Tallowiness or Rancidity in Grain Products«, »Pectin Studies«, I, II, III. Han har udtaget flere Patenter vedrørende Frembringelse og Brug af Pectin og Gelatine. . . .

Olsen, Albert Georg, f. 1890, Historiker. F. 16. Maj 1890 i Roskilde. Forældre: Fyrbøder, senere Lokomotivfører Christoffer O. (1852—1910) og Ane Cathrine Petersen (1852—1923). Gift 1° 15. Okt. 1916 i Kbh. (b. v.) med Gerda Johanne Christensen, f. 27. Juli 1892 i Kbh. (gift 2° 1922 med mag. art. Kristian Petersen, f. 1888, gift 1° 1914 med Dagmar Søndergaard, f. 1889, 3° 1937 med Eli Sofie Kure, f. 1913), D. af Bogbindermester Carl Frederik C. (1849—1910) og Anne Kirstine Jensen (1853—1915). Ægteskabet opløst. 2° 6. Maj 1921 i Kbh. (b. v.) med Anna Friis Møller, f. 23. Juli 1894 i Hammel, D. af Provst Johannes Christian Herman M. (1847—1914) og Ida Christiane Augusta Amundin Friis (1861—1937). Ægteskabet opløst. 3° 23. Juli 1926 i Helsingør (b. v.) med Agnete Ebba Bing, f. 22. Juli 1905 i Kbh., D. af Dr. med., senere Overlæge, Professor Herman B. (s. d.) og Hustru.

O. kom i Klejnsmedelære og vilde være Maskinmester; tidlig boglig Interesse førte ham ind paa Læsning, og han blev Student 1910, privat dimitteret. Han ernærede sig nogle Aar som Lærer ved københavnske Skoler, begyndte at studere Jura, men skiftede om til Historie og tog Magisterkonferensen i dette Fag 1920 med Speciale i 16.—17. Aarhundrede. Efter et Par Aars Ansættelse i Forsikringsselskabet Nye Danske af 1864 (1919—21) blev han 1922 Journalist ved »Social-Demokraten«, hvor han virkede til 1930 og skrev om økonomiske og økonomisk-politiske Emner. 1928 var han Undervisningsassistent ved Universitetet, 1925—26 Næstformand i Studenter-samfundet, blev Dr. phil. 1930, s. A. Docent i Historie ved Aarhus Universitet, 1934 Professor sst., 1936 efter Konkurrence Professor ved Kbh.s Universitet. 1933—37 var han Medlem af Aarhus Byraad. Han har siddet i Bestyrelsen bl. a. for Journalistforeningen (1928—30) og Historisk Samfund (1928—29) og er fra 1939 Medlem af Historisk Forenings Bestyrelse. — Som Historiker er O. præget af sin nære Forbindelse med Arbejderbevægelsen og af Efterkrigstidens stærke Statsbegreb og Antiliberalisme. Kildekritisk er han Elev af Erik Arup, men er i Valg af Emner og i Behandlingsmaade gaaet sine egne Veje. Han staar i Synspunkter den Sombart'ske og den Schmoller'ske Skole nær og ser sin Hovedopgave i Studiet af økonomisk eller rettere økonomisk-politisk Historie, idet han fastholder Historiens Prioritet over for Økonomien. Han har ud fra disse Forudsætninger leveret en Række Arbejder, der spænder fra 16. til 20. Aarhundrede. I »Historisk Tidsskrift«, 9. Rk., I, 1918—20 behandlede han en nyfunden Regnskabsbog over Studehandel fra 17. Aarh.; om Staten og Lavene skrev han i »Historiske Meddelelser om

Kbh.«, 2. Rk., III, 1927—28. I sin Disputats, »Studier over den danske Finanslov 1850—64« (1930), tog han en ikke hidtil behandlet Side af nyere dansk Historie op, den Kamp om Finansloven, der førtes jævnsides den politiske, og gav herved værdifulde nye **Studie**-linier. 1933 skrev han Afsnittet 1536—1840 i den første samlede Fremstilling af dansk økonomisk Historie, Axel Nielsens »**Dänische Wirtschaftsgeschichte**«. Før og efter dette Arbejde ligger Studier over dansk Merkantilisme i Tiden ca. 1550—1797, hvor **O.** modsat liberale Forfattere forklarer og vurderer denne Erhvervspolitik ud fra en sympatisk Indstilling (Scandia, III, 1930; Acta jutlandica, I, 1932). Det 18. Aarhundredes indre Forhold behandlede han i »Stavnsbaandets Virkninger paa Byerne« (Scandia, VI, 1933) og »Samtidens Syn paa den danske stavnsbundne Bonde« (sst., XII, 1939); han hævder her modsat andre, at Synspunkterne for det 18. Aarhundredes Landboreformer var mindre **socialpolitiske** end statsøkonomiske. Som Konkurrencearbejde skrev **O.** 1936 »Danmark-Norge i det 18. Aarhundrede«, hvor han ud fra et omfattende Kildemateriale belyser Periodens økonomiske Forhold, den norske Nationalfølelse og norske og danske Historikeres Syn paa Helstaten. 1937 behandlede han i »Scandia« svensk Kobberpolitik i 17. Aarhundrede. I »Gyldendals Verdenshistorie. Verden i Gaar og Verden i Dag«, af hvilken han var Medredaktør (1936—39), skrev han om Perioden 1890—1935. Foruden nogle Afhandlinger om moderne **politisk-ideologiske** Foreteelser (Fascisme, Antisemitisme o. s. v.) har han endvidere skrevet den aktuelle populære Haandbog »Kampen om Kolonierne« (1939). — **O.** er en ekspansiv og kampglad Natur, der har sin Styrke i den polemiske Afhandling med energisk Problemstilling og utilsløret Kritik. Som Universitetslærer er han udpræget Praktiker og har baade i Aarhus og Kbh. lagt den største Vægt paa Laboratorieøvelser med det **Maal** at lære Eleverne Selvarbejde. — Maleri af **O. V. Borch** ca. 1930.

PovEngelstoft.

Olsen, Anders, ca. 1718—86, Grønlandspioner. F. ca. 1718 paa Øen Senjen i Nordnorge, d. 11. Dec. 1786 i Igaliko, begr. sst. Herkomst ubekendt. Gift 10. Aug. 1752 i Godthaab med Grønlanderinden Tupernat, f. 1726 paa Ravnøerne ved Godthaab (døbt Febr. 1729 af Hans Egede), d. 10. Febr. 1789 i Igaliko, D. af Sælfanger Sanak.

O. var en af de seks »Nordlandskarle«, som 1740 blev hyret for Grønland af Gjertrud Raschs Brodersøn, Købmand Niels Axelsen Rasch. 1742 fik han Ansættelse i Godthaab, hvor han snart gjorde

sig gældende ved praktisk Dygtighed og Virkelyst og nogle Aar gjorde Tjeneste som Handelsassistent. Ca. 1748 nedsatte han sig iflg. kgl. Tilladelse sammen med en anden af »Nordlandskarlene«, Tømmermand Hans Olsen, formentlig hans Broder, som »Frihandler« i Nærheden af det nuværende Sukkertoppen, men gik 1750 atter ind i Handelens Tjeneste som Assistent i Godthaab, hvor han 1753 tillige blev Tilsynsmand ved Udrustningen af Handelstogterne. 1754 anlagde han som »Oberassistent« Logen Fiskesnæsset og 1755 Kolonien Gl. Sukkertoppen, som han derefter bestyrede som Købmand i næsten tyve Aar med Undtagelse af 1765—67, da han var Formand for Hvalfangsten ved Holsteinsborg. 1773 fik han Ordre til at foretage Rekognosceringer i den sydlige Del af Landet med Henblik paa Nyanlæg, og 1775 anlagde han her Kolonien Julianehaab, »Grønlands Kanaan«, som han bestyrede til 1780, da han efter Ansøgning afskedigedes med Anerkendelse for lang og tro Tjeneste og nedsatte sig som Kvægavler og Jordbruger ved Igaliko i Julianehaabsfjorden, det middelalderlige Bispesæde Gar5ar. Endnu en Gang udførte den aldrende Mand en Pionerbedrift, idet han i Sommeren 1783 paa Handelsdirektionens Opfordring foretog en Ekspedition til Østkysten for at undersøge Fangstforhold og Muligheder for Bebyggelse samt eftersøge »Rudera efter de gamle Nordmænd«, men paa Grund af Ismasser ikke naaede længere end til Lindenowsfjorden. — Et Sund Syd for Holsteinsborg bærer Navn efter O. ligesom en af ham opført Varde. En Sten i Søen bag Julianehaab bærer hans Navnetræk og Aarstallet 1777. Hans Grav i Igaliko er dækket af en stor, tilhugget Sandstensplade.

L. Bobé: Anders Olsen og hans Slægt ved Igaliko, Det grønlandske Selskabs Aarskrift, 1914, S. 100—12.

H. Ostermann.

Olsen, Axel Sofus, f. 1875, Fagforeningsmand. F. 14. Sept. 1875 i Kbh. (Frels.). Adoptivforældre: Stolemager Jørgen Vilhelm Harald O. (1828—95) og Emilie Johanne Mariane Johansen (1836—1909). Gift 25. Jan. 1898 i Kbh. (Stef.) med Anna Mathilde Wifstrand, f. 9. April 1872 i Kbh. (Johs.), D. af Arbejdsmand John W. og Sara Persdotter (1846—1920).

O. kom ind paa sin faglige Bane, da han atten Aar gammel fik Arbejde hos Entreprenørerne Schumacher & Jensen, som havde Jernbetonarbejdet ved Opførelsen af Kunstmuseet. Han kom i 90'erne med i det voksende Organisationsrøre blandt Arbejdsmændene. 1903 indvalgtes han i Bestyrelsen for Jord- og Betonarbejdernes Fagforening og var 1907 Medlem af et Udvalg, som udarbejdede en vigtig Priskurant, der dannede Grundlaget for Gen-

nemførelsen af tvungent Akkordarbejde i Faget. 1908 valgtes han af den københavnske Fællesledelse til Bestyrer af **Arbejdsmændenes Arbejdsløshedskasses Kontrolkontor**, men allerede n. A. blev han Formand for Jord- og Betonarbejdernes Fagforening, en Stilling, han indtog til 1919 med en kort Af brydelse 1911—12, da hele Bestyrelsen en Periode var afsat ved en syndikalistisk Paladsrevolution. Op gennem de vanskelige Krigsaar viste han sig som en dygtig Forhandler og en fast Administrator, og som Voldgiftsmand traf han adskillige retningsgivende Afgørelser. Fra Vinteren 1912—13 etablerede han i Samarbejde med Borups Højskole og Teknologisk Institut nogle Aftenkursus i Udregning og Forstaaelse af **Betonarbejdernes Priskurant**, en pædagogisk Virksomhed, han har viet megen Interesse og efter 1930, efter Gennemførelsen af Landsoverenskomsten med Entreprenørerne, har udvidet til omfattende **Tillidsmandskursus** paa Esbjerg og Roskilde Arbejderhøjskoler og i Kbh. 1916 blev han Medlem af Dansk Arbejdsmands Forbunds Hovedbestyrelse, 1919 Forretningsfører, og var som Lyngsies nære Medarbejder Sjælen i den branchemæssige Omlægning af Forbundets Struktur, der gennemførtes 1925. Efter Lyngsies Død valgtes O. 1932 til hans Efterfølger som Formand for D.A.F., og det tilfaldt saaledes ham at fuldbringe Opførelsen af Forbundets **monumentale Administrationsbygning** i Nyropsgade og at føre Forhandlingerne om Landarbejderforbundets Sammenslutning med D.A.F. til Ende. Linien for den organisatoriske Arbejdsdeling er herefter **yderligere** uddybet, og der er sikret de fire Hovedgrupper — Fabrik-, Jord- og Beton-, Transport- og Landarbejdergruppen — vidtgaaende Selvstændighed inden for det store Forbunds Rammer. Med sit Medlemstal paa ca. 200 000 vil D.A.F. og dets Formands Stilling ganske naturligt veje stærkt til i den faglige Politik. Et vist, traditionelt, Modsætningsforhold mellem Arbejdsmændene og de øvrige Fagforbund (væsentlig af **faglærte**), som stadig latent er til Stede, har dog aldrig i O.s Formandstid givet sig de eksplosive Udslag, som hændelsesvis kunde ske under Lyngsie. Ud fra rene Fagforeningssynspunkter har O., som adskillige andre, været betænkelig ved de senere Aars Udvikling, hvorved faglige Spørgsmaal har fundet deres Løsning paa Rigsdagen, og han har tydeligere end andre givet Udtryk derfor. Han har aabent erklæret denne Situation principielt forkastelig og vil som Leder af den Organisation, der repræsenterer de lavest lønnede i Landet, insistere paa fuld Frihed til at kæmpe for bedre Kaar med de Midler, Organisationen finder bedst egnede. Imidlertid har denne Opfattelse, som han har fremført saavel i kompetente Forsamlinger som i Foredrag og **Artikler**,

og som Forbundet som Helhed deler, ikke været Sammenholdet inden for Arbejderbevægelsen til Afbræk. Ud fra mere omfattende Motiver har ogsaa **O.** affundet sig med den nye Politik, der søger sin Begrundelse i Krisen og Verdenssituationen. Han er en klog Organisationsmand, hvis Indsats for Arbejdsmændenes økonomiske og kulturelle Højnelse er betydelig. Han har ofte opnaaet store Fordele for sine Medlemmer ved saa længe som muligt at vise sig uforsonlig, men naar det kom til Stykket, har han altid ladet Besindighed og Maadehold raade. — **O.** er Formand for Arbejdsmændenes Arbejdsløshedskasse og for Jord- og Betonarbejdernes Aktieselskab, han er Medlem af Forretningsudvalgene for De samvirkende Fagforbund, for Socialdemokratiet og for Arbejderbevægelsens Erhvervsraad, af »Social-Demokraten«s Kontrolkomité, af Bestyrelsen for Arbejdernes Oplysningsforbund og af Bestyrelsen for Danmarks Nationalbank. — Portrætteret paa E. Saltofts Grupp billede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej.

Jord- og Betonarbejdernes Fagorganisations 50 Aars Stiftelsesfest d. 3. April 1934, S. 42 ff. Arbejdsmændenes Fagblad 1933, Nr. 12; 1935, Nr. 16; 1936, Nr. 24. Social-Demokraten 12. og 14. Sept. 1935.

Oluf Bertolt

Olsen, Axel Peder Olivarius, f. 1887, Læge. F. 30. Nov. 1887 i Nøbbølle, Lolland. Forældre: Snedkermester Johannes Christian **O.** (1849—1908) og Frederikke Bolette Hansen (1855—1916). Gift 16. Aug. 1918 i Hillerød (b. v.) med Karen Margrethe Elisabeth Gerdes, f. 14. Sept. 1892 paa Løvballegaard ved Horsens, D. af Proprietær Fritz Johannes Constantin G. (f. 1858) og Johanne Cecilie Andresen (1857—1937).

O. blev Student 1900 fra Nykøbing F., tog Lægeeksamen 1915 og var Kandidat ved forskellige københavnske Hospitaler, til han 1918 nedsatte sig som praktiserende Landlæge i Gislev paa Fyn. Lige forinden havde han været Vikar paa Rigshospitalets Fødeafdeling A hos Gammeltoft, hvor hans Interesse for Obstetrikken vakttes; for at dyrke dette Fag opgav han 1921 Praksis og blev igen ansat hos Gammeltoft, siden ved Rigshospitalets dermato-venereologiske Afdeling og Dronning Louises Børnehospital og derefter som 2. Reservelæge hos Hauch ved Rigshospitalets Fødeafdeling B og Jordmoderskolen 1922—24. Efter Studierejse til Wien fik **O.** sin kirurgiske Uddannelse som Reservekirurg 1925—28 hos Ipsen ved Statshospitalet i Sønderborg. Sin videre obstetriske Uddannelse fik han derpaa hos Albeck ved Statens Fødselsanstalt i Jylland, Aarhus som 1. Reservelæge 1928—32. Hos Albeck, der igennem mange Aar var interesseret i Studiet af Svangerskabs-

toxicoserne, fuldførte **O.** sin Disputats, der udgaves paa Tysk: »Einige Untersuchungen über die Nierenfunktion bei Eklampsie und bei den **damit** verwandten Schwangerschaftserkrankungen«, som han 1932 forsvarede for Doktorgraden med Albeck, i Gammeltøfts Forfald, og Warburg som officielle Opponenten og Dr. phil. Rehberg som Opp. ex auditorio. Disputatsen er et meget grundigt og selvstændigt Arbejde, der ogsaa i Udlandet har hævdet sin Plads i Forskningen om **Aarsagerne** til den stadig gaadefulde Fødekrampe; siden har **O.** i mindre Arbejder og i Diskussioner hjemme samt i Udlandet vist Emnet sin fortsatte Interesse. Under Albecks Sygdom var **O.** konstitueret som Overlæge 1932—33, og efter hans Død udnævntes han til Overlæge ved den jyske Fødselsanstalt fra 1934. **O.** har siden i inden- og udenlandske Tidsskrifter publiceret flere kliniske obstetriske Arbejder paa Basis af Fødselsanstaltens Materiale samt paa ny udgivet Albecks populære Vejledning »Moderkundskab« (1937), har gentagne Gange foretaget Studierejser til Skandinavien og Udlandet. Han er Indehaver af forskellige faglige Hverv og var Medlem af Dommerkomiteen ved Konkurrencen om Professoratet i Obstetrik og Gynækologi 1935 ved Kbh.s Universitet efter Gammeltøfts Afgang.

Univ. Progr. Nov. 1932, S. 160 f. Zentralblatt für Gynäkologie, 1932, S. 2680. Monatsschr. für Geburtshilfe und Gynäkologie, VC, 1932, S. 127. Bibliotek for Læger, CXXV, 1933, S. 133—42.

Otto C. Aagaard.

Olsen, Rasmus Ulrik **Bernhard**, 1836—1922, Museumsdirektør. F. 9. Sept. 1836 i Kbh. (Frue), d. 17. Juli 1922 sst., Urne ved Frilandsmuseet i Lyngby. Forældre: Portner ved Borchs Kollegium Chresten **O.** (1780—1846) og Ane Elisabeth Rasmussen (1806—42). Gift 14. Nov. 1865 i Kbh. (Garn.) med Laura Marie Nathalie Glad, f. 21. Marts 1838 i Kbh. (Frels.), d. 15. Juli 1899 i Fredensborg, D. af Skibsfører Jacob Christian G. (1801—87) og Juliane Frederikke Richie (1803—76).

Tidligt forældreløs gennemgik **O.** Efterslægtsselskabets Skole, arbejdede paa Teknisk Skole og paa Kunstakademiet og udførte for Kittendorff og Aagaards xylografiske Anstalt talrige Afbildninger fra de københavnske Museer. **O.**s Deltagelse i Krigen 1864 som Løjtnant blev kun en forbigaaende Episode i hans Liv; men Tanken om Oprejsning for Nederlaget satte sit Præg paa hans senere Livsgerning. Det skulde dog vare adskillige Aar, inden han blev sig sit egentlige Kald bevidst; foreløbigt førte hans Anlæg for artistiske Arrangementer ham til virksom Deltagelse i Hovedstadens kunstneriske Liv. 1868—85 var han Direktør for Tivoli, paa hvis

Fysiognomi han satte sit Præg; han virkede ogsaa en Tid som Kostumier ved Casino og (1874—76) ved Det kgl. Teater og grundlagde 1885 Panoptikon. Det var O., der gjorde Worsaae opmærksom paa Svenskeren **Hazelius'** banebrydende Virksomhed for at skabe et Museum for nordisk folkelig Kultur, og han fandt sit rette Virkefelt, da Worsaae optog denne Tanke og overdrog O. at samle, ordne og opstille en særlig Afdeling for Landalmuens overleverede Kultur paa den kunstindustrielle Udstilling i Kbh. 1879. Denne Udstilling blev bestemmende for Oprettelsen af Dansk Folkemuseum, der aabnedes 1885 under en særskilt Bestyrelse med O. som Direktør. Trods de ugunstige ydre Kaar — Museet var installeret i lejede Lokaler i et Privathus — lykkedes det O. at give Samlingerne et bestemt Særpræg, ikke mindst ved sin banebrydende Anvendelse af Interiørprincippet i store Dele af Museet; de gamle Bondestuer, hvor alt Indbo havde sin overleverede Plads, gav Museet en langt større Anskuelighed end de sædvanlige Museumsopstillinger og vakte derved Interesse i vide Kredse for vor gamle folkelige Kultur, baade Borgers og Bondes. Skuffelser udeblev dog ikke. Museet var oprettet som en Fortsættelse af og et Supplement til Museet for nordiske Oldsager, og dets Fremtids-skæbne var derfor paa afgørende Maade knyttet til dette (fra 1892: Nationalmuseets danske **Samling**); men O.s Hovedstøtte, Worsaae, døde allerede 1885, og O. skulde ikke i sit lange Liv opleve nogen Løsning paa Nationalmuseets og Folkemuseets Bygningsspørgsmaal. Imidlertid blev de trange og til Museumsbrug lidet egnede Lokaler mere og mere overfyldte, saa at Museet til Slut lignede et Pulterkammer. En Udløsning for sin skabende Evne fandt O. da i Oprettelsen af en **Frilandsafdeling** efter svensk Mønster. Efter et forgæves Forsøg i Rosenborg Have aabnedes Frilandsmuseet 1901 paa sin nuværende Plads Nord for Sorgenfri Park. Det var O.s Tanke gennem dettes Bygninger at give en Oversigt over Boligens Udvikling under særligt Hensyn til Ildstedets skiftende Former og til Bondens Samliv med sine Husdyr, og det var ingen Tilfældighed, at han søgte at knytte Baandet mellem Moderlandet og dets tabte Provinser ved at hente Museets første og efter hans Mening særlig typiske Gaarde og Huse fra Skaane, Halland og Sønderjylland. Senere føjede han hertil et Hus fra Færøerne og forskellige jyske Bygninger. O. interesserede sig ikke alene for de gamle Huse, men ogsaa i høj Grad, især i sine senere Aar, for det dem omgivende Parkanlæg, hvor hans kunstneriske Talenter ret kunde udfolde sig. 1920 traadte O. tilbage som Direktør, samtidig med at hans Museum administrativt indlemmedes i Nationalmuseet som dettes 3. Afde-

ling. — Sin omfattende og helt igennem selverhvervede Viden om kulturhistoriske Emner har **O.** nedlagt dels i Vejledere og Kataloger til sit Museum, dels i en talrig Række Afhandlinger og Artikler, hvis Emner spænder fra Guldmedestempler til Monografier over Bohavets Historie, fra Skildringer af gammeldags **Høst**-skikke til Redegørelse for danske Lavssager, fra Runekalendere til Sølvalteret i Fr.borg Slotskirke. — R. 1879. DM. 1905. F.M.G. 1911. K.² 1920. — Maleri af S. Wandel 1912 (Fr.borg). Skitse af Viggo Johansen s. A. i Folkemuseet. Buste af J. Gelert 1885. Træsnit af L. B. Hansen s. A. efter Fotografi.

Bernh. Olsen: Barndoms minder fra **Fyrterne**, i Vort Folk i det 19. Aarh., I, 1897, S. 466—89. Em. Hannover i Tilskueren, XXIII, 1906, S. 704—22. Festen paa Dansk Folkemuseums 25 Aars Aabningsdag d. 8. Aug. 1910, 1910. Jørgen Olrik i Rig, VII, 1924, S. 16—19. *Jørg Olrik (Møllerup)*

Olsen, Birgitte, se Andersen, Birgitte.

Olsen, Carsten Erik, f. 1891, Botaniker. F. 1. Marts 1891 i Kbh. (**Johs.**). Forældre: Postkontrollør, senere Overpostkontrollør Fr. **O.** (s. d.) og Hustru. Gift 14. Maj 1926 i Kbh. (**Johs.**) med Elsa Edith Eriksson, i. 30. Maj 1901 i Kbh., D. af Værkfører **Frithiof** Teodor Urbanus E. (1873—1911) og Augusta Sandberg (1874—1938).

O. blev Student 1910 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog Magisterkonferens i Naturhistorie med Botanik som Hovedfag 1916. Fra 1919 har han været Assistent ved Carlsberg Laboratoriets kemiske Afdeling. Han har skrevet en Række botaniske og plantefysiologiske Afhandlinger, af hvilke de første væsentlig var vegetationsstatistiske Undersøgelser efter Raunkiærs Metoder, saaledes hans Studier over Mossernes Indvandringssfølge paa Barken af vore Skovtræer (Bot. Tidsskr., XXXIV, 1917) og over Bundfloraen i danske Egeskove og Egekrat, for hvilken der tildeltes ham Universitetets Guldmedaille 1918 (trykt i Bot. Tidsskr., XLIV, 1938). Som Assistent hos S. P. L. Sørensen førtes han ind paa Undersøgelser over Jordbundens Brintionkoncentration og dens Betydning for Plantefordelingen i Naturen. 1921 disputerede han for Doktorgraden med en Afhandling om dette Emne (Medd. Carlsb. Lab., XV), hvori han viser, at det i **Hovedsagen** ikke er Jordbundens forskellige Indhold af Kalk, men derimod dens deraf betingede Brintionkoncentration, der har Betydning for **Plante**-fordelingen, og at den gamle Inddeling af **Planterne** i Kalkplanter og kalksky Planter ikke kan opretholdes. **O.** er en af de første, der indgaaende har behandlet dette for Planteavlen vigtige Problem,

og i flere senere Afhandlinger (alle i Medd. Carlsb. Lab.) har han uddybet dette nærmere ved ogsaa at undersøge Brintionkoncentrationens Betydning for de mikrobiologiske Omsætninger i Jordbunden (**Nitrifikation, Ammonifikation og Kvælstof binding**). I de senere Aar har han særlig beskæftiget sig med rent plantefysiologiske Undersøgelser, specielt over Planternes Optagelse af Mineralstoffer, Jern (Jernoptagelse og Klorose), Mangan, Kobber, Kalций og Kalium.

Carl Christensen.

Olsen, Christian Benjamin, 1873—1935, Marinemaler. F. 3. Maj 1873 i Odense, d. 11. Febr. 1935 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Købmand **Anthon O.** (1842—92) og Marie Sophie Margrethe Rasmussen (1842—1916). Gift 20. Okt. 1897 paa Frbg. (b. v.) med Hedevig Margrethe Hastrup, f. 27. Maj 1871 i Odense, D. af Adjunkt, cand. theol. Frederik Julius H. (1821—1900) og Augusta Jørgine Johansen (1844—1931).

O. stod i Malerlære i Svendborg, gik paa Teknisk Skole sst. og rejste efter at have gjort Svendestykke til Kbh. 1893. Fra Drengenaarene havde han tegnet og malet, og han uddannede sig nu paa egen Haand til Marinemaler, støttet ved Raad og Vejledning af Chr. Blache. Han udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1905—08 og Charlottenborg Foraarsudstilling 1906—35 og vandt 1919 Neuhausens Præmie med »Smaafartøjer i Bygevejr«. **O.** var ofte paa Togt med Marinens Skibe og deltog tillige i adskillige længere Farter (bl. a. til Portugal, Spanien, Nordafrika, flere Gange til Finland; endvidere Deltager i Kongeparrets Rejser til Færøerne, Island og Grønland 1921 og til Færøerne og Island 1926). Som Marinemaler i gammeldags Forstand beskæftigede han sig ligeligt med alt til Faget henhørende, baade Orlogs- og Koffardiskibe i al Slags Vejr, idet han trofast varetog den Tradition, som hans Læremester havde overleveret ham. Sin største Indsats gjorde han i Porcelænsindustrien. Han blev knyttet til Bing & Grøndahl 1906 og ansattes 1913 paa Den kgl. Porcelainsfabrik, hvor han virkede til sin Død og til sidst blev en af Hovedkræfterne inden for Underglasurmaleriet. — Malerier af **O.** findes i Kronborg-Museet og paa Koldinghus. - R. 1933.

Sigurd Schultz.

Olsen, Christen, 1800—81, juridisk og historisk Forfatter. F. 7. Juni 1800 i Valsølle, d. 25. Marts 1881 i Randers, begr. sst. Forældre: Indsidders Ole **O.** (ca. 1758—1802) og Johanne Cathrine (Trine) Eriksdatter (ca. 1768—1845, gift 2° 1802 el. 03 med Husmand Peder Olsen, ca. 1778—1839). Gift 1. Nov.

1843 i Randers med Anna Nicoline Helene Levinsen, f. 6. Nov. 1815 i Holbæk, Randers Amt, d. 15. Maj 1891 i Randers, D. af Skolelærer Henrik L. (1782—1832) og Anne Kristine Sørensen (1782—1849).

O. blev dansk Jurist 1821, var **Amtsfuldmægtig** i Randers 1824—41 og blev 1843 Prokurator sst. 1842 blev han Strandingskommissionær og var 1848 Medlem af Viborg Stænder. Han deltog 1852 i Oprettelsen af en Kreditforening for Købstadgrundejere i Nørrejylland, for hvis Direktion han blev Formand, 1854 var han Medstifter af **Disconto**-, Laane- og Sparebanken i Randers og n. A. af Den jyske Købstadforening, der 1856 udvidedes til Den danske Købstadforening. 1834—37 var han Medredaktør af »Ugeblad for den danske Bonde« og 1843—44 Redaktør af det af **Sagførerforeningen** udgivne »Juridisk Maanedsskrift«. Han udgav en Række **praktisk-juridiske** Haandbøger, som Regel med historisk Indledning (bl. a. 1841 »Juridisk Haandbog for Jordemødre i Danmark og Norge«, 1843 »Haandbog for Sogneforstanderskaber og **Amtsraad i Danmark**«). Han var historisk interesseret og udgav 1837 »Kong Christian den Syvendes udenlandske Reise i Aaret 1768« og 1839 »Efterretninger om Niels Ebbesen og hans Daad under Grevens Fejde 1340«. Endelig var han en ivrig Indsamler af Oplysninger om Dialektord til Molbechs Dialekt-Leksikon (1841). Han var i det hele en Samlernatur; hans vidtløftige historiske Optegnelser, hvoraf dog meget var værdiløst, købtes af Rigsarkivet og findes nu i Landsarkivet i Viborg. ~- **Kancelliraad** 1858.

H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kgl. Bevilling 1660—1869, 1935, S. 259. Palle Rosenkrantz: Prokuratorerne i Danmark i det 19. Aarhundrede 1810—68, 1928, S. 86, 118, 161, 194 f.

H. Munch-Petersen (Povl Engelstoft*).

Olsen, Claus Jørgen, f. 1864, Malermester. F. 18. Aug. 1864 i Arnakke ved Holbæk. Forældre: Arbejdsmand Claus Jørgen O. (1834—64) og Mette Kirstine Nielsen. Gift 8. Maj 1891 i **Kbh.** (Johs.) med Jensine Christine Hansen, f. 19. Febr. 1866 i Kbh. (Fødsst.).

O.s Fader faldt i Krigen s. A. som Sønnen blev født. Efter Skolegang i Holbæk og Konfirmation kom O. i Malerlære hos A. Holm i samme By. Som Svend rejste han til Kbh. og gik i Teknisk Skole, rejste derefter paa Professionen i Tyskland og gik efter Hjemkomsten fire Kvartaler i Kunstakademiets Forberedelsesskole 1882—84 og fem Kvartaler i Dekorationsklassen 1885—88. Han nedsatte sig som Malermester og gjorde sig snart gældende

inden for Lavet, der 1905 valgte ham til Oldermænd. For sit Fag gjorde han et energisk Arbejde inden for Arbejdsgiverforeningen og Fællesrepræsentationen for Haandværk og Industri. Han opnaaede betydelige Tillidshverv inden for disse Organisationer og endte som Formand. Hans Interesse for Lærlingeuddannelsen førte ham til Formandspladsen i Læringleforeningens Repræsentantskab og samme Stilling i Fællesrepræsentationens Svendeprøvekommission. Endvidere er han Medlem af den faste Voldgiftsret. O. var i det hele taget en Organisationens Mand og har udført et stort Arbejde inden for Haandværkets forskellige Organer. 1938 nedlagde han de fleste af de nævnte Tillidshverv og udnævntes samtidig til Æres-Oldermænd i Malerlavet og Æresmedlem af Fællesrepræsentationen. Han er stadig Formand for De forenede Malermestres Farvemølle og sidder i Bestyrelsen og Forretningsudvalget for Teknologisk Institut. — R. 1921. DM. 1928.

C. A. Clemmensen: Haandværkerbanken og dens Mænd 1867—1917, 1917.

Georg Nygaard.

Olsen, Frederik Christian, 1802—74, Filolog, Skolemand. F. 23. April 1802 i Kbh. (Holmens), d. 24. Okt. 1874 sst. (Frbg.), begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Toldbetjent Anders O. (d. 1807) og Sophia Charlotte Flemming (1771—1846). Gift 1° 10. April 1827 i Kbh. (Trin.) med Marthe Helena Andrea Schütte, f. 14. Jan. 1803 paa Hegnetslund, Herfølge Sogn, d. 30. Jan. 1853 i Viborg, D. af Krigsassessor, senere Telegrafbestyrer Johan Vilhelm S. (1771—1847) og Karen Malene Buch (1773—1849). 2° 16. Okt. 1866 i Borbjerg ved Holstebro med Margrethe Christiane Eulalia Frisenberg, f. 13. Nov. 1839 i Fredericia, d. 3. Okt. 1914 paa Oringe, D. af Kaptajn Christian Frederik F. (1790—1848) og Elisabeth Marie Hauch (1814—71).

O. blev Student 1819 fra v. Westens Institut og valgte Filologi til Fag; blandt hans jævnaldrende, fortrolige Studiefæller var Madvig. 1822 vandt han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en filologisk Prisopgave, der havde Berøring med Kunstarkæologien, medens Madvig fik Accessit; 1824 foranledigede han som Medlem af Studenterforeningen dennes Fest for Henrik Steffens, 1827 tog han filologisk Embedseksamen og blev n. A. Adjunkt ved Metropolitanskolen, 1830 Overlærer i Helsingør og 1837 ved Metropolitanskolen. 1835 havde han udgivet en Række hidtil ukendte Breve af stor Vigtighed for Forstaaelsen af Johs. Ewalds Liv og Forhold i Aarene 1774—77, og forskellige Sider af Forfatterskabet belyste han gennem andet nyt Materiale i en Recension 1836 af

Molbechs Bog om Ewalds **Levned** (i Maanedsskrift f. **Litt.**, XV, S. 1—46). Ved disse Arbejder, som vidner om fin kritisk Sans, indtager **O.** en smuk Plads inden for Ewaldforskningen. I Henhold til Poul Møllers sidste Villie besørgede han 1842 Udgivelsen af den videnskabelige Del af de efterladte Skrifter og føjede 1843 hertil en **Levnedsskildring** af sin afdøde Ven, et klassisk Værk i vor biografiske Litteratur, Emnet fuldt ud værdigt. 1838 var **O.** blevet Formand i Selskabet til Trykkefrierhedens rette Brug, var 1839—41 Redaktør af »Dansk Folkeblad« og 1841—44 af »Dansk Folkekalender«, hvor han bl. a. skrev en paa personligt Kendskab hvilende Opsats om H. V. Bissen. 1844 udnævntes han til Rektor i Viborg; naar undtages et Par Artikler 1848 i lokale Aviser saa fra da af kun aarlige Skoleefterretninger med ret stereotypet Indhold Lyset fra hans Haand. Som Skolemand kunde **O.**, der med uegennyttig Hjælpsomhed tog sig af fattige Disciple, være i høj Grad livfuld i sin Undervisning, men ogsaa paafaldende forsømmelig og distræt, i Optræden til Tider lunefuld og fornem. Af Helbredshensyn rejste han 1863—64 til Italien, men da varig Bedring ikke indtraadte, søgte han 1866 sin Afsked; sine sidste Leveaar tilbragte han i mental Svækkelse. Thomas Lange har 1882 **laant** Træk fra sin gamle Rektor til en af Personerne i Romanen »En Kjærlighedshistorie«. — Tit. Professor 1856. — Litografi 1875 fra Tegner & Kittendorff efter ældre Fotografi. Træsnit 1868.

Fædrelandet 26. Okt. 1874. Almuevennen 9. Dec. 1874. F. E. Hundrup: Lærerstanden ved Viborg Kathedralskole, 1875, S. 35—38. J. N. Madvig: Livserindringer, 1887, S. 77 f. Nic. Bøgh: Christian Winther, I—III, 1893—1901 (se Registeret). A. Møller i Vor Ungdom 1899, S. 320—23. Jelma Olsen: Fra grundtvigske Kredse, 1915. Ole Lund i Fra Fr.borg Amt, 1929,

Carl S. Petersen.

Olsen, Frederik Valdemar, f. 1877, General. F. 24. Maj 1877 i Kalundborg. Forældre: Dampskibsdrager Peter **O.** (1842—1920) og Thora Marie Thomsen (1840—1923). Gift 25. Juli 1929 i Paris med Yvonne Marguerite Madeleine Atgier, f. 2. Febr. 1888 i Algier, D. af Generallæge i den franske Hær **Emile A.** (1840—1915) °S Alice Toutin (f. 1862).

O. tog 1893 Præliminæreksamen i Kalundborg, aftjente sin Værnepligt i Feltartilleriet og kom paa Sekondløjtnantskolen, hvorfra han udgik som Sekondløjtnant ved 2. Artilleri Afdeling (1. Artilleriregiment) 1897. Efter Tjeneste ved denne Afdeling rejste han 1898 til Congo som Sekondløjtnant i La Force Publique du Congo. Han

ansattes først ved Instruktionslejren i **Irebu** og kom kort efter med et Ekspeditionskorps under Baron Dhanis mod den oprørske **Bate-tela-Stamme**. 1901 deltog han i Malfeyts Ekspedition til Sikring af Territoriet Ruzizi-Kivu mod tyske og engelske Okkupationsforsøg, hvorefter han blev stationeret ved Styrkerne i dette Distrikt og oprettede den første Militærpost ved Kivu-Søen. Hans Ophold her blev afbrudt af en alvorlig Sygdom, som tvang ham til et Aars Ophold i Europa. Han vendte tilbage 1904 og udnævntes efterhaanden til Kaptajn, stationeret i Ruzizi-Kivu, Kaptajn-Kommandant, Zonechef i **Uvira** og Zonechef i **Ruzizi-Kivu**. Efter et nyt Europa-Ophold 1907—08 udnævntes han til Kommandant over Territoriet Ruzizi-Kivu. Paa det Tidspunkt var der endnu uafgjorte Grænsespørgsmaal i disse Egne. En engelsk Kolonistyrke havde besat en Stilling, som **O.** hævdede var belgisk Territorium; han optraadte med stor Fasthed, og Episoden endte med, at Englænderne trak sig tilbage. Herefter blev **O.** sendt til Katanga i Congos sydøstlige Hjørne for at beskytte de derværende rige Mine-distrikter mod sydafrikanske »trekkers« Forsøg paa at sætte sig fast. Han samlede 1000 Mand, naaede frem gennem et uhyre vanskeligt Terræn og sikrede hele dette rige Omraade for Belgien. Som Kommandant over Katanga organiserede han dette Territorium og uddannede Tropperne med saa stor Dygtighed, at han under Verdenskrigen var selvskreven til ledende militære Stillinger under den belgiske Congohærs Operationer mod de tyske Kolonitropper i Østafrika. Han fik som Major Kommandoen over Troppeafdelinger i Tanganyika og Nord Rhodesia og kæmpede her i Forbindelse med Englænderne. I nogen Tid fungerede han som Stabschef ved Overkommandoen, og der tillægges ham en meget stor Del af Æren for, at Operationerne **fik** et heldigt Udfald. Han udmærkede sig især ved i Sept. 1916 at indtage Byen Tabora i Tanganyika. — Efter et Europaophold 1917 fik **O.** som Oberstløjtnant Kommandoen over Sydbrigaden, 1918, ved Krigens Afslutning, over Tropperne i Øst. 1920 blev han udnævnt til Oberst og Chef for Militærdistriktet Katanga og i Sept. s. A. til Chef for La Force Publique i **Boma**. Som Belønning for de Tjenester, **O.** saaledes havde ydet Belgien, fik han af det belgiske Parlament »Grande Naturalisation« som belgisk Statsborger. I Motiveringen hed det, at »denne tapre blandt alle tapre, som har tilbragt 30 Aar i Congo, er nu af Hjerter og Sjæl blevet en stor Mand i Belgien«. Efter en Orlov i Europa vendte **O.** 1922 tilbage til Congo og overtog igen Kommandoen over La Force Publique. 1924 fungerede han som Generalguvernør under dennes Orlov, og s. A. blev han Guvernør

over Provinsen Kasai. 1925 udnævntes **O.** til General, men tog straks efter paa Opfordring af Minister Carton de Tournai sin Afsked for at organisere **Transportvæsenet** paa Congos Floder, idet han modtog Udnævnelse til Generaldirektør for Unatra, Union Nationale des Transports Fluviaux, og desuden for La Compagnie des Chemins de Fer du Congo Supérieur aux Grands lacs Africaine («**Grandslacs**»). Det var enestaaende, at en Udlænding fik overdraget saa høje Stillinger, men Udnævnelsen hilstes med enstemmig Anerkendelse i hele den belgiske Presse. 1927 blev **O.** Administrator ved Unatra, indtil Selskabet 1936 overtoges af Otraco, **L'Office d'Exploitation des Transports Coloniaux**, i hvilket han derefter ansattes som Administrateur-gérant. Som saadan har han Ledelsen af følgende store Foretagender: **Mayambe-Jernbanen (Boma-Tshela)**, Havnen ved Matadi, Jernbanelinien Matadi-Leopoldville og alle Dampskibslinierne paa Floderne i Congo. — **O.** har modtaget en lang Række høje Udmærkelser og Dekorationer. Blandt de danske Officerer, der i den sidste Menneskealder har deltaget i Koloniseringen af Congo, staar han som den, der er naaet højst i Rang og har faaet betroet de mest indflydelsesrige Stillinger. Belgierne hylder ham som Repræsentant for »den stærke Race, der kommer fra Skandinavien«, og han har ved sin fremragende Indsats baade paa militære Omraader og i den civile Administration skabt Respekt om det danske Navn. **4 Kamb**

Olsen, Fritz Johannes Jacob, 1854—1934, Postembedsmand, post-historisk Forfatter. F. 20. Sept. 1854 i Kbh. (**Garn.**), d. 7. Juli 1934 sst., Urne paa Garn. Kgd. Forældre: Hushovmester hos Prins Frederik af Hessen Ole Nielsen **O.** (1811—62) og Caroline Juliane Christiane Hendrichsen (1823—95). Gift 12. Febr. 1890 i Horsens med Emilie Louise Andersen, f. 5. April 1858 i Kbh. (**Trin.**), D. af Værtshusholder, senere Ølhandler Hans A. (ca. 1812—63, gift 2° 1858 med Nicoline Ferdinandine **Degenkolw**, 1832—96) og Christiane Petersen (ca. 1815—58).

O. indtraadte 1869 i Postvæsenets Tjeneste, fungerede 1872 som Assistent ved Feltpostkontoret i Hald, blev 1873 Postskriver, 1874 Assistent i Generaldirektoratet, s. A. Postekspedient i **Kbh.**, var 1878 Assistent ved Feltpostkontoret i Jægersborg Dyrehave, udnævntes 1886 til fung. Postkontrollør, fast ansat 1889, 1902 til Postmester i Thisted og 1905 til Overpostkontrollør i Kbh. (Chef for Købmagergades Postkontor). Han afgik 1924 paa Grund af Alder. — **O.** kom tidligt ind paa at beskæftige sig med sin Etats Historie, og allerede 1889 udgav han »Det danske Postvæsen, dets

Historie og Personer indtil dets Overtagelse af Staten 1711, der 1903 efterfulgtes af »Postvæsenet i Danmark som Statsinstitution indtil Christian VII.s Død. (1711—1808)«, 1908 af »Postvæsenet i Danmark under Frederik VI. og Christian VIII. (1808—1848)« og endelig 1924 af »Postvæsenet i Danmark 1848—1873«. Herindimellem udgav han i Anledning af Centralpostbygningens Indvielse 1912 Skriftet »Det københavnske Postvæsen 1624—1912« og efter sin Afskedigelse »Poststyrelsen, Postkontorerne og Postmestrene i Danmark 1624—1924« (1925). Endelig samlede han under Titlen »Den danske Postetat 1624—1927« (1929) personhistoriske Optegnelser om Postvæsenets Embedsklassers Personale i det nævnte Tidsrum, men dette Arbejde eksisterer kun i fire maskinskrevne Eksemplarer, fordelte til Rigsarkivet og de tre Statsbiblioteker. Som et første Forsøg paa at give en udtømmende Fremstilling af Postvæsenets Historie gennem Tiderne er O.s Arbejde al Ære værd, men det kan ikke skjules, at han ofte har gjort sig skyldig i Fejltagelser og Fejllæsninger, ligesom han ofte ikke er gaaet til selve Kilderne, men har nøjedes med at benytte Indholdsfortegnelserne til de kongelige Breve. Alligevel er hans Arbejde, naar det benyttes med fornøden Varsomhed og Kritik, af stor Værdi. — R. 1910. DM. 1918.

H. Hjorth-Nielsen.

Olsen, Frejlf Møller, 1868—1936, Journalist, Forfatter. F. 9. Febr. 1868 i Lyngby, d. 5. Juni 1936 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Broder til Journalisten Henrik Cavling (s. d.). Gift 1° 21. Dec. 1895 1 Kbh. (Garn.) med Harriet Johanne Frederikke Abrahams, f. 6. Okt. 1871 i Kbh. (Holmens), d. 17. April 1914 sst., D. af cand. phil., Vekselmægler, senere Lærer Frederik (Fritz) Philip Vilhelm A. (1841—81) og Jensine Marie Frederikke Cecilie Holm (1849—91). 2° 4. Jan. 1927 i Skovshoved med Ellen Carlsen, f. 12. Jan. 1881 i Hjørring, D. af Redaktør Vilh. C. (s. d.) og Hustru.

Allerede som Dreng var det O.s Drøm at blive Journalist. Han sendte anonymt Indlæg til »Lyngby Avis«, »Morgenbladet« og »Dags-Avisen« og fik sine Artikler optaget. Foreløbigt maatte han dog forsøge sig i forskellige Fag. Han gik en kort Tid paa Blaagaards Seminarium, var senere en Tid i Lære i Ly Mejeri paa Lolland, men han forsømte sit Arbejde for at tilfredsstille sin ubændige Trang til Læsning og Skriveri. Han læste alt i Flæng, Digtning og Filosofi, skrev revolutionære Digte, som han under Mærket Fr. Møller bl. a. fik optaget i »Demokraten« i Aarhus. Fra dette Blad fik han Tilbud om Medarbejderskab og var ogsaa nogle Maaneder ansat ved Bladet; men den seksten-syttenaarige

Dreng med den levende Fantasi manglede Stadighed. Han rejste tilbage til Kbh. og tog en Læringeplads paa et københavnsk Trykkeri. Det varede i fire Aar. 1889, da han havde sparet et Par Hundrede Kroner sammen, satte han sig i Hovedet, vistnok ægget dertil af sin Broders Held som rejsende Korrespondent, at han vilde til Udlandet. Han rejste til Dresden, opholdt sig derefter et Par Maaneder i Berlin og Hamburg, men Pengene slap op, og de Smaabeløb, han kunde tjene ved Korrespondancer til danske Blade, bl. a. til Henning Jensens »Enhver Sit«, strakte trods al Sparsommelighed ikke til. Disse faa Maaneders Ophold i Tyskland blev O.s eneste Udenlandsrejse. Ved sin Hjemkomst knyttedes han til det af Ernst Brandes startede »Kjøbenhavns Børs-Tidende«, der væsentlig beskæftigede unge litterære Talenter. Under den daglige Omgang med Ernst Brandes vandt O. Stadighed, og hans Færdighed udvikledes. Han forblev ved Bladet til dets Ophør ved Brandes' Død 1892. Der blev lagt Mærke til den unge talentfulde Journalist med de ualmindelige Skribentevner, og Edv. Brandes knyttede O. som Rigsdagsreferent til »Politiken«. Han var desuden fra 1897 ansat ved det af Ove Rode startede »København«. Ved disse Blade arbejdede han til 1905 og udfoldede en saa alsidig og flittig journalistisk Virksomhed, at han fra Nytaar 1905, samtidig med at Broderen overtog Redaktionen af »Politiken«, fik overdraget Chefstillingen ved det under den russisk-japanske Krig startede Nyhedsblad »Ekstrabladet«. Fra nu af til sin Død var han knyttet til »Ekstrabladet«, der helt igennem prægedes af sin Redaktørs frisindede, stærke, ensidige og dog saa mangfoldigt sammensatte Personlighed. Han gav i rigt Maal unge Talenter, Litterater og Tegnere, Lejlighed til at forsøge sig. Han stod i et godt Forhold til sine faste Medarbejdere, som han gav fuldkomment frie Hænder, naar de havde vundet hans Tillid. O.s Syn paa Journalistik var i udpræget Grad artistisk. Dagens Begivenheder, de smaa som de store, omsattes straks i hans glødende, altid virksomme Fantasi til Avisartikler. Ethvert Emne behandlede han, tilsyneladende lige oplagt. Fra Jan. 1905 til en halv Snes Dage før sin Død skrev han hver Dag (med Undtagelse af de fire Maaneder, da han afsonede en Fængselsstraf for Injurier mod Biskop Ostenfeld) sine ledende Artikler; men desuden udfoldede han sig i utallige Litteraturanmeldelser, Artikler om Teater, Musik, Dagens vekslende Emner under forskellige Mærker, bl. a. Mcfisto, Claus Hoff, Jonas Worm, Pind og gemytlig-københavnsk som Den dovne Dreng. Næppe nogen dansk Journalist har overgaaet ham i Produktivitet. O. var den fødte Journalist, en af de meget faa, der lynsnart kunde

danne sig sin afsund Fornuft prægede Mening og forme sit Indtryk af en lige indtruffen Begivenhed og fremsætte det paa et af hans modtagelige Personlighed formet Sprog, der helt igennem var hans eget, ukunstlet, født af Øjeblikket, i sjælden Grad skabt af Mundtlighed. Hemmeligheden ved O.s Sprogkunst, der vældede frem fra uuddømmelige Kilder, var simpelt hen den, at han ikke behøvede at søge efter Udtrykket. Han mestrede Sproget som faa, hans uhyre udstrakte Læsning befrugtede hans Produktivitet, H. C. Andersen, Søren Kierkegaard, Goethe og Heine var hans Yndlingsforfattere, hans sproglige Øre svigtede ham sjældent. Men intet Under, at der ved en saa rastløs Virksomhed, hvorunder der ofte *maatte* tages omgaaende Stilling til en Sag, kunde indløbe overilede Domme eller uovervejede Standpunkter, der vakte berettiget Kritik eller Modstand, selv i hans egen Lejr. Som journalistisk Skribent var O. noget helt for sig selv. »Han leger med Sproget som med en Kattekillings«, sagde Dr. V. Pingel. Det er naturligt, at en saa rutineret og produktiv Skribent følte Trang til at samle sig om et litterært Arbejde ved Siden af Journalistikken. Allerede 1892 havde han i et lille Bind, »Danske Socialister«, samlet nogle af sine Portrætskitser fra »Børstidende«, et ungdommeligt Arbejde, der fremkom som Led i en Bladpolemik. Fængselsopholdet gav ham Anledning til at udøse al sin Harm og Følsomhed i »Min Fængselsdagbog« (trykt som Manuskript 1918). Nogle »Brudstykker af min Selvbiografi«, offentliggjorte i »Tilskueren« 1921—23, er tillige med »En københavnsk Journalist. Indledning til min Selvbiografi« (1922) derimod interessante menneskelige Dokumenter, der med hensynsløs Ærlighed blotter os Mennesket O., en sammensat og splittet Menneskesjæl. Hans spekulative Natur fandt Udtryk i Aforismerne »Det menneskelige Menneske« (1929). O. har i disse Bøger sat sig selv et varigt Minde. Bøger af lettere Art var »Københavnerviv«, Tekster til Tegninger af Axel Nygaard, 1906, og »Mennesker«, Tekster til Tegninger af Eigil Petersen, 1907. — Maleri af Niels Hansen 1918 paa »Ekstrabladet«. Tegninger af Vald. Andersen 1918 og Eigil Petersen.

Ovenn. Erindringer. Andre Erindringer i Magasinet 16. og 30. Aug., 20. Sept. og 18. Okt. 1936. Poul Levin i Tilskueren, XXXIX, 1922, II, S. 348 f. Svend Ranulf sst., S. 418—24. P. E. i Bogens Verden, IV, s. A., S. 231. Politiken og Ekstrabladet 6. Juni 1936. Paul V. Rubow i Berl. Tid. 10. Okt. 1938.

Georg Nygaard.

Olsen, Gregers Christian, 1857—1923, Journalist. F. 12. Marts 1857 i Nykøbing F., d. 3. Dec. 1923 i Kbh., Urne paa Ass. Kgd.

Forældre: Snedkermester Rasmus O. (1825—97, gift 1° 1850 med Engelline Emilie Hjorth, 1826—53, 3° 1879 med Sidsel Pedersdatter, 1824—93) °S Christiane Elisa Holm (1832—77). Gift 1° 21. Dec. 1882 i Kbh. (b. v.) med Ane Marie Jensen, f. 18. Dec. 1851 i Rønnebæk, d. 21. Juni 1890 i Kbh. (**Hel-ligk.**), D. af Husmand Jens Rasmussen (ca. 1807—69) og Maren Drejmann (1813—95). 2° 7. Aug. 1891 i Kbh. (b. v.) med Petræa Susanne Anna Johanne Hørdum, f. 23. Sept. 1867 i Hyllested, Mols, d. 7. Aug. 1937 i Værløse, D. af Skomager, senere Forretningsfører, Folketingsmand Chr. H. (s. d.) og Hustru.

O. lærte Snedkerhaandværket hos sin Fader, blev udlært 1875, kom til Kbh. for at blive Gardist og arbejdede her i 70'ernes Slutning, dels som Piano-, dels som Bygningssnedker. Hans Fader havde været blandt Internationale's faa Tilhængere i Provinsen, og O. sluttede sig i Kbh. til den lille Flok, som ved denne Tid lagde sig i Selen for at faa Arbejderbevægelsen genrejst. Han indmeldte sig i det 1878 stiftede Socialdemokratisk Forbund og var 1885—88 dettes Kasserer. Han indsaa og talte for, at der **maatte** oprettes særlige Vælgerforeninger i de forskellige Valgkredse, og fik selv dannet den første af disse, 1881 i Kbh.s 5. Kreds, og var dens første Formand. 1882 blev han Medlem af Bygningssnedkerne's Fagforenings Bestyrelse og blev paa Snedkerforbundets stiftende Generalforsamling Aug. 1885 valgt til dettes Forretningsfører. Paa den skandinaviske Arbejderkongres i **Göteborg** 1886 anbefalede han øget fagligt Samarbejde og Centralisation af Ledelsen og blev efter Kongressen Medlem af og Sekretær i det Udvalg for de samvirkende Fagforeninger i **Kbh.**, der blev en Forløber for De samvirkende Fagforbund. Som Snedkerformand var han en varm Tilhænger af kooperative Produktionsværksteder og fik et saadant indrettet i Fredericia. Sammen med en Gruppe Kolleger stillede han 1886 Forslag om Oprettelsen af Arbejdernes Fællesbageri og sad i dets Ledelse til sin Død. 1888 fik han Ansættelse ved »**Social - Demokraten**« og nedlagde Posten i Snedkerforbundet. Indtil 1919 virkede han nu som Journalist, væsentlig som Bladets Referent i Rigsdag og Borgerrepræsentation, og nød Anseelse for sine nøgterne og redelige Referater. Han var en Aarrække Næstformand i Journalistforbundet. 1889—1913 redigerede han det socialdemokratiske Satireblad »**Ravnen**«, grundlagt af H. Brix i 70'erne, uden at han dog satte noget personligt Præg paa Bladet. 1902 var han med til at oprette Arbejdernes Bryggeri Stjernen og blev Medlem af dets Forretningsudvalg. Da Sigvald Olsen 1919 døde, blev O. valgt til Bestyrer af Bryggeriet, men fik kun Lejlighed til at virke

i denne Stilling i faa Aar. Ved Folketingsvalget 1901 var han opstillet i Hillerød. Fra 1912 var han Medlem af Landsoverskatteraadet. O. hørte til anden Generation af Arbejderbevægelsens Banebrydere. Han var ikke nogen veltalende Mand, om end han kunde røbe et baade beskt og barskt Vid, og hørte ikke til Agitatorerne. Han betød derimod meget for den indre Opbygning som en tænsksom Planlægger og en udholdende Organisator, hvis alsidige Interesser og store Samvittighedsfuldhed kom Bevægelsen til gode paa flere Felter.

C. E. Jensen og F. J. Borghjerg: *Socialdemokratiets Aarhundrede*, II, 1904, S. 401, 427 ff. Carl Gran: *Snedkersvendenes Organisations Historie*, 1910, S. 150 ff. *Social-Demokraten* 6. Okt. 1915, 7. Aug. 1916, 3. Dec. 1923. *Journalisten* 15. Dec. 1923. *Oluf Bertolt.*

Olsen, Gottsche Hans, 1760—1829, Notarius publicus, Forfatter og Teaterdirektør. F. 8. Sept. 1760 paa Ulriksdal, Lolland, d. 9. Maj 1829 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Forpagter Rasmus O. (ca. 1722—tidligst 1803, gift 1° 1751 med Margrethe Jacobsdatter, d. 1758 (gift 1° 1740 med Købmand Jacob Dithmer, d. 1750 (gift 1° 1729 med Karen Jacobsdatter Kappel, 1702—32, 2° 1732 med Gunder Ibsdatter Rød, d. 1739))) og Elisabeth Marie Kaalund (1733—80). Gift 8. Sept. 1798 i Kbh. (Frue) med Elise (Elisabeth) Dorothea Balle, f. 27. Dec. 1775 i Kbh. (Slotsk.), d. 2. Marts 1853 i Hoptrup, D. af Professor, senere Biskop Nicolai Edinger B. (s. d.) og 1. Hustru.

O. blev Student 1777 fra Roskilde, tog n. A. Filosofikum, men han fik ingen Embedseksamen. En ulykkelig Kærlighed i »Werther«-Tiden bidrog til, at han før 1780 rejste til Algier som Lærer for den danske Konsuls Sønner. Efter Hjemkomsten var han tre Aar Hovmester og 1787—94 Repetent og Professor i Moral og de skønne Videnskaber ved Sorø Akademi, men forlod atter Fædrelandet for (1794—97) at overtage Posten som Konsul i Tunis. 1797 søgte han Embedet som Notarius publicus samtidig med P. A. Heiberg, og da O. blev foretrukket, udbrød en bitter Strid mellem de to Konkurrenter. 1810 blev O. som virksomt Medlem af Det skandinaviske Literaturselskab sendt til Stockholm for at virke for Dannelsen af en nordisk Union med Frederik VI. som fælles Konge. N. A. optoges han i Teaterdirektionen, fordi han var kendt som en kundskabsrig Mand, der havde udgivet en Samling »Poesier« (1791) (populær blev Sangen »Saa kæmped de Helte af anden April«) og skrevet mindre Afhandlinger over filosofiske og sociale Spørgsmaal; i øvrigt sad O. som Formand i

Selskabet for indenlandsk Kunstflid. Hans attenaarige **Leder**-periode var en frodig Tid for Skuepladsen: Shakespeare, Schiller og Scribe indførtes, Heiberg, Hertz, Overskou og Hauch fik deres første Arbejder spillet, og Dr. Ryge, C. N. Rosenkilde, N. P. og Anna Nielsen, Fru Heiberg og Phister debuterede. **O.** betød i Ledelsen et gavnligt Korrektiv til Rahbeks Konservatisme. I Modsætning til sin Kollega var han en upartisk Dommer, der aabent sagde Forfatterne sin vejledende Censur. En stærk Personlighed var den lille, spinkle Mand med de hastige Bevægelser ikke, men hjælpsom og elskværdig og en varm Beundrer af Skønlitteratur, hvad enten den skyldtes Shakespeare, Voltaire, Goethe eller Schiller. Han vilde have en Statue af Holberg rejst og kunde allerede 1817 — i Modsætning til sine Kolleger i Direktionen — afideelle Grunde gaa med til, at et Privateater blev aabnet i Kbh. Men da hverken **O.** eller Rahbek havde administrative Evner, blev Jonas Collin 1821 udnævnt til at varetage Teatrets vaklende Økonomi. Denne var **O.**s svage Side; N. C. L. Abrahams og andre vidner, at den store Gæstfrihed, han udfoldede i sit Hjem, bragte hans Finanser i en fortvivlet Tilstand. Dørene stod aabne for Personligheder med de forskellige Meninger, f. Eks. Baggesen, Biskop Balle og **Oehlenschläger**, hvis »Frejas Alter« **O.** 1816 var med til at refusere, hvorfor F. C. Sibbern og A. E. Boye angreb ham. Teatrets Kunstnere, selv de yngste, kom ogsaa i hans Hus, hvad der betød et Brud i human Retning med tidligere Tiders Afstand mellem Direktør og Skuespiller. — Legationsraad 1808. Virkelig Etatsraad 1813. — Miniature i **Privateje**. Formentlig portrætteret paa det satiriske Stik i Anledning af Striden om »Frejas Alter«.

J. K. Høsts Erindringer, 1835, S. 87 f., 153 f. Oehlenschlägers Erindringer, III, 1850, S. 41 f., 105 f. Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV, 1862. N. C. L. Abrahams: Meddelelser af mit Liv, 1876, S. 137 f. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919, S. 1. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., I, 1911, S. 76—84. Soraner-Bladet, VII, 1923, S. 84 f.; XVIII, 1933, S. 67 ff.

Robert Neiiendam.

Olsen, Jens, 1816—1901, Gaardejer. F. 28. Okt. 1816 i Sjolte ved Præstø, d. 26. Nov. 1901 sst., begr. i Snesere. Forældre: Gaardejer Ole Jensen (1781—1853) og Else Nielsdatter (1794—1874). Gift 16. Juli 1845 i Snesere med Lisbeth Pedersdatter, f. 23. April 1816 i Brøderup, d. 21. Marts 1886 i Sjolte, D. af Husmand Peder Christensen (1792—1869) og Kirsten Jensdatter (1788—1871).

Som Barn mistede **O.** ved en Ulykke sit ene Øje. I sin Ungdom deltog han i kristelige Møder hos Huslæreren paa den nærliggende

Herregaard Bækkeskov. O. og hans Hustru overtog hendes Plejeforældres **Fæstegaard** i Sjolte, men han var en af de første paa Egnen, der købte sin Gaard til fri Ejendom. Han drev sin Gaard med stor Dygtighed, var Foregangsmand paa Landbrugets forskellige Felter og navnlig kendt som en fremragende Kvægopdrætter. Han deltog med Liv og Lyst i det aandelige Røre i Sydsjælland, kørte ofte til Mern og til Rønnebæk for at høre Peter Rørdam og C. J. Brandt, og han aflagde Besøg paa Højskolerne i Vallekilde og Høng. Tidligt begyndte han at samle Folk til kristelige Møder i sit Hjem, og ofte kom saa mange, at Laden **maatte** tages i Brug. Til O.s og hans Hustrus Sølvbryllup **1870**, der holdtes som et stort Vennemøde, skrev C. J. Brandt Sangen »Klokken **slaar**, Tiden gaar«. I en Snes Aar herefter holdtes der med Tilslutning fra hele Sydsjælland hvert Aar grundtvigske Vennemøder den **16. Juli**, ved hvilke Præster og Lægfolk talte. Og de mange Deltagere — ofte omtrent 500 — blev gæstfrit beværtede i O.s Gaard og ogsaa hos Naboerne. Ved Indvielse af en ny Kommuneskole i Sjolte **25. Juli 1856** blev Grundtvigs **Højskolesang**: »Hvad Solskin er for det sorte Muld« sunget. O. rejste ind til Grundtvig og bad ham skrive en Sang til Indvielsen. Grundtvig havde allerede da skrevet nævnte Sang, der skulde synges ved Aabningen af Højskolen paa Marielyst **3. Nov. 1856**, men han tillempede den, saa den kunde bruges i Sjolte, hvor den da blev sunget første Gang. Senere, da O. fik mere Forstaaelse af Grundtvigs Skoletanker, byggede han for egen Regning en Friskole, og han var Hovedmanden for og ydede betydelige Bidrag til at faa rejst en Folkehøjskole i Sydsjælland. Den begyndte sin Virksomhed **1867** i **Ulse-Olstrup** og flyttedes **1868** til Brøderup nær ved Sjolte.

Kr. **Tårup**: En sjællandsk Bonde, **1911**. Meddelelser for Brøderup Højskoles Elevforening, II, III, V, **1904—07**. Brøderup Højskole **1868—1918, 1918**.

Fred. Nørgaard.

Olsen, Johanne Cathrine, se Rosing.

Olsen, Rasmus Kristian, f. **1868**, Redaktør. F. **18. Juli 1868** paa Bogø. Forældre: Skibsfører Hans Frederik O. (**1835—1934**) og Ane Marie Pedersdatter (**1838—1924**). Gift **25. Maj 1900** i Helnæs med Karen Runge, f. **19. Juni 1874** i Kirke Søby ved Assens, D. af Lærer, senere Gaardejer Peter Jacobsen R. (**1848—1928**) og Ane Marie Nielsine Hansen (**1846—1923**).

O. blev **1883** ansat som Bud ved Folketinget og blev stillet til Raadighed for Formanden, C. Berg, og da denne fandt, at det

ikke var heldigt, at et ungt Menneske var for meget ledig, satte han ham til at indføre Regnskaberne for de Berg'ske Blade og Navigationsskolen paa Bogø i Protokollerne; dette førte til, at Berg ogsaa brugte ham som Medhjælper ved sin politiske Korrespondance, og **O.** fik derfor et lille Værelse paa Christiansborg, hvor han boede indtil Branden 1884; under denne deltog han ivrigt i Redningsarbejdet og var nær indebrændt, da han vilde redde nogle Papirer ud af sit Værelse. **O.** var altsaa de bevægede politiske Begivenheder i 80'erne paa allernærmeste Hold, og da Berg 1886 afsonede sin Straf, havde **O.** som hans Medhjælper daglige Konferencer med ham i Fængslet. Da Berg i Foraaret 1887 gik af som Folketingets Formand, forlod **O.** Rigsdagen for at læse til Præliminæreksamen, men besørgede stadig Revisionen af Regnskaberne for Bladene og Bogøskolen, og da han n. A. havde faaet sin Eksamen, blev han fast ansat som Bogholder og Privatsekretær hos Berg og fik som tyveaarig Fuldmagt til at modtage Indbetalinger fra Bladene og hæve Penge paa Bergs Bankkonto. Desuden var han i halvandet Aar Forretningsfører for »Holbæk Amts Dagblad«, hvor han samtidig deltog i det redaktionelle Arbejde. 1890 flyttede han til **Kbh.**, hvor han indtil Bergs Død i Nov. 1891 var hans Privatsekretær og Bogholder ved »Venstrebladet«. — Efter Bergs Død blev han 1892 Redaktionssekretær ved »Holbæk Amts Dagblad« og 1. Sept. s. A. Lokalredaktør af »Ringkøbing Amts Dagblad«; men allerede 1. Okt. s. A. ansattes han som Bogholder ved »Kolding Folkeblad«, hvor Enevold Sørensen var Redaktør, og hvor han 1895 blev Redaktionssekretær. Derfra kom han 1901 til Hillerød som Medredaktør af »Frederiksborg Amtsavis« og Prokurist i Interessentskabet De Berg'ske Blade. I over et halvt Aarhundrede har **O.** fulgt disse Blades Vækst til betydelige Virksomheder som Medhjælper først for C. Berg selv og derefter for alle hans fire Sønner, og denne Gerning, som han har røgtet med fremragende Dygtighed, har Aar for Aar taget mere og mere af hans Tid, saa at han kun lejlighedsvis har deltaget i det redaktionelle Arbejde ved »Frederiksborg Amtsavis«. — **O.** var 1905—37 Næstformand for Foreningen af Venstreblade i Danmark og udnævntes ved sin Afgang til Æresmedlem; efter Redaktør N. Th. Petersens Død 1908 fungerede han indtil Generalforsamlingen som Formand og ledede i denne Egenskab det første Journalistkursus. Desuden har han været Bestyrelsesmedlem i Organisationen af Bladudgivere i Provinsen siden 1925, i Den danske Presses Fællesindkøbsforening siden 1922 og i Arbejdsgiverforeningen siden 1936. — Særlig Interesse har **O.** ofret Pensionssagen. Han var 1901—18 Regnskabsfører for

Venstrebladernes Pensionsfond og tog det sidstnævnte Aar, da Provins-Journalistforeningen paatænkte at oprette en Pensionsfond, Initiativet til at samle alle de interesserede Organisationer om Oprettelsen af Provinspressens Pensionsfond; i det første Bestyrelsesmøde valgtes han til Formand, og han ledede Fonden til 1924, da han paa Grund af andet Arbejde ønskede at træde tilbage, men overtog 1925 atter Hvervet, som han siden har røgtet. — O. udgav 1930 »Fra Provisorietiden«, Særtryk af Bladartikler omhandlende C. Berg. - Maleri af Johs. Ottesen 1933. *Ad. Worsøe-Andersen.*

Olsen, Liva, se Weel.

Olsen, Christian Martin, 1853—1926, Fagforeningsmand, Politiker. F. 5. Febr. 1853 i Vejle, d. 28. April 1926 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Skræddersvend, senere Skriver Christian Martin O. (1829—90, gift 2° med Maren Andersen, 1836—tidligst 90) og Hansine Rasmussen (1830—67). Gift 8. Okt. 1883 i Kbh. (Vartov) med Marie Emilie Rasmussen, f. 5. Juli 1858 i Vaabensted, D. af Smed Rasmus Larsen (1816—93) og Karen Margrethe Mortensen (1822—89).

Flere Aars Vandreliv som ung Snedkersvend førte O. gennem Tyskland, Frankrig, Schweiz og helt til Sicilien. Han lærte herunder fremmede Sprog, stiftede Bekendtskab med Arbejderbevægelse og Socialisme og oplevede Eventyr, som han siden møntede ud i mangan gemytlig Historie. Han var udlært i Vejle 1872 og slog sig efter Udfærden 1878 ned i Kbh., hvor han prøvede Arbejdsløsheden og Soldaterlivet og en Tid drev et lille Værksted, men uden Held. 1888 blev han Arbejdsformand hos en Snedkermester paa Udstillingen og blev s. A. Formand for Bygningssnedkernes Fagforening, en Stilling, han indtog indtil 1896, mens han fra 1892 tillige var Forretningsfører for Snedkerforbundet. Naar Arbejderbevægelsen op gennem 90'erne vandt frem, saa den ved Aarhundredskiftet var en Magt, der i hvert Fald fagligt maatte regnes med, skyldes det Vækkelsesmænd som O. Næsten som en vandrende Svend drog han fra By til By, overnattede paa Kollegers vaklende Sofaer og agiterede, ikke højtflyvende, men indtrængende, paa Værksteder og Møder, saa Snese af nye Fagforeninger skød frem. Impulsiv og energisk indledede han baade i Kbh. og Provinsen kraftige Aktioner for en Bedring af Løn- og Arbejdsforholdene, Sikring af Organisationsretten, Afskaffelse af »Arbejdssedler« og andre Levninger fra den »patriarkalske Tid«, og som Støtte for Fremstødet lod han indsamle og bearbejde et statistisk Materiale

omfattende Snedkersvendenes Levevilkaar. Bevægelsen affødte adskillige Arbejdskampe, da Mestrene i Reglen satte haardt mod haardt, men **O.** kom oftest ud af de afsluttende Forhandlinger med Gevinst til Styrkelse for Organisationen. Da De samvirkende Fagforbund oprettedes Jan. 1898, blev **O.** Medlem af Repræsentantskabet og Forretningsudvalget, og som Sekretær blev han J. Jensens højre Haand i Landsorganisationens første brydsomme Aar. De to **supple-**rede hinanden paa udmærket Vis. Mens Jensen var noget afmaalt og reserveret af Væsen og sagde »**De**« til Folk, blev **O.** altid ved at være den **zünftige** Haandværker, som med sit frejdige Sind og sin lune Tale havde let ved at komme i Kontakt baade med Arbejdere og Arbejdsgivere. Mens Jensen tumlede med »Sagerne«, var det **O.**, som havde Blik for de menneskelige Faktorer. Da den store Lockout 1899 var overstaet — **O.** havde under den varetaget Forbindelsen med Udlandet — udarbejdede de sammen den grundige »Oversigt over Fagforeningsbevægelsen i Danmark i Tiden fra 1871 til 1900« (1901). Ved Jensens Valg til Borgmester 1903 var **O.** hans selvskrevne Efterfølger som De samvirkendes øverste Leder. I hans Formandstid rettede Landsorganisationen sig op efter Storkonflikten og naaede op mod 100 000 Medlemmer. Han tog Initiativet til Udgivelsen (fra 1904) af Medlemsbladet »Arbejderen«. Med den store Kyndighed, han havde erhvervet bl. a. som De samvirkendes Sagfører for Den permanente Voldgiftsret, var han et fremtrædende Medlem af Augustudvalget af 1908, der forberedte Oprettelsen af Den faste Voldgiftsret og Forligsmandsinstitutionen. Aarene 1907 og 08 var for øvrigt præget af megen faglig Strid, som tog stærkt paa **O.s** Kræfter, og efter længere Tids Sygdom traadte han 1909 tilbage som De samvirkendes Formand og overtog en Stilling som Kommunalrevisor i Kbh.s Kommune (til 1923). Til en syndikalistisk farvet Oppositions Angreb paa den faglige Centralisation, de kollektive Overenskomster og Arbejdsrettens Institutioner kunde han dog ikke tie, men gav den 1911 et Svar med Næb og Klør i en Pjece med den ironiske Titel »Ned med De samvirkende Fagforbund, et Par Ord af en Fagforeningsmand«. 1903—09 var han ogsaa Formand for Arbejdernes Fællesorganisation. I Kbh.s Borgerrepræsentation, hvor J. Jensen og K. M. Klausen fra 1893 var ene om at repræsentere Socialdemokratiet, indvalgte **O.** 1897 sammen med P. Holm og P. Knudsen. 1900 blev han Medlem af Budgetudvalget og var fra 1904, til han udtraadte 1909, Gruppens Formand. Som Partiets Folketingskandidat i Kbh.s 8. Kreds 1895 og 98 kunde han lige saa lidt som sin Forgænger A. C. Meyer slaa Marineminister Ravn, men da denne

1901 trak sig tilbage (og hemmelig Afstemning var **indført**), erobrede **O.** Kredsen og blev i Løbet af kort Tid baade faglig og politisk Tillidsmand for Holmens saavel faste som mindre faste Stok og repræsenterede Nyboder i Folketinget til 1918 (med en Afbrydelse 1909—10). Paa Rigsdagen var han et arbejdsomt Medlem af en Række Udvalg og i Salen en af de Talere, man gerne lyttede til. Han var bl. a. Talsmand for bedre Lønninger til Holmens Arbejdere (og for Nyboders Nedrivning), for statsanerkendte Arbejdsløshedskasser og Arbejdsanvisning, for Fabriktilsyn, Ottetimersdag og andre lignende Sager. 1914 blev han Medlem af Arbejdsløsheds-, senere Arbejdsnævnet, 1925 af Overbevillingsnævnet. Gennem et baade jævnt og muntert og virksomt Liv i Arbejderbevægelsens Tjeneste rykkede **O.** efterhaanden op i de hædrede Veteraners Række. 1918 ombyttede han Folketingsmandatet med en Plads i Landstinget (valgt i 1. Kreds), 1920 blev han tingvalgt og samtidig Tingets 1. Viceformand. En folkelig-poetisk Aare lod han ved festlige Lejligheder rinde i veltrufne Viser og agitatoriske Kantater. Snedkerforbundet udgav 1928 nogle af dem i Carl Gran og Martin Olsen: »Snedkersange«. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen). Studie hertil i Privateje.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 348 ff. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 469 ff. C. Gran: Snedkersvendenes Organisations Historie, 1910, S. 200 ff. [**Mar. Kristensen:**] De samvirkende Fagforbund i Danmark 1898—1923, 1922, S. 9 ff. Social-Demokraten 29. April 1926. Arbejderen 8. Maj 1926.

Oluf Bertolt.

Olsen, Ole Christian, 1840—1928, Bogtrykker. F. 21. April 1840 i Kbh. (Frue), d. 5. Marts 1928 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Gaardskarl, senere Værtshusholder Hans **O.** (Wilkestrup) og Johanne Larsen. Gift 9. April 1879 paa Frbg. med Rasmine Larsen, f. 1. Nov. 1842 i Skovby ved Bogense, d. 20. April 1887 paa St. Hans Hospital, D. af Tjenestekarl Lars Christensen og Maren Cathrine Rasmusdatter.

O. stod i Lære i det Schultz'ske Bogtrykkeri, hvor han blev Svend 1859; senere var han Faktor hos Firmaet Fjeldsøe & Co., indtil han 1867 med Støtte af Vekselerer G. Rubin etablerede sig som selvstændig Bogtrykker i Kbh. Fra en ganske ringe Begyndelse arbejdede han i kort Tid sin Forretning op til at blive en af de største i Byen. 1877—1914 var Forfatteren Axel Henriques (s. d.) hans Kompagnon. En Specialitet fik Firmaet i Trykningen af

Blade og Tidsskrifter. Ikke mindre end seksten københavnske Dagblade blev i Tidens Løb trykt der, bl. a. »Dags-Avisen«, »Morgenbladet« og »Dannebrog«, foruden flere af vore mest udbredte Ugeblade. Gennem en lang Aarrække trykte Firmaet desuden i en Filial i Malmø »Skånska Aftonbladet«. Ligeledes gennem mange Aar blev Kbh.s Vejviser trykt hos O., som i øvrigt har udført Mængder af merkantile Tryksager og ogsaa adskillige Forlagsartikler, bl. a. for Gyldendalske Forlag. For den moderne Tekniks Betydning havde O. et aabent Blik; han var en af de første her hjemme, der indførte Sættemaskiner, ligesom han oprettede sit eget Skriftstøberi. 1887 opførtes til Forretningen en stor Ejendom i Linnésgade, hvor Firmaet O. C. O. & Co. stadig har til Huse. Først 1922 trak O. sig tilbage og overlod den omfattende Virksomhed til yngre Kræfter. — Sit Fags Organisationsliv viste O. stor Interesse. Han deltog 1875 i Stiftelsen af Foreningen af danske Bogtrykkere, hvis Formand han var 1884—98, og ledede som Formand for flere Tarifkommissioner vigtige faglige Forhandlinger. Paa sin 80-aarige Fødselsdag 1920 udnævntes han til Æresmedlem af Kbh.s Bogtrykkerforening. Ogsaa for Lærlingeuddannelsen interesserede han sig og var i en længere Aarrække Formand for Foreningen til Læringes Uddannelse. — **Justitsraad 1902. — R. 1907.**

Dansk Bogtrykker-Tidende, XXV, 1917, Sp. 337 ff. Bogtrykkerbladet, XIII, 1917—18, S. 39 f., 339 ff. De grafiske Fag, XV, 1919—20, S. 207 f.; XVIII, 1922—23, S. 83 ff.; XXIII, 1927—28, Følgeblad til Nr. 23. A. Henriques: Svundne Dage, 1929.

Lauritz Nielsen.

Olsen, Oluf Nicolai, 1794—1848, Officer, Korttegner. F. 4. Marts 1794 i Køge, d. 19. Dec. 1848 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Købmand, Brandinspektør i Køge, senere Brygger i Kbh. Lars O. (ca. 1766—1828) og Anna Botelene (Bothilde) Bech (ca. 1765—1827). Gift 25. Sept. 1825 i Kbh. (Garn.) med Louise Magdalene Schultz, f. 12. Jan. 1798 i Kbh.(?) d. 28. Febr. 1880 sst. (Garn.), D. af Mekaniker Carl Vilhelm S. (ca. 1764—1824) og Johanne Marie Wigand (ca. 1756—1846).

O. blev 1807 antaget som Volontær paa Artillerikadetinstituttet, ved hvilket han blev Kadet 1808 og forfremmet til Stykjunger 1810, Sekondløjtnant 1812. Han blev kar. Premierløjtnant 1818, virkelig Premierløjtnant 1821 og kar. Kaptajn i Artilleriet 1828. Efter en Tjenesterejse til Tyskland, Holland, England og Frankrig blev han 1830 udnævnt til Sekondkaptajn og Kommandør for Miner- og Sapørkompagniet. S. A. blev han Lærer i Topografi og Tegning ved den kgl. militære Højskole, til hvilken Stilling han ved Siden

af sine udmærkede Anlæg havde erhvervet sig særlige Kvalifikationer, dels ved 1815 at underkaste sig Landmaalereksamen, dels ved 1817—19 at gennemgaa Kunstakademiets forskellige Tegneskoler. 1836 ansattes han som Divisionskvartermester å la suite og 1838 som virkelig Divisionskvartermester i Generalstabens, efter at han i flere Aar havde haft Lejlighed til at deltage i Stabens Opmaalingsarbejder, ligesom han ogsaa havde virket ved Videnskabernes Selskabs topografiske Arbejder. 1839 forfremmedes han til Major i Generalstabens og 1842 til Chef for den ved Staben oprettede topografiske Afdeling, under hvilken ved kgl. Resolution 1843 henlagdes samtlige Landets topografiske Arbejder, nemlig Videnskabernes Selskabs Opmaalinger og Professor Schumachers (s. d.) topografiske Opmaalinger i Holsten og Lauenburg samt Generalstabens egne Maalinger. 1844 forbeholdtes der ham Oberstløjtnants Anciennitet, 1848 udnævntes han til Oberstløjtnant og s. A. til Oberst i Generalstabens. — O. har som Topograf og i Særdeleshed som Korttegner udfoldet en meget stor Virksomhed. Som de betydeligste af hans Arbejder skal her nævnes: »**Plantegeographisk Atlas**« (1824, til J. F. Schouws **Plantegeographi**), »**Esquisse orographique de l'Europe**« (sammen med J. H. Bredsdorff 1824, ny Udg. 1830), »**Ledetraad ved Forelæsningerne i Topographi og Geodæsi**« (1830—32), »**Topographisk Tegnekunst**« (1831—36), der har haft stor Betydning ved at danne Grundlaget for Tegningen af Generalstabens Kort, »**Atlas til J. F. Schouws Naturskildring af Europa**« (1832—35), »**General-Kaart over Sønderjylland**« efter Videnskabernes Selskabs Opmaalinger (1836), »**Atlas pour le tableau du climat de l'Italie**« (1839), »**Generalkort over Kongeriget Danmark med Hertugdømmet Slesvig**« (1841—42), »**Atlas især med Hensyn til Ungdommens Underviisning**« (tyve Blade 1842—44), »**Generalkaart over Hertugdømmet Lauenborg**« (1844), »**Kort over Island**« (fire Blade 1844—49) samt »**Generalkort over Island**« (1849) efter Bjørn Gunlaugssons Opmaalinger, begge Kort udgivet af Det islandske litterære Selskab. Endelig har han som Chef for den topografiske Afdeling ledet Udarbejdelsen af de indtil 1849 udgivne Atlasblade af Generalstabens Kort over Danmark. O.s Kort bærer Præget af original Opfattelse og Udførelse, kunstnerisk Sans og Smag, grundige Kundskaber og omhyggeligt Arbejde. En Del af dem har været banebrydende, f. Eks. »**Esquisse de l'Europe**«, der blev prisbelønnet af Det geografiske Selskab i Paris. O. benytter ved Fremstillingen af Terrænets Højdeforhold ækvidistante Højdekurver. Denne Metode har været kendt i Frankrig saa tidligt som 1728, men den fik først Betydning i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. O. indførte den

i Danmark 1844, og han var den første, som anvendte den til Kort i lille Maalestok. — 1837—40 var O. Medudgiver af »Militairt Repertorium«, i hvilket han optraadte som militærhistorisk Forfatter med en udførlig Biografi af General Alb. Borgaard (s. d.) (V, 1839). 1835 udnævntes O. til Æresmedlem af Det islandske litterære Selskab. S. A. blev han Medlem af Landmaalereksaminations-Kommissionen i Kbh. og 1836 Medlem af Forsteksaminations-Kommissionen. 1839 blev han udenlandsk Medlem af det svenske krigsvidenskabelige Akademi. — R. 1829. DM. 1840.

H. P. Selmer: Nekrol. Saml., I, 1849, S. 406 ff. C. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie, 1843, S. 441. N. Nielsen: Matematiken i Danmark 1801 — 1908, 1910, S. 93. Generalstabens 1808—1908, 1908, S. 5a. Berl. Tid. 19.

4

E. C. Rasmussen (A. Schneider*).

Olsen, Ole, 1849—1929, Landmand, Politiker. F. 8. Nov. 1849 i Skrodsbjerg ved Køge, d. 14. April 1929 i Haslev, begr. i Terslev. Forældre: Fæster **Ole O.** (1807—55) og **Ane Kirstine Andersdatter** (1816—92, gift 2° 1857 med Gaardejer Albrecht Hansen, 1829—90). Gift 31. Marts 1876 i Terslev med Marie Jensen, f. 25. Juli 1855 i Tjæreby ved Haslev, d. 20. April 1929 i Haslev, D. af Gaardmand Jens Christiansen (1816—1904) og Johanne Jørgensdatter (1823—89).

O. var i to Vintre 1869—71 Elev paa Karise Højskole hos Leopold Budde, derefter et Aar paa Landbohøjskolen og blev 1876 Gaardejer i Tjæreby ved Haslev; sin Gaard lagde han 1882 sammen med en anden, saaledes at han drev i alt ca. fjorten Tdr. Htk., og hans Foretagsomhed lod ham desuden oprette Mejeri og Dampmølle og en Tid deltage i en Købmandsforretning i Haslev. 1907 solgte han sin Ejendom og flyttede til Haslev. O. var en administrativt begavet og forretningsdygtig Gaardmand, og hans Liv faldt i den Tid, da der inden for hans Stand i rigt Maal blev Brug for saadanne Evner. 1882—85 var han Formand for Terslev Sogneraad, 1891—1906 for Haslevegns Landboforening, 1901—11 som den første Bonde paa denne Post Næstformand i De samvirkende sjællandske Landboforeninger, i hvilken Egenskab han med Værdighed og Dygtighed ledede bl. a. det store Jubilæumsskue i Kbh. 1905. 1896—1918 var han Formand for Haslev Andelssvineslagteri, 1915—22 for De samvirkende danske Andelssvineslagterier; hans Fortjenester ved Bestridelsen af det sidstnævnte meget vigtige Hverv under Verdenskrigstidens Forhold er blevet højt berømmet. 1910—24 var han Direktør i Østifternes Land-Hypotekforening. O.s afgjort største Indsats skete inden for Land-

brugsorganisationerne og Andelsbevægelsen, medens han som Partipolitiker fik mindre Betydning. I sit Udgangspunkt var han hørupsk Venstremand af agrarisk Indstilling; han var Medstifter af »Venstres Folkeblad« i Ringsted 1891, en Tid Formand for den sjællandske Agrarforening, opstillet til Folketinget mod Alberti i Køge 1895, 1898—1906 Folketingsmand for Maribo, 1901—06 Medlem af Finansudvalget. Han tilhørte Venstrereformpartiet, sluttede sig ikke til de Radikale, men lod sig dog opstille som radikalt farvet Venstreløsgænger i Faksekredsen 1910. — R. 1905. DM. 1920.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 352—55. Østsjæll. Folkeblad 11., 15. og 19. Maj 1910, 15. April 1920. Politiken 16. April s. A.

Hans Jensen.

Olsen, Ole Andersen, f. 1863, Filmfabrikant, Kunstsamler. F. 5. Maj 1863 i Stareklint, Vallekilde Sogn. Forældre: Husmand Ole O. (1826—79) og Karen Margrethe Scheer (1833—1913). Gift 29. Jan. 1893 i Kbh. (Johs.) med Anna Johanne Ludovica Hendriksen, f. 4. Okt. 1873 paa Frbg., d. 29. Juni 1916 i Hellerup, D. af Formand Hendrik Ludvig H. (1851—1934) og Nielsine Henningsen (1850—1932).

O. vogtede som Barn Faar og Gæs paa Herregaarden Dragsholms Jorder. Efter en nødtørftig Skolegang — det fortælles, at han som den fattigste af Eleverne **maatte** bruge den meste Skoletid til at vogte Lærerens Køer — tog han til **Kbh.**, hvor han fik sit første Arbejde som Markør i Axelhus. Sparsommelig og vindskibelig, som han var, kunde han dog lægge Penge til Side af Fortjenesten i denne og lignende Stillinger, saa mange, at han endnu som ganske ung Mand kunde aflægge et Besøg i sin Fødeegn og betale Sognet 750 Kr. for at faa løst sin Moder ud af Fattighuset. Da Typograf Julius Rasmussens Attentat paa Konsejlspræsident Estrup havde fundet Sted 1885, bragte Ugebladet »Nutiden«, der redigeredes af den senere Censor, Professor Vilhelm Møller, et dobbeltsidet Billede af Attentatet, tegnet efter et Øjenvidnes Beretning. O. klippede Tegningen ud, anbragte den i en Kukkasse og berejste med denne Sensation Markeder paa Sjælland og i Jylland. Forsøget var saa vellykket, at O. derefter ganske slog sig paa Markedsunderholdning, og omkring Aarhundredskiftet havde han drevet det saa vidt, at han var Ejer af Malmø Tivoli. Her foreviste han 1899 den første Film. Den var 30 m lang og viste en Dame, der løb efter en Ballon, men havde ikke Succes. 1901 tog O. atter fat paa Forevisning af levende Billeder, denne Gang i Malmø Teater, og Eksperimentet havde nu et heldigere Udfald. O. rejste til Paris,

hvor han forsøgte at bevæge Pathé til at optage Films med Handling i. Pathé vægrede sig, og **O.** anskaffede sig da selv et Optagelsesapparat og under store Vanskeligheder ogsaa et Perforeringsapparat og gik selv i Gang med at fabrikere Underholdningsfilms. Han købte Grund til et primitivt Atelier i Valby Mose, og med Robert Storm Petersen som kunstnerisk Førstekraft begyndte han paa Indspilningen af den lange Række Films, som fra 1905 under Isbjørnens Mærke (Nordisk Films-Kompagni) blev en Verdensartikel paa lige Fod med franske og amerikanske Filmsprodukter. Det Skræmmebillede, som Drengetidens Fattigdom har opstillet for **O.**, forklarer hans Energi. Allerede tidligt bed den Beslutning sig fast i den lille Vogterdreng, at hvis han selv skulde blive lige saa fattig som sine Forældre, saa skulde det i hvert Fald ikke være hans egen Skyld. Men foruden Energien har **O.** været i Besiddelse af den store Forretningsmands Fremsynethed og Menneskekundskab. Han saa Filmens Udviklingsmuligheder tidligere end nogen anden i Danmark, og han havde Blik for, hvad Publikum vilde se. I Strid med alle andre sagkyndiges Mening gennemtvang han en stadig øget Længde paa Filmene, fordi han indsaa, at det vilde give Muligheder for mere Handling og bedre Spil, og Filmens Succes gav ham Ret. Paa en 1908 i Hamburg afholdt international Filmsudstilling fik Nordisk Films-Kompagni den højeste Udmærkelse, Guldmedaille og Ærespris. Danmark blev det førende Land paa Skuespilfilmens Omraade i Tiden 1909—14. Nordisk Films-Kompagnis Succes var ogsaa betinget af den rimelige Forstaaelse af Kunstens og Kunstnernes Krav, som **O.** lagde for Dagen ved Siden af sin medfødte finansielle Forstaaelse. Adskillige af de større Films fra **O.**s Direktørtid er kendetegnet i lige saa høj Grad ved kunstnerisk Vovemod som ved økonomisk Dristighed. 98 pCt. af Nordisk Films-Kompagnis Omsætning laa i Udlandet, og efter den bratte Nedgang, fremkaldt ved Verdenskrigens Spærring af de udenlandske Markeder, trak **O.** sig 1922 ud af Ledelsen af Nordisk Films-Kompagni, der siden 1911 havde været Aktieselskab med ham som Generaldirektør, var dog 1922—24 Selskabets Næstformand. Jævnside med sit Navn som Filmsmand har **O.** skabt sig Ry som Ejer af en af Verdens største Samlinger af Porcelæn, Fajancer, Sølvkrus og andre kunstindustrielle Frembringelser. Han har paa sin Bopæl indrettet et veritabelt Museum til denne Samling, som han har skænket hele sin Interesse, siden han trak sig tilbage fra Filmen, og som indeholder flere Stykker — navnlig kinesiske Vaser — berømte ud over Landets Grænser. 1933 købte **O.** Esterhøjgaard paa sin Fødeegn i Ods Herred. Han har i en

Kæmpehøj paa Gaardens Jord ladet indrette en Gravhøj til sin afdøde Hustru og sin Familie og ladet den udsmykke indvendig med Mosaikker af Billedhuggeren Arne Meyer. — **R. 1937.** — Maleri af Jul. Paulsen **1925.**

Verden og vi 24. Aug. **1917.** C. **Muusmann:** Halvfemsernes glade København, **1921**, S. **129.** Politiken 5. og 6. Maj **1923**, 6. Maj **1938.** Nationaltidende 1. Maj s. A. Olaf Fønss: Films-Erindringer fra 20 Aar, **1930.** H. Schmitz: Generaldirektør Ole Olsens Kunstsamlinger, **I—II**, [**1924**]. From Ole Olsens art collections, [**1929**]. Ole Olsens Collections. **Reproductions, 1933.**

Knud Sønderby.

Olsen, Ole Ferdinand, **1805—87**, Tekstilfabrikant. F. **12.** Maj **1805** i Kbh. (Petri), d. **16.** Jan. **1887** sst. (Frue), begr. paa Frbg. Forældre: Toldbetjent Ole Christian Frederik **O.** (d. **1805**) og Christiane Fischer. Gift 23. Nov. **1828** i Lyngby med Laurine Vilhelmine Rerup, f. 26. Dec. **1807** i Virum, d. **19.** Juli **1853** paa Frbg., D. af Skolelærer Jens Andreas R. (**1779—1853**) og Vilhelmine Frederikke Hansen (**1784—1864**).

O.s Fader omkom paa Søen kort før Sønnens Fødsel, og Moderen blev efterladt i smaa Kaar. Straks efter Konfirmationen **1819** blev **O.** sat i **Kunstdrejerlære**, og skønt det var mod hans Ønske, stod han af Pligtfølelse Læren igennem, men forlod som udlært Svend Faget og blev Handelsbetjent hos Grosserer H. C. Duus, der bestyrede Udsalget for Statens Linnedfabrik i Køng. Da Duus gik fallit **1830**, efterfulgte **O.** ham som Udsalgets Bestyrer. Med Energi tog han fat. **1836** fik han et rentefrit Laan paa **1000 Rdl.** for at kunne forpagte Fabrikken, der gik med Underskud. Det gik godt for **O.** Han afbetalte Laanet og købte Fabrikkens Væve og Redskaber **1840.** Da han **1851** købte det nærliggende Blegeri i Vintersbølle ved Vordingborg, flyttede han Fabrikken hertil. Han moderniserede den, bl. a. ved Indførelse af Maskindrift, men **1861** overdrog han Virksomheden til sin Søn og Svigersøn og en **mange-**aarig Medarbejder. **O.** havde fra **1830** ladet spinde Hørgarn i **Kbh.**, som han lod væve i Dragør. Denne Forretning omdannede han **1840** til et Aktieselskab, men da det ikke betalte sig, ophævedes det **1844.** Hvad **O.** satte til, indvandt han imidlertid snart ved Udstykningen af en Del af den store, gamle Ejendom Haabet paa Vesterbro, som han havde købt. Ved Siden af sin Forretningsvirksomhed havde **O.** flere personlige Interesser. Han var Administrator for Det forenede Understøttelsesselskab, af hvilket han siden **1831** havde været Medlem, **1834** blev han Inspektør i de Massmannske Søndagsskoler. Inden for Frimurerordenen, som han var blevet

Medlem af 1838, naaede han efterhaanden de højeste Stillinger. Han var i det hele taget en Mand, der vandt Tillid og Anseelse. 1878 udgav O. anonymt »Christelige Betragtninger til hver af Aarets Dage af en Lægmand«. — Kammerraad 1870. Justitsraad 1874. — Maleri af H. C. Jensen 1878 i Frimurerlogen. Litografier af E. Fortling efter Daguerreotypi og 1862, af P. Gemzøe 1873 efter Fotografi, af J. Thorsøe 1879 og af Jul. Rosenbaum. Træsnit 1875.

O. J. Rawert: Kongeriget Danmarks industrielle Forhold, 1850, S. 496. E. Collin: O. F. Olsen, 1885. A. Bauer i Nutiden, 1887.

C. Nyrop (Georg Nygaard*).

Olsen, Peder Blicher, 1759—1832, Diplomat. F. 21. Juli 1759 i Maribo, d. 2. Marts 1832 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Garn.). Broder til G. H. O. (s. d.). Gift 4. Aug. 1785 i Kbh. (Frue) med Cathrine Brorsen (Brosen, Brodersen), døbt 10. Febr. 1764 i Kbh. (Nic), d. 11. Dec. 1835 sst. (Trin.), D. af Citronhandler, senere Brændevinsbrænder og Rodemester Jens Olsen B. (ca. 1715—88, gift 1° med Cathrine Olsdatter, d. 1759) og Kirstine Jørgensdatter Roed (ca. 1735—tidligst 98).

O. sattes 1774 i Roskilde Skole, hvorfra han blev Student 1777. N. A. tog han Examen philosophicum og privatiserede i Kbh. Han fik 1782 Ansættelse som Huslærer hos Stiftamtmand Levetzau i Kristiania og var i dennes Hus et Par Aar. 1784 udnævntes han til Volontær i General-Toldkammeret, hvorfra han 1785 sendtes som Konsulatssekretær til Marokko. Derefter virkede han 1787—89 som Legationssekretær i Berlin, var 1789—93 Sekretær i Udenrigsministeriet og blev 1793 Konsul i Marokko. 1800 sendtes han som Ministerresident og Generalkonsul til De forenede Stater i Nordamerika, men blev her meget alvorlig angrebet af den gule Feber og maatte 1805 opgive sin diplomatiske Stilling. Han levede derefter i Fredensborg og Kbh., uden at han nogen Sinde fuldstændig overvandt Sygdommens Eftervirkninger. Først 1815 afskedigedes han af Statstjenesten. Som Embedsmand havde han Ry for Ret-sindighed og Dygtighed. — Ved Siden af sin Gerning i Statens Tjeneste udfoldede O. nogen litterær Virksomhed. Han optraadte som Oversætter af latinske (Horats), franske, tyske og engelske Skrifter og forsøgte sig som Digter. Enkelte Digte er trykt i »Kjøbenhavn's Skilderie« 1812—29 og i »Dagen« 1823—24. 1785 udgav han en Digtsamling under Titlen »En Dags Læsning«, og 1815 fulgte en ny Samling kaldet »To Dages Læsning. Blandede Digte«. Disse Arbejder har vel ikke synderlig poetisk Værdi, men man kan ikke frakende Forfatteren som Visedigter et vist sarkastisk Lune.

1813 udgav O. Skriftet »Et og andet«, hvori han udtalte sig om forskellige Spørgsmaal, lige fra Jødefejden til dansk Kornbrændevin. Paa Skriftets Titelblad betegnede han sig som Blicherolsen, hvilket Navn han antog for at forebygge en Forveksling af hans og hans ovenn. Broders Navn. — Gehejmelegationsraad 1801. Konferensraad 1815. — Stik af **Chretien** efter Profiltegning af **Fournier**.

Dagen 19. Marts 1832.

A. Thorsøe (*Fr. de Fontenay**).

Olsen, Peder (Petrus Olai Saneropius), d. ca. 1570, Historiker. P. O. hørte vistnok hjemme i Sonnerup Vest for Roskilde. Han var Munk i Graabrødreklostret i Roskilde og blev vel boende i Staden efter Klostrets Ophævelse ca. 1537. De faa Data, der kan fremføres om hans Liv, stammer alle fra et lille digert, tætskrevet Haandskrift Cod. **Arnamagn.** 107 8vo, hvori han har samlet historisk Stof gennem mange Aar, og som han, da han var Døden nær, skænkede Anders Sørensen Vedel. Man finder her talrige Noter om Begivenheder i Roskilde og Landet deromkring, og Benyttelsen af Manuskripter, som har været i Domkirkens Eje, træder tydeligt frem. I øvrigt indeholder Bogen Lister over Paver og Kejsere, en Afskrift af Roskildekrøniken, et litterært Forsøg: »**Duodecim excellentiæ particulares, ex quibus provincia Daciæ præ ceteris provinciis citra mare probatur singulariter prærogata**« og et Par Danmarkskrøniker, som han har sammenflikket af Stof fra Saxo, Roskildekrøniken, en lang Række Aarbøger, Albert Krantz m. m. P. O. har kendt en meget stor Del af den litterære Overlevering fra vor Middelalder. Af væsentlig Betydning er hvad han giver om Franciskanerne i Danmark, Efterretninger om Klostrenes Grundlæggelse saa vel som om Reformforsøgene inden for Ordenen i Slutningen af 15. og Begyndelsen af 16. Aarhundrede.

H. F. Rørdam: **Monumenta historiæ Danicæ**, 2. Rk., II, 1887, S. 1—33. Ellen Jørgensen: **Annales Danici**, 1920, S. 203—11. M. Cl. Gertz: **Scriptores minores**, II, 1918—20, S. 279—324. Joh. Lindbæk: De danske **Franciskanerklostre**, 1914, S. 258 ff. Ellen Jørgensen: **Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800**, 1931, S. 82—85. *Ellen Jørgensen.*

Olsen, Sig val d Conrad Christian, 1854—1919, Politiker. F. 27. Aug. 1854 i Kbh. (**Helligg.**), d. 16. Dec. 1919 sst., Urne paa Ass. Kgd. Forældre: Skomagersvend Ole Vilhelm Otte O. (1826—1904) og Vilhelmine Andrea Nielsen (1833—1909). Gift 27. Maj 1887 i Kbh. (b. v.) med Ludovika Caroline Olsen, f. 8. Nov. 1859 i Fredensborg, D. af Skomager Carl Vilhelm Theodor O. (1820—77) og Caroline Charlotte Nachtigall (ca. 1819—97).

Under hele Arbejderbevægelsens Udvikling fra 80'erne til efter Verdenskrigen ragede en Skikkelse op inden for Førergruppen, en Mand med et blegt Ansigt, fremhævet af det mørke Skæg, og af et alvorligt, letbevægeligt Gemyt. Han stod vel i anden Række, bag P. Knudsen, C. C. Andersen, **J. Jensen** og senere Stauning. Men han var med og øvede **Indflydelse** baade i de faglige, politiske og kooperative Organisationer og Foretagender. Det var **O.** Han repræsenterede længe Forbindelsen med den tyske socialistiske Idé-verden. Livet igennem viste han sig som en grundig og solid Arbejder paa de Poster, han blev stillet paa, men det var ham ofte en Overvindelse at frigøre sig for en vis Doktrinarisme, han havde tilegnet sig i Ungdommen. Som Dreng oplevede **O.** Krigen **1864** i Sønderborg, hvor han var taget i Huset hos en Slægtning. Efter endt Skolegang der kom han tilbage til Kbh. og i Smedelære, men kom til Skade, saa han **maatte** opgive denne Profession og blev Cigarmager. **1875—79** arbejdede han som saadan i Tyskland og blev her Socialist. Ved hans Tilbagekomst til Kbh. var Arbejderbevægelsen saa **smaat** begyndt at rejse sig igen efter Nedgangsaaene, og **O.** tog straks Del i det faglige Organisationsarbejde. **1884—96** var han Formand for Tobaksarbejderforeningen Enigheden. Ved Agitationsrejser fik han oprettet eller genrejst Afdelinger i Provinsen og disse sammensluttet med Enigheden i Tobaksarbejderforbundet, hvis første Formand han var **1887—99**. Han var med i Ledelsen af Kbh.s Fællesorganisation fra Oprettelsen **1886**, og da De samvirkende Fagforbund **1898** blev stiftet, kom han og P. Knudsen i Forretningsudvalget som Repræsentanter for Socialdemokratiet. Under Presseprovisoriet **1885—86** fungerede han som ansvarhavende Redaktør af »Social-Demokraten« og **maatte** adskillige Gange udstaa haarde Vand- og Brødstrafte, naar Regeringen følte sig krænkert over Bladets Artikler. Da Straamands-Nødværget blev gjort virkningsløst ved en ny provisorisk Lov, helligede han sig Cigarfabrikationen og oparbejdede sin egen Fabriksvirksomhed, der gav ham en vis Uafhængighed i det politiske Arbejde, men samtidig skabte ham visse Vanskeligheder som Fagforeningsmand. Han blev hyppig benyttet som Taler, blev Medlem af »Social-Demokraten«s Kontrolkomité og af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse, og fra **1898** til sin Død var han Partiets Næstformand. Han repræsenterede dette gennem Aarene ved talrige Møder og Kongresser i Ind- og Udland. **1892** stillede han sig som Kandidat til Folketingsvalget i Odense. Efter Valgkredsomlægningen blev han opstillet og valgt **1895** i Kbh.s **11.** Kreds, Nørrebro, og holdt denne Kreds uantastet siden. Paa Rigsdagen var

han Medlem af et stort Antal Udvalg og Kommissioner og blev, indtil Borgbjerg løste ham af, Partiets Ordfører i Told- og Skatte-spørgsmaal. At han som Tobaksarbejdertillidsmand for længst havde haft Anledning til at beskæftige sig med Toldpolitikens erhvervsmæssige Virkninger, gjorde, at han var Frihandelsmand med betydelige Modifikationer. Foruden for Toldlove, Ølskat, Margarinelov, Lønningslove var **O.** ogsaa Ordfører i Sager om hemmelig Afstemning, Ægteskabs Indgaaelse, vestindisk Ø-Salg m. m., og i sine sidste Aar, mens Stauning var Minister, bestred han Hvervet som Gruppeformand og politisk Ordfører. — Skønt **O.** i ikke ringe Grad var paavirket af Lassalles Ideer, og skønt han havde været Medstifter af Arbejdernes Fællesbageri 1886, var han i lang Tid skeptisk over for Værdien af kooperative Foretagender og manede paa Partikongressen 1898 til Forsigtighed over for saadanne. Alligevel var han 1902 med til at oprette Arbejdernes Bryggeri Stjernen og blev valgt til Bryggeriets Bestyrer. De følgende Aar førtes inden for Arbejderbevægelsen en livlig Debat om Kooperationen, og efter et stort Indlæg af Borgbjerg paa Kongressen 1908 indtraadte gradvis et Stemningsomslag, som ogsaa **O.** blev paavirket af. Med Klogskab og Energi oparbejdede han **Stjernen** gennem Virksomhedens første, vanskelige Aar; han kom siden i Ledelsen for Arbejdernes Livsforsikringsselskab og for Arbejdernes Landsbank, der blev oprettet kort før hans Død. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923, Rigsdagen); Studie hertil paa Bryggeriet Stjernen. Tegning af Erik Henningsen 1917.

N. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 355 ff. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 409 ff., 420 ff. E. Wiinblad og Alsing Andersen: Det danske Socialdemokratis Historie, II, 1921, S. 307 f. Politiken og Berl. Tid. 17. Dec. 1919. Social-Demokraten 17. og 22. Dec. s. A. Peder Nørgaard: Sigvald Olsen, 1937.

Oluf Bertolt.

Olsen, Thorvald **Hagedorn**, f. 1902, Maler. F. 1. Juni 1902 i Svendborg. Forældre: Støbemester Marius Hans Julius **O.** (1870—1934) og Maren Hagedorn (f. 1873). Gift 3. Jan. 1928 i Kbh. (Johs.) med Dagny Hagedorn, f. 3. Febr. 1905 i Kolding, D. af Overbetjent Elias H. (f. 1879) og Marie Carstensen (f. 1878).

O. stod i Malerlære i Svendborg, blev Svend 1921 og gik paa Teknisk Skole der. Vinteren 1923—24 søgte han Teknisk Skole i Kbh. under Hakon Thorsen, og Vinteren 1924—25 opholdt han sig i Paris, hvor han malede Model hos Othon Friesz. Sept. 1925

optoges han paa Kunstakademiet, gik i dets Skoler til Sommeren 1928, bl. a. et Aar hos Sigurd Wandel og et Aar hos Ejnar Nielsen, og var desuden paa Grafik-Skolen **Efteraaret 1929**. Han har udstillet paa Kunstnernes **Efteraarsudstilling 1928, 1930—32**, Charlottenborg Foraarsudstilling 1932 og siden 1933 paa Den frie Udstilling (**Medlem 1937**), deltog i Rundskue-Udstillingen 1935 og havde Separatudstillinger Nov. 1936 og Nov. 1939. Akademiet tildelte ham **Eibeschütz' Præmie 1932** for »Susanne« (Esbjerg Museum), Carlsons **Udstillingspræmie 1933** for »Zeus' Møde med Hera paa Ida-Bjerget« og Neuhausens Præmie 1934 for »Jernstøberiet«. 1935 foretog han en Studierejse til Spanien, tillige med Ophold i Paris og Aries, og var 1939 i Italien. — I sine Landskaber og Figurbilleder holder **O.** sig til en ganske enkel Farveskala (helst okker, blaat og sort), som han spænder op til størst mulige Intensitet. Det giver en fascinerende Stemning med melankolsk Underbund. Der ligger i det en Fordybelse, man ikke kan unddrage sig. Man har Indtrykket af en Mand, der stirrer paa en Ting, fortaber sig i den og koncentrerer hele sit Følelsesliv om denne ene Ting. **O.** maler f. Eks. en Strand med Udsyn over Havet, egentlig blot Havflade og Himmel, som mødes i Horisonten, eller en Have i Sne, den hvide Flade og et sort Træ med nøgne Grene, saa sparsomt som muligt. Overalt giver Farven denne ejendommelige Stilhed, der ligesom rummer en Verden for sig. Noget ensartet, fornemt begrænset er der i denne Kunst. De uhaandgribelige Stemninger, **O.** især i sine Figurbilleder finder frem til (»Komposition. Livet« 1937, »France Ellegaard spiller« 1938), og de Farveakkorder, hvorover han bygger dem, er imidlertid stadig vekslende og tegner tilsammen Billedet af et Sind med Spændvidde og et facetteret Følelsesliv. — **O.** har litograferet en Række Portrætter og modelleret tre Portrætbuster. Malerier af ham findes i Kunstmuseet og Museerne i Randers, Kolding, Vejle og Esbjerg. — Selvportrætter (Malerier ca. 1920, ca. 1922, 1932; Litografi 1928).

Sigurd Schultz.

Olsen, Jens Valdemar, 1862—1933, Fagforeningsmand, Forsikringsmand. F. 16. Maj 1862 i Nykøbing F., d. 8. Juli 1933 i Kbh., Urne paa Ass. Kgd. Broder til G. Chr. **O.** (s. d.). Gift 16. Dec. 1887 i Kbh. (b. v.) med Maren Hansen, f. 6. Febr. 1861 i Ishøj ved Taastrup, D. af Gaardejer Hans Nielsen (1837—1912) og Ane Hurup (1839—1917).

Straks efter at **O.** i sin Fødeby var blevet udlært Klejnsmed, rejste han 1881 til Kbh. og deltog her ligesom sin Broder, Snedkeren G. Chr. **O.** i den gryende Arbejderbevægelse. Sammen med

en Snes Kolleger var han 1881 med til at faa genrejst Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening af 1873, som siden 1878 havde ligget død. 1884 og 1887—89 var han dens Formand. Smedenes ildfulde Fører var ellers paa denne Tid Ferdinand Hurup, men han havde saa mange Jern i Ilden, at nogle brændte for ham, saaledes Planerne om et Landsforbund, der kun blev til en Navneforandring. Da Hurup efter Lockouten 1885 mistede Modet og Kamplysten, kom O., der var mere koldsindig og grundig, frem i første Række. Paa hans Initiativ dannede seks smaa Smedeforeninger 20. Aug. 1888 Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, i Dag Landets næststørste Fagforbund med ca. 38 000 Medlemmer, og han blev dets første Formand. Da Forbundet allerede n. A. knagede i Fugerne i Anledning af nogle Strejkenederlag i Provinsen, trak O. sig imidlertid tilbage, men var stadig Medlem af Hovedbestyrelsen og var Hovedkasserer fra 1897 indtil 1903, da han knapt et Aar var Sekretær i De samvirkende Fagforbund. Helt fra Lavstiden eksisterede der en Smede- og Maskinarbejderforenings Sygekasse, som efter Sygekasselovens Gennemførelse 1892 vaagnede til nyt Liv og de følgende Aar blev erobret af Fagforenings-Smedene. O. var med i denne Aktion og var Kassens Formand 1895—1906, ligesom han kom ind i Ledelsen for De samvirkende københavnske Sygekasser. Da Bevægelsen for Folkeforsikring satte ind og nogle store Forsikringsselskaber omkring Aarhundredskiftet søgte at gøre Sygekasserne og Fagforeningerne interesserede i Livsforsikrings-sagen, rejste O. Tanken om et selvstændigt Livsforsikringsselskab for Arbejdere paa kooperativt Grundlag. 1902 nedsatte De samvirkende Sygekasser og Fagforbundene et Udvalg med O. som Formand til at drøfte Planen, og da dette 1903 resulterede i Oprettelsen af Arbejdernes Livsforsikringsselskab, med Genforsikring i Statsanstalten, overtog O. paa Tilskyndelse af De samvirkende Fagforbunds Formand Martin Olsen Stillingen som Selskabets Forretningsfører. Fra en beskeden Begyndelse fik O. langsomt og under Overvindelse af megen Træghed Selskabet konsolideret; hans personlige Agitation, hans betydelige administrative Evner og Urokkelighed i Forsæt bar fremad, og Selskabet omfatter nu Forsikringer til en samlet Sum af over 31 Mill. Kr. 1903 var O. opstillet som Socialdemokratiets Kandidat ved Folketingsvalget i Nykøbing F. og valgtes 1906. Med en Afbrydelse 1910—13 sad han i Folketinget til 1927. Han var sit Partis Ordfører ved Behandlingen af Statens Lønningslov af 1908 og sad i den store Lønningskommission af 1917; i øvrigt tog han væsentligt Ordet i Sygekasse- og Forsikringsspørgsmaal. — Portrætteret paa Oscar Matthie-

sens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1915 (1923; Rigsdagen). Studie hertil 1920 i Privateje.

Festskrift 1873—98, udg. af Smede- og Maskinarbejdernes Forbund, 1898, S. 17 ff. Festskrift i Anledning af D. S. M. F.s 25 Aars Jubilæum ved J. A. Hansen, 1913, S. 41—47 o. fl. St. E. Wiinblad og Alsing Andersen: Det danske Socialdemokratis Historie, II, 1921, S. 322 ff. Social-Demokraten 7. og 8. Okt. 1928, g. Juli 1933. Lolland-Falsters Social-Demokrat 13. Maj 1932, 8. Juli 1933. Jern- og Metalarbejderen 1933, Nr. 9.

Oluf Bertolt.

Olsen-Ventegodt, Ole Peter, 1863—1937, Maler. F. 31. Maj 1863 paa Ventegodt ved Kbh. (Johs.), d. 1. Juli 1937 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Navneforandring 13. Nov. 1893. Forældre: Mælkehandler Jens O. (1836—69) og Anne Marie Nielsen (1835—1927, gift 2° 1870 med Høker Christen Nielsen). Gift 19. Dec. 1893 i Kbh. (b. v.) med Translatrice i Italiensk Hilda Josepha Simonsen, f. 20. Febr. 1866 i Kbh. (Mos.), D. af Overretsprokurator Joseph Levin S. (1814—86) og Minna Julie Fürst (1824—97).

O.-V. sattes i **Porcelænsmalerlære**, dimitteredes af C. F. Andersen til Kunstakademiet og søgte dettes Skoler Jan. 1881—Marts 1883. Han begyndte at udstille paa Charlottenborg 1883, hvor han siden jævnlig deltog til sin Død, i Begyndelsen Portrætter og Figurbilleder. Et legemsstort Portræt af hans Hustru belønnede Akademiet med Aarsmedaillen (Eckersbergs Medaille) 1892, »Juleaften paa Landet i det forrige Aarhundrede« (1888) købte Grosserer O. Wandel, der skænkede det til Kunstmuseet. 1896—1903 boede O.-V. i Italien, og siden den Tid er han til Stadighed vendt tilbage dertil paa Studieophold. I hans senere Produktion indtager italienske Landskaber og Arkitekturbilleder en fremtrædende Plads, især Motiver fra Pompeji, Templerne i Girgenti og Pæstum, Colosseum i Rom (»Parti fra Colosseum« 1898 erhvervedes af Kunstmuseet; nu i Horsens Museum). Til Fr.borg Museet udførte han 1931 et Portræt af Professor Kristoffer Nyrop. Ved sin Død efterlod han sig et meget stort, ufuldført Billede, som han havde arbejdet paa fra 1904, forestillende Dronning Caroline Mathildes første Møde med Struensee. En Mindeudstilling afholdtes i Den frie Udstilling Dec. 1938—Jan. 1939. — Kultegning af S. Covelli 1897. Maleri af Smith Petersen 1927.

Ernst Henriques: Stamtavlen Henriques, 1903, S. 7. Politiken 2. Juli 1937. Berl. Tid. 9. Okt. s. A.

Sigurd Schultz.

Olshausen, Theodor, 1802—69, Politiker. F. 2. Juni 1802 i Glickstadt, d. 30. Marts 1869 i Hamburg, begr. sst. **Forældre**: Superintendent Detlef Johan Wilhelm O. (1766—1823, gift 2° 1806 med Johanna Juliane **Bong**, 1781—1857) og Ida Gabriela Friderica Wilhelmina Hoyer (1770—1804). Ugift.

O. studerede Jura i Kiel og Jena, hvor han som Ven af Forfatteren Arnold Ruge blev Medlem af Burschenschaft, særlig dennes Afdeling Bund der Jungen. Herigennem bestemtes hans fremtidige Indstilling som Demokrat og Republikaner. 1824 maatte han paa Grund af sin politiske Virksomhed flygte til Schweiz, hvor han ernærede sig som Lærer; 1827 vendte han hjem til Tyskland, hvor han i Augsburg udgav en lille Avis under stadige Sammenstød med Censuren. Efter 1829 at have bestaaet juridisk Eksamen i Glickstadt slog han sig ned i Kiel som Advokat, men grundlagde allerede i Febr. n. A. »Kieler **Correspondenz-Blatt**«, der hurtigt blev et af **Slesvigholstenismens** Hovedorganer. Indadtil arbejdede Bladet for **Afskaffelse** af alle Stænderprivilegier, mens det ydre **Maal** var den nøjeste Tilslutning til Tyskland under en republikansk Forfatning. Inden for den slesvigholstenske Lejr stod O. den liberale Gruppe med Mænd som P. Hiort Lorenzen nærmest, men da han, i sin Mistvivl om at kunne drage Sønderjylland med ind i den tyske Frihedsbevægelse, 1839 havde grundet »Ny-Holsteinismen«, skiltes de to Mænds Veje for bestandig. Da den nyholstenske Bevægelse imidlertid ikke slog an i Befolkningen, vendte O. 1844 tilbage til Slesvigholsteinismen, og da denne efter Udstedelsen af det aabne Brev 1846 antog en voldsommere Karakter, var O. med i Kampen mod Myndighederne i allerførste Række. Han indkaldte saaledes Protestmødet i **Nortorf** i Sept. s. A., men fængsledes forinden, hvad der dog kort efter førte til en Frikendelse af Appellationsretten i Kiel. 1847 valgtes han af sine begejstrede Landsmænd til Medlem af den holstenske Provinsialstænderforsamling og stod nu som ubestridt Fører for venstre Fløj af den slesvigholstenske Bevægelse.

O. var dog ikke mindre demokratisk end nationalt indstillet, og han stod endog i Forbindelse med den radikale Smaaaborgerbevægelse, der i Danmark havde sit Organ i **Grünes** »Kjøbenhavnsposten«. Da Frederik VII straks efter sin Tronbestigelse udsendte Reskriptet af 28. Jan. 1848, hvorved der tilbødes en indskrænket Helstatsforfatning, udarbejdet af »erfarne Mænd«, tilhørte O. den moderate Gruppe, som vilde modtage Tilbudet og vælge disse Mænd. Men Februarrevolutionens Sejr i Berlin, der aabnede Udsigt til, at

Enhedsbestræbelserne vilde sejre i Tyskland, fik ham til helt at **slaa** om. Paa Rendsborgmødet **18.** Marts ønskede han en provisorisk Regering nedsat og Fæstningens Overrumpling, ligesom han fremsatte sine bekendte haanende Ord om den danske Nation. Men den forsigtigere Retning sejrede, og han blev selv Medlem af den Deputation, som gik til Kbh. for at kræve en fælles slesvigholstensk Forfatning og Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund. Efter Hjemkomsten indtraadte **O.** 28. Marts i den provisoriske Regering som Minister for Politi og sociale Arbejder. Hans Virksomhed her var betydelig; navnlig lykkedes det ham at gennemføre en Række sociale Love til Fordel for Husmænd og Arbejdere, ligesom det skyldtes ham, at der indførtes almindelig Valgret til den grundlovgivende Forsamling. Allerede i Aug. udtraadte **O.** dog paa Grund af Meningsforskelligheder af Regeringen, men var herefter Medlem af den konstituerende Forsamling indtil Bevægelssens Ophør. Hans senere Liv falder uden for dansk Horisont og skal derfor kun kortelig berøres her. Som Redaktør i Nordamerika kæmpede **O.** for Negrenes Frigørelse og Valgret, og efter Hertugdømmernes Adskillelse fra Danmark vendte han **1865** tilbage til Europa, men fandt nu Forholdene i Holsten saa ændrede ved Dan nelsen af de to Partier »Augustenborgere« og »Anneksionister«, at han som gammel Republikaner følte sig helt hjemløs. Han levede derfor sine sidste Aar i politisk Ro i Schweiz og døde under et Ophold i Hamburg. — **O.** var en Mand af »antik Retlinethed og Enkelhed«, et skarpt Hoved med et varmt Hjerte, navnlig for de lavere Klasser; hans brændende Lidenskab skjultes af en mild og vindende Optræden. Men han formaaede ikke at følge med Tidens Udvikling, og med Rette sagde Arnold Ruge om ham, at han var vedblevet at være ung, skønt gammel. — Litografi **1848** af L. Blank, Hamburg. Portrætteret paa W. Heuers Litografi af den provisoriske Regering.

Allg. deutsche Biographie, XXIV, **1887**, S. 330—38. R. Schleiden: Erinerungen eines Schleswig-Holsteiners, **1890—94**. N. Neergaard: Under **Juni**-grundloven, I, **1892**. Zeitschrift der Gesellsch. für schlesw.-holst. **Gesch.**, XXVIII, **1898**, S. 179—286 (af A. Ipsen); LIV, **1924**, S. 444—59 (af H. Hagenah). H. Hagenah: Revolution und Legitimität in der Geschichte der Erhebung Schleswig-Holsteins, **1916**. Johs. Brock: Die Vorgeschichte der schlesw.-holst. Erhebung von **1848**, 2. Aufl., **1925**. M. Liepmann: Von Kieler Professoren, **1916**. Paul v. Hedemann-Heespen: Die **Herzogtümer** Schleswig-Holstein und die Neuzeit, **1926**. K. Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV,

Knud Fabricius.

Oluf (I.) Hunger, d. 1095, Konge. D. 18. Aug. 1095. Forældre: Kong Svend (II.) Estridsen (s. d.) og ukendt Frille. Gift med Ingegerd, D. af Kong Harald Haardraade af Norge (1015—66, gift 2° ca. 1048 med Tora Torbergsdatter) og Elisabet (Ellisif) af Rusland.

O. skal have været Jarl under sin Broder Knud (II.) den Hellige. 1085 optraadte han som Ordfører for Ledingsmandskabets Utilfredshed med at ligge stille i Limfjorden, medens Knud dvælede ved Sydgrænsen. Knud blev forbitret og lod sin Broder Erik (Ejegod) lægge O. i Lænker; han sendte ham til sin Svigerfader Grev Robert af Flandern. Det var da ret naturligt, at den Folkerejsning, som n. A. fældede Knud, hævdede O. paa den danske Trone; hans Broder Niels gik som Gidsel til Flandern, medens Erik (Ejegod) flygtede til Sverige. Knuds Love blev afskaffede, Kongemagten og Præstestandens Indflydelse begrænsedes, og Stormændene hævdede atter Hovedet. For ret at bryde med Knuds kirkelige Politik opgav O. Forbindelsen med det gregorianske Kirkeparti og sluttede sig til den kejserlige Modpave Wibert. Mod hele denne reaktionære kirkelige Bevægelse protesterede Bisp Svend af Roskilde; han varslede Himlens Straf for Drabet paa Knud og drog dernæst paa **Pilegrimsfærd**. Det skete virkelig, at en fleraarig Hungersnød, der hærgede Vesteuropa, bredte sig til Danmark og affødte en Række Aar med Misvækst, hvad der gav Odenseklerkenes Forsikringer om Knuds Hellighed Vind i Sejlene. De nationale Ulykker skadede Kongen og voldte ham hans sørgelige Tilnavn »Hunger«. Roskildekrønikens Forfatter, der sympatiserede med Reaktionen mod Knuds Kirkepolitik, indrømmer Uaarenes Rasen, men mener, at O. havde fortjent en bedre Skæbne. Kendsgerningerne talte dog deres eget Sprog, og Stemningen i Folket gav Stødet til et nyt politisk Omslag; i April 1095 skrinlagdes Knud den Helliges Ben, og efter O.s Død s. A. kom Erik (I.) Ejegod paa Tronen og genoptog Knuds Gerning. — **Kniepers** Gobelin i Nationalmuseet saavel som Stikkene (fra 17. og 18. Aarh.) er Fantasiportrætter.

A. D. **Jørgensen**: Den nord. Kirkes Grundlæggelse, I—II, 1874—78. H. **Olrik**: Konge og Præstestand, I, 1892. C. Weibull i Hist. tidskr. f. Skåneland, VI, 1915—16.

Jørgen Olrik (Hans Olrik)

Oluf (II.), 1370—87, Konge. F. ved Juletid 1370 i Norge, d. 3. Aug. 1387 paa Falsterbo Slot, begr. i Sorø K. Forældre: Kong Haakon VI. Magnussen af Norge (1340—80) og Margrete (s. d.). Ugift.

Store dynastiske Forhaabninger knyttede sig til **O.**; han var Arving til Norge og havde ogsaa Krav paa Sverige, fra hvis Trone hans Fader var fordrevet, samt gennem sin Moder paa **Danmark**, hvor hans Morfader, Kong Valdemar, var sønneløs. Kong Haakon havde dog maattet give Afkald paa den svenske Krone, og Valdemar havde lovet sin anden Dattersøn, Albrecht af Mecklenburg, den danske Krone. Ikke des mindre lykkedes det Margrete efter Valdemars Død 1375 at faa **O.** valgt til Danmarks Konge paa et Rigmøde i Slagelse i Maj 1376, og **Mecklenburgerne** maatte snart efter opgive deres Krav. I de følgende Aar styredes Danmark i **O.s** Navn af hans statskloge Moder, der især støttede sig til Drosten Henning Podebusk, og ved Faderens Død 1380 blev **O.** ogsaa Konge i Norge. 1385 erklæredes han myndig og antog Titelen »sand Arving til **Sverige**«; i dette Rige var Misnøjen med den 1363 indkaldte Kong Albrecht af Mecklenburg stedse voksende, og de svenske Stormænd nærmede sig Margrete og hendes Søn. I Sommeren 1387 opholdt Moder og Søn sig i Skaane; sidst i Juli var de i Ystad, hvor Margrete forblev, medens **O.** drog til Falsterbo Slot, ledsaget af sine Hofmænd og enkelte Rigsraader. Her blev han pludselig syg og døde; hans Lig blev balsameret og udstillet til Folkets Beskuelse i Stadens Kirke og siden ført til Sorø Kloster. Saaledes døde, endnu ikke mandvoksen, det sidste Skud af Nordens forenede Kongestammer, om hvem det ikke uden Grund sagdes, at han »var af ædlere Byrd end nogen dalevende Konge paa Grund af sin Æts ældgamle Blod og den kongelige Oprindelse baade paa Sværd- og Spindesiden«. — I Norge vilde mange ikke tro, at han var død; der gik stadig Rygter om, at det ikke hang rigtigt sammen hermed, og paa Baggrund heraf kan man fatte den Tiltro, som *den falske Oluf* fandt. I Aaret 1402 mente nogle Købmænd at genkende Kong **O.** i en fattig og sygelig Mand, som de fandt i Ordenslandet Preussen. Mange fæstede Lid hertil, baade i Tyskland og i Norden; men Margrete fik ham udleveret af den preussiske Højmester og offentligt brændt 28. Sept. 1402. — Malerier fra 16. og 17. Aarh. (**Gripsholm**, Nyborg Slot) er Fantasibilleder saavel som Stikkene. Ligsten med Vaaben i Sorø **K.**; Afstøbning paa Fr.borg.

Kr. Erslev: Dronning Margrethe og Kalmarunionen, 1882. Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84, S. 730 ff. E. Arup: Danmarks Historie, II, 1932.

Kr. Erslev (*Jørgen Olrik**).

Oluf (Haraldsen), d. 1143 (?), Modkonge. Falden i Kampen ved Tjuteaa i Skaane, antagelig 1143. Forældre: Harald Kesja (s. d.) og Hustru.

Da Erik (II.) **Emune** 1135 overrumplede Harald i Skipping ved Vejle, var **O.** den eneste af hans Sønner, der undslap — i **Kvindeklæder** — og flygtede til Norge. 1137 laa han med en Flaade i **Götaelven**, men blev her angrebet og slaet paa Flugt af den norske **Tronkræver** Sigurd **Slembe**. Siden krævede **O.** sin Fædre-arv af Erik (III.) Lam, men blev afvist som Søn af en Landsfor-ræder. Til Gengæld overfaldt **O.** Erik i Kongsgaarden Arvelund i det sydøstlige Skaane, men Vagten var paa sin Post, og **O. maatte** flygte til Sverige. Herfra begyndte han en Borgerkrig, der varede i **tre—fire** Aar og betegnedes ved en Række blodige **Overfald**, der foregik dels paa Sjælland, dels i Skaane. I Nordsjælland slog Bisp Rike ham ved Bydinge Aa, men overrumpledets senere i Ramløse ved Arresø og huggedes ned (1139); til Gengæld blev **O.** bandlyst af Paven. Ved hans første Indfald søgte Ærkebisp **Eskil** at standse ham, men blev slaet og maatte overgive Lund i hans Hænder. **Eskil** flygtede til Erik og prøvede i Spidsen for den kongelige Hær Landgang i Skaane, men var atter uheldig, og **O.**, der havde vundet betydelig Tilslutning blandt **Skaaningerne**, indsatte endog en ny Ærkebisp afsamme Navn. Erik overrumplede ham dog, lod den nye Ærkebisp hænge og slog **O.** ved Glumstorp i Skaane, saa 'at han atter maatte flygte. Ved et nyt Overfald dræbte **O.** mange af Lunds Borgere. Siden forfulgte Erik ham ind i Halland. Her undgik han ganske vist et Mordforsøg, som Eriks Mand Ingemar rettede mod ham, men dernæst faldt han med mange af sine Mænd ved Tjuteaa i Skaane, saa at Landet omsider fik Fred for denne Oprører, der af Roskildekroniken ikke uden Grund kaldes »et Uhyre med mange Hoveder«. **O.** var muligvis Fader til Harald **Skrænk** (s. d.).

Saxo ed. Olrik et **Ræder**, 1931, I, S. 368, 371—74. L. Weibull i Hist. tidskr. f. **Skåneland**, V, 1917, S. 194—98.

Jørgen Olrik (Hans Olrik)

Oluf, d. 1320, Biskop i Roskilde. D. 10. Marts 1320, begr. i Roskilde Domkirke.

O. var Magister og Kannik ved Roskilde Domkirke. Som Jens Grands Prokurator optraadte han 1299 i Processen mod Kongen. Da Roskildebispen Jens Krag døde n. A., valgte Kapitlet Kanniken Florentius, men Valget kasseredes, hvorefter **Kannikerne** overlod Ærkebispen at providere Kirken med en Biskop. Jens Grand udpegede **O.**, og da Florentius appellerede til Paven og rejste til Rom, gjorde **O.** ligesaa. Ved Kurien opnaaede han Stadfæstelse og modtog Indvielse 1304. Han var øjensynlig bleven Biskop mod Kongens Ønske, men der høres intet om spændt Forhold mellem

dem før 1312, da O. sammen med den nysudnævnte Ærkebisp Esger Juul var ved Konciliet i Vienne og her udvirkede nogle Buller, der tilsigtede at skaffe de danske Bispestole bortkommet Gods tilbage. Kong Erik mente, at Bullerne var rettede mod Kronen, og gik kraftigt til Værks mod Bisperne 1313. — O. gjorde overmaade meget for sin Domkirke og Gudstjenesten i den. Kantor-dømmet blev en Prælatur med fast økonomisk Grundvold, og Interesse for Skolarerne, Omsorg for de vordende Præster fremtræder i flere af O.s Gavebreve. Han opførte paa Sydsiden af Domkirken Vor Frue Kapel, hvor han vilde begraves. — Den kendte Fortælling om Dronning Ingeborg i St. Clara Kloster og hendes Samtale med O., hvorunder hun forudsagde Kongens og Bispens egen Død, stammer fra Petrus Olai (Ms. 107, 8vo i den Arnamagnæanske Samling, Bl. 77 v.).

J. O. Arhning: Roskilde Domkapitels Historie, I, 1937. Ellen Jørgensen.

Olufsen, Christian Friis Rottbøll, 1802—55, Astronom. F. 15. April 1802 i Kbh. (døbt i Aastrup, Falster), d. 29. Maj 1855 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Landbrugslærer, senere Professor Christian O. (s. d.) og Hustru. Gift 21. Dec. 1833 i Kbh. (Helligg.) med Magdalene Frederikke Ernestine Sophie Munter, f. 11. Maj 1809 i Kbh. (Frue), d. 29. Nov. 1873 i Aarhus, D. af Biskop Frederik M. (s. d.) og Hustru.

O. tilbragte sine første Barndomsaar, indtil 1807, i Classens Have uden for Kbh. Der boede Faderen, som var knyttet til det Classenske Fideikommis' Landvæsensinstitut. Den første Opdragelse fik han af Faderen, men 1812 kom han i Borgerdydskolen i Kbh., hvor han udmærkede sig i saa høj Grad, at Skolen allerede 1818 vilde dimittere ham til Universitetet. Paa Faderens udtrykkelige Forlangende skete det dog først n. A. Paa Universitetet studerede han under Degen og Thune. Han havde oprindelig haft Lyst til Søen, men Bekendtskabet med den senere Oberstløjtnant Bracht gav ham Lyst til at blive Ingeniørofficer. Dette opgav han dog atter. Efter 1824 at have vundet Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af en Opgave om »Beregning af Formørkelser« blev han Assistent paa Observatoriet og drog derpaa med Stipendium til **Königsberg**, hvor han studerede under Bessel og ogsaa kom i Berøring med Steinheil og Struve. 1826 kom han tilbage og deltog n. A. under Schumacher i Opmaalingerne i Holsten. Senere bestyrede han en kort Tid Observatoriet i Hamburg. 1829 blev han i Kbh. Observator ved Observatoriet, 1831 Lektor ved Universitetet, 1832 Professor extraordinarius og Bestyrer af Observatoriet

samt Medlem af Landmaaler-Eksamenskommissionen. Han foretog flere Rejser i videnskabeligt Øjemed, en til **Königsberg** for at forhandle med **Bessel** om nedennævnte Soltavler og en til Paris (1834) i Anledning af Normalkilogrammet. 1834 blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. 1840 forsvarede han en Afhandling for Doktorgraden med Titel »**Disquisitio de parallaxi Lunae**«. Schumacher var Professor ordinarius i Astronomi, men opholdt sig altid i Holsten af Hensyn til **Gradmaalingen**; han tog sin Afsked 1845, men først 1850 blev **O.** Professor ordinarius. 1851 blev han Medlem af Konsistorium. S. A. iagttog han en total Solformørkelse i Kalmar. — En stor Del af **O.s** Iagttagelser, Beregninger og Afhandlinger findes i »**Astronomische Nachrichten**«, i Bessels »**Tabulae Regiomontanae**«, i »**Maanedsskrift for Litteratur**«, hvis Medredaktør han var 1836—38, i Videnskabernes Selskabs Oversigter, i Universitetets Festskrifter og andetsteds. Han har skrevet »**Begyndelsesgrunde af Astronomien med Anvendelse paa den mathematiske Geographie**« (1848) og beregnet Almanakkerne 1833—56. Men **O.s** Hovedværk er hans Soltavler. Paa Foranledning af Schumacher besluttede Videnskabernes Selskab 1826 at bekoste Udgivelsen af »**Tables de soleil**«, beregnede af **O.** og P. A. Hansen (s. d.). Stor Anseelse hos Fagfolk nyder ogsaa paa Grund af sin Nøjagtighed og Fuldstændighed den Del af Berlinakademiets Stjernekort over Dyrekredsen (**Rektascensionstimen**, I, **Blatt 2**, 1849), som var overdraget **O.** — **R.** 1843. — Pastel af Chr. Horneman 1824 (**Fr.-borg**).

Selvbiografi i Univ. Progr. ved Salvings- og Kroningsfesten 1840, S. 47 f. Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger, 1856, S. 96—103.

C. F. Pechüle (Poul Heegaard).*

Olufsen, Oluf Christian, 1763—1827, Forfatter, Statsøkonom. F. 20. Jan. 1763 i Viborg, d. 19. Maj 1827 i Kbh. (Frue), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Raadmand Hans **O.** til Hessel (ca. 1730—65) og Christine Testrup (ca. 1727—63). Gift 31. Marts 1801 paa Frbg. med Mette Christine Rottbøll, døbt 6. Juli 1781 i Kbh. (Frue), d. 15. Juni 1846 sst. (Frue), D. af Professor, Etatsraad Christian Friis R. (s. d.) og 3. Hustru.

Efter Forældrenes tidlige Død kom **O.** i Huset hos sin formuende Mormoder, senere hos Provst L. F. Winther i Gedsted. Da han var udset til at skulle forvalte et af Mormoderens Godser, blev han anbragt paa Stiftamtmandens Skriverstue i Viborg; senere sendtes han til Kbh. for at læse til dansk-juridisk Eksamen, som han tog 1783, men Matematikken interesserede ham mere, hvorfor

han 1784 tog Landmaalereksamen. Han var derefter i nogle Aar beskæftiget med Opmaalinger i Jylland; under Krigen 1788 udførte han en kort Tid Regimentskvartermester- og Auditørforretningerne ved en Grenaderbataillon. Saaledes var hos O. fra Ungdommen af praktisk Virksomhed og Studium gaaet Haand i Haand. Han havde tilegnet sig Latin foruden flere moderne Sprog, var vel belæst i den europæiske Skønlitteratur og havde levende Sans for Poesi. Han var blevet nøje knyttet til Christen Pram, med hvem han havde baade økonomiske og digteriske Interesser fælles; ogsaa dennes fængslende Hustru, Baggesens »Seline«, drog ham til Huset. O. skrev lyriske Digte i forskellige Nytaarsgaver og Tidsskrifter og oversatte Sangene til Syngestykket »Renaud d'Ast«; hans velklingende Digte vidner om en levende Naturglæde. Et i »Minerva« (1791) trykt længere Digt, »Rosen«, kan især fremhæves; man vil ikke i den samtidige Litteratur finde en saa yndefuld, med frisk Humor iblandet Idyl. Men var O. her fin og følsom, saa var han i Parodien paa P. A. Heibergs Syngestykke »Selim og Mirza«, »Jochum og Maren« (1790) vel ikke uvittig, men haardhændet og grovkornet.

2. Maj 1793 gik Komedien »Gulddaaen« over Det kgl. Teaters Scene og gjorde stormende Lykke. Den var strengt anonym, og der blev gættet paa mange, men O. udpegedes hurtigt som Forfatteren. Stykket syntes da ogsaa at indeholde klare Afspejlinger af, hvad O. havde set paa Amtets Skriverstue eller som Landmaaler. Det var Skildringer fra de samme midtsjællandske Egne som i »Rosen«, men det fredelige Billede fra Præstegaarden var afløst af lystige Herregaards- og Værtshusscener, hvor et stærkt blandet Selskab aftil Dels forvorpne Personer tumlede sig. Imellem de skarptskaarne Figurer fængsledes især Opmærksomheden af den begavede, ved egen Skyld og Skæbnens Ugunst deklasserede Prokurator Faldsmaal, hos hvem ondt og godt førte en stadig Kamp om Overtaget. Komedien havde en interessant og vekslende Handling, Dialogen lyste af vittige Indfald og Sidehug til samtidige Forhold. Den Friskhed, der gennemstrømmede Stykket, har gjort det muligt at opføre det lige til Nutiden. O.s Forfatterskab til »Gulddaaen« kan dog ikke siges at være fastslaaet; mange antager Chr. Hertz (s. d.) for Stykkets Forfatter. Fire Uger efter »Gulddaaen«s første Opførelse tildelte Landhusholdningsselskabet O. Stillingen som Lærer paa et nyoprettet Agerdyrkningsinstitut; dog skulde han forinden rejse i nogle Aar paa Det Classenske Fideikommiss' Bekostning. Han begav sig paa Vej i Efteraaret 1793 og

opholdt sig den første Vinter i **Göttingen**, hvor især Fysikeren Professor G. C. Lichtenberg fængslede ham. Den berømte lærde fik paa sin Side et betydeligt Indtryk af **O.**; han anbefalede ham i et Brev til Goethe som en fortræffelig Mand med usædvanlig Aand og dyb Indsigt i den hele Naturlære. Senere var **O.** i Schweiz, England og Skotland. Fra første Færd viste han, at han med Alvor forfulgte Rejsens **Maal**. Imidlertid fjernede han sig ogsaa stadig bestemtere fra Poesien og søgte »**Kostalde**« i Stedet for Skue-spilhuse; Vers skrev han næppe nogen Sinde mere i sit Liv. Han saa ned paa sin tidligere poetiske Periode som »fjantet«, hans ejendommelige Naturel medførte, at han helt **maatte** gaa op i en enkelt Ting ad Gangen. Han kom da hjem i Sommeren **1796** som en »fuldkommen Økonom«.

O. begyndte sin Virksomhed paa **Næsgaard** under Carlsfeldt paa Falster. Det viste sig imidlertid vanskeligt at faa Elever her-nede, hvorfor Skolen forlagdes til **Kbh.**; nogle Forsøgsmarker blev anlagt i de Classenske Haver, og en Bygning blev rejst; efter at imidlertid alt var blevet lagt øde i Krigen **1807**, **maatte O.** ind-skrænke sin Gerning til Forelæsninger, der ogsaa i det hele blev godt besøgt. Han var begyndt at udgive »**Oeconomiske Annaler**« (tolv **Bd.**, **1797—1810**), fortsat af »**Nye oeconomiske Annaler**« (fem Bind, **1812—20**), der var et nyttigt og velredigeret Tidsskrift. **O.**, som med grundige Kundskaber forbandt praktisk Sans og klar Fremstilling, skrev ogsaa »Anviisning til Hampens Dyrkning« (**1810**), der kronedes af Landhusholdningsselskabet; dette Skrift, ligesom ogsaa hans »Anviisning for Landalmuen til at brygge **Øl**« (**1812**), blev uddelt gratis paa Regeringens Bekostning. Ligesaa skrev **O.** en »**Lærebog i den danske Landoeconomie**« (**1805**); et nyt Oplag blev udgivet paa det Classenske **Fideikommis'** Bekostning (**1814**). Dette som andre af **O.s** Arbejder blev oversat paa Svensk og vandt ogsaa i Sverige megen Anerkendelse.

Under sin praktiske og videnskabelige Gerning havde **O.** ikke glemmt sin Kærlighed til Digtekunsten. Han var ved Venskabs-baand knyttet til flere af vore Digtere, især Baggesen, og det manglede derfor heller ikke paa Opfordringer til ham om at fort-sætte sin Virksomhed for Teatret. Saaledes tilskyndet optog **O.** da den Plan til en Komædie, han havde lagt i Ungdomsaarene, og skrev »**Rosenkjæderne**«, der opførtes paa Det **kgl.** Teater **1803**, men ikke gjorde Lykke. Stykket havde enkelte veltegnede Figurer, men led under Usandsynlighed og burleske Overdrivelser. I Dia-logen mærkedes vel **O.s** bekendte Vid, men det skortede paa et

frodigt og elskværdigt Lune; under sin Kamp mod det alt for følelsesfulde syntes Forfatteren selv at være stivnet eller mangle Varme. O. skrev efter den Tid intet for Scenen.

Imidlertid havde O. stadig udvidet sine Studieomraader. Han var optraadt som Skovbrugsforfatter og som Lærer i National-økonomi (se herom nedenfor), og 1815 blev han ansat som Professor ordinarius i Statsøkonomi ved Universitetet.

O. var 1814 blevet optaget i Videnskabernes Selskab og offentliggjorde i dets Skrifter »Bidrag til Oplysning om Danmarks indvortes Forfatning i de ældre Tider, især i det 13. Aarhundrede« (1821). Denne Afhandling gav for første Gang en Forstaaelse af det gamle Landsbyfællesskab og den derpaa byggede Kommunalforfatning. Man kan sige, at O. ved de Erfaringer, han havde gjort i Marken, ved sin sunde Opfattelsesevne og historiske Viden var som kaldet til at løse denne Opgave. Han viste, hvorledes det gamle Fællesskabssystem i Virkeligheden for sin Tid havde været en sund og fornuftig Ordning. Paa Grundlag af O.s Paavisninger og hans Fortolkninger af de gamle Lovkilder har der rejst sig et helt nyt Videnskabsomraade saavel i Udlandet som her hjemme, og ogsaa berømte moderne Forskere som A. Dopsch og P. Vinogradoff hylder O. som den, der genialt brød Vej. — Nærmest til dette Arbejde slutter sig en Række paa Selvsyn og Studier grundede Optegnelser, der udgaves efter hans Død: »Collectanea til et antiqvarisk-topographisk Lexicon over Danmark« (1829).

O. er overalt i sin Forfattergerning original og tankerig. I »Nogle physikalske og politiske Bemærkninger over den danske Stat« fremsatte han mismodige Betragtninger over det dansk-norske Riges højst ulige Sammensætning, dets alt for store Udstrækning i Nord og Syd og dets slette militære Grænser. Først fire Aar senere, efter at Afhandlingens mørke Syn var blevet sørgelig Virkelighed, lod O. den gaa i Trykken (Dansk Minerva, I, 1815). Mærkelig er ogsaa hans Afhandling »Om Menneskets Rolle i den fysiske Verden« (Skand. Litteraturselsk. Skr., VIII, 1822), der rummer en hel fysisk Verdensbetragtning. Han paaviser, hvordan Livskraften stadig arbejder mod et Maal, idet den omdanner og udvikler Organismerne. Under de forskellige Jordperioder er Arterne undergaaet Omdannelser ved Udartning eller Forædling, ved Organismernes gensidige Indgriben i hinanden, og deres Evne til under den store Kamp for Tilværelsen at tilpasses efter de nye Forhold; endelig fremtræder Mennesket som det sidste Led i Udviklingen. Om end paavirket af Lamarck er O. selvstændig i mange af sine Iagttagelser, og hans Resultat stemmer mærkelig overens med den

Lære, som Darwin en Menneskealder senere fremsatte; dog er **O.** fri for Materialisme og udvikler, at Naturen arbejder mod et bestemt **Maal** og for at forædle Materie til Aand.

O. viser sig saaledes som en selvstændig Tænker, der stadig brød sig Veje paa nye Omraader og kaldte til Opmærksomhed for nye Synspunkter. Vilh. Andersen siger om ham, at han var et af »Tidens stærkeste, heleste **Hoveder**« med »**Goethe-Modenhed**«. Han udtrykker sig i et vægtigt, koncentreret Sprog og skabte flere nye tekniske Udtryk.

Tit. Professor **1806**. — Pastel af Chr. Horneman (Fr.borg).

Joh. Steenstrup: Fra Fortid og Nutid, 1892, S. 257—76. Zeitschrift f. d. gesammte Staatswissenschaft, XXXVII, 1881, S. 373 f. Jahrb. f. Gesetzgebung im Deutschen Reich, N. F., V, 1881, S. 402 f. Goethe-Jahrbuch, XVIII, 1897. Domprovsten i Roskilde (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, X), 1909, S. 18 f. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., II, 1905, S. 182—224, 298—329; III, 1906, S. 149—70, 199—232; IV, 1907, S. 121—65. A. Dopsch: Verfassungs- und Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters, I, 1928, S. 45.

Jr. 1 øvrig r. er z.

Johannes Steenstrup (*Hans Jensen**).

— **O.** som *Nationaløkonom*. Som Udgiver af »Oeconomiske Annaler« (**1797—1810**) og deres Fortsættelse (**1812—20**) udfoldede **O.** i en Aarrække en anselig Forfattervirksomhed. Mange af Artiklerne stammer fra hans Pen, og han har gjort Uddrag af adskillige fremmede Tidsskrifter. Sædvanlig er disse Artikler og Meddelelser af rent landøkonomisk Indhold, idet **O.** paa en for Tiden meget karakteristisk Maade knyttede sit nationaløkonomiske Studium til Interessen for Landets Hovederhverv. En Del af Afhandlingerne har mere almen Interesse, saaledes hans ofte omtalte Forslag om at forbedre de slette Kommunikationsmidler ved en Kanal gennem Sjælland fra Kbh. til Korsør (**1807**), hans Forsøg paa at udfinde Antallet af Heste, Hornkvæg o.s.v. i Danmark (**1804**), hans Betragtninger over »det danske Kornpoliti« (**1804**), hvori han som Tilhænger af Adam Smith hævder Frihandelsprincippet, eller hans Undersøgelser om Udstykning af Jord (**1805**), hvori han hævder, at det for Landbruget og dets Forsyning med Arbejdskraft mest fordelagtige vil være Huse med knap en Td. Land til Brug for faste, gifte Tjenestefolk. Af Interesse er ogsaa hans Paavisning efter en **1802** udtaget Prøve af, hvor slet det Korn var, der sendtes til Norge.

En Del af de saaledes fremkomne Tanker fremsætter **O.** paa ny i sine »Grundtræk af den praktiske Statsoekonomie« (**1815**) og »Bidrag til en Oversigt af National-Industrien i Danmark« (**1819**). Den første af disse Bøger er rent liberalistisk, saaledes i Synet paa

Regulering af Landbrugets Ejendomsforhold fra Statsmagtens Side, i øvrigt nærmest efter tysk Mønster, og trods O.s Beundring for Adam Smith sporer man kun liden direkte Læsning af den dengang stærkt opblomstrende engelske Nationaløkonomi. Mere indholdsrigt er det sidstnævnte Skrift. Vel bringer det færre positive Oplysninger om Forholdene i Danmark, end man skulde vente efter Titlen, men der findes dog mange Vink til Belysning af den Tids Forhold. Begge Skrifter indeholder mange sunde Betragtninger, men gaar ikke særlig ind paa mange af de Spørgsmaal, der i senere Nationaløkonomi stedse er blevet betragtet som de mest centrale, saaledes Læren om Arbejdslønnen. Dybest kommer han vel ind paa dette Emne i sin Afhandling om Kornpolitikken, idet han hævder den Anskuelse, at det er Arbejdsgiveren, der bestemmer Arbejdslønnen, »ingenlunde efter den populære Forestilling Arbejderne selv«. Men nogen mere indgaaende Undersøgelse af dette Spørgsmaal foretager han ikke.

H. Westergaard (Hans Jensen).*

— I sine »**Oeconomiske Annaler**« (1797—1810) behandlede O. jævnligt de *skovbrugsmæssige* Spørgsmaal, som beskæftigede Datiden stærkt, og i »Danmarks **Brændelsvæsen**« (1811) fremsatte han ud fra **kameralistiske** Betragtninger en indgaaende Kritik af Danmarks Skovbrugsforhold og Skovforordningen af 27. Sept. 1805. Dette Skrift har bevaret sin Værdi gennem Tiderne og læses stadig med Udbytte saavel paa Grund af dets tankevægtige Indhold som paa Grund af den særprægede Fremstillingsform. O. erkendte Nødvendigheden af at producere Træ til Brændsel paa Jord, som i og for sig med større privatøkonomisk Udbytte kunde anvendes i andre Produktionsøjemed, men han krævede samtidig nøje undersøgt, hvor stort Landets Brændselsbehov var, saa Skovdriften og dermed det ved denne foraarsagede Nationaltab kunde begrænses til det absolut nødvendige. Han kritiserede de store samlede Plantageanlæg i Jylland og fremhævede **Smaaplantningernes** langt større Betydning. Samtidig advarede han mod det danske Skovbrugs ensidige Paavirkning fra tysk Side. Skovbrugets Udvikling igennem det efterfølgende Aarhundrede kom til at vise, at O.s Betragtninger i de fleste Henseender var rigtige. Endvidere **gav** han Anvisning paa rationel Udnyttelse af Danmarks Tørvemoser og paa Anvendelse af brændselsbesparende Ovne. Han saa ogsaa klart, at de indenlandske Transportfaciliteter for Distribueringen af en i Forhold til Værdien saa tung og voluminøs Vare som Brænde er af afgørende Betydning, og han kritiserede i den Forbindelse skarpt de herskende Vejforhold, idet han samtidig fremhævede Øn-

skeligheden af Kanalanlæg til Lettelse af den tunge Varetransport.

A. Oppermann: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886, 1889. Tidsskrift f. Skovbrug, X, 1889. A. Howard Grøn: Bidrag til den almindelige Skovøkonomis Teori, 1931. A. Howard Grøn (A. Oppermann).

Olufsen, Hans, d. 1571, se Spandemager.

Olufsen, Hans, d. 1698, se Olavius.

Olufsen, Niels, se Bild.

Olufsen, Ole, 1865—1929, geografisk Rejsende. F. 24. Jan. 1865 i Bjødstrup, Djursland, d. 13. Dec. 1929 paa Frbg., begr. i Helsingør. Forældre: Gaardejer Jens O. (1815—79, gift 1° 1851 med Ane Dorthea Sørensen, 1806—63) og Kirsten Marie Sørensen (Fiig). Navneforandring fra Jensen 25. Juli 1889. Gift 7. Sept. 1900 i Odense med Hansine Henriette Emilie Hansen, f. 10. Jan. 1868 i Ullerslev, Fyn, D. af Møllebygger, senere Tømrermester i Odense Jens H. (1826—1902) og Karen Dorthea Nielsen (1828—1909).

Efter at have gennemgaaet Realklasserne i Aarhus Latinskole traadte O. ind i Hæren, udnævntes 1885 til Sekondløjtnant og 1889 til Premierløjtnant i Fodfolket. Hans Interesse for geografisk Forskning var tidligt vakt, og samtidig med at han traadte uden for Nummer (1894), studerede han Geografi i Kbh. og Udlandet, bl. a. under F. v. Richthofen i Berlin. Det lykkedes ham, hovedsagelig ved privat Understøttelse, at gennemføre to Ekspeditioner 1896—97 og 1898—99 til lidet kendte Egne i Pamirs Højland, og 1899—1900 besøgte han Iran og Kaukasus. 1907 tog han sin Afsked fra Militærtjenesten. Allerede forinden (1903) var han blevet Sekretær i Det kgl. danske geografiske Selskab, i hvilken Egenskab — hvormed var forbunden Stillingen som Redaktør af »Geografisk Tidsskrift« — han virkede til 1923. Sit Forskningsarbejde fortsatte han 1912 og 1914 med Rejser til Saharas Nordrand og Tunisie, som 1922—23 efterfulgtes af en større Ekspedition til det centrale Sahara. 1924 besøgte han atter Nord-Afrika (Tunisie og Marokko). Han gik nu, efter at have forladt Geografisk Selskab, over i praktisk Virksomhed, idet han 1925 dannede Handelsselskabet Compagnie l'Afrique du Nord Française, men opgav dog ikke derfor sine geografiske Interesser; saaledes stiftede han 1926 en dansk Afdeling af det franske Société de Géographie Commer-

cial og foretog 1927 sin sidste større Rejse til Sudan og det sydlige Sahara. — **O.** var en elskværdig Karakter, en dygtig Rejsende og Forfatter til talrige Arbejder. De mindre blandt disse er især fremkommet i »Geografisk Tidsskrift«, men desuden har han udgivet større, selvstændige Værker som »Through the Unknown Pamirs« (1904), »The Emir of Bokhara and His Country« (1911), »Hos Ørkenens Sønner« (1924) og »Hvor Nigieren vander —« (1928). Det kan dog ikke nægtes, at det i adskillige af hans Arbejder i nogen Grad skorter paa videnskabelig Nøjagtighed. O.s største Betydning som Rejsende ligger derfor i, at han har givet en Række danske Forskere, navnlig Botanikere som Ove Paulsen, Kai Gram og **O.** Hagerup, Lejlighed til at foretage Undersøgelser i vanskeligt tilgængelige Egne, foruden at hans Ekspeditioner har hjembragt omfattende Samlinger af etnografisk og zoologisk Materiale til henholdsvis Nationalmuseet og Zoologisk Museum. Hans Fortjeneste af Geografisk Selskab og dets Bibliotek har ogsaa været betydelig, og det var paa hans Forslag, at der ved Geografkongressen i Rom 1913 blev oprettet en Verdensunion af geografiske Selskaber. — Tit. Professor 1909. — R. 1898.

Berl. Tid. 14. og 16. Dec. 1929. Naturens Verden, XIV, 1930, S. 43.

Kaj Birket-Smith.

Olufsen, Peder, Historiker, se Olsen.

Omer, d. 1204, Bisp af Børglum og Ribe. D. 12. Juli 1204 i Løgum, begr. sst.

Om **O.** ved man intet sikkert før 1178. I Fasten d. A. overrakte en pavelig Legat Absalon Palliet i Lund Domkirke, og umiddelbart efter blev **O.**, der var valgt til Biskop af Børglum, viet af den nye Ærkebisp. Legaten havde utvivlsomt Bud med til de danske Kirkemænd om at møde i Rom til Concilium n. A., men man holdt sig tilbage — nu som senere 1215 — og **O.** var den eneste Biskop fra Norden, der var til Stede i Lateranet Marts 1179 blandt henved 400 Bisper fra alle Lande. Om hans Virke som Børglum Bisp høres intet, men Saxo fortæller, hvorledes han paa Ledingsflaaden i Grønsund 1182 optraadte med Myndighed over for Jyderne, der krævede Hjemlov. I Slutningen af 1183 eller Begyndelsen af 1184 overflyttede Paven ham til Ribe Stift, næppe uden Foranledning af Konge og Ærkebisp. Da Biskop Valdemar rejste sig mod Kong Knud, var **O.** tillige med Peder Sunesen af Roskilde og Viborgbispens Asser Hertug Valdemar behjælpelig med at gribe Rigets Fjende. Paven krævede derfor **O.** saavel som de to andre Biskopper suspenderede, men fik siden et andet Syn paa den

slesvigske Valdemars Sag, og **O.** blev endog sammen med Abbed Vilhelm af Æbelholt udnævnt til Voldgiftsmand i Striden mellem St. Michaels Kloster ved Slesvig og Cistercienserklostret **Guldholm**, som Biskop Valdemar havde grundlagt. **O.** ordnede Ribe Domkapitels Forhold og sørgede for økonomisk Basis; han gav Domkirken store Gaver, deriblandt en Bibel (bibliotheca) i seks Bind, købt for 60 Mark. — Der er intet afgørende Vidnesbyrd om, at **O.** har studeret i Paris i sin Ungdom, thi i det Brev, den bekendte Abbed Stephan af St. Geneviève skrev til ham med Bøn om Hjælp til Byggeforetagender, hedder det, at Stephan aldrig har set ham. At han berømmer ham for Lærdom og Gavnildhed, har i den givne Sammenhæng ikke megen Vægt. Men selve Henvendelsen, der ogsaa kom til Kong Knud, til Absalon, Biskop Valdemar og Abbed Vilhelm, viser, at **O.** hørte til Tidens mest fremtrædende danske **Kirkemænd**.

Ellen Jørgensen.

Opbergen, se Obbergen.

Opffer, Emil, 1863—1924, Redaktør. F. 17. Febr. 1863 i Køge, d. 13. Sept. 1924 i New York, begr. i Køge. Forældre: Redaktør af »Køge Avis« Søren Christian **O.** (1816—79) og Julie Cathrine Frederikke Tronhjem (1823—90). Gift 28. Dec. 1893 i Nykøbing F. med Johanne Vilhelmine Schønheyder, f. 28. Dec. 1873 i Nykøbing F., D. af Telegrafbestyrer, cand. polyt., Løjtnant Sophus Ludvig S. (1837—1910) og Maren Hedvig Steenberg (1844—1926).

O. gik først i Tøxens Skole i Køge, derefter paa Sorø Akademi (1875—77). Han blev Typograflærling i »Køge Avis« Bogtrykkeri 1877 og var ansat paa Willerups Bogtrykkeri i Vordingborg 1878—79, blev derefter Journalist og var periodisk Redaktør af »Køge Avis« 1879—82. Efter at have været Soldat og — uden Held — **Officersaspirant** 1882—83 blev han Redaktionssekretær ved »Jyllandsposten« 1883, ved »Næstved Avis« 1884 og var Reporter ved »Avisen« i Kbh. 1885—89, en kort Tid knyttet til »Dagbladet«. Som den første danske Journalist gik han op med Ballon og ned som Dykker (1887). Han var Korrespondent ved Kong Georg af Grækenlands Regeringsjubilæum 1888 og foretog en Jordomrejse som Korrespondent for »Næstved Avis« 1890—92. 1893—1900 var han Udgiver og Redaktør af »Nyborg Avis«, 1900—01 af »Næstved Avis«, 1901 startede han Middagsbladet »Klokken 12« i Kbh. og redigerede det til 1904. Efter at være blevet dømt for Fornærmelser mod nogle fyrstelige Personer og mod Krigsminister Madsen rejste han 1904 til Mexiko, hvor han var bosat et Aars Tid, derfra til

Nordamerika, hvor han redigerede »Pacific Scandinav« i San Francisco (1905), »Nordlyset« i New York (1905—07), »Dansk Amerikaneren«, New York (1907—10) og »Revue«, Chicago (1911). Fra 1911 til sin Død var han Redaktør og Udgiver af »Nordlyset«. Han blev aldrig benaadet for sine Presseforseelser, men i Anledning af en Familiefest vendte han 1921 for første Gang under sin lange Udlændighed tilbage til Danmark, hvor Myndighederne ikke gjorde Forsøg paa at genoptage den gamle Sag. O.s Person var præget af et straalende Humør, Originalitet og utallige muntre Paafund. Han havde en stærk Trang til at se sig om i Verden, og med Undtagelse af Sydamerika og de arktiske Lande besøgte han de interessanteste Egne Jorden over. I to Perioder var han bosiddende i Italien, hvor han bl. a. dyrkede sit betydelige Talent som Maler, og hvor to af hans Sønner blev født. To andre Sønner, som er født i Nyborg, er *Emil O.* (f. 26. April 1896), dansk-amerikansk Journalist, deltog i Verdenskrigen paa amerikansk Side, har i Perioder redigeret »Nordlyset« i New York og »Dansk Tidende« i Chicago, samt *Ivan de Penha Ramiro O.* (f. 25. Juni 1897), Portrættegner (bl. a. til »New York Times« og andre Verdensblade) og Maler, deltog i Verdenskrigen paa amerikansk Side. — Tegninger af Ivan Opffer.

Frederik Opffer: Familien Opffer, 1899. William Petersen: *Bohémeliv*, 1912, S. 47 f. *Politiken* 17. Febr. og 30. Aug. 1923, 15. Sept. 1924. *Soraner-Bladet*, IX, s. A., S. 44 f.

A. Kamp.

Oppen, Johan Friderich Blix, 1766—1826, Officer. F. 15. Febr. 1766 i Elverum, d. 20. Jan. 1826 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Regimentskvartermester, senere Kaptajn Christopher O. (ca. 1732—80) og Anne Jørgensdatter (d. 1784, gift 1° 1746 med Lensmand og Gaardbruger paa Nordre Houm Ole Tollefsen, 1715—55). Gift 22. Maj 1820 i Kbh. (Garn.) med Nicoline Antoinette Seehuus, f. 9. Okt. 1773 i Aarhus, d. 20. Maj 1822 i Kbh. (Garn.) (gift 1° senest 1802 med fhv. Guvernør, Generalkrigskommissær Johan Peter David Wrisberg, 1771—1819), D. af residerende Kapellan ved Aarhus Domkirke, senere Sognepræst i Saksild og Nølev Hans Michael S. (1734—84) og Elisabeth Christine Sletting (1749—1806).

O. gennemgik 1783—86 den matematiske (militære) Skole i Kristiania og blev som Fændrik ansat ved Infanteriregiment i Kbh., blev 1788 Sekondløjtnant, 1791 kar., 1795 virkelig Premierløjtnant, 1801 kar. Kaptajn, 1803 Stabs-, 1804 virkelig Kaptajn. Straks han kom til Kbh., havde han ihærdigt og dygtigt kastet sig

over matematiske Studier, teoretisk og praktisk Fysik, Landmaaling og Korttegning og blev herefter benyttet meget af Rentekammeret og Forstvæsenet ude i Landet, hvorved han erhvervede omfattende Kendskab til Terrænet og Blik for dettes Betydning for militære Formaal. Samtidig holdt han militærvidenskabelige Forelæsninger og Øvelser med Statens Telegrafister. Fra 1794 anvendtes han en Aarrække i Kronprinsens Stab som praktisk Topograf og **Terræntegner** under de aarlige Manøvrer, og 1801 overdrog Kronprinsen ham Oprettelsen og Ledelsen af en optisk **Telegraflinie** over **Sjælland—Fyn** til Fredericia med Sidelinie Nyborg—Hertugdømmerne. Ved Generalstabens Oprettelse 1808 blev han Overadjutant (Major) i denne, 1812 Generaladjutantløjtnant (Oberstløjtnant), 1816 fik han Karakter som Oberst i Infanteriet, og 1823 blev han Generalkvartermesterløjtnant. Han deltog ikke egentlig i Krigsbegivenhederne paa Sydgrænsen, men blev dog med flere andre Officerer tagen til Fange af Franskmændene under Kampene ved Lübeck 1806. — I Videnskabernes Selskabs Skrifter 100 1803—04, S. 75—80, omtales et af ham opfundet matematisk Instrument, Dendrometon. — Kammerherre 1815. — R. 1813. DM. 1817. K. 1824.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, I, 1883; II, 1885. Generalstaben 1808—1908, 1908. F. Thaarup: **Fædrelandsk** Nekrolog for 1826, 1844, S. 475—78. F. Sinding-Larsen: Den norske Krigsskoles Historie, 1900. S. H. Finne-Grønn: Elverum, I, 1909, S. 195 f., 201.

Rockstroh (Lesser).

v. **Oppen-Schilden**, Adolf Rudolph Wilhelm, 1824—96, Godsejer. F. 9. Jan. 1824 paa Clausholm, d. 21. Juli 1896 paa Haseldorf, begr. sst. Forældre: Preussisk Major, dansk Kammerherre Carl August Rudolph v. **O.-S.** til Alt-Gatersleben og Nachterstedt (1792—1872) og Rosalie Friccius v. Schilden (1786—1864, gift 1° med Hermann Lindsieck v. Schilden til Horst).

O.-S. fik en tysk Opdragelse og gjorde oprindelig Tjeneste i den preussiske Hær. Kort før den dansk-tyske Krigs Udbrud 1864 traadte han, hvis Familie ved kgl. Resolution 1832 var optaget i den danske Adel, over paa dansk Side og blev ansat som Ritmester ved 4. Divisions Stab. Da Faderen var død, arvede han 1872 dennes meget store holstenske Godser, nemlig Haseldorf og Haselau ved Elbens Kyst. Endvidere kom han i Besiddelse af det v. Oppen'ske Majorat ved Magdeburg og erhvervede ved Køb Livø. Paa Haseldorf saavel som paa Hovedgaarden Palsgaard, der 1877 købtes af hans Nevø Prins Emil Schoenaich-Carolath,

foretoges der gennem en lang Aarrække betydelige Inddæmningsarbejder. Af sine rige Midler ofrede han rundhaandet store Summer til patriotiske Formaal. Ved hans Død forsvandt en af den gamle Tids loyale Holstenere. — Hofjægmester 1861. Kammerherre 1869. — R. 1864. DM. 1880. K.¹ 1890. — Maleri af J. V. Gertner 1870.

Danmarks Adels Aarbog, XLIII, 1926, II, S. 39. *Harald Jørgensen*.

Oppermann. Slægten O. føres tilbage til Borgmester i Goslar **Jürgen** (Georg) O. (ca. 1650), hvis Sønnesøn **Conrad Jürgen O.** (f. 1674) var Fader til Rektor i Uslar, senere Præst i Lauenförde **Mathias Heinrich O.** (1725—90); han var Fader til nedenn. Skovrider, Forstraad **Johann Carl Vincentz O.** (1784—1861) og til Skovrider ved Holsteinborg **Georg Heinrich O.** (1781—1857), hvis Sønner var nedenn. Dyrlæge **Ludvig Waldemar O.** (1833—1908) og Skovrider ved Holsteinborg **Adolph Carl Nicolaus Mathias O.** (1819—97), der var Fader til nedenn. Professor ved Landbohøjskolen **Adolf O.** (1861—1931). Den nævnte Forstraad **Johann Carl Vincentz O.** var Fader til nedenn. Matematiker og Sprogmand **Ludvig Henrik Ferdinand O.** (1817—83) og til Kontorchef i Justitsministeriet, Kancelliraad **Rudolph Theodor O.** (1827—65), hvis Søn er nedenn. Kunsthistoriker **Carl Rudolph Theodor O.** (f. 1862).

Georg **Oppermann**: Stamtavle over den danske Familie Oppermann, 1902. Supplement til samme, 1935. *Albert Fabritius*.

Oppermann, Adolf, 1861—1931, Forstmand. F. 14. Jan. 1861 i Nyrup ved Skelskør, d. 15. Nov. 1931 i Springforbi, begr. i Taarbæk. Forældre: Skovrider ved Holsteinborg **Adolph Carl Nicolaus Mathias O.** (1819—97) og **Amalie Noline Rasbech** (1829—1914). Gift 25. Okt. 1889 paa Frbg. med **Agnes Elise Marie Johansen**, f. 10. Juni 1862 i Korsør, D. af Barber **Peder Tønnes J.** (1831—1912, gift 2° 1871 med **Bodil Cathrine Thye**, 1832—1925) og **Agnes Elise Cathrine Thye** (1828—69).

O. tog først 4. Klasses Hovedeksamen og var derefter et Aar i Handelslære, men vendte atter tilbage til Skolen, hvorfra han blev Student 1879 (Sorø Akademi). Han paabegyndte derefter sit forstlige Studium og tilbragte sine to Læreaar henholdsvis hos Faderen og hos Forstraad **H. C. Ulrich** (s. d.) og blev Forstkandidat 1883. Allerede s. A. tiltraadte han som Assistent ved Skovbrugsundervisningen paa Landbohøjskolen. 1887 foretog han en længere Studierejse i Østrig-Ungarn og Danmark og blev s. A. udnævnt til Lærer i Skovbrug, ifølge Lov af 12. April 1892 Lektor og 1895 Professor.

1917 tog han sin Afsked. — 1900 blev O. Medlem af Kommissionen om det forstlige Forsøgsvæsen, 1901 fast Forsøgsleder ved samme, 1910 Forstander for Statens forstlige Forsøgsvæsen og fik 1917 kgl. Udnævnelse i samme Stilling. Indtil 1922 fortsatte O. Undervisningen paa Landbohøjskolen i Skovbrugets Historie og Statistik.

O.s Livsgerning falder naturligt i to Afsnit, Landbohøjskolens Skovbrugsundervisning og Statens forstlige Forsøgsvæsen, og paa begge Omraader ydede han en afgørende Indsats.

Ved Skovbrugsundervisningen overtog O. efterhaanden Undervisningen i Produktlære (Vare- og Handelslære), Skovbrugets Historie og Statistik og Taksationslære (Træmaalings- og Tilvækstlære). Allerede som studerende havde han ydet Bidrag til Udgivelsen af P.E. Mullers »Forelæsninger over Skovdyrkningslære« (I-III, 1882—83), og i det af ham udgivne »Tidsskrift for Skovbrug« skrev han i Aarene derefter flere betydelige *Afhandlinger*, hvoraf særlig skal fremhæves »Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886«, der udgør hele Tidsskriftets Bd. X (1889) og er af grundlæggende Betydning for Fagets historiske Skildring. I Tilknytning til O.s andre Fag ved Skovbrugsundervisningen fremkom fra hans Haand »Historie og Statistik« (1896—1902), »Træmaalings- og Tilvækstlære« (1900) og »Træ og andre Skovprodukter« (1911—16). Under sit Arbejde ved Landbohøjskolen omfattede han ikke alene Skovbrugsundervisningen med den største Interesse, men tog ogsaa ivrigt Del i Højskolens almindelige Arbejde. 1891—98 var han Formand for Bibliotekskomiteen og Efor for Biblioteket. 1908 redigerede han sammen med J. E. V. Boas Højskolens Festskrift, og han beskæftigede sig ivrigt med almindelige Undervisnings- og Eksamensspørgsmaal. O. ønskede ikke alene at give sine Elever en vis faglig Viden, men ogsaa paa enhver Maade at bibringe dem Forstaaelse af Fagets Stilling saavel i Administrationen som i Landets almindelige Husholdning, hvor han ogsaa fremhævede Fagets æstetiske Side (»Skovene og Skovbruget i Forhold til Samfundet«, 1897). Gennem adskillige populære Artikler, Foredrag og anden Virksomhed søgte O. ogsaa meget energisk at paakalde Interessen udefra for Skov og Skovbrug.

Som Repræsentant for Skovbrugets faglige Sammenslutninger deltog O. i et meget stort Antal Kommissioner og Udvalg, saaledes angaaende Skovlovgivning, Opmaaling og Sortering af Skovprodukter, Handelsspørgsmaal, Metersystemets Indførelse i Skovbruget, Skovfogeduddannelsen, Statens Tilsyn med private Skove, Lens og Stamhuses Overgang til fri Ejendom, Undervisning i Tropeskovbrug, folkelige Universitetsforedrag o. a. Han deltog ogsaa ivrigt

i det internationale Arbejde, bl. a. for de forstlige Forsøgsanstalter og som Formand for den internationale bibliografiske Kommission. Sammen med V. Grundtvig samlede han det danske Stof til første Del af »**Bibliographia Universalis Silviculturae**«.

O.s litterære Produktion var meget betydelig. Foruden de allerede nævnte Arbejder skrev han »Haandbog i Skovbrug« (1898—1902) sammen med L. A. Hauch (s. d.), men den største Del af hans Produktion falder dog efter, at han helt havde helliget sig Forsøgsarbejdet. 1908 skrev han sit klassiske Arbejde »Vrange Bøge i det nordøstlige Sjælland«, der paaviste, at arvelige Anlæg til daarlig, »vrang« Vækst hos Bøg og rimeligvis andre Træarter var en Faktor af største Vigtighed for det praktiske Skovbrug. Han anlagde talrige Forsøg til Udredning af Skovtræernes Arvelighedsforhold, hvorunder ogsaa det for Skovbruget saa vigtige Spørgsmaal om Skovfrøets »Proveniens«, ♂: Betydningen af den forskellige geografiske Afstamning. Om flere af disse Forsøg opnaaede O. selv at give Beretninger, der er fremkommet som betydelige Afhandlinger i »Meddelelser fra Statens forstlige Forsøgsvæsen«. Det var vel den Gren af O.s Arbejde, som han selv omfattede med størst Interesse, ligesom det i første Række blev hans Afhandlinger og Foredrag om Skovtræernes Arvelighedsforhold, der gjorde hans Navn kendt i den internationale forstlige Verden. Paa mange andre Omraader gav O. værdifulde Bidrag til Fagets Udbygning, og ved Afslutningen af sit Arbejde skrev han nogle meget fyldige Afhandlinger, hvori han har sammenbygget et rigt historisk Stof med indgaaende Studier over vore Skoves Naturhistorie som Baggrund for en forstlig Bedømmelse af nogle vigtige Træarter. Her kan anføres »Skovfyr i Midt- og Vestjylland« (1922), »Dyrkning af Lærk i Danmark« (1923) og »Egens Træformer og Racer« (1932).

Ved fremragende Dygtighed og Flid satte O. varige Spor i sin vidtspændende Virksomhed fra Undervisningen af de unge Forstmænd til sin Forsøgsvirksomhed og mangesidige Deltagelse i Skovbrugets almindelige Udvikling. Ved P. E. Mullers Arbejder og Hedeselskabets Stiftelse var der givet Skovbruget en Fart, som O. ved sin Alsidighed og enestaaende Flid bidrog til at forøge og nyttiggøre. Med en stærk Personlighed forbandt han en ypperlig Evne som Foredragsholder, og hans omfangsrige litterære Arbejder er baaret af Kærlighed til Stoffet og hører til Skovbrugets bedste.

O. var Medlem af Dansk Skovforenings Bestyrelse 1888—1920, Æresmedlem af Danske Forstkandidaters Forening og Medlem af flere udenlandske Selskaber. — Doctor h. c. ved Hoch-

schule für Bodenkultur in Wien 1920. — Mindestens reist af danske Forstkandidater paa Møllevangen ved Springforbi.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, I, 1924—26. Tidsskr. for Skovvæsen, XXIV, 1912, S. 106—14. Næstved Tidende 30. Okt. 1931. Politiken 14. Jan. s. A. Dansk Skovforenings Tidsskr., XVII, 1932, S. 1 — 11. Hedeselskabets Tidsskr., 1931, S. 21 ff., 465—68. Botanisk Tidsskr., XXXIX, 1927, S. 492 ff.; XLI, 1931, S. 441 ff. Skovbrugstidende s. A. Soraner-Bladet, XVI, s. A., S. 15 f., 103 f. Berl. Tid. og Politiken 16. Nov. s. A. Arkitekten, Ugehæfte, XXXIII, S. 239 f.

C. S. S. T.
C. Syrach Larsen.

Oppermann, Johann Carl Vincentz, 1784—1861, Forstmand. F. 31. Dec. 1784 i Lauenförde, Hannover, d. 17. Okt. 1861 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Pastor Mathias Heinrich O. (1725—90, gift 1° 1767 med Christine Henriette Ernst, 1747—72) og Caroline Elisabeth Bredenbeck. Gift 15. Okt. 1809 i Brahetrolleborg med Johanne Margaretha Oxenbøll, f. 8. Jan. 1784 i Lunde, Sunds Herred, d. 27. Jan. 1865 i Kbh. (Frbg.), D. af Underskriver paa Fjellebro, senere Forvalter ved Baroniet Guldborgland Johan Ludvig Jensen O. (ca. 1764—1830, gift 1800 med Anna Hedvig Jørgensen, ca. 1779—1814) og Birthe Hansdatter.

Begge Forældrene var af gamle Forstmandsfamilier, og efter at Faderen var død tidligt og O. var blevet opdraget hos forskellige Slægtninge, blev han ogsaa uddannet ved Skovbrug. 1803 traadte han som frivillig ind i det hannoveranske Jægerkorps, og da Napoleons Tropper havde skilt det fra Hovedarmeen, drog O. til Danmark. En Slægtning af ham havde i Gottingen gjort Bekendtskab med den senere Statsminister Greve C. D. F. Reventlow, og hos dennes Broder Johan Ludvig Reventlow paa Brahetrolleborg blev O. 1806 ansat som Skovrider og virkede der, til han 1857 tog sin Afsked og flyttede til Kbh. — O. havde tidligt dannet sig sine Meninger om Skovens Behandling ved Foryngelse og Udhugning, og han fik i de for Baroniet vanskelige Aar efter 1820 Lejlighed til at vise, at en rationel Skovdrift kunde være indbringende. 1836 optraadte han i et Skrift: »Om Skovens Tilvæxt og vor Rentefod samt om Skovbrug i Almindelighed«, der særlig omhandler Bøgeskovens Behandling og Vækst, mod N. J. Jessens (s. d.) Angreb paa det private Skovbrug, og omtrent samtidig leverede han værdifulde Bidrag til C. Dalgas' Beskrivelse af Svendborg Amt. I de forstlige Forhandlinger ved Landmandsforsamlingerne tog han livligt Del, og 1850 blev han sammen med sin Søn Ludvig O. (s. d.) Medlem af Kommissionen til Undersøgelse af Statens Skove. I de følgende Aar gav O. vigtige Bidrag til Læren om den rette Behandling af

Egeskov og Granskov. Han udfoldede saaledes en offentlig Virksomhed, der i de Tider var noget for en privat Skovbruger ganske usædvanligt, samtidig med at han i høj Grad udvidede og forbedrede Brahetrolleborg Skovdistrikt og bestyrede eller lagde Driftsplan for flere andre Skovejendomme. I sit Syn paa Udhugningen var **O.** nær beslægtet med C. D. F. Reventlow, af hvis økonomiske Ideer han ogsaa var stærkt paavirket, hvad der senere fik Betydning for Bevarelsen og Videreudviklingen af de Reventlow'ske Ideer. — Forstraad 1854. — R. 1856. — Maleri af C. G. Constantin Hansen 1856, reproducet i Litografi fra Tegner & Kittendorff.

Tidsskr. f. Skovvæsen, IV, 1892, S. 89—222. A. Oppermann: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886, 1889.

C. *Syrach* Larsen (A. *Oppermann*).

Oppermann, Ludvig Henrik Ferdinand, 1817—83, Matematiker, Sprogmand. F. 7. Sept. 1817 paa Skovridergaarden Ditlevsløst, Vester Aaby Sogn, Fyn, d. 17. Aug. 1883 i Kbh. (**Matth.**), begr. sst. (**Solbjerg**) Forældre: Skovrider Johann Carl Vincentz **O.** (s. d.) og Hustru. Gift 14. Maj 1847 i Odense med Helga Borghild Alvilde Faber, f. 23. Juli 1820 i Kbh. (**Helligg.**), d. 6. Aug. 1905 i Vordingborg, D. af Sognepræst, senere Biskop Nicolai F. (s. d.) og 1. Hustru.

Allerede ved Undervisningen i Hjemmet viste **O.** et afgjort Talent for Regning. 1823 kom han i Landsbyskolen i Grænderup og 1829 i Odense Katedralskole, hvorfra han dimitteredes 1834. Han tog 2. Eksamen og besøgte først Polyteknisk Lærestalt et halvt Aar. Saa vendte han sig til Studiet af Filologi og tog 1843 filologisk Embedseksamen. Han underviste et Par Aar i københavnske Skoler og derpaa 1846—52 som Overlærer ved Aarhus Katedralskole baade i gamle og nye Sprog. 1849 blev han Medlem af Folketinget, hvor han med en mindre Afbrydelse havde Sæde indtil 1861 som Medlem af det nationalliberale Parti. I fire Aar var han Statsrevisor. **O.** havde paa Rigsdagen vist indgaaende Kendskab til Skovvæsen. I Tillid til Løfte om en Skovriderplads tog han 1852 Forsteksamen. Han fik dog ikke Pladsen, men blev i Stedet Lektor i tysk Sprog og Litteratur ved Universitetet, en Stilling, han beklædte til sin Død, fra 1855 med Titel af Professor. **O.**s alsidige Evner blev ogsaa brugt inden for Forsikringsverdenen. 1861 blev han matematisk Direktør for Statens Livrenteanstalter, hvor han dog kun blev til 1870, uden at gaa med over i den nyorganiserede Anstalt af 1871. Fra 1872 til sin Død var han teknisk Konsulent for Livsforsikringselskabet Hafnia. 1875 blev han som Matematiker Medlem af Videnskabernes Selskab.

Noget, som var medvirkende til at føre **O.** ind paa saa forskellige Felter, var sikkert et Vekselvirkningsforhold mellem et følsomt Sind og **Skuffelser** i Livet. Som Eksempel paa de sidste kan nævnes det brudte Løfte om Skovriderpladsen. En efter hans Mening for nærgaaende Brug, som andre Forfattere gjorde af hans »Indledning til den danske Sproglære« (1844, 2. Udg. 1845) og af hans »Elementair Plangeometri« (1845), indgav ham megen Mistro og Bitterhed. Og denne havde vel nok sin Del i den Mentalitet, som gjorde ham til en frygtet Eksaminator. At han virkelig formaaede at spænde over saa forskelligartede Felter skyldtes en hurtig Tilegnelsesevne, en Skarpsindighed, som trængte ind til de fineste Enkeltheder, og en ualmindelig solid Hukommelse. Hans litterære Produktion strækker sig baade over ren Matematik, Aktuarmatematik, Landmaaling, Skovvæsen og Filologi. Men hans Kærlighed var særlig knyttet til den førstnævnte Videnskab, hvor hans originale Produktion ogsaa havde størst Betydning. **O.** interesserede sig mindre for Matematikkens nyere Fremstillinger, men han søgte gerne tilbage til de oprindelige Forfattere. Han opnaaede saaledes en sjælden Fortrolighed med **Arkimedes'**, **Newtons** og **Gauss'** Værker. O.s matematiske Afhandlinger findes særlig i »Tidsskrift for Mathematik«. Mange af dem vidner om hans særlige Interesse for numerisk Regning. Alle er de præget af hans Sans for præcis og omhyggelig Form. O.s Interesse for numerisk Regning kom ham til Nytte, da han kom ind paa Livsforsikringens Omraade. Her stiftede han Skole og nød stor Anseelse, ogsaa i Udlandet, særlig hos engelske Fagfolk. De Dødelighedstabeller, som han beregnede paa Grundlag af Erfaringsmaterialet i Statens Livsforsikringsanstalter, blev lagt til Grund for den 1871 omdannede Anstalts Tariffer. Til Udregningen benyttede **O.** en ny, af ham opfundet Dødelighedsformel, der efter hans Død er offentliggjort af Gram i »Tidsskrift for Mathematik«, og **O.** har Æren af at være den første, som har foretaget hele den til saadanne Tabeller nødvendige Udjævning efter de mindste Kvadraters Metode. O.s Betydning gaar langt ud over hans forholdsvis faa Afhandlinger og Bøger. Hans stærke kritiske Sans har sikkert hemmet hans Publikation, ligesom den gjorde ham frygtet af andre. Hvor han mødte Taagethed og Ulogiskhed, gik han frem med stor Voldsomhed. Gennem Samtaler med samtidige har **O.** udstrøet talrige Tankefrø, som har haft Spirekraft. Saaledes har baade J. L. Heiberg og Zeuthen i deres matematikhistoriske Skrifter, Thiele og Gram i Skrifter vedrørende Talteori og numerisk Beregning erkendt deres Afhængighed af **O.**

— R. 1870. Træsnit af F. Hendriksen 1892.

Tidsskr. f. Matematik, 5. Rk., I, 1883, S. 137—44. Nord. Tidsskr., f. Filol., Ny Rk., VI, 1883—84, S. 248—51. A. D. Jørgensen: En Redegørelse, 1901,

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard).*

Selv om O. af Uddannelse og Stilling var *Sprogmand*, har han ikke paa dette Felt efterladt sig andet end to Skolebøger, som han udgav, mens han var Student, den ganske kortfattede »Indledning til den danske Sproglære« (1844, 2. Udg. 1845) og den adskilligt fyldigere »Latinsk Sproglære til Skolebrug« (1840). Han havde paa egen Haand sat sig ind i de ældre tyske Sprogtrin og holdt ogsaa Øvelser over dem ved Universitetet, men han samlede kun faa Tilhørere, i nogle Semestre »kom formedelst Mangel paa Tilhørere ingen Forelæsning istand«. Over for de mere moderne Retninger i Datidens Sprogvidenskab indtog han en afvisende Holdning. H. Bach.

— Allerede 1836 havde O. hjulpet sin Fader med Beregninger over Bøgeskovens Tilvækst, og 1842 havde han inspireret Orla Lehmann til en Kritik af *Statsskovenes* Drift. Som Folketingsmand bragte han 1850 begge disse Spørgsmaal frem, hvilket affødte Nedsættelsen af en Kommission, hvis Formand blev P. G. Bang, men hvori O. udfoldede en omfattende Virksomhed; Følgen var en ny Lov om Statsskovenes Bestyrelse. Senere var han Medlem af en Kommission om Skovenes Skyldsætning, og i Folketinget arbejdede han paa at faa solgt en Del af Statsskovene, hvis Drift ikke var blevet reformeret i Overensstemmelse med hans Ideer. Ved Landmandsforsamlingen 1863 optraadte han mod F. Oldenburgs (s. d.) vidtgaaende Forslag og holdt ved samme Lejlighed et interessant Foredrag om Gennemhugning. 1852 havde han efter Opfordring af P. G. Bang taget Forsteksamen for at indtræde i Statstjenesten, men blev desuagtet forbigaaet, hvori man maa se et Resultat af den Forbitrelse, hans Kritik havde vakt blandt Statens Skovridere.

A. Oppermann: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786—1886, 1889.

C. Syrach Larsen (*A. Oppermann*).

Oppermann, Ludvig Waldemar, 1833—1908, Veterinær og Konsulent i Hesteavl. F. 6. Marts 1833 paa Frederikslyst ved Holsteinborg, d. 29. Juni 1908 i Randers, begr. sst. Forældre: Skovrider Georg Heinrich O. (1781—1857) og Magdalene Benedicte Clausen (1787—1838). Gift 11. Maj 1858 i Kbh. (Frue) med Andrea Laurentse Olsen, f. 30. Juni 1834 i Frederiksværk, d. 28. Okt. 1919 i Randers, D. af Fyrværker, senere Toldassistent og Premier-

løjtnant, Krigsraad Johan Lorents O. (1793—1888) og Bolette (Bodil) Helgesen (1795—1869).

Efter at have taget Veterinæreksamen 1852 var O. Assistent ved Veterinær- og Landbohøjskolens stationære Klinik, til han 1854 ansattes som Dyr læge ved Grevskabet Holsteinborg. Han skabte sig her en stor Dyr lægepraksis, samtidig med at han drev en Gaard i Sterrede, som han havde overtaget 1858. Baade Veterinær- og **Landmandsgerningen** var han optaget af med levende Interesse, og især fik han Indflydelse paa Hesteavlens Ledelse. 1870—1904 var han Medlem af **Statshingsteskuekommissionen** for Sjællands Distrikt og 1891—1904 Konsulent i den lettere Hesteavl. Han var en dygtig Foredragsholder og udfoldede tillige en ret omfattende Skribentvirksomhed, navnlig ved Artikler i »**Ugeskrift for Landmænd**«, hvor han med grundig Indsigt og megen Selvstændighed især behandlede hippologiske Emner. Han har desuden udgivet »Om Kolik hos Hesten« (1862), »Kælvningsfeberen« (1880), en Bearbejdelse af H. Settegast: »Husdyravlen« (1875) og »De samvirkende danske Landboforeningers Stambog over Heste af lettere Race«, I—V, 1897—1904. — Portrætteret paa Litografi 1902 af Hesteskue paa Brahetrolleborg.

Ugeskrift for Landmænd, 1908, S. 403 f. **Maanedsskr.** for Dyr læger, XX, 1908—09, S. 272.

Aksel Milthers

Oppermann, Carl Rudolph Theodor, f. 1862, Kunsthistoriker. F. 8. Okt. 1862 i Kbh. (**Frbg.**). Forældre: Fuldmægtig, senere Kontorchef i Justitsministeriet, Kancelliraad Rudolph Theodor O. (1827—65) og Christiane Margrethe Wolff (1831—82). Gift 1. Marts 1895 i Kbh. (Frue) med Marie Franziska Thomsen, f. 1. Juli 1862 i Kbh. (**Johs.**), d. 17. Aug. 1939 paa Montebello, D. af Docent, senere Professor, Gehejmekonferensraad Julius T. (s. d.) og Hustru.

Efter Studentereksamen 1881 (privat dimitteret) studerede O. Mineralogi, fik Accessit for en Prisopgave 1886 og uddannede sig jævnsides hermed som Billedhugger hos Vilh. Bissen og i Kunstnernes Studieskole hos Frans Schwartz. Kunsthistoriske Interesser fik dog Overtaget; O. blev knyttet til Ny Carlsberg Glyptotek, hvis Inspektør han var 1897—1915. Efter Mario Krohns Død blev han 1921 Direktør for Thorvaldsens Museum, fra hvilket Embede han tog sin Afsked 1932. — O.s to Ungdomsarbejder »Kunst og Liv i det gamle Florens« (1895) og »Kunst og Liv i Nederlandene fra 1400 til 1700« (1898) er af populær Art. Større Vægt har hans Skrift »Kunsten i Danmark under Frederik V. og

Christian VII. Bygnings-, Billedhugger- og Malerkunstens Frigørelse» (1906); som dets Undertitel antyder, er Synspunktet for Fremstillingen ensidigt, og dyberegaaende historiske Undersøgelser bliver ikke forelagt, men Vurderingen af Nyklassicismens danske Skulptur er kyndig og smagfuld og har bidraget ikke lidet til Rehabiliteringen af det 18. Aarh.s Kunst i Danmark. Ogsaa i O.s senere litterære Produktion indtager skulpturhistoriske Arbejder den centrale Plads. 1916 kom den vægtige Monografi af Herman Ernst Freund, en grundlæggende Bog, 1924—30 »Thorvaldsen«, I—III, en roligt fremadskridende Levnedsskildring og deskriptiv Kommentar til Mesterens Værk. Dette stort anlagte og i mange Henseender fortjenstfulde Skrift har vel mere sin Styrke i Totalbilledet, fastholdt i kølig Klarhed, rene Omrids og fornem Tone, end i det analytiske Arbejde og den historiske Redegørelse for Thorvaldsens europæiske Placering. I rent biografisk Henseende er særlig Værkets første Bind af Betydning. Til disse Skrifter slutter sig den smukke Værdsættelse af Billedhuggeren Ludvig Brandstrup (1932). O. har endvidere skrevet en lille Bog om Marstrand (1920) og »Joakim Skovgaards Billeder i Viborg Domkirke« (1918). — I »Berlingske Tidende« har O. gennem en længere Aarrække skrevet aktuel Kritik ud fra en overvejende konservativ Kunstbetragtning. Som Leder af Thorvaldsens Museum fortsatte han Krohns Reorganiseringsarbejde. — R. 1913. DM. 1929.

Sigurd Schultz i Meddelelser fra Thorvaldsens Museum, 1935.

Christian Elling.

Orla-Jensen, Sigurd, f. 1870, Gæringsfysiolog. F. 28. Nov. 1870 i Kbh. (Garn.). Forældre: Skibsprovianderingshandler, Grosserer Jens Jensen (1824—1907) og Alethe Cathrine Walther (1841—73). Navneforandring 18. Sept. 1912. Gift 1° 3. Nov. 1901 i Bern med Lea Hürst, D. af Gymnasielærer Charles H. Ægteskabet opløst. 2° 9. Dec. 1910 i Kbh. (Jac.) med cand. polyt. Anna Dorthea Lund Gjerulff, f. 15. Juni 1883 i Kbh. (Stef.), D. af Fabrikant, cand. pharm. Ludvig Michael Lund G. (1840—1903) og Caroline Mathilde Holbech (1844—1914).

O.-J. tog Præliminæreksamen fra Birkerød Kostskole 1887 og 1893 polyteknisk Kandidateksamen som Fabrikingeniør. 1893—94 var han Assistent paa Gl. Carlsberg Bryggerilaboratorium, og i Vinteren 1894—95 studerede han Mejerilære ved Landbohøjskolen hos Professor Segelcke. Efter at han 1895—96 havde været teknisk Leder af Kbh.s Talgsmelteri, studerede han 1896—99 Mejeribakteriologi i Ind- og Udland. 1899—1901 var han 1. Assistent hos

Professor **Freudenreich** ved Das bakteriologische Laboratorium der schweizerischen **landwirtschaftlichen** Versuchs- und Untersuchungsanstalten i Bern, 1902 Viceforstander for Die schweizerische **Milchwirtschaftliche** Versuchsanstalt i Bern, der blev anlagt og indrettet af ham, og derefter Forstander for samme 1903—06. Efter dette Ophold i Udlandet blev han 1906 knyttet til Polyteknisk Lærestanstalt i Kbh. som Docent i landboteknisk Kemi og blev 1908 Professor i **Gæringsfysiologi** og landboteknisk Kemi ved samme Lærestanstalt, 1913 i bioteknisk Kemi. 1904 blev han Dr. phil. ved Kbh.s Universitet paa en Afhandling om »Studier over de flygtige Syrer i Ost og Bidrag til Ostefermenternes Biologi«. Han har endvidere skrevet talrige Afhandlinger i inden- og udenlandske Fagtidsskrifter samt i Videnskabernes Selskabs Skrifter, ligesom han har udgivet en Lærebog i **Mælke-Bakteriologi** (1912), som er oversat til Finsk, Russisk, Hollandsk, Tysk og Engelsk. Denne Lærebog benyttes stadig ved Lærestanstalter i Ind- og Udland og er her i Landet kommet i flere Oplag. Af hans Arbejder maa i øvrigt særlig fremhæves »Hovedlinierne i det naturlige Bakteriesystem« (Vid. Selsk. Skr. 1908), »The Lactic Acid Bacteria« (Vid. Selsk. Skr. 1919) (i dette Arbejde, der strakte sig over ti Aar, og som har vundet Anerkendelse Verden over, bragte han Orden og System i Mælkesyrebakterierne, og man ved nu paa en helt anden Maade end tidligere, hvilke specielle Arter der er virksomme ved de forskellige i Mejeribruget forekommende bakteriologiske Processer), »A new investigation concerning the low temperature pasteurisation of milk and a reaction for controlling the pasteurising temperature« (Worlds Dairy Congress, London 1928, Report of Proceedings) og i Forbindelse med Medarbejdere »The Vitamin and Nitrogen Requirements of the Lactic Acid Bacteria« (Vid. Selsk. Skr. 1936).

I Aarenes Løb har **O.-J.s** Indsigt og Arbejdskraft været taget stærkt i Brug i det praktiske Liv. Under Krigen 1914—18 var han Næstformand i det af Staten nedsatte Husholdningsudvalg og Formand i Surrogatudvalget. Han var Medlem af Statens Mejeriudvalg 1923—30 og Formand for danske Hygiejniskeres Fællesrepræsentation 1933—36 og er Medlem af det internationale Mejeriforbund, af den internationale Komité for bakteriologisk Nomenklatur, af danske kemiske Foreningers Fællesraad for internationalt Samarbejde. O.-J.s Arbejde har haft den største Betydning for det praktiske Mejeribrug, bl. a. for Udviklingen af den danske Roquefort-Oste-Industri, idet han udarbejdede en særlig Metode til Rendyrkning af Roquefort-Oste-Skimmelen, ligesom han for

længst har vist, at Huldannelsen i Schweizerost hidrører fra en bestemt Bakteriearts Virksomhed (**Propionsyregæring**). Saa sent som 1939 forelagde **O.-J.** i Akademiet for de tekniske Videnskaber en Fremgangsmaade til Fremstilling af en ny dansk Ostetype.

O.-J. er Æresprofessor ved Institut National des Industries de Fermentation i Bruxelles, Æresdoktor ved Universiteterne i Syracuse og i New Brunswick, U. S. **A.**, og Æresmedlem af Videnskabernes Selskab i Washington samt Medlem af flere udenlandske videnskabelige Selskaber. 1932 fik han tildelt Emil Chr. Hansen Medaillen for sin Indsats paa Mælkebakteriologiens Omraade, han blev Medlem af Det **kgl.** danske Videnskabernes Selskab 1933 og af Akademiet for de tekniske Videnskaber ved dettes Stiftelse 1937. Som aktiv Politiker var **O.-J.** 1926—29 Medlem af Folketinget (uafhængig **Konservativ**). — R. 1920. DM. 1929. **K.**² 1938. — Maleri af E. Krause. Buste af V. Gustafson.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1904, S. 128—31. *Chr. F. Jørgensen.*

Orlamundt, Hans Christian Andreas, 1837—1912, Skuespiller. F. 6. April 1837 i Aalborg, d. 1. Juli 1912 i Espergærde, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Skuespiller, senere Teaterdirektør Carl Vilhelm **O.** (1807—71) og Skuespillerinde Petrine Larsen (1818—91). Gift 1° 30. Marts 1865 i Horsens med Skuespillerinde Victoria Nathalia Agnes Olivia Thorberg, f. 6. Okt. 1842 i Kbh. (**Garn.**), d. 18. Maj 1928 sst. (gift 2° 1885 med Skuespiller, senere Assistent i Magistraten Fritz Ernst Stefanus Sommer, 1836—1904), Søster til Josephine Eckardt (s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 21. Sept. 1882 i Kbh. (Matth.) med Skuespillerinde Dagmar Lydia Hansen, f. 7. Juli 1863 i Odense, d. 10. Jan. 1939 i **Kbh.**, D. af Gartner Hendrik Christian H. (1817—1903) og Anne Cathrine Rasmussen (1822—95). Ægteskabet opløst.

O. rejste med sine Forældre fra By til By og **maatte** nøjes med den Undervisning, Selskabets Sufflør kunde give ham. Da Forældrene — Moderen var en begavet Skuespillerinde — fik Engagement ved Casino, optraadte han fra 1850 i Børneroller, og 5. Okt. 1856 debuterede han som Jokum i »En Søndag paa Amager« ved Faderens Selskab. **O.** spillede et stort Repertoire i danske og norske Provinsbyer, deltog i Krigen 1864 og naaede omsider, 46 Aar gammel, ind til det nye Dagmarteater i Hovedstaden, hvor han siden, ogsaa ved Folketeatret og Casino, blev en yndet Farce- og Karakterskuespiller (Gregoire i »Niniche«; des Prunelles i »Lad os skilles«; Frank i »Flagermusen«). Hans lette Kunst havde ikke taget Skade af de mange Aars Rejseliv og forcerede Læren Roller. Tvært-

imod var hans Form stilfuld og elegant, Replikbehandlingen forstandig og nuanceret, Blikket udtrykksfuldt. Han lignede en fransk Skuespiller fra en af Boulevardernes Lystspilscener og var altid overlegen i Forholdet til sit Stof, som han beherskede med lun Humor og et vindende Smil, bag hvilket Uglspil lurede. Meget forskellig var han ikke, men han evnede at karakterisere en Række ældre Gentlemen i den komiske Aand, hvori Sophus Schandorph, Otto Benzon og Gustav Wied havde set dem (Lensgreven i »Uden Midtpunkt«; Kammerherren i »Sportsmænd«; Kammerherren i »En Mindefest«). Blandt hans mest typiske Figurer fra de senere Aar var Provsten i »Niels Nielsen«, Biskoppen i »Standens Ære« og den senile Etatsraad Wenk i »Danas Have«. Sit 50 Aars Jubilæum fejrede O. 5. Okt. 1906 paa Dagmar-teatret som Jouvenal i »En Hemmelighed, som alle ved«, hans Alderdoms største Rolle, og 26. Marts 1911 optraadte han sidste Gang som Postmester Kaas i »Betroede Midler«. Paa 55 Aarsdagen for hans Debut meddelte Pressen, at han i Stilhed havde trukket sig tilbage til Privatlivet.

Hans anden Hustru, *Dagmar O.*, debuterede fjorten Aar gammel (1877) paa Odense Teater og fulgte 1883 sin Mand til *Dagmar-teatret*, brød senere igennem paa Casino, tilhørte 1900—15 Folke-teatret og siden paa ny Dagmar-teatret, indtil hun 1932 tog Afsked. Hun var en smuk, elegant Skuespillerinde med Lune og karakteriserende Evne. Blandt hendes bedste Typer var Julie i »Balkonen«, Kunstnerhustruen i »Agnete«, Friherreinden i »Familieraadet«, Skøgen i »Forbryderliv« og Claire i »Den Stærkeste«. Tilbageholdende, næsten sky af Væsen blev hun aldrig »slaaet op« af Pressen, men Kendere værdsatte i hende en Skuespillerinde med meget Temperament bag en vis ladylike Indolence.

Om H. O. og D. O.: Karl Schmidt: *Medd.* om Skuespil og Theaterforhold i Odense, 1896, S. 184, 187, 207 f., 242. Robert Neeiendam: *Folke-teatrets Historie 1857—1908*, 1919. Om H. O.: Sv. Lange i *Politiken* 5. Okt. 1911. Viggo Lindstrøm: *Teatererindringer og Oplevelser*, 1925, S. 78 f. Om D. O.: *Teatret*, XXVII, Okt. 1927.

D ' ' Neei : ' '
Robert Neeiendam.

Orning, Erik Ottesen, d. 1645, Admiral. D. 2. Febr. 1645. Forældre: Otte Thomesen O. til Vatne (d. senest 1606) og Anne Eriksdatter Orm (d. senest 1633, gift 2° med Jens Mogensen). Gift 1608 med Karen Andersdatter Movat, D. af Anders M. til Hovland (d. senest 1607, gift 1° med Ursula Thomasdatter Thal-lagk, 3° med Else Christoffersdatter Rustung, d. tidligst 1622 (gift 1° med Jon Haar, 2° med Axel Frederiksen Fridag, d. ca. 1585)) og Karen Axelsdatter Gyntelberg.

E. O.s Ægteskab var inden for de forbudte Grader, da hans Moder og Hustru var Søskendebørn. Ægteparret skal derfor i atten Aar have levet i Udlandet, til det 1627 fik Kongens Tilgivelse og Tilladelse til at bo i hans Riger og Lande. Sikkert er, at E. O. først 1628 ansattes som Skibskaptajn og ikke tidligere nævnes i Kongens Tjeneste. 1630 fik han Bestalling som Holmens Admiral. 1637 fik han Instruktion om som Admiral for en Eskadre paa seks Skibe at krydse fra Stavanger til Vardøhus og hindre al ulovlig Handel, Fiskeri og Fribyggeri, 1638 konvojerede han en Handelsflaade til Danzig. 1640 udsendtes han med »Patientia« og »Markatten«, officielt for at hente Kongens Søsterdatter Hertuginde Hedewig af Pommern, i Virkeligheden for at hjælpe den svenske Enkedronning Maria Eleonora med at flygte fra Sverige til Tyskland. Han tog hende om Bord ved Gotland, men satte hende, da der indtraf Modvind, efter hendes Ønske, men mod Kongens Villie, i Land ved Nykøbing F. Maaske var dette Aarsagen til, at Christian IV., som allerede tidligere havde beskyldt ham for Forsømmelighed, Dec. s. A. betegnede ham som »Hans Magnificens«. 1641 konstateredes nye Misligheder; Kongen lod en Tid E. O. forbyde Adgang til Bremerholm og paatænkte at afskedige ham. Han blev dog i Tjenesten og sendtes 1643 ud med en Eskadre mod Fribyggerne i Vesterhavet. I Slaget paa Kolberg Heide 1. Juli 1644 var han Rigsadmiral Jørgen Vinds Flagkaptajn paa »Patientia« og fik en mindre Kvæstelse i Lændepartiet, der dog ikke hindrede ham i kort efter at deltage i Blokaden af den svenske Flaade i Kiels Fjord. Da Peder Galt 31. Juli degraderedes, blev E. O. hans Efterfølger som Generaladmiral paa »Patientia«, men formaaede ikke at hindre, at den svenske Flaade brød Blokaden og undslap. Aug. s. A. krydsede han efter Ordre ved Lolland for, om muligt, at ødelægge den hollandske Flaade. Da denne 10. Aug. forcerede Sundet, gjorde han dog intet for at hindre det, skønt han skal have faaet Melding i Forvejen om dens Kurs. Maaske var dette Aarsagen til, at han inden Nytaar 1645 maatte fratræde sin Stilling som Holmens Admiral; kort efter døde han. Senere beskyldtes han for Medansvarlighed for de i Rigshofmester Corfitz Ulfeldts Tid ved Tømmerleverancerne til Holmen begaaede Underslæb. 1634—46 var han forlenet med Halsnø Kloster og Hardanger Len.

Norske Rigs-Registranter, IV—VI, 1870—77; VIII—IX, 1884—87. Chr. Bruun: Slaget paa Kolberger Heide d. 1. Juli 1644 og de derefter følgende Begivenheder, 1879, S. 40 ff. o. fl. St. J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Historie 1629—1660, 1881, S. 248 f. H. D. Lind: Kong Kristian den Fjerde

og hans Mænd paa Bremerholm, 1889, S. 75—79. Samme i Hist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1894—95, S. 387 f. Kancelliets Brevbøger 1627—34, 1929—36. Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 336. C O. Bøggild Andersen.

Orth, Albert Frederik (Friedrich) (Leopold), 1849—1932, Pianist, Organist. F. 6. Febr. 1849 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 11. Juni 1932 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Sadelmager, senere Viktualiehandler Johann Heinrich O. (1799—1852) og Sahra Sophy Haines (ca. 1805—76). Gift 3. Juni 1879 i Kbh. (Slotsk.) med Anna Sophie Schram, f. 11. Maj 1849 i Kbh. (Slotsk.), d. 20. Jan. 1931 sst., D. af kgl. Kapelmusikus Johan Frederik Bernhard S. (1818—87) og Ida Juliane Holmer (1822—74).

O. lærte som Dreng at spille Violin hos Fr. Schram, der senere blev hans Svigerfader; som tolvaaig begyndte han tillige at spille Klaver, og det blev i Fremtiden hans Hovedinstrument. Først fik han Undervisning af J. P. Carstensen, der senere blev Musikdirektør i Uppsala, 1869—71 gennemgik han Kbh.s Konservatorium med Neupert som Lærer i Hovedfaget, og 1876 debuterede han ved en egen Koncert i Casino. I de følgende Aar optraadte han hyppigt og skaffede sig hurtigt en stor Elevkreds. 1883 efterfulgte han sin Lærer Neupert ved Konservatoriet og optraadte derefter stadig sjældnere. 1900—21 var han Organist og Kantor ved Helligaandskirken. O. hørte til de stille inden for dansk Musik; sin Løn for sit trofaste Arbejde i den gode Musiks Interesse saa han i sin store Elevskares Taknemmelighed over det fortrinlige tekniske og musikalske Fundament, han gav den. Han var ogsaa Komponist; det meste er typisk nok beregnet paa Undervisningen. Hans »Sonate uden Oktaver« (Op. 8) fik Udbredelse ogsaa i Udlandet; ellers komponerede han Sange og et enkelt mindre Orkesterværk »Før Turneringen« (Op. 2). For Niels W. Gade, som var hans Lærer i Konservatorietiden, og som han kom til at staa nær, indrettede han to- og firehændige Klaverudtog af en Del af dennes Værker. — Tit. Professor 1908.

Musik, III, 1919, S. 20 f. Politiken 6. Febr. s. A.

Nils Schiørring.

Orth, Frits Albert, f. 1880, Tandlæge. F. 13. Marts 1880 i Kbh. (Holmens). Forældre: Pianist, senere Organist, Professor Albert O. (s. d.) og Hustru. Gift 19. Maj 1917 i Birkerød med Ellen Hrolv, f. 5. Nov. 1891 i Kbh. (Johs.), D. af cand. math., senere Inspektør, Overlærer Leonhardt Carl Christian Hansen (Navneforandring til Hrolv 6. Dec. 1909) (1860—1916, gift 2° 1909 med Hedevig Marie Kyster, f. 1863, gift 1° 1889 med Overværk-

fører, Ingeniør Christian Jensen, 1829—1900) og Camilla Juliane Hansine Jensen (1858—1908). Navneforandring 6. Dec. 1909.

O. blev Student 1899 fra Metropolitanskolen og Tandlæge 1904, praktiserede i Kbh. 1905—39. 1910 blev han ansat som Forstander for den nyindrettede Skoletandklinik paa Frbg. For Tandlægestanden har han udført et meget stort Arbejde. Saaledes var han 1913—30 Redaktør af »Tandplejen«, siden 1922 er han Dansk Tandlægeforenings Konsulent i Skoletandlægesager, ligesom han var Formand for Skoletandlægeforeningen fra dens Stiftelse 1917 til 1938 og Dansk Tandlægeforenings Konsulent i Sygekassesager fra 1923 til Postens Nedlæggelse 1925. S. A. blev han Dansk Tandlægeforenings Sekretær, hvilken Stilling 1938 ændredes til Kontorchef. Han har skrevet »Skoletandplejesagen i Danmark« (1918) og »Københavnske Kommuneskolebørns Tænder« (1922). — R. 1935.

Hedvig Strömgren.

v. der Osten, Uradelsslægt fra Nieder Sachsen, som i 12. Aarh. optræder blandt Biskoppen af Paderborns Ministerialer. Slægten har som talrige andre nordtyske Ætter haft Udbredelse over hele Østersøomraadet, men den genealogiske Forbindelse mellem de forskellige Grene af Slægten er ikke med Sikkerhed udredet. I Danmark har to Linier fæstet varigere Bo, af hvilke den ene føres tilbage til grevelig Landdrost i Delmenhorst Hieronymus Georg v. d. O. (d. 1639) til Ahrenshagen og Koppelow, der var Fader til nedenn. Generalmajor Carl Henrich v. d. O. (d. 1691) og til Overkammerjunker Christian Günther v. d. O. (d. 1677), hvis Søn russisk Generalløjtnant, pfalzisk Gehejmerraad Christian Georg v. d. O. (1674—1735) var Fader til Ermegaard Margrethe v. d. O. (1707—36), gift med Generalfeltmarskal Greve Claude Louis Saint-Germain (1707—78, s. d.), og til Legatstifterinden Anne Susanne v. d. O. (1704—73). — Den anden i Danmark bosatte Linie antages at nedstamme fra den 1210 i Paderborn forekommende Herman v. d. O., men med Sikkerhed lader Stamrækken sig dog kun føre tilbage til Ridderen Dinnies v. d. O. (d. 1478) til Woldenburg og Plathe, hvis Efterkommer var den 1653 og 73 nævnte Otto Christopher v. d. O. til Wisbu i Bagpommern, af hvis Sønner skal nævnes dansk Overhofmarskal, senere preussisk Regeringspræsident i Minden Peter Christoph v. d. O. (1659—1730), nedenn. Gehejmerraad, Amtmand Jacob Frants v. d. O. (1664—1739) — hvis Søn var nedenn. Overpræsident i Kbh., polsk Greve Adolph Siegfried v. d. O. (1726—97) — og Kommandant i Trondhjem, Oberst Otto Frederik v. d. O. (1665—1728), af hvis Sønner skal nævnes

Generalløjtnanterne, Kammerherre Otto Christopher v. d. O. (1707—73), Kammerherre Johan Vibe v. d. O. (1708—1800) og Jacob Frederik v. d. O. (1717—96) — Fader til Generalmajor Otto Frederik v. d. O. (1748—1818) — samt Generalmajor Christian Ulrik v. d. O. (1724—90). — Ovenn. Hofmarskal Peter Christoph v. d. O. (1659—1730) var Fader til nedenn. Direktør for Finanserne, Gehejmekonferensraad Wilhelm August v. d. O. (1697—1764), hvis Døtre var Louise Charlotte v. d. O. (1735—66), gift med Statsminister, Vicestatholder i Norge Gregers Christian v. Haxthausen (1733—1802, s. d.), og Eleonore Francisca v. d. O. (1737—65), der ægtede Generalløjtnant Frederik Numsen (1737—1802, s. d.).

Jahrbuch des deutschen Adels, II, 1898, S. 692—748. Goth. Uradeliges Taschenbuch, 1904, S. 572—86. Louis Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VII, 1906, S. 524—32. Th. Hauch-Fausbøll: Haandbog over den ikke naturaliserede Adel, 2. Udg., 1933, S. 85 f.

Albert Fabritius.

v. der Osten, Adolph Siegfried, Greve, 1726—97, Statsmand. F. 21. Okt. 1726 i Sorø, d. 2. Jan. 1797 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Gehejmerraad Jacob Frants v. d. O. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Skønt stammende fra en tysk Slægt fødte v. d. O. sig altid nærmest som Dansk. Hans Uddannelse blev bekostet af Christian VI., som ogsaa lod ham rejse udenlands. 1753—54 opholdt han sig i **Göttingen**, hvor han stiftede et ret nøje Bekendtskab med den unge A. P. Bernstorff. Efter sin Hjemkomst beklædte han forskellige underordnede Hofstillinger, indtil J. H. E. Bernstorff 1755 betroede ham den betydningsfulde Post som dansk Afsending i Rusland. Denne Stilling beklædtes i Øjeblikket af Moltzahn, men denne fødte sig ilde tilpas ved det russiske Hof og haabede inderligt paa at blive tilbagekaldt. Muligvis skyldes det C. A. Plessens Indflydelse, at v. d. O. fik saa straalende en Begyndelse paa sin diplomatiske Løbebane, men det kan ogsaa være en Følge af Vanskeligheden ved inden for den danske Adel at finde duelige Folk til de diplomatiske Poster. Bekendtskabet med A. P. Bernstorff kan endelig have spillet en vis Rolle.

Allerede 1756 døde Moltzahn, og v. d. O. overtog hans Stilling, vel nok den vanskeligste Post, nogen dansk Diplomat kunde beklæde paa det Tidspunkt. Ikke alene var de rent personlige Forhold ved det russiske Hof meget besværlige og stillede store Krav til de diplomatiske Udsendinges Behændighed, men ogsaa Danmarks For-

hold til det russiske Rige og til **Tsarhoffet** gennemløb netop i disse Aar en meget farlig Fase. Det stadig uløste gottorpske Spørgsmaal tyngede stærkt paa Forholdet mellem de to Lande, og Fremtiden tegnede mørkt paa Grund af den russiske Tronfølger Carl Peter Ulrichs bekendte stærke Had til Danmark og det danske Kongehus. At forsøge at neutralisere, eventuelt at vende den fjendtlige Stemning hos Tsarrigets kommende Hersker, var den svære Opgave, der ventede v. d. **O.**

Til at opfylde denne vanskelige Mission havde v. d. **O.** flere betydningsfulde Egenskaber. Han var i Besiddelse af en hurtig og skarp Iagttagelsesevne, forstod at optræde med megen Takt og skaffede sig efterhaanden megen Menneskekundskab. Han skrev endvidere godt for sig og var levende interesseret i sin Gerning. Et Minus for ham var, at hans Ydre ikke faldt i Kejserinde Elisabeths Smag, og da det ydre spillede en meget stor Rolle for hende, kunde hans Indflydelse paa hende kun blive meget ringe. Af stor Betydning var det derimod, at Tronfølgerens Hustru, den senere Kejserinde Katharina II. havde Interesse for den danske Diplomat og gerne lyttede til, hvad han fortalte hende. Med Aarene blev Forbindelsen mellem hende og v. d. **O.** endnu mere intim. Forholdet mellem de to Ægtefæller var ikke godt, og Storfyrstinden trøstede sig med forskellige Elskere, bl. a. med den senere polske Konge Stanislaus Poniatowski. Da Kejserinde Elisabeth ikke længere vilde **taale** hans Nærværelse i Rusland, blev v. d. **O.** Mellemleddet mellem de to, og Breve veksledes mellem dem med v. d. **O.** som Formidleren. Med stor Takt skilte v. d. **O.** sig fra dette delikate Hverv, og det lykkedes ham at undgaa enhver Blottelse, der kunde røbe, at han var Storfyrstindens fortrolige. Samtidig arbejdede v. d. **O.** med største Iver for at skaffe sin Regerings Syn paa det gottorpske Spørgsmaal Indpas hos Storfyrstinden. Da Elisabeth døde 1762, og Carl Peter Ulrik besteg Tronen, kunde ingen hindre, at Tsaren rustede til Krig mod Danmark, men Tsaren blev styrtet af sin egen Hustru, og hun besteg selv den russiske Trone. v. d. **O.**s ihærdige Arbejde gennem mange Aar bar nu sin Frugt. Ikke alene standsedes Krigen, men man tog fat paa de direkte Forhandlinger om det for Danmark saa livsvigtige gottorpske Spørgsmaal.

Paa dette Tidspunkt havde v. d. **O.** allerede forladt Rusland. Oprindeligt havde han arbejdet udmærket sammen med Bernstorff, men af en eller anden uforklarlig Grund havde denne fattet Mistillid til ham, og bag hans Ryg begyndte han at korrespondere med v. d. **O.**s undergivne Legationssekretær Andreas Schumacher. Da-

tidens Beskyldninger mod v. d. O. for at være Intrigant er meget daarligt afhjemlede, men han kunde i sin Optræden være meget selvbevidst, og hans Udtalelser kunde være meget skarpe. I hele hans Embedsførelse, som nu ligger ganske klar, synes der ikke at være noget, der burde have givet Anledning til nogen Mistillid fra Bernstorffs Side, og v. d. O. bevarede siden et stærkt Nag til denne for hans ændrede Holdning over for ham. 1761—63 gjorde v. d. O. Tjeneste i Polen, men 1763 vendte han tilbage til Rusland, hvor Katharina II. tilbød ham at gaa i russisk Tjeneste, et Tilbud, han dog afslog. Hans andet Ophold i Rusland var ikke saa lykkeligt som det første. Det venskabelige Forhold mellem ham og Kejserinden kølnedes. Hun havde nu brudt definitivt med Stanislaus og følte sig trykket ved at have en Mand som v. d. O. i sin Nærhed, der vidste saa meget om hendes tidligere Forbindelser. Heller ikke til de Statsmænd, som havde mest Indflydelse paa Kejserindens Udenrigspolitik, nemlig Russeren Panin og Holsteneren Saldern, formaaede han at komme i et venskabeligt Forhold. Det dansk-russiske Forbund af II, Marts 1765, der danner den politiske Forudsætning for Mageskiftetraktaten af 1767, kom saaledes i Stand delvis uden v. d. O.s direkte Medarbejde, men dette kan paa ingen Maade forringe Betydningen af det Arbejde, som v. d. O. gennem mange Aar havde gjort for at skaffe danske Synspunkter Indpas i Rusland.

Efteraaaret 1765 forlod v. d. O. definitivt Rusland, hædret af Katharina II. med Alexander-Newsky-Ordenen og af Stanislaus med den polske Stanislaus-Orden. Hertil føjedes 1768 som en ny Hædersbevisning den polske Grevetitel. Alligevel følte v. d. O. sig meget bitter, og han gav Bernstorff Hovedskylden. Det bidrog ikke til at stemme ham blidere, at han fra St. Petersborg blev forflyttet til Napoli, hvor der kun var lidt at bestille, og han bevarede fortsat et stort Nag til Bernstorff.

Da Bernstorff i Sept. 1770 var blevet styrtet, kaldtes v. d. O. af Struensee, der ønskede at overdrage de vigtige udenrigspolitiske Sager til en dygtig og erfaren Mand, til Kbh. og udnævntes til Udenrigsminister. Samtidig udskilte man Tyske Kancellis Sager fra de udenrigspolitiske Forhold, og lige siden da har de to Embeder været delt. v. d. O. overtog med stor Glæde sin nye Post, men det varede ikke længe, før der opstod en ikke ringe Spænding mellem v. d. O. og Struensee. Denne ønskede ikke en alt for selvstændig Optræden fra Udenrigsministerens Side, og navnlig tillod han ikke, at denne fik direkte Referat til Kongen. Alt skulde gaa gennem Kabinettet, og dette tilsendte derefter Udenrigsministeren de af-

givne kongelige Resolutioner. Naturligvis var en saadan Forretningssgang ikke efter v. d. **O.**s Hoved, og Spændingen øgedes, da de to Mænd saa forskelligt paa den Politik, der skulde føres, og Struensee bag Ministerens Ryg prøvede at føre sin egen **Udenrigs**politik. Trods Modsætningsforholdet til Bernstorff havde v. d. **O.** dog gaaet saa længe i dennes Skole, at han var en absolut Tilhænger af at styre den samme udenrigspolitiske Kurs. Struensee derimod vilde ikke binde Danmark for stærkt til Rusland. Det lykkedes dog omsider v. d. **O.** at faa Struensee overbevist om, at det for den endelige Løsning af det livsvigtige gottorpske Spørgsmaal ikke gik an at støde Rusland fra sig.

I den Sammensværgelse, som Jan. 1772 styrtede Struensee, tog v. d. **O.** ikke aktiv Del, men paa Grund af hans velkendte Mod-sætning til den faldne Gehejmekabinetminister var han kaldet til at spille en ganske betydelig Rolle. Enkedronning Juliane Marie og Arveprins Frederik havde megen Tillid til ham, han fik Sæde i Statsraadet, og i de første Maaneder tydede alt paa, at der var tiltænkt ham en betydningsfuld Post inden for den nye Regering. Utvivlsomt har han haft en ikke ringe Indflydelse paa Beslutningen om ikke at kalde den ældre Bernstorff tilbage, medens han ikke kunde hindre, at den nye Regering tilbød A. P. Bernstorff en vigtig Post som Leder af **Landets** finansielle Politik sammen med den ældre Schimmelmann. Muligvis var der allerede paa dette Tidspunkt Kræfter i Gang for at lade v. d. **O.** afløse af den unge Bernstorff som Udenrigsminister, men Hoffet tænkte ikke herpaa. Hans gamle Modstandere i Rusland Panin og v. Saldern arbejdede imidlertid ivrigt paa at faa ham fjernet, og da v. d. **O.** prøvede at modarbejde Bernstorffs og Schimmelmanns finansielle Politik, blev ogsaa de hans Modstandere. Af stor Betydning blev det endelig, at ogsaa Schack-Rathlou, der i disse Aar spillede en betydelig Rolle, skubbede til den hældende Vogn, og i Marts 1773 fjernedes v. d. **O.** fra Udenrigsministerstillingen. Han udnævntes derefter til Stiftamtmand i Aalborg, men befandt sig meget ilde i den afsides liggende jyske Købstad. I flere Aar søgte han forgæves at komme bort, men først 1782 opnaaede han at blive Justitiarius i Højesteret, og 1788 udnævntes han til Overpræsident i **Kbh.**, fra hvilken Stilling han blev afskediget 1794. Hele hans efterladte Formue testamenteredes til St. Hans Hospital.

Hofjunker 1750. Kammerjunker 1754. Kammerherre 1757. Rang med Gehejmraader 1771. Gehejmekonferensraad 1774. — Hv. R. 1766. L'union parfaite 1768. Bl. R. 1783. — Tegning af Paul Ipsen 1791 (Privateje). Portrætteret paa W. Haff-

ners Maleri: Selskab paa Amalienborg 1794 (Jægerspris). Et Maleri paa Fr.borg bar tidligere hans Navn, men forestiller V. A. v. d. **Lühe**.

Hist. Tidsskr., 4. Rk., I, 1869—70, S. 467—678. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III—VI, 1897—1909. Aage Friis: A. P. Bernstorff og O. H. Guldberg, 1899. Samme: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, II—IX, 1896—1922. Holger Hansen: Kabinetstyrelsen i Danmark, I—III, 1916—23. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800. 1936. Otto Brandt: Caspar v. Saldern, 1932. S. Vedel: Den dansk-norske Højesterets Historie, 1888, S. 379 ff. Troels G. Jørgensen: Bidrag til Højesterets Historie, 1939, S. 35 ff, 41 f. *Harald Jørgensen.*

v. der Osten, Carl Henrich, d. 1691, Officer, Ingeniør. D. 2. Juni 1691 i Danzig. Forældre: Grevelig Landdrost i Delmenhorst, gottorpsk Raad Hieronymus Georg v. d. **O.** til Ahrenshagen m. m. (d. 1639) og Maria Sybilla v. **Bülow**. Ugift.

v. d. **O.** blev 1659 som Major i svensk Tjeneste taget til Fange i Slaget ved Nyborg og gik derefter i dansk Tjeneste. Fra 1661 ledede han Fæstningsarbejderne ved Korsør, Fredericia og Hals, og som Major fra 1662 havde han Kommandoen over Artilleriet og Ingeniørerne i Nyborg, ledede Fæstningsarbejderne her og foretog Opmaaling af Omegnen og Udarbejdelse af Planer over Slaget 1659. Som Oberstløjtnant fra 1668 ledede han under Rüse Afslutningen af Kbh.s Nybefæstning, opmaalte og kortlagde Kbh.s Omegn i vid Udstrækning. 1672 blev han Oberst og Chef for et nationalt Infanteriregiment og midlertidig Kommandant paa Kronborg, blev 1674 Generalkvartermester og højstkommanderende Ingeniør-officer og var 1675 en af de ledende ved Wismars Erobring. 1676 blev han virkelig Kommandant paa Kronborg, n. A. Generalmajor og Guvernør i Kristiansstad, som han forsvarede et Aar igennem under yderst vanskelige Forhold, indtil han, tvunget af Sult og Sygdomme og uden Udsigt til Undsætning, med Kongens Tilladelse kapitulerede paa de hæderligste Betingelser. Han blev herefter Guvernør i Landskrona til henimod Krigens Afslutning, da han atter blev Kommandant paa Kronborg og forblev her, til han ved Slutningen af 1685 ved en Reduktion blandt de høje Officerer dimitteredes af dansk Tjeneste. Fra 1687 til sin Død var han Kommandant i den vigtige Fæstning og Fristad Danzig. — Han beherskede alle Sider af Datidens Krigsvæsen, var en virksom, kyndig og myndig Chef i Krig og Fred, der forstod at bringe det bedst mulige ud af de ham betroede Hverv. Han havde været en

yderst omhyggelig og human Chef for sine sjællandske Bønder-soldater og havde skarpt gjort gældende, at de for de **geworbne** Regimenter skrevne drakoniske Krigsartikler ikke burde anvendes paa det udskrevne Mandskab. — Hv. R. 1683.

N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—1679, 1900. Milit. Repertorium, 2. Rk., IV, 1847, S. 393—454. Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77, S. 151 f. O. Nielsen: Kbh.s Diplomatarium, VI, 1884, Nr. 613, 614, 619, 658, 678 og mange flere (Navneregisteret er for v. d. O. vildledende). L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VII, 1906, S. 524. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, II, 1916.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Osten, Hans Hansen, 1617—72, Proviantskriver. F. 25. Marts 1617 ved Løgumkloster, d. 3. April 1672 i Kbh., begr. sst. (Holmens K.). Gift 15. Juli 1655 med Abel Cathrine (s. d.).

H. H. O. tjente først som Lakaj, blev 1645 Køkkenskriver paa Rosenborg og s. A. Foged sst. 1647 mistede han denne Plads, muligvis paa Grund af Vibeke Kruses Indflydelse. Under den nye Konge blev han 1649 Rejse-Køkkenskriver og 1654 Proviantskriver paa Proviantgaarden i Kbh. Da Kongen 1661 pantsatte Lolland-Falster til Dronning Sophie Amalie paa Grund af de store Udlæg, hun havde ydet Kronen, blev H. H. O. øverste Myndighed over Øerne. Han kaldtes som Regel Inspektør eller Overinspektør, men da der ikke udnævntes nogen ny Amtmand, fungerede han faktisk som saadan. Med stor Iver søgte han at forbedre det kgl. Jordegods. Der blev optaget nye Jordebøger, og H. H. O. var meget optaget af ved forskellige Lettelser at faa Bønderne til at overtage de mange Ødegaarde. Foruden at være en dygtig og nidkær Kronens Tjener var han en meget foretagsom Mand, der ved Møller- og Bryggerivirksomhed tjente sig mange Penge. For de Kapitaler, han laante Staten, modtog han Udlæg i Krongods i Jylland. Hans Enke skænkede af disse og egne Midler betydelige Beløb til velgørende **Formaal**, bl. a. til den bekendte Abel Kathrines Stiftelse i Kbh. — Epitafium med Portræt af Abr. Wuchters i Holmens K.

O. Nielsen: Efterretn. om Abel Katrines Stiftelse, 1875. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, VI, 1885—86, S. 260. H. Hjelholt: Falsters Historie, II, 1935. L. Bobé: Bremerholms Kirke og Holmens Menighed, 1920.

rr rr ~
Harald Jørgensen.

v. der Osten, Jacob Frants, 1664—1739, Amtmand. F. 8. Jan. 1664 paa Woldenburg, Bagpommern, d. 8. Nov. 1739 paa Frbg. Slot, begr. i Køge K. Forældre: Otto Christopher v. d. O. og Eva

Erdmuthe v. Zitzewitz. Gift med Eleonore Christine Bassen, f. 31. Okt. 1688 paa Nygaard, Øster Starup Sogn, d. 8. Nov. 1737 i Køge, D. af Oberst Erasmus Casimir B. (d. 1696, gift 2° 1690 med Elisabeth Sophia Rantzau, d. 1726, gift 2° 1711 med Brigadér, Amtmand Hans Eyffler, d. 1724) og N. N. (d. 1688).

v. d. O. kom tidligt til Danmark, hvor han fik Ansættelse ved Hoffet som Page 1685. To Aar senere indtraadte han i Hæren som Fændrik i Livgarden til Fods, men forlod atter Militæretaten 1700 efter at være avanceret til Kaptajn i sjællandske nationale Infanteriregiment. Han overtog paa ny forskellige Hofstillinger og fungerede fra 1706 som Hof køgemester. 1712 udnævntes han til Amtmand over Sorø og Ringsted Amter samt Forstander for Sorø Skole. 1734 afstod han Ringsted Amt, og n. A. forlod han ligeledes Sorø Amt. Ved Siden af sin Embedsvirksomhed var v. d. O. en meget foretagsom Mand. 1706 søgte han saaledes og fik Privilegium paa at indføre Bærestole i Kbh., og i Forbindelse med denne Virksomhed oprettedes det første Adressekontor, der anviste Pladser, udlejede Værelser og kundgjorde Køb og Salg af forskellige Varer. Et Forsøg paa at udvide Privilegiet til ogsaa at omfatte Løsøreauktioner strandede imidlertid, og en senere Ansøgning om at faa Privilegium paa Udgivelsen af en Statskalender blev besvaret benægtende. 1731 fornyedes Privilegiet paa Adressekontoret for v. d. O. og hans Sønner. En større Formue skaffede denne Virksomhed dog ikke sin Ophavsmand. Han ejede Godserne Plate (i Bagpommern) og Himmelmark (ved Eckernførde). — Etatsraad 1712. Konferensraad 1722. Gehejmerraad 1738. — Hv. R. 1729. — Gravsten i Køge K.

Personalhist. Tidsskr., IV, 1883, S. 300. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-kreds, VII, 1906, S. 527. Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne, , 1924.

Harald Jørgensen.

v. der Osten, Wilhelm August, 1697—1764, Direktør for Finanserne og Øresunds Toldkammer. F. 7. Jan. 1697 i Kbh., d. 15. Jan. 1764 i Helsingør, begr. i Marie K. sst. Forældre: Hofmarskal Peter Christoph v. d. O. (1659—1730) og Louise Benedicte v. Reichow (1670—1755). Gift 1° med Charlotte Amalie Liitzow, døbt 30. Juli 1696 i Kbh. (Slotsk.), d. 12. Maj 1743 i Helsingør, D. af Oberst Frederik L. til Lundsgaard og Gammelgaard (ca. 1657—1710) og Dorothea Magdalene v. Harstall (1677—1743). 2° 1745 (Ægtepagt 17. Juli) med Friederike Anna Sophie v. Massow, f. ca. 1725, begr. 6. Aug. 1750 i Helsingør, D. af Amt-

mand Christian Albrecht v. M. (ca. 1690—1752) og Marsilia v. Grabow.

v. d. O. begyndte sin Løbebane som Kammerjunker hos Dronning Anna Sophie og beklædte derefter 1728—32 det vigtige Embede som Stiftsbefalingsmand i Bergen og Amtmand over Bergens Amt. Da han som gammel Soraner var stærkt interesseret i Sorø Akademis Genoprettelse som ridderligt Akademi, beskikkedes han 1735 til Amtmand i Sorø og Direktør for Sorø Kloster, et Embede, han beklædte indtil 1743, fra 1738 i Forbindelse med Posten som Direktør for Øresundstolden. Hans Reformplaner med Hensyn til Akademiet naaede ikke meget længere end til Behandling i en Kommission. Som Amtmand tog han til Orde for en Udvidelse af Stavnsbaandsbestemmelserne til en Aldersgrænse under de fjorten Aar. 1743 forlod han Sorø for at overtage de vigtige Stillinger som Deputeret i Rentekammeret og Direktør for Finanserne. Paa denne Post tog han ivrigt til Orde for en Nedsikring af Statens Udgifter, og dette Initiativ havde til Følge, at der blev nedsat en Kommission bestaaende af J. L. Holstein, C. A. Berckentin, J. S. Schulin og v. d. O. med det Formaal at foreslaa Bespareser. Forslagene blev billiget af Kongen, men ikke ført ud i Praksis paa Grund af Kongens Død. Efter Tronskiftet blev v. d. O. afskediget som Direktør for Finanserne, men han bevarede til sin Død Posten som Direktør for Øresunds Toldkammer. — Gehejmerraad 1744. Gehejmekonferensraad 1755. — Hv. R. 1740. Bl. R. 1763. L'union parfaite 1752.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, II—III, 1894—97. L. Koch: Kong Christian VI.s Historie, 1886, S. 55, 65. Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne, I—II, 1924—31. Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie, udg. af J. A. Fridericia, 1888, S. 105. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VI, 1903, S. 98; VII, 1906, S. 525 f. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904, S. 18, 426. Th. Thaulow og J. O. Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv 1760—1800, 1936, S. 330.

Harald Jørgensen.

Ostenfeld (ogsaa skrevet *-feldt*). Den gamle Viborg-Patricierslægt O. føres tilbage til Borgmester og Tolder Peder Pedersen O. (1574—1659), der maaske har Navn efter Landsbyen O. i Nærheden af Husum; han var Fader til nedenn. Professor, Højesterets-assessor Christen (Christian) O. (1619—71), til Raadmand i Viborg Niels Pedersen O. (d. 1677) og til Sognepræst ved Sortebrødrekirke sst. Jens Pedersen O. (1616—70), af hvis Børn skal nævnes Peder Jensen O. (ca. 1646—94) og Ane O. (d. 1719), hvis Børn i Ægteskab med Sognepræst ved Viborg Sortebrødrekirke, Provst Chri-

sten Erichsen (Frisenberg) (1646—1711) antog Navnet **O.** Hun var Moder til Rektor i Viborg Jens **O.** (1672—1744) og til Forpagter Christen **O.** (1676—1715), hvis Sønnesøn, Malermester Christen **O.** (1738—1818) oprettede Den Ostenfeldtske Stiftelse i Næstved. — Ovenn. Peder Jensen **O.** (ca. 1646—94) antages uden for Ægteskab at være Fader til Gaardmand i Kvorning Christen Pedersen **O.** (ca. 1669—1741), fra hvem Kvorning-Slægten **O.**, der i sine ældre Led væsentlig har været knyttet til Landbrugsvirksomhed, nedstammer. Hans Sønnesøn Møller Søren Lassen **O.** (1744—1827) var Fader til Stænderdeputeret, Prokurator, Proprietær Laurids **O.** (1789—1856) — hvis Datter Mine (Nielsmine) **O.** (1841—1914) ægtede Lægen Hans Peter Gote Birkedal Barfod (1843—1926, s. d.) — til Stænderdeputeret, Proprietær Hans **O.** (1799—1856), til Hospitalsforstander i Aalborg Niels **O.** (1797—1875) — Morfader til nedenn. Botaniker Carl Emil Hansen-**O.** (1873—1931) — og til Møller Rasmus Møller **O.** (1811—1901), hvis Søn Sognepræst i Skibby Søren Rasmussen **O.** (1837—1900) var Fader til nedenn. Biskop Harald **O.** (1864—1934) og til nedenn. Ingeniør, Professor Asger Skovgaard **O.** (1866—1931) — hvis Sønner er Ingeniøren Christen **O.** (f. 1900) og Psykiatrikeren Ib **O.** (f. 1902) — samt til lægekyndig Direktør i Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse Rasmus Jes Skovgaard **O.** (1874—1934). Ovenn. Proprietær Hans **O.** (1799—1856) var Fader til Proprietær Carl Jens **O.** (1834—1919) — hvis Datter Hansine Magdalene **O.** (f. 1861) er Enke efter Fysikeren Christian Christiansen (1843—1917, s. d.) — og til Cathrine Marie **O.** (1836—1917), der i sit Ægteskab med Købmand i Aarhus Hans Lange (1821—1912) var Moder til Ægyptologen Hans **O.** Lange (f. 1863, s. d.). — Til en anden Slægt hører Købmand i Slagelse Hans **O.** (kaldet Kaad) (1698—1784), hvis Søn Sognepræst i Ondløse og Søndersted Hans **O.** (1738—1805) var Fader til Stiftsrevisor i Odense, Justitsraad Christian Nicolai Lind **O.** (1783—1843); hans Sønnesøn var Direktør for Det danske Kulkompagni Aage Hjalmar **O.** (1862—1917).

Jens Ostenfeld: Slægten med de røde Roser (Ostenfeld), 1931. Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 200—04. — Stamtavler over Hans Ostenfelds og C. N. Linds Descendenter, 1875.

Albert Fabritius.

Ostenfeld, Asger Skovgaard, 1866—1931, Ingeniør. F. 13. Okt. 1866 i Hvirring ved Horsens, d. 23. Sept. 1931 i Kbh., begr. i Hellerup. Forældre: Kapellan i Hvirring, senere Sognepræst i Skibby i Horns Herred, Søren Rasmussen **O.** (1837—1900) og

Ingene Hansine Skovgaard (1837—1916). Gift 3. Nov. 1896 i **Baarse** med Johanne Elisabeth Pontoppidan, f. 15. Jan. 1868 i Randers, D. af Sognepræst Dines P. (1814—79) og Birgitte Christine Marie Oxenbøll (1824—88).

O. blev Student 1884 fra Roskilde, tog n. A. Filosofikum og polyteknisk Adgangseksamen, idet han var sproglig Student. 1890 blev han cand. polyt. i Ingeniørfaget, som det dengang betegnede. Efter Eksamen fik han Ansættelse hos Entreprenørfirmaet Blom & Hvidt og var beskæftiget ved Ombygningen af Slagelse Jernbanestation og Bygning af en Del af Slagelse—Næstved Jernbanen. 1890—91 studerede han ca. et halvt Aar Matematik, idet han en Tid overvejede at følge sin Tilbøjelighed i den Retning, men gik atter over til Teknikken og blev 1891 Professor Holmbergs Assistent ved Undervisning i Ingeniørfagene paa Polyteknisk Lærestalt. 1892 deltog han sammen med den seks Aar ældre A. Liitken (s. d.) i Konkurrencen om det ved Delingen af Professor Holmbergs Fag oprettede Docentur i Vejbygning, hvor **Lütken** blev den foretrukne. Samtidig med sit Undervisningsarbejde var **O.** 1891—92 assisterende Ingeniør hos Stadsingeniøren i Kbh. 1892 var han paa en Studierejse til Tyskland, Østrig og Schweiz for at studere **Jernbroer**. 1893—96 arbejdede han tillige som Ingeniør ved Havnevesenet, for hvilket han beregnede **Frihavnsbroerne**. 1894 blev Faget Teknisk Mekanik, der hidtil havde været foredraget af Læreren i **Maskinlære**, Professor S. C. Borch, sammen med Bygningsmekanik, Grafisk Statik, Jernbroer og andre Jernkonstruktioner, udskilt som et særligt Fag, og **O.** konstitueredes som Docent heri. 1900 blev han udnævnt til Professor. — Med **O.s** Overtagelse af dette Fag indlededes en Epoke i Fagets Historie, som steds vil blive erindret som en Guldalder og som har betydet meget for danske Ingeniørers Anseelse i Udlandet og skabt Muligheder for sagligt at magte de store Arbejder, der senere er udført af dem. **O.** tog fat fra Grunden. Allerede 1891 havde han skrevet »Grafisk Statiks Anvendelse paa de simpleste Brokonstruktioner«, hvori særlig Virkningerne af de bevægelige Belastninger behandles, og nu fortsatte han sit Arbejde med at nyskabe Fagets Lærebøger. I Løbet af forbavsende kort Tid kom autograferede Forelæsninger over Teknisk Mekanik og Grafisk Statik med Anvendelse paa Jernkonstruktioner, 1. Del kom 1894, 2. Del 1896 og 3. Del 1898. Foraaet og Sommeren 1896 var **O.** paa Larssens Legat i England og Nordamerika for at studere Jernbroer og Jernkonstruktioner. 1899 kom »Forelæsninger over Jordtryk, Murværker og Hydrodynamik« (2. Udg. ved Y. H. Dahlstrøm 1906). Efter denne Gennemarbejdning af

Faget udgav **O.** i de følgende Aar i Trykken en Række Lærebøger, der skabte ham en overordentlig Anseelse og antagelig for stedse vil bevare hans Navn i faglige Kredse. 1898 kom »Teknisk Elasticitetslære« (2. Udg. 1905, 3. Udg. 1916, 4. Udg. 1924). 1900 kom »Teknisk Statik«, I (2. Udg. 1908, 3. Udg. 1920; tysk Udg. 1904). 1903 kom »Teknisk Statik«, II (2. Udg. 1913, 3. Udg. 1925). 1906 kom »Jærn-Konstruktioner, I, Elementerne af **Jærnkonstruktioner**« (2. Udg. 1914, 3. Udg. 1921), 1909 »Jærn-Konstruktioner, II, Anvendelser i **Husbygningen**« (2. Udg. 1917) og 1912 »Jærn-Konstruktioner, III, Anvendelser i Brobygningen« (2. Udg. 1923). 1917 kom endelig »Jærnbeton-Broer« (2. Udg. 1920). Jævnlig foretog **O.** Studierejser til Udlandet, f. Eks. til Paris og Mellemfrankrig 1900, Tyskland og Østrig-Ungarn 1903, Schlesien og Vestpreussen 1907, Paris og Sydfrankrig 1909 og U. S. A. 1921. — Faget, som ved kgl. Resolution af 3. Jan. 1905 fik nyt Navn: Bygningsstatik og Jærnkonstruktioner, voksede stærkt under **O.s** Hænder. Hans Evne til med systematisk Klarhed at beherske et Emne var blændende. Hans Foredragsform, der prægedes lidt af den Kølighed, som var over hele hans Væsen og som vistnok egentlig dækkede over en Generthed, der aldrig forlod ham, fængslede ikke mindre, fordi hans Forelæsninger aldrig blev upersonlige eller tørre Referater. Det var med **Selv**oplevelsens Glød og Styrke, han skildrede Problemernes Opstaaen og Vejen til deres Løsning. Baade i hans Bøger og i hans Foredrag kunde den, der havde arbejdet selvstændigt med et Problem, altid finde Ord og Vendinger, hvis Værdi og Rækkevidde han først gennem sit selvstændige Arbejde var blevet i Stand til at vurdere. Det kan derfor ikke undre, at hans Evne til at virke inciterende paa begavede Elever var stor — lige saa stor som hans Taalmodighed over for de tungere begavede, der klagede over Overanstrengelse. 1900 fik han Dahlstrøm som Hjælpedocent, 1909 P. M. Frandsen som Assistent, og 1911 oprettedes der et Professorat i Faget til Dahlstrøm. 1916 foreslog **O.** og Lutken, at Jærnbetonbroer skulde overføres fra Vejbygningsfagene til **O.s** Fag, hvilket derefter skete. 1922 blev P. M. Frandsen Professor i Faget. Dahlstrøm, der døde 1927, afløstes 1928 af A. Engelund, og s. A. ansattes som Docent C. Nøkkentved, der blev Professor 1932. Foruden de nævnte Lærebøger har **O.** skrevet en Række Artikler i inden- og udenlandske Tidsskrifter og givet Bidrag til vigtige Spørgsmaals Behandling. Allerede 1898 bearbejdede han foreliggende Søjleforsøg og angav i Tilslutning til Claxton Fiedler og J. B. Johnson en særlig Formel for **Smedejærnsøjler**, den saakaldte Johnson-O.ske Parabelformel, der stadig anvendes meget. 1904 angav han en Udvidelse af **Clax-**

ton Fiedlers Metode til Behandling af kontinuerlige Dragere og Buedragere. 1909 havde P. M. Frandsen ledet Vierendeeldragernes Beregning ind i et nyt Spor ved at anvende Clapeyronske Ligninger til Beregning af Paralleldragere, og s. A. og 1912 førte O. denne Tanke videre ved at anvende clapeyronske og hyperclapeyronske Ligninger til Beregning af vilkaarligt formede **Polygon**-dragere. 1914 og 1918 behandlede han Aabne Broers Sidestivhed og førte dette meget vanskelige Problem et betydeligt Skridt videre. 1921 bidrog han til at bringe Pæleværkers Beregning **ind** i et rationelt Spor og efterfulgtes heri af C. Nøkkentved; 1926 udgav O. paa Tysk et af sine Hovedværker, »Die Deformationsmethode«, hvori han fuldstændiggjorde og systematiserede en ny Beregningsmaade for statisk ubestemte Systemer, som fra forskellig, ogsaa dansk, Side var foreslaaet anvendt over for specielle Opgaver. I denne Bog, som bidrog yderligere til at befæste O.s store Anseelse i faglige Kredse i Ind- og Udland, sporer man ligesom i hans andre Værker de Egenskaber som Forsker og lærd, der gav O. Muligheden for at udrette det, han gjorde, bl. a. hans Evne til, ved at bearbejde, systematisere og fuldstændiggøre spredte Arbejder, at skabe et monumentalt Hele. — Paa et saa tidligt Tidspunkt som 1912 havde O. fremsat Tanken om et dansk bygningsstatisk Forskningslaboratorium knyttet til den danske tekniske Højskole, idet det var utilfredsstillende, at Forsøgsresultater vedrørende bærende Konstruktioner altid skulde hentes fra Udlandet. Fra Polyteknisk Læranstalts Rektor — først H. I. Hannover og senere P. O. Pedersen — mødte O.s Plan kun Velvillie, og flere Gange forelaa der Bevilling til Laboratoriets Indretning, men hver Gang opstod der uforudsete Omstændigheder, der som Regel havde Forbindelse med de ved Verdenskrigen skabte Forhold, som hindrede Planens Udførelse, enten ved Lokalemangel eller ved, at Prøvemaskiner o. 1. ikke kunde skaffes fra Udlandet. Imidlertid rantes O. af Stær, som, trods en heldig Operation, i nogen Grad besværliggjorde hans Arbejde paa **Tegnestuerne**; hans Taalmodighed, der i Forvejen var stærkt anspændt ved de stadige Udsættelser af Laboratoriets Færdiggørelse, brast nu, og han indsendte sin Afskedsbegæring. Rektor fik dog O. overtalt til at tage den tilbage, men han indsendte den paa ny, da det saa ud, som om Laboratoriet vilde blive gennemført i en Form, som ikke tillod ham at blive dets Bestyrer; i sidste Øjeblik lykkedes det imidlertid Rektor at gennemføre Laboratoriet i den ønskede Form med en Bolig til O. som dets Bestyrer. 1926 flyttede O. ind i denne Bolig, og der fulgte nu nogle Arbejdsaar, i hvilke han fik udført et betydningsfuldt Forskningsarbejde i

Laboratoriet. Han offentliggjorde fem Beretninger, indeholdende bl. a. Arbejder under Titlen »Excentrisch beanspruchte Säulen« (1929), der omhandler forskellige Forsøgsrækker med Staal- og Træsøjler, og efter hans Død kunde fra Laboratoriet udsendes en 6. **Beretning** om hans efterladte Arbejder. 1928 stiftedes af O.s Elever paa hans Foranledning Dansk Selskab for Bygningsstatik, for hvilket han blev Formand, og som udfoldede en betydningsfuld Virksomhed. I disse O.s sidste Aar trak han sig tilbage fra Undervisningen og gav sig helt hen i Organisations- og Forskningsarbejdet i Laboratoriet, men den store Kreds af Elever, der **efterhaanden** var kommet til at staa ham nær, viste ham stedse en Hengivenhed og Taknemmelighed, som sammen med de rige Arbejdsresultater, han nu kunde se tilbage paa, vistnok gav O.s sidste Aar et særligt rigt Indhold. — I Udlandet var O. kendt og anset i faglige Kredse; han skrev ikke sjældent i tyske, østrigske og schweiziske Fagtidsskrifter. 1923 blev han Dr. techn. h. c. ved den tysksprogede tekniske Højskole i Prag. Fra 1913 var O. Medlem af The American-Scandinavian Foundations danske Komité og fra 1920 Medlem af Danmarks amerikanske Selskabs Legatkomité; 1917—21 var han Formand for det i Henhold til Loven af 1907 om elektriske Stærkstrømsanlæg nedsatte Nævn. 1915, 1919 og 1923 var han Medlem af Bedømmelseskomiteen ved Professorkonkurrencer i Stockholm, **Göteborg** og Trondhjem, 1919, 1920—21 og 1923 af Bedømmelseskomiteen ved Brokonkurrencer i Stockholm, Aalborg og Bergen, 1918 og 1921 af de af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte Kommissioner angaaende Storstrømsbroen og Limfjordsbroen, 1924 af Bedømmelseskomiteen angaaende en Højbro over **Kbh.s** Havn. 1925 blev han Medlem af Masaryk Akademiet i Prag og af **Ingeniörvetenskapsakademien** i Stockholm. 1930 blev han Æresmedlem af Dansk Ingeniørforening, som Paaskønnelse af den overordentlige Betydning, hans fremragende Lærergerning har haft for den danske Ingeniørstand. Det siges bl. a. i den i »Ingeniøren« offentliggjorte Motivering, at hans System af Lærebøger er et videnskabeligt Arbejde af høj Rang og for saa vidt er uovertruffet, som intet andet Land i vor Tid kan opvise Magen dertil, forfattet af Enkeltmand. Der peges ogsaa paa O.s Andel i, at danske Entreprenørfirmaer med afgørende Held ved Hjælp af danske Ingeniører konkurrerer med Udlandets bedste Kræfter hele Kloden over derved, at han har skabt en dansk bygningsstatisk Skole, for hvilken han var Samlingsmærket. — R. 1913. DM. 1921. K.² 1929. — Medaille af H. Salomon 1936. — Sønnen *Christen O.* (f. 27. Nov. 1900) blev cand. polyt. 1924, var ansat i Schweiz og ved Christiani & Niel-

sens **franske** Afdeling, blev **1930** Dr. **techn.**, driver fra s. A. raadgivende Ingeniørforretning i Kbh. og var **1930—34** Assistent i Bygningsteknik og Jernkonstruktioner ved Polyteknisk Lærestalt.

Slægterne Tinglev og Wiuff, **1917**, S. 48. Studenterne fra **1884**, **1910**, S. 77 f. P. M. Frandsen: Bygningsstatikken i Danmark, Polyteknisk Tidsskrift, X, **1929**, S. **227—31**. J. T. Lundbye: Den polytekniske Lærestalt **1829—1929**, **1929**. P. M. Frandsen og A. Engelund i Statisk Tidsskr., **1931**. Ingeniøren, XXXIX, **1930**, S. 97 f. A. Lutken, sst., XL, **1931**, S. 477 f. P. M. Frandsen: Bygningsstatik, II, **1936**, S. 84. Povl Vinding: Dansk Teknik gennem 100 Aar belyst i Levnedsskildringer, **1939**, S. **207—23**.

Povl Vinding.

Ostenfeld, Carl Emil Hansen-, **1873—1931**, Botaniker. F. 3. **Aug.** **1873** i Randers, d. 16. Jan. **1931** i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Læge i Randers, senere Stiftsfysicus for Lolland-Falster Carl Emil Hansen (**1828—1912**) og Karen Marie Ostenfeld (**1834—1901**). Navneforandring til Hansen-Ostenfeld 21. Juni 1897. Gift 1° 10. Dec. 1900 i Kristiania med Inga Nyquist, f. 9. Maj 1871 i Kristiania, D. af Amtsyrlæge Georg N. (**1842—1909**) og Barbara Obel (**1849—1909**). Ægteskabet opløst. 2° 3. Dec. 1927 i Kbh. (Cit.) med Ellen David, f. 15. Nov. 1877 i Torslev, Dronninglund Herred, D. af Proprietær, senere Stationsbestyrer under De danske Sukkerfabrikker Anton Aron D. (**1853—1933**) og Anna Cathrine Sophie Lund (**1857—1929**).

O. tilbragte sine Drengaar i Randers, hvor han sammen med Kammerater, især Brødrene Nikolaj og Jacob Hartz og Hj. Ussing (s. d.), tilbragte megen Fritid paa Gudenaalen og dens Engdrag, levede sig ind i dens Natur og erhvervede sig en for en Skoleelev ualmindelig naturhistorisk og navnlig botanisk Viden, saa at han allerede var en dygtig Florist, da han ved Faderens Udnævnelse til Stiftsfysicus overførtes til Katedralskolen i Nykøbing F., hvorfra han blev Student 1891. Sit intime Kendskab til Gudenaadalen udnyttede han mange Aar senere i sin indgaaende Skildring af Randersdalens Plantevækst (i A. C. Johansen: Randers Fjords Naturhistorie, 1918). Han valgte naturligt Botanik som Specialfag og tog 1897 Magisterkonferens deri. Af Lærere og Studiefæller ansaas han for den kyndigste Botaniker mellem Warmings mange Elever, og de fandt det ikke særlig paafaldende, da den unge Magister 1900 blev Inspektør for Universitetets botaniske Museum. Han beklædte dette Embede til 1918, da han blev Professor i systematisk Botanik ved Veterinær- og Landbohøjskolen, og da C. Raunkiær 1923 tog sin Afsked som Professor i Botanik og Direktør for Botanisk Have, var **O.** selvskreven som hans Efter-

følger i disse Embeder. Han naaede dog ikke helt at opfylde de store Forventninger, man naaede ved hans Udnævnelse, da hans Hjerte snart efter viste sig svagt, og da han desuagtet tog sig meget paa, bidrog Overanstrengelse formentlig til hans Død.

O. har paa forskellig Maade haft stor Betydning for dansk Naturhistorie, specielt Botanik, som Videnskabsmand, Embedsmand og **maaske** ikke mindst som Medlem af Carlsbergfondets Direktion fra **1921**. Som Museumsinspektør **fik** han snart kritisk revideret og betydeligt forøget den danske Samling og i Tidens Løb skabt et arktisk Herbarium, som var det største eksisterende, da han forlod Museet. Navnlig i disse sytten Museumsaar var han en meget produktiv botanisk Forfatter, og han har publiceret næsten 200 videnskabelige Afhandlinger, der i Hovedsagen falder i tre Hovedgrupper, en floristisk-systematisk, en **planktonologisk** og en genetisk. — Som Kender af ikke blot danske, men ogsaa skandinaviske og arktiske Blomsterplanter havde **O.** næppe sin Ligemand. Han havde et ualmindeligt skarpt Blik for **Formforskelle**, hvorved han blev i Stand til at paavise en lang Række Arter og Former, der ikke før var kendt fra Danmark, hvad der i høj Grad kom til at præge 3. og 4. Udgave af Raunkiærs **Ekskursionsflora**, som han besørgede (**1914** og **1922**). Hans Overlegenhed var saa stor, at det var ganske almindeligt under de talrige Ekskursioner i Ind- og Udland, hvori han deltog, at høre Deltagerne i Tvivlstilfælde sige: spørg **O.** Hans talrige Afhandlinger om danske Planter er næsten alle floristisk-systematiske, af hans Vegetations-skildringer er den betydeligste den foran nævnte om Randersdalen. Af særlig Betydning blev den af ham som Medlem af Botanisk Forenings Bestyrelse **1904** startede og organiserede topografisk-botaniske Undersøgelse af Danmark, som han ledede til sin Død, og som mægtigt har forøget Kendskabet til vore Blomsterplanters Udbredelse. — Foruden for danske interesserede **O.** sig særligt for arktiske Planter. Som Student deltog han som Planktonolog i **Ingolf-Ekspeditionerne 1895—96** og foretog Indsamlinger paa Færøerne og Island, der gav Stof til fire Skildringer af Vegetationen i Island (**Botanisk Tidsskr.**, **XXII** og **XXVII**, **1898—99** og **1906**). **1897** og **1903** var han paa Færøerne og samlede Materiale til en større værdifuld Afhandling »Plantevæksten paa Færøerne med særlig Hensyntagen til Blomsterplanterne« (sst., **XXVIII**, **1908**), for hvilken han erhvervede Doktorgraden. Før **1900** havde han sammen med **O. Gelert** (s. d.) begyndt en Revision af alle arktiske Planter, og 1. Del af deres »**Flora arctica**« udkom **1902**, men uheldigvis blev den aldrig gjort færdig. I de senere Aar beskæftigede han sig

særlig med Grønlands Flora og dens sandsynlige Oprindelse, og hans Afhandling »The Flora of Greenland and its Origin« (Vid. Selsk. Biol. Medd., VI, 1926) er et af hans vigtigste Arbejder, hvori han hævder, at Hovedmassen af Arterne er indvandret fra Amerika. I sine sidste Aar arbejdede han sammen med den svensk-canadiske Botaniker Malte paa en canadisk-arktisk Flora, som ikke blev fuldført, hvorimod hans omfattende Forarbejder til en »Flora of Iceland and the Færoes« blev kompletteret og udgivet af Johs. Grøntved 1934. Ind mellem disse Studier beskæftigede O. sig lejlighedsvis med Planter fra andre Egne (Siam, Tibet, Vestindien). Han deltog i flere internationale Ekskursioner i og uden for Europa, saaledes 1914 til Australien og 1929 til U. S. A. og Canada, var 1913—14 og igen 1921—22 i Vestindien og 1924 i Canada. Paa alle disse Rejser var han en meget flittig Samler og bearbejdede selv det meste af sit Udbytte. Under Rejsen til Australien paadrog han sig en alvorlig Knæskade, som tvang ham til nogle Maaneders Ophold i Perth i Vest-Australien. Hans store Samling fra dette da botanisk lidet kendte Land er bearbejdet i »Contributions to West-Australian Botany, I—III« (Dansk Bot. Arkiv, II, og Vid. Selsk. Biol. Medd., 1916—21). Til denne Gruppe af hans Arbejder hører hans sidste i Samarbejde med C. Syrach Larsen, en meget fuldstændig systematisk og plantegeografisk Monografi af Slægten *Larix* (Vid. Selsk. Biol. Medd., IX, 1930).

Som nævnt var O. Planktonolog paa Ingolf-Ekspeditionerne til det nordlige Atlanterhav 1895—96 og kom derved tidligt og som en af de første ind paa et indgaaende Studium af Havets Planteplankton. Da de internationale Havundersøgelser blev organiseret 1900, blev O. Medlem af Kommissionen og 1902 Leder af dens Planktonafdeling og var det til sin Død. Af hans mange Planktonarbejder maa i første Række nævnes »De danske Farvandes Plankton i Aarene 1898—1901« (Vid. Selsk. Skr. 1913 og 1916), et omfangsrigt, grundlæggende Skrift, for hvilket han modtog den franske Prix *Desmazières* for 1917. Han var en nær Ven af Johs. Schmidt og deltog som Planktonolog i dennes oceanografiske Ekspeditioner med »Thor« til Middelhavet 1910 og med »Dana« til Vestindien 1921—22. Han er en af de første, der har undersøgt Planktonet i varme Have (Røde Hav, Siam) og i asiatiske Saltsøer m. m. — I nogen Forbindelse med disse Studier staar hans lille Speciale: de i Havet voksende Blomsterplanter (Havgræsser), hvoraf han havde samlet Materiale fra alle Jordens Have, men ud over nogle mindre Meddelelser (f. Eks. i »Naturen« 1917) og nogle Kort over deres Udbredelse (»Die Pflanzenareale«, 1927) fik han intet af varig

Betydning publiceret derom. Dog skylder vi ham en grundig Undersøgelse af Aalegræssets (Bændeltangens) Vækstforhold og Udbredelse i de danske Farvande (Beretn. fra Biol. Station, XVI, 1908, dansk og engelsk Udg.).

Af ganske anden Art end de forannævnte var O.s Studier over Genetik og Bastarddannelse. Han var den første, der (1899) fandt, at almindelig Mælkebøtte optræder i saavel tve- som enkönnede Former, og sammen med C. Raunkiær (ved Kastrationsforsøg) og med den svenske Cytolog O. Rosenberg kunde han paavise, at de fleste Arter af Hieracium (Høgeurt) er apogame, og gav derved de moderne Hieraciologer det videnskabelige Grundlag for deres i Tusindvis opstillede »Arter«. Resultaterne af hans omfattende Bastarderingsforsøg m. m. blev publiceret i flere Afhandlinger 1903—11. I sine sidste Aar begyndte han lignende Forsøg med Slægten Polemonium.

O.s talrige andre videnskabelige Afhandlinger maa lades uomtalt; kun maa endnu nævnes hans Lærebog i systematisk Botanik for Landbohøjskolen (1922) og som mere populære hans og A. Mentz' »Planteverdenen i Menneskets Tjeneste« (»Frem«, IX, 1906) og (med samme) Teksten til »Billeder af Nordens Flora« (I—III, 1901—07, 2. Udg., I—IV, 1917—27) samt Vegetationsskildringerne i Daniel Bruuns »Danmark, Land og Folk« (I—V, 1919—22).

Ved Siden af de botaniske Embeder var der betroet O. en Række ikke hidtil omtalte Hverv. Han var et virksomt Medlem af Udvalget for Naturfredning, en Sag, der havde hans varmeste Interesse, og ved Naturfredningsraadets Oprettelse 1917 blev han dets Formand (til 1925). Han var Medlem af Udvalget for videnskabelige Undersøgelser af Grønland, af Kommissionen for den arktiske Station paa Disko, af Rask-Ørsted Fondet, af Dyrehaveudvalget, af Bestyrelserne for Botanisk, Naturhistorisk og Geografisk Forening, Revisor i Videnskabernes Selskab (Medlem 1916) og fra 1927 Medlem af Konsistorium. Fra 1921 var han Formand for Dansk Samvirke, i hvis Arbejde han var meget interesseret og aktiv. Ingen af disse mange Stillinger var for O. Sinecureposter, i alle var han meget virksom, i Besiddelse af en fremragende Evne til Forhandling, altid yderst ligevægtig og saglig med et skarpt Blik for Realiteter, og meget ofte var det ham, der fik det afgørende Ord og sine Planer gennemført. Han havde altid Naturvidenskabernes Trivsel paa Sinde, og det var uden Tvivl ham, som i første Række fik Carlsbergfondet til at bevilge store Summer til Ekspeditioner til Grønland, Afrika og først og fremmest til Dana-Ekspeditionen rundt om Jorden 1928—30.

O. var af Ydre høj og tydeligt engelsk præget, af Væsen venlig og ligefrem mod alle. Han gjorde sig tilsyneladende kun lidet bemærket, hvor han færdedes, var imod al paafaldende Optræden, Svulst og anden Unatur, yderst nøgtern og ikke let at bringe i Affekt. Han var vel nok noget for blottet for Fantasi og kunde virke tør som Lærer, hvad der ogsaa præger hans litterære Arbejder, hvori han undgik al videnskabelig Jargon og næsten aldrig forfaldt til hypotetiske Betragtninger. — Efter **O.** har Ferdinandsen og Winge kaldt en Svampeslægt *Ostenfeldiella*. — R. 1922. DM. 1929. — Maleri af H. Vedel 1925 i Familieeje. Portrætteret af samme paa Maleri af Carlsbergfondets Bestyrelse 1925 (Videnskabernes Selskab).

S. Elvius: Professor, Rektor Hans Jørgen Hansen og hans Slægt, 1909, S. 52 f. Carl **Christensen**: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, 1912, S. 186—93 med Tillæg i Bot. Tidsskr. Studenterne fra 1891, 1916, S. 125 f. Bot. Tidsskr., XLI, 1931, S. 269—82. Oversigt over Vid. Selsk. Forhandl., 1930—31, S. 91 f. Vid. Medd. Naturhist. Foren., XC, 1931, S. V f. Dansk Skovforenings Tidsskr., XVI, 1931, S. 133—38. Danmarksposten, XII, s. A., S. 21 f. Berichte der Deutsch. Bot. Ges., XLIX, 1932, S. (165) f. Berl. Tid. 17. Jan. 1931.

Carl Christensen.

Ostenfeld, Christen (Christian), 1619—71, Professor. F. 14. Sept. 1619 i Viborg, d. 1. Sept. 1671 i Kbh. (Frue). Forældre: Tolder, senere Borgmester i Viborg Peder Pedersen **O.** (1574—1659) og Anne Christensdatter. Gift 31. Maj 1657 i Kbh. med Søster Fincke, f. 1635, d. efter 1671 (mulig efter 1688) (gift 1° 1653 med Dr. Peter Cranmeister), D. af Professor Jacob F. (s. d.) og Hustru.

C. **O.** blev Student 1638 fra Viborg, tog 1640 Baccalaureus-Graden og teologisk Eksamen, rejste derefter over Holland og England til Frankrig, var 1642—47 Konrektor i Viborg og tog 1643 Magistergraden. 1648—50 og 1651—55 foretog han som Hovmester to Rejser og besøgte Holland, Tyskland, Schweiz, Italien og Frankrig. I Tübingen udmærkede han sig ved sine oratoriske Evner, og i Padova indlagde han sig som Syndicus for den »germanske Nation« ved Universitetet saa stor Fortjeneste af de studerende fra de nordligere Lande, at de 1654 paa Universitetet rejste et Monument med hans Portræt; medens dette senere er forsvundet, hænger endnu hans Vaabenmærke udhugget i Sten paa Universitetets Loggia. 1654 tog han her den juridiske og n. A. den medicinske Doktorgrad. Efter Hjemkomsten blev C. **O.** 1656 Professor i Medicin og 1661 Universitets bibliotekar. Videnskabeligt har han ikke vundet noget Navn, men Universitetet benyttede ham gentagne Gange til repræsentative og administrative Hverv;

saaledes var han 1657 en af de deputerede ved Stændermødet i Odense. Som Universitetets Rektor 1657—58 og derefter under Kbh.s Belejring som Vicerektor havde han stort Bryderi med Varetagelsen af Universitetets Interesser. 1661 var han en af de Professore, der sendtes til Malmø som Forhandler om Universitetets Gods i Skaane. 1668—69 var han atter Universitetets Rektor, tog derpaa sin Afsked, men udnævntes til Professor honorarius og 1670 til Højesteretsassessor. Blandt hans skriftlige Efterladenskaber (Det kgl. Bibliotek, »E donatione variorum«) findes et omfangsrigt Manuskript »Pharus Latinitatis«, en Vejledning i latinsk Stilistik. — Stik af Jac. Piccini 1654 efter ovenn. Monument i Padova.

Astrid Wentzel: Christian Ostenfeld, 1937, med udførlige Litteraturhenvisninger. Personahist. Tidsskr., 10. Rk., IV, 1937, S. 275—78. R P II;

Ostenfeld, Harald, 1864—1934, Biskop. F. 6. Okt. 1864 i Hvirring, d. 24. Okt. 1934 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Broder til A. S. O. (s. d.). Gift 1° 22. Dec. 1890 i Kbh. (Trin.) med Johanne Seidelin, f. 28. Juni 1869 i Kbh. (Frue), d. 18. Dec. 1901 paa Frbg., D. af Docent, senere Professor C. S. (s. d.) og Hustru. 2° 14. Maj 1904 paa Frbg. (Imm.) med Karen Bolwig Dall, f. 5. Dec. 1869 i Pjedsted, D. af Jernstøber Jørgen Pedersen D. (1836—93) og Agnete Johanne Sofie Bolwig (1831—1916).

O. blev Student 1882 fra Roskilde, cand. theol. 1887. Hans hurtige Nemme og udprægede Arbejdslyst havde givet ham en fremskudt Plads inden for den Kreds af teologiske Studenter, med hvilken han jævnlig samledes til Drøftelse af Dagens Spørgsmaal. Her mødte han L. P. Larsen, den senere Missionær, med hvem han knyttede et Venskab for Livet. En Udenlandsrejse førte ham bl. a. til Skotland, hvor særlig Frikirken tildrog sig hans Interesse. Her fandt han en Kirke, hvis Teologer i mange Maader var kritisk indstillede, men hvor man samtidig mødte en stærk aandelig Grebethed, som gav sig Udslag i et virksomt Menighedsliv, præget af Offervillighed — til indre og ydre Mission — og Nøjsomhed. Bl. a. vakte ogsaa Kirkebyggeriet i Skotland, saavel som senere i London, hans Opmærksomhed. Et længere Ophold i Tyskland fulgte. Ogsaa her var det i første Række det praktiske Kirkeliv, O. interesserede sig for. Ved Hjemkomsten blev han Kaldskapellan i Bandholm (1890); 1893 henvendte Lægmandsudvalget til Kbh.s Kirkesags Fremme, som just nu beredte sig paa at gribe ind i Kbh.s Kirkeliv, sig til O., og i Efteraaret blev han ansat som Kapellan i Frbg. Sogn, med et Udsnit af dette (senere Lukas

Sogn) som sit Arbejdsfelt og den lille, ikke meget komfortable Bedesal paa Chr. Winthersvej som Kirke. Dermed var O.s Liv ført ind paa den Bane, der skulde blive den faste og **uforanderlige**, og som, vel nok imod manges Forventning, førte til Sjællands Bispestol.

O.s Tanker om Præstegerningen i en Storstad faldt godt i Traad med Lægmandsudvalgets, men han delte ingenlunde den **Socialist**-forskrækkelse, som dengang prægede mange Kredse, ikke mindst de kirkelige, baade grundtvigske og vel navnlig Indre Missions. Ogsaa her havde O. lært af Englænderne og tilegnet sig et friere Syn. Det var hans bestemte Mening, at det var mod Tingenes Natur, naar de, der virkede for Fjerdestands Højnelse, og Kirkens Mænd stod som Modstandere, og det var ham klart, at naar Forholdet mellem disse to Parter var saa fjernt, for ikke at sige fjendtligt, som det vitterligt var, da **maatte** dette bero paa en Misforstaaelse, og her havde de kristne og bl. a. mange Præster en stor Del af Skylden paa Grund af svigtende Evne eller Villie til at forstaa det berettigede i Socialisternes Bestræbelser.

Det Forsøg, som O. og flere af Kirkesagens Ledere 1899 gjorde paa at danne en kristelig social Forening med eget Blad (**»Vor Tid«**), hvis Redaktører han og Professor Harald Westergaard var, strandede hurtigt, men var dog **maaske** ikke helt uden Frugt i Retning af at retlede »Overklassen« og at vise »Underklassen«, at der var kristne, som forstod deres Krav. — Den lille Menighed i Bedesalen voksede langsomt, men sikkert. 1897 indviedes Lukaskirken. Her udviklede sig nu et kraftigt Menighedsliv. En Række dygtige Læg-mænd og Kvinder virkede med. **Blaa** Kors, Søndagsskole og Ungdomsarbejdet trivedes. I mange Maader lignede det, hvad der samtidig foregik i andre Kirkefondsmenigheder, hvor det var Indre Missions Præster, der ledede. Men Lukas og senere Solbjerg bevarerede stedse sit eget Præg, og det var mere end nogen anden O., der satte dette Præg i Overensstemmelse med den aandelige Frigjorthed, som var ham egen. Det tør vist siges, at den Menighedsdannelse, som her foregik, har haft stor Indflydelse paa Kirkelivet ikke blot paa **Frbg.**, men i hele Kbh. 1908 blev han Provst; s. A. indviedes Solbjerg Kirke, og O. overtog det nye Sogn. 1905—11 var han Formand for Den danske Præsteforening og Redaktør af dens Medlemsblad. I Præstekredse var der stedse flere, der saa hen til ham som Fører. 1911 kaldte Kirkeminister Appel ham til Biskop over Sjællands Stift. — For O. var det ikke nogen let Sag at tage mod dette Tilbud. Faa har vel som han set sin egen Begrænsning, og denne Erkendelse skærpedes kun, naar han betænkte,

hvem der tidligere havde beklædt Bispestillingen. Dertil kom, at **O.** havde sin Præstegerning overmaade kær. Kunde de Værdier, han der havde fundet, følge med i den nye Stilling? Men **O.** stod paa dette Tidspunkt i sin fulde Manddoms Kraft. Han besad en ikke almindelig Higen efter at blive brugt. Og saa blev han den danske Kirkes Primas i 22 Aar. Det blev en lang og travl Arbejdsdag. Naar han talte ved Ordinationer og Visitationer, blev han hørt. Ikke fordi han var veltalende, det var han ikke, men fordi hans Ord kom med Vederhæftighedens Styrke; en jævn, indtrængende kristelig Tale var det, man fik at høre. Ordinander talte ofte med Taknemlighed om, hvad han havde betydet for dem. — Som Formand for **Kbh.s** Kirkefond fik han en ofte vanskelig, men i det hele lykkelig Gerning; han indviede 58 Kirker, deraf 30 for Kirkefondet. Allerede som Student blev han stærkt grebet af den evangeliske Alliance og dens Synspunkter. Derfor gik han med Glæde ind i Nutidens økumeniske Arbejde, deltog i mange Komitémøder og i de store Konferencer (1925 i Stockholm, 1927 i Lausanne). Men han holdt sig meget tilbage, talte kun sjældent. Naar han tog Ordet, blev han altid hørt med stor Opmærksomhed, og han nød megen Anseelse inden for disse Kredse. **O.** var en flittig Visitor, kom ogsaa til Færøerne og Grønland. Det Besøg, som han med sin Hustru aflagde i U. S. A., blev baade for ham og for de danske Menigheder til megen Glæde. Endnu skal nævnes hans Arbejde som Formand for Dansk Kirke i Udlandet og for Møltrup. **O.** havde en stor Lyst til at hjælpe der, hvor Hjælpen tiltrængtes mest. Ogsaa i personlige Forhold. Det er træffende sagt, at han var »genial til at hjælpe«.

Det er rigtigt, at **O.** ikke hørte til de lærde Biskopper. Men han var teologisk meget vel orienteret, og trods sin Optagethed var han en ihærdig og alsidig Læser. I Blade og Tidsskrifter skrev han utallige Artikler af **praktisk-kirkeligt** Indhold, udgav endvidere bl. a. »Arbejdslyst og Arbejdsmod i Menigheden« (1911) og »Omkring Julen. Prædikener« (1927). Det, som for ham betød mere end alle Abstraktioner, var det personlige. Han sagde engang: »End ikke kristne Tanker og Idealer kan frelse Verden, hvis de skilles fra deres personlige Kilde i Vor Herres Jesu Kristi Fader, og hvis de ikke optages i den Troendes personlige Liv«. — **O.s** sidste Aar blev paa flere Maader tunge. Tabet af hans ældste Søn ramte ham haardt. Dertil kom Vanskeligheder ved at forhandle sig til rette med Kirkeministeren og endelig en i mere end een Henseende pinlig Præsteaffære, som i høj Grad formørkede hans sidste Levetid. Han tog sin Afsked fra 31. Okt. 1934, men

døde forinden. — Trods alt skulde det vel kunne siges, at den Dag, da han havde endt sin Gerning, var der dannet en ny Bispe-type, som ikke uværdigt kan staa ved Siden af de andre, der møder os i vor Kirkes Historie. I hvert Fald, da **O.** lukkede sine Øjne, var der afsluttet et Liv, over hvilket kan sættes som Motto det Ord, som han saa ofte vendte tilbage til, Ordet om »den Gud, hvis jeg er og hvem jeg tjener«.

Dr. theol. h. c. ved Lunds Universitet 1911. — R. 1911. DM. 1913. K.² 1917. — Maleri af L. Find ca. 1932 i Roskilde Domkirke. Portrætteret paa Gerda Ploug Sarps Tegning af Kongesønnernes Konfirmation 1915 (Fr.borg). Træsnit af L. B. Hansen 1915 efter Fotografi.

Eivind **Berggrav**: Sjællands biskop Harald Ostenfeld, 1935. Ved Biskop, Dr. theol. Harald Ostenfelds Jordefærd, 1934. Dansk Kirkeliv, s. A., S. 148—55. Indre Missions Tidende, LXXXI, s. A., S. 618—21. Højskolebladet,

Ostermann, Hother Bertel Simon, f. 1876, Sognepræst, Forfatter. F. 12. Juni 1876 i Aarslev, Sønder Hald Herred. Forældre: Købmand Christian Andreas Leopold **O.** (1854—1912) og Bertha Franziska Augusta Marie Gjølbbye (f. 1856). Gift 11. Juni 1901 i Valby (Jesusk.) med Marie Kirstine (Dina) Andersen, f. 27. Jan. 1878 i Haarby, Fyn, D. af Købmand og Gæstgiver Jens A. (1837—80) og Caroline Petersen (1848—86).

O. blev Student 1896, privat dimitteret, efter at have været Discipel paa et Apotek 1892—94, virkede en Tid som Huslærer i Veksø og tog 1901 teologisk Embedseksamen. Tidligt havde hans gode Venner, de to Fætre Fr. Balle og Knud Rasmussen, givet ham levende Interesse for Grønland, og 1901 drog han dertil som ordineret Medhjælper og Seminarielærer i Jakobshavn. 1902 blev han ordineret Missionær, 1903 kst. Seminarieførstander, 1904 kom han til Egedesminde, hvor han 1905 blev Førstepræst. Efter disse Aar ved Diskobugten flyttede han sydpaa til Godthaab som Førstelærer og Præst ved Seminariet 1906—07, men vendte derfra tilbage til Jakobshavn, hvor han var Førstepræst og Forstander ved Kateketskolen, til han 1921 udnævntes til Sognepræst i Greve paa Sjælland. Især efter sin Tilbagevenden til Danmark har **O.** udfoldet en rig Forfatter- og Udgivervirksomhed, der vidner om hans dybe Fortrolighed med Grønland, dets Folk og Sprog. Paa Grundlag af Udskrifter, han har taget af alle grønlandske Kirkebøger til 1850 angaaende Europæere og Blandinger, har han kunnet paa-vise et stærkt og gavnligt nordisk Islæt i Befolkningen, især i Nord-

grønland, og Eksistens der af nordiske Slægter, helt eller næsten uddøde i Hjemlandet, hvilket nærmere er belyst i hans Afhandlinger: »Meddelelser om danske Slægter i Grønland« (Personalhist. **Tidsskr.**, 6. **Rk.**, VI, 1915), »Bidrag til danske og norske Slægter i Grønland« (sst., 7. **Rk.**, II, 1917), »Svenske Slægter i Grønland« (Personalhist. **tidskr.**, XXII, 1921) og »En grønlandsk gren av slekten Hammond« (Norsk slektshist. **tidsskr.**, VI, 1938). Han har endvidere udgivet »Missionær i Grønland H. C. Glahns Dagbøger« (1921) og fremhævet Nordmændenes Indsats i Missions- og Kolonisationsarbejdet til 1814 ved Udgivelse af »Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup« (1922), »Dagbøger av Nordmenn på Grønland før 1814« (1935), »Grønlandske distriktsbeskrivelser, forfattet av nordmenn før 1814« (1937) og »Norske notater i Grønlands kirkebøger« (Norsk slektshist. **tidsskrift**, VI, 1938). Han har forfattet det velskrevne Oversigtsværk »Den grønlandske Missions og Kirkes Historie« (1921) samt leveret kyndige Bidrag til Værket »Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing« (I—II, 1921) med ypperlige Stedbeskrivelser og forstaaende Vurdering af Befolkningens Tilstand, især i Nordgrønland. Han har desuden været Medarbejder ved »Den grønlandske Ordbog« (1926), ved Værket »Greenland« (I—III, 1928—29) og ved Beretningen om Knud Rasmussens 5. Thuleekspedition samt udgivet »Knud Rasmussens posthumous notes on the life and doings of the East Greenlanders in olden times« (1938—39). Fra hans Grønlandstid skriver sig en Del Arbejder paa Landets Sprog, saaledes en daglig Andagtsbog (1910—11), forskellige opbyggelige Skrifter, Oversættelser af Salmer og Eventyr af H. C. Andersen, og han har i sin nidkære Præstegerning været paaskønnet af den indfødte Befolkning. — Maleri af H. É. Melchior i Privateje.

Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 136. Kirkehist. **Saml.**, 5. **Rk.**, VI, 1911—13,

. 2 .

Hans Knudsen.

Ostersen, Christen, se Veile.

Ostrup, Poul Mortensen, se Aastrup.

Ostwald, Christian Friedrich Adolph, 1809—73, politisk Forfatter. F. 13. Juni 1809 i Nørby, Risby Sogn, d. 6. April 1873 i Kbh. (**Frels.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Sognepræst, sidst i Eichede, Johan August O. (1778—1856) og Christina Friderica Armgaard Schleppegrell (1776—1847). Gift 2. Juni 1854 i Kbh. (Holmens) med Amalie Ida Julie Henriksen, f. 5. Juli 1830 i

Kbh. (Holmens), d. 28. Marts 1902 i Skodsborg, D. af Arbejdsmand Johannes H. og Else Marie Pedersen og Plejedatter af **kgl. Liberist** Svend Nielsen og Marie Christine Nielsen.

O. blev Student 1827, studerede i Bonn og Kiel, tog sidstnævnte Sted juridisk Eksamen og 1843 Doktorgraden. S. A. kaldte Christian VIII. ham til Kbh. og overdrog ham at foretage Undersøgelser i Arkiverne om Arvefølgen i den danske Stat. Resultatet nedlagde han i et udførligt Skrift: »Zur Würdigung der Schrift: »Zweite polemische Erörterung über die schleswig-holsteinische Staatssuccession. Von A. L. J. Michelsen«, hvis 2. Del, indeholdende en Række indtil da utrykte Aktstykker vedrørende Arvefølgen, udkom 1848, medens 1. Del aldrig afsluttedes (af de første Ark er dog Eksemplarer uddelte). Samtidig var **O.** en stadig Medarbejder ved Ugebladet »Beobachter am Sund« og udgav 1851 »Ein neueste Jenaer Beitrag »Zur Holsteinischen Erbfolge« aus der »Neuen preussischen Zeitung«. I begge de nævnte Skrifter bekæmpede han **Augustenborgernes** Arvekrav. Desuden skrev han jævnlig Artikler af statsretligt Indhold i indenlandske og fremmede Blade og Tidsskrifter. 1852 udnævntes han til Bureauchef i det holsten-lauenburgske Ministerium og udgav som saadan 1852—62 Lov- og Ministerialtidende for Holsten og Lauenburg. 1862 fik han sin Afsked. — Justitsraad 1852.

H. R. Hiort-Lorenzen (*Knud Fabricius**).

Otterstrøm, Andreas Nicolai, 1875—1938, Folkedanser, Højskolemand og Havfiskeribiolog. F. 16. Juni 1875 i Hvilsted, d. 2. Marts 1938 i Kbh., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Højskoleforstander, senere Sognepræst i Tyrsted og Ut Carl **Erasmi O.** (1839—96) og Sophie Catharina Flensborg (1838—1923). Gift 6. Okt. 1905 paa Frbg. (**Imm.**) med Eli Helweg, f. 18. Maj 1884 i Roskilde, D. af Havebrugslærer, senere Forsøgsleder L. H. (s. d.) og Hustru.

O. blev Student 1894 fra Horsens, tog Skoleembedseksamen 1900 med Naturhistorie og Geografi som Hovedfag og gennemgik 1900—01 Statens etaarige Gymnastikkursus. Han førtes nu ind paa Studier og praktisk Virksomhed vedrørende Havfiskeri; var 1902—05 Assistent ved Dansk biologisk Station under C. G. Joh. Petersen, 1905—07 Fiskerifoged paa Bornholm, 1907—08 Assistent ved Hydrografisk Laboratorium. Han skrev 1904—10 forskellige gode biologiske Samlerarbejder vedrørende Saltvandsfiskeri; særlig kan fremhæves: »Sildens Afhængighed af forskellige hydrografiske

og meteorologiske Forhold i Store Bælt« (1910), der staar i en vis Forbindelse med hans Arbejde blandt Fiskerne. Imidlertid stod O.s og hans Hustrus Lyst til gennem Højskolen at sprede Kundskaber til Fiskerbefolkningen. Han oprettede 1908 under beskedne Forhold en Fiskerhøjskole i Kerteminde og nedlagde her et saa betydende Arbejde, at han 1913 kunde flytte Skolen til Snoghøj i egen Bygning. 1924 maatte han dog opgive denne Virksomhed og blev Adjunkt først i Aabenraa (1924), senere i Sønderborg (1928), Lektor 1934. — En særlig Fortjeneste har O. ved som den første at have skabt Interesse for Almuedansenes Indsamling og Genoplivelse i Danmark. Den svenske Folkedanseforening Philochoros gav 1899 i Kbh. en Opvisning, der vakte hans Begejstring for Folkedansen; han fik dannet et Dansehold, der vel til at begynde med dansede svenske Folkedanse, men meget hurtigt opdagede, at der virkelig ogsaa i Danmark blandt Almuen med Lethed kunde indsamles et stort og særdeles underholdende Dansestof. O. stiftede derfor 13. April 1901 Foreningen til Folkedansens Fremme, der siden har haft en Slags Monopolstilling som Indsamler og Udgiver af dansk Folkedansestof; første Beskrivelseshæfte og Nodehæfte udkom allerede 1901. O. var indtil 1903 Foreningens Formand og fra 1903 dens Æresmedlem. Folkedansebevægelsen vandt i den første Snes Aar mange Tilhængere inden for akademiske Kredse i By og paa Land, men O. glemte aldrig sin oprindelige Idé om Folkedansens praktiske Nytte som opdragende Led i hele den danske Ungdoms Fritidssysse. Han stod derfor bag ved Udgaven »Tolv danske Folkedanse« (1920), der indeholder et lille Udvalg af Danse, bestemt til at læres af samtlige Folkedansere i Landet, saaledes at fra nu af alle skulde kunne danse sammen ved Ungdomsstævner. Særlig Betydning fik de Dansekursus, mest beregnet for Ungdomsledere, han 1919—37 forestod paa Snoghøj, thi derigennem spredtes Interesse for Folkedansene hurtigt blandt Landboernes Ungdomsforeninger og deres Gymnastikforeninger. Folkedansen kom for anden Gang paa Mode, saaledes at en Landsforening Danske Folkedansere kunde stiftes 1929, og O. hjalp til bl a. ved at starte og redigere Foreningens Medlemsblad »Hjemstavnsliv« 1930—36. O. har forfattet »Gamle sønderjydske Danse« (1933) og (sammen med H. H. Hansen) »Legestuen« (1934), en Del lette Smaadanse, som alle straks kan deltage i; begge Hæfter er udgivet af Foreningen til Folkedansens Fremme. — O. var en stilfærdig og vennesæl Mand, idealistisk anlagt og med mange Ideer, alligevel særdeles trofast mod de Opgaver, han havde sat sig selv. — R. 1938.

Slægt i C. V. Otterstrøm: Moders Erindringer, 1928. A. Thyregaard, C. V. Otterstrøm m. fl.: Andreas Otterstrøm (Særtryk af Hjemstavnsliv, 1938, Nr. 2). Snoghøj Fiskeriskoles Elevforenings Blad: Fra Havet, 1924, S. 53.

H. Grüner-Nielsen.

Otterstrøm, Carl Vilhelm Theodor, f. 1881, Fiskeribiolog. F. 23. Jan. 1881 i Nordby, Samsø. Broder til Andreas O. (s. d.). Gift 30. Marts 1914 paa Frbg. (Imm.) med Julie Haar, f. 19. Aug. 1887 i Søllinge, Fyn, D. af Sognepræst Henrik Fuglslev H. (1847—95) og Sofie Frederikke Krull-Carlson (1852—1929).

O. blev Student 1899 fra **Metropolitanskolen** og tog 1906 Magisterkonferens i Zoologi med Karpefisk som Speciale. Allerede som Student valgte han Ferskvandsbiologien, særlig Fiskenes Forhold, som Fag og uddannede sig videre teoretisk og praktisk 1906—07 ved den bayerske Forsøgsstation for Ferskvandsfiskeri (biologisk Undersøgelsesteknik, Fiskesygdomme, Ferskvandsbrugen Teori og Praxis m. m.). Efter Hjemkomsten blev han privat Assistent hos den tilsynsførende for Ferskvandsfiskeriet, Magister Chr. Levinsen (senere Løfting, s. d.). Indtil 1918 deltog han i Tilsyns- og Konsulentarbejdet og var tillige 1907—11 Leder af en af Landbrugsministeriet midlertidigt oprettet Forsøgsstation for Ørreddambrug. Fra 1914 iværksatte samme Ministerium paa O.s Initiativ og under hans Ledelse Undersøgelser af de ferske Vandes Fiskeriforhold, sorterende direkte under Fiskeriadминистраtionen. Disse Undersøgelser er fortsat siden og fra 1927 henlagt under Biologisk Stations Arbejdsomraade med O. som honorarlønnet, ferskvandsbiologisk Assistent. Et Laboratorium er 1935 bygget ved Frederiksdal. Ved dette mangeaarige Arbejde Landet over har O. faaet indgaaende Kendskab til vore ferske Vandes Forhold og Ferskvandsfiskeriet i alle Former, Dambrugsvirksomhederne, Fiskesygdomme o. m. a. Emner, der har Betydning for Erhvervet. Gennem en udstrakt Konsulentgerning har han stillet sin omfattende Viden og Erfaring til Raadighed. 1924—37 var han Redaktør af »Ferskvandsfiskeribladet«, Organ for Ferskvandsfiskeriforeningen. En meget væsentlig Side af O.s Virksomhed er blevet Kampen mod de voksende Forureninger af vore Søer og Vandløb. I talrige Landvæsenkommissioner har han arbejdet for Ferskvandsfiskeriets Interesser og i Tale og Skrift været denne Sag en god Forkæmper. Han er korresponderende Medlem af Fiskeriforeningen for Finland fra 1931 og har i den internationale limnologiske Forening repræsenteret Danmark siden 1931. — Ogsaa uden for sit egentlige Fag har O. været virksom; paavirket af sin Broder Andreas O. (s. d.) deltog han ivrigt i dennes Arbejde for at samle og vække Interesse for vore gamle

Folkedanse. Fra 1901 sad han i Bestyrelsen for Foreningen til Folkedansens Fremme og er fra 1909 dens Formand. Som Medlem af Beskrivelsesudvalget har han haft væsentlig Andel i Tilvejbringelsen og Udgivelsen af Dansebeskrivelserne. I Foreningen Danmarks Folkeminder har han lige fra Stiftelsen (1908) været Bestyrelsesmedlem. — Foruden de ovenn. litterære Arbejder har O. bl. a. skrevet »Fiskeriundersøgelser i Furesø og Hampen Sø« (1919), »Heltling og Helt i Danmark« (1922), »De danske Skallearter« (1931), Afsnittet om Fisk (tre Bind) i »Danmarks Fauna« (XI, XV og XX, 1912—17), »Viborg Søerne. En fiskeribiologisk Undersøgelse foretaget i 1925« (1926), »125 Salmon from West Jutland« (1938). Endvidere talrige Artikler og Afhandlinger i faglige Blade, Tidsskrifter, Leksika etc. om Ferskvandsfiskeri, Vandforurening, Lovspørgsmaal m. m. vedrørende de ferske Vande. — Tegning af J. Jensenius 1935. *A Strubberg.*

Otterstrøm, Christian, 1833—1913, Ingeniør, Vandbygningsdirektør. F. 11. Nov. 1833 i Viborg, d. 6. Okt. 1913 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Landsoverretsprokurator, senere Kasserer i Nationalbankens Filial i Aarhus, Kancelliraad Christian **Erasmí O.** (1795—1876) og Agnethe Marie Elisabeth Blom (1801—83). Gift 15. Dec. 1868 paa Frbg. med Anna Caroline Clausen, f. 31. Dec. 1844 i Slagelse, d. 31. Maj 1884 paa Frbg., D. af Møller Ole C. (ved Daaben Ole Claus Hansen (1816—ca. 60) og Ane Kirstine Hansen (1813—77).

O. blev Student 1854 fra Aarhus, tog n. A. Filosofikum og polyteknisk Adgangseksamen, idet han var sproglig Student, og blev 1862 cand. polyt. i Ingeniørfaget; s. A. blev han ansat hos Vandbygningsinspektør Carlsen, hvor han bl. a. var beskæftiget ved Forarbejder til Christian IX.s Bro over Guldborgsund, et Arbejde, der blev afbrudt ved Krigsudbrudet 1864. O. fik herefter Ansættelse som Lærer i Matematik ved Borgerdydskolen paa Christianshavn. Tillige underviste han paa Teknisk Skole i Kbh. og vedblev dermed til 1877. 1866 fik han Ansættelse ved Kbh.s Brolægnings- og Vejvæsen, 1869 under det Aaret før oprettede Vandbygningsdirektorat, der var Resultatet af en Sammenlægning af Vandbygningsinspektoratet med Havne- og Kanalinsektoratet. Her gjorde han Tjeneste ved en Række Arbejder, saavel medens Carlsen var Direktør, som da Oberstløjtnant Kolderup-Rosenvinge 1882 blev dennes Efterfølger. O. har saaledes bygget Glyngøre Havn og ledet Istandsættelsen af de bornholmske Havne efter Stormfloden 1872. Endvidere har han ledet Kystsikringsarbejderne

paa Halskov, Uddybningen af Bøgestrømmen og forestaaet de 1884 paabegyndte Undersøgelser vedrørende Ringkøbing Fjord. 1877 og 79 rejste O. i Slesvig og Nordvesttyskland samt til Holland for at studere Havne- og Kystsikringsanlæg og skrev herom i »Teknisk Tidsskrift«. 1881 fik han Teknisk Forenings Præmie for en Prisopgave om Uddybningsmateriel. Da Kolderup-Rosenvinge døde 1889, blev O. dennes Efterfølger som Direktør; Udnævnelsen vakte nogen Forbavselse, da man nærmest havde ventet, det var blevet Ollendorff (s. d.), men O. var den ældste. I O.s Embedstid som Direktør udførtes der en Række Arbejder, som bl. a. udvidede og kompletterede ældre Anlæg, f. Eks. Udvidelsen af Frederikshavns Havn, Forlængelse af Hirtshalsmolen, Kystsikringer paa Jyllands Vestkyst, Udvidelse af den 1874 aabnede Esbjerg Havn, Forbedring af Afløbsforholdene ved Ringkøbing Fjord. Endvidere byggedes Anholt, Gilleleje og Skagens Havne og foretoges Uddybningsarbejder til Forbedring af Limfjordens Besejlingsforhold. Ved Arbejder i Thyborønkanalen anvendtes for første Gang Sandpumpeskibe i danske Farvande. O. havde navnlig i politiske Kredse Ord for at være stædig, ikke alene, naar det drejede sig om at lempe saglige Krav efter politiske Hensyn, men ogsaa i uvæsentlige Detailspørgsmaal. O.s Façon gjorde, at hans Autoritet i politiske Kredse aldrig blev stor, og det samme var i Grunden Tilfældet i tekniske Kredse. Han talte for meget og kunde ikke fatte sig i Korthed, hvilket ofte vanskeliggjorde Samarbejdet med Trafikministeren. Det var sikkert O.s manglende Autoritet i politiske Kredse, der — uanset at han sagligt havde Ret — bevirkede, at han 1906 maatte tage sin Afsked — 70 Aars Aldersgrænsen eksisterede ikke dengang —, da han med stor Skarphed hævdede, at Vedtagelsen af Forslaget om at grave den saakaldte Hvide Sande Kanal gennem Holmsland Klit, for at skaffe Ringkøbing Fjord forbedrede Besejlings- og Afvandingsforhold, var sagligt uforvarligt og kun kunde begrundes ud fra snævre politiske Hensyn. Som bekendt lykkedes det ved Hjælp af det saakaldte »Nordparti«s stærke Forbundsfælle, J. C. Christensen, at faa Forslaget gennemført, trods vægtig Modstand paa Rigsdagen, bl. a. fra Etatsraad N. Andersen. Gennemskæringen udførtes 1908—09. Det viste sig hurtigt, at det af Vandbygningsvæsenet allerede i et 1887 over for Indenrigsministeriet fremsat Forslag navnlig paa Initiativ af C. M. Hummel (s. d.) tagne og siden af O. — det er sagt mere af Stædighed end paa Grund af teknisk Indsigt — fastholdte Standpunkt var det rigtige. Paa Grund af den stærke Strøm var den foretagne Gennemskæring et ganske uholdbart Foretagende. Under Vesten-

storme oversvømmedes store Fjordarealer, og Klagerne strømmede ind til Rigsdag og Ministerium. Efter forgæves at have ofret mange Penge paa at sikre Kanalen — bl. a. tog Havet 1913 de opførte Moler — og efter mange Forhandlinger maatte Rigsdagen 1915 vedtage midlertidig at lukke Gennemskæringen. Jævnside med sin Embedsgerning deltog O. i en Række Kommissionsarbejder, f. Eks. 1892 vedrørende det af Krigsministeriet fremsatte Forslag om Inddæmning af den østlige Del af Kalvebodstrand og 1897 vedrørende Vestkysthavnespørgsmaalet. Det sidste Spørgsmaal var stadig Genstand for Projekter, Kommissionsbetænkninger og Diskussionsmøder. Denne Kommission af 1897, som havde Admiral C. Bruun til Formand, afgav en meget værdifuld Betænkning 1900, som bl. a. resulterede i Bygningen af Skagens Havn 1903—07 og Høfderne paa nordre Limfjordstange 1903—05. 1881—1913 var O. desuden Medlem af Kommissionen vedrørende Vandafledning for Kbh. i Henhold til Lovene af 30. Nov. 1857 og 28. April 1906. 1890—1912 var han Medlem af Ekspropriationskommissionen vedrørende Grundafstaaelse til Vandanlæg i Henhold til Lovene af 11. April 1890 og 23. April 1897. Fra 1891 til sin Død var han Censor i Vandbygningsfagene ved Polyteknisk Læreanstalt. 1906 blev han Formand for Kystfredningskommissionen i Kbh.s Amtsraadskreds i Henhold til Lov af 18. Maj 1906. — Konferensraad 1906. — R. 1890. DM. 1894. K.² 1900. — Maleri af O. Dalberg ca. 1916.

Vort Land 30. April 1912. Berl. Tid. 6. Okt. 1913. C. Bech i Ingeniøren, XXII, 1913, S. 539. J. Munch-Petersen: Ringkøbing Fjord, en Oversigt over de i de senere Aar foretagne Arbejder, Ingeniøren, XXIV, 1915, S. 673 ff. Samme: Danmarks Vandbygning i de sidste 50 Aar, Den tekniske Forenings Tidsskrift, 1927, Nr. 4.

Poul Vinding.

Ottesen, Erik, d. 1645, se Orning.

Ottesen, Johannes, 1875—1936, Maler. F. 28. Marts 1875 i Raklev Sogn, Refsnæs, d. 18. Marts 1936 i Hillerød, begr. paa Nyhuse Kgd. Forældre: Inspektør ved Kysthospitalet paa Refsnæs, Justitsraad Niels Christian O. (1841—1902) og Julie Cathrine Unmack (1837—1913). Sønnesøn af Rasmus O. (s. d.). Gift 23. Aug. 1907 i Kbh. (Kat. Ansgarsk.) med Malerinden Ellen Henriette Johansen, f. 2. Juni 1881 paa Frbg., D. af Maleren Viggo J. (s. d.) og Hustru.

O. gik paa Teknisk Skole og blev 1893 dimitteret herfra til Akademiet, som han besøgte til 1894, hvorefter han blev Elev paa

Zahrtmanns Skole til 1900. Han begyndte at udstille paa Charlottenborg 1900, gik n. A. over til Den frie Udstilling som Part-haver 1901 og 1902, men tilhørte siden 1904 atter Charlottenborg og udstillede her jævnligt, Efteraaret 1932 med en samlet Repræsentation. Til Kunstnernes Efteraarsudstilling sendte han Arbejder 1904—05, 1909 og 1911—15. — O.s Kunst er et Produkt af kunstnerisk Kultur og kendetegnes mere ved et Valg af æstetiske Muligheder end ved iboende personlig Udtrykskraft, og de vekslende Perioder i hans Kunst viser hans stadige Søgen. Han havde et religiøst Sind, vel en Arv fra Farfaderen Rasmus O., som i Forbindelse med et noget svageligt Helbred gav ham mange Vanskeligheder og Spekulationer. Han gik over til Katolicismen i sin Ungdom, men faldt senere atter fra. Paa Zahrtmanns Skole sluttede han sig til Wandel og Svend Hammershøi, sammen med hvem han rejste til Dresden og studerede paa Galleriet. Deres Stilling paa Skolen var nærmest en Art Opposition mod Zahrtmann, som til Gengæld fandt dem alt for dannede. Sammen med Sadolin startede O. Kunstnergruppen »Hellenerne«, som fik Tilholdssted paa Refsnæs, og hvor Studiet af det nøgne Legeme i fri Luft dyrkedes. O. arbejdede i disse Aar væsentlig med Figurbilleder og naaede en vis Udtryksfuldhed, noget bunden i det fine Portræt af Moderen (1904, i Familieej), der med sin strenge Komposition og mørke Farveholdning nærmede sig Symbolismen, friere og mere personlig i Portrættet af Hustruen, der sidder i en Stol, lidt fremoverlænet med en Bog støttet paa Knæet i en morsom levende plastisk Stilling (udstillet Charlottenborg 1908, Malmø 1914, senere indkøbt af Ny Carlsbergfondet). 1909 fik han den Hertzog'ske Præmie for »Orestes og Elektra«, en stor Figurkomposition, og rejste hermed til Paris. Under Indtryk af fransk Kunst indtraf der nu et Omslag i hans Malemaade, han rensede sin Palet fuldstændig og malede under Indtryk af Impressionisterne, som han i de følgende Aar ogsaa kunde følge her hjemme gennem Kleis' Udstillinger (Vuillard), meget lyse Billeder, mest Landskaber og Børn i fri Luft, med en udpræget dekorativ Helhedsvirkning, samt fine Blomsterstudier. 1916 fik han Serdin Hansens Præmie for Børnebilledet »Ved Frokostbordet«. Et nyt Omslag, eller snarere en Reaktion, indtraf imidlertid efter en retrospektiv Udstilling, Kunstforeningen afholdt 1918, hvor han fik Lejlighed til at gense sine ældre, mørkere Figurbilleder. Han var Aaret i Forvejen flyttet til Hillerød, hvor Bekendtskabet med Karl Jensen fik stor Betydning for ham, og han malede nu i mere nedstemte Farver foruden Interiører med Figurer nogle smukke Billeder fra det Indre af Fr.borg Slotskirke. Meget

af hans Tid i disse Aar optoges paa Fr.borg af Kopieringsarbejder, som han udførte med stor Dygtighed. 1921 malede han et Billede af sin Ven Maleren Aage Bertelsen og kom herved ind paa at male Portrætter, og en Række Bestillingsarbejder fulgte, som han, trods svigtende Helbred i de sidste Aar, gennemførte med forbavsende Kraft. Af Portrætterne kan nævnes: Pastor W. Kiørboe, som indbragte ham **Eckersbergmedaillen** (1927, Nikolaj Kirke i Kolding), Redaktør J. M. Welsch (s. A., Frimurerlogen i Helsingør), til Fr.borg: Højskoleforstander Holger Begtrup (1926) og Forpagter Chr. Sonne (1928) og endvidere bl. a. Amtmand Toft (1928, Ringkøbing). — O.s Hustru var Elev paa Akademiet 1900—05, har udstillet paa Charlottenborg 1904—06, 1917 og 1919, paa Kvindelige Kunstneres retrospektive Udstilling 1920 samt 1922 sammen med Johannes O. hos Winkel & Magnussen. — Maleri forestillende J. O. af Ellen Ottesen, forhen hos Johan Hansen. Portrætteret paa Gruppebillede 1904 af Sig. Wandel. Dødsmaske paa Fr.borg.

Fortegnelse over Arbejder af Johs. O. Kunstforeningen Marts 1918. Chr. Engelstoft i Vor Tid, II, 1918, S. 294 f., 297—300. C. Jennert i Samleren, XII, 1935, S. 43 f. Udstilling hos Chr. Larsen (sammen med Marius Hammann), Kbh. 1915. Udstilling hos Winkel og Magnussen (sammen med Ellen Ottesen), Kbh. 1922.

Merete Bodelsen.

Ottesen, Otto Diderich, 1816—92, Blomstermaler. F. 3. April 1816 i Broager, d. 2. Okt. 1892 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Kaadner i Broager, senere Parcellist paa Rostorn Otto Diderich O. (1779—1851, gift 2° 1838 med Anna Else Pedersdatter, 1799—1855) og Bothilla Jessen (1786—1833). Gift 1° 8. Nov. 1843 i Kbh. (Frels.) med Lovise Vilhelmine Børresen, f. 27. Marts 1816 i Kbh. (Frels.), d. 24. Juli 1853 sst. (Frue), D. af Skibstømrer Hans Michael B. (ca. 1786—1826) og Lovise Elisine Brandt (1783—1825). 2° 15. Dec. 1857 i Kbh. (Garn.) med Johanne Sophie Henriette Møller, f. 31. Aug. 1805 i Kbh. (Frue), d. 6. Juni 1864 sst. (Frue), D. af Bogholder paa Sukkerhuset Niels M. (1771—1825) ^oS Christine Kragh (ca. 1772—1838). 3° 2. Maj 1867 i Kbh. (Abel Cathrine) med Wilhelmine Amalia Bützow, f. 8. Marts 1828 i Kbh. (Helligg.), d. 26. Jan. 1903 paa Frbg., D. af Vekselmægler Thiis Christoffer B. (1791—1835) ^oS Christiane Elisabeth Schøne (1801—74).

Lige til sit 18. Aar maatte O. tjene som Bondedreng, inden det lykkedes ham at komme til Kbh. for at lære Malerhaandværket og samtidig uddanne sig paa Kunstakademiet. 1839 blev han

Malersvend, og 1842 udstillede han første Gang Blomsterbilleder paa Charlottenborg; som Kunstner slap han saaledes for **Soldater-**tjeneste, der ellers paahvilede ham som bondefødt. Hans Arbejder vakte straks Interesse, og baade Thorvaldsen og Galleriet købte snart Billeder af ham. Museets Ledelse fulgte siden med voksende Interesse hans kunstneriske Udvikling og erhvervede efterhaanden flere af hans betydeligste Arbejder til Samlingen. Deriblandt maa fremhæves »Foraaret i Skoven« (1862), hvor Forgrunden dannes af den med blomstrende Anemoner rigt dækkede Skovbund, hvis Blomstervrimmel fortøner sig ind i Billedets Dybde (depon. i Sønderborg Museum). Hans Jagttagelse og Behandling er omhyggelig, men virkelig dekorativ Holdning og Farveenhed søger man forgæves. Han blev imidlertid **overmaade** populær, saaledes vandt han tre Gange, 1845, 1847 og 1849, den Neuhausenske Præmie og fik 1855—56 Understøttelse af Akademiet til Rejser i Holland, Frankrig og Tyskland. 1874 var han igen i Udlandet paa det Ancker'ske Legat. 1866 blev han Medlem af Akademiet, 1887 af Akademiraadet. — Tit. Professor 1874. — R. 1892. — Malerier af F. Vermehren og J. Roed ca. 1855 og af Const. Hansen 1872 (forhen hos Johan Hansen) samt af P. S. Krøyer 1873 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Kultegning af P. S. Krøyer 1876 (**Hirschsprung**). Buste af L. Brandstrup 1890 (**Fr.borg**). Træsnit 1876 efter Fotografi og af C. Poulsen 1884.

Sig. Muller i Ill. Tid. 4. April 1886.

Leo Swane (Ph. Weilbach).

Ottesen, Rasmus, 1803—62, Lægprædikant og Politiker. F. 19. April 1803 i Allerup, **Aasum** Herred, d. 15. Okt. 1862 i Hulerød, begr. i Søborg. Forældre: Husfæster, Væver Otto Adrian Sørensen (1760—1830) og Ane Margrethe Knudsdatter (1756—1840). Gift 1° 7. Nov. 1830 i Venslev med Ane Kirstine Andersdatter, f. 14. Nov. 1802 i **Revninge**, d. 23. Marts 1832 i Venslev, D. af Hjulmand Anders Clausen (ca. 1770—1834) og Karen **Sørensdatter** (1769—1849). 2° 5. Nov. 1835 i Allerup med Christiane Sybille Hvalsøe, f. 26. Aug. 1807 i Allerup, d. 24. Sept. 1836 i Hyllested, D. af Sognepræst Christian Iversen H. (1763—1850) og Wiviche Juliane Langhoff (1767—1847). 3° 29. Okt. 1839 i Tingjellinge med Marie Nielsdatter, f. 3. (Kbg. har 1. eller 9.) Febr. 1817 i Tornemark, Fuirendal Sogn, d. 24. Jan. 1892 paa Kysthospitalet, Refsnæs, D. af Gaardmand Niels N. (ca. 1769—1829) og Sophie Charlotte Hansdatter (ca. 1782—1845).

O. var fra et meget fattigt Hjem, tjente 1817—21 i Allerup Præstegaard, derefter i Ellinge, hvor han kom slemt til Skade ved

at faa sit højre Knæ knust; under Sygdommen, der tvang ham til at opholde sig tre Aar i Hjemmet, blev han religiøst vakt og sluttede sig til den nye, af Christen Madsen (s. d.) fremkaldte gudelige Bevægelse, der var begyndt at brede sig over Fyn, tjente 1828—29 i Kerteminde hos en Enke, der tilhørte samme Retning. Han optraadte som Lægprædikant og vakte ved sin fantasirige Veltalenhed megen Beundring hos de »hellige«, men Uvillie hos andre, og han var blandt dem, der rantes af Retsfølgelse for lovstridigt at holde gudelige **Forsamlinger**; han blev sammen med fem andre dømt og mulkteret 1824, og under Sagens Behandling, der skete i Ellinge Krostue, blev han og hans Lidelsesfæller groft forulempet af Pøblen, der hældte dem Brændevin i Halsen. **O.** havde **Martyrmod** og Vidnetrang, og nært **aandsbeslægtet** med en Skikkelse som Peter Larsen (Skræppenborg) var han den ortodokse Almuesmand, der vilde stole paa sin egen bogstavelige Opfattelse af Bibel og Kirkelærdomme, ikke paa Præstens Fortolkninger. Han var en begavet, smuk, idealistisk Mand, der ved personlig Optræden og Livsførelse kunde gøre et stærkt Indtryk. Efter et kort Ophold hos sine Forældre fæstede **O.** 1829 af den kristeligt sindede Lensgreve F. A. Holstein-Holsteinborg en Fæstegaard i Venslev paa Sjælland, købte 1836 en Gaard i Hyllested, 1839 i dens Sted en anden i Nabosognet Tingjellinge, men flyttede 1841 til den frie Religionsøvelses Asyl Fredericia, hvor han købte et Avlsbrug og boede, til han Febr. 1854 blev Opsynsmand ved Esrom Kanal. — I Vestsjælland blev **O.** sammen med Skolelærer Rasmus Sørensen, Venslev, Leder af en gudelig **Forsamlingsbevægelse**, hvorunder han optraadte med Klogskab og Forsigtighed, men dog ikke undgik Bryderier med verdslig og gejstlig Øvrighed. 1840 blev han tiltalt, men frifunden for en Erklæring, han med mangfoldige Underskrifter fra Aandsfrænder rundt om i Landet offentliggjorde mod Biskop Mynsters Udkast til en Alterbog, og ligeledes for en Indsamling til de forfulgte Gammellutheranere i Schlesien. Han havde som flere andre vakte Lægfolk Forbindelse med Grundtvigs Kampfælle J. Kr. Lindberg og skrev i dennes Blad »Nordisk Kirketidende« 1840, efter Christian **VIII.s** Tronbestigelse, en Henvendelse til den nye Konge, hvori han fremhævede, at den troende Menigmands Ønske ikke var »en gammel norsk eller en ny dansk Konstitution«, heller ikke Trykkefrihed, men paa en vis Maade »Talefrihed«, nemlig for Ordførerne i de gudelige Forsamlinger, saaledes som man havde forlangt det ved Adresser til Stænderforsamlingerne. I »Nordisk Kirketidende« s. A. skrev **O.** i nytestamentlig Brevstil en Advarsel til langelandske Venner mod Gendøberne; selv blev han ikke Baptist,

men skaffede sig dog Kancelliets Tilladelse til at lade sin ældste Søn døbe i Fredericia ved »Neddypelse« og til at nyde Nadveren ved »Brødets Brydelse« i Hjemmet.

O. var Borgerrepræsentant i Fredericia 1842—54 og viste 1849 saa stor Omsorg for Soldaterne, at han til Løn af Officerer modtog en Sølvpokal. 1847 blev han Suppleant til Stænderforsamlingen, søgte 1848 forgæves Valg til Rigsforsamlingen, var 1849—54 med en kort Afbrydelse Folketingsmand for Fredericia. Han talte paa Rigsdagen for Trosfrihed og Afløsning af Fæstevæsen, men kom i Modsætning til sine Vælgere, da han sluttede sig til Ministeriet A. S. Ørsteds ukonstitutionelle Helstatspolitik; de absolutistiske Tendenser har haft et stærkt Tag i denne bibeltroende Bonde og Lægprædikant. — Tegning af H. C. Ley 1860 i Familieeje.

J. P. Jensen i Aarbog for Hist. Samfund for Sorø Amt, XI, 1923, S. 63—101.
D. Hvalsøe: Slægten Hvalsøe-Walsøe, 1914, S. 112.

Hans Jensen.

Otto, —1334—, Prins. Forældre: Kong Christoffer II. (s. d.) og Eufemia (s. d.).

O. var næstældste Søn; han fulgte ligesom sine Brødre Erik og Valdemar Faderen i Landflygtighed 1326. I Juli 1329 var Fader og Sønner samlede i Kiel; kort efter kom de tilbage til Danmark, hvor Christoffer atter blev anerkendt som Konge. I Slaget ved Danevirke 29. Nov. 1331 blev **O.** taget til Fange af Grev Gerhard; han blev atter løsladt ved Forliget af 10. Jan. 1332. Et halvt Aar efter døde Christoffer, og **O.** var nu nærmest til Kronen, da hans ældre Broder Erik var død før Faderen. **O.** blev dog aldrig hyldet som Konge; selv fører han Titlen »de Danskes Junker (domicellus Danorum), Hertug af Estland og Lolland«. Af det sidste Land var han virkelig Indehaver, uagtet det som Pant var overladt Grev Johan den Milde; han opholdt sig her 1333, ivrigt sysselsat med Planer om at genvinde Riget. Stormænd som Drosten Lavrids Jonsen og Bo Falk sluttede sig til ham, og ved at love sin Svoger Markgreve Ludvig af Brandenburg Estland og Tronfølgen i Danmark, hvis han og hans Broder Valdemar døde uden Arvinger, sikrede han sig dennes Hjælp. Gennem Ludvigs Raadgiver Grev Johan af Henneberg forsøgte han ved Underhandlinger at faa Forlig med Grev Gerhard; da dette mislykkedes, prøvede **O.** Krigslykken. Med lollandske og tyske Tropper satte han over til Jylland, hvor han fik betydeligt Tilløb; men han kom til kort over for Grevens øvede Tropper. Paa Taphede blev han efter haardnakket Modstand overvundet og taget til Fange 6. Okt. 1334; han førtes til Segeberg i Holsten, siden til Rendsborg. Hans tyske

Frænder lagde forgæves et Ord ind for ham hos Greven. — Først efter Grev Gerhards Drab 1340 ændredes Stillingen, da hans Sønner **maatte** søge Forlig med O.s Broder Valdemar, der nu krævede Danmarks Krone for sig selv. Under disse Forhold var **O.** kun en besværlig Frænde, og Valdemar krævede vel hans Løsgivelse, men først efter at han havde fraskrevet sig al Ret til Danmark. **O.** maa være gaaet ind herpaa; det hedder sig, at hans Forstand havde taget Skade under hans lange Fængselsophold, og han gensaa aldrig mere sit Fædreland. I de følgende Aar opholdt han sig i Tyskland hos en Frænde, Johan af **Werle**, og han træder først frem igen, da Valdemar besluttede sig til at sælge Estland til de tyske Riddere. Saa mindedes man, at **O.** som ældste Søn havde nærmere Krav end Valdemar paa dette Land, der regnedes for en Særarv i det danske Kongehus, og det ordnedes nu saaledes, at han traadte ind i Ridderordenen, medbringende Estland som en Sjælegave, som Valdemar dog tog sig godt betalt (1346). **O.** skal som Ordensfoged have faaet overdraget Slottet Karkus i Livland, men hans senere Skæbne er ukendt.

Kr Erslev (Jørgen Olrik).*

Otto, Carl, 1795—1879, Læge. F. 20. Maj 1795 paa St. Thomas, d. 24. April 1879 i Kbh. (**Helligg.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Garnisonskirurg paa St. Thomas, senere Universitetskasserer, **Kammeraad** Johan Traugott Lebrecht **O.** (1766—1827) °S Albertine Vilhelmine Frederikke Conradi (1772—1844). Gift 8. Marts 1827 i Kbh. (Trin.) med Anna Elisabeth Friis, f. 11. Okt. 1799 i Kbh. (**Nic.**), d. 7. Nov. 1875 sst. (**Helligg.**), D. af Grosserer og deputeret Borger i Kbh. Hans F. (ca. 1753—1828) og Lovise Haagensen (Hals) (ca. 1760—tidligst 1828, gift 1° 1780 med Skibskaptajn Jens Nielsen Kornbech, ca. 1748—96).

O. kom til Danmark 1800 og blev 1813 Student fra **Borgerdydskolen** i Kbh. 1817—18 var han medicinsk Reservekandidat ved Frederiks Hospital, vandt 1818 Universitetets Guldmedaille og tog s. A. medicinsk Eksamen. Han disputerede 1819 først for Licentiatgraden og derpaa for Doktorgraden i Medicin. 1819—22 foretog han en Studierejse, som han beskrev i et tysk Skrift (**I—II**, 1825) og delvis paa Dansk i det af ham og Repp grundede Tidsskrift »Ny Hygæa«. Efter Hjemkomsten var han Privatdocent, docerede særlig Nervesystemets Fysiologi og den nye sensationelle Lære, Frenologien, som han havde fordybet sig i under sit Ophold i Paris. Han fremstillede Læren i et større Skrift samt i »Ny Hygæa« og i et af ham udgivet »Tidsskrift for Frenologien« (1827—29). Hans Skrifter vakte Røre og ret heftig Opposition. Han skrev meget,

var Redaktør af »Bibliothek for Læger« 1828—46 og Medarbejder ved mange udenlandske Tidsskrifter. Han var Læge ved Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset paa Christianshavn 1825—43, blev 1831 konst. Docent ved Universitetet i Farmakologi og forensisk Medicin, 1832 Prof. extraordinarius og 1840 Prof. ordinarius og Assessor i Konsistorium. Hans alsidigt interesserede Aand og store Virksomhedstrang gav sig mange Udslag baade i og uden for Lægevirkomheden. Han var Medlem af forskellige Kommissioner, deltog i de politiske Bevægelser og var stærkt optaget af Frimureriet. — Han udgav »Haandbog i Toxikologien« (1838), »Haandbog i Pharmakognosien« (1840), »Ledetraad i Farmakodynamiken« (1847). Med hans Virksomhed i Lægevidenskabens og Universitetets Tjeneste gik det i øvrigt kun saa som saa. Han formaaede ikke at følge sin Tids hastige Udvikling i stringent videnskabelig Retning, hans Undervisning og Haandbøger blev snart ufyldestgørende, og de medicinske og farmaceutiske studerendes tiltagende Utilfredshed gav sig saa demonstrative Udtryk, at han 1862 **maatte** tage sin Afsked, først fra Universitetet, derefter fra Sundhedskollegiet. Sin Lægepraksis havde han for længst opgivet. I sit Otium helligede han sig litterære Sysler, bl. a. Udarbejdelsen af de selvbiografiske Arbejder »Livserindringer fra mine Reiser« (1873) og »Af mit Liv, min Tid og min Kreds« (1879) samt Frimureriet. — Etatsraad 1860. — R. 1845. — Maleri af C. A. Jensen 1828 i Familie-eje og af Just Holm i Frimurerlogen. Buste af E. H. Bentzen 1869. Sortkunststik af Bouchardy. Staalstik bl. a. af Weger, Leipzig 1869. Litografi af E. Fortling bl. a. 1858 efter Daguerreotypi og 1859. Træsnit 1871, 1872 og af C. L. Sandberg 1879.

Ill. Tid. 4. Maj 1879. Hospitals-Tidende, 2. Rk., VII, 1880, S. 6. Ugeskrift for Læger, 4. Rk., XIX, 1889, S. 488, 495 f., 505 f., 519 f.

Jul. Petersen (Axel Borghjærg).*

Otto, Statius (Stachius, Stadtzios, Stats), —ca. 1610—, Billedskærer. Familieforhold ukendte.

Til Navnet er hyppigt føjet »von Luneburg«, fra hvilken By S. O. maa være kommet til Danmark. 1603 var han Svend i Helsingør Snedkerlav, fra 1606 arbejdede han under Slotssnedkeren Gregers Greus paa Fr.borg og udførte en Række Arbejder for Christian IV. 1608 skar han Træmodellen til den bronzestøbte, endnu bevarede Caritasfigur paa Gammeltorvs Springvand, og 1610—14 leverede han væsentlige Dele af den store Altertavle i St. Petri Kirke i Malmø, i hvilken By han nævnes som Indvaaner.

Dog vendte han hurtigt tilbage til Sjælland. Hans Hovedværk var sikkert det pragtfulde, 1614—16 for 1400 Dl. udførte Orgelhus i Fr.borg Slotskirke, som brændte 1859. Endnu 1616—19 leverede han Arbejder til Fr.borg og Rosenborg. Da saa mange af hans Snitværker er gaaet tabt, og da han har samarbejdet med andre **Kaldsfæller**, er en stilistisk Bestemmelse af hans Opus vanskelig; adskillige Tilskrivninger er usikre. Sandsynligvis har han i Helsingør-Perioden gjort et Par smukke Epitafier i Olaikirken, ca. 1610 og senere Prædikestolen i Holmby Kirke (Skaane), Altertavlen i Slangerup, Kongestolen i Roskilde Domkirke og Fr.borg Kirkedør. Flere samtidige, f. Eks. Brix Michgell i Roskilde (s. d.), arbejdede i samme Stilretning, men S. O. synes at have været den dygtigste Repræsentant for »Øresundsstilen«, den tysksprægede Senrenæssance, der dominerede **Kbh.s** og de andre **Øresundsbyers** Billedskærerkunst i de to første Aartier af 1600'erne.

F. R. Friis og L. Fenger: Springvandet paa Gammeltorv, Tidsskrift for Kunstindustri, VIII, 1892, S. 164. F. Beckett: Frederiksborg, II, 1914, S. 78 (jfr. Registeret). L. Weibull i Hist. tidsskrift for Skåneland, I, 1903, S. 15—18. Gregor Paulsson: Skånes dekorativa **konst**, 1915, S. 149—65. Otto Rydbeck i Tidsskrift for konstvetenskap, II, 1917, S. 64—70. C. A. Jensen i: **Helsingør** i Sundtoldstiden, I, 1926, S. 238. Wilh. Nisser: Konst i Vissingborgs **Grevskap**, 1931, S. 106.

Chr. Axel Jensen.

Otto Ludwig, 1597—1634, Wild- og Rhingreve af **Salm-Kyrburg-Mörchingen**, dansk Oberst og Hofmarskal. F. 13. Okt. 1597, d. 6. Okt. 1634 i Worms. Forældre: Grev Johann af **Salm-Kyrburg-Mörchingen** (1575—1623) og Anna Catharina v. Crichingen (d. 1638). Gift med Anna Magdalena, f. 1600 (gift 1° 1625 med Friherre Lothar v. Crichingen, 3° 1636 med Grev Friedrich Rudolph af **Fürstenberg-Stülingen**, d. 1655), D. af Grev Johann Reinhard af **Hanau** (1568—1625) ^oS Elisabeth v. Hohenlohe.

O. L. førte 1625 et Rytterregiment under Hertug Christian af **Braunschweig** i Christian IV.s Hær og havde i Slaget ved Lutter am Barenberge 17. Aug. 1626 Overbefalingen over sidste Træfning. Dec. s. A. fik han Kongens Bestalling som Oberst over 1000 Arkebuserer og deltog Sept. 1627 i Flugten for Wallenstein til Aarhus, hvorfra han og hans Folk førtes over til Fyn. Juli—Aug. 1628 fulgte han Kongen paa den mislykkede Ekspedition til Pommern, hvorefter hans Regiment aftakkedes. Fra Okt. s. A. til sin Død kæmpede han som Oberst under de svenske Faner i Preussen og Tyskland. Fra Preussen beskyldte han Prins Christian for at have forsøgt at aflive ham ved Gift; Kongen og Prinsen rejste Klage herover til det svenske **Rigsraad**, der fandt Beskyldningen grund-

løs og idømte ham 40 Mk. i Bøde. At han mindes i Danmarks-historien skyldes især, at han, som fra Slutningen af 1626 knyttedes til det danske Hof med Titel af Hofmarskal, gjorde saa stærkt et Indtryk paa Kirsten Munk (s. d.), at hun, som Christian IV. udtrykte sig, »lod sig af Djævelen ved Rhingreven forlede i et let-sindigt Levned«. Deres forargelige Samliv paa Dalum Kloster og Kbh.s Slot var Aarsag til Brudet mellem Kongen, som siden »haver aldrig nævnt Rhingrevens Navn i anden Mening, end som Pontius Pilatus nævnes i vores kristelige Troens Artikel«, og hans Hustru, selv om Christian IV. næppe havde Ret i sin Formodning, at han var Fader til Fru Kirstens yngste Barn Dorothea Elisabeth (s. d.). — O. L. var en brutal Landsknægtype — han lod 1633 1600 katolske Bønder, som havde rejst sig mod Soldatesken, omringe og nedhugge til sidste Livsgnist — til hvis Fordel der kun er anført de to Ting, at han ikke var bange for at slaas og til sin Død forblev det protestantiske Parti tro. — Stik af J. v. d. Heyden o. a. (Veste Koburg, Statsbiblioteket i Berlin).

J. O. Opel: Der *niedersächsisch-dänische* Krieg, II—III, 1878—94. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, II—VII, 1885—91. G. Wittich i *Allg. Deutsche Biographie*, XXIV, 1887, S. 730—34. N. A. Kuliberg: *Svenska* riksrådets protokoll, II, 1880, S. 257 ff. P. Söndén: *Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brevveling*, II, 1, 1888, S. 616. Kancelliets Brevbøger 1627—32, 1929—32.

C. O. Bøggild Andersen (*J. A. Fridericia*).

Ottosen, Jacob Carl, f. 1864, Læge. F. 26. Juli 1864 i Elling, Hjørring Amt. Forældre: Sognefoged, Gaardejer Otto Christian Jensen (1825—91) og Ane Johanne Christensen (1833—1914). Gift 1° 10. April 1897 i Sauk-Centre, Minnesota, med Johanne Pauline Norderhuus, f. 15. Aug. 1864 i Lesje, Gudbrandsdalen, Norge, d. 23. Aug. 1921 i Skodsborg, D. af Gaardejer, senere Farmer i U. S. A. Paul N. og Anna Belle. 2° 5. Juli 1923 i Søllerød (b. v.) med Kommunalærerinde Carla Amalie Christine Rasmussen, f. 22. Aug. 1886 i Kbh. (Johs.), D. af Snedkersvend, senere Gros-serer Hans R. (1845—1911) °S Hansine Margrethe Kristiane Christensen (Trudsø) (1847—1918).

Efter først at have været ved Landvæsenet studerede O. Veteri-nærvidenskab i tre Aar, blev Student 1889, privat dimitteret, og medicinsk Kandidat 1896, hvorefter han 1896—98 studerede ved europæiske og amerikanske Kursteder (særlig The Battle Creek Sanatorium). Han praktiserede i Kbh. fra 1898, blev s. A. Læge ved det under hans Medvirkning oprettede Skodsborg Sana-

torium og var fra 1900 dets Direktør og Overlæge, indtil han 1936 tog sin Afsked i sidstnævnte Egenskab. Han oprettede 1901 en fysisk Kuranstalt, Lysbadeanstalten, i Kbh. og 1920 Frydenstrand Badesanatorium ved Frederikshavn. Han var Medstifter af Skodsborg og Omegns Kommunalforening 1903 og sidder fra s. A. i dens Bestyrelse, er Formand i Hovedbestyrelsen for de samvirkende Sundhedsforeninger fra 1904 og var Formand i Muller-Klubben 1923—29. Han er Medlem af Hovedbestyrelsen for Danmarks Afholdsforeninger fra 1906, Formand 1924—35, var Viceformand i Bestyrelsen for Danske Afholdsvenners Redningsarbejde 1906—13, er Æresmedlem af Dyreværneforeningen Svalen og af flere vegetariske og **Afholdsforeninger**. Ved stadige Udvidelser er Skodsborg Sanatorium under **O.s** Ledelse vokset til sin nuværende imposante Størrelse og søges af mange Patienter fra **Ind-** og Udland, særlig fra Skandinavien. Behandlingen er væsentlig diætetisk (navnlig vegetarisk) og fysikalsk. **O.** har udfoldet en stor litterær Virksomhed som Forfatter af Tidsskriftartikler og Bøger i populær-medicinsk Retning, navnlig om Sundhedsspørgsmaal. Endvidere har han holdt en stor Mængde Foredrag om Vegetarisme, Afholdssagen, Sygdomsforebyggelse m. m. Af Bøger kan nævnes »Vejen til Sundhed« (1909, 2. Udg. 1916), »Om Frugt og Nødder samt nogle Toldbetragtninger« (1907), »Vort Undertøj« (1904, 3. Opl. 1913), »Hærdning for Sundhed, Livskraft, Evnerigdom« (1915, 3. Udg. 1935) og »Den første Hjælp« (1916, 2. Udg. 1927). — R. 1927. — Malerier af D. Wallin 1914 (Frydenstrand) og A. Tørsleff 1934 (Skodsborg Sanatorium). Rødkridtstegning af **O.** Neumann (Store **Frydenstrand**). Bronzebuste 1923 ved Skodsborg Sanatorium. — **O.s** anden Hustru har udgivet en Del vegetariske Kogebøger.

I Lysets og Sundhedens Tjeneste, 1934. Skodsborg Badesanatorium 1898—1938, 1938. Sundhedsbladet, LIX, 1939, Nr. 9, S. 3 f. *Axel Borghjærg.*

Ottosen, Søren Johan, 1859—1904, Skolemand, historisk Forfatter og Politiker. F. 31. Jan. 1859 i Hylke, Vor Herred, d. 10. Marts 1904 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Skolelærer Knud **O.** (1821—1908) og Ane Sørensen (1835—98). Gift 1° 10. Okt. 1885 i Kbh. (b. v.) med Johanne Ernestine Augusta Carstens, f. 30. Jan. 1861 i Ærøskøbing, d. 27. Dec. 1886 paa Frbg., D. af Landfoged, Justitsraad, senere By- og Herredsfoged paa Ærø, Etatsraad Johan Ernst August C. (1812—89) og Maren Rasmussen (1823—1909). 2° 11. Sept. 1890 i Flensborg med Anna Martha Thyra Johannsen, f. 11. Sept. 1866 i Flensborg, d. 1. Marts 1928

paa **Frbg.**, D. af Lærer, senere Redaktør og Rigsdagsmand Gustav J. (s. d.) og Hustru.

O. blev Student **1878** fra Horsens, studerede først Teologi og tog **1885** Skoleembedseksamen i Historie. Han var derefter **1885—99** Lærer ved Efterslægtsselskabets Skole, hvor han fra **1893** var Inspektør, og blev **1900** Leder af det nordiske Forlags Skolebogsafdeling. Han var en udmærket, livfuld Lærer med megen pædagogisk Interesse og arbejdede baade for en Ændring af Historieundervisningen og for en almindelig Skolereform med nær Forbindelse mellem Folkeskolen og den højere Skole. Han udgav en Række historiske Lærebøger, der betød en Fornyelse og blev meget benyttede; »Lærebog i Nordens Historie til Brug ved den højere Undervisning« (**1893**), der som noget nyt indfører et rigt, korrekt Billedstof som et betydende Led i Historieundervisningen, kom **1933** i **II. Udg.**, »Børnenes Fædrelandshistorie« (**1895**) **1935** i **II. Udg.** (**106000 Ekspl.**) og »Børnenes Verdenshistorie« (**1897**) s. A. i **13. Opl. I** »Frem« skrev **O.** **1901—04** »Vor Historie«, en godt fortalt Fremstilling af Nordens Historie med megen Vægt paa det kulturelle Stof; den fuldenndtes efter hans Død af P. Munch. Fra **1900** redigerede han »Folkenes Historie«, som Niels Møller fuldførte. **O.** var levende interesseret i nationale og politiske Spørgsmaal. Han stod aandeligt talt i Gæld baade til A. D. Jørgensen og Hørup og kom derved og ved sin nøje Forbindelse med Gustav Johannsen og H. P. Hanssen til at bygge Bro mellem Venstrekredse og Sønderjyderne. Sammen med H. V. Clausen stiftede han Studentersamfundets sønderjyske Samfund 4 S; han skrev flere Afhandlinger om nord-slesvigske Forhold og en Bog om Hiort Lorenzen (**1896**). Politisk var **O.** Venstremand. Han tog **1882** ledende Del i Studentersamfundets Stiftelse og var **1896—97** dets Formand. **1901** stillede han sig til Folketinget paa Frbg. mod Professor Ellinger og valgtes efter en hidsig Valgkamp. Han var i Rigsdagen Ordfører for Skoleloven af **1903** og prægede den i ikke ringe Grad. S. A. faldt han ved Valget og oplevede ikke Dannelsen af Det radikale Venstre, i hvilket han **maaske** vilde have haft sin naturlige Plads. Han var i øvrigt Lyriker og Stemningsmenneske og ikke i dybere Forstand Politiker. Han er Forfatter til den meget sunge Sang for Sønderjyderne »Det haver saa nyligen regnet«. — Papirer i Rigsarkivet. — Hans anden Hustru fortsatte hans Arbejde for Nord-slesvig og skrev et Par skønlitterære Bøger.

N. Bransager og Palle **Rosenkrantz**: Den danske Regering og Rigsdag, **1901—03**, S. **357—66**. Politiken 5. Febr. og 15. Juni **1903**, II. Marts **1904**.

III. Tid. 20. Marts s. A. Det ny Aarh., I, 2, s. A., S. 227—33. Sprogforeningens Almanak, 1905.

Poul Engelstoft.

Otzen, Peter, 1810—91, Præst, Stænderpræsident. F. 2. Aug. 1810 i Flensborg, d. 6. Aug. 1891 i Burg, Femern, begr. sst. Forældre: Brændevinsbrænder Thomas O. (1774—1861) og Marinke Lund (1784—1810). Gift 18. Dec. 1846 med Anna Auguste Petersen, f. 13. Nov. 1809, d. 23. Jan. 1906 i Burg, D. af Brændevinsbrænder Peter Christopher P. (1759—1810) og Anna Knuth (1774—1847).

O. tog 1837 teologisk Eksamen i Kiel, var derpaa to Aar Huslærer, blev 1839 ordineret som Hjælpepræst i Olderup og udnævntes 1846 til Sognepræst sst. Da Christian VIII. i Okt. s. A. havde paabudt Provinsregeringen paa Gottorp at indkræve Oplysninger om Folkesprogets Stilling i de enkelte Sogne af Slesvig, opgav O. for sit Sogns Vedkommende, at ca. to Trediedele af de voksne talte Dansk, men at Børnene var tysktalende, fordi deres Forældre benyttede Tysk i Omgangen med dem. Ligesom denne Meddelelse vidner om O.s Objektivitet, fremgaar hans Loyalitet af, at han 1848 nægtede at anerkende den provisoriske Regering. Han blev derfor afsat fra sit Embede, hvorpaa han levede i Flensborg og 1850 skrev »Wider die Schleswig-Holsteiner und fur Danemark«. 1850 blev han Præst i Kværn, 1851 Præst i Burg og Provst for Femern Provsti. 1851 valgtes han af den slesvigske Gejstlighed til Stænderdeputeret og genvalgtes 1860. I de fire Samlinger 1855—63 var han Stænderpræsident og varetog dette Hverv med Dygtighed og Upartiskhed; i Drøftelserne af Regenburgs Sprogreskripter optraadte han som en bestemt Modstander af disse, selv om han ikke ligefrem stillede sig paa Slesvigholstenernes Side, men erklærede »paa det Alvorligste og Høitideligste«, at det var en Synd at præke for Menighederne paa et Sprog, som de ikke forstod. 1881 tog han sin Afsked. — R. 1853.

C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Hertugdømmet Slesvig eller Sønderjylland, II, 1858, S. 385. Sønderjyllands Historie, IV, 1937, S. 448, 476, 481, 485. Ein Grusz der Burger Kirche fur Stadt und Land, Mai 19 .

Knud Fabricius (*H. R. Hiort-Lorenzen*).

Outzen, Nicolaus, 1752—1826, Historiker og Sprogmand. F. 31. Jan. 1752 i Terkelsbøl, Tinglev Sogn, Tønder Amt, d. 5. Dec. 1826 i Breklum, begr. sst. Forældre: Hjulmand Jes Nissen (d. ca. 1755) og Maren Rasmusdatter (d. 1791). Gift 1° 13. Juni 1783

i Rinkenæs med Catharina Elisabeth Frantsen, f. 16. Nov. 1749 i **Kværs**, d. 7. Marts 1799 i Breklum, D. af Gaardejer i Rinkenæs Jørgen F. (ca. 1694—1758) og Cathrine Rode (1709—75). 2° 1802 med Sophia Magdalena Petersen, f. 24. Marts 1755 i Broager, d. 30. Juni 1844, D. af Sognepræst Laurentius P. (1717—85) og Anna Sophia **Blechingberg** (1716—62, gift 1° 1741 med Pastor adjunctus i Broager Philip Harboe, 1707—44).

Ved Faderens tidlige Død tog O.s Moder med sine Børn hjem til sine Forældre, der boede i samme Sogn. Her voksede Drengen op og tog senere Slægtsnavnet **O.**, der skal stamme fra Moderens Familie. Allerede tidligt viste **O.** Lyst og Evner til at læse; endnu før han blev konfirmeret, holdt han Skole om Vinteren, senere hele Aaret og **maatte** paa Grund af Familiens **smaa** Kaar fortsætte dermed til sit 20. Aar. Først da begyndte han, hjulpet af forskellige Præster, at forberede sig til Universitetet. Efter to Aars Forberedelse gik han 1774 til Kiel, hvor han i tre Aar studerede Teologi og Sprog. Fra 1777 var han Huslærer hos Pastor Balthasar Munter i Kbh. og tog først teologisk Embedseksamen i Slesvig 1779. Igen var han Huslærer et Par Aar, blev 1782 Diakon i Burg paa Femern og 1787 Præst i Breklum, hvor han virkede til sin Død. — Først i sit 64. Aar fremtraadte **O.** som Forfatter; dog ligger der forud en Menneskealders ihærdigt Forsker- og Samlerarbejde. O.s videnskabelige Interesser staar i nøje Forbindelse med hans Herkomst og de Omgivelser, han levede i: han var dansk af Fødsel, men kom i Breklum i Berøring baade med Frisisk og Plattysk, derfor blev ganske naturligt Slesvigs blandede sproglige og etnografiske Forhold, især Nordfrisernes Historie og Sprog, den væsentlige Genstand for hans Studier. **O.** vil bevise, ved alle mulige Midler, specielt ad sproglig Vej, at Cimbrerne, den jyske Halvøs oprindelige Befolkning, var Frisere, der først senere Nord for Ejderen var blevet trængt tilbage af Danskerne; og Syd for Ejderen finder **O.** i Ditmarsk endnu tydelige Spor af frisisk Oprindelse. Disse Tanker offentliggjorde han dels i en Række Tidsskriftartikler (især i »Kieler **Blätter**« og »**Staatsbürgerliches Magazin**«) og som selvstændige Bøger (»**Untersuchungen über die denkwürdigsten Alterthümer Schleswigs und des Dannewerks**«, 1826; Prisskriftet »**Die dänische Sprache im Herzogthum Schleswig**«, 1819). I mange Aar samlede **O.** Stof til en sønderjysk Ordbog, hvilket efter hans Død overgik til C. Molbech til Brug ved Udarbejdelsen af »Dansk Dialectlexikon«. Det efterladte Materiale til en nordfrisisk Ordbog blev derimod udgivet af L. Engelstoft og C. Molbech (»**Glossarium der friesischen Sprache**«, 1837). Alle O.s Arbejder vidner om stor

Lærdom og megen Flid, men virker trættende ved deres omstændelige Form. Hans historiske og etnologiske Teorier holder ikke Stik, og hans etymologiske Udredninger er nu uden Værdi; dog har flere af hans Skrifter endnu Interesse paa Grund af det Stof, de fremlægger. Det er især Tilfældet med det frisiske Glossar, der, selv om mange Former er uklare med Hensyn til Lydforhold og Forekomst, giver værdifulde Oplysninger om Dialekter, der nu næsten er uddøde.

N. Outzen: Glossarium der friesischen Sprache, 1837, Vorwort der Heraus-

• •

Peter Jørgensen.

Owen, Joseph, 1789—1862, Fabrikant. F. 15. Maj 1789 i London (Chelsea), d. 7. Sept. 1862 i Ordrup, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Advokat Charles O. (ca. 1765—1805, gift 2° 1801 med Mary Anne Kettwell, d. 1857) og Mary Newman (d. 1793). Gift 1. Marts 1816 i Kbh. (Helligg.) med Susanne Christine v. d. Pahlen, f. 1. Aug. 1794 i Kbh. (Frue), d. 15. Nov. 1884 i Kbh. (Trin.), D. af Associé i Handelshuset Ryberg & Co., senere Vicekonsul i Frederikshavn for Frankrig, Hannover og Rusland Georg Daniel v. d. P. (ca. 1764—1841) og Elisabeth (Betsy) Juditha Christiansen (ca. 1778—1865).

O. gik i Skole i Westminster og blev senere købmandsuddannet i Danzig og Manchester. Omkring 1813 fik han Ansættelse i Handelshuset Ryberg & Co., Kbh., og efter nogle Aars Virksomhed her etablerede han sig selvstændigt i Kbh. først som Vinhandler, derefter som Fabrikant, idet han 1821 anlagde en Mølle for Tilvirkning af Ben til Sukkerraffinaderier, en Virksomhed, der senere udvidedes til ogsaa at omfatte Tilvirkning af alle Slags Gødningsstoffer. 1826 købte han den i 18. Aarh. oprettede Oliemølle Fredens Mølle paa Amager, og paa dens Grund anlagde han 1831 den første Svovlsyrefabrik i Norden. 1846 startedes paa hans Initiativ Akts. Fredens Møllens Fabriker, hvis administrerende Direktør han blev. O., der saaledes blev en af Lederne af det industrielle Genrejsningsarbejde i Aarene efter Statsbankerotten, prægedes paa mange Maader i sin Færd af frisindede Synspunkter. 1834, 1840 og 1846 valgtes han til Stænderdeputeret for Kbh. og var 1840—46 Medlem af Borgerrepræsentationen. Da han 1849 stillede sig til det nye Landsting, støttedes han af Bondevennerne, men opnaaede ikke Valg. Fra hans Haand foreligger forskellige Afhandlinger om kunstige Gødningsstoffer, og paa sin Landejendom i Jylland udførte han omfattende Opdykningsarbejder. 1840 fik han Koncession paa Udtørring af Nisum Fjord, men solgte senere Konces-

sionen til et engelsk Aktieselskab, som byggede Thorsminde Kanal og Sluse.

O. J. Rawert: Danmarks industrielle Forhold, 1850, S. 699. Almuevennen 4. Jan. 1850. Dagbladet 8. Sept. 1862. **C. Nyrop:** Fredens Mølle, 1905. Chr. Nicolaisen: Amagers Historie, III, 1915, S. 211 f.

P. Koch Jensen (C. Nyrop).

Owens (**Owena**), Anna, se Hoyers.

Ovens, Jiirgen (Jurian), 1623—78, Maler. F. 1623 i Tønning, d. 9. Dec. 1678, begr. i Frederiksstad. Forældre: Købmand og Raadmand Ove Broders (ca. 1585—1652) og Agneta (d. 1657, gift 1° med Jiirgen N. N.). Gift 21. Sept. 1652 i Tønning med Maria Martens, d. 21. Dec. 1690 i Tønning, D. af Købmand og Reder Jens Martens von Mehring (d. 1684) og Catharina Blocken (d. ca. 1660).

Som ung kom J. O. til Holland og skal have arbejdet i Rembrandts Atelier. Hans ældste bevarede Billede (fra 1642) er dog ikke i dennes Stil. Et Par Malerier fra 1641 blev omkring 1900 solgt i Kbh., men er nu forsvundet. Fra Amsterdam gjorde J. O. en Rejse til Italien. Han opnaaede en ret gunstig Stilling i Amsterdam, regnedes til de førende Kunstnere og udførte 1649—50 Skitsen til et Arbejde for Prins Frederik Henrik af Oraniens Enke Amalie af Solms, en Glorifikation af den afdøde, ligesom han som Portrætmaler søgtes af flere af de betydeligste Mænd i Holland. Der findes udmærkede Arbejder af ham fra denne første Tid i Metropolitan Museum i New York og i Samlingen i Haarlem. Under sit Ophold i Holland havde han 1650 malet adskillige Portrætter af sin Landsherre, Hertug Frederik III. af Gottorp, og han kaldtes 1651 tilbage til Slesvig og tog først Ophold i Tønning, hvor han ægtede en rig Købmandsdatter, der bragte ham en Medgift paa 60 000 Rdl., en meget stor Formue paa den Tid, svarende til Værdien af et Baroni i Danmark. Han flyttede snart efter til Frederiksstad og havde her et prægtigt Hus, hvor Fyrster og fremmede tog ind. Hertughoffet lagde stærkt Beslag paa ham. Foruden Enkeltpor-trætter malede han 1652 Skitsen til et stort hertugeligt Familiebillede (Fr.borg), hvorefter det mægtige Billede paa Gripsholm blev udført. 1654 var han i Prinsesse Hedevig Eleonore af Gottorps Følge paa Rejse til Stockholm, hvor hun blev viet til Karl X. Gustaf og kronet som Sveriges Dronning. Han malede tre Billeder af disse Højtideligheder (et paa Nationalmuseet i Stockholm, to paa Drottningholm). 1656 rejste han en Tid til Holland, og da Krigen nærmede sig, flyttede han 1657 definitivt til Amsterdam, hvor han

løste Borgerret og forblev til 1663, med Rejser til Antwerpen og England (1659). I Amsterdam opnaaede han en meget fremskudt Plads i Kunstens Verden, han lovpristes af Digterne, kunde overtage den prægtige Bolig i Lauriersgracht, som Govert Flinck til sin Død havde beboet, og blev endog udpeget til at fuldføre denne Kunstners Billede af Sammensværgelsen under Claudius Civilis til Raadhuset i Amsterdam, et Billede, som skulde erstatte Rembrandts Maleri af samme Emne, der var blevet kasseret og hvis Midtstykke nu er i Nationalmuseet i Stockholm. Som Portrætmaler havde han Lejlighed til at male en Mængde af Datidens Store, fra Karl II. af England (1660) til Amsterdams Borgmester Dr. **Tulp**, Raadhusets Bygherre. 1663 vendte han tilbage til sit Fædreland, og Hertug Christian Albrecht gav ham mange højt betalte og store **Opgaver**; først udførte han en Serie store Malerier af Hertugfamiliens Historie (nu paa **Fr.borg** og Christiansborg), derefter smykkede han det lille Lystslot Amalienborg ved Gottorp med en Række bukoliske og allegoriske Billeder. 1667 var han Dronning Christine af Sverige i Hamburg og 1674—75 atter i Amsterdam. Ellers levede han i Frederiksstad meget anset og i rige Kaar, i nært Venskab med Fyrstehoffets bedste Folk, som Adam Olearius, yndet af Fyrstefamilien og optaget af som Mellemmand at skaffe dem sjældne Ting, fra Malerier og Kobberstik til Rariteter og Stoffer. J. O. har ogsaa malet religiøse Billeder som **Gravlæggelsen** (1675, Kirken i Frederiksstad) og den hellige Familie (1670) (med flere Billeder i Domkirken i Slesvig). Ogsaa for den danske Konge har han arbejdet og malet Portrætter af baade Sophie Amalie og Charlotte Amalie, af Christian V. og af flere af hans Søstre. Malerier af J. O. findes fra gammel Tid i en Række anselige Samlinger, foruden de nævnte, i **Göteborg**, Kiel, Rijksmuseet i Amsterdam, Eremitagen i Leningrad, **Musci** i Utrecht, Rotterdam, Hannover, Budapest, Riga, Helsingfors og Oslo. Her i Landet findes hans Portræt af Olearius (1669) og Miniatureportræt af Hertuginde Marie Elisabeth af Gottorp paa Kunstmuseet, flere Malerier bl. a. Faraos Datter paa Gaunø, af Christian Albrecht som Kunstens Beskytter paa **Erholm**, af Christian I.s Apoteose paa Koldinghus. Paa Fr.borg hænger foruden de ovenn. flere Portrætter af Hertugfamiliens Medlemmer (Børnene 1673), af **Kielmannsøggs** Hustru (1654), af Kurprinsen af Sachsen (1663) og det store Loftsmaleri (**Jupiter** og **Juno**). Ogsaa som Raderer var J. O. virksom. — Vurderingen af J. O. har været meget svingende. Hans første Aar udsatte ham for stærk flamsk Paavirkning, og han virkede som et Særsyn for sin Tid her i Norden; hans **Opfindsomhed** i Arbejdet, Produktionslethed og

Arrangementstalent blændede; og selv i Amsterdam, hvor han tidligt sluttede sig til den stærkt fremtrædende Gruppe af fhv. Rembrandtelever og af flamske Malere (J. Lievens, Ferd. Bol, G. Flinck), hvem de officielle Opgaver 1650—65 især blev overdraget, var hans Ry saa stort og almenfremhævet, at det end ikke vakte Antydning af Modsigelse, at et Værk af Rembrandt kasseredes til Fordel for hans Arbejde. Dette har til Gengæld senere skadet hans Ry; men man kan næppe lægge ham noget til Last, derimod nok en Samtids Blindhed over for Fænomenerne. Som **Portrættør** er han fri og ukonventionel i sin Form, men yderst konventionel i sin Opfattelse, om end med en fast og klar Karakteristik. Hans Teknik er ikke fremragende, Penslen upræcis, slæbende og fejende, Farverne ofte grelle og uharmoniske, stundom af en mærkeligt blyagtig Virkning; hans Allegorier synes tit et udvendigt **Komediepaafund**. Men for Samtiden, ikke mindst i Hertugdømmerne, lyste han som et af Kunstens største Navne. — Selvportræt 1652 i Kirken i Tønning, i Hamburg og i Leningrad og et nu forsvundet paa Amalienborg ved Gottorp samt paa **Erholm-Billedet**. Tegning i Kunsthalle i Hamburg. Maleri af G. Dou, stukket af J. Houbræken. Et Billede i Kbh. fra den Bodendick'ske Samling forestiller ikke J. O., men Adam Olearius.

Harry Schmidt: J. Overis, 1922. Samme i Festschrift für Kunstgewerbemuseum zu Flensburg, 1928. G. Pauli i **Nordelbingen**, VIII, 1930—31. H. Schneider i Oud Holland, XLII, 1925.

o A d h

Overby(e), Ulrich Peter, 1819—79, Forfatter. F. 17. Jan. 1819 i Kbh. (Frue), d. 7. Jan. 1879 i Asminderød, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Snedkersvend, senere Økonom ved Fr.borg Distrikts Sygehus Steffen Peter O. og Marie Kirstine Knudsen. Gift 2. April 1848 med Ane Sophie Pedersen, f. 21. Maj 1816 i Kbh. (Holmens), d. 16. Jan. 1874 sst. (Frue) (gift 1° 1841 med Dyr læge Hans Madsen, Middelfart, 1813—45), D. af kgl. Staldkarl Niels P. (1781—1836) og Mette Marie Schwartz (1783—1843).

Efter en noget stundesløs Tilværelse i Ungdommen som Kontormand og Skuespiller i Norge og som Sømand i Amerikafart fik O. 1848 en beskeden, men fast Stilling som Kopist ved Hærens Klædedepot i Kbh. Han havde da skrevet en Del Digte og Smaastykker og faaet dem trykt i Blade og Tidsskrifter og opnaaet en lille kgl. Understøttelse til litterært Arbejde. Under Pseudonymet Johannes Barner udgav han 1847 Digtsamlingen »Blomstrende Torneqviste« og 1858 »Digte«; desuden udgav han Eventyr, Fortællinger og en Læsebog for Børn med Tegninger af L. Frølich. 1853 fik han paa

Det kgl. Teater anonymt opført Vaudevillen »Karens **Kjæreste**«, som blev udpebet og latterliggjort, vist fordi man mente at ramme Stykkets formodede Forfatterinde Fru Heiberg og i det hele som Protest mod Tidens Duftvaudeviller. Foruden de romantiske Efterklange kunde der være en social Tone i hans Digte; han kom i de liberale Arbejderforeninger og skrev til disse Sange om en ny og bedre Tid, der skulde komme med Retfærds Frugter »til hver brun og barket Haand«. Da Internationale blev oprettet paa Louis Pios Initiativ, sluttede han sig til den nye Bevægelse. Jan. 1872 udkom hans Socialisternes March: »Snart dages det, Brødre« med Melodi af Chr. Joseph Rasmussen. Den og Proletarenes Vise: »Enhver som har traadt sine Børnesko« samt »I Flugt gaar Tiden —« har bevaret deres Livskraft og synges den Dag i Dag ved Arbejder-sammenkomster. 1875 kom han til Skade og tog sin Afsked med Pension fra Krigsministeriet; sine sidste svagelige Aar færdedes han i Arbejderkredse, æret som de fattiges Digter. — Portrætteret paa E. Saltofts Gruppebillede 1934 i Folkets Hus, Enghavevej. Radering af W. Pech 1927. Træsnit 1875 og 1883. Buste i Gips bl. a. i Forsamlingsbygningen, Rømersgade.

Social-Demokraten 12. Jan. 1879 og 1884, 17. og 18. Jan. 1918, 5. Jan. 1929. **Socialdemokratisk Ugeblad** 17. Jan. 1883. H. Weitemeyer i **Hist. Medd.** om **Kbh.**, VI, 1917—18, S. 479. Th. Overskou: **Den danske Skueplads**, VI, 1876, S. 178 f. P. Hansen: **Den danske Skueplads**, III, 1896, S. 215 f. C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: **Socialdemokratiets Aarhundrede**, 1904, II, S. 252—57. O. Bertolt: **Pionerer**, 1938, S. 152 ff.

Oluf Bertolt (Mc. Bøgh).

Overgaard, Christen, f. 1876, Maskiningeniør. F. 10. Maj 1876 paa Hindsels, Thyholm. Forældre: Proprietær Jacob O. (1836—1918) og Ane Kirstine Willadsen (1843—1915). Gift 27. Sept. 1913 paa Frbg. med Ellen Otilia **Simmelkiær**, f. 9. Nov. 1882 i Kbh. (**Frels.**), D. af Forvalter hos Jacob Holm & Sønner Christian Frederik Frants S. (1827—88) og Maren Christine Andersen (1839—1917).

O. kom efter Skolegang i Lære som Maskinarbejder og gjorde Svendestykke 1896. Imidlertid havde hans Lyst til at studere taget **Overhaand**. 1897 tog han polyteknisk Adgangseksamen, og 1902 blev han cand. polyt. som Maskiningeniør. Efter Eksamen blev han ansat hos Burmeister & Wain; han blev her beskæftiget paa Maskinafdelingen, hvor det af G. A. Hagemann ved hans Tiltrædelse som Bestyrelsesformand 1898 indledede Moderniseringsarbejde stadig fortsattes. 1906 blev han Leder af Maskinværk-

stedet og 1908 tillige Leder af det Byggekontor, der oprettedes til Anlæggelse af Selskabets Staalværk og af Storsmedien. O. viste sig her som en fortræffelig Værkstedorganisator. 1915—16 var han midlertidig Leder af The Burmeister & Wain Oil Engine Company i Glasgow efter O. E. Jørgensens (s. d.) Fratræden 1915. 1916 kom han tilbage og blev Driftsbestyrer. 1919 blev han, ved Nyordningen efter Ivar Knudsens og M. Dessaus Tilbagetræden, Fabrikdirektør i Aktieselskabet. O.s Direktørperiode er præget af en Række Udvidelser, f. Eks. med Sydhavnsværftet, og et værkstedorganisatorisk Arbejde af fremragende Værdi. 1926 blev O. Formand for Industriraadet og besad dermed en meget fremskudt Position i Erhvervslivet. Ved Polyteknisk Lærestalts 100 Aars Fest 1929 var O. mellem de Ingeniører, der fik tildelt Graden Dr. techn. h. c. Begrundelsen henviser til hans Bidrag til Udvikling af Fræseteknikken og hans fremragende værkstedorganisatoriske Arbejder. Imidlertid blev der efterhaanden bundet meget store Kapitaler i Firmaet, og Udvidelserne i Forbindelse med Selskabets stærkt voksende Omkostninger under de af Verdenskrisen forårsagede vanskelige Salgsforhold og usikre Fortjenstmuligheder gjorde efterhaanden Selskabet saa illikvidt, at det i Dec. 1932 maatte standse sine Betalinger, hvorefter Staten traadte til og ordnede Selskabets Forhold ved Loven af 28. Febr. 1933. O. havde været Optimist og var gaaet med til de store Udvidelser i Troen paa, at Krisen skulde blive forholdsvis kortvarig og vilde blive efterfulgt af en Opgang, som et Værft med det Ry, som B. & W. efterhaanden havde erhvervet, maatte staa udrustet til at udnytte. Opgangen kom imidlertid først langt senere, men saa til Gengæld i uanet Omfang. Imidlertid kom Likviditetsvanskelighederne, og Mangelen paa et virkelig positivt Samarbejde inden for Ledelsen har sikkert bidraget til Selskabets Sammenbrud, der ramte saavel O. som mange andre Mennesker haardt. Efter Betalingsstandsningen fratraadte O. og har senere levet som privatiserende Ingeniør. 1917 blev han Medlem af Bestyrelsen for Frbg. Metalvarefabrik. Som Direktør for Burmeister & Wain var O. endvidere Medlem af Arbejdsgiverforeningens Forretningsudvalg, Medlem af Jern- og Metalindustriens Forretningsudvalg, hvor han 1925—26 var Formand, Medlem af det internationale Handelskammers danske nationale Komité, Medlem af Bestyrelsen for Akts. Holeby Dieselmotorfabrik og fra 1929 Medlem af Burmeister & Wains Bestyrelse, alle Hverv, han nedlagde ved Fratrædelsen. 1928 blev O. Medlem af Femern Rutens danske Komité, 1929 blev han Medlem af Bestyrelsen for Tietgen Fonden og 1931 af Statsministeriets økonomiske Raad.

1912 udtog han Patent (16307) paa en Metode til Smedning af Krumtapaksler. — R. 1921. DM. 1927. K.² 1931.

Berl. Tid. og Nationaltidende 11. Marts 1919. Ingeniøren 4. Jan. 1922. Beretning om Det nordiske Ingeniørmøde 1929 samt om Den polytekniske Læreanstalts 100 Aars Fest. Ingeniørvidenskabelige Skrifter, B, Nr. 2, 1930, S. 133. Ingeniør og Samfund, 1933, S. 28.

Povl Vinding

Overgaard, Jesper Christensen, f. 1880, Landbrugsskoleforstander. F. 8. Dec. 1880 paa Overgaard i Gullestrup ved Herning. Forældre: Gaardejer Chresten Jensen (1824—1902, gift 1° 1853 med Christine Nielsen, 1830—65) og Else Kirstine Hansen (1842—1924). Navneforandring 26. Nov. 1901. Gift 13. Maj 1910 i Sjørring, Thisted Amt, med Hedvig Pedersen Leegaard, f. 16. Dec. 1884 i Malt, D. af Overassistent hos N. J. Fjord, senere Inspektør paa den udtørrede Sjørring Sø Johannes Pedersen L. (1845—1922) og Ane Martine Leegaard (1858—1936).

O. fik en grundig praktisk Landbrugsuddannelse, var to Vintre paa Askov Højskole og blev 1902 Assistent ved lokale Markforsøg i Hammerum Herred. Han var paa Tune Landboskole 1902—03, kom til Landbohøjskolen og blev Landbrugskandidat 1905, tog udvidet Eksamen i Planteavl 1906 og var derefter en kort Tid Assistent hos Professor Westermann. Vinteren 1907—08 var O. Lærer ved den nyoprettede Borris Landbrugsskole og blev derefter Konsulent ved Ribe Amts vestre Landboforening, hvor han gjorde sig bemærket ved sin Arbejdsevne og sit friske Initiativ, men han forlod Stillingen allerede 1909 for i en Alder af knap 29 Aar at overtage Posten som Forstander for den store Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole efter Niels Pedersen, hvis Helbred var svækket. Skolen var overtaget af et Aktieselskab, som havde planlagt betydelige Forandringer i Landbrugs- og Mejeriundervisningen, og O. viste snart sine Evner til at føre Skolen videre gennem en Række Udvidelser baade af Undervisningen og af de ydre Rammer, saaledes at den stadig har bevaret Stillingen blandt de førende. Hans Undervisning er præget af klar Fremstilling og omfattende Viden inden for saavel de økonomiske som de tekniske Landbrugsfag. Hans Overblik og selvstændige Vurdering har sammen med hans Væsens Sikkerhed og Fasthed givet ham en indflydelsesrig Stilling ogsaa i det offentlige Arbejde for Landbrugets faglige Fremgang, særlig vedrørende Planteavl og Driftsøkonomi. 1915—23 var han Formand for Ribe Amts Mejeriforening og fra 1921 Formand for Kolding Omegns Landboforening. Da Det landøkonomiske Driftsbureau oprettedes paa Landhusholdningsselska-

bets Foranledning, var **O.** 1916—18 den foreløbige Leder af Arbejdet, han skrev Bureauets første Beretning om Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold og bidrog til Udviklingen af Driftsregnskabernes Teknik. Efter at være fratraadt 1918 indvalgte han som Medlem af det ledende Udvalg og er fra 1920 dets Formand. I Planteavlsarbejdet har **O.** deltaget som Medlem af Foreningen af jyske Landboforeningers Planteavlsudvalg 1919—33, fra 1930 som Formand. 1920 blev han Medlem af Landbo- og Husmandsforeningernes Kontroludvalg vedrørende Forsyning med Frø, Formand fra 1928, og fra 1924 har han indtaget den meget vigtige Post som Formand for Statens Planteavlsudvalg. Under Landbrugskrisen har **O.** taget fremtrædende Del i Forhandlingerne om Ordningen af Landbrugets Økonomi bl. a. som Medlem af Statsministeriets Udvalg vedrørende Sanering af Landbrugets Gældsforhold 1934. Fra 1937 er han Medlem af Landhusholdningselskabets Bestyrelse. — **R.** 1927.

Ladelund Elevforenings Aarsskrift, IV, 1908, S. 7 ff. Ugeskrift for Landmænd, LXXIX, 1934, S. 633.

Aksel Milthers

Overgaard, Søren Peter Nielsen, f. 1886, Landmand. F. 7. Marts 1886 i Stautrup, Koldt Sogn. Forældre: Gaardejer Ove Nielsen (1844—1917) og Ove Line Knudsen **O.** (1848—1920). Gift 10. Okt. 1911 med Dagny Magdalene Simonsen, f. 16. April 1890 i Odense, D. af Murermester Jørgen Laurits S. (f. 1855) og Kirstine Nielsen (f. 1854).

O. var Elev paa Ollerup Højskole 1905, Malling Landbrugsskole 1907, Askov Højskole 1909, og ved Ophold i England og Holland supplerede han sin Landbrugsuddannelse, inden han 1913 overtog Højbygaard i Framlev ved Aarhus, hvor han siden har virket som en dygtig og alsidig interesseret Landmand. Han kom tidligt ind i Landboforeningsarbejdet, var Medlem af Aarhus Amts landøkonomiske Selskabs Bestyrelse 1913—16 og Formand for Høver og Omegns Landboforening 1922—38. 1916 blev han Formand for Andelsmejeriet Lykkedal, 1925 Formand for Aarhus Omegns Mejeriforening og s. A. Formand for De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. Med sin naturlige Veltalenhed og Slagfærdighed og med sin Evne til hurtig Orientering i det foreliggende Arbejdsstof havde **O.** vundet Anseelse som en habil **Organisationsleder** med betydelige repræsentative Egenskaber. Under hans Ledelse kom Mejeriforeningerne ud af den Uroperiode, der skabtes ved det fejlslagne Forsøg paa en storstilet dansk Mælkeeksport og Andelsbankens derpaa følgende Sammenbrud. En frugt-

bar Arbejdsperiode fulgte med Gennemførelse af en Række Foranstaltninger til Forbedring af de danske Mejeriprodukters Kvalitet og Stilling paa Markedet, og store nye Opgaver som den systematiske Bekæmpelse af Kvægtuberkulosen blev taget op. 1928 blev **O.** Formand for Statens Mejeriudvalg, s. A. Formand for Internationalt Mælkeriforbunds danske Afdeling, og 1931 var han Præsident for den internationale Mejerikongres i Kbh. Under de Vanskeligheder, som den økonomiske Krise særlig fra 1930 skabte for Afsætningen af Mejeriprodukterne, er der stillet store Krav til **O.**, og han har paa ledende Plads taget Del i den ved Lovgivningen gennemførte Regulering af Mejeribrugets Eksport, Afsætning paa Hjemmemarkedet og indre Økonomi. Han blev Medlem af Statsministeriets økonomiske Raad 1931, Formand for Smørekseportudvalget og Osteekseportudvalget 1933, s. A. Medlem af Valutaaenævnet og 1935 Medlem af Landbokommissionen. Som Mejeribrugets ledende Mand har **O.** tillige faaet en Stilling i forreste Linie inden for Landbrugets øverste Hovedorganisationer. Han blev Medlem af De samvirkende danske Andelsselskabers Bestyrelse, Andelsudvalget, 1925, Næstformand 1928 og Formand 1937, Medlem af Landbrugsraadet 1928 og af Raadets Præsidium 1932. — R. 1927. DM. 1931.

A. Axelsen Drejer: De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation 1912—1937, 1937, særlig S. 180 f. Andelsbladet, XXXVIII, 1937, S. 1718 ff.

Aksel Milthers.

Overskou, Thomas, 1798—1873, dramatisk Forfatter og Teaterhistoriker. F. 11. Okt. 1798 i Kbh. (Frels.), d. 7. Nov. 1873 sst. (Frbg.), begr. paa Frbg. Forældre: Sukkerhusarbejder Jens Sørensen **O.** (1762—1822) og Margrethe Jørgensen (1763—1838). Gift 1° 10. Dec. 1823 i Kbh. (Slotsk.) med Skuespillerinde Juliane Adolphine Knub, f. 12. Juli 1797 i Kbh. (Frue), d. 21. Aug. 1857 sst. (Trin.), D. af Bødkermester, Kaptajn Frederik Christian K. (1759—1821, gift med Susanne Schultz, ca. 1757—1813) og Figurantinde Christiane Juliane Frederikke Rummelhoff (ca. 1772—1834). (Kirkebogen har: fhv. Tjener Johan Adolph Nicolaysen og Juliane Nielsdatter). Ægteskabet opløst. 2° 28. April 1850 i Kbh. (Slotsk.) med Jonine Margrethe Lund, f. 27. Aug. 1803 i Kbh. (Holmens), d. 21. Sept. 1869 sst. (Frbg.), D. af kgl. Staldkarl, senere Rustvognskusk Christian Jensen L. (1772—1817) og Inger **Anthouette Kiølsdatter** Bach (d. senest 1817). 3° 3. Maj 1870 paa Frbg. med Marie Georgine Thostrup, f. 24. Aug. 1830 i Kbh. (Helligg.), d. 12. Juli 1889 sst. (Frbg.), D. af

Læge, senere Amtskirurg, Kancelliraad, Fattiglæge Zacharias Geertsen T. (1806—77, gift 2° 1867 med Anne Marie Emilie Larsen, 1813—90) og Anne Marie Hylquist (1802—66).

O.s Fader var fra Vendsyssel, og Vendelboens sejge Udholdenhed prægede hans Søn. Moderen var en redelig, mild og gudfrygtig Natur, som O. har skildret i Baadsmandskonens Skikkelse i sin bedste Komedie »Pak!« Forældrenes gode Egenskaber var hans Arv og Styrke gennem fattige Barndoms- og Ungdomskaar, som han besejrede med gigantisk Flid og Villie til Fremdrift. Om de mange Kampe, han maatte bestaa, har han selv fortalt i sin sidste Bog »Af mit Liv og min Tid« (1868), og de giver dette Værk, som F. C. Sibbern regnede til »det værdifuldeste og læseværdigste i dansk Literatur«, bestandig Betydning som Samfundsskildring før Skoleloven af 1814 og den sociale Forsorgs Tid. O. var ingen lysende Begavelse, og der er i hans Produktion kun faa Vidnesbyrd om, at Kunstens og Videnskabens Genier stod ham bi, men hans Livsgerning er et mageløst Eksempel paa, hvor langt haardnakket Villie kan føre sin Mand paa Baggrund af dyb Kærlighed til Stoffet og den sandfærdige Behandling deraf. Hans Læselyst var medfødt, og han havde en udmærket Hukommelse, men Fattigdommen tvang ham i Snedkerlære i Stedet for i Latinskolen; det pinte ham hele Livet og diskvalificerede ham i mange Akademikeres Øjne, at han ikke blev Student; Selvuddannelsen, som burde have været hans Hæder, hvilte, skriver han, »tungt paa mig som en Forbandelse«. Teatret blev den Port, hvorigennem han kunde »liste sig ind paa Kunstens og Videnskabens Enemærker«, og efter forgæves Forsøg lykkedes det ham 1818 at faa Foden indenfor, støttet af Instruktør Frydendahl, der havde faaet Interesse for hans da utrykte Skrivelser. Omsider 25. April 1821 debuterede han som Tjeneren Jasmin i »Den paadigtede Galskab«, og to Aar senere blev han kgl. ansat, men han naaede kun at blive en Brugbarhed, der gjorde en ret omfattende Teatertjeneste i halvkommiske Smaaroller; Stillingen havde længe været ham til Byrde, da han efter eget Ønske fra Aug. 1842 fik Afsked med 412 Rdl. i Pension. Hans sidste Optræden var Jeppe, Erasmus Montanus' Fader (23. Nov. 1841). Men dermed var hans tjenstlige Forhold til Teatret ingenlunde afsluttet. Da Heiberg 1849 blev Chef, udnævntes O. til Sceneinstruktør, i hvilken Stilling han tidligere havde fungeret. Hans Betingelser for denne Gerning var Erfaring og Paapasselig-
hed, men ingen kunstnerisk Evne. Han blev Heiberg en tro Medarbejder og afskedigedes brutalt af hans Efterfølgere (1858). Som Svar derpaa udgav han s. A. Pjecen »Oplysninger om Theaterforhold

1849—1858», hvori Harmen over den usømmelige Behandling, han havde været Genstand for, gav hans Sprog en Flugt, det ellers savnede. 1846 var han den første, som fik kgl. Bevilling til at oprette et Privatteater inden for Voldene, og dette Privilegium betød dengang et afgørende Brud med Nationalscenens gamle Eneret paa Opførelse af dramatisk Litteratur. O. udgav s. A. Pjecen »Folketheatret«, hvori han redegjorde for Foretagendet og indbød til Aktietegning, men da Planen stod paa Nippet til at blive gennemført, strandede den paa Vanskeligheder, som den upraktiske O. ikke kunde klare. Han maatte se Casino blive det første Privatteater i Kbh., men Tilfældet vilde, at han en Del Aar senere skulde blive dets Direktør. Her havde han dog kun Uheldet med sig. Men Tidspunktet var det vanskeligst mulige: Vintermaanederne efter Krigen 1864.

Omkring 1830 var O. brudt igennem som Lystspilforfatter, dækket af en Anonymitet, der først blev hævet, da han havde sejret. Hans tidligste Skuespil, »Farens Dage« (1826), »Tre Maaneder efter Brylluppet« (1828) og »Misforstaaelse paa Misforstaaelse« (s. A.), er nu glemt. De var forældede, allerede da de kom frem, og fulde af Reminiscenser fra de tyske Dramatikere Kotzebue og Schröder. Først da han i sit Selvstudium fandt Vej til Vanbrughs og Congreves solide engelske Komedier, forstod han, at det ikke kom an paa at kopiere kendte sceniske Typer, men tværtimod paa at skildre »komiske Originaler, som af Forfatterens Lune føres fra Livet ind paa Scenen for sandt og kraftigt at præsenteres i al deres Latterlighed«. Selv om han vedblev at benytte gamle Komedieformer, var Karaktertegningen mere ægte og Lunet større i de tre Lystspil, der har bevaret scenisk Liv til vore Dage: »Østergade og Vestergade« (1828), »Capriciosa« (1836, hvori A. L. Arnesen skrev Billardakten og flere af Sangene) samt »Pak!« (1845). Disse Arbejder er ikke betydelige Digterværker, men solide og morsomme Folkekomedier, hvis Lokalfarve gav dem Værdi paa længere Sigt, og hvori der var lykkelige Fund, f. Eks. den Idé at bringe de brave Nyboderfolk paa Scenen. For Heiberg var »Østergade og Vestergade« det bedste Lystspil siden »Gulddaaen«, og Oehlenschläger beundrede især Indfaldet at klassificere den københavnske Borgerstand efter de to Gader. O. formede Rollerne med sine Kolleger blandt Skuespillerne for Øje, og mange af Replikkerne gik over i Sproget som Mundheld. Det hændte, at de sympatiske Figurer blev alt for ædle og de usympatiske alt for slette; O.s Viden om Samfundets øvre Lag stod ikke Maal med hans Kendskab til de lavere Klasser. Bedst lykkedes hans Skildring af Mødrene. Mange

Aar senere skrev Herman Bang: »Den jævne Kones Retsindighed, hendes Hjertensgodhed, hendes ufravigeligt rigtige Instinkt overalt, hvor det gælder Følelsen og Hjertet — alt det er evigt«. De **O.ske** Komedier, som udkom samlet i fem Bind 1850—51, forsvandt fra Nationalscenen med det gamle Teaters Nedrivning, men vendte levende tilbage paa Privatscenerne, og deres Succes gik de haarde Domme afgørende imod, som Censor Chr. Molbech fældede ved Fremkomsten. Ogsaa i de andre nordiske Lande blev de hyppigt spillet, og »Fandens Overmand« (1854) (»Den Ondes Besegrare«) gjorde endog større Lykke i Sverige end i Danmark. I alt skrev **O.** femten Originaler og syv Syngespiltekster, og desuden oversatte han 41 Skuespil og bearbejdede Teksten til 40 Syngespil. Denne vældige Produktion vilde i vore Dage have indbragt ham en stor Formue, men Datidens slette Honorarvilkaar gav ham aldrig Fred i økonomisk Henseende, og skønt han udnyttede enhver Chance, f. Eks. ved at redigere »Dagen« (1836—38) og ved at stille sig til Rigsdagsvalget 1848, maatte han 1859 opgive sit Bo. Sygdom i Hjemmet og andre private Sorger bidrog hertil. Naar Nøden var størst, hjalp Grevinde Danner ham, men Arkæologen Worsaae hindrede, at han blev Inspektør ved Rosenborg, hvortil saa store Modsætninger som Grevinden og Ægteparret Heiberg anbefalede ham.

Varigst Betydning fik **O.** som Teaterhistoriker og gennem det nævnte Memoireværk »Af mit Liv og min Tid«. Allerede i Ungdomsaarene begyndte han at samle Stof til Det kgl. Teaters Historie, og da det ældste Arkiv var brændt med Christiansborg 1794, var det ikke faa Hindringer, han maatte overvinde. Den 80-aarige fhv. Skuespiller Fr. Schwarz, hvis Erindring gik tilbage til Tiden før 1770, blev ham en vigtig mundtlig Kilde, og da han arvede hans Papirer, fik han en væsentlig Del af Materialet til Teksten omkring den aftenlige Repertoireliste, han med stor Flid havde samlet, og som han senere med flere heldige Fund fuldstændiggjorde fra Teatrets Aabning paa Kongens Nytorv 1748. Resultatet af al denne Flid blev først et statistisk Arbejde: »**Fortegnelse** over alle dram. Arbejder, som siden det kgl. Theaters Aabning 18. Decbr. 1748 indtil Udgangen af Aug. 1838 have i det danske Sprog været opførte paa det kgl. Theater og Hofteatret samt over Balletterne siden Galeottis første Ballets Opførelse (1838)«; dette nyttige Skrift, det første i sin Art i vor Litteratur, blev populært kaldet »**O.s Haandbog**« og udkom senere i forøgede Udgaver, sidste Gang 1879 ved Edgar Collin. Med Understøttelse af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme begyndte **O.** 1854 at udgive sit Hovedværk »Den danske Skueplads, i dens Historie, fra de første Spor af danske

Skuespil indtil vor Tid«, og i Løbet af ti Aar førte han gennem fem Bind Fremstillingen ned til 1849; kort før sin Død paabegyndte han Udgivelsen af et Supplement, der skulde omfatte Perioden 1849—74, indtil den gamle Bygnings Nedrivning; Manuskriptet blev dog ikke færdigt, men fuldstændtes af Edgar Collin 1876. O.s Teaterhistorie er et Kildeskrift af stort, paa mange Punkter uerstatteligt Værd, men den maa benyttes med Kritik, da senere Forskere gennem et dybere Kildestudium har korrigeret eller suppleret hans Resultater. Vejledende har O.s Værk været for dem alle, især for P. Hansen, hvis bedre skrevne, men mere overfladiske Teaterhistorie hovedsagelig hviler paa hans Arbejde. Men de fleste, der benyttede O., slog sig til Riddere paa hans Fejl, medens faa forstod, at naar eet Menneske skal bygge et saa stort Værk fra bar Bund, er Mangler uundgaelige. Sproget er knudret som næsten altid O.s Prosa; han fulgte den annalistiske Fremstillingsform, der vel vanskeliggør Oversigten, men som er den grundigste, og som tillader Medtagelse af Enkeltheder, der paa længere Sigt har større Værdi, end det i første Øjeblik synes. Personskildringen, f. Eks. af Dr. Ryge, staar højere end den litterære Bedømmelse, og Skildringen af den Heiberg'ske Periode, hvori O. selv var ivrig Deltager, er mere et Defensorat end objektiv Historieskrivning. O. karakteriserede sit Arbejde med disse Ord: »Det er ikke en Morskabsbog, jeg har villet levere, men et Værk, der efter Gennemlæsningen beholder Værd«. Denne Dom staar stadig ved Magt.

O.s flittige Liv er et gribende Billede af de triste Forhold, hvorunder en Aandsarbejder maatte leve paa en Tid, hvor det næsten var en Forbrydelse for en Ikke-Akademiker at vove sig ind paa Forfatterbanen. Men hans Villiekraft svækkedes aldrig af Misundelse, og hans Forsynstro gav ham en Ligevægt i Sindet, der fik ham til at synes, at han trods al Modgang dog havde Grund til at være taknemmelig. Den Haan, han ofte mødte i Livet, fortsatte fra tilsvarende Kredse efter hans Død. Edv. Brandes kaldte ham »en stakkels Autodidakt«, og C. St. A. Bille nægtede paa Bedømmelsesudvalgets Vegne at lade hans Buste opstille i det nuværende Teaters Foyer. — Tit. Professor 1852. — R. 1868. — Breve i Teatermuseet. — Maleri af Geskel Salomon 1849 i Teatermuseet, litograferet 1851 hos I. W. Tegner & Co. Tegning af J. Kayser 1852 (Fr.borg). Portrætteret paa Const. Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (sst. 1860—64). Buste af Henny Diderichsen 1873 i Teatermuseet og paa Graven. Kostumbillede af C. Bruun. Træsnit 1871 af H. P. Hansen og 1868. — Mindeplade paa Huset Studiestræde 8.

F. C. Sibbern: Om Poesie og Konst, III, 1869, S. XXXVf. Aug. Bournonville: Mit Theaterliv, III, 1, 1877, S. 65 f.; jfr. Edgar Collins Svar i Dagbladet 16. Juli 1877. Th. Overskou: Af mit Liv og min Tid, I—II. Udg. med en Efterskrift af Robert Neiiendam, 1915—16 (med Kildehenvisninger).

Robert Neiiendam.

Owesen, Claus, 1816—81, Officer. F. 5. Okt. 1816 i Johannes Mølle i Adelby ved Flensborg, d. 31. Jan. 1881 i Kbh. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Møllejejer Peter O. (1777—1864) og Anna Margretha Siemsen (1792—1845). Gift 25. Okt. 1848 i Kbh. (**Garn.**) med Marie Lund, f. 18. Marts 1815 i Assens, d. 15. Marts 1870 i Kbh. (**Garn.**), D. af Skipper, senere Krydstoldbetjent i Hals og Udbyhøj Rasmus Lauritsen L. (ca. 1786—1842, gift 2° med N. N. Hansen) og Ane Cathrine Ribe(r) (ca. 1789—1836).

O. gennemgik 1834—38 den militære Højskole som Sekondløjtnant å la suite i Artilleriet, blev 1841 Premierløjtnant i dette Vaaben, gennemgik 1840—42 Højskolens Ingeniørafdeling og forsatte til Ingeniørkorpset ved Vejtjenesten i Slesvig og blev 1845 Kaptajn II. 1849 °S 1850 deltog han som Kaptajn I i Krigen som højstkommanderende Ingeniørofficer ved Flankekorpset og 2. Division og var derefter indtil 1864 dirigerende Officer ved Vejtjenesten i Slesvig og, efter at han ved Rejser i Udlandet havde sat sig ind i Jernbaners Anlæg og Drift, Regeringens tekniske Konsulent, fra 1856 Kommissarius ved den sydslesvigske Bane. 1859 fik han Majors Karakter. Efter Deltagelse i Krigen 1864 blev han ved Reduktionen 1865 pensioneret og sat å la suite ved Ingeniørkorpset, men forblev til Raadighed for Krigsministeriet. Han var herefter en kort Tid teknisk Direktør ved de dansk-engelske **Jernbanedriftselskaber**, og mange saa i ham den vordende Direktør ved Statens Overtagelse af de jysk-fynske Baner, men denne Stilling blev overdraget til hans Kollega Niels Holst, og **O.** blev Medlem af Jernbaneekspropriationskommissionen for Fyn og Jylland. 1868—69 var han Formand i den Ekspropriations- og Taksationskommission, der ifølge Lov af 6. Juli 1867 gennemførte Ophævelsen af **Demarkationstvangen** for **Kbh.**, og øvede herigennem en overordentlig betydningsfuld Indflydelse paa Udformningen af Gadeanlæggene og Bebyggelsesforholdene i de fremkomne, vidtstrakte Voldkvarterer, hvorved hans mangeaarige Erfaring i Bedømmelse af Grundforhold, hans Forretnings- og Forhandlingsdygtighed kom til fuld Udnyttelse, samtidig med at han i videst mulig Grad optraadte med Hensynsfuldhed og Humanitet over for de mangfoldige mindre Grundejere i Omraadet. 1868 havde han faaet Afskedspatent som Oberst. — R. 1849. DM. 1853. K.² 1871. K.¹ 1875.

V. E. Tychsen: *Fortifikations-Étaterne* og Ingenieurkorpset 1684—1884 (1893), 1893. Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstabén, 1867—87, II, S. 1086 f.; III, S. 727, 1092, 1202, 1217. General de Mezas Krigs-Dagbøger 1849—1851, 1928. W. G. O. Bauditz: Livserindringer, 1903, S. 222, 225, 231, 242. [C. Owesen:] Samlet Fremstilling af Enkelthederne i *Gjennemførelsen* af Loven af 6. Juli 1867 om Afløsning af de ved Demarcationslinien om Kbh. paalagte Indskrænkninger, 1870. Endvidere den trykte Pjece: Allerunderdanigst Indberetn. 29. Dec. 1869 fra Krigsministeren (om samme Virksomhed). Departementstidende, XX, 1867, S. 697—702; 1870, XXIII, S. 415. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80, III, 1921, S. 307. *Rockstroh*

Oxe. Familien **O.** angives at være indvandret fra Franken og skal oprindeligt have ført Navnet Reindorff; Traditionen om Navnet er dog mindre sandsynlig, idet det formentlig drejer sig om en Gren af den frankiske Slægt Ochs von **Guntzendorf**, med hvilken den danske Slægt har fælles Vaaben, og paa hvis **Würzburg-Bamberg'ske** Lensgodser Rigshofmester Peder **O.** gjorde Krav. Slægtens første Mand i Danmark er utvivlsomt den i Næstved St. Peders Klosters **Dødebog** nævnte Johan **O.**, der antages at være Fader til nedenn. Rigsraad Peder **O.** (d. ca. 1441) til Asserbo, hvis Søn nedenn. Ridder Johan **O.** (d. ca. 1490) til Tordsø og Viksø var Fader til de nedenn. Ridderen Torben **O.** (d. 1517) til Lunde-gaard og Rigsraaden Johan **O.** (d. 1534) til Nielstrup, samt til Ridderen Oluf **O.** (d. tidligst 1500) til Tordsø og Mette **O.** (d. tidligst 1521), der var gift med Rigsraaden Johan Urne (d. 1537) til Rygaard og Engestofte. Ovenn. Johan **O.** til Nielstrup var Fader til de nedenn. Albert **O.** (d. 1577) til Nielstrup — med hvem Slægten uddøde — Rentemester **Eskil O.** (d. 1563) til Løgismose og Rigshofmester Peder **O.** (1520—75) til Gisselfeld m. m., samt til Inger **O.** (d. 1591), der i tolv Aar var Hofmesterinde hos Dronning Sofie og bragte sin Mand, Jørgen Brahe (1515—65, s. d.) til Tostrup, store Rigdomme.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 339—45; XL, 1923, S. 554.

Albert Fabritius.

Oxe, Albert, d. 1577, til Nielstrup, Adelsmand. D. 7. Sept. 1577 i Hillerød, begr. i Frue K. i Kbh. Forældre: Johan **O.** (d. 1534, s. d.) og Hustru. Gift med Sidsel Urne (gift 2° 1579 med Frederik Hobe, d. 1597), d. mellem 9. Sept. 1601 og 30. Maj 1603, D. af Jørgen U. (d. 1560) og Magdalene Tygesdatter Brahe (d. tidligst 1567).

A. **O.** skal allerede i en tidlig Alder have vist særlig Interesse for Regnekunsten, hvorfor hans Lærer Claus Lauridsen Scavenius dedicerede ham sin 1552 i Paris trykte »*Arithmetica*«. Denne

Familiebegavelse synes han dog i langt ringere Grad end sine ældre Slægtninge at have anvendt til egen Fordel, ligesom han i det hele overskygges af Slægtens mere fremtrædende Medlemmer. Først under Syvaarskrigen fik han større Hverv betroet; 1563 blev han en af de fire Proviantkommissærer for Smaalandene, og 1565—67 førte han, først alene, siden sammen med Lensmanden paa Halsted Kloster, Befalingen over Lolland og Falster, ligesom han havde Tilsyn med de to Øers Forsvar. Til dem var han i det hele hovedsagelig knyttet; her laa hans Fædrenegaard Nielstrup, hvor han lod foretage Byggearbejder, og alle hans Forleninger, nemlig Sørup med Gedser (1567—68), Vignæs, Sosmarke og Kalø Birker (1567—77) og endelig Aalholm (1568—77). 1573 blev han Forstander for Herlufsholm og maatte i denne Egenskab føre Proces med dem af sine nære Frænder, der søgte at omstyrte Skolens Fundats.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 343.

Thiset (Henry Bruun).*

Oxe, Eskil, d. 1563, Rentemester. F. efter 1520, d. Nov. 1563, begr. 19. Dec. 1563 i Kbh. Broder til **Albert O.** (s. d.) Ugift.

E. O. var efter Peder O. den af Søkendeflokken fra Nielstrup, der naaede videst. P. O., der med Omhu sørgede for sine yngre Søkendes Uddannelse, fik dog vist ikke sendt E. O. paa et længere Studieophold i Udlandet. I hvert Fald var han 1543 Kansler Johan Friis' Dreng (Rendsborg Toldregnskab 1543—44, S. 114), hvilket maaske ogsaa kunde være fuldt saa god en Forskole til fremtidig Statstjeneste som lærde Universitetsstudier. Det er dog muligt, at Peder O. endnu s. A. har ladet ham rejse til Wittenberg sammen med Broderen Johan under Opsigt af den senere Universitetsprofessor Claus Skavbo. I hvert Fald skal denne have været hans Lærer. Skavbo var Elev af P. O.s egen Lærer Christian Morsing og ligesom denne Specialist i Aritmetik. Den Kyndighed, E. O. under hans Vejledning erhvervede sig i dette Fag, har sikkert været ham til den største Gavn senere i Livet. E. O.s Ophold i Udlandet kan i hvert Fald ikke have været langvarigt; thi allerede 1546 var han knyttet til Hoffet eller til Centraladministrationen, og 1. Jan. 1548 tiltraadte han det Rentemesterembede, som havde staaet ledigt fra Efteraaret 1547 (jfr. II, S. 295 ff.). Der var ogsaa en jysk Rentemester, men fra 1551 i hvert Fald bestred E. O. dog Størstedelen af Forretningerne, og 1554 blev han eneste Rente-mester. Modsat sin Forgænger i Embedet fulgte E. O. med sit

Rentemesteri i Reglen Gaarden, det vil sige havde samme Opholdssted som **Hoffet** og Kancelliet. Dette har antagelig medført, at han i endnu højere Grad end sin Forgænger har medarbejdet paa den i 40'erne paabegyndte Reorganisation af Statsforvaltningen. Der gøres i hans **Rentemestertid** store Fremskridt i Retning af at faa gennemført faste Former for Regnskabsrevisionen. Han har sikkert ogsaa en ikke ringe Andel i de i 50'erne gennemførte Besparelser i **Statshusholdningen**, der 1556 omsider gjorde det muligt alene i de ordentlige Indtægter at skaffe Dækning for de ordentlige Udgifter. Man maa antage, at der har foreligget en bevidst Bestræbelse fra hans Side for at naa frem til dette Resultat i fuld Samforstaaelse med Broderen Peder O. (s. d.) og overensstemmende med det af Rigsraadet i disse Aar hævdede Standpunkt: kun at bevilge Skatter til overordentlige Udgifter. Der synes at have været det næreste Samarbejde mellem de to Brødre, der i Opgang som i Nedgang blev nært sammenknyttede.

E. O.s Embedsløn androg 100 DL. aarligt; men 1552 fik han desuden St. Peders Kloster i Lund i fri Forlening (fra 1556 paa Livstid), desuden 1552—54 Salling Herred med Kirkeby (Fyn) paa Regnskab. Endelig havde han allerede 1551 faaet Tilladelse til at indløse Holme Kloster fra Fru Sophie Lykke. Pantessummen var ikke mindre end 42 000 Mk. L. Holme Kloster, det senere Brahetrolleborg, var en værdifuld Ejendom, og antagelig har E. O. næret Haab om, at den kunde overgaa til at blive hans fri Ejendom. Den laa i bekvem Nærhed af Løgismose, som var tilfaldet ham ved Arvedelingen mellem Søskendene. Hans Embedsgerning har for øvrigt næppe tilladt ham ofte at opholde sig her, og han synes heller ikke at have opført Bygninger her. For øvrigt havde han Gaarde baade i Nyborg og Kbh.

Efter Overtagelsen af Holme Kloster begyndte E. O. paa Kronens Vegne en noget nærgaaende Forfølgelse af Fru Sophie Lykke, som ganske vist ikke hørte til de fejlfri. Det tyder paa, at E. O. ligesom sin ældre Broder kunde være noget udæskende og hensynsløs i sin Optræden. Og det skyldes antagelig i første Række Brødreparret, naar Lensreformen hen i 50'erne gennemførtes med langt større Voldsomhed end tidligere. Kulminationen naaedes med Lensforordningen 1557, der paa Grund af den Modstand, den vakte hos hans Standsfæller, medførte E. O.s Fald som **Rentemester**. Den Stramning af Budgettet, som var gennemført i E. O.s Rentemestertid, var uden Tvivl medvirkende til, at Kongen for at opnaa en Lempelse heri indvilgede i hans Afsked (den nøjagtige Dato herfor er 20. Juni 1557 (Rentemesterregnskab 1557—58,

Fol. 19)). Det er ikke uden Interesse, at ogsaa hans Forgænger i Rentemesterembedet Joachim Beck (s. d.) var blevet et Offer for Lenspolitikken.

E. O.s Fratræden som Rentemester var nært sammenknyttet med Peder O.s Fald (s. d.), men han slap langt billigere end denne. Ganske vist **maatte** han fra 1. Jan. 1558 opgive Holme Kloster til Fordel for ingen ringere end Dronning Dorothea; men han fik allerede i samme Maaned Generalkvittering for den Tid, han havde haft det, og en derefter paabegyndt Undersøgelse af, om han havde forhugget Skovene, synes at være blevet manet i Jorden igen. Han har antagelig haft færre Fjender end sin Broder. Men gik han selv fri, fik han i den følgende Tid mere end nok at gøre med at forsøge paa at imødegaa Anklagen mod denne. Han hjalp ham ogsaa ved hans Flugt ud af Landet med en betydelig Penge-sum. Peder O. satte dog senere med sin sædvanlige Forretningsdygtighed Pengene paa Rente i Antwerpen til E. O.s Fordel. E. O. naaede ikke at opleve sin Broders Tilbagekomst, men døde allerede i Slutningen af 1563.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 342. A. N. Ryge: Peder Oxes Liv og Levnets Beskrivelse, 1765, S. 30, 65 ff., 109, 117, 123, 134—40, 159 f., 173, 175, 321 f., 355 ff., 379—82, 388 f., 400—04, 413, 429. H. F. Rordam: Kjøbenhavns Universitets Historie, II, 1869—72, S. 489. Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 335, 337, 341. G. L. Wad: Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, I, 1893, S. XXX, 36—40, 44 ff., 65. Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, S. 188. Dsk. Mag., V, 1751, S. 360. Breve til og fra Mogens Gyldenstjerne og Anne Sparre, udg. ved E. Marquard, I, 1929, S. 417. Poul Colding: Studier i Danmarks politiske Historie i Slutningen af Christian III.s og Begyndelsen af Frederik II.s Tid, 1939, S. 18, 20, 26, 28—35, 40 f. Troels-Lund: Peder Oxe, 1906, S. 72, 79. Astrid Friis

Oxe, Johan, d. ca. 1490, til Tordsø, Rigsraad. Levede endnu 6. Jan. 1490, men var død 18. Maj 1491. Forældre: Peder O. (d. ca. 1441, s. d.) og Hustru. Gift 1° ca. 1454 med Berete Thott, d. 26. Juli 1474 (gift 1° med Peder Brahe, 2° med Follert van Knobe, d. 1452), D. af Bonde Jepsen T. (d. ca. 1440) og Sidsel Nielsdatter Jernskæg (d. 1470). 2° før 29. Juli 1483 med Inger Bille, d. 1507, D. af Torbern B. (s. d.) og 2. Hustru.

J. O. er sandsynligvis den Johannes Petri fra Sjælland, der 1444 blev immatrikuleret ved Universitetet i Erfurt. 1451—53 var han Hofsinde; han skrev sig da endnu til Asserbo, som han havde overtaget efter Forældrene, men ved sit første Giftermaal fik han som Medgift Tordsø i Skaane; hertil føjedes ved Svigermoderens Død Brøddager i Halland, ved det andet Ægteskab Nielstrup paa Lol-

land. Desuden erhvervede han efterhaanden Parter i **seks—syv** andre Herregaarde samt talrige Købstadejendomme. — J. O. stod tidligt højt i Gunst hos Christian I., der allerede **1451** gav ham Brev paa alle 40 Marks Sager af hans Gods. **1454** var han en kort Tid Slotsherre paa **Kbh.s** Slot, og senest s. A. forlenedes han (efter Follert van Knoke) med Krogen og Søborg. **1455** var han Rigsraad, og Ridder blev han ved Kroningen i Uppsala **1457**. **1466** havde han endnu Krogen, men forflyttedes senest **1468** til Helsingborg; s. A. deltog han i Ledelsen af en militær Ekspedition, der uden Held søgte at hindre Iver Akselsen Thott i at undsætte sin Borg **Lillø**. I den følgende Tids Forhandlinger med Svenskerne tog han ligeledes virksom Del, saaledes som Udsending til et Møde i Halmstad **1468**, til Sammenkomster i Kalmar **1472**, **1473**, **1474** og **1476**. Nogle mindre Pantelen paa Lolland og Falster ombyttede han **1473** med Fogediet i Landskrona. Snart efter blev han Hofmester hos Dronning Dorothea, hvem han i denne Egen-skab fulgte paa hendes Pilgrimsrejser til Rom **1475** og **1488**.

For den pavelige Ceremonimesters kritiske Blik fandt J. O.s Fremtoning ingen Naade; **maalt** med Kuriens Alen var han kun en grov og udannet Bonde (»homo litteris et moribus carens **to tus rusticanus**«). Dronningens Forkærlighed for ham lader sig ikke des mindre let forklare; de var fælles om en karakteristisk Forening af god nøgtern Pengeforstand med en egen massiv Fromhed. Af det anselige Jordegods, som J. O. ved alle Haande Midler havde faaet skrabt sammen, bortgav han en betydelig Del til kirkelige Formaaler, særlig til Altre i Landskrona, Helsingør og Esrom.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 340. A. N. Ryge: Peder O., 1765, S. 5—13. L. M. Bååth: Hälsingborgs historia, II, 1, 1933. Johannis Burchardi Diarium, publ. par L. Thuasne, I, 1883, S. 306. **rr D**

Oxe, Johan, d. **1534**, til Nielstrup, Rigsraad. D. 24. Dec. **1534** paa Nielstrup, begr. i Vaabensted K. Forældre: Johan O. (d. ca. **1490**, s. d.) og 2. Hustru. Gift med Mette Gjøre, d. ca. **1537**, i hvert Fald efter 30. Juli **1536**, D. af Mogens G. (s. d.) og 1. Hustru.

J. O., der nævnes som voksen allerede **1503**, havde efter Broderen Torben Lindholm i Skaane i Pant **1517—22**. Netop som Følge af dette Slægtskab var han næppe velset af Christian II.; i Rigsraadets Klageskrift mod denne ankes der ogsaa over, at nogle Herreder i Skaane var blevet J. O. frataget. Aaret efter Broderens Henrettelse foretog han en Pilgrimsrejse til Palæstina; omtrent samtidig blev han Ridder. Straks efter Frederik I.s Tronbestigelse optoges han i Rigsraadet og forlenedes med Ravensborg paa Lolland, hvori han

n. A. fik Pant. Han deltog oftere i **Raadets** Møder, men synes ikke at have øvet større Indflydelse. Ved sit Giftermaal styrkede han sin Slægts Stilling i den langvarige Strid med Gjøerne om Tordsø i Skaane; af Svogeren Henrik Gjøe (s. d.) købte han Gisselfeld, men denne Handel erklæredes senere for ugyldig. — J. O. tilhørte, i Modsætning til sin Svigerfader, Rigsraadets katolske Parti. Under Grevefejden gik han, som saa mange af sine Standsfæller, hurtigt over til Grev Christoffer, der gav ham nyt Brev paa Ravensborg. Men under Folkerejsningen sidst i **1534** blev han angrebet paa sin Gaard Nielstrup af Borgere og Bønder, og da han vilde rette en Falkonet mod Angriberne, sprang den og dræbte ham selv.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 341 f. A. N. Ryge: Peder O., 1765, S. 25—29.

A Heise (Henry Bruun).*

Oxe, Peder, d. ca. **1441**, Rigsraad. Levede endnu 30. Juli **1441**, begr. i Olai K. i Helsingør eller i Nicolai K. i Helsingborg. Forældre: Antagelig Johan O. og Else Ketelskov. Gift senest **1434** med Mette Godov, der levede endnu 4. Dec. **1451**, D. af Johan G. (d. tidligst **1422**) og Mette Nielsdatter.

P. O. nævnes tidligst **1408**. **1420** var han Medlem af Rigsraadet; **1422** synes han at have været Hovedsmand paa Søborg. Senest **1432** fik han Asserbo i Forlening af Sorø Klosteret. Da Erik (VII.) af Pommern ca. **1425** opførte Krogen Slot, blev P. O. den første Hovedsmand her, en vigtig Post, ikke mindst fordi han dermed tillige fik den Opgave at overvaage Inddrivelsen af den samtidigt paalagte Øresundstold, den samme Afgift, som hans berømte Navne siden reformerede. Krogens gunstige Beliggenhed bød ham, især da han senest fra **1435** ogsaa fik Helsingborg, rig Lejlighed til et indbringende Sørøveri fra Hansestæderne. Det er derfor let forstaaeligt, at P. O. følte sig nøje knyttet til Kong Erik, hvem han bl. a. gjorde en god Tjeneste ved **1436** at standse Engelbrekts Fremtrængen i Skaane. Under den stigende Modsætning mellem Kongemagt og Rigsraad stod P. O. længe trofast paa Eriks Side; først i Juli **1440** overgav han sine Slotte til Christoffer af Bayern, der kort efter skænkede ham en Gaard i Helsingør. Trods denne Gunstbevisning synes dog hans politiske Rolle at have været udpillet med Regeringsskiftet.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 340. A. N. Ryge: Peder O., 1765, S. 1—5. *Annaler* f. nordisk Oldkyndighed, 1851, S. 224 ff., 319. W. Christensen: *Unionskongerne* og Hansestæderne, 1895, S. 32 f., 37, 49.

Henry Bruun.

Oxe, Peder, 1520—75, Rigshofmester. F. 7. **Jan. 1520**, d. 24. Okt. 1575 paa **Fr.borg**, begr. i Kbh. (Frue **K.**). Broder til Albert og **Eskil O.** (s. d.). Gift 14. Sept. 1567 paa Vallø med Mette Rosenkrantz, f. ca. 1533, d. 2. April 1588 paa Skarholt (gift 1° med Steen Rosensparre, s. d.), D. af Oluf Nielsen R. (s. d.) og Hustru.

P. O. var Johan **O.s** og Mette Gjões ældste Barn, og den Omhu, hvormed de sørgede for, at han fik den bedst mulige Undervisning, gør det sandsynligt, at han allerede i Barnealderen har lagt ualminnelige Evner for Dagen. Allerede ca. tolv Aar gammel sendtes han paa et mangeaarigt Studieophold til Udlandet med Christian Morsing (s. d.) som Hovmester. Denne havde allerede da lange Studieophold i Udlandet bag sig og havde ogsaa i et Par Perioder været knyttet til **Kbh.s** Universitet. Morsing anses for en af de betydeligste danske Humanister, og hans Undervisning og Vejledning under de aarelange Studier ved Universiteter i Tyskland, Frankrig, Schweiz og Italien har uden Tvivl haft den største Betydning for hans begavede og receptive Elev. Et af Morsings Specialer var Aritmetik, og for sin Kyndighed i dette Fag staar **P. O.** saaledes i Gæld til ham. 1537 kaldtes Morsing tilbage til Danmark for at bistaa ved Universitetets Genoprettelse, og samtidig vendte ogsaa **P. O.** hjem. Hans Fader var død allerede under Grevefejden og nu ogsaa hans Moder. Men da **P. O.** netop efter Aarsskiftet 1537—38 med sit fyldte attende Aar blev myndig, undgik han ikke alene at faa Formynder, men blev endda Værge for sine elleve yngre Søsken. Det var en tung Byrde at lægge paa saa unge Skuldre. Medens Faderens Len Ravnsborg som Pantelen uden Vanskelighed overførtes til ham, og Søkendeflokkens Besiddelse af **Fædrengaarden** Nielstrup naturligvis heller ikke kunde antastes, var der blandt Arven efter Faderen andre Aktiver, hvis Værdi kunde synes tvivlsom. Som de øvrige af sin Slægt havde Johan **O.** været en godskær Mand, der, naar det gjaldt Godserhvervelse, endda ikke havde betænkt sig paa at lægge sig ud med sin mægtige og ansete Svigerfader. Han havde 1526 afkøbt Mogens Gjões Broder Henrik Gjõe Gisselfeld. Da Mogens Gjõe og Otte Holgersen Rosenkrantz, der havde Pant i Ejendommen for et tidligere Laan, havde sikret sig Forkøbsret, blev Følgen en langvarig Strid. En Dom fældet 1532 havde givet Mogens Gjõe Medhold. Tilbage havde Johan **O.s** Arvinger da blot en Fordring paa 4000 **Guld**-gylden, som der kun syntes at være ringe Udsigt til at faa fyldestgjort. Det lykkedes dog **P. O.** gennem flere Sagsanlæg at faa tilkendt sig Ret til at gøre Indførsel i Gisselfeld for Beløbet — med den Begrundelse, at det var den eneste Maade, **O.erne** kunde faa

de 4000 Guldgylden fyldestgjort paa, da Henrik Gjøs Enke og Børn var gaaet fra Arv og Gæld efter ham. Mogens Gjøs, der havde ment sig i sikker Besiddelse af Gisselfeld, var højst opbragt paa sin unge Dattersøn. Og de for Oerne haarde Betingelser, hvorpaa et Forlig ved Kongens og Rigsraadets Formidling sluttedes 1541, viser, at han havde Stemningen paa sin Side. Kun i Tilfælde af, at P. O. og hans Søsken med et halvt Aars Frist ydede Mogens Gjøs en meget stor Erstatning, skulde de komme i Besiddelse af Gisselfeld. Det lykkedes P. O. at overholde Fristen. At den kun tyveaarige P. O., der under sit mangeaarige Ophold i Udlandet ikke kan have haft Lejlighed til at faa Kendskab til dansk Lov, var i Stand til selv at føre sine Sager og finde de Punkter, der vilde være ham til størst Fordel, viser hans ualmindelige Evner og hurtige Opfattelse. Ligeledes viser hans Evne til at yde den store Erstatning, at han allerede nu var en dygtig Administrator af sit og sine Søskenes Gods.

P. O. overtog endnu en Godsstrid med sin Morfader fra sin Fader. Det drejede sig i dette Tilfælde om en **Slægtsgaard** i O-slægten: Tordsø i Skaane, som en Farbroder til P. O. havde pantet bort til Mogens Gjøs Fader. Johan O. havde indløst noget af Pantet, men i øvrigt været i Strid med Mogens Gjøs derom. Ogsaa denne Sag endte med Forlig (Nov. 1542), og dette Forlig var langt gunstigere for Oerne: De skulde straks komme i Besiddelse af den Del af Tordsø, de ikke allerede havde, men fik et halvt Aars Frist med Betalingen af den resterende Pantsum. Tillige skulde Mogens Gjøs med samme Frist indfri alt Gods, som under **Gjøs'nes** Forvaltning var bortkommet fra Tordsø, eller udlægge andet lige saa godt Gods. Dette undlod Mogens Gjøs, og P. O. bød kun Mogens Gjøs Brev og Segl paa Pengene. Mellemværendet forblev uafgjort, og endnu kort før sin Død (1544) skrev Mogens Gjøs med megen Bitterhed til Mogens Gyldenstjerne, der havde ført Tordsøsagen for ham: »De har baade Godset og **Pengene**«. »De handler nu med mig i min Alderdom, som de vilde«, fortsætter han.

Et Portræt malet af P. O. antagelig 1545 synes at vise, at han, der da kun var 25 Aar, havde slidt haardt paa sig selv. Det er utvivlsomt rigtigt, men uafslædig Virksomhed var sikkert bedst stemmende med hans Natur. Efter at Gisselfeld 1545 var blevet hans personlige Ejendom, anvendte han i de følgende Aar sin Tid og sine Kræfter paa der at skaffe sig en værdig Bolig. Af en Inskription paa en Plade indmuret i Portfløjen fremgaar, at denne stod opført allerede 1547. Senere føjede P. O. to Fløje til, saa at Gisselfeld blev en af det 16. Aarhundredes anseeligste **Ad eisgaarde**, efter Tidens

Skik opført af røde Munkesten og med trappeformede Gavle. En bekvem Bolig, men samtidig beregnet til Forsvar.

P. O. maa fra sin Hjemkomst indtil Midten af 40'erne have haft sin Tid stærkt beslaglagt af egne Anliggender. Dog havde han været Hofsinde (1541) og har antagelig gjort sig fordelagtigt bemærket i Hofkredse, siden han 1548 valgtes til at være Hofmarskalk paa Prinsesse Annas Brudetog til Sachsen. Fra dette Tidspunkt blev hans Tid i stigende Grad beslaglagt af offentlige Hverv, saaledes at han i de sidste Aar før sit Fald 1558 har maattet give Afkald paa alt Privatliv. Allerede 1547 var han for øvrigt blevet Stiftslensmand paa Lolland-Falster. Sørupgaard paa Falster var fulgt med Embedet (mod en mindre Afgift), og samtidig havde han faaet Majbølle Birk i Pant for 500 **DL**. Vignæs Birk havde han haft allerede fra 1544 (efter Mogens **Gjoe**). Vel som en Anerkendelse for hans udmærkede Ledelse af Brudetoget fik han 1549 Sørup ombyttet med Halsted Kloster (med fire Birker **frit**). Senere overtog han dog atter Administrationen af Sørup og tillige af Gedser, dog uden at han skulde have personlig Fordel deraf. I øvrigt overdroges næsten alle administrative Hverv paa Lolland-Falster i den følgende Tid P. O. Disse har han dog snart maattet lade bestride ved Fogeder; thi efter at han i Juni 1552, som kun 32-aarig, var blevet indvalgt i Rigsraadet, har han næppe haft mange Stunder til at røgte lokale Hverv. Hans Tid optoges af Statsanliggender. Paa Herredagen 1553 var han blandt de **Rigs**raader, der deltog i Forhandlingerne med Hanseaterne. Midt under denne Herredag indtraf Meddelelsen om Slaget ved Sievershausen (9. Juli 1553) mellem Markgreve Albrecht af Brandenburg og Kurfyrst **Moritz** af Sachsen og dennes Død. Selv om Sejren var paa Sachsernes Side, **maatte** Dødsfaldet vække Bekymring i danske Regeringskredse. Kurfyrst Moritz havde været Protestantismens bedste Værn i Tyskland, og det kunde videre forudses, at det vilde blive vanskeligt at sikre Kurfyrsteværdigheden for **Moritz'** yngre Broder, Hertug August, der jo var Christian **III.s** Svigersøn. Man maa straks have besluttet at sende en Forhandlingsdelegation til Brandenburg og Sachsen, da der er udstedt Instrukser allerede 19. og 20. Juli. Til at staa i Spidsen for Delegationen, til hvis Forhandlingsdygtighed der kunde blive stillet store Krav, valgte man P. O., den yngste Rigsraad. Den gamle tyske Raad Wladislaw Wobitzer deltog i Forhandlingerne med Markgreven, men rejste derefter hjem, og under de øvrige Forhandlinger bistodes P. O. kun af den **lüneburgske** Kansler Balthasar Clammer og Sekretæren Bernhard Wiegbolt Friis.

Den danske Konge og Rigsraadet **maa** have regnet med Muligheden af alvorlige Følger af Moritz af Sachsens Død; thi 22. Juli bevilgede Rigsraadet en almindelig Landeskate, hvis Provenu skulde være at anvende til Krigen i Tyskland. Pengene blev dog ikke stillet til Kongens fri Disposition. Fire Rigsraader, to for Jylland og to for det øvrige Danmark, skulde opbevare dem til tro Haand. **P. O.** var den ene af disse fire Rigsraader. Det er højst bemærkelsesværdigt, eftersom han netop stod i Begreb med at forlade Landet i sin betydningsfulde Mission, og viser, at baade Kongen og hans Rigsraadsfæller paa dette Tidspunkt nærede en overordentlig Tillid til ham. Kontrol med Landeskatternes Anvendelse fra Rigsraadets Side var noget helt nyt i Danmark, men ikke ukendt andetsteds. Det er sandsynligt, at **P. O.** var Ideens Ophavsmand paa dansk Grund.

P. O. opholdt sig i Tyskland til helt ind i 1554. Først 24. Febr. kunde Delegationen sende Meddelelse hjem om, at der var sluttet Forlig med den fordrevne Kurfyrste og hans Slægt, og at det var lykkedes at sikre Hertug August baade Kurfyrsteværdigheden og Landet, dog mod at yde nogen Erstatning. Den danske Konge hjalp sin Svigersøn med et rentefrit Laan paa 50 000 Daler. Hertil medgik blandt andet omtrent hele den i Jylland **oppebaarne** Landeskate. Derimod udbetaltes intet af den Landeskate, der var betroet **P. O.** og Børge Trolle.

P. O. afsluttede sin vellykkede Mission med paa Kongens Vegne at staa Fadder til Kurfyrsteparrets nyfødte Søn. Umiddelbart efter sin Hjemkomst afkøbte han Andreas v. Barby (s. d.) Faurholm for det anseelige Beløb af 17 000 **DL.** Naar Barby var blevet ked af sin kun faa Aar gamle Besiddelse, skyldtes det Naboskabet med Herluf Trolle paa Hillerødsholm, der i en Markskelstrid havde vist stor Ufordragelighed. Men **P. O.** var overmodig. Han tog gerne en Markskelstrid med i Købet. Den afgjordes i **Dec. 1554** til hans Fordel. Men han paadrog sig Herluf Trolles Had. **P. O.** synes indtil da at have staaet paa taalelig Fod med Herluf Trolle, der jo var gift med hans Faster Birgitte Gjøre, og ligeledes med den øvrige **Gjøre-slægt**. Saaledes havde samtlige Arvinger efter Mogens Gjøre 1549 valgt **P. O.** til at repræsentere sig i en Sag om Besiddelsesretten til det jyske Gods Keldkær og ligeledes i Forhandlingerne om »det store Pant« i Skaane. — Med sin Morbroder **Eskil Gjøre** maa **P. O.** have staaet paa udmærket Fod, siden denne 1554 tilskødede ham sin Ejendom Gunderslevholm til Skade for sine øvrige Arvinger. Da det 1556 kom offentligt frem, **maatte** det naturligvis vække Misstemning hos de andre Gjøre'er. Deres Følelser over for

O.erne kølnedes yderligere, da disse nu ogsaa fremtvang en Afgørelse paa den gamle Tordsøsag. Ved en i Febr. 1556 fældet Dom opnaaede de at faa det 1542 indgaaede Forlig stadfæstet. P. O. havde ikke i denne Sag personlige Interesser at varetage, da Tordsø var tilskiftet hans yngste Broder Johan — da Kancellisekretær —, men han var dog den ledende i de paafølgende Forhandlinger om Tilbagegiveisen af det fra Tordsø bortkomne Gods og udviste herunder megen Stejlhed og Umedgørighed. Herluf Trolle har i et Brev til Mogens Gyldenstjerne, der var blandt dem, der var kommet i Besiddelse af noget af det fra Tordsø bortkomne Gods, beklaget sig herover. Medens Herluf Trolles Svoger Christoffer Huitfeldt havde støttet ham og Gjæ'erne, var ifølge Herluf Trolle ingen ringere end Kansler Johan Friis paa P. O.s Vegne »over Handelen«.

Ældre Rigsraader som Mogens Gyldenstjerne kan vel have haft andre Aarsager til at være P. O. uvenligt stemt. Han har sikkert og med Rette i ham set en Medbejler til Rigshofmesterposten, der stod ledig efter Eske Billes Død 1552. Ved en saadan Udnævnelse vilde P. O. opnaa officiel Anerkendelse af sit stedse voksende Medarbejderskab i Regeringsanliggender. Af officielle Hverv kan nævnes, at han efter sin Hjemkomst fra Sachsen en kort Tid fungerede som Statholder paa Kbh.s Slot. Det var under særlige Forhold. I øvrigt indsattes der i disse Aar under Kongens Fraværelse ingen Statholder her. 1555 var han en af de tre Rigsraader, der førte de afsluttende Forhandlinger med Lubeckerne paa Bornholm. P. O. havde herunder personlige Interesser at varetage, idet han 1553 havde af købt sin Svoger Jørgen Brahe hans bornholmske Gods og derefter straks var kommet i Strid med Lubeckerne om Jagtretten. At P. O. i øvrigt deltog i vidt forskelligt Regeringsarbejde, kan f. Eks. læses Side op og Side ned i Rentemesterregnskabet fra 1556. Gennem sin Broder Rentemester Eskil O. havde han let Adgang til at faa intimt Kendskab i hvert Fald til Finansforvaltningen. Han synes allerede nu at have været stærkt interesseret i Øresundstolden. Der er endvidere Grund til at tro, at han var i fuld Forstaaelse med Kongen, Kansler Johan Friis og sin Broder i Arbejdet paa Lensreformen, og at han med sin store Hensynsløshed har tilskyndet til at gennemføre den i langt voldsommere Tempo end tidligere. Det skete i Form af stedse skærpede Vilkaar og ved at besætte vigtige Poster med Mænd i nær Tilknytning til Centraladministrationen. I Begyndelsen af 1556 havde Christoffer Huitfeldt saaledes maattet afgive Bergenhus til Fordel for den unge Kancellisekretær Christoffer Walkendorf.

I Christoffer Huitfeldt, der nu **maatte** vende tilbage til Danmark som Lensmand paa det lille Korsør Len, **fik** Herluf Trolle utvivlsomt en allieret mod de stedse mægtigere og hovmodigere **O.er**. Hans Indflydelse skal ikke undervurderes. Han havde gode Forbindelser, idet hans Broder netop var blevet Lensmand paa **Kbh.s** Slot, hvor Kongefamilien **1556** næsten uafbrudt opholdt sig, og han var gift med en af Dronning Dorotheas Hofdamer. En tredje Broder var blevet Landsdommer paa Lolland-Falster og kunde saaledes øve Kontrol med P. **O.s** Embedsførelse hernede. I Løbet af **1556** har **O.ernes** Modstandere sikkert arbejdet ufortrødent paa at underminere deres Stilling. Det første Tegn paa, at P. **O.** ikke var i samme Kongegunst som hidtil, viste sig, da han i April **1557** blev tvunget til at afgive noget bedre Gods end oprindelig bestemt i et Mageskifte med Kronen. De Mænd, der varetog Kronens Interesser i denne Sag: Herluf og Børge Trolle samt Christoffer Huitfeldt og Peder Bille, var næppe hans Venner.

Alligevel har P. **O.** og hans Broder sikkert haft svært ved at tro, at Kongen virkelig var dem mindre naadigt stemt. Netop i det forløbne Aar var der blevet arbejdet ivrigt paa at forberede et nyt Fremstød i Arbejdet paa **Lensreformen**. Resultatet var Lensforordningen, der fremsattes som Forslag straks ved Herredagens Aabning i Slutningen af April **1557**. Herigennem vilde Lensmændenes Magtbeføjelser og Indtægter blive stærkt begrænsede.

Den øjeblikkelige Følge heraf var, at O.erne i hvert Fald nu fik Rigsraadets Flertal mod sig. Glemmt var, at P. **O.** **maaske** var den, der i 50'erne havde gjort mest for at styrke Rigsraadets Magt. **Rigsraadsforvaltningen** af Landeskatterne, hvorved disse baandlagdes til bestemte offentlige Formaal, var blevet fortsat med den **1555** bevilgede Landeskatt til Bygnings (Befæstnings) Behov.

Om Stemningen ved Herredagens Aabning kan ingen Tvivl herske. Herluf Trolle optoges i **Rigsraadet** og kom tillige til at afløse P. **O.s** Svoger, Hans Barnekow, som Stiftslensmand paa Roskildegaard, og Christoffer Huitfeldt afløste P. **O.s** anden Svoger, Otte Rud, som Lensmand paa Gotland. Kongens personlige Standpunkt kendes ikke; men han har i hvert Fald bøjet sig for Rigsraadets Flertal. Kansler Johan Friis holdt sig udenfor ved under hele Herredagen at blive siddende hjemme paa Hesselagergaard. Direkte rantes O.erne endnu ikke. Og Eskil **O.** lod sig da heller ikke skræmme, men søgte Lensforordningens Bestemmelser indarbejdede i de under Herredagen udstedte Lensbreve og var antagelig ogsaa den, der 2. Juni fik Kongen til at underskrive Lensforordningen, skønt den var blevet forkastet af Rigsraadet.

Fjorten Dage senere mistede **Eskil O.** sit Embede. **O.ernes** Modstandere, fremfor alt Herluf og Børge Trolle, havde i den finansielle Situation haft et fortrinligt Pressionsmiddel over for Kongen. Landeskatternes **Baandlæggelse** til bestemte Formaal havde medført en betydelig Stramhed paa det ordinære Budget, som netop paa dette Tidspunkt maatte være højst generende for Kongen, da han endelig havde begrundet Haab om et Besøg af det sachsiske Kurfyrstepar, som han naturligvis ønskede at give en standsmæssig Modtagelse. — Herluf Trolle, der som Stiftslensmand paa Roskildegaard havde overtaget Forvaltningen af Landeskatten til Bygnings Behov, vidste Udvej. Efter et **Rentemesterskifte** stillede han gerne Penge heraf til Kongens Disposition.

P. O. selv var endnu uantastet. Han deltog i Eftersommeren i det festlige Samvær under det kurfyrstelige Besøg. Men netop herunder frembød der sig Lejlighed til at rette et afgørende Slag mod ham. Kurfyrsten havde medbragt de 50 000 **DL.**, han havde **laant 1554**. De blev af den nye Rentemester nedsat i Hvælvingen paa Kbh.s Slot. Hvorledes kunde **P. O.** derefter under Pres fra alle Sider modsætte sig, at ogsaa det store Beløb af **1553-Landes-**skatten, som han og Børge Trolle i fire Aar havde haft i Forvaring, nu ogsaa nedlagdes i Hvælvingen paa Kbh.s Slot? 24. Sept. **1557** indbetalte **P. O.** da sammen med Børge Trolle det ca. 81 000 **DL.** store Beløb. Hermed var det foreløbigt Slut med Rigsraadskontrollen af Landeskatterne. Den genoprettedes først efter **P. O.s** Hjemkomst fra Landflygtigheden. Allerede 10. Okt. bevilgede Rigsraadet en ny Landeskate, der kun motiveredes med de store Pengeudgifter og skulde indbetales direkte til Rentemesteren. Med de store Pengeudgifter kan alene være tænkt paa det lige afsluttede kurfyrstelige Besøg og den store Udenlandsrejse, Hertug Frederik og hans Broder netop havde begivet sig ud paa. Den pragtlystne Dronning Dorothea og den ødsle Hertug Frederik kunde i den følgende Tid give deres Tilbøjeligheder frit Løb. At vække Had hos dem mod de paaholdende **O.brødre** maatte under disse Omstændigheder være en let Sag.

Vel sendtes **P. O.** i Okt. til Mecklenburg for at staa Fadder paa Kongens Vegne, men han holdt sig i den følgende Tid borte fra Hoffet. Han gav afmægtig sine Fjender frit Spil til at paavirke Kongefamilien. Næste Gang **P. O.** mødte ved Hoffet, var for at mageskifte Faurholm med Kronens Gods Tølløse. Kongen undgik personlig Kontakt med ham og lod Herluf Trolle og Rentemester Joachim Beck føre Forhandlingerne paa hans Vegne. Og dermed var **P. O.s** Ydmygelser ikke forbi. Midt i Febr. **1558** maatte han

udtræde af Rigsraadet, fratræde alle sine Forleninger og afgive en Forsikring om, at han vilde være Kongen og Hertug Frederik huld og tro. Formaalet med, at Landsdommer Claus Huitfeldt fik overdraget hans Forleninger, var sikkert, at han skulde søge at finde angribelige Punkter i P. O.s Administration af disse. I April fik P. O. ganske vist udbetalt de Pantessummer, han havde haft staaende i sine Len (4956 **Dl.**), men han opnaaede ikke at faa Generalkvittering for sin Embedsstyrelse. Den ham fjendtligt stemte Rentemester Joachim Beck havde ikke fundet hans Regnskaber fyldestgørende. Et Grundlag for at rejse Sag imod ham var dermed bragt til Veje. Paa Herredagen, der aabnedes Juni 1558, tiltaltes P. O. for Mangler, der fandtes i hans Regnskaber, og for at have brugt sine Len videre, end hans Pante- og Forleningsbreve hjemlede. P. O. undlod at give Møde, og han blev følgelig dømt til at have tabt sin Sag, til han selv mødte i Retten. Det hjalp ham ikke, at han havde skrevet et Brev til Kongen, hvori han bad denne om en mindelig Ordning og ikke at lytte til hans Misundere. Man **maa** antage, at P. O. for ringe Forseelser har frygtet en haard Dom af det ham fjendtligt stemte Flertal i Rigsraadet (evt. at have Liv og Gods forbrudt til Kronen paa Grund af Embedsmisbrug). Med andre Ord, at Forfølgelsen mod ham var af politisk, ikke af saglig Art. Anklagepunkterne kendes, og det kan ikke nægtes, at flere af dem var temmelig urimelige, f. Eks. Kravet om, at P. O. skulde gøre fuldt Regnskab af Ravnsborg fra 1540, fordi han ikke havde gjort den i Lensbrevet fastsatte Tjeneste deraf; ligeledes Klagerne vedrørende Toldens Opkrævning i Smaalandene. Det har næppe staaet i P. O.s Magt **alenc** at gøre en Ende paa Lolland-Falstringernes mere eller mindre anerkendte privilegerede Stilling paa dette Omraade.

Der kan være andre af Anklagepunkterne, som har haft mere Berettigelse. Muligt har han modtaget Bestikkelse. Det kan være et Udslag af dyrekøbt Erfaring, naar han 1571 som Righshofmester lod 300 **Dl.**, som en norsk Borger vilde give ham, for at han skulde hjælpe ham til hans Fred hos Kongen, indbetale i Rentekammeret. Anklagerne for at have drevet ulovlig Jagt og forhugget Skovene har **maaske** heller ikke været uden Berettigelse. Disse og andre eventuelle Lovovertrædelser var af særlig alvorlig Karakter set paa Baggrund af Lensforordningens nye strenge Bestemmelser. Det var en højst raffineret Hævn, P. O.s Fjender tog over ham.

Saa snart P. O. fik Kendskab til Dommen, flygtede han ud af Landet og overlod til sin Slægt at varetage hans Interesser. Det var utvivlsomt klogt. Ellers var hans Skæbne maaske blevet en lignende

som **Griffenfelds** — for blot at nævne et dansk Eksempel paa politisk Forfølgelse. Hadet mod ham ogsaa inden for Kongefamilien synes at have taget Overhaand. Et Skandskrift, udsendt i P. O.s Navn, ifølge hvilket han paa det højeste skulde have beløjet Dronning Dorothea over for Christian **III.**, kan have medvirket hertil. Dette Skandskrift, som ikke kendes, har sikkert yderligere bidraget til P. O.s Nervøsitet. Der foreligger jo ogsaa den Mulighed, at de, som lod Skandskriftet udsende, har haft Kendskab til ubesindige Ytringer om Dronning Dorothea af P. O.

Christian III. overdrog Herluf Trolle, P. O.s mest forbitrede Modstander, at føre Sagen mod ham videre, og alle Forsøg fra hans Slægtnings Side paa at naa frem til en virkelig Sagsforhandling strandede. Sagen sluttedes paa rent formelt Grundlag med, at der **1559** blev gjort Indførsel i alt P. O.s Gods til et Beløb af 60000 **Dl.**

Astrid Friis.

Efter Nyborgdommen flygtede P. O. til Tyskland. I Juli var han i **Lüneburg**, men rejste allerede derfra omkring Maanedens Udgang, vi ved ikke med Sikkerhed hvorhen. Et Spor peger dog mod den nederlandske By Deventer, som han ogsaa siden havde nær Tilknytning til. Da vi desuden ved, at han allerede før sin Ankomst til Lothringen har gjort Fyrstehuset der store Tjenester, ligger det nær at tro, at han i Okt. **1559** er fulgt med den landflygtige Enkehertuginde Christine — Christian **II.s** Datter — fra Bruxelles hjem til Lothringen; i Nov. **1559** er han der i hvert Fald. Straks efter sin Tronbestigelse blev den unge Frederik II. overdænget med en Regn af Bønskrifter, først fra P. O. selv og, da det ikke frugtede, umiddelbart efter P. O.s Ankomst til Lothringen fra Hertugfamiliens mægtige Slægtninge, Kejser Ferdinand I. og Frants II. af Frankrig, og samtidig **maatte** Kong Frederik høre paa mundtlige Forestillinger af Henrik Rantzau, som P. O. havde været saa heldig at træffe i Antwerpen i **Dec. 1559**. Alle Henvelserne mødte forbitret Afvisning, hvad der ikke kan undre, naar man hører, at P. O. overalt — ogsaa i sit eget Brev — havde fremstillet sig som Offer for en ulovlig Rettergang. P. O. kendte imidlertid ogsaa andre Metoder. Ifølge en udateret fransk Memorial, som det lothringske Kancelli har tilstillet Hertuginde, og som synes at stamme fra Slutningen af **1559**, tilraader han at benytte det følgende Aar, hvis man havde til Hensigt at angribe Danmark. Ellers er det ikke meget, man ved om hans Deltagelse i Hertuginde's Machinationer mod Danmark i Aarene før Syvaarskrigen. Sikkert er det dog, at han var hendes betroede og paaskønnede Raadgiver. Ved et Brev

af 22. Juni 1563 skænkede hendes Søn Hertug Karl sin »kære og tro Kammerherre« (chambellan) P. O., Hovedsmand paa Schaumburg, samme Slot med tilhørende Gods som afgiftsfri Forlening paa Livstid som Belønning for hans store Tjenester, og det tilføjes, at Hertugen med dette Brev ogsaa har villet glæde sin Moder. Da Frederik II. i Aarene 1560—62 tænkte paa en Udsoning med Christian II.s Slægt ved et Ægteskab med Christines Datter Renata, betød det, at P. O. fik en Chance for at blive medoptaget i Forliget; men Betingelserne synes at have været meget ydmygende; og 1562, da der var Tale om en Sammenkomst mellem Frederik II. og den lothringske Hertugfamilie, kunde P. O. kun faa Lov til at følge med, hvis han vilde opholde sig **tre—fire** Mil bag Mødestedet, indtil Kongen havde givet sit Samtykke til, at der blev mæglet i hans Sag. P. O.s Følelser var da heller ikke mere mildnede end, at han — ifølge en lothringsk Agents Udsagn over for en af Mogens Gyldenstiernes Sønner — havde udtalt, at han vilde dræbe Friedrich v. Dohna — den Adelsmand, Frederik II. havde givet Gisselfeld — med egen Haand eller selv hænge i Galgen for Kbh. Med Forhandlingernes Afbrydelse i Dec. 1562 var det givet, at P. O. indtil videre **maatte** blive i Lothringen.

I Syvaarskrigens første Aar synes Hertuginde at have forholdt sig roligt; men 1564 forelagde **Lejetropføreren** Veit von Berg, der misfornøjet havde forladt dansk Krigstjeneste, hende en Plan til Danmarks Erobring ved et pludseligt Angreb sydfra, bl. a. støttet paa et Oprør i Ditmarsken og en svensk Offensiv i Skaane. Af lothringske Randnoter i de Berg'ske Akter ser man, at Hertuginde i videste Udstrækning betjente sig af P. O.s Viden om nordiske og nordtyske Forhold. Med Instrukser af 31. Maj og 7. Juni sendte hun ham ud paa en stor diplomatisk Rejse med den Opgave at forene alle Danmarks Fjender. Rejsen, der kendes fra delvis egenhændige Indberetninger fra P. O. til Hertuginde, gav i og for sig godt Udbytte; personlig havde han heldige Forhandlinger med Hertugen af Lauenburg og Ditmarskerne, og den nordiske Fredskonference i Rostock, hvor Veit v. Berg — instrueret af P. O. — opnaaede Føling med den svenske Kansler, endte resultatløst; men det hjalp kun lidt, uden spansk Pengehjælp turde Hertuginde ikke **slaa** løs. Paa Konferencen i Rostock søgte Berg — paa P. O.s Vegne — forgæves at komme i Forbindelse med den danske Marsk Otte Krumpen, der var blevet daarligt behandlet af Frederik II. Berg skulde sige til ham, at P. O. havde hørt, at Kong Frederik — trods Hertuginde Christines gode Ret til Danmark — vilde have Adelen til at vælge Kurfyrsten af Sachsen eller en anden til Tron-

følger for det Tilfælde, at han selv skulde dø uden Børn. Men P. O., der elskede sit Fædreland og de gamle Privilegier og Friheder lige saa højt som før, maatte i Stedet anbefale at stemme paa de lothringske Fyrster, der var Folk, der holdt deres Løfter! Samme Indberetning oplyser om en Forhandling mellem P. O. og to danske Borgere, der gjorde Rede for den i alle Kredse af Danmarks Befolkning raadende Misfornøjelse med Frederik II. og forsikrede, at en fremmed Hær vilde vinde Tilslutning i et Oprør i Danmark. I et andet Brev fortæller P. O. Hertuginde, at han har vundet nogle danske Adelsmænd for sine Planer, og ytrer sin Iver for en svensk-lothringssk Alliance. Forbunds- og Ægteskabsforhandlingerne med Erik XIV. blev ogsaa genoptaget 1565; men da den politiske Situation i Europa i Aarets Løb forandrede sig til Sveriges Skade, tabte Lothringen Interessen for Forhandlingerne. Mest afgørende var det **maaske**, at P. O. fik en ny Indstilling i det nordiske Spørgsmaal. Hjemmefra hørte han om de fortvivlede Forhold, der gav stadig øgede Muligheder for hans Tilbagevendelse. Over for Christine malede han derfor Sveriges Udsigter i mørke Farver. Da Situationen i Danmark baade militært og økonomisk saa **aller**-sortest ud, da Rigsraadet nægtede at bevilge nye Skatter af Bønderne, maatte Kongen bekvemme sig til at udstede et Lejdebrev for P. O. (20. Sept. 1565). Det blev ikke benyttet; men i Marts 1566 kunde P. O. — med et nyt Lejde af 24. Jan. — vende hjem til Danmark, i hvert Fald formelt for at forhandle med Frederik II. om en Udsoning med Lothringen. Ifølge Meddelelser fra P. O. og hans Tjener til Hertuginde og andre lothringske Personligheder beklagede Frederik II. over for P. O. det tidligere daarlige Forhold — han havde ønsket en Forstaaelse med ham 1562 — og gav ham straks (24. April) alle hans Godser tilbage; Kongen vilde, at han for Fremtiden skulde være den, der stod Tronen nærmest. I Juni vendte P. O. tilbage til Lothringen med Fuldmagt fra Frederik II. til at forhandle med Hertuginde. Noget positivt Forlig kom ikke i Stand, men P. O. fik Lejlighed til at bringe sine private Forretninger i Orden. 1565 havde han købt Einville Slot, By og Gods Nord for Lunéville af Hertugen for en anelig Sum; ved sin første Hjemrejse **laa** han i Proces. Sent paa Efteraaret rejste han atter tilbage til Danmark; men den velunderrettede Fugger'ske Agent i Kbh. Wusenbencz betegner ham endnu n. A. som »god lothringsk«.

Den **dansk-lothringske** Tilnærmelse, der blev indledet samtidig fra begge Sider i Efteraaret 1565, har vel fra dansk Synspunkt — ligesom ogsaa fra P. O.s eget — haft den Opgave at dække

P. O.s Tilbagetog fra Lothringen. Forklaringen paa hans Hjemkaldelse er — efter alt at dømme — den, at Højadelens Ledere — Mænd som Johan Friis, Frants Brockenhuus, Jørgen Lykke og Rosenkrantz'erne — i ham saa den eneste Redning i Rigets ulykkelige Stilling, der havde spredt Fortvivlelse i alle Kredse. Forandringen sporedes øjeblikkelig, skønt P. O. først i Febr. 1567 blev udnævnt til den gamle, svage Mogens Gyldenstiernes Efterfølger som Statholder paa Kbh.s Slot; i Aug. s. A. fik han Titlen Righofmester og blev dermed Landets fornemste Embedsmand. Allerede i Slutningen af 1566 var han og hans Hjælpere i Gang med Løsningen af det mest paatrængende Problem: at skaffe Penge til Krigens Fortsættelse. Der fulgte nu en Række nye Skatter, ikke mindst paa Adelen, der 1567 bevilgede hele to Skatter, først af sit Arvegods, siden af sine Lensindtægter. En vigtig Forudsætning for Adels Villighed var det uden Tvivl ogsaa, at der i Løbet af 1567 blev truffet en Ordning mellem Kronen og dens adelige Kreditorer, paa een Gang lempelig for Kronen og betryggende for Adelen. Skatteopkrævningen blev gennemført med haard Haand og ikke uden Knurren fra Befolkningens Side — Bønderne synes f. Eks. at have været misfornøjede med den nye Kvægskat —, men man fik Midler til at betale Lejehæren dens Tilgodehavende, hvad der atter banede Vejen for Afslutning af nye Kontrakter, der nedsatte Krigsudgifterne. Der udgik allerede i Dec. 1566 Ordre til, at Adelsskatterne skulde indbetales til Kansler Joh. Friis og P. O.; men snart overtog P. O. praktisk talt Forvaltningen af alle Kronens Midler, og Rentekammeret blev underlagt ham. Ham tilkommer ogsaa Æren for den berømte Sundtoldreform af 25. Febr. 1567, hvorefter der foruden den gamle Skibstold skulde betales en Varetold, en Tanke, der dog efter en mere beskedne Maalestok var blevet bragt i Anvendelse allerede ca. 1550. P. O. udnyttede her snildt den førende Sømagt Nederlandenes Svækkelse gennem den stigende Spænding i Forholdet til Spanien. Som det gik med Finansstyrelsen, gik det med næsten alle andre Sider af Statsstyrelsen. Statsakterne bekræfter fremtrædende samtidige som Enkedronning Dorotheas og den franske Gesandt Dancays Udtalelser om, at Regeringen nu var i Joh. Friis' og fremfor alt P. O.s Hænder. Kongen opholdt sig mest paa Fr.borg, mens Righofmesteren og Kansleren residerede paa Kbh.s Slot. Pengevæsenets, Hærens og Flaadens Administration var navnlig P. O.s, Korrespondancen med Udlandet og lokale Myndigheder i Indlandet fortrinsvis Joh. Friis' Omraade; men sammen udkastede de ofte Planer til militære Operationer og affattede vigtige Skrivelser;

der findes imidlertid ogsaa mange Eksempler paa, at P. O. alene har opsat Breve til uden- og indenlandske Personligheder. Især fra Begyndelsen af 1569 traadte den gamle Kansler i Baggrunden. Kongen følte sig i første Omgang lettet over, at den nye Regering fandt ud af Uføret; men allerede lidt ind i 1567 mærker man i Brevene til P. O. og Joh. Friis Irritation og Bitterhed; mange Sager overlades helt til deres Afgørelse; men Kongen var dog langt fra uden Initiativ; navnlig gjorde han sig stadig gældende i militære Spørgsmaal. 1568 ledede P. O. og Kansleren Fredsforhandlingerne med Sverige i Roskilde; Kongen mente siden, at det var den danske Delegations bryske Optræden, der var Skyld i, at der ikke opnaaedes Fred. Efter Freden (1570) staaer Finanserne fortsat under P. O.s dygtige Ledelse; i et Brev fra 1572 siger Kongen udtrykkeligt, at han »har Rigens Penge under Hænder«. Statsgælden bragtes ned, og en Del af Pantelenene indløstes inden P. O.s Død. En ny Møntordning bidrog ogsaa til at bringe bedre Orden i Pengevæsenet; den forringede Mønt (»Klippingene«) forsvandt næsten helt. Fra 1574 træder den nye Rentemester Christoffer Valkendorf i Forgrunden ved Siden af Rigshofmesteren. Efter Joh. Friis' Død (1570) er P. O. Eneleder af Udenrigspolitikken; den nye Kansler, Niels Kaas, betyder kun lidt. Derimod er Kongens Indgriben paa dette som paa andre Omraader tiltagende efter Krigen. — Ogsaa paa Aandslivets Omraader har P. O.s Virke sat sig Spor. Han beskæftiger sig jævnlig med kirkelige Anliggender. Hans Interesse for Universitetet gav sig Udtryk i hans Medvirkning ved Kommunitetets Oprettelse (1569) og ved en stor Forøgelse af Universitetets Indtægter (1571). Flere senere Professorer som Jørgen Dybvad (s. d.) havde væsentlig ham at takke for deres videnskabelige Uddannelse. Han støttede Birgitte Gjøe mod gridske Slægtninge ved Oprettelsen af Herlufsholm. Selv stiftede han Legater til Fordeel for Metropolitanskolen og fattige i Kbh. (Vartov).

Skønt Uvillien ofte slaar igennem i Frederik II.s Breve til P. O., har Kongen dog i ham erkendt en saare nyttig Statstjener. Det holdt ofte haardt for P. O. at faa nogle faa Dages Ferie, saa han kunde faa Tid til et Besøg paa sine kære Godser. P. O.s Begærlighed efter Len og privat Godsrigdom fornægtede sig heller ikke efter hans Hjemkomst. Allerede 4. Dec. 1566 fik han Vordingborg Len uden Afgift og 1569 Nykøbing (F.) Len paa Regnskab uden Løn; under disse to Hovedlen lagdes efterhaanden flere mindre Len, saa P. O. fik det meste af Sydsjælland og Lolland-Falster under sin personlige Bestyrelse. Vi møder ikke mere de voldsomme Godsstridigheder med hans Standsfæller. Dog skyldes det maaske P. O.s

Hævnlyst, naar Mogens Gyldenstierne efter sin Afgang som Statholder mistede sine Len. Med Herluf Trolles Enke Birgitte Gjøgik han paa Forlig **1567**; hun fik Lov til at beholde de omstridte Gaarde til sin Død; men Kronen **maatte** rigtignok indtil da give P. O. Erstatning gennem en Forlening. Ved Forliget med Kongen fik han sine to Hovedgaarde Gisselfeld og Tølløse samt sit øvrige spredte Gods tilbage. Efter sine Brødre Johan (d. **1559**) og **Eskil** (s. d.) havde han arvet Tordsø i Skaane og Løgismose paa Fyn, og ved Køb eller Mageskifte erhvervede han yderligere Hjelmsøgaard og Part i Holmegaard paa Sjælland — førstnævnte Gaard mageskiftede han allerede **1568** til sin Svoger Erik Podebusk — og Halvdelen af Tange og Togerup i Fyn og Skaane. Med sin Hustru fik han Del i Vallø, og han bestyrede Skarholt i Skaane for sine **Stifbørn**. Ved Mageskifte og Køb fortsatte han i stor Stil Udvidelsen og Afrunding af Gisselfelds Arealer. Han fuldførte Opførelsen af Gisselfeld og naaede ogsaa kort før sin Død at faa en ny Hovedbygning paa Tølløse færdig. En Fløj af Løgismose Slot er ligeledes bygget af ham. P. O. var en **dygtig** Landmand. Som Lensmand paa Vordingborg indførte han Brakpløjning; men det gik i Glemme igen ved hans hurtigt paafølgende Død.

P. O. var en sjælden rigt udrustet Natur med stærke Modsætninger i sit Sind. En utæmmelig Virketrang, der ytrer sig paa de forskelligste Felter, har præget hele hans Liv; men han har været en Herskernatur, for hvem andres Underordning under hans Villie var en Selvfølge. Hans hovmodige Væsen og hvasse Tunge **maatte** virke frastødende paa mange. Som Statsmand har han næppe været egentlig nyskabende; men han var den geniale Taktiker, der altid vidste Udvej, ganske særlig paa det finansielle Omraade. Han var en smidig Diplomat, der med sit enestaaende personlige Kendskab til europæisk Storpolitik forstod at udnytte Modpartens Svaghed. Som Rigshofmester har han uden Tvivl været mere frygtet end elsket. **1567** tørnede han saa voldsomt sammen med Hærens øverstkommanderende Daniel Rantzau, at denne bad Kongen om et sikkert Lejde, da han skulde rejse til Kbh. og forhandle med P. O. om Landsknægtenes Forhold. S. A. er den unge adelige Historiker Axel Gyldenstierne (s. d.) i sine Breve til sin Moder stærkt ængstet ved den blotte Tanke om P. O.s Uvenskab. P. O.s Godsgridskhed har i hvert Fald i hans yngre Aar gjort Forholdet til hans Slægt og Standsfæller vanskeligt. Med en kraftig Appetit paa Livets Realiteter har han forenet Skønhedsglæde og Kundskabstrang. Paa hans Bord prangede udsøgte, her hjemme vist hidtil ukendte Retter som Østers og Fasaner. Sit skønne Slot

Gisselfeld omgav han med Haver med fremmede Frugttræer og sjældne Planter, og de omliggende Mosehuller forvandlede han til et storartet Komplex af Karpedamme. Han, som i Lothringen omgikkes de vildeste Eventyrere og Kondottierer som **Wilh. v. Grumbach** og hans Venner, holdt som Righshofmester af at samle Videnskabens store Navne i sit Hus. Han opmuntrede A. S. Vedel i hans historiske Forfattervirksomhed, og han raadede Tyge Brahe til at trodse sin Slægts Fordomme og udgive sit Skrift om den nye Stjerne (De nova **stella**, 1573) ud fra den Betragtning, »at det ingen Skam var for en Adelsmand at lade noget smukt til Videnskabens Oplysning komme ud fra sin Haand«. En lignende Fordomsfrihed lagde P. O. for Dagen paa det religiøse Omraade, da han holdt sin Haand over Niels Hemmingsen, som var blevet anklaget for Kryptokalvinisme.

Mens P. O. næppe nogen Sinde vandt Frederik II.s fulde Sympati, stod han paa en venlig Fod med hans Søster Kurfyrstinde Anna af Sachsen, med hvem han og hans Hustru brevvekslede i hans sidste Aar. I disse Breve hører vi om hans sidste Sygdom og Død. Hans Helbred var i de sidste Aar vaklende; han led af Trangbrystethed og Aandenød. Hustruen fortæller, hvorledes han klar til det sidste gik Døden i Møde med Frejdighed og inderlig Tro. Kongen forbød hans Enke at opsætte et Mindesmærke over hans Grav, han **maatte** nøjes med en Ligsten og et Epitafium. Derimod sendte Kongen en betroet Mand til Udlandet for at opspore mulige Oplysninger om hans Intriger i Udlændighedstiden; det lykkedes kun at finde Afskrifter af Breve, men ingen Originaler.

Malerier paa Gisselfeld (det ene **maaske** med Rette betegnet 1545, det andet fra de senere Aar) og paa Fr.borg (1574). Portræt paa Fløjen af en Altertavle fra Braaby Kirke (1579, Gisselfeld). Gravsten i Braaby Kirke; Afstøbning paa Fr.borg. Stik af Sysang 1778 og af J.M. Preisler 1765. Stik fra 1677 af en nu forsvunden Gravsten i Frue Kirke. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg.

A. N. **Ryge**: Peder Oxes Liv og Levnets Beskrivelse, 1765. Troels-Lund: Peder Oxe, 1906. Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 342. H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie, bl. a. I, 1868—69, S. 438; II, 1869—72, S. 374—84; IV, 1868—74, S. 87 ff. Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 334—424. Danske Herregaarde ved 1920, I, 1922, S. 108—11. J. R. **Hübertz**: Actstykker til Bornholms Historie, 1852. L. **Laursen**: Danmark-Norges Traktater, I—II, 1907—12. G. L. **Wad**: Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, I—II, 1893. Breve til og fra Mogens **Gyldenstjerne** og Anne Sparre, udg. ved E. Marquard, I—II, 1929—36. Hist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1907, S. 307—24. Poul Colding: Studier i Danmarks politiske Historie i Slutningen af Christian III.s og Begyndelsen af Frederik

II.s Tid, 1939. O. F. C. Rasmussen: Optegnelser om Gisselfeld, 1868. L. Daae: Om Frederik II.s **paatænkte** lothringske Giftermaal og om Danmarks Forhold til de Grumbachske Uroligheder, i Norsk Hist. Tidsskr., II, 1872, S. 46—110. Fr. Krarup: Anm. af Chr. de Treschow: Contributions to the history of queen Elizabeth, i Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72, S. 900—36. C. F. Bricka: Kong Frederik II.s **Ungdomskjærlighed**, 1873. Joh. Grundtvig: Frederik II.s Statshusholdning, 1876. Troels-Lund: Historiske Skitser, 1876, S. 1—109. Danmark i Aaret 1567. En fuggersk Agents Indberetninger. Ved Knud Fabricius (Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916, S. 1—27). Knud Fabricius: Et **Besøg** i Danmark for 350 Aar siden, i Vor Fortid, I, 1917, Sp. 193—206, 241—54, 265—78. Georg **Landberg**: De nordiska rikena under **Brömsebroförbundet**, 1925. Ingvar Andersson: Erik XIV och Lothringen, i Scandia, VI, 1933, S. 23—62.

Poul Colding.

Oxe, Torben, d. 1517, Lensmand. D. 29. Nov. 1517 i **Kbh.**, begr. i eller ved Graabrødre K. Broder til Johan **O.** (d. 1534, s. d.). Ugift.

T. **O.** nævnes som Hofsinde under Kong Hans. 1509 købte han af denne Andel i Næsbyholm. Da Axel Lauridsen **Thott**, som var Medejer af Godset, afhændede sin Part til Otte Holgersen Rosenkrantz, overfaldt T. **O.** Axel Lauridsen og aftvang ham »ved Trusler og Fængsel« et Skøde, der blev dateret forud for Skødet til Otte Holgersen. T. **O.** opnaaede derved i Begyndelsen af 1513 at faa Laasebrev paa Næsbyholm, men ved **kgl.** Rettertingsdom Juli s. A. blev Godset tildømt Otte Holgersen, da Axel Lauridsen aflagde Ed paa, at han ikke havde skødet Næsbyholm til nogen før til Otte Holgersen. T. **O.**s Optræden i denne og en anden Godssag (om Mogenstrup i Skaane) afsvækker ikke Povl Helgesens Dom, at han var en Mand »med mange Laster, voldsom og **utaalclig** for alle og vilde være blevet en ikke ringere Tyran end Christian II., hvis han havde haft saa stor Magt, som han var grusom og ugudelig«. — 1514 el. 15 blev T. **O.** forlenet med **Kbh.**s Slot, under hvilket Krogen 1515 blev lagt. 17. Juni 1517 fik han Tilladelse til at indløse Lindholm i Skaane, men s. A. lod Kongen ham fængsle, han blev anklaget for Rigsraadet og 29. Nov. henrettet. Affærens Enkeltheder — deriblandt Hans Faaborgs (s. d.) Rolle — er usikre og endnu omstridte, og det er umuligt at fastslaa, om T. **O.** har begaaet den eller de Forbrydelser, han blev beskyldt for. Det er sandsynligt, at Anklagen mod ham for Rigsraadet har bestaaet i eller omfattet en Beskyldning for Giftmord paa Dyveke (s. d.), at Rigsraadet har frifundet ham for dette Forhold, og at Kongen derefter — men dette bygger alene paa Svanings Meddelelse — har ladet ham føre for en Herredstingsret af tolv Bønder, som har kendt ham skyldig med Formlen »vi dømmer ham **ikke**,

men hans Gerninger dømmer ham«. Denne Retsformel er kun fundet anvendt i Tyverisager, hvor Tyven var paagrebet med Kosterne, havde aflagt Tilstaaelse eller Tyveriet af andre Grunde var utvivlsomt, og **hvor** en lavere Domstol derfor undtagelsesvis kunde idømme Livsstraf. Man **maa** da formode, at T. O. formelt er blevet henrettet for aabenbart Tyveri eller en dermed ligestillet Forbrydelse — **maaske** Underslæb som Lensmand —, skønt dette ikke siges i nogen af Kilderne. Den Antagelse, at de to Sager mod T. O. for Rigsraad og Herredsting har haft forskelligt Indhold, støttes af den Betragtning, at det vilde være besynderligt at bringe en af Rigsraadet paadømt Sag for en lavere Domstol, hvis **Formaalet** med Herredstingssagen var at give T. O.s Henrettelse et formelt lovligt Grundlag. — T. O.-**Sagen** fik politisk Betydning ved at markere og skærpe Modsætningen mellem Kongen og **Rigsraadskredsen**, og blandt Klagepunkterne mod Christian II. i Frederik I.s Haandfæstning og andetsteds findes ogsaa en Paastand om, at T. O. blev henrettet »**mod** Hans Naades Raads Dom«. Man kan maaske forstaa dette saaledes, at Kongen ved at lade ham henrette reelt vilde ramme ham for den Forbrydelse, Rigsraadet havde frifundet ham for.

Danmarks Adels Aarbog, XXIV, 1907, S. 341. L. Weibull i Scandia, V, 1932, S. 17—55 (med **Henvisninger** til den ældre Litteratur). Erik Arup: Danmarks **Hist.**, II, s. A., S. 340 f. Karl Rasmussen i Politiken 25. Febr. 1939.

Povl Bagge.

Oxelberg, Daniel **Ferdinand** Gottlieb, 1833—90, Snedkermester. F. 12. Jan. 1833 i Kbh. (Frue), d. 15. Juli 1890 i Hellerup, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Snedkermester Peter Mathias O. (ca. 1800—66) og Kirstine Magdalene Malvig (1801—82). Gift 8. Juni 1861 paa Frbg. med Anna Hansen, f. 29. Juli 1839 i Stenmagle, d. 7. Sept. 1906 i Hellerup, D. af **Aftægtsmand** Hans Jensen (1775—1853, gift 1° 1800 med Kirsten Nielsdatter, 1771—1833 (gift 1° med Gaardejer Jørgen Andersen, ca. 1749—99) og **Johanne Christensdatter** (ca. 1797—1842, gift 1° med Husmand Christopher Nicolaisen, ca. 1792—1831) og Plejedatter af Værtshusholder i Kbh. Jørgen H. (1800—67) og Mette Rasmussen (1804—79).

O. kom i Lære paa de ansete, 1810 grundlagte Thielemann'ske Værksteder, som hans Fader bestyrede. 1853 blev han Mester og rejste derefter paa Stipendier halvandet Aar i Udlandet, hvor han navnlig opholdt sig i Berlin og Wien og satte sig ind i Maskinsnedkeriet paa de større Værksteder. Efter et Besøg paa Verdens-

udstillingen i Paris 1867 havde han sin Plan om Oprettelsen af et Maskinsnedkeri færdig 1871 og etablerede sig i **Kbh.**, hvor Værkstedet snart voksede til Byens største og mest ansete. **O.** virkede dog ikke blot for sit Fags mekaniske Udvikling, men stræbte tillige efter at fyldestgøre Skønhedens Fordringer. Paa Verdensudstillingen i Paris 1878 opnaaede han Guldmedaille for **Bygningssnedkerarbejde**. Han virkede sammen med de bedste Arkitekter og fulgte til de mindste Enkeltheder deres Tegninger. Et Par repræsentative Arbejder fra hans Værksteder er Mahognidørene til Det tekniske Selskabs Skoles Festsal i Ahlefeldtsgade, en Gave til Skolen fra ham, og Kongeværelset paa Den store nordiske Udstilling 1888, tegnet af Martin Borch og senere af **O.** skænket til Kunstindustrimuseet. Fra 1876 var **O.** Medbestyrer i Kbh.s Snedkerlav, 1877 Næstformand og 1886 Formand for Snedkernes Tegneforening af 1837. **O.** havde arbejdet sig frem ved egen Hjælp, og hans Arbejder opnaaede Tidens højeste Anerkendelse; hans Selvfølelse var derfor forstaaelig. I politisk og social Henseende var han en meget konservativ Mand, en aaben Modstander af den fremtrængende Socialisme og Fagforeningsbevægelse, men hans menneskelige Egenskaber, Hjælpsomhed og Retsind, var lige saa kendte. Han var almindelig afholdt af dem, han kom i Forbindelse med. — R. 1881. — Maleri af B. **Middelboe** 1881. Træsnit af H. P. Hansen 1887.

A. **Bauer**: Snedkernes Tegneforening, 1887. R. **Berg**: Snedkerlavet 1554—1904, 1904. Bygningssnedkernes Fagforenings Jubilæumsskrift, 1922. Erik Schiødt i **Ill. Tid.** 27. Juli 1890.

Georg Nygaard

Oxendorph, Jørgen Dinesen, ca. 1641—1712, Landmaaler, Matematiker. F. ca. 1641, begr. 7. Juni 1712. Forældre: Tolder og Stiftsskriver paa Mors, senere Borgmester i Nykøbing S. Dines Andersen og Cathrine Jørgensdatter. Farbroder til Hans Mossin (s. d.). Gift med Anna Nielsdatter, f. ca. 1651, d. 1711 (gift 1° med Hans Bastian).

J. D. **O.** blev 1681 Landmaaler ved Jordrebningen paa Sjælland og 1683 i Jylland (Kalø Amt) og forestod fra 1684 Matrikulens Indretning. 1687 udnævntes han til Direktør for Navigationsskolen og begyndte n. A. en **Søopmaaling** og Kortlægning af Øresund. I Vinteren 1689 udførte han en Opmaaling paa Isen af Kbh.s Red fra yderste Tønde til Toldbodbommen. 1692 blev han tillige udnævnt til Professor i Matematik ved Det kgl. ridderlige Akademi, hvor han virkede til Akademiets Ophævelse 1710. I hans Direktørtid blev Navigationsskolen udvidet, og 1697 ændredes dens Navn til Søakademiet. — J. D. **O.** udgav 1687 »**Dansk Matrikulregning**«

(ny Udg. 1769 ved Hans de Hofman), hvor han i Fortalen giver en Fremstilling af Matrikulararbejdet, og hvor han ogsaa angiver Længden baade af den gamle og af den nye (rhinlandske) Alen i Forhold til Sekundpendulets Længde. Ideen til Længdeenhedens Tilknytning til et Naturmaal stammer fra Huygens og er sandsynligvis naaet til J. D. O. gennem Picard og Rømer. 1696 udgav J. D. O. endvidere »Introductio in mathesin«.

Tidsskrift for **Søvnæsen**, LXXXVII, 1916, S. 89 — 104. Hist. **Medd.** om **Kbh.**, V, 1915—16, S. 416—24, 429. Tidsskrift for **Opmaalings-** og Matrikular-**væsen**, XII, 1929—31, S. 569—93; XIII, 1932—34, S. 1—19.

H. Crone (A. Schneider).*

Oxholm. Slægten O. føres tilbage til Mønsterskriver ved Holmen, Krigsraad Lorentz O. (d. 1768), der selv angiver at være født i Haderslev 1714, men sandsynligvis er identisk med den 1702 i Toftlund døbte Laurits Jørgensen og Søn af Sogndegn der Jørgen Lauridsen (Hermansen) (1564—1729), der paa den 1743 lagte Ligsten kaldes O. og som var født i Oksbøl paa Als, hvoraf Navnet. Lorentz O. var Fader til Kammerraad Lorentz O. (1749—1825), til Anna Maria (Nancy) (1762—1822), der først var gift med Maleren Nicolai Abraham Abildgaard (1743—1809, s. d.), dernæst med Kammerherre Reinhard (Henrik) v. Eppingen (1749—1821, s. d.), og til nedenn. Generalguvernør i Vestindien, Generalløjtnant Peter Lotharius O. (1753—1827), hvis Børn 1840 blev optaget i den danske Adel; af disse nævnes Overhofmarskal Waldemar Tully O. (1805—76) til Taarnborg nedenfor; af de øvrige skal nævnes Emilie Cathrine O. (1799—1881), der ægtede den svenske Minister i **Kbh.**, senere i London Baron Carl Hochschild (1785—1857), Kammerherre, Generalmajor Frederik Thomas O. (1801—71), Kammerherre, Kaptajn Harald Peter O. (1807—69) til Taarnholm, spansk Brigadeoberst Carl Arthur O'Neill O. (1804—39) og Kammerherre, Generalmajor Oscar O'Neill O. (1809—71) til Rosenfeld, hvis nedenn. Søn Overkammerherre Oscar Siegfried Christian O'Neill O. (1855—1926) er Fader til den danske Gesandt i Oslo Oscar Ludvig Fritz Adolf O'Neill O. (f. 1889). — Ovenn. Kammerraad Lorentz O. (1749—1825) var Fader til Sognepræst i Jyllinge og Gundsømagle Jørgen Nicolai O. (1784—1849), hvis Sønner var Kaptajn, Postmester Lorentz Lotharius Jørgen O. (1817—89) — Fader til nedenn. Kammerherre, Stiftamtmand Waldemar Henry Theodor O. (f. 1868) — og Sognepræst i Borup og Kimmerslev Theodor O. (1820—69), der var Bedstefader til Stiftamtmand W. H. Th. O.s Hustru Muriel Monrath O. (f. 1885).

Danmarks Adels Aarbog, IV, 1887, S. 343—46; XXIII, 1906, S. 484.
Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 137. Albert Fabritius.

Oxholm, Oscar Siegfried Christian **O'Neill**, 1855—1926, Overkammerherre. F. 31. Jan. 1855 paa Rosenfeld ved Vordingborg, d. 30. Juli 1926 paa Teltet ved **Kvistgaard**, begr. i Kastrup ved Vordingborg. Forældre: Kammerherre, Major, senere Generalmajor Oscar O'Neill O. til Rosenfeld (1809—71) og Adelaide Maria O'Kelly (1817—82). Gift 15. Aug. 1888 i Holsteinborg med Komtesse Fritze Wilhelmine Wanda Theodora Holstein, f. 18. Okt. 1867 paa Holsteinborg, D. af Overkammerherre, Lensgreve Ludvig H. til Holsteinborg (s. d.) og 1. Hustru.

O. blev Student 1874 fra Ribe og cand. polit. 1881. Han gik derefter ind paa den diplomatiske Bane, var Attaché i Wien 1883—85, og efter i et Aars Tid at have været Assistent i Udenrigsministeriet Attaché i Stockholm 1886—88. Efter paa ny at have gjort Tjeneste i Udenrigsministeriet og efter et kort Ophold i Paris (som Sekretær ved Legationen) kaldtes han til tjenstgørende Kammerjunker hos Kong Christian IX. Dermed knyttedes O. til Hoftjenesten, som han paa saa mange Maader egnede sig fortrinligt til, og hvor han fik sin **Livsgerning**. 1890 blev han Ceremonimester. 1898—1906 var han Hofmarskal. 1918 udnævntes han af Kong Christian X. til Overkammerherre. O. blev nær knyttet til den kongelige Familie, som paa mange Maader viste ham sin Paaskønnelse. Hans personlige Elskværdighed og hans muntre Sind gjorde det let for ham at færdes mellem de mange forskellige Mennesker, som hans Gerning bragte ham i Forbindelse med. Denne hans »**Menneskevenlighed**« var stærkt bestemt ved den kristelige Vækkelse, som han havde oplevet og som blev afgørende for hele hans Livsførelse. Her stod hans Hustru støt ved hans Side; hun delte ganske hans aandelige Interesser. Sammen tog de Del i mange Slags kristelig Virksomhed. Særlig den kristne Ungdomsbevægelse drog ham; han var en stadig Deltager i Studenter- og Gymnasiastmøder. Han var bl. a. Formand for Lukas Stiftelsen, Medlem af Traktatselskabets Styrelse, Udgiver af en Række Smaaskrifter og Traktater. Han tog ogsaa virksom Del i Arbejdet for Hedningemissionen, bl. a. for **Missionsudstillingerne**. — Kammerjunker 1883. Kammerherre 1891. — R. 1890. DM. 1893. K.² 1899. K.¹ 1903. S.K. 1906. — To Malerier af O. Dalberg i Familieeje. Portrætteret af A. Jerndorff 1903 paa Maleriet: Christian IX. modtager Kong Georg (Christiansborg) og af

Paul Fischer paa **Maleriet**: Christian IX. modtager den norske Deputation 1905 (Fr.borg).

Berl. Tid. 31. Juli 1926. Indre Missions Tidende, LXXIII, 1926, S. 401 ff., 412. E. Steenvinkel: Overkammerherre Oxholm, 1931. 11 K. h

Oxholm, Peter Lotharius, 1753—1827, Officer, Godsejer. F. 10. Juli 1753 i Kbh. (Holmens), d. 27. Juli 1827 paa Frederiksdal, begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Mønsterskriver ved Holmen, Krigsraad Lorentz O. (1702 el. 1714—68) og Maria Susanne Schultz (1730—82). Gift 1° 1779 (Tilladelse 16. Juni) i Vestindien med Maria Heyliger, d. 10. Juli 1794, D. af Plantageejer paa St. Croix Peter Abrahamson H. 2° 10. Juli 1796 i Vestindien med Anna (Ann) O'Neill, f. 3. Febr. 1778 i Frederikssted, St. Croix, d. 16. Aug. 1844 i Kbh. (Kat.), D. af Plantageejer Tully O'N. og Catharina O'Keiff.

O. blev 1763 overtallig Landkadet, 1769 Kadetkorporal (Løjtnant), forretdede 1771—72 Pagetjeneste og blev 1772 Løjtnant i Infanteriet (Ancienn. 1771). Fra 1774 benyttedes han ved Forarbejderne til Eiderkanalen, 1777 udgav han med Statsstøtte en Bearbejdelse af et tysk Værk om Feltbefæstning, udsendtes s. A. som å la suite i Armeen til de dansk-vestindiske Øer for at undersøge Forsvarsanlæggene der og nedsatte sig 1782 som Plantageejer paa St. Croix, hvor han 1788 blev Major og Kommandør for Militsen, og 1793 blev han Medlem af **Regeringsraadet**, hvorved han gik ud af Hærens Rammer. 1797 vendte han tilbage til Danmark, købte Frederiksdal og Aldershvile og blev en meget interesseret og initiativrig Landmand. 1799 fik han Obersts Karakter, og ved Landeværnets Oprettelse 1801 blev han Chef for et af de meget talstærke **Landeværnsregimenter**, der omfattede Sydsjælland, Falster og Lolland, og søgte ved energisk Arbejde at gøre Regimentet nogenlunde krigsbrugbart, men 1802—04 var han atter i Vestindien for at ordne sine pekuniære Forhold. 1805 blev han Generalmajor. I Kampen ved Køge (Herfølge) 29. Aug. 1807 søgte O. og hans Officerer ved modig, resolut Optræden, men forgæves, at faa de uøvede, yderst mangelfuldt bevæbnede Landeværnsfolk til at holde Stand og deltage i Fægtningen, og under sine Anstrengelser for at standse deres Flugt var han nær blevet dræbt af dem og faldt i Fangenskab. Da Landeværnet 1808 gik ind i Liniregimenterne, sattes han atter å la suite. 1814 blev han Generalguvernør i Vestindien og Generalløjtnant, men allerede 1816 blev han entlediget og vendte tilbage til Danmark. — Som Plantageejer var

han — og **maatte** være — Modstander af Negrenes Frigørelse. — Han har skrevet nogle Afhandlinger, bl. a. om de vestindiske Øer. — K. 1815. — Malerier i Familieeje. Træsnit af H. P. Hansen 1873.

F. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nokr. for 1827, 1845, S. 42 ff. Meddelelser fra **Krigsarkiverne**, udg. af Generalstaben, I, 1883; III, 1888. J. T. Ræder: Danmarks Krigs- og **polit. Hist.**, I, 1845, S. 178—212. Dsk. **Mag.**, 7. **Rk.**, I, 1936. Magazin for **militair** Videnskabelighed, IV, 1821, S. 120—37 og passim. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, V, 1902, S. 304.

Rockstroh (Lesser).

Oxholm, Waldemar Tully, 1805—76, Diplomat, Overhofmarskal. F. 11. Nov. 1805 i Kbh. (**Garn.**), d. 3. Aug. 1876 paa Smidstrup, begr. i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Generalmajor, senere General-løjtnant P. L. O. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 29. Maj 1841 i Hannover med Anna v. **Rudloff**, f. 4. Dec. 1821 i Hannover, d. 20. Sept. 1841 i Kbh. (Petri), D. af **kgl.** hannoveransk Legationsraad og Generalpostdirektør Wilhelm August v. R. (1780—1854) og Henriette Sophie v. Scheele (1784—1854). 2° 29. Okt. 1846 paa Sorgenfri med Marie Sophie Frederikke v. Krogh, f. 18. Nov. 1815 i Kbh. (**Slotsk.**), d. 17. Maj 1899 sst., D. af Kaptajn, senere General-løjtnant Christoph v. K. (s. d.) og Hustru.

O. blev Student 1820 fra Herlufsholm og tog n. A. **Examen philosophicum**, hvorefter han 1821 blev Sekondløjtnant å la suite i Fodgarden, men gjorde kun Tjeneste et Aars Tid. 1841 sattes han å la suite som Major og blev 1848 kar. Generalmajor. Da hans Fader ejede store Plantager paa St. Croix i Vestindien, deltog han i Tidsrummet 1822—30 med et Par Afbrydelser i Bestyrelsen af disse. Dog ansattes han 1827 som Adjudant hos Generalguvernøren i Vestindien, Kammerherre v. Scholten og beklædte denne Stilling, indtil han 1834 udnævntes til Guvernør hos Prinserne Christian (IX.) af **Glücksborg** og Frederik af Hessen, hvem han 1839 ledsagede til Universitetet i Bonn, hvor de et Par Aar hørte Forelæsninger. Efter Hjemkomsten 1841 blev O. Kommitteret i General-Toldkammeret og beklædte derpaa 1842—47 Stillingen som Hofchef hos Kronprinsen, den senere Kong Frederik VII. — Ved Dannelsen af Martsministeriet 1848 kom O. til at spille en politisk Rolle, idet han gav Kongen det Raad, at han skulde »sende Bud efter Folkelederne« (iflg. Kriegers Dagbøger (I, 1920, S. 7): »Nu er det Tid at kalde Skandinaverne«, s: de **Nationalliberale**). A. W. Moltke paatænkte først at gøre O. til Udenrigsminister. I Marts og Juni

1848 sendtes han i diplomatiske Missioner til St. Petersborg for at forhandle med Tsaren om Forholdene i Hertugdømmerne og skilte sig dygtigt og taktfuldt fra sit vanskelige Hverv. Han anvendtes ogsaa ved flere andre Lejligheder som Underhandler, saaledes i Stockholm Maj 1848 ved Afslutningen af en Militærkonvention om det svensk-norske Hjælpekorps, ved Forhandlingerne i Aug. 1848 om Vaabenstilstanden i Malmø og ved de frugtesløse Fredsforhandlinger i London i første Halvdel af 1849. O. havde som kongevalgt Medlem Sæde i den grundlovgivende Rigsforsamling, og 1849—53 var han Landstingsmand for Fyn, opstillet af Bondevennerne og tilhørende den **konservativ-bondevenlige** Alliance. Han var Medlem af Helstatsklubben og omtales som Tilhænger af Scheele og Modstander af Grevinde Danner. 1854—57 var han Gesandt i London. Men træt af den opslidende dansk-tyske Strid trak han sig tilbage til Privatlivet og levede nogle Aar paa sin Gaard **Taarnborg** ved Korsør, som han havde købt 1845. Efter Tronskiftet Nov. 1863 udnævntes han, der stod i personligt Venskabsforhold til Christian IX., til Overhofmarskal og spillede 1863—64 en vis Rolle som »ministeriel Fødselshjælper«; Dec. 1863 tænkte Kongen paa at lade ham danne Ministerium til Fællesforfatningens Suspension. O., der 1866 havde solgt Taarnborg, købte derefter Smidstrup ved Vedbæk, hvor han opførte en ny Hovedbygning. Personlig var han en velvillig og vindende Mand og lagde megen praktisk Dygtighed for Dagen i de forskellige Stillinger, han beklædte. Politikere som David og Krieger agtede ham ikke højt og har omtalt ham ilde. — Ordensceremonimester 1852—67.

— Kammerjunker 1824. Kammerherre 1840. Overkammerherre 1867. — R. 1834. K. 1844. DM. 1847. S.K. 1848. R.E. 1869. — **Malerier** af D. Monies 1850 og 1867 i Familieej, af Storhertuginde Marie af Mecklenburg-Strelitz 1844 ligesaa. Buste af Nic. Schmidt 1878. Litografi af A. Hohneck i Bonn 1841. Træsnit af G. Pauli 1876.

O. Muller i Hist. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1867—69, S. 110, 131 f., 168—71, 173, 199, 201. O. Lehmann: Efterladte Skrifter, II, 1873, S. 88—104. A. Leth og G. L. Wad: Medd. om Dimitterede fra Herlufsholm, I, 1875, S. 194; II, 1882—87, S. 223 f. Berl. Tid. 4. Aug. 1876. Ill. Tid. 13. Aug. s. A. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I, 1892. Geheimeraadinde Andræs politiske Dagbøger, I—III, 1914—20. C. N. David i Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914—15, S. 71, 73 f., 89 f. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, I—V,

A. Thorsøe (*Fr. de Fontenay**).

Oxholm, Waldemar Henry Theodor, f. 1868, Stiftamtmand. F. 22. Nov. 1868 i Bogense. Forældre: Postmester, Kaptajn Lorentz Lotharius Jørgen O. (1817—89) og Henriette Olivia Wolder (1838—1913). Gift 8. Nov. 1918 i Kbh. (Cit.) med Muriel Monrath Oxholm, f. 1. Aug. 1885 paa Stubberupgaard, Hindsted Herred, D. af Proprietær, senere Forsikringsinspektør Christian Emil Monrath O. (f. 1853) og Henny Vilhelmine Mackeprang (f. 1859).

O. blev Student 1886 fra Roskilde, 1892 cand. jur. og var derefter et Aars Tid Fuldmægtig ved Kbh.s Amts nordre Birk og samtidig Sagførerfuldmægtig i Kbh. I de følgende Aar var han en søgt juridisk Manuduktør og blev 1896 Assistent i Indenrigsministeriets 2. Departement, hvorfra han 1900 gik over til det da paa ny oprettede Ministerium for offentlige Arbejder, fra hvilket han dog 1905 vendte tilbage til Indenrigsministeriet (Kommunekontoret), hvor han 1909 blev Fuldmægtig og Ekspeditionssekretær og 1910 Kontorchef. Efter flere Konstitutioner som Stiftamtmand, saaledes 1908—09 i Aalborg, medens Stiftamtmand Charles Brun (s. d.) var Finansminister i N. Neergaards første Ministerium, udnævntes O. 1912 til Stiftamtmand over Lolland-Falsters Stift og Amtmand over Maribo Amt, hvilket Embede han 1932 ombyttede med Embedet som Amtmand over Fr.borg Amt. 1939 tog han sin Afsked. — I sin lange Amtmandsgerning forstod O. ved sin venlige Imødekommenhed over for alle, der søgte ham, i Forbindelse med sin usædvanlige saglige Indsigt at gøre sig afholdt til alle Sider. Det var for ham ikke just Opgaven at føre sin egen personlige Opfattelse til Sejr, men derimod at fremlægge Sagerne i Amtsraadene eller i vedkommende Udvalg og Møder paa en saa klar og gennemtænkt Maade, at Afgørelsen kunde træffes paa det rigtige Grundlag. Sin store Viden om kommunale Spørgsmaal har han nedlagt i Værket »Haandbog i dansk Kommunalvæsen, I. Landkommunernes Styrelse« (1916), der med Forbillede i Kancelliraad, Kontorchef P. F. Schous Bog om Landkommunernes Forfatning og Styrelse (1881) gav en fortrinlig Vejledning til Forstaaelse af den kommunale Lovgivning paa disse Felter. Efter de nye Kommunalloves og Socialreformens Vedtagelse (1933) udsendte O. paa ny dette Værk under Titlen »Landkommunernes Styrelse« (1935), en Bog, der ved den indgaaende Behandling af det omfattende Stof og ved Fremstillingens Klarhed vil staa som et Standardværk i dansk Kommunalhistorie. Af O.s skriftlige Arbejder bør desuden nævnes hans kommenterede Udgave af den kommunale Skattelov af 1903 (1907, 2. Udg. 1915). — I øvrigt har O.s Indsigt

og Arbejdskraft i Aarenes Løb været benyttet paa mange Omraader. Han var saaledes 1919—31 Formand i Direktionen for Stubbekøbing—Nykøbing—Nysted Jernbanen, 1920—31 Formand i Tilsynsraadet for Sparekassen i Nykøbing Falster og 1924—31 Formand for Administrationsudvalget for Rødby Kommune; 1931 blev han Næstformand i Bestyrelsen for Gribskovbanen, 1937 dens Formand og er siden 1931 Formand for Repræsentantskabet for Hillerød—Frederiksværk Jernbanen og fra 1935 Formand for Tilsynsraadet for Fr.borg Amts Spare- og Laanekasse. Fra 1933 er han Næstformand for Amtsradsforeningen for Danmark. Endvidere er O. Formand for Roskildenser-Samfundet siden dets Stiftelse 1916 og blev 1937 Medlem af Bestyrelsen for den Raben-Levetzauske Fond. I Højesteretssagfører Liebes Ministerium 30. Marts—5. April 1920 var han Indenrigs- og Landbrugsminister. Meget kirkeligt interesseret har han deltaget bl. a. i Arbejdet for Rejsning af Grundtvigskirken i Kbh. — Kammerherre 1916. — R. 1911. DM. 1920. K.² 1926. K.¹ 1934. S.K. 1939. — Maleri af Charlotte Oxholm 1895 i Familieeje.

▲ Falk-Jensen

Kaars (Pors), Claus Enevold, 1683—1762, Guvernør i Grønland. F. 18. Febr. 1683 paa Ullerupgaard i Thy, d. 26. Maj 1762 i Korsør, begr. sst. Forældre: Ritmester Claus Herluf P. og Dorthé Kaas (f. 1660, gift 2° med Jørgen Christensen Lægaard i Hals). Gift 18. Okt. 1719 i Skyum med Else Cathrine Lund, f. 14. Maj 1699 i Skyum, d. 25. April 1764 i Korsør, D. af Sognepræst Peder Nielsen L. (1657—1719) og Else Maria Svendsdatter (d. efter 1741).

Allerede Aaret efter P.s Fødsel mistede Faderen sin Gaard, og Sønnen **maatte**, opvokset i fattige Kaar, som ganske ung søge ind i Hæren, hvor han 1702 blev **Underofficer**, 1709 Fændrik, 1710 Løjtnant, 1718 Kaptajn, 1722 afgaaet efter Ansøgning som kar. Major. — Da Kongen havde overtaget Grønlands Kolonisering efter Bergenskompagniet, udsendtes 1728 en større Ekspedition til Landet med den dobbelte Opgave at anlægge en eller flere Kolonier samt et Fort til Værn mod fremmede Handlere og at finde Østerbygden. P. blev øverstbefalende med Titel af Guvernør. Efter Ankomsten til Grønland gik man straks i Gang med at anlægge Kolonien Godthaab, men det var for sent paa Aaret, til at Husene kunde blive færdigt indrettede, og de slette Boligforhold i Forbindelse med utilstrækkelig Forplejning medførte Sygdom og stor Dødelighed blandt Soldaterne og Kolonimandskabet, som til Dels bestod af forhenværende **Kastelsfanger**, og dette havde Uroligheder og Oprørsforsøg til Følge. Da Forholdene henad Foraaret 1729 faldt lidt til Ro, besluttede P. at iværksætte det paatænkte Forsøg paa at naa Østerbygden tværs over Landet. Da de bl. a. til dette Formaal medførte Heste alle var døde, Halvdelen allerede under den langvarige og stormfulde Overfart og Resten som Følge af haardt Slid og daarlig Føde, begav han sig 28. April, ledsaget af Koloniens Assistent, en Søløjtnant og nogle Menige, ind i **Ameralikfjorden**, fra hvis Bund de med to Grønlændere som Førere vandrede ind til Indlandsisen, som de besteg, men vendte, da de straks indsaa Umuligheden af at naa frem ad denne Vej, hurtigt tilbage gennem

den af F. Nansen **1888** efter hans Færd over Grønland benyttede »**Austmannadal**«. Samme Sommer anlagdes det paatænkte Fort ved Nepisene (Nipisat-Øen) i Holsteinsborgs Fjordkompleks, og her levede **P.**, til Kolonisationen **1731** efter kgl. Ordre ophævedes. **P.** ejede derefter en Gaard i Serridslev, Børglum Herred, blev **1742** Kommandant i Korsør og fik **1746** Oberstløjtnants og **1758** Obersts Karakter. Han døde som sidste mandlige Ætling af den gamle Adelslægt Pors af Vrandrup. — I Tilslutning til Hans Egedes Tanker udkastede **P.** en storstilet Plan til Grønlands Kolonisation ved Anlæggelse af en Række Etablissementer langs Kysten mod Nord til **Umánaqsfjorden** og mod Syd til Landets Ende og videre om langs Østkysten, hvorved man efter hans Formening vilde kunne naa frem til den formentlige Østerbygd. — Miniature.

Danmarks Adels Aarbog, XXVI, **1909**, S. 362 f. Hans Egede: Relation ang. den **Grøn**l. Mission, **1738**, passim. Tilskueren, VI, **1889**, S. **482—90**. **L. Bobé**: Grønlands Guvernør Claus Enevold Paars og Kolonien Godthaabs Grundlæggelse, Grønlandsk Selskabs Aarsskrift, **1922—23**, S. **38—49**. **Paars'** Indberetning om Indlandsisvandringen (i Diplomatarium **Groenlandicum**), Meddel. om Grønland, LV, Nr. 3, S. **86—89**.

H. Os termann (H.W. Harbou).

Paaske, se Paeschen.

Pacht, Lauritz **Vilhelm**, **1843—1912**, Maler og Fabrikant. F. 23. Nov. **1843** i Kbh. (**Trin.**), d. 20. Maj **1912** i Holte, begr. paa Frbg. Forældre: Bogbinder, Kasketfabrikant Laurids **Adolf P.** (**1819—**tidligst **65**, gift **2° 1856** med Eleonora Wilhelmine Hansen, **1827—57**) og Marie **Caroline** Jørgensen (**1824—**tidligst **65**). Gift **1° 11. Juni 1871** i Kbh. (Helligg.) med Ambra Maurette Brandtberg, f. 8. Jan. **1844** i **Göteborg**, d. 19. Okt. **1918** i **Kbh.**, D. af Skibsfører Alexander B. (d. **1843**) og Ida Caroline Andersen (**1818—92**). Ægteskabet opløst. **2° 15. Sept. 1901** i Kbh. med Oline Kristine Marie Olsen, f. **16. Aug. 1868** i Aalborg, d. **12. Dec. 1928** paa Frbg. (gift **2° 1913** med Grosserer Adolf Johannes Zinn, **1848—1939**, gift **1° 1882** med Suffløse Thyra Fahrner, **1859—97**; Ægteskabet opløst **1885**), D. af Arbejdsmand Niels **O.** og Ane Cathrine Poulsen.

P. kom efter sin Konfirmation i Bogtrykkerlære, var en Tid Lærling hos **Marmorhuggeren** Ronci, besøgte Teknisk Skole, hvor G. F. Hetsch interesserede sig for ham og fik ham sat i Lære hos **Porcelæsmaler** Westphal, hvorefter han **1862—67** fik Ansættelse paa Den kgl. Porcelainsfabrik. Fra **1861** søgte han Akademiets Malerskole og fik Afgang herfra **1866**. S. A. debuterede han paa Charlottenborgs Foraarsudstilling og fik **1869** den lille **Guldmedaille** og den Neuhausenske Præmie. Hans Interesser var imid-

lertid mangeartede, og selv om han vedblev til sin Død jævnlig at sende Billeder ind til Charlottenborg, hvor han udstillede uden for Censur, gled Malerkunsten dog efterhaanden i Baggrunden. I 70'erne arbejdede han saaledes med grafisk Teknik og oprettede **1874** en af de første moderne Reproduktionsanstalter her hjemme med Udførelse af Heliotypier til Bogtryk. Senere fremstillede han ogsaa Fototypier og overdrog **1882** hele denne Virksomhed til sin Kompagnon Crone (det nuværende Firma P. & Crone). Hans grafiske Interesser var imidlertid ikke forbi hermed. **1887** anlagde han en Fabrik for Bogtryksværte og Tubefarver for Kunstnere, som **1890** omdannedes til Aktieselskabet Danske Bogtrykkeres **Farvefabrik**, som han var Direktør for til sin Død. — P. var en livlig og idérig Mand og en kendt Figur i det muntre Københavnerliv i 90'erne. **1896** blev han Direktør for Københavns Panorama og var den første, der fremviste »levende Billeder« i det lille Træhus paa Raadhuspladsen, der kaldtes »Kinoptikon«, og **1898** blev han Direktør for Skandinavisk Panoptikon. Han havde gennem Aarene stærk Tilknytning til Kunstnerkredse, navnlig til Kunstnerforeningen af **18. November**, i hvis Bestyrelse han sad, og var ved Sammenkomsterne en yndet Festarrangør. Han døde som en ret velhavende Mand og testamenterede sit Hus i Holte til Bolig for ubemidlede Kunstnere. — Selvportrætter **1882** og ca. **1900**, forhen hos Johan Hansen, samt paa Gruppebillede fra Kunstakademiets **Fortsættelsesskole 1904. Reliefmedaillon** af A. Schierbeck paa Gravstenen og paa **Fr.borg**.

Dagsavisen 23. Febr. **1885**. Riget **21. Maj 1912**. Politiken s. D. Verden og vi **.6. Nov. ,9,7**. *Merete Bodelsen (C. Nyrop).*

Packness, Ejnar, f. **1879**, Arkitekt. F. 9. Jan. **1879** i Næstved. Forældre: Købmand Jens Carl Christian Bøgh P. (**1833—1918**) og Christine Hansen (**1851—1928**). Gift **1°** 8. Sept. **1908** i Kbh. (b. v.) med Sigrid Møller, f. **17. Juni 1885** i Kbh. (Trin.) D. af Læge Christian Marius M. (**1846—92**) og Agnes Rosa Dorothea Ida Smith (f. **1859**). Ægteskabet opløst. **2°** 22. April **1934** i Mylund med Eja Schiøttz-Christensen, f. **10. Aug. 1895** i Kbh., D. af cand. pharm., Løjtnant, senere Redaktør og Udgiver af »Aalborg Stiftstidende« Lauritz Alexander S.-C. (s. d.) og Hustru.

P. gjorde Svendestykke som Murer **1898**, dimitteredes fra Teknisk Selskabs Skole **1900**, fik Afgang som Arkitekt fra Akademiet **1908**, praktiserer i Aalborg fra **1910**, er kst. kongelig Bygningsinspektør sst. fra **1921**. Han var Medlem af Bestyrelsen for Akade-

misk Arkitektforening 1919—32 og sidder i Bestyrelsen for Aalborg Kunstmuseum, er Viborg Domkirkes Arkitekt fra 1934. — Det var Tegnearbejdet som ung hos Hack Kampmann og Anton Rosen samt en Spanienrejse, der førte P. ind paa hans Udviklingsretning. Ved sin intensive, om end noget sammensatte dekorative Skønhedssans indtager han en Særstilling inden for dansk Arkitektur. Traditionen mærkes altid som Baggrund, men ikke som stilistisk Tvang. Det gælder allerede Stationerne paa Aars—Hvalpsund Banen (1910); de er i deres Farver afstemt efter Landskabet. Historisk-romantisk betonet, ogsaa i de ydre Former, er Aalborg Kommunes Administrationsbygning (1912), det stilfærdige og fine, gotiserende Ting- og Arresthus for Fieskum Herred sst. (1920), Ting- og Arresthuset i Hobro (1920) og Landsretsbygningen i Aalborg (1921), et festligt Købstadhus i nordisk Renæssancestil. Til Nyklassicismen hører Brandstationen bag ved Administrationsbygningen i Aalborg (1914) og Ting- og Arresthuset i Nykøbing M., det sidste tegnet sammen med **Frühstüch-Nielsen** (1923). Umiddelbart jysk ved sin Rejsning i Landskabet og sine Materialer, men med nyklassicistisk Præg over Enkelthederne er Landstedet Sandenbjerggaard ved Slettestrand (1908). Friere baade i Helhed og Enkeltheder er Mylund Kirke (1926; oprindelig graa udvendig, nu overhvidtet), hvor P.s forfinede Ornamentik har indgaaet Forening med streng Højtidelighed og hjemlig Naturlighed. Mylund Kirke kan betragtes som Forløber for hans Hovedværk, **Markus**-kirken i Aalborg (1933), præget af en personlig Modernisme, en Bygning af et stort Anslag og som sædvanlig med fint gennemarbejdede Partier. Til en lignende moderne Retning hører Fremtiden's Bygning paa Vesterbro sst. (1936; Trappegeländerets Relieffer og Kaminen i Salen af Sigfr. **Wagner**). P. har udført ikke faa Restaureringer, saaledes Dronninglund Hovedgaard og flere Kirker, deriblandt Øster Hornum, Torslev i Vendsyssel samt Grenaa, endvidere Ombygningen af Raadhuset i Nykøbing M., Udvidelsen af Løgstør Raadhus m. m. Han har i Grenaa og Mylund Kirker samt Tingsalene haft et nært Samarbejde med Maleren og Tegneren Valdemar Andersen, der har dekoreret disse. 1933 modtog han Eckersbergmedaillen. — R. 1932. — Blyantstegning af Valdemar Andersen 1912.

Architekten, XI, 1908—09, Titelbilledet; XII, 1909—10, S. 13; XIII, 1910—11, S. 125 ff.; XVI, 1913—14, S. 393—96, 401 ff.; XXVI, 1924, S. 53—56. P. C. Knudsen: Aalborg Bys Historie, II, 1932, S. 51, 172 ff.; III, 1933, S. 191. *Nyt Tidsskr. f. Kunstindustri*, XI, 1938, S. 43—46.

Knud Millech.

Pade, Henrik Waldemar, f. 1880, Ingeniør, Industrimand. F. 6. Jan. 1880 i Kbh. (**Holmens**). Forældre: Grosserer Waldemar Oscar P. (1848—1913) og Olga Barbara Elise Johansen (1850—1929). Gift 23. April 1909 i Aalborg med Rosa Braun, f. 3. Okt. 1884 i Aalborg, D. af Vinhandler Konsul Sigmund B. (1852—1924) og **Maren** tine Lund (f. 1862).

Efter at have taget fjerde Klasses Hovedeksamen fra Østre Borgerdydskole kom P. 1896 i Lære i den dengang meget kendte Virksomhed Professor C. P. **Jürgensens** mekaniske Etablissement i Kbh., hvor han to Aar senere blev teknisk Assistent. 1900 rejste han til Tyskland og blev Ingeniørassistent hos Helios **Elektrizitäts** A. G., **Köln-Ehrenfeldt**. 1901 blev han Driftsingeniør hos Norddeutsche Seekabelwerk A. G., Nordenham an der **Weser**, og 1904 kom han til den af H. P. Prior grundlagte Virksomhed, Nordisk Kabel- og Traadfabriker, som han siden har tilhørt. 1917 blev han teknisk Direktør i Firmaet, og s. A. optoges han, skønt ikke Polytekniker, som Medlem af Dansk Ingeniørforening. 1916 blev han Medlem af Bestyrelsen for Elektroteknisk Forening, hvis Formand han var 1920—24. 1917—21 var han Medlem af Gentofte Kommunalbestyrelse. Fra 1920 er han Censor i **Materiallære** ved Polyteknisk Eksamen. Han sidder i Ledelsen af en Række Foretagender. 1918—20 var han saaledes Medlem af Bestyrelsen for Akts. Tvermoes & Abrahamson. 1921 blev han Medlem af og Næstformand for, 1928 Formand for Bestyrelsen for Akts. Strandvejs Gasværket, 1927 Medlem af Dansk Elektroteknisk Komité, 1924 af **Industriraadet** og 1930 af Bestyrelsen for Akts. Jacob Holm & Sønner. 1932—35 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse, og fra 1931 er han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Forening for social Oplysning. 1935 blev han Medlem af Kbh.s Amsraad og 1937 af Akademiet for de tekniske Videnskaber. — R. 1919. — Buste af V. Gustafson 1931.

S. Elvius og V. A. Guldbrandsen: Nyholm, 1893, S. 4. Torkil **Baumgarten**: **Arkiv** for Genealogi og Heraldik, 1908—19, S. 292. A. K. Aubeck: Elektroteknisk Forening under Direktør Pades Formandstid, Elektroteknikeren, 1924, 94.

Povl Vinding.

Pae, se under **Pæ**.

Paeschen (Paschen, Pascha, Paaske), **Hans van**, ca. 1570, Bygmester. Familieforhold ukendte.

Utvivlsomt indvandret Flamlænder, **maaske** af samme Slægt som den i Antwerpen og England virkende Henri van Paschen, fik

H. v. P. Bestalling som kgl. Bygmester 25. Juni 1564. Han arbejdede i første Række som **Fæstningsingeniør** paa Bahus, paa Akershus og i Oslo. 1574 var han i Kbh. og paabegyndte Opførelsen af Kommunitetets Stenhus. Sin betydeligste Opgave fik han, da Frederik II. 1574 besluttede at ombygge Kronborg (Krogen Slot), hvor han de følgende Aar ledede Omdannelserne af Nord-, Syd- og Vestfløjen. 1576 fik han Byggegrund i Helsingør og forlenedes med Borupgaard i Tikøb Sogn. Men den kongelige Naade varede kun kort; sidst i 1577 sendtes H. v. P. atter til Bahus under Vilkaar, der tyder paa, at Kongen, ligesom allerede 1566, har næret Mistillid til hans Troskab og frygtet for, at han skulde undvige til Sverige. Dette understregedes endnu stærkere 1581, da hans Ejendomme blev ham frataget. Han slap dog for videre Tiltale, men hans senere Skæbne er ukendt.

Francis Beckett har hævdet, at H. v. P. som kgl. Bygmester har bygget Tyge Brahes Uraniborg (1576—80), og at desuden Eiler Grubbes Lystrup (1579) og Mette **Rosenkrantz'** Vallø (før 1586) skyldes ham. Disse Bygningers Skulpturer er sikkert nok prægede af samme Billedhugger, og deres nederlandske Stil stemmer med de danske Alabasterskulpturer af Floris-Retningen, **Adelsmonument**er i Ringsted og Aarhus (1575—76) og Altertavlen fra Lunds Domkirke (1577). Fra anden Side er det indvendt, at H. v. P.s Arbejde paa Lystrup ikke kan forenes med hans Internering paa Bahus, at Kronborgs ældste Sandstensdekorationer skyldes andre, og at Arkitekt-Ingeniøren og Billedhuggeren næppe er samme Person. Spørgsmaalet herom har endnu ikke fundet sin endelige Afgørelse.

Francis **Beckett**: Uraniborg og **Stjerneborg**, 1921, S. 13—16, 33 (med **Litteraturhenvisninger**). C. A. Jensen: Lystrup (Ældre nord. **Arch.**, IX, 1936), S. 8. V. Lorenzen og Charles Christensen i Vallø (Ældre nord. **Arch.**, X., 1938, S. 11 f.). V. Wanscher: Kronborgs Historie, 1939, S. 18 33.

Chr Axel Jensen.

Pagh, Christian Lehmann, 1841—1912, Politiker. F. 17. Jan. 1841 i Fredericia, d. 8. April 1912 i Bogen, begr. sst. Forældre: Snedkermester Niels P. (1802—63) og Ane Margrethe Windeleff (1801—75). Brodersøn af Poul P. (s. d.). Gift 11. April 1876 i Faaborg med Ida Elizabeth Mikkelsen, f. 12. Juli 1854 i Faaborg, d. 17. April 1908 i Bogen, D. af Købmand, senere Vicekonsul Erich Peter Christian Abilgaard M. (1817—94) og Maren Cathrine Rasmussen (1817—95).

P. uddannedes som **Typograf** i »Fredericia Avis«s Trykkeri, samtidig med at han skaffede sig Kundskaber gennem Privatundervisning og Studier paa egen Haand. Han blev Medarbejder ved »Fredericia Avis« og var en Tid under Krigen **1864** Bladets Leder. **1865** købte han »Bogense Avis«, hvis Holdertal paa det Tidspunkt var ganske ringe. **1904** afstod han Bladet, der da inden for sit snævre Omraade havde vundet en anselig Position. Selv blev han hurtigt en Forgrundsfigur i sin By. Fra **1869** til sin Død havde han Sæde i Byraadet, og han erhvervede sig her et grundigt Kendskab til alle Grene af den kommunale Forvaltning. Ogsaa ud over sin Egn vandt han sig Anseelse som Kommunalpolitiker og som Talsmand for Købstadinteresser. Han var Medlem af **Næringslovs-**kommissionen af **1890** samt en Tid Næstformand i Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk og Formand i Dansk **Provinsbogtrykkerforening**. **1909—12** var han Formand i Købstadforeningen. — **1902** valgtes han ind i Landstinget, hvor han havde Sæde til sin Død. Det var som Højremand af den gamle Skole, han traadte ind i Tinget, og dette Stade bevarede han stedse. Hans Gruppe benyttede ham **flittigt** som Ordfører i kommunale Spørgsmaal, og han forsvarede altid her Kommunernes Interesser over for Statsmagten. I politiske **Principspørgsmaal**, som f. Eks. Told kontra Frihandel, stod han paa højre Fløj; Toldforliget Maj **1908** mellem Neergaard og Hey stemte han imod. I øvrigt blandede han sig ikke i det »storpolitiske«. Hans Betydning knytter sig til de fremtrædende Tillidshverv, som han sad inde med, og som han røgtede sjældent flittigt og kyndigt, samt til den Grundighed og Sans for det praktiske Livs Behov, hvormed han stræbte at gøre en saglig Indsats i Lovgivningsarbejdet. — Kancelliraad **1890**. — R. **1892**. DM. **1909**. — Maleri af G. Achen **1907**. — Mindesmærke med **Portrætmedaillon** af Aksel Hansen paa Kirkebakken i Bogense **1913**.

N. **Bransager** og Palle Rosenkrantz: Den **danske** Regering og Rigsdag, **1901—03**, S. 639. Nationaltidende g. April **1912**. Bogense Avis g. og **15**. April s. A. Jul. Wulff i Vort Land **10**. April s. A. Fyns Tidende **9**. April s. A.

P. Stavnstrup.

Pagh, Henrik Pagh Mortensen, **1859—1922**, Handelsmand. F. 27. Sept. **1859** i Fredericia, d. 28. Aug. **1922** i **Kbh.**, begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Slagtermester Morten Mortensen (**1828—95**) og Pouline Kirstine Pagh (**1836—1917**). Broderdattersøn af Poul P. (s. d.). Navneforandring 27. Dec. **1893**. Gift **18. Okt. 1888** i Gesing med Sophie Caroline Michelsen, f. **18. Marts 1864** i Gesing,

d. 14. Nov. 1933 i Kbh., D. af Gaardejer Anders Carl Marius M. (1829—1916) og Maren Hansen (Boier) (1836—1911).

P. uddannedes hos N. Dujardin i Vejle og P. Justesen & Co. i Randers og etablerede sig 1889 i Esbjerg sammen med Grosserer Qvist Petersen. Byen var dengang i sin Vorden, og Fuldførelsen af Hamburg Frihavn 1888 havde øget Mulighederne for at drive Importforretning over den unge Esbjerg Havn. 1891 anskaffede Firmaet to Skonnerter, der sejlede med Stykgods mellem Esbjerg og Hamburg, og omkring Aarhundredskiftet startedes Esbjerg Dampskibsselskab, der vedligeholdte en fast ugentlig Dampskibsforbindelse mellem Esbjerg og Hamburg, indtil Krigen 1914 standsede den. Firmaets Hovedforretning — Kolonialimport — tog efterhaanden et betydeligt Omfang og udvidedes senere med et Saltraffinaderi. Næst efter D. Lauritzen er P. vel den, der har været med til at sætte flest Esbjerg-Virksomheder i Gang. Han var bl. a. Medstifter af Kornfirmaet Eriksen & Christensen og udfoldede i øvrigt paa det kommunalpolitiske Omraade et meget virksomt Initiativ. 1894—1919 var han næsten uafbrudt Medlem af henholdsvis Sogne- og Byraad og sad i denne Egenskab i to Perioder — 1899—1905 og 1910—21 — i Havneraadet, hvor han i Arbejdet for Esbjerg Havns Udvidelse øvede en stor Indsats. P. tog sig endvidere energisk af en Række faglige Tillidshverv. Han sad saaledes mange Aar i Bestyrelsen for Esbjerg Handelsstandsforening og var Formand 1890—94. Esbjerg Handelsskole, som oprettedes i P.s Formandstid, havde navnlig hans Interesse, og han var i en Aarrække Formand for Handelsskoleforeningen for Danmark. Endvidere var han 1902—15 Formand for Foreningen af jyske Kolonial-Grossister og virkede ligeledes gennem længere Tid som Formand for Sammenslutningen af Havne- og Købmandsorganisationer i Danmark. Han var Vicekonsul for Portugal. — R. 1899. DM. 1916. — Buste af S. Kongstrand 1913 i Familieeje.

P. Koch Jensen: Esbjerg Handelsstands Forening 1886—1936, 1936. Politiken 29. Aug. 1922. Børsen 30. Aug. s. A.

P Koch Jensen

Pagh, Peder, d. 1339, Biskop i Odense. D. 23. Dec. 1339, begr. i St. Knuds K.

P. P. tilhørte en Herremandsslægt, der førte Lillien i sit Vaaben. Han var Prior i St. Knuds Kloster og blev af Knudsbrødrene valgt til Biskop efter Gisicos Død 1300, men Ærkebiskop Jens Grand nægtede at indvie ham. P. P. appellerede til Pave Bonifacius VIII., Sagen trak imidlertid i Langdrag, og først 1304 overdrog Bene-

dict XI. Ærkebiskop **Isarn** at prøve Valget, og, hvis alt var gaaet retteligt til, at give ham Stadfæstelse og Vielse. P. P. sad som Biskop i Odense i de urolige Aar under Erik (VI.) Mændved, Christoffer II. og den slesvigske Valdemar. I hans sidste Levetid var Riget i Opløsning, hans Stift laa under Grev Gert og Grev Johan, Møntens Forringelse voldte Vanskeligheder (Brevet til **Lollikerne** 20. April 1335). Men under alle Omskiftelser og Ulykker arbejdede han ufortrødent paa at skaffe Stiftets Gejstlighed en bedre Uddannelse, Skolelærdom hjemme og Studieaar i Frankrig. Kong Erik støttede ham i den Sag ved sine Dispositioner og Gaver.

Gravskrift med Dødsdag i **Hamsfort: Episcopi Othoniensens** (Ms. **Kall** 668. 8°, Hæfte 6). A. **Krarup: Bullarium Danicum**, 1932, Nr. 968. *Acta pontificum Danica*, I, 1904, Nr. 30. Kr. Erslev: **Repertorium**, I, 1894—95, Nr. 1179, 1196, 1399, 1703, 1720, 1838, 2182. C. Weeke: *Lunde Domkapitels Gavebøger*, 1884—89, S. 289.

Ellen Jørgensen.

Pagh, Poul, 1796—1870, Handelsmand. Døbt 14. Febr. 1796 paa Henneberg Ladegaard ved Fredericia, d. 30. Nov. 1870 i Aalborg, begr. sst. Forældre: Proprietær, sidst til Anesminde i Jelling, Knud P. (1763—1840) og Ane Gyes (1773—1839). Gift 29. Okt. 1830 i Aalborg med Anne Elisabet (Annette) de Hoffmann, f. 5. Jan. 1811 i Aalborg, d. 9. Sept. 1883 sst., D. af Købmand Mathias de H. (1782—1829) og Clara Cathrine Deichmann (1789—1823).

P. lærte Handelen hos Købmand Broder Møller i Aalborg, hvor han 1827 tog Borgerskab og lejede Konsul N. C. Raschs Købmandsgaard, Vesteraagade 25, med Færgebro og Kro, ligesom han antagelig ogsaa da overtog Raschs Vicekonsulat for Sverige-Norge, idet Indehaveren flyttede til Oksholm. 1831 købte P. nævnte Gaard, som hans Enke solgte 1878, og han drev her en betydelig Forretning med Handel og Rederi og anlagde eget Skibsværft, ligesom han i Nørre Sundby byggede en stor Filial, hvis Bygninger gik til Grunde ved Byens Brand 1865. — Han var 1854 Medstifter af Diskonto- og Sparebanken i Aalborg og tog 1855 Initiativet til Oprettelsen af Aalborg Købmænds Hjælpekasse. 1857 anlagde han Aalborg Dampmølle. Han efterlod sig en betydelig Formue og stiftede et Legat for Aalborgs Fattige. P. omtales af Samtiden som en human og godgørende Mand. — R. 1852.

Udkast til en Stamtavle over Slægten Pagh, [1910]. Biografi (novellistisk) i **III**. Tid. 28. Nov. 1909 af Nicolai [o: John Lindholm], korregeret sst. 9. Jan.

C. Klitgaard.

Pagh-Hansen, Peter, f. 1868, Officer. F. 3. Aug. 1868 i Fredericia. Forældre: Kalkbrænderiejer Andreas Hansen (1827—1910) og Hansine Cathrine Sophie Juliane Pagh (1836—1901). Navneforandring 11. Febr. 1891. Søstersøn af G. Pagh (s. d.). Gift 9. Okt. 1891 i Kbh. (Cit.) med Johanne Margrethe Schnell, f. 18. Marts 1854 i Kolding (gift 1° med Skibsmægler, Vicekonsul i Galveston, Texas, Jens Møller, 1846—tidligst 1909), D. af Politibetjent Andreas S. (gift 1° 1834 med Magdalene Jessen, 1810—50) og Birgitte Guldbeck (1819—55); adopt. af Toldassistent i Vejle, senere i Aalborg, Niels Vindfeld Krarup (1809—65) og Ane Amalie Jensen (1819—85).

P.-H. blev 1888 Sekondløjtnant og Premierløjtnant i Fodfolket, gennemgik 1893—96 Officerskolens Stabsafdeling, var 1899—1903 ved Generalstaben og deltog bl. a. i Opmaalingen paa Island, var 1903—05 Lærer ved Skydeskolen, fra 1904 som Kaptajn. 1908—11 var han atter ved Generalstaben, 1911—13 til Raadighed for Krigsministeriet og Medlem af Kommissioner om Uddannelsen af Hærens Befalingsmænd. Fra 1913 var han Oberstløjtnant og Bataillonschef, 1914—19 tillige Chef for Skydeskolen og blev 1919 Oberst i Generalstaben som Chef for Taktisk Afdeling. — Juni 1922 sluttedes mellem Venstrepartiet og Det konservative Folkeparti, hvilket sidste i Forvejen underhaanden havde indhentet en betinget Godkendelse fra den kommanderende General (E. Wolff), Forlig om den fremtidige Ordning af Landsforsvaret. P.-H. var da fungerende Chef for Generalstaben og ifølge sin Tjenestestilling og sin Fortid særlig interesseret og fremragende sagkyndig og fremsatte paa Opfordring fra et ledende Dagblad i Kbh. en Udtalelse om sit Syn paa Forligets Indhold, sluttende med, at Hæren i den fremtidige Skikkelse var »for stor som Politivagt, for lille til **Forsvar**«. Dette blev i Dagspressen stærkt udnyttet af Forligets Modstandere, men en Maaned senere erklærede Generalstabschefen (L. Nielsen) til det samme Dagblad, at han ganske sluttede sig til P.-H.s Udtalelse, og at han ansaa det for ugørligt at bygge en Forsvarsplan paa den ved Forliget i Folketinget vedtagne Hærordning. Ved de afsluttende Forhandlinger i Rigsdagen var det fra Regeringens Side blevet udtalt, at Officerer, der mente ikke at kunne **medvirke** under den nye Ordning, sikkert selv vilde erkende, at de hellere **maatte** gaa deres Vej. P.-H. tog Konsekvensen, fra Nov. s. A. stilledes han til Raadighed, 1924 afskedigedes han efter Ansøgning med Ventepenge efter indtil da at have været Formand for Maskingeværkommissionen. Hans Afgang vakte i Hæren megen **Beklagelse**; hans faste Karakter, myndige og mandige Personlighed var almin-

delig kendt, og som næppe nogen anden **maatte** han anses for egnet til under alle Forhold at beklæde de højeste Stillinger. — Sammen med en Kammerat har P.-H. i »**Milit. Tidende**«, 1903, Sp. 4—10, givet Meddelelse om Generalstabens Opmaalinger paa Island 1902 (Reykjavikekspeditionen), og sammen med nuværende Oberst A. C. J. A. Hartz udarbejdede han 1919 »Skydelære for geværbevæbnede Tropper« (jfr. »**Milit. Tidsskr.**«, XLIX, 1920, Sp. 17—22), et fortrinligt, paa **historisk-taktisk** Grundlag gennemført Arbejde. P.-H. er Medlem af Bestyrelsen for Dronning Louises Stiftelse og har været Medlem af Bestyrelsen for Dansk **Rekylriffel-Syndikat**. — R. 1909. DM. 1913. K.² 1924. — Maleri af Oscar Matthiesen i Frimurerlogen.

Berl. Tid. 28. og 29. Juni, 1., 15., 17., 22. og 27. Juli 1922. Politiken 16., 19. og 29. Juli s. A. Rigsdagstidende 1921—22, Folketinget, III, Sp. 9273—83, 9448 o.s.v. Højesteretstidende, LXXVI, 1922, S. 42 ff. **R k t l**

Palladius, Niels, ca. 1510—60, Biskop. F. ca. 1510 i Ribe, d. 17. Sept. 1560 i Lund, begr. sst. (**Domk.**). Fader: Borger Esbern Jensen. Om Navnet P. se under Broderen Peder P. Gift 1° før 1541 i Wittenberg med Barbara, D. af Veit **Kötzelitz**. Maaske 2° med Elisabeth Pedersdatter (gift 1° med Biskop i Lund Frands Vormordsen, s. d.).

N. P. gik i Skole i Odense, først under sin Broder Peder som Rektor, siden under Rektor Frants Berg (s. d.). 1534 drog han til Wittenberg, hvor Peder P. allerede opholdt sig. En Række Aar tilbragte han nu i denne By, til Dels støttet af Christian III. og flittigt optaget af at følge Luthers og Melanctons Foredrag; 1540 tog han Magistergraden og indgik ogsaa her Ægteskab. 1544 blev han for en Tid Læsemester og Prædikant ved Maribo Kloster og Medhjælper for Jørgen Jensen **Sadolin** som Superintendent over Lolland og Falster, men da Klosterjomfruernes katolicerende Standpunkt og lidet moralske Levned formodentlig snart har gjort ham træt af denne Stilling, drog han atter ca. 1545 tilbage til Wittenberg. Først ca. 1550 fik han en mere passende Virksomhed i sit Fædreland, idet han blev kaldet til Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Kbh. Som saadan forstod han i høj Grad at gøre sig afholdt, saaledes at da han 1551 var blevet valgt til Biskop over Lunde Stift, søgte Menigheden ved Kongens Hjælp at faa Valget omstødt, men forgæves. Efter at være blevet indviet af sin Broder virkede N. P. derpaa i otte Aar med Kraft og Troskab i sit nye Embede. Særlig udmærkede han sig som Prædikant og som flittig Visitator i det udstrakte Stift. Desuden vidner en Række Synodalmonita

fra hans Haand om den Iver, han lagde for Dagen for at gennemføre den lutherske Kirkeordning. — Ogsaa som Forfatter har N. P. i ikke ringe Grad været virksom. Som Teolog var han en afgjort Discipel af Melanchton, som man bl. a. kan se det af hans »**Tractatus brevis de articulo prædestinationis**« (1554), »Oratio de vera et catholica ecclesia« (1556) og hans **homiletiske** Lærebog »Regulæ **quædam** utiles **ac** necessariæ concionatoribus observandæ« (1556), hvor det er Melanchtons Standpunkt og formelt hans klare Metode, der genfindes. Derimod stod N. P. fast paa den lutherske **Nadver**opfattelse og kunde heri ikke følge Filippismens kalviniserende Tilbøjelighed. N. P.s Navn er ogsaa knyttet til et ret omfangsrigt dansk Forfatterskab, der i mange Henseender minder om Broderens, om det end ikke helt kan sidestilles med dette i Fynd og Originalitet. Betydeligst blandt hans danske Skrifter er »Aarsage, huorfaare en Christen bør at sky oc fly den formaledidede Druckenskab« (1556; nyudgivet 1907 af Carl S. Petersen). Desuden kan nævnes »Det hellige Ecteskabs Ordens **Regle**« (1557), »Imod Ecteskabs Dieffle« (1557), »Huorlunde ith **Christet** Menniske skal paa sin Soteseng beskicke sig til Døden« (1558) og »Om Dommedagen« (1558). Flere af disse Arbejder skyldes ligesom hans ovennævnte Skrift om Prædestinationen Erfaringer paa hans Visitatser. Dette gælder ogsaa »Commonefactio de vera **invocatione** Dei et de vitan-dis idolis« (1557), der med flere andre Vidnesbyrd viser hans skaanselsløse Kamp mod katolske Levn og hans skarpe Sprog over for Repræsentanterne for den gamle Kirke. — I Slutningen af sit Liv kom N. P. til 1559 at krone Frederik II. i den syge Peder P.s Sted og n. A. til at indvie Hans Albertsen til Efterfølger af den Broder, som han Livet igennem havde staaet saa nær, og i hvis Aand han selv havde virket baade som Biskop og Forfatter.

H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Historie 1537—1621, I, 1868—69, S. 688—91. Saml. til **Fyens** Hist. og Topographie, IV, 1867, S. 83—86, 140—42. **Kirkehist. Saml.**, 5. Rk., II, 1903—05, S. 467 f.; IV, 1907—09, S. 373—84. H. F. Rørdam: Monumenta Historiæ **Danicæ**, 2. Rk., II, 1887, S. 274, 285—354, 414, 417 f. Peder **Palladius'** Danske Skrifter, udg. af Lis Jacobsen, I—V, 1911—26, passim.

B.
Bjørn *Kornerup*.

Palladius, Peder, 1503—60, Biskop, Reformator. F. 1503 i Ribe, d. 3. Jan. 1560 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Broder til Niels P. (s. d.). Gift med Kirstine Pedersdatter (d. tidligst 1566).

P. P.s Fader var **maaske** Skomager, og det er derfor ikke helt usandsynligt, at Sønnens Tilnavn »Pladius« skal afledes af »**Plad**«, en Skoflik. Først senere i Wittenberg fik han af Melanchton Navnet

»Palladius« (efter Pallas Athene) som en Anerkendelse for sin videnskabelige Dygtighed. — P. P. gik i Skole flere Steder, i hvert Tilfælde i Ribe, Assens og Roskilde. Ca. 1530 forekommer han som Skolemester i Odense, og 1531 drog han til Wittenberg antagelig som Hovmester for en Søn af sin Velynder, Borgmester i Odense Mikkel Pedersen (Akeleje). Formodentlig har han allerede før sin Bortrejse været vundet for Reformationsbevægelsen, og de følgende seks Aars Studieophold paa Arnestedet for det lutherske Røre medvirkede i høj Grad til at gøre ham til den nidkære Forkæmper for reformatoriske Tanker, som han Resten af sit Liv vedblev at være. For øvrigt kendte han efter eget Sigende ved Ankomsten til Wittenberg kun lidet til de derværende førende Personligheder. Snart traadte han dog i nær Forbindelse med Reformatorerne, og ikke mindst Melanchton betragtede ham til det sidste som en talentfuld Discipel og trofast Ven. 1533 tog han Magistergraden, og da Christian III. havde sejret i Danmark, anbefalede han varmt afsine Lærere som en ung Mand, man i Fædrelandet kunde vente sig store Ting af. Dog tilraadede de forinden at lade ham disputere for den teologiske Doktorgrad. I Juni 1537 kreeredes han da først til Licentiat og faa Dage efter til Doktor i Teologien i Wittenberg. En Maanedes Tid senere var han atter i Kbh. Vistnok efter Bugenhagens Raad blev han udset til at beklæde den vigtige Stilling som den første lutherske Biskop (Superintendent) over Sjællands Stift. Hertil blev han ligesom de øvrige Bisper i Riget indviet af Bugenhagen i Vor Frue Kirke 2. Sept. 1537, og kort efter udnævntes han tillige til Professor i Teologi ved Universitetet.

Hermed begynder P. P.s historiske Gerning, der blev lige saa indgribende og mangesidig, som den stadig var baaret af en utrættelig, uselvsk Aand. Først og fremmest gjaldt det for den unge Superintendent om at udrense Katolicismens Levn og i Stedet at udbrede evangelisk Kirkeskik. Allerede faa Maaneder efter sin Indvielse **maatte** han **fjorten** Dage i Træk prædike mod den gamle Kirkelære i det stærkt katolske Roskilde, og snart drog han ud paa en Generalvisitation af hele Stiftet. Seks Aar medgik hertil, og i Løbet af disse Aar lykkedes det ham at besøge alle Stiftets 390 Kirker, i sig selv en imponerende Arbejdspræstation, ikke mindst naar der ses hen til Tidens vanskelige Kommunikationsforhold. Vigtigere var dog den store aandelige Indsats, han ydede paa disse arbejdsrige Rejser. Ikke blot gjaldt det overalt om at gøre Præster og Menigheder bekendt med Bestemmelserne for den nye **Kirkeorden**, men endnu mere om saa at sige at omstøbe Folkets hele Tænkesæt, at udrydde de fra Fædrene nedarvede Forestillinger, der

slog igennem paa saa mange Punkter, og at indplante luthersk Forstaaelse af Tro og Liv. Hvorledes han gik til Værks, kan man for en stor Del lære at kende af hans berømte »Visitatsbog« (jfr. nedenfor). Det fremgaar klart af denne, hvordan han bestandig **maatte** føre Kamp mod katolsk Tankegang og overleverede Skikke, mod Skærsildstro og Helgenbilleder, Sidealtre og Relikvier ikke mindre end mod Klostervæsen, Afladsbreve og Valfarter. Samtidig maatte han næsten hvert Sted bygge den lutherske Kirke op fra nyt, maatte belære Præster og Sognefolk om Kirkehusets sande Anvendelse og Gudstjenestens rette Udformning samt vejlede Menighederne i den nye evangeliske Samfundsbetragtning. I sine Formaninger om Fattigpleje, Undervisning og Husliv viser han sig saaledes som en Folkepædagog af Rang.

Uden Tvivl kunde P. P. i Aarenes Løb glæde sig ved en stadig mere fremadskridende Lutheranisering af Stiftet, men helt at udrydde aarhundredgammel Sæd og Skik krævede Menneskealdres Arbejde og forløb ikke uden svære Kampe. Sejg Modstand mødte det nye, saaledes især hos Medlemmerne af Kapitler og Klostre, og hertil kom Vanskeligheder af anden Art, idet ikke sjældent indflydelsesrige Adelspersoner stod paa den gamle Kirkes Side og kun nødigt vilde bøje sig for en Superintendent af ringe borgerlig Herkomst. P. P. synes dog i saadanne Tilfælde at være optraadt med en ligelig Blanding af Sagtmodighed og Fasthed og søgte at **slaa** sine Modstandere af Marken ved at henvise til den Troskabsed, han havde svoret Kongelig Majestæt.

P. P.s Virksomhed var imidlertid ingenlunde indskrænket til hans eget Stift alene. Det er ganske vist urigtigt at betegne ham som »Ærkebiskop«, men som Biskop i Rigets Hovedstad indtog han en Stilling som den første blandt Ligemænd og blev i særlig Grad benyttet af Regeringen som Raadgiver i alle betydningsfulde kirkelige Spørgsmaal. Hertil kom endvidere, at han faktisk fungerede som en Art Overbiskop over Norge, Island, Færøerne og Gotland, ja selv til Hertugdømmerne strakte hans Indflydelse sig. Dette gav sig bl. a. Udtryk i de mange almenkirkelige Hverv, der blev ham betroet. Saaledes blev det ham **1543—44** overdraget at lede de Religionsdisputatser, som afholdtes med katolsksindede Repræsentanter for Kapitler og Klostre, ligesom han ogsaa førte Forsædet paa de Bispemøder, der fandt Sted i Christian **III.s** Tid. Der er næppe Grund til at betvivle, at han herigennem øvede en stærk Indflydelse paa Udformningen af de Bestemmelser, som disse vigtige Møder affødte med Hensyn til Ordningen af en Række indre kirkelige Forhold. — En ikke ringe Betydning tilkom der

ogsaa P. P. som Medlem af Universitetets Lærerkollegium. Vel nedlagde han **1545** sit Professorembede, men allerede **1550** blev han paa ny Professor, og fraregnet **Visitatsrejsernes** Afbrydelser virkede han flittigt som akademisk Forelæser. **1553—54** var han ligesom allerede **1538** tillige Rector magnificus, og det vides, at han med stor Iver tog Del i de Forhandlinger, som i de følgende Aar førtes med Kongen om Forbedringer i Universitetets økonomiske Stilling. Studenterne — ikke mindst de norske og islandske — havde i P. P. en trofast Talsmand.

Den største almene Indflydelse har P. P. utvivlsomt øvet gennem sit Forfatterskab. Dette er dels af mere officiel, dels af mere personlig Art og omfatter en lang Række Skrifter baade paa Dansk og Latin. Snart er det originale Arbejder, snart blot Oversættelser eller friere Gengivelser af tyske Skrifter, og hvor Tiden og egne Kræfter ikke slog til, tilskyndede P. P. andre til at arbejde i samme Retning og forsynede da gerne saadanne Bøger med Fortaler. Til den mere officielle Del af hans Forfatterskab har man fra gammel Tid, om end ikke med afgørende Sikkerhed, henført den danske Oversættelse af Kirkeordinansen, som udkom **1539**. Med Vished kan derimod hertil regnes hans Oversættelse af Luthers lille Katekismus til Brug for Sognedegne, udarbejdet med stærk Benyttelse af Frands Vormordsens og Jørgen Sadolins Gengivelser (**1537**), og af Luthers Haandbog »Enchiridion« (**1538**) som Hjælpemiddel for Sognepræsterne; desuden den danske Kirkes Alterbog (**1556**) forsynet med en ny Række Kollektter efter Veit Dietrich, og hans Andel i Bibeloversættelsen af **1550**. Af mere privat Art er P. P.s Oversættelse af Luthers Bedebog (**1540**), hans aandelige »**Præseruatiue**« mod Pest (**1553**) og hans Bibelsprog mod Aager (**1553**), »En nøttelig Bog om St. Peders Skib« (**1554**), baade sprogligt, kirke- og kulturhistorisk et Hovedværk i P. P.s Produktion, indeholdende et skarpt Opgør med Romerkirken, en Gennemgang i Prædikenform af Jesu Forklarelseshistorie paa Tabor Bjerg (**1555**), der dog er ret tør i Tonen; endvidere en Række Oversættelser, saaledes af Bernhard Ochinos' »Nogle merkelige Bønner« (**1551**), af Savonarolas Udlæggelse af Miserere (s. A.) og af Justus Menius' Skrift om Exorcismen (s. A.), desuden af kulturhistorisk vigtige Bøger som Andreas Musculus' om Hosedjævelen (**1556**), af Caspar Huberinus' om Ægttestanden (s. A.) og af Musculus' om Sværge og Banden (**1557**). Endelig kan nævnes en Del Salmer, der dog ikke vidner om større digterisk Evne.

De fleste af P. P.s danske Skrifter kendetegnes ved en naturlig, **kærnefuld** Stil. Mest karakteristisk fremtræder dog hans Forfatter-

ejendommeligheder i hans berømte »**Visitatsbog**«, hvoraf han vel selv har benyttet enkelte **Stykker** i andre Arbejder, men som i sin Helhed ikke blev trykt i Forfatterens Levetid og først **1866** blev genfundet i et Manuskriptbind i Det **kgl.** Bibliotek i Kbh. (udgivet **1867** af A. C. L. Heiberg paa utilfredsstillende Maade, **1872** af Svend Grundtvig med konstrueret palladiansk Retskrivning; populær Udgave **1884** ved C. Rosenberg (2. **Opl. 1911** ved P. K. Thorsen), ny kritisk Udgave ved Lis Jacobsen **1925**). Bogen indeholder ikke en Beretning om afholdte Visitatser, men giver en Fremstilling af de almindelige Synspunkter, hvorefter evangelisk Kirkeliv skulde ordnes. Formodentlig er den nedskrevet til Brug for en tiltrædende Kaldsbroder, og med ikke ringe Sandsynlighed har man ment at kunne fastsætte **1541** som Tidspunktet for Affattelsen (Hans Brix). Som Visitatsbogen er en uvurderlig Kilde til Forstaaelse af vor ældre Kirke- og Kulturhistorie, saaledes indtager den ogsaa en fremragende Plads i **Reformationstidens** danske Litteratur. Den er skrevet med en usædvanlig Sindets Oplagthed og giver i kraftig individuel Udformning et tydeligt Spejlbillede af den **trosfrejdige**, djærve, folkelige Type, Forfatteren repræsenterede. Helt igennem udmærker den sig ved sin rige og varme Menneskelighed, ved sit friske, trohjertede Sprog, der falder saa mærkeligt mundret, og ved Stilens stadige Skiften mellem alvorstung Myndighed og legende Lune. Det er et Værk, der i en sjælden Grad er baaret af Aand og Liv, helstøbt i sin Grundstemning, om end ikke i Enkeltheder. Hvad enten P. P. forkynnder Troens Hemmeligheder, eller han skildrer Hverdagslivets jævne Kaar, er det først og sidst et levende Menneskes Tale ud af karsken Bælg.

Eftertiden har undertiden været tilbøjelig til ensidigt at dvæle ved P. P.s danske Forfatterskab. For hans Samtid var det dog utvivlsomt hans latinske Produktion, der havde størst Betydning. Ved den vandt han sig et Navn langt ud over Danmarks Grænser, og den Dag i Dag vil man overalt i Europas gamle Biblioteker finde Eksemplarer af P. P.s lærde Skrifter. Vil man derfor danne sig et fuldstændigt Billede af den pædagogiske Begavelse, man ofte tillægger Visitatsbogens Forfatter, **maa** man inddrage hans Skrifter paa Latin under Betragtningen. Blandt disse kan fremhæves flere Bibelfortolkninger, saaledes til Mosebøgerne (**1559**), til Jeremias (**1560**), »Breuis **expositio** Catechismi pro parochis Noruegianis« (**1541**), »Pia **quædam** cantica« (**1554**), der skulde tjene til Vejledning ved Korsangen i de reformerede Kapitler, den meget vigtige kirkeretlige Haandbog til Brug for Provsterne »**Formula** visitationis provincialis« (**1555**), en Opregning og Gendrivelse af Tidens

mest fremtrædende Vranglærere »**Catalogus** aliquot haeresium« (1557), den dogmatiske Redegørelse »**De poenitentia** et de justificatione« (1558) samt en forkortet, stærkt systematiseret Gengivelse af en Del Prædikener af Luther »**Enarrationes lectionum evangelicarum**« (1560). Størst Udbredelse vandt dog P. P.s »**Isagoge ad Ubros propheticos et apostolicos**« (1557), der kom i en Række Oplag (sidste Gang 1630) og blev oversat til Tysk, Engelsk og Polsk. Bogen fortjente denne Fremgang, thi i al Kortfattethed giver den et klart og fortrinligt Overblik over Indholdet og Karakteren af de enkelte bibelske Bøger. Gennem sine latinske Skrifter viser P. P. sig som en typisk Discipel af Melanchton, der ogsaa ofte har forsynet hans Arbejder med anbefalende Fortaler. P. P. fulgte vel ikke sin Lærer i hans kalviniserende Tilbøjeligheder, men det almindelige Lærepræg, Enkeltheders dogmatiske Formulering, Metoden, hele Tilsnittet, ja Latiniteten selv taler deres tydelige Sprog om en Mand, der ikke forgæves havde siddet ved Melanchtons Fødder.

Det uhyre Arbejdspres, P. P. gennem mange Aar var udsat for, sled ham op før Tiden. Da han paa Bispemødet 1555 stod paa Prædikestolen, blev han ramt af et Slagtilfælde, og fra da af var hans legemlige Kraft brudt. Han kunde vel fortsætte sin flittige Forfattervirksomhed, men det gik stadig ned ad Bakke, og 1558 fik han Hans Albertsen (s. d.) til Medhjælper først i **Professor-**gerningen, siden i Bispeembedet. Kort efter Aarsskiftet 1560 gik han bort. — Trods al Modgang og alle Skuffelser hørte P. P. til en lykkelig Slægt af Mænd. Med klar Bevidsthed om, at de havde oplevet en af Historiens store Nybrudstider, forenede de en fast Tro paa, at deres Forstaaelse af Lære og Liv vilde fange Sejr »udi denne klare Evangelii lyse **Dag**«. Derfor kunde ogsaa P. P. med Tillid se hen til Fremtiden, og netop denne Sjæls ukuelige Fri-modighed betinger mere end noget andet hans store Indsats for den danske Kirkes Nyordning, ligesom den ogsaa præger hans Træk som en af de lysende Skikkelser i vor Kulturs Historie. — Malerier paa Fr.borg og i Roskilde Domkirke. Stik af J. Haas 1761. Stik af P. P.s Gravsten i Frue K. 1677. Mindetavle paa Latinskolen i Ribe 1903. Mindesmærke ved Jægerspris af Joh. Wiedewelt 1780; Stik derefter af J. F. Clemens. Statue ved Marmorkirken 1929 af V. Jarl.

Peder **Palladius'** Danske Skrifter, udg. af Lis Jacobsen, I—V, 1911—26. — A. C. L. Heiberg: Peder Palladius, 1840. **Theol. Tidsskr.**, VI, 1842, S. 180—92. H. F. Rordam: Kbh.s Universitets Hist. 1537—1621, især I, 1868—69, S. 510—32. G. **Jørgensen**: Peder Palladius, 1922. Hans Brix: Indledning og Bemærkninger til Peder **Palladius'** Visitatsbog, 1927. **Saml.** til jydsk Hist. og

Top., 2. Rk., II, 1889—90, S. 137—42. **Dsk. Saml.**, I, 1865—66, S. 73—90, 158—68, 387—96. **Kirkehist. Saml.**, 2. Rk., I, 1857—59, S. 681—99; 5. Rk., IV, 1907—09, S. 373—84. **Dsk. Studier**, 1932, S. 93.

Bjørn Kornerup

Pallis, Svend Aage Frederik Dichmann, f. 1894, Orientalist og Religionshistoriker. F. 15. Juni 1894 i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Reserve-, senere Stabsintendant Christian Emil P. (1863—1931, Navneforandring fra Petersen 1901) og Marie Johanne Cathrine Dorothea (Dora) Dichmann (f. 1868). Navneforandring 6. April 1901. Gift 1° 26. Sept. 1919 i Hillerød (b. v.) med cand. mag., senere Vice-Efor ved Kvinderegensen Elisabeth Fredrika (von der) Hude, f. 8. Jan. 1894 i Kbh., D. af Adjunkt, senere Rektor, Dr. phil. Karl (von der) H. (s. d.) og Hustru. **Ægteskabet opløst 1926.** 2° 7. Aug. 1937 paa Frbg. (b. v.) med Kirsten (Kis) Ingeborg Merete Høeg Brask, f. 19. Juli 1910 paa Frbg., D. af Laboratorieforsyder, cand. mag. Axel Høeg B. (f. 1875) og Emma Caroline Brincker (f. 1879).

P. blev Student 1912 fra Østre Borgerdydskole. Ved Universitetet optog han Studiet af Religionshistorie under Vilh. Grønbech, hvis Personlighed og Forskning betog ham stærkt og kom til at øve afgørende Indflydelse paa hans Udvikling. Som Speciale inden for Religionshistorien valgte han semitiske Religioner og kom derigennem tillige ind paa Studiet af forskellige semitiske Sprog, Hebraisk og Mandæisk (under Buhl), Syrisk (under Johs. Pedersen) og Assyrisk (under O. E. Ravn). Efter Magisterkonferens i sammenlignende Religionshistorie 1918 var P. 1919—27 Lærer i Religionshistorie ved Statens Lærerhøjskole, Vikar ved Det kgl. Bibliotek 1918—20 og er fra 1920 Bibliotekar II sst. Han var Formand for Organisationen af fagligt uddannede Tjenestemænd ved Statens Arkiver, Biblioteker og Museer 1932—36. 1919 udkom hans Disputats »Mandæiske Studier, I«, hvori han brød med Wilhelm Brandts genetiske System for den mandæiske Religions Udvikling og afviste Mark Lidzbarskis Hypotese om Mandæernes vestlige Oprindelse. Disputatsen blev — omtrent uforandret — udsendt paa Engelsk 1926. 1933 kom »Essay on Mandaean Bibliography 1560—1930«, en Bibliografi over Omtalen af og Studiet af Mandæerne, der bringer meget nyt Stof fra det 17. og 18. Aarhundredes Lærdomskredse. Ved Siden af Studiet af Mandæerne havde P. tidligt følt sig draget mod Assyriologien. 1920—22 holdt han som Privatdocent Forelæsninger over assyrisk-babylonsk Sprog ved Universitetet, og fra 1922 koncentrerede han sig i overvejende Grad om de gamle Kulturer ved Eufrat og Tigris. Paa dette Omraade ligger

hans hidtil betydeligste Arbejde, »The Babylonian Akitu Festival« (Vid. Selsk. Medd. Hist.-filol. Kl., XII, 1, 1926), en stort anlagt Undersøgelse af den babylonske Nytaarsfest, der indtager en central Stilling i babylonsk Kultus. P. anlægger her som den første moderne religionshistoriske Synspunkter ved Tolkningen af et assyriske-babylonsk Materiale, og Arbejdet rummer værdifulde Bidrag til Forstaaelsen af denne Kulturs religiøse Tænkesæt. Man imødeser derfor med Interesse Offentliggørelsen af en ny større Undersøgelse, »The Chronology of the Shub-ad Culture«, hvori P. daterer de store Gravfund i Ur til Tiden ca. 2750—2600 f. Kr. og opstiller en ny babylonsk Kronologi med Aaret 2185 f. Kr. som Hammurabi Dynastiets Begyndelsesaar. — P., som opretholder sin videnskabelige Virksomhed jævnsides sin Gerning ved Biblioteket, har ogsaa fundet Tid til at dyrke udstrakte alment kulturelle Interesser. Herom vidner et Ungdomsarbejde (1919—24), Udgaven af Johannes Ewalds efterladte Manuskripter i IV.—VI. Del af Det danske Sprog- og Litteraturselskabs store Udgave af Digterens samlede Skrifter (1914—24), der fremtræder som den afsluttende Tekstudgave af Ewalds Udkast med Varianter. Her har talrige Vanskeligheder fundet Løsning i snævert Samarbejde mellem P. og Niels Møller. Af P.s Tidsskriftartikler bør nævnes »Den store Stil« (Tilskueren 1922) i Anledning af et Arbejde af V. Wanscher. Studenterne fra 1912, 1937.

Thorkild Jacobsen.

Paludan. Præsteslægten P., hvis Navn er den latiniserede Form for Kjær, føres tilbage til Sognepræst i Lunde og Outrup Niels Lauritsen Rindom (d. 1676), hvis Hustru Elisabeth Hansdatter P. tilhørte den ældre Slægt P., som nedstammer fra Salmedigteren, Borgmester og Tolder i Kolding Søren Sørensen Kjær (d. 1582, s. d.); denne var Fader til Dorothea Sørensdatter (d. 1599), gift med Abbed i Sorø Morten Pedersen (1537—95, s. d.), og til Mag. Johannes Sørensen P. (d. efter 1600), hvis Søn Sognepræst i Ringkøbing, Provst Hans Hansen Kjær (ca. 1600—52) var Fader til den nævnte Elisabeth Hansdatter. Hendes Søn med Pastor N. L. Rindom, Sognepræst i Aal, Provst Hans Nielsen P. (1652—1709) var Fader til Borgmester og Stiftsskriver i Roskilde Niels Hansen Lunde (1680—1734) — hvis Dattersøn var Legatstifteren Niels Lunde Reiersen (1742—95, s. d.) — til Sognepræst i Kalundborg, Provst Peder Hansen P. (1687—1753) og til nedenn. Sognepræst i Torslunde og Ishøj Jens P. (1697—1782), af hvis Børn skal nævnes Helene Margrethe P. (1738—93) — gift med Professorjuris Lauritz Laurberg Kongslew (1737—83, s. d.) — Anna P. (1740—1805) —

der ægtede Godsforvalter ved Sorø Akademi Caspar Peter Muller (1736—76) — Anne Elisabeth P. (1762—1829) — som var gift med nedenn. Pastor Johan P. (1756—1821) — og residerende Kapellan ved Trinitatis Kirke i Kbh. Johan Lønborg P. (1757—1840). Denne var Fader til Elise Christence P. (1792—1866), gift med nedenn. Kommandør Frederik August P. (1792—1872), og til Sognepræst til Raarup, Provst Janus August P. (1803—69), af hvis Børn skal nævnes Plantør Johan Kipnasse P. (1834—1914) — Fader til Thyra Bolette Emilie Christine Kipnasse P. (f. 1872), Enke efter Digteren Thøger Larsen (1875—1928, s. d.) — Sognepræst til Gunderup og Nøvling Otto Frederik P. (1836—1917) — hvis Søn er nedenn. Arkitekt, Palæforvalter Hother August P. (f. 1871) — Arkitekten Hother August P. (1841—88) og nedenn. Slotsgartner Christian Frederik P. (1850—1933), Fader til den ligeledes nedenn. Havebrugsdocent Hother Kirketerp P. (f. 1889). — **Ovenn.** Provst Peder Hansen P. (1687—1753) var Fader til Sognepræst i Kalundborg, Provst Hans Jacob P. (1717—82), af hvis Børn skal nævnes de nedenn. Slotspræst Peder P. (1755—99), Sognepræst i Fanefjord Johan P. (1756—1821), Anna P. (1760—1827) — der ægtede ovenn. Pastor Johan Lønborg P. (1757—1840) — samt Sognepræst i Sdr. Kirkeby og Alslev Ebbe Jacobsen P. (1767—1815) — hvis Søn Sognepræst i Vestenskov og Kappel Hans Jacob Peder Dorph P. (1814—83) var Morfader til Professor i Oslo Francis Bull (f. 1887) — og **Overtelegrafinspektør**, Postmester, Justitsraad Holger Frederik P. (1772—1855), der var Fader til Kommandør Frederik P. (1808—80) og til Herredsskriver i Vejle, Kancelliraad Hans Jacob P. (1805—64); denne sidste var Fader til Overretssagfører Holger Frederik P. (1845—1923) og til nedenn. Professor Julius P. (1843—1926), hvis Sønner er Bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek Hans Aage Puggaard P. (f. 1894) og nedenn. Forfatter Stig Henning Jacob Puggaard P. (f. 1896). Ovenn. Slotspræst Peder P. (1755—99) var Fader til Kommandør Jens Jacob P. (1781—1856), til nedenn. Kommandør, Overlods Frederik August P. (1792—1872), til Generalmajor Julius Ferdinand P. (1794—1879) samt til Louise P. (1789—1821), der var gift med Politikeren Jesper Peter With (1791—1854, s. d.). Af Børnene af ovenn. Pastor Johan P. (1756—1821) skal nævnes Sognepræst i Tønset, Provst Julius Frederik P. (1787—1851), der var Morfader til Gartneren Hans Christopher Elers Koch (1858—1912, s. d.).

Ovenn. Godsforvalter Caspar Peter Muller (1736—76) — der var Søn af Sognepræst i Holbæk og Udby Mikkell Pedersen Møller (d. 1709) fra Grenaa — var Fader til Charlotte Christine Muller

(1773—1814), gift med Konferensraad Christian Rothe (1770—1852, s. d.), til Inger Marie Muller (1774—1828), der ægtede Amtmand Johan Henrik Selmer (1756—1831) og til Biskop i Aarhus Jens P.-M. (1771—1845), af hvis Børn skal nævnes Lovise P.-M. (1803—62), gift med Rektor Frederik Olaus Lange (1798—1862, s. d.), og de nedenn. Historikeren Caspar Peter P.-M. (1805—82), Forfatteren Frederik P.-M. (1809—76) og Provst Jens P.-M. (1813—99); sidstnævnte var Fader til de nedenn. Præsten Bernhard Lucian P.-M. (1845—1932) — hvis Søn er Forfatteren Martin Mathæus Caspar P.-M. (f. 1882) — og Forfatteren Johannes Nathanael P.-M. (f. 1853), hvis Søn er Kontorchef i Undervisningsministeriet Kaj P.-M. (f. 1883). Nedenn. Historiker Jens P.-M. (1836—64) var Søn af Professor Caspar P.-M.

L. F. la Cour: Slægten Paludan, 1935. — Stamtavle over Slægten Paludan-Muller, 1895. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 759—64.

Albert Fabritius.

Paludan, Frederik August, 1792—1872, Søofficer. F. 11. Dec. 1792 i Kbh. (Frels.), d. 3. Jan. 1872 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Residerende Kapellan ved Frelser K. i Kbh., senere Sognepræst i Asminderød og Slotspræst i Fredensborg Peder P. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Aug. 1818 i Kbh. (Trin.) med Elise Christence Paludan, f. 11. Aug. 1792 i Kbh. (Trin.), d. 30. Juni 1866 sst. (Holmens), D. af residerende Kapellan ved Trinitatis K. Johan Lønborg P. (1757—1840) og Anna Paludan (1760—1827).

P. blev Kadet 1804, Maanedsløjtnant 1809, Sekondløjtnant 1810, Premierløjtnant 1819, Kaptajnløjtnant 1827, Kaptajn 1838 og Kommandørkaptajn 1846. Han gjorde Tjeneste i Norge 1808—12, først ved Kanonbaadsflotillen i Frederiksværn, derefter i Briggen »Langeland«, med hvilken han deltog i Jochum Mullers Togt til Nordlands og Finmarks Kyser, og endelig ved Bergens Station. 1813 var P. i Kanonbaadsflotillen ved Kbh. og 1815—25 i Koffardifart, i den største Del af Tiden som Fører af Fregatskibet »Danmark« til Vestindien og Sydamerika. Fra 1826 var han atter til Tjeneste i Marinen, dels om Bord og dels i Land; saaledes var han 1833—44 Chef for Briggen »St. Jan« til Vestindien, 1836—38 Chef for forskellige Vagtskibe, 1841 næstkommanderende i Linieskibet »Christian VIII.«, 1843 Chef for Korvetten »Flora«, Kadetskib, og 1848 Chef for Blokadeeskadren paa Hertugdømmernes Østkyst. 1849 blev P. Chef for Linieskibet »Christian VIII.«. I Slutningen af Marts, lige efter at Kommandoen var hejst, afgik han til Als,

hvor han af den kommanderende General C. v. Krogh og Eskadrechefen, Kommandør H. G. Garde blev beordret til med Linieskibet, Fregatten »Gefion« og Hjuldampskibene »Hekla« og »Geiser« at afgaa til Eckernførdefjord for, samtidig med et Fremstød af Hæren mod Aabenraa og Haderslev, at alarmere Eckernførde, tilintetgøre de anlagte Batterier og forsøge paa at komme i Besiddelse af Byen. Hærens Fremstød blev imidlertid opgivet, og dermed faldt Berettigelsen af Ekspeditionen mod Eckernførde bort, men dette blev ikke meddelt P. Ordren var ikke alene uklar, men modsigende, idet den baade paabød Alarmering, altsaa en Demonstration, og Ødelæggelse af de fjendtlige Batterier, eventuelt Besættelse af Eckernførde, altsaa en alvorlig offensiv Opgave. Trods ugunstige Forhold, en ganske uøvet Besætning og stiv østlig Kuling, mente P. 5. April efter Samraad med de tre andre Chefer, at Ordren, trods Risikoen, af Hensyn til Samarbejdet med Hæren **maatte** udføres. Resultatet blev, at »Gefion« **maatte** stryge Flaget, og at »Christian VIII.« efter at være kommet paa Grund og i Brand ligeledes **maatte** overgive sig og kort efter sprang i Luften. **P.**, der under Kampen havde vist Mod og Koldblodighed, kom i tysk Fangenskab til Slutningen af Aug. N. A. blev han ved **General**krigsret dømt til fire Maaneders Fæstningsarrest af 2. Grad. Straffen blev af Kongen nedsat til Fæstningsarrest af 1. Grad i tre Maaneder, der afsonedes i Kastellet. Det var en streng og næppe helt retfærdig Dom, der tog haardt paa den i øvrigt meget ansete Sømand og Officer. 1850 ansattes han som Militærguvernør paa Femern, og n. A. blev han afskediget med Kommandørs Karakter. 1852—66 var P. Overlods i østlige Distrikt. — R. 1812. DM. 1846. K. 1848. — Træsnit 1849.

Nyt Archiv for Søv., 2. Rk., V, 1850, S. 134—76. Tidsskr. for Søv., LXXI, 1900, S. 501—25. Den dansk-tydske Krig i 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1875, s. 414—33.

Th Topsøe-Jensen.

Paludan, Christian Frederik, 1850—1933, Slotsgartner. F. 16. Jan. 1850 i Nebsager, d. 23. Nov. 1933 i Gentofte, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Raarup, Provst Janus August P. (1803—69) og Camilla Augusta Kipnasse (1809—64). Gift 4. Maj 1888 i Kbh. (Trin.) med Caroline Elisabeth Kirketerp, f. 24. April 1856 i Øster Snede, D. af Sognepræst, sidst i Raarup, Provst Rasmus K. (1814—73) og Louise Eline Kirketerp (1827—1922).

P. uddannedes paa Fuglsang og ved Rosenborg kgl. Have og Gartnerlæreanstalt og studerede derefter Havebrug ved Landbohøjskolen, hvor han tog Eksamen 1871 for n. A. at tage den 1867

oprettede Prøve i Plantedrivning og Blomsterdyrkning. Han var en kort Tid Undergartner paa Bernstorff og uddannedes videre i Udlandet, navnlig i Finland, hvor han et Aar drev Gartneri sammen med en finsk Kollega Mårten Stenius, hvorpaa han nedsatte sig som Handelsgartner i Randers. 1883 fik han Ansættelse som Undergartner ved Rosenborg for senere at efterfølge Tyge Rothe ved dennes Afgang 1887 som Slotsgartner og Leder af Gartnerlæreanstalten, indtil nævnte Stilling nedlagdes. Efter at have nydt et Par Aars Otium blev han 1912 Slotsgartner paa Bernstorff, hvor han virkede i ti Aar. P.s Hovedgerning var knyttet til Virksomheden paa Rosenborg, hvor han blev en kyndig og myndig Læremester for et betydeligt Antal af unge Gartnere og saaledes kom til at sætte sit Præg paa dansk Gartnerungdom. Ved Siden af denne Gerning kom han til at udfolde en Del faglig litterær Virksomhed. Saaledes bragte han efter T. Rothes Død den af denne paabegyndte Lærebog »Grundlag for Vejledning i Plantedrivning« til Afslutning (1890), affattede forskellige Artikler til Fagpressen og virkede som Censor i Havebrugsfagene paa Landbohøjskolen, ligesom han var Statens tilsynsførende ved den af Almindelig dansk Gartnerforening etablerede praktiske Prøve. Kolleger værdsatte ham ved at indvælge ham i Gartnerorganisationer; vigtig blev i saa Henseende hans Virksomhed som Formand for Almindelig dansk Gartnerforening 1906—09, i hvilken Egenskab han kom til at repræsentere Danmark ved Havebrugsudstillingen i Kristiania 1909. Gartnerforeningen valgte ham senere til Æresmedlem. 1892—98 var han Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation; han var desuden Medlem af Trinitatis Sogns Menighedspleje samt af Østerlandsmissionen. — R. 1904.

Gartner-Tidende, IL, 1933, S. 669 f.

Axel Lange.

Paludan, Hother August, f. 1871, Arkitekt. F. 9. Okt. 1871 i Raarup ved Horsens. Forældre: Kapellan i Raarup, senere Sognepræst i Gunderup Otto Frederik P. (1836—1917) og Sophie Frederikke Worm (1844—1931). Gift 10. Sept. 1905 i Valløby med Elisabeth Rode, f. 23. Febr. 1875 i Klætorp ved Helsingør, D. af Læge, senere Jernbanelæge og Stiftslæge paa Vallø Ludvig Ferdinand Jacobi R. (1839—1920) og Charlotte Louise Klingberg (1843—1918).

P. gennemgik Teknisk Selskabs Skole og Akademiet med Afgang fra dette som Arkitekt 1904. Samtidig studerede han paa egen Haand gammel dansk Bygningskunst og arbejdede hos Hans J. Holm, bl. a. som Konduktør paa Vallø. Tillige uddannede han

sig ved Studierejser i Udlandet. 1902 begyndte han for sig selv i Kbh. 1905 flyttede han til Aalborg og har med denne By som Udgangspunkt haft en omfattende Virksomhed. 1932 udnævntes han til Palæforvalter paa Amalienborg. — Ved sin stemningsbetonede, hjemlige Anvendelse af historiske Motiver, sin praktiske og haandværksmæssige Dygtighed har P. fortsat Herholdts, Hans J. Holms og Nyrops danske **Retning**; dog har han ogsaa bygget i Palæstil og Nyklassicisme. Som Eksempler paa hans Produktion kan nævnes: i Aalborg Amtssygehuset ved Hobrovejen (1908—11), Udvidelsen og Moderniseringen af Kommunehospitalet, Tuberkulosehospitalet, St. Josephs Hospital, Politistationen i Rantzausgade, Folkekøkkenet paa Klostertorvet, Stiftsprovstegaarden og Grosserer Abels Villa paa **Kloster marken**, Administrationsbygning og Arbejderboliger for Cementfabrikken Norden samt Ansgars Kirken paa Vesterbro (1929), endvidere Amtssygehuset i Nibe (1911), Hobro Sygehus (1927), Lemvig Sognekirke (med Benyttelse af ubetydelige Rester af den ældre **Bygning**), Landsbykirker og -skoler, Præstegaarde, Dommerboligen i Fjerritslev, den saa godt som helt nye Hovedbygning paa Langholt. Med nænsom og kyndig Haand har P. istandsat, ombygget og udvidet en lang Række Bygninger; fremhæves kan Lindenberg Slot og af talrige saadanne **Landsbykirke**arbejder Udvidelsen af Vejlbj Kirke i Sønderhald Herred, hvor den gamle Kirke gjordes til Sideskib i den nye, samt Ombygningen og Udvidelsen af Aalestrup Kirke i Barokstil. Desuden har han tegnet Inventar, til Dels rigt Kirkeinventar, og Møbler. Som Lærer ved Teknisk Skole i Aalborg indførte han som den første ved de tekniske Skoler Opmaalning af gamle Bygninger og Anvendelse af de opmaalte Motiver paa Projekterne. P. har siddet i Bestyrelsen for Aalborg historiske Museum 1907—33, som Formand fra 1929, samt været Medlem af det særlige Syn over Landets Hovedkirker fra 1930 m. m. — R. 1929.

Architekten, XIII, 1910—11, S. 97 ff.; XIV, 1911—12, S. 485—91, 493—97. H. Chr. Ridter: Danske Sygehuse, I, 1925—27, S. 94—122, 129—35, 272, 277—81. Aalborg Amtstidende 2. Nov. 1932. P. C. Knudsen: Aalborg Bys Historie, II, 1932, S. 175, 177; III, 1933, S. 203.

Knud Millech

Paludan, Hother Kirketerp, f. 1889, Havebrugsdocent. F. 3. Juni 1889 i Kbh. (**Slotsk.**). Forældre: Slotsgartner Frederik P. (s. d.) og Hustru. Gift 2. Nov. 1918 i Hof, Oster Gotland, med Edel Dorothea Secher, f. 28. Marts 1893 i Hof Sogn, D. af Forpagter Alfred Halfdan S. (1853—1932) og Signe Marie Kirketerp (1854—1926).

Efter at have tilbragt sine Læreaar paa Rosenborg Gartnerlæreanstalt, i Kolding Planteskole og hos Handelsgartner C. H. Koch studerede P. Havebrug ved Landbohøjskolen, hvor han tog Havebrugseksamen 1911. Efter denne Eksamen virkede han en kort Tid som Tegner hos Landskabsgartner Glæsel, foretog 1913—14 Rejser til Tyskland, Frankrig, Belgien, Holland og England, var 1915—18 Undergartner paa Gisselfeld og Bernstorff og 1918—24 Gartner paa Sølyst ved Klampenborg, en Del af denne Periode tillige Lærer og Afdelingsgartner paa Vilvorde, senere atter Lærer sst. 1924—26 var P. Bestyrer i C. H. Kochs Handelsgartneri, og endelig udnævntes han 1926 til Docent i Havebrug ved Landbohøjskolen. Hans store Livfuldhed og rige Evner er blevet udnyttet paa mange Maader af hans Kolleger og af de forskellige Institutioner knyttet til det danske Havebrug. Fra 1925 er han Redaktør af »Haven« og fra 1927 af »Sig det med Blomster«. Han er Medlem af Fællesraadet for Gartneri og Havebrug og var en Tid Sekretær for Dansk Chrysantemumselskab og Medlem af dettes Bestyrelse. Fra 1933 er han Medlem af Kbh.s Kirkefonds Bestyrelse, var 1934—38 Medlem af Hellerup Menighedsraad og er fra 1938 Direktør i Jacob Henrich Schous og Hustru Susanne Beckmans Stiftelse. Han har foretaget forskellige Studierejser, saaledes til Amerika 1926, Belgien og Holland 1928 og England og Tyskland 1930. Han er en flittig Medarbejder ved »Gartner-Tidende« og ved »Nordisk illustreret Havebrugsleksikon«. — Tegning af Caesar Kunwald 1922.

Haven, XXVI, 1926, S. 107.

Axel Lange.

Paludan, Julius, 1843—1926, Litteraturhistoriker. F. 11. Aug. 1843 i Allinge, d. 2. Dec. 1926 paa Frbg., begr. sst. Forældre: By- og Herredsskriver, Kancelliraad Hans Jacob P. (1805—64) og Sophie Jacobine Lønborg (1808—74). Gift 12. Juli 1884 i Kbh. (Garn.) med Gerda Puggaard, f. 7. April 1859 paa Hjuleberg, Halland, d. 30. Sept. 1926 paa Frbg., D. af Godsejer, Dr. phil. Christopher P. (s. d.) og Hustru.

Ved Faderens Forflyttelse 1853 til Vejle kom P. i Horsens Latin-skole, hvorfra han 1862 blev Student. Som Fag valgte han Teologi, skønt han følte sig tiltrukket af nyere Sprog og Litteratur, særlig Fransk, som han allerede i Skoletiden havde faaet Interesse for; sine Kundskaber udvidede han i Studenteraarene yderligere ved Tilegnelse af Italiensk og Engelsk. 1868 tog han teologisk Embedseksamen og rejste n. A. til Paris, hvor han gennemgik Kursus ogsaa i Provençalsk; Udenlandsopholdet afsluttedes med en Tur gennem

Schweiz og Rhinegnene, som for en stor Del tilbagelagdes til Fods. Efter Hjemkomsten 1871 blev han Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn og var med strengt konservativ Indstilling gennem mange Aar et virksomt Medlem af Studenterforeningen. I »Historisk Archiv« offentliggjorde han 1872—74 Afhandlinger om fransk Troubadourpoesi med smukke metriske Oversættelser; men mere kendt for Almenheden blev han, da han 1877 i Tidsskriftet »Nær og Fjern« rettede et udførligt Angreb paa Tendens og Metode i Georg Brandes' »Hovedstrømninger«; Artiklerne vakte stor Forbitrelse i Modpartens Lejr, men kan lige saa lidt som et senere, 1880 sst. fremkommet Indlæg siges at overskride Grænsen for saglig Polemik. 1878 erhvervede han den filosofiske Doktorgrad med en Afhandling om Holbergs »Niels Klim«, dens Forudsætninger og Sidestykker i europæisk Litteratur og foretog n. A. en længere Rejse til Norge og Sverige for at gøre sig bekendt med de lærde Skolers Forhold; som Frugt af Rejsen udkom 1885 en sammenlignende historisk Fremstilling af det højere Skolevæsen i de tre nordiske Lande med Vægten lagt paa de administrative Bestemmelser og de Ideer, som de til enhver Tid var Udtryk for. 1888—1906 virkede P. derefter som Medlem af Undervisningsinspektionen for de lærde Skoler, en Stilling, han satte stor Pris paa. Ved Skolerne ansaas han for streng i sin Bedømmelse, men han var ubestridelig retsindig, aldrig lunefuld og altid villig til at gaa ind paa afvigende Meninger, naar de forekom ham begrundede. De samme Egenskaber lagde han for Dagen under sin Universitetsgerning.

Efter Svend Grundtvigs Død 1884 var P. blevet midlertidig Docent i dansk Litteraturhistorie; 1892 udnævntes han til Professor ordinarius i Æstetik, en Plads, der havde staaet ubesat siden Hauchs Død 1872, og som var blevet Georg Brandes forment. Ikke med Urette virkede Ansættelsen som en Udfordring, og P. fik ofte senere Kærligheden at føle i offentlig Omtale fra Modstandernes Side. Som Forudsætning for sin Overtagelse af Professoratet havde han over for Ministeriet gjort gældende, at Gennemgangen af den danske Litteraturs Historie for ham stadig skulde være Hovedsagen, og som Regel holdt han sig inden for denne Ramme. Uden synderlig at indlade sig med Forfatterkarakteristik og Analyse af Digterværker betragtede han Faget væsentlig som en historisk Disciplin, og ud fra denne Opfattelse lagde han gennem Forelæsninger, Eksaminatorier og Skriveøvelser Undervisningen til Rette med Omhu og Pligtopfyldelse; til Støtte for de studerende udgav han 1896—1913 Oversigter over den danske Litteratur fra Middelalderen til Holbergs Død med Henblik paa det øvrige Norden,

særlig Sverige. 1918 tog han sin Afsked. Ved Siden af **Embedsgerningen** udfoldede **P.**, der var en meget flittig Mand, i henved 60 Aar en næsten daglig Gæst paa Bibliotekerne, en ikke ringe videnskabelig Forfattervirksomhed gennem Tidsskriftafhandlinger og særskilte Bøger. Hovedværket er »Fremmed Indflydelse paa den danske Nationallitteratur i det 17. og 18. Aarhundrede«, der udkom 1887—1913 i to Bd., og som i 1. Bd. behandler Renæssancebevægelsen i Danmarks **Litteratur**, i 2. Bd. den fransk-engelske Indflydelse i Holbergs Tidsalder. Et stort, til Dels forhen ukendt Stof er sammenstillet i disse Bøger, men Fremstillingen er, særlig for Renæssancebevægelsens Vedkommende, tung, ogsaa fordi **P.** havde Vanskelighed ved at give Slip paa nogen Enkelthed. Friere rører han sig 1897 i den lille Bog om **Émile Zola** og Naturalismen, der er Frugt af Universitetsforelæsninger, men navnlig i de Essays, han 1910—21 udgav i to Bd. under Titlen »Mellem **Semestrene**«, og som foruden en kritisk Studie over Søren Kierkegaards Forlovelseshistorie indeholder Afhandlinger om Bonden i Litteraturen, om digterisk Stil og om den religiøse Følelses Genvækkelse gennem Litteraturen; over for adskillige tidstypiske litterære Foreteelser er der her i Ædruelighed fremsat Anskuelser, som Eftertiden i mangt og meget vil bifalde.

Set i Forhold til Forgængerne har **P.** betraadt nye Veje ved Behandlingen af vor ældre Litteratur. Medens N. M. Petersen og Rosenberg skrev med Blikket vendt mod Nord, gik han mod Syd og Vest og efterviste de europæiske Kulturstrømningers Indvirkninger paa vort Aandsliv, overbevist om, at fandt saadanne ikke Sted, vilde i et lille Land Stagnation blive Følgen. For saa vidt har han virket paa samme Linie som Georg Brandes.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Bibliografi ved Hans Aage Paludan i Dsk. Studier, 1928, S. 179—86. — R. 1892. DM. 1899.

Barndoms minder i Bornholmske Samlinger, XIII, 1920, S. 133—47. Minder fra Studenteraarene i L. F. la Cour: Slægten Paludan, 1935, S. 217—24. Erik Rindom i Ill. Tid. 10. Aug. 1913. V. J. von Holstein Rathlou i Vor Fremtid, VI, 1912—13, S. 513—29. Karl Mortensen i Gymnasieskolen, IX, 1926, S. 264. Vald. Vedel i Univ. Progr. Nov. 1927, S. 117—21.

Carl S Petersen.

Paludan, Stig Henning **Jacob** Puggaard, f. 1896, Forfatter. F. 7. Febr. 1896 i Kbh. Forældre: Professor Julius P. (s. d.) og Hustru. Ugift.

P. gik i Krohns Skole, Metropolitanskolen og Vestre Borgerdydsskole. Han afsluttede sin Skolegang med Realeksamen (1912 fra

sidstnævnte Skole) og gik derefter Apotekervejen — noget uvis paa Grund af æstetiske og astronomiske Interesser. 1913—16 var han Discipel paa Løveapoteket, Nykøbing F., og Østerbro Apotek, Aalborg; 1916 tog han Medhjælpereksamen og 1918 Kandidateksamen, hvorefter han konditionerede paa Fredensborg Apotek, Fasanapoteket, Kbh., og Helsingør Apotek. 1920 brød han op fra de hjemlige Forhold og rejste til Ecuador, hvor han i et Aars Tid gjorde Tjeneste paa Botica Glæsel, Guayaquil; senere rejste han nordpaa og opholdt sig en Tid i New York. Intet af Stederne fandt han sig til **Rette**; hverken i det spansk- eller det engelsktalende Amerika fandt han Mulighed for varig Tilknytning, og han vendte sig igen mod den gamle Verdens Kultur. Opholdet i Amerika blev imidlertid af afgørende Betydning for hans Forfatterskab og hele Livssyn. Efter sin Hjemkomst var han endnu tre Somre paa Fredensborg Apotek, men Virksomheden som Forfatter og Kronikør optog ham mere og mere. Han debuterede 1922 med en Skildring fra Amerika, »De vestlige Veje«. 1923 kom »Urolige Sange« (Digte) og »Søgelys« (Roman), 1924 »En Vinter lang« — en Fortælling, hvori hans Sværmeri for det overskuelige Liv i ganske smaa Byer fandt Udtryk, netop med Apoteket som Udgangspunkt —, 1925 »Fugle omkring Fyret« (Roman), 1927 »Markerne modnes« (Roman) og »Feodor Jansens Jeremiader« (polemisk-aktuelle Betragtninger), 1928 »Landet forude« (Skuespil; skrevet sammen med E. Eberlin), 1929 »Aaret rundt« (Artikler og Aforismer), 1932 »Torden i Syd« (Roman), 1933 »Under Regnbuen« (Roman; de to sidste samlet i »Jørgen Stein«, 1937), 1937 »Tanker og Bagtanker« (Aforismer) og 1938 »Som om intet var hændt« (Essays). P. har desuden udgivet »Chr. Kongstad Petersens Tegninger« (1937) og i Aarenes Løb skrevet et stort Antal Kronikker i »Nationaltidende«, »Politiken« og »Aarhus Stiftstidende« samt en Række Anmeldelser i sidstnævnte Blad og »Tilskueren«.

P. er i overvejende Grad Romanforfatter og Essayist. Hans Forfatterskab kan ses under to Synsvinkler: en tidskritisk og en psykologisk-poetisk. Tidskritikken er, ogsaa i Romanerne, iøjnefaldende — ingen har her hjemme analyseret Efterkrigstiden, dens Mentalitet og Mennesker, mere indgaaende end P. —, men man maa ikke overse, at for P. har det afgørende været at fylde en Kunstform, at tilvejebringe en Produktion, der nok afspejler Tiden, men hvis egentlige Værdi dog beror paa rent kunstneriske Kvaliteter. Var Tidsdebatten dominerende i de første Romaner, »De vestlige Veje« og »Søgelys«, saa maa det indrømmes, at P. i »En Vinter lang«, »Fugle omkring Fyret«, »Markerne modnes« og »Jørgen Stein«

har skabt Værker, der indeholder saa meget almengyldigt, at de sikkert vil overleve den Tid, hvorfra de er udsprunget. P.s Indsats som Romanforfatter er saa meget mere betydningsfuld, som den danske Roman ved hans Debut var ved at gaa i Opløsning paa Grund af Eksperimenter. P. gav den paa ny Fasthed og Form. P.s Romaner er handlingsbevægede, dramatiske, og de bedste af dem hviler paa en blændende Teknik, om end det ikke kan nægtes, at han i et Par af dem har ofret lidt af Sandsynligheden for at opnaa en effektiv Slutning.

Som **Tidsskildrer** fortsætter P. i moderne dansk Litteratur Henrik Pontoppidans Gerning, og ligesom sin Forgænger staar han uden for alle Partier og **Retninger**; han staar ene og retter sin Kritik mod højre og venstre. Han tager alt det nye i Tiden: Feminisme, Teknik, Jazz, Sport, Reklame o. m. a. op til nøje Prøvelse, men forholder sig skeptisk og afvisende over for det meste af alt dette. Han finder sin Tid materialistisk, uden Illusioner, uden menneskeligt værdifulde Idealer. Tiden efter Krigen 1914—18 er en tom og raa Tid, uden Sans for aandelige Værdier og uden Evne til at frembringe saadanne. Denne Tingenes sørgelige Udvikling var, mener P., **maaske** givet ved Forudsætninger fra det 19. Aarhundrede, men den fremskyndedes efter hans Anskuelse især af to Faktorer: Verdenskrigen og Amerikanismen.

Verdenskrigen har ikke alene mærket dem, der var med i den, men hele den Generation, der kom til Verden kort før Aarhundredskiftet. Det er den Generation, der var bestemt til at »snuble i Starten« (»Under **Regnbuen**«). Krigen bragte Uro og Opløsning overalt. De gængse Livsværdier omvurderedes, de gamle Idealer mistænkeliggjordes — Harmoni, Ro og Tillid veg Pladsen for Usikkerhed, Splittethed og Tvivl. I »Søgelys« har P. skildret Krigens direkte Hærgen; Hovedpersonen har gjort Krigen med og er nu en »Vragstump fra det store Opgør«. I »Fugle omkring Fyret« giver P. et Billede af Gullaschtiden, dens Spekulationsfeber og efterfølgende Krak. Og endelig giver han i Dobbeltromanen »Torden i Syd« og »Under Regnbuen« en samlet Skildring af Tiden 1914—33. Denne sidste Roman er baade mere objektiv og præget af større Lyssyn end nogen tidligere Bog fra P.s Haand.

I Amerika stiftede P. Bekendtskab med et nymaterialistisk Livssyn, som vakte hans Afsky, en ny Tids Kultur, der senere skulde brede sig Verden over under Betegnelsen »Amerikanisme«. I »De vestlige Veje« retter han et skarpt Angreb paa det moderne Amerika, og i de senere Bøger er der stadig Udfald mod dette Land. I »Feodor Jansens Jeremiader« giver P. Afkald paa den fiktive

Form for at gøre op med alt »amerikansk« i Tiden. **Hele** den moderne tekniske Kultur er for P. et skæbnesvangert Tilbageskridt, en Fare for det sjælelige. »Der kan komme romantiske Perioder efter **realistiske**,« siger han, »men der kan aldrig opstaa Überørthed, hvor Maskinen har spredt sin Os og udsprøjtet Kynismens Baciller«. Ogsaa Feminismen, Kampen for Kønnenes Ligeberettigelse, bekymrer ham. Den vil medføre, mener **P.**, en Maskulinisering af Kvinden og en Feminisering af Manden, til Skade for hele Civilisationen.

P. har i sine Bøger skabt en Række levende, individualiserede Mennesker. Han er en skarp lagttager med Sans for den overbevisende psykologiske Detaille. Svagheden ved hans Menneskefremstilling er, at man undertiden for tydeligt mærker hans Sympati og Antipati. Mange af hans Personer har vigtige Træk tilfælles, og Kampen for Harmoni er et Ledemotiv i **P.s** Forfatterskab. De mandlige Hovedpersoner er alle paa en eller anden Maade mærket af Livet; deres Sind er bragt ud af Ligevægt, de er ensomme, indesluttede Naturer, der kæmper for at opnaa Balance og komme i Kontakt med Livet igen. Af Kvinder møder man to Hovedtyper: den »emanciperede« Kvinde, der konkurrerer med Manden, higer ud over sin biologiske Bestemmelse og derved bliver ulykkelig — og Kvinden, der følger sit Kald som Moder og Elskerinde, bøjer sig ind under en Mands Villie og derved kommer til at hvile harmonisk i sig **selv**. Den sidste Type idealiseres af P. paa den førstes Bekostning. Men uden for disse Grupper findes der mange andre Personer, Bifigurer, ofte ridset op i faa Streger: Mennesker, som ved deres Usnobbethed og Ægthed har **P.s** Kærlighed, Mennesker, som ved deres aandelige Ligevægt og medfødte Kultur har **P.s** Beundring, og Mennesker, som ved deres Selvsikkerhed og Stupiditet kun kalder paa al hans isnende Spot.

Alle **P.s** Bøger indeholder fine Naturbilleder. Han har en særegen Begavelse for Gengivelse af det karakteristiske ved et Landskab: Stemningen, Lyset, Farven, Vegetationen o.s.v. P. har Viden om det, han beskriver, og er dertil receptiv over for Tingene; gennem følsomme Nerver og usløvede Sanser fornemmer han Tingenes Essens. Med de Krav, P. stiller til Billedets Ægthed, den kunstneriske Sanddruhed, er det naturligt, at det næsten udelukkende **maa** blive dansk Natur, han skildrer; thi »det eneste man har Mulighed for at sige noget væsentlig om er ens eget Land«. Jylland, især Vestkystens barske Egne, har hans Forkærlighed (»Fugle omkring **Fyret**«). Af **Aarstider** foretrækker han det sene Efteraar, Vinteren og det tidlige Foraar. Uforlignelig er hans Skildring af en nordsjællandsk Vinter i »En Vinter lang«. Men det er ikke blot

Naturen, der har inspireret P. til poetisk fuldlødige Passager, baaret af dyb Fortrolighed og intens Oplevelse — men ogsaa Musikken. For P. betyder Musikken en aaben Dør ind til den Harmoniens og Skønhedens Verden, som han savner i det moderne **Liv**; hans musikalske Indstilling har været bestemmende for baade hans Livssyn og hans Stilkunst, og det Skær af noget irrationelt, der hviler over hans Bøger, staar sikkert i Forbindelse hermed. P. har den for en Skribent sjældne Evne, at han kan skrive om Musik paa en saadan Maade, at Læserne faar meddelt noget af dens Væsen. Beviset herpaa er den meget pessimistiske, men menneskeligt rige Bog »Markerne **modnes**«, Romanen om en Violinkunstners tragiske Skæbne.

Bemærkelsesværdig ved P.s Kunst er hans Stil. Allerede hans første Bog røbede et ualmindeligt Øre for Sprogets Nuancer og Stilens Valeurer, og med de senere Bøger placerede han sig blandt nyere dansk Litteraturs største Prosaister. P. er Sprogartist med **et** eksklusivt Ord- og Billedvalg. »Stilisten er altid paa Flugt fra Glosernes Tørhed og de opbrugte **Billeder**« (Essayet »Stilens Kunstnere«). Han vrager det Ord eller den Vending, der ikke siger noget nyt om Tingene, ikke gengiver det, han har følt og oplevet. Derved skaber han sig en meget personlig Stil, en Stil, der er rig paa Metaforer, Symboler, Personifikationer og andre stilistiske Figurer, tit overraskende, men aldrig banale. Stilen kan undertiden virke lidt tilstræbt, men hyppigst er den af overordentlig Anskuelighed og Prægnans og overalt gennemlyst af Intelligens og Kultur. Ironien er et fremtrædende stilistisk Virkemiddel og rækker fra blidt Drilleri til skaanselløs Haan og Spot.

P.s Forfatterskab er et af Efterkrigstidens betydeligste danske — et Forfatterskab, der viser en Personligheds og en Digers Ansigt.

Holberg-Medaillen 1939. — To Malerier af Sigurd Swane 1928. Maleri af S. Hjort-Nielsen 1936—37.

Søren Hallar: Jacob Paludan, 1927. Hakon Stangerup: Den unge **Litteratur**, 192 . Felix Nørgaard.

Paludan, Jens, 1697—1782, Præst, historisk Forfatter. F. 16. Juni el. Juli 1697 i Aal, d. 20. Maj 1782 i Torslunde, Smørum Herred, begr. sst. Forældre: Sognepræst Hans Nielsen P. (1652—1709) og Anna Nielsdatter Heeboe (d. 1700). Gift 1° 26. Aug. 1726 med Charlotte Helene Wichmann Hasebard, f. 15. Marts 1710, d. 28. Juli 1753 i Torslunde, Stifdatter af Amtsforvalter, Krigsraad Jørgen Langfeldt til Ringsted Kloster. 2° 4. Febr. 1755 i Torslunde med Mette Christence Lønborg, f. 26. el. 30. Jan. 1726, d. 18.

Juli 1793 i **Kbh.** (**Trin.**), D. af residerende Kapellan ved Aarhus Domkirke Hans Hansen L. (1691—1753, gift 2° med Margrethe Mortensdatter Sommerfeld, d. 1752) og Anna Rasmusdatter **Rodenburg** (1690—1738).

P. blev Student fra Ribe 1716 og tog teologisk Attestats 1722. 1718—23 havde han Plads paa Borchs Kollegium. Som Alumnus her forfattede han nogle Disputatser, der viste Interesse og Evne for videnskabelige Studier. Foruden en **Afhandling** om de romerske **qvæstores** (1719) kan nævnes hans fire Disputatser »De templo, quod **Roëskildia** est, **S^{ti} Lucii**« (1720—22), der er et lovende Begynderarbejde, og som endnu har en vis Kildeværdi, fordi P. ved sin Broder, Borgmester og Kirkeværge i Roskilde Niels **P.s** Velvillie har haft Adgang til at benytte Domkirkens Arkiv, som for Størstedelen brændte 1728. Til at udvikle P.s historiske Interesse har det sikkert bidraget, at han havde Hans Gram til Privatpræceptor og Litterærhistorikeren **Alb.** Thura til Ven. 1723 blev han Rektor i Ringsted og fortsatte som saadan sin historiske Virksomhed ved med Omhu at samle Afskrifter af Inskriptionerne i St. Bendts Kirke (nu i Thott, **Fol.**, 720). Efter elleve Aars Skoletjeneste blev P. 1734 kaldet til Sognepræst i Torslundemagle og Ishøj, og i dette Embede forblev han Resten af sin Levetid, i alt i 48 Aar. I denne Periode har han ikke udgivet Skrifter, men han roses som en virkelig lærd Mand, der forenede et muntert Sind med en fast Karakter, og hvis Liv som stille Landsbypræst hengled under smukke og harmoniske Former.

C. Giessing: Nye Samling af Jubel-Lærere, II, I, 1781, S. 344—49. L. L. **Kongslew**: Et Tillæg til Beskrivelsen over Jens Paludans Levnet, 1782. P. Paludan: Beskrivelse over Staden **Kallundborg**, 1788, S. VIII f., XI. Aarvog, udg. af Hist. Samfund for Kbh.s Amt, 1918, S. 21. Kirkehist. Saml., 5. Rk., II, 1903—05, S. 60, 61. Personalhist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1907, S. 66, 170.

Bjørn Kornerup.

Paludan, Johan, 1756—1821, Præst. F. 22. Sept. 1756 i Kalundborg, d. 10. Jan. 1821 i Fanefjord, begr. sst. Forældre: Sognepræst, Provst Hans Jacob P. (1717—82, gift 2° med Frederikke Jacobsen, 1738—95) og Anna Elisabeth Lønborg (1730—62). Gift 1784 el. 85 med Anne Elisabeth Paludan, f. 10. Dec. 1762 i Torslunde, d. 21. Maj 1829 i Vollerup, D. af Sognepræst Jens P. (s. d.) og 2. Hustru.

P. blev Student 1775 fra Roskilde og tog teologisk Attestats 1782. En kortere Tid havde han Plads paa Valkendorfs Kollegium, men blev snart efter Huslærer i Hørsholm hos Kammerherre v. Linstow.

1785 blev han residerende Kapellan i Stubbekøbing, n. A. forflyttedes han i samme Stilling til Fredensborg, Asminderød og Grønholt og udnævntes endelig 1788 til Sognepræst i Fanefjord paa Møen, hvor han forblev til sin Død. Som ung Kandidat fik han vel et meget daarligt Skudsmaal som Prædikant af Luxdorph, og nogle senere trykte Prædikener fra hans Haand gør ligeledes et temmelig deklamatorisk Indtryk, men i andre Henseender vandt han sig med større Ret et godt Navn ved sin Virkelyst og Nidkærhed. Han synes nærmest at have hørt til Bastholms »akkomoderende« Skole, betonedede i alt Fald stærkt Moralens Betydning som væsentligere end den dogmatiske Lærebygning, og viste sig paa mange Maader — baade teoretisk og praktisk — som en udpræget Repræsentant for Oplysningstidens alsidigt interesserede, gavnelystne Præstetype, for hvem »Religionslærerens« Arbejde paa praktiske Omraader var lige saa vigtig som den religiøse Indsats. Disse Synspunkter kommer bl. a. til Orde i hans »Samlinger for Theologer, efter Tidernes Fornødenhed og den nyeste Litteraturs Aand«, I—II (1803—05), et Tidsskrift af meget broget Indhold, der er værdifuldt til Oplysning om Tidens Ideer og et godt Vidnesbyrd om P.s Evner som Journalist og Redaktør. Han var i det hele en flittig Pennens Mand. I sin Ungdom havde han udgivet en Oversættelse af »Fuldstændig praktisk Catechismus om den hellige Ægtestand« (1784), der paa sine ca. 600 tættrykte Sider indeholder yderst velmenende, men temmelig prosaiske Raad og Formaninger; n. A. deltog han vistnok i den liturgiske Fejde med et lille Indlæg, og 1810 udgav han »Undersøgelse af Aarsagerne til Tjenestefolkets moralske Fordærvelse«, et kulturhistorisk set meget interessant Skrift, mærkeligt ogsaa ved sin Upartiskhed, idet han for en stor Del lægger Skylden for det ringe Tyende over paa de herskende sociale Tilstande og Herskabernes daarlige Eksempel. P.s betydeligste Arbejde er uden Tvivl hans »Forsøg til en antiqvarisk, historisk, statistisk og geographisk Beskrivelse over Møen« (I—II, udgivet posthumt 1822—24) paa Grund af sin rige Fylde af Oplysninger af naturvidenskabelig, historisk, sproglig og folkloristisk Art et værdifuldt Kildeskrift for senere Tider. — Medlem af Danske Selskab 1813. — Maleri af Hans Jacob Paludan ca. 1819 i Familie-eje. Miniature ca. 1815 af samme.

Selvbiografi i J. Paludan: Beskrivelse over Møen, I, 1822, S. 513—15. Hr. Johan Paludans Erindring, vedligeholdt iblandt hans Venner, 1821. Luxdorphs Dagbøger, udg. af Eiler Nystrøm, II, 1925—30, S. 314, 319.

Bjørn Kornerup.

Paludan, Peder, 1755—99, Præst. F. 12. Juli 1755 i Kalundborg, d. 24. Okt. 1799 i Asminderød, begr. sst. Broder til Johan P. (s. d.). Gift 1780 paa Frbg.(?) med Margrethe Benedicte Thillerup, f. 5. Dec. 1762 i Magleby ved Skelskør, d. 29. Juli 1833 i Kbh. (Trin.), D. af Sognepræst, sidst i Frbg. og Hvidovre, Jens Knudsen T. (1720—80) og Ellen Marie Poulsdatter (1725—1802).

P. blev Student 1773 fra Roskilde og tog teologisk Attestats 1774. I sine Kandidataar blev han (1778) optaget i Det theologiske Selskab, hvad der var af ikke ringe Betydning for hans videre Uddannelse. 1780 blev han Sognepræst i Tømmerup, 1785 residerende Kapellan ved Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn, hvor han havde Vanskeligheder ved Samarbejdet med Sognepræsten, den bekendte Otto Fabricius (s. d.), og endelig fik han 1794 det store Embede som Slotspræst ved Fredensborg og Sognepræst i Asminderød og Grønholt. Hans huslige Forhold var ikke lykkelige, og hans Kaar paa Grund af den stadig voksende Børneflokk knappe. Til Dels heraf blev han drevet ud i et flittigt Forfatterskab af forskellig Art. 1790—92 udgav han saaledes et Tidsskrift »Magazin for Lidende«, I—II, hvori enkelte Ting endnu har Betydning, men navnlig udsendte han en Række Prædikensamlinger: »Gudelige Taler over de aarlige Aftensangs-Texter« (I—II, 1784), »Religions-Taler til Dyds Befordring i det huuslige Liv« (I—II, 1787), »Samling af Passions-Prædikener« (1789) og »Nye Samling af »Prædikener« (I—III, 1794). Disse Arbejder fandt en ret god Afsætning, thi P. havde for sin Samtid Navn som en af Landets mere bekendte Prædikanter. Medens han i sit teologiske Standpunkt stod Balle nær og tilhørte den yngre supranaturalistiske Retning, var Bastholm hans Ideal i formel Henseende. Han naaede vel ikke sit store Forbillede, men forstod dog at udtrykke sig klart og levende, om end temmelig ordrigt, ofte noget deklamatorisk og ikke altid med helt fin Smag. Ogsaa indholdsmæssigt maa P.s Prædikener have tiltalt Tiden, thi de er overvejende af moralsk Indhold, og ved deres Emnevalg (om Guds Forsyn, Taknemmelighed, det daglige Brød, det lovlige Kald, de jordiske Forlystelser, Sparsommelighed o.s.v.) tager de i udpræget Grad Sigte paa Hverdagslivets Tarv. — Længere end ved sit homiletiske vil P. dog blive mindet ved sit topografiske Forfatterskab. Foruden den lille, ikke meget betydelige Oversigt »Samlinger til en Beskrivelse over Christianshavn« (1791) har han udgivet en »Beskrivelse over Staden Kallundborg« (1788), der hviler paa hans Faders efterladte Samlinger, og som den Dag i Dag paa en Del Punkter har Værdi som Kilde.

Personalhist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1899, S. 180 f., 213; 8. Rk., III, 1924, S. 105. Kommandør Jens Jacob Paludans Ungdomserindringer (Jul. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, IX), 1908, S. 3—10, 25. Bjørn Kornerup o. fl.: Biskop, Dr. theol. Otto Fabricius, 1923, S. 280 f. Nyt theol. Bibl., udg. af Jens Møller, XX, 1832, S. 283 f. Theol. Maanedsskrift, udg. af L. N. Fallesen, XI, 1808, S. 311.

D: R
Bjørn Kornerup.

Paludan, Søren, se **Kjær**.

Paludan-Müller, Slægt, se **Paludan**.

Paludan-Müller, Bernhard Lucian, 1845—1932, Præst. F. 6. Okt. 1845 i Sorø, d. 18. Okt. 1932 i Hillerød, begr. sst. Forældre: Cand. theol., Adjunkt, senere Provst, Dr. theol. Jens P.-M. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Maj 1873 i Kbh. (Johs.) med Emmy Louise Jacobe Hagemann, f. 22. Jan. 1847 i Viborg, d. 13. Maj 1932 i Hillerød, D. af Adjunkt i Viborg, senere Sognepræst i Støvring Martinus Nicolai H. (1815—58) og Marie Sophie Georgine Dahl (1818—96).

P.-M. blev Student 1863 fra Aalborg og cand. theol. 1869. Efter et Par Aars Beskæftigelse med Undervisning blev han 1871 Kapellan i Krummerup og Fuglebjerg og n. A. i Ugilt og Taars. 1876 udnævntes han til Sognepræst i Vadum, og 1882 forflyttedes han til Hillerød og Herløv, hvorfra han 1920 tog sin Afsked. — P.-M. har staaet den grundtvigske Retning nær, men i øvrigt ud fra et konservativt teologisk Standpunkt ofte bekæmpet moderne Synspunkter inden for Kirkelivet. Af hans udpræget teologiske Forfatterskab skal foruden hans mange Artikler og Anmeldelser i »Dansk Kirke-tidende«, »Teologisk Tidsskrift« og andre Tidsskrifter og Blade — især det kirkelige Ugeblad »Sædemanden«, som han en Tid redigerede — nævnes følgende Skrifter: »Den prophetiske Inspiration« (1872), »En Afskedshilsen til Ugilt og Taars« (1877), »Det Synlige og det Usynlige. Et Forsøg paa en Opgjørelse med Ny-Rationalismen« (s. A.), »Aabent Brev til Hr. A. C. Larsen« (s. A.), »Den evangeliske Rimkrønike eller Jesu Liv fortalt i Krønikerim« (1889), »Den humane Tro og den christne Tro. Aabent Sende-brev til H. Høffding« (1892), »Bibelhistorien og den gammeltestamentlige Kritik« (1893), »Det kirkelige Skjel overfor den gammeltestamentlige Kritik« (1895), »Evangeliekritikens Vanskelighed« (1905), »Ved Kong Christian IX.s Død, I. Mindedigt, II. Sørgetale, holdt i Frederiksborg Slotskirke« (1906), »Peter Chr. Kierkegaard 1805—88. Personlige Minder« (Særtryk 1906), »Under Troesbekjendelsens Tegn« (1911), »De grundtvigske Menigheder og de folkekirkelige Menigheder« (1923) og »Fra Evangeliernes Værksted« (1924). — R. 1901. DM. 1927.

Sædemanden, 1883, S. 783.

K. K. Nicolaisen.

Paludan-Müller, Caspar Peter, 1805—82, Historiker. F. 25. Jan. 1805 i Kerteminde, d. 1. Juni 1882 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Sognepræst, senere Biskop Jens P.-M. (s. d.) og Hustru. Gift 19. Aug. 1829 i Kbh. (Slotsk.) med Henriette Erichsen Rosenstand-Goiske, f. 1. Nov. 1806 i Kbh. (Trin.), d. 10. Jan. 1877 paa Frbg., D. af Justitsraad, Deputeret, senere Bankdirektør, Konferensraad Johan Philip Kneyn R.-G. (1754—1815, gift 1° 1785 med Henrica (Henriette) Erichsen, 1752—90) og Lovise Judithe Kaas (1766—1818).

P.-M. fik i Arv en intellektuel Drift, en Trang til kritisk **Prøvelse**, og et tungt Sind. Der var et uroligt Element i hans Væsens Grund. Han var af gammel kultiveret Stamme og stærkt bundet til sin Slægt, fik alt det gode, en fast Tradition giver, men blev **maaske** i for høj Grad inden for Murene. Efter at han var blevet dimitteret fra Odense Skole 1822 boede han det meste af sin Studentertid i Onklen, Deputeret i Rentekammeret Troels Kongslews Hus, og gennem Brevveksling med Faderen fik han Tilskyndelser og Raad. Denne Korrespondance, hvoraf kun Jens P.-M.s Breve er bevarede, er en vigtig Kilde til Kundskab om P.-M.s Udvikling — den **fort**sættes til Faderens Død. Den giver ogsaa Tidens Kulturbillede, Foreningen af gammel dansk Tradition og tysk Klassicisme. Tysk Litteratur, tysk Filosofi er idelig paa Tale, ogsaa efter at P.-M. 1827 har taget teologisk Attestats og 1829 er blevet Adjunkt i Odense og har kastet sig med glødende Iver over Historiens Studium. — Sandsynligvis førtes P.-M. til Italiens Middelalder gennem tysk Litteratur, hvor en ny og stærk Interesse for Dante og Machiavelli var et ejendommeligt Træk. »Divina Commedia« greb ham dybt og kastede Lys over Middelalderen, Machiavellis gaadefulde, æggende Skrift »Il principe« ledte ham ind i selvstændigt Arbejde. 1836 offentliggjorde han i Molbechs »Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst«, IV, »Niccolò de' Machiavelli. Et biographisk Udkast«; tre Aar senere fulgte Bogen »Undersøgelse om Machiavelli som Skribent især med Hensyn til Bogen om Fyrsten. Et Forsøg i den høiere historiske Kritik«. Begge Studier saavel som »Cola de Rienzo« (1838) bærer i Henseende til Kritik, Anskuelse og Maal Leopold **Ranke**s Mærke. Betydeligst er »Undersøgelse om Machiavelli som Skribent«, der indledtes med et Overblik over de Meninger, som til forskellige Tider havde hersket med Hensyn til »Il principe«, noget nyt i dansk Litteratur. I Tilslutning til Herder og Ranke hævdede P.-M., at Machiavellis Skrift var blevet til under en bestemt Situation og havde et enkelt bestemt Øjemed. Disse italienske Studier har betydet overmaade meget i P.-M.s Udvikling; men

jævnside med dem offentliggjorde han en Række Arbejder i nøje Tilknytning til gammel dansk Historikertradition: »Om St. Hans Kloster i Odense« (1831), »Om Harald Blaatands Lovgivning. En hermeneutisk Undersøgelse« (1832), »Jens Andersen Beldenak« (1836 og 1838), en Anmeldelse af P. A. Munchs »Norges, Sveriges og Danmarks Historie til Skolebrug«, hvor han rejser Kritik af Fortolkningen af Magnus Erlingssøns Privilegiebrev, endelig Doktorafhandlingen »Observationes criticae de foedere inter Daniam, Sueciam et Norvegiam auspiciis Margaretæ reginæ icto« (1840), hvis Hovedpunkt er den kritiske Analyse og Underkendelse af det Aktstykke, der almindeligt ansaas for Unionsakten, de tre nordiske Rigers Grundlov, Brevet af Margrethedag 1397. For første Gang toges Originalen i Gehejmearkivet skarpt i Øjesyn, og P.-M. kom til den Mening, at dette formløse Stykke, skrevet paa Papir med Fejl og Rettelser i Teksten og mangelfuld Besegling kun er at opfatte som et foreløbigt Vidnesbyrd om visse Aftaler, trufne i Kalmar.

P.-M.s Arbejder vandt Respekt, men der kom ingen Kaldelse fra Universitetet, og der var for en Skolemand med voksende Familie ingen Mulighed for en lang Studierejse. Han kunde nu og da klage lidenskabeligt over sin videnskabelige Udlændighed, men holdt heroisk ud gennem Aarene, tog Arbejdet op, der laa for hans Dør, var en energisk Lærer og fandt stadig i fynske Arkiver og Biblioteker Materiale og Impulser til Undersøgelser. Det gælder i første Række »Actstykker til Oplysning især af Danmarks indre Forhold i ældre Tider« (1841—45) og ligeledes den kritiske Studie »Er Kong Carl den Tolvte falden ved Snigmord?«, for saa vidt som Tilskyndelse kom fra en Journal, ført af Frederikstens Kommandant Nov.—Dec. 1718, som han havde fundet i Karen Brahes Bibliotek. Han ledtes ind i en Debat om Kongens Død, der nylig var rejst i Sverige. Stykke for Stykke analyserede han det fremlagte Materiale og gjorde gældende, at der ikke var givet gyldigt Bevis for, at Karl XII. var falden ved Svig (Nyt hist. Tidsskrift, I, 1847).

Aaret 1848 bragte Uro ind i P.-M.s Skole- og Studieliv. Han var en besk Kritiker af de liberale Førere, men Regeringens Politik i Slesvig undergravede hans Tillid til Ørsted. At væge den danske Nations Ret var ham det første og det sidste. Da Februarrevolutionen kom, og han forstod, at store Rystelser var i Vente, og at Kampen vilde komme til at staa om Slesvig, udgav han i stærk Bevægelse først i Marts en Pjece: »Hvad er der nu at gjøre i Danmark?« Her raadede han til Indkaldelse af en almindelig Rigsdag paa

bredeste Basis, det bedste Værn mod den fremrullende Strøm. Tilsyneladende et Brud med alt hvad han før havde ment og ytret; dog ikke, hvis man ser nøjere til, thi han havde alle Dage et bredere Samfundssyn end de Nationalliberale. Af den grundlovgivende Rigsdag Okt. 1848 var han Medlem, men stod med sin Blanding af Konservatisme og Radikalisme hjemløs blandt Partierne. Han var, skønt opfordret, ikke medvirkende ved »Antislesvigholstenske Fragmenter«; derimod udsendte han paa egen Haand 1850 »Bidrag til en Kritik over Droysens og Samwers saakaldte **aktmæssige** Fremstilling af den danske Politik siden Aar 1806« og paaviste dette Indlægs videnskabelige Uvederhæftighed.

Allerede inden Krigen havde han været sysselsat med Indsamling af Aktstykker, oprindelig koncentreret om Øksnebjergslaget, siden fortsat med videre **Maal**, efter at en stor Mængde Dokumenter til Danmarks Historie i 1530'erne var kommet for Dagen i **Schwerin**. P.-M.s »Aktstykker til Nordens Historie i Grevefeidens Tid« (I—II, 1852—53) gled ind i den Række af Samlinger af Akter fra Begyndelsen af 16. Aarh., som var fremkommet i Udlandet i den sidste Snese Aar, og blev et anerkendt Værk. Udgiverarbejdet førte umiddelbart til en Fremstilling »Grevens Feide« (I—II, 1853—54), en strengt kritisk, saglig og ubunden Redegørelse for Begivenhederne i Danmark og det storpolitiske Spil 1533—36 — i dansk historisk Videnskab det tidligste Forsøg paa at skildre et betydningsfuldt Tidsrum paa Grundlag af prøvet arkivalisk Materiale.

»Grevens Feide« er afsluttet i Nykøbing, hvor P.-M. (fra 1843 Overlærer i Odense) 1853 var blevet Rektor. Skolen var i Forfald, men under hans maalbevidste, faste Styre fik den Anseelse. Drengene saa op til deres Rektor og nævnte siden med Stolthed, at de var hans Disciple. P.-M. besluttede nu at tage et Arbejde op, som han længe havde haft i Tanker, en Fremstilling af den nordiske Syvaarskrigs **Historie**; han drømte om at skabe et stort videnskabeligt Værk, der skulde bane ny Vej for dansk Historieskrivning, men da han 1856 søgte at faa Materiale fra **Geheimarkivet** til Laans i Nykøbing, fik han Afslag. Saaledes var han ved Forholdenes Tvang henvist til Afhandlingen, den kritiske Studie. Netop da han følte sig bittert skuffet, drog A. F. Krieger, der nylig var blevet Den danske historiske Forenings Formand, ham til »Historisk Tidsskrift«, og P.-M. fuldførte inden længe Afhandlingerne om den skibyske Krønike og om Reimar Kocks Krønike, som han med Tanke paa Fortsættelse betegnede som I. Stykke af »Studier til Benyttelse og Bedømmelse af nogle Kilde-

skrifter til nordisk Historie«, dertil kom hans Bemærkninger til R. Keyzers Kirkehistorie (Hist. Tidsskr., 3. Rk., I, 1858—59). Med Aars Mellemrum fulgte nye Stykker af Studierne omfattende »Endnu engang den skibyske Krønike« og »Niels Krag's Forhold til Hvitfeld« (sst., 3. Rk., VI, 1867). I Videnskabernes Selskabs Publikationer fremkom »Herredagene i Odense 1526 og 1527« (1857), »Om Romerrettens Anvendelse i Danmark efter Valdemar II.s Tid« (1867) og »Studier til Danmarks Historie i det 13. Aarhundrede«, deriblandt »Om Kong Valdemars Jordbog« (1869—72). Ogsaa i Nykøbing Skoles Programmer offentliggjorde han sine Undersøgelser — »Hvad var Saxo Grammaticus? og hvor er hans Grav? Et historisk-kritisk Stridsskrift« (1861) og »Om Christian Barnekov's Død i Træfningen paa Skållinge Hede« (1870). Denne Række af dybtgaaende Undersøgelser, der var P.-M.s *Quand-même*, blev til i Aarene 1857—72. Studierne betød mere for ham nu end nogen Sinde før; de var hans Tilflugt. Han var i Nykøbing mere isoleret end i Odense. En tiltagende Døvhed stængte ham inde, og hans skarpe Kritik af Tendenser i Tiden og af den nationalliberale Politik bidrog til at gøre ham ensom. Krigen 1864 og Sønnens Død ramte ham haardt.

Efter C. F. Allens Død udnævntes P.-M. 1872 til Professor Rostgardianus i Historie, 67 Aar gammel. Om Efteraaret begyndte han sine Forelæsninger over de første oldenborgske Kongers Historie, der gjorde stærkt Indtryk paa Tilhørerne, ikke mindst paa de unge Tilhørere, der selv kom til at tage historisk Arbejde op, ligesom den Bog, som fremgik af Forelæsningerne, »De første Konger af den Oldenborgske Slægt. Omrids og Tanker til Forstaaelse af Danmarks Historie i Overgangen fra Middelalderen til den nyere Tid« (1874), har haft Bud til de næste Slægtled. P.-M. er fuldt og helt til Stede i dette Værk, hvor Udviklingen tegnes i kraftige Linier, hvor ikke det enkelte i sig selv, men dets Betydning i Sammenhængen er Hovedsagen. I en Sum giver han de mange Aars Forsken og et langt Livs Erfaring. Efter denne første Række holdt han gennem flere Semestre Forelæsninger over Danmarks Historie 1661—1730, siden andre over Tiden 1241—1660, kritiske i Anlæg, ofte med Brod mod den hjemlige romantiske Historie-skrivning. Det var hans Tanke at behandle et Afsnit af Enevælden i et større Arbejde, men han havde ikke Kræfter til at gennemføre denne Plan. En *Afhandling* om Hannibal Sehested findes i Udkast fra hans sidste Aar. Han læste ogsaa over Indledning til Historiens Studium, dansk Historiografi i det 18. Aarh. (Hist. Tidsskr., 5. Rk., IV, 1883—84) og over de vigtigste Kildeskrifter til Danmarks Hi-

storie. Heraf fremgik »Bidrag til Kritik af Saxo's Historieværk« (Hist. Tidsskr., 4. Rk., V, 1875—77), mens hans Analyse af Huitfeldts Krønike, der indvarsler Erslevs Huitfeldt-Kritik, forblev utrykt. Forelæsningsformen tilfredsstillende i Grunden ikke den gamle Skolemand, men han magtede ikke at tage fat paa en Omdannelse af Undervisningen. Han var kommet for sent til denne Gerning.

P.-M. hørte til den lærde danske Historikerskole, Grams og Langebeks Skole. Han har dog ogsaa Sammenhæng med den tyske Historieforsknings ypperste Folk. Fra tidlig Tid var han en Beundrer af Niebuhrs overlegne Aand, og han fulgte i Rankes Fodspor i sin Stræben efter at forstaa Fortiden og give en Fremstilling, ublandet med egne Meninger. Han fejdede paa nærsynet Pragmatisme og selvsikre Domme og betonedede atter og atter, at de enkelte Menneskers bevidste Virken kun er svage Kræfter i Udviklingen, Forholdenes Magt er til alle Tider større end Personernes — for øvrigt ogsaa ledende Ideer hos Hegel, som P.-M. flittigt dyrkede i 30'erne. Ligesom Ranke gjorde han stærkt gældende, at et universalhistorisk Syn er Betingelse for en virkelig Forstaaelse af en Nations Historie. Ogsaa i det kritiske Arbejde har P.-M. faaet Tilskyndelse og forskellig Lære af Niebuhr og Ranke. Men Forskerdriften havde han i sig selv. Lige fra Begyndelsen af sin Bane har han kendt »den Undersøgelsens Braad, der ikke tillader den sande Forsker at hvile, førend han med Tankens Magt har overvældet Stoffet og set dets indre Bygning«. Han brydes med de sværeste Problemer — den korrumperede Tekst hos Adam af Bremen, II, 28, Magnus Erlingsøns Privilegiebrev, Saxo-Problemerne, Brevet af Margrethedag 1397, det stockholmske Blodbad, Skibykrøniken, Karl XII.s Død. Undersøgelsen af Kong Valdemars Jordebog blev vel hans betydeligste kritiske Indhug. Han var den første danske Forsker, der underkastede det hele Haandskrift Cod. Holm. A 41 en Analyse, den første, der søgte at tolke Jordebogsbladene Stykke for Stykke. Hans udæskende Karakteristik »en Skriversbog, en Bog til Øvelse i en Kloster- eller Domscole« kaldte Johannes Steenstrup og Oluf Nielsen frem, og den myndige Forsker svarede med »Kong Valdemars Jordbog. Et Stridsskrift« (1874). Overalt, hvor P.-M. har kastet sit Spyd, staar Kampen den Dag i Dag. Han har med sit geniale Skarpsyn været en Optugter til Kritik, »en Brems paa Staten«, selv om hans Metodik er skrøbelig, hans Manuskriptstudier for hastige, og selv om Spekulationen kunde føre ham over alle Bjerge. — Ofte er det selve det historiske Materiale, der direkte ægger P.-M. til Prøvelse, men lige saa ofte er det hans selvstændige Syn paa Forhold og Personer,

hans Trang til at gøre Ret og Skel, der tilskynder ham til at undersøge Grundlaget for gængse Meninger. Dette Krav om streng Retfærdighed er til Stede hos ham fra Ungdommen, men det skærpes i Aarenes Løb under Forstaaelse af, hvad Historien betyder i Nationens Liv, i bitter Erfaring om, hvad Fantasterier fører til. I Kampen for Selvbesindelse og nøgtern Erkendelse minder han i mange Maader om Broderen Fr. P.-M. I det hele forstaar man P.-M. bedst, naar man ser ham sammen med hans egne. Den Modsigelsens Aand, der var i ham, den tunge Alvor og det lidenskabelige Sind er Slægtstræk; den aldrig hvilende Fremadstræben mod Erkendelse og Livsforstaaelse, Trangen og Villien til at følge et Maal og ikke lade sig hæfte har han fælles med Faderen og ikke mindst med Broderen. — Medlem af Danske Selskab 1839, af Videnskabernes Selskab 1843. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1852. — R. 1858. DM. 1867. K.² 1874. — Posthum Kultegning af Otto Haslund 1886 paa Nykøbing F. Katedralskole. Marmorbuste af A. Saabye (Fr.borg). Litografi som Rektor af Ad. Lønborg. Træsnit af H. P. Hansen 1870 og fra F. Hendriksen 1882 samt paa et Gruppebillede af Historikere af H. P. Hansen s. A.

Univ. Progr. ved Salvingen 1840. Johannes Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarhundrede, 1889. Kr. Erslev: C. Paludan-Müllers Theori om Sagnkritikens Methode, i Hist. Tidsskrift, 6. Rk., III, 1891—92, S. 167—93. Ellen Jørgensen: Caspar Paludan-Müller, sst., 9. Rk., V, 1926—27,

349 44 ·

Ellen Jørgensen.

Paludan-Müller, Frederik, 1809—76, Digter. F. 7. Febr. 1809 i Kerteminde, d. 28. Dec. 1876 i Kbh. (Holmens), begr. i Asminde-rød. Broder til Caspar P.-M. (s. d.). Gift 30. Aug. 1838 i Kbh. (Frue) med Charite Louise Philippa Borch, f. 13. Nov. 1801 i Kbh. (Frue), d. 27. Febr. 1884 i Fredensborg, D. af Professor ved Sorø Akademi Caspar Abraham B. (1746—1805) og Anne Margrethe Rosenstand-Goiske (1761—1850).

Faderen var af gammel Præste- og Bondeæt. Ogsaa Moderen var af Gejstlighed, hendes Fader Forfatter af et i sin Tid kendt Skrift mod Ateisteri, en Onkel den bekendte Udgiver af »Den Dramatiske Journal«; i denne Slægt, som stammede fra Elsass, var der Sindssyge, og Moderen blev allerede utilregnelig i P.-M.s Barndom. Digterens Barndomsminder fra Kerteminde er bevarede i »Ivar Lykkes Historie«. 1819—28 boede Familien i Odense. P.-M. blev Student 1828 og regnedes blandt det Aars »tolv smaa Profeter«. Han skulde studere Jura, men fik først sin Eksamen

1835 og gjorde aldrig Brug af sin Prokurator-Bestalling. I sin Ungdom var han meget afholdt som Selskabsmand, en frygtet Balløve; men ogsaa som Ven var han skattet. Især færdedes han gerne blandt sine kvindelige Slægtninge, Døtre af Professor C. A. Borch i Sorø; over for den tyve Aar ældre Andrea, gift med den norske Naturforsker Chr. Hansteen, indtog han Holdningen som Skriftebarn; den næstældste, Henriette Friderichsen, var Genstand for et mangeaarigt Sværmeri fra Digterens Side; den yngste, **Charite**, blev hans Brud.

Sit litterære Tilhold havde han hos J. L. Heiberg og blev altid regnet for at høre til hans Skole. Men hans tidligste Arbejder var ikke blotte heibergske Svendestykker. 1831 kom hans første lyriske Digt, »**Raab til Polen**«, 1832 »**Fire Romanzer**«, fremkaldte af en Prisæskning fra Selskabet for skønne og nyttige Videnskaber. Nov. 1832 udkom Lystspillet »Kjærlighed ved Hoffet«, skrevet det foregaaende Aar, det eneste af hans Arbejder, som gjorde nogen Lykke paa Scenen. Det er en yndefuld Pastiche over Shakespeare og Gozzi, gennemgaaende munter, men med enkelte melankolske Toner. Et langt betydeligere Digterværk var »Dandserinden« (udk. 15. Jan. 1833), en lille om Byron og Pusckin mindende, versificeret Roman, gennemtrængt med ofte meget bitre Refleksioner over Livet og Døden. Den mandlige Helt, den elskværdige, villie-svage Charles, ser ud som en Karton til Hovedpersonen i »Adam Homo«. Digteren sysler allerede i dette Digt med Forkærlighed med Dødstanken, men har endnu ikke fundet sin Livsfilosofi. Bogen gjorde megen Lykke, ikke mindst paa Grund af dens højst originale Behandling af Ottaverim, P.-M.s **Yndlingsstrofe**. 3. Febr. 1834 udkom »Amor og Psyche«, en mytologisk Digtning i dramatisk Form. Motivet, det gamle Folkesagn om Dejligheden og Dyret, var hentet fra **Apulejus'** Roman, Stilen af en noget slikket Elegance. Skønt Digtet næppe er uden Sammenhæng med hans personlige Liv, savner det overbevisende Kraft, især er den metafysiske Skildring af de elskendes evige Forening fattig trods meget sprogligt Glimmer. Men ogsaa dette Arbejde gjorde megen Lykke. P.-M. var for en Stund Publikums Yndling. En lille poetisk Fortælling i byronsk Stil, »Zuleimas Flugt« (1835), føjede endnu et Blad til hans Krans.

Men Lykken vendte sig, da han 1836—38 udgav to Bind »Poesier« med dramatiske Arbejder og lyriske Digte. I »Eventyr i Skoven« forsøgte P.-M. sig atter i den **Tieck-Oehlenschläger-Shakespeare'ske** Genre (»En Skærsommernatsdrøm«), denne Gang til Satire over Tidens politiske Bestræbelser. Digteren var altid en

Fjende af Demokratiet. Den lille allegoriske Dialog »Alf og Rose« peger frem mod et dybere Aandsliv hos Digteren: først i Døden opleves Lykken. »Fyrste og Page«, som blev opført paa Det kgl. Teater, men senere af Digteren udvist fra hans Ungdomsskrifters Kanon, var det sidste og ringeste romantiske Skuespil fra hans Pen; det var skrevet i den dobbelte Hensigt at tækkes hans Forlovede og Fru Heiberg; Hovedrollen var inspireret af den ene og skrevet for den anden.

Den lyriske Samling indeholder foruden forskelligt Klingklang ogsaa en Række værdifulde Digte. Nærmest i Slægt med den usikre, ængstede Livsskildring i »Dandserinden« er Digtet »Dandsemusik«, som trods sin lidt banale Form giver et gribende Udtryk for sin Digtets Stemning paa Ungdommens Tærskel. Mere kristelige eller almenreligiøse i Tonen er Digte som »Nattevagt« eller »Sorgen«. Her findes ogsaa erotiske Digte, men kun af erindrende eller kontemplativ Natur, som »Tilbagefald«, »Bella Donna«, »Billedet«, »Perlen«. Endelig indeholder Bogen tre nye poetiske Fortællinger, et humoristisk Digt, »Den ottende Kunst«, og et bibelsk, »Lucifers Fald«, Spiren til hans senere kristne Digtning.

Bogen blev modtaget med Uvillie af Kritikken, der med nogen Ret saa en Tilbagegang i den. Især var en anonym Anmeldelse i det P.-M. ellers bevaagne »Maanedsskrift for Litteratur« Digteren en Torn i Øjet. Den skyldtes den heibergianske Kritiker C. A. Thortsen, men P.-M. troede, paa Molbechs Autoritet, den var af Chr. Wilster, og det var nærmest mod denne, han hvæssede sin Pen i den skarpe, versificerede Antikritik, han udgav under Titelen »Trochæer og Jamber« (1837). Senere gjorde han, hvad han formaede for at bringe denne noget ubesindige Satire i Forglemmelse. Den indeholder dog baade vittige Udfald og enkelte høje poetiske Steder, endog et Program for hans senere Digtning (»Hvad Livet viser Dig, er Tidens Ramme om Billeder af evige Ideer«).

Hen imod sin 30 Aars Fødselsdag blev Digteren hjemsøgt af en dødelig Sygdom; Diagnosen lød paa »Nervefeber«, o: Tyfus, men kan have dækket alt muligt andet. Hans Slægtning Charite Borch reddede ham ud fra Hospitalet og plejede ham i sin Moders Hjem, til den gamle Biskops Harme. Efter at være blevet rask, søgte han at genoptage sin tidligere flagrende Levemaade, men forgæves. »Før kunde han jo nok tale om Døden; nu snakker han aldrig om andet end Ligkister«, sagde Heiberg. Sidst paa Sommeren 1838 ægtede han sin Diakonisse, og fra da af levede han som i et Kloster. Dette meget omdisputerede Ægteskab hemmede ham muligt i hans Livsudfoldelse, men han var da allerede et sprukket Kar. Hans

Swigerinde Henriette Friderichsen, der kendte ham bedre end nogen, mente, at et Ægteskab med en smuk ung Pige »lettelig kunde være blevet meget ulykkeligt«.

Een stor Fortjeneste **maa** hans Hustru have haft for hans Poesi. Denne Digter, som syntes forudbestemt til kun at blive Ungdoms-Glædens og -Melankoliens Sanger, gjorde hun til Manddommens. Hun har Æren af, at han i Alderen mellem 30 og 40, ellers de goldeste i en Digers Liv, frembragte alle sine Hovedværker.

Deres Bryllupsrejse gik til Frankrig og Italien, længst boede de i Paris, men ogsaa længe i Napoli og Rom. Efter Hjemkomsten Sept. 1840 slog de sig ned i **Kbh.**, hvor de havde Bopæl til deres Død. Fra Begyndelsen af 50'erne fik Digteren Sommerbolig i Fredensborg, 1858 i den røde Længe. Herfra besøgte han tit sin Broder Vilhelm, der var Præst i Nærheden. Han eksisterede kun for sin Poesi og sine efterhaanden ret omfattende Studier, der alle havde Mennesket til Midtpunkt. Dog ganske afsondret fra Verden levede han ikke; hans Omgangskreds var ikke helt ringe; endnu paa sine gamle Dage modtog han gerne ganske unge Venner, der paaskønnede hans skæmtefulde Samtale. Pessimisten havde et muntret Væsen.

Den første Frugt af hans Udenlandsrejse var det mytologiske Skuespil »Venus« (vistnok skrevet i Italien, udk. 13. April 1841), en Digtning om Modsætningen mellem hedonistisk og religiøs Livsopfattelse. Det er P.-M.s varmeste Poesi, en Don-Juan-Myte af ofte overdaadigt dramatisk Virkning. Heiberg kalder det med Rette »en dyb og glimrende Komposition«. Digtets Hensigt er moralsk: at fælde en Dom over den blot sanselige Kærlighed, den erotiske Besættelse (»Bliv til et Dyr! Bliv, hvad du alt er **vorden!**«). Skildringen af den haandgribelige Erotiks Tillokkelser er ikke uden Kraft, men den lidenskabelige Forherligelse af Døden fremtræder des kraftigere paa denne Baggrund (»Viid, denne Ynglings Lykke boer i **Døden**«). Sammenlignet med »Amor og Psyche« viser dette Skrift uhyre Fremskridt. Fremstillingen er her mere plastisk, Menneskekundskaben er rigere, Stemningen varm. Paa en Maade indeholder det vise Digt Essensen af P.-M.s Poesi, der jo altid drejer sig om Aksen Nydelse kontra Kontemplation. Det er det vægtigste af P.-M.s mytologiske Skuespil, hvis Motiv er »de forspildte Bryllupper«, Skæbnen, der i et højere Formaals Tjeneste lægger sig imellem og knuser Livslykken, »thi med Guderne skal ikke noget Menneske **maale** sig«.

Efter »Venus«, der blev modtaget af Publikum med Kulde, udsendte P.-M. 6. Dec. 1841 (Titelbladet: 1842) den i Paris skrevne første Del af sit Hovedværk, »Adam Homo«.

Værket er paa een Gang en realistisk Roman-Biografi og et teologisk Læredigt. Det skal skildre en Helt, som »prøver Alt, men vælger ej det bedste«. Men det skal tillige opfattes som en Traad i **Bryllupsklædningen**, hvorpaa der uafbrudt væves fra Paradisets Tab, til Himmerige stunder til, og hvortil »alle Kunster deres Bidrag give«. Imellem de Billeder, det opruller af det udvalgte Offers Liv, er indlagt en Række Refleksioner, i et Antal af 35, der supplerede med Almas Sonetter og andre poetiske Efterladenskaber udgør en hel nordisk-kristelig Tripitaka. Prologen, der egentlig kun er beregnet paa 1. Del, lover en Hverdagshistorie, men stiller dog ogsaa i Udsigt, at et Tankebillede overalt vil spejle sig deri. Den første Sang (oprindelig noget parodierende og plat holdt) skildrer Præstegaarden, hvori Helten bliver født (efter Digterens Mening med Dispositioner til et værdifuldt **Menneskeliv**), hans milde Moder og plumpe Fader, samt en Række Præstetyper, som næppe kan have været samtidige før ca. 1840; saaledes er hele Bogens Tidsbillede koncentreret om de Aar, da den blev skrevet, uagtet Helten dør som toogtresaarig. Anden Sang skildrer Barndommen og Drengesaarene, hans første Forundrings Tid, hans Skolegang i Aarhus, den tiaariges Hjemve, den tolvaariges Indbildskhed, den fjortenaariges Forelskelse, den attenaariges Flid. I tredje Sang bevæger vi os i en ganske indskrænket og realistisk Sfære, Heltens to første Universitetsaar skildres i temmelig Detail; ogsaa Refleksionerne er ret jævne. I fjerde Sang begynder Plankerne at knage; Adam drives efter en ulykkelig Forelskelse ned imod Afgrunden, forfører, besvangrer og forlader en Tjenestepige; Tankepartierne tager til i Dybde og naar i en stor Ekskurs over Modgangen til det sublime. Femte Sang skildrer Adam i hans dybeste Fornedelse. Han har tabt Forsynstroen og givet sig en hedensk Skæbnetro i Vold. Forladt af Guder og Mennesker er han for sit kønne Ansigts Skyld samlet op af to Skøger. Efter et mislykket Selvmordsforsøg falder han i en dødelig Sygdom. Under Rekonvalescensen faar Livet paa ny Betydning for ham. Sjette Sang indeholder Adams Kærlighed til den lille Gartnerpige Alma. Han har nu opgivet alle sine tidligere Filosofier til Fordel for Læren om Kærligheden som Livets inderste Mening og højeste Formaål. Hans Lykke har ingen anden Mislyd, end at han paa Hjemvejen fra sin Dimisprædiken møder den Pige, han havde forført, forvandlet til et letlevende Fruentimmer. Bindet slutter med tolv (senere tretten) Sonetter, som tillægges Alma og skildrer en Sjæl, der er vakt til Rigdom og religiøs Refleksion ved Kærligheden. — Publikum forstod ikke Digtet. Man uddrog vel en Slags Moral af det, »Svaghed, dit Navn er

Mand«, men misforstod dets ideale Hensigt, dets ironiske Tone og Heltens Karakter. Den Omstændighed, at Adams Løbebane gaar imellem Kvindehjerter, var ogsaa egnet til at befordre Misforstaaelsen; det var fra Digterens Side ikke ment som et Svaghedstegn, men som et Vidnesbyrd om et venligt Forsyn. — Kritikken var gennemgaaende fjendtlig og havde vel sin Andel i, at Digteren foreløbig lagde sine store Planer hen, muligt af Mismod over Læsernes Kulde, og trøstede sig med nye, mærkelige Digtninger over de græske Sagn om Forholdet mellem Guderne og de dødelige.

Den første var »Tithon« (udk. 19. April 1844, noget paavirket af Atterboms »Lycksalighetens Ö«), det Værk, som efter Digterens eget Udsagn var ham kærest. Mere end de andre viser dette Digt Grundmotivet i al hans mytologiske Grublen. Det er en hemmet Venusdyrkers Advarsel mod Livsglæden, en Kvindetilbeders dybt-hentede Erfaring om Nødvendigheden af at forsage selv den højest stræbende Lykke i Elskov. En stor Rolle spiller Ideen om Øjeblikket: det gælder om, inden det bliver for sent, at gribe den gunstige Lejlighed til at forlade Tilværelsen og at tage Døden eller Forsagelsen som en Naadegave. Ogsaa Poesien, læres her, kan forflygtige Livet. Digtet indeholder en endnu bestemtere Fornægten af den æstetiske Livsopfattelse end »Venus«: Livet er et Onde, men det har sin Værd som en Forberedelse til det, som skal komme. **Al** Forflygtigelse af Jordelivet gennem Lyst er en Vej mod Sjæls Tab. Med en særlig Kraft fremtræder i dette Drama Trodsen mod Skæbnen, en hedensk **Tilværelsesmagt**, som Digteren for bestandig undsiger.

14. Maj 1844 udkom »Dryadens Bryllup« (fra 1857 kaldet »Dryaden«), der ifølge Digterens Udsagn er forfattet før »Tithon« og bestemt til at være første Del af en Trilogi. Det betegner en Afvej eller Tøven i Digterens Flugt mod Asketismen. Jordelivet rummer Værdier, som maa ofres, og Tilværelser, som knuses, naar Kaldet lyder fra oven. Digtet, som minder om Schillers »Die Gotter Griechenlands« og Heibergs »Gudstjeneste«, er ømt og elskovsfuldt i Tonen, men uden fast Kontur eller stærk Farve.

Trilogien blev aldrig fuldført, men dens Idé blev optaget i det gedigne bibelske Digt »Abels Død« (udk. 17. Dec. 1844 i Heibergs »Urania«, Titelbladet: 1845). Det læses som et Modstykke til den i Grunden pessimistiske Digtning over græske Myter. Livet ofres ikke for Kunsten, thi »Kunsten kom med Døden ind i Livet«. Døden selv har ingen Brod, thi Gud er god. Over Gravene peger Digteren mod Paradiset. Fire Aar senere, 14. Dec. 1848 (Titelbladet: 1849) udkom anden og tredie Del af »Adam Homo«, der i

Febr. 1849 efterfulgtes af en revideret Udgave af 1. Del. — Sangene bliver nu længere, Refleksionerne mere **indgaaende**, Tonen mere myndig; Hovedpersonen fremstilles med stadig mere udtalt Foragt. Digteren leger fra nu af Himmelspræt med ham, og skønt det er Meningen, han skal fremstilles bestandig socialt stigende, samtidig med at han forsimples moralsk, saa er det dog kun som en forpjusket Fugl, han til sidst sendes ud af Tilværelsen. — Syvende Sang, det mest brillante, P.-M. har skrevet, er en Byron'sk Novelle, noget mindende om »Dandserinden«, om Heltens Distraktion paa Vejen fra Kbh. til sin Moders Begravelse. Han sinkes i Maaneder af et Ophold paa Fyn, hvor hans første Kærlighed, Komtesse Clara, indfanger ham i sit Venusbjerg. Det hidsige Tempo, hvori dette Digt er fortalt, dæmpes i nogen Grad ved de indlagte fem Refleksioner; navnlig er den 18. mærkværdig, ligesom Nøglen til P.-M.s Filosofi: Livet er en Drøm og **maa** leves med en søvngængeragtig Sikkerhed, Virkeligheden ligger paa Drømmens Bund, den ydre Verden er kun et Skin. — I ottende Sang oplever vi Heltens Forlovelse med en adelig Arving; længe strider Adam imod, men efter et Bondebal, hvor den unge Baronesse har tirret ham til Skinsyge, sender han Alma sit Afskedsbrev. Han har saaledes ikke taget hende blot for Pengenes Skyld, men han har glemt den Mission, Forsynet har udset ham til at spille i Livet, og er nu parat til at paatage sig en hvilken som helst Rolle. Efter Brylluppet rejser han til Kbh. med sin Gemalinde. Sangen slutter med et Billede af den forladte Alma, der nu er udset til at tømme Sorgernes Kalk. Lidelserne, forklarer Digteren i den 27. Refleksion, er som den første bitre Forsmag paa Saligheden, der venter os. — Næste Sang er stærkt parodierende og fuld af satiriske Tidsbilleder. Adam havde efter at være kommet til Rigdom følt sig i Stand til at udøve det meget gode, han ønskede. Men nu, tolv Aar frem i Tiden, har han opgivet Friheden som Løsen til Fordel for Fuldkommenheden. Han danner en Talerklub med sig selv som Formand, og falder helt igennem. Sangen slutter med et Tilbageblik paa hans spildte Liv, han føler Livet som en Drøm og Tiden som en Grav. Han er **fra** nu af rent falden ind under Skæbnens Ironi.

Tredie Del er holdt i et endnu raskere Trit. Første Halvpарт af tiende Sang handler om Heltens Triumf, efter at han har taget sit Parti og opgivet Idealet. Han er nu beredt til at nyde sit Efteraar og præsenteres som Patron for et Magdalenehjem og Direktør for Det **kgl.** Teater, hvor han holder en stor Tale, der forkynnder en parodisk Idealisme. Med den dybsindige 33. Refleksion over det Tema, at Hjertets Erfaringer maa befrugte Aanden (**men**

Aanden selv bor i en tropisk Sfære«), slutter Digtet som Epopé; Resten er Apokalypse. Anden Halvpart af Sangen skildrer, hvorledes Helten efter et lettere Sygdomstilfælde bliver dræbt af Lægerne og udaander i Almas Arme paa Hospitalet. Denne Dødsscene er Kulminationen af **P.-M.s** Erfaringspoesi («Eet Minut jeg leved, det er **svundet!**«). Med den 35. Refleksion over Legemet som Sjælens Symbol ophører Digteren at tale i eget Navn. Den 11. Sang meddeler Almas Død og hendes Efterladenskaber, to Digtsamlinger, den ene paa 28, den anden paa 22 Digte, en Slags Skærsild og Paradis i P.-M.s menneskelige Komædie. Sidste Sang er en **Doms-**vision, med livlig Tidssatire: Adam fordømmes til Helvede, men reddes fra Skærsilden ved Almas Kærlighed. I Grunden er Alma baade Beatrice og Himmeldronning; P.-M. synes gerne at have forestillet sig det guddommelige i kvindeligt Skikkelse.

Digtet er ved sin høje religiøse Dannelse enestaaende i nordisk Litteratur; det synes tænkt under et varmere Himmelstrøg, det nævner ikke Guds Navn, er en umaadelig Hymne til »den evige Madonna skjult i Aanden«. Det gjorde betydelig Lykke og oplevede en Række reviderede Udgaver i Digterens Levetid, blev senere en yndet Konfirmationsgave, men er med sin mystiske Femi-nisme og Fornægtelse af den haandgribelige Verdens Værdi i Grunden gaaet til Spilde i dansk Aandsliv. Ved sin dobbelte Karakter af Helvedstrappe og Himmelstige staar det som et af alle Tiders mærkeligste religiøse **Læredigte**.

P.-M.s Produktion i 1850'erne indskrænker sig til den salte horat-siske Satire over Fritænkere »Luftskipperen og Atheisten« (udk. Dec. 1852, Titelbladet: 1853), og »Tre Digte« (udk. Maj 1854), som foruden et Optryk af »Abels Død« indeholdt Dramaerne »Kaia-nus« og »Ahasverus«. Det første Arbejde, paavirket af Byrons »Sardanapalus«, er digtet paa den evige P.-M.ske Antitese af Livs-begær og Sjælefred; Verdenserobreren Alexander den Store for-dunkles af Asketen Kaianus. Digteren havde studeret P. v. Bohlens »Das alte Indien« (1830), J. G. Droysens »Geschichte Alexanders des Grossen« (1833), C. M. Wielands »Geschichte des Agathon« (1794) og Platons Dialoger, som netop da udkom i Heises Over-sættelse. Stilen i denne Digtning var somme Steder meget bleg, og Blankvers var aldrig P.-M.s stærke Side. Meget kraftigere er Digtet om den evige Jøde. Det er forfattet under Indtryk af den store Kolera i Sommeren 1853, i kraftige Knittelvers. Det er paa en Maade et Modstykke til »Tithon«, hvor Helten bedrages i sin Jagt efter Lykken, mens her den haardt prøvede belønnes for sin religiøse Lydighed.

Ahasverus, som skønt omvendt til Kristendommen taler med Diasporaens Bitterhed og Tørhed, er den blødagtige og forraaede Menneskeheds ironiske Anklager. Digtet er det mest lidenskabelige og udtryksfulde, P.-M. har frembragt. Paa disse Blade naar hans religiøse Inderlighed og Trods mod Tidsaanden deres Højdepunkt. Dødsrigets Fred forherliges i eksalterede Ord paa Bekostning af Verdens Forfængelighed. Livsleden blæser Illusionens Luftkasteller om. Med denne Lære om det dybeste Kvietiv kunde P.-M. have endt sit Forfatterskab, men han havde endnu nogle karakteristiske Efterskrifter at tilføje.

Efter en Række Aar, hvor han var plaget af svær Sygdom og Depression, genoptog han sit Digteri hen imod 1860, og i Okt. 1861 udkom »Nye Digte«, indeholdende de poetiske Fortællinger »Benedict fra Nursia« og »Kain« samt første Del af det bibelske Drama »Paradiset«. I »Benedict« (P.-M. følger Mabillon) er den pessimistiske Stemning mindre bitter end tilforn. Digteren optrækker efter sin Vane meget tydeligt Modsætningen mellem Ammens moderlige, livsfyldte Skikkelse og den unge Helt, som vil tjene Livet gennem Forsagelse. Men Skilsmissen mellem de to Magter er hjertelig; der er noget lyst over begge Skikkelserne. »Kain«, der minder om Ungdomsdigte som »Sorgen« og »Lucifers Fald«, er holdt i en knugende depressiv Aand og Tone. Det er Myten om det naadeforladte Menneskes Isolation.

»Paradiset«, som 1862 udkom i et nyt Oplag med mange Ændringer og forøget med en anden Del, har meget smukke lyriske Partier og dybsindige Indfald, men det første Menneskepar er ikke lykkedes for Digteren, og den religiøse Lydighed, han indskærper, falder stundom i det trivielle. Et ganske kort mytologisk Digt »Pygmalion« (s. A.) varierer det gamle Tema om det forspildte Bryllup.

I Foraaret 1865 udsendte P.-M. Eventyret »Ungdomskilden«, affattet i en stilfuld og mandig Prosa. Det indeholder Variationer over tidligere Motiver, navnlig Ideen om det forpassede Dødsøjeblik (»Tithon«) og Kunsten som Trøster (»Abels Død«). Et mere ærgerrigt Formaal fulgte han som Prosaist med den store Trebinds-Roman »Ivar Lykkes Historie« (1866, 1869, 1873). Den skulde være som det positive og prosaiske Modstykke til »Adam Homo«. Imod dette Digts altopløsende, radikale Kritik og rent overjordiske Idealisme ønskede Digteren at sætte et moralsk og patriotisk Program, som lod sig opfylde inden for Endelighedens Skranker. Det lykkedes ham at give en interessant Menneskeskæbne og et motivrigt Tidsbillede, men de fleste Figurer er kejtet

udførte, Sproget farveløst og Stilen uden Fynd. Af Prosa har Bogen snarere for meget end for lidt. Men ogsaa den indeslutter **et »Tankebillede«**: Slægten maa vænnes til Idealet i det daglige Liv. Første Del skildrer Drengesaarene, hvor Ivar Lykke opdrages af to Principryttere; den ene vil gøre ham til et Genbillede af Idealet, den anden til Bærer af alle de gamle ridderlige Dyder. Men begge vil indskærpe ham den Grundsætning »at være, ikke at synes«, som ironisk nok var Adam **Homos** Devise. Anden Del, som er uhyre bred, fortæller om hans Udvikling til Mand og om hans Vildfarelser, der dog aldrig er af uædel Natur. En Skygge af tragisk Poesi falder over Bogens Slutning, hvor den ærlige Elsker, Ven og Patriot staar »forskuet af sin Elskede, forraadt af sin Ven, forkastet af sin Konge«. Tredie Del, som foregaar under den første slesvigske Krig, skildrer hans Miskendelse og Ulykke. Men efter at være blevet kasseret som Officer for Ulydighed og efter at have mistet sin højre Haand bliver han genoprejst og forenet med sin Elskede. — Bogen har vist haft mange stille Læsere og har virket i den Retning, Digteren ønskede.

Til Indvielsen af Det **kgl.** Teaters nye Bygning **1874** forfattede P.-M. et Lystspil med historisk Emne og en Del aktuelt Sigte, »Tiderne skifte«. Men hans virkelige Afsked med Litteraturen blev det korte fortællende Digt »Adonis« (udk. Okt. **1874**). Det er en sidste Variant af hans mytologiske Poesis bestandige Motiv: det dobbelte Bryllup. P.-M. har vendt den gamle Myte om og ladet sin Hovedperson vælge Underverdenen i Stedet for Jorden; Ynglingen Adonis minder om Tithon og Endymion (i »**Venus**«). Med dette gribende Kvad, vist hans ypperste, sluttede P.-M. et **Digterliv**, som helt var viet til Lovsang af den himmelske Sophia.

Poetiske Skrifter, **I—VIII**, **1878—79**; i Udvalg, **I—VIII**, **1901—02**; ved Carl S. Petersen, **I—III**, **1909** (heri udførlig Bibliografi). — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor **1854**. — R. **1851**. DM. **1869**. K.² **1875**. — Maleri af J. Roed (Fr.borg). Karikaturlægning af Const. Hansen (sst.). Tegning af J. Kayser **1852** (sst.). Marmorbuste af Th. Stein **1865** (sst.), i brændt Ler (Aalborg Museum). Maleri af Const. Hansen **1849**. Statuette af Th. Stein **1890**. Buste i Studenterforeningen. Medaillon paa Gravstenen af A. V. Saabye. Portrætmaske af A. Bundgaard (Christiansborg). Litografi af E. Lehmann, af Em. Barentzen ca. **1845**, af Andr. Kornerup **1858** efter Daguerreotypi samt paa A. M. Petersens Gruppebillede af danske Digtere **1848**. Stik af A. Wegner, Leipzig, **1879**. Træsnit af H. P. Hansen **1886** efter Const. Hansens Billede, **1861** efter Tegning af Otto Bache, **1869**, **1877**

af G. Pauli (s. m. Chr. Winther) samt af H. P. Hansen 1877. — **Miædsmærke** i Kerteminde med Th. Steins Buste i Bronze.

Breve ved H. Martensen-Larsen, 1928. Fr. Lange: Frederik Paludan-Müller, 1899. Vilh. Andersen: Paludan-Müller, I—II, 1910. H. Martensen-Larsen: Paludan-Müller og Martensen, 1923. Samme: Den virkelige Fr. Paludan-Müller, 1924. S. Kühle: Kilderne til Fr. Paludan-Müllers »Kalanus«, 1923. Biografi ved samme i Ms. Jul. Lange: Udv. Skrifter, I, 1900, S. 344—53; III, 1903, S. 249—58. G. Brandes: Saml. Skrifter, II, 1899, S. 151—209 (heri ogsaa Breve). B. Paludan-Müller i Tilskueren, XLIV, 1927, S. 130—38. Paul V. Rubow i: Rom og Danmark gennem Tiderne, II, 1937, S. 47, 99—102, 104. Edmund Gosse: To Besøg i Danmark 1872—74, 1912, S. 85, 105 ff., 253

ff

Paul V. Rubow.

Paludan-Müller, Jens, 1771—1845, Biskop. F. 7. Nov. 1771 i Sorø, d. 14. Maj 1845 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Godsforvalter ved Sorø Akademi Caspar Peter Müller (1736—76) og Anna Paludan (1740—1805). Gift 17. Sept. 1799 med Marie Benedicte Rosenstand-Goiske, f. 15. Maj 1775 i Gunslev, d. 11. Marts 1820 i Kerteminde, D. af Sognepræst Jens R.-G. (1746—77) og Anne Katrine Kierulf (1745—1805).

Da P.-M.s Fader døde tidligt, blev han undervist sammen med Professor L. Kongslews Børn og flyttede siden med sin Moder til Kbh. Her blev han privat dimitteret til Universitetet 1789 og tog teologisk Attestats 1793. Efter at have været Lærer ved Vajsenhuset udnævntes han 1799 til Sognepræst i Tise (i Viborg Stift), hvorfra han 1801 forflyttedes til Kerteminde og Drigstrup og 1819 til Odense som Sognepræst ved St. Knuds Kirke og Stiftsprovst. I sine fynske Embeder viste P.-M. sig som en nidkær og flittig Embedsmand; især indlagde han sig betydelige Fortjenester af Reorganisationen af Skole- og Fattigvæsenet i Kerteminde, og han gjorde sig bekendt ved livlig Deltagelse i de videnskabelige Forhandlinger ved Fyns Stifts Landemoder. Navnlig i Kerteminde **maatte** han ogsaa oftere tage Stilling til den østfynske Forsamlingsbevægelse. I Overensstemmelse med sin humane Personlighed ønskede han ingen haardhændet Fremgangsmaade anvendt mod denne, men som Mynster ansaa han Bevægelsen som Helhed for en lidet sund Retning, velegnet til at uddanne forkvaklede og uduelige Mennesker. P.-M.s nidkære Virksomhed i Forbindelse med den store personlige Agtelse, han nød, gør det forstaaeligt, at han 1830 blev udnævnt til Biskop i Aarhus. Ogsaa i sit nye Embede lagde han de samme udmærkede Egenskaber for Dagen som tidligere. Navnlig fremhæves hans usædvanlige Samvittighedsfuldhed, der dog undertiden kunde slaa over i for vidtdreven

Ængstelse, og hans utrættelige Arbejdsomhed ikke mindst med Hensyn til Visitatsrejserne. I Byen selv saa man med den største Ærbødighed op til P.-M.s ædle Personlighed, ogsaa af Ydre en ærværdig Skikkelse.

P.-M. har gennemløbet en ejendommelig teologisk Udvikling, præget af ikke ringe Selvstændighed. Opvokset under Indtrykket af gammeldags Kirkelighed blev han i sin Studietid stærkt paa-virket af den liberale Neologi (Rationalisme), og i mange Aar af hans Præstetid mærkedes hans Standpunkt heraf. Han var en udpræget filosofisk Natur, der ikke kunde slaa sig til **Taals** med paa-udvortes Maade at overtage andres Tros- eller Læresætninger, men under bestandige Overvejelser og Drøftelser med sine Omgivelser personligt **maatte** tilegne sig et givet Grundlag og forarbejde det i sit Indre, før han kunde kalde det sit. Under mange Slags Brydninger og personlige Sorger gik hans Udvikling i Aarenes **Løb** langsomt, men tydeligt i Retning af en mere positiv Kristendoms-opfattelse, men indtil ca. 1835 repræsenterer han et typisk Overgangsstandpunkt (nærmest en rational Supranaturalisme). Han var tilbøjelig til at dele Kristendommen i en mere dogmatisk formuleret Religionsform til Brug for den jævne Mand og en filosofisk frigjort for mere udviklede Aander. Selv om han først i sine sidste Aar blev stærkere positivt bestemt, har hans Grundanskuelse til ethvert Tidspunkt et afgjort etisk Præg og vidner altid om umiddelbar dyb Religiøsitet. Fyldige Prøver paa hans Forkyndelse foreligger i hans »Bidrag til Huusandagt« (1821), »Nyt Bidrag til Huusandagt« (1822) og »Bidrag til Huusandagtens Oplivelse«, I—II (1824—25). — P.-M. levede hele Livet igennem i høj Grad i Tankens Verden. Hans Almendannelse var omfattende, og bestandig søgte han at klare sin Stilling til Tidens skiftende teologiske og filosofiske Retninger. Til selvstændig litterær Produktion følte han sig kun i ringe Grad oplagt, skønt han ejede Evnen til at forme sine Tanker i en krystalklar, fint gennearbejdet Prosa. Derimod fik han betydelig Indflydelse paa mange Mennesker ved personlig Paavirkning og ved sine Breve. Han stod saaledes i Brevskifte med Mænd som Sibbern og Mynster, og for hans højtbegavede Sønner blev den stadige Tankeudveksling med deres idérige, skarpttænkende Fader af afgørende Betydning. Et smukt Billede af hans Personlighed tegner det »Udvalg af Biskop J. P.-M.s efterladte Papi-rer«, som hans Sønner udgav 1868, værdifuldt som det er til Forstaaelse af P.-M.s aandelige Udvikling. Desuden kom denne Bog til at spille en særlig Rolle ved at afgive Udgangspunktet for en interessant, om end noget ensidig Studie af den unge Georg Bran-

des, hvad der igen medførte et Brud mellem denne og Digteren Fr. P.-M. Trods al Kritik **maatte** Brandes anerkende Biskop P.-M. som **»en af sin Tids fremragende Aander«**. — R. 1813. DM. 1828. K. 1836. — Malerier af J. Roed 1845, reproduceret i Litografi af P. **Gemzøe**, og af Fr. Lange (Aarhus Domkirke).

Selvbiografi i P. E. Muller: Vita Andreæ Sunonis, 1830, S. 34—38. B. Magnussen: Tale ved Biskop J. P.-M.s Jordefærd, 1845. Fr. Barfod: Danmarks Gejstlighed, I, 1848, Sp. 183. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 711 f.; VI, 1899—1901, S. 638. L. Zeuthen: Mine første 25 Aar, 1866, S. 64. Breve til og fra F. C. Sibbern, udg. af C. L. N. Mynster, I, 1866, S. 71—78, 81—84, 91—115, 118—20, 129, 130 f., 134—39, 144 f., 148—50, 168—76, 178 f., 192—94, 204—06; II, 1866, S. 142—46, 228. Udvalg af Breve fra Mænd og Quinder til P. Hjort, Ny Saml., 1869, S. 467—71. Breve fra J. P. Mynster, 1860, S. 184—88. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 124—30, 158—61. Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, udg. af C. L. N. Mynster, 1875, S. 213—15, 263, 299 f., 387—89, 438. L. Koch: Den danske Kirkes Historie i det 19. Århundrede, II, 1883, S. 32 f., 35, 221 f., 224. Fr. Lange: Frederik P.-M., 1899, S. 16 f., 99, 103 f., 120, 140, 237. Georg Brandes: Samlede Skrifter, II, 1899, S. 176—79; XIII, 1903, S. 110—14. Chr. Ottesen: Det kgl. Vajsenhus gennem to hundrede Aar, 1927, S. 254. Ellen Jørgensen i Hist. Tidsskr., 9. Rk., V, 1926—27, S. 349—53. Personalhist. Tidsskr., 10. Rk., VI, 1939, S. 187—224. — Visitationstegnelser i Aarbøger, udg. af Hist. Samfund for Aarhus Stift, XXI, 1928, S. 191—97. — Breve i Ny kgl. am., 4, 2954. Bjørn Kornerup.

Paludan-Müller, Jens, 1813—99, Præst. F. 8. Febr. 1813 i Kerteminde, d. 29. Juni 1899 i Kbh., begr. i Snese. Broder til Caspar og Fr. P.-M. (s. d.). Gift 25. Juni 1841 i Kbh. (Frue) med Charlotte Christine Birgitte Petrine Tryde, f. 4. Marts 1816 i Glumsø, d. 2. Aug. 1874 i Marvede, D. af Sognepræst, senere Stiftsprovst, Dr. theol. Eggert Christopher T. (s. d.) og Hustru.

P.-M. blev Student 1831 fra Odense og cand. theol. 1837. Teologien var hans officielle Studium, men langt mere interesserede han sig for Filosofien, hvori han fandt en ypperlig Vejleder i F. C. Sibbern. 1837 blev han konst. og 1840 fast ansat som Adjunkt ved Sorø Akademis Skole og tilbragte nu en Aarrække i frugtbart aandeligt Samliv med den Kreds af begavede Mænd, der havde fundet deres Virkeplads i Sorø, og blandt hvilke han især var knyttet til B. S. Ingemann. Stærkere og stærkere følte han imidlertid Kald til at gaa over i gejstlig Virksomhed, og 1847 blev han residerende Kapellan ved Budolfi Kirke i Aalborg samt Hospitalspræst sst. 1855 forflyttedes han som Sognepræst til Thisted og Tilsted, og 1856 blev han tillige Provst for Hundborg og Hillerslev Herreders Provsti. Den dobbelte Gerning som Købstadpræst og Provst virkede i Tidens Løb overanstrengende paa P.-M., ligesom

den ogsaa kun levnede ham ringe Tid til fortsatte Studier, hvorfor han 1864 lod sig forflytte til Marvede og Hyllinge paa Sjælland og siden — 1874 — til Snesere, hvorfra han 1888 tog sin Afsked.

P.-M. var en ejendommelig, rigt udrustet Natur af en mærkeligt selvstændig Holdning. Fra sin Fader havde han arvet stærke filosofiske Interesser og en dyb Trang til under Debat med sine Omgivelser at besinde sig paa sit aandelige Eje og prøve Tidens Tanker igennem. Hans Kundskabstørst var stor, og uden at kunne kaldes lærd i snævrere Betydning sad han inde med en betydelig Kundskabsfylde især i de teologiske og humane Fag. Medens han **maaske** har øvet størst Indflydelse ved sit personlige Forhold til Mennesker og gennem Brevskifte, har han dog ogsaa vundet sig et kendt Navn som teologisk Forfatter. Hans første større Arbejde, en sympatisk vurderende Undersøgelse »Om Dr. Martensens **Christelige** Dogmatik« kom 1850, derpaa fulgte en ypperlig Analyse af Mynsters Prædikekunst »Om den apologetiske Bestanddeel i Biskop Mynsters Prædiken« (Nyt **theol.** Tidsskrift, V, 1854, S. 110—80) og n. A. et skarpt Genmæle mod Søren Kierkegaards Angreb paa Mynsters Personlighed. Efter en længere **Aarrækkes** Stilstand optog P.-M. igen som Præst paa Sjælland sin Forfattervirksomhed og udgav nu »Om Guds Ord« (1869) og »Skriften og Overleveringen fremstillede i deres evangeliske Sammenhæng« (1871), to omfattende Afhandlinger af dogmatisk Art. Samtidig (1870) udkom hans »Evangelisk Præstegjerning«, et modent og afklaret Arbejde, hvori P.-M. har nedlagt mange Slags Tanker og Erfaringer fra sit eget Præsteliv. 1872 tog han til Orde for Præsters Ret til Selvkommunion i »Om Præsternes Adgang til Alteret i den danske Folkekirke«, og 1884 vendte han sig med sin »Evangelisk Alliance og luthersk Bekjendelse« bestemt mod »**Alliancen**«s Krav paa at optræde som en Fællesnævner for protestantisk (evangelisk) Kristendom. Fra P.-M.s Alderdomsaar foreligger »Folkekirke og evangelisk Tro« (1890) og »Guds Rige og evangelisk Tro« (1891), og til det sidste arbejdede han paa Fuldførelsen af et Par teologiske Afhandlinger. P.-M.s Skrifter vidner alle om alvorlig Selvtænkning, i Formen er de klare og velovervejede, om end noget vidtløftige, og indholdsmæssigt set viser de en egenartet Personligheds Udvikling fra en oprindelig spekulativt farvet Teologi til en mere realistisk, hvori han stræbte at forene gammelluthersk Kirkelighed og Indflydelse fra Mynster med grundtvigske Tanker. Disse sidste præger især hans Betoning af Kirkesamfundet som en »**Sakramentkirke**«. — P.-M. besad ogsaa i fremtrædende Grad sin Slægts Sans for Poesi. Han kendte Skønlitteraturen, især fra den danske Guldalder, ud og ind, og en

Række Digte fra hans Haand, der blev samlede efter hans Død, viser smukt hans egne Evner for digterisk Produktion. Særlig kan fremhæves en ved Liv og Friskhed tiltalende Cyklus »En Møensrejse« (skrevet 1879). — Dr. theol. honoris causa ved Kbh.s Universitets 400 Aars Jubilæum 1879. — R. 1862. DM. 1887. — Radering af Caspersen ca. 1893.

Selvbiografi i Levnedsbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer og Licentiat, 1879, S. 115—17. Til Minde om Jens P.-M., udgivet af hans efterladte, 1900. Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, udg. af V. Heise, 1879, S. 424—28, 485—88, 494 f. Biskop Otto Laubs Levnet, udg. af F. L. Mynster og G. Schepelern, III, 1887, S. 119—22, 220—23. Th. Ewald: En Slægts Historie, II, 1905, S. 217 f. Marie Rørdam: Tilbageblik paa et langt Liv, 1911, S. 21, 218—21, 279—81. Otto Møller og Skat Rørdam. En Brevveksling, udg. af H. Skat Rørdam, I, 1915, S. 197, 275, 316. P. P. Jørgensen: H. P. Kofoed-Hansen, 1920, S. 474 f., 479. H. Martensen-Larsen: Paludan-Müller og Martensen, 1923, S. 42—53, 148—51. Samme: Den virkelige Fr. Paludan-Müller, 1924, S. 15—40, 98—100. Skat Arildsen: Biskop Hans Lassen Martensen, I, 1932, især S. 264—71, 285 f. Soraner-Bladet, XV, 1930, S. 83 ff. Julius Steen: Et Liv under Guds Naade, I, 1931, S. 81; II, s. A., S. 10, 26—29, 36 f. 87.

Bjørn Kornerup.

Paludan-Müller, Jens, 1836—64, Historiker. F. 10. Marts 1836 i Odense, d. 6. Febr. 1864 ved Oversø, antagelig begr. i den store Grav paa Flensborg Kgd. Forældre: Adjunkt, senere Professor Caspar P.-M. (s. d.) og Hustru. Ugift.

P.-M. blev Student 1855 fra Nykøbing F. og teologisk Kandidat 1862. Jævnside med sit Fagstudium drev han historiske Studier og søgte videre ud i Kraft af den stærke Erkendelsestrang, der var ejendommelig for hans Slægt. Julius Lange, Fr. Nutzhorn og Georg Brandes var hans **Omgangsfæller**. Han stræbte højt, men hjem-søgt af Tvivl paa sig selv. Vennerne kendte hans sky og lidenskabelige Væsen, »det mørke og tunge i hans Natur, der kunde slaa over i det **sublime**«. Tungsind var en Tid ved at tage Magten over ham, men den veloverstaaede Embedseksamen, Arbejdet paa Besvarelsen af Universitetets Prisopgave om Gotlands Forhold til Danmark og Sverige og Guldmedaillen, han fik i Efteraaret 1863, synes at have givet ham nyt Mod. Han kastede sig med Iver ind i Arbejdet i Nordens Historie, men fik kun Ro en Maanedes Tid. I Nov. blev han indkaldt som Soldat og gik som menig i 1. Regiment til Slesvig. Hans Pligttroskab i Tjenesten og faste Villie til at døje alt for sit Land vandt ham Respekt, hans Eksempel og Ord havde Vægt blandt Kammeraterne. Under Tilbagetoget fra Danevirke, da 1. Regiment søgte at opholde Fjenden ved Oversø, fandt han Døden. — Mindesten i Borchs Kollegiums Gaard. — Por-

trætteret paa N. Simonsens Maleri 1864 af Træfningen ved Oversø og paa C. Dirckinck-Holmfelds Tegning »Lille **Theologicum**» 1860, litograferet s. A. Litografi fra Tegner & Kittendorff efter Fotografi. Træsnit 1864 og paa Gruppebillede af H. P. Hansen 1889, Mænd paa Sankelmark.

Julius Lange i Nordisk Universitets-Tidskrift, X, I. H., 1864. Jens Paludan-Müller: Gullands Forhold til Danmark og Sverrig i det 14., 15. og 16. Aarhundrede. Udg. af C. Paludan-Müller, 1865 (med Meddelelser om Forfatterens Liv og Død). G. Brandes: Samlede Skrifter, II, 1899, S. 499—513. Caspar **Paludan-Müller**: Jens **Paludan-Müller**. Et Mindeskrift, 1914.

Ellen Jørgensen.

Paludan-Müller, Johannes Nathanael, f. 1853, Forfatter. F. 19. Nov. 1853 i Aalborg. Forældre: Residerende Kapellan, senere Provst, Dr. theol. Jens P.-M. (s. d.) og Hustru. Gift 5. Dec. 1882 paa Frbg. med Henriette Anne **Eliza** Jensenius, f. 11. Sept. 1851 paa Jægerslund, d. 9. Okt. 1929 paa **Frbg.**, D. af Godsforvalter paa Rygaard ved Roskilde Johan Jørgen Bartholin J. (1810—66) og Severine Bartholine Møller (1816—71).

Fjorten Aar gammel kom P.-M. i Herlufsholm Skole, hvorfra han 1872 blev Student. 1878 blev han cand. theol. og var derefter Huslærer i Gladsaxe Præstegaard, indtil han 1882 blev personel Kapellan hos Faderen i Snesere, hvor han senere, efter tre Aars Præstevirksomhed i Mov ved Aalborg (1885—88), overtog Faderens Embede og forblev indtil 1920. — Foruden en Række mindre Afhandlinger, Artikler, Fortællinger og Digte i Blade og Tidsskrifter har P.-M. skrevet adskillige Bøger. I »Studier over Goethes Dramaer« (1884) °S »G. E. Lessings religiøse Livsanskuelse« (1888) ses det, hvor han har hentet sine Paavirkninger. I 90'erne forsøgte han selv i den store Stil med »Menneskets Komædie« (»Kongen«, Tragedie i fem Akter, 1893; »Munken«, tragisk Drama i fem Akter, 1895). Ved Siden af disse tungere Arbejder foreligger en Række mindre Fortællinger fra Hverdagen: »Aarstiderne« (1880), »Margrethe Thorsen« (1883), »Idyller fra det daglige Liv« (1892), »Memento mori« (1897), »Set og tænkt« (1900), »Fra Livets Kamp« (1903), »Gennem Eventyret« (1905), »Brogede Blade« (1916) og »De Par Aar« (1929), samt nogle større historiske Romaner, alle med Emne fra Napoleonstiden: »Marie Fergusson« (1908), »Drøm og Daad« (1912), »Alt dette vil jeg give dig« (1915) og »To Verdener« (1922). Det er disse Romaner med deres underholdende og kulturprægede Egenskaber, der længst vil bevare P.-M.s Navn.

Th. **Hauch-Fausbøll**: Slægten Jensenius, 1933, S. 14 f.

K. K. Nicolaisen.

Panner, Hans Jessen, 1871—1930, Læge. F. 13. Aug. 1871 i Rødby, d. 11. Aug. 1930 i Helsingør, begr. paa Frbg. Forældre: Apoteker, sidst paa Christianshavn, Carl Frederik Friis Pedersen (1837—1904) og Marie Antoinette Jessen (1839—1928). Navneforandring 16. Dec. 1911. Gift 25. Juli 1902 i Kbh. (Frue) med Olga Maag, f. 8. Okt. 1873 i Hyllinge ved Helsingborg, D. af Grosserer William M. (1849—1928) og Theodora v. Harten (1852—1936).

P. blev Student 1889 fra Herlufsholm og medicinsk Kandidat 1896. Han gennemgik derefter almindelig medicinsk Uddannelse, var Reservelæge paa Næstved Amtssygehus 1897—99, studerede Intern Medicin i Tyskland og Østrig 1901 for derefter at blive Reservelæge ved St. Josephs Hospitals medicinske Afdeling B i Kbh. 1901—08. Fra 1905 var han tillige Leder af St. Josephs Hospitals Röntgenafdeling og fra 1909 af Röntgenafdelingen paa Professor Jens Schous Privatklinik, hvilke Stillinger han beholdt, til han 1912 blev Leder af Rigshospitalets Rontgenklinik. Fra 1901 praktiserede han paa Frbg., hvor han 1907 oprettede en privat Rontgenklinik, der blev meget søgt. P. gik med Iver og Lyst op i sit Arbejde for Rontgenologiens Udvikling i Danmark og havde som Leder af Rigshospitalets Rontgenklinik stor Betydning for Studenternes Uddannelse. Han kæmpede ivrigt for at faa oprettet en Lærestol i Radiologi, men da denne endelig blev til Virkelighed og, som naturligt var, blev ham tilbudt, besluttede han sig dog til ikke at overtage den, da han ikke følte sig i Besiddelse af tilstrækkelige fysiske Kræfter til Bestridelse af det betydelige Arbejde, der nødvendigvis krævedes ved Overtagelsen af en saadan Post. Som Konsekvens heraf opgav han sin Stilling som Chef for Rigshospitalets Rontgenklinik 1928, da han mente, at de to Stillinger ganske naturligt burde forenes i een Person. Ved Universitetets 450 Aars Jubilæum 1929 udnævntes han til Dr. med. h. c. Trods en generende Gigtssygdom, der ofte kastede ham paa Sygelejet, udførte P. et stort Arbejde. Han var Medlem af Radiumfondets Landskomité fra 1922 og af dets Forretningsudvalg fra 1923, Formand for Radiumstationens Lægerraad fra 1924. Endvidere var han Medlem af Cancerkomiteen fra 1922 og Formand i Dansk radiologisk Selskab 1923—25 samt Medredaktør af »Acta radiologica« fra dette Tidsskrifts Begyndelse 1921. Han var Bestyrelsesmedlem af Nordisk Forening for medicinsk Radiologi fra Foreningens Stiftelse 1919 og Præsident for den skandinaviske Radiologkongres i Kbh. 1927. — En væsentlig Del af P.s litterære Virksomhed er knyttet til »Acta radiologica« og omhandler Emner fra

de to Afsnit af Radiologien, som havde Hovedparten af hans Interesse: **Röntgendiagnostikken** af Fordøjelseskanaalen og af Knogler og Led, særlig disses juvenile Lidelser. Han har tillige udgivet en Lærebog, »Röntgendiagnostik af gastro-intestinalkanalens sygdomme« (1927). Selv om P.s litterære Virksomhed ikke var særlig omfangsrig, har han haft den største Betydning for **Röntgenforskningen** i Danmark, til hvis Pionerer og Forgrundsfigurer han hørte. Han deltog flittigt i Diskussionerne i Radiologisk Selskab, hvor hans Indlæg var vægtige og grundigt underbyggede. Hans Virksomhed hemmedes meget af hans Sygdom, til hvilken der senere stødte Sukkersyge. At **Röntgenstraalerne**, der skadede saa mange af **Röntgenpionererne**, ogsaa har haft en uheldig Indflydelse paa hans Helbred og bidraget til hans forholdsvis tidlige Død, er sandsynligt. — R. 1927. — Malerier af K. O. Hilkier 1931 paa Rigshospitalets **Röntgenklinik** og i Familieeje.

Promotionsfesten den 1. Juni 1929, 1929, S. 90—93. Ugeskrift for Læger, XCII, 1930, S. 813 f. Hospitalstidende, LXXIII, s. A., S. 837 f.

Axel Borghjærg.

Panum, Hortense, 1856—1933, Musikhistoriker. F. 14. Marts 1856 i Kiel, d. 26. April 1933 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Fysiologen, Professor Peter Ludvig P. (s. d.) og Hustru. Ugift.

H. P. kom til Kbh. med sine Forældre under Krigen 1864. Sine musikalske Studier drev hun hos Victor Bendix og Aug. Winding (Klaver) og hos Orla Rosenhoff (Teori). 1886—87 studerede hun Musikhistorie hos Wilh. Tappert i Berlin og senere med Statsunderstøttelse ved Biblioteker i Leipzig, Paris, Bruxelles, i England, Norge og Sverige. Ved Hjemkomsten genoptog hun sine allerede før Udenlandsrejserne paabegyndte **Forelæsninger** over Musikkens Historie, der i ikke ringe Grad oplivedes ved Demonstrationer paa gamle Instrumenter. H. P. vandt sig hurtigt et Navn i dansk Musikliv, fik mange Elever i Musikhistorie og -teori, knyttedes 1898 til Louis Glass' Konservatorium, 1907 til Det kgl. Musikkonservatorium og forelæste fra 1904 ved Folkeuniversitetsforeningen. Med L. Glass stiftede hun 1898 Musikpædagogisk Forening, hvis Formand hun var 1901—03; 1925 udnævntes hun til Æresmedlem. — Videnskabeligt koncentrerede H. P. sig om Strenginstrumenternes Historie. Gennem Studierne hos Tappert ledtes hun, via Nodeskriftsstudier, der satte Frugt i en lille Afhandling om nogle Kompositioner i Tabulaturskrift af Melchior Schild (»Monatshefte flir Musikgeschichte«, XX, 1888, S. 27—30 og Bilag S. 35—41), ind paa Studiet af de Instru-

menter, denne Tabulturnodeskrift var beregnet paa. 1903 fremkom »Nordeuropas gamle Strenginstrumenter«, 1905 »De folkelige Strenginstrumenter i Nordens Middelalder« (begge i »Aarsberetning fra Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring«) og i tysk Sammenfatning »Harfe und Lyra im alten Nordeuropa« (»Sammelbände der internationalen Musikgesellschaft«, VII, 1905). I det trebinds Værk »Middelalderens Strenginstrumenter og deres Forløbere i Oldtiden« (I—II, 1915—31) nedlagde hun Resultaterne af sin livslange, flittige Syslen med en ikke uvigtig Gren af Musiklivets ældste Historie. Parallelt med de teoretiske Studier, der i overvejende Grad **maatte** baseres paa billedlige Fremstillinger af de gamle Instrumenter, søgte hun praktisk at genoplive Dyrkelsen af et af de ældre nordiske Strenginstrumenter, Langelegen (»Langelegen som dansk Folkeinstrument«, 1919, og Musik, III, 1919, S. 114—19). I Sammenhæng med H. P.s omfattende pædagogiske Virksomhed **maa** hendes øvrige Produktion ses. 1897 udgav hun første Bind af »Illustreret Musikhistorie«, den første i sin Art i Norden, men allerede forældet i sine Synspunkter ved Fremkomsten (II. Del 1905 af Will. Behrend, med hvem hun 1924 udgav »Illustreret Musiklexikon«); senere fulgte »Musikhistorien i kortfattet Fremstilling« (1910, 2. forøgede Udg. 1920), og derudover mindre Skrifter som »Af Musikhistoriens Billedbog« (1916, 2. Udg. 1930) og flere Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning. Paa Basis af et Fund i et Luttabulatur i Bruxelles skrev hun 1888 i »Musikalisches Wochenblatt« om **Jac. Corsis** »Dafne«, den ældste kendte Opera. — Efterladte Papirer i Musikhistorisk Museum.

Musikbladet, 1891, S. 5. Erik Abrahamsen i **Berl.** Tid. 27. April 1933.

Mils Schiørring.

Panum, Peder Ludvig, 1820—85, Læge og Fysiolog. F. 19. Dec. 1820 i Rønne, d. 2. Maj 1885 i Kbh. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: **Regimentskirurg** Jens Severin Nathanael P. (1792—1836) og Johanne Caroline Louise Charlotte Lahde (1798—1844). Gift 5. Sept. 1853 i Rå ved Helsingborg med Hortense Susanne Hagen, f. 3. Jan. 1826 i Kbh. (**Garn.**), d. 9. Juli 1899 i Hornbæk, D. af Grosserer, Proprietær i Skaane Peter Munck H. (1796—1865) og Charlotte Frederikke Søbøtke (1801—70).

P. gik i Skole i Eckernførde, hvor hans Fader 1829 blev **Regimentskirurg**, dimitteredes 1840 fra Flensborg lærde Skole, studerede først i Kiel, men immatrikuleredes 1841 ved Kbh.s Universitet. Som medicinsk Student underviste han i Skoler i Naturhistorie og

Naturlære og udgav Skolelæreboøger i disse Fag (f. Eks. 1845). Efter at have taget lægevidenskabelig Embedseksamen 1845 var han Kandidat ved Almindelig Hospital, men allerede Juni 1846 rejste han i offentlig Sendelse sammen med A. H. Manicus til Færøerne, hvor der var udbrudt en ondartet Mæslingeepidemi. P.s Beretning om denne Epidemi tryktes baade i »Bibliotek for Læger« (1847) og i 1. Bind af det senere saa kendte og udbredte »Virchows Archiv« (1848), hvis Udgiver P. traf paa en Studierejse til Berlin 1847. P.s Afhandling om Mæslingeepidemien paa Færøerne er klassisk og verdenskendt. Det var 65 Aar siden, Sygdommen forrige Gang optraadte paa Øerne, og i Løbet af syv Maaneder blev 77 pCt. af Indbyggerne angrebne. P. benyttede de ejendommelige geografiske Forhold til at paavise, hvorledes Sygdommen udbredtes ved Smitte fra Person til Person (ikke »miasmatiske« gennem Luften), bestemte Inkubationstidens Varighed, paaviste, at Immuniteten varede mindst 65 Aar, og at Børn under fem Maaneder ikke angrebes. Mæslinger blev ved disse Undersøgelser den bedst kendte kontagiøse Sygdom, og P.s Evner som naturvidenskabelig Iagttagere blev fastslaaet og kendt i Ind- og Udland. Kun hos Færingerne vakte Afhandlingen Mishag, fordi den kritiserede de sociale og hygiejniske Forhold paa Øerne.

1848—49 under Krigen var P. Skibslæge paa Damp-Orlogsskibet »Geiser«. 1850 sendtes han som Epidemilæge til Bandholm, hvor der var udbrudt en ondartet Koleraepidemi. Belært af sine Erfaringer fra Færøerne betragtede P. Koleraen som kontagiøs, bekæmpede Epidemien med strenge Afspærringsforanstaltninger og standsede den. Til Trods herfor vakte hans Anskuelser og Handlemaade stærk Kritik hos Lægeautoriteterne, der betragtede Koleraen som miasmatiske og ikke kontagiøs. P. maatte endog fratræde sin Hospitals-Kandidatstilling.

P. begyndte at praktisere i Kbh., men arbejdede samtidigt videnskabeligt og offentliggjorde nogle mindre fysiologisk-kemiske Afhandlinger. 1851 blev han Dr. med. paa en Afhandling »Om Fibrinen i Almindelighed og om dens Coagulation i Særdeleshed«. Med offentlig Understøttelse rejste han til Udlandet 1851—53 og beskæftigede sig herefter alene med fysiologisk Forskning. Paa Rejsen studerede han fysiologisk Kemi hos Scherer i Würzburg, besøgte Leipzig og opholdt sig længe i Paris hos Datidens Fører inden for den eksperimentelle Fysiologi, Claude Bernard.

Fra Paris hjemkaldtes P. for 1853 at udnævnes til ekstraordinær Professor i medicinsk Kemi, Fysiologi og almindelig Patologi ved Kiels Universitet. Han satte Fart i Kiel-Universitetets naturviden-

skabelige Liv, stiftede Kiels fysiologiske Forening, fik indrettet et tidssvarende kemisk-fysiologisk Laboratorium og udgav i de følgende Aar en Række vigtige videnskabelige Arbejder. Hans Professorat var i de første Aar knyttet til det ordinære Professorat i Anatomi, men **1857** udnævntes han til ordinær Professor. **1859** blev han Medlem af Videnskabernes Selskab. P. deltog ikke i det politiske Liv i Kiel, hvor den tyske Agitation i disse Aar gjorde Stillingen vanskelig for de faa danske Universitetslærere. Naturligvis kom han stærkt i Berøring med tysk Videnskab, og mange af hans videnskabelige Arbejder udkom paa Tysk, men han var fuldt ud dansksindet. Alligevel voldte det ham senere en Del Vanskeligheder, at han havde været ansat ved Universitetet i Kiel. — **1864** udnævntes P. til Professor i Fysiologi, fysiologisk Kemi og komparativ Anatomi ved **Kbh.s** Universitet efter Professor Eschrichts Død. Som Betingelse for at overtage Stillingen havde P. krævet, at der indrettedes et moderne Laboratorium for eksperimentel Fysiologi ved Universitetet. **Eschricht** havde næsten kun dyrket den sammenlignende Anatomi, men P. ansaa det som sin Opgave at indføre eksperimentel medicinsk Forskning ved det medicinske Fakultet. Hans Krav stødte paa stærk Modstand, ogsaa i Fakultetet (bl. a. fra A. Buntzen). Datidens Læger forsvarede med Ærefrygt den »rene **Klinik**« og forstod ikke Betydningen for Lægevidenskaben af eksperimentel Forskning. Men med sejt Energi satte P. sin Villie igennem, og **1867** kunde han forlade det Rum bag Universitetets Festsal, som endnu kaldes »P.s **Værelse**«, og flytte ud i den nye Laboratoriebygning, der var opført for **Fysiologien** i Gaarden bag det kirurgiske Akademi i Bredgade. Dette Laboratorium blev i lange Tider det eneste Hjemsted for eksperimentel medicinsk Forskning i Danmark, og her tyede alle de yngre Læger hen, som var begejstrede for den nye, mere eksakte Retning inden for deres Videnskab. Blandt dem var senere P.s Efterfølger Chr. Bohr og **CarlJul.** Salomonsen, der **1910**, da han som Universitetets Rektor skulde indvie Universitetets nye medicinske, videnskabelige Institutter ved Rigshospitalet, begyndte med en Hyldest til P. som den, der indførte Eksperimentalbiologien ved Kbh.s Universitet og vejledede dens Dyrkere. — I sin videnskabelige Virksomhed var P. meget alsidig og har udført Arbejder inden for mange Omraader af Fysiologien og dens Grænsegebetter. Noget enkelt epokegørende Arbejde har han ikke præsteret, og Ungdomsarbejdet om Mæslinger er det eneste, der læses endnu. Men han udførte flere Arbejder, som indeholdt nye Iagttagelser og i Datiden betød væsentlige Fremskridt. Mest kendte er hans Undersøgelser over

Blodtransfusion, som danner et Led i en længere Række Undersøgelser over Blodet og Kredsløbet, hvis første Afsnit var udført under hans Virksomhed i Kiel (1857, 1864 og 1875). Han paaviste Farerne ved direkte Transfusion af **udefibrineret** Blod og ved Transfusion fra en Dyreart til en anden. Inden for samme Dyreart fandt han, at Transfusion af **defibrineret** Blod var relativt ufarlig, og anbefalede denne Fremgangsmaade. Hans Opfattelse **maa** man nu, paa Grund af senere Opdagelser, tage Afstand fra. — I en Række Undersøgelser over Forraadnelse, der ogsaa paa-begyndtes i Kiel, paaviste P. før nogen anden, at der ved Forraadnelse af Kød dannes **Stoffer**, som virker giftigt ved intravenøs Injektion paa Dyr, og at disse Stoffer ikke destrueres ved Kogning (1856, 1874). Senere isoleredes disse Stoffer af andre og fik (af Nencki) Navnet Ptomainer. — P. saa tidligt Betydningen af Pasteurs Opdagelser for Forstaaelsen af putride Infektioner og Septikæmi og skrev Arbejder herom (1874 og et Arbejde, der var ufuldendt ved hans Død). — Ogsaa med fysiologisk Optik har P. beskæftiget sig og offentliggjort flere Arbejder om det **binokulære** Syn (1858, 1861, 1875). — Af Samtiden var hans Undersøgelser over Misfostre (1860, 1869, 1877) meget beundrede; han paaviste, at Misdannelser ikke behøvede at være arvede, men kunde fremkaldes hos Hønsefostre ved Temperaturpaavirkninger. — Efter Fremkomsten af Voit og Pettenkofers Undersøgelser over Stofskiftet og Ernæringen beskæftigede P. sig med Ernæringsspørgsmaal, skrev om Fødemidlernes Næringsværdi (1866) og arbejdede for Anvendelse i Praksis af Datidens Ernæringsforsknings Resultater. Han anbefalede »**Blodmel**« og Glutenbrød (»**Kraftbrød**«) som Næringsmidler og forsøgte at udarbejde Kostnormer for Sygehuse og Fængsler (1884). P.s praktiske Interesse for Ernæring viste sig ogsaa ved hans Deltagelse (1878) i Selskabet for en bedre Mælkeforsyning i Kbh. — Ogsaa Ligbrænding interesserede ham, og han var Medstifter af Foreningen for Ligbrænding.

I sine videnskabelige Arbejder viser P. sig som en meget nøgtern Forsker, der undgaar at teoretisere eller drage vidtgaaende Slutninger af sine Iagttagelser. Sin Gerning som Universitetslærer tog han med stor Alvor. Han skal ikke have været en god Foredragsholder, men han skrev godt og udgav (fra 1865) en Lærebog i Fysiologi, der senere udkom i 2. meget ændrede og udvidede Udgave, som ikke var fuldført ved hans Død. Lærebogen holder sig strengt til de foreliggende Iagttagelser, men den er saa udførlig, at Tilegnelsen maa have voldt Studenterne Vanskelighed. 2. Udgave indeholder et Forsvar for Vivisektionen, og om dette Spørgs-

maal udgav P. flere Pjecer. — P.s Interesse for Undervisningen viste sig ogsaa ved hans Arbejde for en Reform af det medicinske Studium, og han tog Initiativet til de fleste af Ændringerne, der gennemførtes af en Kommission, som nedsattes **1870**, og af hvilken han var Medlem. — P. havde Andel i S sammenslutningen af de to københavnske Lægeselskaber (**1872**) og blev det nye Selskabs første Formand. — Fra **1876** var P. Medlem af Bestyrelsen for **Carlsberg-fondet** og Carlsberg Laboratoriet, og fra **1879** var han Formand for det Classenske Litteraturselskab for Læger. — Fra Arbejdet med Lægeundervisningens Udvikling og Forhistorie stammede vistnok hans Interesse for dansk Medicinalhistorie, og i Festskriftet ved Universitetsjubilæet **1879** og i et senere Universitetsfestskrift skrev han Afhandlinger om **Kbh.s** medicinske Fakultets Oprindelse og Historie, i hvilken Anledning han kom i Polemik med C. C. A. Gosch. — **1877** var P. Universitetets Rektor. — P. var Medarbejder ved 1. Udg. af »**Biographisches** Lexikon der hervorragenden Aerzte aller Zeiten und Völker« (**I—VI**, **1884—88**) og skrev en Monografi over Kratzenstein, der ikke blev udgivet. — P. tog aktiv Del i Bestræbelserne for Samarbejde mellem Skandinaviens Læger og var (sammen med Key i Stockholm) Medstifter og en af Redaktørerne af »**Nordisk medicinsk Arkiv**« (**1868**), ligesom han fik organiseret periodiske skandinaviske Lægemøder i **Göteborg** og var ivrig Deltager i de skandinaviske **Naturforsker-møder**. — De internationale Lægekongresser begyndte hen imod **1880** at faa voksende Betydning, og P. har meget stor Andel i, at det lykkedes at faa den internationale Lægekongres **1884** afholdt i Kbh. P. var baade Formand for den organiserende Bestyrelse og Præsident for Kongressen, der var ualmindelig vellykket og fik Betydning ved at udvide den danske Lægestands Synskreds.

P. skildres som en usnobbet Mand med et lidt naivt Lune og en kammeratlig Optræden over for Studenterne. Han besad en stor Arbejdsevne og seig, udholdende Energi til at sætte igennem, hvad han havde foresat sig.

P., der politisk var nationalliberal og nærede varm Interesse for Danskheden i Hertugdømmerne, havde fra sit Ophold i Kiel bevaret gode Forbindelser i Tyskland, saaledes med den franske Konsul i Kiel, A. Valois. Han indlagde sig bl. a. Fortjeneste ved i Marts **1867** at paatage sig en hemmelig Mission til Berlin for at instruere Nordslesvigernes Repræsentanter i Rigsdagen, med hvem han ofte stod i Forbindelse, om den danske Regerings Syn paa deres Opgaver.

P. havde en Række Hverv foruden de nævnte. Han var kon-

trollerende Direktør ved Akts. Maglekilde og Frbg. Brøndanstalt (fra 1873), Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Isoplæg (fra 1875), Medlem af Direktionen for Frederiks Hospital (1878—82) m. m. Desuden var han Medlem af flere udenlandske videnskabelige Selskaber. — Breve til P. i Rigsarkivet. Efterladte Papirer i Universitetsbibliotekets 2. Afd. — R. 1850. DM. 1878. K.² 1883. — Maleri af Aug. Jerndorff 1894 (Carlsbergfondet; gentaget 1905 til Universitetet). Buste af R. Bøgebjerg 1886 (Fr.borg og Universitetet). Portrætmedaillon af S. Wagner i Fysiologisk Instituts Vestibule. Træsnit 1878 af G. Pauli, 1879 efter Fotografi, 1884 og 1886 af H. P. Hansen, 1885 af W. Forssell.

III. Tid. 3. Marts 1878. Nutiden 17. Maj 1884. Tilskueren, II, 1885, S. 866—77. Ugeskrift for Læger, 4. Rk., XI, s. A., S. 529—33. Bibliotek for Læger, 6. Rk., XV, s. A., S. 521—24. Hospitals-Tid., 3. Rk., III, s. A., S. 1089—93. Hygiea, XLVIII, s. A., S. 408—22. Nord. med. Arkiv, XVII, s. A., Nr. 24. Jul. Petersen: Koleræpidemierne, med særligt Hensyn til Danmark, 1892, S. 84 ff. Carl Jul. Salomonsen: Smaa-Arbejder, 1917, S. 150, 383. L. S. Fridericia i Prominent Danish scientists through the ages, 1932, S. 134. Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I. 1921, S. 472-79.

L S Fridericia.

Panum, Peter Munk Rudolph, 1854—1935, Læge. F. 22. Juni 1854 i Kiel, d. 7. Dec. 1935 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Peter Ludvig P. (s. d.) og Hustru. Gift 4. Juli 1883 i Silkeborg med Laura Nielsen, f. 29. Jan. 1856 i Nørre Sundby, d. 5. Dec. 1919 i Kbh., D. af Købmand Laurits Myrup N. (1828—96) og Margrethe Jensen (1835—1923).

P. blev Student 1872 fra Schneekloth's Skole, tog Lægeeksamen 1878 og blev s. A. Kandidat ved Frederiks Hospital, hvor han 1881—83 var Reservemedicus paa Afd. B hos With. Samtidig var han fra 1879 Amanuensis hos Ortopæden A. G. Drachmann (s. d.), hvad der blev bestemmende for hans Livsgerning, idet han fra 1885 knyttedes til Samfundet, som antager sig vanføre og lem-læstede, der 1872 var grundlagt af den genialt forudseende Filantrop Hans Knudsen (s. d.). P. var først Klinikforstander ved Samfundets Afd. II (for voksne) efter Hofmedicus Professor Ipsen; ved Christen Langes Afgang 1908 fra Afd. I (for Børn) lagdes ogsaa denne under P., der udnævntes til Overlæge (først nu aflønnet) ved Samfundet og Hjemmet for Vanføre, som Navnet blev, efter at Hjemmet for Vanføre, der var oprettet 1888 af Johanne Petersen, tilsluttedes Moderinstitutionen. I sine første Aar arbejdede P. sammen med Hans Knudsen, og han blev alle Dage Varetager af Traditionerne og den filantropiske Aand ved den samfundsnyttige

Institution, der i hans Overlægetid, ikke mindst paa Grund af den **1912** optrædende Børnelammelsesepidemi, stadig voksede og stedse anerkendtes mere, baade hjemme og i Udlandet. I Aarenes Løb naaede P. sine Ønskers **Maal**, en ny kirurgisk-ortopædisk Klinik (paa Toldbodvejen), bestaaende af Poliklinik og Sygeafdeling med Operationsstuer og de nødvendige Hjelpeafdelinger. En stærk Støtte igennem de mange Aar havde han i Bandageriets Grundlægger, Forstanderinden Thora Fiedler (s. d.), som fratraadte sammen med P., da han **1919** afløstes som Overlæge af P. Guildal (s. d.), der tillige blev Chef for Klinikværkstederne. — Foruden Overlægevirksohmheden drev P. privat **1888—93** en Klinik for Sygegymnastik og Massage, var **1907—11** Chef for den fysio-terapeutiske Service paa Garnisonssygehuset i Kbh. samt **1889—1921** Læge ved Klampenborg Vandkuranstalt. P. var en stille Mand, der, vel som Følge af Faderens Betydelighed, i nogen Grad var **hemmet** af Mindreværdskomplekser. Efter Evne stræbte han for at følge med i Ortopædiens Udvikling; fortrinsvis optaget af det stadig voksende praktiske Arbejde naaede han dog at skrive adskillige Afhandlinger om ortopædiske Emner samt Vanføreforsorg i udenlandske og danske Fagtidsskrifter, desuden »Sygegymnastik i Hjemmet« (**1887**), »Behandlingen af de almindeligst forekommende orthopædiske Lidelser« (**1895**), »Erfaringer om den medfødte Klumpfod og dens Behandling« (**1914**). Tillige var han Forfatter af en populær »Illustreret Lægebog« (**1895**, 2. Udg. **1904**, svensk Udg. **1909**). I en Aarrække var han Fagredaktør af »Nordisk Tidsskrift for Abnormvæsen« og Medudgiver af »Zentralblatt für chirurgische und mechanische Orthopädie«. — Tit. Professor **1904**. — R. **1897**. DM. **1919**.

P. Panum: Kliniken for Vanføre, dens Udvikling og Virksomhed **1872—97**, i: Samfundet, som antager sig vanføre og lemlæstede **1872—97**, **1897**. Samme: Klinikens Historie **1897—1919**, i Beretning fra Samfundet og Hjemmet for Vanføre, **1922—23**, S. **24—62**. Gerda Svanenskjold: Samfundet og Hjemmet for Vanføre, **1929**, S. **103** f. Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet, XXI, **1919**, S. **149** f.

Otto C. Aagaard.

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

- S. 57: L. 21 f. o.: Lorens O. (1714—86), læs: Lorentz O. (1702 el. 14—68).
— Hermed bortfalder Rettelsen til dette Sted i II. Bind.
- 385: - 2 f. n.: Kristine Olsen (1854—1913), læs: Karen Christine Nielsen Olsen (1855—1913).
- 521: - 15 f. o.: d. 1636, læs: 1570—1636.
- 521: - 15 f. o.: F. i Schlanstedt, læs: F. 1570 i Schlanstedt.
- 521: - 19 f. n.: Tilføjels: A. studerede 1589 i Helmstedt, blev Magister 1600, immatrikuleredes 1602 i Frankfurt a. d. Oder, Dr. med. i Helmstedt 1610.
- 521: - 10-11 f. n.: **maaske** tiltraadte han, læs: han tiltraadte.
- 563—64 Fra andre Kilder . . . senere, læs: A. forekommer som Vidne ved fem Breve, udstedte 1180—85 af Ærkebiskop Wichmann af Magdeburg (Urkundenbuch des Erzstifts Magdeburg, I, 1937).

II. Bind:

- S. 123: L. 13 f. o.: Barts kier, læs: **Bartskær**.
- 123: - 14 f. o.: Didrik B., læs: Diderik Johansen B.
- 172: - 1 f. o.: efter: 1638 tilføjels: paa Vallø.
- 251: - 6 f. o.: efter: (1903). tilføjels: — Kammerjunker 1840. — R. 1864.
— Hermed bortfalder Rettelsen til dette Sted i XIII. Bind.
- 403: - 13 f. o.: Hustru, læs: 1. Hustru.
- 546: 4 f. n.: ca. 1928, læs: 1921.

III. Bind:

- S. 407: L. 4 f. o.: 1851, læs: 1855.
- 468: - 20-21 f. n.: Parentesen læses: (gift 2° 1907 med Skuespillerinde Anna Marie Vilhelmine Warburg, f. 1878).
- 629: - 5 f. n.: efter: Adolf tilføjels: Heinrich.

IV. Bind:

- S. 564: L. 5 f. n.: 1841 udgaar.

V. Bind:

- S. 362: L. 2-3 f. n.: Cathrine Caspersen, læs: Sidse Anne Cathrine Jørgensen (el. Caspersen).
- 486: - 3 f. o.: Krogh, læs: Krogh (Jensen).

VI. Bind:

- S. 260: L. 3-5 f. o.: Linierne læses: Moderen var Johanna Maria Christensdatter **Brand** vold [ikke Bandvold] (1794—1878, gift 1815 med Styrmand, senere Skipper, endelig Høker i Kristiania Lars Larsen E. (1793—1851). Kirkebogen har: »For Barnefader blev udlagt Styrmand Jens Hansen. **NB.:** alias P. C. F.«. — Den virkelige Fader skal have været Prins Christian Frederik, den senere Kong Christian VIII. (s. d.).
• 351: - 17 f. n.: Lorens O. (1714—68), læs: Lorentz O. (1702 el. 14—68).

- S. 576: L. 8 f. o.: Tilføjes: General de Mezas Krigsdagbøger 1849—51, ved K. C. Rockstroh, 1928, S. 260.
 - 625: - 3 f. o.: 1782, læs: 1783.

VII. Bind:

- S. 108: L. 14 f. o.: Stamtavle over Familien Flensburg, 1906, læs: Lengnicks Stamtavler Flensburg og Flesborg.
 - 110: - 8 f. o. og 12 f. n.: samme Rettelse.
 - 110: - 11 f. o.: 1691, læs: 1692.
 - 508. Kolumnetitlen læses: *Fuiren*, Diderik.

VIII. Bind:

- S. 193: L. 4 f. n.: efter: Fuldmægtig tilføjes: , .
 - 471: - 9 f. o.: (s. d.) udgaar.

IX. Bind:

- S. 229: L. g f. n.: Tilføjes: Aug. F. Schmidt i Bornholmske Saml., XXIII, 1935, S. 204—11.

X. Bind:

- S. 371: L. 6 f. o.: 1834, læs: 1804.
 - 401: - 3 f. n.: efter: —84) tilføjes: , .

XI. Bind:

- S. 154: L. 15 f. n.: Tilføjes: Fr. Schyberg: Dansk Teaterkritik, 1937.
 - 299: - 7 f. o.: 1847, læs: 1846.
 - 299: - 7 f. o.: 1848, læs: 1847.
 - 299: - 10 f. o.: 1848, læs: 1847.
 - 321: - 17 f. o.: efter: Johanne tilføjes: Margrethe.
 - 351: - 14 f. o.: Tilføjes: Jais-Nielsen, se Nielsen, Jais-.
 - 437: - 5 f. o.: 1893, læs: 1892.

XII. Bind:

- S. 476 L. 14 f. n.: efter: 1° tilføjes: 1780.
 - 476 - 13 f. n.: ca. 1758, læs: 1757.
 - 476 - 12-13 f. n.: ca. 1767, læs: 1769.

XIII. Bind:

- S. 106: L. 15 f. n.: 1809, læs: 1825.
 - 280: - 3 f. o.: Kommandør, læs: Kommandørkaptajn.
 - 411: - 15 f. n.: Tilføjes: Fr. Schyberg: Dansk Teaterkritik, 1937.
 - 537: - 14 f. n.: efter: 61 tilføjes: , gift 1° 1830 med Sophie Rebekka Bergenhammer, 1810—45.

XIV. Bind:

- S. 62: L. 21 f. o.: ca. udgaar.
 - 234: - 12 f. o. Moesgaard Kjeldsen, læs: Moesgaard-Kjeldsen.
 - 335: - 21 f. n. Helligg., læs: Helligk.
 - 391: - 1 f. o. Carl Frederik, læs: Carl Frederik.
 - 391: - 3 f. o. efter: 61 tilføjes: , gift 1° 1830 med Sophie Rebekka Bergenhammer, 1810—45.
 - 407: - 15 f. o. 21., læs: 24.
 - 524: - 8 f. o. efter: sst. tilføjes: (Solbjerg).
 - 574: - 8 f. o. 1809, læs: 1810.

XV. Bind:

- S. 198: L. 4-5 f. n.: **Tidsskriftet** »Kirke-, Skole- og Folkemusik«, læs: »**Tids-**skrift for Kirke-, Skole- og **Folkesang**«. — Hermed bortfalder Rettelsen til dette Sted i XVI. Bind.
- 281: - 7 f. o.: Tilføjes: M. udgav den første Samling Molbohistorier (177?).
- 399: - 18-19 f. o.: Linierne skal læses: f. 22. Juni 1792 i Kbh. (Frue), d. 29. Jan. 1871 paa **Frbg.**, D. af Bud ved Fødselsstiftelsen Peter Anthon H. (ca. 1767—1825) og Bolette Sophie Ipsen (1767—1819).
- 623: - 1 f. o.: Moesgaard **Kjeldsen**, læs: Moesgaard-Kjeldsen.
- 623: - 7 f. o.: Tilføjes: Navneforandring til M.-K. 19. Febr. 1914.
- 623: - 15 f. o.: M. **K.**, læs: M.-K.
- 623: - 12 f. n.: M. **K.**, læs: M.-K.
- 624: - 2 og 9 f. o.: M. **K.**, læs: M.-K.
- 624: - 15, 16 og 19 f. n.: M. K, læs: M.-K.
- 625: - 2 f. o.: M. K, læs: M.-K.

XVI. Bind:

- S. 59: L. 12-13 f. o.: Linierne skal læses: M. blev Søkadet 1786 og Sekondløjtnant 1789. 1791—92 deltog han i Kaptajn P. **Løvenørns** Sendelse til Marokko.
- 59: - 17 f. n. **II.s**, læs: **I.s**.
- 74: - 8 f. n. foran: Deputeret i **Finanskollegiet** tilføjes: 1772—81.
- 76: - 19 f. o. foran: Ordenskansler tilføjes: Æresmedlem af Kunstakademiet 1777, af Videnskabernes Selskab 1780. Medlem af Danske Selskab 1811.
- 76: - 21 f. o. efter: 1783 tilføjes: DM. 1808.
- 85: - 5 f. n. Onkel, læs: **Slægtning**.
- 99: - 3 f. o. efter: Murmester tilføjes: , Oberstløjtnant.
- 103: - 14 f. n. efter: Skolevæsen tilføjes: 1844.
- 105: - 5 f. o.: Monrad var yderligere fra 1856 Medlem af Rigsraadet.
- 106: - 3 f. n. Maj, læs: Aug.
- 108: - 15 f. n. 4., læs: 21.
- 109: - 14-15 f. o.: Monrad var Finansminister og Minister for Holsten og Lauenburg. Han var Udenrigsminister fra 31. Dec. 1863 til 8. Jan. 1864 og fungerede som saadan fra 3. April til 6. Juli 1864.
- 110: - 3 f. n.: efter: 1865 læses: nedlagde han sine Mandater som Medlem af Rigsdagens Folketing og af Rigsraadets Folketing (hvortil han var valgt Marts 1864), solgte sin Gaard osv.
- 140: - 19 f. o.: Seminarielærer, læs: Overlærer.
- 174: - 18 f. n.: Plejedatter af, læs: adopteret 1849 af.
- 174: - 17 f. n.: Gregor, læs: Gregers.
- 201: - 11 f. o.: Poulsen, læs: Paulsen.
- 205: - 15 f. o.: efter: 2° tilføjes: 1568.
- 205: - 16 f. o.: efter: 1583 tilføjes: paa Gudumlund.
- 208: - 8 f. o.: Karen Pogwisch, læs: Kirstine **Wulf** Pogwischs.
- 221: - 16 f. o.: efter: 1709 tilføjes: , begr.
- 221: - 16 f. o.: efter: Kbh. tilføjes: (Holmens **K.**).
- 235: - 18 f. o.: S.K., læs: Hv. R.
- 239: - 20 f. o.: ca. 1775, læs: 1771.
- 239: - 20 f. o.: efter: Kragh tilføjes: (ca. 1772—1838).
- 258: - 19 f. o.: efter: 1778 tilføjes: , begr. i St. Knuds K. i **Odense**.

- S. 258: L. **1 f. n.**: Tilføjes: Soraner-Bladet, **1933**, S. 33 f.
- 277: - **11 f. o.**: Tilføjes: Lolland-Falsters hist. **Samf.** Aarbog, **1924**, S. **83—89**.
- 283: **4 f. o.**: efter: Streckenberg tilføjes: (**1786—1857**).
- 284: - **12 f. n.**: Tilføjes: Hæren ved **Danevirke 1864**, udg. af Generalstaben, **1938**.
- 287: - **16 f. o.**: efter: **1773** tilføjes: i Drøbak.
- 287: - **16 f. o.**: døbt 2. Dec, læs: f. 26. Nov.
- 288: **7 f. n.**: **1776**, læs: **1775**.
- **291**: **7 f. n.**: Foran: Justitsraad tilføjes: Kancelliraad **1769**.
- 297: - **15 f. o.**: Kommandør, læs: Kommandørkaptajn.
- 300: - **1 f. n.**: Tilføjes: Dr. **theol. 1803**. Medlem af Danske Selskab **1813**. Universitetets Rektor **1808—09, 1814—15, 1827—28**. Rang med Biskopper **1822**. Ordensbiskop s. A.
- 334: - **12 f. n.**: ca. udgaar.
- 339: **2 f. n.**: **K.²**, læs: K.
- 355: - **12 f. o.**: **1725**, læs: **1727**.
- 358: - **18 f. o.**: efter: Jeppesens tilføjes: (**1842—1922**).
- 422: - **15 f. o.**: efter: **1892** tilføjes: i Warren, Pennsylvania.
- 422: - **16 f. o.**: efter: (Grønlund) tilføjes: (**1831—92**).
- 422: - **16 f. o.**: efter: Sadtler tilføjes: (**1834—98**).
- 436: - **3 f. n.**: ca. udgaar.
- 460: - **19 f. n.**: tilføjes: Fr. Schyberg: Dansk Teaterkritik, **1937**.
- **484**: - **15 f. n.**: **sst.**, læs: i Kbh.
- 498: - **19 f. n.**: Tilføjes: **Ordensskatmester 1808. Ordensvicekansler 1826**.
- 498: - **18 f. n.**: Tilføjes: DM. **1808**.
- 498: - **18 f. n.**: Tilføjes: Maleri af C. A. Lorentzen **1815** (Museet i Altona).
- 522: - **15 f. n.**: Slægt, se Slægtartiklen Nathansen udgaar.
- 555: - **14 f. o.**: Juliane Frederikke Christiane, læs: Christine Marie.
- 559: - **15 f. o.**: **1901**, læs: **1908**.
- 559: - **16 f. o.**: **1901**, læs: **1908**.
- 573: - **10 f. n.**: Kongelig Elskov, læs: Kongeligt Blod.
- 592: - **13 f. o.**: efter: **1749** tilføjes: paa Vejlevgaard.
- 593: - **10 f. o.**: Købmand, læs: Daglejer, senere Købmand.
- 593: - **11 f. o.**: efter: B. tilføjes: (ca. **1787—1868**).
- 593: - **11 f. o.**: Anna Butenschon, læs: Anna Catharina Butenschon (ca. **1793—1857**).
- 604: - **8 f. o.**: han virkede, læs: siden har virket.
- 604: - **9 f. o.**: i 22 Aar udgaar.
- 604: - **10-11 f. o.**: forlod han Skolevæsenet for at blive, læs: blev han desuden.
- 606: - **13 f. n.**: Amalie (Male) Behrens, læs: Sophie Amalie (Male) Catharine Behrens.
- 606: - **12 f. n.**: efter: **1815** tilføjes: i Berlin.
- **612**: - **15 f. n.**: d. **1708**, læs: **1674—1708**.
- **612**: - **15 f. n.**: efter: **Musikforfatter**. tilføjes: Døbt **31. Maj 1674** i **Jena**.
- **612**: - **14 f. n.**: efter: (**Petri**). tilføjes: Forældre: Harpenist Niclas N. og Anna Magdalena Baumgarten.
- 612**: - **12-13 f. n.**: Linierne skal læses: F. E. N. har rimeligvis været Notar i sin Fødeby, før o.s.v.